This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 1,461,094

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU, VĚDU,
LITERATURU A UMĚNÍ.

ROČNÍK XIV. SVAZEK I.

REDAKTOR A VYDAVATEL

JOSEF PELCL

V PRAZE
JOSEF PELCL
1904.

AP
52
.R88
v. 14
pt. 1

Rejstřík jmen.

Altenbeg Petr 384
April 248 368 484 508 604
A. R. 186
Bahr H. 327
Běláč. Jar. 7 67
Bosko 294
Çandide 322 605
Čermák K. Dr. 23 280
Čtenář novin 368
Douglas K. Robert 23
Drachovský Dr. E. 235 587
E. K. 43 253 436
—el . . . 387 459 506 532 554 579
—elr. 411 507
F. K. 70 92
F. P. 504
Futurus 105 129 157 191 201 261 307 347 389
Goll prof. dr. Jaroslav 249
Gyau M. 353 368
Hoffer Dr. E. . 26 48 177 213 226
Henri de Regnier 622
Holm Korfiz 313
ch. 388 577
Jeřábek Dr. Luboš 376 404 420 442 476 545
J. K. 467 528
K. 49 50 51 55 126 176 210 247 248 440 482 603
k. 488 505 506 603
Kamo No Chomei 100
Karějev Prof. N. J. 292
Kovanda St. 363
Křížek V. 413 437 471 523 557 589 611
Kš. 172
Kunc Jan 491
Kurz Ant. 320
L. 492
Lázňovský B. 533
Lepkyj Bohdan . 454 479 519 572
M. 28 29 197 199 222 282
Mareš Frant. Prof. Dr. 461
M. de P. 294
Merhaut V. MUC. 562
Merš R. 20 100
—ml— 128 316 367
Mráz K. D. (K. D. M.) 25 27 50 149 180 278 304 342 402 411 457
Multatuli 47 48 75
Nerad Fr. Dr. 513 540 567 595 616
Nejedlý Dr. Zdeněk 153
Nevšímalova K. 47 48
Nový J. 97
Nový V. 278 302 416
Olivet G. 26
P. 46 78 178 219 290 410 431 576
Pich F. K. 270 318
Quidam 510
Regnier Henri de 428 620
Rohan K. 1 33 59 87 119 142 153 165 188 238 261 284 334 379 394 422 446 469 520
Rys 508 547
Schlaf J. 576
Sokol E. 13 41 207 228 299 325 366 498 517
Sýkora O. 83
Š 387
Šebor V. 359 373
Šmíd O. 256
Štír 272
Š P; 118
Tichý Gustav 218
Turnerova T. 313
Ty. 232
Uzanne O. 111 138
V. 372
V. J. D. 536
V. O 275 343
Vondráček Rud. 56
Vorel J. 331 356 581
X. 19 57
Zounek Dr. J. 485 532
— 81
△ 78 79 199 269

Články.

Agrární polika na Moravě . . 118
Arménská otázka 43
Asijský obchod 20
Bilance našich bank 583
Proti Behringovi 501
P. Bourget: Studie ze souč. psychologie 366
Lilly Braun: Ženská otázka . 218
Z Brna 57
Být či či nebýt 467 528
Circulus vitiosus 510
Výsledky daně důchodové i daně ze služného 235
Nový dělnický podnik v Praze 97
Arnošt Denis 249
Rakouské dráhy r. 1903 . . . 547
Pražské filharmonické podniky 177 213
Vývoj současné francouzské literatury 111 138
Geografická literatura na začátku XX. stol. . . 278 302 416
Nešťastný Goethe 327
Historism 46
Ladislav Hofman 153
Výstava chorvatských umělců 180

T24-95653

O některých ideách doby přítomné 105
Leoš Janáček 491
Kdo je inteligentem? 605
Immanuel Kant 461
Naše venkovské knihovnictví . 533
Středoškolské konference rodičů 536
Otázka korejská 359 373
Královéhradecká doplňovací volba 509
O sympatii a sociabilitě v kritice 353 368
Z kritické prosy 228
Jubileum krymské války . . . 253
Ve jménu křesťanství 81
O volbě na Královéhradecku . 366
Nový rak.-uh. levantský tarif II 256
L. Lošťáka Chromatické kromobití 232
Maďaři v rakouských lázních . 7
Maďarská mládež 67
Problém upravení Malé Strany 376 404 420 442 476 545
Daňová povinnost měšťanstev pravováreč. 587
Moderní stoupenci Husovi 1 33 59 87 119 142 165 183 238 334 379 394 422 446
Mommsen a Slované 440
Z moravských obrázků 118
Zápach Moravy 275
Polemika se zápachem Moravy 297
Nejmladší Morava 609
Příčina vzniku náboženství . . 19
Hospodářská situace Německa 280
Zanedbaný okres 413 437 471 523 557 589 611
Panamský kanál 282
Kartel petrolejový 172
Z nové poesie 41 325
Inferiorita české právnické fakulty 136
„Hanba profesorům!“ 485
Nová prosa 207
Z drobné prosy 498
Vliv přírodních věd na názor o světě 210
Giacomo Puccini: „Tosca“ . . 225
Rakousko-uherský trh domácí 356
Finance Ruska a kapitál francouzský 503
Rusko ve východní Asii 513 540 567 595 616
Salon odmítnutých 299
Vasyl Stefanyk 454 479 549 572
e stranách a mimo strany 129 157 191 201 261 307
rany a inteligence . . . 347 390
ggesce 322
kolní lékař 562
ineovy Dějiny literatury angl. 88
Taine: Dějiny literatury anglické 517
Umělecká kritika 13
Pražské výstavy umělecké 273 304
Jóža Úprka 402
Výsledky úrazového pojišťování 331
Zájmová společenstva zemědělská 70 92
O zářivých hmotách 372
Trojí znamení 345
Žluté nebezpečí 581

Povídky.

Ctirad 340
Definice 47
Exemplární rozsudek 47
Hospoda u dřevěného mostu . 23
Chýše-Ho Jo Ki 100
V Mnichově 384
Narcisovy schody 428 620
Parabola o nemocném dítěti . 75
Pramen 386
Siesta 576
Šťastná myšlenka 363
Zúčtování 313

Přehledy politické, sociální, hospodářské a školské.

a) Politické:

Říšská rada 52 197 269 292 578 622
Země české . 28 53 79 103 127 174 222 292 386 435 459 553 573 578 599 623
Amerika 553
Asie 483 506 553
Balkán 51 126 292 483
Bulharsko 126 197
Francie 197
Holandsko 553
Italie 150 553
Japansko 79 506
Macedonie 49 150
Marokko 51
Německo 51 292
Portugalsko 553
Prusko 577
Rakousko-Uhersko . 27 52 103 126 150 174 197 221 246 269 318 366 433 458 577
Rusko 79 506
Srbsko 52
Španělsko 553
Švédsko 553
Turecko 51 126 246

b) sociální:

29 54 175 198 223 387 459 506 579 602

c) hospodářské:

28 80 151 197 222 292 387 411 435 488 530 555 578 600 624

d) školské:
54 176 247 293 319 367

e) živnostenské:
531

f) zemědělské:
554

Literatura, umění, věda.

a) Literatura.

P. Bourget: Studie ze souč. psychologie 150
Jan Branberger: O hudbě židů 482
G. Herder 316
Dr. Luboš Jeřábek: Starý židovský hřbitov pražský . . . 317
J. Kant 505
Petr Lavrov: Historické Listy 125 291
W. E. H. Lecky 126 220
J. Nitobé: Duše Japonska . . 457
Renanovy listy jako seminaristy 26
Herbert Spencer 267 482
MUDr. Erazim Vlasák 552

*

Drobné zprávy:
49 50 78 126 220 267 268 269 317 318 342 433 483 505 506 553 577

b) Divadlo.

Bizet: Džamile 48
Maurice Donnay: Milenci . . . 77
F. Grésec a Fr. Croiset: Můstek 576
H. Ibsen: Divoká kachna 410 431
Jaroslav Kvapil: Oblaka . . . 290
Lucian Rydel: Na vždy . . . 576
R. Svobodova: V říši tulipánků 219
F. A. Šubert: Drama čtyř chudých stěn 76
J. Vrchlický: Knížata 173

c) Hudba.
26 48 492 505 553

d) Výtvarné umění.
25 27 50 149 342 411 457 552

e) Věda.
78 432 482

Nové knihy:
78 432 457 482

Ozvuky a paběrky.

Ambo 248. Pastýřský list praž. arcibiskupa ku kleru 224. Beethovenova světnice 294. Darkest Bohemia 602. Cimbriana 294. Et circenses 272. Časopisecký román jako četba pro mládež 603. Odpověď „Času“ 532. Český dělník 199. Starobylé evangelium 199. Faustův dům 128. Dva citáty z Goethe 104. P. J. Herben 56. Největší ústav choromyslných na světě 294. Otevřený list panu Feodoru Jareši 484. Židovská řež v Kišiněvě 436. Knížata 152. Osud kolkovny 556. Košířský hřbitov 507. Kubelík v nové fási 294. Literární konkursy 294. Macharově Magdaleně 104. Jubileum Máje 30. Máj v Nymburce 128. Dům na Malostr. náměstí 484. A Mengra: Neue Staatslehre 294. Mithridates 104. Zlatá mládež 199. Zápach Moravy 343. Na vždy 508. Novinářský kurs 388. Bývalá novoměstská radnice 128. Zajímavý omyl 152. Opojení a umělecká produkce 248. Perly a perličky 368, 550. Perpetuum mobile 55. V. Polenz 224. Policejní škola 199 Porotní monstrum 294. Profil. I.—II. 368. Lidové přednášky 199. Totoť je realistický Přehled 198. Puškinova cena 604. Důchod rakouského občana 199. Rusové a Japonci 199. Písnička o říšské radě 604. Sen sylvestrovský 344. Slovo 508. Za „Starou Prahu“ 367. Hrabě Sternberg 484. Proces Svatováclavské záložny 320. Svoboda? 508. Naší šlechtě 199. Lex Štechiana 270. Pan Štech se nabízí 388. L. N. Tolstoj: 4. března 1901 320. Maličký umělec z Kalabrie 248. Vánoční sbírky pro mládež v Rudohoří 319. Ostrovid Gusta Žalud 550 624.

Redakční sdělení.
224, 248, 388, 460.

Opravy.
320, 460. 624

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 3. ŘÍJNA 1903. ČÍSLO 1.

Moderní stoupenci Husovi.

V epištole k Židům praví apoštol Pavel: »Nebo koho miluje Pán, tohoť tresce a švihá každého, kteréhož za syna přijímá.« Komukoli z Čechů slova tato pravdou jsou, tomu netřeba strachovati se o osudy národa českého; vidíť jak nemilosrdně — rozumí se, že z vůle boží, bez které ani vrabčátko nespadne se střechy, ani s hlavy vlas — švihán národ tento.

Předně, jako kdysi Židé v porobu egyptskou, vydán byl národ český v podruží Němců, t. j. národa, jehožto vlastností nejvíce vynikající jest, jak dějiny i denní udalosti učí, naprostý téměř nedostatek smyslu pro práva a city druhých v záležitostech též Němců se týkajících, spolu s nezměrnou, s nedostatkem tímto organicky souvisící surovostí všech myslitelných způsobů a stupňů. S těmito lidmi bylo a jest dosud národu českému rváti se s ohromným napjetím všech sil svých o nejprimitivnější práva svá.

A za druhé, právě v době, ve které poznenáhla stává se věcí pravdě alespoň z daleka drobet podobnou, že vymaníme se konečně z područí jejich, na národ český sesláni naši »realisté«, t. j. lidé, jejichžto vlastností nejvíce vynikající jest, jak všichni víme, nezměrná domýšlivost in capite et membris a pak s domýšlivostí tou organicky souvisící a dle jejich vlastního doznání jim zvláště vlastní věcné na vše nazírání a vědecké všech věcí promyšlování. Jako Židé sebe mezi všemi ostatními národy, tak pokládají a prohlašují realisté naši sebe za vyvolené mezi námi Čechy, u nich moudrost jest i rozum, správné všech věcí — minulých, přítomných i budoucích — rozpoznání . všechny dary ducha svatého vůbec, z nichž na př. obzvláště ·giku pro všecky země koruny České mají v pachtě. Při tom ,í a) filosoficky (abych v běžném dosud smyslu užil slova ho): z nejfrázovitějšího na světě tomto slova »mravnost« a jeho derivátů; b) národnostně: z fixní mylné myšlenky, že tak zvané obrození národa českého jest účinkem reformace, Husem započaté a od Bílé Hory až do Jozefa II., déle než půl

druha věku nemilosrdně utloukané; c) politicky: z dalšího promyšlování rámcového programu svého, zdělaného na »filosofické« podstatě slova »mravnost«, a ze vzájemného se utvrzování v názoru o správnosti programu toho na schůzích, v přednáškách a publikacích; a d) žurnalisticky: z neustálého, hnusného vychvalování všeho realistického a s realismem jen poněkud souvisícího a pak z neustálého, hnusného, od plvání ničím se nelišícího, principielního hanobení všeho ostatního za každou cenu.*) Výjimkami jsou tu jen tvrdší oříšky a pak takové, byť i nejsanglantnější výtky straně učiněné, které ani hanobením, ani nadávkami, ani posměchem nelze rozbiti a ani zdánlivě vyvrátiti; ty se u realistů — právě tak jako po případě v orgánech těch ostatních praobyčejných, neelitních stran — stoupencům strany za úžasné nepoctivostí oproti nim a dle hlásaného každodenně »Časem« hesla »S pravdou ven« prostě zamlčují, tak jakoby ani těch oříšků ani těch výtek nikdy nebylo bývalo a nebylo. Ubohá jest ta »mravnostní« realistů našich »filosofie«, ubohá ta jejich fixní myšlenka obrozovací (pro praeterito i pro futuro), ubohé to jejich patentované všech věcí »promyšlování« a nad jiné ubohá ta jejich logiká: avšak bídnější než vše to dohromady, ješt »Čas«, hlavní orgán realistů a zároveň partie honteuse celé strany. Chápu, že tak, jak píše se den co den v »Čase«, může psáti i studovaný člověk, neboť lze vysvětliti to sobě různými činiteli: citovým ústrojím o hrubém zrně, nezřízenou uraženou ctižádostí, pak tím, že, čím člověk zachází, tím i schází, dále tím, že dira necessitas jest vydělávati chléb vezdejší, a konečně hlavně tím, že kritika a zvláště polemika, mají-li za účel jen a pouze hanobení, jsou nejsnadnější částí práce žurnalistické, vyžadujíce nejmenší námahy duševní a nejméně času, poněvadž tu není třeba vážiti a hledati slova (čím »nehledanější« tím lepší), jelikož překonáno jest v těchto případech stanovisko, uvarovati se křivdy proti tepanému. Dále chápu i to, že i vzdělaný člověk jakožto člen strany realistů může na list tento platit; avšak, jak vzdělaní lidé mohou, co v »Čase« den ze dne se píše, den ze dne čísti a nedomáhati se rukama i nohama, zuby i nehty nápravy, nerozluštitelnou jest mi záhadou, zvláště když uvážím, že i přečetným realistům musí dle úsudku mého býti zřejmé, že i realistické tužby a zájmy způsobem slušným vydatněji lze propagovati a hájiti. Což pak výbor strany pražádné moci nemá nad »Časem«, aby řádění jeho konečně učinil přítrž v zájmu »vyšší úrovně« veřejného života českého? Anebo domnívají se realisté naši, že zavazuje pouze skutečná noblesa a nikoli právě noblesa imaginovaná zvlášť?

*) Abych toto za každou cenu znázornil vymyšleným příkladem: Kdyby mladočeši aneb pokrokáři dospěli k nějakému nezvratně správnému názoru, na př. že týden čítá dní sedm, tu by hlavní orgán realistů, kdyby z nějaké příčiny musil mluviti o správnosti názoru tohoto, poznamenal: vlastně jen devět beze dvou.

Rozumí se, že na zřeteli tu mám pouze to, co »Čas« den ze dne píše v tak zvaných kritikách svých a v polemikách svých proti všemu nerealistickému, a nikoli výrony jeho zvláštní, jako na př. veršíky, uveřejněné v nedělním čísle 229. ze dne 23. srpna 1903, str. 2. a 3. — bohužel v řeči, kterou psali Hus, Všehrd, Komenský, Chelčický, Palacký, Havlíček, v řeči, kterou psány »Kde domov můj« a Biblí kralická, veršíky, jež zde, nemoha o nich mluviti, nemaje adaequatních slov v obcovací řeči své, pouze otiskuji:

„Sacerdotium regale,
Tělo s duší drží spáry všemi
černá římská harpyje —
a tak (sic!) vrací svoji rodné zemi
jen co sní a vypije!“

„Krvavý Tůma.
V staré boudě povykuje starý pes,
nikomu však nenahání strachu dnes.
Vždyt už také nikdo z lidí nevěří,
že by sněd pět byrokratů k večeři,
vždyt už je to hloupou bájkou k usmání,
že musí mít černožluté k snídaní,
spíše zázrak představit si dovedu
než že by žral nevlastence k obědu.
A tak se už nikdo v světě nelekne,
když se staroch začne ježit, zaštěkne.
Arci že je tlama jeho krvavá —
však si cinobrem ji maže nemrava!
A tak je to všecko humbug s potvorou —
nač pak přát si pro něj řetěz s závorou?
Chudák je, už se mu ani nezdaří,
by se rozštěkali bratři ohaři!
Tož mu přejme trochu štěku ještě dnes,
štěkat bude, štěkat musí, neb je pes!“
Podpis: „Mithridates.“

Rozumí se, že vedle hromadného vychvalování všeho realistického en bloc při každé příležitosti u realistů našich kvete též en detail: a) nemilosrdné podkuřování vůdci realistů za souhlasu jeho a b) neomalené vychvalování se jednotlivců na vzájem. Čteme totiž:

Ad. a): 1. v čísle 48. »Času« ze dne 18. února 1902 (str. 1.): »... universitní profesor dr. Masaryk, kteréhožto jméno, jak Vaší Eminencí zajisté známo, patří s jmény Tolstého a Sienkiewicze k nejslavnějšímu současnému« — (lyrickému!) — »Slovanstvu. — Ve Vídni, 17. února 1902. J. S. Machar, spisovatel.« — 2. v čísle 215. »Času« ze dne 8. srpna 1903, str. 7., sloupec 4. inserát: »Podobizna prof. T. G. Masaryka. Umělecky krásnou tuto podobiznu kreslil Mistr Max Švabinský a reprodukci ve dvoutonové heliogravuře na měditiskovém papíře s autografem prof. Masaryka provedla osvědčená firma Unie-Vilím. Obraz ve velikosti 23×30 cm. na papíře 48×66

cm. stojí i s balením 6 korun. Obnos nutno předem zaslati. Administrace »Času«, Praha II., Jungmannova 21.« — Ponechávám bez další poznámky. —

Ad. b). A sice 1.: V předmluvě spisu »J. S. Machar. Knihy Feuilletonů. Třetí: Konfese literáta. V Praze. Tiskem E. Beauforta. — Nákladem »Času«. 1901«: Dru. Janu Herbenovi! Drahý příteli, přítomné dílo jest vlastně dítětem Vaší klasické knihy »Deset let proti proudu«. Chtěl jsem napsati své dojmy a styky s realismem a, jak už člověk někdy bývá důkladný, začal jsem svým narozením.« — (Jelikož ve větě této slovo »dojmy« nutně vyžaduje přívlastku, a jelikož přívlastku jiného než »s realismem« tam není, podává tu autor v dikci »dojmy s realismem« ukázku češtiny a logiky patrně již zcela realistické, poněvadž v češtině dosud obvyklé jest dikce tato dle obyčejné logiky holou nemožností.) — »A skončím, jak už se těm důkladným lidem často stává, dřív než jsem vlastně pověděl to, co bylo v mém plánu. — Ale nejen proto vážu svou knihu k Vašemu jménu. Cením si Vás jako literáta. K veliké epopeji Vašeho rodiště »Do třetího a čtvrtého pokolení« bude ovšem teprve budoucnost spravedlivá, neboť v té oficiální naší přítomnosti, řekněme si to s pýchou, jste jedním z nejnenáviděnějších lidí — jako já.« — V obvyklé dosud češtině řekli bychom dle obyčejné logiky: »jste jedním z lidí nejvíce nenáviděných« proto, poněvadž při jménech přídavných, odvozených z minulého příčestí trpného, jest, na kolik možno, uvarovati se obyčejného způsobu stupňování a užívati stupňování perifrastického, jež stává se již z ohledů esthetických naprostou nutností tam, kde stupňování obyčejné vede k takovým — abych vhodného tu užil označení z Mark-Twainova satirického vypravování »O hrůzách řeči německé« — abecedovým procesím, jakým jest na př. slovo »nejnenáviděnějších« o 7, píšu: sedmi, slabikách a 18, píšu: osmnácti písmenách!) — »Znám Vás dále jako publicistu, jenž zasil už hezkou řadu zlatých zrnek na národa roli dědičné, ta vydala také klasy, dobré poctivé klasy; že Vám je a slávu žence sebevědomě sebrali jiní a nechali Vám jen privátní pocit vykonané povinnosti a příležitostně hodili po Vás a Vašem jménu blátem a slinou — to už jest běžným zvykem u nás... Nesvěsil jste hlavu, Vaše bodrá duše se nezarazila, jdete svou cestou dál a lopotíte se dál pro tu lepší budoucnost — případ ne zrovna každodenní... Poznal jsem Vás dále jako dobrého člověka — nač třeba dalších slov? V těžké hodině, jež padla na den Vašich narozenin, připisuji Vám aspoň tuhle knížku. — Ve Vídni 7. května 1901. — — Machar.« — Dále čteme:

2. v čísle 195. »Času« ze dne 19. července (str. 1.) v článku s podpisem dra. Jana Herbena: »... Uveřejníme i příště každý slušný článek, jenž k porozumění ducha doby přináší nějaké zdravé zrnko a jenž diktován jest poctivým osobním přesvěd-

čením, což zajisté platí o pracích J. S. Machara, od jeho slavných konfesí až po památný list o dru. Kohnovi.« — a konečně 3. v čísle 209. »Času« ze dne 2. srpna 1903, str. 8.: »Macharův večírek pořádají ve středu dne 5. srpna rokycanští studující vysokých škol. Bude to první večer v řadě recitačních literárních večírků, pořádaných ve lhůtách čtrnáctidenních a majících za účel, seznámiti obecenstvo s moderními směry české literatury. J. S. Macharovi věnován bude výhradně celý večer jako nejdražšímu básníku současných generací naší inteligence«. —

K tomuto klasickému příkladu veřejného velebení velebitele velebeným podotýkám ad 1.: Spis »Deset let proti proudu« jest též dle úsudku mého kniha „klasická" — avšak co do jizlivosti, a knihu »Do třetího a čtvrtého pokolení« — pěkný to i podařený popis jisté doby známého mně z blízka rodiště autorova — nazývati „epopejí« vůbec a »velikou epopejí« zvlášť, bude i v časích budoucích jen vzletnou lyrikou a děláním velblouda byť i ne z komára, ale již ze sysla; ad. 2. a 3. článek Macharův »Arcibiskup dr. Th. Kohn«, uveřejněný v čísle 123 »Času« ze dne 5. května 1903, str. 9. a 10., k affaiře Kohn-Rectus, jest též dle úsudku mého památný a sice jakožto důkaz, kam až duchaplné lidi svádí snaha, vésti si na kolik možno jinak než ostatní příslušníci téže asi vrstvy společenské. V článku tom, — v němž autor v obecnou známost uvádí mezi jiným též zajímavou pro celý svět okolnost, že Caesar byl mu protivný až do té chvíle, kdy přišel šosák Brutus a vehnal mu k srdci dýku, a že s Napoleonem III. sympathisuje teprv u Sedanu — autor za Kohna oroduje a Recta odsuzuje, následující k tomu užívaje argumentace: ».. a zvolen byl střízlivý počtář, dobrý ekonom a spolehlivý spořitel — dr. Theodor Kohn« — ».. a zatím stál tady muž neoblomný, despotický, přísný, jak by byl papeži Řehoři VII. z oka vypadl, a především a ve všem klerikál, tvrdý člověk římský« — ».. Muž, jenž jako hoch pásal husy a poznal veškerou tíhu chudoby, ocitl se náhle na stolci arcibiskupském, stal se všemohoucím pánem své diecése, jedním z nástupců apoštolů v křesťanském světě. Lidé klekají před ním, kudy kráčí, města a vsi staví k poctě příchodu jeho slavobrány. Komu by se nezatočila hlava, na koho by nepad aspoň stín té hrozné nemoci, již v dějinách starého Říma zoveme císařskou šíleností?« — »... A jedna část podřízených mněží, duše plaché a otrocké, posýlají mu adressy a díkůvzdání, druhá část rebelluje, mluví o reformě katolicismu, o zrušení celibátu, o útiscích konsistoře, a když proti ní nastoupí se vší jasností a v plném svém právu — syčí mu z ní anonymně: Kohn!« — »... Církev je vojenská instituce a subordinace je svým jejím přikázáním. Arcibiskup se cítí velitelem černého mádního sboru a chce míti ve své armádě pokoj a pořádek« — ».. a teď se přihlásil... pravý vinník, páter Hofer. Rectus = přímý. Řadu neděl útočil v olomouckém Pozoru na osobu

arcibiskupovu — on, jeho miláček, člověk jím fedrovaný! Ne na celý ten římský systém, ohlupování, tmu, modlářství, ne, na arcibiskupa osobně. »Nevěříš v Boha« (páter Rectus mu tykal), hřměl mu v jedné epištole. Výtečný katolický kněz! Hospodin řekl sic v Starém Zákoně: »Má jest pomsta a já odplatím«, Kristus několikrát prohlásil, že máme milovat nepřátele své a dobře činit těm, kteří nám utrhají a protivenství činí — ale ten katolický kněz, jenž smí pouze hříchy odpouštěti — »posadí se k soudu nad svým arcibiskupem« — »Nic to není. Vzpoura. Meuterei. U vojska by sborový velitel takovéhle kaoety pozavíral, až by zmodrali . . . « — »Církev jest instituce vojenská, pravda, ale s tím rozdílem, že deserce netresce se smrtí u ní. Kdo brání těm Hofrům, Ocáskům, Dostálům atd., aby nevyletěli z kutny, nevyhledali si poctivého zaměstnání« (jako sběhlý kněz s vědomostmi nabytými v semináři a na fakultě vůbec a za nynějšího přebytku kvalifikovaných sil ve všech oborech zvlášť?) »a nemluvili potom svobodně a přímo za všechny, kteří té odvahy neměli? Vždyť Kristu Pánu, myslí-li to s ním upřímně, mohli by zůstati věrni a prospěli by mu víc, než ve svazu církve. Ale jejich povolání jest jim pouze řemeslem« (jako i jiným lidem), »a jejich revolta má tuze materialní motivy, které respektujeme u dělníka, bouřícího se proti vyssávajícímu službodárci, nikdy však u kněze, pro něhož platí jiné zákony, a jenž, věří-li, musí nalézti útěchu ve své víře« (přes to, že vírou a otčenáši dosud nikdo se ani nenasytil, ani neoděl, ani knih si nekoupil). »Ne o věc pohrobní tu jde, ale o revoltu čeledína proti hospodáři.« — ». . Ta naše krásná Morava, ten ztepilý, pěkný lid potřebuje jiných kněží — těch tu dnes nevidíme. Až přijdou, nebude jich heslo znít: pryč s arcibiskupem, ale: pryč s modlářstvím, pověrou, tmou, sem světla a pojďte ke Kristu! — S těmi půjdeme.« (Zatím však, než přijdou, budeme, alespoň my realisté, nynější předchůdcové jejich, držeti se i na dále adaptovaného zákona Mojžíšova II. 21, 24: Oko a ještě jedno za oko jedno, zub a ještě dva za zub jeden, přes to že — jak jsem právě Rectovi vytknul — »Kristus několikrát prohlásil, že máme milovati nepřátele své a dobře činiti těm, kteří nám utrhají a protivenství činí«). — Tato jest tresť »p a m á t n é h o« listu Macharova, tak naprosto realisticko-logického a tak vášnivě svobodomyslného. —

A ještě krásnější — v jiném opět ohledu — jest obsah těch „s l a v n ý c h Konfesí literáta". Kromě tří, mistrně a s epigrammatickou přímo úsečností vylíčených, citovým obsahem svým uchvacujících scén, jejichžto střediskem jest (nikoli autor, nýbrž) adjutant Gustav, jehož srdcervoucí, bezedně zoufalá slova „Člověka v sobě upiješ a nad zvíře se nevyšvihneš" — (podávající, trvám, autorův vlastní názor z doby pozdější) — při prvním čtení zrosila mi oči, neobsahuje prosa konfessí, a o tu se tu jedná, téměř venkoncem nic jiného než krásně psaný, nicotný, vypočítavě sestrojený, všemi možnými i nemožnými

cetkami všeho druhu vyšperkovaný — dále chci tu užiti slov, jimiž autor označil na str. 370. věc pranevinnou — „protivný, planý žvast". Jaká to nebetyčná domýšlivost a jaký to naprostý nedostatek vší autokritiky, domnívati se, že existuje kromě autora někdo na světě, jejž by na př. zajímalo, že autor veršoval již na gymnasiu a kde i kdy tiskem vyšly prvotiny jeho ducha, aneb kdy a kde líbal se autor v gymnasiálních letech s holkami, kolik jich bylo, jak se jmenovaly a jak si autora nadcházely, která z nich byla ta, u které laskání to povrchní nepřešlo v laskání intimní, přes to, že „si rozepínala několik knoflíků na svém živůtku" a „padla zpět do trávy a šeptala: „Všecko, co chcete" (str. 395—6), a která z nich byla ta, u které cupidinibus unitis došlo k laskání intimnímu, a kde a kdy a za jakých okolností tak se stalo (str. 401), kde a kdy a za jakých okolností byl autor přišel o své panictví (str. 128) a jak interesantním při všem jednání svém tehdejším — hrál si na př. nějaký čas též na Raskolnikova (str. 217) — autor za sepisování „Konfessí" byl ex post sobě samému (str. kterákoliv). Každá téměř povídka jeho v „konfessích" vyzývá nicotností a strojeností svou k satiře a ta z nich, která přímo dráždí i k sarkasmu, ta zároveň odzbrojuje i satiru i sarkasmus svou šílenou komikou in merito, o které autor patrně nemá ani zdání. Je to povídka o jeho náboženské revoluci. (P. d.)

Maďaři v rakouských lázních.

Velmi zajímavo jest seznámiti se s maďarským živlem v Opatiji. Jsouť zajisté Maďaři velmi důležitým činitelem v naší monarchii a obzvláště pro nás Čechy nemělo by býti lhostejno, co děje se uvnitř jejich země a jaké nejen politické, nýbrž zvláště ideové proudy tam panují. A tu již předem musím říci, že celkový závěr, k němuž jsem se dobral denním stykem s několika rodinami maďarskými a zvláště s jejich dětmi, byl pro mne samotného překvapující, ačkoli nejsem zvyklý na cestách nasazovati si černé brejle, nýbrž dopátrávám se rád jádra.

Celkový dojem maďarské společnosti v lázních zakaluje se tím, že je tu velkou převahou peštské židovstvo, které prý je velmi bohaté a jak mi šl. Csaky sdělil, mluví doma v Pešti německy, za hranicemi pak výhradně maďarsky. Zde v lázních mluví rovněž s veliké části německy, jsou-li ve svém kroužku a nepozorováni. Jinak vždy chlubně hlásí se k Maďarům a mluví o maďarské krvi. Přepychem ihned se prozrazují, protože bývá nevkusný, a rovněž nápadným množstvím drahých kamenů. V hotelích a vilách vyjma snad jediný »Stephanie« vedou si velmi hlučně na úkor ostatních hostů a zejména ustavičné zvonění na služebné je až překvapující. Vůbec ve všem viděti jest, že v Uhrách panuje prašpatný společenský řád a že vlastně

společnost mezi sebou chová se velmi nepřístojně. Přes tu chvili vypuká hádka o ten onen předmět rozpravy, to však samo o sobě není nic zlého; co však je s politováním, jest to, že takové spory vedeny jsou neuhlazeným způsobem, takže šl. Csaky zdvihl dokonce při obědě syfon, jako by jim chtěl mrštiti po svém protějšku A to jsem byl ve společnosti rodiny vrchního župana, zemského sekretáře a inž. chemika. Jak asi vypadá zábava ostatní společnosti

Týž Csaky vypravoval mi, že maďarská společnost je úplně v rukách židovských. Zejména šlechta je prý úplně zadlužena a pomahá si z nouze sňatky s židovkami. Také vzdělání požívá celkem chatrného a povrchního, o čemž jsem se přesvědčil na všech osobách, s nimiž jsem přišel do styku. Z dějin národních neznali skoro ničeho, ani hlučného Bély IV., ani slavného Matyáše a o Kossutovi Lajoši věděli pouze, že byl hlavou revoluce proti »Rakousku«. Ze života jeho skoro ani jediné pravdivé a zajímavé faktum, z cílů a plánů jeho politických skorem ničeho. O »Rakousku« nic nedovedli vypravovati, leda že je zkrachované, že se rozpadne, že je obydleno špatnými a zbabělými lidmi. S jakou beztaktností a nevědomostí zároveň dovedou se stavěti vůči všemu rakouskému svědčí nejlépe to, že se cítí uraženi pohledem na černožlutý prapor, ačkoli by si měli býti vědomi, že se nenacházejí v Uhrách. Čeho jedině litují, jest to, že sami nemají v Uhrách mořských lázní, neboť »světové« lázně na Blatenském jezeře jich nevábí ani zařízením, ani vodou, ani společností, ani „světem«. Chlubivost jejich je úžasná. Přes tu chvíli musil jsem jim dokazovati, že nemají ani více obyvatelstva, ani většího průmyslu, ani obchodu nežli »Rakousko«. Ba měli i prašpatný dojem o své literatuře a jejím významu, o svém umění zvláště výtvarném a hudebním, o stáří svých vysokých škol atd. Teprve když jsem jim ukázal, jaké množství analfabetů vykazuje jejich vlastní statistika, přestali se chlubiti vzděláním lidu a musili uznati, že kromě Haliče nikde se nenachází školství na tak bídném stupni jako u nich. Nedotýkal jsem se při tom národnostních poměrů, nedovoloval toho ani můj účel, byli by při své hrubosti společenské přestali mi odhalovati své »přednosti" a byli by mně asi znemožnili další pobyt mezi sebou.

S velkou nenávistí vyslovují slovo »nemeth« (Němec) a při tom učí se této řeči tak, že jsem již s osmiletými dětmi se dorozuměl. Jsou ovšem nuceni učiti se některé řeči a tu bez odporu je pro ně nejvýhodnější němčina. Učí se však této řeči pouze jako dorozumívacímu prostředku a proto učí se v pravdě pouze konversaci, nikoli jako u nás slohu a gramatice. Proto náš oktaván daleko tak neovládá konversaci jako maďarský sekundán.

Vzdělání požívají velmi povrchního. Stýkal jsem se s muži »vyššího" vzdělání a dámami z elity maďarské. Ale kromě pí. Markové (roz. Gregersonové) shledal jsem jen u málokoho to,

co se nazývá vzděláním. Byliť všichni tak povzneseni nad myšlenkovou práci, že jim stačilo k dennímu hovoru: jídlo, počasí, koupání a po případě židé. Když jsem chtěl se dověděti něčeho zajímavého o M. Jokajovi, o nynější dramatice a opeře, převedli vždy řeč po několika všeobecných frásích na koupele a procházku. Každá hloupost mající svůj domov v Uhrách je veliká a znamenitá. Pan lékárník Skalák velmi byl překvapen, když mu manželka bývalého professora s určitostí tvrdila, že Slováci v Uhrách nežijí a nechtěla mu věřiti, že to není pravda. Takhle vypadá vzdělání této společnosti, která co do rozpínavosti přesahuje všecky vzdělané národy evropské a daleko do pozadí zatlačuje pýchu španělskou.

Jedno mne rovněž překvapilo. Jako Čech bez výminky s náruživou láskou a ohnivým nadšením mluví o minulosti svého národa, tak Maďar se tomu hovoru vyhýbá. Jedno je srozumitelno. V celku vzato, je tato minulost nevždy slavná, věrolomnost magnátů a často i králů známa, přirozená náklonnost k vzpourám i proti králům z maďarské krve, mravní zkaženost a duchovní zakrnělost vládnoucích vrstev, vyděračství na nižších třídách páchané a zbabělost v tureckých válkách mnohokráte osvědčená — dávají nám nahlédnouti, proč nelze Maďaru tak se nadchnouti minulostí jako Čechovi. Ale je tu ještě jiná věc. Maďar si odnese ze školy tak málo historických vědomostí jako ani nejprostřednější Čech. Kromě toho tak lživě vykládá se jim národní minulost, že chvástají o velikosti svých činů i tam, kde byli na hlavu poraženi; škola vůbec nedovoluje nejspíše mluviti o porážkách, zde musí se vykládati pouze o vítězstvích. V roce 1866 bylo by Rakousko zvítězilo uherským vojskem, ale rakouské vojsko dalo prý se na útěk a strhlo i uherské pluky!! A přece je známo, že maďarští zajatci pod Klapkou bojovali proti svému králi a že uherské pluky utíkaly do Uher a otevřely Prusům cestu na Vídeň.

Maďar mluví s velikou zálibou pouze o budoucnosti. Ale tato budoucnost vyvstává v jeho fantasii nikoli jako skutečná pevná budova postavená na skále minulosti, vzdělání a práva, nýbrž jako zámek v duhových barvách pnoucí se na mlhavé obloze. Ani mu na mysl nepřipadá, že první vítr může rozfoukati jeho obraz do čtyř úhlů světa. Pokud jsem poznal, jsou naprosto přesvědčeni nejen o tom, že se jim podaří odtrhnouti se úplně od Rakouska, nýbrž i že se jim podaří utvořiti mocnou říši ze slovanských a rumunských šiků na místě nynější monarchie. Jediné, co jim opravdu kalí jich mysl, jest Rusko, neboť se bojí druhého Világoše. Proto mluví o Rusku právě tak jako o Rakousku s nevážností a nenávistí, snižujíce při tom vše i jeho velikost geografickou. Avšak jestli v čem, tedy právě v této nevážnosti k nejmocnějším odpůrcům leží největší nebezpečenství pro budoucnost jich národa. Dnes každý Maďar vychovává se v myšlence, že Rakušan, Rus, Srb, Rumun, ba i Němec je zbabělec, hrdinou je pouze Maďar. Ale jak to dopadne, jestliže tato

pýcha a podceňování protivníků přijde ke zkoušce a shledá pak proti sobě státi řady vojska, které se nedá na útěk po prvém výstřelu maďarském, po prvém pohledu na Maďary. Obstojí pak maďarské vojsko v boji za věc »národní«, bude se bíti se lví statečností vidouc, že bylo oklamáno svými vůdci a učiteli? Obstojí, až shledá, že proti němu nestojí smečka zbabělců, nýbrž mužové nelekající se nebezpečenství ba ani smrti? Nepomstí se pak uražená Pravda na vůdcích i svedených? Tyto otázky měli by si předložiti, kdo tak zaslepeně vedou mladá pokolení do mlhavé budoucnosti.

Maďar snese ku podivu mnoho, pokud jen se nedotkne někdo jeho osoby. Sám se zálibou mluví o svých krajanech a odkrývá jejich vady, při čemž sebe ovšem vyjímá, ba myslí, že se tím dokonce i povznese. Čím se obzvláště rád chlubívá, jest vzdělání. Ovšem nemyslí tím odborné nějaké studie, odborné vědomosti ba ani vědomosti vůbec, nýbrž pouze vychovávací ústavy doma i v cizině, v nichž dle bohatství rodičů meškal. Při tom je až komické, jak vede bezzásadný život a jak upadá z jednoho extrému do druhého. Nelze ani jinak při naprosté povrchnosti duševního života. Nad míru rádi koketují na př. lepší třídy s antisemitismem, jakmile se však objeví mezi nimi b o h a t ý žid, ihned jsou mu k službám a přátelství. Nenávidí pouze c h u d é h o žida a k tomu chovají se bezohledně a — sprostě.

Jako všem lidem malého vzdělání, tak i Maďarům nade všecko imponuje bohatství. Sklánějí šíji před brilianty i kdyby nositelka byla sebe ošklivější a sebe nižší bytostí vzděláním a povahou. Je to zajisté známkou nedovršené civilisace, že rozhoduje u Maďara při posuzování bližního to, co má na sobě, nikoli vniterná hodnota. Jen proto uherská dvorní etiketa má množství klausulí, dle nichž ke dvoru nesmí dámy nebo pánové i když jsou urozeni a i když zastávají vysoké postavení. A jak beztaktně dovedou si tu vésti i nejvyšší dvorští úředníci je známo z případu hraběnky M. Festeticsovy, která byla z dvorního plesu takřka vyhozena. S tím souvisí souboj v Uhrách. Celá Evropa dohromady vzata nemá ročně tolik soubojů jako Uhry. Maďar bije se pro všecko. Slovná urážka, šťouchnutí loktem na ulici, fixirování v kavárně atd. jsou dostatečnou příčinou. Ovšem souboj sám vypadá podle toho. Na šavle bojuje se ve vzdálenosti, při níž možno nanejvýše vyraziti protivníku zbraň z ruky. Na pistole bojuje se na vzdálenost 50—100 kroků, nejčastěji však obě strany vystřelí do vzduchu a pak si podají ruce. Novinám učiněna radost a o více nežli o lokálku se Maďarovi nejedná. Jen když povrch se zachová.

Maďar vším a skoro ve všem je podoben Španělu. I jeho minulost zdá se na první pohled podobna — obě země stály po staletí v boji proti půlměsíci. Krutost povahy vůči všemu, co není z jich krve stala se příslovím. Rozdíl značný pouze v tom, že Španěl vyhubil a vypudil skoro úplně živel židovský,

ačkoli byl v této zemi neobyčejně silný a civilisace schopný, z příčin náboženských nikoli hospodářských, kdežto Uhry jsou v pravém slova smyslu zaslíbenou zemí tohoto lidu nikoli ve smyslu náboženském nýbrž hospodářském. Ve smyslu náboženském jsou Uhry zajisté Sodomou a Gomorrhou, a kdyby Jahve dosud měl někdejší moc, poslal by na ně síru a oheň. Maďar i Španěl má množství šlechty, z níž velká část jsou žebráci. Ti však pohrdají právě tak nešlechticem jako prací, kterou se živí nešlechtic poctivě a spokojeně. Tito živlové vždy a všude byli revoluční a podnes jsou takoví. Španělsko i Uhry buď byly uhněteny do nemožna, nebo byly fanaticky revoluční. V obou zemích je bída jako doma, v obou zemích nesmírných útrap vytrpěl dělný lid, v obou zemích dospěla korupce úřednická neslýchané výše, a mluví-li se o úplatnosti v Rusku, nesmí se nikdy zapomenouti na Uhry. Justice španělská a uherská nabyly jména, jež budí odpor. Španělsko dalo světu středověkou inkvisici a Uhry provádějí v nejmodernějším čase politickou justici. Procesy Rumunů, Slováků a Charvatů ukázaly, že v této zemi není ani práva ani zákona proti občanu nemaďarovi, ukázaly, že se středověkou neslýchaností obžalovaný je umlčen nebo pětizlatovými svědky usvědčen. Kdyby dovoleno bylo mučení, nekvetlo by jistě dosud v žádné zemi tak jako v Uhrách a ve Španělsku. Říkává se, že Maďaři jsou rytířský národ — a právem: jenom že jejich rytířství patří do středověku a ne do naší doby; v středověku žil rytíř na útraty ostatního obyvatelstva v říši a to dělají Maďaři dodnes.

V Uhrách všecko má konati stát. Má nejen utlačiti vše nemaďarské až do nemožna, při čemž na papíře vydány jsou nejliberálnější zákony, nýbrž má vytvořiti světový obchod, průmysl, vzdělání, umění a t. d. Peníze, pokud nemohou býti vyždímány zvláště z nemaďarského obyvatelstva, má poskytnouti druhá polovice říše tak zvané Rakousko. V Uhrách a Italii zní jméno »Rakousko« jako opovržení hodný pojem, hoši i dospělí nadávají si navzájem »rakušanů«. A obě země v tisíceré příčině hospodářské měly by s úctou mluviti o této říši. Daloť Rakousko do Italie statisíce dukátů na stavbu silnic, regulaci řek a na první železnice v Italii, a miliony (asi 2 miliardy zlatých) do Uher. Z toho ohromnou část daly země koruny České, protože ostatní země jsou chudé nebo dokonce pasivní, leč přes to mluví Uher o české zemi a českých požadavcích takovým způsobem, který mu vydává ošklivé vysvědčení. Nic tak smutné svědectví nevydává o našich poměrech, jako to, že nám za naše ohromné sumy peněz ještě se nadává bandy, zbabělců, chátry a p., že jméno Rakouska beztrestně se hanobí ve škole, v rodině i ve veřejnosti, že t. zv. prapor rakouský — jako symbol Rakouska — smí se na ulici škubati, šlapati a po něm plvati rovněž beztrestně. A děje se to pouze a jedině v těch zemích, kde by tak snadno bylo lze tomu zabrániti a kde bylo by lze vynutiti si nejmocnější zbraní respektu — hospodářským vetem!

Řekl jsem, že je Maďar rozený revolucionář. Ale měl jsem ihned dodati, že není revolucionářem ideovým, nýbrž fysickým a doplniti, že jest nejšťastnějším revolucionářem na světě. Jen vzpomeňme Hunyadyů, Zápolského, Rakoczyho, ba i Kossutha. I když byl revolucionář poražen a přemožen, přece ovoce jeho díla zůstalo. Dnes pod okny hradu habsburského hrají kapely Rakoczyho pochod, a král uherský potvrzuje zákon o inkolátu Kossutha, který až do posledního dechu stál proti tomuto králi. Maďaři, kteří s neslýchaným šovinismem slaví tohoto odrodilého Slováka, kteří potahují celý vlak smutečnou látkou a všecky stanice úplně zahalují do smutečních barev a květin, za něž dali statisíce ze státní pokladny; tito revoluční Maďaři prohlašováni jsou za nejpevnější oporu habsburského rodu od t. zv. vládních novinářů. Takto neslýchaný akt stává se aktem slavnostním a jest příčinou, že celý národ maďarský obrací se s netušenou prudkostí proti praporu, který nad vojskem jejich krále vlaje, tento prapor veřejně spalují a trhají. Chtějí míti nejen svůj prapor, nýbrž i své vojsko. Již mají honvédy, již dostali dělostřelectvo, nyní chtějí pouze maďarské důstojnictvo a maďarské prapory. Kdyby to byly pouze národní požadavky, nikdo na světě by neměl se proti nim stavěti, neboť bylo by zcela správno, aby na praporu plukovním vždy byl znak oné země, do níž pluk patří. Avšak o to se Maďarům nejednalo a nejedná. »In pace para bellum — v míru připravuj válku« jest dnešním jejich heslem, jímž řídí se vláda, sněm, veřejnost, škola a jistě i kostel. Cíl je jasný a Maďaru v jeho podrážděné fantasii takřka rukou dosažitelný.

Zcela správně vykládal mi p. Csáky, jak nesmírně veliký kus národohospodářské práce vykonán byl od roku 1867. A taky zcela správné bylo jeho mínění, že až do tohoto roku nikdo se speciálně o Uhry nestaral. Jenom že důvody, jimiž tato tvrzení provázel, byly sice maďarské, ale pravdě zakrývaly hustým závojem tvář. Že samostatnost Uher naproti zemím na vídeňské říšské radě zastoupeným nesmírně jim prospěla k hospodářskému sesílení, rozumí se samo sebou, avšak zapomíná se při tom a právě v Uhrách, že Rakousko připlatilo na tuto mohutnost druhé poloviny říše půldruhé miliardy zlatých. Kdyby byla naše polovice tuto ohromnou sumu obrátila na své země, bylo by se za ní pořídilo nejméně desetkrát více, neboť v Uhrách spotřebována dobrá čtvrtina na všeliké nicotné experimenty, prázdné nápady, vzdušné sny a osobní potřeby šlechty a vysokého úřednictva. A dnes jedním dechem slyšíme pouze nářek na Rakousko a Maďar v Opatiji naříká, že nemůže do uherských mořských lázní a že musí zanášeti peníze do nenáviděné polovice. Ba slyšel jsem dokonce stížnost, že vlastně náš díl Uhry vyssává a že se tomu musí učiniti přítrž. A to prý je dnes v Uhrách mínění naprosto všeobecné v politické společnosti.

A tak lze říci, že Opatije poskytuje pěkný obrázek v době »maďarské« sezóny uherských poměrů a že lze tu v drobném poučiti se o uherských poměrech, jak asi vypadají doma ve velkém. I Chorvati z království k tomu značně přispívají svou trojjazyčností: mezi sebou mluví chorvatsky neho n o b l e j i německy, s příslušníky uherskými maďarsky. Židé mluví mezi sebou a v ústraní německy a na veřejných místech a s »Uhry« okázale maďarsky. Všichni jsou za jedno pro velikost svatoštěpánské koruny, všichni velebí svou zemi pro pokrok, svobodu, blahobyt a p. a všichni jsou přesvědčeni, že se ve všem úplně vyrovnají i nejpokročilejším národům. Část Chorvatu uznává nás Cechy za rovnocenné, a č n e v e v š e m t a k p o k r o k o v é a p r o b u d i l é, druhá část nám spílá pro články kdysi Hořicovy o Srbech a Chorvatech. Maďaři námi v celku pohrdají a maďarští židé nám přímo nadávají, že chceme totéž, čeho dosáhli Maďaři, což prý je nevyrovnaná smělost. V hovoru o maďarských požadavcích vytknul správně vrchní župan, že i Čechové budou se ihned domáhati téhož, a když jsem mu ukázal, že právem, protože na společné říšské záležitosti platí koruna česká více nežli Uhry, hleděl na mne nedůvěřivě, načež jsem mu to blíže vysvětlil. Ze všeho poznal jsem, že maďarská politisující společnost tápe ve tmách: německé přátelství se jim v dualismu znechutilo a rádi by je zahodili do starého haraburdí již proto, že jim velmi je proti mysli hájení německých menšin v Uhrách; české přátelství pak posud nevzniklo, poněvadž nemají jasného pojmu o tom, jaký vlastně význam má český národ pro říši a zvláště význam národohospodářský. Podceňuji nás a představují si náš kulturní život asi tak, jak se jim jeví v zubožením Slovensku a v poloanalfabetické Haliči jim daleko bližší. Hledí na nás prostředkem vídeňských novin a to objasňuje všecko. V té příčině by velmi bylo prospěšno, kdyby bylo možno zaříditi bezprostřední styky, neboť můžeme snad se nynějším názorům maďarským smáti a p., ale podceňovati jich nesmíme, neboť vliv jejich i na nás je daleko větší, nežli mnohý z nás si myslí a chápe. Neškodilo by, kdyby i u nás ponenáhlu rozšířila se myšlenka, že má pro nás znalost maďarské řeči značný význam hospodářský a politický a kdyby se u nás jazyk tento horlivěji pěstoval. *Jar. Běláč.*

Umělecká kritika.

Moderna let devadesátých — ah náleží již historii, vždyť každý se jí dnes již dovolává, jejími hodnotami se měří, její originalita se stává zdrojem banálností. Protože pak je u nás těžko jinak začínat než historickým úvodem, tedy: o nic nemá Moderna takové zásluhy jako o vytvoření samostatného genru kritického. Do jejích dob byla kritika pouhou odrudou žurnalistického referátu, klouzajícího po povrchu věcí běžným způso-

bem denních soudů; ona teprve, odsouzená probojovat se všeobecnou nenávistí, musila podrobit sebe i protivníky hlubšímu pozorování, jež samo sebou vedlo k jinakému hodnocení díla uměleckého. Sáhla po největším tehdy vzoru, propracovaném v hotový systém, po vědecké kritice Hennequinově, vždyť neměla duchů tímto směrem uzrálých, aby mohli samostatně budovat na plánech původních. Tak tedy začata a za krátko v květ přivedena vědecká aesthopsychologie.

Když však bylo dílo hotovo, pocítili nejlepší — bez odporu duchové tvůrčí — odvislost svou od dítka ne zcela sourodého, pocítili tlak pout, jimiž svůj další rozvoj stísnili, a hledali nový základ, jenž by talentu jejich lépe odpovídal. Je opět na snadě, že jako lidé umělečtí vycítili kolisi pojmů, na nichž pracovali: vědy a umění, a bezděky vznikla v nich otázka, zda lze souditi umění vědecky, či je-li spravedlivější nepovažovat dílo tvůrčí fantasie za objekt přírodopisného studia a hleděti na ně se stanoviska opět umění? A v touze po svéráznosti i po nalezení útvaru shodného se svým nadáním sklonili se ku kritice umělecké.

Není dosud vymezen její obsah ani forma, ale nicméně vydána již kniha kritických studií pod její heslem a v ní učiněn současně zajímavý pokus rozřešiti půdorys nových kritických staveb. — Renaissační touhy v umění od Jiřího Karáska ze Lvovic. —

Ve dvojím vrcholí Karáskova touha po renaissanci kritiky: Kritik má být »umělcem, který na cizích duších dává poznávati duši vlastní« a »kritika začíná teprve tehdy, jakmile vykladač, referent postaví se proti autoru a vidí v něm nepřátelský živel, z něhož má urvati a dobyti materialu pro sebe sama... kterýžto modus znamená renaissanci kritiky tvůrčí jako samostatného genru umění, jako vrcholu všeho, k čemu se v umění dosud dospělo.« To je slovo rozhodné a určité a jako prvý pokus theoretického řešení nové otázky velmi zajímavé, třeba nepřijatelné v celém dosahu pro paradoxní svůj obsah i argumentaci průvodní.

S jedním souhlasím zcela: že kritik má být umělcem; nebo jsem přesvědčen, že umění obsahuje prvky, jichž naprosto nemůže klasifikovat věda, že jsou v něm taje, které ne logickou analysou, ale intuicí — »hrdinným zrakem« — může pochopiti zase jen umělec, jenž jediný je pak povolán usuzovati. Ale učiniti podmínkou umění nepřátelské stanovisko k předmětu studia tvůrčího, je nesprávno, děje-li se tak bez výhrady, protože odmítá se tak každý jiný názor životní, povyšuje se nepatrná část psychického založení na všecko niterné bytí, vymicuje se z umění vše, co vytvořila láska k životu a harmonické vyrovnání velkých a největších.

Umělec jen v jednom případě má právo být nepřítelem jsoucnosti: bojuje-li proti ní z touhy po obrození, po lepším. Je-li však apriori naplněn odporem proti všemu, přestává být tvůrcem umělcem, stává se ničitelem, pathologickým zjevem

v umění, jenž má sice právo na život, je-li silný, ale může mít význam jen studijní pro umělce psychologa; pro něho může mít do sebe i krásu, neplodnou však a perversní, nikdy životnou.

Vložil-li Karásek tímto způsobem do renaisanční své touhy sílmě zmaru, nemohu uznati za platné sic a směrodatné vypučelé z ní otrávené květy, chápu je však psychologicky. Byl z nejbojovnějších vůdců mládeže po všechen čas, jemu přešla bojovnost v krev snad tou měrou, že ovládla veškeru jeho práci, a to tím více, že umělecké sklonnosti své řídil vždy snahou po absolutní odlišnosti, originalitě někdy až »za každou cenu«. Vytvořil-li tedy nový systém, musil míti pečeť původnosti, síly, pýchy aristokratické, což vše plnou měrou má; tak mohl vzniknouti essay o renaisanci kritiky, však síla jeho zůstala jen výrazovou, formalně útočnou, nedostává se jí přesvědčivosti vnitřní. Hle, jaké argumentace užil, aby podepřel svá tvrzení.

Na prvé stránce hned tvrdí, že kritik vědecký pracuje pro vědu a pro autora, kritik umělec pouze pro sebe — jako by umění vylučovalo veškeru práci pro život a jeho zjevy, jako by bylo tak zcela a zcela sobecké; tvrzení kusé. Dále praví o objektivním kritikovi: je pouhým vykladačem a komentátorem autorovým.. žádá se na něm, aby byl spokojen vším, čím jej autor obdařil, a smí si nalézti jen formu, jak by svůj obdiv projádřil, dle čehož by směl mít všecky duše, jen ne svou vlastní. — Mně je sic objektivní kritik pojmem velmi relativným, i považuji za zbytečno ho potírat; je-li však již třeba, kde že tedy byly vysloveny požadavky, jež jsou zde tak široce uvedeny? Vyslovil-li je i nějaký šosák, nejsou přece ještě uznávány za platné, a zápas s nimi je donquijotským bojem s větrnými mlýny. Ale byl bojován, aby mohla býti dána otázka: »Jak? my máme býti nullními a pasivními, abychom jako mrtvá zrcadla ukazovali cizí rysy? Nemají-li snad autoři sami býti zrcadly, odrážejícími plochami, na nichž bychom mohli poznávati vlastní tvář, vlastní duši?« Obojí je krajnost pro logické sřetězení neplatná, to vše je mečový tanec, balancování na srázu, s něhož je jen dvojí pád možný, žádné východisko. — O stránku dál klade citovaný již passus o podmínce nepřátelství, ale v témže odstavci doznává: »začne-li vyšetřovati, v jakých mezích a v jakých plochách se duše jeho kryje nebo nekryje (a to je vždy k poznávání hlavní!) s duší autorovou, stává se kritikem.« Zaměňuje tedy nesouhlas za nepřátelství a podškrtuje nesouhlas jen v závorce, připouštěje možnost částečného souhlasu. A opět praví: »V bezpodmínečném souhlasu je vždy něco immoralného.. ale od kritika se žádá jako conditio sine qua non tento immoralný smír,« což je opět argumentem donquijotským, vždyť nikdo, nikdo na světě požadavku bezpodmínečného souhlasu neučinil. Jemu je »odpor, nesouhlas, nepřátelství poměrem samostatného k samostatnému«, jemu je každý referent podivovatelem, zkrátka jeho důvody jsou stále týmiž krajnostmi, že ne-

mohou žádné thesi dáti sílu vnitřní pravdivosti, zůstávajíce jen výronem jeho individuality, ba pouze jedné části jeho individuality; hned druhá polovice úvodního essaye, tvořící přechod z theorie k praktickým ukázkám dalším, je popřením části prvé.

Doznává-li, že »studie budou především hledati všeho odlišného v uměleckých dílech«, precisuje své nepřátelství ne jako odpor proti autorovi, ale jako souhlas s autorem v odporu proti prostředí. Je to cítit z každé další věty, plné radosti, že našel tolik duchů sobě blízkých snahami obnovitelskými, a nejvíce již ze závěru, v němž praví: »V toto ohnisko (renaissanční touhu) sbíhají se všecky jich snahy.. a to všechno je mi radostnou a krásnou renaissancí umění«. Parafrasováno znamená to: s těmi všemi souhlasím, jdu s nimi, protože hledají nové — a píši tedy proti sobě.

Budiž, ať si je vigneta knihy paradoxní, je cenna jako pokus nového vývoje kritiky a nikterak neubírá na ceně kritickým studiím samým, jež na dvě až výminky potírají theorii předeslanou, pokud autory kritisované znám. Jsou psány vesměs se vzácným pochopením, vystižením, formou tak precisní a ostré synthesy, že nemají v tom sobě rovných; kondensována, essencována jsou v nich dlouhá studia s odvahou velkého umění. I studie se stanoviskem nepřátelským, psané ex post jako doklady nové theorie, jsou koncipovány tak silně, že těžko jest v nich najíti uzel, kde se kontura portretu lomí a schází na skreslenou, což svědčí o velké artistní schopnosti Karáskově. Takovou je »Maurice Maeterlinck« a »Jan Neruda«. Maeterlincka na př. činí nejmaterialističtějším autorem, upíraje mu veškeru psychičnost, tož proti běžnému úsudku. Jak k tomu dochází? Na str. 62. dedukuje: protože v dramatech Maeterlinckových jsou smysly jednajících často hallucinovány, neschopny vnímati ostře a určitě, je tu psychické stlačeno na minimum — ačkoliv by bylo správnější říci: pro neurčitost smyslových vněmů je duše nucena právě intensivněji pracovati, aby svou touhu po určitosti skojila, čili psychické je tu vyhnáno do krajnosti. A od toho bodu počínají pak nedůslednosti: psychologií dramat rozumí kresbu expansivních, vítězných duší, pasivní stavy duševní nepokládá zkrátka za psychické atd.

Kritická umělůstka — umělecká kritika, obé je v »Renaissančních touhách« obsaženo, pro obé je v nich současně bojováno, pro onen vážný genre buď neuvědoměle, nebo se záludným popřením úmyslnosti, ale rozhodně s větším zdarem.

Nuž učiňme je východiskem několika myšlenek o rekonstrukci vážného thematu. Má-li být kritika uměním, musejí pro ni platit všecky zákony umělecké, není-liž pravda? Které že to jsou? Nikde tuším nebyly vyrčeny pro vždy a pro všecky platně, ale o jich základech není sporu; a ty Karásek pěkně vložil do bojovně programového článku, řka: »umělecká práce nezáleží než v zjemnění, zhuštění života, tedy v procesu, jenž od pravidelného vývoje odlišuje, z normálního sepětí zjevů vy-

maňuje. Umění dává touhu žíti zvýšeněji a mocněji, než žije ostatní celek.« — Cítíte, jak vonný to program, aplikujete-li na kritiku? Vyžít a dát vyžít umělecké dílo mocněji, zjemnit, zhustit jeho proudění. Z krve uměním rozhořelé, odlišit a vymanit vnitřní vztahy jeho k životu, k autoru a ke všemu, k čemu se od případu k případu upínají — jaká to práce pro umělce!

Vědec kritik pitval chladně, kladl přemnohé složky nalezené vedle sebe, ale nedostávalo se mu intuitivního pochopení pro osobitou váhu jednotlivých, pro vzájemný vztah či odpudivost, pro hodnocení jejich; vypracoval-li pak synthesu po důkladných rozborech, byla schematem zbaveným prvotního žilobití, nedovedla vlít onu teplou, sugestivní působivost, kterou právě umění mluví k vyznavačům svým, a jíž věda postrádá. Dal vyžívat umění zvýšeněji? Ne, on je suše prolínal a schematisoval. I musí přijít umělec, aby korigoval neživé obrazy vytvořené jen pod dojmem proudu dobového, který vědu, rozmachnuvší se do nejširšího a nejintensivnějšího tempa, povýšil za jedinou, jež dovede rozřešiti vše, a za jedinou oprávněnou k tomu. Věda chtěla tvořit život — proč by nedovedla vytvořit i umění? Chtěla tomu a vědecká kritika sondovala a stavěla vstup. A bylo to symptomem doby, že umělci tehdy přijali násilí jako právo, jako osudovou dráhu, a je nutna reakce proti němu, reakce podmíněná instinktivní obranou napadeného organismu. Máť umění tak právo na samostatný vývoj jako věda a vše ostatní; není rozumno podřizovat kteroukoliv ze složek života něčemu jinému než životu, jsouť souřadny a mnohdy protikladny. Život sám již donutí všecky, aby přijali to a ono z plodů sousedových, donutí umění, aby oplodňovalo se vědou a jejími poznatky podklenovalo dráhu svou, by neklesla pod úroveň jeho vlastní. To je jediný poctivý poměr rovnoprávných. Chci tím říci přesněji: umělec má míti mnoho vědecké erudice, aby nežil životem jen spodních vrstev, kritik pak tím více, ježto jemu je dáno ne jednoho, ale mnohé autory s celým jejich duševním obsahem pronikat a určovat; ale má zůstat na prvém místě umělcem.

Než dosti toho. Řešil jsem si letmo otázku oprávněnost umělecké kritiky a jejího obsahu; tu se mi naskytá ještě další podřízenější sice, ale přece důležitá dost, aby nebyla pominuta, otázka formy. Netane mi na mysli snad volba některé formy lyrické či jiné, což by v logických důsledcích také mělo být domyšleno, ač je psychologicky nesmyslem.

Žurnalistická forma dnešní literatury vytvořila si stálou kritickou rubriku o umění atd. Je možno, aby takový denní či týdenní mlýn, do něhož přichází nejstrakatější výběr, vlastně nevýběr, byl uměleckou kritikou? V celém dosahu naprosto ne. Každé umělecké dílo žádá doby a obsažného předmětu pro svoje zrání, čehož se zde mnohdy ve velké míře nedostává; a přece požadavek uměleckosti je zde právě velmi nutný, nebo doposud nevznikají díla kritická knižní tak, aby stačila obsáh-

nouti vše, a ony žurnalistické práce skoro jedině mají sprostředkovat zvýšené, vzmocněné vyžívání knihy či jiného díla uměleckého. Nuž zde bych rád řekl, že může a má mít každá z nich ono minimum, jehož se žádá na umělecké skize: nejjednodušší linií, několika vrženými stíny zachytit ne celý obsah, ale nejrázovitější znaky, ony, jež chceme zachovat pro koncepci celého obrazu, jež určují odlišný ráz, jsou individuelným životem kritisovaného a jsou současně schopny, aby daly umělecké práci kritikově impuls; zachytit reliefněji, co nesmí zaniknou, aby kniha byla vyžita. Kdo dává méně, není kritikem, je reporterem. Co pak nemá individuelních znaků, co není uměním, nemá nároků na kritiku, leda snad karikaturní, nepřátelskou.

Dopověděl jsem glosy a myšlenky vzniklé z Karáskovy knihy a připojuji na konec poznámku o essayi, který by jako jednolité dílo mohl být prvou ukázkou nového směru kritického — o Martenově »Otakaru Březinovi«. Abych mohl cele kritisovati kritiku, musil bych sám prostudovati dílo Březinovo, vybudovat jasné poznání svoje, dřív než bych přikročil k essayi Martenovu, a to přiznávám se, nebylo v mých disposicích; ale jedno jsem si uvědomoval: Knihy Březinovy, vzdálené značnými časovými intervaly, zanechavší mi v mysli jen obraz vypjatých svých mysterií, vyrůstaly opět čisty přede mnou, a nejen čisty, ale jasnější a větší v myšlence a architektonice; vznikla touha ve mně číst je znova a chápat je, ne část po části, ale vždy jako část nového celku, jenž mi byl skryt a zjasněl náhle v silném ozáření. A v tom jsem poznal umění, jak mi tane na mysli, v oné evokaci kontur zasněných v mlhách.

Není ovšem Marten z těch, kdo píší pro širokou veřejnost. Vyšel z aristokratického ovzduší zbylé moderny a uzavřel se v něm. Vytvořil si svůj exotický slovník, obohacený zejména studiem přírodních věd, slovník vyžadující na čtenáři buď vysoké kultury tímže směrem rostoucí anebo zvláštního studia, vytvořil si svůj styl — než zde jsem u znaku společného oběma autorům: Karásek i Marten projevili umělecký takt svůj kromě všeho i výběrem; šli k autorům, k nimž přirozeně jejich vloha směřovala, vymanili se z nadvlády vědy, jež studuje vše, poněvadž ke všemu je stejně chladna, volili uměleckým výběrem a láskou a sebe dle této lásky vystilisovali. Veškerou formací svých soudů o revoltách proti prostředí jeví se Karásek vervním šermířem, jehož každá věta nese v sobě tvrdost i jistotu útoku. Marten stává se stylově Březinou kritiky. Myšlenku staví do grandiosních šířek, plně ji bohatstvím slovního a obrazného detailu, nedává jí prudký spád pathosu, než skanduje ji s klidem kontemplativního ducha; a v tom je snad cizejší ještě životu dne než svým slovníkem. Toto vnitřní umělecké spříznění kritika s látkou značně přispělo ke krajně odlišnému rázu a v něm přece ke stejně zvýšenému zdaru obou.

Vznikly spory o kritiku. Nemíním zasahovati v ně, nebo si obraly víc člověka v kritikovi než kritika v lidstvu za předmět, ale nadhazuji novou myšlenku, jež klíčí, jež i prvé plody již přináší, aby k ní byl upjat zřetel jako k aktuelnější.

B. Sokol.

Příčina vzniku náboženství.

Zajímavá polemika jest spor univ. prof. Jos. Krále s docentem Fr. Krejčím o vzniku náboženství, trvá již od r. 1900. J. Král (Fil. L. XXVII. str. 7.) souhlasí v podstatě s theorií Tylorovou, dle níž náboženství vyvinulo se ze dvou pramenů: z oduševňování přírody a ze ctění předků. Proti němu vystoupil Fr. Krejčí (Č. Mysl. II. 1901. str. 152) s náhledem, že jediným pramenem náboženství jest ctění předků. Psychologická analysa citu náboženského vede prý k tomu, aby za původ náboženství byla pokládána věc jedna. K tomu odpověděl J. Král článkem »Ctění předků« (Fil. L. XXX. str. 89.), jímž Tylora hájí a zamítá mínění Spencerovo a Lippertovo zastávané Fr. Krejčím, uváděje příklady z mythologie. Tento replikuje zase (Č. Mysl. IV. str. 389) úvahou, dle níž jest nevyhnutelným logickým postulatem, aby původ náboženství byl vysvětlován z jednoho pramene. Dokud se nenajde příčina jedna, není vznik vysvětlen, nutnost kausalná vyžaduje příčinu jednu. Dvě příčiny vysvětlovaly by pouze možnost. — Tato logická exkurse není zcela jasná a není určitou knihou doložena. Týž jev na př. neprospěch studenta mohl by míti příčinu A, ale také příčinu B, a z každé by následoval nutně. Příčina nebývá jednoduchá, nýbrž obyčejně jest to souhrn podmínek, z nichž nesmí ani jedna chyběti, má-li nastati účin. Jedna podmínka nebo neúplná řada podmínek nezpůsobí účin. Zdá se nám také, že nevysvětluje úplně vznik náboženství ani jeden pramen Fr. Krejčího, ani dva prameny J. Krále. Obě podmínky ty jsou u Číňanů, a přece žádného náboženství nemají. Předky ctí, neboť píše J. Král, že »není druhého národa, u něhož by ctění předků hrálo úlohu tak vynikající.« (Fil. L. XXX. str. 91) a Fr. Krejčí dotvrzuje, »že člověk ve všech poměrech zosobňoval zjevy přírodní« (Č. Mysl. II. str. 153), tedy i člověk čínský. Zde jsou tedy prameny oba, ale náboženství z nich nevzniklo, nejsou tedy oba, není jeden dostatečnou příčinou. Že Číňané nemají náboženství, jest známo, uvádím jen docela nový doklad. »N. Fr. Presse« dne 17. září 1903 přináší úvahu: »Einige Gedanken über Kant, Göthe und R. Wagner v. J. Popper.« Tam čtu: »Es ist aber gewiss eine der bedeutendsten Erfahrungstatsachen im Gebiete der Moral u. Psychologie, dass die Europäer überhaupt China kennen gelernt haben und dort sehen konnten — was alle apriorische Deduktion niemals zur Evidenz gebracht hätte — dass fortwährend fünf-

hundert Millionen Menschen eines Reiches, das seit Jahrtausenden besteht, ohne alle Religion, ohne den Glauben an einen persönlichen Gott und an ein Jenseits existieren können.« Ať jest tedy podmínkou vzniku náboženství ctění předků, ať jest podmínkou oduševňování přírody, dostatečnou příčinou nejsou, protože vznik náboženství z nich nenásleduje nutně. Jest třeba ještě něčeho, podmínky nebo souhrnu podmínek X, které Číňané nemají. Ta byla u všech ostatních národů, kde náboženství vzniklo. Zbývá hledati nyní tu veličinu neznámou. Hledání ovšem není snadné, minulost národů ztrácí se v mlhách a o životě i povaze Číňanů víme o málo více. *X.*

Asijský obchod.

Žádný jiný stav nedovedl by lépe vysvětliti a dokázati přísloví: Jiný kraj, jiný mrav, jako právě stav obchodníků. A věru není větších rozdílů na světě než mezi obchodníky, překupníky, hausírníky, velkoobchodníky, importery atd. Jeden platí rád, druhý nerad, anebo nejraději neplatí. Angličan je přesný do nejmenšího detailu, Japonec rád chikanuje a p. Platí-li to všeobecně, tím více v Asii! Tento obrovský a nejlidnatější díl naší zeměkoule má svoje lidi, které ani z daleka pochopiti nedovedeme, nemáme-li příležitosti, s nimi do styku přijíti. Taková pestrá směsice je tam lidí, a z těch obrovský díl kupčí, obchoduje, nebo by obchodovati aspoň chtěl. Zahalený v kožešiny Eskymák, prodává kůže a kožešiny chytrým Rusům; pravověrný Turek ošidí svého souseda, kde jen může; tlustý Číňan kupčí v celé Asii a ovládá mnohdy v cizině celý obchod (zejména maloobchod), a chytrý a úlisný Japonec konkuruje čile s hbitým Evropanem téměř na celém asijském trhu.

Maloobchod v Asii zůstal v rukou obchodníků domorodých, protože ti, znajíce lépe svoje krajany a bratry, dovedou je využitkovati jak se sluší a patří. Kde nejsou dráhy železné, a kde je nedostatek dobrých cest, tam domorodý obchodník, stává se sprostředkovatelem mezi kupcem a bílým importérem. Nejobratnější maloobchodník je Číňan. Ten ševcuje, šije šaty, kramaří po celé východní a jihovýchodní Asii. A nejen to! Číňan jest směnárníkem a vyzná se velmi dobře v peněžnictví. Pro svoji chytrost a obratnost je leckde na východě i západě velmi, velmi nerad viděn a nedivme se, že někde Číňanům pobyt jest zakázán. Číňan, ač je obyčejně silnější postavy, je hbitý, pracovitý a spokojí se přece s menším výdělkem než kdokoli jiný.

Co se velkoobchodu týče, jest především rozdělen v import a export. Importer a exporter jen zřídka bývá jedna a táž osoba, protože organisace exportu a importu do resp. z Asie jest velice rozdílná. Není-li velkoobchodníkem Japonec, bývá to vždy Američan nebo Evropan. Američané výborně konkurují

s Evropany na východě, t. j. v Číně, Japonsku, v nizozemské Indii; ale často se přihodí, že i v Palestině nebo Malé Asii narazí překvapený Evropan na obchodníka z Unie.

Co se Evropanů týče, jsou prvními obchodníky: Angličané, Němci, Francouzové, Rusové, Švýcaři a Hollanďané. V druhé řadě Italové, Rakušané, Španělé a Belgičané.

Malou Asii a Orient vůbec ovládají Němci, Angličané, Rakušané, Francouzi a Italové a obchodní organisace neliší se o mnoho od obchodu s evropským Tureckem. Úvěrní lhůty, není-li nutno, se nepovolují, zhusta žádá se placení předem. Vyžaduje-li však konkurence, aby tu úvěr povolil, není delší tří nebo šesti měsíců. Ovšem žádné pravidlo bez výjimky. Pro nás jest v obchodování se zámořím osudné to, že korunový kurs skoro nikde neexistuje, čímž se stává, že ceny naše pro nejistotu kursovní obyčejně bývají o něco vyšší než francouzské, anglické nebo německé.

V Mesopotamii jsou obchodníci Židi a Chaldejci. Že s nimi přímo obchodovati není radno, jest samozřejmo, již proto, že jako všude v asijském Turecku spravedlnost za všemi spravedlnostmi světa strašně pokulhává. Obchod sprostředkují evropští komisionáři, kteří platí bance hotově proti vydání konosamentu; nebo banka trassuje na 7 měsíců na komisionáře a sama Evropanům hotově platí. Platí se šterlinkovými cheky na Cařihrad nebo Londýn a kursy se jednotlivě ustanovují.

V Arabii jsou kupci Židé, Arabové a Evropané. Hlavním prostředkem platebním jest tolar Marie Teresie, v Adenu pak rupie (zákonitá). Tolary dodává Terst na objednávky šejků. Hlavní místa obchodní jsou: Maskad, Kuvejt, Aden, Jambo, Hodejda. Hlavní díl obchodu obstarává Indie, protože přímých spojení s východní a severní Arabií jest málo.

Protože hlavní zřetel obrací se nyní k Východní Asii, pomíjíme obchod východoindický a jihoasijský a přikročíme ihned k poměrům obchodu vychodo-asijského.

Země spletitých systémů měr a vah, jest Čína, dnešní zaslíbená země hbitých obchodníků. Těch několik míst na břehu nebeské říše chová v sobě bohatství nevyčerpatelné pro všechny, kdož se ženou za štěstím a za bohatstvím.

Nikde není import a export tak rázně rozdělen, jako v Číně a jen několik málo jest měst, která by importovala a exportovala zároveň.

Domácí mince jest tael po 10 mace (mejs) à 10 candareens (kenderíns), à 10 cash (keš). Clo se platí haivan taelem, který má 37·783 *g* čistého stříbra. V otevřených přístavech koluje dollar mexický a chop (čop) dollar, t. j. mince pověřená razítkem bankéře.

Evropské banky vydávají »tickets« t. j. poukázky na určité množství centíků, protože drobných mincí jest vždy nedostatek. Bank-Chops jsou cheky vydané čínskými obchodníky na jich bankéře na základě jich depôt; znějí na vidění, nebo několik

dní po vidění. Protože bank-chops jsou »dobré«, jest jim jistota obchodu zvýšena. — Cechovnictví jest v značném rozkvětu. Z bank jsou nejdůležitější: 1) Chartered Bank of India, Australi a and China, 2) Hong-kong and Shanghai Banking Corporation, 3) Deutsch Asiatische-Bank, 4) Bank of China and Japan, 5) National-Bank of China, 6) Ruskočínská banka, 7) Banque de l' Indochine. Čínská banka jest: Imperial Bank of China. — Evropské devisy znamenají za 1 tael, v Hong-Kongu za 1 dollar. Rimessy do Evropy znamenají po vidění, nebo 30 dní po vidění. Tratty na Evropu vyrovnávají se 4 měs. směnkami po vidění. Import obstarávají importéři, kteří kupují na vlastní účet a čínským velkoobchodníkům pak prodávají. Jsou to nejvíce Angličané. Největší firmy jsou: Jardine Matheson & Co.; německé firmy: Arnhold, Karberg & Co., Carlowitz & Co.; americká firma: American Trading Co. Obchod hedvábný jest v rukou Švýcarů a Francouzů, obchod s čajem ovládají Rusové. Opium dovážejí Parsové. Z toho seznáváme, že obchod jest více méně specialisován.

Protože různé poměry a zejména neznalost těžko naučitelné čínštiny, přímé styky importera s domorodci velice znesnadňují, používá importer prostředníka, compradore zvaného, který rozumí anglicky a je plnou mocí opatřen. Bývají to obyčejně boháči, kteří si vydržují velké kanceláře a berou od importera buď stálý plat, nebo dostávají provisi za jednotlivé obchody, za které ovšem ručiti musí určitou kaucí. V Šanghaii compradore posoudí pouze spolehlivost kupce, market-man pak obchody sprostředkuje. Tento n e r u č í, a má pevný plat beze všeho jiného, nebo dostává provisi. Ručí-li za kupce, dostane za to od něho provisi; také brává podíl na zisku.

Import se uzavírá na základě indentu jako v Indii; indent jest objednací list, který obsahuje všechny podmínky do nejmenších detailů; vystavuje ho importer, ale domorodý kupec ručí, bez závazku Evropana. Konsignace nejsou časté.

V Hong-Kongu prodává se cif. v dollarech t. j. cena s vyloděním a skladným; v této ceně jest již zahrnut pak zisk importera. Je-li cena cif. tael, tedy jsou v ní zahrnuty všechny výlohy inclusive clo a zisk prodavatele. Číňan rád spekuluje a proto smluvívá při koupi určitý kurs za tael. — V Tiencinu jsou ceny v sh/d incl. zisk importera. — Platební podmínky indentní: 2 měsíční úvěr po dojité zboží; nebo: placení při odebrání zboží, k čemuž 2 měs. lhůta se povoluje. Úroky za zpožděné placení obnášejí 2—10 proc.

Exportní přístavy jsou: Hong-Kong, Canton, Shanghai Tiencin, Han-Kau, Fučan, Ničuang.

Korea nemá samostatného obchodu; ten obstarávají Číňané, Japonci, Angličané a Rusové. Z bank jest nejdůležitější: První japanská národní banka. Největší firma jest německá: E. Meyer & Co. Import obstarává Shanghai a Kobe (v Japonsku).

Čilé Japonsko, kterého konkurence Evropana leckde nelibě se dotýká, jest sice země kvetoucí, ale nikoli nejpevnější

co se charakteru japonského obchodníka dotýče. Japonsko má vyvinuté bankovnictví, Nippon Čing-co v Tokiu jest banka cedulová. Nejdůležitější Národní banky jsou číslovány. Yokohamská Shoking Čingco je exportní banka. Devisy znamenají za 1 yen. Japonec jako obchodník jest čilý a podnikavý, za to však charakteru nespolehlivého, ba vyděračného. Oči které přimhuřuje, slídí, kde by mohly někoho ošáliti a oklamati. S Japoncem nutno míti svatou trpělivost. Ale jsou také firmy solidní. Import z Evropy obstarávají v Japonsku usedlí velkoimporteři. Exportery jsou Francouzové a Svýcaři. Sídlo cizích obchodníků jest Kobe, japonských v Osace. Největší a nejznámější japonská firma jest Mitsui Buosan Kaisha; evropská C. Illies & Co.

Co se organisace vnitřního obchodu týče, chybí compradore, na jehož místo nastupuje bantu, který má za úkol získávati objednávky a kupce. Bantu jsou spolehliví a mají buď pevný plat, nebo dostávají provisi; sami neručí a proto neskládají kauci. Inkasisti jsou spolehlivější Číňané. Obchody se uzavírají na základě indentu. — Ceny se stanoví c. i. f. v £. inclusive 5 proc. úroky a zisk. Dříve bylo nutno složiti 10 proc. zálohy. Dnes prodává se spíše na třicetidenní úvěr proti promissory note. Kupec platí nejčastěji při odebrání zboží poukázkou na banku. Jedná-li se s Japoncem ostře, tu celý cech potom dotyčného přísného vymahatele boykotuje. Soudy jsou nejvíce strannické.

Ruská Asie je ještě málo »zpracované« území. Obchodně dělí se na západní a východní Sibíř a na Turkestan. Rozhraní mezi prvními dvěma jest jezero Baikalské. Západní část tíhne k Rusku. Sibiřští obchodníci navštěvují Rusko, zejmena Moskvu a Nižní Novgorod. Ruskočínská banka, říšská ruská banka a mezinárodní banka moskevská eskontují směnky se splatností nejdéle 9měsíční. Obchod východosibiřský má již ráz obchodu čistě asijského; import obstarávají kupci ve Vladivostoku. Centrum pro vnitřní obchod jest Chabarovsk. Rusové hledí celý sibiřský obchod pro sebe zabrati a brání všelikými prostředky vniknutí cizinců do své země. *R. Merš.*

Hospoda „u dřevěného mostu".

Čínská bájka.

Bájka tato jest vyňata z čínského díla „Shwo Yuen" (Moře povídek) v němž jsou obsaženy povídky a zkazky z dějin čínské T'ang Dynastie (r. 618—905), zlatého věku čínské literatury. Tím a klasickým slohem odlišují se od pozdějších čínských povídek, jež jsou naprosto lidové. Větší jemností svých podkladů a skladby ukazují na původ nečínský. Dynastie T'ang představuje dobu v dějinách Číňanů, v níž vliv čínský byl velice rozšířen a utvrzen ve střední Asii a Persii. Stalo se tak jmenovitě za vlády vdovy-císařovny Wu, jež podobně nynější vládkyni Číny, řídila osudy říše po 20 let (683—705). Mnoho povídek v „Shwo Yuen" vzalo původ asi na západním území zabraném čínským uchvatitelem.

Na západní straně městečka T'angpien-Chow stála hospoda »u dřevěného mostu«; hostinskou byla jakási San-niang-tzu. Nikdo dobře nevěděl, odkud přišla; všichni však věděli, že sama jediná hospodařila, že jí bylo asi 30 let, že neměla ani synů ani dcer, že neměla nikoho, kdo by k ní patřil, že její hospoda byla prostorna a že výživu si opatřovala prodejem pokrmů. Byla přes to bohatá a všeobecně bylo známo, že má mnoho mezků. Neměli-li úředníci a cestující někdy vozů, pomáhala jim ochotně mezky. Tím si získala dobrou pověst a výsledkem bylo, že cestující sjížděli se k ní z daleka široka.

Za vlády císaře Yuenho (806—821) jakýsi domorodec z Hsu-chao, zvaný Chao Chiho ubíraje se do starobylého hlavního města, cestoval náhodou kolem hospody »u dřevěného mostu« a zůstal v ní noclehem. V hostinci bylo však již šest neb sedm cestujících, kteří si zamluvili nejlepší světnice; jemu zbyl tmavý kout vedle světnice hospodské.

Hostinská San-niang-tzu nakládala stědře svým hostěm; večer je hojně častovala vínem a udržovala v dobrém rozmaru. Chiho jediný nepil; hovořil však a veselil se s druhými. Po druhé hodině odebrali se společníci s malou opičkou na lůžko, vyjímajíc hospodskou. Ta odebrala se do své světnice a uhasila svíce. Hosté po chvíli spali, jako by je do vody hodil, jen Chi-ho nespal, chodě po komůrce. Najednou zaslechl, že hospodská opatrně chodí po své světnici, jako by si něco chystala. Našel ve zdi štěrbinu a tam se klidně díval. Spatřil, že rozžala svíci, otevřela skříň na šaty a vyndala malý pluh a radlici spolu s malým dřevěným volem a oráčem, asi 7 neb 6 palců velikými. Vše postavila před krb a nabravši vody do úst pokropila je. Oráč a vůl se jali pohybovati, a oráč, jako by byl navyklý práci, zapřáhl vola do pluhu a začal orati podlahu před postelí ve výměře, co by asi rohože zakryla. Na to vyňala ze skříně míšek s pohankou a podavši jej malému oráči, kázala mu, aby zaséval. V okamžiku pohanka vzešla, rozkvetla a uzrála; na rozkaz hostinské ji oráč sklidil, vymlátil a odevzdal své paní 7 neb 8 žejdlíků zrní. — San-niang-tzu vyňala ze skříně malý mlýnek a semlela pohanku, až měla mouky. Na to uschovala oráče, vola, pluh s radlicí a vše do skříně a z mouky nadělala koláčů. Tím ztrávila čas, až do svítání; kohouti kokrhali a hosté vstávali. Hospodská byla první na nohou a rozsvítivši v hostinské jizbě lampy, položila koláče na mísu na stůl ku snídaní.

Chiho vstal rovněž a rozloučiv se, vyšel dveřmi, jež si otevřel. Postaviv se za dvéře, nahlížel pokradmu polootevřenými dveřmi, co se bude díti. Slyšel, že hosté zasedli za stůl a pojídali koláče. Rázem, nepojedše koláčů zúplna, začali dupati nohama a řehtati. A co podivnějšího; ve chvilce byli proměněni v mezky. San-niang-tzu se jich ihned uchopila a odvedla je do zadu pod kůlnu a nezůstalo po nich žádné stopy.

Chiho nezmínil se nikomu o této příhodě, nemohl však potlačiti v sobě touhu naučiti se umění, jehož praktické vy-

užitkování právě spatřil. Vrátiv se z cesty, kterou vykonal do východního hlavního města, připravil si, blíže se k hospodě »u dřevěného mostu«, několik pohankových koláčů na vlas podobných těm, jež přichystávala Sun-niang-tzu. Vypraven takto, zavítal do hospody a noclehoval v téže jizbě, jako poprvé. San-niang-tzu jej přivítala velmi srdečně a nemajíc jiných hostů obsluhovala jej samého, aby byl spokojen. Večer, nežli se odebral na lůžko, žádala jej, aby nařídil co si přeje, aby bylo přichystáno.

»Odejdu ráno a rád bych, abyste mně přichystala obvyklou snídaní.«

»Nic snazšího,« odvětila San-niang-tzu; »doufám, že budete klidně spáti.«

O půlnoci vstal Chiho a dívaje se štěrbinou, viděl, že hospodská chystá koláče jako onehdy.

Za svítání přichystala některé pokrmy a ovoce a na mísu zvláštní položila koláče v noci napečené a vyšla ven za jinou prací. Chiho užil naskytnuvší se příležitosti a vzav s mísy jeden koláč, nahradil jej svým.

Před odchodem začal Chiho pojídati své snídaní, a mezi jídlem pravil San-niang-tzu »Náhodou mám u sebe též několik koláčů. Odlož úlohu hospodské a budiž mým hostem.« Po slovech těch vyňal několik svých koláčů a počal je pojídati. Když San-niang-tzu donesla čaj, pravil jí: »Prosím tě, abysi byla mým hostem«. Při tom podal jí ten koláč, jejž dříve sňal s mísy. Jakmile ho pojedla, zařehtala a zadupala nohama a v okamžiku změnila se v neobvykle silného mezka, na nějž si Chiho vsednul. Než na dobro odejel, vyňal ze skříně malého oráče s volem a ostatní příslušenství a pokoušel se je oživiti. Pokusy jeho však byly marné. Usednuv tedy na mezka, odejel; mezek šel denně 100 li, aniž klopýtnul anebo se zastavil.

Po 4 letech, když projížděl východním průsmykem, nedaleko chrámu Hwayo, potkal se se starcem, jenž spráskuv ruce smíchy volal: „Aj hle, San-niang-tzu, hospodská »u dřevěného mostu“, jak jsi přišla k tomuto chomoutu«. Po slovech těch zadržel mezka a promluvil k Chihovi? »Pravda, zasloužila trest za své skutky, ale sloužila Ti dosti dlouho. Slituj se nad ní a pusť ji«. Po slovech těch rozpoltil mezku pysk a San-niang-tzu vyskočila z něho ve své bývalé podobě. Obrátivši se k starci, poklonila se mu a odešla. Co se z ní stalo, nikdo neví.

Robert K. Douglas. *Přel. z angl. K. Čermák.*

Literatura, umění, věda.

Sochař **Antonín Procházka** zemřel na Král. Vinohradech v noci dne 26. září t. r. Narodil se 24. června 1849. v Záběhlicích a r. 1863. stoupil do atelieru Hergeselova. Po třech letech odejel do Mnichova,

kde do r. 1868. hospitoval na akademii. Za ředitelování Trenkwaldova pokračoval ve studiích na pražské akademii až do r. 1874. Roku 1877. až 1880. pracoval u Myslbeka o pomnicích Příhodově pro Domažlice a Žižkově pro Čáslav. Roku 1888. jmenován byl učitelem modelování na umělecko-průmyslové škole pražské. Byl pracovníkem neobyčejně pilným a plodným. Při veřejných konkursech dostalo se mu celé řady prvních cen, vytvořil mnoho alegorických postav pro budovy veřejné, tak na př. pro Městskou pražskou spořitelnu sochu Umírněnosti, pro Zemskou banku postavy Chrudimska, Hradecka, Jičínska, pro pražské městské museum výplně cviklů Hodináře a Sladovnického, rovněž pro plzeňské nové divadlo výplně cviklů Láska a Žárlivost. Z pomníků jmenovány budtež Štulcův, Daniela Adama z Veleslavína a Třebízského (s Hergeselem). Nesčetná jest ovšem řada poprsí a portrétů vynikajících mužů českých, jež modeloval pro budovy soukromé, karyatid, dekorativních výplní a příkras. Pro pantheon musea království českého vytvořil krásné poprsí Husa a Tomáše ze Štítného, pro výstavu jubilejní mimo několika bust skupinu Uznání na paláci retrospektivním. Společně s Hergeselem výborně provedl „Hákování", vystavené v Paříži r. 1900. Při monumentálních pracech vždy před očima tanul mu ideální typ slovanský, jehož nikdy neopouštěl, stavě figury svoje do posic vážných, výrazně zjednodušených a v kontuře vyrovnaných, klidných a pevných. Ve svých genrových pracech dokázal realistní pravdivost a humor na př. v Metaři, Pražském kvítku. Vážná gracie byla známkou jeho díla, upřímná a nepodajná láska k pravdě a poctivost byly hesly jeho života, na jehož stezkách nerostly jen růže. *K. D. M.*

Renanovy listy jako seminaristy (Lettres du séminaire) vydal Calmann Levy, Paříž 1902. Jsou to listy Renanovy z ll. 1838—1846, kdy byl v semináři v Issy a pak od 1843 v semináři Saint-Sulpice, vysoce zajímavá sbírka dopisů prodchnutých něžnou vroucností, a zase vážnou opravdovostí, jaká v člověku vyrůstá, kdy vlastní jeho svědomí se vypořádává s lepším přesvědčením. Nabýváme odtud vzhledu do rodinných, intimních poměrů i rozvoje myšlení Renanova, procházejícího od naivní víry k filosofické skepsi. Jest známo, že studium Hegla a Herdra vzbudilo Renana k náboženskému pochybování a k radikálním důsledkům, které odtud vyvodil, kterýž směr myšlení, pokud bible se tkne, že není ona dílem zjevení, podporován u něho současným studiem semitských jazyků a literatur. Sbírka listů těch jest cenným dokumentárním doplňkem k autobiografickým jeho pracem Souvenirs d'enfance et de jeunesse (1883) a Feuilles détachées (1892). Čteme tu, jak s tklivou něžností mluví k matce, že jí musí působiti finanční starostí, prosí-li o pár nových střevíců neb sutánu. Svědomitě referuje o postupu vyučovacím a předmětech učebných, o svém náboženském zkroušení. Tak píše r. 1839 (17letý), že jest v semináři několik náboženských sdružení, on že se přičiní, aby byl přijat v kongregaci mariánskou. Mladého seminaristu počíná r. 1842 zajímati zvláště mathematika a filosofie. Zabýváme se tu" — píše — „otázkami vysoce důležitými, jako jsou bůh, lidská duše, myšlení, smysly, pravda, jistota. Pomyslete si milá matko, že se vážně při tom nadhodila otázka: zda jest pravda, že existuji — není-li to sen, přelud? Vidím, jak se nad tím moje milá mát horší: zajisté, že můj Arnošt existuje — tot bych ráda někoho znala, kdo by toho ehtěl popírati. Ale jest tomu již jednou tak, filosofové jsou pravláštní lidé. Pochybují o všem. Než nebojte se milá máti, jsem ještě ta a kdybych o čem měl pochybovati, jistě bych nepochyboval ani o lásce vaší ani své." (26. února 1842). V listech pozdějších ukazuje se, jak v něm spory a pochybnosti se hromadí, až k přísnému doznání, že povolání, které žádá plného přesvědčení, stalo se mu nemožným od té chvíle, co pochybnosti v něm vznikly (1846). Tak leckterým směrem připomínají listy tyto konflikt Augustina Smetany, hlavně pak tím, že postaveno zde svědomí tak do popředí. *G. Olivet.*

Hudba Cyklus českých oper, který do letního repertoiru vřadila správa opery Národního divadla mezi 17. srpnem a 16. zářím, byl do

té míry pozoruhodný, že stal se jím pokus obrátiti k Praze a její české zpěvohře pozornost té trochy cizinců, kteří v té době Prahou projíždějí, a venkovskému obecenstvu dáti snažší příležitost k návštěvě Národního Divadla při představení české zpěvohry. Mohu-li soudit ze zpráv, jež vydávala divadelní kancelář, jež přinášelo několik zahraničných a německých vídeňských listů a jež přinesla mně v Praze po většinu představení cyklových nepřítomnému přátelská ochota věrohodného zpravodaje, — vykonal cyklus při plných domech a hojných návštěvách cizinských svoje poslání. Z toho může býti čerpáno naučení, že cyklické provádění zpěvoher v rychlém tempu a okolnostem přiměřené době — rozhoduje totiž kontingent obecenstva, na jehož návštěvu lze počítati — tedy jakýsi všeobecný i specialní podnik českého Bayreuthu, zasazený do rámce zpěvoherního divadla, byl vždy na prospěch Národního Divadla. Přes to plné uznání, jež poslednímu provedení myšlenky cyklu oper rád přináším po cyklu Dvořákově a posledním Smetanově, nemohu přece bez poznámky přejíti jeho charakter po stránce hudební, který bohužel od charakteru jeho po dobře připravené stránce, řekl bych: hospodářské značně se liší. Povaha cyklu byla zcela nahodilá, vřaděny byly do něho prostě některé zpěvohry, jež jsou právě nastudovány: Sedm Smetanových, Dvořákova „Rusalka" a Fibichův „Pád Arkuna" representovaly starší skladatelskou generaci, z mladší zastoupen pouze Kovařovic „Psohlavci" a „Na starém bělidle". Dvořákovo scenované oratorium „Svatá Ludmila" a Nedbalova pantomima „Pohádka o Honzovi" do cyklu oper nepatřily a rozhodl-li u onoho jen den provozování, 10. září, pohnutkou vřaditi pantomimu Nedbalovu byl její trvalý úspěch kasovní. Cyklus neměl tedy ani historického základu ani tendence naznačiti nějaké vývojové křivky české zpěvohry: vykristalisoval se jen v tendenci ukázati výslednici studia p. Kovařovicova v oboru české zpěvohry, neboť jemu vyhraženo bylo vedení dvanácti představení — kromě Nedbala, od jehož přítomnosti u dirigentského pultu právem si pokladny slibovaly zvýšený příjem nad míru večerů řízených p. kapelníkem Angrem. Jak umělecky se cyklus vydařil, o tom z výše udaného důvodu nemohu se vysloviti: dvě představení, která jsem z něho zachytil: „Pohádka o Honzovi" a „Dvě vdovy" byla stejná jako kdy dříve za týchž okolností, zvláště při Dvou vdovách výchylek z obvyklé koleje jsem nepozoroval; přenechávám tedy slovo těm, kdo mohli souditi z celku a na celek.

Dr. Emil Hoffer.

Malíř **Walter Crane** zakládá společnost, jejíž úkolem má býti vypravení divadel, jež vyvolávaly by dojem čisté, ničím neporušené krásy a sice tím, že zjednoduší se tak, aby pozornost divákova koncentrována byla jen do myšlenkového okruhu a světa básníkova. Hráti mají se mezi jinými: Sofokleův „Edip král", Euripidův „Hippolyt", Marlowův „Doktor Faust", Mussetova „Fantasie", Ibsenův „Petr Gynt", Maeterlinckovi „Slepci". *K. D. Mráz.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Hr. Khuen-Hedervary poznovu podal demisi 29. září. Stalo se tak proto, že sněm neuznav vynucené na něm vyjádření o prohlášení dra Körbra na říš. radě za dosti řízné, přijal návrh Košutův, aby o řeči ministrově bylo den příští debatováno.

Fr. Košut píše ve článku Našim stoupencům v Egyétértés, aby jazykových práv se domáhali trpným odporem, klidem a chladnokrevností. Zákony z r. 1866 oloupily národ o všechny hmotné síly jeho: soubor hmotných sil je složen v rukách koruny; proto nemůžeme doufati, že bychom se dostali k cíli s požadavky, jež musejí se opírati o sílu. Můžeme nadíti se, že toho dosáhneme jen přesvědčováním a odporem, jež před mocí podají důkaz, že cit národní je hluboký a nevyhladitelný a že spokojenost a klid, hlavní podpory trůnův a státův, nejsou možny v národě silně nespokojeném a hluboce uraženém. Mu-

sime přesvědčiti panovníka, co národ chce, že se netýká jeho suverenních práv. Však to provedeme jen, budeme-li se střežiti s největší pečlivosti, abychom ničím nedali na jevo národní roztrpčení proti němu. — Posl. Barabas odvolal ve sněmovně 29. t. m. slova: Nevěříme slovům královým. Pravil, že se přeřekl (m. Nevěříme, že to jsou slova králova) a litoval toho!

Země české. Mezi zjevy vnitřní polititiky patří i sjezd českých evangelíků z Čech a Moravy 28. září na Kr. Vinohradech. Sjezd byl svolán, aby odpověděl na poslední spor „Času" s „N. Listy". Program: 1) Poměr českých evangelíků k národu. 2) Styky čes. ev. s cizinou. 3) Stanovisko ke hnutí „Pryč od Říma". 4) Poměr čes. ev. k pol. stranám. 5) Evang. klerikalism. 6) Tužby a vyhlídky česk. ev. do budoucnosti. Referovali o bodu 1. a 4. p. MUDr. Souček, o 2. p. far. Žilka, o 3. p. f. Hrejsa, o 5. p. J. Souček, o 6. p. f. Schuster. Sjezd odhlasoval příslušné resoluce, jimiž čes. evangelíci „odhlásili se" z mladoč. strany, obhajujíce své styky s cizinou jako dávné a vlastenecké a rovněž hájíce hnutí „Pryč od Říma". Evang. klerikalismu není. Do budoucnosti přejí si sjednocení obou církví. (a. a h.), úplnou autonomii, tužší organisaci hlavně prostředkem tisku (deník, revui a p.) a evangelisování Čech. – Dvě události otřásly naší vírou v ducha pravdy a pokoje na sjezdu: 1) že oposice (z redakce čes. Bratra), jež nesouhlasila s posledními styky s cizinou, byla ukřičena a posměchem umlčena. 2) Že vzdor ujišťování o nepředpojatosti a smírném soužití s ostatními příslušníky národa, padla s řečniště slova: „Oddělit se od pokolení cizoložného, zlého a převráceného" t. j. od katolíků! Kde je tolerance? — K návrhu p. f. Duška zřízena z obou vyznání (a, a h.) evangelická rada a založena „Kostnická jednota" jako politická organisace.

„Nár. Listy" dne 25. září vyzvaly české spolky a ústavy, jichž účely jsou humanitní, osvětové, umělecké, školské, vzájemně podpůrné a p., aby žádaly na *České spořitelně* za podporu. Podle stanov jest Česká spořitelna povinna z výtěžku svého část odváděti dobročinným a prospěšným účelům, nechť jsou jakékoliv národnosti. Poslední léta podporuje jen němectví v Praze. Proto nutno, aby se české ústavy a spolky hlásily samy. Přihlášky podávají se do konce února, ale možno, že ředitelství stanoví lhůtu kratší, aniž o tom kdo z Čechů co zví.

Hospodářský. *Průmyslu a obchodu* je dnes smutno. Obchody váznou ač původní krise německá pokládá se za zažehnanou. Žijeme v době stagnace, jak bylo řečeno na Socialním sjezdu v Hamburku. Ta hlavně jeví se u nás naprostým zaniknutím podnikatelského ducha. Staré, kdysi skvěle kvetoucí závody, stěžují si na nedostatek zákazek, obchodníci na nejistotu placení atd. Pro nás Čechy jedno je nad míru charakteristické: myslíme, že všeho příčinou je úpadek poctivého obchodního (hospodářského) charakteru. Pokud nebylo těch úpadků záložen ských, byl tu jakýs podnikatelský duch. Podniky sice nerostly jako houby po dešti, ale přece jsme se znenáhla vymaňovali z područí cizího. Ale úpadky záložen měly v zápětí nejen zničení mnohých existencí, ale i hospodářského podnikání (společenstev. a akciov.) A když se poved nějaký podnik, celé Čechy chtěly míti týž. Při zakládání pivovarů nemyslilo se na budoucnost, nemyslilo se na odbyt, na poměry hospodářské v tom kterém kraji a p. Výsledek toho jest, že dva pivovary v Čechách opravdu dominují jak mohutností tak i příznivým prospíváním a ostatní platí několik procent, aby se neřeklo. Skoro bezhlavé zakládání záložen vyplatilo se všude špatně, nejhůře však u nás. Vše se vsadilo na jednu kartu a to bylo příčinou zkázy. Záložny byly zakládány z příčin politických a ne hospodářských, jako to bylo zejména u padlých již záložen klerikálních čili katolických. A co je vůbec záložna? Může povznésti záložna kraj svůj hmotně? Zajisté ne tak, jako dobrý průmyslový podnik, dobrá továrna. Záložna živí několik úřadníků, věnuje několik set na chudé a dost. Továrna, i prostřední, uživí mnohem více lidí a rodin. Průmysl to je, který dnes povznáší blahobyt. Ale

k takovým podnikům jest třeba ryzího charakteru jaký mají Angličané, Němci a Francouzi. Ten činí divy a proráží všude. Na vychování obchodníků a poctivého dorostu o b c h o d n í h o záleží a ne jak se děje, úředníků poštovních, drah, záložen, spořitelen i aktivních důstojníků. Čest obchodníka nejvíce platí a měla by platiti; musí býti kulantní a nechikanovati. A co se veřejných podniků týče, jest zřejmo, že revise i sebe menší záložny nebo spořitelny měla by býti zákonná. Až nebudeme slyšeti tak časté nářky o nedodržování slova, o nepoctivých úpadcích podniků, zejména veřejných, přestane i srovnávání naší a uherské poctivosti a trpění všech za jednoho Nebudeme terčem vtipů nepřátel a v „Jugend" nebudete nikdy již čísti:

Wiederum schwand eine Masse
Geld aus einer Vorschusskasse,
die von Tschechen war gegründet,
wie aus Meseritsch man kündet.
Netto zwei Millionen fehlen.
Dass Halunken etwas stehlen
kommt ja vor bei allen Rassen,
doch bei Tschechen-Vorschuss-Kassen
ist, ich sag' es nur beiläufig,
dieser Fall schon etwas häufig.

Pro naše *zemědělce* není bez zajímavosti, že dovoz amerického obilí do Evropy klesá. Vývoz americké kukuřice i ovsa byl daleko menší než r. 1901. Vývoz z Ameriky sotva se již zdvihne, jelikož americké ceny stojí daleko nad německou paritou. Na německých trzích offerují (dle H. Nár.) Rusko a Rumunsko o 3—9 marek levněji, než Amerika. U pšenice bylo to asi proto, že loňská vydatná sklizeň přišla na trh v čase, kdy poslední zbytky předešlé sklizně byly již konsumovány, a šla proto lehko na odbyt; k tomu přispěla velice špatná úroda ve Vých. Indii, válka jihoafrická a neobyčejná sucha v Australii panující. Vývoz americké kukuřice ze Spojených Států klesá čím dále tím více. Hlavní příčinou byly: špatné sklizně, jakož i horší kvalita. *M.*

Sociální. S j e z d německých socialních demokratů. Po vítězství ze dne 16. a 25. června sešli se *němečtí socialní demokraté* v Drážďanech. Zpráva předsednictva praví, že strana roste vůčihledě. Tisk činí pokroky, abonentů přibývá. Dle zprávy pokladní měla strana příjmů 635.033·58 m, vydajů 554.211·38 m. Deníky mají přes 520.000 abonentů. Na to bylo jednáno o spolupracovnictví soudruhů při tisku měšťáckém. J. Braun a soudr. protestují proti názoru, jakoby soudruzi, kteří pracují pro listy měšťácké, sloužili zájmům nepřátelským. Dále předčítá odpověď představenstva, jež soudruhům pro listy měšťácké pracujícím vytýká, že jsou spoluzodpovědni i za útoky, v listech jimi obsluhovaných, obsažené. V jiném listě odpovědělo představenstvo na dotaz R. Calwera, že běží jen o spolupracovnictví při listech, jež tupí a haní stranu a ne při listech nesociálně demokratických vůbec. Braun vytýká představenstvu, že co jednou dovoluje, jindy zapovídá, a útočí na Mehringa. Kautsky zastává se Mehringa a odporučuje přijetí resoluce představenstva. Hoffmann praví, že řádění akademiků (tak nazval Bebel soudruhy s vyšším vzděláním) stranu jen rozráží a tomu nutno zabrániti. Luckenwaldští si přejí, aby akademiků tolik ve straně nepřibývalo. Ulrich doporučuje, aby směli spolupracovat jen při listech, jež se vystříhají boje proti soc. demokracii. Dr. Quark praví, že třeba výchovou působit ve smyslu demokratickém, tak znemožnit se nezdravé úkazy nadobro. Bebel hájí resoluci představenstva strany. Nechápe, jak soudruzi mohou srovnati se ctí, aby psali do „Zukunft". Uznává potřebu akademiků, ale upírá jim právo říditi massy. Chce, aby strana neměla jiného cíle, než hájiti zájmy a potřeby dělnictva. H e i n e hájí akademiky. S Hardenem úplně nesouhlasí, ale odsouditi jej nemůže. Seeger ohražuje se jménem dělnictva proti tomu, aby akademikové a literáti svými spory stranu rozráželi. Schváleno na konec 284 hlasy proti 24 (!) prohlášení předsednictva, které zapovídá spolupracovnictví při listech měšťáckých, jež haní stranu, a do-

voluje spolupracovnictví při jiných listech tehdy, když soudruh není redakcí nucen psáti proti straně. Na takové soudruhy se však nemají vznášeti místa důvěrnická. „Otázka polská“ vyřízena po návrhu Luxemburgové schválením jednání představenstva, jež nedovoluje Polákům samostatnou organisaci v rámci strany. Při odstavci o parlamentní činnosti dí Stadthagen, že při jednání o obchod. smlouvách přičiní se frakce, aby potraviny nebyly uměle zdražovány a aby ustanoven byl maximální den pracovní a 8hod. doba pracovní. Dr. Michels chce, aby soudruzi byli republikánsko-demokratických zásad. Grilse žádá zrušení paragr. o urážce císaře a zákon o zodpovědnosti ministerské. Baaderová chce volební právo pro ženy. Na konec vyšla na jevo naprostá jednota soudruhů s postupem frakce. — Příští mezinárodní sjezd bude v Amsterodamě r. 1904. — Při taktice strany došlo na otázku místopředsedy sněmovny a na snahy revisionismu. Bebel podal návrh, v němž žádají sice pro stranu ve sněmě místo předsednické a zapisovatele, ale odmítají, aby se účastnili na dvorních povinnostech nikým nepředepsaných; žádají pak odsouzení revisionistů, kteří chtějí, aby strana pouze reformovala měšťáctvo. Ve sněmě má se bojovati o všeobecnou svobodu, proti militarismu, proti imperialistické politice a p. Na Beblovu řeč odpověděl Vollmar: Nesouhlasil s Bernsteinem; nechce změnu taktiky, nýbrž opak, zejména prohloubení organisace. Chce, aby soc. dem. měli prvního místopředsedu ve sněmu, protože nutno všude využitkovati moci. Vytýká Beblovi nedůslednost a ohražuje se proti diktátorskému tonu jeho řeči. Hlavní škůdce jest prý Kautsky, který by rád terorisoval. Kautsky praví, že není takým, jak ho Vollmar líčí. Revisionism je touha změniti dosavadní cestu a vyhýbati se všem konfliktům s držiteli dnešní moci; k tomu dal popud Bernstein. Revisionism francouzský a anglický podněcuje revisionism v Německu. Útočí proti koloniální politice. Bernstein prohlašuje, že je revisionista; zná jen jednu taktiku a jednu stranu: sociálně demokratickou. Revisionism je otázka theorie a ne praxe. Popírá tvrzení Beblovo, jakoby vůdcové měli sílu massy. Beblovou resolucí se ničeho nedokáže a strana se jí na léta váže. Na konec schválena Beblem navržená resoluce 288 proti 11 hl. (Bernstein, Hué, Häring a t. d.) Oslava májová buď slavena klidem pracovním všude kde to možno. *M.*

Železniční zřízenci dráhy severozápadní i jihoněmecké spojovací všech kategorií (i strojvůdci) konali 28. září v Nymburce sjezd. Stížností na společnost dráhy je mnoho. Jsou platy 1 K 20 až 1 K 60, definitivum počíná 600 K, 2 třetiny zřízenců nejsou stabilisovány, propouštějí se lidé ze služby po 18—20 letech, pense bývá 20 K měsíčně. R. 1901 měla s. z. dr. 10.908 zřízenců, definitivních 4676 (42 proc.), Jsn. 4136, definitivních 1412 (40 proc.). Na definitivu čeká se 10 let. Resolucí se žádá: 1. okamžité 20procentní zvýšení platů, mzdy a příbytečného, 2. stabilisace kategorií všech, zaopatření ve stáří, 3. nezkrácení práv při sestátnění. — Red. Zápotocký doporučil, kdyby petice a resoluce neměly účinku, aby se „pracovalo dle instrukcí“ t. j. aby se zahájila malá stávka, neboť dle instrukcí vypravovati vlaky na př. a dodržovati jízdní řád, jest nemožno!

Dne 28. září obě dělnické strany provedly v Praze po schůzích manifestaci pro *všeobecné volební právo.*

Jubileum »Máje«.

Již tomu rok, co rozlétly se v tlumu
po vlastech českých „Máje“ sešity,
za ten čas mnozí přišli do rozumu
a uvadly jsou svěží pocity.

A za ten rok, co změnilo se forem —
duch reformní se všeho dotyká —
my řídili se dolejškem i horem
jak tomu chtěla touha publika.

My změnili se vnitřně k vůli němu,
neb nechtěli jsme zajít bez lásky
i přidali jsme k textu onakému
pro nový ročník i dva obrázky.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 10. ŘÍJNA 1903. ČÍSLO 2.

Moderní stoupenci Husovi. (P.)

Abych reprodukoval co nejvěrněji a ani atomu pelu nesetřel s dikce, podám povídku tu zde celou v doslovném jejím znění (str. 112 a. d.): „.. Začal jsem žít příliš záhy .. Byl jsem patnáct let stár a byl tehdy v třetí třídě akademického gymnasia .. XXIII. V té době zuřila v mé duši náboženská revoluce. U starého Wahle koupil jsem kdysi malou knížku „Voltaire's Schriften", díl, nevím kolikátý; líbila se mi pergamenová bílá vazba a červený štítek, cena byla 10 krejcarů. Jednoho večera vzal jsem slovník a začal starého pána číst — byl to rozbor Nového Zákona. Ostrý, jizlivý, vtipný — ach, a mně již tenkráte byl dobrý vtip" (na vrub jiných! Aneb snad i vůbec?) — „milejší než prostřední báseň — probouzel, co v duši mé leželo ukonejšeno a uhýčkáno, k životu volal, co ve mně bylo, ale dosud neformulováno a nevysloveno. Chvílemi bylo mi, že starý filosof s mefistofelským obličejem, jak jsem jej znal ze dřevorytiny, sedí proti mně v mém pokoji, u pana Randy v Kaprové ulici, a sípavým hlasem a kuckaje se smíchem vykládá mi a přesvědčuje. Naslouchal jsem s jakousi ukrutnou rozkoší: rány dopadající na to, co mi bylo dříve nejsvětějším, blažily mně, jásal jsem při nich — neklamný znak, že revoluce začala. — Od té chvíle bylo mi, jako by nějaká metelice zdvihla se v prostorách duše mojí: hvízdalo tam, řvalo, úpělo, stýskalo si, jásalo, naříkalo, řítilo se v trosky, zvedal se prach, lomily se ruce a kladiva bušila do hlav a podstavců, a do toho chaosu posílal jsem revolucionářské posily, jak jsem je mohl sehnati: „Zápisky Jungmannovy", Byronův „Kain" (tentokráte po stránce myšlénkové), Voltairovy Romány, Renanův „Život Ježíšův", v překladě V. Bambasa, tlumočitele krvavých románů, a — Mythologii Řeků a Římanů. Ty poslední dvě knihy dokonaly revoluci, sladká moudrost Renanova zbavila mě vzteku k padlému nyní náboženství a svaleným modlám, mythologie Řeků dala mi zorný úhel na nebe, peklo, svaté a světice, Trojici a t. d. — Když jsem byl dítětem, tak jsem si představoval nebe:

ohromná síň s modrým klenutím, mramorové barevné sloupy jako v kostele, daleko v zadu na zlatých trůnech pánbů s pánem Ježíšem, sv. Duch třepotá se nad nimi, a po síni chodí v dlouhých sukních plešatí svatí, jak stáli v kostele ze dřeva podle oltáře, a světice zlé s přísnýma studenýma očima a lesklými kruhy kolem hlav a mezi všemi prochází se Panna Maria, jediná krasavice, jež se usmívá jak májový den a má vlasy v barvě zlaté lilie a ona jediná smí si vzít s nebe srpek měsíce a zasadit si jej jako sponku do těch vlasů . .“ (Od těch byla by se málo odrážela; ku sponce stříbroleskle byly by slušely jen vlasy tmavé, jaké prý dle mythologie Řeků, která dala autorovi zorný úhel též na světice — k téže okrase nosila již Artemis-Diana, antická to světice Panna.) — „A téhle Panny Marie bylo mi nejvíce líto, že zahynula v revoluci mojí duše. — Když z chaosu vyvstaly zase pevné představy, když metelice se uklidnila a utišil se hluk a hlasy, když starý pánbů se sv. Duchem byli pryč, pán Ježíš visel na kříži jako podle všech práv a řádů popravený rebelant,“ — (jaký to barbarský slovosled: als der nach allen Rechten und Ordnungen hingerichtete Rebellant!“) — „tu viděl jsem, že Panna Maria stojí tam sestárlá, utýraná, matka se srdcem puklým, syta života — tak mi bližší, srozumitelná, ale líto mi bylo té dřívější ... — Přestal jsem choditi na mše do zrcadlové kaple klementinské, přestal jsem se modlit, páteru Dorovínovi při zkouškách jsem uváděl přesně všechny důkazy pro jsoucnost boha, sv. Trojice, pravost katolické církve, ale sám jsem z toho nevěřil ani písmeny. Rozplynuly se snové o budoucím mém kněžském povolání tak důkladně, že jsem se vůbec nemohl bez averse podívati na člověka, jenž nosil kleriku a kolárek. Pokud ten převrat nebyl ve mně dokonán, vášnivě jsem debatoval se svými přáteli“ (aby čtenář zde oceniti mohl kvalitu debat těchto, nutno označiti tu alespoň přibližně tyto přátele autorovy): „farář“ (str 107: „.. byl to dlouhý hubený dělník kovářský . .“) „byl čirý skeptik, truhlář Antonín“ (str. 108: „Potom byl tu Antonín B., silák malé postavy, kolářský dělník“ — z něhož se na stránce 114 stal truhlář, pracující arci taktéž ve dřevě — „theoretický anarchista, jizlivý, sarkastický člověk pěkného obličeje a srdce nad zlato . . .“) „kousavě se posmíval všemu, krejčímu M.“ (stránka 109: „Humoristou naší společnosti byl krejčovský tovaryš M. Humoristou bezděčným . .“) »bylo všechno jedno a Fernajs“ (stránka 109: ». . byl sběhlý student, jenž se věčně připravoval na hereckou dráhu. . .«), »jenž četl patrně Davida Strausse, vykládal nám povznešeně a bez udání pramene život Ježíšův, apoštoly, Řím a papeže . . I s panem Randou« (str. 104: »Pan Antonín Randa, můj kvartyrský, navlékal si večer bílou zástěru, zavěšoval na ramena koš, plný párků a housek, vzal do ruky kotlík s rozžhaveným uhlím a chodil obchodovat . .« a na str. 105: »— — Byl radikálem, ale Mladočechy přímo nenáviděl. Ten prostý člověk vytýkal jim prázdné hubařství,

neupřímnost, neopravdovost, fangličkářství, lehkomyslnost, a vytýkal to a dokazoval již tenkrát, v roce tisíc osm set osmdesát! O Sladkovském říkal, že s ním zemřelo poctivé mladočeské svědomí, a prorokoval, že se Mladočeši k veslu dostanou, musejí se dostati, ale že to bude neštěstím národa... Před dvaceti léty to tušil a říkal pan Antonín Randa, párkář od kostela sv. Mikuláše...« (a první tudíž v Čechách realista) »jsem hovořival: přiznával vše, co jsem mu vykládal, ale končíval, že »nějaké náboženství být musí«, a sám, než dal první lžíci polévky do úst, se pokřižoval. — Když však byl převrat dokonán ve mně a bylo klidno a jasno, přestal jsem debatovat a nerad jsem mluvil o náboženství vůbec; zdvihla-li se nějaká myšlenka ještě, zdvihla se ve verši, jež jsem házel zlostně v líc mlčícímu nebi; v »Dissonancích«, v knížce »Confiteor...« našly později svou pozemskou schránku.«

Pokládám za věc jistou, že právě autor, jakožto řízný kritik i tvrdý, dovede znalecky oceniti, co znamená, ponechati vše toto bez poznámky a tudíž neobdivovati se tu 1. a n i úžasné bystrosti ducha tak mladistvého, vylíčené v autorově povídce o náboženské jeho revoluci, a 2. ani úžasnější ještě okolnosti, že bystrosti té bylo v t é ž e tercii nikoli pouze jednou, nýbrž dvakrát, jak totiž na jevo jde ze slov jeho na str. 119: »Svou náboženskou revoluci měl« — (následuje jméno spolužáka autorova) — »již za sebou právě tak jako já — jenže kde u mne zbyly po starém pánu bohu a katolických mythech trosky a smutek, byl u něho vlídný pantheismus.« —

Škoda, přeškoda té spousty pečlivé práce, kterou autor věnoval konfesím, obsahujícím asi 370 stránek prosy, psané c o d o f o r m y skvostně. Když »konfese« vycházely jako feuilletony Času (1900—1), dvakráte chápal jsem se péra, abych autora prosil, aby alespoň v zájmu své spisovatelské reputace ustal v »konfesích« svých. Avšak věda, že nikdy vítaná rada trpká, a že autor jest již plnoletý, upustil jsem od úmyslu svého v naději, že jej k tomu míti bude někdo jiný, najmě dobrý přítel jeho vůdce realistů již pro indiskrece, zakázané per se naprosto i lidem praobyčejným, páchané v »konfesích« a sice z pouhé ješitnosti na milkovaných autorem ženských (o jiné ještě stránce bezcitných indiskrecí těchto nechci zde mluviti), aneb že v některých alespoň realistech vzpění se žluč následkem ustavičného urážení veškerého jen poněkud jemnějšího vkusu. Nestalo se ani jedno ani druhé. Ano, »konfese« vyšly pak (1901) ještě i jako kniha nákladem »Času« s uvedenou již předmluvou, plnou nestřídmého velebení hlavního redaktora téhož »Času«.*) (Vyzdo-

*) Vlastní sebechvála zdá se býti nezbytným kořením i v jiných redakcích českých. V Radik. Listech, jichž redaktorem je p. K. t. Sokol, vytiskl v čís. 81 ze 3. října 1903 p. redaktor o sobě samém, na schůzi provedl důkaz „v řeči mistrné po stránce věci i formy", že jeho řeč sledována byla celým shromážděním s dechem utajeným (!), ukončena byla bouřlivým souhlasem a učinila na přítomné očidně mocný dojem". - Takové sebezbožňování nebývá případem jen ratečním i v listech jiných, hlavně našich mladších stran. *P. red.*

beny na titulní stránce obálky vignetou alespoň mně, člověku jen o pěti obyčejných smyslech, vzhledem na obsah »Konfesí« nesrozumitelnou.)

I tehdy mlčel jsem. Avšak teď, když orgán velebeného autorem přítele, »Čas« autora prohlašuje »nejdražším básníkem současných generací naši inteligence« a když velebený autorem přítel »konfese« velebitele svého dělá »slavnými« (jako císař Vilém II. děda svého »Velikým«) a otravuje tím tu špetku vlastního úsudku čtenářů za tím účelem, aby v lesklé slídě viděli diamant a v cihlovém rumu rubín tak, jako hypnotisovaný na povel pokládá surový brambor za lahodný ananas: hříchem smrtelným bylo by mlčeti k těmto neomaleným výkonům tohoto realisticko-bratrského sdružení velebících se — důkladněji ještě než v »Máji« — na vzájem spisovatelů.

Arcit, vzájemnost jest pěkná cnost,
avšak necnostÍ i v cnostech nestřídmost!

(Ku všemu tomu však dlužno loyálně dodati, že autor »konfesí« mezi realisty patří pouze svou domýšlivostí a jizlivostí; jinak je to duše — abych tak řekl: od kosti — veskrz pohanská a patří mezi ně jako Pontius v Credo. Věčná ho škoda v tomto »křesťanském" zajetí!) —

Tak vypadá strana realistů našich, užívajících — jak již řečeno — při každé možné i nemožné příležitosti slova „mravnost« a jeho derivátů. —

Nejvíce ze všech příslušníků národa českého sympathisovali s realisty hned od prvopočátku a sympathisují dosud evangelíci a mezi nimi v přední řadě duchovní. Příčin bylo a jest dosud několik a sice:

1. V čele realistů stál a stojí evangelík ref. vyznání, jenž k veliké (světské) cti byl a jest české církvi evangelické. Předně již postavením svým jakožto profesor na universitě české. To však bylo a jest jen vedlejší částí cti té. Hlavní část její plynula a plyne z okolnosti té: a) že vůdce realistů není evangelíkem obyčejným, rozeným, nýbrž přestouplým; — b) že na víru evangelickou nepřestoupil z Židů jen snad nebo z Mohamedánů, nýbrž z církve římsko-katolické; — c) že nepřestoupil jako dítě anebo hoch, nýbrž v dospělém již věku, a sice když byl již docentem universitním; — a d) že na universitě není profesorem starokoptických nářečí anebo nějaké jiné, vůči náboženství lhostejné discipliny, nýbrž profesorem (tak zvané) filosofie, t. j. discipliny, které dosud ex offo jest obírati se i náboženstvím, a že tudíž přestoupením svým z církve římsko-katolické k církvi evangelické kvalifikované vydal svědectví pravdě a Kristu proti mocnému Římu-Beliálovi. (Tak zní, tuším, příslušný terminus technicus.)

2. Program realistů založen jest, jak již řečeno, na »mravnostní« vůdce jejich »filosofii«, a na kongeniálních plodům ly-

riky této pojmech »hřích« a »zásluha«, »trest" a »odměna« spočívají veškera vyznání křesťanská a tudíž i učení evangelické.

3. Realisté naši vždy bojovali a bojují proti klerikalismu (rozuměj: katolickému) a vychvalují evangelíky, a obé činí taktéž evangelíci.

4. Vůdce realistů správně vidí hlavní význam Mistra Jana Husi ve stránce náboženské a klade na význam ten veliký důraz, jehož míra však evangelíkům naším dosud nedostačuje, jak totiž čteme v čísle 7. (červencovém) »Husa«, časopisu věnovaného »zájmům církve evang. reformované« (vůbec a zájmům jednotlivých členů církve té zvlášť), na str. 99 v článku »Hus a historická nestrannost u nás", označeném v poznámce slovy: »Úryvek z přednášky, kterou vykonal superint. F. Císař o slavnosti Husově, pořádané Evangelickou Besedou v Praze dne 4 července 1903«: »Ze všech, kdo u nás o Husovi česky psali, drží se pravdy dosti z blízka Masaryk, plně ale jenom Karafiát. — »Jan Hus« Masarykův a Karafiátův ovšem jsou spisky různé naprosto. Masaryk vkládá do »Husa" sebe samého, pravdu hledajícího filosofa a hledajícího ji v řešení problému náboženského« (t. j. tam, kde ji nemůže býti). »Pravdu Hus ovšem hledal, ale on ji i našel a až do smrti držel. A ačkoli prof. Masaryk svůj spisek začíná slovem Husovým o držení pravdy do smrti, přece jeho Hus jest jen oním Kolumbem svobody svědomí, jenž cestu do nového světa, do Ameriky pravdy objevil, ale Ameriky sám ještě nepoznal.«

5. Pátou, nikoli nejméně vydatnou příčinou velkých sympathií evangelíků vůči realistům byla a jest konečně okolnost ta, že z duchovních evangelických, najmě reformovaných, a následkem špatného příkladu i z četných evangelíků obecných, přímo čiší domýšlivost vůči katolicismu tak nezměrná, že ničeho nezadá zmíněné již domýšlivosti realistů našich vůči nám ostatním. (Vychován jako evangelík, znám domýšlivost tu, jejíž bezpříkladnou neomalenost prokážu výrokem evangelického faráře českého, z vlastního vidění a slyšení, ačkoli sám nikdy jsem ji neměl — dík několika dobrým slovům otce mého, která pro celý život utkvěla mně v paměti a jež pro velikou moudrost jejich zde uvádím k dobrému účelu a též gratam in auctoris memoriam. Otec byl učitelem na evangelické škole v malém, zapadlém městečku moravském, jehož obyvatelstvo bylo z dvou třetin katolické a z jedné třetiny evangelické, vyznání reformovaného. Školy byly tehdy, rozumí se, ještě rozděleny dle konfesí, a pranice mezi kluky evangelíky a kluky katolíky pro víru byly dle starého zvyku četné. Obyčejně začali katolíci z nějaké nahodilé příčiny nadávati beranů a helvítů, a my jim na to škopů; proč jsme si tak nadávali, nikdo z nás nevěděl; a jelikož nadávky z pravidla bolí jen menšinu, váti se počali jsme téměř vždy my evangelíci, ačkoli nám i katolíkům obé přísně bylo zakázáno. Staří snášeli se dobře

dle krásného vzoru svých duchovních pastýřů; pamatuji se ještě, že na »visitace« školní a spojené s nimi hostiny farské toho i onoho vyznání zváni byli i duchovní a učitelé strany druhé. To se později důkladně změnilo, když dostali se na obě fary, napřed na katolickou, lidé, říkající sice ustavičně »Pane, Pane!« a mající víru tak velikou, že by hory mohli přenášet, avšak lásky Kristovy k bližnímu, této Alfy a Omegy veškerého křesťanství, neznající, lidé, o nichž praví apoštol Pavel (I. Kor. 13, 1): »Bych jazyky lidskými mluvil i andělskými, a lásky kdybych neměl, učiněn jsem měď zvučící a zvonec znějící.« Ve smyslu jakéhosi, mlčky provedeného plebiscitu omladiny evangelické měl jsem zvláště já, jakožto kluk ze školy, svatou povinnost, žádné nadávky nenechati bez odvety a bez pomsty, a to obzvlášť, když, překročiv jedenáctý rok věku svého, měl jsem od prvního října státi se církevním funkcionářem, šlapat totiž v kostele otci u varhan měchy (za roční salár čtyr zlatých fixa a šesták od každých zdavek, odbývaných s varhanami: a) v den všední, anebo b) mimo služby boží v den nedělní a sváteční.) V tu dobu přihodilo se, že 2 klukům, s nimiž jsem se pro víru rval, přišel na pomoc třetí, rváč statný. Následkem malomocného vzteku nad porážkou a utrženým výpraskem a pak nad tím, že z protivníků svých najednou se rozutíkavších ani jednoho nétrefil jsem kamenem, ačkoli dobře uměl jsem házet i nadhazovat, počal jsem o věci samé přemýšlet, proč a zač. Vrátiv se po chvíli, potřebné k uklizení stop přestálého boje, domů, vyhledal jsem otce a tázal se jej: Tatínku, jsme my lepší nebo katolící? Otec, jasná hlava o značné dávce humoru a vůči dětem tváře téměř vždy usměvavé, zvážněl a zvolna pravil: Rozdíl.. rozdíl mezi náma je. Vejminkářem bije o náspja syn katolík za čtvrté a evangelík teprve za páté!.. Rozumíš tomu? — Rozumím! (Věděl jsem, že »Cti otce svého..« katolíci mají za čtvrté a reformovaní za páté.) Ale dyž teda stejno hřešíme, proč se toho našeho pořád držíme, dyž nám za to katolíci nadávajou? — I to ti řeknu; ale s katolíky o tom nemluv a nech si to vůbec pro sebe. Je to proto, že podle našeho si musí každý všecko sám vyřídit s Pánem Bohem přímo bez zástupců i bez přímluvčích, a u katolíků je pan farář jakoby zástupcem Pána Boha; víš, že u zpovědi dává rozhřešení, a pak mají přímluvčích: svaté a pannu Mariu. Může to být, jak vidíš, tak i tak, ale to naše je, abych tak řekl, jednodušší a drží se taky více bible, a skrz to byla vlastně reformace. — Proč nám teda nadávajou katolíci? — Inu, tím oni vlastně chválí to své, to se jim více líbí, a na oko mají to vskutku pěknější; a staří ti nenadávají, nýbrž jenom hloupí, nevědomí kluci, jako seš ty. Rval ses zas a nadával, co? — Ano, ale už se teda pro to nebudu prát! — No, na čase by už bylo, to je svatá pravda. — Tím skončily boje mého mládí pro víru proti katolíkům; později, když obě školy se sloučily v jednu a děti od útlého mládí ve škole vy-

růstaly v témže ovzduší, šarvátky pro víru přestaly téměř naprosto. Jest však — dodávám to k vůli úplnosti — naděje, že šarvátek těch opět bude, neboť spojená škola ta jest solí v očích najmě faráři evangelickému, jenž, jak vím z úst jeho vlastních, vší silou zasazuje se o rozdělení a spojené s ním rozdrobení kvetoucí školy té; jen že dosud, trvám, potřebných k tomu — chválabohu četně — marek schází a šterlinků; těch jakmile bude s dostatek, zahájen bude ihned a sice ve jménu Boha, Otce, i Syna a najmě i Ducha Svatého otravný svár náboženský — i mezi dětmi, jako bylo na začátku předešlého století. A tomu říkají křesťanská láska, pokrok a »vyšší úroveň«. — Že na stará kolena mně — z nevýslovné hořkosti — bude pro tu evangelickou »jednoduchost«, t. j. pro evangelickou svobodu svědomí, útočiti na škůdce a sice nikoli cizí, nýbrž domácí, do smrti nebyl bych se nadál.) Zmíněná shora bezpříkladná neomalenost evangelické domýšlivosti vůči katolikům zaznamenána jest v referátě »Času«, čísle 205, ze dne 29. července 1903, o protestní schůzi podřipských evangelíků proti »Národ. Listům« na str. 3.: »Slova ujímá se dp. Trnka, farář evang. augsburského sboru v Lipkovicích .. Řečník objasňuje rozdíl mezi morálkou katolickou a morálkou protestantskou«. — (Tuto lyriku bych si byl přál slyšet!) Jak krásně morálka protestantská vypadá v praxi v Německu, kde po tři sta již let ve vší volnosti vyvíjí se, kvete a nese ovoce, o tom velmi poučně vypravuje z vlastní zkušenosti evangelický farář německý Paul Gerade ve spisu »Meine Erlebnisse und Beobachtungen als Dorfpastor (1883—1893). — Eine Handreichung für Kandidaten u. junge Geistliche-Magdeburg 1895«, z něhož později podám charakteristický úryvek.) — »Je« — a teď zaznamenává referent (»Brunensis«) dotyčnou neomalenost — »zřejmo, která morálka je vyšší.« — Což pak jsou, tážu se, katolíci lotři a prasata? A smí tak mluviti evangelík vůbec a duchovní zvlášť, pravící se býti vyznavačem čistého učení Kristova, jemuž dobře známo jest, kterakž Kristus odsoudil tutéž právě domýšlivost, o které čteme u Luk. 18, 11: »Farizeus stoje, takto se sám v sobě« — a tudíž nikoli na hlas, jak řečnil dp. farář Trnka z Lipkovic v protestní schůzi podřipských evangelíků ku všem tam shromážděným a pro veřejnost českou, nýbrž tiše — »modlil: »Bože, děkuji tobě, že nejsem jako jiní lidé, dráči, nespravedliví, cizoložníci, aneb jako i tento« (katolík-) »publikán«. — (Případ, v němž evangelický farář český, vyz. ref., své neomalené domýšlivosti evangelické vůči katolíkům výraz dal způsobem neuvěřitelně surovým, ponechávám si — zatím! — pro sebe, a sice z velké, ač nikoli bezmezné lásky k dobré pověsti, které těší se dosud valná část duchovenstva evangelického též i u katolíků. Aby však, kterouže krásnou míním událost, pro všechny případy již teď věděli, kdož z kolegů zemřelého již domýšlivce o ní vědí, loyálně zde dodávám, že jevištěm bylo město »..... nad.....«; scientibus sat ac — sapientibus!)

Tyto byly příčiny velikých hned z prvopočátku sympathií evanjelíků našich vůči realistům. Sympathie tyto během času z těchže příčin ustavičně se stupňovaly, a rozumí se samo sebou, že nezůstalo při jednostranném velebení evanjelíků realisty, nýbrž že k velebení tomuto přidružilo se navzájem velebení realistů evanjelíky, jejichž publicistické orgány vedle toho v jednom šiku a unisono s orgány realistů veždy věrně totéž, co tyto, vychvalovaly a totéž, co tyto, osočovaly. Velebení realistů evanjelíky vyvrcholilo ve dvou článcích v čísle 4. (dubnovém) „Husa" z roku 1900, jež za příčinou oslavy padesátých narozenin vůdce realistů psal (anonymně) jmenovaný již superintendent moravský Ferdinand Císař, dobrý přítel oslavence. I pak, když z obsahu článků odečteme vše to, co původ mělo v radostné náladě a v lásce ku příteli a člověku, ve stycích osobních — jak z vlastní zkušenosti za dřívějšího trvalého pobytu dra Masaryka ve Vídni vím — velice milému, — zbývá ještě dithyramb tlustý jak poleno a mastný jako vepřová pečeně. Na ukázku uvádím jen následující: 1. str. 52.: »Palacký nazván otcem, Rieger vůdcem, Masaryk jest učitelem národa« a pak 2. závěrečné, v každém z dotčených shora směrů a též i pro autora jakožto ex professo hlasatele lásky křesťanské velmi charakteristickou část dithyrambu toho (str. 58.): ». . Kdo jako chlapec dělal v Telnici hřebíky a jako profesor v Bystřičce střílel medvědy, ten trefí ještě mnohý hřebík na hlavu a zarazí své myšlenky hluboko do srdcí těch nejotevřenějších duchů v národě« — (»nejotevřenějšími duchy v národě« vyrozumívá tu autor, rozumí se, naše realisty); »ten ještě skolí mnohého o zradě mumlajícího vlastenecko-pravoslavného medvěda, a byť toho a onoho jen postřelil, Slovák číslo druhé, Herben v »Čase« postřeleného s olympickým klidem dorazí, neboť Herben ví znamenitě, pod kterým žebrem píchnout medvěda. Jsou to dva šohajové, jeden z Klobouk, druhý z Brumovic, každý podle mustru slováckého popěvku: To je šuhaj, to, čo sa nebojí, pre praudu a lásku lahko zahorí!«

Ukázka tato trvám stačí. Dlužno však loyalně k ní podotknouti a výslovně přiznati, že chvála, které se tu dostává dru Herbenovi — nemíním »křesťanskou« tu chválu za pochopství a píchání pod žebra a dorážení dvounohých medvědů, nýbrž — za jeho zápal a horování pro pravdu, naprosto jest oprávněna, neboť on veždy pro pravdu nejen hořel, nýbrž i bojoval a neunavně pracoval. Víme totiž všichni a ví a věděl to i autor dithyrambu, že dr. Herben po dlouhá leta v »Čase« vedl rubriku »Nepokradeš", v níž v zájmu a jménem pravdy nemilosrdně přibíjel veřejně mu v známost plagiáty, tyto hnusné zjevy jednoho z nejpodlejších druhů lži. A činnost tato byla přímo ideálem dokonalé práce, neboť pracoval tu nadšenec pro pravdu, jenž zároveň co do věci projednávané byl znalcem-odborníkem.

(P. d.)

Z nové poesie.

Dvě sbírky lyriky objevily se v mrtvé sezoně, zajímavé nejen absolutním svým obsahem, ale i tím, že při veškeré své různosti vytryskly ze stejného pramene, měly stejný důvod vzniku a k stejným cílům směřují. A měl bych přidat hned v začátku: jsou dobré obě dvě — nebo zřídka se mi dostává radosti, abych objevil tolik dobrého ve vlně, vyhazující periodicky na můj stůl kořist trhu. Jsou to: Elegie Jos. Holého a Opuštěný důl Karla Scheinpfluga.

Společný jest sbírkám stejný vztah k subjektivnímu vývoji poetovu, rovněž stejnému a příznačnému nejen pro ně samy, ale pro velkou část poetické generace jejich, moderny rozprchlé tak příliš záhy. Rozervanost, bolestné zjitření a tragické pochyby o možnosti života plného a svého oplodnily jejich duši při vstupu, ovládly jejich život niterný, a přinesly plod, jaký mohou přinášeti, když přemohou individualitu silnou: dlouhé boje, samovolné stoupání ku kořenům bolesti a pitvu jich, ale konečné vítězství nad sebou a návrat k životu. Velkou tu epochu vnitřního přerodu symbolisují obě knihy nevelké, ale tím zhuštěnější ve svých tonech. Opustit sebetrýzeň analytické dekadence, vejít v život! Zavřít minulost a počít fasi novou! Zít ze sebe, přijímat synthesu krásy a radosti i bolu, přijímat, ne hledat ji v sobě. Tak zní písně v Elegiích od vstupní »Nad lomy života« po závěrečnou »Na prahu života«, tak zpívá Scheinpflug v krajních pieçách »V troskách« a v »Touhách Robinsonových.«

Tento vnitřní plán knih, jasně vyslovený a určitý, nekonstruovaný, než prožitý, činí je výraznějšími, typickými pro stav dneška v umění, jež prodělává tutéž metamorfosu k nové etapě. Rozdilna je i forma, do níž vlili žhavé hmoty svých vznětů, čím je dána rozdílná vůně jejich blízkých si prací.

Holý je lyrik vášnivého citu přímého, jenž nevchází do hloubání o příčinách vznícení, jenž prudce hledá kratery, jimiž by vybuchnul. Do pathetických výšek se vzpíná a ne slovem pouze, celou úsobou se vyšvihuje k závrati; nenávist, pohrdání životem i Bohem, bezuzdný výsměch vržený jemu v tvář, bolest, jež šílí, pýcha, jež povrhá, pak sřícení do agonie, v níž jediná ironická struna, jeho nejucelenější, nejčistší, se chvěje neubita, to jsou mety, k nimž směřují sklony jeho. Taký je »Nad lomy života«, taký vychází »Na práh života«, jen že zde naopak z propasti se zvedá k výškám ne již ponurým, než snym a šťastným. Ve zvášnění je jeho výraz nejosobitější, m dává svoje nejlepší (»Vyznání« — »Prodej«.) Eruptivní a citová vytvořila Holému i styl charakteristický, balvanitým ch ho nazval nejraději; těžké slovo nehlazené, drsné, co věta, úder krátký, energický, málo spojitý s okolím, a celek — menné moře, jež nemá mnohdy architektoniky pražádné, ouc se v primérní síle k obzoru, plno nejasu, záhad nesou-

vislých, ale mohutně vnášející svou náladu. Takový dojem zanechávají Elegie: bouř pathosu, charakterisující minulost, pak měnlivé obrazy rozvratu, krátké jasné zahrání v popěvku, jež mizí hned v zakalení hladiny, ironicky vržená pěna na skálu, zas bouřlivé vzedmutí, než vyjasní se obloha a moře zasvitne, v bujném větru nesouc vlny čisté budoucnosti vstříc. Jsou nepropracovány myšlenkově i formově, nemají jednoty knižní, ale jsou silny; jsou méně dílem uměleckým, víc psychologickým dokladem kvasící nové formace, a přece jsou knihou bohatou, poněvadž se v nich obnažuje duše rozvrácená sic, ale velkých fondů. — Jako v minulých satyrách, i v Elegiích se jeví silné raçové podbarvení poetovo, českost vnějšího i vnitřního rytmu. A ještě nesouvislá poznámka: není v nich krom jediné piecy, vzácného jinak timbru, ani potuchy po elegičnosti, což vlastně je při celkovém charakteru Holého pochopitelno; jsou snad jen elegií nad zašlým a opouštěným, jen ironickým symbolem.

Scheinpflug je protichůdcem jeho ve všem. Kde Holý tone v extasi, on medituje, kam prvý výkřik položí, kde ironií zkřiví ret, tam druhý s vážným gestem stoupá, proti neklidu a nejasu hotová forma vyrovnaná dlouhým zráním, proti nenávisti individualisty soucit, obětavé altruistní žáry a stálé promítání sebe v lidstvo, tam prudká bezprostřednost, zde snaha najít symbol pro své nitro, masku stišující sílu bolesti i radosti.

Je snáze proto projít a vykořistit Opuštěný důl, nebo je vyjasněn ve všech vztazích a směrech, podává látku hotovou a nenechává v nejistotách nikde. Od žalu z osamění, od ztroskotání se společností vede nás několika »Listy z kroniky« po vrcholech svého samotářského boje, vkládaje do obrazů alegorických probojované etapy, aby dal nahlédnouti v střední části, nejlepší a nejtěžší, v »Opuštěném dole«, do hlubin duše na kořeny, z nichž rozkvete pak k obnovené touze po žití. Nevzruší nikdy, neuchvátí ani v té střední části, tak plné jemného chvění, horké tvůrčí bolesti, za to však vábí k reflexím, láká do samot hloubavých za sebou.

Ve všem je cítit víc myslitele než subjektivního lyrika, při všem lze vzpomínat na známé, bystré jeho essaye, jimž dovedl dát více individuelní formy nežli básním svým. A právě že nedostává se mu bezprostřednosti, nenalezl si osobitého výrazu, ale propracovává myšlenky do forem chladných, rhetorických poněkud a nerozvíjí jich, jak nitro svoje prohlubuje a novým obzorům otvírá. Kniha jeho je plodem šesti let, kvasících a život rodících, ale ne na formě, jen na zrnu reflexe lze poznat zrání, jdouť prvé piecy ještě stopou, jíž šla všecka moderna, i stopou laciného někdy symbolismu povrchního, však krok za krokem spouštějí se hloub a v samoty vlastní, co forma v počátku svém utkvívá.

Dvě sbírky lyriky vyšly v mrtvé sezoně, jež dává zapadnout svým zjevům zpravidla, vyšly bez nároků na úchvat — a nesou z různých krajů psychických tutéž pochodeň k témuž cíli, k novému životu synthetickému. Zda zapadnou? *E. Sokol.*

Arménská otázka.

Rusko jest země, ve které to kvasí a duní více nežli v kterékoli jiné zemi, že se však o tomto vnitřním takřka »podzemním« procesu nedovídáme více a správněji, jest pouze ta příčina, že úřednický absolutismus potlačí každou volnou a nestrannou zprávu o tom. Jako ve všech státech a za všech dob, kdy a kde vládl úřednický absolutismus přicházelo k bouřím, které bývaly krvavě potlačovány, tak je to i v Rusku. Jen srovnejme na př. řešení akutních otázek politických, náboženských, hospodářských a j. v Anglii a srovnejme je s týmiž v Rusku. Kdo by zaměňoval nynější oficiální Rusko s ruským národem a jeho tužbami, dopouštěl by se téže chyby, které se dopouští ten, kdo zaměňuje tužby a snahy Maďarů a »Uhrů« t. j. obyvatel koruny sv. Štěpána. Nynější oficiální Rusko v politické příčině snaží se o potlačení vší volnosti a svobody (Finsko, dělnické a studentské hekatomby), v náboženské příčině sepěti nejneplodnějším klerikalismem pravoslavným, ducha, a podmaniti mu nepravoslavné, v administrativní příčině zakrýti všecky zlořády úřednické udušením o nich diskuse veřejné, v kulturním uvésti na minimum probuzení ducha člověkova.

Jen uvažme. Dle poslední zprávy (N V 9877) shledáno bylo, že moskevské obyvatelstvo je analfabetické v tomto poměru: kapitalisté a majitelé domů 3·5 proc. mužů a 13 proc. žen; dělníků a nádeníků 48 proc.; služebných 80 proc.; domácí sluhové 26 proc., služky 75 proc.; pouze u drah je lepší procento: 0·9 proc. m. a 0·4 proc. ž. Kde takhle smutně starají se o vzdělání lidu, kde výchova nižšího kněžstva je tak chatrná, že i dnes není mezi nimi valných písařů a čtenářů jen tak tak — tam je nepochopitelna starost o výchovu a vzdělání kněžstva nepanující církve arménské (gregoriánské).

Na základě křesťanství hlásajícího naprostou chudobu, trpělivost, lásku, shovívavost a j. křesťanské cnosti vytvořilo se několik církví, které jsou bohaté, nesnášenlivé, prázdny lásky, výbojné atd. V nich nejsou vtěleny křesťanské cnosti, jsou úplnou protivou prvotní apoštolské církve, jsou to nikoli náboženské nýbrž politické instituce s náboženským nátěrem. Takovou církví je taky arménská. Vrchní kněžstvo s patriarchou v čele odívá se zlatem, hedbávím a kmentem — nejnižší duchovenstvo hyne v bídě a hadrech. Vysoký klerus má nádherné domy — nejnižší často chalupu na spadnutí. Panství vysokého kleru je krajně despotické a běda podřízeným, kteří mají »svou« hlavu. Církev je bohatá, ale tyto bohaté prameny shltne pouze vysoký klerus, jehož knížecí povozy, premovaní služebníci, výborné kuchyně a sklepy jsou nedostižnou pastvou oči oněch, kteří jsou sice nejblíže Kristu, ale nejdále patriarchovi. Výchova kněžstva je nedostatečná, ještě horší nežli pravoslavného duchovenstva.

Tyto poměry jsou tím smutnější, že Arméni jsou jednak poddanými Turků, jejichž hnusné vraždění těchto křesťanů v nedávné době jen tím prošlo beztrestně v Evropě, že nalezlo mocnou záštitu v křesťanském Německu a spojené s ním Anglii; jednak že patří do říše Perské, o níž dnes v Evropě nevíme skoro pranic a konečně jsou poddanými Ruska. V této zemi (v Kavkazsku) dařilo se jim posud nejlépe. Ale tu se zželelo jejich církve jeho excelenci velebnému otci Pobědonoscevovi a maje starost o jejich spasení (církve vždy mají starost o cizí spasení) dohodl se s excelencí vnitra a následek této dohody bylo vydání nejv. ukazu ze dne 12. června 1903, jímž se mluví o potřebě reformy arménské církve — ve skutečnosti však se jím provádí saekularisace jmění církve armenské v Rusku. Jest známo, že vždy konfiskace církevního jmění přikryta byla pláštěm reformy. Vláda líčí tu, že se nechce dotknouti žádného práva arménské církve, nechce nijak vsahovati do vnitřních poměrů a p. Vláda se proto omlouvá předem, že ví, že tento ukaz vzbudí odpor u Arménů a že dojde k násilnostem, neboť posud žádná církev křesťanská nevzdala se dobrovolně statků a jmění a vždy ustoupila pouze násilí a přemoci. Stačí připomenouti blaž. Dimitrije Rostovského, který položil vlastně život na obranu jmění církve ruské ohroženého carskou saekularisací, nynějšího vatikánského zajetí, francouzské konfiskace řádových škol a p. Arméni jsou lid obchodnický a tudíž ještě pověrčivější nežli Rusové. Jejich víra jest ještě méně křesťanstvím nežli pravoslaví na Kavkaze, kde obětuje se na křesťanských oltářích Bohu: med v hrníčcích, kaše na mískách, koláče mazané a p., jako v době pohanské Svantovítovi nebo Aradžisu. Tato pověra je čistě zevnější, plna symbolických formulí a obřadů — bez ducha, bez vyšších cílů mravních, schvalující desatery těžký hřích, jen když při něm pamatuje se na »Boha« nějakým darem a zvláště hmotným darem.

Jak přejímaly úřady ruské jmění církve arménské nevíme,*) víme pouze o bouřích, které z toho povstaly a které po nynějším ruském způsobu potlačeny byly prachem a olovem, neboť proti Arménům netřeba mnoho obřadnosti.

Dne 29. srpna nastaly bouře v Jelisavetpole. Úřední zpráva zní: »Dne . . zástup místních Arménů způsobil shluk následkem nejv. ukazu ze dne 12. června 1903 týkajícího se »odevzdání« arménských církevních statků do správy světských úřadů. Na povolané vojsko počali Arméni házeti kamení poranivše při tom tři důstojníky. K udušení nepořádků bylo vojsko přinuceno užiti střelné zbraně, načež zástup se rozutíkal zanechav na místě 7 mrtvých a 27 raněných.« Tato zpráva je chara-

*) Komise pro převzetí statků a kapitálů armenské církve skládající se z bakinského ujezdného načalnika p. Bogdanoviče, mirového sudího p. Tichockého a j. osob dokončila práci svou v Baku do polovice září.

kteristická tím, co zamlčuje: co dělala policie nežli přišlo vojsko, proč neužilo vojsko bodáků na rozehnání nebo pověstné kozácké »nagajky« — biče, proč nestřelilo vojsko po prvé do vzduchu? Facta loquntur!

Přišly zprávy do hlavního města kavkazského Tiflisa nad řekou Kurem, krásně položeného po obou březích této hluboce do skal zaryté prudké, naprosto nesplavné řeky. Na pravé straně je staré nad míru zajímavé město se svými haditými ulicemi, na levém břehu vzniká město ruské. Arméni bydlí v části kolem Barasu a mají tu i svůj chrám. I ten je ohrazen po způsobě východním zdí. Dne 31. srpna sloužena tu zádušní mše za padlé v Jelisavetpole a přítomno bylo prý na 2000 osob. — »Ter-Aratov (kněz) vynesl klatbu na konfiskaci statků. Při tom byla rozhazována revoluční provolání (!!), zástup dělal hluk (rusky: šuměl), házel kamení a dal asi 40 výstřelů na policejní zřízence. Tito odpovídali střelbou do vzduchu, při čemž však několik lidí ze zástupu bylo raněno a jeden dělník raněn smrtelně. Z policistů bylo několik osob uhozeno kameny, jeden zabit. Na místo nepokojů povoláni kozáci, kteří rozprášili zástup zatknuvše 4 původce a mezi nimi kněze Ter-Aratova« (Nov. Vr. 9878). Zde již neuvádí se počet raněných a mrtvých, snad pro vysoké číslo, jako tomu bylo při studentských nepokojích v Kievě a dělnických v Rostově.

V Baku na Kaspijském jezeru vypukl rovněž požár. Krásné toto kdysi tatarské město většinou poruštěno a jeho obchod s Persií a východem vůbec udušen blízkými naftovými doly a chemickými továrnami v Černém městě. Arméni tvoří zde dnes převahou živel obchodní dosti zámožný. Dne 2. září shromáždili se ve velkém množství ve svém hlavním chrámu ohrazeném zdí, a ostatních kostelích, aby protestovali proti konfiskaci jmění své církve. Celé místo obklopeno bylo policií a ihned bylo vyzváno i vojsko k pohotovosti — to děje se všude v Rusku, kdekoli se očekávají teprve shluky. Výsledek celé akce byl asi 10 zabitých a 32 raněných Arménů. Arméni házeli na vojsko kamení a stříleli z revolverů, na štěstí neumějí tak střílet jako vojsko, takže toto šťastně vyvázlo. Druhá zpráva sice tvrdila, že na místě ostali z Arménů pouze 2 a 3 že zemřeli teprv v nemocnici, kde je ještě 7 těžce a 5 lehce raněných v ošetřování. Připočteme-li k tomu osoby, které se skryly se svými ranami před úřady a ruskými lékaři, vidíme, že prvá zpráva je daleko pravdě podobnější druhé. Zde prý v hlavním chrámu ukryty byly zbraně v hl. oltáři — tedy neužité! — a rý chrám změněn v pevnost a j. Jedno je charakteristické: rméni šli do svých kostelů k bohoslužbám ve velkém rozilení pro padlé v Jelisavetpole a Tiflise; policie aby je upokojila, bsadila mezi tím kostely a povolala vojsko dříve nežli se Aréni vůbec něčeho dopustili. Kdo zavinil krvavé nepokoje?

O krvavých bouřích v Karsje není bližších zpráv.

Dnes činí vláda ruská odpovědným za tyto nepokoje katoos Mkrtič a hrozí arménskému kněžstvu, neobrátí-li a ne-

spokojí-li se dobrovolně s konfiskací, že proti němu vystoupí jako r. 1863 Muravjev-Vilenskij proti polským kněžím. Biskupské úřady mají postaviti se na stranu konfiskace a trestati její odpůrce, neboť »vláda (ruská) nesáhla na žádné právo arménské církve, zbavila jí pouze publikánských starostí při spravování církevních statků a kapitálů, uznávajíc je úplně za jejich majetek.« Co by se tak stalo v Rusku, kdyby »vláda zbavila pravoslavnou církev publikánských starostí při spravování ohromného jmění?« Snad i k tomu někdy dojde a pak uvidíme, bude-li míti ruské duchovenstvo více pokory nežli arménské. *E. K.*

Historism proniká a ovládá život náš. To je obecně známo. Jak velice, ukázalo se obzvláště názorně na sjezdě českých evangelíků na Král. Vinohradech dne 28. září. Všichni řečníci byli jak začarováni do minulosti. Milujeme svoji nejslavnější dobu, neboť milujeme práci otců svých. Česká duše je prý nábožensky naladěna a to jsme podědili po svých otcích. Otázka česká je otázkou náboženskou, a tak prý musí býti řešena. Minulost českého národa je nám chloubou, ta minulost, kdy národ český stál ve znamení evangelia. A z toho činí se pak závěr: Náboženská otázka v srdcích českých musí býti opět vzkřísena a luštěna směrem, jaký ukazují cesty, po kterých otcové naši kráčeli. To prý je životní otázkou našeho národa. Historie ukazuje, že národ náš byl povolán, aby byl nositelem pravdy a světla . . a p. To vše se mluví, přijímá a opakuje bez jakékoli kritiky tradic, dokumentův a událostí a to právě těmi, kdož jsou na př. k historismu kriticky upjati v otázce historic. stát. práva. Stojí tudíž, myslím, za zmínku několik slov, jež prof. Rud. Eucken z Jeny právě o historismu pronesl. Zabývaje se obtížemi, jež stavíse v cestu utváření nového názoru životního, praví: V zápolení o světový názor jest obzvláštní nesnází poměr dějin k době přítomné. Ve spoustách nevídaných valí se na nás látka historická a očividně hrozí našemu vlastnímu životu nebezpečí, že bude utlačen a zakrní. Z té záplavy dá se však jen velice málo převésti ve vlastní život a v obsahu životním ztráviti. Poznání to bylo namnoze příčinou nechuti k historismu. Častěji a častěji vidíme setřásat se sebe minulost a pozorujeme snahu i vůli žíti výhradně z bezprostřední přítomnosti. Avšak jakmile vědomí historické jednou probuzeno bylo, nelze události a zkušenosti dějinné prostě škrtnouti z našeho života. Tu lze se vybaviti ze zápletky odhodlaným nasazením vlastního života a energickým soustředěním v jednotu. Na čem záleží především, jest, najíti sebe. Jest nám vybojovati si samostatnost proti minulosti, má-li nám minulost svoje nejtajnější hlubiny otevříti a život náš obohatiti.“

Exemplární rozsudek.

(Fragment listu voličům.)

Když jsem byl v Amboině soudcem, shledal jsem jednoho dne, že jest mi jednati s obyvatelstvem, které mimo jiné dobré vlastnosti, ze kterých jsem se těšil, bylo velmi hašteřivo. A také jsem pozoroval, že mnozí z domorodců se hádali jen proto, aby se hádali, poněvadž ve vnitrozemních vesnicích bylo vlastně vyznamenáním pro toho, kdo se mohl vykázati, že měl co dělati u soudu. Příčina těchto hádek bývala obyčejně velice malicherna, a zajisté bych vás pobavil, kdybych vám o některé z nich vypravoval. Leč mým účelem není baviti. Urážka na cti hrávala obyčejně důležitou roli ve příchAmboiňanů. Ani by si nerozuměli, kdyby se vzájemně neuráželi. Jsou křesťany, ale klejí nejčastěji holandsky, zrovna jako Javané ve velikých městech, kteří nejsouce ještě osvíceni světlem evangelia, rovnají se více vašim krajanům, jsouce s nimi stejného náboženství, hloupí obyvatelé vnitrozemní. Ať je tomu již jakkoliv. Ve čtrnácti dnech, co zasedal soud policejní, musil tři čtvrtiny svého času věnovati »hhal makki-makki«, jinými slovy: souzení urážek na cti.

Pan Josef řekl, že jsem pes! Vyslýchal jsem s nezvratným klidem dvanáct přivedených svědků, kteří slyšeli Josefa prohlašovati, že Abraham nebo Ezechiel jest pes. (Amboinští křesťané mají většinou biblická jména.)

Nuže, Josefe, řekl's, že Abraham nebo Ezechiel jest pes?

Ano, pane asistente residentův. Ale Abraham či Ezechiel řekl zase mně, že jsem prase!

A zase jsem klidně vyslýchal svědky, kteří na svou duši či na své svědomí prohlašovali, že slyšeli Abrahama či Ezechiele nazvati Josefa prasetem.

Můj rozsudek? — — Oh, velice jednoduchý.

Máte úplně oba pravdu, ó, Josefe i Abrahame či Ezechiele. A nyní buďte spokojeni a jděte klidně domů!

Nejčastěji vyžádali si ode mne ještě »pár řádek«, aby se mohli prokázati, že byli »před těmi pány« a že měli oba pravdu. Toť jest těch mých (pár řádek) ó, svobodní pracovníci a »kulturníci«.*) Máte oba úplnou pravdu.

Buďte tedy spokojeni a vraťte se domů, jako Josef a Abraham či Ezechiel.

Definice!

Poslechněte, řekněte nám beze žertu něco o tom, co jest to specialita?

---

*) Jména politických stran, které zastávaly různé systemy kulturv, kterých by se dalo užíti v koloniích holandských ve východní Indii.

Nežertoval jsem. A nebudu tím spíše ani nyní žertovati. Předmět jest příliš vážný.

»Specialita« jest osobnost, která po celý svůj život zanedbávala mnoho věcí, jen proto, aby získala ceny za prostřednost v soutěži vykonavatelů určitého řemesla. Specialita jest někdo, který proto, že oslepl dívaje se upřeně v určitý bod, se domnívá, že má právo býti, anebo alespoň zdáti se krátkozrakým pro vše ostatní. Specialita . .

Změním ještě způsob znázornění . .

Viděl jste někdy zametati ulici?

Ne tak často, jak bych si toho byl přál v zájmu veřejného zdravotnictví. Ale několikráte přece.

Nu a nepocítil jste nikdy, že se ve vás rodí touha vytrhnouti koště z ruky metaře nebo metařky, abyste jim mohl ukázati, jak se vlastně má městi?

Často.

A co myslíte, metli ti lidé dobře, dle ideálu, který jste si o metení utvořil?

Ruku na srdce . . na mou duši a mé spasení, na mou čest a mé svědomí, před bohy i lidmi . . ne!

Velmi dobře! Když jsme tedy tento bod vyřídili, táži se vás, máte-li za to, že by takový metař vám mohl uděliti nějaké důležité právnické rady; byl-li by schopen vyléčiti vaše dítky z nejtěžší z dětských nemocí, ze záškrtu; dovedl-li by umořiti státní dluh, vynalézti umění knihtiskařské, objeviti Ameriku? atd. atd.?

Ruku na srdce, na svou duši, atd. (jak s hora): ne!

Nuže: takový metař, který neumí zametati a který se nevyzná v jiném řemesle, mimo n e u m ě t i zametati, to jest s p e c i a l i t a!

Přel. K. Nevšímalová. *Multatuli.*

Literatura, umění, věda.

Hudba. Bizetova jednoaktová opera „Džamile", o jejíž přípravě jsem se před čtrnácti dny zmínil, měla býti zkušebním kamenem: my jsme řekli, že pro správu opery, správa opery řekla, že pro kapelníka pana Picku. Dobrý výsledek nevydala ani jedna ani druhá z těch zkoušek. Úloha krásné odalisky není rozhodně dobře umístěna v rukou slečny Bobkové. Zpěv této dámy jest sice jasný, každý tón ozývá se s absolutní jistotou nejen co do výše, nýbrž i do síly a rozpjetí, ale vřelý není a ještě méně dramatický. A to jsou vlastnosti, které pěvec na jevišti vykázati musí, nemá-li výkon jeho kladen býti na roveň se zpíváním oratorií. Výraz Džamilinych zpěvů proto ani v nejmenším nevystoupil z jejího podání, jež v mezích konvenční herecké akce se pohybujíc rušilo nám nenapravitelně illusi té krásky, která v plastické postavě své vystupuje před námi, čteme-li literární vzor textu, „Namounu" Alfreda de Musset. Volbou sl. Bobkové pokažen také celý vtip, celý kritický motiv aktu, neboť v daném okamžiku nevidíme ženu krásnou, jejíž do té doby beznadějná láska dovedla rozžehnouti v požár zbytky lásky Harunovy, střídáním vášní skoro vyhaslé. A to je osudné pro pravdě-

podobnost psychologického zauzlení celého aktu. Nemyslím, že by se nebylo dalo změnou úloh tomu zabrániti — ale nestalo se tak a my vidíme tedy Džamile, jež neodpovídá požadavkům vyplývajícím z dramatického přediva jinak dosti sporého. — Druhou zkoušku podstupoval p. Picka, jemuž byl přidělen úkol Bizetovu roztomilou partituru nastudovati. Nevím po kolikáté již postaven byl před operní partituru a dirigentský pult: ale najisto vím, že až do dnes za tři léta nepodal nesporného průkazu o svém dirigentském povolání. Nepokládám za způsobilého dirigenta, který může přejíti přes partituru tohoto Bizetova díla tou měrou bez vznětu, jak jsem to u p. Picky pozoroval. Dnes žádati musíme po dirigentu, aby dovedl výrazně, s celou svěží plastikou vymodelovati nám ve zvuk operní partituru jako organický celek, aby poznal a sdělil celou náladu a akcent díla. Pro ty úkoly nemá p. Picka — jak přirozeno ostatně u kůrového sbormistra bez znalostí potřebných (všeobecně i specificky) pro operní jeviště — nijakého smyslu a proto každé jeho exponování jako dirigenta at baletu at zpěvohry znamenati musí nové poznání o nedostatku stěžejných podmínek pro tuto funkci.

Nezapomínejme však pro tyto otázky, jež uvésti na přetřes žádal umělecký zájem, malého Bizetova díla, jež mezi „Lovci perel“ (1863) a „Carmen“ (1875) spolu s nimi znamená snahu po hudební pravdě a po výraznosti koloristní charakteristiky. Směr, celková nálada díla jest však nejvíce vzdálena ustáleného již skoro skladatelského profilu Bizetova: Dramatická síla hudby Bizetovy v „Lovcích perel“ a žhavost dramatického proudu hudebního v „Carmeně“, živé, do jisté míry nervosní vzrušení rythmů „Krásné dívky z Perthu“ (1867) kontrastují zdánlivě s měkkým, vlahým lyrismem „Džamile“ (1872), ukazujíce tvář skladatelovu ve světle, jež průměrného posluchače překvapí. Kdo však pozorněji snaží se uvědomiti si povahu té hudby, shledá se zajisté s týmiž prvky, které v nejvíce známé „Carmeně“ projevily se v plném, opojném květu. Bystrost ve vystihování nálady, jistota v melodické kresbě pro obě hlavní osoby — to jsou vlastnosti, s nimiž se i v této jednoaktovce setkáváme. Jestliže ve zpěvech Harunových lyrika Bizetova má ráz rozplývavé poněkud vášnivosti, jako by již unavené, což odpovídá charakteristickému rysu jeho osobní povahy, slyšíme ve zpěvech Džamilinýchzase krásný tónový projev její snivé touhy, jejího plachého děsu a radostné naděje. Kde pak může se zastaviti a vsaditi do partitury zvláštní šperk, shledáváme se s překrásnou prací hudebního ciseleurství: jako v Džamilině ghazelu, když nalita jí číš na rozloučenou. Jemný smysl pro účin nálady hudební ukazuje i zde na Bizeta jako výborného instrumentálního stylistu a umělce koloritu. Pro ty vlastnosti partitura „Džamile“ vždy bude k sobě vábiti hudebníky, pro roztomilost svého genru pak snadno v dobrém provedení získá si vděk obecenstva, jež touží po občasném osvěžení novým zákuskem. *Dr. E. Hoffer.*

Baconiova společnost v Anglicku. Angličtí stoupenci theorie, že Bacon jest spisovatelem dramat, jež se připisují Shakespearovi, počínají nyní propagovati své přesvědčení s horlivostí, která upomíná na náboženské sektáře. Horovatelé ti se právě ustavili ve společnost. Zakladatel Harold Bayley prohlásil, že společnost nová nemíní zůstati pasivní. Zahájí činnou propagandu, již budou prý stoupenci Shakespearovi smeteni se země. Placení zkoumatelé mají prohledati všechny staré knihovny, aby vyhledávali důkazy; všem veřejným knihovnám budou zasílány zdarma letáky. Společnost bude vysílati řečníky, již prý veřejnými přednáškami většinu lidu přesvědčí, že víra Baconistů jest odůvodněna. Chtějí skutečně člověka z ulice obrátiti na mínění, že Bacon byl skladatelem děl Shakespearovi připisovaných. Bayley již také ví, co se stane s pomníky Shakespearovými, jež jsou po vší zemi roztroušeny, ujmou-li se názory Baconovy společnosti všeobecně: mohou prý býti na nich prostě změněny rysy obličeje a nápisy. Společnost vydává čtvrtletník Baconiana. *K.*

„Tance pobožné i bezbožné“. „Manes“ zamýšlí vydati k novému roku 1904 umělecký almanach. Pozvání podepsaná F. X. Šaldou a ro-

zeslaná spisovatelům praví, že almanach má „podati vybraný literární text předních representantů mladé generace — mladé ne křestním listem, ale vášní své touhy, energií svého hnusu ke vší současné české sprostotě, malosti a nízkosti, bolestnou vroucností svých očistných snů. Almanach nechce býti praporem některého literárního směru nebo dokumentem jeho rozvoje — chce býti leda dokumentem veliké mysli a překypujícího bohatství srdce mladé generace, štědrým odleskem zdroje její krásy i síly, něhy i hněvu.. Vyloučena jest jen všechna banálnost a sprostota, satira špinavě osobní a klepařská — za to satira principielní, třebas osobní a sebe rvavější, je nám vítána jako koření tabule. Trestajícím láskám vašim dovolujeme si zvláště doporučiti českého šosáka a českou mediokritu ve všech její protcovských tvarech — literární, uměleckou, novinářskou, kulturní — a v celé její metamorfose, od její pondraví existence v humusu různých vlasteneckých listů až po její chroustovskou apotheosu v různých akademiích a výborech“ a t. d. — Dáno v Praze 3. září 1903. — Takové vyzvání zní hodně bezbožně. Za to bude jistě almanach pobožnější.

Šíření lidového vzdělání. „Německá společnost pro šíření lidového vzdělání“ založila nově a podporovala za doby od 1. ledna do 31. července t. r. 1113 knihoven 34.150 svazky. Z knihoven těch bylo 119 s 6255 svazky kočovných, které společnost ročně jedenkrát zdarma vyměňuje. *K.*

Museum Dickensovo. Dům, v kterém se dne 7. února 1812 narodil anglický básník Charles Dickens (v Portsmouthu), hodlá zakoupiti několik ctitelů básníkových a zříditi v něm museum pro památky na Dickensa. *K.*

Veliký egyptský slovník. Pro veliký egyptský slovník berlínské akademie, jehož základem jest jako latinského Thesauru sbírka cedulková, vypsáno dosud a vřazeno více nežli 280.000 cedulek. Tím zpracována největší část slovního pokladu egyptského. *K.*

Pasteurův ústav v Paříži, založený r. 1886, léčil dle zprávy právě vydané dosud 28.091 osob, jež byly pokousány vzteklými psy. Z těch osob byl 27.877 zachráněn život! *K.*

„Nietzscheův archiv“ ve Výmaru, jehož přízemní místnost zařídil a právě dokončil prof. van der Velde, otevřen bude — dle přání paní Elišky Foersterovy-Nietzscheovy — jen pro přátele a obdivovatele filosofovy, jakmile dokončí Max Klinger mramorové poprsí Nietzscheovo. *K. D. M.*

Výtvarné umění. Dne 17. srpna t. r. zemřel v Berlíně norský krajinář Jan Bedř. Gude, narozený r. 1828. v Christianii, žák Düsseldorfského Schirmera, jehož nástupcem v úřadě prof. krajinářské školy r. 1854. se stal. R. 64. povolán byl do Karlsruhe, r. 80. stal se mistrem na kraj. škole akademie Berlínské, kde setrval až do r. 1901. Norské horstvo, mořské obrazy, hladiny tiché i bouřlivé, krajiny ze všech koutů Evropy maloval, v koncepci mohutné a s pochopením individuelních přírodních krás. Obrazy jeho rozvěšeny jsou po všech skoro galeriích Evropy. —

Dne 5. srpna t. r. zemřel pověstný spolupracovník časopisů „Punch“ a „Grafic“ Phil. May ve věku 39 let. —

Belgická obec St. Gilles (předměstí Bruselu) objednala pro náměstí před radnicí kašnu od známého sochaře Josefa Lambeaux-a mistra robustní, rubensovsky plné a bohaté nahoty těl, známého kolosálním reliefem „Lidské vášně“, skupinou „Polibek“ atd. Mistr předložil návrh svůj pomníkové státní komisi — a ta z důvodu, „že nemluví k duši lidu“ odmítla přijetí. Všude traduje se však domnění ne neopodstatněné, že strach před nahotou a šosácká obava a morálka ulice donutily slavnou komisi k tomuto kroku. Pruderie tedy dokazuje opět nové dílo. Slavný skutek oněch mrzáků, kteří vyvolali oklestění soch Suchardových na nové budově pražského nádraží, nachází echo daleko

v cizině. Dokument, že lidská hloupost a nízkost duševní nikde nevymírají, všude že ještě dost a dost starců lačných na Suzanu v lázni..

„Sovremennoje Iskustvo“ („L'art moderne“) Petrohradské, založené v prosinci roku předešlého knížetem Ščerbatovem a p. z Mecků za tím účelem, aby ruskému uměl. průmyslu ražena byla cesta do ruských domácností, vede si velmi zdárně a postupuje čile do předu. Místnosti zařízeny od jednotlivých umělců až do nejmenších detailů tak, aby nesly na sobě známku individuelního tvoření, tak na př. Bahst zařizoval dámský pokoj, Benois jídelnu, Korovin čítárnu a kuřárnu, Ščerbatov předpokoj; pořádají se výstavy umělců domácích na př. Konstantina Somova, výstava Starého Petrohradu (obrazy, uměl. předměty a p.), nebo umělců cizích, jako na př. práce René Lalique-a, dále barevné žapanské dřevoryty atd. Návštěva jest hojná, interes se jeví na všech stranách a podniku daří se vesele. (Die Kunst — září 1903).

K. D. M.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. — Návštěva ruského cara (30. září — 3. října) stala se pro dorozumění s rakouským císařem o věcech na *Balkáně*. V přípitku 30. září pravil císař rakouský: „. . úplná shoda našich názorů a úvah o žalostných událostech, jejichž jevištěm je nyní balkánský poloostrov, přispěje ke zdaru akce, již tam provádíme v obapolné shodě v zájmu evropského míru.“ Car rovněž mluvil v odpovědi své o „záruce zdaru velkého pacifikačního díla“ a „humanitním účelu, jehož se domáháme“. To jest: na Balkáně má být zachován stav dosavadní. Proti tomuto stavu pořádají anglikánští biskupové a duchovní veřejné schůze. Dne 30. září v Londýně schválena za předsednictví biskupa worcesterského resoluce: 1) aby z příčiny špatné vlády v Makedonii a nezdaru všech pokusů o zavedení reforem pod tureckým dozorem, bezprostřední panství sultána v makedonských provinciích přestalo; 2) aby Anglie se zasadila, by přestalo ubíjení nebojovníků a plenění; 3) aby se něco podniklo k odvrácení hladu a dosazen byl k tomu cíli balkánský komitét. Proti těmto meetingům vyslovil se v „Times“ sir E. Malet, bývalý angl. vyslanec v Berlíně. Kdyby prý byla Anglie donucena k tomu, co resoluce žádá, buďto by se dožila porážky nebo hanebného ústupu. Neboť proti ní by byly mimo Turecko, Německo, Rusko a Rakousko.

Návštěva carova u císaře rakouského trvala od 30. září do 3. října. Přítomni byli také oba zahraniční ministři. Ujednáno bylo, aby obě moci „kontrolovaly“ provedení oprav v *Turecku*. Porta odpověděla, že „věrna své politice bude bdíti nad úplným provedením dekretovaných ustanovení.. Jestliže přijatý program dosud nebyl úplně proveden, mají na tom jedině vinu bulharští agitátoři.“ Škoda papíru! Zdá se, že kontrola se bude prováděti zvlášť jmenovaným křesťanským guvernérem. Laskominy mají na tento úřad na dvoře řeckém.

Dne 1. října t. r. vstoupí v život nová akademie, totiž v *Poznani*. Účel její jest ovšem, podporovati v Poznaňsku šíření němectva. Vznik její jest vlastně z „německé společnosti pro umění a vědu“. (Deutsche Gesellschaft für Kunst und Wissenschaft), kteráž od několika let zařizovala v Poznani přednášky a cvičebné běhy, jimž se má akademii dostati pevného základu. Akademii vytknuto úlohou: zařizovati 1) cvičebné běhy pro odborné vzdělání pokračovací, 2) přednášky pro odborné vzdělávání, 3) přednášky všeobecně vzdělávací, 4) lidové vysoké školy — a to z oborů filosofie, německé literatury, francouzské a anglické filologie, dějin, zeměpisu, národního hospodářství, přírodních věd a umění. Za rektora akademie povolán prof. dr. Evžen Kühnemann, dosud mimořádný profesor německé literatury na universitě v Bonnu.

K.

Marokko, poslední zbytek panství arabského v severní Africe, zamýšlí podrobiti si (zatím pod protektorát) Francie, aby měla pokoj od stálých nepokojů neklidných kmenů této úrodné, ale zaned-

bané země. Na pobřeží marockém drží Španělé 5 opevněných míst (nejdůležitější Ceutu) a to je jedna obtíž. Druhá nesnáz je, že Anglie žádá, aby jiné přístavy, jmenovitě Tanger, prohlásila Francie za neutrální a uznala protektorát Anglie nad Egyptem. Italie by za té příležitosti přála si Tripolska. Německo bude mít snad také nějaké přání! Tolik různých přání a zájmů je ovšem nebezpečno životu rodícího se protektorátu!

V *Srbsku* skončilo se přelíčení s vůdci nišského spiknutí. Novakovič a Lazarovič udávají za původce „spiknutí" pensionovaného generála Magdaleniče. Někteří z vyslýchaných pravili, že zavraždění Alexandra bylo vlasteneckým činem, ale vrahové neměli prý se tak dráti do popředí! Dne 29. září vynesen nad „spiklenci" rozsudek. Oba již jmenovaní odsouzeni na 2 leta a ku ztrátě hodnosti, ostatní na 1 rok až 4 měsíce.

Rak.-Uhersko. *Říšská rada* sešla se 23. září a měla projednati brannou předlohu vládní, již Němci hned na počátku schůze podepřeli návrhem na vyřízení pilné. Předloha zní, že skutečné zařazení rekrutů, jejichž odvod byl povolen letos podle cifry vyšší, může se státi jen tenkráte a do té míry, když a do jaké míry bude také zařazen kontingent rekrutů připadající dle § 14. branného zákona na země koruny uherské. Ale plány vlády zhatili Mladočeši. Dr. Plaček podal pilný návrh, aby zrušeno bylo nařízení vojenské správy, kterým vojíni 3. ročníku ponecháni mají býti ve službě přes 30. září. Projednání jeho před pilným návrhem Němců vynutil na předsednictvu, poukázav, že návrh Němců týká se předlohy, která posud není podána. Němci, jež byli odhodláni vládní předlohu odhlasovati, drženi v šachu pohrůžkou, že nebude-li pilnost návrhu Plačkovu přiznána, Mladočeši vytáhnou své staré pilné návrhy a začnou obstruovat. Německé strany chtěly sice vládě odhlasovati zvýšený kontingent, ale vláda se rozmyslila a 24. září se předlohy své vzdala a přijala kompromisní návrh konservativního velkostatku, dle něhož zmocněna zařaditi do vojska jen 59.200 rekrutů, zařazení dalších 12.000 mohlo by se státi jen novým zákonem. Němci o obratu vlády ani neuvědoměni, 24. září stáli před voliči blamováni. Pilnost návrhu Plačkova dvoutřetinovou většinou 25. září přijata. Aby spolu s návrhem tím dostala i vláda rekruty, navrhl posl. Skéne, aby k návrhu Plačkovu připojen byl dodatek, že vláda může do vojska zařaditi 59.000. Posl. Choc namítl, že připojení předlohy k pilnému návrhu je nepřípustné. Němci, jimž šlo o to, nějak svoji porážku odčiniti, souhlasili s Chocem. Nerozhodnost předsedy a obstrukční hrmot (Fresl a Choc) skutečně 25. září překazily toto vyřízení věci, posl. Skéne vzal svůj návrh zpět. V pravdě šlo národ. socialistům o to, nepovoliti rekruty vůbec. To z počátku zasedání zamýšleli i Mladočeši (viz „Nár. Listy" 26. září str. 1. sloupec 3., odstavec 2.), ale přistoupivše na kompromisní návrh velkostatkářů, rekruty pak vládě povoliti chtěli. Němci však ztichli, když do jejich návrhu byl vsunut uvedený návrh Skénův (podaný nyní Dzieduszyckim) a odhlasovali vládě obyčejný kontingent. — Dne 28. září rokovalo se o pilných návrzích na podporu postiženým živelními pohromami a schválena resoluce výboru o dalších úvěrech, kdyby 15 mil. podpora nestačila.

V *Uhrách* vyvíjejí se události se zdrcující logikou. Dne 22. září vydán byl ve Vídni reskript, jímž se „milovaným Uhrám" oznamuje, že císař při právech nabytých dle § 11 čl. XII. zák. z r. 1867. odhodlán jest „setrvati a odevzdati je neztenčená Svým nástupcům." Zároveň byl Khuen-Hedervary znovu potvrzen předsedou ministerstva. Na to stranou neodvislosti vyžádaná mimořádná schůze uher. sněmovny konala se 24. září. Proti hr. Khuenovi hned z počátku schůze uveden Olayem důvod inkompatibility, ježto prý věděl o pokusu podplacení a úřady nezmařily útěk Dienesovi. Na konec přece po návrhu Khuenově sněmovna se odročila až do ustavení nové vlády. Hlavní slovo měl Fr. Košut. Pravil, že v armádním rozkaze císař mluvil o politice a vnesl politiku do armády; dal v zástavu své slovo, že jako jeden činitel zákonodárstva nikdy neprovede usnesení druhého zákonodárného

činitele, totiž národa, kdyby tento učinil usnesení v určitém směru. V druhém manifestě zasazuje národu nové rány. Při vydání obou projevů působili prý špatní rádcové. Rak. minist. předseda se přiznal, že uplatnil svůj vliv. Uhři, prý nejbezpečnější opora dynastie a trůnu, nejsou kmen. Všechna mocnářská práva vycházejí od lidu a lid je tedy může vzíti opět zpět. Navrhl, aby se králi v adrese vysvětlily státoprávní stížnosti a prohlásilo se za protiústavní a nezákonné nařízení ministerstva vojenství, jímž se prodlužuje služba vojákům třetího ročníku. Košutův návrh dán byl do tisku. — O výroku min. Körbra mělo se jednati 29. září. Khuen přišel do sněmovny se všemi ministry a obhajoval min. kolegu Körbra tak neštastně, že celá sněmovna byla proti němu. Na to oznámil 30. září demisi kabinetu a odešel i s ministry ze zasedací síně. Tam pak Košut, Kubinyi, Polonyi a j. dotírali na mp. Körbra pro slova, která na říš. radě promluvil 23. září. („Kladli jsme [ministerstvo] stále důraz na práva této poloviny říše dovolávajíce se zákonů a neobyčejných břemen, která snáší pro udržení společné armády"). Sněmovna zasedá dále bez ministrů. Ve 3. mimořádné schůzi, 3. října, učinil místopředseda strany neodvislosti Toth dotaz, zdali uher. ministr odvedl tento měsíc do Vídně příspěvek Uher na společné záležitosti (vojsko a diplomacii). K tomu není prý oprávněn, když není povolen rozpočet. Posl. Polonyi navrhl, aby ministr financí dán byl v obžalobu, vyplácí-li skutečné příspěvky na společné potřeby.

Země české. *Sněm český* sešel se 29. září. Ve schůzi té dr. Dvořák podal petice: 1) za udělení výslužného obvod. a obec. lékařům i zaopatřovacích požitků jích rodinám; 2) za provedení časových reforem ve všeob. veřejných nemocnicích. — Dr. Čelakovský přimlouval se, aby vyhověno bylo námitkám obcí proti nařízení zdravotních orgánů o překládání trhů z obvodu obce. — Návrh na zavedení zemského pojišťování proti nehodám živelním podal posl. Fiedler a soudr. a žádají, aby proveden byl návrh posl. H. Jandy z 30. pros. 1901 a ku projednání věci aby zvolena byla v příští schůzi komise 18 čl. Ta aby se za tohoto zasedání shodla o zásadách pojišťování proti životním nehodám, především proti krupobití a ohni. — V záležitosti regulace řek dotazují se posl. Kaftan a Maštálka. R. 1904 mají počíti úpravné práce dle gener. programu schváleného zvláštní komisí. Ale program ten nebyl dosud předložen komisi regulační, jež není ani ještě ustavena a není dosud schválen jednací a pracovní program pro r. 1904 a není posud dohodnutí ministerstva vnitra s ostatními ministerstvy. — Nedostatkem výzkumného hospodářského ústavu u nás způsobeno dle posl. H. Jandy do roka v hospodářství více škod, než co obnáší zemský rozpočet. Protož navrhl 5. října zřízení ústavu pro hospodářské výzkumnictví a zkušebnictví v král. českém. Návrh přijat proti hlasům Němců, jež žádali (Peschka) zvláštní ústav pro sebe.

Na sněmě zase kvete česká adresní bezradnost, Dr. Herold podal návrh, aby byla zvolena komise, která by vypracovala návrh adresy panovníkovi. To je státoprávní dřina, podati takový návrh! Dr. Pacák pak ovšem 29. září žádal nejvyš. maršálka, aby návrh ten dal na pořad jedné z nejbližších schůzí. My totiž tuze potřebujeme k půl tuctu uleželých adres ještě tuto jednu. Klub sněm. poslancův mladoč. ovšem určil, aby to byl čtvrtek nebo pátek (8. nebo 9. října). Když se zástupcové něm. stran na sněmě (ústavácký velkostatek, pokrokovci, lidovci a všeněmci) dozvěděli, jaké nebezpečí hrozí, žádali 1. října nejvyššího maršálka, aby adresní návrh Heroldův nedal projednati anebo alespoň just ne v ony uvedené dny. A hned také v odvetu za adresu vypracovali program „roztržení země" a budou žádati: Zřízení národních kurií na sněmu království českého, nové ohraničení okresů dle národnosti a rozdělení vyšších instancí v oddělení česká a německá, převzetí celé řady nemocnic ve správu zemskou, dostatečnou podporu museu v Liberci, zřízení musea v Teplicích, zvýšení subvence německému divadlu v Praze, zřízení některých nových soudů v německém kraji a j. Promluví se několik řečí a na sněmě čas překrásně uteče. Ovšem na rozpočet se ho pak dostávat nebude. Mladočeši obviňují vládu, že stlačuje význam sněmu a nedopřává mu dosti času k jednání. Jest to pravda. Ale tím málem, jež vláda poskytne, mrhají a ne-

hospodaří sami poslanci. První sněmovní schůze trvala 29. září od 11 hodin 30 min. do 3 hod. 13 min. a z českých poslanců ubili čas zbytečnými řečmi anebo neprovednými návrhy posl. Fr. Hovorka, Blahovec, Chaloupka, dr. L. Dvořák (o nedostatečném svolávání sněmu!) Dne 30. září sněm odpočíval. Dne 1. října mluvil dr. Dvořák o tomže thematě jako minule a po něm totéž opakoval posl. Kubr atd.

Všeobecné právo volební bylo na denním pořádku dne 6. října. Jednalo se o návrhu posl. H. Jandy, aby zvolena byla zvláštní komise, která by vypracovala změnu řádu volení do sněmu. Ze slov H. Jandy a dra. Pippicha vychází, že by mladoč. strana souhlasila se zřízením IV. kurie jako „formy přechodní". Agrárníci jsou dle poslance Rataje pro rozšíření práva hlasovacího (jaké?), bude-li rozmnožen počet mandátů v obcích venkovských. Němci by svolili k opravě vol. řádu, budou-li zřízeny národ. kurie s právem veta a nebudeli původ a ráz sněmu jako správní korporace změněn! Státoprávní radik. dr. Baxa žádá všeobecné a rovné a radik. pokrokář Kalina všeobecné právo volební s poměrným zastoupením menšin. Návrh Jandův byl přikázán komisi. — Pro postižené živelními pohromami (škoda 88½ mil. K.) povoluje země 3 mil. K a to 1½ mil. K na zřízení silnic a meliorací, ½ mil. k povznesení chovu dobytka a 1 mil. na zúrokování a splátky zápůjček, jež okresy a obce ke zmírnění nouze učiní a zemědělcům rozdělí.

V zemské nemocnici v *Olomouci* bylo obsaditi místo primáře chirurgic. oddělení. V zem. výboru se to odkládalo ze sezení do sezení: bylit tu dva žádatelé, univer. docenti vědecké kvalifikace, Dr. Jedlička z Prahy a dr. Chlumský z Krakova, Češi! Konečně našli 3. asistenta prof. Wölflera z praž. něm. fakulty, dr. Smollera a jej primářem jmenovali. Z 9 primářů v obou zem. nemocnicích jest 8 Němců!

Sociální. Jsme dlužni zprávu o letošním sjezdu Spolku pro sociální politiku v Hamburku. Prof. dr. Sombart myslí o krisi r. 1900, že hlavní příčina krise spočívá v nepoměru mezi produkcí a konsumem. Vyrábělo se mnohem více nežli se mohlo spotřebovati. Následek nadprodukce byl, že dřívější výhodné ceny výrobků poklesly. Klesnutí cen znamená vždy pád spekulace, omezení úvěru a ovšem pak i redukci výroby a spotřeby. Finanční politika velkých bank a politika kartelů umožnily, že účinky poslední německé krise byly slabší než jindy; krise již přešla a žijeme v době deprese nebo stagnace. Omezení výroby a nízké ceny zboží budou znamením nejbližších let; předpokládá se ovšem, že nezmění se vývoz. Dvorní rada Hecht vykládal, že krise způsobila v Německu asi dvě miliardy marek škody; na tom mají banky značnou vinu. Proto je třeba, aby upraven byl poměr bank k průmyslové výrobě a aby bankovnictví bylo reformováno. Třeba zákonem zlepšiti instituci správní rady a postarati se o to, aby bilance odpovídaly úplně pravdě. Dr. Jastrow mluvil o krisi vzhledem na pracovní trh. Poslední krise byla krisí výroby a ne pracovního trhu, ale účinky jevily se ovšem i na trhu pracovním. Výživa a bytové poměry dělnictva se zhoršily a i kriminalita stoupla. Celkem však byl účinek krise na pracovní trh mírný. Krise ukázala, že nezaměstnanost se neodstraní pojišťováním, nýbrž tím, když se dělnictvu opatří práce. Tím se průmyslová krise nezažehná, ale zmírní se aspoň její vliv na pracovní trh.

V posledních dnech jedná se o utvoření *petrolejového* kartelu; celá věc se však nechtěla dařiti, protože se u uherských továren narazilo na odpor při stanovení kontingentu. Zatím jedná se mezi továrnami českými, haličskými a uherskými. Později bude se jednati také s terstskou petrolejkou. Zdaří-li se kartel, budou v něm zastoupeny všechny továrny v Rakousku-Uhersku.

Školský. — Počátek školního roku je vždy dobou útisků českých škol a menšin v německých městech. Letos obzvláště se činili v Olomouci a v Brně. Tam při zápisu, jejž nezákonně prováděli dvam ěstští radové, vylučovali všechny, kdož se nevykázali potvrzením domácího o trvalém pobytu v městě. V Brně okr. škol. rada dala přestěhovati VI. a VII. tř. chlap. školy (jediné vyšší třídy čes. škol v Brně, kdež

české měšťanské školy není ani jediné) z náměstí Winterhollerova do ulice Giskrovy, tedy do vzdálenější části města, kam by děti docházeti ani nemohly. — Na sněmě českém v Praze posl. Šamánek dne 30. září uvedl útlak české školy v Liberci. Všeobecně platí o školách podobných, že kdežto úřadové školní z vlastního popudu sebe nepatrnější závady při minoritních školách německých s největší rychlostí odstraňují, nechávají bez povšimnutí nedostatky českých škol menšinových. Tu ponechává se rodičům, aby se domáhali nápravy žádostmi a peticemi, načež vydáni bývají na pospas proskribci v německých listech. Tak Deutsche Volkszeitg. v Liberci uveřejnila 18. května 1903 jména všech rodičů, podepsavších žádost o pobočku při II. tř. čes. ob. 4třídní školy v Liberci a vyzvala němec. obyvatelstvo, aby k těm rodičům se zachovalo tak, by nuceni byli odstěhovati se tam, kde by děti své do českých škol posílati mohli! Poněvadž žádost byla jen v okres. a zem. šk. radě, dostal seznam rodičů list teň z jednoho z obou úřadů. I po začátku škol. roku přináší list ten seznam rodičů, jež posílají děti do české školy a dostává jej buď z okr. škol. rady anebo z měst. berního úřadu. V Liberci je ve II. tř. ob. školy 123 dětí. Prostoru je však jen pro 78 a děti sedí po 6—7 v krátkých lavicích (Dle § 5. minist. naříz. z 12. břez. 1888 z. z. č. 40 má připadnout na 1 žáka úhrnné prostory vzduchové 3·8 kub. metrů.) Žádost rodičů za zřízení pobočky anebo aby škole vykázány byly místnosti počtu žáků vyhovující, okr. školní rada pro město Liberec nedoporučila a měst. zastupitelstvo odepřelo na ni potřebný náklad. Zem. šk. rada nepovolila sice pobočku, ale dne 26. června 1903 uložila okresní škol. radě, aby II. třídě vykázána byla učebna s dostatečným prostorem. Tomu vyhověno nebylo. — V Podmoklech (dle interp. posl. Špindlera na sněmě 5. října), rovněž 21. března letos otištěn v „Tetschen-Bodenbacher-Zeitung“ seznam 62 českých rodičů, jichž děti chodí do české školy. Vedle jména rodičů uvedeno v závorce i jméno domácího pána. Také tento seznam byl některým úředníkem z okr. hejtmanství v Děčíně z úředních spisů redakci dodán. Hromadné vypovídání proskribovaných českých rodičů, jež po prvním uveřejnění jmen následovalo, přimělo českou menšinu v Podmoklech k sebebraně stavbou nových a prostranných domů, takže pronásledování letošní nemůže býti již tak veliké jako léta minulá.

Zájem učitelstva středních škol o školy obecné. Všeobecně se u nás ví, že učitelstvo našich vysokých a středních škol, — mimo čestné jednotlivce — nejeví hrubě zájmu o školstvo obecné. Sdružení učitelstva obecných, středních a vysokých škol jest u nás věcí daleké ještě budoucnosti. Jinak ve Francouzsku. V zemi té může se pokládati za znamení, že vědečtí učitelé víc a více nabývají zájmu o školy obecné, událost následující: Učitelé středního vyučování (les professeurs des lycées et collèges) snesli se na svém šestém kongresu, pozývati učitele obecných škol ke společným shromážděním, aby se s nimi radili o společných otázkách. Za otázky takové poznačeny nejdříve následující: vyučování po školní povinnosti; methody vyučování elementárního a středního; rozhovory o přivádění nových žáků lycejím a kolejím; tvoření společných místních jednot a větších svazův. *K.*

Ozvuky a paběrky.

Perpetuum mobile. Přivedly mne k tomu dvě lokálky denních listů. Ta první, před několika měsíci oznamovala, že jistý plzeňský zámečník sestrojil perpetuum mobile. Tehdy považoval jsem to za pouhou novinářskou lokálku, na níž mnoho pravdy býti nemusí. Dnes se však můj náhled změnil. Noviny opětně oznamují, že muž ten obdržel na svůj vynález patentní dekret. Senzační vynález! — nadpis lokálky. V březnu etošního roku zmínil jsem se na jednom místě tohoto časopisu o jednom ěmeckém patentu, jehož předmětem je právě také perpetuum mobile, le v skryté formě, a pronesl jsem tehdy podiv nad tím, že německý atentní úřad něco podobného přijal. A dnes přijímá přiznání perpetuum obile rakouský úřad? Úkaz stojí za uváženou. — Co je to perpetuum obile? Stroj, jenž jednou uveden v pohyb, může stále konati práci.

Ta práce může býti mechanická, tepelná, elektrická, světelná nebo chemická. Obyčejně šlo o práci mechanickou, a tu byli to většinou hodináři a mechanici, kteří různým umělým spojením koleček a pák problém luštiti chtěli. Je možno perpetuum mobile sestrojiti? Odpověď předem dána není. Přísní filosofové pravili, že to možno není. Říman Lucretius ve své básni „O povaze věcí" praví, že součet všech pohybů je neproměnný. Byla to odvážná hypothesa a zůstala po dvě tisíciletí osamocena; nikdo jí nepopřel, nikdo jí nedokázal. Mnozí znamenití lidé domnívali se, že to musí býti možné, postaviti perpetuum mobile, mnozí obětovali na sestrojení takového stroje celé jmění, celý život a často již myslili, že hledané nalezli, ale vždy se ukázalo, že tomu něco schází. Je to podobná historie jako s alchymisty. Roku 1773 pařížská akademie, jež trpěla velice stálým zasíláním návrhů na perpetua, veřejně prohlásila, že nadále žádného projektu zkoušeti nebude. — Rozhodný důkaz však, že p. m. možné není, provedl německý lékař R. Mayer r. 1842. Nalezl zákon přírodní, jenž objímá všecku přírodní vědu, zákon o zachování energie. Energii nelze zničiti ani vytvořiti. Chci-li tedy zhotoviti stroj, který by konal nějakou práci, musím mu prve onu práci v jiné formě dodati; tak ku př. parnímu stroji dodám chemickou energii v palivu. Tato jsouc vázána, se hořením uvolní, přechází v tepelnou a tato konečně v pohybovou nebo elektrickou, ženu-li parním strojem dynamo-elektrický stroj Trvalo dlouho, než lidstvo tento nanejvýš důležitý princip o zachování energie nalezlo. Od mnohých nazván jest největší vymožeností devatenáctého století. Co si mám tedy o onom plzeňském vynálezu mysliti: buď je to nemožnost, nebo, a to bude spíše, je to motor, kterému se energie nějakým způsobem dodává. Pak názor „perpetua mobile" nezaslouží, a nelze tu mluviti o sensaci. — Na celém faktu smutné je to, že to naše denníky s klidem uveřejňují, nepřičiníce jediné kritické poznámky, a nevědí, že to je neváženost k největšímu zákonu přírody. Je to hříšná nedbalost vůči čtenářstvu, když časopisy, jež jdou za osvětou, místo aby poučily, klamou. Nerozumějí-li takovým věcem, ať o nich mlčí, a zůstanou si při těch svých zprávách o nešťastných láskách a pod. *Rud. Vondráček.*

P. J. Herben odmítá v „Čase" 8. října diskusi s p. K. Rohanem a věnuje několik řádků mně pro jeho článek „Moderní stoupenci Husovi", jejž nazývá „revolverovým" (přece se něčemu přiučil u žurnalistů). Vytýká mi, 1) že nemám prý dávno už názorů žádných, ježto jsem otiskl článek prof. Voborníka o Vrchlickém a po něm Papírovou pyramidu, 2) že jsem nedávno uveřejnil článek od realisty (dra. Chalupného) a na to článek proti realistům. Ad 1. Před několika nedělemi „Čas" něco zcela jiného napsal o poměru redaktora k spolupracovníkům než píše dnes. Otiskl jsem článek prof. Voborníka jako mínění a soud kritika Voborníka o Vrchlickém. To p. Herbenovi bylo jasné 22. března t. r. (č. 80. „Času" str. 3), dnes potřebuje mít ovšem názor jiný. Odmítám povýšený tón, kterým p. H. mluví. Podle toho, jak řídí „Čas", má příliš daleko k tomu, aby byl jako redaktor pro svůj úřad tak opatřen vlastními názory jako jsem opatřen já. Ad 2) Mezi spolupracovníky „Rozhledů" jsou příslušníci všech stran i lidé mimo strany. Pošle-li mi realista věcný článek proti článku p. Rohanovu, otisknu bez váhání — a za naprostého souhlasu p. K. Rohana. Nemám prý práva otiskovat něco proti realistům, neboť realisté mi prý dvakrát „Rozhledy" z a l o ž i l i: r. 1891 s prof. Kolouškem v čele, r. 1901 s drem. Koernerem, Horáčkem a Grubrem v čele. — Ježto r. 1891 vycházel týdenník „Čas" a r. 1901 denník „Čas", byli by mohli realisté zakládat „Rozhledy" jen z nespokojenosti s Časem. To by p r o m n e nebylo dokonce nic ponižujícího. Ale zakládat a zakládat je dvojí. Realisté se v „Rozhledech" účastnili a účastní jen literárně. Se zakládáním „Času" učinili jiné zkušenosti, drem Kaizlem a Kramářem počínaje až po dra Koernera a Horáčka. Dokonce realista, dr. Bouček, okřikl nedávno veřejně kohosi, že strana nepotřebuje listu, který ji stále ždímá. Takto realisté „Rozhledy" nezakládali a vůbec nikdo. Jest tedy p. Herbenův důvod 2. mírně řečeno, nevěcný. S hlediska literárního je prostě směšný. S hlediska strany realistické, je za vlasy přitažený, ježto oni jím citovaní pánové realisty tehdy buď nebyli anebo dnes už nejsou.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 17. ŘÍJNA 1903. ČÍSLO 3.

Z Brna.

Trocha charakteristiky. — Není u nás dost lidí s přebytečnou energií, agilností, zdá se mi, protože málo kdo pracuje nad svou soukromou povinnost, a pracuje-li přece, tedy ne z vlastního dobrovolného rozhodnutí, než z donucení. Nečiním rozdílu, je-li již veřejný úřad oním donucovacím prostředkem, či veřejné volání po pomoci, nebo konečně jen sugesce všeobecného vzrušení, takový proud, který láká a strhuje. Ve všech těch případech přichází iniciativa zvenčí, není jí v nás, a práce naše ztrácí tedy polovinu na své hodnotě vnitřní, byť i dosáhla výsledků dobrých.

Zde doklady: chronickou bolestí naší je obecné školství, o něž po desítiletí trvá již houževnatý boj, houževnatý ne tak vždy svou vytrvalou vehemencí jako přirozenou nekonečností. Rok co rok znamená zápis řadu námah duševních i finančních; a není-li naše práce dost intensivní, jsou výsledky zpravidla žalostné, mát obec proti nám výhody aspoň hmotné, když ne duševní. To všichni dobře víme, a přece nenašlo se vždy dosti síly a připravenosti, aby se bankrotu předešlo. Bylo to v nejvyšší míře vloni, a že byla zde vytknuta chyba, vyvolalo to zlou krev, polemickou bouřku, a hle; letos, kdy jsou počátky školního roku neobyčejně příznivy — bylo zapsáno as o 200 dětí českých více — doznáno bylo veřejně: bylo víc snahy, víc práce, proto jsou lepší konce než vloni. To by konečně nemělo té váhy, aby bylo konstatováno, třeba je to zadostučiněním. Ale je zde něco jiného, zač mi snad opět bude zazlíváno.

Byla práce, byly výsledky, ale nebyla celá zásluha naše a není následkem toho možno doufat, že letošní vzpružení je trvalé, že není efemerkou. Lví podíl, iniciativa a počátek všeho náleží brněnské radnici, jejíž karabáč nás vyburcoval líp než všecka kritika, karabáč nevčasně přilehnuvší na náš hřbet, vedený rukou nedosti rozumnou (na naše štěstí). Radnice podnikla dvojí prudký útok: Poněvadž škola na Winterhollerově náměstí po čtyři léta již měla tolik žactva, že po letošku by musila být

rozdělena, a poněvadž i jiné české školy jevily silný sklon k tomu, bylo usneseno přestěhovati je do končin co možno nejvzdálenějších, po případě i do budov odstrašujících a zdraví nebezpečných, aby tak zápis byl zmenšen. Následek? Brno se vzbouřilo: všecky politické i nepolitické strany svolávají schůze, pořádají se pouliční demonstrace s obvyklým vytloukáním oken a několika řežemi, poslanci korporativně intervenují u místodržitele, noviny bouří a bouří, zkrátka probudili jsme se. (I páni poslanci, duševní representace národa, potřebují karabáče, aby něco vymyslili, jak vidět.) Zemská školní rada povolila, zrušila násilí, a náš zápis pod silnými dojmy boje skončen neobyčejně šťastně. — Druhý útok podniknut tedy na školy již hotové. Když nesměly být stěhovány jako celek, přestěhovány aspoň jednotlivé třídy, a žactvo násilně roztříděno tak, aby nebylo nebezpečných paralelek a aby zničena byla čtyřletá námaha nadučitele, který dovedl energicky a vynalezavě paralelky ve většině tříd udržovat. I tento selhal, protože měl v zápětí zase tak ostrou bouři veřejnou, že nesměla být přehlédnuta a mlčky překročena. Tak tedy jsme před vznikem nové české školy na rok, což znamená pro Brno velký úspěch, jsme tam zásluhou Němců, kteří neuvažovali dost o našem charakteru, a přehlédli, že na karabáč jsme lehtiví, nás že třeba hladit, chce-li se z nás kůže svléci. Naší zásluhou je tedy jen a jen práce pro tu chvíli vykonaná; budou-li protivníci příště rozumní a chytří, kdo nám ručí, že setkáme se s úspěchem? Neprospíme ho?

Abych školství dokončil: Pro letošek jsme dosti obrněni, a nehledíme tedy se zvláštním strachem na útok třetí, který chystá Brno na nás ve formě nového nadučitele druhu Drexlerovského a Hyšťákovského. Chtěli ho do Brna vpašovat již jednou, nepodařilo se vsak pro formální chybu; letos má být za každou cenu ustanoven, aby mohl nastoupit za odstupujícího již nejlepšího nadučitele našeho p. Popelku. Je to zase křiklavý útok, tak že snad i ten nás vyburcuje po třetí, abychom ho odrazili, lzeť náhodou proti vyhlédnutému renegátu nalézt zákonných a jiných námitek dost. Nerad bych špatně prorokoval, nerad bych, aby se objevil druhý rys našeho charakteru: neschopnost využitkovat vzplanulého činného nadšení, jehož bude právě po třetí plnou měrou třeba; Němci totiž aranžují protestní schůze a rámusy proti »násilí« zemských úřadů, aby paralysovali poněkud sílu naší nespokojenosti a našeho volání. Prostředek to sic ovšednělý dost, ale na Moravě vždy ještě stačí za podklad rozpaků a váhání.

Měl bych doplnit svůj úvod nyní, než načrtnu konec. Nen u nás dost lidí překypující energie, a má-li se vůbec nějak probudit, je potřebí silných, velmi silných podnětů — karabáčen jsem je nazval před chvílí. Toho kladným důkazem bylo vš předcházející, negativním byl klerikální sjezd Moravy v Brn Ukázal přejasně, jak dovede klerikalism ovládat, kolik lidí, koli celé bytosti národní má ve svých řadách — a prošel tichounc

jako etapa k dalším úspěchům. Na jeho provolání se podepsali lidé všech barev, jim holdoval kde kdo a jediné »Lidové Noviny« reagovaly, aby jakž takž obhájily své odpůrné stanovisko, reagovaly víc ironií a podceňováním než věcně. Tak sjezd ukázal své lidi, representoval se, aby straně získal důvěry a vlivu, a to vše, že uměl projít bez provokace, nasadiv si masku nepolitičnosti a umírněnosti v přípravných agitacích. Co to bude musit milý klerikalism provést, abychom poznali, jak roste, jak nás opíná a ovládá ve všem všudy určitěji a silněji, abychom se opřeli?

Dej bůh, aby našli tak nešikovného výbojce jako brněnská radnice, nebo my sami nezačnem, není u nás — a tak dále, jak bylo již dvakrát řečeno. *x.*

Moderní stoupenci Husovi.*) (P.)

Do poháru, z něhož evangeličtí duchovní a dle příkladu jejich i četní evangelíci obyčejní za ustavičného mlaskání a olizování se střebali vonný, lahodný, omamující mok neustálého velebení Husa a protestantismu realisty, padla z čista jasna krůpěj hořká jako žluč a veliká jako dětská hlava, když v »Katolických Listech« ze dne 28. ledna 1902, č. 27, uveřejněn výtah z rozmluvy, kterou měli 22. ledna dva katoličtí kaplanové s drem Masarykem za návštěvy své u něho, trvavší »bez mála pět hodin (od půl 6. do čtvrt na 11. hod. večer.)« Tam totiž čteme mezi jiným i následující krutá slova (str. 3.), jež zvolna,

*) Předešlé dva články vzbudily v kruzích realistických a evangelických nelibost a snad i domněnku, že psány jsou z motivů osobních. Abych předešel nesprávné výklady, pravím zde výslovně, že veškery styky mé osobní s prof. Masarykem a s Macharem v památce mám velmi milé a že s drem Herbenem mluvil jsem, na kolik se pamatuji, posledněkrát (a snad též i poprvé) asi před osmnácti neb dvaceti lety (v Brumovicích), a že ani prof. Masaryk, ani Machar, ani dr. Herben mně nikdy neublížili ani v nejmenším, tak že osobně žádné nemám příčiny, vésti proti nim nějakou polemiku. Hledám pouze — právě tak jako realisté — věcnou pravdu a souhlasím naprosto s výrokem dra Herbena v „Čase“ ze dne 8. října č. 274, str. 3.: „Valná část lidí bojům veřejným nerozumí: myslí, že lidé bojují z osobní libůstky“. Že to, co pokládám za pravdu já, liší se od toho, co za pravdu pokládají realisté, lituji k vůli nim, ale, jelikož jde o věci velikého dosahu, dbáti toho, že budím v realistech a v evangelících nelibost, nemohu tak, jako svého času prof. Masaryk ve věci menšího poměrně dosahu, při hledání totiž pravdy ve příčině Rukopisu Kralodvorského nemohl dbáti toho, že tím budil u mnohých nelibost. Proti hledání pravdy nemohou principielně namítati ničeho ani realisté, a sice proto, že oni sami vždy dle hesla „S pravdou ven!“ kritisovali, co vůbec lze bylo kritisovati, ani evangelíci, u nichž hlavní zásadou, alespoň na papíře, jest: „Všeho zkuste a co dobrého, toho se držte!“ a pak svoboda svědomí, pro kterou zahájil jsem v „Rozhledech“ před loni boj, když moravské církví reformované zaveden byl kázeňský řád, svobodu zabíjející a činící z evangelických duchovních — kněze.
Ve Vídni, dne 12. října 1903. *Karel Rohan.*

prosím, čísti: ».. V proudu rozhovoru podotkl prof. dr. Masaryk, že když svědomí mu znemožňovalo zůstati v církvi katolické, mohl se rozhodnouti buď pro bezkonfesnost anebo dle i tu polovičatých zákonů rakouských pro některé vyznání státem uznané« (jako když vybírá si někdo látku na oblek buď hladkou anebo pruhovanou, když kostkovaná stala se mu již odpornou). »Bezkonfesním jsem se prohlásiti nechtěl, poněvadž bezkonfesnost znamená pro mne negaci. Z rodinných tedy důvodů zvolil jsem protestantism. Protestantism mi však sympatický není, ač si práce jeho ve prospěch kultury vážím, bohoslužeb protestantských vůbec nenavštěvuji« (rozumí se, škoda času!); »dojmy z mládí, vzpomínky, jichž středem jest matka, zbožná katolička, doposud z mé duše nevymizely, cítím se spíše katolíkem . .«

Ve věci psal na to »Čas« ze dne 5. února 1902, č. 35, (str. 4): »K ‚interviewu' prof. Masaryka. Některé listy nepřestávají se tendenčně zabývat domnělým« (!) »interviewem s prof. Masarykem a mezi jiným také Času podkládat všelijaké úmysly a zámysly. My jsme zámyslů žádných neměli, jak vidět z toho, že jsme podle své novinářské povinnosti hlavní místa z Kat. Listů otiskli. Řekli jsme hned, že to, co Katolické Listy přinesly, je tendenčně zbarveno a nepřesné. Ale listy, zejména pokrokářské, si toho nevšimly. My jsme na př. naznačili pochybnost o tom, že by prof. Masaryk se dovolával »rodinných« poměrů a jistě se nemýlíme, že tento výrok nemá smyslu. Mezi tím také prof. Masaryk dostává z různých stran dotazy a proto nám podal nejen ústní, nýbrž také toto písemné vysvětlení: »Nemám kdy, abych četl, co různé listy o zprávě ‚Katol. Listů' přinášejí, a dokonce nemám kdy k výkladům; ale dostávám od známých i neznámých dotazy a žádost o vysvětlení a proto uveřejňuji (zatím) alespoň toto .. proto, že pánové sami o naší rozmluvě zprávu dali — a zprávu kusou a tím nesprávnou .. rozmluva trvala několik hodin; kdyby byla podána celá, neříkal bych nic, ale jsem překvapen, že je podána kusá, že nepodáno nic z toho, co pánové řekli, nač se mne ptali .. Do jednotlivých věcí se teď nemohu pustit, protože by stručná formulace nestačila; doufám, že za nedlouho o otázce náboženské budu moci podat práce soustavnější. Zatím prosím ty, kterým jde o věc, aby referátu v »Katol. Listech« nepovažovali za úplný a přesný výraz mých názorů . .«

K tomu prohlásil v »Katolických Listech« ze dne 7. února r. 1902, č. 37, jeden z návštěvníků mezi jiným, co následuje (str. 6): ».. že by zpráva moje byla kusá, popírám, ana všecky hlavní body rozmluvy v jádru obsahuje; že by byla nesprávná, popírám tím rozhodněji; snažilť jsem se co nejúzkostlivěji pravý smysl zachytit (v noci ještě jsem si obsah rozmluvy načrtal).. Myslím, že by bylo velmi snadno referát vyvrátit, jsou-li v něm omyly a nedorozumění tak hrubé. Vytýká-li mi »Čas«, že jsem napsal z důvodů »rodinných«: objasňuji, že p. prof. asi pravil:

pro protestantismus jsem se rozhodl proto, aby výchova dítek nebyla nejednotna a choť moje je unitářka; to tedy jsem shrnul ve slova myslím správná: z důvodů rodinných. Čekám s klidnou myslí na vyvrácení těchto svých prohlášení ..« (Ceká, pokud vím, dosud!) »Doznal jsem v zápasech za myšlenku křesťansko-demokratickou ztráty nejedné iluse; to co jsem četl v »Času« ze dne 5. února, jest jedna z nejbolestnějších. — V Praze 5. února 1902. Emil Dlouhý-Pokorný, t. č. kaplan u sv. Jindřicha.« —

Na to, rozumí se, zděšení ohromné v táboře, zpitém dosavadním velebením Mistra Jana a veškerého protestantismu. Arciť, o člověku, jenž, jak již řečeno, pro Krista a pro pravdu tak kvalifikované vydal svědectví proti Římu-Beliálovi a jejž oni jen a pouze za toto svědectví prohlásili za »učitele národa« a o němž domnívali se, že za poznanou pravdu tu dal by se snad i upálit — o člověku tom vyjde na jevo z vlastního jeho nenuceného seznání, učiněného zástupcům »Říma«, že vybíral si ve vyznáních státem uznaných a protestantism vyvolil si nikoli snad pro čistotu tohoto učení v duchu a pravdě, nýbrž jen z ohledů rodinných, že protestantismus mu však sympatický není, a že cítí se spíše katolíkem. A po zděšení žal krutý v srdcích, a nikde žádné úlevy ani potíráním tohoto praarcikacířství člověka do nebe dosud vynášeného a přes to evangelickou domýšlivost jejich tak nemilosrdně zranivšího, neboť evangelíkům vůdce realistů proklínajícím nebyli by realisté mohli zůstati spojenci (a »Čas« tak krásně měnil se v list protestantský!), a ani kvílením, neboť před ovečkami svými, vedenými dosud ku vzývání vůdce realistů, nesměli se o věci šířiti jakožto o fiasku. Zamlčeti kalamitu tu taktéž nemohli. A proto — světíť účel prostředky — spolknuli, aniž, jako kdysi Scaevola, hnuli brvou, celou tu dávku hořkosti a, aby zůstati mohli ve spojenství s realisty, usnesli se, psáti v listech svých, že 22. ledna in merito nic se vlastně nestalo.

Tak na př. v »Husu« pojednali o věci, a sice za přísného šetření předpisu »festina lente« teprve v čísle 4. (dubnovém), ve třech sehraných statích a sice: 1) v rubrice »Rozhledy« (str. 43) podali správný in merito výtah ze zprávy »Katol. Listů« s dodatkem: »Tento interview způsobil v české veřejnosti ovšem veliké překvapení; lidé pak pokrokoví všech odstínů jati byli trapným údivem nad některými tu pronesenými výroky a vůbec« (zapomenuvše totiž na krásné heslo »S pravdou ven!«) »již nad tím, proč a nač vlastně k této zpovědi došlo. My své mínění přinášíme na jiném místě t. l. Prof. M. zatím již oznámil v »Čase« — (ze dne 5. února) — »že rozhovor není podán správně a že poví další ve spise o náboženské otázce, který připravuje. Počkáme« — opět dle předpisu »festina lente! — »tedy«. (Že a důkladně ohradil se proti výtce nesprávného podání rozhovoru kaplan Dlouhý-Pokorný v »Katotických Listech« ze dne 7. února, o tom — rozumí se — ani

zmínky!) — 2) napsali v třísloupcovém článku „Zaskočen«, pokáravše již v latinském (nesprávně užitém a nesprávně přeloženém) motu jeho »Favete linguis — Pozor na jazyk!« profesora Masaryka z prostořekosti, mezi jiným též následující: ». . Ale když ona rozmluva vzbudila již takové vzrušení na různých stranách, nechceme« (jelikož to přese vši dobrou vůli naši není dále možné) »se stavěti nevidomými a hluchými« (jako dosud) »a povíme k té věci také něco, ač maličko, a ač také jenom zatímně . . Ale jedno jest jisto a sice to, že p. profesor svých slov a svých ze své minulosti vzpomínek nevážil ve zlatých vážkách netuše, jak budou slova ta brána a využitkována ad litteram (příliš doslovně) pro Řím a proti protestantismu.« (Tak naivní profesor Masaryk není, aby to byl »netušil!«) »Nejen o tom, co řekl, bylo referováno kuse, nýbrž i on sám, co řekl, řekl kuse. Nepověděl všecko« (ale, trvám, dost a dost!). »Nejlépe, kdyby byl neřekl nic, a pro jednoho šlechetného Procházku« (Poznámka: »Katol. kněz, bývalý katecheta profesora M.«) nebyl se svěřoval těm, jež z dvacítileté hrozné jej osobně stihavší persekuce už mohl dostatečně znát. . . Bylo by ku př. zjevno, že »rodinné důvody« myšlenku k přestupu k protestantismu vnukly, ale konec s koncem jediné nerozhodly, nýbrž skutečné a tenkrát pravověrné kladné přesvědčení . . Profesor Masaryk je subjektivně veskrz pravdiv v tom, co řekl, jenže neřekl a nemohl říci všecko, jak pro nedostatek času (5 hodin tu nestačí)« — (pátý díl pěti hodin stačí na složení vyznání víry vůči duchovním katolickým, když jedná se o katolicism a protestatism — dvakrát!) — »tak pro nehotovost paměti, která není chronologicky (co do časových údajů) tak správna při nenuceném hovoru, tak jak by byla při deponování těch kterých údajů pérem. Tak když z referátu »Kat. Listů« se vyčte, že paní profesorová jest unitářkou, dlužno tu doplniti: byla, ale přistoupila rovněž k církvi reformované.« (V čísle 29. realistického časopisu »Česká Stráž« ze dne 28. srpna 1903 čteme na str. 2: »Paní Masaryková, choť universitního profesora, vystoupila z církve reformované a zůstane bez konfese . .«) »Mnohé bychom mohli podobně doplniti a zbarviti zcela jiným smyslem, než tuší veřejnost . .« — a 3) na str. 43 napsali: »Zaskočen. Vedle článečku« (třísloupcového!) »pod tímto názvem na jiném místě v tomto listu upozorňujeme, že již ve svém posledním čísle minul. ročníku« (v prosinci 1901) »jsme podali charakteristiku náboženského stanoviska některých předních realistů, a sice na str. 179, takto: ‚Toho času jest mezi Čechy jen jedna strana rozhodná . ., strana realistů, vedená prof. Masarykem a redaktorem Herbenem. Ovšem přirozeně jsou tito dva muži také pryč od Říma a připojili se k církvi protestantské . . Neboť přestup těchto vůdců realistických stal se naprosto pro důvody vnitřní, osobní a v pravdě náboženské.‘ — — Tak bylo« — čteme dále v »Husu« — »psáno v americké ‚Presbytarian and Reformed Review‘ již v říjnu minulého roku, tedy

kdy« (na místo »tedy kdy« bylo by snad správnější: jelikož) »nikdo, ani pisatel, intermezzo s profesorem Masarykem a kaplany nemohl předvídati. Ale uvedená charakteristika přiléhá dosud, jak patrno« (komu?) »z článečku výše dotčeného.« — Zřejmé tedy, že věřícím v »Husa« věřiti bylo, že za rozhovoru profesora Masaryka s kaplany in merito nic se nestalo. (Jedinou útěchou v žalu a zároveň, jak loyalně poznamenati dlužno, i silným motivem k setrvání ve spojenství s realisty byl evanjelickým duchovním a četným laikům názor, že alespoň hlavní adjutant vůdce realistů dr. Herben, jenž »pre praudu« — jak víme — »lahko zahorí«, stal se evangelíkem z přesvědčení, názor, jehož správnost později skvěle osvědčena tím, co napsal sám dr. Herben a sice:

1) v »Čase« ze dne 19. července 1903, č. 195, (str. 1): ».. Přiznávám, že my v »Čase« jsme ještě o něco dále. Hlavně tím, že někteří z redaktorů opustili jsme katolickou církev a přestoupili také náboženský k českým evangelíkům. Já osobně, abych za jiné nemluvil, pokládám ten den za jeden z nejšťastnějších v životě svém, kdy jsem se zbavil i toho matrikového katolictví, které jsem od let dospělosti cítil na sobě jako ponížení« (t. j. asi 16 let, předpokládáme-li, že dr. Herben, jenž v r. 1857 se narodil a v r. 1899 a tudíž u věku 42 let přestoupil, konfessijní revoluci svou dokonal v 26. roce věku svého). »A když jsem zároveň děti své vyprostil z katolické církve a jejích nauk. A kdyby lidé střízliví na takový přestup hleděli i jenom jako na volbu menšího zla« (zla?) »— jsou takoví, kterým nevyhovuje žádná z církví — musejí uznat v každém takovém případě aspoň ten pokrok, jaký nestranná historie uznává v reformaci vůbec..« — a

2) v »Čase« ze dne 21. července 1903, č. 197 (str. 6), když na nepřístojná slova »Nár. Listů« v ranním čísle ze dne 12. července: ». . Ale pozorujeme-li tvářnost dr. Jana Herbena z boku, anebo do plné tváře, nemůžeme v ní najíti rysů, nasvědčujících, že je nám co činiti s nábožensko-mravním nadšencem. Jeho fanatismus prýští z jiných zdrojů, o nichž nemůžeme se dotud vysloviti, dokud..« odpověděl dr. Herben takto: »Pan Prokop Grégr dopustil, abych 12. července v jeho listě vylíčen byl jako člověk, jehož fanatismus prýští z jiných zdrojů než ideálních, jako člověk, měnící přesvědčení za — peníze. Kdybych byl člověk toho druhu, pan Prokop Grégr byl by dnes v mladočeské politice malým zvířetem a ministři rajani sotva by mu dělali návštěvy..«

Avšak dr. Herben nemá potřebí žádati, aby těmto tvrzením jeho někdo věřil, neboť naprostou ryzost motivů, z nichž stal se evanjelíkem, attestoval dru Herbenovi moravský superintendent Ferd. Císař uvedenými již z čísla 4. (dubnového) »Husa« r. 1902 slovy (str. 43): ». . Neboť přestup těchto vůdců realistů« (rozuměj: profesora Masaryka a dra. Herbena) »stal se naprosto pro důvody vnitřní, osobní a v pravdě náboženské.«

A věrohodnosti attestu tohoto nic nevadí okolnost ta, že attestátor o témže dr. Herbenovi, jak již dříve bylo zde uvedeno, též pravil (v čísle 4. — dubnovém — z r. 1900, str. 58): »To je šuhaj, to, čo sa nebojí, pre praudu.. lahko zahorí!« Nevadí to proto, poněvadž při posuzování věcí, týkajících se pravd náboženských attestator, jakožto vyučený bohoslovec a vedle toho i superintendent, jest odborným znalcem a mýlka téměř naprosto vyloučena.

Pochybovati o tom všem mohl by snad — uvádím to, rozumí se, jen k vůli úplnosti — pouze člověk podezřívavý, který by věděl, že vedle toho, co dr. Herben píše, jak právě sub 1) uvedeno, o svém přestupu k protestantismu a čímž před českou veřejností mužně hlásá své hluboké smýšlení náboženské vůbec a svou víru v boha evangelického zvlášť, dodávaje, že matrikové katolictví od let dospělosti cítil na sobě jako ponížení a pak vedle toho, co praví v »Čase« ze dne 19. července č. 195, str. 1: »Já prostě věřím, že lidé, kteří něco dají na evanjelium, nemohou býti surovými násilníky«, čímž nad jiné vychvaluje protestantismus a konečně vedle toho, co tvrdí v »Čase« ze dne 23. července č. 199 (str. 1): »Bojujeme boj.. o vyšší úroveň« a v č. 200. ze dne 24. července (str. 3): »Neboť my pracujeme pro český rozum a českou duši..«, čímž jakožto sebevědomý muž a jeden z hlavních vůdců sebevědomé strany realistické nezatajuje veřejnosti české své a celé strany veliké vlastenectví — tentýž dr. Herben též praví (»Čas« ze dne 1. srpna č. 208, str. 3): »Dva druhy lidí jsou mi vždy protivné a podezřelé: jedni, kteří svou nábožnost dávají tak okázale na odiv, »že by Pánu Bohu palce ukousali« (jak říká náš katolický lid); druzí, kteří nad jiné vykřikují své veliké vlastenectví. Pravidelně to s nimi špatně končívá, nějaká neřest už číhá na blízku. Už je mnoho lidí, kterým to vlastenčení »Nár. Listů« je podezřelé..«

Jisté jest též, že kdo přestoupil z té které víry k jiné z důvodů nikoli čistě náboženských ustavičně má příčinu domnívati se, že ostatní v ryzost motivů jeho nevěří a jest věcí přirozenou, že člověk takový za tím účelem, aby odzbrojil veškeré podezřívání, okázale vychvaluje víru svou novou a hanobí víru svou starou a horlivý jest ve víře nové (Turka horší poturčenec!), kdežto člověk přestoupivší z motivů ryzích, z pravidla nemá příčiny ani k domněnce, že ostatní jej podezřívají, ani k okázalému vychvalování víry své nové ani k hanobení víry své staré.

Letos, v tuhém již sdružení, realisté a evanjeličtí duchovní spojenými silami pečovali o to, aby při slavnostech, konaných po vlastech českých ve příčině kladení základního kamene k pomníku Husovu v Praze (konečně po půl tisíci let po smrti oslavence!) Hus slaven byl nikoli ve smyslu světském, nýbrž v duchu a pravdě, jak toho v resoluci ze dne 10. července 1903,

uveřejněné v »Čase« ze dne 12. července se zápalem žádalo i totéž patrně studentstvo české (katolické, evanjelické i židovské), které s tímže zápalem v »Čase« četlo na př. i »slavné konfese literáta«. Důrazná resoluce ta zněla: »České veřejnosti! . . Ale kdybychom i nyní mlčeli k celému rázu slavnosti, jak se projevil zejména řečí dra. Podlipného i v ostatních řečech oficiálních mluvčích, byli bychom spoluzodpovědni« (no! no!) »za tuto manifestaci vedenou nedůstojnými ohledy na reakční živly a tím nebezpečnou jak historické pravdě, tak i současnému životu českému. Ohrazujeme se co nejdůrazněji proti takovým oslavám Husovým. Chceme, aby veliký reformátor byl slaven čestně, beze lži a aby oslavy Husovy působily na český život očistně.« (O této resoluci vyjádřil se »Čas« v č. 189 ze dne 13. července takto: »Taková je situace zase nyní. Studentstvo české ve velkolepé manifestaci projevilo nesouhlas s orgiemi, které slavilo Mladočešství při Husových oslavách na staroměstském náměstí. A k tomu pojí se okolnost, že v »Národních Listech« čím dále, tím více ubývá předplatitelů.«

A v sdružení ještě tužším provedli dr. Herben a četní evanjeličtí duchovní (články a osvědčeními presbyterstev a schůzí) v »Čase« polemiku s »Národními Listy«, když tyto po skončení Husových slavností v Praze uveřejnily v nedělním čísle ze dne 12. července pod záhlavím »Realistická práce pro krále pruského — Husovou oslavou!« článek, v němž uvádění četných zajímavých detailů:

1) in nuce tvrdily, že v zájmu německého hnutí »Los von Rom«, vyvolaného a propagovaného rakouskými Němci za účelem snadnějšího připojení některých částí Rakouska k říši německé a podporovaného za tímž účelem penězi a agitátory z Německa, na př. též penězi spolku Gustav-Adolfského, »se stal a do jisté míry i úspěchem provázen byl pokus, získati některé české, veřejného, byť i podřízeného a velice omezeného významu a vlivu požívající osobnosti a učiniti je nástrojem téhož hnutí »Los von Rom!« docela ve smyslu všeněmeckých cílů tohoto hnutí, pod touž náboženskou rouškou a záminkou duchovního obrodu reformačního«; — pak dále: »Již za letošní zimy vědělo se v kruzích dobře zpravených, že se dějí mezi Evangelickým bundem a některými evangelickými duchovníky českého jazyka i realistickými vůdci pokusy o sblížení za účelem propagandy hnutí »Pryč od Říma« také v národě českém. Jenom náhodou se stalo, že nedošlo ke dvěma přednáškám prof. Masaryka, nabídnutým od něho Evangelickému bundu v Berlíně« (nabídnutí takové se dle »Času« nestalo), »kdež se o tuto přednášku velice živě zasazoval pastor Schindowski (o němž níže. Red.) a spolku Giordana Bruna. Zmar přednášek těchto nepřekážel však, aby styky mezi berlínským Evangelickým bundem a realisty byly navázány. Vlastní podnět k tomu zavdaly dopisy,

vyměněné mezi chotí prof. dra. Thomy, prvního předsedy Evangelického spolku badenského v Karlsruhe a evangelickým farářem Kučerou v Opatovicích. Vzájemné sbratření propuklo však po přednášce faráře Duška z Kolína, ve valné schůzi Gustav-Adolfvereinu, dne 22. srpna m. r. konané a jednající o »protestantismu mezi Čechy«. Tu počínají útky vzájemného dorozumívání, kteréž vedly až ku pozvání německých evangelických spolků v Halle nad Sálou a ústředního německého Evangelického bundu v Berlíně k Husově slavnosti do Prahy! Prostředníkem těchto pozvánek byl p. farář Dušek a pozvání pochází od Evangelické besedy, toť faktem nepopíratelným«; — dále: »za Husových dnů v Praze konala se mezi zástupci pruských a říšsko-německých spolků evangelických a jich pomahači z realisticko-evangelického tábora českého konference a sice v úterý dne 8. t. m. Konference tato konala se v německém kasině v Praze a této konference v německém kasině zúčastnil se také redaktor realistického časopisu dr. Jan Herben. Byl viděn a poznán, když společně s říšskoněmeckými pány do »německého domu« na Příkopě dne 8. července o polednách vstupoval!« — a pak: »V posledních týdnech konaly se mezi českými a německými duchovníky časté schůzky a v nejbližších dnech bude se konati na podnět několika evangelických duchovních důvěrná česko-německá schůze v Litoměřicích, v níž pokračováno bude o předmětech v kasině načatých. — Ze útraty těchto piklů zaplatiti má národ český, to je jisto« — a pak

2) napsaly (»Národní Listy«): »My jsme nepropustili katolickým biskupům trhání českého království podle diecésí, nepropustíme ani evangelickým agitátorům zločin mnohem horší a to tím méně, že někteří z nich mluví česky a mají česká jména i jsou strážci evangelického stáda české národnosti. Zůstavujeme českým evangelíkům vlastencům, aby se s těmito duchovními rádci a otci svými vypořádali, jak jim káže české jejich srdce, kteréž nemůže vyhledávati Sionu pod protektorátem — krále pruského!!!«

Polemika, které súčastnili se na straně »Času« články též Čeněk Dušek, ref. farář v Kolíně a E. G. A. Molnár, I. ref. farář v Krábčicích, trvala nepřetržitě celý měsíc, jeden den slovo měly »Národní Listy«, druhý den »Čas«, a vedena byla s obvyklou u obou časopisů neurvalostí, kořeněnou se strany »Času« — (patrně vzhledem k nepřístojnému výroku »Nár. Listů« v témže článku, že »jeho fanatismus prýští z jiných zdrojů« než náboženských tím, že v něm z různých stran zřetelně byl vysloveno a důrazně akcentováno, že vlastním motivem »Nár. Listů« v záležitosti této jest politika abonentní. (P. d.)

Maďarská mládež.

Podstatnou část mých rozhovorů zaujala zábava s maďarskými studujícími a školáky, z nichž nejstarší byl žák VI. gymnasijní třídy. Toto N. a nejmladší děvčátko z třetí třídy obecné. S dětmi bývá rozhovor vždycky zajímavý a dovedeme-li jej vésti určitým směrem, můžeme nabýti nemálo zajímavých zpráv. Ovšem dvou věcí třeba tu míti na mysli: předně že děti pohlížejí svým zvláštním způsobem na svět a věci v něm, za druhé že rádo dítě nadsazuje buď do vysoka nebo nízka, takže třeba vždy takové zprávy korigovati a zbaviti je všech krajností. Pokusím se vylíčiti své zkušenosti a dojmy v této opravené míře a jen tu a tam ponechám je v plném rozsahu pro větší zajímavost.

Již jsem se zmínil o tom, že maďarské děti ku podivu brzy učí se německy a vládnou touto řečí dosti hbitě, ač ovšem se značnými chybami mluvnickými i syntaktickými. V tom jsou jim rodičové vzorem. Mluví velmi plynně a velmi chybně zároveň, aniž při tom do nejmenších uvedeni bývají rozpaků, kdežto u nás chybný člen nebo pád nebo chybné tvoření imperfekta považuje se za cosi hrozného. Odtud asi také ona nesmělost a ona nechuť mluviti německy u naší mládeže i u dospělých. Ovšem mluví se čas ob čas v rodině s dětmi cizím jazykem pro pouhý cvik, kdežto u nás považovalo by se to za cosi vlastizrádného.

V Opatiji bylo stále asi na 300 dětí z Uher. Bylo jich všude plno a co do živosti a všetečnosti úplně se rovnaly dětem z našich »lepších« rodin. Při hudbě provozovaly své hlučné zábavy, v plovárnách všeliké uličnictví uváděly ostatním na odiv, v parcích běhaly a co v stavení pak tropily, o tom mohl bych napsati dlouhou kapitolu. Čítal jsem po obědě jedině proto, že na spaní nebylo za stávajících poměrů ani pomyšlení. Poněvadž jsem byl pak s dětmi v přátelském poměru, stalo se nejednou, že vlezly přes balkon ve druhém poschodí náhle ke mně do pokoje a měly pak velikou radost, že mne »přepadly«. Že jsem při tom míval strach, aby některý hoch nespadl a nezabil se, z toho si nikdo — ani rodičové — nic nedělal. O sv. Annu je v Opatiji pouť. O této pouti bylo prodáno asi 150 píšťal, trubek, frkaček a pod. nástrojů na vyrábění pekelného rámusu, jenž pak přes čtrnácte dní ošklivě kolem mne řádil, dokud se obecenstvo nevyměnilo a »muzikanti« neodjeli z Opatije. Také jsem viděl v kavárně Quarnero, jak dítě bylo od rodičů šťouchánо a štípáno pouze proto, že při zábavě tu konané usínalo a sice o $11^1/_2$ hod. v noci chtělo jíti domů. V té příčině i děti jiných národností české nevyjímajíc stejně účastnily se všech nočních zábav, což zvláště výborně sloužilo k tříbení jich ducha a činilo z nich lacino a jistě wunderkindy. A to mají „lepší« rodičové tak nesmírně rádi!

Smělost a důvěrnost činí maďarské děti příjemnými společníky. Hoch nebo děvče vběhne do místnosti a spatří mne,

přiskočí, ukloní se a podává mi ruku a vypravuje hned, proč tak přiběhlo. A při tom samo se vyptává a často velmi trefně odpovídá na lapavé otázky. Je velmi zajímavo, že maďarské dítě vedeno je k této smělosti doma i ve škole, jak jsem vyptáváním se na pana učitele seznal. Ovšem tato smělost má také své stinné stránky a jeví se při ní cosi obhroublého, všetečného jako u našich dětí z »lepších« rodin.

Vědomosti dětí daleko neodpovídají jich smělosti a dospělosti. Ať se dotkneš dějepisu nebo přírodopisu, zeměpisu nebo literatury, vždy jeví se tu daleko větší mezery nežli u našich dětí za stejných poměrů. Ba vypravoval mi p. N., zeť jičínského rodáka dra Kvapila, který byl devět let úředníkem v Pešti, že oktaván maďarského gymnasia má asi za stejných okolností vědomosti našeho sextána, takže jeho švakra hoch tercián pouze protekcí dostal se ve Vídni do sekundy, ačkoli měl dobré vysvědčení. Za to ovšem alespoň na těch dětech, s nimiž jsem přišel do styku, pozoroval jsem značnou tělesnou vyvinutost; patrně tu škola není jim na škodu jako u nás, kde student musí pracovati daleko intensivněji. Co mne u studentů obzvláště překvapovalo, byl veliký nedostatek znalosti dějin klasických a uherských; ba sextán (dobrý student) neznal poměru Chorvatska k Uhrám. O nás Češích věděli pouze, že jsme Slované a žijeme »in Provinz Böhmen«, kdežto Halič je královstvím. O válkách mezi Čechy a Maďary nevěděli ničeho, ve válkách tureckých Maďaři vždy zvítězili!

Co však překvapuje u maďarských studentů, jest vášnivé vlastenectví, bezohledné ku všemu, co není uherské, pyšné samo v sobě, zhrdavé a vypínavé, zvláště naproti všemu rakouskému. Nad jiné pak nenávist jim vštípena jest proti vojenskému praporu monarchie t. j. černožlutému. Jest známo, že prvotně stavěla každá země své vojáky, pod svými prapory a korouhvemi, teprve později byla vytvářena jednotná armáda a dostalo se jí jednotného praporu v barvě černé a zlaté (žluté), který však není praporem ani jediné země nynějších zemí na říšské radě vídeňské zastoupených. Jest tudíž naprostý omyl, který i u nás jest běžný, že je to barva »rakouská«, t j. naší polovice říše. Jest známo, že až do r. 1867 byla to i barva uherská a teprve od vyrovnání stala se v Uhrách zemská barva barvou státní. Žlutočernou barvu mohli bychom nazývati pouze císařskou, protože barva rodu habsburského je červená a bílá (kterou má i většina alpských zemí), neboť císař representuje obě části monarchie a v obou částech má dosud černožlutá barva platnost alespoň ve vojsku kromě uherských honvedů a chorvatské zeměbrany. Tomuhle poměru dotyčných barev studující uherský vůbec nerozumí, protože není o něm ve škole poučen. Naopak je mu učitelem vštípena taková nenávist k černožluté barvě, že naň působí jako na krocana červená látka.

Opatije patří do Istrie a má tudíž zemskou barvu červenou a bílou. Avšak lázenská správa je výlučně německá nepřipou-

štějíc ani nejmenšího nápisu v jiné řeči a ta ovšem hledí na barvu červenou a bílou — ačkoli je to barva císařského rodu! — tak pohrdavě, že není nikde praporce té barvy, nýbrž pouze prapory žlutočerné, které snad považuje správa lázeňská za německé! V letní »maďarské sezóně« však se správa bojí vyvěsiti na příslušných žerdích tyto prapory znajíc maďarskou nenávist k nim a nechtějíc přijíti o zisk hmotný z jich pobytu jí plynoucí.

Bylo to asi 20. července, kdy v lázni Slatině (nejpřednější!) nalezli maďarští studující žlutočerný prapor. Rozdřípali jej na kousky, plivali naň, šlapali po něm, při tom dělali rámus a zpívali maďarskou národní píseň. A ku podivu, správa nežádala na nich ani zadostučinění, ani zaplacení škody ani policie místní a místní politické úřady neučinily to předmětem své pozornosti. Pouze vlašský Piccolo zaznamenal se škodolibou radostí tuto událost.

— A proč jste to, Jancsi, dělali? ptám se.

— Poněvadž černožlutý prapor je . . , odpovídá.

— A což kdyby naši studenti přišli do Uher a udělali to s vaším praporem? ptám se dále.

— To by nesměli, náš prapor je svatý, to nikdo nesmí, sic by byl zavřen.

— Nu a což kdyby to udělal někdo s francouzským praporem?

— To taky nesmí, ten je taky svatý.

— Nu a tedy snad s německým praporem?

— Ani s německým ne, ten je jako francouzský.

— Tedy uherský, francouzský a německý prapor je svatý a nesmí býti potupen; proč jenom »rakouský« smí se tupiti?

— Rakouský se smí, ten je černožlutý a černožlutá barva je Uhrám nepřátelská. U nás nadáváme špatným lidem, že jsou černožlutí; pro to slovo se studenti u nás mezi sebou perou a bijou. A pak co je černožluté je špatné a Rakousko je špatné.

— A proč je Rakousko špatné?

— Rakousko je proto špatné, poněvadž je největší nepřítel Uher a protože nám chce všecko vzíti.

Vykládal jsem mu ještě s p. vrchním officiálem F., že to je nesprávné, že žádný prapor nemá se tupiti, pokud je znakem země nebo národa nebo říše, že »Rakušané« krváceli za Maďary v bitvách tureckých, že nejsou u nás samí zbabělci a v Uhrách samí hrdinové, ale konečně hoch zamysliv se, přece jen vrtěl hlavou nade vším.

— Jednou, vypravoval nám, nakreslil jsem doma výkres a položil jsem jej žlutou barvou, okraj pak vytáhl jsem silnou čarou tuší. Když jsem jej odevzdal, chytil jej pan učitel, roztrhal a dal mi špatnou známku. Pak mi řekl, že v Uhrách nesmí se nic pokládati žlutou a černou barvou. Vícekráte jsem to již neudělal.

Případ tento, který student spontanně vypravoval, překvapil nás nemálo proto, že bylo viděti, jak od útlého mládí vštěpuje se ve škole maďarské mládeži nenávist ku všemu, co je v naší polovici říše. Také student vypravoval, že četl v knize (líčící události z roku 1848), jak tři husaři z Pešti zahnali dvě stě rakouských vojáků, kteří chtěli zabiti vdovu a její dva sirotky. Vůbec »husar« je u mládeže pojem hrdiny, s jakým lze se shledati pouze ve středověku. Rakouský voják pak je symbol zbabělosti.

Nade vším jako obelisk pne se postava Kossutha Lajose. To je svatý hrdina národa uherského. Z jeho života nevěděli studenti skoro nic. Jen že bojoval v r. 1848 proti Rakousku, že vždycky zvítězil a že dal Uhrám svobodu, že nenáviděl černožluté a že měl nádherný pohřeb. Rusy na smrt nenávidí student pro Világos, nejsou zbabělci jako Rakušané, ale jsou špatní lidé. Největší ničemník je v očích uherského studenta bán Jelačić. Ten prý dával Maďary do chlívka a dával je pak zabíjeti jako dobytek. A tak to šlo dále.

Myslím, že tato ukázka stačí, aby se dalo poznati, jakým směrem vychovávána je mládež. Škola stala se tu semeništěm šovinismu nejhoršího zrna. V mládeži budí se nenávist a pohrdání ku všemu, co je v druhé polovici říše, tato líčí se jako doupě zbabělců a špatnosti a maďarští předáci vyličují se jako pohádkoví hrdinové a světci. Kultus Kossuthův hraničí až ve směšnosti, staví se jako nejznamenitější vzor »občanských cností« a přímo nabádá se mládež k následování ho ve všem. Ani Déak, tento ušlechtilý vůdce národa, nestojí tak vysoko v očích mládeže, nikoli proto, že by byl nepředčil mnohonásobně Kossutha mravně i státnicky, nýbrž proto, že se smířil s Rakouskem. To, že jej zvěčnělá císařovna zvala »bácsi«,*) nemůže mu radikální mládež zapomenouti.

A zase namítá se otázka: je to správná cesta, po níž vede škola maďarskou mládež do života? *Jar. Běláč.*

Zájmová společenstva zemědělská.

Krise zemědělská — tak slyšeti ode všad, jakmile se dotkneme byť jen pozdálí otázek agrárních. Slovo to stalo se jednou z oněch hrozných šablon, v nichž pohybuje se agrárně politické smyšlení, které nekontroluje svá učení a své závěry srovnáváním se skutečností, přesvědčeno o své neomylnosti, pravé dogma, spíše však ještě pověra. Fakt zajímavý, každému dobrému znalci venkova a bedlivému pozorovateli dávno známý, že přes veškeren nářek na úpadek zemědělství a skutečné úpadky jednotlivých hospodářů a přímo z nich neustále vzniká selský stav nový a to z domkářů, chalupníků a jak ještě se

*) V důvěrném hovoru asi jako „strýčku“.

snad jinak jmenují v doktrině nyní parcelovými hospodáři nazývaní plebejci a pariové. Fakt ten zdál by se sice již sám o sobě nasvědčovati tomu, že celá t. zv. krise zemědělská neznačí v podstatě nežli že dosavadní sedláci natropili průběhem generací tolik chyb, že zděděný majetek svůj udržeti nemohou, že však se sedláky jako stavem tak zle není, aby nad nimi bylo nutno dělati kříž, anebo aby se musili sjížděti zvaní i nezvaní hasiči se všech končin k požáru, jehož snad k očistě ve velkém toku dějinném je třeba. Bližší pozorování právě zmíněného procesu by však ukázalo ještě další zajímavé momenty: jisté drobení půdy, ale jen potud, pokud je nedostatkem dělnictva podmíněno, takže tvoří se nová hospodářství, která lze za normálních poměrů obdělati pouze členy vlastní rodiny; při kupování pozemků při vzrůstu počtu pracujících členů rodiny; úděly vyvdaným dcerám in natura, t. j. v pozemcích, odpovídající asi ztrátě pracovní její síly v rodině dosavadní a příbytku její v rodině nově založené; daleko větší intensivnost hospodaření a podnikavost (na př. obchod dobytkem a chov jeho pro obchodování atp.) u těchto »parcelových« a ještě celou řadu jiných zjevů, které nutí ku přemýšlení a budí vážné pochybnosti o tom, zdali celá nynější s takovou — možno říci — pompou inaugurovaná a provozovaná politika agrární je správna, ba jsou dokonce neřídky okamžiky, kdy člověka jímá úzkost, aby jí nebyly zničeny zárodky nového zdravého vývoje, který ať již nepoznán nebo zneuznán tu je a čeká jenom až přijde ku cti. Rozhodně tedy třeba položiti na to důraz, že nynější agrárně-politická éra, až odporně sebevědomá (je vždycky špatným znamením, když někdo vůbec nemá pochybností), nemá práva pouštěti se do nejrůznějších experimentů správních i právních, k nímž vidíme se ji chystati, zejmena že nemá práva pouštěti se do obsáhlých hodifikací nějakého »selského práva«. Nemá toho práva prostě proto, že je velmi povrchní, obmezujíc se z pravidla na přemílání toho, co více méně pracovníků v různých směrech často na podkladě velmi abstraktním nebo velmi kusém zbudovalo, život sám pozorujíc brejlemi jejich názorů a pro skutečnost nemajíc smyslu nebo i potřebné obětavosti — který pak slovutný agrární politik zakope se do vsi?

Vzpomeňme na osudy říšského zákona o zájmových společenstvech zemědělských. Jak odvážným byla by experimentem bývala nucená společenstva zřízená dle původní osnovy Falkenhaynovy! Společenstva ta měla provozovati obchody a zřizovati zemědělsko průmyslové závody, kupovati prodlužené statky a zakládati z nich t. zv. statky rentové atd. A jak střízlivě vypadá vedle toho nynější říšský zákon o těchto zájmových společenstvech! Všecko podnikání je vyloučeno, »účelem těchto společenstev je zlepšiti mravní i hmotné poměry hospodářů pěstěním společného ducha, vzájemným poučováním a podporou, udržováním a povznášením stavovského vědomí, hájením stavovských zájmů členů, jakož i podporou jejich ho-

spodářských zájmů (§ 2. l. c.)« Jak střízlivě zní § 11., který obsahuje právě zmíněný zákaz podnikání a blíže označuje obor působnosti chystaných společenstev! Nikde neprejudikuje žádné velké akci svépomocné ani zákonodárné tím, jakou činnost společenstvům vykazuje. Praví: »Obor působnosti rolnických společenstev je určen stanoveným účelem v § 2.*). Hranice působnosti společenstev vymezeny tak úzkostlivě, že skoro vznikají pochybnosti, jeli k činnosti takto vymezené třeba takového společenstevního aparátu: ani skutečný společný nákup,ani prodej nesmí obstarávati. Všecky dosavadní dobrovolné organisace země-

*) „Jmenovitě připadají těmto společenstvům .. následující úkoly:
a) Sprostředkování nákupu zemědělských potřeb, které společníci při provozování svého hospodářství potřebují;
b) Sprostředkování prodeje zemědělských výrobků společníků. jmenovitě též za účelem zásobování vojska;
c) Podnět k zakládání, podpora jakož i dozor k výdělkovým a hospodářským společenstvům za účelem zřízení skladišť a sýpek k ukládání a společnému prodávání zemědělských výrobků, dále za účelem zřízení společných sklepů, pastev, jatek, pekáren a jiných podniků pro společné zpracování a zpeněžení;
d) Podnět k zakládání a podpora družstev a jinakých sdružení, které si obraly za úkol pěstovati zemědělství a lesnictví, aneb jinak zvelebovati hospodářské poměry rolníků a lesníků;
e) Podnět k zakládání nových a podpora neb slučování stávajících spolků záložen ských, jmenovitě záložen Raiffeisenských za účelem pěstování osobního a lombardového úvěru;
f) Sprostředkování mezi společenstvy a zemskými bankami hypotečními při uzavírání nevypověditelných, amortisační povinnosti podléhajících výpůjček hypotekárních;
g) Sprostředkování konverse vysoko zúročitelných půjček na níže zúročitelné, vypověditelných na nevypověditelné s nucenou amortisací;
h) Spolupůsobení při organisaci, správě a záznamu cen plodinových burs a trhů, jakož i vysílání členů společenstev do rozhodčích soudů plodinových burs v rámci bursovní organisace;
i) Spolupůsobení při provádění životního, nemocenského, úrazového, invalidního a starobního pojišťování osob zaměstnaných v hospodářství polním neb lesním, jakož i spolupůsobení při provádění požárního, krupobitního a dobytčího pojišťování, konečně spolupůsobení při provádění zemědělských zákonů, pokud zemědělské společenstvo k těmto úkolům zvláštními předpisy bude přibráno;
k) Zdokonalování hospodářského vyučování, jakož i pořádání přednášek a schůzi ku zvýšení hospodářských vědomostí;
l) Obstarávati zemědělské statistiky;
m) Poukazování a sprostředkování práce, úprava smluv s hospodářskými dělníky vydáváním kontraktních formulářů;
n) Péče o provádění kontroly semen a styk členů s hospodářskými pokusnými stanicemi;
o) Sprostředkování právní pomoci pro členy;
p) Utvoření rozhodčího výboru k urovnání sporu mezi členy společenstva a jejich dělníky, nebo mezi společenstvem a jeho členy anebo mezi jednotlivými členy společenstva navzájem;
q) Podnět a podpora zcelování, jakož i podpora při provádění meliorací, (drenáží, prací zavodňovacích, prohlubování půdy atd.)
Dále podávati dobrá zdání ve věcech zemědělských státním nebo samosprávným úřadům, jakož i spolupůsobiti při zamýšleném povznášení zemědělství od státu nebo od korporací samosprávných, zejména na poli subvenčním nebo melioračním dle bližších ustanovení buď povšechně nebo pro jediný případ určených".

dělské těmto a takovým účelům sloužící nestanou se pak zbytečny, naopak, a mají teprvé býti ve větší míře vyvolávány, ovšem však má k nim býti společensky dozíráno, což může však býti ceny dost pochybné. Přes to, zejména vzhledem k jistým veřejnoprávním funkcím společenstev, hlavně pod h), l), pak pod p) uvedeným netřeba zásadně odmítati. Jednak zde budou aspoň orgány, kterým úkoly takové závazně budou uloženy. A že je u nás třeba stavovských popudů, podnětů, jaksi z povolání, dokazuje instituce živnostenských instruktorů, kteří oficielně zná sice instruktorství živnostenských společenstev, ale ve skutečnosti přirozeně vyvíjí se v instruktorství živnostenské vůbec. Rozkývati široké vrstvy zemědělské ke kloudné činnosti — toť úkol nemalý a každý prostředek, jenž může zde vydatně spolupůsobiti, musí býti jenom vítán, zejména pak má-li to býti prostředek, který si zúčastnění sami zaplatí, tedy v podstatě svépomocný.

Při vytčení oboru působnosti zájmových společenstev zemědělských však neubráněno se jistého optimismu v tom směru, že ukládá se popud, podnět, sprostředkování atd. vlastně týmž kruhům, jímž popudu, podnětu, prostřednictví dostati se má, leč bychom předpokládali, že vždy v každém společenstvu budou účastníci popudu schopní vedle těch, jímž ho teprvé je třeba, že tito schopní vždy k činnosti nabádavé budou ochotni. V tom směru daleko vyniká svrchu zmíněná instituce společenstevních instruktorů živnostenských nad chystanou instituci zemědělských společenstev zájmových, že nepředpokládá takového nic, naopak: stará se, aby i potřebné schopnosti iniciativní i ochota užíti jich, předem byly zajištěny. Ovšem, že instruktorů uvedeného druhu zřízeno dosud tak málo, že je tu citelný nedostatek také v tomto směru a je jisto, že takovýto nedostatek byl by ve věcech zemědělských ještě daleko citelnější. Souvisí však s celým stavem péče o zemědělství u nás, že na př. nemohlo všude počítáno býti s účastí zemědělské inteligence, zejména učitelstva zemědělských škol a p. Zaráží však, že účast osob takovýchto nenařízena obligatorně aspoň tam, kde se jí s jistotou nadíti lze. Zákon zmíněný totiž stanoví, že »za členy výboru společenstev m o h o u býti přijaty osoby, které jako hospodářští úředníci nebo správci, jako členové předsednictva či úředníci zemědělských a lesních spolků, společenstev a pod. korporací, jako ředitelé, učitelé hosp. neb lesnických učilišť, jako zvěrolékaři aneb jakkoli jinak získali si zásluh o pokrok zemědělství neb lesnictví.« Proč neříká se, že m u s í býti aspoň některé z těchto osobností přijaty tam, kde jsou? Proč možná záruka jejich účasti zákonně se nestanoví? Je to optimism, či více? Má snad věc politické pozadí?

To jsou tak poznámky a pochybnosti, které jest připojiti k tomu, co už v tomto listě bylo uvedeno o vydaném říšském zákonu, jenž je zákonem rámcovým a stanoví jenom hlavní kontury díla, jehož podrobnosti vypracovati ponecháno zákono-

dárství různých zemí. Dozor státní nad zachováváním zákona při širokém jinak a velmi pružném textování jeho by nevadil. Beží tedy o to, jak vypadati budou zákonné detaily u nás.

Tu zasluhuje povšimnutí »Osnova zákona o zájmových společenstvech zemědělských a zemědělské radě pro království České«, kterou dle návrhu českého odboru zemědělské rady české vypracoval zvláštní komitét zvolený z obou odborů a která má býti podkladem osnovy vládní. Osnova stanoví za základ organisace společenstva o k r e s n í pro obvod každého soudního okresu. V okresech národnostně smíšených zříditi lze společenstva dvě. Zřízení dvou okresních společenstev, každého pro členy jedné národnosti, váže osnova na podmínku, že na každé z nich vypadne nejméně 200 členů s obnosem $^1/_{10}$ úhrnu daně pozemkové předepsané všem, kdož v okrese nárok na členství ve společenstvu mají. Také zříditi lze pro členy téže národnosti z více takových sousedních okresů společenstvo jediné. Nebude-li splněna uvedená podmínka, mají osoby ku členství ve společenstvu zavázané přiděleny býti, pokud nenáležejí k národnosti většiny okresu, ku společenstvu sousedního okresu, pokud toto jejich národnosti odpovídá. Výjimečně mohou, pokud podmínka ta není splněna, zříditi se samostatná společenstva obecní, stojící mimo svazek společenstva okresního pro obvod jedné neb několika obcí neb osad, která vyhražena budou členům druhé národnosti. V případech, kde by šlo o přidělení ku společenstvu okresu sousedního nebo zřízení společenstva obecního, předpokládá se, že o přidělení neb o zřízení samostatného obecního společenstva žádá nejméně 50 členů příslušné národnosti, anebo že žádá za to alespoň 30 členů oné národnosti, jimž předepsána je $^1/_{20}$ svrchu zmíněné sumy daně pozemkové v okresu. Běží-li o přidělení členů jedné nebo více obcí neb osad s okresem sousedním přímo hraničících ku společenstvu okresu sousedního, dostačí 25 členů, nehledíc k výši jejich daně. Ustanoviti obvody a změny hranic společenstev přísluší výboru zemskému v dohodě s c. k místodržitelstvím po návrhu zemědělské rady. Při tom budiž co možno přihlíženo ku přáním místních interesentů. Bude-li zřízeno v okrese smíšeném zvláštní společenstvo pro příslušníky každé národnosti, nebo přidělí-li se příslušníci jedné národnosti ku společenstvu sousedního okresu, jsou povinni všichni, kdož členstvím v některém společenstvu vůbec jsou povinni, prohlásiti k veřejnému vyzvání politického úřadu I. instance, ke společenstvu které národnosti chtějí příslušeti. Kdo ve lhůtě úřadem stanovené se neprohlásí, bude přidělen politickým úřadem okresním po slyšení okresního výboru k onomu společenstvu, které národnosti jeho odpovídá. V obvodech, kde zřízena jsou dvě společenstva dle národnosti, má společenstvo právo odmítnouti člena, který zřejmě národností svou neodpovídá národnosti společenstva. Kdo stal se členem společenstva jedné národnosti, nemůže pak po dobu 12 let členství společenstva změniti. Vzejde-li spor

o tom, má-li kdo náležeti ku společenstvu, po případě ku kterému, rozhodne o něm politický úřad okresní po slyšení okresního výboru. O odvoláních rozhoduje s konečnou platností místodržitelství v dohodě s výborem zemským. Potud osnova. Běží tu zřejmě o dvě otázky: 1) o plošný (místní) podklad společenstev, 2) o podklad osobní, v dalších důsledcích národnostní.

Pokud pak jde o podklad místní, zřejmě přejaty byly dosud obvyklé obvody zemědělských organisací — okresních hospodářských spolků — také za podklad nové organisace. Důležitý však je rozdíl ten, že na organisace místní, jako jsou dosud při přemnoha okresních hospodářských spolcích zavedené hospodářské besídky, osnova nepomýšlí. A přec, prohlédneme-li svrchu uvedený výčet úkolů společenstevních, vidíme, že bez neustálého živého kontaktu společenstev s členstvem, kontaktu jaký dnes právě zmíněné besídky obstarávají, úspěšné působení společenstev nedá se dobře mysliti. Tak na př. působnost rozhodčích výborů k dobrovolnému urovnání sporů mezi členy společenstva a jejich pomocnými dělníky z pracovního a námezdního poměru nedá se ani jinak mysliti, než jako obmezená na malý obvod, stejně poukazování a sprostředkování práce, leda že by se pomýšlelo na vyrovnání velkých rozdílů v nabídce a poptávce na větším obvodě než právě obvod místní jest. Také padá na váhu, že členové společenstev z míst sídlu jeho bližších, i když by jinak stanoviště schůzí společenstevní dosti bylo střídáno, přec jen budou s ním v nejživějším kontaktu, takže již k vůli získání rovnováhy mělo by na nějaké místní organisace býti pomýšleno. Osnova zajisté cítila potřebu takového kontaktu a navrhuje instituci důvěrníků nebo sborů důvěrníků, jakožto místních orgánů společenstva ponechávajíc stanovení způsobu povolávání, oboru působnosti a poměru důvěrníků ku společenstvu stanovám společenstev. Důvěrnictví takové však je možno i bez výslovného ustanovení zákonného prostě, když by soustavně někdo byl dotazován společenstvem o rady, názory, zprávy atd. Důležitější je, aby v š i c h n i v tom kterém místě sídlící členové v přímé účastenství na společenstevní činnosti organisací místní byli pojati. aby tedy zřízením místních odborů této potřebě bylo vyhověno: jednak nálada v kruzích zemědělských již je taková, že bez místních odborů nijakou organisaci nepokládají za svou, jednak svrchu zmíněný agitační účel celé tuto chystané organisace přímo toho vyžaduje, mají-li co nejširší kruhy zachváceny býti vírem zdravějšího stavovského ruchu. P. d.

Parabola o nemocném dítěti.

Dítě stůně. Otec má jisté důvody, proč nejde osobně navštíviti nemocného. Pošle svého důvěrníka. Ten zůstane na chvilku u nemocného, říká to a ono, co dobrého i špatného

předepsali okolostojící, nebo — neuměli-li psát — tedy co ti neb oni radili.

Pak se dělá s dítětem všecko možné. Jeden radí rtuťové pilulky. »Průjem .. ne: dbejte o zácpu!« volá se proti. »Třísti«, ujišťuje kdosi. »Potit«, řekl jiný. »Už vím,« křičí sedmý: »náplasti na prsa .. neslyšeli jste, jak vyslaný od otce mluvil o touze? Nu, tím chce říci: ‚Náplast'.« »Docela ne,« tvrdí třináctý, on mluvil něco o lásce.«

Láska? Nu ano .. A co z toho soudíš?

No, zcela jednoduše. To jest .. ano .. láska jest .. pálit.

Ovšem.

A pekli a podkuřovali dítě. Pak je dali vypotit. Dali mu led na hlavu, a rtuť do žaludku. Pak je zase třeli, natahovali a jím kroutili. — A všichni tito páni byli doktoři nebo profesoři. Malý pacient byl obklopen oficielní vědou.

Hleď, pak přišlo čtrnáct jiných »mudrců«, v této vlastnosti právě oficielně uznaných, stejně vážní, v stejných talárech, a vypravovali ubohému dítěti: Buď rád a raduj se! Oni se tě hodně natrápili .. to je pravda, a kolem a kolem, máš ovšem proč si naříkat, přece však buď spokojen. Těš se, že svou nemocí jsi zjednal chléb, postavení a potěšení všem těm pánům, kteří tě neuzdravili. My .. my jsme bedlivě prozkoumali „poslání tvého otce,« a shledali jsme, že nikdy nebylo dobře pochopeno. Ujišťujeme svým slovem, slovem doktorů, farářů, profesorů atd., že jsme dobře toto poslání vystihli ..

Ach, sténal nemocný, to říkali ti druzí také! Po devatenáct století slyším táž ujišťování. Buďte tak laskavi, sejměte mi těžký obvaz, který mi tam ti dali kolem krku, a to závaží, které mne tak tíží na srdci! Ach, chci trochu vzduchu, trochu světla, trochu svobody .. což to není v poslání mého otce? Snad mi bude lépe, ponecháte-li mne sobě samému.

Ale, dobrý hochu, co bychom pak dělali my? To je pravda! Jest drzé, aby nemocný ještě žádal zlepšení svého stavu a zapomínal, že jeho pravěký hřích je dobrým živitelem zástupu doktorů.

Proto: nové nemoci, pánové! Vždy něco nového! »Du nouveau, du nouveau toujours, ne'n fût-il plus au monde!«

Multatuli.

Literatura, umění, věda.

Činohra. Když r. 1893 napsáno bylo *Šubertovo Drama čtyř chudých stěn* mělo svoji časovou důležitost. Počátkem let devadesátých nastalo sbližování mezi dělníky rukou a dělníky hlavou, mezi proletariátem a studentskou inteligencí a zásluhou této, jmenovitě několika nadšenců z hnutí pokrokového, dozvídala se t. zv. „česká veřejnost", hlavně oficielní společnost vlastenecká v Praze, že dělnictvo není beznárodní, pustě materialistické a revolučně nebezpečné, za jaké bylo šmahem pokládáno z nevšímavé neznalosti a ze strachu, živeného právě tehdy

zavedenými hromadnými oslavami Prvního Máje, ale že jest živlem solidním, s vyššími snahami a vlasteneckým, vlasteneckým alespoň v tom smyslu, že plní a udržuje české školy menšinové na západě a severu Čech a to i proti vůli a přes útlak a pronásledování svých mocných zaměstnavatelů. Mladí pokrokáři chodili k dělníkům, přednášeli jim a psali o nich. Byly zakládány listy, jež emancipační snahy dělnictva prohlašovaly za správné a k dělnictvu se hlásily jako k člověku a bratru. Byly ty listy za to z počátku společností i úřady stihány jako listy nečeské a převratné, ale lidskost v dělnickém hnutí byla tak silna, že vítězství snah lidí a listů pokrokového směru bylo celkem snadné a že od r. 1890 již nenajde se leč pokoutní nějaký časopis, který by se byl osmělil sociální zápas dělnictva snižovati posměšky a lacinými vtipy. V tu dobu vyklíčilo a vzniklo drama Šubertovo, zpříma vyrostlo pod hřejivými paprsky sympatie s dělnictvem, a zachytilo se svými úponky a listy na hotovém a podloženém plánu: býti plaidoyerem obhájce dělného lidu, nařknutého z nevlastenectví a převratu. Proto r. 1893 patřilo na jeviště vším právem jako ohlas své doby, přes to, že dobrá vůle nestačila učiniti z něho i dílo umělecké. Když však nyní po 10 letech přichází na jeviště Národ. divadla (poprvé 1. října 1903), přichází pozdě. Přichází bez kouzla novoty, neboť od r. 1893 značně se pojímání dělnické otázky nejen do šíře rozlilo, ale také prohloubilo, tak že místy až trapně překvapuje naivnost a povrchnost nazírání Šubrtova. A přichází po Hauptmannových Tkalcích a řadě dramat sociálních, v nichž jemnější duchové sloužili umění čistě a nadšeně bez vypočítavého využitkování módního hesla dne. Jak velice heslo to rozhodovalo o vzniku a rázu díla, viděti na každé stránce knihy a v každé sceně kusu. Ježto o to šlo, dělnictvo nejen očistiti z nařknutí internacionalismu, ale i důrazně vytknouti, že ono český živel na pomezí udržuje proti nátlaku a přesile kapitálu cizího, zosobněn v Kralencovi hrdina národní, bojovník za národ (str. 104), jenž chce dokázat něco neobyčejného a jenž poznává, když nový ředitel usiluje o zrušení české školy, že přišla ta jeho chvíle, po které vždycky jako ve snách toužil (83). Teď přestanu být pouhým horníkem a stanu se bojovníkem „za celý náš lid.“ „Jen když zvítězíme, jen když se práva svého domůžeme“ (83). „A třebas bych i padl, padnu slavně“ (84) praví, jakoby deklamoval co mu utkvělo v mysli z četby novin, vyzdvihujících ustálenými a otřelými žurnalistickými obraty národní význam dělníka v uzavíraném území. A nejen to, i jeho představení, i ti, jež bouři vyvolali, sklání se před vlastenectvím dělnictva. A nadbytkem jsou tu ještě tři osoby, kněz, učitel a žurnalista, jež jako antický chor mluví do hlediště o prostých těch existencích, „o kterých nikdo neví a jež přece i život dávají v šanc za to, zač celí národové bojují“ a o svatých mučednících, „z jejichž hrobů vzrůstá břečtan budoucnosti celým národům“ (95). A přece hrdinové tito by nebyli se stali hrdiny a mučenníky, kdyby nový ředitel, jenž nedávno na tomže dole byl správčím (32), a to plná tři léta a „nebyl nikdy tvrdého srdce“ (38) nebyl trochu pozapomněl, tak že v posledním jednání se musil publiku omluvit, že „kdyby byl znal poměry, byl by všecko zamezil (103). A snad by jimi nebyli, kdyby náhodou podsprávčí Merfait, jenž sám o své újmě a přes hlavu nového ředitele propouští horníky nechtějící upustiti od české školy, a vojsko povolává už tehdy, když ještě je všecko ticho (73), kdyby tento Merfait se nemstil za to, že jednou byl chasníky zbit, když pálil za Markalousovic Bětou (18). — Přestanu však jen na těchto několika poznámkách. Obšírný rozbor dramatu p. Šubertova najde čtenář v „Rohledech“ hned po vydání knihy r. 1893.

Co psáti O milencích, komedii o 5 děj. Maurice Donnaye, přeložené V. Hladíkem? I nejvěrnější žurnalističtí přátelé nynější správy Národ. divadla mluví o vypravení tohoto díla jako o přehmatu. Vskutku jen třeba si pomysliti, že divadlo vystavěl sobě Národ, týž národ, který znovuvstal a omládl, aby se domohl své samostatnosti, nejen politické a hospodářské ale i kulturní, a že v divadle tom inteligentním vrst-

vám toho národa lze předkládati úpadkové padělky, připravované pro komptoarní a kancelářskou blaseovanost, jež do divadla jde několik hodin se nuditi, jen aby viděla herečku se svlékat v ložnici; dílo 10 let staré a ve svém původním prostředí zapomenuté a odhozené, fabrikát oné divadelní industrie, o níž byla řeč v čís. 52 „Rozhled.“ str. 1234! P. V. Hladík napsal několik trefných myšlenek na thema: do ciziny, ale to, co nám tu z ciziny přinesl, není přece snad vzorem praktického uskutečňování jeho myšlenek? Nynější divadelní správa vzala žezlo z ruky správě minulé, jež padla pod ranami kritiky rozhořčené bídným repertoarem činoherním. Tyranství slz, Nový clown, Má syna, Strážní andělé a Milenci, jsou-li tou školou pro uměleckou výchovu a zušlechtění vkusu obecenstva? I když si uvědomíme, že divadlo je nuceno činiti kompromisy vzhledem k obecenstvu, kterému hraje, neumíme si vyložiti, proč tyto hry byly studovány a dávány, ježto obecenstvu se nelíbily a tak tak že se udržely na jevišti pro čtyři čtvrtky předplatitelů. Ovšem že ústav z veřejných peněz subvencovaný není odkázán na špatný vkus obecenstva, maje mravní oporu ve svém národním poslání. *P.*

Francouzský román současné doby dělí Bourget ve 4 směry, jichž hlavními představiteli jsou oba Margueritové, Barrès, Anatole France a Melchior de Vogüé. Ale měřítkem tím nelze vystačiti na všecku románovou produkci ve Francii a Faguet užil mnohem jednoduššího kriteria, rozděliv román v sentimentální, citový a pohnutlivý a v duchaplný román problémový. Dělidlo to jest zvláště případné dnes, ježto zároveň odpovídá rozdělení duchů v nynějším kulturním boji ve Francii. Jsou totiž tvůrci románu problémového převahou protiklerikální, kdežto romanopisci „sentimentální“ netaji se klerikálními sympatiemi a duchem přísně církevním. Literatura, pokud chce být uměním, nepotřebuje ovšem politického a strannického cejchu, ale k důležitým zájmům a otázkám doby vábí to spisovatele každého a jmenovitě silné individuality. Ovšem že spisovatelé menších kvalit uměleckých tu nejsnáze narazí a ztroskotávají. Také bilance francouzských románů poslední doby jest velmi chudá na silné zjevy. Jsou vlastně jen dva z románů problémových, jež vynikají nad prostřednosti umění a myšlenky románů sentimentálních: M. Cordaye Gentillane, idylické líčení manželského života a P. Bilhauda graciosní a laškovný román Nous deux. To ostatní je na úrovni ženských románů v rodinných časopisech.

Slovanská kněžna lékařkou ve XII. stol. Ruský byzantolog Chr. M. Loparev bádal o výkladu zprávy letopisu z r. 1122: „oddána Mstislavna do Řecka za císaře..“ Konečně nalezl, že vnučka Vladimira Monomacha a dcera jeho syna Mstislava zvaná Dobroděja (Eupraxia) byla provdána za careviče Alexeje, nejstaršího syna cís. Kalujana Kommena. Při sňatku a korunovaci přijala jméno Zoa a dostala titul cařice. Tuto Zou obviňovali vrstevníci z čarodějnictví. Zoe totiž po svém příchodu do Řecka léčila a studovala medicinu. Výsledkem těch studií jest traktát Ἄλειμμα. Loparev poznal, že je tu mnoho rad, kterých nenalézáme u byzantinských lékařů a které ukazují na zvláštní poměry ruské. Řečtí lékaři staví Zou na roveň slavným lékařům. Je to velmi zajímavo a bylo by záslužno, kdyby traktát povolaný k tomu slovanský učenec prostudoval. △

Z oboru přírodovědy a lékařství vyšlo v poslední čas u Hejdy a Tučka: Jak žíti dlouhý život od dra Fr. Navrátila, O souchotinách od dra E. Semeráda a Pud pohlavní a prostituce, tlustá kniha, od dra O. Rožánka. — Tímže nákladem vyšel dra J. Šebora populární Nástin elektrochemie. — Nákladem Bursíka a Kohouta dospěl Domácí lékař seš. 25 (Káva-Kolika) a dra A. Veselého: Klinické vyšetřovací methody vyšel části II. seš. 1. — Českým rodičům a přátelům dítek vydal Krist. Ječmínek, národ. učitel v Hulíně Trojlístek neštastníků čili slepí, hluchoněmí a zpustlí. — Brehmův Život zvířat (u Otty) dospěl seš. 58 (Ssavci; ovce). — Tamže

v lidových rozpravách lékař. vyšlo dra V. Vítka: Mrtvice a dra Rambouska O hygieně průmyslové. — V Encyklopedické knihovně Dědictví Komenského vyšly jako sv. V. Ant. Wimmra: Rozpravy z oboru botaniky obecné. Řada II. Rostliny a činilelé přírodní. | Nakladatelství F. Šimáčka pokračuje nyní rychleji v Hospodářském slovníku naučném a vydalo seš. 8—11 (Bejložravci—Bruselská konvence).

Malý Ottův slovník naučný, dvoudílný, příručná kniha obecných vědomostí, začal právě vycházeti v sešitech po 60 hal. V 1. seš. obsažena hesla A-Ahmed.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. *Slovanský dobročinný spolek* měl dne 21. září (4. října) schůzi ve prospěch Makedonců trpících následkem povstání. Předseda A. N. Naryškin ukázal, že dnes již zničeno přes 130 vesnic a u Burgasa, že se sešlo na 12.000 lidí úplně bez pomoci. Slovanský dobročinný spolek má dle § 2. stanov pomáhati trpícím Slovanům a proto výbor žádá za povolení úvěru 10.000 r. k tomu účelu. Doufá, že se k němu přidá i spolek „Červeného kříže", neboť při strašné bídě by ten obnos nestačil. Sv. synod nařídil již v kostelích sbírky po celém Rusku. Zároveň má se žádati ministerium vnitra o dovolení sbírek. Nelze si ovšem tajiti, že dnes jsou jiné poměry nežli r. 1877 a že sotva bude vzbuzen větší zájem pro trpící Jihoslovany. Zvolena komise z prof. Grota, Kulakovského, pak Korableva, Bašmakova a Anučina, aby vypracovala další návrhy.

V *Macedonii* má prý účinnější kontrola reforem záležeti v rozšíření vlivu křesťanských orgánů správních v krajích povstaleckých. Místní správa má být vybavena z vlivu tureckého a nadána jistou autonomií.

Na *asijském* východě zadrhuje se zápletka. Japonsko obsadilo korejský ostrůvek Sambak, část loďstva jeho vplula do korejského přístavu Mozampo a druhá část hájí cestu z Kin Siu tam, aby mohlo Japonsko vypraviti na Koreu silné vojsko a některé provincie její obsaditi, kdyby Rusko do 21. t. m. nevyklidilo Mandžurii.

Země České. . . Adresní debatu . . „Němci stůj co stůj chtěli překaziti. A aby vůbec na jednací pořad se nedostala, proto zahájili bandurskou už dnes", píšou 10. října „Národní Listy" o obstrukci Němců na sněmě dne 9. t. m. Docela zbytečný Heroldův návrh (viz Rozhl. str. 53) ochromil tedy jednání sněmu na dobro, Kdyby nebyl býval podán, byly by snad projednány byly změna voleb. řádu do sněmu, reforma voleb. řádu do obcí a rozpočet. Teď je to všechno v prachu. . Proč? Pro návrh, aby zvolena byla komise, která by vypracovala návrh. Rozšíření voleb. práva do sněmu, byť jen (za tohoto složení sněmu) dopadlo skrovné, bylo by alespoň krůčkem nejen k sociální než i k národní rovnoprávnosti. A rovněž důležitá jest reforma voleb. řádu do obcí, aby německé menšiny v českých městech hromadnou fabrikací čestných občanů a udílením práva měšťanského neudržovaly svoji nespravedlivou nadvládu nad českými lidmi a českých peněz neužívaly ke zjevné germanisaci. Ale z toho nic nebude. Sotva na sněmu 9. října byl přijat § 1. reformy a zrušeno volební právo čestných občanů, Němci spustili obstrukci a vynutili si, aby zasedání sněmu bylo skončeno a příští schůze, aby byla až v úterý. A žádají, aby jednal jen o věcech hospodářských, jinak, že budou obstruovati. — V úterý obstruovali celý den, rovněž ve středu.

Na sněmě *moravském* hnuli změnou *zem. voleb. řádu* poslanec Dr. Žáček, Šílený a Koudela 7. října. Pilnost návrhů byla zamítnuta. Proti hlasovala celá sněmovna mimo Čechy. Návrh sám ovšem také propadne, jako propadl návrh na zavedení okresních zastupitelstev.

O opravě volebního řádu v městech s vlastním statutem (v Brně, Jihlavě, Kroměříži, Olomouci, Uherském Hradišti, Znojmě) podali pak

sněmu pilný návrh Dr. O. Přikryl a Perek a to z důvodu tohoto: Kdežto v celé zemi připuštěn byl k voleb. osudí každý poplatník, který po jeden rok nejméně 2 K přímé daně platil, ustanoven byl census pro volbu do obecního zastupitelstva: Jihlavy na 6 K, Olomouc 12 K, Brna 16 K. Kdežto v celé zemi utvořeny 3 nebo 2 volební sbory dle třetin nebo polovice veškeré předepsané daně volební, ustanoven byl pro první volební sbor v Brně census na 200 K, a pro druhý na 80 K, ve Znojmě na 120 K a 40 K, v Kroměříži na 200 K a 80 K, v Olomouci na 140 K a 60 K, a v Uherském Hradišti na 120 K a 40 K. Kdežto ve všech obcích Moravy uděleno bylo volební právo virilní určitým stavům a dle měřítka inteligence, připsáno bylo v těchto městech bez ohledu na inteligenci t. zv. „měšťanům". Pilnost návrhu byla zamítnuta. — Dne 8. t. m. podali Dr. Perek a Hruban pilný návrh, aby do škol národních přijímány byly jen dítky, jichž jazyk mateřský jest týž jako jazyk vyučovací. Němci pilnost návrhů zamítli. —

„Dělení Čech" provádí se, třebas sněm a říšská rada je posud neodhlasovala. Sjezd kněžstva německého z arcidiecese pražské dne 7. října v Chebu vyslovil přání po rozdělení pražské arcidiecese a po zřízení němec. kněž. semináře v Praze.

Hospodářský. Česká společnost pro průmysl *cukerní* konala dne 11. t. m. XX. řádnou valnou hromadu. S minulou kampaní může býti spokojena; příčiny dobrého výsledku byly: obnovení dohody surováren s rafineriemi, redukce v osevu řepním, jež sama o sobě by nebývala dostatečnou, protože však neúroda řepy byla ve všech zemích, povznesl se trh a tím i cukerní ceny se zlepšily. Čistý zisk obnášel 343.380·01 K a byl o 176.169·30 K větší, než za dřívější periodu. Uplynulou kampaní ukončena byla perioda exportních premií a ochranného cla pro cukr a proto bude příští kanpaň jakýmsi zkušebním kamenem pro náš průmysl cukrovarský, jak totiž bude mu se dařiti za nového cla šestifrankového a bez vývozní premie. Škodlivé následky bruselské konvence mohly býti zmírněny, kdyby si byla vláda moudřeji počínala. Je politování hodno, že naše vláda přijala stanovení surtaxy na náš cukr do Uher, čímž jsme byli připraveni o odbyt 300.000 *q* cukru. Aby konsum tuzemský stoupl, jest nezbytně nutno, aby snížena byla konsumní daň z cukru. Stoupne-li konsum, mohou cukrovary existovati. Jinak těžko! Nutno žádati radikální opravu dopravních sazeb pro cukrovary. Společnost žádá naše poslance, aby se zasadili o vydatné snížení konsumní daně z cukru, o snížení dopravních sazeb pro veškeren cukr a pro veškeré suroviny (jako uhlí, vápno atd.) — Dividenda jest letos 5 proc. (100.000 K).

Spojené Státy Severoamerické jsou dnes největším exportním státem světa. V posledním fiskalním roce byl vývoz větší, než kdy před tím, vyjma rok 1891. Ještě rok 1870 byly Spojené Státy čtvrtým vývozním státem; tehda měl jich vývoz cenu 337 mil. dollarů, vývoz Anglie 971 mil., Německa 552 mil., Francie 541 mil. R. 1880 předstihly Spojené Státy Francii a Německo a dostaly se na druhé místo za Anglií. Tehda měl export cenu: v Americe 824 mil. dollarů, ve Francii 669, v Německu 687, v Anglii 1085. Do roku 1890 se poměry nezměnily; export Anglie obnášel 1282 mil. dolarů, Spojených Států 845, Německa 792, Francie 724. Roku 1902 zaujaly Spojené Státy první místo. Anglický vývoz byl za 1379 mil. dollarů, německý 1113, francouzský 818, Sp. Států pak 1.419,991.290 dollarů; dovoz do Spojených Států obnášel 1.025,619.127 dollarů a přestoupil poprvé miliardu. V posledních deseti letech stoupl dovoz o 18·4 proc., vývoz o 67·5 procent! Takové skoky vykazuje statistika velmi zřídka.

Dne 15. října sejde se v Bruselu *mezinárodní cukerní komise*, aby jednala o ruských reklamacích. Rusko sdělilo úředně jednotlivým státům, které na bruselskou konvenci přistoupily, že trestná cla na ruský cukr jsou neoprávněna a že odporují obchodním smlouvám, protože v Rusku cukerní premie neexistují.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 24. ŘÍJNA 1903. ČÍSLO 4.

Ve jménu křesťanství . .

V tomto jméně panovníci národů křestanských vedou války, panovník »povýšené« konfese křesťanské dává utlačovati Poláky, majetník orthodoxního křesťanství opět Finy, Poláky a lid své země, který touží po kousku lidského bytí; v tomto jménu vládne aristokrat s arciknězem nad chudým lidem, v různých zemích úřady světské i duchovní štvou národy proti sobě atd. a v tomto jménu, po příkladech předcházejících poslancové německé strany lidové v Hor. Rakousích podali na sněmě 12. t. m. návrh: Zemský sněme račiž se usnésti: 1) C. k. vláda budiž vyzvána, aby co nejdříve k nejvyššímu schválení předložila učiněné návrhy zákona ve 3. zasedání hornorakouského sněmu r. 1899 týkající se stanovení řeči německé co jediné řeči úřední autonomních úřadů hornorakouských.

2. Zemský sněm vyslovuje naléhavé přání, by povolané církevní úřady hornorakouské, katol. i evang. vyznání, učinily opatření, prohlásivše, že v Hor. Rakousích němčina jest jediný církevní jazyk úřední a to zejména pokud se týká vedení matrik a při kázáních, a tudíž aby byla česká kázání v Horních Rakousích jednou pro vždy zrušena«.

Tážete se udiveně, co se medle přihodilo v Hor. Rakousích? Mnozí lidé budou se vůbec diviti, slyšíce poprvé snad, že se kázalo v Hor. Rakousích česky.

Zde kousek historie na vysvětlenou. Jako ve všech větších městech jsou kolonie příslušníkův různých národů: Angličanů, Američanů, Rusů, Poláků, Němců, tak i v Linci, ve Štýru a jinde v Hor. Rakousích jsou kolonie Čechů a to od nepamětných let; je to věc zcela přirozená. H. R. hraničí se zeměmi českými a dělnický lid z jižních Čech, řemeslnický i rolnický, — z oblasti aristokrata, známého nízkou mzdou na svých statcích — hledá v H. R. zaměstnání, a tím spíše, jelikož jest tam v celku nouze o lid dělnický vůbec. Tak na př. jsou zaměstnáni v četných cihelnách výhradně Vlaši.

I stalo se, že část této kolonie — ponejvíce živel konservativní — k popudu starších členů a svého duchovního, chtěla oslaviti 50leté trvání českých bohoslužeb v Linci. Zajisté věc nevinná. považíme-li, že malý kostelíček k tomu určený leží ve čtvrti zcela odlehlé, tam kde bydlí z chudých nejchudší .. věc nevinnější tím více, že nejurputnější šovinista nemůže prokázati, že by tyto české bohoslužby byly kdy zavdaly příčinu ku třenicím, jsouce spíše prostředkem, oslazujícím příslušníkům národnosti české přerod germanisační, o čem svědectví dávají četná jména původu českého v Linci.

Člověk může míti názor odchylný o účelnosti podobných slavností, smutným faktem zůstane pro vždy, že vzdělanci, lidé nábožensky indiferentní, sahají brutálně na vnitřní přesvědčení jednotlivcovo jedině z důvodu národnostního. Malá hrstka lidu dělnického, 200—300 pokojných lidí, uvedla prý v rozčilení město o 70.000 něm. obyvatel. Cítíte ironii takového tvrzení? Ale o rozčilení nebylo ani tuchy.

Spíše nešikovností, řekněme dobrodušností pořadatelů, nežli z úmyslu agitačního, byla upozorněna čes. veřejnost na tuto slavnost, která měla býti odbývána 18. t. m. Pohraniční stráž českoněmecká v Č. Budějovicích vykonala svoji povinnost, zpravodaj novinářský oznámil tuto světodějnou událost svému orgánu — v Linci o tom totiž ani nevěděli — a nastal rámus v Izraeli. V Izraeli pravím. Neboť hlavním fedrovatelem národnostních sporů a vášní v Rakousku je německoliberální židovská žurnalistika vídeňská — německé žurnály krajinské jsou mimoděk v jejím vleku — a arcit též slavné vlády, které udržují všemi umělými prostředky nadvládu a tedy panovačnost jednoho národa nad ostatními, což samo sebou již postačí, udržovat uměle trvalé jitření. Podívejme se, co se děje ve školách. Naděli byste se, že se tam dostává dětem objektivního poučení o různých národech říši tuto obývajících, o jich zvláštnostech a karakteru, jich životě a historii, naděli byste se, že bude pečováno s obzvláštní bdělostí, aby žurnalistika v říši tak smíšené jako naše, vystříhala se pohrdlivého, hrubého způsobu psaní o národech, odkázaných vším na sebe; naděli byste se, že duchovní různých konfesí náboženských, najmě křesťanských, budou obzvláště pečovati o uplatňování zásad křesťanských mezi svými příslušníky: snášenlivosti, vzájemné lásky a úcty, smyslu pro právo..

Kdo prožil kus svého života mezi národy jinými této říše a říši procestoval, nastřádal si jiných zkušeností. Podivili byste se, jaké názory panují u průměrných občanů jednoho národa této říše o národě druhém. Jak již řečeno, má nepěkí vládních orgánů lví podíl na tom jednostranná, kšeftovní žurnalistika. To štvaní, snižování jednoho druhým není svobodou tisku, nýbrž zneužíváním. Hřeší se arcit na všech stranách, avšak nutno po pravdě říci, že žurnalistika vídeňská stojí na prvním místě. Kdo v cizině po desítiletí četl tyto židovsko-německé

žurnály, nepodiví se té zaujatosti a nepřízni lidu proti všemu českému. Touto cestou pracují orgány vládní i nevládní k tomu, aby neuvědomělý dosud lid přímo se chytal slov o bezúčelnosti křesťanského učení, které za stávajících dnešních společenských řádů beztoho je paskvilem toho, pro co zemřel Nazarénský.

Přirozeně není účelem těchto řádků, vyzývati k obraně katolictví, nýbrž jen ukázati na dnešní neudržitelný stav, na spory národnostní a jejich příčiny, jak se jeví tomu, kdo prožil 25 let v prostředí německém a který cítí dvojnásob trpce, jak se v tomto státě užívá dvojího lokte. Vidíte a cítíte, jak soustavně dílem vědomky, dílem nevědomky přispívají nejrůznější živly i příčiny k rozdmýchávání vášní, jak zhusta jen vliv potrhlého nesvědomitého jednotlivce nebo některé strany, kterou dodatečně nazve její vlastní příslušník stranou bláznů, vyžene spor až k násilnostem, víte, jak možno pomoci, máte přesvědčení, že trochu blahovůle projevené s hůry v pravý čas lidu celkem dobrému, pravé slovo s důrazem projevující ducha křesťanství: vzájemnou lásku, úctu a snášenlivost, lidskost, přivodilo by okamžitě nápravu, a marně na to slovo čekáte..

Ještě jedno poučení z toho pro naše politiky. Vždy můžete pozorovati, že jest to ten náš dělnický lid, který nejhouževnatěji chrání svoji národnost a proti němuž obrací se zloba nesnášenlivých sousedů. Inteligent snadno se ztrácí v cizím okolí; prostý lid dělnický, vydaný zlobám žití, bez velkých nároků životních, odporuje obklopujícím jej vlivům cizím houževnatěji a je třeba podporovati jej mravně a hmotně, zejména tam, kde máme v rukou vedle »práva přirozeného« a historického i příležitost jej zaměstnati. Hledejte strunu k jeho srdcím, neodpuzujte ho, neboť v něm je moc a síla.

Vyrůstáme na mnoze za různých vlivů v různých okolích. Vedle výše vzdělání, vážné četby, jest to nejvíce pobyt v cizině, který učí nás sebekritice, pobádá k porovnávání; ti z nás, kdož dospěli vlivy takovými k jiným, snad lepším názorům, ať nezapomínají, že i oni potřebovali dlouhé doby, nežli jich dospěli a nechť projevují více trpělivosti s neuvědomělými a poučují a nikoliv odpuzují.

Tainovy „Dějiny anglické literatury".

(Díl druhý.)

Vůči literárním dějinám zaujímá široká veřejnost skoro podobné stanovisko jako asi vůči náboženství: uznává se mlčky jejich význam a autorita, vzdá se jim povinná úcta — a jde se svou cestou. Nechuť tato vysvětluje se z valné míry tím, že s pojmem historie literatury vybavují se dosud představy řádků zjeţených daty a jmény. Avšak tento způsob pojímati vývoj literatury, který se přichyloval k methodě starých »Historických

kalendářů«, je dávno opuštěn novodobou vědou: bibliografie a chronologie je sražena v rejstříky a posunuta stranou, jako pomůcka a průprava k vlastnímu jádru, totiž k líčení kulturních dějin jistého národa, jak jeví se v literatuře, k vystižení proudů myšlenkových jisté doby a význačných rysů v karakteristických, vynikajících jednotlivcích a jich dílech. Jako nelze proniknouti dějiny a povahu národa bez znalosti vývoje jeho literatury, tak naopak studium literatury, neopírající se krok za krokem o sociální i politické dění soudobé a o »prostředí«, seschne se na suchopárnou doktrinářskou snůšku bezživotných dat, kde se jedná o sešikování kolon jmen autorů prvního, druhého a třetího řadu. Z doby pochopiti literaturu a z literatury porozuměti době a národu, toť podstata a účel Tainovy methody a v tomto smyslu jeho »Dějiny anglické literatury« nazvány případně »psychologií anglické kultury, ilustrovanou obrazy z angl. literatury«. Již z názvu jednotlivých kapitol II. dílu »Dějin« (II. [pokr.] Divadlo, III. Ben Jonson, IV. Shakespeare, V. křesťanská renaissance, VI. Milton) je viděti, že neshledáme u Taina podrobné soustavné výčty, vyčerpávající úplně materiál, nýbrž přehledné celky, seskupené kolem vynikajících postav, které jsou jaksi vtělením a vyvrcholením doby. Ilustrování pak těchto hlavních postav je provedeno pomocí takového výběru karakteristických podrobností a vylíčení doby je tak živé, že se nám obrazy ty svým reliefem nesmazatelně vrývají v mysl; a poněvadž citáty jsou velmi hojné, nahražují »Dějiny« — pokud to arci vůbec možno — poznání literatury z vlastní četby.

Máme-li pochopiti velikány anglického jeviště za doby renaissanční, nestačí zajisté studovati jenom jejich dílo, nýbrž je třeba poznati celé ovzduší, ve kterém toto vzniklo. Proto nás uvádí Taine přímo do jednoho ze sedmi londýnských divadel na konci XVI. stol. (Globe-theater). Tu vidíme prosté, drsné diváky, ani stojí v blátě nekrytého přízemí, pijí pivo, jedí ovoce a křičí; nad nimi pak na jevišti nápadně a fantasticky oblečení elegánové, kteří zaplatili celý šiling vstupného, hrají v karty, kouří, urážejí parter, který jim to arci s důkladnou hrubostí splácí. Nenucené toto obecenstvo však je vášnivé a při slabém popudu se stává divoké a kruté: »slyšíme z dramat jako z dějin této doby divoké, hrozivé mručení: XVI. století podobá se lví jeskyni«. Nezkrotnému, samorostlému obecenstvu odpovídá i ráz kusů. Jaká propast mezi tímto divadlem a francouzským divadlem XVII. stol.! Toto uvádí na jeviště jediný, urovnaný děj, kde všecky sceny spolu souvisejí a každá má svůj postup. Anglickému divadlu XVI. stol. naproti tomu schází vše, co nazýváme úměrností; není žádné spojitosti, skáče se náhle o 20 let nebo o 500 mil, z tragedie přichází se do šprýmovnictví. Spisovatelé postupují náhlými skoky. Chtějí viděti na hrdinovi nejen hrdinu ale jedince, s jeho zvláštním způsobem chůze, pití, klení, zabarvení hlasu, s jeho hubeností nebo tuč

ností. Oni znají jenom jednotu povahy, která pojí dva skutky osoby, a jednotu dojmu, která spojuje dvě sceny dramatu.

»Kdyby Racine nebo Corneille se byli zabývali psychologií, byli by řekli s Descartesem: »Člověk je beztělesná duše, obsluhovaná orgány, nadaná rozumem a vůlí, obývající paláce nebo sloupoví, stvořená pro hovor a společnost, jejíž harmonické a ideální konání se vyvíjí rozpravami a odpověďmi ve světě sestrojeném logikou, mimo čas a místo.«

»Kdyby Skakespeare se byl zabýval psychologií, byl by řekl s Esquirolem: člověk je nerovný stroj, řízený temperamentem, náchylný k halucinacím, unášený bezuzdnými vášněmi, v podstatě nerozumná směsice živočicha a básníka, mající vervu místo ducha, citlivost místo ctnosti, obraznost za vzpruhu a vůdce, a vedený na bůhzdař, okolnostmi nejurčitějšími a nejsložitějšími k bolesti, k zločinu, k šílenství a smrti.«

Tomuto pojetí odpovídají též nádherné a životné postavy Shakespearovy, jak nám je předvádí Taine: V předu valí svůj neforemní břich Falstaff, »ten tlustý dobrák, zbabělý, cynický, hubatý, vilný, hospodský básník, který je jedním z miláčků Shakespearových; to proto, že jeho mravy jsou mravy ryzí přírody a že duch básníkův je příbuzným ducha jeho.« »Jago, demon, který se zdá tak skutečným jako člověk«. »Koriolan, který z Plutarchova přísného patricia, chladně pyšného jenerála vojska stal se v rukou Shakespearových mohutným vojínem, mužem z lidu svou řečí a svými mravy, athletem bitev, »jehož hlas hučí jako buben,« letora hrozná a skvostná, duše lva v těle býka.« Je-li historie Koriolanova historií temperamentu, je historie Macbethova vypravováním monomanie; předpovídání čarodějnic se zarylo rázem do jeho duše, jako utkvělá myšlenka.« »Hamlet, duše básníka, který je stvořen nikoli aby jednal, nýbrž aby snil . .; umělec, jejž zlý osud učinil knížetem, jejž horší snad učinil mstitelem zločinu, a který, určen jsa přírodou ku geniálnosti, vidí se odsouzena osudem k šílenství a neštěstí. Hamlet, toť Shakespeare«. — Pak přicházejí ženy, »plémě rusé, s modrýma očima, liliové bělosti, červenající se, bojácně něžné, něžně vážné, stvořené k tomu, aby se podřizovalo, poddávalo a přilnulo k někomu. Proto kolem nich básník klade ovzduší poesie.«

Co praví Taine o Shakespearově naturalismu, mohlo by se beze změny aplikovati na Zolu: »Sh. pojímá a shledává krásnou celou přírodu; líčí ji v jejích malichernostech, škaredostech, slabostech, krajnostech, nepravidelnostech a zuřivostech, ukazuje člověka u stolu, v loži, při hře, opilého, šíleného, nemocného, připojuje kulisy ku sceně. Nepomýšlí na zušlechťování, nýbrž na popisování lidského života a snaží se jen učiniti popis výraznějším a nápadnějším než originál.«

Při »Křesťanské renaissanci« vidíme rozvíjeti se reformaci nejen se stránky zevnějších událostí, nýbrž hlavně se stránky

příčin vnitřních, duševních. Taine nám předvádí spustlý život kněží a mnichů, jakož i útrapy a týrání, jež bylo lidu snášeti se strany kleru. Hloubavý severan pozoruje, přemýšlí, srovnává u sebe, co by býti mělo a co je; neurčitému kvašení dodávají kazatelé přesného výrazu — reformace počíná, kráčí přes davy radostných mučedníků k vítězství a již vidíme na pochodu hrdinné, ukrutné a puritánsky bezúhonné vojsko Cromwellovo, »kde nadšení desátníci kážou vlažným plukovníkům«: Z této doby politického vření a náboženského vzruchu vztyčuje se postava mohutného neochvějného bojovníka za novou víru, Miltona. »Postaven jsa náhodou mezi dva věky, je účasten obou jejich povah, jako řeka, která teče mezi dvěma rozdílnými půdami, zbarvuje se jejich dvěma barvami. V jeho díle lze shledati dvě Anglie: jednu horující pro krásno, . . . nemající jiného pravidla než přirozené city, jak jí představuje Ben Jonson, Beaumont, Fletcher, Shakespeare, Spenser a celá ta skvostná řada básníků, která pokrývala půdu po 50 let (»merry old England«); druhou »opatřenou praktickým náboženstvím, postrádající metafysické invence, lnoucí k náhledům odměřeným, rozumným, užitečným, úzkoprsým«. Biblické epos velkého theologa-polemika postrádá životné síly: bylo‘ anachronismem psáti »Ztracený ráj«, v době kdy »v dálce se ztrácel Dante (t. j. doba naprosté, opravdové a hluboké víry) a v dalekou budoucnost nořil se Goethe« (t. je doba volné spekulace čistého lidství). Báseň je provanuta přirozeně duchem své doby, a působí na nás komickým dojmem, vidíme-li Evu jako dobrou hospodyni starati se o chutné menu pro andělského posla, pak Adama, počínajícího si jako rozšafný přednosta poctivé anglické domácnosti, nebo božskou radu, kde Bůh otce proslovuje řeč, zdlouhavými subtilnostmi prošpikovanou, při které Taine poznamenává, že »musí platiti asi svým úředníkům velké gáže, aby mu takové mohutné řeči poslouchali,« a dodává, že »nestálo by to věru za to opustiti zemi k vůli takovému ráji, kde člověk shledává jen věrný ohlas všech malicherných lidských zřízení a zájmů.«

Tainovy »Dějiny« nám sbližují a znázorňují mohutné postavy Shakespeara a Miltona, osvětlují ostrým světlem jejich díla a vedou nás k náležitému jich porozumění.

Sledujeme vývoj a povahu renaissance pod ponurým severním nebem a stopujeme vznik a vzrůst reformačního převratu u germánského národa. Kapitoly plné zajímavých detailů kulturních střídají se s charakteristickými citáty a skvělými rozbory, takže čtouce tuto proslulou knihu nejduchaplnější klasika - literárního historika XIX. století, domníváme se čís zajímavě a brillantně psaný historický román, který nám otvír nové, zajímavé a nádherné výhledy do kulturních dějin lidstv

O. Sýkora

Moderní stoupenci Husovi.*) (P.)

Z různých tvrzení »Času", že motivem »Národních Listů« v záležitosti této je politika abonentní, uvádím na př.: 1) v čís. »Času« 189. ze dne 13. července (str. 1): »A k tomu pojí se okolnost, že v »Nár. L.« čím dále tím více ubývá předplatitelů«; — 2) v č. 194. ze dne 14. července (str. 1.): »Zatím pak se redakce »Národních Listů« doví ze svého přízemku, že čeští evangelíci trochu vyhazují ze svých rodin »Nár. Listy«, mezi nimi i takoví, kteří je odbírali 20 a více let«; — 3) v témže čísle a článku (str. 2): »Také jejich vlastenecký útok na realisty má docela jiné pozadí než starost o vlast a národ: strach o vlastní existenci, s kterou to jde s kopce! — Dr. Jan Herben«; — 4) v č. 200. ze dne 24. července (str. 1): »Národní Listy« také osvobodily český lid .. Ne z pověrčivosti, jako ten omezenec z 18. století, nýbrž z pohnutek kapesních; došla jich nějaká zvěst z Vídně a proto se lekli realistů a honem hledali, jak by je zahubili«; — 5) v č. 205. ze dne 29. července ve zprávě o protestní schůzi podřipských evangelíků, konané v Krabčicích dne 26. července, (str. 3) z řeči dp. Trnky, faráře evang. augsburského sboru v Lipkovicích: »Útok »Nár. Listů« vyplynul ze snahy sloužit většině, massám a rozmnožit tak řadu odběratelů.« Na téže schůzi pravil E. G. A. Molnár, I. farář ref. v Krabčicích (str. 3): »Proti kalumním »Nár. Listů« ujal se evangelíků pouze »Čas« — ne z administrační politiky, vždyť má pouze 5 procent evang.

*) Ani ve snách mně, rozenému antilyrikovi, nikdy nenapadlo, že bych sám někdy mohl býti předmětem zanícených znělek. Avšak stalo se. Věnovány mně totiž v nedělních číslech „Času" ze dne 11. a 18. října za předešlé články:

a) verše, jež v obou číslech píše „Mithridates", plné myšlenek v poměru k daným okolnostem dosti křepkých, takže in merito nenamítám ničeho a jen vzhledem na ukrutnou kostrbatost rýmů prosím co do formy pro případ dalších snad ještě popěvků o rýmy, možno-li méně kostrbaté; vždyť prý indignatio facit versum — rozumí se — aequum!

b) verše na str. 8. čísla z 18. t. m., jež již pro hladkost rýmů nepřipisuji Mithridatovi, a v nichž podán krátký náčrt studií mých (asi 26-semestrových, zakončených neplaceným auskultantstvím soudním). Fakulty (inženýrství, mathematika a fysika, jus) uvedeny tam správně, a aby správný byl náčrt ten, jejž zde otiskuji, co do hlavního faktoru všech studií vůbec, dodávám k němu v závorkách, čeho tu potřebí, podotýkaje, že poctivost (alespoň v hlavních bodech) slušnou jest věcí najmě v životopisech i sebe kratších.

„Dostali jsme" — tak píše „Čas" — báseň Chybil, jež zní:

Rohan není doktor sice,
Faust však aspoň z polovice:
bez mála byl inženýrem,
filosofie pak v širém
moři, jak se leckdy stává
ztroskotav, chyt se zas práva.
Konečně je Eisenbahner,
nachmachen soll's Rohan aaner!
Mohl ale dopadnouti
líp, měl otce poslechnouti.
Ten, když syn mu dostudoval,
indexy mu vypakoval,
děl: Máš velké pretense,
hochu, zadej do pense!"

(abys aspoň tak snad jednou za let třináct měl tu vzácnou podívanou, jak že vypadá — nevydělán vlastní prací groš).

Ve Vídni, dne 20. října 1903. *Karel Rohan.*

předplatitelů", (což pro správnost předcházejícího tvrzení důkazem příliš přesvědčivým není dle logiky, rozumí se, jen o b y č e j n é); »exponoval se pro nás z lásky ku pravdě« (vímeť, že »pre praudu . . lahko zahorí«), »zasluhuje proto uznání evangelíků«. Že »předplácením«, nebylo třeba dodávati, jelikož řečník před tím pravil (str. 2): »Útok ‚Nár. Listů,' zbudován na lži, že protestantism je německý a že šíření protestantismu je proto národním zločinem. ‚Nár. Listy' odhalily své srdce a v něm vidíme klerikalism. Úkol ‚K a t o l. L i s t ů' a ‚O b n o v y' obstarávají dnes lépe ‚Nár. Listy'. Ve své nízké mravní úrovni bojují lží, denunciací a záštím. Boj s takovým odpůrcem není možný, neboť není schopen úcty ku pravdě. ‚Národ. Listům' jde jen o ostouzení nepřítele.«— (kdežto my ve své vysoké úrovni mravní nepřítele své, jak právě teď na mně, evangelickém duchovním, reformovaném, zřetelně vidíte, chválíme a milujeme, a dobrořečíme těm, kteříž nás proklínají, a dobře činíme nenávidícím nás a modlíme se za ty, kteříž nás utiskují a nám se protiví, jak přikázal Pán na hoře u evangelisty Matouše v kapitole páté, verši čtyřicátém a čtvrtém!) — »o poštvání neuvědomělých mass proti nám. T a k o v ý l i s t« (toto podškrtnuto v »Case«) »d o n a š i c h e v a n g e l i c k ý c h d o m á c n o s t í n e p a t ř í.« Hořejší slova »Útok ‚Nár. Listů' vyplynul ze snahy . . a rozmnožit tak řady odběratelů« dp. faráře Trnky, o němž v téže zprávě čteme (str. 3.) »Řečník objasňuje rozdíl mezi morálkou katolickou a morálkou protestantismu. Je zřejmo, která morálka je vyšší«, jest spolu s hořejším výrokem faráře Molnára: ». . ujal se evangelíků pouze ‚Čas' — ne z administrační politiky; exponoval se pro nás z lásky ku pravdě« velmi krásnou exemplifikací, a sice exemplifikací in flagranti, této »v y š š í« morálky evangelické: »Čas«, list n á š, ipso facto nezištný anděl; »Národní Listy«, náš p r o t i v n í k, ipso facto ziskuchtiví lotrové! — N e s t y d í t e s e?! — A konečně b) praví dr. Herben v č. 195 ze dne 19. července (str. 2): „Naše chování k evangelíkům českým je nezištné a nade vše podezření povýšeno. Ohledy hmotné nám ho nediktují. Není tomu dávno co se říkalo, že ‚Čas' je listem židovským — s tendencí, jakoby nás židé drželi. Teď nám vytýkají, že jsme list protestantský, ač mezi našimi odběrateli není evangelíků víc než 5 procent. Kdyby opravdu z evangelíků koukal dobrý obchod, jistě by nás předběhly ‚Národní Listy'« (»Dobrý obchod,« toť pojem velmi relativní; někomu dobrý i šesták!) »Ty umějí svou vlajku točit podle nálady administrace, a proto by redakce ‚Nár. Listů' až do posledního sluhy redakčního hlásala do světa, jak je evangelická, a že pouze protestantism spasí český národ! Ve svých počátcích — ó to měly ‚Nár. Listy' pro evangelíky prsní ton, dnes jich nemohou potřebovat, neboť 98 proc. českého lidu jsou katolíci« (t. j. jen tolik, jako tehdy anebo méně!) »a politika česká zpátečnická« (ne více než tehdy!) »My sloužíme svému přesvědčení a ne ohledům na 98 procent.« —

Co týká se merita polemiky »Času« proti uvedenému shora in nuce obsahu článku v nedělním čísle »Národ. Listů« ze dne 12. července 1903 a dalších pak tvrzení jejich, lze načrtnouti tresť polemiky té asi takto:

a) Vytýkané styky s německými evangelíky bez orací a radostně se doznávají: 1) č. 189 ze dne 13. července (str. 1): »Když Evangelická beseda slaví Husa, je přirozeno, že si zve hosty vyznání evangelického a ne dra Podlipného a klerikální nacionalisty z Paříže«; — 2) totéž číslo (str. 2): »Nár. Listy« tvrdí konečně, že neví, co protestant dr. Herben s protestantskými duchovními mluvil, ale stačí jim to podezřívání. Ale tím mohou býti »Národní Listy« naprosto jisty, že kdyby dr. Herben na schůzích těch mluvil to, co mu »Nár. Listy« insinuují, nezůstal by v realistické straně ani hodinu«; — 3) totéž číslo (str. 1): »My s pýchou přiznáváme, že se někdo našel, kdo přemýšlel o tom, jakým způsobem by se mělo v praxi pracovati k tomu, aby byl ve skutek uváděn veliký odkaz mistra Jana Husi; boj proti římskému zpátečnictví a klerikalismu, zatím co Mladočeši oslavovali (!!) památku mravně čistého mistra Jana Husi tím, že se po oficiálním banketu, pořádaném na radnici, spili tak, až jednoho z účastníků musili odvézt«; — 4) č. 203. ze dne 27. července (str. 1.): »Nuže, neodrazí-li ten surový kyj naše německé přátely, já bez bázně prohlašuji, že se veřejně k těmto stykům známe a budeme je vřele pěstovat i dál přes všechna podlá podezřívání a surové útoky na naše osoby. Budoucnost naše jednání schválí, neboť pracujeme pro český rozum a pro českou duši. — Dr. Jan Herben«; — a č. 200 ze dne 24. července (str. 2.): „Naši evangelíci styky s cizinou mít musejí, neboť tyto styky mají ráz obranný proti útoku klerikalismu a panovačnosti římské .. Jsou konečně styky mezi Čechy a Němci přímo úřední povahy. Na sjezdě Kasselském Spolku G. Adolfa v srpnu 1902 byl farář Dušek delegátem rakouským, schváleným úřady a potvrzeným od ministerstva kultu .. A rozumí se přece samo sebou, že na takových sjezdech jednají lidé s lidmi, seznamují se a při vhodných příležitostech se i navštěvují. Veřejně a za bílého dne. Nemají co skrývat. A tak řada Němců navštívila i letošní Husovy slavnosti. Tak se dělo minule a bude se dít i budoucně, navzdor všem židovským špiclům a českým nevzdělancům. Českému národu nehrozí z toho žádná pohroma. Kdo přichází do Čech jako přítel českých evangelíků, přichází jako přítel českého národa. Nikdo nepotřebuje vymýtat zlé duchy, nejméně Max Rumpler ve zlolajném a nevzdělaném českém listě .. a co čeští evangelíci konali posud, budou také konati dál .. Neboť my pracujeme pro český rozum a českou duši a naším soudcem je svědomí. — Dr. Jan Herben.«

b) Taktéž připouští se, a sice ex offo, že realisté jsou přívrženci hnutí »Pryč od Říma,« ale že politickou stránku hnutí

»Los von Rom« neschvalují, avšak nepokládají je za vlastizrádné; č. 191. ze dne 15. července (str. 1.): »Výkonný výbor české strany lidové, pojednav o Husových slavnostech a pojících se k nim polemikách, prohlašuje:.. III. Co se týká hnutí Los von Rom, neschvalujeme v něm zneužití náboženství k účelům politickým a nacionalistickým; vytýkáme našemu klerikalismu zneužívání náboženství k cílům politickým, totéž vytýkáme tedy hnutí Los von Rom. Avšak uznáváme v hnutí tom také prvek náboženský a po té stránce hájíme svobodu svědomí i pro politického odpůrce", (jemuž v tom nikdo nebrání). »Odmítáme také mladočeské žalování na vlastizrádný ráz hnutí Los von Rom. Vytýkat vlastizrádný ráz hnutí Los von Rom je stejně politické chlapectví jako žalování na náš panslavism. — IV. Jakožto uvědomělí Čechové docela nepokrytě hlásáme své české Pryč od Říma. Pokládáme však otázku náboženskou za individuální, strana nábožensky a církevně podle programu nevystupuje.. Jakožto strana a jednotlivci pokrokoví budeme pokrokoví také v náboženství. Jsme proti klerikalismu katolickému, budeme proto stejně proti klerikalismu evangelickému," (je ten vůbec a zvlášť u nás myslitelný?) „po případě pravoslavnému a mosaickému.. Žádáme listy naše, aby ve všech otázkách náboženských a církevních byly nestrannými, aby náboženství nestotožňovaly s danými církvemi a aby žádné církvi bezdůvodně" (?) „nestranily.. Pokud ‚Času' se týká, nerozpakujeme se sdělit, že jsme mu jisté" (bezdůvodné?) „stranění protestantismu vytkli a sice již před útokem ‚Nár. Listů'. Odkrytostí ani straně ani listu se neuškodí (a ve případě opačném bylo by heslo „S pravdou ven" — ničím?). — V. Orgán mladočeské strany dopustil se v nedělním čísle opětné denunciace naší strany. Sice píše neurčitě a napovídavě, avšak přes to musíme konečně upozornit vedení mladočeské strany samo na toto řádění jejího orgánu.. Obžaloba vlastizrády je tak těžká, ale ‚Nár. Listy' tak sevšedněla v Čechách, že bychom pokládali pod svou ctí ‚Nár. Listy' žalovat. Z téhož důvodu jim ani opravy neposíláme." —

c) Taktéž doznává se na vzájem se strany evangelické výslovně, že evangelící jsou přívrženci strany realistické, a že všude odpadnutí od Říma jest jim sympathické, ale že jsou proti politické a národní stránce hnutí Los von Rom: č. 191 ze dne 15. července (str. 3): »Čeští evangelíci, ‚Národní Listy' a realism. Píše se nám z kruhů evangelických.. Svoboda je náš životní zájem. Proto se dnes hlásíme ku straně lidové, k „Času", „Přehledu" a ku práci realistické vůbec. Musím ovšem podotknouti, že ještě mnozí evangelíci jsou při „Nár. Listech" ačkoliv jim mezi námi ubývá půdy. Odsud také ta zloba na „Čas" a občasná denunciace českých evangelíků.. Že protestant každý a v celém světě je celou svou podstatou a svým úsilím protestem proti Římu, rozumí se samo sebou; vůdcové českého protestantismu prohlásili proti Los von Rom-

nejednou, že jsou proti politické a národní stránce hnutí; že protestantům všude odpadnutí od Říma je sympatické“ (a tudíž i odpadnutí ve jménu německého „Los von Rom“), „rozumí se samo sebou, jako našim katolíkům a zejména katolickým listům katolisující hnutí v Anglii je sympatické. To všecko jsou věci tak prosté, věci celému vzdělanému světu jasné« (což samo o sobě nečiní věci ty bezvadnými všude, známeť dosti věcí naprosto prostých a celému, nejen vzdělanému, nýbrž i nevzdělanému světu naprosto jasných, kterých přes to za věci všude bezvadné a přípustné nepokládáme jako na př. obvyklé vyprázdňování střev, pojímání se atd.!) „jen ‚Nár. Listy‘ troufaly si pro ně nás a realism denuncovat.“ —

d) O českém hnutí „Pryč od Říma“ tvrdí se nejen to, že není ani co do účele, ani co do účinku „prací pro krále pruského“, nýbrž i to, že účinek hnutí tohoto právě naopak znesnadňuje dosažení cílů „práce pro krále pruského“, a sice též odzbrojováním šovinismu říšskoněmeckého: 1) č. 190. ze dne 14. července (str. 1.): „.. uvádíme zde výňatky z článku, který uveřejnil tento domnělý agent pruské vlády ve svém listě ‚Deutsch-Evangelische Correspondenz‘:“ (v uvedených pak výňatcích čteme mezi jiným toto:) „Jako jsme v Německu přesvědčeni, že protestantism posiluje osvícený cit národnostní, tak zajisté působí i protestantism na české evangelíky“. K tomuto výroku přičiňuje „Čas“ v závorkách následující poznámku: („Tedy Schindowski čeká od protestantismu posílení národního uvědomění v Čechách. Jak se to srovnává se snahou Čechy poněmčiti, chápou snad jen Národní a Katolické Listy. Pozn. red.)“ (Tu měla, trvám, redakce „Času“ jen ještě doložiti, že patrně i tento účinek protestantismu jest jedním z motivů ochoty říšskoněmeckých evangelíků, podporovati protestantism mezi lidem českým); — 2) č. 213. ze dne 6. srpna (str. 1.): „Ovšem dopouštějí se“ („Nár. Listy“ totiž) „opět nové a našimi polemikami několikráte přibité perfidie, jako by české hnutí Pryč od Říma dělo se k politickému prospěchu Pruska a proti prospěchu rakouské říše“; — a 3) č. 191. ze dne 15. července (str. 3.): „Píše se nám z kruhů evangelických: .. Naše církev ode dávna odkázána jest na podporu mezinárodního spolku Gustav-Adolfského, jejž ‚Nár. Listy‘ ještě nedávno hájily! Naši farářové mají ode dávna styk s protestantskou cizinou a působili na ni ve smyslu českém, ryze vlastenecké m; to se dálo za evangelické éry mladočeské a stalo se také nyní, když naši lidé svých známostí využili k tomu, aby v protestantské cizině, hlavně“ — (následující podtrhuji já) — v „Německu odzbrojili nacionalistický šovinism hnutím Los von Rom.“ —

P. d.

Zájmová společenstva zemědělská.

Pokud jde o osobní podklad zemědělských společenstev příslušníky jedné a téže národnosti, shledáváme se tu se zajímavou a po našem soudě vysoce důležitou zákonodárnou novotou. Nečiní se více pokus nějakých národnostně smíšených jen když teritoriálně jednotných organisací. Divorçons! Není třeba žádných bojů menšin o uznání práv jejich jazyka v jednáních organisací: buďtež konstituováni příslušníci každé národnosti ve společenstvo zvláštní nebo buďte malé menšiny přiděleny ku stejnorodým sousedním společenstvům. Že osnova žádá počet aspoň 200 členů s jistým obnosem daně, má svůj dobrý důvod: aby se nenatvořila společenstva finančně příliš slabá, jež předem již nebyla by proto se své úkoly. Ale přílišná úzkostlivost přec by nebyla na místě: k čemu byly by tu organisace ostatní a zejména organisace organisací: národnostní odbory zemědělské rady, než aby (rozumí se: vedle ostatních svých úkolů) také finančně pečovaly o posilu svých slabých t. j. o finanční pomoc takovýmto exponovaným organisacím? V tom právě musí také záležeti vzájemná stavovská pomoc! Rozhodně však je nepřijatelno stanovení jisté r e l a c e — jako osnova chce $^1/_{10}$ celkového obnosu všem, kdož členstvím v zájmovém společenstvu v okrese vůbec jsou povinni, předepsané pozemkové daně — relace mezi daní takto menšině a většině předepsané. Tato relace je zbytkem oněch tahanic o to, který okres má býti pokládán za smíšený, když šlo a jde o nemotorné organisace teritoriální. Pro posouzení možnosti existence a prosperity takového národnostně samostatného společenstva je rozhodnou a b s o l u t n í suma minimálních nákladů se slušnou existencí a prosperitou jeho spojená a ochota té které národnosti krýti z příjmů svého odboru zemědělské rady deficity takových společenstev. Výše minimálních nákladů existenčních ve smyslu právě zmíněném však sotva dá se zákonodárci předvídati při možnosti takových růzností v teritoriálním rozložení různých menšin a také není ani třeba se jí zabývati: stačí, když se zajistí v jednotlivých případech ad hoc, aby příslušný odbor zemědělské rady mohl se prohlásiti, je-li ochoten nésti ty deficity, jež vlastními příjmy společenstva krýti by se nemohly. Z toho však plyne: Vůle menšin prostou žádostí projevená a prohlášení příslušného odboru zemědělské rady, že chce nésti zmíněné deficity jeho, měly by stačiti ku založení samostatných národnostních, zejména minoritních společenstev ve smíšených krajích. — Výslovně budiž podotčeno: prostá žádost, ne tedy žádost určitého počtu účastníků, budiž podmínkou zřízení samostatného národnostního společenstva. Všecka zkušenost nám o tom schází, jak poměry se vytváří, nemáme nijakého statistického podkladu pro posouzení věci, nač tedy si nadělati do zákona zbytečných a z věci ani neplynoucích závor, jichž bychom se hned tak nezbavili. Za to však jedné závory nutně je třeba,

které v osnově není: závory proti zdivočilé agitaci národnostní. Má-li totiž býti zabezpečen zdar této na podkladě osobním založené organisace národnostní, je nezbytno, aby zabezpečena byla volnost individuálního osvědčování národnostního, aby znemožněn byl každý nátlak a každý vliv, tuto volnost ohrožující. Věc ta je důležitosti nemalé, ba snad možno říci, že ohromné pro prejudic, který by se jí vytvořil pro řešení národnostních sporů u nás. — O věci, o kterou tu běží, přinesly »Rozhledy« XII. 39. zajímavý a velmi instruktivní článek tajemníka českého odboru zemědělské rady dra. K. Viškovského: »Útisk a ochrana národnosti v životě soukromém«, kde o potlačení volného osvědčování národnosti se praví: »V této příčině bylo by záhodno pro účele právní ochrany zachytiti takové případy útisku, kdy utiskovatel zneužívá své převahy sociální, svého postavení úředního a pod. k obmezení národnostní sféry osoby jiné. Požaduji proto, aby ohroženo bylo trestem, pakliže zaměstnavatel, představený v úřadě nebo vůbec osoba vykonávající úřad nebo funkci veřejnou, věřitel, pronajímatel věcí nebo prací, nebo zástupce a zmocněnec takového zabraňuje neb obmezuje osobě mocí takového soukromoprávního poměru nebo vlivem veřejného úřadu svého přímo nebo nepřímo na něm závislé, užívati neb osvědčovati v životě soukromém« (snad též veřejném?) »a to v mezích zákona a slušnosti svoji národnost zejména tím, že zabraňuje nebo zakazuje jemu a příslušníkům rodiny používati volně jazyka vlastní národnosti, vzdělávati sebe a příslušníky rodiny v tomto jazyce ve škole i soukromě, přihlašovati se úřadům i soukromě za člena národnosti. Zakázána měla by býti i soukromá ujednání, která této zásadě odporují a mělo by přestoupení tohoto zákazu býti trestno na smluvní straně útisk zamýšlející.« — Nedalo by se těchto myšlének užíti při vypracování zákona, o nějž běží? Věc je velmi vážná: běží o pokus s novým organisačním principem, opouští se pouhé teritorium, staví se na osobách, běží o prejudic, nesmí se tedy stavěti na písku! Stavělo by se však, kdybychom nezabezpečili této osobní organisaci to hlavní — osoby! Zejména český odbor zemědělské rady měl by tu svojí váhou podepříti svého tajemníka, který patrně je s to příslušná ustanovení vypracovati, aby mu bylo umožněno, aby tak učinil. — Forma, ve které by se tak státi mělo, je na snadě: stačí pojati do osnovy chystaného zákona trestní ustanovení na ochranu svobody osvědčování národnosti. Věcných potíží by tu valně nebylo, větší potíž byla by s otázkou trestní kompetence. Soudní jistě sluší dáti přednost!

Nečiníce si však ilusí o vydatnosti ochrany některými soudci příslušníkům jiné národnosti garantované, uznáme, že bylo by třeba ještě garancií dalších: zvláštní rychlosti řízení, zejména pak rychlosti řízení odvolacího i dovolání a opatření, aby ve vyšších instancích rozhodovaly nestranné senáty. Když by však toho nebylo lze docíliti, budiž doznáno, že i správní

řízení — ovšem že přiměřeně urychlené — a konec konců kontrole správního dvora soudního podléhající, poskytovalo by dosti garancií ochrany. Rozhodně však ochrany takové je třeba, aby se ukázalo, jak cenný je organisační princip osobní, jenž by bez kautel takových ovšem musel ztroskotati. — Je toho tím více potřeba, an zdvíhá se u nás dosti značný, třebas krátkozraký, ale přece skutečný odpor proti nové této methodě řešení národnostních problémů, nedoceňující, opakujeme, ohromný její význam pro národ, jako je náš, promíšený jinonárodními živly a mohoucí zatím snáze docíliti samostatnosti politické takovou organisací osob, která by umožnila, aby nám do našich záležitostí neměl nikdo co mluviti, nežli my sami: národnostní samosprávou organisovanou takto podle stavů a na konec i celku. Zbude vždycky ovšem dost úkolů teritoriem samým daných, které nebude lze jinak řešiti, nežli za kooperace národností obou a bude právě dalším problémem moderní naší vědy ústavní, jaké orgány kooperativní pro ně vytvořiti a jak zabezpečiti bezvadné fungování jejich. Ale pro úkoly do té míry od území neodvislé, jako jsou podněty a sprostředkovatelské funkce chystaných zemědělských společenstev zájmových, je na místě samostatná organisace pro příslušníky každé národnosti. Vedlo by však daleko, kdyby význam národnostní samosprávy na podkladě osobní organisace plně měl zde býti oceněn. To, co dosud řečeno, stačí prozatím, aby na význam její položen byl důraz, třeba jen ještě upozorniti na to, že delegáti společenstev obojí národnosti mají dle osnovy tvořiti valnou hromadu dvou národnostních odborů zemského zemědělského ústředí, zemědělské rady, kterými národnostní organisace zemědělská má vyvrcholovati, nad nímiž však vybudován sbor ústřední, ze zástupců národností obou, pairně jeden ze zmíněných kooperativních orgánů obou národností. Také toto hledisko neuškodí zdůrazniti: Zajímavo je, že až při zemském ústředí konstruuje se takový orgán společný — není v menších obvodech dosti klidu a vůbec vhodných disposic pro ně?

Vývody dosavadními otázka osobního podkladu zemědělských společenstev není však vyčerpána. Třeba přihlédnouti ještě k ustanovením osnovy, dle nichž na straně jedné mají býti členy teprve hospodáři vykazující aspoň 1 ha výměry a a 40 K katastrálního ryzího výnosu*), na straně druhé pak členům okresního společenstva platícím aspoň dvanáctinu pozemkové daně všem členům tohoto společenstva předepsané dává se virilní hlas ve výboru společenstevním s právem dáti se zastupovati plnomocníkem. Smysl ustanovení těch je celkem ten:

*) Místo tohoto lépe by bylo dosaditi daň pozemkovou, poněvadž jsme jednak zvykli více operovati daní než-li jejím podkladem, jednak také proto, že při opravě daně pozemkové, na níž konečně jednou již také dojíti musí, katastrální výnos neobstojí a užití jeho za podklad organisace zemědělské, mohlo by býti dokonce vážnou překážkou oné reformy.

vyloučení »parcelových« hospodářů ze společenstev a privileje pro velkostatkáře (deskové a nedeskové, kteréžto rozlišování aspoň zde říšským zákonem přijato nebylo a tudíž zcela nepochopitelně ještě paraduje v pozoruhodné jinak knize dra. Roháčka »Předpis pozemkové daně 'na Moravě a závazná společenstva zemědělská«.) — Tu přesunuje se těžiště na první pohled na pole hospodářské a sociální, avšak nesmí býti zapomínáno také na národnostní význam těchto ustanovení, význam pro společenstva minoritní: čím užší totiž bude kruh členstva, tím nesnadněji bude zřizovati společenstva taková. Dixi et salvavi animam. — Stanovisko pak hospodářské a sociálně politické vůči těmto ustanovením zaujato bylo vlastně již v úvodu tohoto pojednání: odmítání »parcelových« značí nebezpečný prejudic pro budoucí vývoj agrární politiky u nás, ve smyslu oné povrchní, ale přec tak sebevědomé politiky, proti níž hned úvodem bylo nutno postaviti se odmítavě. — Jsou ve výčtu oboru činnosti společenské velkou většinou body společné hospodáři vládnoucímu nad jediným kouskem pole i hospodáři majícímu velkostatek, třeba že oba měli také zájmy zcela různé. Zbavovati v účastenství na obraně oněch společných zájmů masu majetku parcelového, znamená pak nejen oslabení této obrany, odnětí jí širokého podkladu, který ve skutečnosti má, ale i zákonodárnou osobivost těch, kdož by ustanovení takové chtěli kodifikovati, osobivost tím nemístnější, čím slibnější byla by podpora vývoje nového selského stavu úvodem vylíčená, osobivost vysvětlitelná jenom doktrinářstvím, které váže se raději na neschopného, snad ničemného nynějšího držitele usedlosti, než-li by se poohlédlo po schopné budoucí náhradě za něho a podnikajíc neobratně marnou práci držeti polomrtvého neplavce nad vodou, jest s to čilého plavce sraziti do hlubin. Organisace s e l s k é h o stavu, jak se pořáde akcentuje, ovšem předpokládá více než-li pouhé držení jakéhokoli kousku, když díváme se z pouhého hlediska výměry, ale oproti tomu zase není jen výměra a katastrální výnos statku jediným kriteriem sedláka — přece se mají organisovati lidé, nikoliv nemovitosti! Osobní vlastnosti: chuť do sedlačiny, která je v tak žalostném úpadku u masy dosavadních příslušníků stavu, zvláštní schopnosti jedním slovem jako nadání označované, to jsou přece hlavní a nejdůležitější podmínky organisační, zejména když jde o organisaci do té míry agitační, jako mají býti zamýšlená společenstva zemědělská. Poněvadž však nikdo nemá napsáno na čele, že nebo pokud vlastnostmi takovými vládne, je velmi nebezpečno a priori někoho vylučovati a nelze tedy než domáhati se naprostého odstranění uvedeného censu jako podmínky členství ve společenstvech. Osnova navrhuje volení výborů společenstevních ve třech sborech. Návrh takový předpokládá značné rozdíly zájmů — bylo by tomu tak skutečně, kdyby členy společenstev byli jen sedláci? Nezdá se. Ovšem však mělo by smysl dělení ve 2 ev. 3 sbory dle pevného censu volebního pro každý sbor stanovami společenstevními určeného dle lokálního třídění hospodářů v drobné, střední, event. větší.

Po případě by se i rokování a usnášení o jistých záležitostech mohlo díti v těchto sborech-sekcích. Pokud pak jde o virilní zastoupení velkých statků — budiž. Než aby mělo býti odepření jeho překážkou uzákonění společenstev, raději budiž: prohlédneme-li specielní výčet úkolů společenstevních svrchu uvedený, vidíme, že vlastně se zřetelem na výlučné zájmy velkostatku sotva byl sděláván, netřeba tudíž míti zvláštních obav, co věci se týká. Politickou příchuť mělo by virilní zastoupení velkostatku, kdyby vypadlo slabě zastoupení t. zv. zemědělské inteligence jako eventulní protiváhy proti nežádoucímu snad vlivu velkostatku. Leč třeba se ohraditi proti právu zastupování virilisty plnomocníkem z řad panského úřednictva. Uvážíme-li totiž nejčastější případ, že virilista velkostatkář bude kavalír, shledáme, že tam, kde jeho osobní účast ještě je vítána, účast jeho zástupce, panského úředníka, může býti a zpravidla bude již sotva přijatelna. Kdo měl příležitost pozorovati panské úředníky, zejména v místech, kde »vrchnost« nesídlívá vůbec nebo jen výjimečně, každý jistě plně dosvědčí důvodnost obav před nimi; to nebývají kavalíři! — Mimo to však a hlavně třeba též zvýšiti kvotu daně dávající virilní hlas ve výboru společenstev. Stejně pak potřebuje obmezení návrh osnovy, podle něhož aspoň šestina členů odborových výborů rady zemědělské volena býti musí výhradně z velkostatkářů t. j. majitelů aspoň 400 hektarů půdy, při čem půda lesní by se čítala pouze polovicí své rozlohy.

Příznačno jest, že osnova, jak vylučuje »parcelové,« tak i zemědělské dělnictvo (zde ovšem stejně jako říšský zákon). Organisace zemědělství bez organisace zemědělského dělnictva nedá se však dobře mysliti. Organisujte držitele půdy bez jeho pomocníků, »vyděděných«, a rozšíříte i prohlubíte jenom rozpor mezi obojími: zemědělské dělnictvo byť ani nepatřilo do tábora některé ze socialistických stran, velmi žarlivě stopuje každý krok svých zaměstnavatelů a v každé organisaci, v níž by nemělo podílu, bude viděti nebezpečí pro sebe, zejména když mezi úkoly chystané organisace jmenuje se též spolupůsobení při provádění životního, nemocenského, úrazového, invalidního a starobního pojišťování osob zaměstnaných v hospodářství polním neb lesním, poukazování neb sprostředkování práce, vydávání formulářů kontraktních za účelem úpravy smluv s hospodářskými dělníky, zřizování rozhodčích výborů k dobrovolnému urovnání sporů mezi členy společenstva a jejich pomocnými dělníky z pracovního a námezdního poměru, kterýžto společenstevní úkol přímo vyžaduje účasti dělnictva a j. I bylo by záhodno, když jinak ne, tedy aspoň jako na nejbližší etapu vývojovou při dalším vytváření těchto společenstev pomýšleti na něco podobného jako je pomocnická hromada při společenstvech živnostenských (§ 120. živn. řádu) a i další instituce dělnické při nich. S důrazem budiž při tom poukázáno k tomu, že zájmy zemědělce zaměstnavatele a dělníka z valné části jsou totožnými a

že od rozšíření organisace v tomto směru lze očekávati jen její posílení.

Tím byly by vyčerpány nejdůležitější otázky vyskytující se při probírání naší osnovy. Ani z daleka nejsou vyčerpány otázky a poznámky všecky, ale jednak pro menší jejich váhu a někde snad přílišnou odbornost spíše do odborné revue patřící upouštíme od jejich projednání. K vůli ucelení obrazu chystané organisace budiž ještě jen podotknuto, že svrchu zmíněnní delegáti společenstev tvoří valné hromady obou odborů zemědělské rady, na nichž volí se jejich výbory, jejichž členy mají mimo toho býti zástupci vládní a zemského výboru, znalci vládou a zemským výborem povolaní a s hlasem poradním osvědčení odborníci, výborem odborovým povolaní, po případě zástupci spolků, jež dle stanov povolány jsou ku zvelebování některého zvláštního odvětví zemědělského, neb hospodářského průmyslu nebo některé odvětví jeho, jehož působnost vztahuje se na celý obvod království neb na značnější část jeho a které trvale rozvinují prospěšnou činnost, když jim právo vysílati takové zástupce přiřkne zemský výbor v souhlase s politickým úřadem zemským, slyšev příslušný výbor odborový.*) Podkladem finančního hospod. společenstev je z nejvýš 4% přirážka k pozemkové dani členům předepsané, správní náklady zemědělské rady uhražují se: 1. při sboru ústředním a ústavech jemu podřízených, pokud není příjmů jiných, z fondu zemského; 2. při odborech, pokud není příjmů jiných a pokud nestačí příspěvek státu a země, přirážkou nejvýš 2 proc. k pozemkové dani všech členů oněch společenstev, která tomu kterému odboru přináleží. Rada zemědělská nebo některý odbor její může býti rozpuštěn rozhodnutím císařským. Říšský zákon dal právo takové již místodržitelství, osnova činí tu tedy včasnou korekturu! Kéž by se podařilo vypracovati zákon i v každém jiném směru co možná nejdokonalejší — to by byl nejpádnější argument pro naše autonomní ideály! *K. F.*

Nový dělnický podnik v Praze.

Bude tomu pomalu třicet šest let, co otevřen byl slavnostně na Betlemském náměstí v Praze krám Chleboradova potravního a výrobního spolku »Oulu«. V dělnictvu pražském žije ještě dosti účastníků tohoto podniku s tak velkými nadějemi do života uvedeného a často v rozhovorech stolních vypravují tu mladším podrobnosti jeho osudu, zvláště o nadšení, jež vy-

*) Předsedy odborů potvrzuje císař, předsedu a místopředsedu ústředního sboru jmenuje císař. Sbor ústřední skládá se: z předsedy a místopředsedy, právě zmíněných, z obou předsedů odborových a jejich náměstkův, ze zástupce vlády, místodržitelem ustanoveného, z přísedícího zemského výboru tímto výborem ustanoveného, ze 6 členů, volených po třech od každého z obou výborů odborových.

volal nejen v Praze, nýbrž i na českém venkově, kde po příkladu Prahy vyrůstaly „Ouly«, »Včely« atd. jako houby po dešti. Známo že netrvalo nadšení — dlouho. Ve spolku vznikly osobní a politické rozmíšky, na vlivuplná místa dostali se lidé neschopní a za sedm let »Oul« neslavně skončil život svůj. Týž osud před tím a po tom postihl takřka všecky podniky venkovské. —

Úpadek Chleboradových podniků měl na dějiny dělnického hnutí v Čechách pronikavý vliv. Zarazil všecky pokusy toho druhu v Praze a značně znemožnil rozvoj konsumního hnutí na venkově českém. V dělnictvu pražském, hlavně inteligentnějším, zakořenila se taková nechuť ke konsumnímu hnutí, že ani úspěchy nedaleké ciziny nemohly je doposud pro ně rozehřáti. — Nechuť tu znovu oživovaly a posilovaly úpadky konsumů založených porůznu v českých městech, obzvláště když tím v místě utrpěly nebo i — ztroskotány byly jiné organisace dělnické. — Tak se stalo, že když před několika lety byly kříseny konsumní snahy k životu, usnuly za krátko samy ve všeobecné netečnosti — nebo upuštěno bylo od nich, jakmile pokus s konsumem v Libni se dodělal výsledků tak špatných.

Teprve letos probudilo se opět v Praze mocnější hnutí konsumní. Popud dán čilým ruchem v konsumních organisacích sev. Čech a mohutným rozvojem konsumního hnutí ve Vídni, kde »První dolnorakouský dělnický konsum v Pětidomech« má již přes 14.000 členů a zaměstnává 171 zřízenců. Zdálo se, že zdravý počátek vyjde z malého společku »Svépomocné sdružení dělníků českých«, založeného někdy před 16 lety, jenž sídlo své má v hostinci »u Pštrosů« a tam v neděli dopoledne potraviny svým členům prodává. Výbor spolku zabýval se letos na jaře myšlenkou, jak by se dal spolek rozšířiti a učiniti prospěšným širšímu kruhu dělnictva, a přistoupil konečně na to, aby prodej spolku byl organisován dle pravidel u moderních družstev obvyklých a zahájena byla agitace v dělnictvu. Důvěrná schůze ve Vršovicích, jež měla to na programu, korunována byla úspěchem. Přihlásilo se hned na poprvé přes třicet nových členů, i z jiných předměstí a čtvrtí pražských. Avšak agitací Wondřichovou bylo několik členů výboru přemluveno a k založení nedošlo.

Avšak myšlenka nevzala již za své. Dělníci poznali, že i malý spolek potravní mohl by poskytovat jisté výhody a tím větší že lze očekávat od spolku rozsáhlého, rádně řízeného. Mimo to lákaly k další činnosti zprávy o prospívání konsumů na severu Čech a ve Vídni. Tak vznikl komitét z několika příznivců hnutí konsumního, aby založil větší konsumní družstvo v Praze, které by netoliko opatřovalo dobré a levné zboží pro své členy v Praze a blízkém okolí, nýbrž stalo se zároveň jakýmsi nákupním svazem pro jiné konsumní spolky české. Tyto dny vydal komitét agitační brožuru „Důtklivé slovo k dělnictvu

v Praze a okolí«, v níž ukazuje na užitečnost spolků konsumních, vyličuje jejich rozvoj v Anglii, Německu a Belgii a vybízí na konec dělníky, aby přistupovali k projektovanému podniku v Praze.

Název podniku bude »Ústřední konsum dělnický v Praze« a bude dle brožury zřízen následovně: 1. Sídlo bude v Praze. V předměstích zřizovány budou postupně, dle toho, kolik členů se přihlásí, obchody filiální. 2. Ručení členstva bude obmezené, t. j. každý člen ručiti bude svým závodním podílem a dalším obnosem, jenž splacen nebude, ve výši tohoto závodního podílu. 3. Každý člen bude povinen zaplatiti 1 korunu zápisného a zakoupit jeden závodní podíl, jehož výši určí ustavující valná hromada. Bude to asi 10 až 20 korun a bude lze spláceti je ve lhůtách. Závodní podíl zůstane majetkem člena. Vystoupí-li člen z podniku, obdrží obnos ten zpět. 4. Každý člen bude spolumajitelem jmění družstevního, bude míti rovný nárok na podíl z čistého zisku a právo ve schůzích společenstva zkoumati správu podniku, voliti a sesazovati odpovědné funkcionáře a spolu rozhodovati o všech důležitějších záležitostech společenstva. 5. Obchod povede se dle pravidel cizozemských spolků konsumních: a) prodávati se bude jen členům; b) prodávat se bude za hotové; c) zbylý čistý zisk po věnování k různým fondům rozdělen bude mezi členy v tom poměru, jak mnoho který z nich zboží ze spolku odebral.

Brožura upozorňuje dělníky, kteří by za členy chtěli přistoupiti, že účelem společenstva nebude rozdělovati dividendy, nýbrž dodávati členům zboží dobré jakosti a váhy za cenu obvyklou v obchodech nejsolidnějších; organisovati z dělnictva pevnou moc konsumní, která by se úplně vybavila ze závislosti — na překupnictvu a umožnila časem dělnictvu výhody větší, a konečně založiti vlastní výrobu a různé podniky dělnickému hnutí prospěšné. Účel podniku je výslovně socialistický.

Značné místo v brožuře zaujímají polemiky proti protivníkům konsumních družstev. Vyvrací názor, že konsumní hnutí vychovává dělníky v názorech ‚maloměšťáckých, nesocialistických.' Líčí nádheru a velikost budov, bazarů a hotelů, jež konsumními družstvy byly postaveny a které již »trčí ve stech a stech měst Evropy k oblakům« rozhlížejíce se pyšně po vůkolních budovách kapitalistických jakoby jim chtěly říci: »My jsme prvá díla probudivšího se obra proletářského k životu.«

V době Chleboradově nebylo hlavní podmínky zdaru, totiž vyvinutého smyslu dělnictva pro organisaci a disciplinovaný postup. Také v jiných zemích, na př. v Anglii, vidíme zprvu nezdary. Mrs. Sidney Webb vypravuje ve spise o britickém hnutí družstevním, že v Anglii byl nezdar ve mnoha případech a právě nové vzpružení se po nezdaru a úspěchu byly obyvatelstvu Londýna a Birminghamu mocnými pobídkami, aby vytrvalo. Snad v žádné zemi nedožilo se dělnictvo tolika úpadků jako právě v Anglii, kde je dnes přes dva miliony otců rodin

organisováno v konsumních a výrobních spolcích. Z tabulky, kterouž Sidney Webb ke své knize připojuje, viděti, že od r. 1870 do r. 1889, tedy za necelých dvacet let postiženy byly bankrotem 844 konsumní spolky! V jediném hrabství yorském padlo jich 79, lancském 69 atd. A po každém úpadku nové vzpružení a nové pokusy, které konečně vedly k onomu rozvoji konsumního hnutí, jež vidíme dnes v Anglii.

Příčiny, proč tragický osud Chleboradových spolků po několi desítiletí u nás podlomil tyto snahy, myslím, nelze tak výlučně hledati v malé podnikavosti českého dělnictva, jak se zpravidla činí. Spíše sluší je hledati v našich poměrech národnostních a kulturních. V národnostních proto, že je u nás mnoho inteligence všech stavů zaneprázdněno myšlenkou národní a odváděno od otázek sociálních a že trpí naše dělnické hnutí nedostatkem inteligentních pracovníků.

Kulturní závadou byl a je nedostatečný rozvoj české literatury národohospodářské, zvláště nedostatek spisů a brožur o organisacích konsumních, z nichž zakladatelé takových organisací by mohli čerpati poučení a jiní k zakládání jich byli povzbuzováni. I naše časopisy jen zřídka mají zprávu o hnutí konsumním. Sidney Webb důrazně upozorňuje, jak důležita je v konsumním hnutí propaganda slovem a písmem. Propagandy u nás dosud nebylo! *J. Nový.*

Chýše — Ho Jo Ki.

Názor života Kamo No Chomei.*)

Podáváme ukázku japanského literárně-filosofického díla Hojoki, napsaného r. 1212 filosofem Chpmei Kamo. Hojoki znamená: Ho = čtverec, Jó = 3 metry, Ki = popis; tento titul dostala kniha proto, že domek, ve kterém spisovatel bydlil, byla chaloupka, jež zaujímala 3 čtvereční metry. Z počátku byl hlídačem chrámu Kamo no Yashiro v Kiotu, tehdejším hlavním městě Japanu a byl povolán císařem Gotoba za redaktora společnosti pro japanskou poesii na dvoře císařském, protože byl znám jako hudebník a básník. Chomei Kamo chtěl býti z počátku nástupcem svého otce, který byl hlavním hlídačem chrámu, což se mu však nepoštěstilo. Uražen uzavřel se světu, a žil jako samotář v Ohaře poblíže Kioto, kde se pak Renin nazýval. Později povolal ho sice k sobě jenerál Sanetomo Minamoto, avšak od něho vrátil se brzy do své otčiny a vystavěl si na hoře Toyoma v Hino druhou a poslední samotářskou chýši, kterou popsal v díle: Jeho úvahy o chatrči. Tu načrtl i svoje filosofické vyznání víry vzniklé ne z uraženého citu pro čest, ale z dlouhého a hlubokého studia filosofického učení

*) Ein kleine Hütte von Kamo No Chomei. Berlin C. A. Schwetschke und Sohn.

Číny (Taoism) a Indie (Buddhism), jež káže povrhovati světem. Několik ukázek této krásné knihy:

Můj (spisovatelův) způsob života jest tento: denně modlím se a čítám ve svatých knihách, avšak když mně to již jest obtížné, mohu si odpočinouti, a nikdo není zde, kdo by mne rušil, ani ten, před kým bych se styděl. Příkaz mlčení není mi těžký, neboť nic mne nesvádí porušiti ho.

Překrásný pohled skytá mi z rána vlnící se moře, cítím při tom s básníkem Musami, který tak krásně opěvuje moře s krásnými loděmi, jak se smekají a sklouzají okolo hor a domů. Také večer vzbuzuje příroda uměleckou náladu; věje-li vítr listy katsurovými, napodobuji styl slavného hudebníka Gentotokua na řece Jinyo no Ko.

Jsem-li dobře naladěn, pokouším se vypozorovati všechno na přírodě a hraji: »Šumění podzimního větru« při čem šeptají stromy matsuové, nebo »Šplýchání řeky« co při tom hučí moře. Nejsem sice zkušený hráč a zpěvák, avšak stačí mi to, abych se potěšil.

Na úpatí hory stojí ještě jedna chýše, ve které bydlí lesník, jehož mladý syn často mne provází. Ačkoli jsme velice rozdílni věkem, jemu jest šestnáct, mně šedesát, přece jest naše radost a zábava stejná. Často jdeme spolu a trháme květy zubana, sbíráme klikvy a plníme koš divokými zemáky a petrželí.

Někdy jdeme na rýžová pole, která leží na úpatí hory a sbíráme klasy.

Za krásného počasí vyšplhám se na vrchol hory, který skytá mi krásnou vyhlídku. Vidím daleko, daleko do nebes mé otčiny, kde odpočívají Kobatayama, Fushiminosato a jiní. Tato krásná krajinka jest volným vlastnictvím, kterého může každý užívati. Nejsem-li unaven, putuji dále podél řetězu horského až k horám Sumiyama a Kasadari. Často ubírám se do Iwamy a modlím se v Ishiyamě, nebo jdu k slatině Awazu no Uo, kde holduji zesnulému velikému hudebníku Semimarovi. Přes řeku Tagawagawa vede cesta k hrobu velikého básníka Sarumarudayu, který ve mně vzbuzuje úctu.

Překrásné květiny bují na zpáteční cestě, trhám krásné ratolesti třešňové, červené květy momiji (javorové), kapradím a plody, které jsem nasbíral, ověnčují obrazy Buddhy, zbylé schovávám jako domácí zásobu.

Když večer sedím ve své tiché chýši, do které padá světlo měsíční, vzpomínám si na dřívější slavné muže. Z dáli proniká až ke mně křik opic a moje rukávy vlhnou slzami. Zde, onde šustí ve trávě světlušky a třpytí se jako strážný oheň rybářův na dálném ostrově Makishima.

Prší-li za úsvitu, bojím se, jako kdyby bouře to byla, která klátí stromy. Pak volá bažant a moje fantasie rozpřádá za volání »horo horo«, jako by mne volali moje rodiče. Lesní jeleni blíží se krotce ke mně, znamení to, jak vzdálen od světa žiji. —

Když vstávám nebo lehám, opravuji oheň, který jest jediným přítelem mého stáří.

Krásná krajina jest osamocena a nikdo sem nepřichází, protože jest zde tolik sov, které zahánějí svým křikem všechny lidi, neboť křik jejich je tak strašný na poslechnutí a lid činí melancholickým.

Blížím se již smrti, neboť mi ubývá života jako měsíce, který mizí za západními horami a jehož zářící světlo hasne. Nastupuji cestu do temného světa, kde teče řeka Sanzu.*)

Buddha učí, že srdce nikdy nemá býti zaujato pozemskými statky. Proto jest již bezprávím moje láska k této chýši. Zrovna tak jest to s mojí náklonností k samotářství.

Uváží-li se však vážnost věčnosti, jak může se ještě promrhati drahocenný čas neužitečnými zábavami?

V tichých hodinách ranních, když je kolkolem ještě vše ticho, předstupují tyto pravdy před moji duši, a já je zkouším a říkám si: Účel tvého útěku před světem, tvého samotářského žití zde v lese, byl pouze ten, aby duši očistil a v pobožnost ji pohřížil. Tvůj zevnějšek rovná se svatému, ale tvoje duše jest ještě nečista. Domek podobá se dobře mudrci Jomiokoji, avšak činy jsou mnohem menší, než mužů Šuri a Bandoku. Měla chudoba vliv na tebe? Anebo bylo v tobě zlo příliš mocné?

Na to nemá moje duše odpovědi, — avšak na mých rtech třese se bezděčné jméno »Buddha« — a pak nastává mlčení!

Řeka proudí neustále, avšak voda její nikdy není táž, je vždy nová ve věčné změně. Pozorujeme-li pěnu, která na povrchu plave, vidíme, že mizí a hned zase se tvoří, ale nezůstává dlouho stejná.

Podobný obraz podávají lidé a jejich příbytky.

Domy, jak vznešených, tak i prostých, které v nádherném hlavním městě vedle sebe stojí a jichž střechy se leskem na vzájem předstihují, zdají se býti postaveny pro pokolení. Kdybychom se však tázali, jsou-li trvalé, sotva bychom nalezli jednoho ze starých domů. Některé dílem zmizely a byly přestaveny, jiné zase změnily se z velkých na malé.

Zrovna tak jest to s jich obyvately. I v jednom místě, i tam, kde mnoho lidí bydlí, zůstávají jen některé osoby, které se narodily za starých dob. Jedni umírají, druzí se rodí a střídají se pořád, jako pěna na vodě. Kdo ví, odkud přicházejí tito rodící se a umírající, a kam jdou? Kdo ví také, pro koho jich srdce se trápí a čím se veselí jich oči? Zda není pro nás svět než zatímným krátkým pobytem?

Tak zdá se, že domy se svými obyvateli závodí v nestálosti, jako svlačce s rosou, kteráž na nich leží.

---

*) Z hor Šide-ových přichází duše k řece Sanzu, kde stojí stará žena, která jí odejme pozemské roucho, odtud jde do soudní síně, kde před ni zrcadlo předloží a pak do nebe, aby snila na květech lotosu, nebo do pekla.

Rosa rozplývá se, co zatím květina ještě kvete. Ale ona také uvadne žárem ranního slunce. Mnohdy když zajde květ, rosa ještě zůstává, ale ne až do večera.

Psáno v 2. roce (1212) Genriki v posledním březnovém dnu v Toyamě mnichem Reninem. *R. Merš.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Na sněmu dolnorakouském podali a svojí většinou přijali křesťanští sociálové návrh, aby osmiletá školní docházka zkrácena byla o rok, za to však aby zrušeny byly úlevy. Ježto o školství rozhoduje se zákonem říšským a říšskou radou, je návrh snad zkušebným balonkem.

V *Uhrách* krise trvá. Devítičlenný výbor liberální strany, jemuž je uloženo vypracovati vojenský program, sešel se dne 18. a 21. t. m. k definitivní jeho stilisaci. Schválí-li koruna tento elaborát a přijme-li jej i uherská opposice za základ dalšího postupu v otázce vojenské, bude naděje na ukončení krise.

Země České. *Liga* pro všeobecné rovné *právo hlasovací* jmenuje se návrh, jenž byl v neděli 18. t. m. časopisy ohlášen. „Úkolem ligy bude: podávat petice za zavedení všeob. práva hlasovacího, poučovat přednáškami na schůzích veřejných i spolkových, jakož i soustavnými články časopiseckými a vůbec pečovat o to, aby požadavek ten z veřejné diskuse více nezmizel.“ Zdá se tento úkol ligy dosti hubený. To se všecko koná i bez ligy. „Poučovat přednáškami na schůzích veřejných i spolkových“, jakož i „soustavnými články“, je málo řečeno, neviíme-li, o čem bude poučováno. Ježto návrh vyšel ze strany mladorealistů, skupených kol „Přehledu“, jest u stran jiných jistá nedůvěra vzhledem k tomu poučování. Všeobecné rovné právo hlasovací s poměrným zastoupením menšin jako politický prostředek k jakési nápravě veřejných poměrů, je jistě na čase a není pochyby, že se nám ho dostane dříve či později, podle důrazu, s jakým dělnictvo se ho bude domáhati. Ale až je budeme mít, ukáže se, že má také své stinné stránky. Realisté na př. poznají, že „zpátečnické“ strany (klerikální, živnostenské, agrární) budou míti silné zastoupení v parlamentě a že dokonce výběr poslanců bude snad i o něco horší než je posud. Náš lid venkovský i ve městech bude i potom tak málo se starat o veřejné záležitosti jako teď. Kdo chce všeob. rovné hlasovací právo, musí tudíž chtíti i to, aby stinných jeho stránek bylo co nejméně. Dokonalý stav by byl ten, kdyby každý volič svobodně a jen po vlastním rozumu rozhodoval a poslanci dovedl uložiti směr a cíl a jej kontrolovati. Od toho však jsme daleko — a tak když už liga, tedy také na to, aby lidé se učili sami mysliti a sami rozhodovali o sobě. Ale tu jsme zase u otázky ústředního vedení takovéto ligy. Jinak ligu provázíme přáním zdaru!

Obstrukce Němců na českém sněmě trvá nepřetržitě. Naděje na kompromis zhoršeny prohlášením dra Eppingra, že Němci budou mařit sněm v nynější podobě.

Na *moravském* sněmě patrně po přání mp. Körbra chystá se nová smiřovací komise. Dne 16. října přikázány byly návrhy na provedení rovnoprávnosti obou zemských jazyků v zevní i vnitřní službě v zem. výboru, návrh na změnu zem. voleb. řádu, návrh na zavedení národních kurií, adresní návrh českých stran, návrh na zřízení okres. zastupitelstev 18člennému výboru bez odporu Němců. Dne 17. přidělen škol. výboru návrh dra Pražáka na změnu § 5. zák. z 24. ledna 1870, aby měšťanské školy byly zřizovány všude, kde toho potřeba káže.

Řešení *universitní otázky* začíná — z dola. Po marném volání, aby řádně vypravena byla česká universita v Praze a zřízena česká uni-

versita na Moravě, zahájeny byly stávky na české universitě v Praze studenty samými ve srozumění s profesory, ježto v přeplněných místnostech nelze vyučovati a trvati. Úřady akademické snaží se pro přednášky filosofické fakulty najati vhodné místnosti. Konečné rozřešení pak navrhují to, aby pro sekci matematicko-přírodovědeckou čes. university vystavěny byly ústavy na pozemcích slupských, pro sekci filologicko-historickou aby postavena byla zvláštní universitní budova v obvodu asanačním a v ní aby též umístěna byla fakulta právnická. Komité studentské navrhuje filosofům, zastavovat přednášky jen v místnostech naprosto nedostačujících a semináře navštěvovati, právníkům radí navštěvovati všecky přednášky, aby podán byl důkaz, že místnosti nestačí. Městská rada pražská usnesla se podporovati snahy university české po řádných místnostech a na sněmu českém podává rektor prof. Strouhal a prof. Čelakovský návrh, aby byla vyzvána vláda, aby zřídila centrální budovu universitní a budovu biblioteční, jež by odpovídaly moderním požadavkům. Podobný návrh, pokud jde o techniku, podají prof. Blažek a Fiedler.

Není to ostatek jediná nesnáz, již má ministerstvo vyučovací. I česká technika i německá universita v Praze zahajují stávku pro nedostatečné místnosti vyučovací. V Inšpruku chtějí italští akademikové donutiti správu vyučovací, aby zřídila universitu vlašskou, anebo aby nechala zřídit svobodnou universitu italskou. Doposud bylo v Inšpruku kol 100 stunentů italských, ale letos na heslo: Všichni do Inšpruku, jest jich už zapsáno přes 200. Ježto němečtí studenti agitují proti zřízení university vlašské, dojde as k třenicím.

Dva citáty z Goethe:

1) pro p. *Machara*: „My mladší říkáme lépe s Napoleonem, že politika je osud. Dejme však pozor, abychom neříkali jako naši literáti, že politika je poesie.. Anglický básník Thomson napsal výbornou báseň o počasech, ale velmi ubohou o svobodě a to nikoli proto, že nebylo poesie v poetovi, ale že nebylo poesie v saném předmětu! Chce-li básník působiti politicky, nezbývá mu, než se přidat k nějaké straně, ale jakmile se k ní přidal, jest jako básník ztracen; s Bohem volnosti duševní a nezkalená nepředpojatosti! Básník musil až přes uši natáhnout kutnu obmezenosti a slepého záští.“

2) pro ty, kdož žijí *„na divoko“ mimo strany*: „Kdo se po celý život přičiňuje, aby škodlivé předsudky vyvrátil, obmezené názory odpravil, ducha svého lidu osvítil, jeho vkus očistil a jeho přesvědčení a smýšlení zušlechtil: co může konati lepšího? a jak by mohl jinak vlastenečtěji pracovati?

Macharově Magdaleně.

Ba holka, jde to nějak s kopce
cos utekla mi z Rozhledů,
kde bylo pro tě celé patro
a domácí pln ohledů.

Tak je mi tebe jaksi líto,
když spíláš mi a klevetíš — —
ach na oku máš zákal šedý
a povážlivě vodnatíš.

Tam sedělo se ti tak měkce,
teď pobíháš mi ulicí
a pro zábavu její vládneš
čím dál tím hrubší municí.

Ba holka, jde to s tebou s kopce
cos k pouliční legraci,
však přes to mám tě rád jak dříve.
Tvůj bývalý pan domácí.

Muži, jenž s kloboukem v oči staženým vystupuje jako Mithridates.

Bůh Otec, obr, genij — — do slova?
Eh ta má paměť prokletá!
Snad trošičku Jste přilhal přec — —
No však! — Nu, vždyt Jste poeta!

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 31. ŘÍJNA 1903. ČÍSLO 5.

O některých ideách doby přítomné.

1. — Jedním z nejcennějších kusů v odkaze, který jsme přejali od doby minulé, jest poznání, že vesmírem vládne zákon.

Nic není nahodilého v přírodě ani v člověku; nic nepovstává bez příčiny v řadě věcí a jevů, a nesmírně složitý řetěz příčin a účinků nikde není přerušen. Víra starých dob, že bytosti stojící mimo přírodu a nad ní zasahují libovolně do jejího dění, je vypuzena z nového názoru na svět. Člověk není vyňat z tohoto zákona; neboť také on jest součástí přírody, jejím vyvrcholením sice, ale nikoliv bytostí zcela jiného řádu stojícího nad přírodou nebo mimo ni. Všecko jeho myšlení, cítění a konání je podmíněno celým současným i předchozím vývojem; v celém duševním i fysickém jeho životě není sebe nepatrnějšího záchvěvu myšlenky nebo citu, sebe nepatrnějšího úkonu, který by povstal náhodou nebo zázrakem či jakýmkoliv způsobem jiným než jakým povstávají všecky jiné jevy a děje: totiž dle zákona všeobecné příčinnosti.

Toto poznání, nikterak sice docela nové, ale vyvíjející se nenáhle a zjasňující vytrvalým pokrokem lidského ducha, ovládlo vědu tak, že snad není dnes již téměř jediného myslitele a vědce alespoň mezi těmi, kdo činí nárok na čestný titul ‚moderních', který by ji popíral a který by ji nečinil východiskem nebo předpokladem svých výzkumů.

2. — Než význam idee, kterou jsme stručně nastínili, není jen theoretický.

Z poznání podmíněnosti našeho myšlení a jednání vyplývá jakožto logický důsledek *idea humanity*.

Význam této idee jest asi následující:

Předně ničí u povýšených duchů pýchu na tuto povýšenost.

Můj rozum jest snad dokonalejší, bystřejší než rozum tam toho člověka — to je patrně obmezenec; cítění mé jest jemnější, moje snahy čistší. Nu dobrá: ale všecky tyto přednosti *nejsou mou zásluhou,* — „mou" ve smyslu tom, jakobych já byl jejich jedinou a poslední příčinou. Narodil jsem se s disposicemi k jistým přednostem; ohlížím-li se po příčinách těchto disposic, nalézám je v generacích předků, či přesněji v oněch předchozích podmínkách, na nichž vůbec můj vznik, vznik a celé somatopsychické utváření té malé bytosti, která před tolika a tolika lety spatřila světlo života, závisí. Kde je tu jaká má osobní zásluha?

Je to snad zásluha Spencerova, že se narodil s vrozenými schopnostmi pro spekulaci?

A naopak: jest to vina onoho duševně tak obmezeného člověka, že se mu takových disposic nedostalo? Snad jeho otec byl alkoholik; snad žili jeho předkové v bídě, která ubíjela životní jejich schopnost, přepínajíc ji; snad žili v blahobytu, který ji ničil, nezaměstnávaje jí. Kde je tu vina, osobní vina tohoto člověka?

Nikdo tuším nepřičte za osobní zásluhu krasavci úměrnost tahů jeho oblíčeje a eleganci jeho postavy; ale také tam toho člověka s šišatou hlavou a krhavýma očima nebudu moci rozumně činiti zodpovědným za to, že se mu krásy nedostalo. Má se věc jinak s vlastnostmi ducha?

Disposice jsou člověku vrozeny; proto nemůže mu býti přičítána ani zásluha, jestliže jeho disposice jsou dokonalejší, to jest, jeho vlastnímu životnímu rozvoji i prospěchu společnosti přiměřenější, než zděděné vlohy lidí jiných, ani vina, pakli takové nejsou.

Ale disposice nejsou všecko. Jest ještě jiný činitel, který působí na utváření povahy, totiž prostředí. Rodiče mi dali výborné vychování; následkem toho jsem dospěl vyššího stupně osobního vývoje než tam ten člověk, který nepožíval takového vychování. Je to však má zásluha — je to jeho vina? Byly i jiné okolnosti mému vývoji příznivé, jeho nepříznivé — je to má zásluha, je to jeho vina? Můj rozum je osvícen následkem toho všeho, jeho zatemněn předsudky; city mé jsou jemnější, jeho hrubé; mé snahy jsou ideální, jeho sobecké — ale mohu sobě přičítati zásluhu těchto předností, mohu jemu přičítati vinu těchto nedostatků?

Ovšem člověk může také sám si vytvářeti své prostředí a přetvářeti je; přemáhá je, bojuje a dostupuje přese všechny překážky nepříznivých poměrů vyššího stupně osobního vývoje než jiný člověk v týchž okolnostech. Ano — ale odkud se vzala v prvém člověku ona síla, jejíž mocí vítězí nad nepříznivými okolnostmi, kterým jiný podléhá? Proč tento nemá oné síly? Marně bychom se pídili po jiném výkladu, než který byl již podán: vrozená disposice u jednoho, nedostatek její u druhého.

Již z toho, co bylo řečeno, vyplývá i druhý význam humanity. Nejenom že potírá pýchu, ale učí také snášenlivosti. Ale tato snášenlivost nemusí ještě nutně býti indiferentismem, lhostejností k cizím vadám, ano nemůže jí býti.

Jinými slovy: vady, nedokonalosti jiných lidí jsou vysvětlitelny příčinami, které jsme vytkli: zděděnými disposicemi a vlivy prostředí. Jsou vysvětlitelny pravím: to jest, nebudu toho člověka pro ně odsuzovati, jej nenáviděti nebo jím opovrhovati, věda, že to nejsou osobní jeho vady, takové totiž, které by mimo jeho »já« neměly žádných příčin dalších. To znamená tedy snášenlivost. Ale vysvětluji-li si tyto vady, není tím řečeno, že bych k nim mohl býti lhostejný. Tak jako tělesná ohyzdnost, ačkoliv ji nepřičítám za vinu člověku, na kterém ji pozoruji, nezůstavuje mne přece lhostejným, ale vyvolává ve mně jisté a sice nelibé city, právě tak — nutností téhož psychologického zákona — vyvolávají i tyto duševní vady ve mně city nelibé. A dále. Tato, možno říci, esthetická nelibost je sesilována nelibostí jinou, povstalou odtud, že ony duševní nedostatky mých spolulidí mi přímo škodí. Předsudky, zatemňující rozum lidí, s nimiž se stýkám, jednak mne zbavují rozkoše sdílet se s nimi o své názory, jednak se pokoušejí i přímo mne strhnouti na svou nižší úroveň; a bráním-li se, dávají mi tisícerými ústrky cítit svou uraženou sílu. Právě tak ano i více škodí mi i mravní vady mých bližních. A nejsem-li to přímo já, kterého zraňují, pak jsou to tedy jiní lidé, ale i tu já mocí sympatie cítím s nimi bolest způsobovanou jim intelektuelní a mravní nízkostí jiných. Jak by tu bylo možno zůstati lhostejným?

Člověk — opět nutně, mocí přírodního zákona — směřuje k citům libým a tudíž i k odstranění toho, co jej jakýmkoliv způsobem zraňuje. Přeji si tedy také, aby intelektuelní opozdilost a mravní nízkost tam toho člověka byly odstraněny. Mohu k tomu přispěti? V nejvíce případech ano: neboť i já jsem vzhledem k tomuto člověku částí jeho »prostředí«. Snad je přístupen poučení, bude tedy možno jej povznésti. Snad není přístupen, snad vůbec není povznesení schopen; v tomto případě mohu hleděti, abych alespoň předešel možné škodné následky jeho vad. Šílence uzavírají do blázinců, nakažlivě nemocné do odlehlých nemocnic; mravně zvrhlé a nebezpečné lidí do žalářů. Šílence a nakažlivě nemocné zavírají do blázinců a nemocnic ne proto, aby je tam trápili, ale jednak aby je učinili neškodnými, jednak aby je, možno-li, vyléčili. Bylo by jen důsledné — důsledné vzhledem ku principům výše naznačeným —, kdyby i zločince zavírali do zvláštních budov ne proto, aby je tam trápili či trestali, ale aby je jednak učinili neškodny, jednak aby je, možno-li, polepšili. Vše to lze činiti bez nenávisti.

Být snášenlivým a povznášet; nechovat záští k opozdilým, ale soucit: to jest pravý smysl humanity.

Ano; odstraňujíc pýchu nad vlastními přednostmi učí humanita soucitu s nedostatky jiných — čili, což totéž jest, odstraňuje nenávist k lidem těmito nedostatky stiženým. Učí dívati se na nemoc ducha podobně, jako se díváme na nemoc těla; hrozíme se nemoci a léčíme ji, ale k nemocnému nechováme nenávisti, nýbrž soucit.

Někdy ovšem je třeba dát nemocnému i odporný lék; ale činíme tak jen tehda, když není jiného prostředku, který by jej vyléčil. Někdy jest třeba i bolestné operace. Ale rozumný a humanní lékař bude se chrániti způsobit nemocnému více útrap, nežli je nutno; a nepřestane cítiti s ním ani tenkrát, když mu způsobuje tyto útrapy. Tak i ve sféře ducha, chceme-li léčiti defekty tu se vyskytující, ocitneme se snad nejednou před nutností způsobit pacientu bolest; snad i operace bude nutna. I peprný výsměšek, satira, příkré slovo může přispěti k vyléčení. Ale humanní člověk sáhne po těchto prostředcích jen tehda, nevidí-li jiných, méně bolestných; a užije-li jich, bude hleděti, aby nezpůsobil tomu, o jehož povznesení (ne pouhé sesměšnění, ne pokoření) se mu jedná, více duševních útrap, než je nevyhnutelně nutno. A i tenkrát, když se vysmívá, když břitkou satirou nebo příkrými výtkami tepe jeho vady a staví je na pranýř, nechová k němu nenávisti. Jen surovec dovede působiti utrpení pro utrpení a radovati se z bolesti, kterou jinému způsobil.

3. — Kdo se obírá studiem dějin ideí, setkává se nejednou s pozoruhodným faktem, že určité idee objevují se jen v určité době a jen v této době nalézají vnímavé mysli, připravené je přijati. Byli bychom asi nemálo překvapeni, kdybychom se v 15. století setkali s filosofem, který by byl vypracoval soustavu, jakou v 19. století vybudoval Spencer; byl by to zázrak — a i kdybychom připustili jeho možnost a uvažovali jen o tom, jakého asi přijetí dostalo by se takovým ideím, usoudili bychom s pravděpodobností rovnající se téměř jistotě, že by zůstaly docela nepochopeny. V naší době však, ve které se idee tyto objevily, nalezly mnoho duchův, kteří je nadšeně přijali. Ba více; zdá se, že tyto idee vyhovují jakési potřebě této doby; jinak sotva by bylo možno vysvětliti skutečnost, že je vyjadřují (byť i různými slovy) neodvisle druh od druha velmi četní jednotlivci velmi různého duševního ustrojení, filosofičtí myslitelé i proroci a básníci. Pozorný zpytatel shledá na příklad v díle Spencerově, Carlyleově, Ruskinově, Nietzscheově, Ibsenově, Tolstého — (jmenuji schválně jen těchto několik nejznámějších jmen náležejících velmi odlišným duchovým typům) — přese všechny zdánlivé i skutečné rozdíly překvapující shodu v jistých a to nikoliv podružných ideích. A tyto idee šíří se a setkávají se se souhlasem tisíců; tisícové čtouce díla Tolstého, šeptají si v úžase: vždyť toto jsou mé myšlenky, mé zápasy

a pochybnosti, toť jsem já! A totéž si říkají sta čtoucích díla Nietzscheho, atd.

Ve století 15. a 16. byly to zase idee mravní a církevní opravy, které podobným způsobem zaněcovaly duchy, odpovídajíce společné jakési potřebě; kdyby tyto idee v téže podobě byly pronášeny dnes některým naším současníkem, nejenom že bychom nebyli jimi nadšeni tak jako byli nejlepší mužové české inteligence nadšeni Husem ve století patnáctém a jako ve století následujícím byli vynikající duchové nadšeni Lutherem nebo Kalvínem, ale nebyli bychom ani vůbec s to pojímati je vážně.

Co znamenají tyto skutečnosti? (Připomínáme je pouze, nepouštějíce se do podrobnějších rozborů a pomíjejice sta jiných, poněvadž nepíšeme historie ideí).

Znamenají, že každá doba má své idee, které sice rostly a zrály po staletí ba tisíciletí a jichž vznik ztrácí se našemu zraku v nekonečných délkách předchozího vývoje, ale které teprve teď, v této právě době dozrály. Toto dozrání udává se nejprve v nejvnímavějších a nejdokonaleji utvářených myslích několika málo lidí; u jedněch děje se cestou chladné logické úvahy — toť geniové vědečtí; u jiných cestou instinktivního vytušení — toť proroci a geniové básničtí. Byvše jednou vysloveny, rozlétají se tyto plody ducha, podobny jemným semenům rozvívaným větrem, do myslí současníkův, a dle toho, jaká je půda na kterou padly, se jim daří: našly-li půdu vnímavou, připravenou, zapouštějí do ní kořeny, přetvářejí ji v sebe a rostou; byla-li půda tvrdá, nevyvíjejí se, ale vadnou.

Ti, kdo vyslovují ponejprv idee své doby a ti, v jichžto myslích tyto idee se ujímají, tvoří třídu, která jediná zasluhuje názvu Inteligence.

K inteligenci takto pojímané nenáležejí tedy lidé pouze vzdělaní, pouzí učenci, i kdyby byli pravými naučnými slovníky vědomostí. Pouhý učenec věrně reprodukující přejaté idee — toť právě ten, do jehož mozku padla sice idea, ale nenalezši zde půdu dosti vnímavou zůstala ležeti na povrchu neujímajíc se a téměř se neměníc (až na to, že z ní život znenáhla vyprchává, zůstavuje prázdnou slupku, slovo); rozmnožila pouze obsah paměti, ale nepronikla celého ducha.*)

Z toho, co dříve bylo pověděno, vyplývá, že každá doba má svou inteligenci.

Inteligence je superiorita ducha.

---

*) Rozhodujícím znakem o tom, aby kdo byl inteligentem (ve smyslu nahoře vyloženém), není také kariéra, ani doktorský diplom ani jiný titul, kterého lze dosáhnouti i bez — intelektu, pomocí pouhé paměti a snad i jinak (jako tomu bývá u některých princů). Tím méně vyhovují podané definici lidé, kteří někde, zejména ve venkovských městech, také jsou čítáni k inteligenci, ačkoliv se nemohou vykázati jinou předností a jiným nárokem na čestný tento titul, nežli že se mohou šatit i všedního dne jako jiní v neděli, že mají měkké a bílé ruce a že se vyživují lépe než jiní lidé.

Inteligent je člověk sloužící Idei. Ta proniká jeho ducha, podmaňuje si jej a jistým způsobem přetváří; a jest takto jedinou jeho vládkyní. Nezáleží na tom, je-li to idea pravdy (vědecká) či ethická či esthetická — to se vždy řídí zvláštní povahou či individualitou dotyčného ducha; ale vždy jest to idea doby jeho, doby moderní. Mimo ni neslouží nikomu, nikomu se nepodřizuje. Jest to individualista tedy, který nepřijímá bezmyšlenkovitě cizích dogmat k vůli osobě, která je pronáší, nebo k vůli prestyži jejího jména. Idea, jsouc srostlá s jeho osobností, jest jedinou jeho paní a zájem pro ni nejvyšším jeho zájmem: proto jej nedovede podříditi zájmům jiným, ani ohledům k osobám, ani vlastnímu prospěchářství, ani popularitě, ani jakýmkoliv jiným cílům podobným.

Inteligence naší doby jest takénositelkou humanity.

V pravdě inteligentní člověk nedovede býti surovým. Jako si cení svobodu svou, samostatnost vlastní bytosti, tak má také porozumění a úctu pro individualitu a svobodu jiných lidí. Jako sám nedovede býti otrokem, tak nechce také zotročovat jiných. Proto není neomylnický. Nevnucuje nikomu svého přesvědčení; nenutí nikoho násilím (ani duchovým násilím) do své formy. Snáší odlišnost cizí individuality od své vlastní; neodsuzuje nikoho pro odlišnost jeho názorů a pod. Snaží se však povznášeti (ne tedy chikanovati) ty, které vidí státi níže.

Poměr, ve který nejraději vstupuje vůči jiným lidem, zejména lidem níže stojícím, jest: býti jim vychovatelem, přítelem, ochrancem; hrozí se však toho býti jim drábem nebo docela katem.

»Jaký ideál! Jak těžko ho lze dosáhnouti! Jak nesnadno sloužit idei, neotročit, být humanním v dnešním společenském prostředí!« Zajisté je to nesnadno. Společnost dnešní doby není ještě tak vyspělá, aby v ní bez překážek mohl žíti svobodný, idei sloužící člověk, leč výjimečně. Může nastati i případ, kde člověk nemůže žádným způsobem uchovati si svou svobodu vnější, nechce-li se vzdáti života; ale nikdo jej nemůže donutit, aby se vzdal své svobody vnitřní — vždyť tato jest pravé jeho »já«, bez ní jeho život přestává býti životem.

Inteligence — toť duše národa. Ubohý národ, který jí nemá! Takový národ buď ještě nežije anebo již nežije.

Máme my inteligenci, která by se blížila tomuto ideálu? Má inteligencí národ, z jehož nejpřednějších básníků jeden dovede nazývati důsledně jiného člověka psem a s fanatickou nenávistí pronásleduje lidi, jichž duševnímu životu nerozumí? Národ, jehož nejvzdělanější lidé, i ti kteří mají humanitu stále v ústech, provádějí věci, které vší humanitě bijí v tvář? Jehož veřejný život, ovládaný opět vzdělanými lidmi, je vyčerpáván zuřivými zápasy stran, zápasy, v nichž nejde o idee

ba ani o prospěch celku, ale především o zájmy těchto stran, neomylnických vzhledem k sobě samým a fanaticky nesnášenlivých vůči jiným? Kde diskuse sotva dle jména je známa a o ideích, zejména i o humanitě jen se mluví a to ústy týchž lidí, kteří tyto idee nejvíce kompromitují?

Ale odpověď má nechce býti pesimistická. Věřím, že zde jest tato inteligence. Ale kde jest? A proč tak málo se ozývá? *Futurus.*

Vývoj současné francouzské literatury.

Ve francouzské krásné literatuře nebylo posud po našem soudu tak náhlé podnes změny vkusu a náklonnosti obecenstva jako za posledních 15 let. Literárních plodů, nechť jde o kterýkoliv obor písemnictví, neubývá a také vnitřní cena neklesá, ale v obecenstvu není téhož zájmu jako dříve. Není toho zájmu pro soudobý duševní život, ježto obecenstvo naklonilo se svými vášněmi, svou zálibou k jiným předmětům nežli jest kniha. A také není těch kaplí, k nimž putovali horliví žáci, aby se zapsali velekněži v nich rozhodujícímu, jakých bylo do r. 1885. Stav věcí jest mnohotvárný a mlhavý a těžko jest podrobně jej vysvětlovati. Není to ostatně stav výlučně ve Francii zavládnuvší; není-li však v jiných zemích ku př. v Anglii a Německu tak patrný, jest toho příčina ta, že v zemích těch literatura nikdy nenabyla oné důležitosti, jako v zemi Rabelaise, Molièra, Montesquieua a Victora Huga.

Přihlížíme-li pouze k 19. století, právě minulému, vidíme ještě moc myšlenky zachycené v literární dílo. V nynější Francii duševní práce neustala ani za vnitřních zápasů, revolucí a válek s cizími kraji. Veliké postavy Benjamina Constanta, Stendhala, Chateaubrianda, Lamartina, Huga, obou Dumasů, Balzaca, Alfreda de Muset, Veuillota, George Sandové, Flauberta, Daudeta a Zoly jsou zjevy, které dlouho, ne-li na vždy vynikati budou nad obrazy válečníků a zákonodárců 19. století. Až budou napsány dějiny dob těch, budou to dějiny ideí či lépe dějiny vroucího nadšení, jímž Francie se nesla za vznešenými ideály lidskosti puzena touhou po dobrodružství, vášni a citovém vzrušení. Vskutku Francie, domov románu vášní a milostné poesie, vyznamenávala se v minulém století značným rozkvětem duševního života, plodem neobyčejného vzdělání. Literární činnost filosofická, básnická, dějepisná, kritická neutuchla ani na chvíli. Literární školy se vyvíjely podivuhodně a každá generace měla mužů rozvinuvších nové prapory a toužících po projevu a uskutečnění nových ideálů. Řeč francouzská byla podobna zdravému stromu, plnému šťávy, jehož se stáří nedotýká.

Na počátku 19. století pozorujeme znovuobživení náboženských ideí v theokratické škole M. de Bonalda a Josefa de

Maistra a znovuobživení spiritualistické filosofie s Maine de Biranem, Saint-Martinem, Ballanchem a Royer-Collardem, jakož i vzplanutí rytířského a mytologického básnictví. Bardové z r. 1800 a 1815 snaží se při špatném vkusu oslaviti císařskou idylu dithyramby, vlasteneckými zpěvy a básněmi svatebními. Luce de Lancival, Viennet a Népomucène Lemercier připravovali cesty pro přechodné básníky, Arnaulta, Millevoye a jiné, již byli předchůdci romantického období ovládaného vše převyšujícím Victorem Hugem. Současně neb brzy na to zavedli Chateaubriand sentimentální román, Benjamin Constant psychologický román, a Madame de Staël, paní Cottinové, de Genlis, de Krüdener, de Souza, de Duras a Sophie Gay zahájily literaturu žen spisovatelek a naplnily díla své obrazotvornosti novými ideály naprosto a rušivě feministickými. Počátek 19. století dal literatuře lesku, o němž počátek našeho století nemá ani zdání. Přes války a útrapy všeho druhu, lnuly všechny vrstvy obyvatelstva k výtvorům ducha, jmenovitě k plodům básnickým a říši snů a ideálů. Právě za doby Napoleonovy, o níž by se dalo říci, že byla úplně v moci válečného, výbojného ducha a chvástavé chlubivosti vojenské, byla duše francouzská něžně idylická, zahalena v roucho sentimentalismu, libujíc si v ilusi, vzrušení romantismu a citlivůstkářství.

Počátek 20. století jest pravým opakem onoho. Hašteřivá, galantní, chlubivá, romantická a šovinistická povaha francouzská jest úplně změněna. Jeví se obliba vědeckého studia, vážných výzkumů i praktických děl. Lidský duch se nese k oboru sociální filosofie, duševní analyse a exaktní vědy.

R. 1885, kdy hnutí to počínalo, máme tu již různé směry. Jeden z nich zakládá se na Stendhala a končí Mauricem Barrèsem ; mezníky jeho průběhu jsou vyznačeny Renanem, Tainem, J. Lemaîtrem, Bourgetem a Francem. Jiný směr vycházel z Německa od Kanta, Hegela a Fichte. Třetí pouhého mysticismu a něžnosti vybíhal od Arnošta Hella a vyvrcholil v Maurici Maeterlinckovi. Konečně byl čtvrtý směr, jehož cestou se ubírali Proudhon, Fourrier a Benoît Malon a na níž pokračovali Malot, Grave, ba i Octave Mirbeau. Tyto čtyry hlavní cesty lze poznačiti společným jménem egotismu nebo barrèsismu. Nelze zamlčeti, že mezi románopisci společenskými, pisateli příběhů starožitných neb novodobých, moralisty renanovými, novoromantiky, naturalisty, „volnými“, mystiky, symbolisty, básníky renaisance, dalo by se vyhledati ještě mnoho skupin, hlásících se k theoriím špatně podaným a jdoucích za cílem více méně neurčitým.

Pokud jde o román, vyvolal tu krisi poměr mezi básníkem a nakladatelem a mezi tímto a obecenstvem, neboť učinil ze soudobé literatury obchod, uhasil zář planoucí pochodně víry a nadšení a zničil náklonnost k lyrice. Umění romanopisné čítá do dnes nadané spisovatele, jako jsou: Anatole France, bratry Rosny, Pavla Adama, Elemira Bourgea, Henri de Régniera,

bratry Margueritte, příjemného filosofa Rémyho de Gourmont, Camilla Mauclaira, Jeana Lorraina a velikého desabusé J. K. Huysmanse, jenž nyní holduje mystickému symbolismu a katolickému smýšlení; tito spisovatelé nejsou však žádnou školou. Jsou veliteli bez vojáků, žijí osaměle, knihy jejich nejsou vydávány v těch obrovských nákladech, jež před 15 léty ještě vyznačovala díla A. Daudeta, Zoly ba i Ed. Goncourta. Vkus obecenstva neubírá se určitým směrem, libuje si nejvíce v plodech střední jakosti a v skandalosní literatuře a kloní se k dílům sprostým a drsným. Není však viděti ani té menšiny, která by volila a žádala ušlechtilá díla, ještě i nyní vydávaná, vedla a řídila by lhostejné a netečné davy.

Pominuly doby, kdy se mluvilo o „literární události". Dílo literární nepůsobí sensaci, není „knihy dne", jež před několika léty rozohňovala přívržence a odpůrce k bojům. Je-li přece, nemá dosti přitažlivosti, aby se o ní svedl zápas jako dříve. Lhostejnost ve věcech písemnictví roste, zachvacuje všechny vrstvy a knihkupectvím nastává doba opuštění. Není více zvykem bráti sobě knihu na výlety, na prázdniny, na venkov, k moři, do lázní. Jest ku podivu, že vůbec několik knih setkalo se se zdarem. Dáma z rodiny, kdež se schází větší společnost, otáže se vás, kdy má knihu vůbec čísti. Dopoledne po oblékání píše pohlednice, zahrá si tennis nebo golf, snídá, potom se projede automobilem, převléká se, obědvá, telefonuje přátelům, jde do kasina, kde se hrá atd. Kde vziti času, aby četla věc, jako jsou noviny, což teprve knihy. Ani za deštivého počasí nemá času: jest tu mnoho jiných věcí, jež musí vyříditi. Čtení vhání krev do hlavy. Urazí-li 75 kilom. cesty v automobilu, má málo chuti čísti zamilované věci, krmiti se básněmi, humoristickými povídkami nebo něčím jiným vytištěným. Nejvýš, že si prohlédne ilustrovaný týdenník nebo měsíčník, podívá se na momentní obrázky sportovní a na podobizny vynikajících mužů. Tak vykládají moderní dámy. Podobně hovoří i mladí mužové, věnující se sportu a hrám v přírodě. Knihy jsou znakem zašlých dob, kdy se sedávalo doma, žilo se život odloučený od světa, život úmorné práce, život podkopávající zdraví. P. d.

Agrární politika na Moravě.

Zemědělská rada moravská (ústř. sbor) uložila svému sekretáři dru. Fr. Roháčkovi, aby důležité otázky, jež při doplňování říšského zákona o zemědělských společenstvech na sněmu se ozvou, projednal a statisticky osvětlil. Z tohoto příkazu vyšla jako vodítko pro sněm objemná práce: »Předpis pozemkové daně na Moravě a závazná společenstva zemědělská.« Dr. Roháček osvědčil se pracemi dříve už vydanými (Námezdní poměry zeměd. dělnictva na Moravě, Zemědělské zákony), vloni podnikl pokus vydávati v »Hosp. společnosti« revui pro „Země-

dělskou Politiku«, která velmi vřele a příznivě přijata v českých zemích a dosavadními sešity ukázala se cennou sbírkou vážných prací z oboru agrární politiky.

Dílo poslední (Předpis d. p. a spol. rol.) zajímá z dvojí stránky: je přípravou k zemskému zákonu o spol. rol. a zároveň sbírkou statistického materiálu, jenž by vůbec mohl sloužiti ku posouzení stavu pozemkové majetnosti na Moravě.

Po první stránce snažil se autor osvětliti otázky: Jak určiti nejnižší hranici pro členství ve společenstvech? Zříditi zvláštní velkostatkářské společenstvo či velkostatkáře spojiti s ostatním rolnictvem a v jakém způsobu? Jak rozděliti a ustaviti společenstva, aby vyhověno bylo citlivosti národní? Jaký obvod určiti společenstvům: obec, okres či více okresů? Jakou dáti organisaci okresnímu společenstvu? Změniti a jak zemědělskou radu, aby byla ústředním společenstvem? Jak opatřiti úhradu obyčejných správních výloh? Zvláště pak první tři z otázek uvedených probírá, poněvadž v ohledu sociálním a národním jsou nejdůležitější. Pro nejmenší hranici, u níž členství počíná, stanoví autor na Moravě tři oblasti. Podle mínění a názorů v Čechách dosud projevených, navržena pro Čechy jedna míra: 1 ha půdy a 40 korun čistého výnosu. Na Moravě však za měřítko nejpříhodnější navržena daň pozemková beze slev a bez přirážek: v první oblasti (okresy nejlepší jakosti půdy) v obnosu nejméně 21 korun, v druhé oblasti (prostřední jakost půdy) nejméně 11 korun, a v třetí oblasti (nejslabší jakost p.) nejméně 5 kor.*) Podle českého návrhu sáhlo by se v krajinách úrodných hlouběji, v krajinách neúrodných výše než na Moravě. Autorův mor. návrh dlužno tedy prohlásit právě pro svou členitost a differencování za sociálně lepší. Bere členství v úrodných krajinách výše, v neúrodných níže. V úrodných rovinatých okresích ten, kdo neplatí ještě 21 korun daně pozemkové, jistě na zemědělském majetku nezakládá své živobytí. Zase v neúrodném kraji i ten, kdo platí jen 5 kor. poz. daně, může býti majitelem rozsáhlých pozemností, jež ho sice dnes sotva uživí, a jejichž správa není asi jeho výhradným zaměstnáním, ale rozsáhlý výměr pozemku může najednou při změně kultury, pokroku techniky, otevřením dráhy, či nějakou příznivou okolností státi se statkem se značným výnosem, už na celou rodinu stačícím. Velkostatek nechať utvoří vlastní společenstvo. Ne-li, tedy ať spojí se podle

*) Cesta, kterou se dospělo ku stanovení právě těchto oblastí (dle tohoto měřítka daňového a rozlohy plošné) není z knihy samé dosti zřejma. Autor rozvrhl — viz také níže — usedlosti v každé obci dle téže stupnice daňové na určité třídy od nejmenších k největším. Vedle toho dotazníky na obecní představenstva zjistiti dal počet středních a větších usedlostí v těchže obcích. Vycházeje od svých největších počítá zpět k menším, až se dopočte starostou pro tu kterou obec udaného počtu středních a větších usedlostí. Míra daně těch, kteří dle tohoto počítání v jeho stupnici objeví se ještě mezi většími a středními, udává mu hranici mezi středními a malými. Avšak ke spisu není dotazník připojen a neděje se ani zmínka o návodu resp. měřítku, jež pro posouzení střední a větší velikosti bylo starostům dáno. *P. r.*

teritorialního principu se spol. rolnickými. Národní nesourodnost velkostatkářů v českých okresích nemůže vaditi teritor. principu. I dnes statkářstvo toto v hosp. věcech chce a musí se družit k rolnictvu, rolnictvo zase sotva se dá nějakým škodným vlivem v budoucích společenstvech na dlouho ovládnouti. Virilní hlas by měl ve společenstvě až velkostatek platící nejméně p ě t i n u daně v okresu a to nejméně 5000 korun. Český návrh dává virilní hlas ve společ. správě velkostatku platícímu už jednu d v a n á c t i n u daně poz.; v Čechách tedy pro případ sloučení s okresem vliv velkostatkářstva za takového ustanovení byl by značně vyšší. Návrh z Čech žádá pro národnostní rozmezení společenstev zásadu osobní volnosti. Dr. Roháček vzhledem na národnostní pomíchání na Moravě dochází k tomu úsudku, že v četných okresech bude dobře zřídit různá národní společenstva, a ke každému z nich přiřadit obce až na 10% čisté. Zbývající menšině však dáti právo přistoupiti k sourodému společ. téhož okresu. Tedy teritoriální a osobní princip by se pak doplňovaly. V čistě národním okresu, kde není obcí s menšinou jinonárodní na 10procentovou, nebylo by ani dvojích společenstev. Tyto menšiny by zapadly. Kdyby teritor. princip dovoloval i takovým menšinám tvořit společenstva, byla by tato pro nepatrnost bezmocna, a kdyby personalní princip jim dovolil přistoupit ku kterémukoliv společenstvu jiného okresu, kdo ví, bylo-li by tím spomoženo jejich zájmům hospodářským. Hospodářsky takovéto menšiny sotva mají zájmu mimo svůj okres. Na Moravě ostatně bude tím způsobem postižena velmi slabá diaspora. V čistě národních okresích (v takových totiž, kde není ani jediné obce většinou svou jinonárodní) bylo by Čechův obětováno 1873 v německých, Němců 10.108 v českých okresích. — Dlužno ještě uvážiti, že ú s u d k y o r o z s a z e n í o b o u n á r o d ů v z e m i z a l o ž e n y n a v š e o b e c n é m s č í t á n í l i d u z r. 1900 a m u s í z a b í r a t i v š e c k o o b y v a t e l s t v o, p o n ě v a d ž p o d l e p o v o l á n í s e j a z y k o v á s t a t i s t i k a z v l á š ť n e p r o v á d í. Proto asi jak ona česká tak ona německá diaspora nejsou zemědělci, ale lidé jiného povolání. Personálním principem fakultativním získá se ve smíšených okresích pro konnacionalní společenstvo z menšin pod 10% Čechů 7547, Němců 16.528. Z menšin nad 10% pak získalo by se českého obyv. 69.564 a něm. obyv. 48.635. Ač toto obyvatelstvo zachráněné není všecko zemědělské a zemědělské ne všecko bude členy společenstev, přece spojením teritoriálního principu s osobním zdá se autoru záhodno provésti ve prospěch obou národností korekturu.

V ostatních otázkách autor předkládá toto řešení: společenstva nechať jsou okresní (podle soudních okresů), obecní nebuďtež povolována, spíše budiž dovoleno, aby slabé okresní spol. připojilo se k silnějšímu nebo stejně slabému sousedního okresu. Pro sestavování okres. spol. budiž dbáno přirozené a komunikační souvislosti, takže může býti obec jednoho okresu

přidělena ku společ. jiného okresu, s nímž má lepší spojení. Společenstva budou moci uhraditi správní obyč. výlohy přirážkou až 2%, nejvýše 4%; smí se vybírati jen s přivolením zemského společenstva. Ale i tak bude několik českých a několik něm. společenstev, jež jak 2% tak i 4% přirážkou vyberou nepatrné obnosy (kolem 300 korun), takže nenastane-li jejich spojení se silnějším, budou velmi slabě působit. Proto navrhuje autor složit 1%přirážkou všeobecný zemský fond (místo na zeměd. radu, jejíž správní výlohy i dále bude snad kryti země), z něhož by slabá společenstva pravidelně, silnější mimořádně byla podporována. V tomto společném fondě vidí autor nejkrásněji stělesněnu myšlenku stavovské solidarity, jíž mají společenstva pěstovat.

Ústředním společenstvem měla by se státi zemědělská rada, místo na hosp. spolcích pak na společenstvech okresních zbudovaná. Dnešních 65 hosp. spolků okresních nahraženo pak bude stejným počtem neb o dva, tři více společenstev okresních. Jeť dnes bez hosp. spolku pouze soudní okres ostrožský a některé malé menšiny okresů německých. Budou-li společenstva zřízena podle návrhu autorova o nejnižší hranici členské, pak by v českých společenstvech bez velkostatku bylo 97.298 členů s daní 4,704.549 kor., v německých společenstvech 30.099 členů s daní 1,726.848 kor. Členstvo stojí k sobě v poměru 76·37 : 23·63 a daň v poměru 73·15 : 26·85. Klíč, podle něhož se rozdělují subvence všeobecné je 71 : 29, týž, jako poměr národnostní obyvatelstva vůbec. Ve společenstvech však Němci ani členstvem ani daní poměru toho nedosahují. Tento všeobecný klíč sotva však bude možno změnit na prospěch české strany na 76 : 24, nebo aspoň 73 : 27. Proto jej autor ponechává i na dále v platnosti. Za to však žádá změnu klíče pro zvláštní podpory, ne totiž poměr všeho obyvatelstva v celých okresích, ale půdu a zdaněnost půdy věnované té které speciální kultuře.

Správa společenstev voliti by se měla nepřímo delegáty, jichž 6 až 12 za každou obec vysýlat, jak praví česká předloha vládní, zdá se autoru nespravedlivým k velikým obcím. Malé obce pak sotva že by mnohdy sehnaly těch šest delegátů mezi členstvem svým. Proto radí, by počet delegátů byl 2, 3, 6, 9, 12, podle počtu členstva. Delegáti by se volili, jako v obecní volbě se volí ve třech sborech (v malých obcích ve dvou). Na Moravě bude obcí, v nichž jest nejvíc 30 poplatníků (průměrně po 12 členech společ.) 311, obcí s 30 až 60 poplatníky daně poz. (v nich členů v každé průměrně 22) 668 a obcí s více poplatníky (v každé členů průměrně 60) 1863. V první kategorii by při šesti delegátech jeden připadl na dva členy, v druhé na 3 až 4 členy, v třetí kategorii při 12 delegátech jeden na 5 členů. Bude-li však počet delegátů od 2 do 12, bude možno je rozdělit tak, že jeden delegát průměrně bude připadat ve všech obcích na 5 členů.

Autor své vývody podává na podkladě číslic, tu přicházíme i ke svrchu zmíněné druhé stránce knihy. — Material statistický nepodáván však v surové formě, ale zpracován, námnoze až ve výsledních číslicích, upravený v tabulky a schemata.

Mnohé věci objevují se tu poprvé na veřejnosti, tak statistika národností podle osad (z r. 1900), která ústřední statist. komisí dosud nevydána tak podrobně podle zemí, okresů a osad, výčet nerolnických majitelů a poplatníků poz. daně ve všech okresech a to jak velkostatkářských tak ostatních, a vůbec celá moravská statistika pozemkové daně a j. Zejména statistika daně pozemkové na Moravě je zásluhou publikace. Budeť v tom oboru hledanou pomůckou.

V přílohách zobrazen stav daně pozemkové v každé jednotlivé osadě na Moravě; daň tu rozdělena podle výše své na 30 skupin (seskupení stoupá do 10 po 2 kor., do 50 po 5, do 100 po 10, do 200 po 20 a dále po 50 kor.) Z tohoto počet poplatníků i sumu daně (z níž aspoň průměr skupiny se dá určiti) udávajícího schematu možno bude vybaviti i mnoho jiných obrazů o zemědělstvu moravském: drobnost či zachovalost statků, bohatost a zemědělskost jednotlivých obcí, ráz vsí a krajů selský či malorolnický, poměr selské půdy k velkostatkům, zdaněnost rolnickou a statkářskou a j. Spolu bude možno toto hospodářsko-sociální hledisko kombinovati s národním.

Toto plesání nad pouhými fragmenty statistickými je u nás přirozené a pochopitelné. Neboť ač máme dobře zřízenou ústřední říšskou komisi statistickou s předsedou statistikem světového jména, ač máme teď konečně i říšský statistický úřad práce a v jednotlivých zemích více méně čilé zemské úřady statistické (na Moravě zatím tohoto není), přece hospodářská statistika je u nás málo dosud zpracována anebo nedostupna leží v archivech různých úřadů a v jejich zprávách. Král. české a Halič jakožto velké správní obvody v ohledu zemské statistiky předešly ostatní země rakouské, Morava zůstala pozadu za nimi i za jinými menšími (Dol. Rakousy, Štýrskem), ač dávno se už domáháno, aby zřízen byl statistický úřad zemský (opětované návrhy posl. J. Svozila). Zatím by stačil fond na vydávání toho, co už je hotovo, sebráno a zpracováno různými úřady v zemi. Ale cui bono? Ctitelů této suché moderní vědy bylo dosud na Moravě asi velmi málo. A snad i v jiných zemích má ta věda ctitelů jen o tolik víc, oč mají země ony více různých referentů, kteří si jí musí všímati.

Spis »Předpis d. poz. na M. a spol. rol.« ohlášen jako první svazek »sbírky spisů agrárně politických«, vydávaných Zemědělskou radou moravskou. Pro druhý svazek chystá se podobné dílo z nedávné ankety zemědělské rady moravské vzešlé: »O poměrech výměnkářských na Moravě«. Bude-li sbírka dále zdatně pokračovat tím směrem, budeme míti brzy řadu monografií o nejrůznějších zjevech a ústavech hospodářského i sociálního života moravského, nezbytnou pro tu všecku práci, která ještě na Moravě čeká toto i příští pokolení. *P. Š.*

Z moravských obrázků.

Často — až příliš často se mluvívá o ubohosti moravské politiky a myslím, že poměrně dost často i neprávem: Ovšem — v denním politickém reji se neměří zrovna nejpřesněji, ba velice málo přesně. Občas však přihodí se něco, na čem je možno ukázat bídu české zemské politiky na Moravě a posvítit až skoro k jejím pramenům. —

Takové něco dálo či děje se při jednání o zřízení třetího zemského ústavu na léčení choromyslných. Tři města se ucházejí či vlastně ucházela o ústav: Bystřice pod Hostýnem, Frenštát a Kroměříž. Zemský výbor dal podle sněmovního usnesení prozkoumati navrhovací místa — a tu Frenštát byl vlastně hned odmítnut, ponejvíce z příčin zdravotních. Závodila tedy dále Bystřice a Kroměříž.

Dle dobrozdání zemského výboru, jež jediné je pracováno od odborných znalců, byl by náklad v obou městech skoro stejný. Počítá-li se, že by Kroměříž po 20ti letech vypověděla nynější sazbu za dodávání vody a jen málo ji zvýšila, bylo by zřízení ústavu v Kroměříži dražší. K tomu voda není tak dobrá, jako v Bystřici a vodovod by teprve musil býti vlastně zdvojnásoben. Mimo to je jisto, že v brzké době by nejbližší okolí ústavu bylo zastaveno, tak že o přírodních krásách by nebylo ani slechu ani vidu. Vůbec dle úsudku znalců vyhovuje se stanoviska zdravotního jedině Bystřice p. H. úplně. Tu byl by ústav v krásné krajině, v úplné samotě, mohl by míti svůj vodovod s dobrou pitnou vodou a vlečné koleje železniční, což je v Kroměříži nemožno. Proto navrhl zemský výbor jednohlasně místo v Bystřici.

Ale znalci míní —

V Kroměříži jsou páni Kampf, Mesenský a Kulp, z nichž poslední je také zemským poslancem. A ti mají cihelnu. Proč by se tedy nestarali, aby dostali blázinec do Kroměříže?

Nedávno dostaly Dřevohostice (městys u Bystřice) dopis, v němž je z Kroměříže popouzeli, aby podali odpor proti stavbě ústavu v Bystřici. Chtěli tu využitkovat rivality, jaká je mezi Bystřicí a Dřevohosticemi — ale tentokráte jim zmehlo. I nasadili páky jinde, Kroměřížští si najednou vzpomněli, že jejich město byvši ještě v německých rukách, jmenovalo čestným měšťanem barona Chlumeckého. Celá česká Morava zove jej zlým duchem Moravy anebo také bílou paní! Ale to našim Kroměřížským nevadilo. Šli k panu baronovi — on přece vládne moravskou šlechtou a do jisté míry Němci vůbec. To bylo jedno polínko.

Brzy se našlo druhé. Lékařská komora, vždy starostlivá o blaho svých, ovšem hlavně německých členů, podala petici pro Kroměříž. Tam prý jedině je dost škol pro děti zřízenců a lékařů — ovšem hned podotkla, že také německých škol, jichž v Bystřici není. A pak má Kroměříž střední školy!

Pravda, zdraví pacientů je věc vedlejší. Jenom když se povede zřízencům a úředníkům ústavu dobře. To je přece hlavní věc. — Čemu se divím, je to, že prostějovský spolek lékařů podal také petici či žádal jinak, aby ústav byl v Kroměříži, že prý jsou tam střední školy pro děti lékařů, jichž v Bystřici není.

Ale což je prospěch dvou, tří lékařů nad prospěch chudého kraje? Více ženatých lékařů sotva bude a ti první jsou přece tak placeni, že mohou poslat své synky na střední školu i jinam. —

Pravím, že jde o prospěch poměrně chudého kraje. Na Bystřicku nabylo by tím trochu jen organisované rolnictvo dobrého odbytu pro své výrobky a plodiny, a i jinak by lidu přibylo výdělku, jehož je zde tak málo.

Bohaté pak Kroměřížsko toho nepotřebuje, protože Kroměříž je už tak přeplněna středními školami, hospodářskými a mlékařskou, přecpána kasárnami, že už ani více býti nemůže. Či není to dost, když město má dvě reálky, pomalu tři gymnasia, učitelský ústav, hospodářské, měšťanské školy a školu mlékařskou? Není to dost, když má čtyři, ne-li více velikých kasáren?

Je to správné a spravedlivé zemské hospodářství, když se jedněm a k tomu bohatým cpe všecko — jiným pak nic? A k tomu na škodu nemocných, o něž přece snad při léčebných ústavech by mělo jíti nejvíce!

Korunu všemu tomu bláznovství nasadila strana klerikální. Blízko místa, na němž by stál ústav pro choromyslné v Bystřici p. H., jde cesta na poutní místo Hostýn. Hostýn pak je ve správě Matice Hostýnské, jejíž tuším předsedou je Kroměřížský purkmistr, p. dr. Pištecký. Celá klerikální strana míní hlasovati nebo již hlasovala proti Bystřici. Proč? Poutníci prý by nesměli pak v těch místech zpívat!

Což tedy záleží na tom, že Bystřice je nejvýhodnější na léčení choromyslných, jak znalci řekli. Jejich poutníci na Hostýn by chvilku musili mlčet, musili by vynechat některou písničku, jimiž se to zde po celé jaro, léto a podzim rozléhá. Ba, ani nemusili. Vždyť mají jiné cesty, dále od projektovaného ústavu. Jsem zvědav, zda i naši Němci, kteří se chlubí svou pokrokovostí, sednou na tuto vějičku.

Dosti snad. Či mám teprve vysvětlovat, v čem tyto události osvětlují a v čem ukazují na příčiny zbědovanosti naší politiky? Pro trochu soudné lidi bylo by to: nosit dříví do lesa.

Moderní stoupenci Husovi.

P.

e) O činnosti spolku „Evangelischer Bund“, který penězi podporuje hnutí „Los von Rom“ v Rakousku, tvrdí se, že jest nikoli v neprospěch Rakouska, nýbrž ve prospěch jeho: č. 207. ze dne 31. července (str. 1.): „Naše styky se souvěrci

zahraničnými. Píše Č. Dušek. III. .. Evang. Svaz dostal se na Index tím, že opatřuje a pomáhá vydržovat novým německým sborům kazatele. Vláda to dobře ví. Rakouské německé evang. církve nebyly by s to, aby vykonaly ani jedno ani druhé. V církevní ústavě je §, dle něhož mohou cizinci kazatelé do sborů zdejších povoláni býti, a dělo se tak ode dávna; vláda je potvrzuje, nebo zamítá; bez jejího vědomí a potvrzení nemůže nikdo ve zdejších státem uznaných církvích úřad kazatelský zastávati; jest povolání kazatelů Evang. Svazem podporovaných zcela zákonné; redaktor Schindowski mohl o nich vším právem říci před celým Německem, že nemají se plésti do politiky" (což pak se snad pletou?), „proto, že jsou vydržováni náboženskou korporací, aby kázali evangelium. Oni sami brání se rakouským národním německým šovinistům" (snad jen slabě, když Schindowski „mohl o nich vším právem říci před celým Německem, že nemají se plésti do politiky!") „— ale to všecko nic neplatí: ‚Nár. Listy' prohlásily Evang. Svaz pruský za všeněmecký spolek a proto jest tomu tak .. Neostýchám se tvrditi, že Evang Svaz vykonal v Rakousku kus rakouské práce". (Práce rakouské?) „Jeho přispěním uvedeno bylo hnutí Pryč od Říma do uspořádané a uzákoněné církve a nerozplízlo se ve směšnostech Schönererových a v různém sektářství". (Dle této logiky jest prací rakouskou též systematické propagování protestantismu mezi Němci rakouskými!) „Kdo se nadáli, že hnutí Pryč od Říma pomine, anebo zostudí se svými výstřednostmi a tak s hanbou zahyne, osočují Evang. Svaz dále" (právě ti by k tomu neměli žádné příčiny!); „kdo však" — (co teď podtrhuji, je skvostná ukázka češtiny) — nesklání se předpovýšenou pohrdlivostí protestantským klerikalismem a polovičatou evangelickou církví, a má jen potuchu historického vzdělání, ten dovede oceniti, co se stalo. — Působnost Evang. Svazu na český národ nedá se rozšířiti" (recte snad: Působnost Evang. Svazu nedá se rozšířiti na český národ, aneb: Na český národ působnost Evang. Svazu nedá se rozšířiti; jinak totiž slova autorova — v jehož češtině, ač je českým duchovním reformovaným, ani potuchy není o češtině Biblí Kralické — mají v první řadě ten smysl, že v působnost Evang. Svazu zabrán již i národ český, že však tato spolku toho působnost nedá se rozšířiti, jelikož) „jsou tomu na závadu jeho zásady." (Ty naznačil autor v témže článku slovy, uvedenými tam v uvozovkách, a sice „zur Wahrung der Interessen der deutschen Protestanten", což by snad — nemýlím-li se totiž, nejsa tak důkladný jako naši realisté vůbec a realističtí duchovní evangeličtí ve věcech náboženských zvlášť — mělo korektně co do formy zníti: „zur Wahrung der deutsch-protestantischen Interessen«; jestliže, jak patrno, v zásady ty zahrnouti lze i tvoření nových protestantů německých vůbec a tudíž i v Rakousku a v Čechách, pak v pojem „die deutsch-protestantischen Interessen" zahrnouti lze

i snahu, aby i okolí těchto nových protestantů německých v Čechách stalo se protestantským. — Jak silnou závadou účinnému rozšiřování působnosti spolků německých právě na národ český jsou zásady spolků těch, toho krásným a nad jiné vhodným a poučným příkladem jest známý — a to snad i autorovi i všem realistům, skvostné tyto vývody autorovy ex offo zbožně ukládajícím v srdcích svých též pro exoneranda conscientia — německý „Schulverein"! — Není nad logiku realistickou! Jak snadně a jasně logika tato pomocí vědeckého promyšlování vše vysvětluje a hravèa vítězně přemáhá všechny obtíže. Kéž by popřáno mně bylo, dříve ještě než umru, alespoň den aneb, možno-li, dny dva před smrti, dosíci byť i skrovné jen účasti jasu logiky té již na tomto světě. Avšak jak Mojžíšovi Hospodin zemi zaslíbenou jen ukázal s hory zvané. Nebo, řka: „Způsobil jsem to, abys ji viděl očima svýma, však do ní nevejdeš", tak i já na květnatou lyriku logiky realistické jen zřím s hory zvané Logika Obecná a sám sobě dím: „Způsobili to, abys ji viděl očima svýma, však do ní nevejdeš," neboť pravdou bylo již za Mojžíše a pravdou jest i nyní: non cuique contigit adire Corinthum. — Oddán v trpký osud svůj, citují dále: „Má-li někdo program a zásady jen proto, aby konal něco docela opáčného, tomu jest to arciť nesrozumitelné; ale jsou tací lidé v Čechách, jimž jest smetiště bezzásadnosti — smetištěm."

f) Již v (sobotním) čísle 194. ze dne 18. července vyzývá dr. Herben evangelíky, aby co nejdříve ozvali se proti útokům „Národních Listů«, (str. 1.): „Evangelické kruhy podle mého mínění měly by okamžitě svolati sjezd, aby ten jménem všech evangelických vyznání na útoky Nár. Listů odpověděl." Vyzvání toto mělo skvělý úspěch, neboť již (v nedělním) čísle 202. ze dne 26. července uveřejněno osvědčení presbyterstev 42 (čtyřiceti a dvou) církevních sborů evangelických v Čechách a na Moravě a v (nedělním) čísle 209. ze dne 2. srpna uvedeno presbyterstev takových (úhrnem) již 76 (sedmdesát a šest): 1. č. 202. ze dne 26. července (str. 9.): „Osvědčení. Neslýchaný útok Národních Listů ze dne 12. července 1903 nutí podepsaná staršovstva, jakožto řádně zřízené zástupce církevních sborů k pozdvižení hlasu na ochranu cti a charakteru českého lidu evangelického". (Téhož lidu, o němž „Nár. Listy" v dotčeném tu právě útočném článku ze dne 12. července, jak již dříve uvedeno, praví (str. 2.): „Zůstavujeme českým evangelíkům vlastencům, aby se s těmito duchovními rádci a otci svými vypořádali, jak jim káže české jejich srdce, kteréž nemůže vyhledávati Sionu pod protektorátem — krále pruského!!!"). „Historie psaná krví a slzami veleduchů české reformace, od Mistra Jana Husa do Jana Amosa Komenského, nechť za nás odpoví, ve které straně v národě našem byla odvěků pravá láska k vlasti. — My pak s pomocí Boží a u víře v Krista Ježíše

doufáme pevně, že v těžkých dobách osvědčíme onu pevnost charakteru, které bude potřebovati milý národ náš v rozhodném boji za své bytí.“ (Co to?) „Nám zajisté, jakož i otcům našim: živu býti jest Kristus a umříti zisk!“ (Co to?) „Fil. I, 21. To pak osvědčeno budiž všemu lidu českému i všem lidem dobré vůle pro dobu přítomnou i budoucí.“ (Z jaké příčiny a za jakým účelem?) — „Dáno v Praze a bratrských sborech venkovských v červenci 1903. — Starošovstvo“ (recte: Starošovstva) 42 evangelických sborů: Praha (ref.) — Praha (a. v.) — Bohuslavice . .“; — a 2. čís. 209. ze dne 2. srpna (str. 9.): „Osvědčení českých evangelíků proti Národním Listům podepsalo až dosud 76 starošovstev a sice: V Čechách: . .“.

K tomu připojen na téže stránce resumující článek, podepsaný hromadným označením „Čeští evangelíci“, zahrnujícím v sobě tudíž i redakci „Času“ téměř celou, který zde uvedu v celém jeho znění, jakožto článek památný:

„Souboj Nár. Listů s českými evangelíky“ — (k nimž, jak opět budiž uvedeno, „Nár. Listy“ v útočném článku svém ze dne 12. července, proti němuž ozvala se presbyterstva svým osvědčením, pravily: „Zůstavujeme českým evangelíkům vlastencům, aby se s těmito duchovními rádci a otci svými vypořádali, jak jim káže české jejich srdce, kteréž nemůže vyhledávati Sionu pod protektorátem — krále pruského!!!“) — „chýlí se ku konci. — Co mohlo světlou památku české reformace pošpiniti, všeho Nár. Listy v tomto souboji užily. — Římskému klerikalismu prokázaly služby neocenitelné. Kam nemohly Katolické Listy, vedraly se Nár. Listy. Římský klerus je spokojen. Ožebračení českého lidu Svatováclavskou záložnou jest zatlačeno do pozadí, porážka Mladočechů ve Vídni zakryta — hromosvodem jsou čeští evangelíci. Lid se musí něčím bavit — muselo se najít šťavnaté sousto, a Nár. Listy je našly.“ (Jaké to jednoduché vysvětlení!) „Cestu ukazovali klerikálové v Praze, materiál dodávala klerikální Germania v Berlíně“ (a — to zde patrně z nedopatření vynecháno — klerikální „Volksblatt“ ve Štýrském Hradci). — „Proto jsou i výsledky této kampaně tak bídné“ (jen že ve smyslu, jak uvidíme, jiném než se tu praví). „Téměř 3 neděle štvou Nár. Listy proti“ (následující tři slova podtrhuji — já a sice pro jejich zřetelnost!) „českému lidu evangelickému, tu ostouzejíce přední jeho pracovníky, tu stavíce je do světla velezrády, tu špiníce je Mrštíkovým klerikalismem. Když viděli, že štvaní en bloc nic nepomáhá, vrhly se po způsobu Jesuitů na jednotlivce — zničit Duška — Molnára — Kučeru!“ (Pouze z ohledů chronologických konstatuji, že, jak z uvedených shora úryvků z článku Nár. Listů ze dne 12. července viděti, o farářích Duškovi a Kučerovi řeč byla již v článku tom, t. j. hned v článku prvním). „Tři neděle ostouzejí obětavé tyto muže způsobem nejsurovějším, chtějíce rozeštvat sbory proti farářům a loviti“ (patrně abonenty) „ve všeobecném rozčilení. Hra selhala. —

76, pravíme sedmdesát šest staršovstev obého vyznání v Čechách i na Moravě odmítlo zákeřnou politiku Nár. Listů s odporem. Od vydání tolerančního patentu není slýcháno o tak jednolitém vystoupení, jaké prokázaly české církve evangelické v Čechách a na Moravě nyní!" (Jednolitost vystoupení proti něčemu sama o sobě není důkazem správnosti názoru vystupujících; dobrým trvám příkladem jest tu jednolité vystoupení Židů proti Kristovi.) „Jest to slavný manifest proti otravnému směru, který chtěl odvrátit český lid od nejvlastnějšího jádra národa" (tu opět bujně kvete dotčená již domýšlivost evangelická!) „a vehnati ho do nejbídnější poroby Říma i Berlína" (čím?). „Vždyť právě politika klerikální neznamená pouze pracovati pro Řím, nýbrž i pro Berlín. — „Čeští evangelíci čelili choutkám velkoněmeckým" (prosím čtenáře, aby teď dal dobře pozor, neboť v následujícím autorové článku tohoto uvádějí, čím „čeští evangelíci čelili choutkám velkoněmeckým"), »ukazujíce, že snahy Berlína jsou marné, pokud duch evangelia český lid neopustil, a to i tenkráte marné, kdyby provedena byla annexe Čech a Moravy (viz Dušků v dopis) —" (v dotčeném již časopise „Grazer Volksblatt", večerní vydání ze dne 16. července 1903 č. 320., uveřejněný a celou záležitost tuto, jak zde dále bude ukázáno, ozařující světlem pro pisatele listu toho a stoupence pisatelovy nemilosrdně jasným) „a čelili stejně mužně Římu, který lid ochuzuje nejen kulturně, ale i hospodářsky." (Vidíme tu opět krásný příklad té strašné logiky realistické. Přes to, že není ani samozřejmé, ani nikde dokázáno: že, pokud, duch evangelia český lid neopustil", chráněny jsou Čechy a Morava před annexí Německem, a že chráněn jest národ český v annektovaných po případě Čechách a Moravě před poněmčením, tvrdí se v „Čase": Čeští evangelíci čelili choutkám velkoněmeckým — t. j. choutkám po vtělení jistých částí Rakouska (Čech, Moravy, Slezska atd.) v říši německou a po poněmčení neněmeckých obyvatelů částí těch — ukazujíce, že, „pokud duch evangelia český lid neopustil", snahy Berlína (identické s popsanými právě choutkami velkoněmeckými) jsou marné, a tvrdí to dotyční autorové, neuvádějíce důvodů žádných tak, jako by to bylo samozřejmé. Dejme tomu, že, „pokud duch evangelia český lid neopustil", snahy Berlína, annektovati Čechy a Moravu, jsou marné. Avšak hned na to praví „Čas", že, „pokud duch evangelia český lid neopustil", snahy Berlína jsou marné i tenkráte, kdyby — přes to, že snahy Berlína anektovati Čechy a Moravu, jsou, „pokud duch evangelia český lid neopustil," marné — provedena byla annexe Čech a Moravy!! A tito lidé, kteří takto argumentují čtenářům svým, opovážíse: a) vytýkati (č. 189. ze dne 13. července, str. 1.) jiným: „to dovede napsat a svému čtenářstvu předložiti skutečně jen orgán bláznů pro blázny«; — a b) o sobě tvrditi: č. 200 ze dne 24. července (str. 3): „Neboť my pracujeme pro český rozum a pro

českou duši a naším soudcem je svědomí" a č. 203. ze dne 27. července (str. 1.): „— neboť my pracujeme pro český rozum a pro českou duši". Ano, pracují: pro rozum tou svou „logikou", pro duši tou „vyšší morálkou"! Arcit, aby poznali kvalitu této práce své, v tom překáží jim to známé jejich vědecké všech věcí promyšlování a věcné na vše nazírání, a proto loyálně dlužno připustiti, že nevědomost hříchu nečiní, a konečně každý má právo na nějakého koníčka, jen kdyby nás ostatních tou svou „logikou" a tou svou „mravností" netýrali aneb alespoň ne tak nemilosrdně, jak činí již drahná léta. Vždyť jsme od Vás zakusili již dost a dost, i za to, že téhož s Vámi národa jsme synové, i za to, že naše logika obecná nedovoluje nám uznati ani tu imaginovanou Vaši superioritu inteligenční nad námi, ani správnost těch Vašich lyrik filosofických, mravnostních, obrozovacích, národnostních, politických, a náboženských a k jakým to Vaše přemyšlování Vás budoucně snad ještě přivede. — A teď pokračujme v památném článku autorů „Čeští angelíci". „Jaký odpor se zmocnil českých evangelíků nad přechodem Nár. Listů z arény svobodomyslné do tábora klerikálního, to tlumočí přípis, zaslaný Pražskému starošstvu z Prusenovic na Moravě, z něhož vyjímáme: Presbyterstvo podepsaného ref. sboru považovalo by to za hluboké ponížení, aby se veřejně proti takovému blbství" — (na duchovního a na tu „vyšší" morálku protestantskou je to výraz dost jadrný!) — „ohražovalo, neboť Národní Listy tímto jednáním svým se staví po bok nejhnusnějším plátkům zuřivě klerikálním s pečetí drzého špiclovství a jidášského nás zrádcování. Pro nás svědčí přítomnost — a bohdá svědčiti bude i budoucnost. Národní Listy chtěly tím snad" (za jakým účelem?) „dokázat, že nás mají v moci — (nepůjdeme-li s nimi), a tím nás postrašit" (jaká to fantasie!). „Musíme jim dokázat, že se jich nebojíme — a z víry ve strašidla že jsme již dávno vyrostli. Poučení pro nás? Přiklonění k jakékoli straně politické nám nepomůže; to jsou větrné mlýnky — nám, to jest vlasti a národu — pomůže duchovně jen Ten, od něhož všechna pomoc přichází s hůry — a i to světlo evangelia. — To jest" — (tak pokračují autorové „Čeští evangelíci") — „konec souboje: ‚Pryč s Národními Listy!' zní od Podřipska až na konec Moravy". (A abonujte všude „Čas"!) — „Čeští evangelíci".

Proti tvrzení, že „Nár. Listy" útočily na český lid evangelický, ohradily se „Nár. Listy" několikráte, tak na př: v ranním čísle ze dne 20. července (str. 2.) slovy: „Neobviňovali jsme české evangelíky z jakýchkoli styků se souvěrci německými, tím méně jinými cizozemskými, nýbrž obviňovali členy strany realistické, jež jsme jménem jmenovali, a vynikající české evangelické duchovní, rovněž jménem uvedené ze styků nikoli církevních, nýbrž ze styků se členy oficielní deputace Evang. Bundu pruského a jeho výboru pro české ‚Los von Rom', tedy se členy organisací výslovně politických a politické cíle

všeněmecké ‚bis in den Tod, bis zum Sterben' sledujících" — a žádaly, aby citována byla slova, jimiž útočily na český lid evangelický, kterémužto však přání nebylo se strany Časistů vyhověno. —

Výsledek celé polemiky byl, že obě strany in merito zůstaly při tom, co v podstatě tvrdily a kolem čeho celá polemika ustavičně se točila, a sice:

a) „Národní Listy" při tom: 1) že propagování protestantismu českými evangelíky mezi (katolickým) lidem českým, najmě pomocí peněz z Německa, jest prací pro krále pruského čili usnadňováním propagovaného Velkoněmci vtělení Čech, Moravy a Slezska v říši německou; — a 2) že předmětem útoku, který „Nár. Listy" vedly ex titulo této práce pro krále pruského, nebyl český lid evangelický; — a

b) „Čas" a soudruzi jeho při tom: 1) že propagování protestantismu českými evangelíky mezi (katolickým) lidem českým, byť i pomocí peněz z Německa, není prací pro krále pruského, nýbrž že naopak propagování to jest znesnadňováním dosažení cílů velkoněmeckých; — a 2) že „Nár. Listy" útočily na český lid evangelický.

A jelikož mimo to obě strany — pro následující faktum nebudu vzhledem k samozřejmosti jeho uváděti zde citátů — též ještě, a sice svorně, tvrdily: a) každá o sobě, že svatou mluví pravdu, a b) každá o druhé, že v hrdlo lže, jest při ohledávání, které straně ve věci dlužno přisvědčiti a na kolik, nutno přihlížeti pouze k nepopíratelným faktům, pak k tomu, co ta která strana v neprospěch svůj sama doznala, a konečně k tomu, co ta která strana na úkor druhé tvrdila, aniž tato byla toho popřela.

Na tomto místě, t. j. dříve než přikročím k ohledávání tomu, výslovně konstatuji, že přes vše to, co dosud se stalo, realistům bonam fidem vůči národu českému přisuzuji zrovna tak, jak žádám pro sebe, aby přisuzována byla mně. Cíl máme totiž všici jeden a týž — blaho národa českého a lišíme se jen co do prostředků k dosažení cíle toho. Bonam fidem neruší tu ani nesprávnost názoru o vhodnosti prostředků (jsme v té příčině téměř všici různých názorů), ani bezděčné (to jest: nikoli vědomé a nikoli úmyslné) zaměňování blaha jednotlivce, aneb strany politické, aneb vrstvy společenské aneb sekty náboženské s blahem národa. — (P. d.)

Literatura, umění, věda.

Petr Lavrov (1823—1900) jest zakladatelem ruské sociologické školy a první novověký filosof ruský. Jeho „Historické Listy", jež právě vycházejí nákladem J. Pelcla, jsou nejzdařilejším a nejpopulárnějším výkladem jeho filosofie dějin, již vyzbrojen znalostí jak matematických a exaktních věd, tak i věd historických a filosofických vybudoval v obsáhlém encyklopedickém díle o dějinách lidské mysli v nové době. Jen

ti dle Lavrova jsou činitelé dějinného rozvoje, kdo se nepodřizují slepě zděděné kultuře, nýbrž přemýšlejíce a kritisujíce ji dále rozvíjejí. Dějinný proces je překonávání kultury myšlenkou a proto dějinný úkol jedince je objektem a základem studia Lavrovova. Spolu s Karějevem a N. Michajlovským je Lavrov zakladatelem ruské sociologické školy t. zv. subjektivní. „Historické Listy" obsahují: I. Přírodní vědy a dějiny. — II. Proces historie. — III. Velikost pokroku v lidstvu. — IV. Cena pokroku. — V. Působení jednotlivcův. — VI Kultura a myšlenka. — VII. Jednotlivci a společenské formy. — VIII. Rostoucí společenská moc. — IX. Prapory společenských stran. — X. Idealisace. — XI. Národnosti v historii. — XII. Smlouva a zákon. — XIII. Stát. — XIV. Přirozené hranice státu. — XV. Kritika a víra. — XVI. Theorie a praxe pokroku. — XVII. Účel autorův.

W. E. H. Lecky, jeden z nejznamenitějších dějepisců anglických minulého století, zemřel 23. října v 65 roce věku v Londýně. Evropského jména dobyl si „Dějinami racionalismu v Evropě" (1865), jež vyšly i česky nákladem naším a „Dějinami evropské mravnosti od Augusta po Karla Vel." (1869). Obě vzbudila nelibost orthodoxní strany, jež však přes to uznala, že v nich zajímavě zpracován přebohatý material. Hlavní dílo L. jsou „Dějiny Anglie v XVIII. st." (1878—1890) a „Demokracie a svoboda" (1896).

Jubileum „Hamleta". Shakespearův „Hamlet" slaví letos 300leté jubileum. Dříve se myslilo, že byl „Hamlet" vydán r. 1604, ale nalezeny exempláře z r. 1603, z nichž jeden patří vévodovi z Devonshiru. Vydání z r. 1604 jest obsáhlejší než vydání z r. 1603, obsahujet 3719 řádků proti 2143 řádkům vydání původního. V Německu byl „Hamlet" provozován poprvé r. 1626 v Drážďanech. *K.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Mezi *Tureckem* a Bulharskem stala se dohoda o postupné odzbrojování obou armád. — Ruský a rakouský vyslanec v Cařihradě doručili sultánovi společnou notu, kterou obě velmoci žádají, aby každá z nich na 2 léta dosadila po jednom agentu po bok Hilmi paši, tureckého vrchního inspektora, jež by měli úplný dohled nad správou (mohli by i rozesílat po zemi tajemníky a úředníky); dále žádají, aby v čelo četnictva a policie v každém ze 3 vilajetů byl dosazen generál cizí národnosti, který by mohl k organisování bezpečnostní služby poslati cizí důstojníky, jež by mimo to podávali zprávy, jak se chová turecké vojsko. Správní okrsky mají býti rozhraničeny podle národnosti, mají býti zřízeny samosprávné obce a j.

Rak.-Uhersko. Již 22. října ohlašovaly noviny, že císař zamítl vojenský program devítičlenného komitétu vládní strany, ježto prý svrchovaná práva koruny jsou nedotknutelna a nemohou býti censurována. Konflikt mezi korunou a vládní většinou resp. sněmem je zjevný. Jde o prolomení absolutismu i ve vojenství, kdež chce spolurozhodovati zastupitelstvo lidu. — Dne 24. byl vyzván hr. Št. Tisza k císaři a 26. byl jmenován předsedou ministerstva. Na jaký program? Prý na program devítičlenného komitétu, dosud neuveřejněný, který prý ve věcné části císařem byl přijat až na větu, že sněm uherský má právo se sankcí konstitučního krále upravovati záležitosti uher. části armády. Tento převrat nálady a názorů vykládá se za dílo hr. Goluchovského.

Jazyková otázka znepokojuje Rakousko v Krajině, Štýrsku a Dalmacii. Slovinští advokáti sjeli se 25. t. m. do Lublaně a usnesli se po bouřlivých projevech domáhati se rovnoprávnosti slovinštiny u soudů a stát. úřadů. V Dalmacii předložil místodržitel stranám chorvatského sněmu plán jazykové úpravy v Dalmacii, dle něhož, (na místě italštiny) má býti zavedena němčina ve styku s centrálními úřady státními a vo obstruují vesele za nepřímé pomoci všech, poslanců ostatních, jež do

jenskými a ve styku místodržitelského presidia s úřady v zemi. P lán ten zavrhují Chorvati i Vlaši.

O *Chorvatsku* dosti praví okolnost, že 612 učitelek je tam bez služby. Chorvatská vyučovatelská správa sestavila seznam učitelek, kteréž dokončily svá studia a jsou beze služby a chleba. Takových učitelek je nyní 612, a jsou to dcery většinou chudých, poctivých a snaživých rodičů. Písárny vyučovatelské správy jsou denně obléhány zástupy učitelek, kteréž vyhledávají protekce i nejnižších úředníků. Toto vše činí marně, neboť není uprázdněných míst v zemi, v níž jest přes dvě třetiny školou povinných dítek beze všeho vyučování a kdež jest strašný počet analfabetů. To je následek 20tiletého systému Khuenova. Kdyby byla poctivá vláda, zavřela by ženské učiliště na tak dlouho, dokud nezaopatří chléb učitelkám absolvovaným. —

10 milionů lir na povlaštění Slovincův a Charvatův v Přímoří a v Dalmacii! Družstvo „Dante Allighieri" se usneslo, že vymůže od různých bank v Italii 10 milionů lir, aby snadněji dovršilo svůj úkol. Není pochyby, že nejvíce těch peněz obdrží družstvo „Lega Nazionale" (= náš Schulverein), jakož i není pochyby, že nyní porostou jako houby po dešti dětské zahrádky a školy „Legine" po slovinských charvatských osadách v Přímoří a Dalmacii. K tomu dodává „Učiteljski tovariš": Kdyby raději ti komedianti za ty peníze koupili polenty svým sourodákům, kteří hledají chléb u nás, v Rakousku, ve Francii, ano i v Americe."

Země české. *Zemské pojišťování* požární dozrává. V komisi sněmu českého 21. října prohlásil zástupce vlády, že vláda proti projektu tomu není. Nerozhodnuto posud je, má-li se soustřediti přímé pojišťování v okresních pojišťovacích spolcích, jimž by se poskytlo zajištění zemským pojišťovacím ústavem anebo mají-li budovy a nemovitosti býti zpřímo pojišťovány u zemské pojišťovny. Posl. Viškovský vyslovil se pro zachování a regulování dosavadních okresních pojištoven požárních, ale žádá zemskou pojišťovnu požární jak pro pojišťování přímé tak i nepřímé. Vyslovil se pro zemské pojišťovny požární, krupobitní a dobytčí. Pokus zavésti nucené pojišťování dobytka a proti krupobití byl by prý, dle zástupce vlády, zmařen odporem zúčastněných kruhů. — Pojišťování proti živelním škodám, prováděné zemským ústavem a spočívající na zásadě dobrovolnosti a vzájemnosti by vláda vítala. — Komise 22. t. m. odhlasovala, aby zem. výbor předložil v příštím zasedání sněmu návrhy na zřízení zem. pojišťovacího ústavu s odděleními proti ohni, krupobití a pádu dobytka. Proti ohni budiž pojišťování nucené.

Všem poslancům na sněmě čes. zaslala sociální demokracie česká i německá v Čechách přípis, aby přičinili se o brzké zavedení všeobec. rovného, přímého a tajného p r á v a h l a s o v a c í h o. Neboť dělnictvo: 1) přispívá značně i k výnosu daní přímých (domovní, výdělkové, pozemkové) a tudíž i zemských přirážek; — 2) daní nepřímých přikázanými úděly z výnosu státní osobní daně z příjmu a dávky kořaleční, samostatnou zem. dávkou z piva; — 3) dělnictvo užívá humanitních ústavů (nemocnic a j.), veřejného chudinství, stravoven, národních a pokračovacích škol, žádá nemoc. pojišťování, opravu řádu čeledního atd. a chce, aby o všech těch věcech spolurozhodovalo; — 5) do sněmu volí jen 7% obyvatelstva.

Němci podali na čes. sněmě návrh, aby vláda předložila říš. radě osnovu zákona o všeobec. *pojišťování pro stáří a nezpůsobilost ku práci* a aby n u c e n é p o j i š t ě n í n e m o c e n s k é vztahovalo se na všecky nesamostatné hospodářské, lesní a domácí dělníky, čeledíny a dělníky maloživnostenské; aby zřízena byla jediná zemská (anebo několik) nemocenských pokladen a všecky v § 11. zák. o nemoc. pojišťování uvedené pokladny, aby byly zrušeny; aby takto organisované pokladny byly v úzkém vzájem. styku jakož i s gojišťovnami úrazovými, starobními a invalidními; na správu ústavů těch, aby pojištěnci, zaměstnatelé i stát vykonávali vliv svobodnou volbou; aby zřízen byl ústřední úřad pro pojištění lidové dle vzoru němec. říš. pojišť. úřadu. — Jinak Němci

schůzí sněmovních nechodí, tak že schůze sněmovní stávají se neschopny usnášení. Zem. maršálek proto také 22. t. m. schůzi odročil až na 29. t. m. a toho dne na neurčito.

Sněm *moravský* vyslechl 21. t. m. návrh dra Parmy na rozšíření voleb. práva do obcí zavedením IV. kurie. — Poslanci lidoví obviňují vládu, že nepřeje zřizování zimních hospod. škol a vinili ministerstvo a zemský výbor, že rozděluje subvence pro lesnictví, vinařství a družstva ne dle potřeby a dle počtu obyvatelstva.

Lipnický měšťan A. Losert odkázal 120.000 K české reálce v Lipníku, 20.000 K na stipendia žákům a 20.000 K chudým.

Bývalá novoměstská radnice. Budova nového trestního soudu, jak ještě je v dobré paměti, málo koho uspokojila. Jen v jednom viděti pokrok; že erární budovy v Praze, vyhovujíce karakteru staveb monumentálních, začínají vzhledem poněkud se mu blížiti. Za to sloh nového soudu a jeho detaily — i po tolikerém vrácení prvotních plánů (velmi záslužném pro toho, kdo byl jeho původcem) byly málo chváleny. Stavba přes dobrou vůli nedovede mluviti vřeleji k divákovi, zastrašujíc cizotou stylu odkudsi ze západu štěpovaného na toto choulostivé místo. Proto choulostivé, že v těsném sousedství nové budovy a s ní spojen je zbytek někdejší novoměstské radnice, jejíž věž zachována i zevně dosti neporušeně v originální podobě. Vedle věže však, uvnitř této staré budovy, udržely se ještě podnes gotické místnosti původní s dobrými konstruktivními živly. Těm nyní hrozí zkáza chystanou dostavbou trestního soudu až k věži a sice dostavbou v témže slohu, na který si jako Pražané stýskáme při hotové již části paláce a který vůči prosté však typické věži bude umělecky neodůvodněným anachronismem. Požadavek naší veřejnosti, pokud ovšem o vzhled svého města se stará, může a zároveň také musí tu býti jen jeden: Sáhne-li se k přestavbě radnice, budiž starý její zbytek zachován a budiž užito jako součásti nové stavby. Dosáhnouti toho lze při značné (v tom našich) architektů znalosti snadno. Co do zevnějšku radnice nebudiž užito nevhodného slohu budovy sousední, nýbrž rekonstruována budiž do prvotní podoby, v jaké zůstala až do druhé polovice 18. st. Obrazů toho je s dostatek (na př. v Ramhofského popisu vjezdu Marie Terezie do Prahy z r. 1743). Jmenovitě by záleželo na třech panelovaných štítech, prvotně v části radnice asi mezi věží a nynějším trojhranem štítovým. Věž by měla své staré sousedství a pro nás, myslím, přistupuje-li se již k rekonstrukci v historickém slohu, jedině přijatelné. Zdražení není se obávati. Pro úplnost připomínám, že v našem smyslu o rekonstrukci ucházel se „Spolek architektů a inženýrů" i Klub „Za Starou Prahu" jak u instancí státních, tak i obecních." Odborným článkem věc vřele propagoval arch. A. Cechner v „Architektonickém Obzoru" II. č. 5., doprovázeje stať nákresy. —*ml.*—

Při restauraci **Faustova domu** na Karlově nám. v Praze, stavbě to Dienzenhoferově, nalezeny byly ve věži Faustově staré bohaté malby (mořská panna) a květinové ozdoby.

V Mor. Ostravě otevřena pěkná výstava slovenských malířů Augusty, Malého a Pacovského.

Máj v Nymburce.

Své u Nymburka Labe vlny staví,
snad zarazil je přízrak čehosi.
„Věc podobná se děla v Boleslavi!"
dí hlavu kloníc mokré rákosí.

A voda šumí, kalná pěna kypí
z ní do výšky se rusé třtiny pnou.
Už člověku je smutno dělat vtipy
na mužů z Máje činnost kočovnou.

Kdo uzří vás, ó pěvci medoústí.
zlá tucha náhlá k srdci bodne ho . . .
Ne neuvěří . . Ni bůh to nedopustí,
by sevšednělo, co je svatého!

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 7. LISTOPADU 1903. ČÍSLO 6.

Ve stranách a mimo strany.

Katolík: Naše církev je samospasitelná, naše víra jedině pravá — —.
Lutherán: Lžeš; pravá je víra moje!
Kalvinista: Oba mluvíte nepravdu; jediné my máme ryzí evangelium!
Mahomedán: Lžete všichni tři; Mahomed jest jediný prorok Allahův, a islam jediná pravda!
Buddhista: Jste všichni v omylu; jediné nauka Buddhova ukazuje pravou cestu . .
Filosof: Máte všichni pravdu, ale — relativní . .
(Chce objasniti svá slova, ale všichni svorně se naň vrhají a kamenují jej).

Daleko od Prahy, ve světnici, jejíž celé zařízení svědčilo o tom, že obyvatelem jejím je student a to student ne právě zámožný, jest mladý člověk — sotva dvacetiletý. Čeká na cosi a jest patrně velice netrpěliv; co chvíli vyhlíží oknem, i ven vybíhá občas a pátravě kamsi hledí. Z jeho vzezření a celého chování soudili byste, že to patrně zamilovaný hoch a že čeká lístek — nu víte, od koho. Vskutku: tam kdesi mihl se listonoš, a již vidíte milého mladíčka spěchati mu vstříc — není pochyby: zamilovaný.

Ale ne — přece ne. To, nač čekal s takou netrpělivostí tento hoch, nebyl milostný lístek, ale — časopis. Za chvíli jej vidíte pohříženého do četby; a ze záře jeho zraků můžete souditi na zanícení, s jakým tento jinoch čte články své revue..

Jsou léta devadesátá; zvláštní jakási léta jsou. Cosi nového se rodí. Povstalo několik nových idei; nové tužby se ozvaly; nová jakási slova bolo možno slýchati a čísti. Jako jitro krásného jarního dne to bylo, poněkud mlhavé sice, ale v těch mlhách tím kouzelněji se rozléval jas paprsků ranního slunce. Noc před tím byla příliš dlouhá; příliš dlouho se spalo: někteří mladí lidé probudivše se to ráno shledali, že vzduch ložnice je dusný. I otevřeli okna — chladný vzduch zavál a roznítil

touhu po pohybu, po světle, po životě v oněch mladých lidech, ale znepokojil ty, kteří se tulili dosud pod peřinou. »Táhne to, zavřete rychle! Je to nebezpečné! Chcete se nastudit? Proč neležíte ještě?..«

Ale jitro bylo krásné, a bylo v něm mnoho nadějí; jaký bude teprve den sám! Ivan — tak se totiž jmenoval náš jinoch — měl z něho velikou radost a velikou touhu měl dostati se tam, do hlavního města, mezi ostatní mladé lidi, tak zanícené pro idee, pro které i sám byl zanícen. Snad, jsa od Prahy vzdálen, přeidealisoval si poněkud život ten.. nu co škodí: je krásné býti mlád a viděti skutečnost v růžovějších barvách než opravdu jest!

— — První illuse došly sklamání. Barvy jitra pohasly, mlhy stouply k obloze, a ukázalo se, že jich bylo příliš mnoho; den docela všední a šedý.

Bylo příliš nesnadno realisovat idee v prostředí příliš nepodajném. Naděje staly se skromnější. Nová slova sevšedněla. Mladí lidé přicházeli do let a přizpůsobovali se..

Nebylo více pokrokového hnutí; byly pouze strany — »staré« a »mladé«. Ivan žil dosud v mínění, že idee, které si tak zamiloval a které zatím ujaly se a rostly výš a výše v jeho duchu, žijí; věděl, že není pokrokového hnutí, ale domníval se, že idejní život přenesl se z tohoto hnutí do stran, do kterých vústilo. Půjde tam — podívá se — přesvědčí se.

I jel do hlavního města.

*

Široká, dlouhá ulice: po obou stranách řady vysokých budov. Nárožní tabulka hlásá Ivanovi, že je v NÁRODNÍ TŘÍDĚ a že jest tedy u cíle své cesty; zde mají staré i mladé strany své paláce. Jak mu bilo srdce! Zde — ano zde je výkvět národa, zde jest jeho inteligence; zde jsou lidé žijící ideím! Jaký život, jaký krásný život tu asi shledá!

Hned první v řadě stál palác české strany svobodomyslné, překonávající svými rozměry všechny ostatní budovy Národní třídy; byl zbudován v kasárnickém slohu moderních činžáků. Před palácem byla právě tlačenice, z níž zaznívala směsice hlasů; Ivan však potlačil svou zvědavost a tlačenici se vyhnul: touha jej pudila jinam. Minul i budovy strany národně-sociální a státoprávní, které nehledíc k menším rozměrům podobaly se mladočeskému paláci jako vejce vejci, a zastavil se teprve před nevelikou moderní stavbou, nad jejímž vchodem skvěl se nápis Strana radikálně-pokroková. Zde učiní počátek, ano; vždyť slýchal i čítal, že tato strana přímo vzešla z pokrokového hnutí, že jest další etapou v jeho vývoji.

Vešel. — Byl rozechvěn očekáváním; v tváři i v pohybech jeho zračila se nesmělost. Jak by také nebyl nesmělý: zde jsou ti lidé, jichž plamenná slova a zápal pro pravdu a pokrok budily v něm dřímající potence a jej rozněcovaly k idejnému životu; jak by se necítil nepatrným!

Místnost, do které vstoupil, byla dosti prostranná, a její zařízení, ač velmi prosté, svědčilo o vkusu. Stěny, ozdobené ornamentikou v národním slohu, byly holé; jediné v průčelí byly emblemy zemí koruny české. Přítomní, jichž nebylo příliš mnoho, seděli u stolků a dílem četli, dílem hovořili; byli to většinou příslušníci vzdělaných stavů ve věku 30—40 let a mladší.

Někteří z nich vzhlédli na nově příchozího zvědavě. „Hle, český člověk!" prohodil kdosi; »nedovede choditi jinak než se shrbenou páteří!" „Toť výchova Říma a vídeňských vlád", odtušil vedle sedící mladý člověk a zadumal se. Ivan však poznámky té nezaslechl. Ostatně tíseň, kterou prve cítil, již jej opustila; vzhled přítomných a celé ovzduší místnosti naplnily jej jakousi důvěrou. Přisedl k jednomu ze stolků, u něhož byli již dva páni: jeden o něco starší, druhý, se skřipcem, stejného asi stáří s Ivanem. Představil se a dav se do hovoru s pány, sdělil jim, proč přichází — — inteligenci, lidi ideím žijící že seznati touží..

„Nu pak jste nemohl lépe voliti než zajít k nám," pravil starší z pánů. Tato samochvála Ivana sice poněkud zarazila, ale nedal to na sobě znáti; — ostatně, což to nemůže být pravda?

Zmínil se o pokrokovém hnutí a svém zájmu pro ně. »My jsme z něho vyšli, jsme jaksi jeho dědici; bylo nutno, aby hnutí, které bylo velmi nejednotné a neujasněně ideologické se sorganisovalo v pevnou, jednolitou stranu, aby zkrátka sestoupilo s oblaků na zemi..«, rozhovořil se starší pán. Po té hovor se přesunul na otázky povahy filosofické a mravní. Ivan v duchu jásal: hle, zde bylo možno konečně jednou pohovořit si o předmětech povýšených nad všední shon!

Ale pojednou byl tento zápal schlazen poněkud.

»To jsou reminiscence ze starších dob!« pravil starší pán, s nímž právě hovořil o zmíněných otázkách; »ano, byly také doby, kdy jsme se zajímali o idee, a dosud v prázdných chvílích.. Ale jsou akutnější otázky, milý pane.!«

»Na příklad?« otázal se Ivan pln zvědavosti.

„Což nepozorujete tu mizerii kolkolem, pane? Tu naši chabost, poddajnost, otrockého ducha vypěstovaného u nás staletým útiskem? A nepozorujete, abych o jiných zjevech pomlčel, jaký otravný vliv má v těchto poměrech na příklad humanitní filosofie profesora Masaryka? Ano, pane, on má vliv! Proč nehlásá humanitu Němcům, proč ji hlásá zrovna nám? proč utvrzuje naše lidi, bez toho již zotročené a trpělivé jako ovce, ještě více v této chabosti?« Ivan pokusil se humanitní idee brániti, — vykládal, že jí lze i jinak rozumět; »mimo to,« končil svůj plaidoyer, »co jste řekl o otravném vlivu humanitní filosofie, zdá se mi býti ve sporu s tím, co jste před chvílí mluvil o mravních ideách.« »Snad,« odtušil pán, „ale řekl jsem také, že to jsou reminiscence z mládí, když jsme byli ještě ne-

vykvašeni; a jsou to theorie, pane, theorie, které se nehodí do našich zvláštních poměrů! My potřebujeme teď charakterů, ano, pane, charakterů, lidí rovné páteře, silných a tvrdých — a tu, dovolte, tohle skuhrání o lidskosti, o humanní obraně, je jen utvrzování naší slabosti!« Mluvčí byl velice rozčilen. Tu se vmísil do hovoru mladší pán se skřipcem, který dosud mlčel. »Jak se zdá,“ pravil ostře, obrácen ke staršímu, »holduje tento pán Masarykově filosofii, pak by ale patřil —« »Ne, nerozčilujte se, pane kolego, snad se s ním dá ještě mluvit“, přerušil jej starší pán; »uznáváte přece,« pravil k Ivanovi, »české státní právo, historické státní právo?« »Uznávám — to jest — ale o uskutečnění jeho mám jisté pochybnosti.« »Nu vidíte — alespoň když je uznáváte; ale realisté nám je tupí!« Ivan pokoušel se obhájiti realistův, ale byl umlčen. »O tom vůbec nepovedeme diskuse; realisté a sociální demokraté státní právo tupí a dost! A proto jsou to škůdcové národa, škůdcové! Vy máte pochybnosti o jeho uskutečnění; to je následek toho, že vlivem vídeňských vlád a vlivem bezhlavé a slabošské politiky mladočeské byl v nás zájem pro toto státní právo ubíjen, krátce že jsme zotročeni. Všude ohnuté páteře, všude! Ale bohdá dovedeme ještě vzbuditi starou českou sílu! Akce, kterou zahájila naše strana, která jediná ze stávajících třímá neochvějně jak prapor zásad pokrokových tak i prapor státního práva, nemine se —.« »Ale,« přerušil Ivan mluvčího, »mé pochybnosti plynou z úvah docela realních. Považte, že Němci tohoto státního práva, rozumí se: historického, nikdy neuznají, a že proti jejich odporu je těžko — je nás přece jen málo ..« »Dovolte«, přerušil jej netrpělivě pán, »to zavání opět Masarykem, a tu přestává všechna diskuse«. »Ale já jsem přišel k těmto závěrům docela samostatně, bez vlivu profesora Ma —«. »To si povídejte, komu chcete; je to Masarykovština a punktum. Němci neuznají našeho státního práva! Což se jich někdo o to prosí? My je již dovedeme přinutit; jen kdyby celý národ ..« »Ale to se mi zdá hodně utopické, pane!« pravil Ivan. »Pane, kdo nazývá naše snahy státoprávní utopií, je buď nevědomec nebo darebák!« vybuchl pán se skřipcem. Ivan podotkl zcela klidně: »Spojení tohoto úsudku o mém charakteru s premisou, ze které jej vyvozujete, nezdá se mi logicky dosti zdůvodněno ..« »Logicky, nelogicky, nemluvíme o logice. ale o státním právu, račte rozumět?« rozčiloval se pán se skřipcem. — »Ale, co se divíte, kolego,« vmísil se pojednou do hovoru jiný pán, sedící u sousedního stolu, který již chvíli sledoval rozhovor, »co se divíte, když se najdou i v naší vlastní straně lidé, a k tomu předáci, kteří uvádějí v pochybnost základní dogmata strany!« »Vaše strana má dogmata?« udivil se Ivan. »Zásady, chtěl jsem říci, dogma je nevhodné slovo,« opravil se pán. Ivanovi se ovšem zdálo, že ve věci rozdílu není: pokládal zásadu, o níž nesmí se pochybovati, a dogma za totéž. „Této kozačině ve straně se musí již jednou udělati přítrž,« navazoval pán se

skřipcem na zmínku o rušiteli jednoty; »o příštím valném sjezdě . .«

»Co se stane o příštím valném sjezdě?« otázal se Ivan nedočkavě. »Vyloučíte jej tedy. To jest, navazuji-li logicky na výrok, který byl zde před chvílí učiněn: prohlásíte jej za nevědomce nebo darebáka. A dovolte: u vás o pravosti nebo nepravosti zásad rozhoduje většina? hlasování?" »Nu ovšem, co by rozhodovalo?« »Myslil jsem, že důvody diskuse . .« »Nu toť se přece rozumí samo sebou; většina u nás řídí se vždy důvody!« »Vždy?« pravil Ivan. »U všech stran?« »Pravil jsem: u nás. Nesmíte, pane, posuzovati stranu naši dle jiných," pravil přísně pán se skřipcem.

Samospasitelnost tedy a neomylnost? Zvláštní vyvolení? pomyslil si Ivan, ale nevyslovil na hlas těchto otázek. »Dovolili byste mi, pánové,« pravil tiše, »ještě nějakou otázku?« Přikývli. »Kdyby se český stát uskutečnil — byli byste pro úplnou svobodu mínění, slova, tisku?« — »To se přece rozumí samo sebou,« pravil starší z obou pánů; »je vidět, že naši stranu málo znáte, můžete-li klásti otázky tak naivní.« — »Dopřáli byste tedy svobody také míněním odchylným, názorům, dejme tomu, sociálně-demokratickým nebo masarykovským?« pokračoval Ivan v otázkách. — „Člověče," pravil pán se skřipcem uražen, »uznáváte-li za hodno tropiti si z nás blázny —.«

Nebylo třeba se rozčilovati: Ivan byl již venku. Byl velmi zklamán: jedna iluse byla strhána. Hledal idee a nalezl — reminiscence a dogmata; hledal inteligenci, volné a volnost také u jiných v úctě mající individuality a nalezl církev.

Ale to ovšem ještě neměl žádných zkušeností o jiných stranách a o povaze stran vůbec; byl v tomto směru úplně nevědomý.

Kráčeje dále zamyšlen, přišel Ivan k budově zvláštního slohu. Při prvním zběžném pohledu zdála se to stavba docela moderní; ale když Ivan přistoupil, shledal, že tato modernost záležela jen v některých příkrasách stavitelských, nalepených na budovu slohu docela kasárnického a v secesních kresbách, jimiž zdi byly pomalovány. Budova ještě nebyla docela hotova; dosud se na ní pracovalo. Nad vchodem poněkud těsným byl velikými, znatelnými písmeny vyryt nápis:

Česká strana lidová (realistická).

Pod ním byla menší tabulka s nápisem: Pojď sem, synu, uč se moudrým býti!

Ivan vešel do vnitř se srdcem tlukoucím. Ukáže-li se i zde některá jeho iluse opravdovou »ilusí?«

Měl takové iluse. První týkaly se zakladatele strany, profesora Masaryka. Již dávno o něm slýchal i čítal. Pokrokové hnutí hlásilo se k němu jako k nepřímému svému původci: učil mladé lidi dívati se na svět kriticky. Ivan setkal se s enthusiasty, kteří kladli Masaryka hned vedle nejpřednějších filosofů světových, ano i nad ně. Setkal se i s odpůrci ; ale vášeň,

se kterou se většina jich vyjadřovala o muži, který pro jiné byl vrcholem moudrosti, činila jejich odpor podezřelým. A tak gloriola myslitele, filosofa a v jistém smyslu i buditele národního obestírala v Ivanově mysli představu o prof. Masarykovi. Byla hodně nejasná a romantická tato představa; neboť neznal tenkráte ještě ani jediného ze spisů Masarykových. Neznal tedy také jeho filosofie, předpokládal jen na základě vylíčených okolností, že jest asi obzvláště výtečná.

Později opatřil si spisy Masarykovy, které jen mohl sehnati, a dal se do četby se zanícením rovnajícím se přímo zbožnosti. Ale když dočetl prvý, nebyl valně uspokojen. Příčina toho byla následující: Ivan přesně rozeznával pojem filosofa, vědeckého myslitele a pojem proroka či básníka. Filosofickému mysliteli jedná se o zjištění pravdy objektivní; aby jí nabyl, potlačuje subjektivní živel nálad a citů jak jen možno a dbá jen o to, aby si utvořil jasné, přesně vymezené pojmy a logicky je spojoval; nespokojuje se s tím, aby došel prostě nějakého názoru, nějakého přesvědčení, ale dává si záležeti hlavně na cestě, kterou k nim došel; chce, aby to byla cesta přesného logického postupu. Naproti tomu prorok nebo básník vyjadřuje pravdu subjektivní; vyjadřuje především své nálady a city, svá přesvědčení, ale o přesné logické jich zdůvodnění pramálo se stará.

Nuže, nedá se popříti, že Ivan přistoupil k četbě spisů Masarykových s jistým předsudkem; s předsudkem převzatým z veřejného mínění, které z tohoto převážně subjektivního, náladového myslitele, tedy myslitele-proroka učinilo myslitele vědeckého, filosofa. Po přečtení prvé knihy byl tento předsudek, jak jsme pravili, již poněkud pocuchán. Dojem, který tento spis v Ivanovi zůstavil, byl velice smíšený; logika tu zápasila s náladou, ale nálada byla silnější: prorok, básník vítězil nad myslitelem. Ano, byla tu samá nálada, samé »já«, znak to, který nikterak nepřekvapuje u básníků, ano zde je předností, an dává cítiti individualitu, vůni duše autorovy, ale u vědeckého myslitele je vadou.

Ovšem, tento úsudek nebyl po přečtení prvé knihy Masarykovy ustálen; co nebylo v jedné, může býti v jiných, vždyť i vědci psali časem básně. Četl tedy druhý, třetí spis Masarykův, četl je všecky, četl jeho články v revuích; ale úsudek prve učiněný se již nezměnil, naopak utvrdil. To nebyly vědecké knihy, to byly causerie. I divil se Ivan nemálo, jak mohlo veřejné mínění inteligence učiniti ze spisovatele těchto knih filosofa, vědeckého myslitele; a jak mohlo přehlédnouti podstatný jich ráz, ráz náladově-subjektivní, tedy nevědecký, ale básnický a prorocký. Přemýšlel o tom a došel k těmto závěrům. Předně, co snad každého čtenáře spisů Masarykových překvapuje, jest obrovská spousta spisů v nich citovaných. Ivan byl v pokušení sčítati tyto spisy, citované v Sociální otázce, Konkrétní logice, České otázce, v různých článcích statistických, filosofických,

literárně-kritických a pod., a zkoumati, je-li fysicky možno, aby člověk 50letý tolik spisů jen, třeba sebe zběžněji, přečetl, nehku-li promyslil. Ale buďsi tomu jakkoli, tato spousta citovaných knih dodávala prof. Masarykovi prestyže učence, člověka nejvýš sečtělého a stojícího na výši doby; v tom domníval se Ivan shledávati první příčinu, proč p. Masaryk jmín za filosofa. Mimo to díla jeho, ač význačným rázem jejich jest náladovost, citovost, subjektivnost, při nedostatku objektivně-logického přemíra subjektivně-náladového spojování soudů (tedy onen ráz, který jest právě vlastní dílům proroků-básníků), jednala přece o thematech povahy vědecké, filosofické. A jednala o nich způsobem zajímavým, namnoze sugestivným, právě z příčiny silného subjektivního zabarvení. V tom shledával Ivan druhou příčinu omylu veřejného mínění. Třetí příčinu nalézal v tom, že prof. Masaryk vskutku stavěl se v četných spisech a článcích svých na půdu moderního nazírání; hlásal (a to sugestivně) idee vznášející se v ovzduší doby — byť i nedocházel, jak praveno, k těmto ideím zdlouhavou cestou logického postupu, ale cestou jednak instinktivního vytušení vlastního básníkům, jednak přejmutím od moderních myslitelů zejména anglických a francouzských.

Zprávy, které Ivan slýchal o osobním vlivu prof. Masaryka, utvrzovaly jeho názor o tomto rázu jeho individuality. Logický myslitel buď přesvědčuje, nebo nepřesvědčuje; posluchač s jeho názory buď souhlasí nebo nesouhlasí. Prorok ale strhuje nebo odpuzuje; získává buď fanatické přívržence, obdivovatele, anebo si vytváří odpůrce rovněž fanatické. Takový byl i případ Masarykův. A ještě jeden je rozdíl mezi myslitelem a prorokem. Stoupenci prvého souhlasí s jeho názory; jeho odpůrci jsou rovněž odpůrci jeho názorů. První i druzí mohou říci, v čem souhlasí nebo nesouhlasí; osobnost učitelova ustupuje úplně do pozadí; hlavní věcí jsou názory. Naproti tomu stoupenci proroka lnou především k jeho osobě, a jeho odpůrci jsou taktéž odpůrci jeho osoby; zde osobnost je věcí hlavní, názory podružnou. Ivan nejednou ptal se jak obdivovatelů tak odpůrců Masarykových na obsah jeho filosofie, ale odpovědi, kterých se mu dostávalo, byly vždy velmi nejasné. Sám osobního vlivu prof. Masaryka nezakusil; neměl k tomu dosud příležitosti.

Rozpor mezi představou, kterou běžné mínění si vytvořilo o prof. Masarykovi, a tím, čím muž tento skutečně byl, a mimo to i způsob, jakým pojednával prof. Masaryk o některých otázkách, dráždil Ivana k odporu, takže pojal v jisté době úmysl kriticky rozebrat díla prof. Masaryka a ukázat, že to nejsou díla vědecká, poněvadž jim raison d'être vědecké práce, totiž objektivní logika, schází, nýbrž že jsou to díla proroka-básníka. Ale vzdal se tohoto úmyslu. Předně proto, že úkol sám byl obrovský: Znamenalo to, rozebírat větu za větou, slovo za slovem. Ano, když lépe věc uvážil, shledal, že to úkol nemožný.

Uvědomil si, že i v zápasu ideovém jest třeba, aby zbraň útočícího byla téhož rázu jako zbraň napadeného; že nelze vyvracet náladu logikou, proti slovům širokého významu bojovati slovy významu přesně ohraničeného (a ovšem i naopak), poněvadž je tu úplná heterogenita ideových zbraní. Logik bude vždy nucen, chce-li zůstati věren své logické methodě, dávati slovům svého soupeře význam určitý; jestliže však tato slova jsou výrazem náladových, tedy neurčitých pojmů, ukáže se práce logikova buď nemožnou, anebo bude nucen interpretovati; tu však oponent logikův bude moci vždy takovou interpretaci označiti za nesprávnou. Tím si vysvětloval Ivan bezvýslednost všech známých mu diskusí a polemik vedených logicky myslícími lidmi proti názorům Masarykovým; výsledek zůstal vždy nerozhodným, t. j. každý zůstal při svém mínění, neboť tu stály proti sobě v zápase idee docela heterogenní.

Ale tím vším není nikterak řečeno, že Ivan přestal si prof Masaryka vážit; naopak, cítil k němu vážnost velmi intensivní. Upřímnost, která, jak se Ivanovi zdálo, vyzírala z jeho spisů, zanícení pro člověka jakožto člověka, humanitní program, zásluha o svobodu kritiky a svobodu mínění vůbec, kterou si získal v aféře rukopisné, v šarvátce o Hálka a v aféře Polenské, přímé jeho stanovisko ve příčině některých vlasteneckých dogmat (na př. histor. státního práva), nabádavý vliv na mladou generaci, to asi byly příčiny pro něž Ivan prof. Masaryka miloval. Bylo ovšem možno, že prof. Masaryk měl, podnikaje různé ty akce proti dogmatům stran a veřejného mínění na obhájení svobody názorů, ještě jiné, osobní cíle; bylo možno, že instinktivně jakožto básník a prorok vytušoval nálady příštího dne a jim se přizpůsoboval přes to, že v přítomnosti bylo mu zakusiti nejedno kaceřování, čili že toto kaceřování snášel k vůli větší popularitě zítřka, věda, že doba jeho přijde: ale tuto eventualitu Ivan a limine odmítal, nemaje pro ni důkazů.

Druhá ‚iluse' týkala se básníka Machara. Tento básník býval Ivanovi nad jiné milý a to nejen z estetických motivů, nýbrž i — a spíše ještě — z ethických. (P. d.)

Inferiorita české právnické fakulty.

Jako jsme se před 15 lety na české právnické fakultě tísnili v úzkých lavicích, za které by se styděla místní školní rada kterékoliv české Lhoty, tak tísnily se následující generace studentské až do dnes. Ale tyto elementární nedostatky místa, světla a vzduchu, které již přes dvě desítiletí trvají, nejsou jediné; naše česká právnická fakulta trpí nedostatkem ještě jiným, řekl bych kulturním nedostatkem prvního řádu.

Když za staročeské éry došlo k rozdvojení pražské university, bylo zákonem ze dne 28. února 1882. ř. z. č. 24 hned v § 1. stanoveno: »An der deutschen Universität ist die deutsche,

an der böhmischen die böhmische die ausschliessliche Unterrichtssprache.“ Nejen toto zákonné ustanovení, ale i řada ostatních nařízení mluví o rovnocennosti university české s německou. Tím nápadnější je nařízení ministerstva kultu a vyučování z 29. června r. 1882 čís. 29. jímž dány instrukce v provádění státních zkoušek právnických. Tu zaráží nejprve, že pro obě právnické fakulty českou i německou zřízena byla jediná společná komise pro státní zkoušky, ač pro medicinskou fakultu zřízena byla zvláštní zkušební komise česká a i filosofická fakulta, z níž přece téměř vesměs vycházejí c. k. úředníci, měla svou českou zkušební komisi. Avšak ministerské nařízení zpříma proti výslovné paritě české fakulty s německou, jak v uvedeném zákoně vysloveno, § 14. instrukcí ustanovuje, že složení státních zkoušek právnických na české právnické fakultě může se díti jen jazykem německým anebo německým a českým. Právnické zkoušky státní jazykem výhradně českým nebyly a dosud nejsou dovoleny! Teprve ministerským nařízením ze dne 1. července 1889 č. 106 byla dána české právnické fakultě malá koncesse a povoleno právníkům čtvrtého semestru, odbývajícím historicko-právní zkoušku, že mohou ji též jenom jazykem českým složiti.

To jest onen kulturní nedostatek prvního řádu a to je znamení inferiority nejen studentstva a profesorstva, to je degradace nejen české fakulty ale i celé české university. Neboť nikde nejsou vysoké školy k tomu účelu zřízeny, aby meritorně zkoušely jazykovou znalost, také pro žádnou ze šesti universit rakouských neplatí tato ustanovení a žádná zkušební komise na kterékoliv fakultě rakouské university nezkouší jazykovou nýbrž věcnou znalost kandidátovu. Jenom kandidát na české právnické fakultě nese na sobě znamení inferiority a musí i věcnou znalostí prokázati znalost jazyka německého. A uváží-li se, že pro obě právnické fakulty zřízena pouze jediná zkušební komise, jejíž složení při dnešních národnostních sporech není bez významu, připustíme, že případy, kdy i dobrý kandidát stává se některému německému členu zkušební komise pro němčinu neschopný, nejsou žádnou zvláštností. Uvážíme-li pak, že i studijní řád stanovený zákonem 20. dubna 1893 ř. z. č. 68 zrušuje rovnocennost právnického doktorátu, jehož rigorosa mohla se od počátku konati česky — se státními zkouškami právnickými, shledáme, že náš právník nemůže nejen do státní služby vstoupiti, ale přihlížíme-li k předepsané soudní praxi, ani advokátem státi se nemůže, aniž na domácí fakultě české musil složiti německé zkoušky. Tato všechna ustanovení, platná bohužel jen pro českého právníka, jsou ve sporu s uvedeným zákonem z r. 1882. Odbytí zkoušek universitních ať státních ať rigorosních jest pokládati za integrující součást universitního studia. Jako absolvovaný posluchač filosofie není ještě profesorem, medik lékařem, tak právník bez předepsaných zkoušek ani advokátem ani soudcem státi se nemůže. Ukládá-li stát jako za-

městnavatel svým nastávajícím soudním, politickým a finančním úředníkům odbýti předepsané odborné zkoušky a to výhradně jazykem německým, je stát za takové nařízení nanejvýš zákonodárnému sboru zodpověden, ale předpisovati jediné fakultě docela zvláštní ustanovení, jež se studiem universitním nijak nesouvisí, nemůže býti ničím odůvodněno. Rozhlédneme-li se po ostatních universitách rakouských, spatříme, že taková ustanovení nemají platnosti pro italského nebo polského právníka. Jsou výlučně pro českou právnickou fakultu platna. Poznáme pak dále, že vyučovací správa nevydala zvláštní tato nařízení pro českou fakultu právnickou ze zvláštní péče o českého právníka, neboť pro něho má státní správa ve svých úřadech jen místa poslední. A takto je česká právnická fakulta přede všemi ostatními universitami označena jako inferiorní. Hrstka rakouských právníků italské národnosti soustředěných na universitách ve Št. Hradci a Innsbruku nemá sice italské právnické fakulty, za to ale profesoři právnických fakult obou těchto universit jsou povinni některá svá collegia čísti italsky. Ale nejen to. Hrstka italských právníků má na obou těchto universitách právo konati státní zkoušky právnické jen jazykem italským. Státní správa se jich neptá po znalosti jazykové, přijímá je do svých služeb nejen v instancích nižších, ale povolává je i do úřadů ústředních. Podobně má se to i s právníky polskými, jichž obě fakulty právnické v Krakově i ve Lvově zůstávají polskými uvnitř i na venek. —

U nás na naší právnické fakultě jsou poměry zcela jiné. Napjaté, někdy přímo drsné jednání profesorů s posluchači, jež v letech 90tých zvlášť nepřátelsky bylo charakterisováno, nedává podnět k společnému postupu, profesoři, aspoň ti starší, cítí se více rakouskými než českými profesory a tak tu zbývá studentstvu jakožto nejvíce interesovanému, aby samo se vzchopilo a dnešní k tomu výhodné doby použilo, by zbavilo universitu i sebe tak inferiorního znamení. *A. R.*

Vývoj současné francouzské literatury.

II. — Nynější francouzská mládež nezná toho duševního života, nemá žízně a touhy vše přečíst, všemu rozuměti, jako její předchůdci z r. 1840—1870. Mládež nynější drží v objetí praktický duch, sobeckost, každý se snaží, aby co nejméně pracoval a co nejvíce vyzískal. Automobil a bycikl jsou symboly snahy, aby cesta k cíli byla nejkratší. Z toho plyne potřeba slučování, soustřeďování, přesného ustanovování určitého východiště, jež ovládá mysli veškeré mládeže, představující nejčilejší díl národa. Potřebu slučování prakticky uskutečnily pařížské časopisy, jež podávajíce spoustu poučení, snaží se se zdarem zachovati jakousi úroveň uměleckého stylu a vtipné zpravodajství a stří-

dají nejpodrobnější návrhy s povídkami a příběhy pro rychlé strávení rychle žijícího obecenstva.

Na místo plodů běžného písemnictví nastoupily literární noviny a lehké týdeníky a měsíčníky. I čtenáři písemnictví nejoddanější mají za to, že stačí, berou-li literární stravu z novin v malých dávkách, snídani z ranního a večeři ze zvláštního vydání svého listu. Nejznámější spisovatelé, romanopisci, filosofové, humoristé, ač nevzdali se knihy, navykli si psáti do novin. Domnívají se, že tím způsobem nejlépe se seznámí s obecenstvem. Ale tím právě jakož i nezbytným spěchem utrpělo újmu nadání veliké části spisovatelů. Popularitu zjednali na účet vážné práce, kterou nemohli vykonati, píšíce pro noviny, anebo k níž pozbyli způsobilosti. Obecenstvo mohouc si koupiti jich práce denně za 8—10 hal. nepotřebuje kupovati jich plody v knize. Tak i nejlepší spisovatelé dostoupí sotva na 2000 výtisků. Knihkupec rozprodá-li jich tolik, jest velice potěšen.

K tomu co bylo řečeno pojí se přílišná nadvýroba, dodávající na trh díla všeho druhu, většinou bezvýznamná a chatrná. Spisovatelství se rozšířilo do všech vrstev. Vnímavé dámy spisují svá dobrodružství a povzbuzovány novinami vydávají ročně několik svazků. Mužové chtíce se blýskati ve společnosti, píšou povídky a románky o svých záletech. Vše co jest členem »světa« píše; v zástupu spisovatelů nelze rozlišovati dobré od nejlepšího a prostřední od nejhoršího. Veřejnou pozornost ovládají ženští básníci a romanopisci a veršotepci s tituly jako Comte Robert de Montesquieu. Do literatury vnikl snobism jejich mravů a způsobů. Pořádají na poctu svých literárních výrobků zábavné večery, dávají se interwievovati, kdy komu libo, i o dandysmu jich prací i o jich odbytu. Obchodní stránka hraje u těchto spisovatelů velice důležitou úlohu. Salony píšícího »světa« staly se insertními kancelářemi, kde chvalozpěvná reklama se kupuje u těch, kdož uveřejňují články vynášející příslušná díla v denících.

Nápravy neodvislou, osvícenou a trpělivou kritikou jest nutně třeba. Umění potřebuje ochrany vzdělané, přímé a nepodajné kritiky, jejímž přičiněním musí mysl obecenstva vniknouti ve správné pojímání a ocenění krásna. Novinářství pokleslo tak, že žádá za uveřejnění duševní práce plat, jako za ohlášení nabídky zboží, léků a služeb. Vážné, soudné kritiky není. Každý spisovatel, každý nakladatel pochvaluje si za určitý poplatek svá díla sám.

Spisovatelé, kteří chtějí míti veliký odbyt, počínají si jako zakladatelé nových akciových podniků. Koupí si pochvalné články na přední stránce, psychologické portréty dle vlastního spracování, interwievy a několik neděl běhají po novinách. Pochvaly, které si sami píšou, často ovšem přestřelují a je-li nástraha odkryta, zahyne strůjce v ní. Jiní si vedou opatrněji a pomalu budují podstavec přehnané reklamy. U obecenstva, jež

znalecky nerozlišuje věc dobrou od reklamy, pochodí obyčejně takový humbug dobře.

Z nedostatku počestné kritiky a z placených literárních ohlášení vzniká popsaná úhona. Bohů není více, kteří měli své chrámy, své oltáře, jako Flaubert, Barbey d'Aurevilly, Dumas syn, Renan, A. Daudet, E. de Goncourt, Zola. Mnozí z nich žili v chudobě, byli velice přímí, aby nepotřísnili svých ideálů, neponížili jich na úroveň tužeb obecenstva. Nyní jest touha po rozhlášeném jméně tak veliká, že se nikdo netáže, jsou-li prostředky, jichž se k tomu volí, důstojné a vhodné či nic. Nynější spisovatel hledá, honí se za podporou v každém okruhu společnosti. Dvoří se staré dámě, o níž myslí, že má vliv v akademii, běhá za otylým novinářem, dává se vynášeti a jest srozuměn, aby dílo některého chuďasa bylo vydáno jako jeho vlastní. Literatura spěje k řemeslnosti, jejíž objem nelze dnes pochopiti ani určiti. Přijde-li cizinec a otazuje se, co má čísti, aby seznal přední díla francouzská, jest řádný Francouz odborník v rozpacích. Jsou mnohá vynikající díla, ale není nikoho, aby krásy jejich po zásluze pochválil.

Děl vychází ve franc. literatuře mnoho, trh románů donucuje spisovatele, aby vydal ročně 3—4 svazky. Spisovatelů v odboru tom jest nyní pětkrát tolik jako za posledních 25 let minulého století. Výroba nebyla nikdy tak přeplněna a kritika nikdy tak chudokrevna. Jest literární úpadek? To nelze tvrditi. Vycházejí i dnes díla vzácné původnosti a prvého řádu. Obecenstvo však stává se denně lhostejnější ke všem vydávaným knihám. Nejvíce pozornosti věnuje dramatické výrobě. Požaduje díla snadno srozumitelná, a působící vzrušení ať veselé, ať smutné. Vyhověti mu jest stále obtížnější. Alfred Capus podává mu svá díla, a ač není v nich nic, co by mělo nějakou cenu, přece jest stálým dodavatelem divadel.

Co nejvíce znesvětilo chrám literatury a zasadilo jí těžké rány, jest politováníhodná příhoda s Dreyfussem. Před tím, než se ozvala žádost po revisi jeho procesu, nevšímali si velicí franc. spisovatelé politiky. Ale pro Dreyfussa mistři péra opouštěli své klidné výšiny. Na jedné straně byl Zola se svým I'accuse, následován Anatolem France, Clemenceau, Urbainem Gohierem, a zástupem mladých i starých spisovatelů a na druhé straně protidreyfussardi a antisemité vystupovali ze svých zákoutí a pouštěli se v novinářský boj. Mezi těmito militaristy a nacionalisty byli Eduard Drumond, François Coppée, Jules Lemaître, Leon Daudet, Maurice Barrès, většina akademiků a j. Obecenstvo se rozstoupilo na dva tábory a snažilo se přívržencům tábora druhého způsobiti co nejvíce hanby, potupy a zla. Opovržení obecenstva zakusil nejprvé Zola. Nejhorlivější jeho odběratelé vyházeli ze svých knihoven jeho díla, neboť »zastával se zrádce a pochyboval o vojenské spravedlnosti«. Zavrhnutí Zoly nebylo chvilkovým projevem vášně. Trvalé následky zloby cítil Zola až do svého skonání. Náklad jeho děl nedostoupil

nikdy počtu výtisků minulých. Náklad 150.000 výtisků L'Assomoir, Nana a La Terre klesl při Fécondité a jiných spisech z posledních let na tak nízký počet, až srdce mu pukalo; nebýti objednávek z ciziny, byl by ve Francii nakladatel neodbyl téměř ničeho. Díla vynikající vznešenými ideály, horlivostí a zápalem pro lidskost byla přijata s ledovým mlčením. I jiní spisovatelé zažili mnoho útrap a ústrků. Bylo po nich plváno a šlapáno. Civilní válka mezi vzdělanci neobmezila se pouze na Paříž. Na jihu se stala „affaira" náboženskou. Celá země jí byla zasažena. Kalvinisté byli pro revisi, katolíci pro zachování vyneseného rozsudku. Literární posudky byly znešvařeny předsudky. Kdo nesouhlasil s kritikem, neměl ani stopy nadání. Bouře, jež nastala, roztrhala rodiny, znepřátelila nejstarší druhy, rozbila společnosti a rozehnala od sebe bytosti nejmírumilovnější. Spousty způsobené „affairou" na universitách mezi mládeží, v střediscích spisovatelů, profesorů, básníků, učenců nedají se vylíčiti. Působila jako výbuch moralního dynamitu, jemuž neodolal žádný sbor mladých mužů dosud se milujících a vzájemně ctících. Po affaiře bylo lze zjistiti pohromy jí způsobené. Každá část společnosti byla rozprášena a vržena v opáčné kouty dřívějšího střediska. V říši písemnictví nezbylo žádné souvislosti a společenství. Pokusy obnoviti dříve obvyklé schůzky a společné obědy se nezdařily. Nic nemohlo smířiti rozvaděné strany a dodnes jsou nesmířitelné. Čtenář posuzoval vydané dílo spisovatele dle svého stanoviska v „affaiře". Kdo se zabývá krásným písemnictvím, ví, jaký zmatek na knižném trhu způsobila příhoda Dreyfussova, jejíž souvislost s písemnictvím těžko by bylo pochopiti.

.Kniha, literatura prodělává ve Francii těžkou krisi, umírá. Arnošt Renan pravil jednoho večera „Za padesát let neotevře nikdo knihy." Od té doby uplynulo asi 15 let. Někteří, kdož slova učencova slyšeli, byli nedůvěřivi k jeho předpovědi, ač několik prohlédavých učenců mezi nimi i E. Goncourt dovedli oceniti pravdu v nich obsaženou. Produkce literární byla příliš hojná a byla pěstována většinou těkavými, lichotícími si talenty místo vybranou aristokracií péra. Tato nesmírná výroba jest příčinou, že spisovatelům prvého řádu jest těžko vyniknouti k jménu a slávě. Zlo poroste, poněvadž není hrází, které by obmezovaly snadný přístup k sepisování a uveřejňování knih. Dříve uděloval král výsadu, aby mohl býti někdo spisovatelem. Nyní by výsada ta byla prospěšna. Zdá se, že francouzská literatura spěje ku patrnému zahynutí. Lhostejnost obecenstva jest čím dále větší a temnější. Jaké bude asi vzkříšení? Není naší věcí, abychom o tom vykládali. Podali jsme svědomitě diagnosu vývoje nemoci literární ve Francii. „Není věcí moudrého člověka, aby uklidňoval mysli," praví Joubert. Ze svých myšlenek přijímá pouze několik. Podává je, jak právě jsou, aniž mrhá čas dedukcemi. Triptolemus dav člověku obilí, spokojil se, zasev je; péči o prosévání, semletí a zadělání zůstavil jiným.

Přel. Dr. Čermák. *Octave Uzanne.*

Moderní stoupenci Husovi. P.

Otázka první: Jest propagování protestantismu českými evangelíky mezi (katolickým) lidem českým, najmě pomocí peněz z Německa, prací pro krále pruského čili usnadňováním propagovaného Velkoněmci vtělení Čech, Moravy a Slezska v říši německou?

O odtržení království Českého od mocnářství Rakouského jednalo se v době novější poprve r. 1866 a sice v Mikulově mezi králem pruským Vilémem a ministrem jeho Bismarckem, když po bitvě u Hradce Králové stanoveny podmínky, za kterých uzavřen býti měl mír mezi vítězným Pruskem a poraženým Rakouskem. Známo jest, že zamýšlené a urputně žádané Vilémem annexi Čech vzepřel se Bismarck vším důrazem (podal i demisi), uváděje, že Prusko, protestantský to stát, má již dosti Slovanů a najmě však více než dosti katolíků.

Kolik tehdy čítalo Prusko obyvatelů, katolíků, evangelíků, Slovanů a Němců, nevím a podávám zde jen z novějších dob přibližné číslice a sice o Prusku a Německu z roku 1890 (z díla „Meyer's Konversations-Lexikon", 5. vydání, svazek 5., str. 190 a 191 a svazek 4., str. 864 a 872) a o Čechách, Moravě a Slezsku z roku 1900 (z díla: „Twardowski, Statistische Daten über Oesterreich", Wien 1902, str. 29 a 41, s podotknutím, že v díle tomto součet číslic rubriky „Umgagssprache" jest značně menší než počet všeho obyvatelstva té které z uvedených zemí, takže vypočtěná mnou — arciť jen k vůli úplnosti — procenta národnostní nelze považovati snad ani za přibližně správná).

Země	rok	obyvat. million.	Germánů mill.	= %	Slovanů mill.	= %	Evangelíků mill.	= %	Katolíků mill.	= %
Prusko . .	1890	29·96	26·10	87·6	3·06	10·2	19·23	64·2	10·25	34·2
Německo .	1890	49·43	44·73	90·5	3·20	6·4	31·02	62·6	17·67	35·7
Čechy . .	1900	6 32	2·34	37·0	3·93	63·0	0·14	2·3	6·06	96·0
Morava . .	1900	2·44	0·67	27·8	1·74	72·2	0·06	2·7	2·32	95·4
Slezsko . .	1900	0·68	0·29	44·0	0·36	56·0	0·09	13 4	0·57	84·6

R. 1890 bylo katolíků: v Prusku přes 10 milionů (34·2 proc.) a v Německu $17^1/_2$ milionů (35·7 proc.) a Slovanů: v Prusku jen něco přes 3 miliony (10·2 proc.) a v Německu taktéž jen něco přes 3 miliony (6·4 proc.).

Když po válce Němců s Francií 1870—71 říše Německá víc a více mohutněla a četní z Němců našich i z Němců v Německu toužiti počali po spojení jistých částí Rakouska s Německem, byl jim od ostatních Němců říšských jakožto hlavní překážkou spojení toho vždy označován veliký počet katolíků v Německu a veliký počet katolíků v zemích koruny České (v Čechách 6·9, na Moravě 2·3 a ve Slezsku 0·57, úhrnem téměř 9, pravím: devět milionů). Jelikož katolíci v Německu politicky jsou dobře sorganisováni, mají jakožto sorganisovaná velká menšina na sněmě říšském, kde co do počtu mandátů jsou stranou nejsilnější, veliký vliv, jak to a sice správně praví

v „Čase“ ze dne 22. července č. 198 dr. Herben (str. 1.): »... Našim čtenářům dovoluji si podat kratičkou jen informaci k poměrům německým. Postrachem Německa je centrum, přesilná ta katolická organisace na říšském sněmě německém. Politika císaře Viléma II. opírá se o toto centrum, poněvadž je nejmohutnější stranou v říši. Centrum je nesmírně chytré, s jedné strany vymáhá pro sebe ústupky na císaři, ale s druhé strany vyhovuje rozličným velikášským plánům císařovým s nápadnou ochotou. Toto centrum vynucuje si na císaři líbezné vztahy s Římem a podivuhodné jeho návštěvy u papeže. Pokrokové strany německé lekají se této politiky. Ev. Bund je protiváhou centra a za tím účelem byl také utvořen..

A jelikož katolictví Němců rakouských prohlašováno za překážku naprostou, počali Velkoněmci, v Rakousku říšský poslanec Schoenerer, za tím účelem, aby překážka tato — moderní to impedimentum disparitatis, nikoli sice cultus, nýbrž pouze confessionis, — odstraněna byla alespoň během času, hlásati „Los von Rom“ mezi Němci rakouskými. Že hnutí toto není původu jiného, to v sezení říšské rady rakouské ze dne 4. listopadu 1901 potvrdil, abych tak řekl, oficielně poslanec Karel H. Wolf, když pravil (sten. prot. str. 6409): „.. hat die Los von Rom Bewegung besprochen, eine Bewegung, die — ich gestehe es ganz offen — aus politisch-nationalen Erwägungen entstand, jetzt aber bereits eine Bewegung der Geister“ — (rozuměj: die nach Deutschland wollen,) — „geworden ist, mit der man nicht fertig werden wird, was immer von Kanzeln und aus Kanzleien kommen mag..“ A v témže měsíci ještě napsal orgán Schoenererův: „Egerer Nachrichten — Deutschnationale Zeitung für Eger und das Egerland, Nr. 94, Mittwoch, 27. Nebelungs 1901“ na str. 4.: „Zur Los von Rom-Bewegung. Um verschiedenen falschen Auffassungen entgegen zutreten, erlauben wir uns festzustellen, dass von den tausenden von Schreiben, die in der Los von Rom-Angelegenheit beim Herrn Abgeordneten Schönerer eingelangt sind, immer das nationale Moment als der Grund des Austrittes angegeben worden ist. Die Los von Rom-Bewegung ist somit eine Volksbewegung von eminent nationalem Charakter und sie müsste ihre Bedeutung für das deutsche Volk ganz und gar einbüssen, wenn sie etwa anderen Zwecken dienstbar gemacht werden sollte. An deutschem Wesen soll ja einst die Welt genesen; wie könnte dies aber, wenn deutscher Geist und deutsches Gemüt sich nicht der beengenden Fessel des Neuhebraismus zu entschlagen vermöchten?“ O tu „vyšší“ morálku protestantskou dp. faráře Trnky z Lipkovic („Čas“ ze dne 29. července 1903, č. 205, str. 3) jim tedy nejen nejde, nýbrž oni se proti ní přímo ohražují vzhledem k svým nenáboženským cílům. — A aby nebylo nejmenší pochybnosti o tom, že propagátorům hnutí „Los von Rom“ nejedná se snad o práci pro Krista a o čisté učení v duchu a pravdě, nýbrž jen o práci

pro krále pruského, promluvil v sezení říšské rady ze dne 30. října 1902 poslanec Schoenerer sám takto (sten. prot. str. 10.545): „.. Und wenn, meine Herren, es richtig ist, dass sich der verehrte Herr Praesident veranlasst gesehen hat, in den letzten Tagen den Herrn Abgeordneten Dr. Eisenkolb" — (přestouplý katolík a jeden z hlavních propagátorů hnutí „Los von Rom") — „deshalb einen Ordnungsruf zu ertheilen, weil er in besonders anerkennender Weise das deutsche Fürstengeschlecht der Hohenzollern hier genannt hat, so veranlasst mich das, in meinem Namen und im Namen der Alldeutschen meine Rede mit dem Heilruf zu schliessen: „Hoch und Heil den Hohenzollern!" —

Tvrzení, že pružinou hnutí Los von Rom jsou nyní motivy náboženské, jest buďto hloupostí anebo lží — tertium non datur. Předně hlásají heslo Los von Rom z německých katolíků našich vedle těch, kteří ve znamení tom již přestoupili k protestantismu, jen a pouze ti, kteří chtějí do Německa, a z ostatních katolických Němců našich heslo to nehlásá nikdo a taktéž nikdo z katolických Němců v Německu. Již z toho jde, že pružinou hnutí toho jsou motivy, vlastní jen jistým skupinám německých katolíků (a četným protestantům) a nikoli katolíkům všem, a již z toho lze, a sice s jistotou téměř dostatečnou, souditi, že jsou to motivy nikoli náboženské (takové byly by ceteris paribus vlastní všem katolíkům), nýbrž motivy jinorodé. Naprosto jisté jest to však proto, že motivů náboženských pro nějaké hnutí Los von Rom není vůbec žádných a sice ani pro hnutí Los von Rom vůbec, t. j. bez ohledu na to, kam pryč od Říma, ani pro hnutí Los von Rom a zároveň k protestantismu. Náboženských motivů pro hnutí Los von Rom vůbec, t. j. bez ohledu na to, kam pryč od Říma, mohlo by a sice jen tehdy býti, kdyby v církvi katolické něco bylo se změnilo v té míře a v tom směru, že by četným příslušníkům církve té, stalo se, jako za dob Husových a Lutherových, věcí nemožnou, setrvati dále v ní. Tu však víme, že od roku 1870, kdy koncilem vatikánským přijato dogma neomylnosti papeže (ex cathedra mluvícího), v církvi katolické nezměnilo se pranic, a že i přijetím dotčeného dogmatu vyvoláno pouze známé, co do objemu pranepatrné hnutí starokatolické, t. j. hnutí pryč od Říma — abych tak řekl — povatikánského, avšak nikoli pryč od katolictví předvatikánského a tudíž též nikoli k protestantismu. A motivů náboženských pro hnutí Los von Rom a zároveň k protestantismu mohlo by býti jen v těch případech: a) kdyby protestantismus byl až do posledních dob býval učením tajným a kdyby zároveň učení to, světu katolickému zjeveno na př. Schoenererem, bylo pro katolíky per se vábivé, anebo b) kdyby vůbec z příčin jakýchkoliv přibývalo v lidu katolickém zájmu pro hloubání o věcech náboženských a tudíž i pro bibli a následkem toho snad i zájem pro souhlas vyznání s biblí, na kolik možno úplný. Ad a) víme, že protes-

tantismus není a nebyl učením tajným, a že není učením pro katolíky per se vábivým; a ad b) víme, a sice nikoli jen z dotýcného všeobecného horlení a nářku duchovních všech konfesí, že zájmu o věci čistě náboženské nejen ve vrstvách inteligence, nýbrž již následkem příkladu tohoto i v lidu obecném z různých příčin, z nichž hlavní jsou nezničitelny a mohutnící přes vše úsilí protivnické, nepopiratelně ubývá (alespoň v lidu křesťanském zemí kulturních), časem více časem méně, avšak neúprosně a neodvratně — virescente, causa virescit effectus. Že i nyní ještě budují se nové chrámy, není tu protidůkazem.

Jest tudíž — trvám — jisté, že propagátorům hnutí „Los von Rom" jedná se nikoli o věci náboženské, nýbrž pouze a jedině o to, aby v oněch zemích rakouských, po jejichžto vtělení v říši Německou oni touží, bylo co nejméně katolíků a co nejvíce protestantů za tím účelem, aby nynější, spojení tomu — abych tak řekl: — in merito vadící překážka katolicismu alespoň během času byla nakolik nutno odstraněna. A odstraňování překážek (zde propagováním přestupování katolíků k protestantismu) zoveme dle logiky obecné: p ř í p r a v o u (zde ku vtělení dotyčných zemi rakouských v říši Německou); avšak dle logiky realistické n e n í to přípravou, neboť v Čase ze dne 26. července č. 202, (str. 1.) praví v článku „Práce pro český rozum a pro českou duši" autor jeho dr. Herben: „.. dává jim« (scil. „Nár. Listům") „žádoucí příležitost, aby bouřily proti evangelíkům", — (následující slovo podtrhuji já) — „j a k o b y přestupování na protestantism připravovalo půdu králi pruskému.." Nikdy nečetl jsem skvostnějšího „j a k o b y"! (Už, přiznávám se, je mně, člověku o srdci až hloupě měkkém, realistů našich skoro líto, neboť ta strašná jejich logika realistická nakládá s nimi nad míru ukrutně.)

Vzhledem na dotčenou vlastnost hnutí „Los von Rom", že totiž hnutí to připravuje půdu králi pruskému a jest tudíž „prací pro krále pruského", označil, jak známo, nástupce rakouského trůnu, hnutí to — dle logiky obecné s p r á v n ě — slovy: „Los von Rom heisst Los von Oesterreich", a jelikož následník, veřejnosti jinak se vyhýbající, výrok ten učinil ostentativně, rozumí se samo sebou, že nikoli bez předchozí aprobace. —

Dále jest (za druhé) jisté, že hnutí „Los von Rom" podporováno jest penězi z Německa. Praví totiž, jak již shora uvedeno, farář Čeněk Dušek, věcí těchto znalec na slovo vzatý, v článku svém »Naše styky se souvěrci zahraničnými" („Čas" ze dne 31. července, č. 207, str. 1.) o německém spolku berlínském „Evangelischer Bund" mezi jiným toto: „Evang. Svaz dostal se na Index tím, že opatřuje a pomáhá vydržovat novým německým sborům kazatele.." a dále: „.. vykonal v Rakousku řádný kus r a k o u s k é práce. Jeho přispěním uvedeno bylo hnutí Pryč od Říma do uspořádané a uzákoněné církve a ne-

rozplizlo se ve směšnostech Schoenererových a v různém sektářství.“

Vzhledem ku všemu lze v podobenství říci, že následník, když prohlásil, že „Los von Rom“ jest „Los von Oesterreich,“ jednat tak, jako zahradníkův synovec a zároveň dědic, jenž v souhlasu se strýcem sousedovo prase, ohradu zahrady podrývající, vzal latí »senkrecht přes rypák.“ — Ubohá je to opět logika pojícího se k této věci tvrzení dra Herbena v uvedeném právě článku jeho „Práce pro český rozum a pro českou duši“ („Čas“ ze dne 26. července, č. 202, str. 1.): „.. V Čechách leží v ryze českém okolí panství německého knížete. Majetník jeho, vždy ryzí Němec, stal se pojednou vlivem své klerikální choti odhodlaným nepřítelem hesla Los von Rom“, neboť mu značí totéž, co Pryč od Rakouska“. Rozeberme výrok tento. Mají-li slova: „neboť mu značí“ (heslo Los von Rom) „totéž, co Pryč od Rakouska“ ten smysl, že následníkovi heslo „Los von Rom“ hned od svého prvopočátku značilo totéž, co Pryč od Rakouska, pak nemohl „p o j e d n o u“ státi se odhodlaným nepřítelem hesla toho, poněvadž jakožto nástupce trůnu rakouského eo ipso musil býti odhodlaným nepřítelem jeho již od prvopočátku, a nebylo k tomu potřebí žádného cizího vlivu. A mají-li slova ta druhý taktéž možný smysl ten, že heslo „Los von Rom“ následníkovi značilo pouze pryč od Říma a a že provozování hesla toho bylo mu buďto příjemné, anebo lhostejné, anebo jen velmi málo nepříjemné, a že obému tak bylo potud, až následníka choť jeho upozornila jej na to, že heslo Los von Rom značí též pryč od Rakouska: pak by nutné bylo předpokládati, že až do okamžiku toho následník ničeho nečetl, ničeho neviděl a ničeho neslyšel. A tito lidé, kteří takové věci dovedou předkládati v listě svém čtenářům svým nejen vůbec, nýbrž i v článku nadepsaném „Práce pro český rozum a pro českou duši“, a kteří takto argumentují nejen vůbec, nýbrž i v polemikách, opovažují se nejen o listě jiném psáti („Čas“ ze dne 13. července, č. 189, str. 1.): „.. to dovede napsat a svému čtenářstvu předložiti skutečně jen orgán bláznů pro blázny“, nýbrž ještě i o sobě samých tvrditi („Čas“ ze dne 24. července, č. 200, str. 3.): „.. my pracujeme pro český rozum .. — Dr. Jan Herben.“ —

Dále jest per se zřejmé, že výsledkem účinného propagování protestantismu mezi (katolickým) lidem českým jest přibývání protestantů a ubývání katolíků v zemích lidem českým obývaných, a jelikož země tyto patří k oněm zemím rakouským, po jejichžto vtělení v říši německou touží propagátorové hesla „Los von Rom“, jest (za třetí) jisté, že propagování protestantismu mezi (katolickým) lidem českým, českými evangelíky jest — právě tak jako propagování hesla „Los von Rom“ mezi (katolickým) lidem německým v Rakousku — v k a ž d é m p ř í p a d ě, t. j. ať děje se bezděčně aneb úmyslně, ať silami vlastními evangelíků českých, anebo pomocí peněz z Německa,

připravováním půdy králi pruskému čili prací (nota bene: č e s k o u prací!) pro krále pruského — quod erat demonstrandum, arciť jen realistům a jistým evangelickým duchovním, neboť všem nám ostatním bylo a je to samozřejmé. A jelikož důkaz tento v podstatě své zakládá se na násobilce, jest to důkaz železný, jehož nepřemohou ani brány pekelné, neřku-li vedené proti obsahu jeho Časisty důvody, rerum — e t h o m i n u m — natura až k pláči ubohé. —

Potuď theorie a odtuď praxe.

Jisté jest totiž, že v klerikálním listě „Grazer Volksblatt", večerní vydání ze dne 16. července 1903, č. 320., uveřejněn byl — velice a tempo — následující redakční článek (str. 1.):

„T s c h e c h e n t u m u n d P r o t e s t a n t i s m u s. — Auf einem merkwürdigen Umweg über Deutschland kommen wir in den Besitz eines Schreibens, das mit Rücksicht auf die gerade laufenden Kontroversen über die Beteiligung des Evangelischen Bundes an der Prager Hussfeier nicht ohne Bedeutung ist. — Das Schreiben, das vom 18. März d. J. stammt und an eine Persönlichkeit des E v a n g e l i s c h e n B u n d e s gesichtet ist, hat den protestantischen tchechischen Pastor D u s e k zum Verfasser. — Wir zitieren aus dem Schreiben folgende charakteristische Stellen: ‚Zu gleicher Zeit stehn wir vor einer Vereinigung der jüngeren Parteien: Volkspartei, Fortschrittspartei und eine Fraktion der Jungtschechen. Ich war bei einer Beratung zugegen, in der die Fragen behandelt wurden: „Verständigung mit den Deutschen. Tschechen evangelisch oder Katholisch? W a r u m e v a n g e l i s c h s e l b s t f ü r d e n F a l l e i n e r A n n e k t i e r u n g a n D e u t s c h l a n d?" Man ersieht daraus, das die Gemüter nach einem Ausweg suchen, und da schlägt uns Protestanten unsere Schwäche und Mittellosigkeit immer vor den Kopf — denn was alles hätte bereits getan werden sollen, um diesen Fragen mit Belehrung entgegenkommen zu können! Darum sehe ich unsere Hauptaufgabe darin, den Protestantismus gut zu equipieren und ihn zu einer Macht und Attraktion zu schaffen, um den Leuten einen Halt zu bieten, e t w a s F e r t i g e s (!), F e s t e s, S e l b s t b e w e s s t e s. So eine g e f l i c k t e R u i n e, s i e w i r s i n d (So?!), l a d e t n i c h t e i n. Unsere Stadtgemeinden sollen forsch ausgestattet sein und alle Vorposten gut besetzt — da sollte man keine Kosten scheuen.' — Dieser Brief macht es erklärlich, dass, wie jüngst die »Reichspost" meldete, von dem durch den Evangelischen Bund eingesetzten „Komitee zur Förderung der evangelischen Kirche unter den Tschechen" jüngst in F r a n k f u r t am Main eine Resolution beschlossen wurde, in der die Absicht ausgesprochen, der „Los von Rom" — Bewegung in Oesterreich ihren deutschradikalen Charakter zu nehmen, um dieselbe den Tschechen sympathischer und zugänglicher zu machen. — Der Evangelische Bund hat..."

Trest článku tohoto uveřejnily „Nár. Listy“ — (náhodou právě v ten den, kdy v „Čase“ dr. Herben vybízel evangelíky české ku svolání sjezdu proti „Nár. Listům“, totiž) — v ranním čísle ze dne 18. července, str. 2. (v článku počínajícím slovy: „‚Česká otázka dříve či později jednou z nejdůležitějších otázek říšsko-německé politiky.‘ Tato slova pana Schindowského, redaktora ‚Deutschevangelische Cor.‘, uveřejněná na obranu jeho pobytu v Praze za Husových slavností, prozařuje blahodárným světlem žádoucí jasnoty celou situaci, danou dosavadním vývojem realisticko-evangelické aféry . .“), jak následuje:

„. . uveřejňuje ve svém čtvrtečním večerníku ‚Graz. Volksblatt‘. List tento píše: „„Pamětihodnou oklikou přes Německo dostal se v náš majetek dopis, který vzhledem k nynějším sporům o účastenství ‚Evangelického Bundu‘ na pražské slavnosti Husově není bez významu. List, datovaný dne 18. března a zaslaný jisté osobnosti ‚Evangelického bundu‘ pochází od českého evangelického faráře Duška. Uvádíme z dopisu tohoto následující karakteristická místa: ‚Současně nacházíme se před spojením“ — (mladších) — stran: Lidové (rozuměj realistické. Red.), pokrokové a jisté frakce mladočeské (!?). Byl jsem přítomen jedné takové poradě,“ — (recte: přítomen poradě) — „v níž projednávány byly otázky: Dorozumění s Němci. Češi evangelíky aneb katolíky? A proč evangelíky i ve případě“ — (recte: i pro případ) — „anexe Německem? Jest zjevno,“ — (recte: z toho zjevno) — „že mysli směřují k nějakému východišti“ — (recte: hledají nějaké východiště) — „a tu narážíme my protestanti svou slabostí a nemajetností do hlavy“ — (recte snad: a tu narážíme my protestanté vždy na svou slabost a nemajetnost) — „neboť co všechno mělo již býti učiněno, aby se těmto otázkám vyšlo“ (recte: mohlo vyjíti) — „vstříc (?!) Protož vidím naši hlavní úlohu v tom, aby protestantismu dostalo se nové výbavy (‚den Protestantismus gut zu equipieren‘), aby stal se atrakcí a mocí“ — (recte: a učiniti jej mocí a atrakcí) — „aby těm lidem poskytnuta byla opora, něco hotového, pevného, sebevědomého. Takovázáplatovaná ruina, jakou my jsme, není pro nikoho svůdnou“ — (recte: nevábí). Naše městské sbory měly by býti“ (recte: mají býti) „ešácky (fesch)“ — (recte: chlapácky (forsch) — „vypraveny a všechny přední stráže dobře obsazeny — tu by se nemělo litovati žádných nákladů! (!!!)“

(Zbytek uvedené znovu v jazyku německém části článku „Grazer Volksblatt-u“ překládám tu já: »List tento činí vysvětlitelným, že, jak nedávno oznámila „Reichspost«, zřízené Evangelickým Bundem „komité pro zvelebování církve evangelické mezi Čechy“ usneslo se nedávno ve Frankfurtě nad Mohanem na resoluci, ve které vysloven úmysl, hnutí „Los von Rom“ v Rakousku „odejmouti jeho německo-radikální cha-

rakter, aby Čechům učiněno bylo sympathičtější a přístupnější". – Dotčené tu komité jest patrně totéž, o kterém »Nár. Listy" v ranním čísle ze dne 19. července píšou (str. 2. v poznámce): „Výbor ‚Evang. Bundem' berlínským dosazený za účelem rozšiřování hnutí „Los von Rom" mezi Čechy, usnesl se ve své frankfurtské schůzi dne 22. dubna na tom, aby postaven byl v Praze nákladem sbírek v německé říši konaných Husův dům. Schůzi přítomen byl také farář Dušek z Kolína a farář Molnár z Krábčic u Roudnice.« (P. d.)

Literatura, umění, věda.

VII. výstava Jednoty umělců výtvarných. Byla-li hlavním účelem výstavy snaha uctíti uměleckou památku † E. K. Lišky, pak byla na místě spíše samostatná, instruktivní kolekce jeho obrazů, taková asi, jakou dovedla tato družina r. 1899. uspořádati Maroldovi. Škoda, že není tu oněch děl umělcových, jež jsouce pro význam jeho v dějinách českého umění nejcharakterističtější, byly by diváka, jenž odjinud nezná ostatních jeho prací, s dostatek informovaly a o umění Liškově poučily. Jsou tu „Michelangelův sen", jenž tolik nadšení vyvolal na výstavě jubilejní, „Oběti Maximianovy", bohužel ohořelé, „Mater dolorosa", k níž jest pendantem „Kristus na hoře olivetské", z něhož zde vystavena jen studie hlavy, pak nedokončená „Adorace kříže" a „náčrt" k ní, působící daleko mohutněji — přes veškeru nehotovost — svým jednotným vyslovením nálady barevné i skupinovým ucelením, — — a jsou zde i práce slabší, jež sotva byl by zvěčnělý při známé přísnosti své autokritiky vystavil očím veřejnosti. Vedle obrazu tak vysoce neseného a svědomitým propracováním vážnost příprav i umělecké uvědomění a procítění thematu dokazujícího, jímž jest „Michel Angelův sen", s měsíčním osvětlením studené, nepřívětivé zeleni, rozlévající se proudem do atelieru, v němž umělec prací znavený sní svůj gigantický sen Mojžíše, který jako přízrak do samotna podkroví roste, lámaje architekturu a trče v historickém svém zjevu jak věčně nedoznělý výkřik genia, vedle „Oběti Maximianových", dojímajících svým koloritem a přísvitem nočním až hrůzně, mizí ovšem nějaká ta školská studie rudkou nebo křidami. Přátelské pietě k zesnulému umělci jsou ovšem drahy i ty nejmenší i méně cenné skizzy a studie, ale při výstavě jest nebezpečí, že veliká většina odnášejíc si odtud poslední dojem jeho díla neharmonickými vložkami zkalí si vzpomínku. Toho upřímně lituji, že do výstavního katalogu, v němž reprodukovány leckde věci podprostřední, nebyl zařaděn aspoň výtečný potrét zemřelého od Lva Lercha, jenž jest také jedním z nejlepších obrazů výstavy. Z ostatních uvádím především Alše, jenž čtyři obrázky poslal, mezi nimi „Kresbu", plnou ohně a dekorativního „Husara", pak Kubovu zdařilou „podobiznu pana S." vyslovující pevně a široce charakter portretovaného. Raškovo „Ve skalách" a Langrovu „Letní vůni", jeden z oněch motivů, které tak dobře umí Langer malovati, daleko lépe, než moře. Fr. Urban přinesl řadu náčrtů k výzdobě chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Shledáváme-li se tu leckde s přisládlostí a přílišnou urovnaností, musíme přece u mnohých z nich konstatovati jemnou barvitost, zdušenou do příjemného souladu, jako na př. v obraze sv. Markéty, kde bílý oděv a fialová roucha na hlavě tvoří s pozadím velmi krásný celek. Urban stavě na odměřených základech gotiky, komponuje, maje stále na mysli účel dekorativnosti a vnáší do studeného temna chrámu život radostí barvy, veselého její chvění a zpěvnosti. Lyrické tónování dodává jeho figurám sympatie, ač jsou namnoze tvrdy v pósách. Novák, Bubeníčkové, Satra buďtež aspoň jmenováni. A ostatní? Hvězdička značící prodejnost ve velké většině dává odpověď ....

Sochařské práce hojně jsou zastoupeny. Jsou zde Amort, Vlček, Malina a Rozhoda. Skupina plastik v prvním sále vyvrcholená Amortovým Riegrem překvapuje svým nedelikátním sestavením. Bez ohledu na proporce, bez ohledu na diváka, jenž chce přece každý předmět samostatně pozorovati, směstnáno tu nějakých sedm věcí těsně vedle sebe jako na krámě. Tím ony ovšem trpí a dobré detaily vzájemně se ubíjí. V. Amort dostavil se s velikou kolekcí děl nestejné ceny. Byl zde jistě úmysl, ukázati hojnou řadu prací čili produktivnost a pilnost, ale nebylo třeba dokumentovati ji vystavením takových, jakou jest na př. návrh na pomník Husův. Zdařily jsou portréty Šubrtův a Raisův, tento působivý svou životností a rušným podáním.

K. D. Mráz.

P. Bourget: Studie ze současné psychologie. (Kritic. knih. XX.) V této knize vystihuje duchaplný francouzský kritik a romanopisec ducha několika slavných spisovatelů současné doby; básník není mu zjevem ojedinělým, nýbrž člověkem mezi lidmi, dítětem své doby. Hluboký a zaujatý pozorovatel vylupuje vždy z díla čistě subjektivní jádro autorovy individuality a ukazuje nám, jak podléhala duchu doby a vlivu okolí anebo jim vítězně čelila. Charles Baudelaire, smyslný mystický dekadent, nadšený, hluboce náboženský Renan, Flaubert, Taine, Stendhal jsou tu vylíčeni a jejich tvorba analysována. Jako v minulosti zkoumá Bourget příčiny, tak snaží se objasniti přítomnost a budoucnost a vyšetřiti, jaký vliv díla těchto autorů míti budou na pokolení současné a příští. Hluboké pronikání duchového obsahu doby a osobnosti, jemné vyzdvižení všech ethických a intelektuelních vlivů, umělecky souladný výraz slovesný, vše to obestírá studie tyto kouzlem originality.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Po návštěvě rakouského císaře měl car zajeti i k *italskému králi* do Říma. Návštěva byla však v poslední chvíli odřeknuta, prý pro útoky italských časopisů a řečníků socialistických na cara. Odřeknutí způsobilo poplach v Římě. Proč? Pro Albanii. Italie nemá podílu na dohodnutí Ruska s Rakouskem o Balkán. Činí nároky na Albanii, ale nemá pro sebe Rusko. A ztratilo příležitost je získati. Jistého „zadostučinění“ dle slov krále Viktora Emanuela dostalo se Italii okázalým přijetím jeho v Paříži. Francie má obsazený Tunis a touží po protektorátu nad Marokem, Italie má obsazeno Tripolsko. Snad se dohodly o Afriku? Ale na to dnes nehoří, důležitější je Balkán, kdež se křižují zájmy spojenců hodně zostra: zájmy Italie se zájmy Rakouska a zájmy Francie se zájmy Ruska! — V Italii ministerstvo Zanardelliovo podalo již demisi. V čelo nové vlády povolán Giolitti.

Sultán, aby se zbavil ruskorakouské kontroly v *Macedonii*, žádá, aby kontrolu prováděly všechny mocnosti podepsavší berlínskou smlouvu. Z opatrnosti však splnil 9. požadavek noty rak.-ruské, nařídiv, aby rozpuštěny byly veškery prapory redifů t. j. záložníků druhé třídy, jež spolu s bašibozuky páchali nejvíce zločinů a ukrutností. Dne 4. října měl car schůzi s císařem Vilémem ve Visbadenu. Očekává se, že jakés rozhodnutí v macedonské záležitosti nyní nastane.

Rak.-Uhersko. Konferenci liberální strany uherské dne 30. října podán byl vojenský program devítičlenného výboru. Dle něho 1) mají býti na praporech pěti armádních sborů uherských zemské znaky koruny uherské; 2) trestní řád vojenský bude předložen sněmu uherskému a bude při ústním řízení soudů vojenských užíváno maďarštiny; 3) nejvyšší instancí rozhodovací o zákonných výhodách při konání služby vojenské ve společ. armádě bude ministr honvédů; 4) uherské vojsko jakož i vůdcovství armády bude opatřeno uherskými důstojníky, respektive přiměřeným počtem velitelů; budou tedy zřízena nová stipendia pro Maďary a budou zřízeny nové a roz-

šířeny dosavadní vzdělanci ústavy pro vojsko honvédské. Požadavku, aby vzdělavací ústavy společné armády v zemích uherských, byly řízeny jen důstojníky maďarskými a aby znalost maďarského jazyka byla pro každého uher. státního občana závaznou základní podmínkou pro jmenování důstojníkem, koruna nevyhověla a souhlasí jen s požadavkem, aby při značné části předmětů vzdělávacích byla vyučovacím a zkušebním jazykem maďarština, tak aby chovanci dokonale si osvojili maďarský jazyk; 5) vojenské úřady uh. vojska budou si dopisovati s uh. úřady po maďarsku; 6) týče se Chorvatska; 7) zavede se dvouletá služba vojenská, zákonné stanovení počtu vojska v době míru a kontingentování náhrad. záložníků, jakož i upravení anebo zrušení druhého služeb. roku pro jednoroč. dobrovolníky; 8) komise navrhla: „Stav, který ohledně velícího a služebního jazyka armády dosud trvá, budiž na základě r. 1867 uznaných konstitučních panovnických práv Jeho Veličenstva v platnosti zachován. Politická zodpovědnost ministerstva vztahuje se, jako na každé jednání koruny, také na něj a zákonný vliv říš. sněmu trvá, jako ohledně každého ústavního práva, také zde v platnosti. Tento stav může zákonodárství, koruna a říšský sněm společně změniti.“ Naproti tomu navrhuje ministr Tisza: „Strana liberální trvá na stanovisku, že králi přísluší právo, aby velící a služební jazyk uher. vojska, jež tvoří doplňující část celé armády, na základě konstitučních panovnických práv § 11., čl. XII. zák. z r. 1867 uznaných, určoval.“ Komise ustupujíc zatím od požadavku armádní a služební řeči maďarské, vyhrazuje pro budoucnost sněmu uher. právo o tom rozhodovati; koruna to právo vyhrazuje pro sebe. — Program Tiszův schválila dne 30. října strana liberální, mající 267 poslanců ze 403 na uher. sněmě. Současně ohlásilo Tiszovi obstrukci 22 přívrženců Ugronových ve frakci Szederkenyiově. Strana neodvislosti obstruovati nebude, neboť hr. Tisza se dohodl 3. listop. s Košutem. Strana neodvislosti prý by propustila projednávání zatímního rozpočtu a kontingent nováčků za volební opravu, jež by obsahovala jednak rozšíření voleb. práva, jednak jiné rozdělení okresů, zejména venkovských.

Rusíni chtějí svoji mládež sami vychovávati svým jazykem a žádají, aby jim zřízeno bylo gymnasium v Stanislavi. Poláci nechtějí vedle sebe po příkladě Němců strpěti jiného rovnoprávného národu i rozumí se, že Rusínům v tom tak přirozeném snažení brání. Když se o tom jednalo na sněmě, polští řečníci nestyděli se předstírati, že prý není vhodná doba na zřízení rusín. gymnasia a že prý je to požadavek politický. Po návrhu škol. výboru také hlasovala polská většina proti. Na to všichni rusínští poslanci složili mandáty! V Poznani zotročovaní, sami doma zotročují!

Proti národnostnímu rozdělení diecésí v král. čes. zasílají protesty měst. rady čes. měst. I Katolické Listy přiznávají, že věc je ve Vídni hotova, jen o svolení církevní ještě jde. „Hlas Národa“ upozorňuje, aby protesty byly zasílány nunciatuře ve Vídni.

Rakouská komora lékařská podá říš. radě petici za zřízení ministerstva zdravotnického. Úřednické kauce jsou zrušeny a budou vráceny do 3 let.

Z okresu milevského v již. Čechách houfně se stěhují do Ameriky pro nedostatek obživy a práce.

Ministerstvo osvěty zamítlo rekurs proti rozhodnutí, jímž nebylo povoleno zřízení veřejných škol českých v I.—III. a V.—XX. okrese ve Vídni. Čechů je ve Vídni 102.000 — ale je zjištěno, že ve Vídni žije 551.928 příslušníků ze zemí koruny české. Ale i kdyby jich bylo jen 102.000, bylo by jich 6·9 proc. obyv. vídeňského (1074·957). Pro 8 proc. Němců v Praze vydává obec 260.000 K na něm. školy obecní a měšťanské, ač tyto školy navštěvuje jen 7 proc. dětí německých. Žadatelé podají žalobu na ministerstvo vyučování jak k správnímu dvoru tak k říšskému soudu.

Hospodářský. Říši rakousko-uherské záleží nyní v první řadě na šťastném rozřešení a uzavření smlouvy s Německem, pak s Italií, Ru-

munskem a poloostrovem Balkánským. Naléhavé stalo se znovuuzavření obchodních smluv s Italií a Bulharskem; s Italií proto, že jsme sami svoji smlouvu vypověděli, s Bulharskem pak obráceně. Smlouva s Italií byla vypovězena a nátlakem zbědovaných vinařských zemí jihorakouských, zejména Dalmacie, která byla hospodářsky zničena skoro úplně, když Italie využitkovala vinné klausule a Dalmatská vína pro svoji vyšší cenu v konkurenčním boji na dobro podlehla. Když v Italii viděli, že smlouva déle udržeti se nedá, spřátelili se s myšlenkou, že vinná klausule bude omezena, čili že bude clo na italské víno tak zvýšeno, že Dalmacie a sousední země budou moci konkurovati s lacinějším vínem italským. Rakousko-Uhersko vypovědělo tedy smlouvu, ale nastaly zmatky neočekávané. Většina poslanců žádala na říšské radě úplné zrušení vinné klausule. Toho však Italie nikdy nepřipustí a stáli bychom pak bezpochyby před celní vojnou, což jak svědčí historie celní vojny rakousko-rumunské, rusko-německé a zejména francouzsko-italské nikomu prospěchu nepřinese. Náš hospodářský styk s Italií by byl na neurčitou dobu zrušen, což bychom asi neradi nesli. Italský prof. Luzzatti pojednal nedávno v terstském „Piccolu“ o nynějším stavu hospodářském mezi námi a Italií a dospívá k tomu, že nová vyjednávání mohla by počíti teprve až v listopadu. Kdyby se však nová smlouva v čas neuzavřela, zbývají dvě východiska: buď odvolá výpověď na kratší dobu (6 měsíců), anebo celní válka. Dle zprávy konsulátu v Bari, značně klesá dovoz italského vína do Rakouska, přímý to následek vypovězení našeho. Kdyby se skončila uherská krise, mohlo by se s Italií začíti vyjednávati. Ale Rakousko samo je bez moci. Letošního roku 1. ledna vypršela smlouva s Německem. Ježto Německo během roku ji nevypovědělo, platila by ještě r. 1904. Jisto jest, že německá vláda smlouvu před svoláním říšského sněmu nevypoví, ba jak dnes poměry se jeví, bude Německu vítáno, když vyjednávání nové obchodní smlouvy s Rakousko-Uherskem bude odstaveno, neboť má dnes hospodářských starostí s jinými státy více než dost. Tak jednalo Německo již počátkem letoš. roku s Ruskem, vyjednávání však skoncováno nebylo a začne opět počátkem listopadu a jistě se protáhne přes Nový rok. Potom jedná se o provisorium obchodní smlouvy s Anglií, které má býti předloženo říšskému sněmu k vyjednávání po sejití se. Provisorium má býti jednoroční a uzavře se na základě klausule největších výhod. Švýcarsko, které před nedávnem vypovědělo smlouvu s Italií, hotoví se vypověditi ji také Německu a nedlouho potom, můžeme očekávati, že i nám smlouvu vypoví.

Zajímavý omyl přihodil se posl. dru Fořtovi v rozpočtové komisi sněmu 16. října. Dle „Nár. L.“ č. 283 ze 17. října 1903, 1. str., sl. 5.: „posl. dr. Fořt konstatuje, že nařízení Badenova o znalosti obou zemských jazyků netýkala se úřadnictva tehdejšího, nýbrž určovala k tomu pro futuro lhůtu 15 let.“ Nařízení Badenova vyšla v dubnu 1897 a určovala, že kdo vstoupí do služeb státních po 1. červenci 1901 musí se prokázati znalostí obou jazyků zemských buďto při předepsané odborné zkoušce praktické nebo za 3 roky od nastoupení služby. Ustanovovala lhůtu 7 let a ne 15 let. Aby Němcům povolena byla přechodní lhůta 15 let, navrhoval Alexander Neklan ve svém spise Die böhmische Frage a rovněž tak navrhoval několikrát v Rozhledech. Zaznamenáváme to jako doklad, že návrh Neklanův byl asi obecně přijímán za moudrý a zdravý, neboť jen tak si vykládáme omyl, jenž se přihodil posl. dru Fořtovi, jinak ve věcech těchto dobře kutému.

Knížata.

Jak vyjít z rozpaků a nevzepřít se roli,
s níž zájem spolku na nás počítá?
Piš recensi.. Však pravdu říci bolí,
když člověk není zrovna necita.

Ne Skakespere český! O poznání menší,
i v koncepci je méně účinný,
laur plodnosti však stráně jeho věnčí
a národ není ve všem bez viny.

Co zbývá tedy o Mistrovi říci,
když povinnost je vážně pojata?
Dal žurnalistům drama k benefici
a k vítězství jdou za to Knížata.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 14. LISTOPADU 1903. ČÍSLO 7.

Ladislav Hofman.

(* 1876—† 1903 $^{4}/_{11}$.)

Zpráva o smrti Hofmanově nepřišla neočekávaně. Věděli jsme, že je ztracen. Dědičná choroba, jež stále ohrožovala jeho život, hlásila se stále doléhavěji, až ho v nevlídných dnech dušičkových sklála. Nevím, která ztráta v naší nejmladší literární generaci vědecké mohla by být krutější, nenahraditelnější, než právě smrt Hofmanova. Proto, ač jsme věděli, že zemře, přece nechtěli jsme věřit a těšili se tím optimismem, jejž si o svém zdraví zachoval Hofman až do posledního okamžiku.

Hofman zanechal po sobě několik prací, drobnějších sice objemem, ale kvalitou prvního řádu. Měl skoro dokončené přípravy k dílu, jež nám po něm po dlouhou dobu sotva kdo napíše. Ztratili jsme v něm historického badatele a spisovatele nenahraditelného a přece ztráta toho všeho, ač sama o sobě by znamenala svrchovaně mnoho, není jediné, co tak bolí při smrti jeho. Nedotýkám se tu též osobních, přátelských sympatií. Hofman nad to vše znamenal víc, mnohem více.

Měl-li bych jej karakterisovat velmi stručně, nazval bych ho prototypem, ne-li nejlepším výkvětem té generace, která na samém počátku let 90tých počala se vážně dívat na svět a jež po skončených přípravách na samém sklonku 19. století vystoupila na veřejnost. Byla to ona památná doba prvních let 90tých, plná »sturm und drangu« na všech stranách, eruptivní snahy po novém, touhy po literárních činech významu »světového«. Nikde snad nepůsobila tato doba tak silně, jako na venkovských gymnasiích. Hofman (nar. 1876 v Meziříčí u Opočna) studoval tehdy v Králové Hradci. Na venkov nedosahoval osobní leckdy karakter oněch sporů, jen idejní, ryzí nadšení tu působilo. Byla to pro mladičkého studenta těžká doba, kdy zlato od plevele se třídilo hned v tomto věku jako snad nikdy před tím a nikdy po tom. Jen něco málo silných vydrželo, slabí hynuli v rozporech a nepřirozenosti.

Hofman prošel touto dobou jako asi nikdo jiný. Byl vždy i v pozdější době »poetou« a nic nebylo přirozenějšího, než že právě v této době, umělecko-literárními hesly přesycené, básnil. Nevím, zachovalo-li se co z toho; nejspíše snad jen náhodou. Hlavní však podmínkou, neměl-li mladý duch utonout v tehdejším víru, bylo zachycení se něčeho určitějšího, konkretnějšího, řekl bych vědeckého. Tuto oporu nalezl Hofman prostřednictvím svého nejlepšího učitele gymnasijního, prof. J. Vančury. Dějiny české literatury, kteréžto studium vedlo ho velmi záhy k studiu světových literatur, naučily ho záhy kritice všeho i současného života. Znenáhla z básníka stával se uklidněný historik. Hofman v té době s náruživostí čítal latinské a řecké lyriky a — miloval je. Ještě v posledních létech rád je bral do ruky, citoval z paměti celé partie. Tak dějiny literatur zachránily ho před jednostranností dne. S tímto studiem souviselo úzce i studium filosofie, nejprve z literárního, potom z odborného filosofického hlediska. A takto dokonale připraven vstoupil Hofman, básník-historik-filosof v jedné osobě, na Pražskou filosofickou fakultu a sice odbor filologický!

Byla to právě oddanost k prof. Vančurovi (učiteli češtiny), že počal studovat filologii (češtinu a francinu). Hned jeho široký duch byl tu doma. Obral si za specielní studium provençalské básníky. Brzo však poznal, že v Praze (v tomto případě řekl bych: na štěstí) není dostatečných pomůcek a pramenů k tomuto studiu. Proto po roce filologisování přešel tam, kam hned od počátku náležel: na historii. K historii přinášel vše, čeho je historikovi ve velkém stylu třeba: rozhled po všech oborech lidského života, živý interes pro všechno, co kdy lidstvem hýbalo, hluboký filosofický podklad všeho nazírání na kaleidoskop mihajících se století, schopnost detailní kritiky a analytiky i zase mohutné architektonické synthese, formálně znalost všech světových jazyků a p. A k tomu všemu, co Hofman ze sebe přinesl, přistoupil vliv ze zevnějšku, osobnost profesora, stejně znamenitého učitele jako poety-filosofa-historika. Prof. Goll byl odtud učitelem, vůdcem, intelektuelním otcem Hofmanovým. Že mu Hofman stál z mladší generace historické nejblíže, bylo přirozené, ano nutné podle celé struktury obou duchů, učitele i žáka, shodujících se obdivuhodně až i do formálních detailů.

Skoro všichni historikové, vychovaní na pražské universitě po r. 1880, jsou žáky Gollovými, a to nejen »podle indexu«, nýbrž i duchem, věcně. Rozdíl mezi nimi je snad jen v stupni Gollova vlivu, někdy jen ve formě, ale vliv Gollův nalezneme všude. Důležitější zdá se mi rozdíl mezi Gollovými žáky starší a mladší generace. Starší náleží letům 80tým, mladší vystoupila na samém konci let 90tých. Onu první generaci nazval bych »universitní« na rozdíl od mladší »vědecké«. Starší generace neměla určitého vědeckého programu, v němž by se byli všichni její členové shodli. Spojuje ji spíše jen methoda, ovšem pak i osobnost Gollova. Jednotlivci z ní obsazují universitní obory

nejrůznější a pracují tak každý o sobě, bez věcného styku a vzájemného se doplňování. Mladá generace neměla a nemohla mít již těchto universitních aspirací, její interes je především věcně a literárně vědecký. Tím nepravím, že by starší generace nepracovala vědecky nebo že by z mladší generace nikdo nechtěl se věnovat karieře universitní. Ale celkově rozdíl onen tu je a je velmi přirozený. Mladší generace je proto také literárně plodnější, nemajíc v programu nic jiného, než právě literární práci. Starší generace hlásí se ke Gollovi zvláště jako profesoru, mladší vedle toho má svůj určitý program vědecký, daný vědeckými pracemi Gollovými. K provádění jeho bylo třeba užšího věcného styku, vědomého dělení práce a též osobnosti, kde by se vše to křižovalo. A touto hlavou, ne volenou ani vnucenou, ale instinktivně danou byl mladší generaci bez odporu Hofman. Lze těžko několika slovy vyložit onen zvláštní poměr Hofmanův k ostatním členům této generace. Jemu každý podával zprávy, u něho každý se zase dověděl, co potřeboval. Hofman vše chápal, všemu rozuměl a — ze všeho se upřímně a bez žárlivosti těšil. Byl si své ceny příliš jist, než aby někomu něco záviděl. Bylo to jeho dílem, že mladá historická generace nemá žárlících na sebe »frakcí«. Jeho postavení knihovníka semináře historického podporovalo tuto jeho soustřeďující činnost velmi blahodárně, až r. 1902 stal se úředníkem knihovny v Brně.

Když Hofman počal pracovat v historii, obrátil se hned k době, jež se stala uvedeným již heslem mladší generace. Jde o skutečné »prohloubení« našich vědomostí o době husitské. Že to viselo takřka ve vzduchu, ukazuje nejlépe, že až na velmi malé výjimky všichni členové mladší generace shodli se v jednom úkolu: studovat husitství na základě traktátové literatury theologické 15. věku. Ukázalo se, že rozbor literárního díla některého reformatora změní podstatně úsudek o osobách i celém proudění ideí a husitství, než jak je konstruoval Palacký. Když jde o theologii, tedy s chutí do theologie. Hofman byl nadšený ctitel této myšlenky, vracel se k tomu stále a stále nabádal kde mohl. Sám počal tím, co mu bylo nejblíže: jednání Čechů s koncilem Bazilejským, vliv papežského schismatu a jednání o zachování neutrality v Německu a u nás až do smrti papeže Eugena IV. O té věci snesl bohatý materiál, bohužel však celou práci neprovedl (první část o létech 1431—1432 vyšla v ČČH. 1901). Na Hofmana jako na celou jeho generaci působili v té věci Goll historicky, Masaryk filosoficky.

Hofman hned při svém vstupu na universitu přilnul k Masarykovi. I v tom vliv Vančurův připravoval u něho cestu. Pro mladé historiky nejdůležitější a směrodatný byl názor Masarykův o české reformaci. Masaryk tu nepůsobil vždy positivně, též velmi často negativně, ale působil vždy a rozhodně a sice odporem proti liberalistickému náboženskému indiferentismu, jenž u starších historiků zavinil přehlížení, ano opovrhování zdánlivě nechutným theologisováním 15. věku. Hofman nábo-

ženský byl svého času skrz na skrz Renanovec. Masaryk odvedl ho od tohoto filosofa, ač ne úplně. Renan historik a Renan umělec zůstal mu i potom velmi milý (před smrtí četl prý znova stále Renana), filosoficky však přece Hume a Schopenhauer ho vábili nejvíce. Zvláště Schopenhaura miloval, ač znal dobře i slabé stránky zvláště jeho metafysiky. Tolstojism se ho příliš silně nedotkl, pokud ovšem dnešního člověka se nedotknout může; také Masarykova humanita byla mu poměrně cizí. V té věci šlo mu však ještě o konkretní bádání: studujme více českou reformaci a uvidíme. Masaryk dal takto mladší generaci historické thema, ostatek náleží opět Gollovi. Goll již dříve pracoval v tomto oboru a když nyní obrátila se práce mladých intensivněji tímto směrem, nemohlo jeho dílo především nepůsobit. Jsou to zejména Gollovy památné »Quellen und Untersuchungen«, jež možno nazvat heslem mladé školy historické.

Po ukončení studií universitních (1900 stal se doktorem filosofie) odešel Hofman do ciziny, do Berlína a do Paříže a sice studovat jednak poměry universitní, hlavně však studovat dějiny nové doby. V tom je druhá karakteristická vlastnost mladší generace: šířka interesu vědeckého, což jest právě ovoce zmíněných prvních let 90tých. Hofman byl v tom přímo klasickým příkladem. Nebylo u něho ani stopy po té »odborné« jednostrannosti, jež starostí, aby se »nerozptylovala«, šediví hned v mládí v uzoučkém kruhu myšlenek i zájmů. V šíři interesu byl Hofman opět žákem Gollovým jako snad vedle Pekaře nikdo. Při tom rozumí se, že neztrácel se snad v nějakém diletantismu těkajícího ducha. Jak vážně bral každou práci, již podnikal ukazuje »Adam Mickiewicz« (v Naší Době 1898), nejlepší jeho práce vůbec a z celé Mickiewiczovské literatury jedna z nejlepších, kde veliký básník podán v souvislosti ideí 19. století tak, jak jen dovedl právě historik talentu Hofmanova. Tato práce vznikla při příležitosti jubilea Mickiewiczova, rozhodla však o Hofmanově budoucnosti. Pohrouživ se v dějiny nejnovější doby, nespustil se jí. Z Paříže přinesl si materiál k studii »O organisaci historického studia na vysokých školách v Paříži« (ČČH. 1902) a i jinak rád si na Paříž vzpomínal, ale pobyt v Berlíně znamenal pro něho více. Lákalo ho uvidět všechny ty slavné a neslavné Hohenzollerny v nedbalkách, studoval tedy pilně prameny pro tuto dobu. Ovocem toho měly být Dějiny Pruska od dob »velkého Frice« (ve 2 svazcích). Nejprve pracoval na Fridrichovi Velkém (část toho o pobytu na Moravě snad se zachovalo v konceptu) a Bismarckovi (článek ČČH. 1903 vyšel právě v den jeho pohřbu), potom měl přijít historik Treitschke na řadu. S tím souvisí i stať o M. Lenzovi, profesoru berlínské university v Naší Době 1902. Konečně práce o názoru Evropy na francouzskou velkou revoluci náležela k nejbližším plánům Hofmanovým. Smrt zabránila provedení jich před samým již jich realisováním. Jen něco málo času a

byli bychom měli o novějších dějinách dílo, jež nám dnes nikdo nemůže napsat. Není tu mezi historiky ducha té šíře a při tom píle, jaké je k tomu potřebí a jakou měl Hofman.

O osobnosti Hofmanově, jeho jemnosti, noblese v řeči i jednání bylo by možno napsat celou knihu. Vším u něho vedle vědecké solidnosti prorážel umělecký smysl. Vedle literatury byla mu nejblíže hudba (psával svého času i hudební referáty), pro níž měl obdivuhodnou chápavost, ač technicky v hudbě vzdělán nebyl. Z výtvarného umění zajímal se především o tak zv. umělecký průmysl, zvláště úpravu a tisk knih. Tato Hofmanova všestrannost dá asi vzácný význam jeho denníkům, jichž se hojně zachovalo. Snad tedy přece budeme mít dílo jeho z »nejnovější« historie, annaly posledního desítiletí 19. století. Ironií osudu Hofman historik snad bude v budoucnosti — kronikářem své doby, té generace, jež k němu pohlížela vždy s důvěrou a s tolikerými nadějemi, jež jediná dovede chápat ztrátu jeho v celé hloubce a jež zachová si jeho obraz tak veliký, jako byla jeho skutečnost. Byl-li v této generaci někdo geniální, byl to Hofman, z nejlepších ten nejlepší.

Dr. Zdeněk Nejedlý.

Ve stranách a mimo strany. (P.)

Ivan rozeznával několik druhů poesie. Na prvém místě onu, která byla nazvána uměním »starých« a kterou si charakterisoval jakožto umění diktované snahou vyjádřiti pěkné myšlenky v pěkné formě. Poněvadž vkus v pěkných myšlenkách i formách byl již ustálen, bylo toto umění výsledkem přizpůsobení se umělce stávajícím tradicím estetickým. Toto krotké, povídavé umění nevábilo Ivana; bylo mu jaksi příliš známé, příliš všední a jaksi titěrné a příliš neosobní; a znechutilo mu poněkud četbu básní. Velmi blízké jemu bylo umění některých »mladých«, které chtělo vyjadřovati zvláštní myšlenky zvláštní formou. Toto umění upoutalo Ivana zprvu svou novotou, ale záhy se mu znechutilo jak svou neupřímností, úmyslnou honbou za apartností, tak tím, že jeho revolučnost byla jaksi dětská, hravá, a konečně i tím, že záhy přestalo býti nové, stavši se šablonou.

Než přece tu bylo několik básníků, které nebylo lze zařaditi jen tak zhola do žádné z těchto skupin; a jedním z nich byl Machar. V jeho poesii nešlo ani o konvenčně pěkné, ani o zvláštní myšlenky; zde šlo o skutečné myšlenky a city živého člověka, vyjadřované s takovou upřímností, až to zaráželo uši zvyklé konvenční přetvářce. Forma těchto zpovědí duše nebyla právě revoluční, zde nebylo honby za zvláštnostmi, avšak ani ztrnulosti starých, byla to forma do značné míry osobní, determinovaná individualitou básníka a těsně přiléhající k tomu, co měla vyjadřovati.

Tato upřímnost, tento nedostatek diplomacie, která svádí člověka, aby se přizpůsoboval vládnoucím názorům a potřebám vkusu, a odpor proti takové pokrytecké diplomacii u jiných, byly asi hlavní příčiny, které učinily Machara Ivanovi tak drahým. K tomu přistupovalo, že myšlenky, způsob cítění a nazírání na individuelní i veřejný život, jaký byl vyjadřován v Macharově poesii, přibližoval se značně onomu způsobu cítění a nazírání, který vyznačoval generaci let devadesátých. Ivan nalézal v Macharovi ozvěnu svého nitra, svých nespokojeností a tužeb, svých zápasů, slabostí a vítězství. Hle, tu byl jedenkráte člověk, který nedovedl činiti kompromisů. Zdálo se sice někdy Ivanovi, že Machar je vůči svým odpůrcům příliš příkrý; ale vida sám kolem sebe ve veřejném životě tolik falše a tolik slabošství, cítil potřebu, aby tu byl člověk, který by vydal svědectví evangeliu síly a pravdy. Spisů a básní Macharových z poslední doby nečetl, jsa jinak zaměstnán; viděl jen, že Machar náleží straně, v jejímžto čele jest prof. Massaryk.

Taková byla asi duševní příprava, se kterou Ivan vstupoval mezi realisty. Jeho naděje, že nalezne zde to, čeho hledá, nebyla právě malá. Měl sice některé pochybnosti, zejména v příčině poměru strany ke protestantismu, ale doufal, že se mu vše objasní.

Uvnitř místnosti bylo mnoho lidí, a byli to zase lidé ze vzdělaných stavů. Byli zde profesoři, učitelé a mnoho studujících vysokých škol; na jedné straně sálu byla skupina protestantských duchovních a něco laiků.

Ivan si všiml zařízení místnosti; bylo jednoduché, ale bylo zřejmo, že zde vládl jemný moderní vkus. Na průčelní stěně byly obrazy předních mužů národa: Husa, Dobrovského, Kolára, Palackého, Havlíčka, Aug. Smetany a podobizna prof. Masaryka. Obrazy nebyly věrnými podobiznami zmíněných osob; byly kresleny secesní technikou, která se spokojuje několika konturovými tahy a snaží se vyjadřovat i duševní individualitu zobrazené osoby; následkem toho nebyly podoby věrné, spíše poněkud skreslené a hodně neurčité a vypravovaly skoro více o původci svém nežli o těch, které měly představovat. Ale přes to byl dojem kresby příznivý a nerušil. Nejméně určitá byla podobizna Husova; největší a spolu nejpečlivěji kreslená Havlíčkova. Obrazy tvořily skupení kolem veliké podobizny prof. Masaryka, podobizny to ve vlastním slova smyslu. Ivan si všiml, že oči podobizny Masarykovy naň hledí; byl to známý optický klam, který způsoboval, že všichni přítomní v sále cítili na sobě dotek tohoto zraku, který je očarovával. Z chování těch, kdož vstupovali do sálu, bylo nápadno, že každý se před podobiznou touto hluboko sklonil; jen málo bylo těch, kteří tak nečinili — většinou starší již muži, ve kterých Ivan tušil učence.

Ostatní stěny byly taktéž ověnčeny menšími podobiznami filosofův a předních mužů různých národů ve vkusných rámcích. Mimo podobizny byly na stěnách zavěšeny tabulky s různými hesly.

Ivan přisedl ke stolku, u kterého již seděl jakýsi pán, menší silné postavy, oholené tváře a s okuláry na očích, celkem ne nepodobný dobře živenému velebníčkovi; byl zabrán do četby Naší Doby, mimo niž bylo na stole též několik čísel Času. Také Ivan dal se do čtení. Ale netrvalo dlouho a tvář jeho víc a více se zachmuřovala. Po nějaké chvíli osmělil se otázati pána s okuláry, či pseudonym je ‚Mithridates'. Pán se usmál a pověděl Ivanovi známé jméno.

»Bylo by skoro záhodno«,« pomyslil si Ivan, »aby básníci raději opět psali pěkné všednosti — unavuje to sic, ale neuráží; vidět však básníka, a k tomu jednoho z předních, v tóze kata, vidět ho páchat surovosti, je hnusné.« Zamyslil se nad řadou básníček, které právě dočetl; jak mu bylo trapno v této chvíli! Jakoby se byl dotekl čehosi nečistého, co potřísnilo jeden z nejkrásnějších jeho ideálů, ideál básníka; ideál, jemuž kdys, před nedávnem ještě, tak blízek byl jeden z básníků českých — Machar. V této chvíli bylo mu toto jméno cizí; tak čisté kdys, viděl je nyní váleti se v bahně, z něhož stříkal na kolemjdoucí kal.

»Tohle je výtečné!« zvolal v tom u vedlejšího stolu sedící student na kolegu. »Četl's?« »Ne; co?« »Tak poslyš!« A osmnáctiletý mladíček recitoval z Času jakousi básničku:

„Buď už dovol, ať se řádně žení
neb dej provést na všech kastraci!“ zněl konec.

»Podívejte se, tamhle sedí také jeden lama,« pravil jeden z mladíků, ukazuje na staršího kněze sedícího u jednoho z postranních stolků,. »nechtěl bys mu to zarecitovat?«

Nu, poesie nepozbyla dosud vlivu na mladé duše, pomyslil si Ivan, a zrak jeho maně zabloudil s feuilletonu, který prve dočetl, na záhlaví časopisu; a tu četl následující:

»Rozumnou a poctivou politikou« Havlíček. — »Všecken pokrok se na cestě rozumové a bez násilí nejlépe děje«. Havlíček. — »Kdykoli jsme vítězili, dálo se to pokaždé více převahou ducha nežli mocí fysickou.« Palacký. Atd. K čemu jsou zde tato hesla? ptal se sama sebe v duchu; snad proto jen, aby čtenáři bylo ušetřeno hádání, které zásady jsou dalším obsahem listu kompromitovány?

Nicméně pokračoval dále v četbě listu. »Aj, způsob polemiky mi velmi dobře známý!« zvolal pojednou na hlas, takže vzbudil pozornost tlustého pána. »Mohl bych zvěděti,« otázal se zdvořile, »co Vás tak upoutalo v našem orgánu?«

»O prosím,« odvětil Ivan. »Zde vytýká p. Herben p. Pelclovi, že nemá příčiny rozčilovat se proti realistům, poněvadž prý mu tito dvakráte Rozhledy založili. Tento způsob polemiky znám již dávno z klerikálních listů, Čecha, Katolických . .«

»Aj?« podivil se pán, jehož zvědavost o nějaký stupeň se zvýšila.

»Bývalo tam totiž vytýkáno některým lidem názorů pokrokových, že jim v době studií byly kněžské peníze dobré.

Neklamu-li se, bylo i p. Herbenovi cos podobného vytknuto. Nazývám názor, na jehož základě dějí se takovéto výtky, kupováním duší. I zdá se mi, že p. Herben vychází z téhož názoru: že totiž Pelcl, maje Rozhledy založeny od realistů (což ostatně je čirá nepravda), má proti nim ucpaná ústa . . Takováto polemika však zdá se mi nepoctiva,« rozhorloval se Ivan.

»Totiž,« poznamenal pán, zakaboniv čelo a posunuje si okuláry, »tu je nutno rozeznávati. Dovolí-li si něco podobného Katolické listy nebo vůbec list podobného kalibru, je to ovšem svrchovaná nepoctivost svědčící o nízké mravní úrovni. Ale u Času výtka podobného rázu je zcela účelná a místná —«

»Aj!« podivil se Ivan.

»Nu ovšem!« dotvrzoval pán; »vše záleží na tom, k d o a proti k o m u polemisuje.«

»Aj!« podivil se Ivan podruhé.

»Jste mladý člověk,« pokračoval přívětivě pán, »a pozoruji, že se zajímáte o žurnalistiku, ač neznáte tuším ještě zásad, kterými se ona řídí, a rozdílů, které zde nutno činiti. Mohl bych Vám v té příčině dáti některé informace nikoli neužitečné, libo-li —.«

Ivan zbystřil pozornost.

»Klasifikujme si species polemiky, o které právě bylo řeč, jakožto polemiku číslo druhé. Polemika číslo první byla by ona, která záleží ve věcném vyvrácení tvrzení odpůrcových, když totiž tento prostě lže nebo se mýlí; o té netřeba šířiti slov. Třetí způsob polemiky jest: chopiti se některého slova nebo výrazu odpůrcova a vyeskamotovati z něho šikovně smysl, pro který snadno pak můžeme odpůrce potříti. Sesměšniti odpůrce anebo snížiti jej jakýmkoli způsobem, toť polemiky druh čtvrtý; prostředků k řečenému cíli je množství nepřeberné — všimněte si ad hoc způsobu boje, který vede Čas s K. Rohanem: jednou jej nazve duševním spřízněncem p. Čapkovým anebo i Rumplerovým, jindy jej prohlásí za marastického starce, jindy zase za osobu nudnou, která za polemiku nestojí, nu dovtipujete se již? Připomínám k tomuto zejména druhu polemiky, že vést ji obratně, není jen tak snadno, k tomu je holenku třeba talentů — my je máme,« liboval si pán. Ivan se divil. »Nelze-li žádného z uvedených druhů polemiky s výhodou užíti,« končil znalec žurnalistiky svůj výklad, »odporučuje se jakožto obzvláště výhodný způsob: mlčet, absolutně mlčet — toť species číslo páté«.

»Ale račte dovolit laskavě,« ozval se Ivan, a všecky tyto způsoby polemiky až na onen, který jste označil jedničkou, zdají se mi jaksi . . podezřelé!«

»Řekněte jen přímo: nepoctivé,« přitakoval znalec žurnalistiky, »užívá-li jí odpůrce našeho orgánu nebo naší strany. Užíváme-li jí však m y, milý pane . ., opakuji, co jsem prve již řekl: všecko záleží na tom, k d o a proti komu polemisuje.«

Tato absolutní logika Ivana poněkud zkonfundovala. »Polemické zásady Vašeho orgánu jsou vskutku hodny podivu,« podotkl nedbale, aby jen něco řekl. — »Chcete říci, tuším, že celá naše strana je podivuhodna,« opravil Ivana pán. — »Počali jste tuším, jakožto zastanci volné kritiky,« podotkl Ivan zvídavě. — »Zajisté, a jsme jimi dosud: vykonáváme kritiku na každém a na všem, vyjímajíc ovšem samy sebe. Hlavní však předností naší, která nás zároveň odlišuje ode všech jiných stran, jest, že stojíme na filosofickém základě: na humanitní a české filosofii profesora Masaryka.« (Při jméně prof. Masaryka se mluvčí uklonil směrem ku podobizně na průčelní stěně, což činil i později, kdykoli vyslovil toto jméno). — »Ach tedy strana humanitní! A odpovídá Vaše praxe vždy této theorii?« otázal se Ivan poněkud skepticky. — »Bylo by snad vůbec možno o tom nějak pochybovati?« děl tlustý pán, hledě na Ivana přísně.

Ivan se divil. U této strany není tedy jenom neomylnost, ale také bezhřešnost? Či je tomu tak i u jiných stran? Podivnou asociací myšlenek vzpomněl si náhle na protestantskou propagandu »Časem« prováděnou.

»Račte prominouti«, pravil zdvořile, »ale stanovisko, které vaše strana, respective její orgán Čas*) zaujímá ku protestantismu . .«

»Je zcela správné,« doplnil jej pán. (Z tohoto výroku usoudil Ivan, že by to mohl býti p. dr. Břetislav Kalandra; ale později seznal, že byl na omylu). — »Naopak; mně alespoň se nezdá správné«, řekl. »O tom by bylo možno diskutovati,« pravil pán, dívaje se na Ivana přes okuláry. — »Bylo by mně velikým potěšením,“ děl Ivan. — »Jsem připraven. Bylo by však záhodno, abychom se předem dohodli o podmínkách diskuse«, pravil pán. Ivan souhlasil.

»První podmínka jest, abyste v diskusi nikdy nebyl osobní.« — »Přijímám,« děl Ivan, »ovšem, smím-li se téhož nadíti také se strany Vaší —«. — »Pane,« pravil tlustý pán se zvláštním důrazem, nazdvihuje okuláry, »račte vzíti na vědomí, že m y nejsme n i k d y osobní — byť se tak někdy snad i zdálo.« Tento dodatek byl pronesen již mírněji, s dobráckým úsměvem. — »Aj!« podivil se Ivan.

»Druhá podmínka: abyste všem akcím jak našeho orgánu tak strany naší podkládal vždy motivy ryzí, poctivé a nezištné. Mimochodem podotýkám, že jiným stranám, najmě těm, se kterými jsme ve sporu (chápete asi, že míním především Mladočechy), jest záhodno podkládati vždy pohnutky povahy opačné, tedy záludné, nepoctivé a sobecké.« — »Ach!« užasl Ivan poznovu. »Smím se tázati po příčině Vašich sporů s Mladočechy?« — »Nu příčin jest, rozumí se, mnoho. Jednou z nich jest, že

*) V době, kdy se tato rozmluva konala, byl Čas ještě o f i c i e l n í m, nikoli pouze o f i c i o s n í m orgánem strany.

jsou stranou vedoucí, a vedoucí stranou dle práva a spravedlnosti má býti —«. — »Rozumím již, rozumím,« vpadl Ivan, dovtipuje se již, co pán chtěl říci.

»Třetí podmínka,« pokračoval pán, vraceje se k thematu, »jest, abyste se vždy dal přesvědčiti našimi důvody; jinak by diskuse byla bez účelu.« — »Nastojte!« udivil se Ivan. »A což kdyby Vaše důvody nebyly právě přesvědčivé?« — »Pane!« pravil pán opět přísně, »naše důvody jsou v ž d y přesvědčivé.« — Ivan nevycházel z úžasu.

»Nyní můžete již začíti. Otázka náboženská jest, milý pane, otázkou otázek, otázkou par excellence. Právě n e j l e p š í lidé se jí zabývají, jak praví profesor Masaryk, a tudíž obíráme se jí i m y s profesorem Masarykem v čele. Doufám, že tuto důležitost náboženské otázky uznáváte, milý příteli?“ — Ivan přikývl, divě se blahosklonnosti tlustého pána jevící se v oslovení: milý příteli.

»Žádnému pokrokově myslícímu člověku není dnes neznámo,« pokračoval pán, »že Řím drží národy vůbec a náš zvlášť v okovech, zatemňuje jejich rozum a oslabuje vůli; proto pryč od Říma jest a musí býti heslem všech lidí, kteří usilují o osvobození vlastní a kterým národ není pouhým abstraktním pojmem. Pryč s konopištskou politikou!«

Ivan, dovtipuje se, že mluvčí naráží na dra Kramáře, pokusil se jej hájiti; chtěl dokazovati, že Čas podkládá dru Kramářovi mínění, kterého tento je dalek. Ale realista jej záhy přerušil. »Kramář je Mladočech,« pravil, »a to již samo o sobě stačí k jeho odsouzení. A ať už výrok svůj mínil tak aneb onak, v n a š e m z á j m u je výklad, jaký mu dáváme my. Ale tím jsme odbočili poněkud. Mluvili jsme o katolicismu, že? Nu ano: protestantism jest naproti tomu — skoro bych řekl liberálnější, kdyby nebylo toto slovo tak kompromitováno všelijakými těmi Jungmany.. a nerealisty vůbec — řekněme raději zase: pokrokovější než katolicism. Zahájil-li tedy náš orgán práci ku poprotestantštění Českého národa, jedná jistě ve shodě se zásadami pokroku; a mimo to jest tu ještě jiný moment: jde o to navázat na dílo Husovo a pokračovat v něm.. K tomu ovšem jest třeba také — a t o h l a v n ě — aby čeští protestanté vymanili se z vedení mladočeského, a pod vedením naším —.«

»Mně se především jedná o důvody této akce,“ přerušil Ivan mluvčího; »prosil bych o výklad podrobnější —.«

»Ovšem, ovšem, podám jej, jen strpení. Důvodů je, rozumí se, více — začněme třeba tímto: protestantism sílí vůli a zvýšuje energii společnosti, která jej přijala; vychovává k individualismu, jehož význam ve všech oborech kultury, ani národohospodářského nevyjímaje, jest důležitosti elementární. Čítáte přece články pana Jozífka? Jak *já* jim rozumím, hodí se pro akci naši výborně. Považte jen, drahý pane, jaký nedozírný význam by to mělo pro národ náš, kdyby odtrhnuv se od

Říma nastoupil směr, který mu ukazují největší jeho velikáni: Hus, Komenský, Masaryk!..«

»Snad — ale jedno je mi záhadou. Souhlasí prof. Masaryk s Vaší akcí?« otázal se Ivan, nepokloniv se podobizně Masarykově. — »Jak by ne? Zavdal Vám snad pan profesor Masaryk« (zde úklona pánova byla hlubší než obvykle) »příčinu, aby o tom pochyboval? Jestliže ovšem z ohledů taktických ukládá si časem nějakou reservu —.« — »Ne, docela nepochybuji. Ale tu to právě vězí: profesor Masaryk zavrhuje přece pojímání náboženství jakožto prostředku k jiným účelům, byť sebe krásnějším, ale mimonáboženským. Napsal přece —.«

»Ach, již rozumím,« chápal se slova pán. »Míníte bezpochyby článek Idea Cyrillomethodějská v Naší Době, kde napsal: »Ubohé náboženství, jež sloužiti má a může národní nebo politické idei — to je liberalism a panovačnost, nikoli náboženství!« Vy snad s těmito slovy nesouhlasíte?«

»Naopak, souhlasím. Ale jimi právě jest, jak se mi zdá, celá vaše akce odsouzena..«

»Ach co vás napadá! To se mýlíte naprosto!«

»Nu přece: odsuzovat užívati náboženství k jiným cílům a užívat ho k takovým cílům — toť se přece vylučuje navzájem.«

»Docela nevylučuje — učte se, pane, mysliti logicky. Premisa první: Profesor Masaryk zavrhuje užívati náboženství k jiným účelům, že ano?«

»Ovšem,« odvětil Ivan.

»Premisa druhá: Profesor Masaryk souhlasí s naší akcí, ne-li?«

»Zajisté,« dotvrzoval Ivan poznovu.

»Nu tedy: kdyby se oba tyto názory vylučovaly, nemohl by je profesor Masaryk ve své mysli srovnati. On je však srovnává, — ergo? — — Nu vidíte,« doložil pán se shovívavým úsměvem vida, že Ivan je zdrcen podivem nad břitkostí této logiky.

»Ostatně Vám mohu sděliti nadbytkem ještě jiný důvod,« pokračoval realista. »Článek, z něhož jste čerpal svou námitku, směřoval proti čachru, který s náboženstvím chtěli provést Mladočeši a klerikálové. Není to jedno, jestliže my činíme něco zdánlivě podobného; neboť — poprvé jedná se nám o protestantství, čehož tam nebylo (Cyrillomethodějství — považte, jaký vzdálený historism!), a za druhé.. za druhé.. my stojíme na humanitním programu.«

»Ach.. ale přece jen se mi zdá, že je to zpátečnictví, dnes, ve 20. stol. činiti propagandu názorům překonaným. Ano, překonaným, neboť víra ve zvláštní Zjevení Boží, na které přece i protestantism spočívá, je se stanoviska nového světového názoru pověrou, se kterou tuším moderní myšlení doúčtovalo. Činí-li propagandu takové víře v zázrak lidé neinteligentní, anebo lidé opravdu ještě věřící, nebo konečně lidé, jichž to je živností, tedy du-

chovní, dobrá, chápu to. Ale činí-li takovou propagandu inteligenti, lidé moderně myslící, o nichž mohu předpokládati, že v zázraky nevěří, je to — co to je? A kdyby činili jen stafáž takové propagandě! Posvěcuje snad účel prostředky? Je-li pak tímto účelem povznesení úrovně lidu, myslím, že máme k němu jiné, vhodnější prostředky, než odvracet mysl lidu k přežilým otázkám církevnickým a náboženským — i pro ten lid přežilým.«

»Eh — to bylo psáno v Rozhledech!« podotkl pán pohrdlivě.

»Zajisté," odvětil Ivan, »a jest to pravda.«

„Není to pravda, neboť —.«

»Neboť?«

»to bylo psáno v Rozhledech.«

»Ach tak!« pravil Ivan. »Neodpovídají-li Rozhledy Vašemu vkusu, není to ještě důkazem, že by v nich nemohla býti pravda — také o realistech!"

»Pane, stáváte se osobní, čímž porušujete první podmínku diskuse«, pravil tlustý pán přísně bubnuje prsty na stole.

»Promiňte, zapomněl jsem,« omlouval se Ivan nechtěje přivoditi skončení diskuse pro něho zajímavé. »Chtěl jsem říci hlavně to, že jestliže filosof, muž, kolem jehož hlavy navěšen jest prestyž moderního myslitele, propaguje víru v zázrak —,«

»Ale dovolte, kdo propaguje? Profesor Masaryk?«

»Nepropaguje-li přímo, činí to nepřímo — takovýto zjev však zdá se mi kuriosní.«

»Upozorňuji Vás, pane, znovu a naposled na první podmínku diskuse. Co se Vašich námitek týká, jsou velmi popleteny: zapomínáte, že žijeme ve století dvacátém —.«

»Právě naopak,« bránil se Ivan, »Vy na to zapomínáte a voláte po století šestnáctém a to je osudný historism, proti němuž prof. Masaryk s takovou vehemencí vystoupil!«

Tlustý pán zůstal však klidný. »Pravím,« pokračoval vážně a s důrazem, »že Vy na to zapomínáte. Filosofie racionalistická, která zejména v 18. století se rozvinula, je, holenku, dnes přežitkem — Vaše stanovisko jest, jak se zdá, právě stanoviskem této filosofie, a spolu stanoviskem bídného a prohnilého liberalismu. Ale, milý pane, ukázalo se, že rozum, který chtěl býti vším, nemůže býti vším — racionalism byl jednostranný a tím i falešný. Člověk není jen rozum, je také cit; a tento cit byl racionalismem opomíjen, ne-li přímo popírán. Reakce se musila dostaviti nutně a dostavila se také: cit se přihlásil o svá práva a hlásí se o ně čím dál tím důrazněji. Či jak vysvětlíte ona hnutí, na něž bylo 19. století tak bohato: romantism a s ním souvisící titanism, humanism ve všech jeho formách, ať je to již socialism, komunism, anebo individualism, nacionalism nebo kosmopolitism, pesimism, který je vlastně nihilismem anebo evolucionistický optimism? Jak vysvětlíte stále vzrůstající naléhavost otázky náboženské?«

Ivan byl procesím »išmů«, které před ním defilovalo za řeči tlustého pána a v němž tušil vzdálenou ozvěnu »Ideálů humanitních«, poněkud překvapen; hle, jaká hloubka! »Chápu to vše,« pravil, »ač způsobem snad poněkud odchylným, ale o to nyní neběží. Souhlasím také úplně s tím, že i cit má své potřeby a že náboženství může býti jich ukojením. Dobrá. Spencer má také náboženství. Ale ukájet cit pověrou, obětováním rozumu, tomu odpírám.«

»Tomu odpírá i profesor Masaryk; vždyť napsal přec nejednou, že cit má býti ve shodě s rozumem —«

»Inu právě proto, a teď nám přicházíte s protestantismem, s bibličkou, s traktátky, s vírou v zázrak Zjevení, Vykoupení — jak se to srovnává?“

»Dobře se to srovnává, nám prostě tato víra není pověrou, zač Vy ji vydáváte.«

»Dobrá. Katolíkům také nejsou pověrou jejich pouti, jejich procesí, amuletky, zázračné modlitbičky — proč jim to tedy tupíte?«

»Poněvadž jsou to katolíci, pane. Ostatně i kdyby protestantism nevyhovoval úplně všem požadavkům rozumovým, lze přece připustit něco v zájmu vyšších účelů —«

»Směl bych věděti, jakých to účelů?«

»Nu jakých! Národních na příklad. A taktických: taktika je, pane, hlavní věc. Ostatně, zdá se mi záhodno, upozorniti Vás, milý pane, na druhou a třetí podmínku naší diskuse — trvá již hezky dlouho —« P. d.

Moderní stoupenci Husovi.*) (P.)

Ku své zprávě o listě připisovaném faráři Duškovi připojily „Nár. Listy“ následující vyzvání: „Doufáme velice, že se tyto řádky dostanou do rukou faráře Duška v Kolíně a že ne-

*) Další — zdrcující — úsudek „Času“ o článcích těchto, týkající se arci přes všechen realism „Času“ opět jen formální stránky jejich a nikoli merita věci, zní v podstatě své takto („Čas“ ze dne 3. listopadu, č. 300, rubrika „Páté přes deváté“): „Pan Rohan pokračuje v Rozhledech v zamotaných a nezáživných výkladech o realistech a evangelících; bylo by nadlidské trpělivosti třeba, kdyby je měli čísti jen“ (správně snad: i jen) „ti, proti kterým jsou namířeny . .“ — K tomu podotýkám: *a*) že „nezáživné“ jsou výklady mé o realistech a evangelících — (rozumí se, že míním zde nezáživnost výkladů těch ve smyslu úsudku „Času“ a nikoli nezáživnost jejich v druhém slova toho smyslu, totiž: meritorní, pouze pro Časisty) — snad jen proto, že převelikou část jich tvoří citáty z výkladů Časistů v „Čase“, a *b*) že „zamotané“ jsou snad jen proto, že v nich řečené citáty z různých čísel „Času“ seřaděny jsou dle vůdčích v citátech těchto myšlenek ve skupiny, z nichž každá jasně ilustruje určitou stránku přetřásané zde věci. Z toho trvám jde: 1) že stěžovati si do zamotanosti výkladů mých nemůže snad nikdo; — 2) že stěžovati si do nezáživnosti jejich (v prvním slova toho smyslu) právě Časisté nemají práva; — a 3) že stěžovati si, a sice do nedostatku vkusu, mohli by vším právem jen ostatní

budou jím pohozeny. Nemůžet jinak, leč vystoupiti na veřejnost a vysloviti se o tomto, jemu připisovaném dopise, který probourává do mlčelivých zdí realisticko-evangelických úžasnou perspektivu a ukazuje v průlomu soudruhy ještě jiných netušených barev. Pan Dušek snad nahlédne svou svatou povinnost, aby promluvil?!"

Přes to, že uveřejnění tohoto, faráři Duškovi připisovaného listu v „Nár. Listech" vzbudilo v celém politickém světě českém, zasvěcené ve věc členy strany realistické vyjímaje, přímo zděšení a že kde kdo s napjetím čekal na odpověď, a přes to, že „Nár. Listy" o odpověď tu upomínaly 21. července (večerní list str. 3.), 23. (večerní list str. 2.) a 25. (ranní list str. 3.), bylo o této věci v „Čase" ticho až do 26. července, ačkoli mezi tím den co den uveřejňovány v něm články v polemice s „Národ. Listy" a sice na př.:

1) v neděli 19. července: 6 úplných sloupců (rozuměj: sloupců o délce celé stránky); v nich též část III. článku s ironickým titulem v uvozovkách „Práce pro krále pruského", v němž autor dr. Herben mezi jiným tvrdí (str. 1.): „Poměr náš k Němcům v říši i k Němcům českým, pokud se stávají protestanty, je založen na národním strachu, což chápu, ale též na nesprávném usuzování. Protestanté šilhají prý za hranice říše a tím protestantstvím preparují si českou půdu. To je konopišťská logika dra Kramáře.."; —

2) v pondělí 20. července: úplný sloupec, část IV. článku „Práce pro krále pruského", v němž autor jeho dr. Herben mezi jiným praví (str. 1.): „Fakta jsou někdy velmi nepříjemná a působí zcela jinak než nadávky.."; —

3) v úterý 21. července: 4 úplné sloupce; v nich též (str. 1.) článek faráře Č. Duška datovaný „V Kolíně 19. července 1903" jednající pod titulem „Duchovní rádce Národních Listů" o Rumplerovi; —

čtenáři, avšak i tito v tom případě, když by nejednalo se ve věci tak velice důležité: *a*) o provedení nezvratného důkazu, že důvody, uvedené Časisty pro zahájení české práce pro krále pruského propagováním protestantismu mezi katolickým lidem českým českými evangelíky, vesměs liché jsou naprosto a veskrz nesprávné, — a *b*) o provedení důkazu nezvratného nejen vůbec, nýbrž nezvratného i v tom směru, aby ze základů důkazu toho nikdy nikdo z Časistů ničeho — ani smyslu, ani znění, ani písmeny — nemohl popříti aneb i jen v pochybnost bráti v obvyklém smyslu hesla „S pravdou ven", a aby nikdy nikdo z Časistů nesměl říci, že k důvodům jejich nebylo tu náležitě přihlíženo. Že bych jinak širokému a doslovnému citování dotyčných výkladů Časistů s velikou radostí vyhnul se na tři hony již pro týravou jejich nelogičnost, netřeba trvám dokazovati. A proto o potřebnou zde tu trošku trpělivosti prosím, a sice jednak v náležité vůči úsudku „Času" zkroušenosti, jednak v bezpečném přesvědčení, že této prosbě mé vzhledem na důležitost věci vyhověno bude — snad i se strany Časistů, a to i přes tvrzenou a konečně též pochopitelnou u nich trpělivosti té „nadlidskost".

Ve Vídni, dne 9. listopadu 1903. *Karel Rohan.*

4) ve středu 22. července: 3 úplné sloupce; v nich též část V. článku „Práce pro krále pruského“, v němž autor jeho dr. Herben tvrdí (str. 1.): „Národní Listy zdvihly útok na realisty a na české evangelíky společně. Hlavní rána byla ovšem namířena na realisty, což má pozadí politické a nejvíc existenční. Realisté měli být rozšlápnuti jako vlastizrádci, protože se prý spojují s vlastizrádnými Němci. Co se nepodařilo při Hilsneriádě, mělo se podařit nyní. Tento dobrý úmysl nebylo však lze provést bez současné rány na evangelíky, kteří připravují svou církví tu v Čechách půdu králi pruskému. Pokud se týká naší strany a mne osobně, smím soudit, že jsme první útok Národních Listů již odrazili. Zbývá nám prchajícího nepřítele pronásledovat a proměnit obranu v útok. Všechno ostatní jest věc českých evangelíků. Ti nechť si promluví za sebe podle svého uznání“ a (str. 2.): „.. nýbrž naprostá, ryze realistická pravda, jako všechno, co jsem v těchto článcích tvrdil.“ —

5) ve čtvrtek 23. července: 3 úplné sloupce; v nich a) článek „Boj o vyšší úroveň kulturní“ (str. 1.), jejž autor jeho dr. Herben začíná slovy: „Oč vlastně šlo v našem posledním boji s Nár. Listy? Bojujeme s tímto orgánem boj o vyšší kulturní úroveň“ a končí slovy: »Ale máme všecku naději, že veliká většina českého čtenářstva touží již po vyšší mravní a kulturní úrovni, touží po vyšší a v pravdě české politice Jaká to může býti strana, jaká to může býti politika, jíž by stačila úroveň Nár. Listů?! Excelsior!“ — pak b) článek faráře Č. Duška (str. 3.) nadepsaný „Druhý rejstřík vyvrácených lží Nár. Listů“; — a konečně c) článek s titulem „Paběrky z Národních Listů“, v němž autor jeho „J. H.“ mezi jiným tvrdí (str. 3.): „My jsme už dále, nelžeme ani nepřátelům ..“; —

6) v pátek 24. července: 4. úplné sloupce, obsahující část I. článku „Práce pro český rozum a pro českou duši“, v němž autor jeho dr. Herben mezi jiným tvrdí (str. 1.): „Zůstanu při těchto dvaceti nesmyslech Nár. Listů, jakkoli by se jich dalo shledat víc, kdyby opětné pročítání Nár. Listů nebylo spojeno s vnitřním přemáháním a ošklivostí, jako by člověk sahal mezi ropuchy. Zůstaňme tedy jen při dvaceti. Těchto dvacet nesmyslů bylo vyvráceno šmahem a naskrz. Ev. Bund nepracuje k popruštění Rakouska, to je pouhá fráse; Gustavadolfský spolek nerozdává německé zlato lopatou, protože ho nemá. Rakouské úřady některé vikáře vypověděly z Čech a nemůže se tedy mluvit, že by jim poskytovaly ochrany. Je to samozřejmé v zemi, kde následník trůnu rozumí heslu Pryč od Říma tak, že znamená Pryč od Rakouska. Lid český také pudem nic takového nepoznal, nýbrž nakřičeli to do něho zaslepení politikové francouzští a čeští ..“ a (str. 3.). „Neboť my pracujeme pro český rozum a českou duši a naším soudcem je svědomí.“ (Rozumí se samo sebou, že soudcem nepopíratelně dostatečným jest svědomí jen ohledně toho jednání, jehož ná-

sledky týkají se jen a pouze jednajícího samého a nikoli též i někoho jiného, po případě celého národa); — a konečně

7) v sobotu 25. července: neplný sloupec, nadepsaný „Hlasy novin o odhaleních Národních Listů".

Konečně v neděli 26. července uveřejněna v „Čase" č. 202, a sice zároveň s II. částí článku „Práce pro český rozum a pro českou duši" dra. Herbena a s dotčeným již shora „Osvědčením" presbyterstev 42 evangelických sborů, počínajícím slovy (str. 9)! „Neslýchaný útok „Národních Listů" ze dne 12. července 1903 nutí podepsaná staršovstva..", odpověď faráře Dušk a ve příčině dopisu, uveřejněného v „Grazer Volksblattu". Podám oodpověď tu, v níž farář Dušek k listu tomu se přiznává, jej vysvětluje a obhajuje zde celou, též k vůli její ušlechtilé formě, jak ji čteme na str. 2:

„Naše styky se souvěrci zahraničnými." — Píše C. Dušek. — „Národním Listům" vázne v krku suchá kůrka, Rumpler — a já prý mám na hlavě máslo, proto naléhají na mne, abych si pospíšil a začal o svém listě, uveřejněném v klerikálním „Grazer Volksblattu". Poněvadž jsou to tuze slušní lidé, spěchám tedy, aby si tím málem posloužili. — Nár. Listy pokládají dopis můj za velmi kompromitující a zakládají si na tom, že jej již asi po třetí otiskly. „In der Not frisst der Teufel Fliegen", vzdychne si jejich kojná „Germania", — (hlavní katolicko-klerikální list berlínský) — „až se toho v nich dočte. V listě mém stojí, že jsem byl přítomen schůzi realistů, pokrokovců a mladočechů, na které jednáno bylo o smíření s Němci, potom o otázce: má-li zůstat český národ katolickým, anebo musí-li se stát evangelickým, i pro případ annexe, a konečně jsou tam obsaženy některé mé náhledy na český protestantism, jenž jest troskami toho, co v Čechách bývalo, a jak by mu spomoženo býti mělo, protože tak, jak jest, nevábí („ladet nicht ein" a nikoli „není svůdná", jak „Nár. Listy" překládají), a že by nemělo na to ničím šetřeno býti. — Slušné Nár. Listy kladou důraz na to, že jsem list ten psal vynikajícímu členu Ev. bundu, což jest důkazem mé vlastizrady, a prohlásily mne hned za ‚duchovníka významu obmezeného a vlivu nepožívajícího, hříšně zapomenuvšího se nad národem', vystřihly mi tedy tonsuru, ač divným pochodem osudu, za osm dní stal jsem se zase ‚vynikajícím českým evangelickým duchovním'; mám snad dostat vyšší šibenici. — Při sestavování rozsudku unikla hrdelnímu soudu nepatrná otázka: Čím to, že ten také vynikající člen strašlivého bundu, můj spoluspiklenec proti národu českému, dal můj list klerikálům a napíchl mne tak na vidle a podal „Nár. Listům" do zubů?" (Učinil tak, trvám, jen následkem hnusu nad tím, že list takového obsahu Němci kalibru adresátova napsati s to byl Čech, a to nejen Čech vůbec, nýbrž stoupenec Husův zvlášť.) „Toť právě ten Germaniin „Hexen-Sabbath". — (Čteme totiž v „Čase" ze dne 23. července č. 199, str. 5: „Co se teď v Praze děje, to nazývá Germanie, der reine

Hexen-Sabbath'. Kam by se také nedělo, když vezmou dílo do rukou takoví chlapíci jako Germania a Nár. Listy!") — „Patrně mohou listy psány býti z různých pohnutek; psával jsem si s největším českým biskupem Janem Nepomukem Edvardem, a kdyby Nár. Listy prvé, než počaly snižovati český národ na houf afrických Bahongů, a sebe na střeštěného čaroděje Mbu-bu-mbu-bu, který vřeští a pitvorně sebou zmítá, a žádá těla emisarů pruského krále za pečeni, sice jinak že Bahongům nebudou se telit krávy — byly se obrátily dopisem na mne", (k čemu to?) „byl bych jim zajisté také odepsal, ač naším vzájemným přátelstvím mnoho vody by se neosladilo. Snad nechtěly, aby tou korespondencí nepřešla na mne jejich svobodomyslnost a věrnost k vlasti, tak jako na mne přešla vlastizrada toho škůdce našeho národa, s nímž jsem korespondoval! Škoda: nechají zajíti českou duši pro pár řádků; nejčeskost Brynychova nic mi nespomáhá, a tak vyznávám, že ten list jsem psal. — Jsou v něm věci do Mariánské ulice volající: Los von Rom, annexe a protestantská ruina! Začnu s touto, jelikož zavání penězi. Kdyby Nár. Listy byly pravdivým, poctivým žurnálem, věděly by, že to, co stojí v mém listě, mluvil jsem loňského roku na valné schůzi G. A. Jednoty v Kaselu." (Zda-li „Nár. Listy" pravdivým, poctivým žurnálem jsou anebo nejsou, nemá s věcí zde přetřásanou nic činiti.) „Řeč má stojí doslovně ve Zprávě o té schůzi, byla přeložena do češtiny a holandštiny, výňatky z ní měl i „Věstník petrohradské dobročinné společnosti", Politik, Volk, ale velkopanský český žurnál mačká nyní po roce v kapse Grazer Volksblatt, a myslí kdo ví co má, protože tam nalézá slova: České evang. církvi musí se pomáhat! O tom obšírně jsem napsal v otevřeném listě dru. Brzorádovi (v červnu 1901), ale světový žurnál český kuchal tehdy nějakou národní hnidu a nemohl si všímati toho, co místopředseda Českého klubu si šuská s Obnovou a jaké urážky hází českým evangelíkům na hlavu. Mají tam odpověď na všecky své dnešní sotisy. Forum k přednesení našich potřeb a požadavků jest G. A. Jednota", — (o které též bude zde ještě řeč) — „a v té jsem mluvil jako řádný delegát rakouského hlavního spolku a tlumočil žádosti všech sborů, i synodu, jehož protokoly mají ministerské schválení. O stycích našich s G. A. Jednotou níže; zde jen tolik, že adresát mého listu dobře věděl, kam slovy mířím, a že to každý ví, kdo poměry zná, a také vidí, kam směřují Nár. Listy, a jak jest jim všeliká podpora evang. církve české z duše protivná. — Černější jest mé provinění na p o l i t i c e. Schůze realistů, pokrokovců a Mladočechů a Nár. Listy o tom nevědět! Byly, a poslední dne 30. června takřka pod nosem Nár. Listů. Vlastenecká policie zasluhuje z trestu běhat ulicí, že nebděla nad národem a neví, čím se v mysli zabývá" (národ?). „A k tomu schůze s hovorem o annexi a los von Rom. Již se stalo. Národní Listy mi nastrkují indemnitu jaké-

hosi spisu Schoenererova o Rakousku a nestydí se jako svobodomyslný list skřípati zuby, že vláda takového něco propustila. Neozývá-li se to inkvisitorská duše vyžadující otrockou poddajnost úsudku a nesamostatnost myšlení. Musí již dovolit, konají-li se schůze s hovorem o žabách a čtvrté dimensi, že mohou se konati též schůze s hovorem o otázkách, jež ony hanebně vykládají, jak jim již s jiné strany bylo pověděno. Na takové schůzi může někdo tvrdit, že žáby létají a padají s deštěm a čtvrtá dimense že určuje objem duchů, a Nár. Listy mají právě takové náhledy o annexi. Kdo jiný se s ní pachtí než ony? Jest to dědictví po Drozdovi. Jeho Čech byl tím všecek oteklý. Sami nadiktují Cheradamovi nejhrubší nesmysly, sami sugerují lidu své šarlatánství, a pak dělají dynastické pochopy. Všechen svět vidí, že annexi několika milionů katolíků přáti sobě může jen německý katolík v říši;" — (To, rozumí se, je svatá pravda, jen že pravda tato s věcí nemá nic činiti, neboť taktéž svět ví, že nikde — a tudíž ani ve slovích listu p. Duškova: „Warum evangelisch selbst für den Fall einer Annektirung an Deutschland" — nejedná se o annexi, kterouž splnilo by se myslitelné sice, avšak dosud nezvěstné toto přání německých katolíků říše Německé, nýbrž o annexi, kterouž splnila by se touha rakouských i německých Velkoněmců po vtělení jistých zemí rakouských v říši německou, a o potřebnou k účelu tomu přípravu zemí těch propagováním protestantismu mezi jejich katolickými obyvateli.) — „ale ony vidí 30.000 přestouplých Němců; a způsobený jimi pád Rakouska" (recte: a vykonaný tím již kus přípravy k annexi dotyčných zemí). „Ve svém fanatismu pro svou fixní, dávno nedostatečnou představu národností, jíž hotovy jsou obětovat i svou svobodomyslnost a obléci na se kapucínskou kutnu, domnívají se, že jsou na světě, a zejména v Německu, vzdělaní lidé, kteří vězí také v takové slepotě jako ony, a že obětováním staleté kultury rozmnožovati budou svou národnost tak jak ony chtějí dělati. — To jen tak na příklad hovoru, zda-li žáby létají anebo skáčou; ale smějí-li o nich mluviti Nár. Listy, té smělosti jsem také schopen a mnohý jiný se mnou. — A teď ten ‚losvonromistický blín' atd. Kanibalism Nár. Listů jest pověstný. Co už pohltily svých vlastních dětí! Ale jedno se nedá. Nár. Listy jsou totiž první losvonromista v českém národě — aspoň hubou. Roku 1886 na jaře radily Čechům v jistém německém městě: ‚Pohrozte církvi katolické, že se stanete protestanty, a uvidíte, zdali vám bude česky kázat čili nic!" (Jaké to skvostné — a dejme tomu, že nikoli úmyslné — realisticko-lyrické zaměňování pojmů Pryč od Říma ex 1886 a Pryč od Říma ex 1903!) „Co toho mají od té doby ve své náboženské příhradě! Odřeknutí se kostnických plamenů, stotožnění prospěchu národa s prospěchem Říma, obětování své svobodomyslnosti zájmům Říma a na vrchu vonnou otýpku natrhaného blínu. Těch se teď nanosí. Bude to krušná nádennická práce na klerikální

zahradě.“ — (Rozumí se, že popisování vlastností „Národních Listů“ a jejich práce a činnosti minulé, přítomné a budoucí s obsahem přetřásaného dopisu Duškova nemá nic činiti.) — „Řekli jsme jim tehdy: ‚Takové hnuti neohlíží se na politiku; probuzený život“ — (patrně mluví tu autor o imaginovaném jakémsi probuzení náboženském) — „se neptá, dovolí-li mu kdo žíti anebo nedovolí; on chce žíti.‘ — To jest jejich starost, jak si to zařídí. O los von Rom mluvilo se už, a bude se více mluviti; výklady Nár. Listů budou zajisté odborné, vědecké. Nás evangelíky hnutí pryč od Říma zajímá, toť samozřejmé, a naše názory nemohou býti jiné než jsou již od 500 let, a jsem zvědav, jak Národní Listy je vyvrátí. Prozatím vzdávám jim díky jménem evangelíků českých za to ocenění Husa, Chelčického, Komenského, Palackého a nás všech: Blín!“ (Zřejmé jest: 1) že tu u slova „Blín!“ obratně vynechán přívlastek: „losvonromistický“; — 2) že nadarmo vzata tu jména Husa, Chelčického, Komenského a Palackého, neboť opět vidíme před sebou dotčené již — a dejme tomu, že i tu nikoli úmyslné — realisticko-logické zaměňování pojmů Pryč od Říma z dob dřívějších a dávných a Pryč od Říma z roku 1903 — a 3) že slov „a všech nás“ neoprávněně jest užito, poněvadž zahrnují v sobě i ony evangelíky české (chválabohu p ř e č e t n é !), kteří protestantismus nejen nepropagují vůbec, ani mezi katolickým lidem českým ani mezi katolickým lidem německým, ani mezi ostatními národy, nýbrž přestupování k protestatismu, z motivů jiných než čistě náboženských zatracují naprosto a jež tudíž „losvonromisty“ nazvati nelze, leč dle logiky realistické; nepatřiť evangelíci tito k oněm, o nichž v „Čase“ ze dne 15. července, č. 191, čteme (str. 3): „Píše se nám z kruhů evangelických: ... že protestantům“ (následující slovo podtrhuji já) „v š u d e odpadnutí od Říma je sympatické, rozumí se samo sebou..“ K tomu dodávám, že ti, kdož propagují protestantism anebo kterékoli jiné vyznání anebo kterékoli náboženství a kdekoliv a způsobem jakýmkoli — nechť čtenář připomene si zde všechny jemu známé případy z dějin — všichni dle vlastního doznání vždy činí tak jen a pouze ad maiorem dei gloriam, rozuměj: každý k větší slávě S V É H O boha, jehož sláva vždy jest jen a pouze slávou a světským ziskem dotyčných propagátorů).

Tolik jest slov p. Duškovy, in merito přeubohé a vzhledem k důležitosti předmětu úžasně frivolní odpovědi ve příčině listu jeho, uveřejněného v „Grazer Volksblattu“. Není trvám třeba, zevrubně rozebírati obsah ani listu toho, ani odpovědi té; jestiť naprosto jasný a pro Čechy nerealisty a mám za to, i pro četné přívržence strany realistické — strašný a nezměrně smutný; žádat v listě tom český duchovní evangelický vyznání reformovaného a zároveň jeden z oněch stoupenců Husových, kteří památku Mistra Jana světí prý v duchu a pravdě, a vedle toho ještě i osvědčený realista: aby evangelickým duchovním českým berlínský spolek „Evangelischer Bund zur Wahrung der deutsch-

protestantischen Interessen" dával německé peníze na účinné propagování protestantismu českými evangelíky mezi katolickým lidem českým čili na účinné fedrování práce pro krále pruského v zemích koruny České evangelíky českými! — Pěkně děkuju! —

P. d.

Kartel petrolejový.

Od dubna r. 1901 přestal kartel petrolejový. Nadvýroba vyvolaná konkurencí a nedostatkem organisace stlačila ceny výrobku hotového i suroviny dolů až k ceně výrobní. V poslední době zotavily se teprvé ceny pod vlivem postupující organisace. Tu začaly některé veliké závody, skupujíce jednotlivé šachty a zarazivše nemírné těžení, v němčině »Raubbau« zvané. Druhým krokem organisace bylo zřízení společnosti »Petrolea« s kapitálem 1 mil. K. Úkolem jejím jest jednak skupovat surový petrolej od výrobců, jednak obstarávati komisionářství, prodej suroviny, jakož i poskytovati lombard na petrolej (až do množství 20.000 cisteren) za levný úrok. Dne 7. listopadu odbyla se ustavující schůze nového kartelu, jež bude míti zpětnou platnost již od 1. května t. r. Přihlášeno bylo ke společnému kontingentu 2,950.000 metr. centů rafinády a kontingent ten zredukován na 2,500.000 q pro domácí konsum. Rafineriím exportním a některým jižním zredukován byl podíl na domácí spotřebě za náhradu K 3·— za 1 q. Každé rafinerii přikázán příslušný okrsek odbytu dle poměrů tarifových. Továrnám nepříznivě položeným poskytne se přiměřená náhrada. Organisace tato bude prováděna dvěma evidenčními kancelářemi ve Vídni a v Pešti. Ceny bude stanoviti komité na basi Bohumína. Kdyby jednotlivé rafinerie cen nedodržely, bude ostatním dovoleno vnikati do rayonu oněch. Surovárny nemají práva prodávati naftu továrnám, jež nejsou v kartelu a rafinerie nesmí kupovati surovinu mimo kartel, vyjma východouherské továrny, jež smí částečně svou potřebu krýti z Rumunska. Cena suroviny jest stanovena pevně při ceně 29 K za metr. cent rafinády obnosem 3·26, jež, stoupne-li rafináda o korunu a to až do 36 K, stoupá o 25 haléřů, a dále do 40 K o 15 hal. Bude-li 40 K cena rafinády, bude stát surovina 5 K 60 hal. Velké vývozní rafinerie (přes 25 tisíc q) mezi Kralupy a Drohobyczem dostanou surovinu levněji. Prodej suroviny bude obstarávati „Petrolea". Dohodnutí se stalo dále o ceny lepších druhů surovin, jakož i o zákaz prodeje nečistých olejů solarových domácímu konsumu. Kartel bude uzavřen na 4 léta, tedy do 30. dubna 1907, a může býti vypovězen rafineriemi se společným podílem na kontingentu nejméně 800.000 q, ve stanovených dobách, neb těmitéž rafineriemi kdykoliv jindy, povstane-li nová továrna se schopností výroby 20.000 q. Novým kartelem jsou tedy zregulovány oba pro-

dukty. Může ovšem nastati předčasné zrušení kartelu, ačkoliv není snadno, aby povstaly náhle rafinerie nové.

Zajímavo jest srovnati Německo s Rakouskem. V Německu, jež jest odkázáno téměř výhradně na dovoz, stojí nyní 1 q M 24·— a roční spotřeba jednoho obyvatele činí 20·6 *kg*. U nás, kde máme přebytek pro vývoz, činí spotřeba jednoho obyvatele ročně $5^1/_2$ *kg*, a 1 q stojí 36 korun. Tím jest vinna spotřební daň K 13·— za cent. Továrna prodává doma za nižší cenu než vývozem.

Uskutečnění kartelu prospěje průmyslu petrolejovému, ale způsobí zvýšení cen, jež odnesou vrstvy nejchudší. *Kš.*

Literatura, umění, věda.

Knížata. Historické drama o 6 jednáních. Napsal J. Vrchlický. Poprvé na Nár. divadle 29. října 1908. — Jest to na pohled vděčná látka dramatická, již vypravuje Palacký ve svých dějinách a Vrchlickému podařilo se učiniti z ní hru pro divadelní publikum vděčnou. Hrůzovládu podlého Ryšavce, rozbroje mezi bratry, pobití dvou nejmocnějších rodů v zemi, vlivy a spády Poláků s jedné a vlivy a spády Němců s druhé strany, Čechy zmítané jako loď na vlnách a vírech vášní — jaká tu bohatost a zajímavost dějů a scén! Sám hrdina kusu je střižen jako podle předpisu. Jest nadán onou osobivou svévolí, oním egoismem, jenž bezohledně se řítí za svými cíly, až sama osobnost tím sřítí se ve zkázu. Jeho vůle, snahy a nenávisti staví se proti svému okolí, proti pospolitosti, proti všemu řádu. Kolem něho a proti němu stojí lidé stejné svévole, lidé bez ohledů a svědomí, jak dravci nepříčetní a bezprostřední. Tak děj a scény efektní podávají se samy sebou. Nic vděčnějšího pro velikého básníka znovu prožívati dalekou minulost, vrhnouti se v to vlnobití krve, v ty úděsy a ohavnosti a barbarství a vším tím prozápasiti se k hlubší podstatě zaniklých osudů! Prozápasiti se! Ne opsati mechanicky historii a rafinovaně ji aranžovati pro kulisy. Sebe dáti na jeviští. Ty zmatky, strasti a disonance na jevišti, budou ohlasem básníkova nitra, stanicemi jeho křížové cesty k vnitřní svojí pravdě, k svému řádu a své harmonii, k nimž dospěl uměním a životem a především životem. Boleslava Ryšavého a jeho současníkův zločinnost, hrubost a rozběsněnost — stačí samy na drama? Stačí na drama ten jejich duch primitivní, mechanický, bezděčný, ten egoism po nejbližším se ženoucí? Stačí duchu v něm začarovanému a jím opanovanému. A nestačí duchu, jenž jej překonal sám v sobě vlastními krisemi, jenž prošel výhní vlastních utrpení a strázní duševních a v nové podobě, na vyšším stupni rozvoje stanul. Boleslav Ryšavý žije a jedná jako pouhý zvířecí mechanism. Maje příležitost a moc jest oprávněn všecko to konati, co koná. U něho není potuchy po vnitřní správě a vedení, po podřizování se řádu a rozumu. A všechno, co se tu kupí kolem něho, jest podstaty na vlas stejné. Boleslav Měšek je tak mátožný deus ex machina, že škoda o něm mluvit. Na konec Ryšavý padne jako padá býk pod ranou úskočnou čistě fysicky. Že by Ryšavý před smrtí na okamžik jen procitl a poznal marnost a bezúčelnost svých činů a ohavnost svého života, po tom v dramatě není potuchy! Jeho výkřik „Můj Kriste Ježíši", když mu rozžhavená železa přibližují k očím, vykřik týž, který vyráží ve 3. jednání klesťený Jaromír, jest, nehledě k druhu tohoto paralelismu, nanejvýš ohlasem morálky Starého Zákona: „oko za oko, zub za zub!" Tento mechanický vzkřek fysicky týraného tvora na samém závěru kusu nemůže než jen dovršiti dojem celého tohoto díla. Jest to dojem tísně a vnitřního rozladění. Každý tuší, že tu básník s ním provádí jakous hru. Předvádí mu na oči osudy a děje, události velikého významu, zasahující v život celé země a tisíci lidí — ale sám jako by jich neprocítil a neprožil. V tom, co nám předvádí, jako by nebylo nic hřejného z jeho duše, nejsou to vnitřní boje, jež on probojoval a není tu harmonie, neboť sám neprozápasil se v tom, co líčí, k vnitřní harmonii.

Psychologická motivace a výraznost charakterů jest v Knížatech řádu zcela podružného. Celé první jednání zdá se mi psychologicky monstrem. Zdobí-li Vrchlický svého čistě animalně existujícího Ryšavce tyradami politika a slovanského politika, tu se usmíváme. Klade-li mu však v ústa slova: „A musit dvacet let k tomu nečinně přihlížet, jak pravá síla lidu neužitá se mozolí pro panstva pych . .“ jemu. R y š a v c i a k tomu ještě r. 999, jsme odzbrojeni. Čeští právníci 15. století píšou, že robotníci a sedláci „nezasluhovali by, aby trpěni byli na světě“, kdyby tu nebyli pro pány. A 500 let před tím byl už v Čechách první socialista, či aspoň sociální politik Ryšavý. Tento „nepříčetný, šílenec, vyvrhel lidstva,“ žijící pouze a čistě mechanicky, ohromuje nás ideami, známými teprve XIX. věku. A k jakému účelu? Zcela bez účelu, neboť v celém ostatním ději dramatu není už o slovanské politice a lidovosti ani potuchy. Na historickou nepravdu nasazena nepravda psychologická.

Drama bylo hráno ve prospěch spolku českých žurnalistův za operní ceny! Že ve prospěch kusu pracovala žurnalistická reklama, je samozřejmo Jak pracovala, o tom jen jeden citát. „Národ. Politika“ 1. listopadu ve Feuilletonu str. 2. sloupec 2. praví: „Divadlo při premiéře „Knížat“ čišelo tu a tam prázdnotou . . byla tu zas ta n e š i k o v n ě (!) roztroušená fáma, která se vedrala i do novin, že — „alles gerettet“ (!). Ze prý ku premiéře „Knížat“ celé divadlo již dávno do posledního místečka vyprodáno.“ K tomu trvám, komentáře třeba není. *P.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Říšská rada svolána k 17. listopadu. Sněm český uzavřen.

Hr. Tisza přednesl dne 6. listopadu ve sněmovně svůj program a sněmovna i strana neodvislosti jej klidně vyslechly. Nesmiřitelnou se stavěla jen frakce katolická, která však sama o sobě by byla slabá. Předsedou sněmovny po odstoupivším Aponyim zvolen D. Perzcel, kabinet i předsednictvo je tedy jednolité, z frakce liberální. Ale dne 9. listop. za řeči Tiszově o programu, situace se zhoršila. Nejen Szederkenyovci a lidová strana, ale i Košutova strana postavila se na odpor. Tato jednohlasně usnesla se na tom obstruovati. Obnoven obstrukční komitét Oposice chce jen maďarské prapory ve vojště, Tisza chce dle vyrovnání z r. 1867 zachoval formální jednotnost armády a chce prapory maďarské a rakouské. Oposice chce, aby 3. ročník vojska byl propuštěn hned po povolení nováčků, Tisza chce až po odvodu. Nyní oposice zase zvedá požadavek maďarského velení.

Země české. V Praze v klubu mladočeském promluvili 5. listopadu posl. dr. Pacák a dr. Kramář o politické situaci a oba řečníci dospěli závěru, že „koalice slušných mužů všech stran . . musí býti naším heslem, poněvadž politické položení našeho národa opravdu je kritické“ (dr. Kramář). Nuže, přes to, že dle dra Pacáka mladočeské straně schází „častý styk s voličstvem a pevné jednotné sražení se“, tudíž vlastně — s t r a n a a přes to, že mladší oposiční strany hybností a čilostí agitační Mladočechům béřou voliče takřka u huby, mladočeská „strana“ činí nároky, aby k ní „slušní mužové všech stran“ lezli po kolenou jako k modle nebo vítězi, místo aby ona sama „slušné muže“ vyhledala a to z důvodu jedině toho, že národ český a to nejen za obecného dnes položení věcí, nemůže riskovati takové převraty, jako bylo smetení celé strany s jeviště činné politiky, nýbrž že potřebuje nepřerušovaného vývoje stran, zachování nabyté politické praxe a založení tradice, zkrátka nabytí a zachování *zkušenosti* prakticko-politických. O ty právě národ velikými převraty přichází, takže polit. zástupci národa z učení se politické abecedě ani nevyjdou. Politika je především zkušenost a praxe, je umění a jako každému umění nutno se učiti a naučiti i jí. V žádném národě s politickým životem samostatným a pravidelným takového vyhlazování či chcete-li „střídání“ stran není. Jest tedy „koalice slušných mužů“ zatížením lodi, aby loď netančila a nekolébala se každým zčeřením vod, aby netočila se podle každého zavanutí větru. Politická s t r a n a, která byla zástupcem národa a posud na t i t u l ten nároky činí, měla od prvopočátku o to dbáti, aby „slušné muže“ brala mezi sebe a jimi se obrozovala. Mladočeská strana však

od prvopočátku toho konala opak. Pokud se cítila, hleděla s patra na každého, kdo nechodil na plzeňské ke kamarádskému stolu. Dobré návrhy podávali a ochotu sami je prováděti jevili z mladých stran mnozí. Ale některý z generálů strany řekl, že sice návrh je dobrý, ale jemu že se nelibí něčí nos, anebo že jeden z navrhovatelů onehdy nepozdravil jeho švakrovou — a návrh putoval do koše. Tohle Francovství s nezbytným „nepozdravil u vrbiček" rozhodovalo. Strana mladočeská je dnes tam, že jí schází jen „styk s voličstvem a pevné jednotné snažení se!" — Mladočeši nebyli vybíraví proti Staročechům, podobně si vedou mladé strany proti nim, jenže jsou ještě méně vybíravé. Až vytlačí Mladočechy, budou se zase na ně tlačiti noví spasitelé národa a ti si budou patrně ještě méně vybírati ve zbraních. Jest tudíž zájmem také mladých stran, aby v čas pamatovali na koalici slušných mužů. Tupí-li a skandalisují-li řečníci jejich muže tak čestného jako je dr. Kramář, který — u nás bílá vrána ač ne jediná — nehledá politikou ani zaopatření, ani sinekury ani vyznamenání, pocítí jednou také, že je Nemesis hořká. A pak? Vzpomenou také na koalici slušných mužů.

Zdálo-li se zprvu, že volání po slušné koalici bylo vynuceno hlučnými a četně navštěvovanými schůzemi stran mladších, kdež osobně bylo útočeno na některé poslance, ukázalo se 8. listop., že má základ hlubší. Vyšlo totiž provolání stran agrární, mlado- a staročeské, že spojují se na českém programu státoprávním a národním k společnému postupu, neboť „náš rozvoj v oboru politickém, osvětovém a hospodářském má býti zastaven a zadržen zvůlí menšiny, v držení neoprávněné nadvlády se nalezající a každý pokrok má býti učiněn závislý na souhlasu národních našich odpůrců.. Všechen právní řád v zemi a v říši je zvrácen, vnitřní poměry politické rozhárány až do krajnosti.. Poměry dospěly tak daleko, že všechno nutí k zásadnému rozhodnutí. Boj mezi právem a bezprávím, mezi spravedlností a křivdou, mezi rovností národů a nadvládou musí býti vybojován!" Jest viděti, že „soustřeďování" děje se pod dojmem událostí v Uhrách a úspěchů maďarských. I kdo je přesvědčen, že jsme pozdě zase vzpomenuli na dobývání úspěchů českých, uzná prospěch ze soustředění z toho důvodu, že za ztráty, jež němčině z centralismu nastanou v Uhrách, bude asi nám hodně utažen šroub vídenský. Strany, jež zvolí sobě společný orgán výkonný, který bez újmy samostatnosti poslaneckých klubů a výkonných výborů jednotlivých stran bude se o společném postupu usnášeti, vydaly „Základy společného postupu", v nichž je i odstavec o češtině ve vojště (plukovní řeč, čeština na školách vojenských jako předmět vyučovací, na kontrolních shromážděních, ve styku vojensk. velitelství s čes. úřady samosprávnými a v četnictvu; při opravě řádu trestního zásada ústnosti a veřejnosti a vyšetřování a líčení v jazyku mateřském; dvouletá služba.) Jinak jsou v Základech vysloveny národnostní a státoprávní naše požadavky („federativní zřízení státu se zřetelem k státoprávnímu a historickému postavení jednotlivých království a zemí říši tuto tvořících; rovnoprávnost jazyková, druhá universita, ochrana menšin, oprava voleb. řádů, jednota a nedílnost čes. zemí a odpor proti polit. a hospodář. přimknutí říše a zejm. zemí koruny české k říši německé). — Zdá se nám, že široký program tohoto spojenectví je znamením nepříznivým pro trvalost dohody, jež byla by lépe myslitelna pro případy zcela určité. Strany ostatní (mladé) vidí asi v dohodě spolek proti sobě (snad rozdělení území pro volby), vytýkají mu ráz konservativní a patrně semknou se úžeji také.

Sociální. Sjezd zástupců *sociál. demokracie v Rakousku* ve Vídni zahájen byl 9. listopadu. Hlavní předměty jeho rokování budou zdemokratisování voleb. řádů a rak.-uher. vyrovnání. Strana dbala mimo tyto také o agitací peticemi za starob. pojišťování (5020 petic sebráno) a za snížení břemen vojenských. O militarismu byla dlouhá debata 10. listop. Svazu poslaneckému vytýkáno bylo, že v parlamentě podali známý návrh na přijetí nezvýšeného kontingentu a že militarism vůbec nepotírají žádajíce na př. dvouletou službu a p. Na to dr. Adler pravil: „My přece nejsme pro úplné odzbrojení, nýbrž všeobecné ozbrojení lidu. Z vlastní zkušenosti ví, že soudruzi, kteří sloužili u vojska, také ve straně jsou nejzdatnějšími pracovníky.. Bylo-li v Německu, řečeno, že bez sociálních demokratů by tam neměli dobré vojíny, mohu říci u nás, že bez poddůstojníků v armádě neměli bychom ani našich

sociálně demokratických poddůstojníků. To snad zní hodně kacířsky, ale je to mým názorem." A to je dobré, pomyslí si asi souhlasně ministr vojenství, buržoasie a sociál. demokracie. Sjezd přijal, aby na denní pořádek příštího sjezdu dán byl požadavek: Militarism a sociální demokracie! Organisace žen se nedaří, nejvýše odborová, za to organisace mladistvých se vyvíjí.

Školský. *Vzdělávání učitelů pro české školy ve Slezsku.* Na sněmu zemském podal poslanec dr. Stratil dotaz zemskému presidentu, proč tohoto školního roku nebyl na učitelském ústavu v Opavě zřízen běh pro chovance jazyka českého, aby mohli nabýti způsobilosti vyučovací pro školy české. Zemský předseda odpověděl, že se letos přihlásilo do ústavu toho velmi málo chovanců jazyka českého. Ostatně prý jest zařízen podobný běh na učitelském ústavu v Těšíně a na soukromém ústavu pro učitelky Boromejek tamtéž, takže prý jest částečně postaráno o učitele pro školy české. Ostatek prý bude vzat z Moravy a z Čech. Nově prý ustanoveno na školách českých ve Slezsku hodně mnoho učitelů v příčině jazykové úplně kvalifikovaných. (Kde kvalifikace té nabyli?) — Z odpovědi předsedy zemské školní rady vysvítá, že vláda odpovídá na neustálé volání po českém ústavu učitelském v Opavě zrovna potlačováním nedostatečné ovšem příležitosti, aby se chovanci jazyka českého v mateřštině své poněkud pocvičili a stali se tak k vyučování českému trochu způsobilí. Že by zemský školní úřad opravdu pomýšlel na to, nahrazovati potřebu českých učitelů z Moravy a z Čech — vnadidlem lepšího hmotného postavení — nevěříme hlavně z dvou příčin. Za prvé nemají učitelé slezští, jeví-li se Čechy, nikterak na růžích ustláno a smýšlení jejich bývá zrovna i úředně potíráno odstrkováním jich, a českého učitele z Čech nebo z Moravy se v Opavě na hodnostářských školních prestolech bojí zrovna jako panslavistického strašidla. Za druhé Morava ani Čechy nemají českých učitelů přebytek a sotva který by pro naději nějakého grošového zisku chtěl skloňovati šíji svého poctivého smýšlení národního pode jho germanisujících školních úřadů a činovníků slezských. Co se ostatně týká toho jazykově úplně kvalifikovaného učitelstva českého na školách Slezska, slyšíme sice zprávu o nich z úst úředního předáka, ale nedostává se nám v ni víry. Kvalifikace dle něho a nás jest velmi odlišná. Známe učitele, již „dělali" zkoušku pro měšťanské školy české z češtiny v Opavě a „udělali" ji přes to, že píšíce česky „dělali" pravopisné chyby, jež se nepromíjejí ani žákům školy měšťanské. *K.*

Měšťanské školy jsou před svojí reorganisací. Počátek učiněn min. výnosy z měs. srpna, kterými zavádí se IV. ročník při těchto školách. Ačkoli výnosy min. nehoví zúplna přání učitelstva měšťanských škol, přece přijalo je příznivě, neboť znamenají pokrok. Tento nový ročník je fakultativní, což snahám učitelstva neodpovídá; není však možno v nynějších poměrech jinak jej zříditi, jelikož nelze pomýšleti na změnu zákonů školských. Zřizování IV. ročníku ponecháno autonomním korporacím, a bude záležeti na pokročilosti těchto sborů, v jakém počtu budou měšť. školy zvelebovány. Německá města kvapem IV. ročníky zřizují, nebo se k tomu chystají Ústí n. L. zvlášť energicky se věci chopilo. Dne 1. srpna byly publikovány výnosy, hned podán status, 17. září mělo jeho povolení a 18. září byl zápis. Dále budou zřízeny IV. r. ve Frýdlandu, v Brně, na něm. soukr. měšť. škole v Třebenicích. Při české škole je zřízen v Olomouci při Pötingeu a ohlášen v Husovicích u Brna. V Čechách nevíme dosud o jediné české škole, za to neuvěřitelné, ale pravdivé je zamítnutí IV. ročníku na Král. Vinohradech. Solnohradský sněm schválil jednohlasně zříditi IV. ročn. při měšťanských školách, a uložil zemskému výboru do nejbližšího zasedání vypracovati návrh příslušného zákona.

V Berlíně připravuje zvláště sestavená 9členná komise zřízení všeobecné povinné *pokračovací* školy. Jde o to, aby také pro dívky byl pořízen vhodný plán vyučovací. Ve Virtemberku jest již povinná pokračovací dívčí škola zřízena a v Mnichově ji připravují. Pokračovací škola má býti rozdělena ve 2 stupně: všeobecnou a odbornou. Pro všecky dívky by ve všeobecné měly býti předměty povinnými zdravověda, ošetřování dětí a hospodářství.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 21. LISTOPADU 1903. ČÍSLO 8.

Pražské filharmonické podniky.

S prvním zásvitem koncertního období dostavila se Česká Filharmonie se svými koncerty v letošních zimních měsících zdomácnělými: populární koncerty symfonické, do té doby instituce zcela neznámá, rychle se zachytily v půdě pražského hudebního života a přinesly mu prudší tep. Ukázaly, že jest v něm kus významné latentní energie, jež potřebovala jen probuzení obratnou rukou organisátora. Ačkoli úspěch je provázel všemi deseti cyklickými složkami, nemohly však přece výkonnému sboru zabezpečiti stálost, nemohly mu poskytnouti nezbytnou podmínku umělecké práce hromadné, a tak se stalo, že hospodářský rozvrat, který na čas jen byl úspěšným obdobím koncertním po Novém roce plynoucím zažehnán — nebo spíše jen maskován, s klidem jara a mrtvostí léta dostupoval téměř kritické ostrosti a výše. Česká Filharmonie nemajíc sil a na vlastní půdě svého sdružení nemohouc nikterak nalézti další opory pro existenci svého orchestru, našla však pomoc z venčí, právě z toho kruhu, který jí stál blízko po celý minulý rok: byl to čin Oskara Nedbala, dirigenta České jednoty pro orchestrální hudbu, a správního výboru této korporace, kterým znova vzkříseno bylo jméno České Filharmonie z trosek své existence, a činem tím bylo založení Českého Filharmonického Družstva, jež převzalo uměleckou a hospodářskou správu podniků České Filharmonie.

V jednom řetězci vzájemné souvislosti shledáváme se tedy se třemi činiteli, kteří souhlasně zaměřili k jednomu cíli a o práci svoji se rozdělili: Česká jednota pro orchestrální hudbu zůstala při svých cílech lonských, chce totiž dáti svým řádným koncertům určité slohové místo v pražském hudebním životě, místo umělecky významné, na němž by šlo o novoty, o kusy uměleckých problémů stejně jako o umělecké bitvy jejích premier a vzpomínky na nesporné úspěchy známých zjevů; České Filharmonické Družstvo, vedouc uměleckou správu České Filharmonie, rozestřelo si na cestu celý koberec krásných, vzácných

a lahodných květů, vetkaných do dvou cyklů symfonických, Lisztova (se všemi symfonickými básněmi) a Dvořákova (se všemi symfoniemi), aby šlo po něm k vděčné popularisaci hudebních uměn; Česká Filharmonie pak převzala v částečně novém složení orchestru a v nové zdisciplinovanosti jeho výkon filharmonických podniků pražských jednak za vedení Oskara Nedbala jednak dra Viléma Zemánka.

Souditi ze slibných začátků na šťastné konce skoro již není ani zvykem v naší valně skeptické době, ba při České Filharmonii všechny počáteční růžové naděje objevily se pak jen prázdným stínem. Bylo by však zajisté nespravedlivo, kdybychom nepropustili ani paprsek světla šerem svého vyčkávání: nutno s důrazem zmíniti se o tom, že základy filharmonických podniků pražských jsou dnes jiné, nepoměrně lepší. O umělecké potenci starého orchestru České Filharmonie nelze pochybovati, ale zdolal ji finanční rozklad, jako již dříve ji oslabovala nejistota jednotlivců o jistotu jejich existence. Dnes je jiná: orchestr má za základ pevnou hospodářskou existenci, není zmítán starostmi o chléb svých dní a má pouze povinnosti umělecké, v začátcích svého studia ovšem velmi těžké. Lze-li pak souditi z činnosti, kterou administrativní vedení Českého Filharmonického Družstva na podkladě jednak společenského jmění, jednak rozsáhlých styků a podnětů osobních rozvinulo při zajišťování koncertního pořadu, v přímém poměru na hospodářské výsledky akcí, jest nepochybno, že dosáhneme konečně stálosti symfonického orchestru. Důkaz pro přesvědčení to přinese ovšem teprve doba příští.

I.

Česká Filharmonie — vlastně družstvo — jala se tedy nejprve pokračovati v dalších populárních symfonických koncertech nedělních, jichž po Novém roce ve starém složení, ale s nynější hlavou, uspořádala deset, a po dnešní den provedena již čtvrtina přísně dodržovaného všeobecného programu. Okolnost o přísném dodržování není bezvýznamna: jest to živel, který je součinitelem důvěry obecenstva k podniku, je to známka solidnosti zámyslů. Jestliže ve stanovení povšechného programu — v nynější podobě jeho zavedl je k nám Nedbal — zračí se povaha, umělecký plán, v plnění jeho spatřovati lze vědomí povinnosti předem převzaté; dále však ve výběru jednotlivých koncertních pořadů, v jejich řadění musí se odrážeti smysl pro působivost uměleckých počinů, jistý architektonický sloh úpravy. Ty tři vlastnosti v dobré světlo jsou postaveny tentokráte u nás: dr. Zemánek, dirigent populárních koncertů, a jeho nejbližší okolí padli patrně situaci na kloub a velmi obratně umělecky ji dovedli stvořiti. I to tedy znamená dobrou novotu.

Těžisko snah jevících se v populárních koncertech těchto po stránce hudební jest výlučně téměř umělecky informační:

kloní se ke klidné půdě osvědčeného, má tendenci značně historicky instruktivní. V prvních pěti koncertech na př. provedení symfonií: Schubertovy sedmé z C-dur (op. posth.), grandiosního díla pobeethovenovské literatury symfonické, plného charakteristických známek pro věčně mladou tvůrčí sílu toho lyrika-symfonika, Schumannovy první z B-dur (»Jarní«), jež mimo zásluhu příliš často bývá učenou hudební kritikou přezírána, ačkoli vymyká se při studiu jen poněkud bedlivějším všem běžným názorům o romantickosti díla Schumannova, jevíc se na první ráz jako dílo silné vůle a velké umělecké moci, Raffovy třetí z F-dur (»V lese«), velice interesantní svými programovými motivy připínajícími na humanistické smýšlení svého skladatele, nýbrž i v celé hudební faktuře a vytváření hudební věty promlouvající k nám o vlivu, který měl na Raffa velikolepý tónový svět hudebních dramat Wagnerových třebas jen po stránce vnější, Mendelssohnovy třetí z A-moll (»Skotské«), jež podává doklad o podivuhodné přizpůsobilosti individuelního charakteru skladatelova k vlivům vnějších vjemů hudebních i přírodních, který měla na jeho obrazivost cesta Skotskem, a Goldmarkovy první (»Venkovská svatba«), která svým námětem i svým partiturním provedením — nepostrádajícím dosti přirozeného půvabu nerafinované vynalézavosti, ač rafinovanost Goldmarkovi-dramatikovi je vlastní doménou, — zasluhuje býti oživena z důvodů historických — provedení těch symfonií znamená uspokojení každého posluchače. Pouhého posluchače zaujme často úplná novost předložených vjemů, hudebníkovi pak je po ruce příležitost k praktickému studiu a kritickému srovnávání — obé pak má význam hudebně-pedagogický. Podobně je tomu s cyklem symfonických básní, z něhož dosud došlo na Lisztovy »Předehry« (»Les Préludes«), krásné a hluboké meditace velkého básníka tónů, »Tasso. Lamento e trionfo«, hold velkému básníku v posledních poctách pohřebních, a »Co lze slyšeti na hoře«, úchvatný zpěv zmítaného, o osud se rvoucího lidstva, dále provedena Fibichova symfonická báseň »Vesna«, dílo mladých let, nepoutané, jaré a silné, mladším skoro neznámé, Smetanova »Vltava« a bizarní Saint-Saënsův »Tanec kostlivců« (Danse Macabre), výborně to traktované Cazalisovy strašidelně-komické fantasie, s machou vynalézavé instrumentace, na níž se houpá lkavý květ sólových houslí.

Kromě toho došlo ještě v těchto pěti koncertech na Dvořákovo vehementní »Scherzo capriccioso«, Glinkovu fantasii »Komarinskou«, které slouží dvě ruské písně za podklad hudby dosti lidově svérázné, Wagnerovu předehru k »Tannhäuseru« v Nikischově manýře a taneční suitu Nedbalovu z »Pohádky o Honzovi« řízenou skladatelem.

První provedení s orchestrálním průvodem si zaznamenávají na den 8. listopadu Novákovy ballady. (Ballada dětská a horská), skladby zcela rázu Novákova; Novákovi jako málo komu podařilo se zachytit vůni balladového ovzduší básní Ne-

rudových a ve struktuře balladické věty, zejména ve vedení zpěvného hlasu jde cestami zcela svými; třebas deklamační podněty nebyly zde neznatelny — otázka deklamace visí všude stále ve vzduchu —, konkretní podoba skladby je vlastnictvím Novákovým. Deklamace ballad vyžaduje zvláštní zpěvní obratnosti a výrazné pěvecké dikce: proto tím více překvapilo, že podařilo se najíti skladateli v paní M. Musilové interpretku jejich tou měrou inteligentní a proto v dnešním planém zpívání otřelých arií každému obeznalému hudebníkovi dojista sympatickou.

Na konec ponechal jsem si několik slov o solových číslech populárních koncertů. Jména solistů značí tu buď zvláštní ochotu k podniku populárních koncertů nebo vstup na půdu koncertního života velkého slohu. Paní Musilovou jsem již uvedl a vedle ní sluší uvésti sl. Magdu Dvořákovou, která zpívala arii Xenie z »Dimitrie«: obě náleží do kategorie ochotných umělců. Léon Samehtini, hollandský houslista, který pobytem v Praze získává si v cizině ovšem velmi platnou čest žáka Ševčíkova, a který ku podivu hudebně a technicky vytříbeně hrál skvělý Brahmsův houslový koncert z D-dur, dále slečny Božena Důrasová, pěvkyně vyšedší z pěvecké školy pražské konservatoře, a Ada Sedlákova, klaviristka školy prof. Trnečka na témže ústavě — jsou těmi, kterým poskytují populární koncerty možnost uvésti se v život koncertní a širší známost. Není to zařízení jen naše: výborné symfonické koncerty lidové v Mnichově mají cosi podobného na zřeteli. Klavírní koncert Mozartův z D-moll, velmi málo vyhledávaný, ačkoli jeho romance i rondo jsou krásnými květy klavírní poesie, trochu nevolně, stísněně podala sl. Sedlákova, hraběnčinu arii z Mozartovy »Figarovy svatby" zpívala sl. Důrasová a bylo to vystoupení zajímavé: po dlouhé době vychází zase z konservatoře pěvkyně, u níž výchova pěvecká trochu již nemoderní, snící ne o umění, nýbrž jen manýrách nedostižného bel canta nemohla utlačiti jadrný temperament hudební a — jak zejména recitovaný úvod svědčí — silný deklamační talent dramatický, jemuž je k disposici velmi svěží, neporušený a vzácně vyrovnaný hlas, zvučný sopran schopný dalšího rozvinu do síly a pružnosti. Vystoupení její tedy bylo prvním úspěšným měřením sil — a to má pro ni zajisté význam; vzhledem k obecenstvu pak byl to pokus neobyčejně zajímavý. P. d.

Výstava chorvatských umělců.

Výstava současného chorvatského umění péčí »Družstva Umjetnosti« v Záhřebě uspořádaná, nemnoho poučí nás o nových směrech nebo proudech uměleckých. Vystavujeť se tu umění teprve se vyvinující, shánějící po cizích vzorech cesty po nichž teprve přejíti by mohlo na vlastní svérázné.

Vlivem hrstky mecenášů o vývoj národa svého pečujících vychováni byli talentovaní umělci na školách, německých, vídeňských či francouzských a odtud přenesli domů v sobě větvičky umění mladé, zazelenávající se, aby je naroubovali na domácí polomrtvé kmeny lidového umění. Jak bude dál, na to odpovídá výstava neúplně. Pozorujeme, že studium domácího prostředí nezabralo mnohé z vystavujících tak, aby jeho vlivem počali hledati neodvislý postup, v němž neobrážely by se zřejmě vlivy jiných, jako jeví se vždy tam, kde není plně hlasitého a uvědomělého projádření samostatných uměleckých individualit. Jsou talenty, které dovedou znamenitě stoupati ve šlépějích cizích a při tom elegantně a bravurně, že ani nepozorujeme, jak jejich cesty jinými jsou vyšlapány až tenkrát teprve, když všimneme si směru cesty, a — (máme-li ovšem tolik bystrozraku) — dohlédneme v dáli známé město dobyté už před tím. Osamělý chodec, obracející se do končin neznámých, spoléhající na vlastní sílu a odvahu srdce, jde mnohdy, ba skoro vždy po cestách krkolomných a neschůdných těm, již mají závrať. Ale netrvá dlouho a zrakům úžaslým zjeví se jeho mohutná silhoueta, kreslící se na obloze jako pohoří, zvolna a těžce stoupající výš, odhazující přítěž zbytečnou a nevšímající si, jak asi jeví se z dálky očím těch, kteří sedí kdes na mezi a cvrčkovsky posmívají se jeho námaze.

Takovéhle silhouety mohutné, která by věštila veliké příští, sotva nalezneme v této výstavě. Zvykli jsme si u Manesa, ohlašuje-li výstavu či jiný podnik umělecký, tušiti kulturní čin. Jest to veliké, hrozně veliké faktum a pevně doufám, že umělci z Manesu jsou si dobře vědomi své zodpovědnosti. Před málo léty přišli odvážně, Volnými Směry a pak brzy výstavami postavili se daleko od ostatních dosud tu jsoucích uměleckých družin a spolků. Až nápadně zaujali nové stanovisko a počali je hájiti. A ne-li vždy šťastně, vždy aspoň v přesvědčení prospěchu a dobra celku. A tím, že přes různé nezdary a nepochopení dovedli dokázat uměleckou pokrokovost a poctivost svého snažení i jeho oprávnění, dali svým podnikům zvuk něčeho opravdu vážně uměleckého, tendencí kulturních a opravných. Mohla by tedy položiti se Manesu otázka, proč Chorvatské přivedli do Prahy. Tu není ničeho takového, jako byli Francouzští, Rodin, Worpswédští. Říkalo se cosi o polsko-chorvatské výstavě, ale — byl-li zde vůbec podobný úmysl, — dobře, že padl. Srovnávati umění polské, bohaté tradicí a historií, s chorvatským, narodivším se před nějakými deseti lety, nebylo by účelno a ani významno. Nejspíše ještě, že trpěly by strany obě. A tak máme zde pouze mladé umění Chorvatské a nesmějíce in artibus míti příliš mnoho ohledů k hostím, musili jsme si říci, že novému z něho se nenaučíme. Mějž tedy aspoň výstava tato význam pro samotny vystavovatele, kteří z ní a ze styků s českými umělci leccos mohou čerpati. Dva z vystavujících nad ostatní zřejmě vynikají. Jest to nově jme-

novaný profesor pražské akademie Vlaho Bukovac a sochař Robert Frangeš. Bukovac jest výtečným koloristou. Ať díváme se na jeho portréty, při nichž jedině leckde pozadí není s dostatek v harmonickém souzvuku s barevnou notou portretovaného, ať pozorujeme historie Danteovy či jiná fantasmata bájí, vždy převládá snaha působiti barvou, a sice vždy ostré, až prudké svítivosti. Z portrétů znamenitý jest onen p. T. Mallina, ve dvou tónech, bílém a modrém, souladným a doplňujícím se v krásný celek. Barvy oděvu, tváře a zářivého pozadí tvoří výslednici, plnou nuancí a hebkého kouzla. »Dante v pekle« se sirnatými, žlutě zelenavými výpary, do nichž prokmitává šarlatový žár, jest také takovým koloristickým, pěkně zdařeným výtvorem. To již »Dante v očistci« příliš pracuje parádními, nápadnými efekty, nebo »Dante v ráji« stlačen jest do bílé a sivě žluté ne dost příjemně. Sluncem zalitá zahrada v portrétu pí. B. šl. Milletičové neodpovídá celku utěšujícím a klidným zakončením: červeň květů geranií a tam fialové pentle na šatech nesnášejí se pěkně. Ve všech obrazech Bukovacových jest bohaté znění barevných tónů hlavní základnou. Csikoš-Sessia také miluje ostře svíticí, odrážející se barvy, ale neužívá jich vždy se zdarem. Schneidrovská »Walpurgina noc« tluče se v kontrastech a ani »Dante před očistcem«, plný duhových přechodů a mihotání neuchvátí. Velmi působivě a při tom jemně podáno jest »Boroví«. Fialové, narůžovělé pozadí a nažloutlá obloha jsou náladovy, dýší jemným chvěním večerního utišení. M. K. Crnčič bystrým okem dívá se na reflexy moře v zálivech, na syté zeleně stromoví a palčivé lesky bílých skal. Za to lepty méně se mu daří. F. Kovačevič dobře namaloval vrby se zlatými reflexy jara (»V prvním jaru«), T. Krizman »V přístavu« pěkně řeší problém zeleně lodí a hor mizících za přístavem, a v dřevorytech jednoduchými prostředky dochází slušných výsledků.

Plastické práce Frangešovy, Měštrovičovy a Valdekovy dokumentují talenty, pracující a postupující s vehemencí plnou opravdovosti a poetičnosti. Forma Frangešova jest jemná a pružná, elegance linie a pohybu zachycena bez všeho vnucování se a dělanosti. Neodolatelna jest na př. figura jeho »Rváče«. Vzpupná, animální pýcha silákova, tváře surové a buldogovité pověděna tu nestrojenou posicí a úklonem hlavy tak, že skoro ustoupíte před jeho vyzývavým gestem. Tu jest opravdu sugesce díla a životnost zarážející. Z Měštrovičových prací leckteré budí vzpomínky na jiné mistry, než portréty jako na př. Bianchiniho jeví svou nenuceností charakteristiky a trefností ruku i oko přísného umělce. Valdekův portrét biskupa Strossmajera načrtnut lehce a v měkkých liniích. Upřímně se přiznám, že plastika chorvatská daleko více upoutala mne a zanechala hlubší dojmy, než většina pláten. —

Plakát výstavy prohřešil se proti základnímu pravidlu plakátů: čitelnosti. *K. D. Mráz.*

Moderní stoupenci Husovi.*) (P.)

Jak děsně vypadá to vědecké všech věcí promyšlování a věcné na vše nazírání „Časistů“ ve příčině protestantismu, jejž chtějí pomocí peněz z Německa propagovati mezi katolickým lidem českým a tím konati práci pro krále pruského, ukážu na dvou příkladech.

Příkladem prvním jest ta „vyšší“ morálka protestantská dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic, o němž v „Čase“ ze dne 29. července, č. 205, ve zprávě, již podává „Brunensis“ o protestní schůzi podřipských evangelíků v Krabčicích dne 26. července proti „Nár. Listům“ čteme (str. 3): „Slova ujímá se potom dp. Trnka, farář evang. augsburského

*) V listopadovém čísle „Husa“ uveřejněn na str. 165—168 pod nápisem „Starik mluvka“ řízný článek o půl čtvrté stránce, v němž autor jeho: 1) meritu těchto článků mých věnoval kromě veršovaného motta: „Blech“ (nesmysl, tlach, žvást) „kann man schreiben, und auch sprechen, — das eine muss man aber ‚lassen stah'n‘, — das blechernste von allen Blechen — schreibt Rohan nur in seinem Wahn. — Volně dle Schillera“ (i co do přízvuku atonického nejen, nýbrž i enklitického zde slova „nur“), pouze následující dvě věty (str. 166): „Nemlčíce dnes nezahajujeme ještě žádnou polemickou serii. Té není p. Rohan hoden.“ — a 2) mně osobně vytýká a sice vůbec: galimatiáštví, mstivost, mladě jaré gaminství (gamin = přezdívka pařížských uličníků), uličnickou ječivost, žvavost, bažení po sensaci, mravně hnusné zrádcovství proti evangelictvu za „asi 30 stříbrných“, ješitnost, zpozdilost, neslušnost, neurvalost, bláznovství, zrádcování, denunciantství, lhářství, nevděčnost, vrtohlavost, patrnou senilnost (stařeckost), bažení po popularitě těch“ (správně: u těch) „horších, ale převládajících živlů v národě“, a jakési hastrmanství. — Rozumí se samo sebou, že proti těmto — — výtkám nebudu se ani ohražovati, a, jelikož není zde místa k otisknutí článku toho, nezbývá než upozorniti, že listopadové číslo „Husa“, jak administrace (Semtěš, p. Bílý Podol u Čáslavi) v časopisech oznamuje, každý na požádání obdrží zdarma a že dotčený článek klasickým přímo jest vzorem, jak nemá se psáti vůbec, jak najmě psáti nemá, kdo tak mistrně, jako autor článku, řečí vládne i pérem, a jak nemá psáti obzvláště duchovní, a sice, rozumí se, ani s plným jména svého podpisem, neřku-li, jak v tomto případě, anonymně a nad to ještě i s výslovnou o zachování anonymity žádostí, respektovanou zde — najmě v zájmu vnější reputace církve evangelické — i přes originelní žádosti té znění (str. 168): „a jen sprosták odhalí jeho“ (rozuměj: autorovu) „anonymitu, uhádna ji.“

Ve Vídni, dne 16. listopadu 1903. *Karel Rohan.*

„Vězte, že jsem nikdy nejel v shrnuté kapuci, ale *zřejmě s odkrytou tváří*“, píše z Norimberka 20. října 1414 Jan Hus přátelům do Čech. A Zikmundovi 1. září 1414 napsal: „Tak si přeji ne v skrytě, ale ve *veřejném* slyšení .. všem, kteří budou chtíti mne viniti, třeba jich bude sebe více, odpovídati s pomocí ducha Páně.“ Novověký Hus (časopis) z r. 1903 vychrlil na nás v č. 11. na 4 stranách hrůzu nadávek, šerednýchpomluv a na cti utrhačných klevet, a anonymní pisatel chrání svoji anonymitu pohrůžkou sprostáctví. Já se držím spíše Jana Husa z r. 1414, než Husa z r. 1903 a ježto onen v říjnu 1414 klade Čechům na srdce: „abyste sě uměli lstivých a pokrytých kazatelóv varovati,“ odhalím anonymitu pisatele toho. Jest to nejvyšší hlava evangelické církve ref. na Moravě, její superintendent p. **Ferdinand Císař**, v Kloboucích u Brna, „lstivý a pokrytý“ stoupenec J. Husa. *J. P.*

sboru v Lipkovicích.. Řečník objasňuje rozdíl mezi morálkou katolickou a morálkou protestantskou. Je zřejmo, která morálka je vyšší.“ Abychom viděli, jaký to skvost, podávám zde — (též ve smyslu výtky »Času“ ze dne 23. července, č. 199, v článku „Boj o vyšší úroveň kulturní“ str. 1.: „A rozumí se konečně, že o Německu v Nár. Listech český člověk nenalezne poučení žádného..“, a nebýt — dodávám k tomu já — „Času“, houževnatého jeho proti „Národním Listům“ „boje o vyšší úroveň kulturní“ a dlouholeté jeho a všestranně blahodárné „práce pro český rozum a pro českou duši“ vůbec, nevím.. nevím, jak by to teď již u nás vypadalo i v této příčině!) — charakteristický úryvek z dotčeného již spisu „Meine Erlebnisse und Beobachtungen als Dorfpastor (1883—1893). — Eine Handreichung für Kandidate und junge Geistliche. Magdeburg 1895“, v němž, jak dříve jsem již podotknul, autor, evangelický farář německý Paul Gerade, velmi poučně z vlastní zkušeností líčí, jak ta „vyšší“ morálka protestantská dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic, vypadá v praxi v Německu, kde po tři sta let ve vší volnosti vyvíjí se, kvete a nese ovoce.

V kapitole druhé — počínající na str. 19. slovy: »Slovo boží hlásati, vezdy srdce mého rozkoší bylo a radostí. Od jakživa velikou jevilo se mně věcí, před shromážděním nábožně naslouchajícím mluviti o Pánu a Spasiteli Ježíši Kristu, jehož Bůh, Pán náš, dle neskonalé milosti a milosrdnosti své seslal, aby vykoupil nás ze všech hříchů našich a učinil nám pokoj na věky věkův“ — praví autor (str. 26.): „Skutečně, člověk je v pokušení věřiti, že lid selský v Bohu vidí jen svého fetiše, a zcela vážně jest nám tázati se: což pak byl národ náš, pokud druhdy víru svou nezpečetil svou krví, vůbec někdy obrácen na křesťanství? Takto tázati smíme se tím více, připočteme-li k tomu spoustu pověry, vězící dosud v národě našem, najmě v lidu selském. Pověra jest vlastním živlem lidu selského, v něm žije a trvá. Tu jsou jeho domácí skřítkové, s nimiž ve všech důležitých záležitostech rozmlouvá, na jejichž projevy pečlivě pozor dává, byť to byli pes nebo kočka. Ta“ — následující podtrhuji já — „trocha křesťanství jest pouze nátěrem“. („Das bischen Christenthum ist nur Schminke“). „Musíť ovšem býti, právě tak jako daně. Bez obou stát nemůže být. Duchovní a vůbec každý jiný, kdož nepatří k stavu, o pověře lidu selského zví jen zcela málo. Pečlivě jako starý, dědičný poklad jsou obyčeje tyto střeženy před zraky nepovolaných. ‚Měšťani i náš pastor se nám přece jenom vysmívají! Ale ti mudrci měli by jen věděti, kolikráte to již pomohlo,‘ — pak na str. 32: „Náboženství a mravnost málo spolu mají činiti, anebo přesněji řečeno: náboženství, jež dosud seznali jsme jakožto náboženství lidu selského, dovoluje mu míti svou zcela zvláštní mravnost. Kteráž jest to? Hledáme-li nějakou zásadu, kterou řídí se lid selský v ethice své, najdeme

zásadu hospodářskou.“ (Patrně ve smyslu slov, která Kristus pravil na hoře, Mat. 6, 19—20: „Neskládejte sobě pokladů na zemi, kdež mol a rez kazí, a kdež zloději vykopávají a kradou. Ale skládejte sobě poklady v nebi, kdež ani mol ani rez nekazí, a kdež zloději ani nevykopávají ani nekradou.“) „Co hospodářství jde k duhu, smí se činiti; a co hospodářství neškodí, toho netřeba nechati.“ (Dle jezuitské prý zásady: účel světí prostředky.) „Kdo však v hospodářství svém jde od šestnácti k šesti místo naopak, je ničemou, špatným člověkem, mizerným chlapem. Je-li naproti tomu však někdo notorický holkář“ („Mädchenverführer“) „— ‚inu ano, počíná si trochu divoce, ale to musí se mu nechat, hospodářství vede řádně.‘ Hospodářství musí se podříditi vše; podřizuje se mu i sedlák sám. Navštívil jsem kdysi nemocného, který byl na skonání. Jakožto sumu života svého, na kterou odvolával se před lidmi i před Bohem, udával: „Pane pastore, nejsem špatný člověk. Nekradu, nekurvím se a nešidím.‘ Slova tato obsahovala patrně doznání, že jmenované tři věci velmi jsou rozšířeny mezi jemu rovnými, jen že on nemá účasti v nich. Vskutku: krásti, kurviti se, šiditi a, abychom nezapomněli na to nejdůležitější, lháti, jsou hlavní a kardinální hříchy stavu selského. Při krádeži jedná se zejména o krádež lesní a polní Nevěřte však, že to platí snad jen o nádennících, nikoli, platí to i o lidech, kteří zapřahají čtyry a dva koně. ‚To není též žádný poklések‘ („Fehler“), jen se to musí chytře navlíknout a nenechat se chytit.‘ Kramáři a kupci v městě jak na vsi dobře vědí, proč neodejdou z krámu, pokud ještě někdo z těch lidí tam je. Při tom jako samozřejmou jest jim podmínkou: dopadený nesmí býti udán; to co ukradl, odebéře se mu, náležitě se mu nadá a tím věc odbyta. Chtěl-li by kdo věc přivésti na soud neb na policii, mohl by se těšit, že dobytek bude mu otráven aneb osení zničeno. Kupec a hostinský, odkázaní na odběratele z venkova, tak hned někoho neudají, zvláště když slíbí, že bude zboží i dále bráti od okradeného. Děti školní jsou naváděny ku krádežím polním, dokonce jako děti starých Spartánů. Co týče se hříchů proti přikázání šestému“ (u evangelíků augs. vyz., a sedmému u reformovaných: „Nesesmilníš!“), „tuť autor knihy ‚Zur bäuerlichen Glaubens- und Sitlenlehre‘ závoj dosti daleko odhalil pro ty, kdož snad byli toho domnění, že ‚nevinnost venkovská‘ jest cosi reaľného“ („die etwa in dem wahne gewesen wären, die ‚Unschuld vom Lande‘ für etwas Reales zu halten.“) „Nelze pomysliti si stav věcí v této příčině dosti špatný. Stává se, že si muži vymění ženy mezi sebou; že obírá se někdo na širém poli s děvečkou, zatím co malé jeho děti stojí podle; že staří mužové svésti chtějí vlastní dcery ku krvesmilství; že snacha nabízí se tchánovi, o němž ví, ‚že jinak peníze zanese k jiným ženským‘“. — (Nad míru krásně vyjímají se tu slova: „Oddělit se od pokolení cizoložného, zlého a převráceného«, promluvená s řečniště sjezdu evangelíků

dne 28. září 1903 na Kr. Vinohradech. Čteme v „Čase“ ze dne 5. října, č. 271, str. 1.: „Za evangelickým sjezdem. Rozhledy 3. října vystihly správně aspoň politickou stránku sjezdu: evangelíci odhlásili se veřejně s mladočeské strany. Dvě události však prý otřásly vírou Rozhledů v ducha pravdy a pokoje sjezdu: 1. . .; 2., že vzdor ujišťování o nepředpojatosti a smírném soužití s ostatními příslušníky národa, padla s řečiště slova: Oddělit se od pokolení cizoložného, zlého a převráceného, t. j. od katolíků! Kde je tolerance?‘ —.. Druhé výtce páně Pelclově se prostě divíme, aspoň její formulaci. Pan Pelcl vyrostl za panování staročešství a mladočeštství. Proč odešel do strany, která mu líp vyhovovala (pokrokářská)? a proč žije zase na divoko nyní mimo všechny strany? Patrně má dostatečné důvody pro to, že se oddělil od ostatních. Přes to však jistě by nás ujistil o své nepředpojatosti a smírném soužití s ostatními příslušníky národa! Nediv se tomu při jiných, co děláš sám. Toleranci prohlásili evangelíci“ — súčastnivší se sjezdu ve smyslu „Času“! — „že nemohli větší, když odhlasovali, že evangelík může náležet každé straně české, která není jen zpátečnická.“ — Z repliky této jde, že krásná ta slova: „Oddělit se od pokolení cizoložného, zlého a převráceného“, (t. j. od katolíků) — ve zprávě „Času“ o sjezdě zamlčená — na sjezdě evangelíků byla promluvena. (Zajímavé bylo by zvěděti, kdo slova ta promluvil.) — „Ohled na hospodářství jest i tu rozhodující. Co cudnost jest, náš selský lid neví. Bude později ještě příležitost, dotknouti se věcí těchto, až bude řeč o vesnické mládeži“ (tam praví autor na př. na str. 93: „Vzpomeňme si na hořejší mé vývody o obcování pohlaví, a budeme rozumět, řeknu-li: snoubenci nedostaví se k faráři dříve, než musí, t. j. až nevěsta cítí se matkou.“) „Že na venkově lže se ‚ve velkém‘ (‚ins Grosse‘), stalo se příslovím. S mlékem mateřským, lze říci, to vssají a nelze to více vypuditi. Již u dětí, které ještě ani do školy nechodí, má lhářské umění cos geniálního. To když děje se na dřevě zeleném, co díti se má na suchém! Jelikož na venkově šidba.. neplatí za hřích, nýbrž jen za určitý způsob rychlého zbohatnutí, pokládá se za zcela zřejmé, že jiní též tak činí.“ — Jsou ve spise, z něhož předcházející stati vyňaty, ještě i jiná krásná vypravování říšsko-německého faráře evangelického o evangelickém lidu (augs. vyznání) v Německu, avšak, uvedu-li ještě ze stránky 37: „I tu opět důkaz pro dřívější tvrzení: jednou z podstatných příčin, proč člověk selský chodí do kostela, jest přátelský poměr jeho k pastorovi, t. j. pokud s pastorem jest z dobře, chodí do kostela, jinak nikoli,“ pak trvám, obsahem uv dených tu míst s dostatek ilustrováno, jak v Německu, t. j. v zem kterouž Němci tamnější ve dvojí domýšlivosti své, německé evangelické, praví býti „říší kázně a dobrých mravů«, vypa v praxi ta „vyšší“ morálka protestantská dp. Trnky, evang lického faráře augs. vyznání z Lipkovic. —

Druhým příkladem jest to, co v tuto „vyšší“ morálku silně věřící dr. Herben praví v „Čase“ ze dne 19. července, č. 195 (str. 1.): „Já prostě věřím, že lidé, kteří něco dají na evangelium, nemohou býti surovými násilníky.“

Naprostou správnost názoru tohoto dokazují následující příklady:

a) Od té doby, kdy v t. zv. uzavřeném území německém v Čechách následkem účinného propagování hnutí „Los von Rom“ přestupují Němci katoličtí k protestantismu, očividně a takřka šmahem ubývá surových násilností proti tamnějším menšinám českým, jak s naprostou jistotou na jevo jde ze zpráv o násilnostech těch, čím dále tím četnějších a surovějších.

b) Evangeličtí Prusové dopouštějí se bezčetných, surových násilností na Polácích v Poznaňsku a sice systematicky. (Jeden příklad: Učitelský sbor ve Vřešně řezal dne 20. května r. 1901 s výslovným předchozím svolením vlády pruské za přítomnosti a na rozkaz okresního školního inspektora polské žáky do krve, jen a pouze ad maiorem Germaniae gloriam. Čteme v čísle 1027 listu „Kölnische Volkszeitung“ ze dne 17. listopadu 1901 „Zweites Blatt (Morgen-Ausgabe)“ na str. 1.: „Zur Vorgeschichte des Wreschener Prozesses přináší Berl. Lok. Anz., jak zdá se, na základě spisu obžalovacího delší výklad, v němž se vypravuje, že po nahražení polského vyučování náboženského vyučováním německým školní děti opětně zdráhaly se odpovídati učitelům na otázky německé, a že následkem toho došlo k výstupům velice neutěšeným mezi učiteli a žáky. Pak praví se dále: ‚Po důkladném vyšetřování dala vláda učitelům nyní dovolení, aby tresty tělesnými a vězněním („mit Züchtigungen und Arreststrafen“) postupovali proti zpurným dětem .. Dne 20. května t. r. opět jednou strašný přišel soud na neposlušné žáky .. Ale i pak zdráhali se žáci jednomyslně odpovídati učiteli na jeho otázky a výtky, pročež tomuto nezbylo nic jiného, než zavolati školního inspektora okresního a prvního učitele Koralewského a spolu s nimi přemýšleti o exemplárním potrestání .. a teď poslal je školní inspektor okresní do různých prázdných učeben, kde učitelé jim náležitě natloukli („wo die Lehrer sie gehörig durchprügelten“). Některé zvlášť renitentní děti bity i na ruce, a vykonaná potrestání byla asi značně tuhá („ziemlich hart“), jelikož jedno děvče jménem Tomaskowská bez sebe bylo odnešeno a jiné delší dobu leželo nemocné. Jiným dětem potvrdil přivolaný lékař, že v trestání dovolená míra byla překročena. Po exekuci této dítky byly puštěny. Dojem naříkajících a částečně krvácejících dítek („Der Eindruck der wehklagenden und theilweise blutenden Kinder“) neminul se účinkem na polské obyvatelstvo městečka, všemi událostmi již od delší doby vzrušené, a to tím více, jelikož rodičové dítek již dříve byli znepokojeni, protože se dlouho nevracely‘“. — Lid polský se vzbouřil, útočil na školní budovu, vypáčil dvéře a asi 50 osob

holemi ozbrojených vniklo do vnitř; zatím však dostavila se policie a četnictvo, paedagogové pruští zachráněni, četné osoby polské zatčeny a pak v procesu vřešenském, počavším 15. listopadu 1901 u soudu ve Hvězdně, k různým trestům až do půl třetího roku žaláře odsouzeny. — V procesu tom — abych totiž i to zde, a sice najmě vzhledem na tu „vyšší morálku protestantskou“ dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic, připomenul, též nad míru jasně konstatováno, jak blahodárně evangelická vláda pruská působí na „mravní“ charakter Polákův, od ní závislých. Čteme ve zprávě o procesu tom v listě „Berliner Lokal-Anzeiger“ ze dne 17. listopadu 1901, č. 541, 3. Beiblatt, str. 1.: „Následuje výslech učitele Koralewského .. První návladní státní Langer: Sám jste Polák? — Svědek: Ano, polského původu. Cítím se však Němcem a jsem Němec. Taktéž paní má jest Němkyně polského původu. („Ja, polnischer Abstammung. Ich fühle mich aber als Deutscher und bin Deutscher. Ebenso ist meine Frau Deutsche polnischer Abstammung“). — První návladní státní: Vy jste byl též od pruské vlády za podporování německých ideí a řečí odměněn 100 marek? — Svědek: Ano. — První návladní státní: Myslíte, že vše to Vám škodilo u obyvatelstva? — Svědek: To je možné.“)

O mommsenismu panujícím v Německu, najmě severním, tuhými obydleném evangelíky, o surových násilenstvích, na denním pořádku jsoucích ve vojště německém, a o ohavnostech, páchaných Němci v Kameruně, nechci se — ačkoli pěkných mám na skladě dokladů — zde šířiti, a z té příčiny uvedu zde pouze jeden krásný příklad. V ranním listě „Neue Freie Presse“ ze dne 3. února 1892, č. 9857 otisknuto na str. 2. a 3. uveřejněné v berlínském socialistickém listě „Vorwärts“ nařízení, jež vydal princ Jiří Saský, velící generál 12. král. saského sboru armádního v Drážďanech, dne 8. července 1891, č. 2611—II b. proti týrání vojínů. V nařízení tom — jehož authentičnost dle zprávy v ranním listě Neue Freie Presse ze dne 6. února 1892, č. 9860, str. 17, o sezení rozpočtové komise říšského sněmu v Berlíně dne 5. února saský plnomocník plukovník šlechtic Schlieben připustil („gab die Echtheit des Erlasses des Prinzen Georg zu“) — čteme o týraném poddůstojníkem K. rekrutovi S. (jména jsou tam vypsána): „Když S., nejspíše z úzkosti, velkou potřebu pustil jednou do kalhot, poručil K. S-ovi „jísti vlastní lejno své, a dal je, aby prý lépe chutnalo, jiným rekrutem dříve posypati solí“. („Als S., wahrscheinlich aus Angst, seine grosse Nothdurft einmal in die Hosen gelassen hatte, befahl K. dem S., seinen eigenen Unrath zu essen, und liess denselben, damit er besser schmecken sollte, durch einen anderen Rekruten vorher mit Salz bestreuen.“)

c) Evangeličtí Angličané — národ to některými z českých duchovních evangelických najmě pro šterlinky jim věnované velice vzývaný, jenž prochází se po zeměkouli a vraždě

loupí vše, co se mu líbí, a jako ohromný rameny svými celou téměř zeměkouli objímající polyp v nezměrné sobeckosti nemilosrdně vyssává všechny národy, kteří nejsou s to, ubrániti se mocí brannou otroctví anglickému — páchali nejsurovější násilnosti (s biblí v kapse) všude, kam noha jejich vstoupila, a veždy z ohledů hmotných: Irčany otročili po sta let (obyvatelů čítalo Irsko 8·2 milionů r. 1845 a 4·7 milionů v r. 1891! „Meyer's Konversations-Lexikon", 5. vydání, svazek 9., str. 330); Indy otročí taktéž již po staletí (o povstání Indů 1856—62 čteme v témže „Meyer's Konv. Lex." str. 343.): „die gehangenen Rebellen wurden vielfach rottenweise mit Kanonen niedergeschossen"); Čínu, která vzhledem na zhoubné následky opia zakázala prodej opojného jedu tohoto, přinutili válkou 1839—42 k opětnému povolení prodeje opia, již oni do Číny dováželi; Burům zemi uloupili surovým násilím k vůli zlatonosným a diamantovým dolům, patrně ve smyslu slov apoštola Pavla ku Galatským 6, 10: „A protož dokudž čas máme, čiňme dobře všechněm, nejvíce pak domácím víry." —

d) Evangeličtí Holanďané dle osvědčeného vzoru bratrů svých v Kristu, Angličanů, vyssávají Jávu a ostatní kolonie své, jak to popsal též Multatuli (Dekker). —

e) Evangeličtí Američané ve Spojených Státech Severní Ameriky vyhubili teď již proradou, kořalkou, brannou mocí a nejsurovějším násilnictvím Indiány tamnější v té míře, že se jich ve Spojených Státech páčí nyní již jen na 249 tisíc (Meyer's Konv. Lex., sv. 9, str. 202). Strašné popsání toho evangelicko-křesťanského řádění podává Georg Friderici, nadporučík ve vojště německém, ve svém spise „Indianer und Anglo-Amerikaner — Ein geschichtlicher Überblick", Braunschweig 1900. Spis ten lze i člověku jen o půl srdci čísti jen s hrůzou, s hořkostí nezměrnou a s okem vlhkým. Bylot líčené tam — s dovoláváním se všude pramenů — století devatenácté jedna jediná nepřetržená spousta zrad, loupeží, vražd a nejsurovějšího násilí všeho druhu, páchaného vetřelci racy tak zvané kulturní proti domorodým Rudochům. Čteme tam na př. str. 35): „City bílého obyvatelstva na hranici označuje nejlépe užívané mnoho rčení: ‚Every Indian is a bad Indian, only a dead Indian is a good Indian' (Každý Indián zlý Indián, jen mrtvý Indián dobrý Indián), a dle krásné této zásady pokládáno v Zálesí za naprosto netrestné, v míru Rudocha bez okolků zastřelit" — pak (str. 104): „Nejslavnější ze všech válek indiánských poslední doby byla válka roku 1876 proti kmeni, zvanému Sioux, pod Sitting Bullem .. O příčinách války této ať slovo má William Blackmore: ‚Podle pravdy musí zde ještě výslovně býti vytknuto, že indiánská válka, o které jsme naposledy vyprávěli a v níž generál Gustèr se svým oddělením 17 důstojníků a více než 300 mužů padl a major Reno měl 40 mrtvých a poraněných, vyvolána byla nikoli „pronevěrou" Sioux, jak americké tvrdily listy, nýbrž věrolomností, prone-

věrou a násilnictvím („Vortbrüchigkeit, Treulosigkeit und Gewaltthätigkeit") americké vlády, jež indiánskému kmeni tomu smlouvou ze dne 29. dubna 1868" (a tudíž osm let před válkou) „Black Hills čili Černé Hory za bydliště poukázala" (vetřelec domorodci), „a jej ihned opět z něho vytlačiti a v chudší a pustější zemi ubytovati se snažila, když půda Černých Hor osvědčila se úrodnou a na zlato bohatou. William Blackmore v Dodge: Dnešní Indiáni" str. 41. — pak (str. 63): „Za to že mocí ochraňoval ženy a dcery před chlípnými nabídkami nemravných bílých mužů, stálo mnohého Indiána manžele a otce život a bylo příčinou četných bitev" (výňatek ze zprávy ministra vnitra z roku 1851) — pak (str. 33): „Oba svazky XXXI a XXXII Bancroftova dějepisu států pacifických obsahují 1600 stránek, jež vyplněny jsou pouze vypočtením a popisem zločinů všech druhů, spáchaných ve státech těchto za krátkou dobu jejich trvání. Poutníkové z r. 1620" (Puritáni z Anglie, vyznavači čistého — purus — evangelia!) „byli první, kteří nechuti anglického obyvatelstva proti domorodcům Severní Ameriky určitou dali formu. Jim Indiáni byli Kananejskými Starého Zákona, jež shladiti se země bylo před Svatými Páně a vyhladiti ostřím meče. ‚Čteme ve zprávách jejich o vítězstvích bělochů nad pohany za pomoci Pána, a o vítězstvích pohanů nad křesťany za pomoci ďábla' (Field: p. 266, č. 1025), ‚oni s hnusem a s rozhořčením vypočítávají každý nepřátelský výkon pohanů, byť i sebe více oprávněn byl podle práva válečného, avšak s radostí a zadostučiněním vyprávějí o násilnostech, které od vlastních krajanů jejich spáchány byly na domorodcích' (W. Irwing: „Sketch Book" ..") ‚Ve spisech prvních dějepisců, zvláště puritanských duchovních Nové Anglie, nalézáme Indiány popsané obyčejně jako rasu ďáblu zapsanou, jako divoké bestie, krvežíznivce a pohanské démony; žádné příjmení nezdálo se příliš potupné, žádné proklínání příliš hrozné, aby nebylo bývalo vysloveno' (z Edwina Jamesa předmluvy k Tannerově Narrative, p. 12". Vše to patrně ve smyslu slov apoštola Pavla ku Galatským 5, 14: „Nebo všecken zákon v jednom slově se zavírá, totiž v tom: Milovati budeš bližního svého, jako sebe samého", a ve smyslu té „vyšší" morálky protestantské dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic) — a konečně (str. 19): Při líčení poměrů západně od Skalného Pohoří píše dějepisec Bancroft; ‚Nemůže o tom býti pochybnosti, že Španělé s domorodci nakládali spravedlivěji a lidštěji než Angličané a Amerikáni; ale taktéž skutečností jest, že též méně byli popouzeni („geraizt"), činiti bezpráví' (Bancroft: „Pacific States" vol. XXII, The Northwest Coast, San Francisco, 1884, I., p. 366). A ‚rejstřík jednání Španělů" — (kteří jakožto nejkatoličtější katolíci a nejvěrnější v každém smyslu „Říma", synové nikdy neměli a dosud nemají té „vyšší morálky protestantské) „jasně září jako světlo sluneční u porovnání se „stoletím hanby" Anglie a velké republiky'. („Da Register der Behandlung der Indianer durch die Spanier leuchtet

hell wie Sonnenschein verglichen mit dem „Jahrhundert der Schmach. Englands und der grossen republik". Baxter: „Spanish Traits and the New World" v The American Monthly Review of Reviews", vol. XVIII, p. 195, August 1898.)" — A v nynější době titéž evangeličtí Američané dle osvědčeného proti Indiánům receptu na čtvrtý již rok znásilňují a vraždí domorodce na souostroví filipinském — patrně dle předpisů tétéž „vyšší" morálky protestantské a přes to že dr. Herben „prostě věří, že lidé, kteří něco dají na evangelium, nemohou býti surovými násilníky". — P. d.

Ve stranách a mimo strany. (P.)

Ivan nevěděl, co má říci; byl poněkud v rozpacích. Tlustý pán si toho dobře všiml a pokládaje snad tyto rozpaky za znamení složení zbraně, pravil vítězoslavně, ale spolu tónem upřímného vnitřního přesvědčení:

»Ano, milý pane, Vy snad nechápete ještě docela, ale pochopíte jednou, že naše akce není ničím jiným než prací pro český rozum a českou duši; — a daří se, daří —.«

»Stoupl počet abonentů, pane doktore, stoupl?« otázal se v tom líbezným tónem mladý jakýsi človíček, zaslechnuv konec rozmluvy tlustého pána s Ivanem. Ale pohled, který naň vyslal tlustý pán, pomátl tazatele tak, že seznal za vhodno se vzdáliti. Tlustý pán obraceje se k Ivanovi, doložil poněkud pythicky: „Dobrý jinak přítel, ale . . pro vyšší účely . . nemá porozumění.«

Ivanův zrak zabloudil opět na ležící před ním »Čas"; a četl opět: »Rozumnou a poctivou politikou.« Havlíček.

Pojednou nastalo v sále pohnutí; přítomní vstávali se svých sedadel a klonili se komusi, jenž právě vcházel do sálu. Tento vstupující byl prof. Masaryk. Usmáv se s kolegiální vlídností na přítomné, uklonil se lehce před svou vlastní podobiznou a zasedl ke stolku na podiu. Ivan všiml si, že za jeho hovoru s tlustým pánem sál se naplnil.

Jedva že se tak trochu porozhlédl, uzřel překvapen, že tlustý pán, s nímž před chvilenkou ještě debatoval, stojí na podiu a rozmlouvá potichu s prof. Masarykem. Za okamžik obrátil se k obecenstvu a ohlásil, že prvním číslem dnešního programu jsou audience: »Poněvadž pak nejdůležitější z otázek hýbajících dnešní dobou jest otázka náboženská, bylo by přiměřeno, aby nejprve k audienci přistupovali ti, kdo si přeji rozmluvy týkající se nějak této otázky.«

Aj, toť jsem měl tedy čest mluviti s jakousi kapacitou ve straně, liboval si Ivan. Zatím již byla z jednoho kouta sálu upravena pomocí španělské stěny a několika sedadel audienční místnost, do které se prof. Masaryk, urovnav si na stole své papíry, odebral. V sále nastal šepot a napjaté očekávání. První

vstoupili za španělskou stěnu dva katoličtí kaplani. Vrátivše se po drahné chvíli, přisedli k většímu stolu, kde je očekávalo již několik soudruhů v povolání. Jeden z kaplanů vypravoval radostně, že prof. Masaryk sympatisuje s jejich hnutím (Ivan se dovtípil, že se jedná o t. zv. reformní katolicism), že je pro větší demokratisaci církve; bezkonfesnost že se mu příčí, protestantism že mu byl a dosud je náramně antipatický, takže ani evangelických bohoslužeb nenavštěvuje, atd. Vůbec vypravovali kaplani mnoho věcí, o nichž je prý prof. Masaryk ujistil, a které je a jejich přátele naplnily radostí. Ale toto vypravování dálo se tak nahlas, že je zaslechli i protestantští duchovní sedící u vedlejšího stolu; i nastalo mezi nimi vzrušení a ihned usneseno vyslati deputaci.

Tato deputace vrátila se po krátké chvíli a zářila rovněž uspokojením. Kaplani prý — tak vypravovali svým netrpělivým souvěrcům — sdělení prof. Masaryka po klerikálním způsobu překroutili, zkrátka: zaskočili jej; sám prý ujišťuje, že protestantism mu byl a je nanejvýš sympatický (že by bohoslužbám jejich se vyhýbal, je prý, jak jim zase Dr. Herben sdělil, čirý klep) — a že bohdá podal a podá toho důkazy.

Za španělskou stěnu vešel Antiklerikál, který za vypravování jak katolických tak protestantských duchovních jevil značný nepokoj. Vrátil se však za několik okamžiků docela uspokojen: prof. M. ujistil jej prý zcela rozhodně, že je proti klerikalismu jak katolickému (radostné pohnutí u evangelíkův) tak protestantskému (radostné pohnutí u katolíkův).

Následuje deputace jednoho p. arcibiskupa. I ta se vrací spokojena a sděluje čekajícímu na ni členu družstva »Vlast«, že prof. M. sám sice nemůže se nyní věcí veřejně zabývati (z ohledů snad taktických), ale že jeho přítel Mithridates kaplany toužící po částečném uvolnění hierarchického jařma — zabije.

Opět deputace evangelíkův. Vrací se rovněž upokojena, neboť výrok p. profesora o protestantském klerikalismu je čirým nedorozuměním a hříčkou slovní; rozumí-li se slovům v jistém smyslu, j e s t sice protestantský klerikalism, ale pojímají-li se ve smyslu jiném, n e n í takového klerikalismu. Katolicism je však po protireformaci jen klerikalismem, či přesněji jezovitismem. Z toho opět znepokojení u katolíkův.

Uklidnění přinesla zpráva člena redakce Hlídky, který odebrav se ihned za španělskou stěnu radostně sděloval, že prof. M. činil a činí rozdíl mezi katolicismem a klerikalismem, a že specielně Hlídku jmenuje z pravidla orgánem katolickým.

Delegát evangelíků vypravoval mezi tím ještě, že prof. M. věří v čisté evangelium a že, až hlavní orgán strany zahájí akci pro intensivnější propagandu protestantismu v národě Českém, bude mu držeti palec; protestantismu vůbec vadila prý dosavadní nehybnost.

Vstoupil filosof. Čekajícímu naň soudruhovi vypravoval po svém návratu radostně, že prof. M. je myslitel zcela moderní,

který stojí na stanovisku positivní filosofie, filosofie evoluční a deterministické (třeba že všecky důslednější theorie evoluční zdají se mu do značné míry fantastické); o svém stanovisku ku protestantismu vyjádřil se prý, že protestantism je polovičatý (tím hlavně, že odtrhnuv se od staré církve podržel nedůsledně její Písmo), ač ovšem jistý stupeň pokroku značí. Co se propagandy protestantské týká, vyslovil přec docela určitě, že nelze se vracet do 16. století, ale prostudovat a prožit moderní soustavy filosofické Descartesem počínaje: hledat pravdy ideí světových, pravdu tu vniterně prožit, ztrávit a v duchu národního poslání humanitního organickou synthesí vlastního a cizího dále tvořit idee české, až konečně bychom i měli svou českou filosofii, člověka naskrze českého a přece světového.

Humanistický snílek, který po té vešel, vypravoval po svém návratu s očima zanícenýma radostí a chvějícím se hlasem jiným humanistickým snílkům, že jak živ nepoznal láskyplnějšího a humannějšího člověka nežli je prof. Masaryk. Druhý Tolstoj! Rozplývá se láskou ku všem, nezná jiné taktiky než humanitní a zavrhuje veškero násilí.

Vešel národní chirurg, p. Mithridates. (Ivan si povšiml, že zbožný člen družstva Vlast, který se tu dosud zdržel, stopuje pozorně počínání ‚revolucionářských' kaplanů, vida Mithridata jak kráčí s hlavou vzpřímenou směrem k němu, zbledl a poznamenav se hned svatým křížem šeptal si v úzkostech střelnou modlitbičku odporučovanou nábožným věřícím v nebezpečí smrti. Ale nebylo toho snad ani třeba; neboť p. Mithridates ani si ho nevšiml, ale za to tím bojovněji se tvářil vůči revolucionářským kaplanům — z nichž jednomu přebystrým pohledem spočítal čárky na pivním tácku — ti však hleděli naň vábivě líbeznými, nikoli však nebojácnými pohledy). Vešel tedy za španělskou stěnu po humanistickém snílkovi p. Mithridates, a vrátiv se po chvilce sděloval v básnické prose vítězoslavně soudruhu (nepochybně také národnímu chirurgovi), že prof. M. schvaluje jeho způsob psaní proti mladočechům a klerikálnímu hmyzu a vybízí jej k vytrvání v činnosti. »Spolu s Tolstým a Sienkiewiczem nejslavnější muž Slovanstva!« dokládal, upadnuv v poetickou ekstazi.

Po chvíli vyšel z pozad španělské stěny státoprávník a vypravoval soudruhům radostně, že prof. M. uznává historické státní právo — to že je neuznává, je čirý klep; hlavní ovšem a tedy větší důraz že klade na právo přirozené; odporučuje však větší úsilí a taktičnost v boji za národní samostatnost.

Následoval Němec. Po návratu vypravoval žurnalistovi z »Tagblattu«, že prof. M. zavrhuje také u Čechů nacionalism, »nacionalní egoism, který vede své vyznavače k nehumanitě, k potlačování jazyka a národnosti cizí;" u Němců oceňuje jejich uvědomělou a důslednou programovost, Čechům pak odporoučí pouze humanitní taktiku. Mladočeská obstrukce je prý násilí a komediantství.

Mnoho jiných osob se ještě vystřídalo u audience; a všichni se vraceli patrně spokojeni. Prof. Masaryk dovedl každému říci něco příjemného a řekl-li přece také něco nepříjemného, řekl to tak, že slova jeho připouštěla i výklad opačný.*)

Ivan již drahnou chvíli zápasil s pokušením vypravit se sám za španělskou stěnu a osobně si promluvit s prof. Masarykem. Pokušení bylo tak mocné, že mu neodolal; počkal však až naposled. Vstoupiv uklonil se zdvořile p. profesorovi, který mu nabídl křeslo sám sedě na nehoblované židli; Ivan však s díky odmítl řka, že nemíní p. profesora již i tak dosti unaveného dlouho zdržovati. »Mistře!“ pravil pak, „jedna věc je mi nejasná: mohl bych zvěděti, která je Vaše vůdčí zásada?“ Prof. Masaryk se zadumal. V tom však, kde se vzal, tu se vzal, byl tu zase Ivanův známý pomenší pán s okuláry a pravil jovialně: „Nač si, mistře, mutýrovat hlavu, když věc je tak jasná a já ji ostatně tomu pánovi již pověděl? Hlavní věcí je taktika! — toť vůdčí naše zásada.« Prof. Masaryk pohlédl překvapen na tlustého pána a po té obraceje se k Ivanovi děl s úsměvem: „Si tacuisset, filosofus mansisset“. Tlustý pán se zadumal. Také Ivan, odebrav se na své sedadlo, se zadumal. Ejhle, myslil si, jak podivuhodné snoubení moudrosti antické s moudrostí moderní!

Chvíli na to seděl již prof. Masaryk u stolu na podiu a zahájil přednášku; to bylo totiž druhým číslem programu. Počal Husem jakožto náboženským reformátorem, posvítil si na protireformaci. na osvícený liberalism, který nazval zbídačelým a světoběhlým. Po té v krátkém přechodu charakterisoval obrodní úsilí Kolára a jiných buditelů (z nichž Dobrovského nazval předchůdcem realismu), a humanitní jejich program. Chybou těchto mužův bylo, že pro osvícenství, pro jednostranný kult vzdělanosti »zapomínají na duši, na její žití mravní a náboženské«; »jejich liberalismu naše česká idea humanitní přeměňuje se v cizí humanism renaissanční (klasický)«; u Jungmanna »liberalism voltaireovsko-wielandovský v plném už je květu a vyzrává dokonce v promyšlený kodex vlasteneckého jezovitství«. Palackému a Havlíčkovi (kterýžto poslední jest Janem Křtitelem realismu) náleží zásluha, že již stojí (ač také ne dosti pevně) na humanitním nábožensky založeném programě; pohříchu hlásal se též vřele »hospodářský materialism — bohacení posud je credo našich liberálů, užívajících s velikou do-

*) Tím, jakož i předchozími ‚audiencemi‘ chce autor naznačiti, že ze spisů a článků Masarykových (zejména v Čase a v Naší Době uveřejněných) může si člověk jakéhokoliv smýšlení vybrati jisté cukrlátko — což ovšem jest zaviňováno nejen zřejmými protimluvy, ale také nejasností a nepřesností Masarykových vět; a spolu chce upozorniti na zmatky a zbytečné diskuse, které z toho vznikají. Pozornému čtenáři zmíněných článků a spisů netřeba připomínati, že ‚podkládané‘ tuto prof. Masarykovi odpovědi neobsahují nikterak názory mu jen podkládané, ale že se opírají jednak o tytéž články a spisy, jednak o fakta zcela zjištěná.

vedností všech sofismat té moderní scholastiky, která se nám pod jmenem národního hospodářstvi jakožto vědy věd div ne s mateřským mlékem vštěpuje.« *)

V letech osmdesátých je ve veřejném životě českém hotová mrtvota, vyjímaje jediný obor, politiku, v níž Mladočeši hraji úlohu štiky vůči staročeským kaprům; ale Mladočeší nemají pevného filosofického základu, stojí na spuchřelém liberalismu, který je vlastně indiferentismem a vede k nihilismu — jejich politika je »politikou« v husích nožičkách. Náboženský humanism buditelův je opuštěn, nit obrozenského vývoje přetržena. Úlohu zase nit tuto navázat bere na se realism, jehož heslem jest: věci, ne historie, věci, ne vývoj. Realism jest jediný vědomý pokračovatel v obrozenském úsilí, pokud toto spočívalo na nábožensko-humanitním programu české reformace, a jediný vědomý odpůrce klerikalismu. Akci svou začíná kácením model a odkrýváním lží ve veřejném životě českém se zahnízdivších. Řečník přechází k líčení zápasů, které podnikl ve příčině objevení nepravosti rukopisu královdvorského. Líčí ohromný význam těchto zápasů, které jsou vlastně vyvrcholením soudobého vývoje českého, zuřivý fanatism, s nímž se bylo potýkati, a ocelovou, titánskou zrovna odvahu, které bylo třeba k dobojování a vybojování epochálního tohoto zápasu.

A tak dále. Řečník mluví a mluví, a ze všeho vysvítá, že realism je světlo ne-li světa, tedy aspoň národa českého, že vlastně již Hus a ti z jeho předchůdců i epigonův, kteří jsou národu českému nejdražši, byli realisté nebo aspoň předchůdci realismu, třeba že nevědomí — vědomým počíná býti realism teprve teď. Sem se sbíhá vše, co vyniká rozumem, mravností, vše, co národ má nejlepšího. Boj proti realismu vedený je vůbec nemravný; za to boj, který realism vede, je bojem za nejsvětější statky národa a lidstva.

Ivan sledoval pozorně tuto řeč; zvláštního druhu to byla řeč. Nemluvila ani tak k mozku, — k tomu bylo příliš mnoho temného a neurčitého v tomto povídání, ale za to svou náladovostí tím více dráždila cit.

Jaké to však reminiscence v Ivanovi vyvolávala? Neboť zdálo se mu, že kdes již něco podobného slyšel; ale kde jen, kde?.. Ach ano, tenkrát! — rozpomněl se pojednou: to byl na lidové jakési schůzi volební, v níž mladý kandidát poslanectví hleděl osvědčenými prostředky demagogického umění získati si dav. Zdařilo se mu, jak Ivan pozoroval: prostředky byly vskutku voleny vhodně. »My jsme jediná samospasitelná církev národní; my jediní máme monopol rozumu a mravnosti a výhradní právo cejchovat myšlenky a jednání jiných..« tak nebo nějak podobně mluvil řečník-demagog o straně, v jejímž jménu kandidoval.

*) U nás? divil se Ivan. Nevěděl, že u Čechů je tak nemírný zájem o národní hospodářství.

Ale kde, v čem byla podobnost s přednáškou, kterou právě nyní slyšel? A proč právě na tuto větu si vzpomněl? Bylo snad i zde něco podobného praveno? Skoro — ale jistě ne způsobem stejným; tam, v lidové schůzi bylo to řečeno plnými ústy, s urážlivou zrovna přímostí — zde byla podobná myšlenka suggerována celým tónem, celým aparátem přednášky, všemi odstíny vět i jednotlivých slov. Ano, byla tu jistá podobnost, byť vzdálená: tam i tu byla demagogie, nepochybně; jenže tam, v lidové schůzi, byla to demagogie hrubá, nezastřená, zde skrytá a rafinovaná. Tam připadalo Ivanovi, jakoby na přítomné vrhána byla síť, v níž, pravda, mnoho lidí uvázlo, ale jejímiž hrubými oky snadno proklouzli duchové jemnější; zde nebylo takové sítě; zde to byly jen udice nevýslovně jemné a takřka nepostižitelné, vrhané mistrnou rukou na mozky nebo srdce přítomných, a jak Ivan pozoroval, vrhané s úspěchem. Tato demagogie by se asi byla minula s účinkem u hrubého davu (podobně jako demagogie, jíž tento podléhal, by se asi minula s účinkem zde, u shromáždění vzdělanců); byla právě určena pro jemnější duchy, pro inteligenci národa dlouho (a dosud!) zotročeného, pro inteligenci ještě nevyspělou, příliš slabou ku vlastní chůzi a potřebující tudíž někoho, o koho by se opírala a kdo by ji vedl... Také o Ivana zavadily některé z vrhaných udic; ale zpozoroval je v čas a odmítl je rukou. —

Vyšel ven. Unaven a nespokojen. Všiml si jen ještě, vycházeje, zvláštní místnosti, oddělené od ostatních tlustou zdí, v níž jacísi řemeslníci hotovili ohlávky zvláštního druhu. I nemohl utajiti svou zvědavost a otázal se, nač je to? »Pro český rozum a českou duši,« odvětil jeden z dělníků. Ivan všiml si materiálu, z něhož ohlávky byly hotoveny; byla to masa papírová vyrobená ze spousty bibliček a náboženských traktátků se znaky kalicha.

Vyšel — a ještě jednou přemyslil, co viděl a slyšel u realistův. — »Nové církve vždy kácely staré modly, ale vždy stavěly nové na místo jich. Vždy popíraly stará dogmata, ale hned místo nich zaváděly jiná. Vždy byly nekritické k sobě, ale krajně nesnášenlivé k těm, kdo stáli mimo.. Není pochyby.. viděl jsem dnes církev.«

A tu si vzpomněl, že v Čase bylo kdys řečeno o prof. Masarykovi, že by byl s to založit náboženství. Tehda to považoval za nadsázku. Dnes viděl, že tu nebylo nadsázky. Bylo tu nejen náboženství, jedno, svaté, mystické, ale byl tu též papež se svatozáří neomylnosti kolem hlavy a požívající neomezené úcty věřících,.. bylo tu nejen náboženství, ale byla tu církev. A i kardinál Rampolla tu byl.. Nebyla ještě úplně hotova tato církev: na budově dosud se pracovalo. (P. d.)

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. — O ústavních a občanských poměrech v *Bulharsku* mluví volby 1. listop. do sobrání. Strana přepadla stranu, ne jen tiskem, ale obušky, opositičníci, rusofilové, demokrati a nihilisti byli v den volby zatýkáni; střílelo se tu i tam a mnoho lidí bylo zastřeleno. S přívrženci vlády a vojskem střílelí i makedonští povstalci do opositičních rusofilů.

Vláda Combesova ve *Francii* zamýšlí r. 1904 zrušiti konkordát a odloučiti církev od státu, čím veškera moc církve na záležitosti veřejné byla by zmařena. V senátě franc. projednán zákon Fallouxův, dle něhož zakládání škol a vyučování na nich bude závislo na povolení vládním a bude se říditi zvláštními pravidly.

Rak.-Uhersko. *Říšská rada* sešla se 17. listop. se znamením smrti na čele. Politické její heslo je dnes česká universita na Moravě. Čeští Němci nechtí (s Elvertem) o ní ani slyšet, ale moravští a štýrští neměli by snad nic proti ní, jen když nebude v Brně a Olomouci. Při tom moravští Němci vynášejí se svou smířlivostí, neboť vyrovnací výbor moravský zase prý už pracuje. Tato smířlivost morav. Němců je jistě jedním z nástrojů, jež si dr. Körber připravil, patrno je to z vyznamenání, jehož se po ukončení sněmu dostalo zem. hejtmanu hr. Vettrovi i místodržiteli hr. Zierotínovi. Čeští poslanci jdou do říš. rady s válečnou muzikou.

V uher. sněmovně měl mp. Tisza 12. listop. horký den. Sezení trvalo 16 hodin, protáhlo se do 2 h. v noci. Přece však na konec Tisza vyhrál a mohl na pátek 13. l. ohlásiti předlohu o rekrutech a tudíž přerušení debaty o programu vládním. Doufaje, že předloha bude v čas vyřízena, určil Tisza odvod rekrutův na 23 listop.

Rozšíření volebního práva dostalo se sněmu štýrskému zřízením 8 volebních okresů čtvrté kurie, jíž stává se voličem každý 24letý muž, jenž bydlí po 6 měsíců v některé obci ve Štýrsku. Čtvrtá kurie zavedena také již ve Vorarlberku a v Korutanech.

Hospodářský. Od zavedení surtaxy stoupá vývoz uherského cukru do ciziny, velice jsa usnadněn pevným kartelem všech uherských cukrovarů, uzavřeným krátce po zavedení surtaxy. Ze Rjeky bylo vyvezeno v první polovici října 11827 metr. centů cukru; z toho připadlo 3963 q na cukr krystalový. Cukr ten byl vyvezen: do Ankony 2012 q, 206 q do Adenu, 1554 q do Colombo, 7864 q raff. cukru do různých přístavů Levantu a Středozemního moře. Vývoz raffinády přes Rjeku do přístavů Levantu, černého moře, Syrie, severní Afriky, stoupá velmi silně. — To, k čemu se náš ministr financí nemá, totiž k snížení konsumní daně z cukru, která se rovná dvěma třetinám prodejní ceny, osvědčilo se velmi dobře ve Francii. Tam stoupl výnos nepřímých daní v minulém měsíci o 13 mil. fr. proti rozpočtu a o 23 mil. proti příjmům měsíce října m. r. Daň z cukru, ač byla snížena na 25 fr., vynesla o $4^1/_2$ mil. více, jinými slovy: snížením daně zvýšil se značně konsum cukerní. U nás marně se volá po snížení. Snad příznivé výsledky jiných zemí přinutí naše poslance, aby se zasadili o nápravu. — V Bruselu konala se již dříve oznámená konference stálé mezinárodní komise cukerní. Jednalo se hlavně o upravení celních poměrů na ruský cukr, o kterém se tvrdí (ač sama ruská vláda toho popírá), že požívá při exportu premiových výhod. K určitému konci sice nedošlo a Rusko prý se přidá ke státům v bruselské konvenci zastoupeným.

Akciový *pivovar na Smichově*, jeden z nejlépe prosperujících českých podniků akciových, konal svoji 35. řádnou valnou hromadu. Výsledky finanční minulé periody nejsou tak dobré, jako předminulé. Příčin jest mnoho a jsou mezi nimi i ty, na které se stěžuje všeobecně. Hospodářská tíseň, zemská dávka z piva, špatná jarní a letní povětrnost a j. Výroba akciového pivovaru klesla však jen nepatrně, ač přibylo odběratelů. Na čistý zisk působily nepříznivě také značně dražší ceny surovin, hlavně chmele, stále stoupající daně a přirážky a j. Během roku

byl zaveden vodovod z Vltavy a rozšířena propagační stanice na výrobu kvasnic várečných; tím se ušetří značný obnos ročně za tyto kvasnice vydávaný. Správní rada vypomohla si v tomto roce úvěrem, poněvadž poměry peněžního trhu byly tomu příznivy, avšak zachovává si právo v posledních valných hromadách jí udělené, aby v případě potřeby vydala dalších 500 akcií aneb provedla hypotekární výpůjčku až do 600.000 K. — Na základě zmocnění daného poslední valnou hromadou ustanovena pravidla pro pensijní zaopatření úředníků závodu. Čistý zisk za rok 1902—3 obnáší 1,021.389 K (akciový kapitál 1·8 m. K), celkový čistý zisk pak 1,066.204·90 K; z toho dostanou akcionáři 742.500 K čili dividendu 41¼ proc. t. j. 165 K na akcii. — První akciový pivovar v Plzni platí letos 120 korun dividendy (proti 130 K loni). *M.*

Sociální. Sjezd strany *soc. demokratické* ve Vídni byl obeslán zvláštním sjezdem žen, jenž sněmoval samostatně a proti straně vyslovil dosti výtek, že organisace žen a zjednání politické a právní rovnoprávnosti pro ně nedbá tak, jak by měl. Stranou soc. demokratickou je organisováno asi 11000 žen (letos přibylo jich 2000). Proti 155530 mužů organisovaných jest to 5·54% (v Německu 743.296 mužů, 28.218 žen, 3·79%; v Anglii 2 mil. mužů, 122000 žen, 6%, ale nejsou to sociál. demokrati!) Ženy budtež ve straně organisovány odborově i politicky. Správu vede říšské komité žen, výdaje za dopisování a správu uhražují se příspěvky zastupitelstva strany, odborové komise a zem. zastupitelstva dolnorakouského jakož i dobrovolnými příspěvky organisací. Zřízen je agitační a organisační výbor a po venkově jsou ustanoveny dopisovatelky (40). Příspěvky členské nutno zvýšiti, aby členkám bylo možno poskytovati podporu v šestinedělí a p. Kde to bylo zavedeno, osvědčilo se. Ženy přistupují do organisace raději a nevystupují tak snadno. Agitace pro odbory bude se prováděti ve všech jazycích. — Ochrana pracujících žen vymahá, aby podána byla předloha zákona, jíž prozatím zavede se pro dělnice 10, pak 9 a konečně 8hodinná doba pracovní. V závodech zdraví škodlivých a pro mladistvé dělníky i dělnice buď zavedena nejdelší doba pracovní 6hodinná a noční práce budiž vůbec zakázána. V sobotu odpoledne mějtež dělnice prázdno. Dozor živnostenský vztahuj se i na drobné podniky a budtež ustanoveny živnost. inspektorky. Šestinedělky budte šetřeny 8 neděl, žije-li dítě, a 6, zemřelo-li. V poslední dobu těhotenství nechť smí žena z práce vystoupiti bez výpovědi. Nemocenské pokladny mají jí vypláceti příspěvek v plné výši mzdy Doporučuje se zřizovati pro dělnice porodnice a útulky pro šestinedělky. — Politická práva žen jsou zanedbávána stranou a mělo by se o nich raditi na příštím mezinárodním kongrese. Soudruzi jeví málo porozumění pro politická práva žen, vykořisťovaných třikrát více než muži. Odborové organisace byly by na tom lépe, kdyby ženy byly rozumnější, k tomuto je však třeba ženy organisovat politicky. Proti řečnicím žádajícím agitaci pro volební právo žen, uvedl Dr. Adler, že na to nyní v Rakousku není naděje a že především jde o všeobecné hlasovací právo pro muže. Tomuto stanovisku se sjezd přizpůsobil. Řečnice, jež kladly na politickou činnost žen velikou váhu, stály celkem osamoceny.—Časopis „Arbeiterinnen-Zeitung“ má 4300 předplatitelů. — Resoluce o konsumních spolcích doporučuje je jako středisko a prostředek agitace pro stranu a jako instituci podpůrnou pro stávkující (prodej na úvěr) i doporučuje se, aby každá social. demokratka byla členem organisace nejen odborové a politické, nýbrž i konsumní. Konsumní spolek Vorwärts ve Vídni má 25 filiálek. — Tím jednání sjezdu žen vyčerpáno. — Další o sjezdě příště.

Ozvuky a paběrky.

Totoť je realistický Přehled! Minulý týden byli jsme oblaženi tímto jásotem realistického Přehledu (str. 22): „Rozhledy“ č. 5. roč. XIV. nevědí, že na Moravě již od delší doby zřízen byl zemský statistický

úřad.“ — Tak? Nu, podíváme se! Ve článku svém o Agrární politice na Moravě v č. 5. Rozhledů str. 117 praví p. autor P. Š.: „ač máme dobře zřízenou ústřední říšskou komisi statistickou s předsedou statistikem světového jména, ač máme teď konečně i říšský statistický úřad práce a v jednotlivých zemích více méně čilé zemské úřady statistické (na Moravě zatím toho to není), přece hospodářská statistika“ atd. To jest: autor praví, že na Moravě zatím nemáme **čilého** statistického úřadu. V skutku jsou v něm 2 úředníci a to jen podřízení! A v zem. rozpočtu figuruje položka na vydaje zem. statistiky jen 12.000 K! Práce sekr. Bervida vydána byla zcela samostatně, p. Bervid je sice zem. úředník a statistickými pracemi se zabývá, byl i deputantem v anketě o zem. statistice ve Vídni, ale v zemském onom „statist. úřadě“ není. Statistika se dnes zpracovává a sbírá jako dříve — úřednictvem zemským a zvl. účtárnou zemskou. Na světlo vychází stále jen ve zprávách výboru zem. určených pro sněm, a bývá odesílána vyšším úřadům, nepublikuje se však. Monografie loni o úvěr. ústavech na Moravě vydaná (kdež v předmluvě statist. úřad vypočítává, co už spracoval), jest jen potvrzením toho, co stálo v Rozhledech, neboť statistika, má-li mít cenu jakou, musí býti vedena nepřetržitě — momentní údaj významu statistiky nemá. — Co Přehled dělal zbytečně přemety, že Rozhledy nevědí ., prozradil se o několik řádek dříve tvrzením (na str 20), že je „dnešní sazba vínové klausule per 3 zl. 50 kr“, že sám píše o věci, jíž nezná! Takový už je ten —„realism“!

Rusové a Japonci. O lásce japonsko-ruské svědčí následující malá noticka v časopise „O. Asien“, který vydává Japonec v Berlíně žijící. V srpnovém čísle napsal: „O p r a v a. V čísle 62. „O. A.“ uveřejnili jsme dle jedné zprávy japonských novin poznámku, že jistý Němec v Japonsku byl odsouzen pro podvod k 3 měsícům jukingo (žalář s nucenou prací) a 6 yenům pokuty. K tomu oznámil nám jistý pán z císařské korejské vládní školy v Seulu připojiv výstřižek z „Japan Weekly Chronicle“ ze dne 4. března a. c., že onen domnělý Němec jest **Rusem**, který se vydával za hraběte Rothen Kirchena. Těšíme se velice (!), že nejedná se o Němce, a litujeme skutečně, že jsme Němci křivdu způsobili!“ *M.*

Starobylé evangelium. Časopis „Kavkaz“ oznamuje, že Vissarion Nižaradze nalezl pergamenový rukopis ve městečku Adiši (na Kavkazsku), obsahující evangelium z r. 897. Jeli zpráva pravdiva, patřila by tato redakce k nejstarším rukopisům vůbec. △

Lidové přednášky. V Moskvě odbývány v 15 sálech na rozličných místech lidové přednášky (extense). Tyto přednášky byly poslouchány návalem lidu pracovního, nikoli jako u nás pouze vzdělanějším obecenstvem. Patrně nebyly „učené“ nýbrž v pravdě „lidové“. △

Český dělník vydělá průměrně ročně asi 1500 K, anglický 3680 K, americký 4320 K.

Důchod rakouského občana je dle „Samostatnosti“ o polovinu menší než Němce. Na 56·36 mil. obyvatel v Německu připadá důchod asi 31.165 mil., na 26 mil. obyvatel v Rakousku pouze 8500 mil. korun.

Naši šlechtě. V Balachinském újezdě v Perechovské volosti daroval 35 osadám N. A. Butrov 7160 děsjatin pozemků t. j. částečně pole a částečně lesy. Je to překrásný dar půldruhého milionů rublů (3·5 mil. korun) chudému selskému lidu. Několik tisíc osob je tím pro budoucnost zaopatřeno.

Zlatá mládež. La jeunesse dorée — píše Nov. Vremja 9878 — jeví ochotu napodobiti dospělé ne v dobrých vlastnostech, nýbrž v hrubosti, divokosti a zvířecích pudech lidské přírody. Je nejdříve hrubá k zvířatům, potom ke služebným, soudruhům a konečně i rodičům. Čte ráda o vyvrhelu společnosti. Hoši jsou trestáni za vinu rodičů: chodí pozdě do školy, mají v nepořádku oděv, nenosí do školy knih a pomůcek.

Policejní škola. Ve Vilně byla dne 3 (16.) října otevřena první škola v Rusku, na které mají býti vychováváni aspiranti na policejní službu. Podnět k tomu dal gubernátor hr. Pahlen. Škola může pojmouti 700 posluchačů. Jest při ní zřízen i pensionát. △

Právě vyšel 1. sešit

levného vydání

Frant. Palackého:

DĚJIN NÁRODU ČESKÉHO

v Čechách a na Moravě.

Dle původních pramenů k tisku upravil Dr. B. Rieger.
Dílo rozděleno bude **na 5 svazků** a vyjde celé v sešitech **po 20 hal.** vždy ve lhůtách čtrnáctidenních.

Současně počíná vycházeti:

ARNOŠT DENIS:

Čechy po Bílé Hoře.

První díl. — Vítězství církve. Centralism. **Se svolením spisovatelovým** přeložil **Jindřich Vančura.**

Obsah první části: Na zejtří bitvy Bělohorské. — Ferdinand II. a vůdcové restaurace katolické. — Popravy. — Konfiskace a zkáza staré šlechty. — Plány protireformační. — Nuncius Caraffa. — Lamormair a jesuité. — Kardinál Harrach. — Missionáři a vojáci. — Katolictví prohlášeno za jediné náboženství zemské. — Obrácení měst. — Sedláci.

„Dílo Denisovo je první pokus o historii moderních Čech po bitvě Bělohorské, pokus znamenitý, jak asi protivníci Denisovi uznají".

Vychází v sešitech po 40 hal.

K dostání u každého knihkupce.

Račte žádati 1. sešit na ukázku.

BURSÍK & KOHOUT,

nakladatelé v Praze, Václavské náměstí

knihkupci c. k. české university a České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 28. LISTOPADU 1903. ČÍSLO 9.

Ve stranách a mimo strany. P.

Chýlilo se již k večeru. Ivan pomýšlel na spánek, neboť byl vskutku již velice vyčerpán. Právě když uvažoval o tom, kam by se měl odebrati na nocleh, šel kolem nevelikého domku, na jehož dveřích bylo napsáno křídou: Tady se spí. Poněvadž to bylo napsáno jen křídou, nemusilo to být pravda, ale není-li to pravda — myslil si Ivan — proč majitel neb obyvatel domu nesmazal tohoto nápisu, který tu patrně byl již drahný čas? Zatím co se Ivan obíral těmito pochybnostmi, jakýsi pán elegantně oděný a v cylindru chystal se vstoupiti do dveří; i použil Ivan této šťastné příležitosti a zeptal se pána, je-li to zde noclehárna? »Nu, to právě ne, ale chcete-li se vyspat — místa je tu dost a spí se tu výborně. Já sem chodím za tím účelem také — jsem delegát strany X.« (pán sice jmenoval určitou stranu, ale Ivanovi jméno její vypadlo z paměti); „chodí nás sem více z různých stran se vyspat; co nás rozdvojuje venku a k zápasu dráždí, zde odkládáme a spíme zcela svorně.« Ivan byl tomuto sdělení povděčen — a tu teprve si všiml, že nade vchodem domku je též nápis, oznamující, že zde sídlo své má *Národní rada.* Vešel. V prostranné poměrně místnosti uzřel dosti lidí hovících si v lenoškách; sám si vybral jednu z dosud neobsazených a uložil se do ní, nejsa nikým znepokojován. A tak přespal až do rána.

Ale bohyně snu, která bývá někdy krutá, neušetřila Ivana ani ve spánku debat — — neboť aj, tři muži vstupovali do místnosti, v níž Ivan spokojeně na lenošce spal: Mithridates, dr. Masaryk a dr. Herben. Ivan chtěl povstati jim na počest, ale nohy jeho byly zdřevěnělé; zůstal tedy seděti. A tu otevřev básnická ústa svá p. Mithridates, promluvil toto: »Aj, mladý muž, jejž tuto zřím na lenošce, chodívá také časem do bordelu — víte —?« »Do Vícestrunné Lyry?« podotkl prof. Masaryk s úsměvem. »Fuj, do listu bez programu píše?« otázal se dr. Herben s rozhořčením. — »Ne bez programu, toliko bez koň-

ských klapek« opravil posledního Ivan a na to obrátiv se k p. Mithridatovi, proslovil řeč, jak následuje:

»Rozumím úplně, kam míříte, ó poeto, duchaplnou metaforou, která mne upomíná na jisté skutečnosti známé mi z Vašich Konfesí.« (Tu se p. Mithridates zarděl až po uši, neboť — na jeho chválu buď to řečeno — co se přichytil strany stojící na náboženssko-humanitním programu, vede život velmi cudný a lítostně oplakává hříchy mládí svého). »Povím Vám příčinu, proč píši do takového časopisu. Mám jisté myšlenky, které bych rád vyjádřil, a které mám právo vyjádřiti. Co se usmíváte, pánové? Mám vskutku právě takové právo na vyjádření svých myšlenek jako Vy, pane Mithridates, jako Vy, pane profesore, jako Vy, pane šéfe žurnálu. Ale nemohu tyto myšlenky vyjádřiti v Čase ani v jiném orgánu strany realistické, poněvadž nechci vzíti na sebe chomout strany realistické; nemohu je vyjádřit v listě sloužícím straně mladočeské, poněvadž nechci na se vzíti chomout strany mladočeské (tu Ivan, jakož patrno, poněkud anticipoval); nemohu je uveřejniti v orgánu žádné jiné strany, poněvadž nechci na se vzíti chomout té které strany. Ano nechci vzbuditi ani zdání, že bych nesl nějaký takový chomout. Jsem volný člověk a miluji volnost; tož píši tam, kde mi jí popřejí. Vám ovšem pramálo na tom asi záleží, kam já píšu a vůbec na mně Vám málo záleží, ale o jinou věc běží. Chtěl bych Vám ukázat, že je potřebí takového listu, který přeje místa různým názorům, jen když poctivě míněným a věcným — ať jej nazvete vícestrunnou lyrou či jakkoliv jinak. Nechápete toho ještě? Nechápete, že je více takových lidí, kteří za živý svět nesnesou chomoutů? Jsou tací lidé, pánové, ujišťuji Vás o tom, že jsou, a máte-li svůj národ upřímně rádi, měli byste tomu býti docela povděčni, že jsou. Vrtíte hlavou? Nu pro mne za mne — ale co tedy s nimi? Odstřelit je? Těžká věc — na to je kriminál a — ó hrůzo! — také šibeničky. Ucpat jim ústa? Věc ještě těžší, neboť si je sami zase uvolní. Tedy račte vidět, nezbývá nic jiného; k vůli takovým lidem je potřeba takového listu, k vůli lidem, kteří nesnesou chomoutů. A také k vůli jiným: aby nezvykli příliš chomoutům, které nesou, ale vidouce, že jsou na světě též lidé bez chomoutů, aby zatoužili také se vzpřímit: zbavit svůj rozum barvitých okulárů strannických dogmat, zbavit své svědomí šněrovačky strannické discipliny, zbavit svůj cit strannického záští vůči jinak smýšlejícím..«

»Eh, promluvil jsem k jeho mozku, — žluč mi odpovídá,« zabásnil p. Mithridates a z očí mu vytryskly slzy. V poslední době prý častěji plakával p. Mithridates nad nevděkem, který pociťoval, neposlouchal-li někdo dosti klidně jeho sottis.

»Nevěcně diskutuje — nepozoruje ani, jak velice sám sobě odporuje,« pravil prof. Masaryk.

»Patrně duševní spřízněnec Rumplerův,« řekl p. Herben. A tři muži opustili místnost, v níž po té Ivan spal libým spánkem až do rána, jakož již pověděno.

Ráno otázal se jednoho ze spolunocležářů, v čem záleží činnost Národní rady:

»Národní rada má jediný aktuální programový úkol: aby se ustavila. Úkol ten plní s uznání hodnou horlivostí a precisností, — ale on také veškeru její energii vyčerpává.«

Ivan byl odpovědí tou spokojen a vydal se na další potulky Národní Třídou.

Na samém počátku ulice stála stará již a velice schátralá budova s nápisem:

Strana národní (staročeská).

Obydleno v ní bylo pouze přízemí, jehož okna byla tak nízko, že Ivan mohl zcela pohodlně jimi nahlédnouti do vnitř; a poněvadž zvědavost jeho překračovala míru této vlastnosti obvyklou u spořádaných občanů, neopominul použiti této příležitosti: i viděl, že v protivě k sešlému zevnějšku byty jsou velice elegantně zařízeny a svědčí o zámožnosti obyvatelů.

Na jedné straně vchodu byl jakýsi, částečně zabílený nápis, ale byl tak matný a sešlý, že Ivan drahnou chvíli marně se pokoušel jej rozluštit a byl by se jistě této snahy již vzdal, kdyby mu byl na pomoc nepřispěl starší pán, který se tu náhodou naskytl. »To znamená: monopol vlasteneckého smýšlení,« pravil. »Bývali jsme, milý pane, slavnou stranou, ale řevnivostí konkurentů pozbyli jsme vůdčího postavení v národě. Tohle vše, co vidíte,« hovorný stařec ukázal na širé prostranství Národní třídy zastavené budovami stran, »vypadalo dříve jinak než teď. Nebylo tu těchto budov. Byla to jediná veliká role, Národní role..« — »Vzdělávali jste ji?« zeptal se Ivan. — »Ach ovšem. Byli mezi námi někteří lidé, kteří se věnovali tomu úkolu, a osívali ji.« — »A čím, prosím?«

»Zvláštního druhu květinou: Nadšením. Bylo velmi krásné vidět toto širé prostranství v květu, ale ovoce, bohužel, bývalo málo. V těchto chladných krajích Nadšení dozrává jen ve velmi vzácných případech.«

»Ale proč jste tedy nezvolili k setbě semena úrodnějšího?«

»Nu takto, rozumějte, bylo to nejsnadnější. Každý jiný způsob vzdělávání vyžadoval by mnohem víc času a práce. A i tak to bylo.. krásné!«

»Jenže neužitečné,« pravil Ivan k sobě. Elegantně odění páni, vesměs starší již hodnostáři, vcházeli do domu a vycházeli. Ivan je pozoroval. ‚Nu, docela neplodné přece jen to vzdělávání národní role nebylo', pomyslil si. A pak se opět zadíval na nápis: monopol vlasteneckého smýšlení. I starý pán se sem zadíval; po chvilce pravil tiše a jaksi teskně.

»Smýšleli jsme s národem dobře..« — »A kdo s Vámi nesouhlasil, ten asi nesmýšlel s národem dobře? Byl.. zrádcem, tušim?« — »Jak by jinak? Však co nezřízenou konkurencí byl náš monopol proražen, pěkně to vypadá v národě, pěkně.. hůře snad ani nemůže být«, žaloval stařec. — »Ale snad,« pravil Ivan skepticky, »vina není v tom, že monopol byl proražen..«

»Jest, jest!« hájil svou věc starý pán. »Autority je, mladý příteli, třeba — a kázně je třeba.. jinak se vše zvrhá.«

»Souhlasím, ale také na svobodu není radno zapomínat,« děl Ivan.

»Nu svoboda — svoboda! Ostatně proč ne? Ale svoboda v rámci strany, v rámci monopolu..«

Ivan se poroučel. Nesouhlasil s vývody starého pána; ale jeho zkušenost o povaze stran jimi znamenitě vzrostla.

Hned naproti byla budova, které si Ivan již včera povšiml; nápis zněl:

Národní dům.

Česká strana svobodomyslná.

Budova, vystavěná v kasárnickém slohu, nebyla sice tuze stará, ale přece již také hodně povetšelá. Říkalo se cosi o staviteli a zednících, že prý nehleděli tak na důkladnost jako na rozlehlost stavby, také prý tuze spěchali a stavěli skoro bez plánu.. zkrátka, nerozuměli prý valně svému řemeslu.

Ivan se tu zastavil. Ze zástupu lidu, který se před budovou nastavěl, bylo slyšeti poděšené výkřiky a smích; viděl mladé jakési lidi, velmi čilé a mohutného hlasu, ani vbíhali do dveří budovy a křičeli: »Spaste duši, lidičky, vždyť ta barabina na vás spadne! Podívejte se, ježíšmarjá, tamhle je trhlina, tamhle druhá, strop hrozí každou chvíli spadnout — pojďte k nám, u nás jsou místnosti pohodlné, zařízení moderní, dům dočista nový a pevný; u nás, jedině u nás se zachráníte..« Vskutku pak mnozí lidé opouštěli mladočeský palác a tu, jako to činívají na venkovských nádražích fiakristé, obklopilo hned každého několik lidí a za rukávy i šosy je tahali: »K nám prosím, česká lidová!« — »Tam ne, tam ne, k nám prosím: radikální!« — »Státoprávní, prosím!« — »Agrární!« atd.

Před mladočeskou budovou povstala opravdová tlačenice. Přehorliví agenti různých stran nestačili běhati a plíce div si nevymluvili; všichni patrně hořeli touhou vyprázdnit mladočeský dům a svůj vlastní naplnit. Ryze konkurenční tedy zájem.

V přízemí mladočeského paláce byl hôtel (čemuž se Ivan ani tak tuze nedivil, an věděl již, že v Čechách jest ku politické činnosti potřebí piva); za okny byly tabulky s nápisy: Hostinské pokoje. Krásné vyhlídky! Obsluha levná atd.

Vše to — tento shon lidí a patrný zmatek a celá ta vnější scenerie vzbudila v Ivanovi zvědavost, jak to asi vypadá vnitř. I vstoupil.

Byl-li venku chaos, nebyl uvnitř o mnoho menší. Bylo tu množství lidí ze všech stavů a tříd. Většina tvářila se dosti bezstarostně a bavila se u svých piv způsobem, ze kterého Ivan usoudil, že tito lidé jsou zde jen právě za příčinou zábavy a piva anebo aby vůbec někde byli. Zeptal se jednoho z nich, co je příčinou tak četného shromáždění. Tázaný (tajemník jistého venkovského okresu) pohlédl naň poněkud překvapen a pravil: „Nic zvláštního přece. Co Čech a uvědomělý vlastenec (a ovšem také i slušný člověk), je zde, to je Vám snad známo. Ale hlavní věc: dejte si nalit, Slovane! Plzeň je výtečná a budem si pak moci pohovořit o potitice . ."

Ivan se omluvil, že po ránu nepije, a upjal pozornost jinam. Viděl zde dosti lidí, kteří vyhlíželi jaksi ustaraně a pobíhali sem tam ve zmatku a jakoby bez cíle. »Co jest, co se děje?« ptal se jeden; »kdy začne jednání?« — »Až vůdcové skončí tajnou poradu; pak nám oznámí výsledek«, odpovídal druhý. — »Tak? Což jsme tady jen proto, abychom kývli a šli zas po svých?« vybuchl prvý zlostně. — »A co chcete?« odtušil druhý rovněž podrážděně; »kam by se poděla kázeň strany a jednota vedení, kdybychom ztratili důvěru ve věhlas vůdců v a chtěli míti každý svůj rozum?« (Ivanovi bylo podivno, že ačkoliv právě slyšel, že vůdcové odbývají tajnou poradu, viděl před chvilenkou jednoho z nich, an vyběhl z klubovní místnosti a v zákoutí šeptal cosi žurnalistovi z »Tagblattu«, Ivanovi již známému.) Mnoho lidí odcházelo, odváděni agenty jiných stran, ale prostranný sál byl i přes to stále plný, až místy povstávala tlačenice. Blízko východu jistý muž s odznakem pořadatele svolával stentorským hlasem národní klatbu na ty, kdož opouštěli hotel, ubírajíce se do jiných, a na ty, kdož je odváděli. Něco lidí mu přikyvovalo; jiní tvářili se dosti lhostejně, jsouce patrně spokojeni, že klatba netýká se jich; ale nescházelo také takových, kteří se smáli. Ivanovi bylo až líto tohoto muže. Předně proto, že jeho obličej byl v protivě k hrůzným slovům řinoucím se mu z úst takový dobrácký. A pak, že klatby jeho neměly patrně žádného účinku.

Byli tu též někteří, většinou mladí lidé, kteří přišli s určitými cíli: potřebovali míst a čekali na konec porady vůdců, aby jim přednesli svá přání. Tito lidé dávali na jevo největší horlivost v odhánění cizích agentů a ve vyvracení varovných i vábivých řečí, kterými odluzovali majitelům mladočeského hotelu jejich obecenstvo. Velmi snaživí mladí lidé. Chtěli se patrně zavděčiti vůdcům.

Tu zase stál hlouček mužů rokujících o různých otázkách: o taktice, má-li býti obstrukční či oportunní, o rakousko-uherském vyrovnání a pod. Ačkoliv náhledy byly různé, an jeden hájil mínění to, jiný ono, přece téměř všichni se shodovali v projevování ochoty podříditi se autoritativnímu rozhodnutí vůdců, jichž porada týkala se právě těchto otázek. Proto také byl konečný výsledek porady očekáván dosti netrpělivě.

Pozornost Ivanovu již drahnou chvíli upoutávala horečná činnost muže, který mu byl jistým hovorným člověkem označen jakožto zástupce výrobny jedině pravého vlasteneckého zápalu. Tento muž byl učiněné perpetuum mobile. Brzy láteřil na vůdce, ocitl-li se poblíž lidí, kteří se netajili svými pochybnostmi o jejich věhlasu, brzy zas láteřil na tyto pochybovače, ocitl-li se náhodou u skupiny lidí věřících ve věhlas vůdcův; tu svolával občany dohromady, tváře se jakoby jim chtěl sděliti nadmíru důležitou jakousi věc, ale sotva že se sešli, ulekl se najednou možné tlačenice a snažil se shromážděné přiměti k tomu, aby se zas rozešli, že prý jim svým časem nadmíru důležitá věc bude oznámena. Okamžik na to již stál u vysíleného Stentora a pomáhal mu provolávati národní klatbu; a než bys oko zamhouřil, již jej vidíš, jak s jakousi nádobou nelibě páchnoucí tekutiny pronásleduje jednoho z cizích agentů a za frenetického jásotu diváků vychrstuje obsah nádoby za ním. Zkrátka, podivuhodný muž ten se v pravém slova smyslu vyčerpával činností, jenže to byla činnost celkem jalová, nemající významu než toho, že se jí část publika znamenitě bavila.

Pojednou nastalo v sále vzrušení. Rozlétla se totiž zpráva, že porada vůdců je skončena, a jak se ukázalo, bylo tomu vskutku tak. Jeden z vůdcův objevil se na podiu, aby přečetl communiqué. Znělo krátce: Výkonný sbor uváživ svědomitě vážnost situace a všechny okolnosti usnesl se na tom, aby prozatím nebylo činěno žádné usnesení.

Nálada, kterou toto sdělení vyvolalo, byla smíšená: z prvu bylo slyšeti nespokojené mručení a jen slabý tleskot; po té smích a silnější tleskot; konečně tleskalo téměř všechno. Zásluha o to patřila hlavně snaživým mladým lidem, kteří protlačivše se davem až před sama vůdce-předčitatele tleskali od počátku do konce s uznání hodnou vytrvalostí a zanícením, dávajíce ostatním příklad, který nebyl zneuznán. Důležitější však význam měl pro snaživé muže jiný úspěch, s nímž se potkala jejich horlivost: vůdce se na ně vlídně usmál. Zástupce výrobny jedině pravého vlasteneckého zápalu přidržel se většiny: z prvu se zlobil, pak smál a na konec tleskal.

Vůdce zašoupl nohou, pátravým zrakem prohlédl sál a odkašlal si. Hluk se poněkud utišil; tehda vůdce přejel rukou vlasy, vypjal prsa a otevřev ústa svá proslovil řeč následující:

»Národe Český! Vážná jest doba dnešní a k vážné nás volá práci. Jest potřebí moudře a opatrně měřiti každý krok, který nám, zástupcům Tvým, jest učiniti. Nesmíme se ukvapiti; jeden takový ukvapený krok — a věc národa může býti ne-li pochována, tedy aspoň poškozena na nedozírnou dobu. Tyto úvahy vedly výkonný sbor k usnesení, které jsem Ti právě, Lide můj, přečetl a kterému (v tom jsem pevně přesvědčen) se podrobíš. Neboť výkonný sbor jest autoritou nechybující a záměry jeho jsou vždy vedeny nejpečlivější rozvahou a nejryzejšími úmysly (Tak

jest! ze skupiny snaživých lidí); věc Tvá jest věc naše a věc naše je věc Tvá.« (Zde řečník učinil odbočku zmiňuje se o odpůrcích svobodomyslné strany a označil jejich nájezdy a celé počínání za vlastizrádné. V hlase i tváři řečníkově zračí se hluboká indignace. V obecenstvu dějí se projevy nevole proti jiným stranám.) »Buď si tomu jakkoliv: Ty, Lide Český, víš, že vše, co jsme dosud podnikli, bylo výborné a nemohlo ani býti výbornější! Ty, Lide Český, můžeš spolehnouti, že také to, co podnikneme, bude výborné a nebude moci býti výbornější! My, delegace Tvá, jež jsi důvěrou svou poctil, za Tebe myslíme, my za Tebe jednáme — a nic jiného od Tebe nežádáme, než abys vždy s námi souhlasil, na nás spoléhal, nám důvěřoval: my důvěru Tvou nesklameme, sklamati nemůžeme! Varuj se proto, Národe můj, zhoubného kritikářství, které organism Tvůj rozežírá, varuj se falešných proroků a Vintířů-zrádců, ale mysli tak, jak my myslíme, konej to, na čem my se usneseme! To je nejlepší taktika, taktika svornosti, taktika, která učiní Národ jednolitým. A budeš-li Národe svorným, budeš-li jednolitým pod vedením osvědčené delegace své: Kdo proti Tobě, kdo Ti odolá? Pak — pak nepřátelé Tví budou prchati před sraženými šiky Tvými, jako před voji Táborů kdys u Domažlic . .« (Řečník nemůže mluviti dále pro elementární příval vlasteneckého nadšení v davu. Sálem zahřmí píseň „Hej, Slované!“ Ti, kteří seděli u piv, vstávají a pozdvihují sklenice. Ze zraků jejich sálá nadšení. Zpěv ještě nedozněl, a budova se otřásá bouřlivým potleskem. Tleskají všichni. Nade všecky však vyniká zástupce výrobny vlasteneckého zápalu: tleská tak, že se všichni naň ohlížejí. Snaživí mladí lidé jsou všici zoufalí, že nedovedou muže toho přetleskati. Řečníku se gratuluje s mnoha stran. Vůdcům vycházejícím z klubovní místnosti dějí se ovace).

Ivan vyšel ven. Ďas ví, nač myslil; ale jisto jest, že vedl tuto samomluvu:

»Církev ztratila víru a drží se jen setrvačností a organisací; je to tak pohodlné. Vis inertiae.«

»Není více ideálu, není více ideí; vyprchaly a zůstavily citelné mezery po sobě. Na štěstí zbyla slupka: říkají jí Frase. A dobří bohové postarali se o vhodnou výplň slupky: říkají jí Nadšení. Obé pospolu: Nic, které se chce zdáti Něčím.« (Tato poslední věta byla, tuším, plagiat). — — »Ostatek jsou to dobří lidé, jenže trochu málo myslí, jak se zdá; ovšem, vždyť vůdcové myslí za ně.« P. d.

Nová prosa.

Marie Červinková Riegrová. Riegrova matka. Prostá kniha vytrysklá z piety rodinné. Reliefně v ní vystupuje obraz starodávné jadrné ženy z lidu, plné energie, podnikavosti, lásky k dětem, milosrdí a pohostinnosti, zkrátka jiskrná hlava a

zlaté srdce. Se zájmem ji sledujeme, vědouce o úzkém vztahu jejím k veliké postavě vůdce národa, jehož osudy tu a tam oplétají kresbu jejího života; hledáme niternou souvislost v nich a nacházíme jí tolik jako v portretech obličejů, ačkoliv autorka úmyslně se zdržuje charakteristik svého otce i určování vzájemných vztahů; vidíme v Riegrovi matčin charakter takřka celý, jen do širších horizontů promítnutý, velkým životem ciselovaný. A není portret matčin nikde skreslen z piety, to vyciťujeme jasně, naopak vroucnost a procítění dává prostým rysům kresby jistou hloubku, teplou životnost, jaká sálá ze stránek vzoru jejího, z Babičky. Červinková-Riegrová nemá ovšem té síly poetisující, zraku objevitelského a bohatého slova Němcové, ale jedno její dovedla vložiti do knihy: klid prosté linie a intimní vroucnost.

Jan V. z Finberka: Lačné rty. Dvě povídky tvoří knihu; v »Panu tajemníkovi« pohybuje se autor v obvyklých sobě kolejích, rozjezděných příliš mnohými nedochůdnými, za to však v druhé projevil několik rysů vypjatějších, pro něž o knize hovořím; »Pro klid duše« ji nazval. Kreslí v ní pasivního muže malých obzorů duševních a prudkého citu, jejž vzplanutí lásky stravuje a ubije právě pro onu pasivnost životní. Období vzniku a vývoje lásky až po vrchol konfliktu s ženou, rozpačité vzdalování její a neschopnost rozhodného odmítnutí, jako u něho zas neschopnost k jakémukoliv sblížení, to vše je kresleno se značným porozuměním, nezvyklým u p. z Finberka, a ukazuje, že tvořivost jeho je schopna čistších tonů, vymaní-li se z tradice povrchní psavosti. Je to krátké ovládnutí sebe, jež nevystačilo však do konce. Konec je silně aranžován dle smrti Mariiny v Milenkách pí. Svobodové, ale zplošen, znehodnocen banálně sentimentální aplikací prostředků. Napodoba pí. Svobodové svedla autora i k volbě nezvyklého tonu, tak že styl jeho stále kolísá, někdy zapadá až k suché realistnosti ostatních jeho prací, a to mnohdy, když se chtěl vypjati k efektům nejsugestivnějším. Tak dovede na př. ubiti hrdinu citově a přidati k tomu jedním dechem, že padnul hlavou na levou dlaň, stočil levou nohu pod tělo a pravou natáhl a p. »Pro klid duše« je pokusem vzrůst o stupeň výš; pokusem, jenž vynutil opravdu hlubší studii nitra a propracování formální, ale ztroskotal ještě nemožností vydržet do konce.

Václav Schwab: Stesky a úsměvy. Tesknota marného hledání umění zírá z povídek Schwabových, obsahujících třináct let práce s vývojem pouze řemeslné rutiny, bez záblesku tvůrčího. Dvě nejstarší práce jsou pouhopouhými anekdotickými bezvýznamnostmi, pozdější mají aspoň snahu najít předmět; chtějí řešit otázku nešťastného manželství, ale nemají síly vzmoci se k ideovému základu a reprodukují tedy mnohonásob již známé konflikty odpuzujících se povah, nepřinášejíce v ně ničeho nového. Povídky nejnovější mají sice dobrou kombinaci dějovou, mají místy i pěkně vržené světlo

a stín, ale celek jejich je tvrdý a chladný přece, nemá v sobě působivosti, neláká ani neodpuzuje, nedráždí ani nevzrušuje, dovoluje lhostejně míjet stránku za stránkou i přestat v polovici. Relativně nejlepší je poslední práce »Na novo«, jež snáší šedivou stylisaci o to snáze, oč v šedivější prostředí povah je položena.

Frant. Klement: Messalina. Velmi pěkně dala by se Messalina spojit se Stesky a úsměvy, kdyby bylo lze jen poněkud se nadchnout pro podobnou práci. Řemeslnost, šedivost, neohebná tvrdost a co vše jsem napsal prve, vše dalo by se opakovat znovu: lehko paralelisovat, ale je těžko nové výrazy hledat pro tutéž bezkrevnost, jež se klasifikovala tentokrát jako obraz ze života starořímského. Na historii je fabule příliš aranžována, na román či obraz příliš prázdna, ba ani historie romanopiscem psaná to není, nemáť p. Klement daru poetisačního. Zakládá si na pravdivosti historické, jíž neopomíjí nikdy pod čarou či v závorce zvlášť konstatovat, tak že nenechá čtenáře v pochybnostech o vědecké práci, jíž podniknul s přípravou, ale kterou se tak příliš blíží učebnicím pro nižší třídy středních škol, kde mísí se ještě pravda s pověstí. Kde pak komponuje nebo kde rozbíhá se na malbu života římského, nepozvedá se zas nad úroveň žáků středních škol, odkojených suchoparem stilistických předpisů a formulek a bohatstvím oněch učebnic. Bujné kypění rozmařilého veleměsta, nádhera ovzduší césarského, všecka barvitost scen, již očekáváme, kdykoliv nás v ně autor uvádí, mění se v pustiny, a Messalina, královna hetér, povaha do tolika faset broušená, z nichž každá svým žárem stravuje, Silius, její milenec, Claudius a celá velká galerie historických a nehistorických figur vedlejších, to vše je pouhou sbírkou loutek, hýbajících se ne vnitřním ohněm, vůlí či instinkty, ale z vůle starých kronik a také poněkud autorovy. Mrtvá práce.

Je-li Messalina stářím slába, je sbírka obrázků Zdeňka Záhoře »Člověk, jenž nevydal básně« ubohá zeleností svého mládí. Ne však tak zcela. Obsahuje sic věci strašlivé, nejhroznější snad onen vzdech k sv. Rufovi, ale má v jednom směru dobrý rozmach — v karikatuře. Ve dvou, ve třech črtách je odvaha i jistá verva skreslovací, zejména v Aeneovi a Didoně, švih, jenž při absolutní nezralosti ostatních pokusů ukazuje, že není vynucen, že koření v individualitě a může být vypěstován. Kniha sic neměla být vydána, není ještě knihou, obsahuje-li tolik a tolik potištěných stran, ale budiž jí prominuto, když tě nese aspoň jediné zrno zdravé, a svedena byla modou příliš dnes zakořeněnou vydávati plody dětských let.

Marie z Ebner-Eschenbachu: Na zámku a ve vsi. Novelky Eschenbachové jsou plynně vyprávěny, charakterisují lidi i ovzduší dobře a tak určitě, jakoby nevyplynuly ani z péra ženského. Překlad jejich je dobrou ukázkou, na níž můžeme diferencovat průměrnou naši a německou ženskou poesii,

průměrnou pravím. Kdežto průměrná česká žena bezvýminečně znamená živel sentimentální, neschopný, aby se vymanil z jeho sladkobolu, má Eschenbachová silný sklon k realismu, od něhož má bystré charakteristiky i pravdivost života. Ač je časově mnohem blíže sladkému romantismu, nezachovala z něho než jisté změkčování v koncepci, zejména v závěrech, čehož nejlepší ukázkou je »Krajský fysik«, který kdyby zkrácen byl o konec, kde setkává se s apoštolem lidu, bez jediného škrtu byl by pěknou studií židovské fysiognomie i polského milieu z doby poslední revoluce. *E. Sokol.*

Vliv přírodních věd na názor o světě.

Veliký poplach způsobila přednáška lučebníka prof. dra A. Ladenburga z Vratislavi, již konal na posledním (75.) sjezdu německých přírodozkumcův a lékařů v Kasselu (koncem září t. r.). Thema přednášky podáno nápisem těchto črt. Rozprava sama osnována jest na myšlenkových postupech Büchnera a Häckla; Ladenburg se přiznává k důsledkům nauk jejich veřejně, a proto předáci německého středu ukazují prstem na „atheistu“ tajného radu Ladenburga, aby pruská vláda jím zatočila. Jádro rozpravy jest toto:

V starověku, zejména klasickém, vykonány v přírodovědném zkoumání věci veliké. Mužové jako Pythagoras a Aristoteles, nepozbyli dosud ničeho ze svého lesku. Ale pádem římské říše a stěhováním se národů ztratily se všechny základy přírodovědeckého zpytování. Všechen středověk byl ovládán nevědomostí,*) pověrou, nesnášenlivostí. Na místě vědy vzkvétala všude věda lichá, alchymie a astrologie (zlatodějství a hvězdopravectví). Obrat nastal pak humanismem. Teprve za doby humanismu může se mluviti o znovuprobuzení věd. Italie jest zemí, v níž napřed hnutí to počíná, a básník Boccaccio náleží mezi nejzasloužilejší o znovuoživování antiky v jejích pokladech vědeckých. Zároveň s humanismem vzniká v Italii národní umění. Teprv o století později osvobozují se v Německu od scholastiky a opět mnohem později váží z toho užitek zkoumání přírody. Teprve dvě stě let po zrození humanismu udál se první přírodovědecký čin. Průkopníkem na cestě té jest pokládati Kolumba. Kolumbus založil methodu, jíž jsme měli nabývati největších pokroků. Není jeho největší zásluhou objevení Ameriky, nýbrž jeho odvaha a důslednost, s nimiž na základě pythagorejské nauky o kulovitosti země činil své závěry a hledal země pokladů výpravou od západu. Odtud nebylo pochyb o kulatosti země. Opět ně-

*) „Svět jest plochý rovnoběžník; země jest upevněna svými čtyřmi rohy na nebi“ — tento výrok mnicha v šestém století svědčí o kosmických představách tehdejší doby.

kolik desítiletí po objevení nové země r. 1543, století později po vynálezu knihtiskařství, objevuje se první tištěný exemplář Koprnikova nesmrtelného díla, jímž se stanoví místo geocentrického (zeměstředného) systemu světa soustava heliocentrická (sluncestředná). Nepohybují se všechna tělesa světová okolo země; všechno se otáčí kol slunce. Keppler a Newton odůvodňují pak Koprnikovu soustavu fysikálně a opravují ji. Keppler stanoví tři základové zákony astronomie. Newton, zakladatel mathematické fysiky, přenáší zákony tíže na všechna tělesa světová, dokázav, že pád těžkých těles na zemi se spravuje týmiže zákony jako pád planet. Názor o vesmíru takto vybudovaný jeví velkolepost, která nás po dnešní den podivem unáší. Velikolepost sdružena jest s největší jednoduchostí!

Jaké jest pak postavení člověka v tak vzniklém systému světovém? Kdo může říci, že nemá každá ze stálic svých oběžnic, jež jsou právě tak zalidněny jako naše země? Člověk se musí stávati mnohem skromnější. Nelze mu se pokládati za středisko všeho, za bytost, pro niž a k vůli níž jediné vše to jest stvořeno a trvá. Objev, že země naše není středem všehomíra, nemohl neotřásti hrdopyšnou představou touto. Musil vzbuzovati poznání, že těsný vztah člověka k bohu tvůrci světa, »který stvořil člověka dle svého obrazu«, není ničím leč opovážlivým snem. Tím se stalo jasno, že bible jest tak málo dílem zjevení božího jako kterákoli jiná psaná kniha, nýbrž dílem lidí sice bohaté obrazotvornosti, ale skrovných vědomostí. Církev velmi záhy pociťovala, že novými výzkumy se rozhodně pozměňovalo postavení člověka proti tvůrci, a vědoma jsouc nebezpečenství, s kterými změna ta byla pro ni, pronásledovala novotáře nemilosrdně. Církev protestantská se při tom nechovala nic jinak než katolická. Jest třeba prosloviti toliko jména Serbet a Kalvin, a hned jest jasno, jak obmezený dogmatism slavil tam jako tu své orgie. Za velikolepé vědecké činy dostávalo se tehdy velikým vědcům pronásledování a zneuznávání. R. 1612 Kepplerovi pokynuto od úřadu, aby budoucně nechal své všetečnosti (seinen Fürwitz fernerhin ruhen zu lassen«).

A jest dnes snad jinak? Duch středověku dosud není zažehnán a dán do klatby úplně, poněvadž u vzdělávání školním se přírodní vědy namnoze ignorují nebo jejich pravdy zkoumáním objevené nesmějí do učíren, pokud odporují církevním dogmatům. A jest se přece z přírodovědného poznání posledních století naučiti tak mnoho a mnohému z fysiky, lučby a biologie! Tři zákony jsou jim základem. První Newtonův zákon gravitační, jehož dosah může býti dnes poznáván už úplně, když se podařilo, určiti napřed každé zatmění slunce a měsíce, každý průchod Venušin. Druhý zákon, na němžto záleží všechna moderní věda přírodní, jest zákon Lavoisierův o nezničitelnosti hmoty, objevený navázáním na výrok Demokritův: Z ničeho nic, a žádná věc nemůže zmizeti ze světa. Lavoisier tím mohl rázem odkliditi všechnu theorii o flo-

gistonu, všechny rozbory od 130 let byly zkoušecím kamenem pro správnost věty té. Ze zákona Lavoisierova vyrostl pak zákon třetí, zákon o zachovávání energie, který byl založen před šedesáti roky Robertem Mayerem a Helmholtzem, na němžto se buduje naše fysika, elektrotechnika, jež nyní opanovala veškeren svět. Vždy summa trvající energie zůstává nezměněna; nikdy a nikde se síla neztrácí. Nespočetně jest zákonů, jež se z těchto tří theorií odvozují. Zvláštní zmínky zasluhuje ještě zákon násobných úměr, jenž stanoví poměry váhy prvků, od Kirchhoffa, Gay-Lussaca, Ohma atd.

Každý z těchto zákonů dosvědčuje bez výminky zákonný průběh všech zjevů. Všechno ve světě se děje tudy přirozeně. Nikdy se nestal zázrak, a nikdy se zázrak nestane. Každá jinaká představa jest blouzněním nebo nevědomostí. A z toho jest výsledkem dalším, že, všemohoucí bůh, který by stál nad zákony přírodními, trvá toliko v obraznosti. Neboť kdyby skutečně tu byl, musil by přece někde nebo někdy se jedenkráte zjeviti. A ač nemáme dosud žádné jasné představy o vzniku všehomíru, tedy přece jest tolik jisto, že pojem původce trvajícího nezávisle na světě, ničím nemůže býti podpírán. S tím se snášejí i osvícení bohoslovcové, jako David Strauss.

A přes to přese všechno slouží tento obrazivý výtvar, uveden byv v jisté šablony, za základ našeho vychovávání. Každý člověk bývá již v mládí donucován, aby se pro určité takové schema rozhodl. To musí přestati, tak jako neméně přeceňování humanismu, od něhož bylo očekáváno příliš mnoho a od něhož ještě dnes mnozí očekávají všechno. Musí se býti vypořádáno s šablonou dochovávanou tak řečeného všeobecného vzdělání; na místo studia mrtvých jazyků ať nastoupí zabývání se přírodou a jejimi zákony. Biologie a zejména nauky Darwinovy odklidily úplně starý názor, že člověk jest konečným účelem stvoření a všechno ostatní že jest jen zde k jeho užitku; nyní se již uvádějí lidé a zvířata zpět na tytéž státní formy. Dnes věříme, že, když i člověk má za přednost přede všemi zemskými tvory řeč a převyšuje je o mnoho inteligencí, nelze duševní život upírati zcela ani zvířatům. Dokladů proto jest mnoho. Hledíc k tomu není lépe odůvodněna představa o nesmrtelnosti než představa o všemohoucím bohu. Vede k četným nesrovnalostem a odporům. Pak by zvíře musilo býti také nesmrtelné; neboť nelze úplně popírati jsoucnosti zvířecí duše. Nebo když geniální člověk stane se stářím nebo nemocí slabomyslným, dětinským, blbým, která duše stane se nesmrtelnou, zblběná či dřívější zdravá? Neznáme substratu duše a nemůžeme si tudy učiniti žádné představy o tom, jak další trvání duše mohlo by býti přiváděno k místu. Zde jest přání otcem myšlenky, jak bývá často.

Pravívá se, že nemáme sobě bráti svých ideálů, že nemáme vylidňovati svých nebes, ničiti své fantasie, připravovati lidstvo o štěstí. Za to prý směňujeme toliko železné dráhy,

továrny a sociální bídu. Na to buď dáváno v odvet, že mizením světa onoho nastane láskyplnější starost o svět tento, a péče taková vydala již ovoce vzácné. V Anglicku r. 1679 byla Habeas-corpus-akty zaručena osobní svoboda, pak r. 1774 v Americe uveden byl pojem nezávislosti a konečně r. 1789 ve Francouzsku byla prohlášena všeobecná lidská práva. Důsledkem toho zase bylo zrušení otroctví a nevolnictví. Všechno to vyprýštilo z osvícení zplozeného humanismem a přírodními vědami. Miliony a miliony lidí zbaveny tím útlaku dřívějších století, kterého nemohlo odkliditi křesťanství, a přivedeno jest k uspokojivému životu. Krev francouzské revoluce netekla nadarmo.

Nestojíme dlouho ještě u mety hnutí; ale přírodní vědy trvají teprve čtyři sta let. Před 220 léty teprve Newton objevil zákon tíže a tudy můžeme doufati v další veliká vysvětlení a tím také v další pokroky svého na svět nazírání. Tento názor na svět již nyní ulehčil osud lidstva tím, že místo aby je potěšoval nejistým oním světem, uskutečňuje svými humanitními snahami nápravu poměrů na této zemi. Jím se šíří v lidstvu pojem lidské sbratřenosti, rovnoprávnosti všech v tom, čeho poskytuje země. Na něm se zakládá snášenlivost a všechno nynější sociální zákonodárství. Naším heslem musí býti a zůstávati láska k bližnímu, osvědčující se skutky. *K.*

Pražské filharmonické podniky.

II. — Po zkušebním roku prvém dostala se i Česká jednota pro orchestrální hudbu do nových drah hned prvním koncertem 13. listopadu. Jestliže v posledním období celá její činnost byla v plynulém svém vývoji zadržována krisemi České Filharmonie a podniky její nesly v hudebním projevu svém neklamné toho známky — dvakráte na př. bez nákladné výpomoci, v celek orchestru v posledních chvílích jen neúplně vtělené nebývaly by koncerty její možny, jednou pro kritické přiostření situace mezi výborem spravujícím pokladnu i jmění České Filharmonie a mezi nedůvěřivým členstvem toho autonomního orchestru, jindy pro mezery ve sboru orchestrovém na jaře se rozpadávajícím — nyní změnily se poměry na její prospěch. Zvýšené vědomí jistoty, že jsou a budou po ruce prostředky k dosažení vytčených cílů, z nichž prvním prostředkem, poněvadž zároveň nejvlastnější podmínkou, je řádně sestavený a úplný orchestr symfonický, mělo v první řadě vliv již na povšechný plán řádných koncertů rudolfinských. Program jejich je totiž výsledkem nejpřísnějšího slohového odlišení od populárních koncertů symfonických a je potěšitelným úkazem, že symfonické tvorbě české připadne tentokráte k dobru provedení tří vážných nových orchestrálních skladeb J. Suka, V. Nováka a J. B. Foerstera. Podnik pak, který může svému obecenstvu nabídnouti na výběr nejen

veliká, nýbrž i zajímavá a časová díla světové symfonické literatury, je rozhodně dobře situován, takže není snad daleka doba, kdy i doma, ve vlastní české domácnosti zkusíme, co znamená, dobývati si přístupu do velkých filharmonických koncertů, kdy tedy na sobě samých zakusíme slast »šťastných držitelů« jednoho sedadla nebo jiné vstupenky, kterou má našinec v živém hudebním období zabloudilý do Vídně nebo Berlína k filharmonikům nebo lipského Gewandhausu, podaří-li se mu prostřednictvím osobní známosti nebo vlivné osoby některé státi se posluchačem ne koncertu, nýbrž jeho — hlavní zkoušky.

První koncert uveden byl letos Českou jednotou pro orchestrální hudbu do rámce nikdy před tím nebývalého, ale nejen vnější rámec, i vzduch byl neobyčejně svěží, protože prosycený svěžím zájmem u nás v koncertních přívalech, zaplavujících nás mnohými všednostmi velmi vzácným, protože na falešné dráhy efektnosti zaváděným. Zdá se však, že skřížily se při té příležitosti k nebývalému, spontánnímu účinu dva kruhy zájmů velmi mocných, ale zřídka souhlasných: kruh zájmů hudebních a kruh zájmů společenských. Návštěva kruhu onomu je potřebou, kruhu tomuto modou, mnozí slučují v sobě motivy obojí. V prvním případě i novota zjevu zlákala mnohé, ale ti mohli odejíti spokojeni a snad se v nich zaklíčil úmysl přijíti do kruhu českého výkonného umění podruhé zase. V jakém poměru co mělo vliv na ráz koncertu, nechme nerozhodnuto na dobu, kdy nebude snad hlavním činitelem přítažlivosti okolnost, že vystupuje v koncertě umělec-solista znamenité pověsti sice, ale — to více váží — zároveň s vysokými honorářovými požadavky, jakým je houslový velmož Eugène Ysaye, nýbrž v první řadě uměnný profil velikých děl samotných. Výsledky další budou poučným dokladem o hloubce hudební kultury v naší společnosti tříd t. zv. »vyšších«.

Čajkovského čtvrtá symfonie z F-moll, op. 36, kterou byl koncert zahájen, je dílo velkolepé umělecké potence, v němž výstřední charakter Čajkovského lidské individuality, projevivší se v jeho tvorbě symfonické neklamně a v plném, ostrém světle teprve v typickém a zároveň svrchovaně individualistním díle jeho hlavním, v šesté symfonii, »pathetické«, — jest ještě aspoň formálně v kolejích zvyklosti formové, ač i tu zjistíme důležité odchylky; ty však jsou spíše jen nutným důsledkem obsahu té hudby, nesoucí ještě všechny známky mladšího a robustnějšího směru komposičního i robustnější machy, nežli snad revoltou proti tradičnímu útvaru sonátovému. Symfonie tato bývá krátce označována heslem „Osud« (Fatum), jak ji sám skladatel později nazval. Podstatné momenty pro její náležité ocenění a tedy i pro vpojení její do souvislosti tvůrčího procesu a osobnosti skladatelovy podává jedině autobiografický dopis otištěný ve druhém svazku knihy »Život P. J. Čajkovského« na str. 118. ruského originálu. Symfonie je dílo programové: myšlenky skladatelovy zabývají se věčnou záhadou lid-

ského života a úlohou, která v běhu událostí jeho připadá tomu neznámému a nevyzpytnému činiteli, který se zove osudem. Ideový základ je tedy nejvšeobecněji lidský: provedení však v konkrétní podobě své nese s sebou a v sobě projev určitého živlu raçového a národnostního.

Mocným thematem osudu je symfonie zahájena. Jeho pregnantními, úsečnými a hrůzné vážnými rythmy vyznačena je jeho nepoddajná, nezdolná moc, kazící štěstí člověka, stavící se mu do prostřed cesty k vytčeným cílům, »která jako Damoklův meč visí nad jeho hlavou a neustále, nepřetržitě otravuje jeho duši.« Člověk je málomocný, jen stesk tichý mu zbývá v pocitu skleslosti a beznaděje, které se v něm vzdouvají, buší úzkostným tepem. Reflexe dospívá ponenáhlu k resignaci, že snad sny jsou krajem lepším nežli skutečnost; ve snách, jimž se člověk oddává, objeví se mu tu nebo tam zářící vidina štěstí: jako krásná dívčí postava s bílou, usměvavou tváří kývá člověku štěstí svůj pozdrav; skutečnost s třeskem rachotícího kola osudu, jen z dáli se ozývá, jako by v ohlase válečné fanfáry před nedobytelným hradem ustupujícího nepřítele. Štěstí je ten zázrak lidského života .. Však byly to sny. Úskočný nepřítel vrátil se k hradu plným útokem, osud zabušil svou fanfárou vítězně na bránu vysněného lidského štěstí, a člověk znova štván je do bouří a zmatků života — stálého to boje s osudem, který konečně snad zhltí jej jak moře.

Melancholická nálada druhé věty ukazuje hoře lidského života z jiné stránky, v jiném stadiu: když po denní lopotné práci vrací se člověk k svému krbu, osamělý, často nad rozečtenou knihou klesá mu hlava pod tíhou vzpomínek, smutku, že mnohé již bylo, že mnohé již minulo. Vzpomínky na mládí života, na jiné doby mladistvé podnikavosti osvěžují poněkud mysl člověka, v němž již nesvítá odvaha znova začíti život nový, snad i proto, že mnoho v minulosti ztratil, co nikdy nebylo již nahrazeno. Vše je již vzdáleno a probírati se vzpomínkami na minulost, je přece tak smutné a sladké zároveň ..

Bez určité nálady zastihujeme lidský objekt svůj ve větě třetí, rozhodně realistně založené. Fantasie člověka v polospánku způsobeném požitím trochy opojného vína těká s předmětu na předmět, myšlenky snivé jsou spíše vrtošivými arabeskami, nemají určitých tvarů, nemyslí se při nich vlastně na nic a postřehuje přece mnohé ve zvláštních liniích. V tom vynoří se vzpomínka v konkrétnější tvar: kdesi na vsi viděl člověk opilého mužíka, slyší jeho pískavý popěvek a nějakou odrhovačku. V tom však zase jej myšlenka přenese do města, kde z dálky doléhá k jeho sluchu pochod vojenské hudby. Bez ladu a skladu, v bizarních, trhaných liniích přenesla se skutečnost v neurčitý, mátpžný sen, rozervaný a nesouvislý.

Tak plynul život člověka-samotáře, filosofa první věty. A přece je radost na světě, přímá, skoro hmatatelná radost! Kde lze ji spatřiti? V lidu, který bez rozvah, bez skrupulí se

jí oddává při svých slavnostech. Bezděky zahloubává se člověk-filosof do radosti jiných lidí, ale ti si ho nevšímají, jdou bez účastenství podle jeho osamělého smutku, vzbuzeného vzpomínkou na moc neúprosného osudu. Filosof se v člověku týčí: Což není ve světě radosti, kde tolik lidí se veselí? Je ještě radost, prostá, mohutná radost. Raduj se z radosti jiných a — budeš moci ještě dále žíti.

Altruistním heslem zakončil Čajkovskij program své symfonie, který prý, jak se samo sebou rozumí, není dosti detailní, neboť »kde končí slova, tam začíná teprve hudba« podle Heinea. Nebylo by nezajímavo, kdyby učiněn byl zevrubný pokus o stanovení parallely mezi ideou Čajkovského, která je základem čtvrté symfonie, a mezi ideami Tolstého, s nímž byl na čas v bližším styku osobním a dopisném po roce 1876. Nelze aspoň nepozorovati, že jak v této, tak v pozdějších dvou symfoniích setkáváme se s programatickými ideami, jež Tolstoj vyhlásil zejmena ve svém spise »V čem je má víra.«

Všimněme si však dále toho, jak význačně promluvila hudba ten zajímavý program. Pravil jsem již shora k charakteristice díla, že přes individuelní a zároveň typový ráz svůj zachovává ještě formovou zvyklost sonátovou. Proto — dobře-li se pamatuji — nebylo dosud o ní promluveno v souvislosti s vyznanými zámysly skladatele, s jejím programem. Význam ovšem má i forma: a tu je nápadno, kolik nového dovedl jí Čajkovskij přinesti, kolik osobitosti a svérázu do kadlubu sonátového dovedl naliti na svém základě programovém. Způsob, v jakém vytvořila jeho vynalezavost hudební linie a scény z prvků myšlenkových, prozrazuje již neklamně onen individualistní lví spár, který rval pak plným úsilím, násilně symfonické obrazy páté a šesté symfonie.

I zvukové provedení, ačkoli ještě nevyhnané pro ostří sebe pitvající výstřednosti, jako v šesté symfonii, má již při veškeré solidnosti své konstrukce, projektované Čajkovským jako učitelem harmonie, přece již rozběhy do neobvyklých novot. Bylo u nás vzpomenuto, jak symfonie tato již svým začátkem (motivem osudu) v Praze vyvolala nemalé zděšení mezi hudebníky, když byla sem soukromě přivezena Hřímalým. A což její scherzo s ostinátním pizzicatem smyčců (věta třetí) není ještě větší licencí, kterou si mohl dovoliti jen instrumentátor tou měrou genialní jako Čajkovskij? Musilo by býti vyhraženo zvláštnímu rozboru, kdyby měly býti stanoveny všechny známky charakterisující dílo, jež svým vzletem a obrovským rozpjetím obmyká záhady dění a účelu života a jež uchvacuje svojí silou nevyškoleného posluchače, uvádí v nadšení znalého hudebníka a k bádavému přemýšlení nutí toho, kdo obral si za úkol studium kulturních základů hudebního umění a jeho souvislosti s psychou jedince a danými v ní formacemi určitého světového názoru.

Po tak skvělé introdukci koncertu přišel Eugène Ysaye jako umělecký host v českých koncertech dosud neznámý a hrál

Bruchův druhý houslový koncert z D-moll, op. 44., málo kdy slýchaný, protože pro virtuosy houslové méně bravurní. Ysaye je naveskrz individuelním umělcem a v dnešní záplavě »mistrů« houslové hry to jistě něco váží. Způsob, jakým jeho hra přehodnocuje vynikající technické kvality v skvělé plné květy kvalit ryze uměleckých, je úžasný: všimněte si jen, jak dokonale pružný, neobvykle dlouhý a lehký smyk jeví se prostředníkem pravdivého pathosu přednesového, který se žene jako bouře, jak měkký stisk strun přináší zpěvným částem onu zázračnou vyrovnanost zvuku téměř nehmotného, kterým dovede snad již jen Ysaye opíjet jako nefalšovaným vínem vřelého individuelního procítění. Celá jeho hra je řetězem napínavých momentů, v nichž spájí se k nerozlučitelnému účinu hluboká hudebnost a ryzost provedení. A nejen k Bruchovu koncertu připínají se stejná pozorování: i v jeho skladbách, jež dále hrál (»Chant d'hiver«, Píseň zimy — a Caprice d'après l'Etude de Valse de Saint-Saëns« — Caprice na valčíkovou étudu Saint-Saënsovu) stejné vlastnosti hry byly vykrystalisovány. Při první skladbě bylo zajímavo pozorovati bezprostřední i prostředkovaný účin její na posluchače i hudebníky: je tak zvláštní, že musila reakce přijíti rovněž zvláštním způsobem. Obecenstvo netheoretisující nemohlo se ubrániti mrazivému charakteru té zimní nálady, jež zvukem skladby se rozlila koncertní síní; ba dokonce bylo i napsáno, že ta hudba vskutku jako mráz zalezá za nehty. Úspěch skladby byl by tedy po stránce jejího illusi vzbuzujícího účinu dokonalý. A to bylo vlastním účelem jejího položení na pořad koncertu: Ysaye — při nedostatku jiného vhodného skladatelského subjektu — se svou skladbou stal se u nás bezděčným předmětem demonstrace francouzského směru skladatelského, který je vlastně u nás znám pouze dle jména Vincenta d'Indy, nikoli dle svých hudebních projevů. Theoretická uvažování obírala se tentokráte ryzími formálnostmi, nedostatkem thematické prý konstrukce a nadbytkem nejodvážnějších dissonancí. Nechávala tedy jednostranně mimo úvahu hodnoty hudebně poetické, jimž ovšem nepřekáží, nýbrž podstatnou jejich složkou je rozsah skladby — i časově naznačující délku nepřečkatelné téměř písně zimy, klidně se nesoucí nad bílými pláněmi anebo zase hučící s vichrem a sténající s melusinou... Skladba Ysayova byla tedy novinkou ve dvojím směru: provedení její bylo pražskou koncertní premierou a zároveň svéráznou ukázkou skladatelského směru d'Indyovského u nás z vlastního názoru neznámého. Za to ve druhé skladbě zajímala hudební duchaplná, třebas jen k základnímu thematu přizpůsobená macha, jež poprvé dala blýsknout Ysayově virtuositě.

Jestliže připočteme ke dni večera ještě Dvořákovu Slovanskou rhapsodii č. 2. z G-moll, s dostatek známou i ceněnou, podává se účet prvního koncertu České jednoty pro orchestrální hudbu dojista způsobem v našich poměrech vynikajícím, jak bylo spravedlivě též uznáno těmi, kdo ve svých zkušenostech přehlížejí celá desetiletí vývoje pražského hudebního života a jimž lze v té příčině dáti plnou víru. P. d.

Lily Braun: Ženská otázka. (Nákladem Samostatnosti). — Od ženy dostáváme zde konečně obsáhlé dílo, jež snaží se býti vědeckým, formulujíc požadavky ženské emancipace, stavíc je na podkladě života socialního i norem ethických a opírajíc je o psychologii ženy. První díl podává zatím pouze dějiny ženské otázky, postavení ženy v socialním životě, politicko-socialní zákonodárství týkající se ženy, druhým dílem slibuje autorka pojednati o civilním a veřejně právním postavení ženy a zaokrouhliti celou otázku ethickou a psychologickou basí. Vřelost s jakou se ujímá spisovatelka předmětu, jenž je ovšem vskutku jejím osobním, ač je pochopitelnou, vadí leckde objektivnosti a nestranné chladnosti, třeba že nechybí zase míst, kde autorka dovedla postaviti sebe zcela stranou a posuzovati otázku jen jako vědecký problem. Prvním dílem má býti čtenář uveden v dějinné pozadí otázky, jež je zase úvodem k hlavní stránce ekonomické. Historická část, nejzdařilejší ze spisu, líčí otázku a její řešení ve starověku a končí stoletím revoluce. I principielnější druhá část nepomíjí dějin, a spisovatelka podávajíc vývoj problemu, pokusila se naznačiti zde i konečné jeho řešení. Poutavě podáno líčení sil pudících ženu k emancipaci za svá práva, popsána proletaristická práce ženy, měšťanské ženské hnutí, úkoly socialně politického zákonodárství. V posuzování přítomných poměrů není autorka dosti přesná a správná, často činí z výjimek pravidlo a v líčení mužů spíše přehání, své požadavky více na ideály stavíc než na přírodu. Mnohé, zvláště politicko-socialní hyperboly vysvětlí se snadno socialně demokratickým stanoviskem spisovatelky, což nezřídka vede k nepřijatelným důsledkům. Kapitalistický pořádek, míní na příklad autorka, nemůže ostáti bez práce ženy, ale tato převrací pojmy o rodině, vzájemném poměru muže a ženy, v rodině i společnosti, nutno tedy kapitalistický řád na záchranu společnosti opustiti. Střízlivě nutno také posuzovati praktické návrhy spisu: uvolnění služebnictva z osobního služebního poměru, omezení tovární práce vdaných žen, odstranění domácí práce nutným rozšířením tovární, snížení pracovní doby, připuštění ženské konkurence, a jiné méně významné návrhy, jež ovšem vyplývají ze základního pojetí celého problemu. Příliš pak viděti ženu na příklad ve výroku: »Teprve poznání, že celá bytost ženy je rozdílna od mužovy, že bude znamenati stále oživující princip v životě lidstva, činí hnutí ženské tím, čím jest vzdor nepřízni nepřátel i indiferentnosti přátel: socialní revolucí.« — Ač člověk sledující socialní i duševní hnutí nemůže dnes býti lhostejný k celé otázce, nepřijme přec ani její zastance všech autorčiných soudů, jíž ovšem tane na mysli úplná rovnoprávnost jako konečný cíl řešení problemu; leč lze pochybovati, že nalezla v tomto jinak dobrém spise cestu, jak otázku prakticky nutno řešiti, a jak ji vývoj rozřeší sám. *Tichý Gustav.*

Literatura, umění, věda.

V říši tulipánků. Veselohra o 3. děj. od R. Svobodové. Poprvé v Nár. div. 12. listop. — Několik časových tónů ve staré písni o otcích a dětech, o světoobčanech a Kocourkovácích. A třebas několik našich, českých tónů. Na jedné straně dva páry mladých lidí, jež sobě i jiným rádi o sobě říkají, že mají prosté živé jarní poslání v této zemi, rozkvésti v ní, že jsou mladá, jasná síla, živý oheň, že si život dobudou svou radostnou prací, budou zmužile a svobodně žít, sami mnoho poznají a budou učiti jiné, až kolem bude mladé veselé světlo a svět bude stále vznešenější. Ano, jež by rádi prý všechny lidi osvítili a všechny hlouposti jim odpustili a přece, přece — šidí kocourkovské hloupé slečinky takovou zlou likérkou z papriky a pepře a mají z toho radost a dráždí obmezenou paničku Křikavovou zbožným přáním: „Že vy jste neseděla v tom voze, který slečna Helenka spustila s vršku a že jsem já to neviděl. Jak byste byla veslovala rukama a řvala a co bych se já byl nasmál!“ A na straně druhé svět maloměstské honorace, žijící líně a potmě jako škvoři pod kamenem, pro něž je jen život školou ale život takový: všechno, co se v městě stane, si povíme a co se děje ve světě o to se nestaráme, honorace, jež pořádá na svůj svátek k své oslavě přednášky a hostiny, chlubí se a pomlouvá a k ukojení své ješitnosti sklání se před vyššími a bohatšími a tvrdě se chová k nižším a potřebným. A přece, přece — schází se a společensky žije, zná kouzlo hudby, zaměstkná dokonce zvláštního učitele hudby, jenž celý pluk andílků-dětí naučí pěti překrásné písně, (ach, a z těchto andílků, když dorostou, mají se státi takové hloupé slečinky, jako se tři nám přišly ve hře ukázat?) a sbírá na své chudé. A tyto dva světy mají na čas jistá nedorozumění a dobrodružství, lehce svážou a ku spokojenosti rozvážou lehounkou zápletku a na konci, když se oba párky milenců dostanou, rozejdou se zase oba ty světy cize a nepřilnavě pod padající oponou, a stojí na konci hry právě tam, kde byly na konci prvního jednání? Na pohled ano. Tato neuvěřitelná, nepřirozená a nemožná věc (neboť „musíme milovat všechny, kteří trpí, i všechny, kteří se radují, poněvadž bolest i radost povyšují k moudrosti a rozmnožují duševní statky této země“), tato divadelní, namalovaná, nepřekročitelná propast, jež tak cize dělí city a myšlení — nikoliv zájmy hmotné — lidí jednoho ovzduší a místa, je možna zvláštním trikem veselohry, jež uvádí na scénu dnešní mladý promenádový a premierový svět a s ním současně svět z polovice minulého století, jež zamlčela a odeskamotovala spojující článek těch dvou generací, totiž generaci otců a matek našich „mladých, jasných sil“. Ale což na tom, na kulisy je nutno nanášet barvy! A pak ta propast je skutečně jen zdánlivá. Viděli jsme už, jak naši mladí, jež mají rozlévati kolem sebe „mladé, veselé světlo“, jsou nízce škorpiví (likérka, Křikavová na voze). Jsou i neméně honosiví a chlubní jako ti praví Kocourkovani a jen pro své zájmy ještě více zaujati než oni. Jaký pak je to spisovatel „hrdinné výchovy“, když chodí jako Guliver k Liliputánům, trošku jich tam pošlapat! Jenž běhá se zápisníčkem po městě a jako amatér do Kodaku zachycuje jizlivě jen slabosti a zrůdnosti a doma je snad ještě zlomyslně retušuje a přidá jim schválně jakýchsi zbytečných zkřivenin a boulí! Tak pod zářivým povrchem jsou tito mladí svým nakaženým jádrem dosti blízci starým. A ti staří zase jim se velice připodobují tím, co v jejich jádru je dobrého. Podivín, důchodní Vlna chodí po jevišti ve svých Eneáších, Ezdreáších a Aronech jako přestrojený filosof, jako nějaký český Diogenes, jako by jen byl čekal na okamžik, až umíráček zacinká nad Šindelářovou, aby úprkem se zmocnil Šindeláře, jemu svou dceru namluvil, Helenku z Prahy odvolal, do svatby ji nutil — všechno to jen proto, aby milence, Setunského a Helenku, přinutil k vyznání a mohl se radovat a vyhazovat klobouk do vejšky, že se mu to tak podařilo! Sejměte s Křikavové několik těch nalepených bradavic, kdo ví, neho-

dila-li by se do nového světa. I ta slečna Kuře, která sbírá klepy a jedovatiny, kdož ví, nevykuklila-li by se ve 4. jednání jako zosobnění nových ctností a současného jara celého kulturního světa, dokonce třebas jako — Poesie! Jest to jako s tím Goethem. Setunský se vydává za Goethe a nikdo v městě nepozoruje, že si dělá dobrý den. A přece i ta hloupá slečinka ví, že „Aninčin strýček má vaši sošku (Setunského-Goethe) na skleníku, ale tam máte v zadu copánek s mašlí" a místní pucifous pamatuje se, že Goethe umřel a na konec Vlna se přizná: „Hned jsem pochopil, že tohle není Goethe" . . Jak bylo lze Setunskému chodit po městě v přísném inkognitu, čert ví! A kdož ví, stopujete-li a shledáváte-li vnitřní vztahy hry, nenapadne-li Vás, že snad v tom všem je jakýs jinotajný smysl! V říši tulipánků? Není to tam, kde tak honosivě zvedají hlavičky do výše a tak samolibě se krášlí krásnými barvami? Není to tam, kde myslí, že začíná nový krásný život světlých bohatýrů, když se zadeklamuje něco pěkného z Emersona, Nietzsche a Keyové, ale při tom žije způsobem starých, malicherně a nízce a dokonce ramenářsky? Ale ne, ne! Jen slyšte Setunského. V jeho slovech jest výklad i usmíření těchto namanujících se odporů a protiv. „Sám jsem nehotový, samý rozpor a samé hledání. Někdy mám lidi rád, všechny miluju, všechny lituji a rád bych byl tak silný, abych všechny osvobodil od malosti, od hlouposti, od pověry a rád bych se s nimi podělil o všechnu svou radost z umění, z krásného slova nebo obrazu, ze zahrad v podzimu, ze všeho, co je darováno všem a čeho si nikdo pro malichernosti nevšímá! Ale když přijdu mezi ně a vidím, že se jim nechce jíti jinak než hlemýždím krokem, že je všechno rozčiluje, co není váhavé, okoralé, tisíckrát pojmenované a známé, smál bych se jim rád, když nelze jinak a nemám jich rád." — Tedy ne tulipánci, ale slabí ještě a křehcí lidé, ještě na cestě, daleko od přístavu, ale s touhou po něm a s vnitřním odhodláním i úsilím, tam se dostati. Žehnejme jim na cestu a přidružme se! Abychom si vzájemně dodávali mysli a umdlévající podporovali.

Postavy hry pí. Svobodové jsou silně karikovány i hodně idealisovány. Byla tedy vzácná příležitost oživiti jeviště celým panoptikem zvláštností. Herecky však byla hra podána dosti stlumeně. Jedna osoba zůstane však nezapomenutelna svojí klasickou dokonalostí, pí. Hübnerové Křikavová. Úsečný tón její vyřídilky, její všechen zjev, účes i toaleta byly typicky dokonalé. *P.*

William Lecky. Známý současnický dějepisec anglický, William Edward Hurtpole Lecky, zemřelý dne 23. října t. r. v Londýně, byl rodem Ir, narozen jsa v Newtown-Parku u Dublina r. 1838. R. 1859 graduován byl na universitě v Dublině; roku 1895 byl členem dolní sněmovny za universitu tu. Jeho dějepisná literární činnost vztahovala se namnoze na dobu vrstevnickou. Prvním jeho dílem byla sbírka essayů „The leaders of public opinion in Ireland," jimiž ujasňoval snahy a činnost irských vůdců veřejného mínění. Sbírku tu uveřejnil r. 1861 anonymně. Když pak nabyl svými historickými pracemi jména proslulého dějepisce, jehožto zkoumání proniknuta jsou duchem filosofickým, vydal je r. 1871 po druhé pod vlastním jménem. V essayech vypracovány zejména karaktery Swifta, Flooda, Grattana a O'Conella. Také dílo jeho z posledních životních let „o demokracii a svobodě", hledí v tuto stranu jeho činnosti, jakož i jeho ostrá karakteristika Gladstona, jehož činnost posuzoval velmi nepříznivě, zejména zákonodárství Home-Rule. Sem připadající spisy z poslední doby života jeho jsou: Politická cena dějin (1892) a Britské impérium, jeho cena a vzrůst (1893). Valné rozšířenosti a známosti došly jeho Dějiny irské, jež jsou vlastně posledním oddílem jeho obsáhlých Dějin Anglicka za osmnáctého století". Dějin Anglie jest 12 svazků; posledních 5 zabírá vypsání osudu Irska od vydobytí jeho Tudory až do unie s Velkou Británií roku 1801. (Vydány r. 1878—1892). Známější ovšem mimo jeho vlasti jsou jeho spisy kulturně historické a bohoslovné, zejména Dějiny vzniku a vlivu ra-

cionalismu v Evropě. Dějiny racionalismu vyd. r. 1865. Do r. 1872 pořízeno patero anglických vydání a Dějiny ethických hnutí v Evropě za doby od Augusta až do Karla Velikého. — R. 1895 Lecky povolán za člena tajné rady (Privy Counci). Spisy jeho překládány kojně na evropské jazyky. Na český jazyk vyloženy zejména Dějiny Racionalismu v Evropě drem J. Žďárským (vyd. nákl. J. Pelcla v Praze 1902).

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Již opravdu pominuly časy, kdy ve Vídni a od Vídně až k Litavě dělali si z „betárů" dobrý den. Nyní jako by chtěli začít v Pešti. Sotva že o jednotnosti armády promluvil na říš. radě 17. listop. mp. Koerber, již byl z Uher řízně ihned odbyt. Hr. Tisza nazval to v uher. sněmu za jednomyslného jeho souhlasu diletantstvím distinguovaného cizince a Fr. Košut (dle N. Fr. Presse 20. listop.) pravil: „V Uhrách je celý národ odhodlán odmítnouti co nejrozhodněji všeliké vměšování se." Velmi zdvořile na to odpověděl 20. listopadu Dr. Koerber, řka, že obsah vyrovnacích zákonů zůstává závazný pro obě části, dokud nebyl oběma cestou zákonitou změněn. — Dne 20. list. začaly na říš. radě řeči o Körbrově proslovu Dr. Herold pravil, že K. všechno léčí řečmi. Úřadnická vláda ztroskotala úplně. Čechové nebudou pomahat ani Körbrovi ani Maďarům. Mp. Körber pravil, že podmínkou existence monarchie je, aby se národové volně vyvíjeli. Jak možno mluviti o volném vývoji ve státě, kde 5117 česk. dětem ve Vídni odpírá se zřízení obecné školy, ježto prý český národ není národním kmenem. Kde v Korutanech a ve Slezsku se jazyky slovanské na rozkazy s hůry vyhazují z úřadů. Kde se nám odpírá čes. universita, poněvadž jí Němci nechtějí. Jak Dr. Herold, tak i interpelace Dr. Stránského výslovně žádají, aby vláda Koerbrova odstoupila. — Bärenreuther praví: Správa, vedení a vnitřní organisace celé armády patří panovníkovi. Vojsko je starší než ústava a bylo vždy jednotné. Elfenbogen souhlasí s Bärenreutherem, že Rakousko spasí národní samospráva národů. Vyrovnání je mu smlouvou, kterou uzavřel šéf rodu habsburského s Uhrami a jejíž útraty pak císař rakouský převalil na bedra rakouského obyvatelstva. Má-li mít uher. sněm právo mluvit do věcí armádních, musí to právo dostat i rakouský parlament. Nesmíme moc uher. sněmu zkracovat, nýbrž musíme se snažit, moc rakouského parlamentu zvyšovat! Pro vyrovnání nebudeme za žádných podmínek, jestit nesmírnou škodou pro Rakousko. — Wolf nechce parlamentní ministerstvo. Vláda nechť si vypomáhá §em 14., jen at nedělá Čechům ústupků!

Mp. Körbrovi odpověděl v peštské sněmovně 21. listop. hr. Tisza. Neexistuje prý rakouskouherský zákon o vyrovnání. Jsou to zcela neodvislé zákony, uherský a rakouský, vydané v různém čase a v podstatných kusech se různící, na základě jejich parity však vyřizují se záležitosti společné. Dále pravil Tisza a s touto částí výkladu strana neodvislosti nesouhlasila, že kdyby v Uhrách přijat byl zákon o změně nynějšího právního stavu (záležitostí společných), dosáhl by potvrzením koruny formální právní platnosti. Ale nový pořádek zjednán by byl teprve tehdy, až by ve druhém státě mocnářství přiměřený zákon vstoupil v život. Proti tomuto výkladu uvedl Košut, že vydá-li uherský říšský sněm v dorozuměni s králem zákon, má pro Uhry platnost ne pouze formální ale rozhodnou. V Uhrách pochází prý všecko právo od národa, v Rakousku však od císaře. A Polonyi pravil, že Uhry nemají svou ústavu z milosti Rakouska, jako by Rakušané byli došli až k nejkrajnějším mezím povolnosti. Naopak, Rakousko dostalo ústavu jen zakročením Uher. Uherské vyrovnací zákony jsou z července, rakouské teprve z 21. prosince 1867.

Do rozpočtu na r. 1904 zařazeno jako první část nákladu na nová děla, 15 mil. korun,

Země české. — Pokusy a snahy o sjednocení stran, projevivší se nepřímo zakládáním Národní rady a nyní přímo sjednocením stran agrární, mlado- a staročeské, jsou pozoruhodny po dvojí stránce Předně svědčí o tom, že taková diferenciace stran, jak se vybavila v našem životě politickém za posledních desetiletí, je nepřiměřena politické síle, politickému uvědomění a snažení národa. Politické strany u nás odděliviše se náhlou erupcí z povšechného proudu absolutní jednoty, nemají tolik vnitřní síly, vlohy a zájmu, aby mohly vytrvale překonávati sklon ke splynutí v původním jednotném tělese, což je ovšem jen důsledkem věty prvé. Můžeme tudíž s poměrnou jistotou čekati, že uvědomění této slabosti, projevivší se hotovým už sjednocením, postupně ovládne i ve stranách mladších a stane se vzpruhou sjednocení i jich. Poslanci nár. sociální Černý, Fresl, Choc, Kloťáč a Sehnal a Dr. Baxa přihlásili se ke společným poradám českých delegátů „k boji proti vládě Körbrově i proti cislajtánské soustavě centralistické.“ Podle Radik. Listů (č. 95. z 21. list.) je účelem přihlášení se toho „zabezpečení obstrukčního postupu celé české delegace proti vládě Körbrově.“ Otázky programové zůstaveny stranou. Podle Samostatnosti (21. listop. č 94.) „jmenovaní poslanci zřejmě tedy chtějí chytnout falešné Mladočechy za slovo.“ — Samostatnost v témže čísle se táže, jakým právem dělají Mladočeši pořádek v národě, když ho nečiní doma. Námitka tato zdá se nám naopak důvodem pro koalici, nebot nečiní-li Mladočeši z osobních ohledů tento pořádek, mohou jej učinit přívrženci mladých stran v koalici, budou-li stále a stále k věci se vraceti.

V obchodní komoře olomoucké „přijat“ byl rozpočet tak, že českým členům nebyla dána možnost, aby jej prozkoumali, předseda Brandhuber jednání nepřipustil a bez speciální debaty prohlásil rozpočet za schválený. Sdělení presidiální stalo se jen německy. Poněvadž vládní komisař jednacímu řadu platnosti nezjednal, opustili čeští členové počtem 11, schůzi. „Pozor“ praví, že je v něm mnoho položek podezřelých a že z něho plati se agitace pro volby komorní.

Hospodářský. Co bylo již od měsíců nehotovým faktem, uzrálo v tomto týdnu. Valná hromada akcionářů *turčanské cellulosky* usnesla se skoro jednohlasně, aby továrna, která pro „panslavské rejdy“ nedostala povolení k provozování živnosti, byla prodána maďarskému úvěr. ústavu. Akcionáři, z většiny Ceši, z menšiny Slováci, utrpěli škodu na úrocích, které jsou při kapitálu milionu korun, dosti veliké na naše poměry. Jest to předrahá zkušenost, ale přece jen dobrá! Ta totiž, že v cizině (a Uhry jsou přece cizinou!) podniky hospodářské, zakládají-li se již z národnostních pohnutek, za takové nikdy vydávány býti nesmí. Toho mohli si býti předobře vědomi zakladatelé cellulosky

Živnostenská banka přeměňuje svoji mladoboleslavskou svíčkárnu, kterou koupila v dražbě za 351.000 korun, na akciovou společnost s kapitálem 1 milion korun. Firma zní: Monopol, akciová svíčkárna a voskárna v Praze. Jmenovitá akcie obnáší 400 korun; počet akcií pak 2500. Živnostenská banka předá společnosti tuto továrnu za 400.000 korun v akciích.

Jak ani jinak čekati se nedalo, klesá náš dovoz *cukru* do Uher od zavedení surtaxy. Neodpadl však docela, protože náš cukr je mnohem lepší kvality a naše cukrovary, aby si udržely obchod, prodávají i pod výrobní cenou.

Snad nepotrvá dlouho radost našich kruhů průmyslových a obchodních nad novým levantským tarifem, který od 1. pros. nabude platnosti. Německá ředitelství drah (v říši) pracují ve spolku s německou levatskou linií na novém německém levantském tarifu, do něhož zahrnuty jsou naše pohraničné stanice. Nový tarif, který bude konkurovati s naším levantským tarifem, bude hotov nejspíše na jaře 1904.

Průmyslová rada jednala v poslední schůzi o *pracovní době*. Tento požadavek dělnictva po zkrácení doby pracovní, je pravým kamenem úrazu ve stycích podnikatele a lidu pracovního. Při jednání o pracovní

době při parních kotlích a strojích, označil kom. rada Vetter statuování osmihodinové doby pracovní pro jedinou kategorii za ničím neodůvodněné ba i za považlivé prolomení jedenáctihodinové doby pracovní; většina přijala resoluci proti novému zákonnému upravení pracovního dne zmíněné kategorie dělnictva.

Špatné hospodářské poměry *Dalmacie* povzbudily průmyslovou radu k resoluci, jíž vyzývá vládu, aby zřídila dvojtřídní obchodní školu v některém vhodném městě vinnou klausulí ochuzení a i jinak zanedbávané Dalmacie a ministerstvo obchodu vyzývá pak přímo, aby škola ta již v nejbližším příštím roce školním byla otevřena. — V jiné resoluci vyzvána byla vláda, aby při novém vyzbrojeni dělostřelectva byla domácí industrie respektována, již proto že tuzemský ocelový a střelecký průmysl dobré pověsti požívá a že jeho zanedbávání při novém vyzbrojení by nejen doma mu uškodilo, ale i dobrou pověst v cizině velmi značně poškoditi mohlo

Bulharsko odvolalo svoji výpověď *obchodní smlouvy*, čímž ubyla prozatím jedna starost. Co se týče smlouvy italské, předloží vlády parlamentům předlohu, která je zmocňuje uzavříti obchodně politické provisorium s Italií. *M.*

Sociální. O hnutí volebním pojednal sjezd *sociál. demokracie* 11. dubna. Ani lid, ani ústředí strany ve Vídni nejeví zvláštní horlivosti pro dobytí rov. práva hlasovacího. Nejvíce ještě konalo se v Čechách, v Brně dokonce krev tekla, ale Vídeň se nehnula. Při tom se zapomíná, že nejen o voleb. právo do říš. rady jest usilovati, ale především a hlavně do obcí a do zem. sněmu. V obcích se rozhoduje o chudinství, o sociál. a obec. politiku a p. Pomoci dělnictvo od nikoho se nemůže nadíti, stojí za tento požadavek samo. V Čechách založena Liga, ale pro tu není porozumění. Bude-li jí třeba, ani všeobecné stávky se neodříkejme. Proto je nutna silná organisace politická a odborová a zdokonalený tisk. Jeden z řečníků doporučoval zakládání konsumních spolků jako prostředek proti měšťáctvu, Dr. Adler však radil vzíti poučení z gener. stávky v Belgii, jež právě hladkým ukončením svědčí o disciplinovanosti dělnictva. — O dualismu měl dlouhý referát red. Arb. Zeitg. Austerlitz. Uhry chtějí od Rakouska a my je máme odškodnit za to, aby zůstaly. R. 1867, když se o vyrovnání jednalo, uherští zástupci značně obmezovali práva panovnická, rakouští pak pro zachování jich obětovali Uhrům zájmy naše. Dualism jest poměr mezi Uhry a dynastii. R. 1867 považovali jej Uhři za vymoženost, nyní za zkrácení svých práv. Němci dualism u nás chránili, ale ježto cítí se nyní národně utlačováni záleží jim více na národnosti než na dualismu a oni první jali se dualism podkopávat. Rakousko žije z iredentismu svých národů, z toho že vzájemná nechuť národů k sobě je silnější než nechuť k Rakousku. Máme snášet dualism státoprávní k vůli hospodářskému? Na tomto záleželo především zemědělským Uhrám. Do r. 1851 vybíralo se i clo na zboží z Uher a bylo dobře. Ale rak. banka dala při rozdělení Uhrám kredit a sice ač měli nárok jen na 30—35 mil. brali až 110 mil. Pro Uhry je banka zdrojem vysokých profitů. Společná banka, společná měna daly uher. papírům jistotu rakouskou. Praví-li se, že se agrární Uhry doplňují průmyslovým Rakouskem, platí to jen potud, pokud jde o vzájemný poměr obou k sobě, ale neplatí to, jakmile jde o poměr celku k ostatní Evropě. Tu jsou zájmy obou protichůdné. Rakousko potřebuje ochrany pro průmysl a svobody obchodu pro zemědělské produkty — Uhry žádají posud svobody obchodu pro průmysl a ochrany pro zemědělství. Rakousko potřebuje svobody obchodu na východ, ochrany na západ, Uhry naopak. Uhrům také se podařilo zavříti dvéře na Balkán a náš export do Srbska a Rumunska klesl již o 50 mil. zl. Austerlitz uzavírá: státoprávní dualism zrušit, hospodářsky se osamostatnit a žíti vedle sebe; hospodářsky odkázáni na sebe jsme a není pochyby, že po krátké celní válce dojde k hospodářské dohodě na základě svobodných smluv. O návrhu rozpředla se debata, o čem příště.

Ozvuky a paběrky.

Pastýřský list praž. arcibiskupa ku kleru. (Volná parafrase s poznámkami.) Faráři a kaplani! Předním ano jediným zájmem Vaším jakožto služebníků církve musí býti zájem církve. Všeliké jiné zájmy, ať národní, ať jakékoliv jiné, pokud se příčí tomuto nejvyššímu zájmu (který v církevní terminologii slove „věčným zájmem duší nesmrtelných") musíte pustiti se zřetele. Že někteří z Vás ukázali v nich horlivost, zasluhuje pokárání. Církevní autorita bude jednati vždy na prospěch svých zájmů (= „věčných zájmů duší nesmrtelných"); to jest, bude se chránit popudit některý národ proti sobě a znesnadnit tak své posice, bez toho již dosti ohrožované v těchto těžkých dobách. Poněvadž dnes nelze mysliti na výboj, hledí zachovati status quo. Jest ovšem možno, že některý národ přece se bude domáhat uplatnění svých požadavků i na poli církevním. Tehdy bude církevní autorita uvažovat svědomitě, co by mohlo poškoditi zájem církve a co ne, co více, co méně (Pozn. E duobus malis minus eligendum.) Němci jsou veliká moc. Vilém! Habsburská dynastie! Katolické centrum! Kdyby se na př. kat. centrum zasadilo o rozdělení diecésí? A kdyby byla naděje na obmezení hnutí Los von Rom?.. Ale pak by zase mohlo Los von Rom vzniknout mezi Čechy? Bylo by tedy nutno uvážit („s úplnou nestrannosti"), které zlo je menší? Kde církev ztratí víc, kde míň? Je to početní příklad. Dle všech zásad mathematických Němci>Češi. A pak: Češi pohubují, ztropí rámus. Ale více se nestane (dle počtu pravděpodobnosti). Je to, celkem vzato, přec jen holubičí národ.. trochu mnoho ovšem vrká, to jest nepříjemné, ale nikoli nebezpečné. Tedy kdyby nebylo vyhnutí, v zájmu církve, bylo by nutno počítati. Bylo by to sice nepříjemné v každém případě. Bylo by to nepříjemné i pražskému arcibiskupu, neboť pokoj by byl porušen, diecése ztenčena, i příjmů úbytek! Ale — zájem Církve! Prozatím vším právem žádá se ode všech, tím více „od kléru, aby měl plnou důvěru, že jeho arcipastýři sami dovedou a mají nejlepší vůli, aby postřehli zájmy svých diecésanů" (= zájmy jejich duší = zájmy církve = zájmy své). Ale není ještě vše ztraceno, jen Vy, bratří, výkonní orgánové, lijte olej do rozbouřeného příboje národnostních svárů,*) který dnes i do lodičky Petrovy se opírá! „Utvrzujte věřící v lásce a v důvěře k církvi sv. a k apoštolské stolici!" (Zejména Vy, kaplani a faráři čeští! Zájem církve toho vymáhá, nepohněvati Němce víc než třeba. Proto jsem pastýřský list nevydal tenkrát, když oni pozdvihli hlasu svého na rozdělení diecésí, ale teprve, když i Vy jste se ozvali.)

W. Polenz, realistický romanopisec německý zemřel letos v listop. ve věku 43 let. V románech: Der Büttnerbauer, Der Grabenhäger, Arbeiter, líčí život sedláků a zeměděl. dělníků. V románě Thekla Lüdekind popisuje malou němec. residenci, v Liebe ist ewig moderní život v Mnichově, ve Wurzellocker snahy a směry nejmladší literatury. Napsal i tragedii ve 3 jedn.: Junker u. Fröhner.

*) Toho vyžadují dnešní smutné časy. Nebývalo tomu vždycky tak. V osvíceném středověku bylo na př. zájmům církve přiměřeno, honiti katolické národy ve jménu Kristově v boj proti kmenům v temnotách pohanství dosud pohříženým a tyto hubiti a vražditi; katolické Němce proti kacířským Čechům; věrné katolíky proti kacířům německým. Abych z dob novějších příklad uvedl, bylo spasitelno vybízeti zbožné mocnosti, které zachovaly věrnost Apoštolské Stolici, proti bohaprázdné a věrolomné Italii; bylo vhodno podporovati katolickou Francii v boji proti rozkolnickému Rusku nebo kacířské říši Pruské.

Článek K. Rohana: „Moderní stoupenci Husovi" v čísle příštím.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 5. PROSINCE 1903. ČÍSLO 10.

Giacomo Puccini: „Tosca".

Italský poverdiovský operní verismus, jehož první zástupci u nás byli Pietro Mascagni a Ruggiero Leoncavallo, rozezvučel se nově 21. listopadu při prvním provedení »Toscy« zajímavým dílem svého méně známého zakladatele, Giacoma Puccinia. Poněvadž však vlna sensačních úspěchů prvních veristních aktovek dávno již zapadla a verismus sám pokládán je za směr vývojový v operní tvorbě pochybený, strhla se nad hlavou skladatelovou a jeho dílem opravdová bouře kritické nelibosti v našem hudebním i nehudebním tisku. Podle starého zvyku, jak při premieře jeden naladil, zahráli i ostatní a kdo soudil na kvality díla dle zpráv, jež si přečetl, zhrozil se jistě nad úžasnou opovážlivostí, se kterou práce tak bezcenná, ba dokonce i zavržení hodná jako »krvák« byla na operní jeviště uvedena. Byli však i jiní, kteří zase naopak žasli nad neslýchaným tónem, jakým mluvilo se ze sboru soudních stolic o díle, jehož skladateli žádná z nich neporozuměla, protože si jeho dílo zasadila do rámce sdělaného z estheticko-kritických omylů, vytrhnuvši je dříve z jeho vývojové souvislosti a prostředí. Pucciniova »Tosca« však nezasloužila rozsudku, který byl vyhlášen jak se zdá velmi rychle a bez rozvahy nebo při nedostatku soudnosti.

Giacomo Puccini, jehož starší práce »Bohema« roku 1898 poprvé v Národním divadle provedená přišla již do odkvětu slávy italského verismu, jest vlastním, časově nejpřednějším zakladatelem toho směru zpěvoherní skladby italské, který vytrhl se z vleku prázdnoty porossiniovské a verdiovské naslazenosti jdoucí ve starých stopách až po Otella a chtěl na zpěvoherní jeviště přenésti a na něm vypěstiti podněty naturalistní literatury podobně, jako se to podařilo naturalistnímu dramatu. Při verismu šlo tedy italské mladé generaci o to, aby přehodnotila nejen obsah, nýbrž i strukturní prvky opery přisunutím jejich k zřídlu života opravdově zpěněného. Kdežto drama zpěvoherní mohlo snadno přimknouti se k znamenitým látkám,

hudba verismu musila protrhnouti se z kruhu zvlaštělosti melodické a prázdných umělostí komposičních. To bylo jisto — ale jak v individuelním případě výraz její se podal, záviselo na temperamentu skladatelově a na vytčených cílech jeho zámyslů. To však dnes neuvědomuje si skoro nikdo a široké melodie Mascagniova »Sedláka kavalíra« v celém orchestru se homofonně rozlévající nebo ostře vyvrcholený dramatický výraz v orchestrovém aparátu hodně křiklavými barvami zásobeném u Leoncavallových »Komediantů« jsou zcela bez rozmyslu pokládány za něco stálého, neměnného ve své podstatě, verismu immanentního. Posuzování hudební stránky veristní produkce ostatní odbývá se pak frasemi zakládajícími se na tomto osudném estheticky hudebním omylu. Protože Puccini neužívá trivialního proudu dlouze souvislé, hutné melodie ne nepodobného širokým tahům štětce na plátně primitivního a po drastickosti toužícího malíře, protože má jiné prostředky, aby z nich kombinoval dramatický účin své hudby, — zkrátka protože není jako ti druzí veristní heroldi přeživší slávu svých začátků, jest svrchovaně nespravedlivo, že byl odbyt frasemi, které se dobře hodí snad na — ty druhé. Při tom všem mluveno tak přesnou určitou řečí, jako by nikomu nebylo tajemstvím celkové dílo Pucciniovo. A přece jak nepatrně je u nás známo! Dokladem je mi okolnost, že nikde nebyla učiněna o něm zmínka, jež by dala nahlédnouti do praktických vědomostí pisatele, který tak přísně o »Tosce« soudil. A přece bylo by zasluhovalo poznámky, že Puccini je nejvíce literární skladatel verismu, individualita nejednostranná, voliv postupně tři zcela různé charakterové světy pro náměty svých zpěvoher a pro inspiraci své hudby: abbéa Prévosta »Manon Lescaut«, Murgerovy »Scènes de la vie de Bohême« a Sardouovu »Toscu«. Pak by snad bylo došlo na konstatování, že je z celé veristní pětičlenné skupiny nejvíce umělcem a že jeho dílo nelze házeti do kritických košů.

Všimněme si Sardouova dramatu, jež je »Tosce« dramatickou předlohou. Pravda, s citlivostí diváka nežertuje — ale »krvákem« není, jak při »Tosce« kdosi s rozhořčením napsal, nevzpomněv, kolik theatrální krve již na jevišti nateklo před tím, nežli napsal Sardou druhý a třetí akt »Toscy« a kolik jí vyteklo po té době. A ostatně není v dramatické literatuře hojně příkladů, kde krev a smrt přes nejrůznější motivy své existence vzbuzují v nás přišernou hrůzu? Že někdo za scénou na mučení dvakráte sténá, když — jak na jevišti se vypravuje — utahují mu železný kruh kolem čela, že ho pak vedou přes jeviště se spán zkrvácenými, není vypočteno na zvíření nízkých pudů (jako »krvákové literatuře«), nýbrž na vzbuzení posluchačovy sc citné hrůzy, aby s tím větší jistotou objevila se nezbytnou c plata za ten a jiné zločiny. A padá-li Scarpia, zlosynný bi Říma, pod nožem Toscy, není v tom nic bezpříkladného: je nutné, protože je to morální odplata, a je to nutné, protc

zabíjí jej žena v sebeobraně při hnusném pokusu, aby se jí zmocnil. A jaký je rozdíl mezi popravou třetího aktu a mezi kteroukoli jinou popravní nebo soubojovou scénou, mezi sebevraždou Toscy a kteroukoli jinou sebevraždou, jež zdá se zničené ženě jediným východiskem ze života? A k čemu dále cynickým nazvat počínání Tosčino, že staví podle hlavy Scarpiovy dvě svíce a do rukou vkládá mu krucifix? Ital a více italská žena jsou zbožni svým způsobem, i když vraždí: ruka, která vedla smrtící ránu, poznamenala dříve čelo křížem a vrah dovede po vraždě ve chrámu kleknout před oltářem Madonny k nejvroucnější modlitbě za odpuštění svého hříchu. Proč tedy Tosca, žena rovněž horké krve jihu, stejně pobožna svým způsobem by býti nesměla?

Viděli jsme tedy, jak v nivec rozplývá se mravnostní pósa, se kterou byl děj Pucciniovy »Toscy« přijat. Neklademe do něho žádných zvláštních předností. Sardou byl routinier a v jeho cestách musili jíti i Pucciniovi libretisté. Ale přece v námětu tom, v jeho volbě zůstává nám stále původní cílová složka verismu: sklon k pravdě a přirozenosti života, zde náležejícího již historii.

Umírněnost a střídmost hudební, se kterou formálně pracovala nesporá obrazivost Pucciniova, odráží se stejně v »Tosce« jako v druhých dvou jeho vysloveně veristních dílech dřívějších od rychle nahozených freskovitých instrumentálních obrazů mascagniovských a leoncavallovských. Puccini je umělcem drobnější kresby, jemnějšího tahu, průzračnějších barev, jež někde s dovedností obdivuhodnou traktovány jsou jako barevný tón spíše nežli barva sama. Výraz hudební je střídmý, ale nikoli obmezený a prázdný, lne k situaci jevištní a dovede charakterisovati osoby děje. Snad právě proto, že hudba Pucciniova nemá v sobě žádných nebetyčných problémů, že je průhledná (ale ne prázdná), že nemá míst, jež trhají kulisy, nedošla pozornosti a porozumění při prvním poslechu. Vezmete-li klavírní výtah této novinky a poprvé jej prohrajete, působí na vás hudební řeč jeho jako ledová sprcha: je prázdný zvukem, pověstné ony právem i neprávem zakřikované kvinty zněji tak ohyzdně tvrdě, stránka za stránkou se vám tříští pod rukama. Ale vraťte se po čase zase a začnete teprve chápat strukturu toho hudbou illustrovaného dramatu (to znamená »dramma musicale«, nikoli »hudební drama« snad ve smyslu Wagnerově). A připraveni takovým svědomitým způsobem jděte do divadla a sledujte, jak se vám známá hudba rozvíjí z klavírního jádra do mnohohlasého orchestru. Pak nikdy jí nezavrhnete; naopak ude vás zajímat a poutat svým konkretním výrazem, neboť »vedete již výraz ten sledovat v jeho stupňování, v jeho poupové logice. Ale taková příprava u našich soudců není zvykem tudíž ani pravidlem. Při tom nechávám zcela mimo kruh poámek falešné, nepravdivé, frásovité výroky o »křiklavém našení barev«, »bohatém předivu orchestrálním«, »osvojení si (!)

veristické manýry v plné míře«, »širokých kantilénách houslí« a j. v., jež mohl napsati jen někdo, komu je hudba polem dilettantských zájezdů.

Jsem toho ovšem dalek, abych neobyčejně snad vyzdvihoval kvality díla Pucciniova, ale nemohu zapříti, že tentokráte stala se křivda novince, jež vedle »Werthera« a »Louisy« má právo na pozornost, ježto je daleko zajímavější nežli ostatní novinky, jež byly v poslední době k nám uvedeny. Provedení »Toscy« bylo jedním z nejlepších, jež pamatuji při vedení chefa opery pana Kovařovice tam, kde šlo o vytvoření stylové nevázané uznanou tradicí a poskytující plnou volnost jeho fantasii; nejen orchestr byl osvědčenou methodou vypilován (zvukem však byl při první reprise sytější, patrně si orchestr po námaze premieru předcházející trochu odpočinul), ale scéna sama měla tvářnost velmi zajímavou ve hmotném svém obraze i v osobnostech děje, z nichž zvláště při reprise výbornou a ve druhém dějství znamenitou Toscou byla paní Maturová.

Dr. E. Hoffer.

Z kritické prosy.

F. V. Krejčí: Věčné jitro v umění. Škoda, že tak jasnozřivý pohled do tajů umění, ku kořenům jeho věčně neměnným, je postaven na nelogický základ a zbytečně; vždyť celkem nezáleží na slovném rozdílu »pokrok-vývoj« základním to thematu essaye: že totiž není v umění pokroku, než toliko vývoj. Ale stalo se, a je mi jasno, proč. Přílišná touha, aby osamoceno bylo umění od všedního dotyku vnějšku, aby zazářilo nejintensivnější září plamene v temnotách, ta touha z lásky k umění vytrysklá nutila Krejčího hledat dokumenty, spojovat a proti sobě zase klásti pojmy tak zcela nesouřadné, že ovšem základ z nich složený je vratký a nesnese náběhu útočného. Ale dalek jsem toho, abych ničil budovu celou a s ní i materiál myšlenkový, v ní uložený.

Nevím proč, ale nemohu se obejíti bez krátkého úvodu, jímž bych rád podepřel další svoje věty.

Krejčí prvý konstatoval v článku »Deset let mladé literatury«, že Moderna česká úkol svůj dovršila, probivši novým názorům uměleckým cestu k nám, že však i vyčerpala své síly a nemůže dále dle svých disposic nových živlů přinésti; jinak řečeno: vyčerpala se, a je třeba nových lidí, aby vnesli do revolučných obzorů uměleckých myšlenky a síly schopné života, schopné život tvořit. Pronesl slovo kriticky bořivé, ale nenašel tehdy formuli, nenašel emblem, pod který by nové lidi postavil; udeřil, jsa přesvědčen, že slovo nesoucí positivní důsledky bude hledáno a nalezeno, což v krátké době naplněno bude.

Upozorňuji na několik fakt, jež zdánlivě nezávisle se objevila, však nemohou zapříti vnitřní kontinuity. Moderní revu

krátce potom změnila se v pouze kritickou, hotova přijati jen ony beletristické příspěvky, jež by nebyly při vyslovené své ceně umělecké přijaty jinde a odůvodnila změnu tuším tak, že umělci kol ní sdružení dobyli si přístupu do všech českých časopisů, čím její úkol býti tribunou odmítnutých přestal. Je pravda, ale i to je pravda, že umělci její ustoupili, slevili s programu původního a nabídli tak mlčky ruku k jakémus vyrovnání, jež mlčky také přijato, nebo i staří opustili bezděky své pole, strženi silou nového vzduchu. Byl příliš úzký ten program pro netísněný rozvoj mladých, ne onen slovy formulovaný (abych se vyhnul hned předem možné výtce), ale ten v praxi uváděný. Že soudím správně, dokládají zjevy další: Poslední díla předních stoupenců moderny nesou v sobě zřejmé stopy vnitřního obratu; uvádím jen Neumannův Sen o zástupu zoufajících, Holého Elegie, Dykovy Buřiče, Sovovu sbírku Ještě jednou se vrátíme. Není v nich vyslovena jistota, kam skloní se plochy tvořivé touhy, jen nejasně se rýsuje všude odklon od sebeanalysy kams k životu, kteréž slovo neznačí jim však posud určitého, jasného pojmu. Vydávají-li dále titéž lidé svoje starší práce, neděje se tak bez předmluv, jež myšlenku obratu v svých omluvách minulosti skrývají, ač ani to není vyslovením vědomé snahy k metě nové. Jediný Hilbert odvážil se říci prudce a rozhodně, kam jde. Renaissanci proklamoval svým Falkenštejnem a kritickou kampaní k jeho porozumění vyvolanou za heslo osvobozující i za hledaný cíl. Nuž renaissance je široký pojem, pojem, který přilehne na každý obrat v smýšlení; ta však, kterou on realisoval v dramatě, je pouhým znovuvzkříšením vnějších forem historické renaisance, nikoli vnitřním vyslovením rodící se nové doby a osvobozením. Falkenštejn je schematisovaná síla, je rhetorická maska kothurnovaného pojmu, jíž dodává účinnosti jen formální technika scenická. Jinde je cíl!

Dnešek je unaven hleděním v sebe, hledáním nejspodnějších proudů v duši, protože podlamuje sílu, energii, radost. Toužíme po životě, ne že by marné bylo pasivní sebezření, ale že propukly v nás dlouho tlumené touhy rozletět se ven, v krásu, rozhodit své síly ladem ležící, aby nezmrtvěly, ale tvořily, aby zdolávaly, vítězily nade vším. Chceme radost, jakou dovede pocítit velká duše v těle plném mízy a v proudu široké volnosti, chcem život v celém nespoutaném bohatství. Renaisanci radostí života.

Proto budou opuštěna stanoviště moderny. A opakuji: ne pro marnost jejich snah, neboť objevily úsek života, jejž celý hledáme, ne navždy a všemi, ale spustnou přece, dokud nenasytí se duše opojení z nového rozmachu; stát budou při nich aristokrati tradice, aby je dochovali dobám uklidnění, kdy vpojí se pak v souzvuk směrů ostatních.

To tušil Krejčí tehdy v článku svém, to diktovalo mu v essayi »Věčné jitro« myšlenky, jež sice opět nedopovídají vše, ale mnoho naznačují, a jež podškrtuji nehledě k úvodu pro

vnitřní jejich hodnotu, nebo té nemůže nezdar formální ubrati na ceně. Cituji je krátce a seřazuji, aby vysvitla jich souvislost, jež v knize ještě je nejasna pro neskrystalisovanost cíle, pro chvilkové zatemnění onou zmíněnou již dokumentací.

»Umění opakuje, co je v bytosti lidské nezměnitelného, věčného, pro člověka a jeho osud příznačného, zkrátka to, co by mohlo být zváno typickým obsahem lidskosti. — Když stojíme před dílem uměleckým, je to, co ono především jiným na nás si žádá, abychom byli co nejupřímněji a nejhlouběji lidmi a aby nic lidského nebylo nám cizím. — Umění, toť velké svlékání konvencí, sílivá koupel ve vlnách lidsky přirozeného a ryzího, chvíle, kdy bytost lidská odhazuje všecko, co ji dusí a šněruje, a kdy rozpíná volně a bujně své údy všem věkům vstříc.«

Toto thema mělo být rozvinuto (a mělo by být aspoň nyní), mělo být vystupňováno až k hymnickým rytmům hlásajícím evangelium síly a radosti životní, evangelium lásky k životu celému, ke všemu, co v něm velkého a krásného, a tedy i lásky k umění dnešnímu, třeba že cíle jeho opouští pro jejich výlučnost.

Vybral jsem, glossoval jsem, ale kritisovat nebudu, protože tyto myšlenky mám rád — a tak raději opouštím traktát svůj a beru novou knihu do ruky. — —

Em. šl. z Lešehradu: Idee a profily. Kritických skizz řada I. Nehledím na knihu Lešetického jako na dílo kritické ani v nejmenším, nebo s toho hlediska by musila být odmítnuta velmi energicky, nepřinášejíc nic nového, ba neformulujíc ani staré a cizí soudy striktně a výrazně. Je mi víc informačním kapesním slovníkem o umělcích, slovníkem, jenž má svoje chyby, ale i svoje přednosti lexikografické. První řada skizz obsahuje dosti úplný výběr autorů »mladých« v letech devadesátých, jichž činnost nikde posud nebyla shrnuta a klasifikována, je doplněna těmi živly cizími, jež předcházely, inspirovaly hnutí české, což je základní dobrá myšlenka. Velmi dobrá pomůcka je obsažena v datech bibliografických, svědomitě sebraných — ale to je také již vše, a není akcentováno jako hlavní, nýbrž vloženo nesprávně pod čáru do poznámek, aby bylo doprovodem partiím kritickým, bohužel.

Je jisto, že tak ohromný materiál — na 50 autorů mimo výtvarníky — nebyl a nemohl být prostudován. Mělo-li tedy dílo podržeti nynější svůj ráz, měly být kritické soudy přejaty, nebo nanejvýš sdestilovány v koncisnější, lexikální formu. Lešetický však, místo aby vybral jen úsudky s jednotného stanoviska, spracoval je tak, aby nesly pečeť jeho ducha, čili vnesl do záplavy snah a ideí nezažitých svoje slova, fráse, jichž malý výběr suniformoval skizzy v bezbarvou stereotypnost: Garborg, Hilbert, Hlaváček, Przybyszewski, Ibsen pak vystupují podivnou náhodou sdružení v stejné karakteristice, Sovovi v nedostatku lepších již obratů »vyslovuje mladá generace svoji oddanost«

za Zlomenou duši. Individuelní snaha jeho, aby vystupňoval každou kritiku k superlativu, vedla pak v některých skizzách k hrozným nechutnostem, jichž příklad nejjasnější je ubohý K. Hlaváček, vyvrcholený v následujícím rozpoznání. Jeho fantasie byla ustavičně rdousena opičími, hispidními, ryšavými spáry všednosti.. Proto se ozývá z některých jeho ballad nota surových výsměchů a lstivých kirií, jež evokují v čtenáři ztrnulou přísnost rytin výjevů ze života rozedraných, šilhavých krysařů, šeredných, opilých lancknechtů se zrzavými vousy a shrbenými krky.«

Portrety výtvarníků, postrádajíce jednotného výběru a dokumentárního přehledu činnosti zbaveny jsou předností části literární a nemají dokonce již ničeho, co by je zvedalo a zachraňovalo. — Má vyjíti ještě druhá část Ideí a profilů; kdyby měla jíti stopami části prvé, věru že by byla zbytečna. —

Dvě kritické popularisační brožury vyšly nedávno: J. Vrchlického: O poesii Jana Nerudy (vyd. lidovou knihovnou a čítárnou v M. Ostravě) a K. Valešky: Josef Dobrovský. Vrchlický byl vydán dle lidové přednášky v universitních extensích, a je na něm silně znát rozpor, nejistota, jakou se vyznačuje ohromná většina všech těch extensí. Nedivím se tomu, jeť těžko opustit niveau své formy myšlenkové — ne myšlenky samé, což nikdo nežádá — rozpoznat jasně, kam až a v čem sestoupit, abychom byli pochopeni a dosáhli toho, k čemu popularisace směřuje, tak těžko, že mnohé z dobře míněných slov vyzní na prázdno. Nebylo dosud přemýšleno o tom, jsou-li právě nejvyšší učenci povoláni ku zlidovění svých disciplin, či neměli-li by se hledat ne tak vědci jako lidé, kteří by dovedli najít spojení dvojí úrovně tak silně rozdílné. To však je otázka jiná, mimochodem nahozená ku přednášce o Nerudově poesii aby vystihla její vnitřní nelad: nelidové a nevědecké — a ne, umělecké; z každého něco. Za třetí stránku není ovšem zodpověden Vrchlický, nebo činím vždy rozdíl mezi slovem mluveným a psaným a nesouhlasím s uměleckého stanoviska s vydáním řeči dle stenogramu; jeho však vinou je, svolil-li k vydání a nezredigoval přednášky.

Za to krásnou ukázkou lidové knihy literárně a kulturně kritické je Valeškův Dobrovský. Všechny proudy časové, jež na velikého buditele působily, všecky základní pojmy a formy jeho prací jsou v něm zachyceny rukou řekl bych paedagogovou, dostávají v několika větách jasnost obsahovou pro mysl prostou, nezůstávají prázdným slovem. A co více: zdálo by se, že musí unavit vysvětlovací zdržování proudu, ono trhání linie vývojové, a není tomu tak, ba stránky mají teplo a hřejnost zajímavosti až do konce, a snad právě proto. Je velká část explikativní vložena do úvodu, ale co vloženo do kresby, je vždy osvěžením, jakého je třeba delší historické formě v rukou čtenáře vědecky neukázněného. Doslov završuje úvahu citově, zcela případně při předmětu vychovatelského směru. Sympati-

čtější to ukázka extensivní a popularisační práce, jež by nahradila lépe pokusy přednáškové nákladné a selhávající, protože je diskreditována již přednáška. A je dosti korporací, které chtějí obětovat hmotné své síly lidu, nuže — *E. Sokol.*

Chromatické hromobití.

Umění naše nedlouhého jest dosud trvání; přestali jsme dávno také již věřiti v jeho zázračný vznik. Tak jako celé naše obrození nechápeme jako nějaký proces sui generis, nýbrž hledajíce vztahy mezi ním a proudy duchovní práce v Evropě koncem 18. a začátkem 19. století správně vykládáme je jako akci vznícenou ideami, jež vířily tehda společností střední Evropy, tak čím více se vyvíjíme, tím více hledáme a nalézáme způsoby i cesty, jimiž umění naše (myslím umění naše specificky české) vyvinulo se v rámci umělecké produkce evropské. Nazírání toto a tento způsob kritické methody pokládali jsme dosud věcí samořejmou, neboť po našem soudu jen touto cestou lze se propracovati k prvkům a zdrojům umění našeho, jež ani časově, ani místně neleží nás příliš vzdáleny. Z toho důvodu nesouhlasíme s p. Lošťákem, jenž v knížce »Chromatické hromobití (I. Dr. Otakar Hostinský)« míní, že Smetana vytvořil si v oboru dramatické hudby svůj úplně zvláštní, osobitý, nový sloh, který nemá obdoby v celé hudebně dramatické literatuře, a upírá prof. Hostinskému naprosto, že by byl práci a životní dílo Smetanovo esthetický správně pochopil a vymezil. Stanovisko prof. Hostinského vůči Smetanovi jest jistě známo. Prof. Hostinský tvrdí totiž, že pro všechen pokrok nadšený Smetana brzy poznal, že pokrok v hudebně dramatické produkci jest možný pouze směrem hudebního dramatu, že veden jsa nejen svým instinktem, nýbrž plným přesvědčením uměleckým přijal esthetická theoremata Wagnerova o hudebním dramatu za své a s nimi v duši že vytvořil životní své hudebně dramatické dílo.

Dle pana Lošťáka Smetanovu ideálu o vytvoření ryze české národní opery Smetanovské bylo naprosto neporozuměno (str. 5), a stalo prý se tak vinou prof. Hostinského, kterému jako »čelnému kritikovi let 60—70.« Wagnerism stal se utkvělou ideou, jedinou vůdčí myšlenkou v celé jeho kariéře kritické.« Ale důvody, zejména citáty z listů Smetanových nebo prací Hostinského, jež uvádí p. Lošťák pro svůj názor vlastní, mluví vesměs proti němu. Odpoví-li na př. Smetana mladému Hostinskému na jeho úsudek, že »dříve nebo později bude asi nezbytně aby se česká opera dala směrem Wagnerova hudebního dramatu slovy: »Ovšem, ale ne teď, pokrok takový musí se připravovati nenáhle a při tom musíme jíti svojí cestou, podle zvláštních poměrů našich«, nelze přece tvrditi, že tito dva lidé nikdy si neporozumí, nebo dokonce, že Smetana názor Hostinského zamítal. Nebo píše-li Smetana: — »v podobných pracích

jest to nad míru těžká úloha pro českého komponistu, vyhovět jak vlastnímu přesvědčení, tak požadavkům obecenstva,« nebo dále — »musím své choutky při komponování zapřít, takřka sama sebe zapřít a psát o dualismu, který mně vlastně se protiví« — nelze prohlašovati, že Smetana psal všade a výlučně svým slohem vlastním beze všech ohledů na publikum, ač nechci-li jej podezřívati ze lži. Místy dalo by se dokonce říci, že p. Lošťák ze Smetany jistě proti své vůli činí ne člověka pokrokového, jak jsme uvykli se dívati na Smetanu, nýbrž zpátečníka, který by byl vývoj hudby od let 50. a 60., celou práci Wagnerovu a Lisztovu zaspal. Tvrdí-li pan Lošťák, že Smetana v dobu, kdy odpověděl Hostinskému způsobem svrchu uvedeným, otázku Wagnerovu dávno a dávno měl v sobě propracovánu a promyšlenu, rádi přisvědčíme; ale nesrovnáváme se s výkladem, jenž slova »Smetanovský ideál o české národní opeře« vytýká jako protiklad Wagnerova hudebního dramatu. A v tom vězí po mém mínění nejkardinálnější chyba celé brožury. Je přece nesporná věc, že Smetana, jehož »obsáhlá duše tvořivá nemohla býti slepa vůči novodobým a ušlechtile krásným ideálům Wagnerovým« (str. 10), nemohl jíti jinou cestou, nežli kterou šel Wagner, — neboť Wagner byl pokrok. Tyto pojmy třeba si řádně uvědomiti. Vidí-li u nás někdo neštěstí v tom, že česká hudebně dramatická produkce, chce-li býti pokrokovou, musí se bráti cestami, kterými šel Wagner, nebo lépe, které on učinil schůdnější, jest to věcí národní nedůtklivosti, ale ten přezírá také pokrok posledních čtyř desítiletí; otázka domnělého epigonství Smetanova jest již dávno definitivně odbyta a ujasněna. Nepochybujeme, že pokrokovec Smetana, kdyby ani nebyl Wagnera znal, byl by se jistě probral k týmž cestám jako on; když však již Wagner před Smetanou vytvořil svá hudebně dramatická díla a Smetana dal se jeho cestou (o čemž přece nepopíratelné svědectví vydávají partitury jeho) nesmíme ho ještě jmenovati Wagnerovým nohsledou nebo spatřovati v tomto poměru něco ponižujícího pro Smetanu a naši dramatickou produkci hudební. Vždyť největší práce Smetanu teprve čekala; teprve v rámci hudebního dramatu, maje ujasněnu pouze techniku hudebně dramatickou in theoria Smetana vytvořil svoje prvotní dílo; v tuto formu vlíti teprve život, dáti jí obsah českostí své duše bylo právě zůstaveno Smetanovi, když si uvědomil českost svého umění. Zove-li se to »bezpodmínečným navázáním české hudby na německou«, pak jest to osudné zaměňování pojmů. Zmatek zvýšuje se pak ještě kcentováním »ryze českého dramatického slohu Smetanova«, ehož prý Hostinský nepochopil a jejž pan Lošťák vytýká jako něco Wagnerovi diametrálního.

Je vedlejší, jak pan Lošťák odbývá prof. Hostinského po této stránce. Praví-li na př.: „A nyní popatřme jaké důvody rozumové má dr. Hostinský pro Smetanův Wagnerismus a pro ho ideály a cíle Wagnerovské? Velice jednoduché: pan doktor

byl totiž se Smetanou třikrát v Mnichově v divadle. Jednou na „Meistersingřích" a dvakrát na „Tristanu a Isoldě", a „Meistersingři" i „Tristan a Isolda" se Smetanovi velice líbili, byl nadšen. To je vše« (str. 19) — jistě mu nikdo nepodpíše tuto větu. Kdo studoval, neb aspoň četl Hostinského, ví, že na tak vratkých nohách soudy Hostinského přece nestojí, a ostatně p. Lošťák zabývá se až dosti důvody Hostinského. Ale prof. Hostinský se může mýliti nejsa neomylný. Za to nejpádnější důvody proti tomuto názoru páně Lošťákovu obsahují partitury Smetanovy; kdo prostudoval nepředpojatě Wagnera a prostudoval Smetanu — a těchto lidí se dovolávám — ten nejen že objeví leckde v jeho partiturách reminiscence na Wagnera, (což jest věcí vedlejší) ale ten jistě z přesvědčení řekne, že Smetana byl Wagnerovcem. Tvrdí-li Smetana o sobě: »Jsemť dle zásluh svých a dle svého snažení skladatelem českým a stvořitelem českého slohu v dramatickém a ve symfonickém oddílu hudby — výhradně české« — pak lze opíraje se o jeho dramatická díla poctivě říci, že byly to jistě ideály Wagnerovy přesazené do českého ouhoru, jež tanuly Smetanovi na mysli, když pracoval k tomu státi se »stvořitelem českého hudebně dramatického slohu«. A kdo neposuzuje Smetanu jako člověka nám s nebe spadlého, nýbrž jako člověka, který vzdělal se evropskými vzory, který záhy poznal, kudy vedou cesty pokroku, nebude se rozpakovati posuzovati jej také na těchto cestách vzhledem k metám, jichž zde již, třeba v cizině, bylo dosaženo. Říci, že Smetana a Wagner jsou si »cizorodí« jest velmi ukvapeno; ano rozdíly mezi nimi jsou, ale každý ví, že rozdíly ty, pokud nespadají na vrub onoho plus melodičnosti vlastní Slovanům, podmíněny jsou růzností melodičnosti češtiny a němčiny, a pak ovšem technickou zručností. Rozdílů kardinálních, zejména ve způsobu, jakým oba mistři hleděli na produkci hudebně-dramatickou, mezi nimi není. P. Lošťákovi se nelíbí, že prof. Hostinský nazývá sloh Smetanův kompromisním; ani nám by se to nelíbilo a mnohá místa partitur Smetanových vykládali bychom jinak, než ohledy na publikum, a to zejména nepropracovanou ještě technikou. (Považme, že Smetana teprve se učil správné deklamaci češtiny; jak měl tedy hned psáti dokonalá hudební dramata česká, on, jemuž sama Libuše byla teprve »pokusem a začátkem).« Ale osobní chuť tu málo rozhoduje, když máme přímé doznání Smetanovo, že kompromis publiku skutečně nucen jest dělati. P. Lošťák tvrdí sice, že myšlenku i Wagnerových principův i kompromisu Smetanovi vsugeroval Hostinský; je to arci malý kompliment tak mohutné individualitě, jakou byl Smetana, ale proč p. Lošťák věří Smetanovým slovům vlastním jen pouze tehdy, když se mu to hodí? Nemohli bychom také my stejným právem a vlastními slovy p. Lošťákovými říci: »Bylo by možno, aby tak veliký hrdina jako Smetana, byl schopen takového tatrmanství a žonglérství« (str. 27.) aby psal, že při svém komponování jest veden ohledy

k publiku, čili že slevuje ze svého vážného umění, když by to pravda nebylo, a kdyby ten sloh, jak jím psal, všady a naskrze byl jeho slohem vlastním?«

Ještě slovo o tom, co p. Lošťák píše o Smetanově slohu operním (?), a o významu melodie pro tento sloh. Napsati o Smetanovi, že užívá melodie na místech nejen lyrických, nýbrž i dramatických, nesvědčilo by zrovna o veliké dramatické potenci Smetanově; ale vykládati to tím, že »melodie u Smetany vyrůstá z motivu« (u jiných ne?), »tedy prvku hudebně-dramatického«, a pokládati tohle za kardinální rozdíl dramatičnosti Smetanovy proti dramatičnosti Wagnerově, jest klam, poněvadž zrovna Wagner jest mistrem umění sepřádati své melodie ze skutečných dramatických prvků. Že by každý motiv byl prvkem hudebně-dramatickým, tomu nikdo nevěří. Kdyby bylo dále pravda, že Smetana toužil pouze po správně deklamované melodii, byla by na snadě otázka, proč nepsal jen písně a najmě jen písně lyrické, kde byl prost všech ohledů dramatických? Tím patrně mínil p. Lošťák vysloviti protiklad ku tvrzení, že Hostinský toužil jedině po správně deklamovaném slovu. Byla-li pak Hostinskému »melodie v moderníopeře (snad v moderním hudebním dramatě?) něčím neorganickým, cizorodým, jest věcí vedlejší; o Wagnerovi to však naprosto neplatí. Že by byl Smetana svůj životní ideál vytvořiti český operní sloh Smetanovský uskutečnil »až do těch nejzazších důsledků«, jest vlastními slovy Smetanovými popřeno. Nemůže tedy to brániti jiným, aby na Smetanu nedívali se i na dále se stanoviska vyššího, aby neposuzovali a nevymezili, kam až Smetana došel ve světové produkci hudebně dramatické. Jinak dosvědčujeme rádi p. Lošťákovi věc u nás dávno známou, že celá hudební esthetika naše posledních 30 let žije a tyje z Hostinského, a že jeho kritické myšlenky třeba i nekriticky rozvádí a rozvařuje až v odvary homeopaticky slabé — zjev při té okolnosti, že Hostinský v hudební estetice si žáků nedovedl dosud vychovati, povážlivý. Bude třeba co nejdříve provětrati to ovzduší, ve kterém žijeme, a vpustiti sem modernější proudy. *Ty.*

Výsledky daně důchodové a daně ze služného.

Sešit 2. letošního ročníku »Mitteilungen des k. k. Finanz-Ministeriums« přinesl pod titulem „Die Ergebnisse der Veranlagung der Personaleinkommensteuer und Besoldungssteuer für das Jahr 1902« řadu zajímavých dat o obou těchto moderních větvích našeho systemu berního, jež ostatně nevztahují se pouze na rok citovaný, nýbrž namnoze u srovnání provedena jsou již od r. 1898.

Všimneme-li si nejprve poněkud čísel všeobecných, shledáme, že percento osob dani důchodové podrobených (z veške-

rého obyvatelstva během pěti let posledních se zvýšilo ze 7·29 na 9·81, při čemž počet censitů z 2·79 proc. na 3·34 proc. vystoupil.*) Nelze ovšem ani zde tvrditi, že by počet osob daní povinných byl příliš značný, jeví se však přece postupem času i přes to, že poslední léta pětiletí nejsou právě rozkvětem hospodářským význačna, pokrok zřetelný. Absolutní počet censitů byl r. 1898 711.512, a vyrostl r. 1902 na 873.473, korespondující čísla osob dani vůbec podrobených jsou 1,861.854 resp. 2,564.982.

Příjem pak osob dani podrobených dělil se podle následujících kategorií:

Příjem z:	1898. příjem v mil. K	1898. % z příjmu vůbec	1902. příjem v mil. K	1902. % z příjmu vůbec
a) majetku pozemkového . .	221½	8·28	256½	7·96
b) budov	277⅓	10·37	332⅓	10·31
c) podniků samostatných . .	767¾	28·72	908	28·15
d) platů služebních	917	34·29	1192⅓	36·96
e) kapitálů	432	16·16	488¾	15·15
f) jiných pramenů	58⅓	2·18	47	1·47
Celkem . .	2673¾		3225½	

Nepříznivý úkaz již na počátku působnosti zákonů o nových přímých daních osobních pozorovaný, že totiž nezatajitelný příjem z platů služebních značně přes třetinu veškerého vyšetřeného příjmu osob poplatných tvoří, což dle vší pravděpodobnosti (dle zkušenosti denní i celkem podle výsledků pruských) skutečným poměrům neodpovídá, stupňoval se bohužel během času, a to zřejmě ku prospěchu ostatních druhů příjmu, jejichž percenta (nikoliv celkem obnosy absolutní) klesla. Zvláště by dalo se předpokládati, že cifra důchodu z kapitálu plynoucího neodpovídá skutečným poměrům, již proto, že příjem takového druhu nejsnáze dá se zatajiti i berní mravnost za krátkou dobu trvání nynějšího systému osobních daní přímých, zvláště se nepovznesla.

Pokud srážek se dotýče, shledáme přehled takovýto:

Titul srážky	1898 obnos v mil. K	1902 obnos v mil. K
a) veřejná břemena	119	129¾
b) úroky z dluhů	138½	168¼
c) trvalá břemena	33¾	30
d) příspěvky pojišťovací	19¾	23¾
e) pojištění života	17½	20¾
f) srážky hledíc k stavu rodiny . .	23	32
g) za připočítaný pracovní příjem členů rodiny	9	10
Zbývá tedy důchodu dani podrobeného . .	2313	2810½
Z toho by připadlo na jednoho censita . .	3250 K	3218 K

Srážky tedy vzrůstají, a střední cifra důchodu poplatné (posléze uvedená) povážlivým způsobem se zmenšila, ač ovš

*) Jak známo, zdaňuje rakouský zákon důchod rodinný, nikc vždy zvláštní důchod jednotlivých členů rodiny, čímž difference m počtem osob dani podrobených i censitů se vysvětluje.

zmenšení tomu, ježto po kolísání a za neznačnou řadu let nastalo, přespřílišné váhy přikládati nelze.

Povinnost berní obnášela:

r. 1898 celkem 44,473.316 K, t. j. 1·92% důchodu celkového,
r. 1902 „ 53,473.427 K, t. j. 1·90% „ „

	r. 1898	r. 1902
Dle toho by vypadlo na 1 obyvatele vůbec	1·74 K.	2·04 K.
na 1 censita	62·50 K.	61·22 K.

Zůstaly zde tedy v celku poměry málo nebo nezměněné.

Následující tabela podá nám přehled sociálního rozdělení censitů, i obětí celkových, jež jednotlivé vrstvy přinášeti musily:

Stupeň důchodový	% censitů		Suma daňov. sazeb korun		t. j. % z celkové sumy daňové	
	1898	1902	1898	1902	1898	1902
do 1.800 K	48·99	49 46	3,593.109	4,462.360	8 01	8·29
přes 1.800 do 3 600 K	33·49	32·90	6,530.614	7,857.545	14·56	14·59
„ 3.600 „ 7.200 „	11·91	12·17	7,286.198	9,199.160	16·24	17·07
„ 7.200 „ 12.000 „	3·11	3 09	4,691.732	5,693.534	10 46	10·57
„ 12.000 „ 40.000 „	2·06	1·99	8,695.952	10,089.124	19 38	18·73
„ 40.000 „ 200 000 „	0·40	0·35	8,152.066	8,979.944	18·18	16·66
„ 200.000 „	0·04	0·04	5,906.000	7,592.800	13·17	14·09

Nápadno jest jistě klesnutí percenta daňového v předposledních dvou stupních důchodových, tím nápadnější, že klesnutí ono jest posledním bodem postupu, který po všech těchto pět let se děje, není to snad náhodné, ojedinělé klesnutí.

Bude také zajímavo, podati sobě přehled hlavních dat důchodové daně (osobní daně z příjmů) za r. 1902 se týkajících, jak dle zemí nás nejvíce zajímajících se jeví, totiž zemí koruny České, Dolních Rakous a Haliče.

Země	% censitů z obyv. země	Příjem dani podrobený		Důchod dani podrob. (po odpočtení srážek)		Předpis daně	
		K	proc. z celk. příjmu	K	z celk. důchod. proc.	K	proc. z celk. předpis.
Čechy . . .	3·40	732,673.655	22·71	618,401.607	22·00	10,771.302	20·14
Morava . .	2·87	245,990.344	7·63	210,676.605	7·50	3,755.850	7·02
Slezsko . .	3·24	72,595 291	2·25	62,289.764	2·21	1,065.369	1 99
Dol. Rakousy	9·95	1.273 652.290	39·49	1.141,714.944	40·62	24,669.931	46·13
Halič . . .	0·96	269,676.410	8·34	222,139.125	7·90	3,866.001	7·23

Důvod, proč Dolní Rakousy tolik vynikají svou berní silou i poplatností, jest na snadě, Vídeň se svými centrálními úřady i podniky sídlícími (resp. spravovanými) aspoň nominálně odtamtud, dává zemi této superioritu. Blíže vysvětlí to jednoduché srovnání percentuálního rozdělení příjmů podle jednotlivých pramenů v Čechách i Rakousích Dolních.

a) Příjem z pozem.:	*b)* z budov:	*c)* samostat. zaměstnání a povolání:	*d)* platů služebních:	*e)* kapitálů:	*f)* jiný:	
9·87%	9·35%	29·71%	37 73%	12·37%	0 97%	Čechy.
1·92%	11·54%	28·11%	36·82%	17·68%	1·93%	Dol. Rakousy.

Zdánlivě, ale jenom zdánlivě jest zde příjem z platů služebních menší, jelikož značná část příjmu kapitálového jej do pozadí v percentuální sumě zatlačuje; ostatně i tak jest v číslici absolutní značně vyšší našeho. Totéž možno říci o příjmu vytknutém sub. lit. *c*). Co do poplatnosti vídeňské vysvitne tato patrně, uvažíme-li, že ze $24^1/_2$ milionů korun dolnorakouské daně důchodové platí Vídeň plných skoro 22 mil. K. Pro Prahu samotnu bylo vyšetřeno v téže době 2,194.543 K, s obcemi předměstskými 3,117.180 K.

Jelikož úkolem článku tohoto jest především upozorniti, nebudu se o dalších interesantních jednotlivostech šířiti a poukáži jen ještě následujícím přehledem na výsledky daně z vyššího služného:

	1898:	1902:
Počet osob daní povinných	8.901	11.749
Z toho v nejnižším stupni (ročně 6400—8000 K) .	3.632	5.514
V nejvyšším (30.000 K a výše)	153	181
Předepsaná daň K	1,614.373	2,158.660

Docent dr. Drachovský.

Moderní stoupenci Husovi. (P.)

f) Reformátor Kalvín v Ženevě (Švýcary = Helvetia), jehožto učení přidržují se čeští evangelici reformovaní (odtud též označení: vyznání helvetského, helveti, kalvínští), a jenž dal nejen něco, nýbrž hodně mnoho na evangelium, zavedl v Ženevě, kde v radě měli přívrženci jeho většinu, církevní řád kázeňský, na základě jehož konsistoř, sestavená ze dvanácti starších laiků a ze šesti duchovních, měla právo dávati zákony a osoby pohrdající službami božími, pak osoby nemravné a rozšiřovatele kacířských názorů bez ohledu na jich stav potahovati k zodpovídání a odevzdati je světské moci k potrestání. Tento reformátor (rodem Francouz) dal během pěti let (1542—46) 58 osob popraviti a 76 upáliti, úhrnem tudíž utratiti osob 134, průměrem každý rok asi 12 popraviti a 12 upáliti aneb měsíčně jednoho bližního svého popraviti a jednoho upáliti, vše to — rozumí se — ad maiorem dei gloriam, t. j. k větší slávě SVÉHO boha. Čteme v „Meyer's Konv. Lex.", sv. 3., str. 803, o Kalvínovi: „Každá, i nejskromnější oposice proti názorům jeho potlačována a přísně dohlíženo na činy, tvářnost a slova každého obyvatele ženevského Již 1542—46 osob 58 popraveno, 76 upáleno. R. 1855 stat jakožto buřič vůdce Libertínů« (stoupenců mírnějšího reformátora Zwingliho) »Berthelier, syn ženevského mučedníka za svobodu, s pěti stoupenci. Divadelní představení a tance zapovězeny, i užívání německo-švýcarských krojů zakázáno, aniž tím mravy sebe méně se zlepšily. Též proti čarodějnictvu za Kalvína zakročováno přečetným upalováním („mit massenhaften Verbrennungen"). Stejnou přísností souzeny spisy a názory, jež tribunál duchovní zatratil" (na vlas tak jako to

činila a činí papežská kongregace Indicis librorum prohibitorum). Jakub Gruet 1547 stat, jelikož prý psal bezbožné listy a nemravné verše a též snažil se podvrátiti řád církevní. Pro odpor proti Kalvínovu učení o praedestinaci Bolsec vypovězen z Ženévy; avšak nejslavnějším příkladem Kalvínova despotismu u víře jest utracení Španěla Serveta pro kacířský názor o Trojici 1553. Toto vraždění jde ostatně na vrub celého věku" (Hus upálen 1415 a tudíž o 138 let dříve!); „i Luteráni, ano i Melanchthon" (jenž též dal velmi mnoho na evangelium) „označili utracení to jako čin spravedlnosti". A o Servetovi samém čteme tamtéž, sv. 15, str. 940: „Když r. 1530 nepodařilo se mu získati Oekolampadia pro spekulativní názory své o Trojici, různící se od učení církevního, obrátil se v říjnu t. r. do Strassburku, kde známi mu byli Capito a Butzer, a uveřejnil v Hagenau dílo své „De trinitatis erroribus" (1531; německy od B. Spiesse, Wiesbad. 1891), jehož rada basilejská četné exemplâře dala zničiti a o jehožto autorovi Bucer" — (Melanchthonův přítel a taktéž jeden z reformátorů a z těch, kteří velmi mnoho dali na evangelium, tak že nemohl býti surovým násilníkem) — „soudil, že ‚hoden jest, aby vnitřnosti vytrženy mu byly z těla'. Pak vrátil se do Francie, žil nejvíce v Paříži neb v Lyoně, studoval astronomii, mathematiku a medicinu a zjednal si vydáním Ptolomaea jména právě tak váženého jakožto geograf, jako vyznamenal se jakožto lékař a fysiolog najmě svými znamenitými objevy o oběhu krve. Od r. 1540 žil ve Vienně a octnul se vydaným 1553 v Lyoně spisem theosofickým „Christianismi restitutio" v rozporu s katolickou a protestantskou theologií. Unikl sice z vězení v Lyoně v dubnu r. 1553, byl však v Ženévě na udání Kalvínovo opět jat, k odvolání marně napomínán" (jako Hus) „a když byla čtyry ministerstva v Curychu, Bernu, Basileji a Schaffhausenách vyslovila se v dobrozdání svém proti němu, odsouzen 26. října 1553 radou ženévskou, najmě na doléhání Kalvínovo, k smrti ohněm, kteroužto smrtí, nezvratně trvaje na učení svém" (jako Hus), „27. října r. 1553 zemřel."

Každého roku ku konci června a na začátku července zvedají najmě čeští evangelíci reformovaní vším právem veliký nářek, že r. 1415 a 1416 Řím na koncilu kostnickém dal upáliti dva Čechy, Husa a Jeronýma. Zvláště „Hus", „Časopis věnovaný zájmům církve evang. reformované" — (k jejíž zájmům patří patrně též sprostředkování sňatků cestou insertní, neboť v čísle 3. (březnovém) „Husa" z r. 1902 čteme na 2. stránce insertní přílohy čtyry nabídnuti k sňatku, v nichž žádá se — ve smyslu slov Krista na hoře, Mat. 6. 19: „Neskládejte sobě pokladů na zemi, kdež mol a rez kazí, a kdež zloději vykopávají a kradou" — věna 8000 zl., 18.000—25.000 zl., slušné věno pro ženicha, „který má ve statních úpisech a spořitelních knížkách 40 tisíc korun uloženo", a nabízena dívka „vládnoucí menším věnem", při čemž ovšem loyálně poznamenati dlužno,

že obnos věna i rozhodujícím momentem mnohdy bývá u sňatků nikoli jen evangelíků laiků, nýbrž i duchovních evangelických, patrně ve smyslu té „vyšší“ morálky protestantské dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic) — najmě, pravím: „Hus“ každého roku dostaví se s verši, v nichž hřímá proti tmářům a drábům Říma, vraha Husova, a opěvuje právo svědomí a zář svobody a pravdy, jak na př. čteme v letošním čísle 7. (červencovém) na str. 1. ve verších, jež zde uvádím s prosbou, aby čtenářové pozvolna je četli a důkladně uvědomili sobě obsah každé řádky:

My jsme a budem Husité!

Proč duše dnes tak rozehřáta?
Proč srdce hoří, plane zrak?
To mistra Jana paměť svatá
své ohně v duši zažžhla tak.
A tmářům dnes a drábům Říma
slib věrných Čechů v uši hřímá:
At tupíte, at zuříte,
my jsme a budem Husité!

Nás neomámí hesla doby,
ač címe každou z věrných snah:
nás nesvede, nás neporobí
si nikdy, nikdy Husův vrah.
A kdyby všichni zapomněli,
zač bojovníci Boží mřeli,
my ne! Nám stydno zrády té.
My jsme a budem Husité!

Blesk pravdy, jejž, ó Mistře drahý,
jsi vrh ve věku svého tmy,
tvé čisté za věc Boži snahy,
tvůj boj za právo svědomí,
tvá věrnost nesklaná ni katy, *) —
toť odkaz tvůj nám navždy svatý
na naší cestě trnité.
My jsme a budem Husité!

Je temno. Budoucnost co nese?
Dál budem mřít, až klesnem v hrob?
Či národ pouta mdlob svých střese **)
a vzejde sláva lepších dob? ***)
Přijď cokoli. Jen tam, kde v žití
zář svobody a pravdy svítí,
jen tam náš prapor spatříte.
My jsme a budem Husité!

Pro upálení Husa každoročně tedy — vším právem — evangelický vzlykot. Avšak o tom, že reformátor Kalvín, jeden z těch lidí, o nichž praví dr. Herben („Čas“ 19. července, č. 195, str. 1): „Já prostě věřím, že lidé, kteří něco dají na evangelium, nemohou býti surovými násilníky“ — během pěti let dal popraviti osob 58 a upáliti 76, tak že průměrem připadalo jedno popravení a jedno upálení na každý měsíc, jest-li totiž Kalvín utracování ta ku větší slávě SVÉHO evangelického boha nesoustředil snad na výroční svátky Vánoční, Velikonoční a najmě Svatodušní, o tom se ve světě evangelickém mlčí. (Gymnasiální studia odbyl jsem na dřívějším evangelickém gymnasiu německém v Těšíně ve Slezsku, a žádný učitel dějepisu, ani žádný z katechetů o katanství Kalvínově se nám nezmínil; pravili pouze: „führte ein strenges Kirchen-Regiment.“ Co znamenala ta přísná církevní kázeň, zvěděl jsem až v létech drahně pozdějších — k velikému zděšení svému jak nad vě samou tak nad prolhaností svých učitelů-evangelíků.) Evang

*) jako Servetova ni katem Kalvínem.
**) pomocí peněz z Německa žádaných českým farářem evangelickým Duškem.
***) „Unsere Stadtgemeinden sollen forsch ausgestattet sein.“

lické důsledné zamlčování hrozného katanství Kalvínova krásnou jest ukázkou téhož vykonávání „přísné povinnosti pravdy ve všech vztazích“, o němž dočítáme se v článku „Naše styky se souvěrci zahraničnými“ („Čas“ ze dne 28. července, č. 204, str. 2), v němž autor jeho, farář Čeněk Dušek mezi jiným praví: „My jsme na to hrdi, že přes neúhlednost přítomného svého stavu a přes cizotu duchovního života okolo nás, jsme jediným živým článkem spojujícím český národ s kulturními národy ostatními. Byli jsme hermeticky uzavřeni a neznámi evangelictvu ostatnímu; ale sotva že rozlomila se vrata našeho žaláře, jali jsme se ihned“ (domýšlivost svou vůči katolicismu ukazovati veřejně a spílati „Římu“ při každé příležitosti) „konati službu svému národu. Dlouhá léta již stíráme se jména českého bláto na ně naházené,“ – (následující slova podtrhují já) — „přikrýváme jeho neřesti, opravujeme mínění o něm a hledíme zastati se jeho při každé příležitosti“ a čtrnáct řádků dále: „Naše nejpřednější práce ve sborech jest utužování českého vědomí a citu a“ — (následující slova podtrhuji taktéž já) — „přísnou povinnost pravdy ve všech vztazích“. Ti, kdož o sobě praví, že utužují (tak totiž doplňuji nesrozumitelnou konstrukci citované tu věty) přísnou povinnost pravdy ve všech vztazích, tiže přikrývají dle vlastního doznání neřesti národa českého a, jak víme, katanství reformátora Kalvína, jehož učení se přidržují. (A jaká to logika, mluviti v jednom dechu o přikrývání neřestí a o přísné povinnosti pravdy ve všech vztazích; to dovede jen a pouzc evangelický realista!)

g) Avšak netřeba nám v cizině hledati pravdy, neboť i smutné dějiny národa českého skytají nám příkladův pro správnost názoru dra Herbena, že lidé, kteří něco dají na evangelium, nemohou býti surovými násilníky. Víme totiž, jak líbezně ve válkách husitských řádili Husité, kamkoli jako nepřátelé přišli, a sice nejen přes to, že byli »Boží bojovníci«, nýbrž i přes to, že byli příslušníky národa, jemuž někteří lyrikové mezi námi připisují „holubičí náturu“; avšak konečně à la guerre comme à la guerre. Ale, jak vedle toho doma oproti domácím víry pilně a úzkostlivě šetřili svobody svědomí, tvořící podstatnou část svobody té, o které čteme v „Čase“ ze dne 15. července, č, 191, str. 3: „Píše se nám z kruhů evangelických: — — Svoboda jest náš životní zájem a jak krásným vzorem byli katanu Kalvínovi, o tom velmi poučně vypráví na př. „Ottův Slovník Naučný“, díl 11., str. 700, kde čteme:

„Houska Martin, zvaný též Martinek nebo Loquis, sektář táborský, rodilý na Moravě, vzdělal se asi na Táboře a byl dle Vavřince z Březové, ‚vtipu spanilého a paměti rozsáhlé‘. Příbram pak o něm vypovídá, že pro své vtipy a rozumy nazýván byl od mnohých ‚andělem zástupů božích‘ a ‚Danielem prorokem‘, ale dodává, že byl všech bludů mistr a počátek.

Jsa ducha hloubavého, a jak se zdá, ctižádostivého, zašel v badání svém dále, než shodovalo se s učením táborským, a jisto jest, že již r. 1418 byl jiného mínění než mistři a kněží táborští a že 1420 s Janem Čapkem počal hlásati učení chiliastické, předpovídaje blízký konec světa, příchod nového království, ve kterém nebude svátosti oltářní a všichni budou křtěni v Duchu svatém. Neměl však mnoho přívržencův a sám biskup táborský Mikuláš činil mu mnobo protivenství; k roztržce došlo až po slavném hádání v domě Zmrzlíkově, kde byl ještě s kněžími táborskými za jedno, když počal veřejně popírati jsoucnost a přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní ve způsobách chleba a vína," — (což taktéž popírají čeští a ostatní evangelíci vyznání helvetského na rozdíl od evangelíků vyznání augsburského) — „udílel svátost tu lidu ne do úst, ale na ruku a prohlašoval veřejné vystavování svátosti oltářní a poklekání před ní za modloslužbu. Učením tím narazil na odpor většiny a proto v lednu 1421 se 300 svých přívržencův vystěhoval se do Přibenic na Lužnici; ale již 29. led. t. r., když neustal podávati svátost oltářní svým způsobem, byl od pana Ondřeje Vaváka z Hradce zatčen a vězněn, načež teprve na přímluvu Táborských, kterým z vězení svého zaslal list (uveřejněný z části v Palackého dějinách, III. 2, str. 21), byl propuštěn a na Tábor dopraven, kde veřejně v kostele musil se zřeknouti bludného svého učení. Pokání nebylo asi opravdové; nebo na krátce po sněmě Čáslavském, necítě se na Táboře bezpečným, vydal se s tovaryšem svým Prokopem na Moravu, byli však od pana Diviše Bořka z Miletínka zajati a vydáni hradeckému knězi Ambroži, který se chtěl pokusiti o jejich obrácení. Pokus se nezdařil, i odvedeni jsou v okovech k arcibiskupu Konrádovi do Roudnice, a ten je po osminedělním žalářování odevzdal na žádost Jana Žižky Pražanům, kteří je dali zmučiti, aby vynutili doznání, kdo jsou jejich přívrženci, a dne 21. srp. 1421" (šest jen let po upálení Mistra Jana „Římem") „do sudu zabedniti a upáliti" (poslušni slov apoštola Pavla ku Galatským 6. 10: „A protož dokud čas máme, čiňme dobře všechněm, nejvíce pak domácím víry"). „Smrt podstoupili s obdivuhodnou statečností neodvolavše" (tak, jako Hus) „ani slova."

A přes všechna tato, zde sub *a*—*g* uvedená fakta minulá a přítomná praví: „Já prostě věřím, že lidé, kteří něco dají na evangelium, nemohou býti surovými násilníky" dr. Herben, co do odborného studia historik a co do povolání žurnalista a — arciť zároveň přestouplý z katolicismu evangelík a — realista, t. j. jeden z těch lidí, kteří jako canis a non canendo nazývají se realisty od latinského slova res = věc proto, že hlavní jejich vlastností, jak víme, jest vědecké všech věcí promyšlování a věcné na vše nazírání.

Kdekoliv o tvrzení realistů našich důkladněji zavadíme, téměř všudy nalézáme buďto naprosté fráse a vzletnou lyriku

anebo čiré nesprávnosti a při tom všude odporné do duše drzostí svou kantorování jiných. Abych to „kdekoliv" a to „kantorování" pěkným, makavě jasným příkladem doložil, přečtěme si v „Čase" 4. srpna 1903, č. 211, na str. 3.: „Abychom se vrátili k americkým židům. Ruský Čech z Národních Listů udává jejich počet i s Kanadou na 160 tisíc duší. Ono jich je zatím jen v Novém Yorku 600 tisíc a v Chicagu 300 tisíc, v celé Americe pak 3 miliony. Taková ohromná nevědomost je špatným vysvědčením pro jistého profesora zeměpisu, kterého v ruském Čechu tušíme a kterému knížka „Půl roku v carské říši" tolik leží na srdci." — Ohromné tvrzení „Času", že je Židů v Novém Yorku 600 tisíc, v Chicagu 300 tisíc a v celé Americe 3 miliony, mne — a trvám snad i četné realisty — zarazilo, jelikož dosud měl jsem v paměti, že počet všech Židů na celé zeměkouli páčí se asi na 8—9 milionů, a jelikož by za přítomnosti 300 tisíců Židů v Chicagu, čítajícím asi půl druha milionů obyvatelů, asi jako Vídeň, bylo tam packovati o Židy tak jako ve Vídni o Čechy, t. j. že by v Chicagu každý pátý člověk byl Židem. I pátral jsem po nejnovějších datech statistických a náhodou se snadným úspěchem. Vyšla letos (snad v červnu) kniha „Jüdische Statistik — Herausgegeben vom Verein für Jüdische Statistik unter der Redaction von Dr. Alfred Nossig, Berlin 1903 — Jüdischer Verlag", ve které — patrně nikoliv antisemitické — knize čteme na str. 436: „Spojené Státy Severní Ameriky těšily se v obou posledních desítiletích přistěhovalectví Židů z Ruska a zemí balkánských ještě silnějšímu než Anglie, takže páčí se počet Židů až na milion. Židé usadili se i tu hlavně ve velkých městech (New-York, Chicago, Filadelfia, Boston a j.) provozujíce domácký průmysl („um als Hausindustrielle zu Arbeiten"). New-York čítá prý neméně než 350.000, Chicago 150.000 Židů, avšak odhady tyto jsou snad příliš vysoké („doch dürften diese Schätzungen wohl zu hoch gegriffen sein)". A v přehledné tabulce, nadepsané „Zahl und Vertheilung der Juden auf der Erde", na str. 448—9 čteme, že Židů v celé Americe je dle Glogaua 1,000.000, Barnetta 1,148.939, Harrise 1,077.963 a Zellera 1,260.000, a že počet ten dle udání pravdopodobně nejspolehlivějšího („mutmasslich zuverlässigste Angabe") obnáší 1,169.881. Avšak dejme tomu, že Židé stali se zde obětí pověstné své ve všech věcech skromnosti, a že vedle řečeného jednoho milionu Židů ve Spojených Státech Severoamerických jest v ostatní Americe — nevím sice kde — ještě půl milion Židů; pak z dát, uvedených v „Čase" s pověstnou již v zemích koruny České realistickou vědeckostí, věcností a důkladností, netřeba sraziti více než pouze padesát procent, abychom dodělali se přibližné pravdy. A padesát procent sem a tam — což ovšem v lyrice neznačí pranic — ve statistice, a to snad i realisticko-vědecké, znamená, alespoň dle úsudku mého, přece jen jakoby trochu příliš mnoho — řekněme — svobody! A list, jenž takové věci předkládá čtenářům svým, opováží se: *a*) kan-

torovati autora dotčeného spisu slovy: „Taková ohromná nevědomost je špatným vysvědčením pro jistého profesora zeměpisu . .“ — pak *b*) o listě jiném psáti („Čas“ ze dne 13. července 1903, č. 189, str. 1.): „. . to dovede napsat a svému čtenářstvu předložit skutečně jen orgán bláznů pro blázny“ — a *c*) o sobě samém tvrditi („Čas“ ze dne 24. července, č. 200, str. 3.): „Neboť my pracujeme pro český rozum a pro českou duši . . Dr. Jan Herben.“ — Dále hledal jsem, odkud asi kantorovaný autor vzal data svá. V „Meyers Konv. Lex.“, 5. vydání, čteme ve svazku 9., vydaném r. 1896, na str. 649: „Die Gesammtzahl der Juden in allen fünf Erdtheilen beziffert sich gegenwärtig auf 8 Mill.“ a v přehledné tabulce, udávající počet Židů číslicí absolutní a v procentech: „Nordamerika (?) 150.000—0·30 Proz“ a „Kanada 2392—0·05 Proz.“, úhrnem tudíž 152.892, což snad kantorovaný profesor zaokrouhlil na 160 tisíc. — Zajímavé (v jiném ohledu) jest též, co v téže stati „Času“ čteme dále: „Že americká vláda nerada vidí ruské židy stěhovati se do Spoj. Států, leží v jejich množství, valícího se“ (dle skladby realistické na místě: valícím se dle skladby obecné) „tam, a to vinou ne vlastní, najednou a nuceného“ (recte: nuceném) „pro obživu pracovati za nejnižší zisk na úkor domácího dělného lidu. Avšak pokud je může pod svou střechu přijmout a viděti v nich slib řádného občanství, nemá proti nim jako židům žádných námitek. Vracejí-li se někteří z nich do Ruska,“ (dle úsudku mého proto, že pro velké množství usedlých již ve Spoj. Státech rasů málo tam místa pro rasy nové) „tím lépe pro — Rusko, kde — a to opakujeme s důrazem — i když nestěhují se do Ameriky, jsou kulturnějším živlem nežli mužíci. Umějí alespoň všichni číst a psát, i když mají některé vady, které se nám oškliví, o nic méně nežli ruskému Čechu z Nár. Listů. V jedné posteli bychom se žádným z nich spát nechtěli právě tak, jako tento ruský Čech s americkým černochem.“ Jak velice totiž kulturním a tudíž i blahodárným živlem Židé, z nichž každý umí ještě více než jen číst a psát a s kterými by po případě snad i celá redakce „Času“ (po jednom ovšem členu) mohla spát bez ošklivosti v jedné posteli, jsou na Moravě, to správně a proto i velmi dojemné líčí z vlastního na věc názoru hlavní redaktor „Času“ dr. Jan Herben ve spise „Na dědině — Obrázky z jihomoravské vesnice“, č. 117 Ottovy Laciné Knihovny, v němž čteme (str. 294): „Tu v naší dědině, kde jsem hostem, celá řada selských gruntů zmizela v novém výstavním dvoře, jehož majitelem je — žid. A všecky velkostatky skoro od Uh. Brodu až po hranice rakouské p řece Moravě najaty mají — židé. Noví naši sedláci začínají ch diti v lehkých filigránskýeh šatech a mají lehkou filigránsko povahu. Tvarožná Lhota na Strážnicku za řekou Moravou slov nyní „Lhotou Simšovou“, neboť patří Šimšovi — židu ze Strá nice“ — pak na str. 295: „Židé obcházeli podél řady sedlá z nichž každý měl před sebou pytel s obilím odhrnutý a v

stavený pro kupce. Prodávají většinou ječmen. Pytle v řadě vypadají jak ochranné kulaté kameny u srázných silnic. Kupci — sami židé — ohýbají se, nabírají na dlaň, švadroní, ani na sedláky nehledíce, ani neprozrazujíce svého interesu, když padnou na dobré zrno. — Schau bei dem Dicken! („Podívej se u toho tlustého!“) upozorňoval zrzavý žid druhého žida, jemuž stál na blízku. Mrknul po starostovi — — Druhý žid vypasený, kouře drahý doutník, jako by nic obešel sedláky a nahnul se nad starostův pytel. — Nhy — co cete? odfoukl levým koutkem a na prodavače nehleděl. „Půl třeťa —“ — Proč ne tši? ušklíbnul se kupec a díval se na oblohu, jako by si víc hrál, nežli kupoval. A po tom se potrhl, jako by ho náhle někam povinnost volala a jen mezi zuby procedil: Dva čicet dam. A zase vytáhl zlaté hodinky, pozdvihl je k uchu, zevloval po obloze, jakoby mu na celém světě nezáleželo, ač bystře po ječmeni mrkal. „Od půl třeťa nedám,“ dokládal ospalý starosta,“ (dříve dal autor na srozuměnou, že starosta byl po pitce) „zlobilo ho, že žid odchází, byl by rád prodal, to bylo patrno z jeho netrpělivých pohybů, kterým žid dobře rozuměl. Přišla žena bledá, přepadlá, ale pěkně oděná. Bylo viděti, že je to žena starostova . . Zvěděvši, co žid podává, rozhorlila se a pravila více k židovi než k muži: „Máme svůj potah, šak ho uvezem zpátky. Jurko, nedaj sa ohnút!“ Žid, slyše to, ušklíbnul se a dobíral si starostu: „Vy chodíte v sukňách! Ženská thomu rozumí?“ A otočiv se zpupně na podpadku odcházel se slovy: Dite si k ‚Slofáčovi‘, hlupý chlap, ten dá tši . . .“ (Mínil tím „Slovač“, časopis hradištský.) Starosta zrudl. Styděl se a zlobil se na ženu, že odehnala kupce. Vrhl po ní strašný pohled. Kalné oči jeho ještě se více zalily a ona, ubohá, sklonila hlavu, jakoby hledala něco na zemi, potom zdvihla v rozpacích fěrtoch a utírala si slzy, jež chtěla zakrýti, kdyby ji někdo pozoroval . . . A žena prý mu zkazila trh. Nechtěje však přece ječmen voziti zpátky z trhu, zavezl ho k „lojdavci“ (tak říkají onomu Rosenzweigovi, jehož jsem ráno pozoroval) a prodal pod cenou za 2 zl. 30 kr. Ale pan Rosenzweig prý ho uctil za to jako kníže pána, a starosta se tím chlubí. Pozval ho na černou kávu, dal mu cigárky, dětem poslal rohlíky a zacházel s hlavou obce jako s malovaným vajíčkem. A starosta prý ‚sa rozvaloval na kanapí jako šířť. . . Když jsme se vraceli z hostince, zástup lidí sbíhal se pod starostova okna. „Už zas mlátí ženu!“ povídala si hlasitě žena běžíc mimo nás. Okny vydral se k nám na cestu výkřik srdcervoucí z úst ženských, zněl pronikavě a zoufale: Kdo dobrý, pomož! — Žena tato volala o pomoc jménem tisíců. Volala jménem tisíců k těm, kdož mají vzdělávati, šlechtiti a zachraňovati sílu národa v tomto kraji slovácké“ — nota bene: před tím „kulturnějším živlem“, jímž stali se v „Čase“ — (přes to, že hlavní redaktor „Času“ dr. Herben i z osudů rodné vsi své ví, jak vzmahá se ustavičně vylíčený ve spisku „Na dědině“ autorem jeho dr. Herbenem zhoubný vliv Židů mezi

lidem slováckým) — Židé. To jest: lidé, z nichž téměř všici následkem panujících dosud nesprávných a nezměrně hloupých názorů o lidech ze své pitomé, pro Židy i Nežidy nešťastné doměnky, že Židé jsou národem od boha prý vyvoleným a nad jiné povýšeným, bona fide odvozují, že všichni ostatní vydáni jsou jim v plen a dranc, a z nichž taktéž téměř všici nad tím, že následkem svého drancování a plenění ostatních setkávají se v celém světě s velikými antipatiemi u všech ostatních národů, hořce kvílí a nikoli bona fide trpce naříkají na — nesnášenlivost náboženskou, jakoby odpor drancovaných proti drancujícím měl co činiti s růzností konfessí anebo náboženství. A jelikož dotčená domněnka Židů, že oni jsou národem nad jiné povýšeným, jest zároveň ono arcanum, které umožňuje Židům snášeti projevy antipatií ostatních a sice i projevy mnohdy nezměrně kruté (na př. Kišeňev) jakožto pocházející od národů nižších; vidíme tu v domněnce té, pak v souhlasícím s ní židovským drancováním ostatních a konečně v projevech odporu drancovaného lidstva proti Židům, utužujících opět domněnku tu v Židech, ten zhoubný circulus vitiosus, jenž tvoří tak zvanou otázku židovskou. — Že Židé ruští, náležející téměř venkoncem k části Židů zde popsané, nazváni byli „kulturnějším živlem nežli mužíci“ proto, že prý „umějí alespoň všichni číst a psát“, to vysvětliti si lze pouze tím, že „Čas“ jest hlavním orgánem strany realistů, jejichžto hlavní vlastností jest, jak víme, vědecké všech věcí promyšlování a věcné na vše nazírání, a tím že v něm vykládají se žasnoucímu lidu českému na odiv výrobky té skvostné, v národě českém pověstné logiky realistické. Že — abych i toho se dotknul — „zachraňovati sílu národa v tomto kraji slováckém“ aneb i kdekoli jinde před „kulturním“ vlivem Židů není a nikdy nebude s to ani „Čas“, ani strana realistická, ani evangelium, jest — alespoň mně — jisté. P. d.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Všichni vyslanci velmocí v *Cařihradě* dostali instrukce, jak podporovati reformní požadavky rak.-ruské. Porta se brání evropské kontrole správy v Macedonii zuby nehty. Nejprve spoléhala na nesouhlas některých velmocí a také se naň vymlouvala. Vidouc však, že velmoci jsou dorozuměny a že tentokrát nelze jí těžiti z jejich nesvornosti, hledí věc protahovati, vymlouvajíc se na ramazan, t. j. měsíc, kdy Mohamedánům není dovoleno za dne pracovati, leč jen se modliti a postiti.

Ve *Španělsku* jsou po volbách posledních městské rady větši měst katalonských republikánské. V Barceloně prohlásil posl. Levrot „Den revoluce se blíží. Ode dneška budu se snažiti všemožně, bych i voluci přivodil.“ Republikáni agitují zvláště silně ve vojsku.

Rak.-Uhersko. V *Rakousku* tak bohatém na různé dlouhověké otázl staly se otázky universitní nejen osou politiky vnitřní, ale zasahují i do poměrů mezinárodních. Snahy Vlachů a vlaských studujících v Ii spruku po universitě vlastní v Terstu a způsob, jak je Němci a vlád vyřizují, jmenovitě zákaz přednášek prof. Gubernatise, (na svobodi

vlaské universitě v Inspruku), pobouřily Vlachy tak, že studenti v Římě, dne 26. a 27. listop. se zástupy lidu provedli před vyslanectvím rakouským prudké demonstrace. Demonstrováno bylo i v Janově, Catanii, Florencii, Turině, Messině a j. Což universita česká? Což vzdělávací ústavy pro Rusíny?

V *Uhrách* to jde hr. Tiszovi ztuha. Nálady obstrukční přibývá. Když podal hr. Podmanický na sněmě návrh aby konány byly denně schůze dvě a alespoň v jedné aby dostal se parlament k práci, a když návrh ten přes odpor opposice byl přijat, přešel 25. listop. Apponyi s 35 přívrženci z vládní strany k opposici a vůdcové obstrukce, jež obstrukci sami neprováděli, postavili se jí zase v čelo. Obstrukce potírá schůze obě. Košut 30. listop. nabídl na sněmě příměří Tiszovi za rozšíření vol. práva a za pronikavější učení maďarštině v uher. školách bez rozdílu. Tisza hned odpověděl kladně, že (do 3 let předloží prý opravu vol. řádu). Z opposice tedy učiněn návrh ustoupiti zatím od požadavku maďarského velení.

Banffy zakládá v Uhrách novou stranu na základě vyrovnacím z r. 1867, ježto dílo Deákovo prý nebrání hospodářskému odloučení od Rakouska. Dne 1. ledna 1908 lze prý rozluku provésti bez poškození zájmů uherských.

Školský: Akci proti zlořádům *kongregačním ve Francii* francouzská vláda zničila rázem 2431 kongregačních škol. Na místo jejich musí býti zřízeno ihned asi 2600 nových škol státních (veřejných). Celkem bylo před válkou proti kongregacím 9934 učebných ústavů, mezi nimi asi 6200 obecných škol, pod neobmezenou vládou duchovenstva. Z těch má býti zrušeno, počínajíc od škol elementárních, za následujících let asi 7570. Ale obcím musí býti povolena přechodná lhůta na vyzvědžení nových budov školních. 54 mužských a 83 ženských kongregací bylo se žádostmi o autorisaci odmrštěno; žádosti ty hleděly k 516 ústavům. Mimo to 58 kongregací, které kladly státní moci odpor, propadlo právo vyučovati a školy jejich byly úřadně, často i mocí zbrannou zavřeny. Paříž sama ztrácí státním zákonem proti kongregacím asi 400 klerikálních učilišť, většinou škol dívčích a výchovných ústavů pro „dcery vyšších stavů". Paříži bude potřeba postarati se o 336 světských škol. Celkem potřebuje republika pro veliké dílo reformační 7500 učitelských osob. 6200 jeptišek musí býti nahrazeno učiteli a učitelkami světskými. Poslanec J. Morlot vypočítal, že náklad na potřebné stavby školní se páčí na 59,880.000 franků, z čehož připadá veliká většina — 47 mil. — na školy dívčí. Rozpočet školní musí býti již za prvních let rozmnožen jen o 11 mil. franků na platy učitelských osob, jež mají býti ustanoveny. — Učitelstvo francouzské vládu, resp. předsedu ministerstva podporuje v tomto velkolepém vymítání duchů republik nejnepřátelštějších co nejvíce a vláda opět podporuje snahy věrného republice učitelstva co nejúsilněji. Klerikálové ovšem srší proti oběma zběsilostí bezmocnou a štvou obyvatelstvo mimo jiné i hněvem a prstem božím, rozhlašujíce, že letošní neúroda vína v Champagni jest p r v n í teprve ranou poslanou na Francouzsko bohem za to, že sluhy jeho — mnichy a jeptišky vyhodila. Věci dospívají k úplné rozluce státu a církve. *K.*

Kurs pro ruční práce chlapecké bude pořádán při zem. řemeslnické škole v Mladé Boleslavi povolením ministerstva kultu a vyučování a zemského výboru. Kurs bude otevřen pro učitele škol obecných a měšťanských za účelem dosažení způsobilosti k vyučování chlapců zručnostem při pracích ve dřevě a modelování. Mimo to bude se učiti kreslení a rýsování pro potřebu zmíněných zručností. Kurs trvati bude 6 měsíců, od 1. února do 31. července 1904, vždy ve středu a v sobotu odpoledne a v neděli dopoledne. Přihlášky přijímá ředitelství téhož ústavu do 1. ledna 1904.

Ve 14. čísle „Rozhledů" (v přehledu školském) je krátký referát o reorganisaci školy měšťanské. V něm mezi jiným činí se zmínka, kde zřízena je IV. třída měšť. na Moravě. Zpráva tato není úplná, a jest doložiti, že dívčí škola Vesnina v Brně má při své měšťanské škole

IV. třídu a to ne pouze letos, nýbrž již čtvrtý rok. Zařízení (osnovy) její až na nepatrné věci srovnávalo se s nařízeními minister., tak že bylo potřeba jen nepatrných změn, aby nařízením úřadů vyhověla. Dále zřízena je IV. třída při měšť. škole dívčí ve Zlíně.

Ozvuky a paběrky.

Opojení a umělecká produkce. Libý cit opojení záleží na tom, že jisté středy v mozku, závady č. útlaky, bývají omámeny a že následkem toho positivní životní proudy, cit, pud produkovací, mohou se vylévati bez překážky. Nálada opojeného jest v některých příčinách podobna umělecké náladě. Mínění, že v opojení lze dobře tvořiti, vykládati jest tím, že chut tvořiti, kteráž ovšem v opojení jest zvýšena, ráda bývá zaměňována se schopností k tvoření. Veliký umělec necítí nadměrného opojení, bezměrného povznášejícího citu za tvoření jako umělec poloviční. Právě síla a jasnost vědomí jest znakem umělce, opojenost jest znakem diletanta. Opojení, zvláště opojení alkoholem, stupňuje pud produkovací a sebespokojenost, takže opojený jest dražděn k uměleckému tvoření a svým výkonem brzy jest uspokojen, výkon ten podaří se však slaběji, nežli jest přiměřeno mohoucnosti příslušného, poněvadž soudnost není úplně přítomna. Pijí-li umělci, aby zapomenuli protivností života, poškozují svůj organism, aniž získávají něco jiného nežli několik hodin tupé blahosti, jež není s jejich uměleckým tvořením v žádném vztahu. Čím silnější jest umělec, jelikož umělec a člověk, tím méně mu třeba iluse. Chce-li umělec opojení, jež se jmenuje vlastně dionysickým, které sice také nepodporuje přímo uměleckého tvoření, ale přece sílu umělcovu všeobecně, neužívá-li se ho příliš často, osvěžuje a živí, tedy jsou zřídla opojovací jak v umění tak v přírodě a životě, jež nemají tak škodných následků jako umělé opojné prostředky a také zplozují jinakého druhu opojení, šlechetnější a nezkalenější. Alkohol zavinil množství prostřednich a špatných uměleckých výrobků; tu tam snad vznikl i přes něj dosti dobrý nebo zajimavý výrobek, nikdy však neděkuje se jeho soupůsobnosti za dílo opravdově krásné a veliké. (R Huch, Internationale Monatschrift des Alkoholismus, 1902.) *K.*

Ambo! Pana Alfonsa Bresku potkalo štěstí. Dvě jeho básně, „Zlatý stín“ a „Kyvadlo a zrcadlo“ vyšly současně ve dvou listech, v Lumíru ze dne 20. t. m. a ve Švandu Dudákovi ze dne 21. t. m.

Maličký umělec z Kalabrie.

Já, poklad zvuků, hvězda mezi vámi,
jež mocnost boží občas rozsvěcí,
dnes vedu sobě lotra z panorámy,
jenž zamíchá se řádně do věci.

Kdo spílá hvězdám, trestán bude smrtí,
tak v první řadě mrzká kritika!
Jet umělec jak dívka z páté čtvrti,
jež vodí s sebou svého Pepíka.

Že nejsem hvězda? Fenomén všem známý?
A Musa sama k zemi sechvělá?
Já vedu s sebou lotra z panorámy
a ten z vás ze všech mastí nadělá! *April.*

V **Přehledu** č. 4. tvrdí se, že tím, co jsem uvedl minule o statist. úřadě na Moravě, marně hledí se prý Rozhledy vykličkovat z ignorance o existenci úřadu toho. Ježto autor článku, kterým se ta „ignorance“ projevuje, má do onoho statist. úřadu tak daleko jako pan Zivanský — do obchodní komory, je, doufám, rabulistika Přehledu nyní očividna. P. Živanský otírá se při tom o mne a Rozhledy způsobem tak uboze směšným, jak to jen dovede alexandrinská odulost patentovaných učenečků. Sicut erat in principio . . . *J. P.*

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 12. PROSINCE 1903. ČÍSLO 11.

Arnošt Denis.

Bývá událostí řídkou, aby historik věnoval skoro veškeru činnost svoji tak úplně dějinám národa cizího, jako v případě tomto. Novější literatura vykazuje tři veliká díla o dějinách Čech či lépe Českého národa. Dvě jména — Palacký a Tomek (oslavili jsme nedávno jeho 85. narozeniny) — rozumí se sama sebou; třetím ve spolku je Francouz — Arnošt Denis. Palackého »Dějiny Čech« nesahají za rok 1526, počátek období habsburského, Tomkovy »Dějiny Prahy« (druhé to dějiny Čech), dospěly počátku 17. věku, dílo Francouzovo začíná teprve až dobou husitskou, ale provází nás takřka až po dnešní den. Lze mluviti o díle Denisově; skládat se z monografií, které — jedna druhé — podávají ruku.

Před třemi desetiletími (1872) přišel mladý A. Denis do Prahy maje 24 let, pobyl pak v Čechách tři roky. Bylo tehdy po veliké válce a Francouzové rozpomínali se, že by se i jim slušelo, aby se o cizinu starali více než posud, aby ji poznali — i ve studiu vědeckém. Denis přišel maje stipendium francouzské vlády; — co vedlo jej zrovna do Prahy, do Čech?

Uvedl jsem právě tři jména. Palacký, narozený na Moravě, vychovaný v uherském Prešpurku, přišel r. 1823 do Prahy, aby studoval a zpracoval husitskou dobu dějin českých, aby se stal jejím dějepravcem — on, potomek Českých Bratří a sám protestant. K téže době dějin českých směřovaly první literární plány Tomkovy, a to již za dob studentských, třebas Tomek v takových tradicích nevyrostl jako Palacký, ale plány ty dočkaly se přece provedení; ve svazcích věnovaných věku 15. dílo ho vrcholí. Zajisté doba tato vábila od jakživa domácí i cizí. Připomínám Jacques Lenfanta, kazatele francouzského chrámu Berlíně, spisovatele díla »Histoire de la guerre des Hussites« 1731).. A to přivedlo do Čech i r. 1872 mladého Francouze, enž pochází ze staré rodiny hugenotské z francouzského jihu rodištěm jeho jest Nîmes) a jehož předkové byli mezi zápasíky sevenskými. Přišel naučit se češtině, přišel studovat dějiny

husitství. V češtině vyučoval jej student, který měl již své básnické jméno — Jaroslav Vrchlický. Denisův pobyt v Praze připadá v poslední léta života Palackého; mohli bychom Denise nazvati posledním žákem jeho, jako Tomka (mladšího věkem o dvě desítiletí než mistr) prvým — ovšem tohoto i onoho v poměru volnějším, ježto Palacký, jak známo, nikdy veřejného úřadu učitelského nezastával.

Denisova první práce z oboru dějin českých vznikla z hlavní části již v Praze. Vyšla teprve r. 1878, kniha silná 500 stránek: »Huss et la guerre des Hussites«. Kniha druhá dala čekati na sebe 12 let; dva její svazky o 444 a 563 stranách obsahují dějiny české od polovice druhé století 15. až do r. 1620; titul díla na veřejnost daného r. 1890 jest: »Fin de l'indépendence Bohême«. Jako by mostem obé díla spojujícím jsou dvě větší rozpravy: »Les origines de l'Unité des Frères Bohêmes«, Počátky Jednoty bratrské (1885) a »Georges de Podiebrad« (1887). V těch létech nabyl Denis také stálého veřejného úřadu učitelského, nejprve v Grenoblu, pak v Bordeaux; nyní několik let již patří universitě pařížské.

Nové dílo jeho má titul: »La Bohême depuis de la Montagne-Blanche«, Čechy po Bílé Hoře. Jest rovněž o 2 silných svazcích 644 a 675 stran. Více svazků bylo by pro čtenáře pohodlnější a byly by se daly také pořídíti, aniž bylo zříci se rozdělení dějin Čech po r. 1620 ve dvě veliké části, věcně docela oprávněného. Hlavní obsah svazku prvého vyjádřen jest podružným jeho titulem: »Le triomphe de l'eglise. Le centralisme«. (Triumf církve. Centralism.) Podružný titul druhého svazku: »La renaissance tchèque. Vers le fédéralisme«. (Znovuvzkříšení Čech. Směrem k federalismu) není ve druhé své části hned jasný a nebude zcela, ani když knihu dočteme do konce.

Denis setrval ve stycích s Čechy a literaturou českou. Jak dobře ji zná, o tom svědčí každá skoro stránka knihy jeho. Není zajisté druhého díla historického, jež by tolik podávalo tomu, kdo nemůže z literatury české čerpati bezprostředně; již po té stránce není napsáno jen pro Francouze. Ale třeba také ihned dodati: není jednostranně budováno jen na literatuře české; hledí měrou přebohatou i k publikacím německým. Na práci jiných jest spisovatel ovšem závislý; po ruce měl skoro bez výminky jen prameny tištěné. Pro toho, kdož obeznámen jest s prameny a pomůckami jeho, význam díla jeho nezakládá se na tom, že by rozmnožovalo něčím zásobu událostí a fakt, zásobu látky historické. Po stránce té jest Denis, jak řečeno závislý na předchůdcích. V díle prvém vyciťujeme hned, kde začínají práce Ant. Rezka k dějinám Čech v 2. polovici 30tilet války a po ní a kde se končí. Mezery badání dosavadního jeho šíře a hloubka všude jsou patrny. Dále však odvislost spisovatelova od literatury dosavadní nejde; stojí on na vlastních nohou i tehdy, když v celku pojetí její přijímá za své. Tak — uvedu jen jeden příklad — jest Denisovi pro dějiny Valdštej-

novy základem monografie Pekařova (stanovisko spisovatelovo jest vyjádřeno již titulem: »Dějiny Valdštejnského spiknutí«, vyd. Českou Akademií 1895), jeho Valdštejn podstatně se nerůzní od předchůdcova, ale jeho obraz vévody Frýdlandského vypadá ještě nepříznivěji: ze státníka nezbylo již nic. Denis cituje literaturu, jíž užil, ale on jí také oceňuje; ukazuje na mezery (postrádá na př. dobré monografie o vládě Josefa II.); polemisuje i s takovými autory, jež jako Bohuše Riegra, spisovatele »Dějin zřízení krajského v Čechách«, se zvláštní chválou vytýká. Neušly mu ani polemiky předchůdců; souhlasí s Kaizlem, že Grünberg se mýlí, považuje-li fiskální interes za hlavní důvod emancipace selské, ale také neuznává hlavního motivu Kaizlova, strach před velikým povstáním selským.

Svoje vypravování doprovází Denis všude vlastní úvahou. Význam jednotlivých událostí v celém průběhu věcí — to jest proň věcí hlavní. Zejména platí to o druhé části jeho díla. Nevím, podává-li kniha všude čtenáři, na nějž především se obrací, dosti fakt, nepředpokládá-li často u něho příliš mnoho. Pro nás však, na něž události ty svými následky z blízka dostupují, pro nás, již jsme zažili a přetrpěli, co časově leží blíže, kniha nabývá právě tím zvláštního zájmu. Denis píše o věcech těchto jako ten, kdo je sám prožil anebo vlastně prožívá. Hlásí se k určité straně, radí a varuje. Osoby na historické jeviště vystupující nejen líčí (charakteristiku rozšiřuje často i na zevnější zjev), nýbrž i posuzuje a přečasto i odsuzuje. S comprendre nedostaví se vždycky pardonner.

Všecko to není bez jistého nebezpečí. Myslím, že nezřídka jeho soud bude zdáti se jednostranný a příkrý co do výrazu. Ale i tak Denis zůstává, čím býti chce — historikem. Vladaři a státníci jsou voláni k zodpovědnosti z toho, co vykonají anebo neprovedou, ale uplatňují se též věci, poměry, tradice, vše to, co Denis sám nazývá »la force générale des choses". Denis přilnul k národu, s jehož dějinami zabývá se od mládí: píše české a rakouské dějiny se stanoviska českého — avšak i tu ne zcela jednostranně. O Palackém všude mluví s pietou a úctou, avšak nepotlačuje kritiky o jeho politice. A to platí i o jiných — mohl bych řadu jmen uvésti od Riegra až po Masaryka. Denis přidává se k určité straně, ale přece ne v tom smyslu, že by se všude a ve všem zastával programu své strany; žádá od ní obětí a sebeovládání, haní pro minulost a varuje pro budoucnost. Myslím, že kniha jeho právě na straně této narazí na odpor, kdežto se jí dostalo uznání v posudku recensenta, který jinak dokonce nestojí na stanovisku autorově. Referent »Deutsche Literatur-Zeitung« (O. Weber) »přiznává rád, že knihu přečetl od počátku až do konce se zájmem stále rostoucím.«

Dějiny české píše Denis v rámci dějin rakouských a jinak také ani býti nemůže. Ale vlastně jest už více než rámcem, co přibírá z rakouských dějin po r. 1848. Nepřipomínám toho jako výtku, ale v obraze samém postrádáme přece na několika místech

provedení podrobnějšího. Denis má pravdu; rozdíl mezi oběma hlavními stranami, staro- a mladočechy není opravdu tak veliký, jak by se zdáti mohlo diváku vzdálenějšímu. V úsudku tom patrno, jak dobře Denis věci naše zná. Ale rozdíl těchto stran přece jen hrál v dějinách posledních desetiletí roli větší, než se dozvídá čtenář. Také o poměru Palackého k české šlechtě před r. 1848 a po něm a r. 1848 zvláště ke Lvu Thunovi*) a vůbec o poměru šlechty české k hnutí národnímu v Čechách dalo by se říci více — a lecos jinak pro tuto šlechtu a proti ní. Nemohu však rozebírat podrobnosti.

Denis píše především dějiny politické, zvláště v poslední části svého díla. Že poměrů sociálních (zmínil jsem se o emancipaci selského stavu) nezanedbal, rozumí se u historika moderního samo sebou. Sám předmět nese s sebou a vyžaduje, aby v dějinách »českého znovuvzkříšení« od konce 18. do polovice 19. věku dějinám české literatury bylo dáno hodně místa a také později aby jich nebylo zanedbáváno. Najdeme tu mnohou trefnou poznámku a pikantní paralelu jako na př. je-li Vrchlický přirovnáván k Renanovi — qui aurait le don de la création poétique.

Vracím se ještě k dějinám politickým. Bylo-li v úvodě tohoto článku řečeno, že kniha nás provází takřka až na prah dneška, nelze to bráti ovšem doslova. Končí jarem roku 1901, když situace v parlamentě vypadala tak příznivě, že si mohl spisovatel dáti otázku, má-li to větší význam než krátký oddech v bouři či nevzchází-li spíše zoře pokojnější doby. Snad vyhovovalo potřebě esthetické, nepouštěti se dále, aby možný byl výhled do budoucnosti, kterou se kniha končí. Dnes víme ovšem, že onen toužený den tehdy nenastal. A přece zasluhují »optimistické závěry« zmínku a úvahu, třebas nehodily se k těm obrazům šedě do šeda provedeným. Denis žádá oběti od obou stran (dans ce compromis, Tchèques et Allemands auront des sacrifices égaux à faire), více však než od dobré vůle lidí očekává od postupu dějinného: mais je crois à la force des choses, plus puissante que la sotisse des partis ou la fureur des sectaires (ale věřím v sílu věcí, daleko mocnější než je obmezenost stran a fanatism sektářů.)

Mnozí a snad většina čtenářů dá knihu z ruky s jistými. ne tak optimistickými asi city a nadějemi. »Force majeure«, jež nás tísní, je rostoucí nenávist národů. Samy o sobě nepomohou zákon jazykový, oprava volební a lecos jiného, co již tolikrát bylo chystáno: »quid valent leges sine moribus?« Teprve pak vzejdou červánky lepšího dne, až politikové a kdož slovem i písmem mají vliv na vývoj věcí, se vzmuž postaví se proti veřejnému mínění i náladě, jež z části si utvořili. Dějinný pohyb vzniká součinností, ale i zápasem o činitelů, jež dějiny tvoří — lidí a věcí.

Se svolením autora přel. z Wiener Abendpostu (24. list.). *Jaroslav G*

*) Hr. Lev Thun posouzen jest Denisem velmi nepříznivě. právem, myslím.

Jubileum krymské války.

Bouřlivá mračna, jimiž politický horizont r. 1848 v Evropě se potáhl, měla v zápětí mnoho změn, třeba že ani tentokráte nedosáhli všichni zúčastnění národové v bouřích oněch cílů, jež si vytkli. Rusko zasáhlo do těchto bouří, aby plamen jich pomáhalo dusiti dříve, nežli by zasáhl jeho vlastní domov. Císař Mikuláš I. vyslal Paskěviče do Uher s vojskem na žádost cís. Františka Josefa, a ten u Villagoše zlomil moc maďarskou. Odtud však Maďaři stali se nesmiřitelnými nepřáteli Ruska. Prusku zabránil tehdy, aby nepřijalo císařské koruny německé a rovněž zachránil (1852) Dánsko před touto hrabivou mocí. Rodina Bonapartů nebyla poutána vděčností k Rusku a Anglie byla příliš nedůvěřiva, nežli aby si ji hrdý Mikuláš dovedl nakloniti. Jediné na koho mohl spolehnouti, bylo císařství rakouské, s nímž r. 1852 obnovil přátelství při své návštěvě ve Vídni.

Ale v politice velkých národů nejdůležitějším činitelem jest: nemluvit nýbrž jednat. Mikuláš I. byl velikým císařem, ale malým politikem. Myslil, že politické smlouvy mají moc dle obsahu a nikoli pouze dle válečné síly kontrahentů. Věřil, že i v politice jsou gentlemani a nikoli pouze v salonech. Mluvil nebyv tázán, mluvil důvěrně s diplomatem a zapomněl, že to není milenka. Sir Hamilton Seymour nehnul ani brvou, když mu císař oznámil, že chce dáti poslední ránu »nemocnému muži« ve spojení s Anglií a to tak, že osvobodí Srbsko, Bulharsko a knížectví poddunajská, Cařihrad si vezme prozatím »ve správu«, Anglie pak si vezme, co bude chtíti. Seymour ostal sic dlužen odpověď na toto lákadlo, ale tu dostal císař — z Paříže.

Napoleon III. zapomněl na Helenu a dal se ve spolky s Anglií, o čemž neměl Mikuláš tušení. Proto nevypověděl sic Turecku války, ale dne 3. července 1853 M. D. Gorčakov přestoupil s vojskem Prut. Byl to však příliš nerozhodný a nesamostatný vůdce, aby se v okamžiku vypovědění války mohlo od něho čekati rychlého a rozhodného jednání. Měl postrašiti pouze Turecko, aby přesně plnilo minulé smlouvy. Tu však francouzské a anglické loďstvo válečné zakotvilo u Beziky. Nežli dokonán pokus kongresu vídeňského o mírné urovnání, zničil Nachimov turecké loďstvo u Sinope, Francouzi a Angličané vnikli do Černého moře a zatlačili Rusy do přístavů. Tu Anglie zachovala se nečestně a uveřejnila rozpravu císaře Mikuláše s Seymourem. Z toho nastala v evropské politické veřejnosti bouře proti Rusku. Napoleon III., Prusko a Rakousko byli uraženi, že bráno jich účastenství ve východní otázce tak na lehkou váhu: Anglie a Francie přímo zavřely s Tureckem spolek, Rakousko zvláště nátlakem Maďarů zavřelo smlouvu s Pruskem, pro případ, že Rusové přestoupí Balkán, a Rakousko zároveň postavilo velké vojsko na hranici proti Rusům v brannou neutralitu.

Tak neprozřetelné mluvení a neopatrné jednání Mikuláše I. mělo za následek, že celá Evropa postavila se proti Rusům, ba i Rakousko, jemuž tak nedávno prokázal týž císař velikou službu. Podíváme-li se na válečnou moc obou stran, hned nám jasně vysvitne, jak špatným politikem byl Mikuláš I. a jak špatně se připravil k rozhodné ráně »nemocnému muži«: buď vůbec nepočítal s účastenstvím jiných mocností ve válce, buď nerozuměl tomu, čím se měří síla válečná. Ruské loďstvo vůbec mělo 512 lodí rozličného druhu s 80titisícovým ekvipážem, z nichž na Černém moři bylo jich 145 ve dvou divisích. Ale z těchto zase bylo pouze 35 lodí velkých (fregat a korvet) a z těch jenom 8 bylo parních. Naproti tomu spojenci po bitvě u Sinope měli 80 velikých lodí a z nich byly 54 parní. Také výzbroj na spojeneckých lodích byla vesměs moderní, kdežto ruská byla zastaralá a nedostatečná. Tehdejší ruští generálové byli starší, ještě z napoleonských válek vyšlí jako Jermolov, Voroncov a Paškěvič, nepřístupní radě mladších a až do zpupnosti hrdí.

Rusko napadeno se všech stran. V Baltickém moři postoupili nepřátelské lodi až ku Kronštadtu, v Bílém pobořily Solovecký klášter, v Ochotském ohrozily břehy Sibiře a v Černém ničily všecka opevnění, pokud sami Rusové jich nezapálili a nepobořili. Na Dunaji ruské vojsko pozemní utrácelo čas u Silistrie a konečně ustoupilo, načež Rakousko tato knížectví za souhlasu s Tureckem obsadilo. Touž dobou usnesli se spojenci udeřiti na Krym a přenésti tudíž válku na ruské území. Vystoupivše v Eupatorii na Krymu porazili Rusy u Almy a otevřeli si cestu do Sevastopole.

To byla hrozná rána. Loďstvo ruské v Černém moři platilo za nepřemožitelné, Sevastopol za nedobytnou pevnost: teď muselo býti ponořeno loďstvo při vchodu do přístavu sevastopolského a pevnost ukázala se chatrnou barabiznou. Nebyly ani hradby v pořádku, ani příkopy a náspy před nimi, nebyl opevněn ani jeden vrch kolem města, nebylo ani řádných cest k nim, zkrátka nebylo ničeho. Byl to hrůzný obraz, který vyvstal v očích hrdého samovládce: spatřil, že úřednictvo, tato jeho dosud pevná opora, je naprosto neschopno k správě říše, nýbrž ničemný sbor podvodníků a zlodějů státních peněz určených na zbraně, zásoby, stavby, opevnění, organisaci vojenskou, komunikace atd. Toto úřednictvo udusilo v zárodku veřejnou kontrolu své činnosti, neboť tiskové úřednictvo censurní bylo horší nežli je dnes v Turecku. Císař i národ měl za to, že vše je připraveno k válce a v nejlepším pořádku, a nyní oba hrozně vyburcováni ze sladké lethargie. Národ zdvihal hrozný svůj hlas, pamflety písemné v desíti tisících kolovaly v zemi volajíce císaře na soud před národem za to, že tak dal upadnouti říši svým nedotknutelným úřednictvem, svou nepoctivou byrokracií. Sám císař viděl střelbu nepřátelských lodí na Kronštadt z Petěrhofu a poznal, že nepatří na tento svět více, že dohrál úlohu, kterou tak sebevědomě začal. Poznal, že se narodil o sto let

později a že nedovedl poznati změnu času a okolností. Přál si jednoho: smrti. Schvalně bez kožichu procházel se v krutém mrazu . . dne 2. března 1855 zemřel. Nepřátelé dali mu posměšné jméno Cervantesova hrdiny . .

Ale s císařem neumřel národ a jeho stará hrdinnost. V několika nedělích opevněn Sevastopol se všech stran novými náspy, příkopy, redutami, bastiony, z nichž Malachovka má nejdominantnější polohu a jest největším pomníkem hrdinnosti ruského národa probuzeného k činům z předešlé lethargie. Admirálové Kornilov, Istomin a Nachimov hrdinsky tu padli v pozemním boji s tisíci věrných vojínů. Todleben řídil opevnění a při tom kde kdo byl mu k ruce. Krásně vylíčil nám scény z této památné události Tolstoj, jenž byl tehdy důstojníkem, pěkné jsou obrázky Bugajského, Bogdanoviče, Gejrota a Dubrovina, Žandra, Nilèa, Angera a Boeufa, Guérina, Woodsa, Aničkova a j.

874 děl po vzetí některých opevnění chrlilo od polovice srpna 1855 oheň na město, nebylo místečka bezpečného, domy hořely, kusy zdiva padaly, některé části se bořily, po ulicích leželi ranění a mrtví, byl to soudný den, jaký nastal, ale nikdo z Rusů nemyslil na vzdání. Přes tu chvíli vybuchovaly podkopy, až 70 000 výstřelů dáno denně na město! 8. září padlo město v ruce nepřátelské . . Rusko hořelo touhou po pomstě, mladý cís. Alexandr II. byl zdrcen, vojsko i Gorčakov chtěli válku. Ale . . země byla v hrozném stavu. Půl třetího sta tisíc padlých zaplaceno za nerozvážnou řeč Mikuláše I., země stála nad bankrotem, neboť lid zdráhal se bráti státní poukázky peněžní, peněz kovových vůbec nebylo. Proto konečně přijal Alexandr návrh Rakouska přinesený kníž. Esterhazym na uzavření míru. Pro Rusko byl mír ze dne 30. března 1856 v Paříži uzavřený nepříznivý — ale nebylo vyhnutí . . .

Krymská válka má nesmírný význam pro Rusko. Poznalo samo sebe, poznalo, že největší neštěstí pro ně je centralistická bureaukratie a potlačování veřejné kontroly nad státními institucemi a zřízenci. Potlačení vší svobody tisku bylo příčinou, že miliony občanů přestali se starati o potřeby veřejné, ztratili zájem na správě státní, přenechávajíce to císaři a úřednictvu. Úřednictvo poznavši svou všemohoucnost a bezkontrolnost stalo se řetězem protekce, nepotismu, nepoctivosti, klamu a podvodu. Klamalo sebe, postupně vyšší instance i samého panovníka. Jeho nejlepší úmysly utápělo ve své indolenci a neschopnosti. Vojsko, u něhož měněny knoflíky a paspule na kabátech, postrádalo všeho, čeho dobrému vojáku potřebí; nebýti neohrožené a neslýchané hrdinnosti jeho od přírody, bylo by se muselo za této správy zvrhnouti v smečku zbabělců . . . Rusko se poznalo, nastal šťastný obrat, který již již měl býti korunován občanskou svobodou, leč tu zaplašil opět Asraël — anděl smrti . . .

Dnes je Rusko první mocností světovou, Evropa uchází se o jeho přátelství, Německo mu všeobecně nadbíhá, Francie se

bratří, Turecko se třese, — roste a sílí. Rakousku odpustilo nevděk a dnes společně jdou spolu na Balkáně. Všude pokrok — jen uvnitř říše to vře a hárá, bureaukratie víc a více blíží se oné před krymskou válkou. Ale lid — národ není v lethargii. Kéž by konečně panovník i vladaři poznali, že jedině občanské svobody jsou s to dokonati dílo započaté v Rusku krymskou válkou: *politické vzkříšení!* *E. K.*

Nový rak. uher. levantský tarif II.

Nový rak. uher. přímý levantský tarif, v němž jsme v č. 52 »Rozhl.« (1903) referovali, byl v těchto dnech publikován a vešel dnem 1. prosince t. r. v platnost. Jak vídeňský »Tarif-Anzeiger« oznamuje, nenesl se již dlouhou dobu k některému jinému železničnímu tarifu v kruzích interesentů tak velký zájem jako k tomuto novému tarifu a to nikoliv bez příčiny, ježto odpovídá všem požadavkům moderního, dobrého tarifu. Jest jasný, přesný, jednoduchý a hlavně sazbově laciný. Budiž hned řečeno, že si o existenci jeho kromě súčastněných podniků dopravních největší zásluhy získala průmyslová rada, kteráž sleduje rozvoj našeho námořního vývozu. *)

Nežli se dáme do věcného rozboru nového tarifu, podotknuto budiž, že ze starého rak. uh. tarifu levantského (z r. 1891) zůstávají v platnosti i na dále sešit 3. dílu II., obsahující přímé sazby do levantských přístavů ze stanic saských a dále ona část starého tarifu, který obsahuje sazby do vnitrozemských stanic východních (orientálních) drah. (Hlavní trati: Konstantinople-Adrianople-Bellova. Salonique-Uskub-Zibeftché) **) a ovšem též starý společný díl I., ohledně jmenovaných dvou částí starého tarifu v platnosti ponechaných.

Nově tudiž vydán všeob. díl I., dále z dílu II.: sešit 1. (tarif z rakouských stanic) a sešit 2. (tarif z uherských stanic).

Všeobecný nový díl I. obsahuje v textu německém a francouzském (dříve pouze v německém) v 16 krátkých a srozumitelných článcích ustanovení reglementární a v 6 dalších, rovněž krátkých a jasných článcích předpisy tarifní; kromě toho: předpisy pro reexpedici zásilek v Terstu (Rjece), klasifikaci zboží v německém textu abecedně sestaveném s francouzským překladem, tarif pro pojišť. námořní dopravy Lloydem. dále vzorce nového nákl. listu a nového konosementu (průvodního listu pro dopravu námořskou), malou situační mapu levant. přístavů a klasifikaci ve fancouzském textu ab

*) V poslední době zasazuje se průmysl. rada o vydání přímého tarifu pro dopravu s vých. Afrikou.

**) Autentické (tarifní) pojmenování všech stanic východ. drah je pouze francouzské.

cedně sestavenou s udáním příslušné stránky německé klasifikace.

Nový díl I., jakož vůbec celý tarif, jest úplně přepracován a to jak po stránce formální, tak materielní a budiž hned řečeno vesměs ve směru pro podatele zboží příznivějším.

Z důležitějších změn tohoto dílu uvedeny budtež:

Ve starém tarifu bylo výslovně stanoveno, že náklad. list podatelem smí býti vyplněn (sepsán) jen německy. Ustanovení toto vynecháno v tarifu novém, to však ale na v ě c i mnoho nemění, ježto dle § 51 rak. uher. dopravního řádu pro železnice, jenž, pokud se dopravy (po dráze) do Terstu (Rjeky) týče, s u b s i d i e r n ě i pro nový tarif platí, může býti nákl. list do Terstu sepsán jen německy, v jiném pak zemském jazyku, jenž není jak v Terstu tak i v stanici zasílací obvyklý, jen tehdy, byl-li vyhotoven zároveň překlad německý.

Starý tarif levantský vylučoval (v čl. 4.) z dopravy: stavební dříví, zboží skleněné a hlíněné, nezaobalené, neb jen ve slámě zaobalené, chmel, prázdné sudy a bedny, nový tarif určuje pouze, že se dopravné pro toto (i jiné taxativně vyjmenované zboží) vyměří nikoliv dle tarifu, nýbrž po zvláštním vzájemném dohodnutí. Doprava staveb. dříví nepodléhá v novém tarifu žádnému obmezení.

Nová, prakticky velmi důležitá změna jest obsažena v předpisech o předchozím ohlašování (avisování) zásilek správě Lloydu. Dle starého tarifu byl podatel povinnen ohlašovati Lloydu zásilky již ve váze 5.000 *kg* (a vyšší) nejméně 5 dnů před pravidelným odjezdem parníku, jenž zásilku měl na místo určení dopraviti, jinak neměl nároku na dopravu nejbližším parníkem a propadal kromě toho zvláštním poplatkům za uschování zásilky do odjezdu parníku pozdějšího. Nový tarif ukládá podateli povinnost tuto jen ohledně zásilek těžších než 30.000 *kg*; dobu ohlašovací stanoví však v těchto případech na 8 dnů.

Dle starého tarifu byly sazby stanoveny v rak. zlaté měně, sazby nového tárifu, jsou upraveny v měně frankové, mohou však býti v podacích stanicích též v měně korunové dle denního kursu zapraveny. V stanici (přístavu) dodacím nutno platiti všecky poplatky vždy ve zlatě. Též předpisy o pojišťování zásilek Lloydu proti škodám a znehodnocení jich při plavbě námořské jsou značně a to výhodněji změněny.

Důležité a značně výhodnější nyní ceny obsahuje nový tarif o reexpedici*) zásilek v Terstu; zvláště uvésti dlužno, že dřívější 9měsíční lhůta reexpediční prodloužena na 12 měsíců.

Nejdůležitější změna dílu I. týká se však sazbového roztřídění zboží.

---

*) Reexpedicí nazývá se dodatečné zaslání zboží (expedice resp. reexpedice) z původní stanice konečné (zde: v Terstu) do vzdálenější stanice v témž tarifu obsažené (zde: některého z levant. přístavů), při čemž se dodatečně započítá. resp. vyúčtuje dopravné dle přímé sazby z původní stanice do konečné stanice (zde přístavu) platné.

Dosavadní, ve všech našich tarifech obvyklé roztřídění zboží (dle množství, t. j. dle váhy zásilky) na 3 třídy: totiž na zásilky ve váze do 5 tun = 5.000 *kg*), od 5 do 10 tun (excl.) a od 10 tun, odpadlo a nahraženo třídama dvěma, totiž třídou pro zásilky do 5 tun a třídou pro zásilky od 5 tun. Sazby pak upraveny tak, že přenešeny jednotky sazbové z dřívějších 10tunových zásilek, jež na zásilky 5tunové a z těchto (dřívějších) 5tunových zásilek již na drobné zásilky (na váze menší než 5 tun).

Pro správný posudek této tarifně pronikavé a dalekosáhlé změny dlužno uvésti, že sazbové jednotky, totiž dopravní poplatek za určilou jednotku množství (zásadně 100 *kg*) podaného zboží, jsou zásadně n i ž š í při prodeji v ě t š í h o množství zboží téhož druhu (vzhledem k lepšímu využitkování vozu a snadnější manipulaci) a naopak v y š š í při prodeji m e n š í ho množství téhož zboží. Ze změny té, jíž se rázem sazby stlačily na velmi nízké niveau, patrna tendence s něm. levant. tarifem konkurovati a poskytnouti co možno největších výhod menším dopravovatelům. Tím však není řečeno, že by se tato změna byla provedla na úkor velkých dopravovatelů, kterým též značných výhod se dostalo, zvláště zavedením sazeb konkurenčních.

Vzhledem k hodnotě, rozděleno zboží v novém tarifu na 12 tříd oproti dřívějším 25 třídám, kteréž (nové) rozdělení, ježto jednodušší, jest též účelnější.

Po zařazení jednotlivých druhů zboží, do jednotlivých tarifních tříd nutno uznati, že rozdělení nové jest daleko přesnější zvláště pokud se cenných tovarů týče, které jsou určitěji specialisovány nežli dříve, zásada to moderních tarifů vůbec, s níž se též shledáváme na př. v osnově nového našeho celního tarifu. Tak na př. zboží železné a ocelové rozděleno bylo v starém levant. tarifu na 12 položek, v novém na 23 položky.

Přecházejíce k rozboru vlastní sazbové soustavy předesíláme, že zásady o vypočítávání dopravních poplatků zůstaly v novém tarifu nezměněny. Sazby v tarifu obsažené a v j e d i n é dopravní cifře vyjádřené, zahrnují, jako dříve, poplatky za tyto výkony:

1) za dopravu po železnici z dotyčné vnitrozemské stanice až do Terstu (Rjeky),

2) za vyložení zásilky v Terstu (Rjece) z vagonu,

3) za přepravu zboží na loď a

4) za dopravu z Terstu (Rjeky) po moři do dotyčného přístavu levantského.

Tarifní tato soustava přibližuje se, hlavně pokud jde o dopravu lodní, co nejvíce ideálnímu tarifu pásmovému, jehož zásadou jest naprosté nedbání vzdálenosti dopravní (srovnej částečně porta poštovní).

Zásada tato v novém levant. tarifu provedena tak, že pod tytéž sazby zahrnuta vždy určitá skupina několika železničních stanic (na př. na str. 54, seš. 1., stanice: Plzenec, Štáhlavy,

Nezvěstice, Blovice, Nepomuk, Volšany, Horažďovice, Žichovice-Rábí, Sušice a Písek) a všechny do tarifu tohoto pojaté přístavy turecké, řecké, maloasijské a západní černomořské (počtem 39, skupina I.). Pro ostatní levant. přístavy (počtem 17, skupina II.), totiž: egyptské, sýrské a východní černomořské čítají se tytéž sazby jako u skupiny I. s přirážkou 50 centimů (u zboží tarif. tříd 1. až 6. A) a 100 centimů (u tříd 7. až 12.) za každých 100 *kg*.

Dopravné za určité zboží jest ze všech stanic dotyčné staniční skupiny do všech levantských, v tarifu vyjmenovaných přístavů buď skupiny I. neb II. úplně stejné. Za dopravu určitého zboží ze Sušice (neb z Písku) se platí stejné dopravné do Korfu, neb do Piraeu, neb do Soluně, Cařihradu, Varny, Oděsy atd. (t. j. do všech přístavů skupiny I.) a o 50 resp. 100 centimů více do Alexandrie, pak Tripolisu v Syrii, Jaffy, Batumu (t. j. přístavů skupiny II.) Výhoda tato pro vývozce do Levantu, zvláště vzdálenějších přístavů, jest neocenitelna, neboť možno nyní do všech čelnějších přístavů levantských nabízeti franko týž produkt (excl. cla), za stejnou cenu; na př. franko Korfu, Soluň, Oděsa, neb o málo dráže ($^1/_2$ neb 1 fr. za 100 *kg*) franko Alexandrie, Batum atd.

Velmi důležita jest též výhoda ta, že do nového tarifu (seš. 1.) pojato na místo dřívějších 447 rakouských stanic nyní 834, na místo dřívějších 9 levant. přístavů nyní 56. Z obvodu pražského ředitelství c. k. stát. drah pojato 85, z plzeňského 76, z lineckého 52 stanic do nového tarifu.

Pokud se týče vlastní tvorby res. výše sazeb dopravních, rozhodovala zásada, že z k a ž d é stanice rakouské musí býti doprava do Levantu lacinější přes Terst (Rjeku) nežli přes Hamburk. Sazby tvořeny byly, jak již podotknuto, tím způsobem, že přesunuty byly jednotky sazbové z 10 tunových zásilek na 5tunové a z těchto na drobné (přes 5 tun) a to tak, že na stanice pohraniční (severozápadní) přeneseny byly jmenované sazby n ě m e c k é h o levantského tarifu (přes Hamburk) na stanice vnitrozemské pak stávající již nejlacinější sazby naše (do Terstu).

Kromě toho zavedeny do nového tarifu ještě z v l á š t n í výjimečné tarify pro určité zboží z určitých stanic (ze zvláště význačných pro výrobu dotyčného zboží). Výjimečných těchto tarifů je celkem 10 a to: pro železo a ocel (I), železné a ocelové zboží (II), skleněné zboží (III), potaš (IV), min. vody (V), papír (VI), pivo (VII), sirky (VIII), nábytek IX) a slad (X).

Jaký rozdíl se jeví v sazbách starého a nového taritu patrno z následujících příkladů:

1) Dopravné za zásilku okenního skla z Prahy do Cařihradu ve váze 5.000 *kg*.

a) dle starého tarifu = 116 zl. ve zl. = 276 K.
b) dle nového tarifu = 220·50 fr. = 209 K.

2) Dopravné za zásilku tužek z Budějovic do Varny ve váze 1.000 *kg*.

a) = 29·30 zl. ve zlatě = 69·73 K
b) = 45·60 franků = 43·32 K.

Všechny sazby tarifu dílu II., sešitu 1. (přes Terst) platí s přirážkou 45 cent. za každých 100 *kg* též při dopravě přes Rjeku.

Celkem možno říci, že největších výhod dostalo se jednak menším zasílatelům, jednak stanicím směrem k Hamburku severněji od Terstu položeným, a tím konkurencí německého levantského tarifu více ohroženým.

Nikoliv náhodou stalo se, že současně s novým tarifem levantským vydán byl též nový, značně a to pro dopravovatele výhodněji změněný dopravní řád rak. Lloydu. Nejdůležitější a nejpronikavější změny týkají se právních předpisů o ručení Lloydu za škodu vzešlou na zásilkách při dopravě námořské až do dodání, jež nyní značně utuženo a přesně vymezeno jest, pak ohledně žalovatelnosti pohledávek vzešlých proti Lloydu z nedodržení smlouvy dopravní, při nichž místní kompetence soudů rozšířena tak, že nejen obchodní soudy přístavů domácích a levantských, nýbrž též obchodní soudy ve Vídni ohledně pohledávek těchto příslušny jsou. Na konec několik slov o novém levantském tarifu, pokud se týče uherských stanic (tarifu díl II., sešit 2). Sazby z uherských stanic tvořeny jsou dle stejných tarifních zásad jako ze stanic rakouských a jsou tudíž Uhry vzhledem k celkově výhodnější geografické a dopravní poloze svých stanic k Rjece (než-li my k Terstu) ve výhodě proti našim stanicím, k čemu druží se další výhody, spočívající v tom, že do uher. levant. tarifu pojato o 8 výjimečných tarifů více než-li do našeho (totiž pro chem. soli, vitriol a sodu, zboží hlíněné, příze, líh, kostěný klíh, lampy a škrob) a že pro uherský vývoz do Orientu existuje již (od roku 1901) zvláštní »přímý tarif mezi Uhry a Orientem přes Galac«.

Závažnější než-li tato okolnost, jest však zpráva v posledních dnech některými a to seriosními časopisy uveřejněná a za naprosto autentickou označená, že v Německu připravuje se nový, výbojný tarif levantský, jenž má našemu novému tarifu nejostřejší soutěž činiti a již z jara r. 1904 v platnost vejíti. Potvrdí-li se zpráva tato, bude znamenati nový, těžký boj v dopravě levantské, jehož útraty ponesou ovšem v přední řadě súčastněné dopravní podniky.

Na našich vývozcích jest, značných výhod nového naše tarifu neprodleně využitkovati a tím v brzku snad již opět z šené konkurenci německého tarifu preventivně čeliti. *O. Šm.*

Ve stranách a mimo strany. (P.)

Za této samomluvy došel k budově nevelikých rozměrů, celým vnějškem a formou stavby pravému to výlupku hotelu mladočeského; z nápisu zvěděl, že tu sídlí

Strana státoprávní.

Vešel do vnitř. Přítomní, jichž nebylo mnoho na počet, byli asi měšťané ze středních tříd a něco inteligence. Zařízení místnosti nebylo právě moderní, ač chtělo jím patrně být. Na stěnách visely tištěné obrazy některých slavných mužů: Husa, Žižky, Havlíčka, Baráka a podobizna dra Baxy. Na programu byla přednáška, která se však dosud nekonala. Ivan vmísil se mezi hloučky rokujících občanů a tu i tam podařilo se mu zachytiti úryvek jejich hovoru.

»Antisemitism je dnes nutný, pánové, nutný; pozorujte jen náladu lidu,« pravil jeden hlas. — »Uznávám, pane doktore, ale ve včerejší Vaší řeči zdála se mi přec některá místa na pováženou . .« odpovídal druhý. — »Připouštím,« odvětil pan doktor, usmívaje se. »Ale nemohu než opakovati svou radu: pozorujte náladu lidu. To se musí respektovat, pane, sice zájem strany utrpí . .«

Více Ivan z tohoto dialogu nezaslechl, neboť popošel k jiné skupině.

»Doufáte, pane doktore« (Ivan se podivil, že nabíhá na samé doktory), »že by se nám při příští volební kampani mohlo dostat některých mandátů?« — »Ovšem že doufám, — dovedeme-li jen kořistit z kotrmelců mladočeské politiky. V našem zájmu jest, aby jich Mladočeši nadělali co nejvíc . .« — »Opravdu. Někdy se chvěju úzkostí, aby nezahájili přec jednou rozumnou politiku . .« — »Nu,« usmál se pan doktor, »prozatím toto nebezpečí nehrozí. Což, mrzuté by to bylo — ale ani tu nebylo by třeba zoufati. Prohlásili bychom prostě tuto politiku za nerozumnou — voličstvu dá se vsugerovat všecko — a výsledek byl by týž. Ale jiná věc je aktuálnější a vážnější: nutnost kompromisu s mladými státoprávními stranami. Víte, že také budou činiti nároky. —«

Ivan opět popošel k jinému hloučku.

»Mínil jste to, pane doktore,« (zase doktor!) „ve včerejší své řeči vskutku upřímně s požadavkem všeobecného volebního práva? Víte, mám o tomto požadavku některé pochybnosti . .« — »Ale dovolte, pánové, dovolte, jedná se přec o získání dělnictva a —«

Náhle kdosi Ivana přímo oslovil. »Jste, pane, příslušníkem naší strany?« zněla otázka. — »Nikoliv,« odvětil Ivan. — »Ale hlásíte se přece k zásadám pokrokovým?« pokračoval tazatel, mladý to pán, snad žurnalista.

Ivan přisvědčil: »Ovšem — celou duší.«

»Výborně! Račte« (tu se mladý pán obrátil na člověka, který seděl u stolku, zapisuje cosi), »račte zapsati do seznamu příslušníků naší strany pana . . prosím, ctěné jméno?«

»Ale já.. nepřeji si býti zapsán!«

»Ach pardon! Pak ale neříkejte, že se hlásíte k zásadám pokrokovým, ale řekněte přímo, že jste reakcionář a — darebák.«

Ivan ocitl se venku. Rozmrzelost nad dojmy ze zaslechnutých úryvků rozmluv a nad poslední episodou byla oslazována vědomím, že tu nepřišel o žádnou ilusi. Neměl jich o této straně. »Hle strana věčně mladá!« pomyslil si; »taková byla již před deseti lety a bude taková, dokud se jí nepodaří uloviti kořist po Mladočeších —«

Tu si teprve vzpomněl, že prve minul dům strany národně sociální; i vrátil se, aby jej navštívil. Bylo mu známo, že tato budova byla stavěna týmiž podnikateli jako palác mladočeský a to z té příčiny, že do tohoto chodilo i mnoho elity, ale dělnictvo a chudší lid se mu vyhýbaly; i byl tedy pro tento chudší lid vystavěn dům zvláštní.

Ivan byl poněkud zvědav na to, co zde spatří; znal mezi jmény předáků této strany některá, známá mu ještě z dob pokrokového hnutí. Co asi, jaké idee vnesli tito tehdejší nadšenci do nové strany?

V místnosti, do které vešel, bylo upraveno jeviště, a vůbec bylo zde zařízení takové, jakoby se tu hrávalo divadlo. Tomu odpovídaly i nápisy tabulek vystavených za okny, jichž si Ivan již včera povšiml:

Pozor!
Každý den nové představení!
Báječná podivaná!

Stěny byly ozdobeny týmiž podobiznami jako u státoprávníků, až na to, že podobizna dra Baxy byla zaměněna podobiznou posl. Klofáče. Poněkud překvapilo Ivana, když viděl, že pod obrazem Husovým svítí olejová lampička a pod tou že visí i kropenka. Byl to prý dar národní církve dra Išky. Kromě jmenovaných obrazů byly na stěnách i nápisy, na př.: Ať žije historické státní právo! Svoboda svědomí! Svoboda slova! Svoboda tisku! Zmar reakci! Pryč s beznárodovci! atd.

Na jevišti jakýsi mladý člověk s hlasem tuřím horlil proti Římu (jemuž opovídal boj na život a na smrt) a velebil svobodu svědomí za nadšeného souhlasu shromáždění. Dokonav dithyramb na svobodu svědomí, jal se mluviti o sociálních demokratech a dokazoval provázen hromovým souhlasem, že jsou to židovští zaprodanci a škůdcové národa. Jeden z přítomných, nepochybně sociální demokrat, pokusil se protestovat. Okamžik na to kohosi vyhodili ze dveří. »Zde máte důkaz,« pokračoval řečník po skončení kratičké této episody, »jak rozumějí beznárodovci svobodě slova; ale dali jste mu patřičnou odpověď —«. Pak přešla řeč na Mladočechy. Řečník dovozoval, že jsou to vesměs ve příčině politické a státnické moudrosti neschopní tupohlavci a co do charakteru baby a šplhalové. Vypravoval

o tom pikantní historky. Místy byl přerušován salvami smíchu, když líčil drastickými rysy tupohlavost mladočeských státníků, jejich umrlčí komoru, domácího žida a j., jindy opět výbuchy nevole; někteří mladí lidé svírali pevněji hole. Konečně přešla řeč na stranu vlastní. »Bratří! My, strana národně sociální, jsme jediná pravá, samospasitelná strana (Ivan domníval se slyšeti: církev) národní. My jediní máme pravou víru ve státní právo. My jsme tuto víru nezradili za přízeň vlád a šlechty, ani za fajfku tabáku jako Mladočeši (Hanba jim!), ani za přízeň židů jako sociální demokraté (Hanba jim!) Kdo uvědomělý Čech a dělník, jde s námi; kdo s námi nejde, je dareba (Výborně! Dlouhotrvající potlesk). Jedině v našich místnostech podávají se pokrmy a nápoje výživné i zdravé; v ostatních, buďte o tom ujištěni, jest obé otráveno (Pohnutí). Vyjímám jen hotely sdružených s námi dvou mladých státoprávních stran; ale ani jim nelze věřit. Končím, bratří; kdo miluješ národ, kdo máš víru ve svatá jeho práva, kdo nechceš být bezectným lumpem, vstup mezi nás, do naší strany (Ivan opět domníval se slyšeti: církve), jediné, která chce a dovede spasit národ, jediné, které je neomylná ve svých zásadách a poctivá ve svých cílech, majíc v čele svém muže . .« Řečníku nelze pokračovati pro projevy nadšení. »Sláva Klofáčovi!« rozléhá se budovou, až se otřásá. Aklamovaný objevuje se na jevišti. Nadšení nezná mezí. Bengálské osvětlení: vůdce strany objevuje se v záři světla, s pravé strany červeného, s levé bílého. Slíčné dívky mísí se mezi dav a nabízejí účastníkům pohlednice s podobiznami národně sociálních poslanců. Odbyt veliký!

Trvalo drahnou chvíli, než nastalo uklidnění. Na jevišti opět se objevil člověk a hlásil: »Velectěné obecenstvo! Zápis nově přistouplých členů koná se u pokladny. Dnešní představení je skončeno. Dovolujeme si zdvořile zváti na zítřek: program z brusu nový.«

Ivan vyšel ven a jak byl zvyklý o všem uvažovati theoreticky, uvažoval i o tom, co právě viděl a slyšel. Náhle mu na mysl vstoupila vzpomínka na Bonovu »Duši davů«; zdálo se mu, že tu ji viděl. ‚Na štěstí', pomyslil si, nemívají davy dlouhého trvání; . . ale kdo ví?« doložil skepticky. »Co děláte příteli?" zahoukl v tom kdosi Ivanovi u samého ucha. Obrátiv se, spatřil člověka, se kterým se včera seznámil ve vlaku a který tam bavil celou společnost svými vtipy. — »Ale, prohlížím si strany,« odpověděl. — „I dejte pokoj — toť přece strašně nudné!! Povím vám to nejnutnější o nich několika slovy a budete si moci odpočinout —« -- »Že ano?« otázal se Ivan skepticky.

»Proč ne? Začněme třeba starými. Stará strana je vlastně vždy jen jedna. A je-li jich více, jsou to jen jména: pouhé odstíny. Mladočeši jsou odstínem Staročechů, anebo líbí-li se Vám to lépe, obraťte si to. Stará strana, toť beati possidentes. Kartel majitelů. A mladé? Mladé strany jsou ty, které aspirují na to, státi se starými; rozumějte: státi se kartelem majitelů.

A to ovšem nelze jinak než bojem. Takový boj znamená asi následující: Řekne-li stará strana: toto jest černé, volají mladé do světa: Slyšte, lidé, ti hlupáci tvrdí, že ta věc je černá a ona je zatím hnědá! Obrátí-li stará strana a řekne: ale ovšem, hnědé to je, vypuknou mladé ve smích: Podívejte se na kavky, jak snadno je lze chytiti! Tvrdí, že to je hnědé, a ono je to zatím šedivé! Ale hlavní věcť je — kůstka příteli! A mladé strany mezi sebou? Ze zásady jsou si ve vlasech. Jestliže však se ukáže, že by bylo možno dosíci nějaké výhody, kdyby se nervaly za vlasy, ale chopily se svorně pod paží a táhly tam, kde jest ona výhoda, dobyt jí, tož učiní ze zásady výjimku a chopí se svorně pod paží . .“

»Pozorujete strany jen se stanoviska zájmů, jak se zdá,« pravil Ivan.

»A Vy myslíte, že je lze posuzovat jinak?« pravil ironik a rozloučiv se s Ivanem zmizel v kterési postranní uličce. — »Je v tom snad hodně cynismu i jednostrannosti, ale myslím, že i dost pravdy,« resumoval Ivan. Byl nyní rozhodnut podívat se k socialistům, kteří měli své místnosti opodál Národní třídy. Ale došed na konec této, musil se Ivan podrobiti proceduře, které se nikterak nenadál. Byl tu totiž — šraňk, a u něho stojící vlastenecká stráž jala se Ivana, když žádal za propuštění, přísně vyslýchati a mu domlouvati, aby od svého úmyslu upustil. Když se ukázalo, že Ivan na svém rozhodnutí zajít k socialistům trvá neoblomně, vlastenecký nadstrážník zabručel si do vousů: »Ale nač se namáhat; bez toho je to dareba jakýs. Jak se jmenujete?« — »Ivan.« — »Druhé jméno?« — Helge; Ivan Helge.« — Nadstrážník napsal obě jména velikými písmeny na jakousi ceduli a tuto upevnil pak na vývěsní tabuli označené nápisem: Vlastenecký pranýř. Teprve tehdy, když jeho jméno ocitlo se takto na vlasteneckém pranýři, směl Ivan projíti šraňkem.

Budova s nápisem: Československá sociální demokracie stála nedaleko. Měla vzezření továrny; také vnitř vyhlíželo to jako ve veliké dílně. Po stěnách byly na krvavě rudých deskách nápisy různých hesel jako: Proletáři všech zemí, spojte se! Svoboda, rovnost, bratrství! Zmar buržoasii! Všeobecné hlasovací právo! atd. Na průčelní stěně obrazy Marxe a Lasalla ve věncích rudých karafiátů. Tato přemíra rudých barev činila na Ivana dojem jakési dětinskosti; sám, když býval chlapečkem, měl také červeň rád.

V místnosti bylo velice čilo: stoly byly vesměs obsazeny a ještě tu stálo množství lidí ve skupinách živě rokujících většinou byli to dělníci v modrých blusách, ale také dost int ligence, zejména žurnalistů. Ivan se vmísil mezi rokující sk piny a sám tu a tam rozhovoru se účastnil. Začínalo se n tu líbiti, neboť tu pozoroval dvé věcí, které vysoko cenil: z jem o vzdělání lidu a zájem o dosažení práv pro ty, kd z nich dosud nespravedlivě byli vylučováni. Třeba že se n

zdálo, že toto poslední — boj za právo — je vlastně skoro jen bojem za práva příslušníků vlastní strany (neboť tu znamenal ku své lítosti i příkré záští proti dělníkům jinak smýšlejícím), třeba že dále narážel na jistou umíněnou dogmatičnost a nesnášenlivost k cizímu mínění (zejména u žurnalistů), přece tyto vady ustupovaly přednostem, které tu pozoroval. Uspokojení, které patrně se zračilo v jeho tváři, zavdalo jednomu z přítomných žurnalistů podnět k otázce: »Tak co občane, líbí se Vám mezi námi?« — Ivan přisvědčil. — »Jste snad již organisovaným soudruhem?« — »Nejsem dosud, ale —« — »Nuže nic nevadí, abyste se jím nestal. Ovšem budete musit dříve složiti vyznání víry?« — »Aj, toť jako v církvi přede křtem,« pravil Ivan, poněkud překvapen; »mohl bych si snad to ‚vyznání' dříve přečísti?«

Okamžik na to mu byla doručena destička, na které četl následující:

1. »Věřím v jediné pravé učení, které Marx a Engels hlásali a uložili ve spisech svých, které jsou mi tím, čím je věřícím slizké obludy klerikální písmo »svaté«. Věřím a vyznávám, že mužové ti byli autoritami neomylnými, a neomylné že jest tedy také jejich učení. Slibuji, že ani písmene z učení toho nikdy nezadám, ale je věrně až do smrti neporušené zachovati chci.«

2. »Toto učení jedině v tom smyslu přijímám a vykládati slibuji, v jakém je organisace vykládala a vykládá. Věřím v organisaci, která jest pro mne jedinou živoucí autoritou neomylnou; budu vždy uznávati za pravé, co ona za pravé uznává, a za nepravé, co ona za takové uzná. Podrobím se jejím usnesením, ať se týkají myšlení či jednání, neboť věřím, že jedinec není nic, ale hromada všecko.«

3. »Věřím a vyznávám, že strana soc. dem. jest jediná, která se upřímně zasazuje o nejdražší statky lidstva a že mimo ni nelze se jich ani domáhati.«

4. »Věřím a vyznávám, že třída buržoů jest třídou vyssavatelův a škůdcův lidu, třídou naprosto znemravnělou, ničemnou a zvrhlou, která nikdy nic pravého a dobrého nemyslí a nežádá, aniž mysliti a žádati může, jsouc vezdy vedena zámysly nečistými a zištnými. Proti této třídě a jejím spojencům: dělníkům jiného než my jsme smýšlení, jest nutno vésti boj a sice všemi prostředky: neboť tyto jsou účelem posvěcovány.«

5. »Takto věřím a smýšlím, takto věřiti a smýšleti chci i slibuji vždycky; na znamení toho pak uvoluji se nositi o jistých příležitostech širák, rudou kravatu a rudý karafiát."

NB.! »Kdybych snad někdy přece názory své změnil, byl bych bezectným zrádcem lidstva a jeho zájmů«.

»Aj, toť jsem se ocitl v nejcírkevnější církvi; změnit některé výrazy, a mohlo by z toho být zcela dobře nějaké Tridentinum nebo Vaticanum, myslil si Ivan. Zatím nakupilo se kolem více soudruhů, z nichž jeden, patrně inteligent, pravil

poněkud rozmrzele: »Ach toť formalita dnes už zastaralá; mohli bychom s tím už konečně přestat..«

»Tak?« odezval se soudruh, který Ivanovi doručil Vyznání. »Co je zastaralé? Nepamatuji se, že by organisace byla prohlásila vyznání za zastaralé? Vy, občane, jak už drahně času pozoruji, máte leccos za zastaralé! Jak Vy na př. soudíte o Marxově theorii dějinného vývoje, to — není již názor socialistický!« —

»Což je nauka Marxova nějakým dogmatem?« — »Nač právě ‚dogmatem', nač takové slovo? Ale to je jisto, že je základem, na kterém strana stojí a s nímž padá! A kdo uvádí tuto nauku v pochybnost, otřásá základními pilíři strany —«. »Promiňte, občane, já si vážím díla Marxova velice, ale takovou důležitost k a ž d é m u jeho mínění přikládati, jako Vy činíte, zdá se mi poněkud upřilišené a také — nebezpečné. Také Bernsteinovy vývody nemohou být jen tak beze všeho ignorovány..« — »Vývody Bernsteinovy! Vývody Bernstejnovy nejsou pravdivé, neboť se organisace pro ně nevyslovila; až je organisace schválí, pak — budou pravdivy. Ostatně Vás mohl drážďanský sjezd poučiti . . Ale nač tolik slov! Co soudíte, soudruzi, je třeba skládati vyznání či ne?« apeloval orthodoxní soudruh na okolostojící.

»Rozhodně ano!« zahřměla odpověď zástupu. Z kacířství podezřelý soudruh uznal za vhodno diplomaticky se vzdáliti. Měl ostatně útěchu v tom, že toto nebyl legitimní sjezd; kdyby ovšem . . kdyby valný sjezd rozhodl . . pak nezbude než podrobiti se; ano, pak, ale teprve pak se podrobí. Přítomní provázeli jej hněvivými a podezíravými pohledy.

Pravověrný Marxista obrátil se na Ivana s otázkou, chce-li vyznání, které nyní už zná, složiti.

»Mám některé pochybnosti, občane,« děl Ivan.

»Nu?«

»První jest tato: náležel jsem dosud ničemné třídě měšťácké a byl jsem tedy, nevěda ani jak, vyssavatelem a škůdcem lidu. Bylo by možno, aby pouhým přihlášením se za člena vaší organisace se stal se mnou takový převrat, že bych náhle z vyvrhele a škůdce lidstva se stal vyvoleným tohoto přítelem?« — Tato otázka byla pouze řečnická: Ivan věděl, že v tento zázrak tu bylo opravdu věřeno. Byla to víra obdobná katolické nauce o posvěcující milosti, která ze zlosyna a otroka ďáblova rázem činí světce a syna božího.

»Jaká skrupulosita!« řekl občan s úsměvem. »Nemáte-li nic jiného, tuto pochybnost snadno rozptýlíme.«

»Mám ještě jinou, závažnější,« pokračoval Ivan. »Týká se poměru mého rozumu k víře vaší strany. Před dvaceti lety věřil jsem celým přesvědčením, že kdybych vynechal svévolně v neděli mši a pak umřel, půjdu rovnou cestou do pekla a tam se budu smažiti na věky věkův; a ve mnohé jiné nauky jsem věřil, ve které teď nevěřím. Ale tenkrát? Stokrát po sobě bych byl vyznal tuto víru a přísahal, že ji zachovám až do smrti.

A vidíte: nezachoval jsem. Mrška rozum! Za málo let se z té víry vyzul a ze všech těch slibů. Nemohu za to, můj rozum jest už takový: dejme tomu, že bych dnes souhlasil s Marxovým učením o společenském vývoji, o nadhodnotě a s celou jeho naukou vůbec, že bych přiznal vám za pravdu (ač nevím, zda bych to dovedl), že v boji o zájmy strany účel posvěcuje prostředky . . po čase přijde třeba nějaká nová zkušenost, nějaká premisa, a celou tu víru zvrátí . . A sheverujte můj rozum tisíci slibů a přísah, on všecka pouta přetrhá; proklňte mne do nejzazších hlubin buržoastického pekla, jeho se to netkne . . Nevěřím prostě, co vy věříte, že jedinec není nic, ale hromada všecko. V hromadě je moc, síla, nikoli však rozum. Můj rozum bude zkoumati i mínění hromady, a shledá-li je správným, dobrá; pakli ne, žádná moc na světě ho nepřinutí. Sliby a přísahy zmohou tu velmi málo, a také klatby; vše zmohou důvody . .«

»Buržoastický ideolog!« pravil orthodoxní soudruh pohleděv na Ivana opovržlivě a odvrátil se od něho. — »Beztoho je to špicl,« prohodil kdosi a . .

. . a Ivan byl rád, že se ocitl na chodníku; netoužil příliš po makavých důvodech svobody svědomí, mínění a slova.

Chýlilo se již k večeru; Ivan zamířil nazpět k Národní třídě, maje jedinou již touhu jen: vyspat se, a ráno odjet pryč, pryč —. Šraňkem byl tentokráte propuštěn bez závady. P. d.

Literatura, umění, věda.

Herbert Spencer. Týdeník British Weekly onehdy oznámil, že Herbert Spencer se rozhodl, vydati svůj životopis ještě za svého života. Autobiografii svou napsal tvůrce synthetické filosofie již před dvaciti lety, ale dle dřívější vůle měla býti vydána až po jeho smrti. Ač těžce nemocen, chtěl se stařec snad ještě dožíti vydání tohoto díla veřejnosti; což se mělo státi velmi brzy. Nedočkal se však. Než tato zpráva vyjde z lisu tiskařského, bude již obecně známo, že slavný anglický filosof, positivista, H. Spencer, zemřel (8. pros. u věku 83 let). (— O sociální theorii H. Spencera vyšel delší článek v Rozhledech r. 1897, jeho úvod do Studia sociologie vydal J. Pelcl. Dané pravdy mravoučné vydal J. Úlehla v Přerově a Collinsovu H. S-a filosofii soubornou J. Laichter.) Synthetic Philosophy je obdivuhodný pokus sebrati všechno současné vědění a vyložiti rozvoj lidské společnosti se stanoviska evolučního a s terminologií této vědy. Na díle tom pracoval Spencer pilně půl století a jako jeho předchůdce positivista Comte přispěl podstatně k objasnění některých stránek sociologie. Positivistou je Spencer v tom smyslu jako jím jest Comte. Jméno jeho vždy bude zářiti mezi průkopníky onoho positivismu, který jest velikou touhou lidského ducha, zakládati totiž poznání na jevech positivních (ne na domněnkách a přáních), vědomě vylučovati vše subjektivné a jen to vyslovovati, co lze dokázati, co je nesporno a je přezkoušeno nepřetržitou souvislou dedukcí. Jedna vlastnost tohoto positivismu budoucna ohlašuje se však u H Spencera zcela vědomě, totiž vědomí i praxe, že věda positivní není hlubokomyslné zkoumání jevů, nýbrž jich zkoumání ve službě našeho rozvoje a zdokonalení, že positivně poznané jest systémem vědecké účelnosti, směřujícím k praktickému uskutečňování.

Tento positivism jest ovšem positivismem budoucnosti, co však na základech vědění dnešního duch lidský dnes vybudovati mohl, vybudoval Spencer tak skvěle jako málo kdo před ním. Že ze zkoumání a závěrů Spencerových proti sobě běřou zbraně diametrální odpůrci ve společnosti dnešní, individualisté i kolektivisté, nelze přičísti na vrub Spencerovi. — H. Spencer narodil se 20 dubna 1820 v Derby, v srdci Anglie. Jeho děd, otec i strýc byli učiteli. Jeho otec byl nepřítelem tehdejší methody, jež si zakládala na tom, přecpávati paměť žáků učeností knižní, a vychovával k samostatnému a samočinnému pozorování a přemýšlení a tak prováděl prakticky, co slavný jeho syn na to skvěle vyložil theoreticky. Dle vlastních slov H. Spencera, děkuje svému otci za hlubokou náklonnost, všude pátrati po příčinách a sice po příčinách povahy fysické. Na jaře r. 1848 začal H. S psáti své první dílo „Social Statics", jímž vzbudil v učených kruzích zájem veliký a sobě zjednal přátelství Huxleye, Lewese a G. Elliotové a j. R. 1848—58 uzrál v hlavě Sp. plán k dílu, jemuž pak věnoval život. Počátkem r. 1860 uveřejnil svůj „Prospectus", plán díla, jejž i dodržel (až na to, že mu vleklá a dlouholetá choroba nedala pracovati pravidelně 3 hodiny denně). R. 1862 byly už First Principles vydány úplně. R. 1865 bylo mu však oznámiti odběratelům, že v dalším vydávání — byla na řadě Biologie — nastává přestávka, neboť všecko jmění své, kol 29.000 K, vložil do svých publikací a ocitl se na mizině. Dostalo se mu však hned z Ameriky pomoci, 7000 dol. vynesla sbírka, již uspořádal ctitel a přítel jeho Youmans. Daru toho užil Sp. ke sbírání a zpracování sociologických dat, jež tvoří základ jeho sociologie. Tato „Descriptive Sociology" stála jej 48.000 K (zaměstknával tři akademicky vzdělané sekretáře) a po vydání 8. dílu bylo mu v ní ustati pro slabé účastenství odběratelstva. Ale jméno jeho nesla již sláva světem a r. 1875 měl Sp. ztráty ty uhrazeny. Koncem let 70tých, když zdraví jeho se valně pohoršilo, ujal se Sp. zpracování Ethiky a r. 1879 vyšla „Data of Ethics". R. 1886—1890 nemohl pracovati ničeho, avšak zotaviv se zase, dokončil Ethiku i pokračoval v Sociologii. — Žil a zemřel svoboden.

Literatura pro děti. — *Richarda Laudy „Radosti malých"* je opravdu knihou radosti. 24 obrázků ze života venkovských dětí, líčí k prostonárodním říkadlům život celého roku, vyobrazuje českou krajinu a ideálnou českou ves měkce, s něžnou láskou k motivům a s pravou krajinářskou poetičností. Vesnice, v níž a v jejíž okolí hemží se postavičkami plnými života, jest kreslena do detailů a tím fantasii dětské a pozorovacímu talentu poskytuje hojně příležitosti k mnohohodinnému prohlížení. Děti se všemi gesty a grimasami jsou pečlivě studovány, nepůsobí nuceně a nepřirozeně. Jako výzdoby užívá Lauda motivů většinou botanických, k dobám ročním příléhajících a leckde na př. v obrázkách „Května" stylistickou bohatostí a elegancí překvapujících. — *Za slunce a mrazu* od V. Sokolové, 8 povídek z přírody s ilustracemi Josefa Weniga. Ilustrace, ne sice všechny, ale aspoň některé jsou velmi něžně a srdečně podány. Tak obrázky k povídce „Radosti života"; také jsou pěkné a věrné k „Pensionátu u pantáty". Povídky jsou místy trefné, ale v celku konvenční a dělané. — *Do střední Afriky* na kře ledové od Squirea a Macleana, stojí textem daleko za knihou předešlou, ilustrace nestojí za nic: není v tom kusu života ani vtipu. Dítě se ani nepoučí ani nezasměje. — *Hned pláč hned smích* od J. K. z Radostova s ilustracemi St. Hudečka. — Jaká pomoc, ale tuto knihu nelze dětem dát do ruky. Ke všemu ještě až uráží místy hrubý ton a nadávky jako v čl. Jezv[e] anebo Bábovka. Ilustrace Hudečkovy jsou chatrné. — Rovněž *Ča[s] dějnou silou* od Radostova s ilustracemi Olivovými. Otěte na př. „Stí Co s tím? — *Lvi stopou*, (titul reklamně-procovský), výbor z knih Je Nerudy. Sestavil K. V. Rais. Jméno pořadatelovo je zárukou dobré výběru, ilustrace V. Olivy jsou snesitelny, ale některé jsou strašné. - Zpříma řemeslně dělány jsou ilustrace jeho k druhému dějepisném výboru K. Raise, *Z kroniky*. — Pěkný je *Kocourkov* s ilustracemi Scheínera. Humor a výraznost kresby, šťastně se snoubí s bláznivý[m]

obsahem, sice už každému do omrzení známým, ale děti pobaví. — Pěkná knížečka a to jen za pár krejcarů, je *O Zajíčkovi*, příhody a nehody zaječí rodiny, matky a syna. Jak Angličané jsou daleko v pozorování přírody a umění psáti pro děti, lze nejlépe posouditi při této knížce, zpracované z anglického. Žádná z našich knížek o přírodě a životě zvířat nevyrovná se obsahu této. Jen hlubší vniknutí v taje přírody, smysl pro ni a láska k zvířatům spolu s talentem uměleckým dovedou pořídíti vypravování tak bohaté podrobnostmi, zajímavé a náladové, jako jest toto. — O *Zajíčkovi* si přečte s tímže radostným požitkem dorostlý jako dítě. A oba se k němu vrátí. Knížka stojí několik haléřů. Vedle této jsou tu ještě dosud nedoceněné Čítanky L. N. Tolstého a jeho Poudačky, jež i svojí lácí jsou každému dostupny.

Germinie Lacerteux, román od E. Goncourta, vydaný r. 1898 také českým jazykem (nákl. J. Pelcla), dostal se letos 3. pros opět na divadelní prkna (ve Vaudevilleu v Paříži). Poprvé na nich se octla Gaminie Lacerteux 19. pros. 1883. Bylo to představení velice hlučné, ba zjednalo si literární pověst jakožto jedna z největších premierových bitev, jaké kdy v hledišti divadelním zuřily. Tehdy ovšem strany bojující byli s jedné protivníci a s druhé strany přívrženci naturalismu. Letošní provedení bylo zcela klidné.

Multatuli. Kdo posud neměl příležitosti poznati ducha tohoto, může jej v celé velikosti poznati z Výboru, jejž pořídila pí. K. Nevšímalová (u Pelcla). V Německu neustávají se jím časopisy obírati. Nedělní Zeit praví: Učitel, soudce, průkopník, filosof, kazatel, prorok — vším jest on v jedné osobě a při tom virtuos slova a mistr myšlenky jako málokdo. Jak hluboko viděl v život a svět, jak vášnivě nenáviděl lež a hájil pravdu ve všem, co myslil, cítil, konal a psal! Z jeho slov plyne světlo a ozdravění. Uvádí nás až ke dnu věcí nejhlubších. Jasné jako světlo hvězd, zahřívající jako jižní slunce jsou myšlenky jeho. Věčné jsou to hodnoty, zlatá moudrost vznešeného světoobčana a znatele duší.

Blanc et Noir, výstava Akademie umění v Petrohradě obsahuje 449 čísel starých i nových mistrů. Kresby jsou pérem, tužkou, uhlem, sepií, sforty, gravury, schází tu pouze akvarel a olejová malba. Jest to ze starých Fedotov a Brullow. — A. Dürrer, Kiprenskij, Tiepolo. Gres, F. Vasiljev a j.; ze současných N. Z. Panov, Maksimov, J. S. Gorynškin-Sorokoputov, F. Kojačinskij a j. Velmi zajímavy jsou kresby maloruského básníka J. S. Ševčenka „Rusalky“, „Hlavička chochlušky“ (selky), „Virsa vija“ a j.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Na říš. radě vynořil se plán projednati opravu jednacího řádu. Nár. Listy ukazujíce na nespravedlivý řád volební a zkrácení slovan národů skoro o ⅓ mandátů, praví, že se nelze vzdáti obstrukce. — Pokud je však možna obstrukce, drží nás Němci (a ovšem i my je) v šachu a nelze se hnouti. Dlouho to tak zůstati přece nemůže a to z důvodů hospodářských. Zamrzelo to Nár. Listy, že se ve Vídni na „rakouském“ sjezdu krejčí, cukráři a konečně deputace „rakouských“ hostinských u ministerstva vyslovily proti obstrukci. Jakž jinak, vždyť položení tříd výrobních je už hrozivé. Máme tedy my Čechové zajisté vlastní zájem na tom, aby obstrukce se skončila a nemohla být obnovena. Ježto však zameziti obstrukci, pokud jsme nespravedlivými řády volebními na říš radě v menšině, bylo by dáti z rukou poslední zoufalou zbraň, nezbývá než, když všeobec. hlasovacím právem staneme se z menšiny většinou — domáhati se všeob. hlasovacího práva a ponechati nové říš. radě, aby obstrukci znemožnila. Po něm volá se již na všech stranách. — Na Moravě hledí Němci zachrániti svoji nadvládu na sněmu zřízením kurií a právem veta, což by měl

známý vyrovnací výbor na svět přivésti. Proti tomu ostře se vyslovil polit. spolek v Prostějově (3. pros.), žádaje „opravy voleb. řádu zem. na základě všeob. rovného přímého a tajného hlasovacího práva."

Při jednání o pilnosti návrhu dra L. Dvořáka 4. t. m. na říš. radě, mluvil posl. Pernerstorfer proti a poslanci sociál. demokratičtí ze sněmovny vyšli. Nespokojenost s tímto jednáním projevily Právo Lidu a štýrskohradecký Arbeiterwille. „Jedná se v případě tomto zase jen o jeden z neštastných taktických tahů tohoto soudruha, zaujímajícího vůdčí postavení ve svazu" praví Pr. L.

Naši uherští bratři smiřují se zase. Válečné útraty má ovšem zaplatit to, co oni zvou Rákouskem: dvůr, vláda, říš. rada a kapsy poplatníků. Uher. sněm prakticky sice nežádá hned velící řeč maďarskou, ale theoreticky si zabezpečil právo si ji vyžádati. Tisza prohlásil, že všecko právo v Uhrách, tudíž i právo týkající se organisace, řízení a vedení armády má svůj původ z národa. V tom znamení zastavena obstrukce proti Tiszovi (až na frakci Ugronovu a několik poslanců, celkem je jich odhodláno obstruovat kol 30 proti 400). Dne 7. pros. jala se posl. sněmovna jednati už o kontingentu nováčků a ději se přípravy k odvodu, jenž má býti proveden kol nového roku. Vítězství Tiszovo je zároveň porážkou Körbrovou, neboť podle výkladu jeho na radě říšské, výsostní práva panovníkova v otázce vojenské jsou absolutní a podle platných zákonů o vyrovnání nemůže býti jinak ani v Uhrách. Tak tedy všichni skoro uvedení činitelé složí svoji daň!

Ozvuky a paběrky.

Lex Štechiana. Několik glos ku provolání „Máje" čís. 10.: „Žádáme o zemský zákon!"

Máme, máme, máme tajemství odkryto! zvolal jsem po Komenském; čta dnes — posledního listopadu Letha Panie po tisícím devíti stém třetím — odpoledne po hodině čtrnácté na orloji provolání předáka našeho a „Máje" zvláště, pana Václava Štecha v časopise toho družstva a téhož jména v „skvělé umělecké úpravě" týdenně vydávaném, provolání jeho (v čís. vytčeném supra!) pod titulem také shora do „husích nožek". (Němci říkávali dříve také „zajecích slechů" — Hasenöhrlein! — odkud již do „Eselsohren" neměli daleko) položeným. I chvátila mne taková radost, že sednuv doma v přítmí, chci Vám zvěstovati „pověst veleslavnú", abyste „zapomenauce všech lutých pótek a bojů" zvěstovali lermo a za hlaholu „trub i bubnov", že mesiáš — nám, nám, nám narodil se!, ačkoli ještě vánoce nejsou za dveřmi. Nejsem s to, abych pro unešenost ideami páně Stechovými ocenil jeho zlatohroznové (či správněji dle tvaru: „zrný" zlatohrozné) návrhy, ba co návrhy: povely, napsané rukou kovovou. Proto ponechávám (či „zůstavuji?") ústům povolanějším, aby je věcně, umně, slovesně, slohově, gramaticky, foneticky, altruisticky, egoisticky atd. posoudili, osob se nevzhlédajíce. Já „nepatrnik" osvobozuji sobě tuto na rychlo (a proto mnohého se doprošuji omluvení od výtečníka legislátora) jen několik gloss, které hned za čtení jeho díla bezděky se a jaksi protiautoritativně vyvrtávaly ze šedé kůry mého literárně plebejského mozku.

Tedy pan Václav Štech na místě shora citovaném žádá a každým vláknem svého literárního „já" odůvodňuje slovy kovu nejvzácnějšího, nepromíchaného ni atomem trusky, aby každá obec v Čechách (snad v zeměpisný tento pojem zavírá ponětí ethnografické, tedy každá česká obec v dosud nerozděleném království, v markrabství a vévodství, snad i v arciknížectví, jež vede svůj název prý od hradu Rakús) měla zřízenu svou vlastní, obecní, samosprávnou knihovnu a to na obecní groš, aby knihovnu tu sama spravovala, jí dávajíc využívati všemi svými občany, metle obecné školy odrostlými a by nad knihovnami těmi vedli dozor orgánové zase jen samosprávní, vysílání okres-

ním zastupitelstvím a zemským výborem. Výborně! Toť přece jednou rozumný návrh. Provedením jeho skutečně možno v každé obci „zvednouti“ hrázi proti duševní temnotě a kol celé vlasti taras proti záplavě černé tmy a jejích družek. A bude to brzy, brzičko ujmou se obce, poslanci, novináři, spisovatelé, učitelé, – (na „duchovenstvo“ p. Václ. Stech nereflektuje? Zapomětlivost jeho se zle vymstí. Ovšem se lecicos povídá, ale není to pravda, jak dí monsignore v soudní síni) — zlatého toho návrhu a bude míti po schválení Štechova zákona „ex libraire“ do dne a roku každá obec česká svou zlatou kapličku pod způsobou knihovny, zřízené z mozolů českých, upracovaných rukou našeho lidu z potu či ze „znoje“ čela jeho rozmnožované a uondanýma rukama vesnických a městských inteligentů řízené. Jen jestli nám nebude dlouho na ujednání toho zákona na sněmu zemském čekati; ono tentononc se stávají nyní v parlamentech divnosti, že člověk přece musí někdy věřiti, že se dějí věci, jichž ani vůdci nemívají na léta, dny a hodiny napřed vypočítány. A pak té sankce se musí dobývati až ve Vídni! A jak kdyby tam pan dr. Körber nebo jeho epigon činil drahotu a způsobil pro sankcionování nějaké „junktim“, totiž že musí dříve býti zabezpečeno i českou delegací přijetí takového říšského zákona školního, dle něhož by mládež ani ve škole obecné nesměla se naučiti dobře čísti a musí se vésti tak, aby neměla žádné chuti ku čtení, když ze školy vyjde? A autonomistická delegace by přece nemohla činiti závazky pro centralistický zákon, a to tím méně, že přece nad ranní jasnost Venuše nyní takým leskem se skvoucí přes paktování s Ebenhochem jest heslem jejím, třeba od Staročecha (vždyt jest nyní koalice všech stran!) pocházející: V práci a vědění jest naše spasení! Pan Václav Štech dobře ví, že v Čechách bývá od myšlenky k činu dále než s dlaně do úst a že si tu naši politikové nyní pod jednou pokličkou a pod střechou širáku (nemíním: drátařského. Bůh uchovej!) pěkně a svorně spuntovaní nemohou lámati tvrdých svých českých lebek kulturními problemy. Proto přináší již uvařenou kaši na rendlíku na jejich stůl — (kaše, to je strava naše: odtud ty tvrdé lebky), jen na kuthan přiraziti „svolujem“ a poslati vše do Vídně. Pan dr. Körber už se postará, aby kaše někde v jeho zásuvce zatuchla, a pan v. Bleyleben, jeho sekretář, mu jistě nepřipomene, aby na ni nezapomínal. Jen jestli se nezdvihne proti zákonu Štechově odpor automního poplatnictva v Čechách, zejména proletáře, podobně jako právě na Moravě vznikl proti zákonu o úpravě platů učitelských, hostinskými a tenkrát jejich spojenci, velkostatkáři a kněžími, ač prý ti i oni mají své doma a od hostinských ničeho „nepotahují“. Chudé obce jistě budou proti zákonu brojiti, a snad i velké obce shledají v něm neoprávněné finanční zatěžování, vždyt prý už pod tíhou autonomistických vydání zrovna klesají. Že velkostatkářstvo podá proti němu veto, je jisto: kněžstvo jak se zachová, bůh ví sám, neboť zákon ten může mu býti také hrází a tarasem, aby nic nemohlo do obcí a země, co páchne — čertovinou, co nemá „imprimatur“ duchovní správy, čím by totiž mohly české duše býti sváděny do horoucího pekla, v němž prý dosud mimo Husa (kdosi řekl, že i Komenského) není žádného druhého Čecha. Poslyšme podrobné návrhy páně Václavovy Štechovy:

Každá obec musí na 100 svých obyvatel ročně vynakládati po 5 K na knihovnu, nejméně však 40 K. Dobře. Za to časem se již něco může pořídit. Ale tím vznikne v obcích našich veliká nerovnoprávnost: malé obce budou se cítiti utlačovány proti větším a velikým obcem. Jsou v našich vlastech obce, v nichž by dlouho ještě nesměl umírati nikdo, aby se dospělo čísla 100 v populaci. Ty obce mají každý rok klopiti alespoň 40 K na knihovnu — pakatýlek, který ovšem postačí také pro obec, jež živí 8krát 100 lidí, to jest 800. Ale kde ten pakatýlek vzíti v takové občince, z níž veškeren lid (mimo některou šestinedělku a toho kterého kojence) mozolí v sousedních větších obcích nebo tráví tam mladost svou bez výdělku ve škole; když sotva se vydělá „na živobytí“ a na „c. k. daňky“, na školní přirážku a j. dávky,

jichž terminů lid ani nezná, poněvadž se mu opatrně zatajují? Divný to sociolog, ten pan Václav Štech. Snad myslil, aby naposled nezachtělo se některému zákonodárci našemu žádati, aby takovým chuděrkám mezi našimi obcemi přispívaly vzájemnou pomocí obce větší, zámožné?

Knihovna obecní přístupna jest všem občanům, již vychodili školu obecnou. Zda-li si pan Štech návrh ten poněkud rozmyslil? Snad budou takové obce, mající tolik obyvatelstva, že by padající podval obecní hospody, či hostince všechny rázem mohl umačkati, a k tomu tolik příjmů, že strany „má dáti", jako „dal", jsou říkajíc prázdné, zřizovati ještě zvláštní knihovny školní n. pro školní mládež? Ale pan navrhovatel zákoní o knihovnách obecních to své „všichni" omezuje ještě jiným směrem: Vyloučen z práva používati knihovnu (snad knihovny?) může býti, kdo knih nešetřil neb ztracených nenahradil. Toho ustanovení tušíme netřeba; neboť kdo knihy čítá, ten jich nepoškozuje a dbá, aby se neztratily. Ale jak, když přes to jak doma bývá, kde meškávají děti samy — knihu poškodí a vypůjčovatel jí nahraditi nemůže poněvadž nemá ani šarapatky? Ten má býti potrestán; kdežto ten, kdo ji pečlivě uzamkne a nepodívav se leč třeba na obrázek, nečtenu zase vrátí, dostane zase vypůjčiti znova?

Nevím, co řeknou zákonu paně Štechovu mathematikové. Ti pěstují prý se vědou čiře exaktní, v níž není nic metafysického. Dříve však snad rozřeší spiritisté záhadu čtvrtého rozměru, nežli oni problém p. Štechův, totiž že 4 jest 5. Neboť dle něho čtyřčlenná komise má pět členů, a to čtyři „volené" a pátého „přistoupilého". Teď rozumím, že mathematikové záhady pátého kola u vozu čtyřkolového rozřešiti nemohou, ač jest to skutečnost každodenní, všední.

Heureka! může zvolati dr. Körber i hr. Tisza. Již dlouho se nebudeme plahočiti s branným zákonem. Bude zdělán zákon, dle něhož se knihy zapisují, zapůjčují a odvádějí. Když bude míti každá česká obec svou knihovnu a v ní sta, tisíce a pak statisíce knih, tu místo branců bude pan ministr vojenství odváděti knihy (a proti tomu nebude nikde obstrukce!), a budeme míti statisíce a miliony vojska, jemuž nebude potřeba ani kasáren ani munduru, ani zbroje a zbraně, ani menáže — pak všechno se obrátí na „kreirování" tučných prebend — a nebude nám potřeba spojenců a tím českým vojskem opatřeným a vyzbrojeným zbraní duchovou, přemůžeme, ba rozmlátíme na makotinu celý svět, ovšem napřed ty tvrdé čcské lebky.

Ale jaká ta duchová výzbroj může býti, pane Štechu! Vždyť komise má právo, aby nepřijímala ani darů do knihoven, kterých tam míti nechce. A pan páter jistě bude v komisi. Ten sotva bude státi po tom, aby se něco koupilo nebo přijalo darem, „co může ovečky otravovati". Svázané „Kříže" a „Marie", ty mu ovšem budou nejvítanější. Pan Štech vylučuje „časopisy"; snad aby se nezdálo, že chtěl, aby v každé obci „ze samosprávných" grošů měl býti odebírán „Máj". A to by přece mělo býti již proto, poněvadž tak znamenitý zákon jest dítětem „duchového a tělového" nyní otce — družstva „Máje".

F. K. Pich.

Et circenses . .

Sněmovno říšská, marné tvoje snahy,
jim zcela tiše teď se odzvoní.
Už nedostihne Vídeň slávy Prahy,
k vám už se stěží palma nakloní.

My máme Drozda. Věc to velkolepá,
když monsignore se kapsou prohřeší,
zjev vzácnější pak, justice-li slepá
jej v úzkostech a strachu netěší.

Denníky, hlučte! Jsou tu ještě boz
na něž se zástup lehce nachytá!
Za atrakcí se jindy v Tatrách l
a tu hned v příkopě je rarita.

Hřích ještě vábí, peníze i ženy,
i když se jiný s nimi poláskal.
Na pranýři hle! zločin vysvleče
kdo brání, bych si při tom nemlaskal

Š

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Pr

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 19. PROSINCE 1903. ČÍSLO 12.

Pražské výstavy umělecké.

Krasoumná Jednota pro Čechy předvádí soubornou výstavu Umělecké společnosti, Svazu umělců a Spolku leptářů z *Karlsruhe*. Umění solidní, vyrostlé na vypěstěných historických tradicích, nebořící ani nehlásající nových hesel. Více interesantní uměleckou minulostí než dneškem. Karlsruhe proslulo svými mistry krajináři z let šedesátých předešlého století a také krajina až do nejnovějších dob byla tam nejvíce kultivována. K. F. Lessing a J. W. Schirmer jsou ona jména, která v umění německém dodala krajinářskému oboru významného lesku. Lessing, jenž stal se r. 1858 ředitelem galerie v Karlsruhe ve svých historických, figurálních obrazech tendenční protipapeženec, našeho Husa malující se zřetelnými záměry a úmysly, komponující dost teatrálně a posovitě, v krajině přece hleděl přenésti se přes nepříjemný a sentimentálně slohový romantism. Maluje sice rozvaliny, lesy bukové stromů rozložitých a s větvemi křivolakými, krajiny strmých a srázných skal, mezi nimiž mizí jezdcové provázení toužnými zraky žen, kaple posazené na balvanech porostlých neprostupnými křovinami, ale bedlivé studium přírody kraje, v němž žije, odvrací jej přece od komposice na italské kopyto s kulisovitě rozloženými umělůstkami a nutí jej k přilnutí k poctivému, pravdivému sujetu, třebas že vidí jej očima schválného melancholika, plný temných mračen a ukrytých bouří a proložený motivy dumnými i smutnohlasými akordy. Schirmer (r. 1854 ředitel Umělecké školy Karlsruhské), z romantismu divokých poustek přešel na motivy mythologické a biblické, více držel se komposice a tím zabředl do strojenosti.

Poetický líčitel norských fjordů Frederik Gude stal se v Karlsruhe profesorem r. 1864. Sklonění se k pravdivému realismu charakterisuje jeho tvorbu. R. 1880 jest významným pro Karlsruhe. V červnu zemřel Lessing a téhož roku stal se ředitelem umělecké školy Ferdinand Keller a profesory Gustav Schönleber (* 1851) s Heřmanem Baischem

(* 1840, † 1892 ve Stutgartě). Oba Schönleber i Baisch jsou žáky znamenitého Liera mnichovského, jenž heslo »paysage intime« od francouzských do Německa přenesl. Tu už studium atmosféry kraje a světelných její zjevů zapustilo kořeny a snaha po věrné realnosti zvolna ustupovala náladovosti, jevící se koloritem soustředěným ve význačné akordy. Ferdin. Keller (* 1842) počal malovati v brasilských lesích. V Karlsruhe stal se žákem Schirmerovým a po smrti jeho Canonovým. Feuerbach a Makart stáli u kolébky jeho umění, jež ve freskových dekorativních malbách (Stuttgart, Heidelberg, Karlsruhe) veliké dokonalosti dosáhlo. Z počátku vášnivý kolorista neopustil v dekorativných pracích sytosti a pestrosti barvy, a v mnohých —, co námětu samotna se týče —, do nechutného bombastu zabředl (Berlín-Národní galerie). V krajinářských obrazech Boecklina nezapírá, ač mohutností jeho ve vyjádření vystihnouti nedovede. Žák Kellerův a Prellera staršího, Edm. Kanoldt, (* 1845), jenž dlouhá leta v Italii studoval, rád překomponuje partii krajinovou do romantických not s mythologickou stafáží. R. 1899 povolán byl umění milovným velkovévodou Bedřichem do Karlsruhe Hans Thoma, jeden z největších současných mistrů německých a to třicet let po tom, kdy Karlsruhský Kunstverein zakázal vystavovati jeho práce.. V jednoduchých, lapidárních liniích, dokumentujících přísného stylistu, vypráví Thoma svoje sny. Nesmírný výstižný cit pro přírodu opravňuje ho podávati jen extrakt její krásy, jejž oživuje měkkými, dětskýma očima do světa hledícími lidmi. Monumentální intimita jest v jeho díle, před nímž často vzpomenete Dürera. V mladších letech tvorby umělcovy setkáváme se spíše s pracemi realističtějšími, v pozdějších přechází k látkám alegorickým, vyjadřovaným bohatým fondem básnickým v barvách hluboké působivosti a síly. Od r. 1892 oddal se litografii, často barevné a natiskl do r. 1900 přes 100 listů většinou vysoké ceny umělecké.

Pod vedením Thomovým spojily se oba dosud nepřátelské spolky Kunstgenossenschaft a Künstlerbund ve Verein bildender Künstler a vyslaly do něho svoje zástupce.

Vedle H. Thomy jmenován budiž jako vynikající profesor Karlsruhské akademie Bedřich Fehr, jehož barevná bravurní virtuosita v mnohých žácích ovšem stopy zanechává. Ve výstavě »Umělecké Společnosti« nacházíme celou řadu Kellerových žáků, na př. Nagela, Hollmanna, Prophetera, Segissera. Na Hellwagově »Dubrovníku« Schönlebera vystopujete, klidného pozorovatele přírody reprodukujícího ji v jemném, průhledném tonu. Prof. K. Ritter pařížskými vlivy vypěstoval se na dobrého portrétistu; »Eva« nevyniká ovšem nad dobře malované studie, postrádajíc v koloritu svého těla veškeré souvislosti a vztahu k listnatému pozadí. Propheter v »Sourozencích« a ještě více v portrétu mladého muže nezapírá svého mistra a ukazuje bystré oko pro podobu a charakterisaci. — Krásnou,

v barvě velmi zajímavou — ovšem ne naprosto originální — podobiznu dámy vystavuje H. Göhler. Barva šatu fialově růžového a červená skvrna slunečníku tvoří s hustou, zeleně šedou barvou krajiny příjemný kontrast. Za to Rusalka téhož umělce banálností svou a tuctovitým podáním trapně odpuzuje. Koester, žák Kalkreuthův, maluje rád kachny v různých náladách denních, ale na prostředí zapomíná a tím celek, výslednici ubíjí.

Ve Svazu celá řada jmén známých vás upoutá. Vystaveny tu jsou ovšem pouze ukázky grafického umění členstva a tím ovšem přehlednost a celkový dojem poněkud trpí. Žáci Schönleberovi H. šl. Volkmann, Kallmorgen, Kampmann, Luntz, Biese vystavují zajímavé litografie, O. Fikentscher, Haueisen lepty, Lange interesantní dřevoryt »Klekání«, originálně vystihující zvukové vlny zvonku, Matthaei náladové »večerní mraky«, V. Steinhauser, přítel Thomův a spolužák mnichovský, některé méně významné litografie, jež nedovedou přesvědčiti o jeho pravdivé a povznešené srdečnosti, jaká vane z tak mnohých jeho prací. Thoma repraesentován jest v oddělení spolku leptářů »Spícím dítětem«, vlastní podobiznou a »Schwarzwaldským potokem«, litografiemi bohužel vůbec zastoupen není. Litografické práce shora jmenovaných svědčí o znamenitém ovládání materialu a technice neobyčejné. Barvy podány jsou výrazně, tu úmyslně stlumeny do mlhavých tonů, tu zářice jasně až intensivně. Z leptářů jmenováni buďtež Hofer, Kalkreuth ze Stuttgartu a Conz, jenž k Thomovi silně se kloní. — P. d.

Zápach Moravy.

Pověstné pteroentní Merhautovo (či Herbenovo??) úsloví »Vůně Moravy« může se obratem ruky zvrátiti v dnešní můj nadpis: »Zápach Moravy« .. Myslím, že by to byla vigneta daleko přiléhavější a oprávněnější, poněvadž z milé naší Moravy — literární Moravy — roní se daleko více oněch »vůní« vypuštěného rybníka, před nimiž každé chřípě neprodyšně se uzavírá než nějakých lahodných aromat .. Je to přirozený důsledek neobyčejného zbahnění naší literární kaluže, shnilosti vzduchu a čínského zabedňování před vlivy okolí.

Klade se otázka: Kdo je vinen touto hnilobou za živa, které prvky účinkovaly při nečistém tomto rozkladu? Je to jistě na předním místě úplný nedostatek dobré kritiky, horského fičivého větru, jenž rozehnal by otravné páry, rozkolébal ztrnulou hladinu a pocuchal prázdné sítiny. Ten dravý — ale zdravý a vydatný — činitel nám schází nadobro.

Jeho místo zaujalo strýčkovství a kamaraderie na jedné, placené klakérství a »kritika nakladatelská« na druhé straně — a pod jejich hřejivým teplem líhne se .. »zápach Moravy.«

K podepření a zdůvodnění prvního bodu mám zajímavou episodku — sice už staršího data (z 8./XII. 1902), ale přece

ještě vždy dosti čerstvou a intensivně fosforeskující, aby prozářila ztuchlé mlhy poměrů:

»Moravská Orlice« a po ní jiné listy přinesly v prosinci r. 1902 takovýhle nekrolog (jednotlivosti podtrhuji já): »Z moravských řad literárních odchází vzácný zjev. Ideální Věnceslav Šarpen zemřel v pátek v noci ve věku 27 let. Byl to mladý a velice talentovaný literát, pro něhož neexistovala země, lidé, život a jeho nutnosti, nýbrž pohyboval se jen v nadoblačné říši, v tajemných etherických sférách. Šarpen vůbec zjevem svým, svými pracemi a myšlenkami připomínal nám cizí exotický květ, který k nám do mrazivých krajů byl vsazen, zde předčasně vybujel, leč slunce svého nenašel. Sarpen připomínal nám syna cizích nadpozemských říší, kteří žijí zde mezi námi *jen* svými vidinami a svými sny. Začal vydávat sám, na svou pěst revui »Dvacátý věk«. Téměř sám do ní psal, téměř sám pro sebe — a to s krvavými oběťmi — ji vydával. Psal básně i prosu, a obojí v míře, která všeobecně budila podiv..«

To je, prosím, kapesní formát kamarádské »kritiky«, jakou systematicky provozují moravské listy. Vykonejme malou exkursi do »nadoblačných říší a tajemných etherických sfér« Dvacátého Věku a do smrdutých sfér »kritického« kmotrovství zároveň. Jediné místo citovaného nekrologu mohu potvrditi. P. Šarpen píše*) »básně i prosu, kteráž mnohostí svou budí obdiv. Ale vše ostatní (hlavně podtržené) je lež. Pro p. Šarpena že „neexistovala země, lidé, život a jeho nutnosti?« Pro Krista Pána, vždyť slovník jeho »Ubožáků« z I. ročn. ukazuje krasorčení hledaná v potu tváře po nejspustlejších brněnských kořalnách: »Kuš psino zdechlá«, »čuňa«, »potvoro stará«, »čert, aby tě vzal bestijo s tou tvou čuňou«, »je to čubka, co, ta jo má vesmolenó«, »co ty stará vochechule«, »sakra, teď se mně chraň« atd. (vybráno z 20 řádek). P. Šarpen »pohyboval se jen v nadoblačné říši?« Taky si tam zarejdoval někdy — ale je to tak: všechny ty věci a protichůdné látky byly mu jen dojnou krávou — proto mohl míti tak velikou plodnost (pan Bohumil Brodský má též takovou!), která ostatně nebudí všeobecně podiv. P. Šarpen že připomíná »syna nadpozemských říší, kteří žijí zde jen svými vidinami a svými sny« — on, propagator internacionalismu? P. Šarpen že byl »vsazen do mrazivých krajů, zde předčasně vybujel, leč slunce svého nenalezl?« Táži se: kdo byl tím mrazem pálícím »exotický květ« — p. Š. (Zeyer, Březina — Šarpen-Nepraš!!). Kritika? Neokřikl »Dvacátý Věk« nikdo kromě »Času«, »Rozhledů« a do jisté míry p. Miloše Martena (v Pozoru) — pokud vím, ano ještě nějací strýčkové, kmotříčkové a kamarádi psali o něm limonádové noticky.

Ah, už nepíše a nebude psáti, neboť zemřel podruhé — „tentokráte na dobro“ — jak s komicky vážnou tváří ohlásil „Pozor“ (16. září).

Zpráva o úmrtí p. Sarpena byla jednou z těch pověstných houfů kachen, jež každou chvíli objeví se na obzoru. Vyvrátil ji p. Š. sám. A mohl míti radost, jak ho máme všickni rádi: tlusté nekrology píšeme za tepla, ochotně je špačkujeme všemi listy, nereplikujeme na jejich pitomosti a replikujeme-li, rvou nám druzí protesty z rukou — —

Poměry na Moravě jsou tak bahnité, že nejen každé kmotrovství, strýčkovství a kamarádství má volný výlev, že může se projeviti kdekoliv a kdykoliv, aniž se kdo nad tím pozastavil, ale i že bez uzardění otiskují se barnumské reklamy psané manu propria a placené klakérství — to je druhý půlkruh moravské »kritiky«. Bozi, jaké to čarovné kouzlo má zvuk stříbrňáku? Bílé promění v černé, lež v nejpravdivější pravdu, pitomost v ďábelsky vysokou moudrost, krvelačného vlka v ovečku, myš ve slona a slona v komára, za něj koupíš vlastenectví, ideje a umění .. slovem je VŠEMOHOUCÍ .. Ký div, že stopy jeho najdete vtlačeny i v literatuře? A nota bene v mor. literatuře?

Křivdil bych Moravě, kdybych nedoznal, že nemá jiné »kritiky«, kritiky řekněme neodvislé .. Také mívá, ovšem jen v docela maličkých procentech. Ale hned pravím, že ani tato krčící se troška nemívá valné ceny .. Mám v zásobě kytici krásných — bohužel! — květů; dnes veřejnosti presentuji jen několik ..

». . Kdyby tento areopag (= kritika) nezasedal v pyšném hradě — fraze . .« tuto výtku p. Ruslana (Rozhledy 1035 str.) akceptuji výhradně a v plném rozsahu pro moravskou »neodvislou« kritiku. Nejplesnivější fráze vynalezené za starých zlatých časů a užívané teď už jen prastarými veličinami, se vytahují, oprašují a přešívají nejen bez ohledu na dnešní měřítka kritiky, ale i bez ohledu, že na naše autory hodí se jako pěst do oka .. Tak na př. v »Pozoru« p. R—s referuje o Dykových »Buřičích« užil starobylé fráze: — — »psal krví svého srdce«! K popukání: p. Dyk, který dosud pracuje jen a jen maskou a posou — ten pan Dyk píše »krví svého srdce«! A k tomu »Buřiče«!! Přece kdyby i p. pisatel jakživ o ostatní činnosti p. Dyka ani neslyšel, musila by mu do sluchu uhodit tak prudká a drsná nesladěnost »Navarovské elegie" a »Tří«, vysloveného rozporu mezi »klidností a rozumností« p. Dyka tam a radosti ze zla tu .. ovšem, kdyby se nehodilo hned frazí mincovanou na nějakého Tyla nebo Vinařického, kdyby se psalo »krví srdce« a ne slinou, která zrovna přijde na jazyk ..

Takovým kotrmelcům z hlouposti a nevědomosti se jen smějeme. Upřímně a ze srdce smějeme, poněvadž by tak zajisté dělal i autor, kdyby se stanoviska přeměnila. Hůře je, kde zaslepenost, strannictví a zaujatost diktují nenávistné a odmítavé projevy. A to bývá tak často a často. Při každé polemice, při každé akci, kde střetnou se dva protichůdné proudy, při všem: Máme v čerstvé paměti případy lživého a zkrouceného refero-

vání o příčinách vystoupení p. K. Pelanta z »Rovnosti«, jenž prý »musel z Brna, poněvadž stal se vůdcům nepohodlným« (následuje výpad na soc. demokracii — »Pozor« 1./II. 1903), o affaiře s »Oslavou papírové pyramidy«, o potyčkách ‚Rozhledů' s impresariem Skřivanem a comp., o polemice »Čas" — »Nár. Listy", Machar-Dostál Lutinov (»Pozor" 21. září 1902 — zvláště typická), konečně všeliké výstřelky moravského separatismu, kterému všechno »moravské je hezké«, třebas to dřív do čista odsoudil (na př. »Pozorova« panegyrická noticka o »Novém Životě«: »Také my na Moravě máme časopis, na nějž vším právem můžeme být hrdými« —) a téhož listu poznámky a polemiky proti »moderně maskovanému klerikalismu Nového Života« (Pozor 22./12. 1901) atd. . .*) *V. O.*

Geografická literatura na zač. XX. stol.

Práce geografická může se bráti dvojím směrem: praktickým v přírodě a theoretickým v pracovně. První vidíme při těch, kdož, nelekajíce se obětí ani nebezpečí, spěchají v kraje neznámé, aby tam odhalili roušku tajemství. Duchu lidskému zdá se v první řadě to nejdůležitější, co jest neznámé. Takový cíl mají dnes všecky cesty posledních let, zejména cesty polární, aspoň některé z nich mají jenom tento cíl před očima. Není to práce snadná. Důležitost a namahavost její také se uznává, čehož důkazem je na př. i to, že se k ní spojují národové i přes rozdíly politické podávajíce si svorně ruku k práci kulturní.

V poslední době ukazuje se, zejména při výpravách polárních, na to, že cíl jejich, dosažení polu, není vlastně důstojný takového snažení a za tu námahu ani nestojí. Do jisté míry jest to pravda. Pol jako bod má konečně pro nás touž důležitost, jako jiný bod na povrchu zemském. Pokud tedy cíl výpravy směřuje jenom na dosažení toho bodu, má i příchuť jaksi sportu. Ale přes to nelze upírati výpravám těm důležitosti. Chceme konečně věděti, co na polu je, je-li tam opravdu moře, jak tam určitě předpokládáme (na polu severním), či ne. Tu se tedy nejedná o pouhý bod, ale o to poznati ráz krajiny, doplniti naši známost topografickou. Tím ovšem nabývá věc rázu zcela jiného a také jiné důležitosti pro vědu geografickou vůbec.

Činnost geografická má stránku dvojí: praktickou, to právě jest ona činnost v přírodě, to jest hromadění materiálu, její

*) Jak viděti obírám se téměř jen se samým Pozorem. Má to své závažné příčiny: 1) nechtěl jsem svoje výtky konstruovati na širokém rozsahu, poněvadž by se mohlo zdáti, že upřílišňuji, počítaje občasnou pochybenost do typických a stálých zjevů, 2) že je mi „Pozor" velmi blízký a nerad bych viděl v budoucnosti na této dráze, 3) že snad bude protivníkem seriosním i v polemice (jiný list by mi prostě vynadal), 4) z vlastní pohodlnosti maje materiál útočný (i námitkový se strany „Pozora" — snad) po ruce. Doufám tedy, že mi bude odpuštěno . .

cestovatelé opatřují. Zpracování materiálu jest druhá stránka geografické činnosti. To jest práce ve studovně. Nelze podceňovat ani jednu ani druhou. Kdežto činnost praktická dává nám materiál ke zpracování, ukazuje tichá práce v pracovně, kde jsou mezery, a kde třeba zase doplňovat v praxi, vyvozujíc při tom zároveň nové poznatky. Důkladné zpracování materiálu jest právě tak cenné, jako jeho sbírání.

Tolik tedy o činnosti geografické vůbec. Kdybychom však přihlédli k této činnosti u různých národů, poznáme v ní rozdíly. Každý národ pěstuje geografii v jistém směru, což bývá zhusta buď přípravou nebo následkem určité politické tendence. Ovšem že tento směr může se uplatniti a také snad faktických výsledků získati jenom ve státech velikých. Ale také národové počtem menší charakterisují se svou činností. Zkrátka u velikých národů často geografie jest určována směrem politickým, do jisté míry snad i politiku dělá. Dále jest rozdíl co do rozsahu práce. Jako národ menší není schopen veliké akce politické, do které by byli strženi ostatní národové a nemohli jí nedbati, tak v odvětví práce vůbec a také geografické lze počítat jenom s danými poměry a nelze se odvažovat národu malému na výkony podobné jako národu početně mnohem většímu. Třebas duch jest volný, jistá závislost tu jest přece. Jest to přece jenom, abychom tak řekli, produkce malých poměrů. Na to působí ovšem ještě mnoho vlivů vedlejších. Stát, nechce-li klesnout na úroveň provincie, nesmí se uzavírat v malé meze, musí jaksi pěstovat také extensivní geografii; (to vidíme také na Rakousku, které má dosti čestné místo v geografii světové); u nás jakožto národa malého, zvláště ne tuze bohatého, jest tomu ovšem jinak. Článek tento tedy jen stručně se zmíní o českých publikacích geografických za poslední léta. Bude zajímavý i po té stránce, že ukáže, kam asi hlavně směřuje česká geografická mysl.

Bude se zdáti zcela přirozeno, že především k slovanskému jihu. Máme zde Bohuslava Horáka Černou Horu. (Fysikálně-geografickou črtu s úvodem historickým. Zvl. otisk ze Sborníku čes. spol. zeměvědné roč. VI. a VII. Pr. 1901.)

Autor obírá se napřed jménem země a vznikem jeho. Odůvodniv jméno »Černá Hora«, jakožto jméno nahije katunské, na kterou se také nejlépe hodilo, přechází k vývoji hraniční čáry tohoto malého knížectví. S tím ovšem také těsně souvisí historie Černé Hory, která se zdá býti nepřetržitým pásmem bojů za svobodu. Od str. 20. pak až do konce jest líčení přírodních poměrů Černé Hory. Napřed geologické složení, při čemž poukazuje na všecky elementy, které jsou pro Kras důležity a vysvětluje činnost jejich; v kapitole, jednající o změnách povrchu zemského ukazuje zejména na závrty, udávaje theorii jejich vzniku a přidávaje také dosti z vlastní zkušenosti a autopsie. Jako hlavní příčina jich jest erose vodní. Po přehledném uvedení horopisu přikročuje autor k zvláště zajímavé stati, pojednávaje o době ledové na Č. H. Není tomu dávno, co po-

prvé vyslovena byla domněnka, že kraj ten byl zaledněn a domněnka se také potvrdila. V této stati také autor přidává ještě své zkušenosti, sám mnohdy tvoře nové výrazy pro nové pojmy. Ve stati o vodopisu máme pěkný výčet jezer. Autor však se nespokojil jenom udáním jména, nýbrž podává také etymologii jmen; udává také původ jezer a tu znova přichází doba ledová k platnosti, protože v ní tkví mnoho příčin pro dnešní rozložení a vznik jezer. Vylíčením poměrů klimatických dostává se autor konečně k líčení vegetačních poměrů. Zejména tuto autor podává nám zkušenosti, které nasbíral na svých cestách botanických, jež podnikl l. 1898 a 1899 (referáty o nich v Učené spol. 1898 a v Oesterr. botan. Zeitschr. 1900). Několikrát vrací se k době ledové a jejímu poměru k floře nejen černohorské — Č. H. není osamoceným územím, které by hostilo floru samobytnou; její geologický podklad jest také po většině souhlasný s poměry sousedních zemí, rovněž tak poměry horopisné — ale k floře středomořské vůbec. Otázku tu také zvláště zpracoval pod titulem: »O poměru doby ledové ku floře mediterraní.« (Rozpr. čes. akad. cís. Frt. Jos. Třída II. roč. XI. č. 24. Praha 1902) Tam znovu obírá se prvky, které působí na floru, udává rostliny, které se různě vyskytují a znovu přichází na dobu ledovou, jako původce rozmanité flory tamnější.

Celkem dýše z jeho spisů láska k hornatému onomu kraji, jeví se veliká zkušenost, získaná několika cestami a bystré porozumění pro všecky jevy krasu vůbec, pro něž mnohde i nová jména tvořena. Dojmy a zkušenosti, které autor na svých cestách nasbíral, předvádí nám zvláště ještě v publikaci »Krajem černohorským«. (Pr. 1903, otisk ze zprávy reálné školy v Karlíně.) Tam také znovu líčí květenu černohorskou a charakterisuje lid a kraj. *P. d.*

Hospodářská situace Německa.

Milovníkům ochranných cel nebude asi lze dovolávati se rozvoje německého blahobytu po uveřejnění německého státního rozpočtu na r. 1904. Nelzeť stavěti Německo na roveň Spoj. Státům sev. americkým, kdež na velikém území úplně volný obchod a což velmi důležito, kdež vyrábí se potravin více, nežli spotřebuje. Průmysl, chráněný vysokými cly, má pro svůj odbyt nezměrné tržiště domácí a dělníci mají značné mzdy. Z amerického zřízení nelze tedy bráti důvody pro Německo. O blahobytu německém byly zprávy klamně šířeny a udržovány úmyslně. O tom rozepisuje se v Pilotu dosti podrobně Harcourt Kitchin, z něhož několik dat uvedeme.

Vydaná modrá fiskální kniha anglická dokázala, že mzdy v Německu jsou mnohem nižší než v Anglii a že strava německého dělníka jest mnohem horší než strava nejchudší třídy v Anglii. Ti, kdož poněkud jsou obeznámeni s podmínkami

obchodu cizozemského, vědí dobře, že Německo za posledních tří let bylo stiženo značnou obchodní tísní, a že dodnes tíseň ta jest velmi prudká. Příčinou její jest chorobná vášeň provozovati obchod s kapitálem nedostatečným a neústupnou umíněností rozšiřovati »vývoz«. Leckterá soutěž německá uchytla se v cizině, ale jen že prodávala za ceny žádného užitku neposkytující anebo na neobvykle dlouhý úvěr. Dlouhým úvěrem však rostly špatné dluhy a dosud po tříleté tísni a mnohých úpadcích jest ještě málo znamení, že by se vracel poměrný blahobyt. Německý říšský rozpočet za období minulých tří roků ukazuje jasně, kterak stav země působil na státní finance. Vidíme, že se od schodků pomáhalo zápůjčkami, k nimž dále se utíkati lze jenom za nebezpečí nejtěžší krise. Schodek r. 1901 obnášel £ 2,400.000 (57½ mil. K), schodek za r. 1902 a 1903 obnáší £ 2,900.000 a £ 5,900.000 (69½ a 141½ mil. K). Na r. 1904 vypočítává se schodek v rozpočtu na £ 4,160.000 (101 mil. K), takže za 4 léta se přidělalo více než za £ 15,000.000 (360 mil. K) dluhů na uhražení běžných výdajů. Při tom nepřihlížíme k zápůjčkám učiněným, aby uhražena byla mimořádná vydání na vojsko, loďstvo, státní železnice atd., k čemuž jest pouze na r. 1904 potřebí £ 10,700.000 (256·8 mil K). Opomenouti nesmíme, že Německo za minulá tři léta kromě společné výpravy proti Číně žilo v plném míru.

Roste-li důchod státu zároveň s požadavky naň činěnými, lze stav země považovati za zdravý. To však o Německu říci nelze. Důchod říšský tvoří částečně říšské daně, částečně matrikulární příspěvky spolkových států. Spolkové státy dospěly k hranici svého zdaňování a prohlašují, že nemohou více platiti. Tvrdí již od r. 1901, že nemohou příspěvek zvýšiti a žádnému nátlaku nepodařilo se vymačkati z nich více peněz. Jsou neomylné známky, že výnos z cel dospěl vrchole a že vyšší sazby způsobí úbytek v příjmech. Jakmile vysledek ten se ukáže, jest zřejmo, že zdanění dosáhlo výše největší.

Stav národa, jenž nemůže zvýšiti příjmy, ač vydaje jeho rostou a jenž se musí dlužiti v době míru, aby měl potřebný běžný příjem — nehledě k mimořádným podnikům, pro něž dlužení jest dovoleno — jest velmi vážný. Trpí-li zároveň následky obchodní tísně a má-li i velikou a rostoucí »sociální úlohu«, nejsou nesnáze jeho vládců menší. Úvěr Německa by tedy nestačil, kdyby se zapletlo do nějaké války, leda že by se uvolilo plniti nad míru obtížné podmínky, aby si opatřilo dostatečné zálohy. Není-li ochranářství s to, zemi posloužiti lépe, nežli Německu, je těžko doporučovati je jako všelék všech nemocí obchodu.

Dr. K. Čermák.

Panamský kanál.

Co jindy bylo by spojeno s velkým prolévaním krve, to skončilo se před několika týdny beze všeho přílišného napjetí nervů. Jednoho dne zvěstoval telegraf překvapenému světu, že na lůně zemském zrodil se nový stát. Znovuzrození bylo čistě americké. Nebylo třeba nějakého zvláštního napjetí, žádných válek, pušek a děl, žádného strádání; vše odbylo se v rukavičkách a svět dnes ví, že obraty událostí největších mohou odehrati se nekrvavě t. j. pomocí peněz.

Republica del Isthmo byla ihned po svém ustavení uznána faktorem nejvlivnějším, totiž Spojenými Státy Severoamerickými, pak zejména Německem, Švédskem atd. Ošizená Kolumbie musí mlčeti, neboť mohl by ji snadno stihnouti osud Bolivie, z které si roztomilí její sousedi ukrajují podle chuti. Protesty zůstanou na papíře a vypukne-li vojna, bude to zase jen čistě americká, které by se u nás dala přirovnati asi nějaká všeobecná stávka v některém hlavním městě.

Zřízením republiky panamské dozrála k řešení otázka průplavu středoamerického a zvláště panamského. Pro prokopání kanálu vznikla revoluce, následek to nedávného odmítnutí nabídky U. S. A. Kolumbii. Dnes jest již tolik jisto, že kanálová smlouva, kterou se dostane Spojeným Státům nepopíratelných výhod, bude podepsána a že osnovatelé »revoluce« chudě při tom odměněni nebudou.

Prokopání šíje panamské nebylo zcela jisté, až r. 1902 vláda Spojených Států se rozhodla pro průplav panamský. Spojené Státy nabídly tehdá Kolumbii, aby dosavadní panamská společnost jim prodala svoji koncesi; koncese bude udělena na sto let a pro kanál odstoupí se pruh země šest angl. mil široký. Města Panama a Colon s protilehlými ostrovy dostanou se pod kontrolu Spoj. Států, které zaplatí Kolumbii při ratifikaci smlouvy 7 milionů dolarů. Tehda byli čilejší akcionáři velkých železnic pacifických než sama severoamerická vláda a senát zamítl nabídku za cinkotu dolarů.

Pro středoamerický kanál navrženo bylo celkem 7 hlavních cest a 30 projektů. Na prokopání šije myslilo se již za Karla V. Tenkráte pomýšleno bylo na linie: Tehuantepec, Nicaragua a Panama. V polovině 18. stol. hovořilo se o kopání zcela vážně ve Francii a Španělsku, r. 1820 v Anglii, později i v samé Americe a Belgii. Nejdříve přistoupeno na průplav nicaragujský, později teprve na panamský, hondurasský a tehuatepecký. Při smlouvě Clayton-Bulwerské (1850) pomýšleno na průplav nicaragujský; společnost, která se utvořila, projektovala délku kanálu na 312 *km*, hloubka měla obnášeti pouze $5^2/_3$ *m*. Stavba panamské dráhy (1850) překazila projekt. Plán Napoleona III. padl r. 1870. R. 1876 rozhodly se Spojené Obce, po otevření suezského kanálu, pro prokopání průplavu

nicaragujského. Kanál měl býti 292 *km* dlouhý a 7·9 *m* hluboký. R. 1875 vyslovil se mezinárodní kongres zeměpisců v Paříži pro rovný kanál panamský. Lesseps a generál Türr založili mezinárodní společnost kanálovou; byli proti kanálu nicaragujskému, protože byla mu známá velmoc příliš na blízku. Mezinárodní konference v Paříži (1878) vyslovila se pro průplav panamský za přítomnosti zástupce Spojených Států, které brzy potom se vyslovily zase pro průplav nicarag. Konečně r. 1881 ustavila se panamská společnost, která když různé nehody a náhody strašně podnik zdražovaly, r. 1889 se rozhodla pro plavidla komorová. R. 1898 vypracovány tři plány, dle jednoho z nich měla řeka Chagres napájeti průplav. Projekt, který došel souhlasu, používá řeky Chagres od Colonu k Bohio (9 *m* hluboký, 24 *km* dlouhý) a pokračuje dále, stoupaje několika vraty, k Panamě.

Nicaraguajský kanál má také svoji historii. První společnost, která se utvořila r. 1880, záhy zanikla; společnost druhá mohla začíti s pracemi teprve r. 1889 a zanikla r. 1896 jako společnost panamská. Projekt menocalský z r. 1889 určuje linii z Brita na Tichém oceánu do Greytownu; hloubka má obnášeti 9·2 metrů; Rio San Juan mělo se při tom použíti a zbývající část 43 *km* dlouhá měla býti rozdělena na 6 částí; stoupání umožněno vraty. Přístav Greytown měl býti prohlouben a 900 *m* dlouhý n ásep měl chrániti průplav proti vlnobití. Průplav jde do Menocalu (přímo k východu) ke 3 vratům, které umožňují stoupnutí o 104 metrů. Cesta jezerní (90 *km*) a řeka San Juan mají býti patřičně prohloubeny. Původní rozpočet vykazoval náklad 330 milionů korun; komise, kterou vyslaly r. 1899 Spojené Státy, vypočetla náklad 1 miliardy zlatých při hloubce 9 *m*. Tehda volily Spojené Státy tuto cestu proto, poněvadž zkracovala cestu z New Yorku do San Francisca o 500, z New Orleans o 1500 kilometrů; závadou byla příliš dlouhá plavba průplavem, jež by trvala 33 hodin. Zkrácení cesty do pacifických států amerických bylo by ohromné: ze záp. Evropy do San Franciska o 7000 námoř. mil. Evropské lodi do Callao jdoucí ušetří 1300 mil, do Nového Zélandu ještě o 500 km., máme-li na mysli suezský průplav. Západní státy Unie měly by lepší spojení s jižní Amerikou i Evropou. Námořní cesta ze S. Franciska do Hamburku zkrátila by se z 15.000 na 8000 mil.

Lví podíl na výhodách, které skytne prokopání šíje panamské, budou míti Spojené Státy Severoamerické, které stanou se, nemyslíme-li na ostatní Ameriku, největšími našimi konkurrenty v Australii a zejména ve východní Asii.

Prokopáním šíje bude proveden úkol, který příroda uložila lidstvu. A pilné ruce provedou svůj těžký úkol již velmi brzy a zajisté i co nejlepé. *M.*

Moderní stoupenci Husovi. (P.)

Jak skvěle — rozuměj: evangelicko-realisticky skvěle — hájí „Časisté“ oprávněnost propagování protestantismu evangelíky českými mezi katolickým lidem českým, jde na jevo z následujících tvrzení jejich:

1. Že morálky katolické vyšší jest morálka protestantská d. p. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic, („Čas“ 29. července, č. 205, str. 3), jsme slyšeli, a správnost názoru tohoto ilustroval jsem již příklady.

2. Článek z vyznání prosté víry dra Herbena, že totiž lidé, kteří něco dají na evangelium, nemohou býti surovými násilníky“ („Čas“ 19. července, č. 195, str. 1.), taktéž byl již uveden a správnost názoru toho ilustrována příklady.

3. Že evangeličtí duchovní čeští „svých známostí využili k tomu, aby v protestantské cizině, hlavně v Německu, odzbrojili nacionalistický šovinism hnutím Los von Rom“ („Čas“ 15. července, č. 191, str. 3: „Píše se nám z kruhů evangelických: . .“), též jsem již uvedl a vyložil logiku tvrzení tohoto.

4. V části druhé článku „Práce pro český rozum a pro českou duši« („Čas“ 26. července, č. 202, str. 1.) praví autor jeho dr. Herben: „Dánové jsou evangelíci, Holanďané z části — také oni připravují půdu pro krále pruského? Netroufá-li si to nikdo tvrditi o Dánech a Holanďanech, nemá práva štvát ani proti českým evangelíkům.“ Trumf tento byl by důkazem nezvratným, kdyby nescházela tu maličkost ta, že dosud nikdo neslyšel: a) ani toho, že by v Německu bylo nějaké hnutí pro annexi Dánů anebo Holanďanů, a b) ani toho, že by v Dánsku anebo v Holandsku lidé, tak jako u nás v zemích koruny České Němci, mřeli touhou po vtělení zemí jimi obydlených v říši německou. Jinak, rozumí se, jest důkaz ten naprosto správný a bezvadný. Že taký drahokam logický uveřejněn je v článku, tehož titul zní „Práce pro český rozum . .“, to — rozumí se samo sebou — možné jest jen v nějakém z orgánů realistických, najmě v „Čase“. A tento list opovažuje se tvrditi (č. 189 ze dne 13. července, str. 1.) o jiném listě: „to dovede napsat a svému čtenářstvu předložiti skutečně jen orgán bláznů pro blázny.“ —

5. S toutéž bystrostí evangelicko-realisticky-logickou pravil na protestní schůzi podřipských evangelíků 26. července v Krabčicích p. E. G. A. Molnár, I. farář krabčický, („Čas“ 29. července, č. 205, str. 2): „Děje se to i jinde. Ve Skotsku na př. kde dříve takřka katolíků nebylo, je nyní na 500.000 katolíků, většinou vystěhovalých Irů, kteří si staví kostely — z příspěvků zahraničných, a nikdo jim neprohlíží kapsy.“ I tu schází totiž pouze maličkost ta, že dosud nebylo slyšeti o irských tužbách po annexi Škotska; jinak vše bezvadné. —

6. V téže řeči své pravil p. E. G. A. Molnár („Čas“ 29. července, č. 205, str. 2.): „Věci vyvinuly se asi takto: Za před-

sedu české Jednoty Spolku Gustava Adolfa zvolen byl r. 1902 superint. náměstek, farář Č. Dušek. Tento osobními styky, obrovskou korespondencí i zasíláním článků do časopisů zahraničných snažil se získati české církvi reformované i augsburské nové přátele ku podpoře církevní práce. Evangelické církve české ocitly se v době kritické. Na jedné straně církevní školy zanikají" (chvála bohu, dodávám já), „slovy nelze udržovati status quo" (a marek a šterlinků ještě není), „na druhé straně doba velitelsky ukládá jim nové práce. Odlidňování venkova ve prospěch měst, vzrůst nových středisek průmyslových působí nejen v Čechách, nýbrž v celé Evropě nové konfesijní rozvrstvení obyvatelstva. V městech, kde dříve nebylo ani rodiny evangelické, objevuje se jich značný počet (v Plzni na př. přes 200 duší). Rozptýlenost evangelíků vzrůstá tím velkou měrou. Církev však nesmí se vzdávat práce mezi těmito diasporami a tím úkoly její nad míru rostou." K tomu podotýkám: Zřejmé jest tu, že tyto, abych tak řekl, přirozené, přirozenou cestou i vzcházející i rostoucí úkoly církve evangelické jsou něco naprosto jiného než propagování protestantismu mezi katolickým lidem českým, neboť účelem jest tu jen a pouze umožniti řádnou pastorisaci a řádný církevní život roztroušených v zemích koruny České evangelíků českých, abych tak řekl, přirozených — a nikoli převáděti katolíky české k protestantismu čili zvětšovati počet evangelíků a tudíž i zmenšovati počet katolíků čili práce pro krále pruského. A proto jest fedrování těchto přirozených úkolů církve evangelické věcí naprosto bezvadnou, a zřejmá jest tu nelogičnost a tudíž nesmyslnost — nechci říci: nepoctivost — slov téhož p. E. G. A. Molnára, jež čteme v jeho článku v „Čase" ze dne 2. srpna, č. 209, (str. 4.): „.. I nejposlednější" (!) „evangelík dovede a musí usouditi, je-li, jak Národní Listy stále tvrdí, převedení hnutí Pryč od Říma do českého lidu národu českému nebezpečno, že musí vlastně" (a tudíž de facto: nikoli) „také nebezpečný býti národu českému každý český evangelík, který z přesvědčení už dávno od Říma pryč jest A tento" (nesmyslný!) „závěr nemůže být i žádnému českému evangelíkovi lhostejný! — E. G. A. Molnár." Zřejmé jest: a) již ze skrovného vůbec a relativně velmi skrovného počtu českých evangelíků v zemích českých, že evangelíci tito národu českému vzhledem na cíle práce pro krále pruského nebezpečni nejsou, pokud činnost svoji věnují pouze přirozeným úkolům (vnitřní misii) církve evangelické, a b) že i přes skrovný počet svůj nebezpečnými národu českému se stanou v tom okamžiku, kdy dle zámyslů kolínského faráře p. Duška a stoupenců jeho propagováním protestantismu mezi katolickým lidem český počnou fedrovati práci pro krále pruského. „A tento" (správný) „závěr nemůže být i žádnému českému evangelíkovi lhostejný!" —

A teď pokračuji v tom, co p. E. G. A. Molnár pravil na protestní schůzi podřipských evangelíků („Čas" ze dne 29. července,

č. 205, str. 2): „Děje se to i jinde. Ve Škotsku na př., kde dříve takřka katolíků nebylo, je nyní na 500.000 katolíků, většinou vystěhovalých Irů, kteří si staví kostely — z příspěvků zahraničných a nikdo jim neprohlíží kapsy. Evangelické sbory české, jsouce hmotně slábý, k opatřování své rozsáhlé diaspory samy nestačí. Pro severozápadní diasporu jest na př. jediný kazatel s jedním pomocníkem. Evangelíci v Terezíně, Mostu, Plzni mají téhož kazatele! Český odbor Spolku Gustava Adolfa napjal všechny síly a podařilo se mu získati zahraniční přátele, kteří utvořili sdružení „Mezinárodní komité pro podporování evangelické církve mezi Čechy". V tomto sdružení zasedají vedle Němců Francouzové, Skotové, Angličané, Holanďané, Irové a j. Praktických výsledků toto komité dosud nemá; dosud se nám nepodařilo získati ani krejcaru" (přes to, že jedná se tu, jak z vývodů řečníkových jde, o přirozené a přirozenou cestou rostoucí úkoly české církve evangelické). „V Německu nutno překonávat" (při žebrotě této) „hory národních předsudků, jinde jako v Holandsku o naší existenci nevědí. S Evangelickým Bundem toto sdružení nemá nic společného. Evangelický Svaz" („Evangelischer Bund zur Wahrung der deutsch-protestantischen Interessen") „je spolek, jehož účelem je podporovati církevní práci německého protestantismu" (což však neznačí — jak by se mohlo vůbec a jak se účastníkům protestní schůze podřipské snad i mělo zdáti a snad i zdálo — evangelickou práci jen v říši německé mezi tamnějšími evangelíky a katolíky německými, nýbrž jak z článku faráře Duška „Naše styky se souvěrci zahraničnými" („Čas«, 31. července, č. 207, str. 1): „Neostýchám se tvrditi, že Evang. Svaz vykonal v Rakousku řádný kus rakouské práce. Jeho přispěním uvedeno bylo hnutí Pryč od Říma do uspořádané a uzákoněné církve..." bezpečně víme, i mimo říši německou, v Rakousku totiž, avšak i tu dosud jen mezi Němci); „není to spolek pruský, nýbrž pro celé Německo" (a okolí, t. j. pro celé Německo ve smyslu slov: „so weit die deutsche Zunge reicht", a sice i co do působnosti spolku toho, i co do členství jeho, neboť v „Čase" 30. července, č. 206, píše (str. 4) Č. Dušek: „Samostatnost má také za to, že jsem svůj list psal do Německa; nikoli; adresát" („an eine Persönlichkeit des Evangelischen Bundes" praví „Grazer Volksblatt") „žije v Čechách". A patrně jen za tím účelem, aby, když padla již territoriální omezenost působnosti říšsko-německého Evangelického Bundu a členství jeho, konec učiněn byl i nacionální omezenosti té působnosti a pak snad i členství spolku toho, adresoval český farář evangelický Dušek list svůj, v němž píše: „Naše městské sbory mají býti chlapácky vypraveny („forsch ausgestattet sein") a všechny přední stráže dobře obsazeny — tu by se nemělo litovati žádných nákladů", jistě osobnosti Evangelického Bundu). „Úkolem jeho" (Ev. Bundu) „jest bojovati proti Římu, jehož

politický vliv v Německu tak vzrostl, že se v politice bere větší ohled na katolíky než na evangelíky. Spolek Gustava Adolfa je mezinárodní, přísně nepolitický, podporující evangelisační práci po celém světě; ve svém znaku má zeměkouli. Nové sbory v Rakousku" (rozuměj: německé, zřízené pomocí Evangelického Bundu, „jehož přispěním uvedeno bylo hnutí Pryč od Říma do uspořádané a uzákoněné církve", a podporované — po zřízení svém — spolkem Custava Adolfa!) „byly zvláštním okružníkem od tohoto spolku" (t. j. od spolku Gustava Adolfa, jehož okružník, datovaný v Lipsku, dne 15. dubna 1902 tu patrně míněn) „napomenuty, aby politiky nepěstovaly" (z čehož jde, že politiku, t. j. práci pro krále pruského, pěstují). „Dlužno tedy Spolek Gustava Adolfa, Evangelický Svaz a Mezinárodní komité přísně rozlišovati." — Ano, a sice správně, trvám, takto: „Mezinárodní komité..", zřízené dle udání faráře E. G. A. Molnára za účelem podporování české církve evangelické při plnění úkolů její přirozených a cestou přirozenou rostoucích, tento — dle udání tohoto: nevinný — spolek nemá peněz: „dosud se nám nepodařilo získati ani krejcaru"; „Evangelický Bund," jenž má peněz hojnost, podporuje v Čechách (dosud jen mezi Němci) hnutí Los von Rom, jelikož, jak farář Dušek v Čase ze dne 31. července, č. 207, str. 1. píše: „opatřuje a pomáhá vydržovat novým německým sborům kazatele" (čímž — dle Duška, tamtéž — „vykonal v Rakousku řádný kus rakouské práce") a koná takto pomocí svých peněz práci pro krále pruského; Gustav Adolfský spolek jenž taktéž má peníze, arciť vzhledem na široký účel svůj poměrně mnohem méně než Evangelický Bund, podporuje zřízené Evangelickým Bundem nové sbory německé v zemích koruny České, neboť jinak nemohl by, jak farář E. G. A. Molnár pravil, nové sbory v Rakousku napomínati, ani zvláštním okružníkem ani jiným způsobem, „aby politiky nepěstovaly", a koná tudíž taktéž práci pro krále pruského a sice přes to, že „ve svém znaku má zeměkouli" a nakolik evangelíci čeští sbírkami podporují spolek Gustava Adolfa, mají i oni akcii v této jeho práci pro krále pruského.

Vůči těmto faktům přímo komicky působí následující, spolku Gustava Adolfa a Evang. Bundu týkající se tvrzení, jež čteme v „Čase": 1. v čís. 204. ze dne 28. července v Duškově článku „Naše styky se souvěrci zahraničnými" na str. 3.: „Pochybuji, vědí-li Nár. Listy, že náš český G. A. spolek má stanovy úředně stvrzené. Kdykoli klerikálové nadhodí, že do Čech přišly miliony, Nár. Listy vrhají se na to jako lačná štika a šacují hned naše kapsy. Přicházejí peníze do Čech; staví se právě přes 20 kostelů pro německé sbory v Čechách; ale G. A. spolek hází ty peníze na ně potřebné lopatou do našeho klína. Nár. Listy si vzaly do hlavy, že vystupování z římské církve jest poškozování prospěchu českého národa — učinily to, jak samy praví, s obětováním své svobodomyslnosti, a jak každý"

(kdo totiž vidí mrvu v oku bratra svého i tehdy, když jí tam není, a v oku svém břevna naznamená,) „vidí, také s obětováním svého intelektu, u nich vlastně instinktu — a že jest všeněmecké, a proto, staví-li G. A. spolek novým sborům kostely, jest všeněmecký"; — pak 2. v č. 200 dne 24. července, str. 1. v článku „Práce pro český rozum a pro českou duši" dra Herbena: „Těchto dvacet nesmyslů" (rozuměj: „Národ. Listů") „bylo vyvráceno šmahem a naskrz. Ev. Bund nepracuje k popruštění Rakouska, to je pouhá fráse" (a pravdou je pravý opak: pracuje ve prospěch Rakouska, neboť dle Duška — „Čas" ze dne 31. července, č. 207., str. 1. — „vykonal v Rakousku řádný kus rakouské práce"); „Gustavadolfský spolek nerozdává německé zlato lopatou, protože ho nemá" (a ty Duškovy kostely novým sborům staví a ta Molnárova napomenutí novým sborům dává patrně — na dluh!); — a konečně 3. v č. 190. ze dne 14. července, str. 4.: „Následují pak" (rozuměj: v článku „Nár. Listů" ze dne 12. července) „otřepané a tolikrát vyvrácené povídačky o Gustav-Adolfském spolku a podobné denunciace".

Že spolek Gustava Adolfa zřízený ve znamení „Los von Rom" nové sbory evangelické mezi Němci v Čechách podporuje, to officiellně konstatováno v prohlášení rakouské spolku toho centrálky, uveřejněném na př. v ranním čísle „Neue freie Presse" ze dne 11. října 1901, kde na str. 2. čteme: „Wien, 10. October. (Von der Gustav-Adolph-Stiftung.) Od představu rakouského hlavního spolku evangelické nadace Gustava Adolfa obdrželi jsme následující sdělení: ‚Vzhledem k různým nesprávným a tendenčním zprávám, jež v některých denních listech byly uveřejněny, prohlašuje tímto představ rakouského hlavního spolku evangelické nadace Gustava Adolfa, že 39. roční schůze, navštívená v Goisern evangelickými souvěrci jazyka německého a slovanského, vyznání augšpurského a helvetského, rozdělila nikoli 300.000 marek, nýbrž 24.920 korun — sebraných evangelickými souvěrci v Rakousku — 391 sborům, a sice" (teď následuje meritorní stať prohlášení tohoto) „dle stanov sborům podpory notoricky potřebným, z převážné části starým, vesměs řádně a zákonitě zřízeným" (rozuměj: před udílením milodarů těch), „bez rozdílu národnosti, nepodléhajíc vlivům proudů nynějších, v přesvědčení, že pěstění i života evangelicko-křesťanského jest lidu i státu požehnáním.' (»und zwar satzungsgemäss an notorisch hilfsbedürftige, überwiegend alte, sämmtlich ordnungsgemäss und gesetzlich constituirte Gemeinden ohne Unterschied der Nationalität . .").

Několik dní po uveřejnění prohlášení tohoto mluvil jsem o něm s horlivým vídeňským evangelíkem německým. Na otázku jeho: Není-liž pravda, toto prohlášení jest správné? odpověděl jsem: Ano, nechtíc (ungewollt) správné! — Jak to míníte? — Inu, prohlášení to losvonromisty k přestupu nevyzývá sice výslovně, ale oznamuje jim, že, kdyžby snad přece přestoupili

k protestantismu, spolek Gustava-Adolfa bude o ně pečovati. A to je pěšky, jako za vozem!

Rozumí se, že z těch pár tisíc korun, sebraných v Rakousku a rozdělených mezi tolik sborů (rakouských a mimorakouských) nelze stavěti kostely a že tudíž kostely novým sborům německým v Rakousku staví spolek Gustava-Adolfa z peněz sebraných jinde než v Rakousku. Že tomu tak, to zpříma praví dotčený již okružník „Ústředního představu evangelického spolku nadace Gustav-Adolfské", daný v Lipsku, dne 15. dubna 1902 a adresovaný »Nově založeným evanjelickým sborům v Rakousku«. Z okružníku tohoto, v němž spolek: a) nejen sobě též potvrzuje, že touto činností svou věrně splnil dotyčný svůj slib, nýbrž b) též opět slibuje, že v této činnosti své bez umdlévání pokračovati bude i dále, uvedu zde — též na památku — hlavní jeho stati: »Tři léta uplynula od té doby, ode kdy evangelické hnutí v Rakousku přivádí nám vždy nové sbory, a stonásobně vydáno nám od té doby z nich svědectví, že věrně splnili jsme slib svůj, vziti na sebe dle sil svých nové úkoly, jež by nová doba nám přinesla. — Cíle spolku Gustava Adolfa i při této činnosti jsou, jak toho stanovy jeho vyžadují, nikoli národnostní anebo politické, nýbrž církevní a nikdy nebrali jsme se cestami, které jinými určovány byly cíly" (přes to, že — jak právě sami jsme pravili — dali jsme před 3. lety, tedy již r. 1899, slib, že dle sil svých pečovati budeme o všechny nové, propagátory hesla „Los von Rom" zřízené sbory německé v Rakousku). „Děkujeme oněm z našich souvěrců, kteří proti výtkám, jakoby spolek Gustava Adolfa v práci své veden byl pohnutkami národnostními a politickými, rázně zastali se dobré věci naší. Neboť my sami upustili jsme od toho, odrážeti útoky takové veřejným rokováním (Erörterungen). A důvěřujeme se, že všechny sbory naše, jež za vedení svých farářů a vikářů shromáždily se kolem evanjelia" (recte: Kolem hesla „Los von Rom") „i dále jakožto ‚evanjelické sbory' v evanjelické věrnosti k zeměpánu a vlasti, veždy u vyznávání evanjelia, a jen v tomto, hledati budou cíl svůj i sílu svou. — Avšak nikoli na konci, nýbrž na počátku stojíme toho, čeho žádá doba tato. Neboť nejedná se o hnutí jednou vzplanuvší, nýbrž o hnutí trvalé a nepřetržitě rostoucí, a jeho zůstávající ovoce, o sbory, jež po léta ještě nebudou s to z vlastních sil zaopatřovati církevní věci své, stavěti bohoslužebné místnosti své, dosazovati duchovní své. S požadavky těmito, rostoucími každým týdnem, nedrží kroku přibývání prostředků .." (následuje vyzvání, aby se co nejvíce šetřilo, dobře počítalo a spolek v předepsaných pravidelných zprávách vždy zpraven byl i o hmotných poměrech sborů.) — „Když takto věrně jednati budeme ve velkém i malém, pak pevně jsme přesvědčeni, že věrný Bůh, jenž nyní" — (dle úsudku našeho) — „velikých žádá po nás věcí, dá nám i sil je provésti, a v důvěře této bez umdlévání snažiti se budeme

a pracovati (zu werben und zu arbeiten). — V Lipsku, dne 15. dubna 1902. Ústřední představ evanjelického spolku nadace Gustava Adolfa .. Pank .. Hartung .. Krause ..“ P. d.

Literatura, umění, věda.

Oblaka. Hra o 3 dějstvích. Napsal Jaroslav Kvapil. Poprvé v Nár. divadle dne 10. prosince. — Na tichou venkovskou faru zatoulá se o prázdninách pražská herečka. Jest návštěvou u lékaře v sousední vsi a provází jej po okolí. Co pan doktor chodí po nemocných, prochází ona známá místa, aby se pokochala vzpomínkami z mládí. Byla tu již jednou jako malé dítě, když otec její, malíř či stavitel, opravoval zdejší chrám. Tehdy žila několik neděl na této faře a vzpomínka na ni, na okolí a lidi, i na Petra z fary, s nímž si hrávala, patří dosud k nejčistším a nejblaženějším vznětům její duše. Přichází tudíž pohleděti na ta místa nezapomenutelná netušíc, že tu na faře žijí posud tiže lidé, kteří žili tehdy, dobrosrdečný farář, jeho sestra vdova a její syn Petr, nyní bohoslovec ve 4. ročníku, Dorozumívání se a překvapení ze shledání nebyla by zabrala tolik času, kdyby lékař nám nepochopitelným způsobem nebyl opomenul herečce se zmíniti, že dobří její známí žijí posud na této faře, kam on sám častěji jako přítel dochází a kde se i tentokrát s herečkou měl setkati, až odbude visity u svých nemocných. Na faře nezměnilo se za ta léta skoro nic. Jen Petr se změnil. Z kurážného hocha stal se 28letý zajikavec, poslušný maminky a strýčka, s udusenou vůlí a s jakousi spokojenou resignací. Matka si přeje, aby byl knězem i bude knězem. Proč by nebyl? Od útlého mládí žije na této faře maje stále na očích povznášející vzor kněze, svého strýce Světa neviděl mimo venkovské město, v němž studoval, a touhy jeho posud po ničem se ani nerozpjaly. Jeho pasivní duch nehledá jiných dojmů, než jaké poskytuje ujetá odlehlá kolej života jeho, po níž kráčí před ním jeho příkladný strýc, druhý jeho otec. Ticho, jasno a harmonie vyplňující nitro strýcovo, rozkládají se i v něm, ovšem ne ještě tak tiché, ne ještě tak jasné a harmonické, neboť neprošel Petr ještě očistující výhní života. Ale svět, dějiny, věda, umění, vše, co se bezprostředně netýká jeho individuální existence, nemá proň ani stínů ani kouzla. Je-li v malé idyle jeho života něco, co kalí její hladinku, bude toasi seminář, a snad jen učení. Co o Petrovi víme a jak Petra vidíme, potvrzuje, že zvláštního nadání na něm dočekati se nelze. Jest 28letý a ještě v semináři. Ale nebýti jeho šatu, nepoznal bys toho, tak beze stopy přešla dlouhá léta přípravy přes lhostejnou jako by už stařeckou jeho duši. — Herečka Maja je pravý jeho opak. Dítě z velkého města, poznala mnohotvárnost života, vír lidí a lán světa. Předčasnou smrtí otcovou odkázána na sebe, tuží a bystří vrozenou svoji energii a ve vlnobití života jest nucena pevně se držeti a státi na malém, ale bezpečném ostrohu, vlastní síle. Její živá obraznost a hluboká citovost pudí ji ovšem k činnosti a to k činnosti reproduktivní, umělecké. Vzdělala se na herečku. V náklonnosti k tomuto povolání promluvily vedle síly vůle především její vlohy, jest tudíž herečkou celou svojí bytostí, svým srdcem i krví, a jest herečkou slavnou. Jako každý kdo má úspěch a štěstí ve svém povolání, horuje ona pro ně a přeceňuje je a snad ovšem i sebe. — Tyto dvě postavy, nakreslené prostě, přirozeně a pravdivě, kouzlem vzpomínek dětství očarovány, setkají se tu na tiché faře. Bohoslovec zalekne se z počátku světského povolání této ženy. Ona pak diví se, že jej zří na dráze sebezapření a asketismu. Její dojmů lačná duše nevidí tu nic než potlačované touhy, tajené vzdechy a skrytý smutek. Hned myslí že Petr tají v sobě nespokojenost. Trochu honosně vynáší proti němu svoji volnost a sílu a svými otázkami a pochybnostmi na vědomí mu přivádí jeho trpnou ubohost. Z lhostejnosti jeho k vlastní dráze životní bo-

lestně jej probouzí nadšením pro dráhu svoji a obdivem úspěchů vlastních. Jeho ztichlé srdce a klidnou krev vzbouří jednoho tichého večera, na lavičce pod lípou, když přitiskne se k němu a jej políbí. Proč? Miluje Petra? Vzpomínky mládí miluje a v těchto vzpomínkách i malého Petra, smělého a výbojného hocha, jenž porážel jiné hochy . ., ale miluje tohoto Petra? Snad jest ji líto, jí ženě divadla, potlesku, kytic, novin a obecenstva, této tiché existence ve venkovském zákoutí, bez pozlátka a fanfár. Jistě že nemá porozumění pro úřad kněze na vsi, takového kněze, jako jest čistý a obětavý farář Matouš. Snad soucit s Petrem sama považuje za lásku . . Splete Petrovi hlavu a na faře se rozhostí smutek, když v Petrově srdci vybuchnou stajené požáry, dají mu nahlédnouti v hroznou prázdnotu žití dosavadního a odhalí mu nové cesty a možnosti života. Všechna zadržovaná a tlumená síla v tomto 28letém muži se prolomí a strhne jako příval všecky vůle, jež se mu staví v cestu — —? Nikoliv! Strýc domlouvá a matka pláče a když oba dva bez úspěchu, uzná Maja, že její je povinností — pomoci mladému muži a zvednouti jej k svému jasu a štěstí, postaviti jej na dráhu sebeurčení? — ne, to ne, ale pro upokojení předsudků staré ženy jej přiměti, aby se vrátil, to krásné a jasné, co dle svého domnění v něm vznítila, zalil a uhasil dřívější všední lethargií a apathickou lhostejností k sobě i životu. Nemůžeš jíti vedle mne, praví mu, neboť na té úzké stezce dva prý jíti nemohou a nemůžeš jíti za mnou, neboť v těch srázech a propastech již mnoho jich zahynulo! Straší Petra slovy, jako strašíme děti A na konec, aby se Petr podal najisto: nemiluje prý ho, nemiluje takového neživého stínu nesamostatné a trpné bytosti . . A když Petr potom slíbí, že se do bohosloví vrátí, herečka odjede z prázdnin do Prahy a na faře rozhostí se zase bývalá spokojenost.

Hra dvou duší náladově a stlumeně podaná bez řinčivých prostředků a za největší ekonomie scény i osob, jest sama o sobě zjevem vzácným a zvláště vzácným u nás. Vlastně je tu hra jen jedné duše Maja je ta jediná osoba celé hry, i ten Petr jest tu jen pro kontrast a osobou jen podružnou jako ti ostatní. Jak sluncem prozářená oblaka přeletí Maja nad tichým farským dvorem, roznítí zraky, srdce naplní rozkoší a touhou a v dálí už zase mizí. Ale tato jednoduchost sujetu i prostředků, náladový ten obrázek nestačí drama o 3 dlouhých jednáních. Jako aktovka vyzněla by hra čistým a silným dojmem, rozvleklá na 3 jednání tříští se a po mnohomluvném jednání 3. skoro zbytečném, odchází divák trochu znuděn a naladěn ironicky. Úzkým projetím osob (na příklad na Petru není ani stínu theologa, Maja horuje o své slávě jako ochotnice, ani památky po trýznich a bojích velikých umělců) a redukcí citového jich obsahu na linie nejjednodušší, básník byl by stlačil na scénu anebo aktovku. Ale věci se chopil dramatik, aby ji básníkovi pokazil. Mluví-li tři osoby na scéně po sobě totéž a věc celkem podřízeného významu, není to jako když v orkestru přechází motiv z jednoho nástroje na druhý, zhuštěním dojmu, ale nuda. Letní večer s přidušenou, vzdálenou hudbou harmoniky, je velmi náladový. Ale pro efektní zakončení scény přivleče dramatik harmonikáře skoro až za vrata farská a nedosti na tom, i zazpívat tam musí vesnické děvče „Horo, horo vysoká jsi . ." a to hodně operně. Zase je po náladě. Na konci třetího jednání není dosti na tom, že Maja Petra zdrtí, ještě se chce na jevišti každý z účinkujících rozpovídat! A té dramatické obratnosti — na začátku 1. jednání najednou si na faře po 20 letech vzpomenou na malou Maju a v tom ona také se objeví ve vratech! — Všecky tyto a jiné disharmonie jsou celkem podružného rázu proti pojetí a založení hry. —*P.*

Petr Lavrov: Historické Listy. (Pelcl, 1903.) Otázky o významu prvku osobního v historickém životě dotkl se Lavrov ve svých proslavených Historických listech, které vyšly ve zvláštním vydání r. 1870. Základní myšlenka tohoto díla nespočívá v tom, jak se vůbec uskutečňuje historie a jaký jest v ní skutečně úkol jednotlivých individuí, nýbrž v tom, jak se má díti historický proces a co se od

tohoto žádá na vzdělaném individuu, které jest si vědomo své historické povinnosti. Ale to nepřekáží „Historickým listům“. aby nebyly v téže době i svého druhu theorií historického procesu, věnující zvláštní pozornost úkolu individua v procesu tom. *Prof. N. J. Karějev.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Na *Balkáně*. Porta chtěj nechtěj podrobila se 24. listopadu rak.-ruským návrhům a přijala pro Macedonii jmenované civ. agenty, rak. uher. gener. konsula Müllera a rus. gen. konsula Demerika, velitelem četnictva pro macedonské vilajety bude prý jmenován vlašský generál.

Na *německém* říšském sněmu projednává se rozpočet. V rozpočtu jsou zahrnuty i služební příplatky a odměny pro úředníky v polských krajinách za činnost — poněmčovací.

Rak.-Uhersko. *Říšská rada* byla 10. t. m. odročena, nevyřidivši než jen nouzovou předlohu, jíž zvýšena podpora krajinám živelní pohromou stíženým znovu o 5 mil. K. Jednání o zrušení § 14. nedostalo se dále než že promluveno bylo několik větších řečí v parlamentě; jmenovitě dr. Fort promluvil 9. t. m velikou řeč. Při hlasování o pilnosti vyšlo však i několik mladoč. poslanců ze sněmovny, jimž řeč ta nebyla státoprávní. Za to, že obstrukcí Čechů zmařeno jednání na říš. radě, usnesli se prý Němci nejen obstruovati na čes. sněmu a nepropustiti ani projednání rozpočtu, aby mohli odepříti odvádění zem. přirážek (ovšem vláda by prý nesměla vymáhati císařské rozhodnutí, aby zem. přirážky vybírány byly), ale i hartusí na mp. Körbra, aby z prozatímního rozpočtu, jejž si povolí § 14., vyloučila položky pro české obyvatelstvo důležité.

Mluvilo se o obnovení pravice na říš. radě. Není z toho nic. Poláci jmenovitě i přičiněním Jaworského stali se zjevnými nepřáteli Čechům.

Dne 15. t. m. sestoupily se delegace ve Vídni.

Ministerstvo vojenství nařídilo výnosem z 19. listop., aby si důstojníci osvojili plukovní řeči; znalost plukovní řeči byla by prý i pro případ zavedení dvouleté služby nevyhnutelnou nutností.

V sobotu 12. t. m. odpověděl v panské sněmovně mp. Körber na interpelaci peerů proti uher. vojenským vymoženostem. Na interpelaci nebyli však podepsáni Češi, Bilinski a Plener. Řeč dra Körbra měla z Uher hned odezvu: zákony vyrovnací nemají rázu smluvného, Uhry uzavřely smlouvu pouze s králem a ne s Rakouskem, a delegace nejsou společným parlamentem obou říš. polovin anebo dokonce jejich společným exekutivním orgánem, nýbrž delegace jsou pouhými výbory obou parlamentů, majících projednati záležitosti společné; samostatně se o nich usnášeti nemohou, protože schválení náleží parlamentům.

Země české. Ve straně radik. pokrokové připravují se na sjezd strany, aby soudil nad těmi přívrženci, jež zastoupeni jsou Osvětou Lidu v Pardubicích a v otázkách taktických i programových (čes. státní právo) s pražským a oficiosním vedením strany bývají v rozporu. Očekává se, že na sjezdě se tito přívrženci od strany odtrhnou a že pak radik. pokroková strana nebude míti už „závazků a ohledů, které ji bránily vejíti v dorozumění se stranou nár. sociální a státoprávní.“ Proslýchá se, že tyto tři spojené strany budou vydávati denník! —

Hospodářský. Onehdy doporučoval „Přehled“ rozpjetí českého kapitálu do ciziny, totiž zevně Čech, v prvé řadě do Terstu. Neboť 1) prý mnoho Čechů projíždí Terstem do Italie a kdo přijede do Terstu, první nač si pomyslí, bude, aby letěl orla letem do právě založené filiálky „Živnostenské Banky“ a tam si proměnil korunky za liry. Jakoby většina cestovatelů do Italie již v Praze netoužila nejen po italském nebi, ale i pokochat se italskými penězi. A kdyby, z takového

obchodu by se filiálka špatně vyplácela.—1) Dal by prý se uchvátiti v Terstu obchod komisionářský. Znalec by Přehled poučil, že v tomto odvětví obchodním jest třeba mužů nad míru zručných a zkušených. Není lehká věc konkurovati se starým a zkušeným obchodníkem, tím méně přebírati mu zákaznictvo. „Živnostenská Banka" ostatek sotva by se do nových obchodů s rýží, hrozinkami a pod. pustila. 3) Slovinský živel kolem Terstu. Kdo jel do Terstu tím pouhým kamenitým krajem, skytajícím jen trochu nuzné výživy, kdo viděl bledé tváře továrních dělníků (většinou Slovinců) v Terstu, anebo při vysokých pecích v Seroole, tomu přejde chuť na myšlenku, že by tento chudý a porobený lid nosil úspory do českého podniku v Terstu.— Více na místě je upozorniti naše hospodářské banky ne na Terst, ale — na Prahu, ne na cizinu, ale na domov. Ohlédněme se jen v Praze, co zde je kapitálů německých, cizích pojišťovacích podniků. Připomeňme si, že na světě neexistuje kousek českého papíru, vzpomeňme na severočeský uhelný revír, jenž patří skoro výhradně Němcům a cizincům, vzpomeňme si, že skutečný český obchod komisionářský a zvláště vývozní aby se svíčkou hledal atd. a zajde nám chuť na rozpjetí našeho kapitálu v zemích nečeských. Uvádíme to z kolegiality, abychom přispěli „Přehledu" ve chvalitebné snaze po seriosnosti!

Rakousko-Uhersko vypovědělo smlouvu s *Italií* na nátlak Uher, jež utrpěly škody ustanoveními, která velice pozvedla dovoz a obchod s italskými víny. Náš obchod a obchodní styky s Italií jsou velice cenné a proto jest uzavření dobré smlouvy s Italií přímou nezbytností. Pokud trvala vypovězená nynější smlouva, náš export značně rozkvetl. Dle zvyku béře se při posuzování obchodních styků mezi oběma státy za základ statistika státu importujícího. Tak r. 1900, když náš vývoz do Italie byl největší, obnášel dle italské statistiky 191·4 mil. lír, a byl export větší o 57 procent než v r. 1892. R. 1902 vzrostl export o 44 procent, ač náš vývoz celkem následkem nepříznivých hospodářských poměrů posledních let o něco klesl. Naproti tomu stoupl dovoz italský do Rakouska-Uherska (dle naší statistiky) z 83·9 mil. korun r. 1892 až do r. 1898 (který byl pro Italii nejpříznivější, kdy vývoz italský dostoupil 118·5 mil. korun), pouze o 41 procent a r. 1902, kdy Italie dovezla do našeho celního území zboží za 109·6 mil. korun o 33 procent. Dle uherské statistiky stoupl, r. 1892 pouze 17·3 mil. korun obnášející vývoz uherský, r. 1900 (pro uherský vývoz nejvýhodnějšího) na 33·9 mil. korun, t. j. o 95 procent, roku 1902 však, kdy náš export obnášel 280·3 mil K, o 64 procent, zatím co italský dovoz do Uher stoupl ze 16·6 mil. K (1892) pouze na 18·3 r. 1902, (jen 10 proc.)! Stoupnutí r.1897 až 1899 bylo větší. Viděti z toho, jak velice nám na obchod. stycích s Italií záleží a jakou chybou bylo smlouvu na nátlak Uher koncem tohoto roku vypověděti, bez záruky, že nová smlouva v čas bude hotova. Jsme nyní dáni Italii jaksi na milost — a to také cítí vyjednávači o novou smlouvu.

Spojené Státy Severoamerické prodělávají hořkou krisi, která ani utuchnouti nechce. Jistý finanční list v Bostonu uveřejňuje seznam 100 akciových společností a trustů, jichž akcie a podíly klesly v posledním čase v celku o 348 mil. liber sterlinků (= 8.352 mil. korun!) Na př.: Sugar Refining Co. £ 5,376.000, Inter. Mercantile Co. £ 5,272.000, Standart Oil £ 48,750.000!

Školský. V dubnu r. 1904 pořádán bude mezinárodní sjezd pro školskou hygienu v Norimberce. Na posledních mezinárodních kongresech vystupoval národ český vždy jakožto samostatný celek; i utvořilo se pro obeslání tohoto sjezdu ssmostatné české komité ze zástupců fakulty lékařské, lékařských a hygienických spolků i učitelstva. Komité poskytne na požádání informace o sjezdu a přijímá přihlášky účastníků sjezdu, přednášek i předmětů pro výstavu školní hygieny. Dopisy buď na MUDra. J. Záhoře, m. fysika v Praze, Malé Náměstí, m. fysikát, neb na doc. MUDra. S. Růžičku, Praha, hygienický ústav c. k. české university "

Ozvuky a paběrky.

Literární konkursy. — Konkurs na feuilletony vypsaly Nár. Listy. Připuštěny práce ze všech oborů vyjma povídku a cestopis. Ceny 200, 100 a 50 K. lhůta do 15. ledna 1904. Práce oceněné budou pořadem otištěny. — Bude zajímavo stopovati vkus soudců tohoto deníku i vyspělost produkujících. Po Nerudovi bude asi o zálibu u členářstva soutěž těžká. Ale nepodá-li nikdo práce tak duchaplné, vtipné a zároveň mnohostranný interes projevující, jako byly feuilletony Nerudovy, nebude možno snad odsuzovati celou mladou generaci, že zůstává za starými etapami. Neruda mohl se cele věnovati tomuto genru spisovatelskému, odtud ona vyspělost. Naše konkursy — toť podivno — uhodnou skoro vždy práce staroslavných mužů. Kéž tu „slepá" náhoda sáhne vskutku bezohledně k lepšímu. Budeť zajisté lépe, objeví-li se nový talent, než aby spadla nová stovka do dosti již (poměrně ke genialitě) plněných kapes z literatury. - Také „Lit. listy" nově vydávané u p. Al. Saška ve Vel. Mezeříčí, vypisují konkurs na vážné thema: Relief posledního desítiletí v literatuře. Dodnes byl by konkurs rozhodnut praci F. V. Krejčího z Rozhledů. Jest ovšem možno, že by některý z mladších kritiků se také chopil toho, ale při stavu dnešní kritiky jest se báti nezažitosti a přítěže vlastního účastenství v mladých hnutích oněch, jež by práci odňala nejvyšší hodnotu: naprostou objektivnost. — Při řeči o konkursech budiž připomenuto, že v České Akademii opět několik nejvyšších cen nebylo uděleno. Tam jsou asi vážky nečesky jemné.

Bosko.

Kubelík v nové fási. Pařížské listy ze dne 22. listopadu uveřejňují telegram: Neslýchaného úspěchu docílil v Queen's Hall uherský houslista (le violiniste hongrois) Kubelík — nový Paganini — jenž uspořádal koncert se svou krajankou paní Kallivodovou, pěvkyní písní. Souhlasně s francouzskými označují nacionalitu Kubelíkovu i listy anglické. Nyní ovšem jsou nuceny odchýliti se od skutečného původu houslisty Kubelíka a přidržeti se občanského práva jeho (což nebudiž nijak tu uvedeno na úkor Kubelíkovi). Naše denní listy bránily se dosud zuřivě vůči podobným přehmatům světového tisku, nyní bude jim hezky držeti jazyk za zuby. Kubelík je nějak již odškodní. Onehdy rozeslal všem redakcím denních listů pražských poslední svou a své choti fotografii, a kdyby tento něžný dárek nepostačil, uspořádá v mrtvé saisoně na prospěch spolku českých žurnalistů koncert . . *P. de M.*

Beethovenova světnice. Ve Vídni boural se v ulici Černých Španělů dům, v němž Beethoven bydlil a zemřel. Z toho, co posud bylo z obydlí Beethovena zachováno bude obcí vídeňskou zřízena zvláštní Beethovenova světnice.

Porotní monstrum. Ve velkém procesu týkajícím se bankovního podvodu se směnkami v obnosu 1½ mil. rublů dáno porotcům 2006 otázek, na něž hlavní porotce odpovídal plnou půldruhou hodinu. Padělatelé prohlášeni za nevinné.

Největší ústav choromyslných na světě. Tím bude nový zemský léčebný a ošetřovací ústav (Landes-Heil- und Pflegeanstalt) ve Vídni, v němž bude zatím umístěno 2000 duševně chorých. Ústav se zřídí v Otakringu na prostoře 660.000 m^2. Mimo to zamýšleno přikoupiti ještě další pozemky. Bude zavedena všeobecně soustava pavilonová, a pokud možno individualisující prý ošetřování pomatenců. Léčebný ústav záležeti bude z třinácti nemocnic, ošetřovací z osmi: každá nemocnice jest oddělením opět rozdělena. Další pavilony jsou pro duševně choré zločince, pro choromyslné zvláště nebezpečné a pro stižené nemocemi nakažlivými a souchotinami. Mimo to zřídí se domy pro lékaře, dům společenský, kostel, kuchyně, prádelna s koupelí, ledárny atd. *k.*

A. Mengra: Neue Staatslehre (Stát budoucnosti) vyšla ve 2. vydání a stojí 2 M. (= 2 K 40 h.)

Cimbriana. Zbytky římského toho města byly prý objeveny v Ratotu v Uhrách (peštský komitát).

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 26. PROSINCE 1903. ČÍSLO 13.

Polemika se „Zápachem Moravy".

Ne z touhy polemické, ani z nutnosti odmítat snad vývody pana V. O., ale z touhy, aby bylo mluveno o předmětu, na nějž se příliš rychle a snadno zapomíná, začínám svou polemiku.

Vůně-zápach Moravy! Nu okřídlená slova, jaká se dlouho udržují v modě snad proto, že jediným zvukem, essencovaně dovedou zachytit někdy poznatek, jenž ve všech tkví, však neuvědomělý, a že mají průhlednost pro obecenstvo davové. Dvě výše nadhozená hesla nemají stejně podmínek, aby se udržela. Vůně je rozhodně ve výhodě: předně je původní; pak měla věcný základ, nebo opravdu líd náš ve všem svém kulturním (at citovém, intelektuálném či vnějším) bytí má něco svérázného, od ostatních kmenů českých odlišného, má svou vůni, jež zachycena může být i v práci umělecké; a konečně bylo to úsloví časové, bylo výrazem touhy po svém a prudším životě. To vše celkem schází bonmotu pana V. O.

»Zápach Moravy« byl totiž adresován životu literárnímu, zvláště kritickému; konstatoval zbahnělost a korumpovanost kamarádskou a úplatnou, pak nedostatek dobé kritiky —, »dravého, ale zdravého činitele.« To je ovšem věc dvojí, jež naprosto nemusí být ve vnitřní spojitosti, jak chci několika slovy naznačit.

Nedostatek dobré kritiky (a přidávám nádavkem: nedostatek intensivního uměleckého života vůbec) je skutečně na Moravě nad slunce jasnější, až žalostný, ale vyplývá z nedostatku tribuny, na niž by se mohl postavit, je podmíněn nedostatkem tedy zcela vnějším, ne vnitřním. Není krom katolického Nového Života jediného literárního časopisu (Lit. Listy právě vzniklé nejsou moravské leda tiskárnou), není divadla (!), není silného sdružení hudebního a pokusy o osvěžení výstav výtvarných teprve se rodí. Ani jediný z velkých politických časopisů dosud neučinil pro věc uměleckou, co by mohl a měl, když ne z lásky, tedy z ohledu na vlastní hmotné výhody, jíž

by mu jistě přineslo vykristalisování rozházených rubrik a poznámek v cos výrazného a nového.

Z toho, co jsem řekl, vyplývá již, na jakých to asi faktech budoval pan V. O. svoje konkluse, než přece ještě si jich všimnu blíže. V. Šarpen je mu ve svém nekrologu dokumentem kamaraderie kritické. Tedy: nekrolog byl se vší bezděčnou komikou předčasnosti v denních zprávách M. Orlice, jaký žurnalisté svým spolupracovníkům rádi píši, zvláště byl-li nebožtík dobrým člověkem. Dala-li lokálka politického denníku soustrastnou gloriolu dílu nezdařilému — co to má společného s kritickou kamaraderií? A mimochodem řečeno, p. V. O. praví přec sám: »Neokřikl Šarpena nikdo krom »Času, Rozhledů, a do jisté míry p. Miloše Martena.« Dva z těch hlasů byly jistě moravské, nevím, zda třetí také. Morava kritická si tedy svůj soud řekla upřimně. Jiných dokladů pro prvou část tvrzení v celém článku není. A jsou vůbec? Pochybuji. Je ovšem něco podivného v moravských věcech uměleckých, co u neznalých budí úsměv, u zlovolných i podezření — nadšené přijetí moravských prací doma. Ale pro to mám psychologický důvod. — Je málo plodného života u nás a mnoho touhy po něm. Jakýž div, že probije-li se moravská věc k uznání u vás v Praze (nejvyšší české soudné stolice!) že naši lidé vidí v tom vzpruhu pro sebe, rostou v naději a sebedůvěře, nebot přenášejí kus úspěchu na sebe, odsouzené čekat a z dálky přihlížet, a za vděk daří pak svoje proniknuvší větší sympatii nežli ostatní. Toť důkaz utlačení a nerozvití, ale nikdy kamarádství.

Úplatnost — nakladatelskost p. V. O. sice velmi ostře podškrtnul, ale nedoložil. Pokud sleduji život umělecký na Moravě — a mohu říci, že jsem slušně informován — nenacházím v paměti případu. Nesvedly pana V. O. otiskované reklamy nakladatelské vkládané do listů administracemi? Ale to je přece zápach kosmopolitický, než aby ho měla Morava právě odnášet a její obec literární.

Tak konstatuji: »Zápach Moravy« je založen na faktech nesprávných, po případě na žádných, a nemá v této formě ceny kritické.

A nyní jen poznámku k závěru článku, jenž nevytýká sice »zápach«, ale ubohost »neodvislé trošky kritiky, jež v plném rozsahu je vystižena větou p. Ruslanovou o pyšném hradě — fraze. Příklady podrobně probrán jediný, a to citovaný z Pozora. Ten jediný ku podivu nepřesvědčuje, nebo najdou se mnozí kritikové, kteří se opravdu raději přikloní k trochu starobylé frási, že Dykovi Buřiči jsou psáni krví srdce než k analyse p. V. O., že Dyk pracuje jen a jen maskou a posou. Mají obě ty věty stejně daleko as k neomylné pravdě. Ostatní dokumenty jsou číselně označeny — a zajímavá věc! jsou citovány vesměs z Pozora. Toť jakoby list ten byl buď jediný či nejlepší. A jeho kritické elaboráty (kdo znáte autora?) mají sloužit za podklad paušálnímu odsouzení?

Škoda, že snaha p. V. O., aby »horským, říčivým větrem rozehnal otravné páry«, zavedla jej na místa nepravá. Je leccos shnilého u nás jako jinde; je pro některé ob ory života nedostatek dobré kritiky, ač mají forum nejedno, ale to by nutno bylo dřív studovat, objektivně studovat; je i nedostatek práce jiné, a tu hrozí nás do bahna přímo vléci heslo, jež i p. V. O. pro nás má, pověstný separatism moravský. Rozumějte. U nás se tak mnohá práce dobrá nezačíná, jen aby to nebyl separatism, u nás se ve jménu separatismu začíná lenošit.

Začal jsem z důvodu, aby nezapadlo tak mnohé v zapomenutí, a když přicházím k tomu, abych vyzvedl, co že má být vyzdvihováno znovu a znovu, říkám si, že příliš mnoho toho je, že příliš vážné, než aby polemika tomu byla úvodem. Ale »separatistické« to bylo, pravím aspoň kacířsky na konec.

S.

Salon odmítnutých.

Nevěnoval bych Václavu Lamači Bohumila Brodského zvláštní pozornosti, kdyby nebyla právě doba proň a pro jeho tvorbu významna, kdyby teď nezačínali vydávat sebrané jeho spisy jako ukázku »nejlepšího a nejhledanějšího beletristy lidového, umělce realisty, jenž markantními rysy rázem zachycuje vnější podobu i vnitřní hodnotu lidí« a jehož »vážné aspirace a dovednou tvůrčí ruku« uznává i Naše Doba. Velkovýrobou náhražky za lidovou četbu bych nejraději nazval dílnu Brodského, zdáť se mi slovná ta nepřirozenost jedině přilehavým epithetem prací, jakou je jeho Václav Lamač. Hle, jeho vnitřní i zevnitřní podoba!

Socialním románem rozřešiti chce ideu o zastoupení dělnictva a všech dosud vyloučených ve sborech zákonodárných, chce řešení svoje dokumentovati fabulí aplikovanou na politickou historii Rakouska posledních let, na zřízení páté kurie voličské a tehdejší agitační třídní zápasy. Prohlašuje, že mandát náleží nezastoupeným, tedy nic celkem nového a zvláštního, a vzal tuto odpověď ne jako výsledek svého přesvědčení, ale protože nejlépe hoví »lidovým« vrstvám čtenářstva, třeba je vratce založena; nevystupuje tedy jako socialní filosof a přítel vyloučených, nýbrž jako demagog a tendenční prospěchář, nedává ze svého fondu myšlenkového, chce jen lacinou pentličkou získávat.

Nuž, není-li mu dáno být myslitelem, tedy snad v kresbě dějové, v charakterisaci lidí a prostředí a v ostatních složkách uměleckého realismu podává něco silného a životného? Suď každý sám. — Narážejí na sebe dva světy: dělnický a kapitalistický. Dělnický je vsazen do jakés idylické atmosféry velkoprůmyslné, je složen z lidu zdravého, mohutného, ještě patriarchálního zabarvení, lnoucího k továrně, »nedemoralisovaného

(str. 77.) novými myšlenkami (str. 5.)«; davy vystupují uvědoměle a při vší své patriarchálnosti jsou převýborně organisovány, provedou kromě jiného přes noc boykot dvou volebních schůzí panských s takovou úžasnou dokonalostí a s takou seriosností, že nelze slova nalézti pro to; úlohu agitatorů nota bene hrají lidé neškolení, pouze přátelstvím ku kandidátu dělnickému kvalifikovaní. Kandidát Václav Lamač sám pak je inkarnací starosvětské té síly tělesné a duševní, člověk vlastní silou se vyšinuvší a odborně vzdělavší, jinak však zcela neúčastněný na životě veřejném, uvnitř rytířsky romantický. Tak vše, co je lidového, je zde idealisováno do zcela nerealistických a neuměleckých kontur. — Svět kapitálu je o jednu aspoň osobu ve výhodě, o slabocha Valtra, továrníka, chefa a protikandidáta Lamačova, jenž přece poněkud je člověkem. On však nerepresentuje svůj svět, je pouhou loutkou v rukou ředitele, který jako nepřítel lidu je konstruován v zloducha intrikána technikou starých dramat, ne ve zlého člověka, ale v absolutní zlo samo. Jak názorný to doklad demagogického vyděračství! Továrník Valtr jen proto není vzat za representanta, poněvadž by nebyl možný smír jeho s lidem, tak nutný v četbě pro náš lid, jenž rád vychází vždy s pány, tak nutný práci Brodského, jenž pro lásku k lidu nerad by si rozlil ocet nahoře. Valtr nedochází k lidu sám ze sebe, je k němu donucen ženou, která znudivši se velkým světem zahoří mocnou láskou k vrstvě, z níž vyšla. I její náhlá mohutnost až k sebeoběti vyhnaná je skreslena snad proto, že pochází z těch, jež třeba získávat. Trčí z každé charakterisace osob i prostředí touha hovět choutkám, ne pravdě, ne vkusu. A kdybych chtěl ještě dokreslovat, jak mistrně jsou vystihovány c. k. úřady — nebyl by příliš jasným šilhavý pohled na všecky strany, a pak, zbývá mi ještě rozbor architektury dějové a jazykové a nesmím plýtvat místem.

Děj je slepen s řemeslnou obratností starého praktika, pokud se rozvoje zápletek týče, je i plynule vyprávěn řečí nejprůměrnějších čtenářů našich — a to je jediná přednost Václava Lamače; nesnese však ani nejmenšího pokusu vnikat hloub k základům a vnitřní pravdě i příčinnosti. Čtěte jen závěrečnou kapitolu položenou do vídeňského parlamentu.

Lamač zvolen skládá slib ve třetí schůzi, v níž na div již se jednalo o změnu vlády; »ministerstvo v předcházející schůzi postavilo otázku důvěry, o níž se mělo hlasovati. Předmět, pro který k takovému napjetí došlo, týkal se palčivé otázky národní a dle toho mělo se státi národu buď po spravedlnosti, či měl postup jeho býti zastaven«. — Pythická realita! — Hlasuje se tedy, a zase na div je rovnost hlasů, již zvrátí Lamač svým ne. Povalil vládu a zdá se, že se dala povalit pro německou věc, vždyť Lamač byl Čech! Toť ve vídeňském parlamentě přímo zázračné, tím zázračnější, že byl tím postup národa německého zastaven. Ale to všecko nic. Lamač byl rázem slavný muž, »vykonal dalekosáhlý čin«, a

zatím co »v politických kruzích panoval zmatek, on s tváří oblitou mírným potěšením a se srdcem pokojně bušícím zažíval krásný okamžik tiché rozkoše po boku pana Valtra a jeho choti«. Moderní heroismus, deklamovaný s vážnou tváří!

Nevěnoval bych panu Brodskému tak zvláštní pozornosti, kdyby bez masky šel do světa a přiznal se: jsem vyslán církví bojující, abych přívržence získával — ale vchází pod vlajkou umění se sebevědomým gestem jednoho z největších, proto jsem uznal za dobré prohlédnout jej.

Adolf Brabec trojnásobným útokem současně žene na parnas: romány Z víru velkoměsta, Na samotě a dramatickou studií Bratři. Od Brodského liší se moderním zabarvením, jež však opět vystrkuje jako vlajku získávací; nechce sice hledat ještě stoupence, protože je začátečník, ale volí gesto a posu, jež prý dnes získává uznání nebo aspoň omluvu u čtenářstva vyspělého i kritiky, má tedy jiný směr, ale totéž jádro v zásadě.

Pracuje vážnými problemy, zejména oním o vlivu prostředí na člověka, ale pracuje příliš lehce, aby mohl být vážně brán; sbírá pohodlně cizí myšlenky, nezažije jich, ani nespracuje, chce-li pak spracovat, tedy je nanejvýš deformuje. Ve víru velkoměsta ilustruje na př. vliv přepychu, požívačného života vídeňského na české lidi takto: mužům dává z idealismu klesnout k prostitutkám, od nich pak vejít v šťastný rodinný život; děvčata začínají láskou, přejdou k »lásce« a končí buď smrtí či blázincem. Samota v románě druhém svádí k alkoholu a vilnosti, špatné vychování v dramatě pak k alkoholu, děvčatům a defraudaci. Je velmi málo variací, jež jsou autorovu rozhledu přístupny, jak patrno. A to vše je pracováno s neobsáhlou dávkou naivity, diletantské slepoty pro život, myšlenku, stavbu, pro všecko. Jsou místa, jež klesají až na úroveň špatné literatury »pro mládež«, a není žádného, jež by se vypjalo nad ležérní žurnalistickou sběhlost ve stavbě lokálkového příběhu, ve kterémž směru jedině je znatelný pokrok u něho.

Co je to pro umění? Vydávají-li se Brabcovy věci jako knihy, svědčí to o dobrých stycích společenských, ale bylo by chybou, kdyby chtěl z toho uzavírati na cokoliv jiného.

A nyní několik malých lidí. V. Vitinger: Verše. Není bez zrna, má lehký temperament v rythmech svých, má někdy bezprostřednost prostého výrazu, ale — Vzpomněl jsem při nevkusné knize jeho na Kopřivy Lenského, k němuž nejen vnější formát, ale i forma poetická i všecka struktura duševní ho poutá. Má zdar v několika povídavých číslech, buršikosní povrchnost, jež se někdy stává banálně prázdnou a naivní, má totéž mělké ponětí o vážné myšlence, již traktuje s hrubou nešikovností, domnívaje se, že stačí světlu se přiblížit, aby zazářilo. Nemá sebekázně ani myšlenkové ani formalní, je z adeptů, kteří ucítivše záchvěv poetického hnutí jsou přesvědčeni o talentu i o tom, že talent ze sebe a sebou roste bez tepla práce, bez vláhy po-

chybností. Ne tak. Poetů povídavých příliš se nám urodilo, aby nás mohl přírůstek překvapit, aby kdo z nových mohl v jich zástupu vyniknout. — Citát z básně Život:

„Cit klesá přemožen a rozum vítězící
nad jeho mrtvolou mu zpívá pohřební
trrr trrr trtrtr trrr
trrr trrr trtrtr trrr
trrr trrr trtrtr trrr."

Je vzat ze středu; v části prvé drčí rozum jen po verši, pak po dvou, v závěrku již ve čtyřech verších s vyčárkovanou vyhlídkou na nekonečnou možnost účinné té poetické gradace. To má být snad odvahou ve volbě silných prostředků charakterisačních? Ne, to vždy zůstane hrubým nevkusem, jako výzdoba knihy vignetami všech možných protichůdných stylů.

Jan Čadek v knize Z křížových cest je o to v nevýhodě proti knize předešlé, že nedovedl se posud vymanit z toniny hypernervosní exaltace, již si debutanti skonávajícího období uložili povinností, aby se zdáli moderními. Cizí píseň zpívá, z vlastní duše vložil jen patheticky nadmutou prázdnotu.

MUC. Jar. Tomaštík: Potulky Slovenskem. Co říci o prvním svazku nové knihovny, již do světa vysílá blatenský časopis Česká Rodina? Dovolte, abych citoval nejvýznamnější myšlenky, na nichž je kniha vybudována, abych je shrnul v krátký, pokud možno, odstavec. — »Jel jsem ... pojedl jsem ... seznámil jsem se s milým X-y, jenž pravil: Víc vzájemnosti, je nám zle! Ostatní si račte přečíst v Pokorného Potulkách nebo ve Slámově Průvodci, kde je vše napsáno líp, což celkem neškodí. A proto vzchopte se, Čechové, jež Bůh pozemskými statky více obmyslil než chudé drátaře, abyste aspoň svým pobytem lili hojivého balsámu v zející rány týraného národa, jako jsem učinil já, jenž skromně portrét svůj sem přikládám i s erbem České Rodiny«. — Nová knihovna — nové násilné vynucování knih, zdá se dle směrodatné ukázky, že mizerných. A podniku se bude dařit zajisté.

Otakar Lipský: Povinnost, dramatický akt. Zajel jsem na kolej citátů a poněvadž se mi již nedostává vynalezavosti, abych správně ocenil literární hodnotu knihy poslední, jež o soud volá, cituji poslední větu autorovu, bezděčně výstižnou charakteristiku celé práce: »Nesmyslná povinnost.« Nemám, co bych připojil. *E. Sokol.*

Geografic. literatura na zač. XX. stol.

Zvláštní zjevy vznikající chemickou i mechanickou součinností atmosferilií na povrchu i uvnitř území vápencových, pozorované v zemích balkánských, pozorovány byly také na Moravě. Jenom že dlouho trvalo, než se našel pracovník pro toto území; rovněž tak se nevědělo, jak se má tento svérázný kraj pojme-

novat. Bylo sice navrženo jméno »moravské Svýcarsko«, ale název ten se neudržel, poněvadž mu schází podklad, podoba skutečná se Švýcarskem. Není tam žádných zasněžených velikánů ani jiných význačných vlastností horských. Také název »území jeskynní« se neudržel a brzy zanikl. Nyní začíná se ujímat nový název — Kras — který se asi jistě udrží. Území to prozkoumati vytkl sobě za úkol Vlad. Jos Procházka.

První stať o něm uveřejnil pod názvem »Moravský Kras«. Sborník české společnosti zeměvědné, roč. IV. 1897/8., p. 1—6, 289—294. — Z počátku zabývá se povšechným líčením onoho kraje, a jeho geolog. poměrů a ukazuje, jak se na dně devonského moře usazovaly mimo jiné také souvrství vápenců, v nichž ony krasové zjevy se vyskytují. Ty byly potom vydány zhoubnému vlivu atmosferilií, zejména vody mořské, která tam několikráte chobotem vnikla. Tehdy také moravský kras jevil mnohem více podobnosti s krasem jižním. Dnes však tolik podobností nemá, a odtud také ona nejistota v pojmenování území toho. Badatelé, kteří tam dříve docházeli, všímali si výhradně jenom bohatých nánosů diluvialních. Ale k povšechné charakteristice území toho se nikdo z nich nedostal ani neodvážil. Byly sice charakterisovány jednotlivé zjevy, význačné pro kras, byl tam i známý badatel o krasu jižním, prof. J. Cvijić, ale celkové pojetí zjevů na území tomto se vyskytujících přece nikdo nepodal. Příčinu toho hledati dlužno asi v tom, že brání tomu spousta mladších nánosů, které staví se v cestu bedlivému postřehnutí všech těchto znaků a obrysů.

Rozhodnuv se určitě pro to, že území ono má opravdu všecky znaky krasu, přikročuje autor v práci nadepsané »O svéráznosti moravského krasu«. Sbor. čes. spol. zeměvěd. V. 1899, k popisu jeho, omezuje se však jenom na část severní. Určuje rozlohu území toho a vytýká rozdíly mezi ním a krasem jižním, jednak ve stáří a potom v horninách. Při pojednání o zjevech krasových klade hlavní váhu na vrstevnatost vápence a potom činnost vody jako činitele hlavní, ale také zejména na str. 291. výslovně se ohražuje proti tomu, aby jenom na vrub těmto činitelům byly veškery zjevy přičítány. Bylo třeba ještě jiných činitelů, aby vodě ve vrstvách vápencových byla připravena volná dráha, aby měla tak ještě více usnadněnu činnost výmolnou. Zjevy krasové jsou výslednicí sil několika. Mimo lučební činnost vody jest také obrátiti zřetel na její činnost mechanickou, která podporována korrasí odplavované hmoty vykonává teprve to, co vidíme v krasu. Svým pozorováním značně přispěl autor k řešení otázky krasové, což také od jiných potvrzeno.

Při zjevu jednajícím o charakteristickém znaku krasovém, jenž nejsnáze bývá pozorován (což také tuto bylo), při závrtech, zdržuje se poněkud déle; uvádí rozličná mínění o vzniku jich a roztřiďuje je, opravuje leckde a upozorňuje na nové vlastnosti a zjevy. Z větší části vyskytují se tam, kde jest také podzemní

voda, ač sám také přišel na některé, kde tomu tak není; což jest mířeno proti apriornímu tvrzení Fruwirthovu, který prostě řekl, že tok Punkvy jest na povrchu označen závrty, nedokázav toho však ničím. Dnes by se to možná, po bedlivějším prozkoumání podzemí celého krasu dalo spíše obhájiti.

Pokračuje ve své práci v VI. roč. Sborníku zem. společ. 1900, zabývá se autor zejména slepými údolími. Klade důraz na součinnost sil a podklad půdy a důkazy snaží se tvrzení svoje také opodstatniti, zejména na slepém údolí holštýnském. Na konci promlouvá o jeskyních, o jich výzkumu a měřeních, oceňuje a srovnávaje také udaje dříve podané.

Prací touto dostalo se krasu moravskému znamenitého díla; a také o krasu samém mnoho nového podáno a získáno pozorováním také v jiné končině, nejenom na Balkáně. Zásluhou autorovou jest, že sebral výsledky badatelů, kteří před ním pracovali a uživ zkušeností již získaných, posuzoval a srovnával je a třídil. Výsledky získané na povrchu tohoto území budou dovršeny také výzkumy v jeskyních hojně kořisti podávajících. Vespolným úsilím podaří se zase odhaliti závislosti zjevů povrchových s podzemními. (P. d.)

Pražské výstavy umělecké.

II. — Výstava *Václava Radimského* jest zajímavým pendantem Karlsruhe. Tam jest jednak snaha věrného podání kresby sujetu, jednak vyhledávání partií upoutávajících diváka rozmanitostí a obsahem nebo zjednodušení kraje do linií a ploch dekorativně a kreslířsky řešených, jež traktovány litograficky v celku svém dáti mají výslednici souladnou, — u Radimského kultus světla, touha zachytiti momentní záblesky jeho bez ohledu na malebnost předmětu, vlnění paprsků, malování onoho fluida, které vpijí se do povrchu kraje, láme jeho zjevy a uniformuje je do převládajících, náladových akordů. Radimský jest umělecká individualita pevná a samostatná. Po prudkém a ohnivém postupu dává se nyní do volného, ale pevného a jistého kroku, mnohde slevuje na programu, ale i to po uvážení a ku svému prospěchu. Proto nám také nezdají se míti barvy jeho té svítivosti, sálavého hárání, bezohledného a leckdy nemožného, jak nám v první výstavě jeho vypalovaly svoje salvy do očí. Vzpomínky na práci velikého mistra vedly jeho ruku, temperament a nadání podporovaly jeho pokrok a umělecká rozvaha, která se musila dostaviti, zadržela jej, aby nevybočil z dráhy. Radimský ví dobře, po čem touží, co chce vysloviti a jakými prostředky. Zdá se, že zná svoje slabosti a koriguje je. Barva, která jest mu vším, vepsána byla jako devisa válečná na prvních jeho pracech, jež do Rudolfina před léty zasýlal. V impresionistickém zachycení okamžiku, v němž odehrávají se barevné

procesy, měnící vše do nejmenších odstínů a lámající kontrasty do neuvěřitelných spojek, v pravdivém, malířsky pronikavém výstihu koloristického rázu malovaných objektů leží jeho umění a technika, podporující opravdové vyjádření dojmu optického, vyspěla v rozhodnou, nehledající, jistou. Stíny v posekaném rákosí, mdlé slunce března, výrazná žluť kvetoucího jánovce, reflexy vodní, zacloněné stínem pobřežní flory — na těch všech řeší svoje umělecké úkoly. Pak rozbíhá se na sujety prohloubené do dálky, partie velikých ploch, ale i ty opět nejsou mu než představiteli procesů barevných a základy, z nichž pučí květy onoho stále se měnícího atmosferického prostředí. Zázraky, jež slunce v přírodě kouzlí v každičké latě květů nebo v nejnepatrnějším zrcadélku vody, strhly jej do čestného zápasu ba závodu s jeho paprsky a znamenitá, bravurní a přeci prostá technika dovolují mu, aby vítězně závodil. Sedne si na břehu rybníka kapřího, do zelené houšti křovin, z nichž jen na opuštěném cípu červená střecha domku zvědavě slídí, obchází rybník a maluje krok za krokem. Voda je tichá, nehybná, její oko zakaleno zelenými lupeny leknínů a jen u břehů zrcadlí se v ní zlomené větve stromů. Když slunce vrhne stíny pňů na vodu, přeběhnou ony v houpavém rytmu po smaragdové ploše, rozkolébají se v měkkých liniích a jak vítr zavál a hladina se čeří, zapadnou do hlubin hned od brunátného kořání u břehu. Na večer srp měsíce blyskne nad stromy, které do fialových par ukládají svoje koruny, zavěsí do jejich větví mdle svítící pavučí a zalaškuje v tvrdých reflexech s rákosím. Spousta problémů, tisíce mihotajících efektů a hádanek. Tu jest Radimského ruka nejpevnější a v intimních motivech zachycuje krásné události. Z blízkých koutků vyjde si pak na pobřeží, někam na vršek, odkudž maluje úskalí se strmými úbočími směle perspektivicky do dálky ubíhající, v pošmourném dni v tlumené hnědi a zeleni, ve večerním osvětlení v oranžových a žlutých plamenech slunce. V těchto obrazech není té ucelenosti výrazu, toho detailně svorného vyslovení základní melodie jako ve výsecích z menšího krajinového zákoutí. Za to pohledy na Rouen jsou výborny. Večerní nálada s růžovými oblaky a mlhavým, modrým fantomem města v dáli, jehož jediný dóm vyniká ostřeji z celé spousty domů, protknuté jen řekou — to zase potvrzuje snahu Radimského, viděti ve všem ne předmět sám, ne povrch jeho a silhuetu či kresbu, ale atmosféru a její barevný plášť. Tak si myslím, že jako Rouen byla by i Praha vděčným problémem pro štětec Radimského. Máme také v Polabí či Třeboňsku svoje Giverny, své L'Epty a Loiry, máme jistě svůj — ještě krásnější — Rouen a bylo by důkazem umělcova srdečného vděku za vřelá uvítání a nadšenou účast, kdybychom mohli jednou ve výstavě jeho sejíti se s motivy domácími. To hlavně dosud platí o malování zanedbávané a zapomínané Prahy, jako celku velikolepého, barevného, věčně vděčného. .. Přeletavý pták vracel se s cizí vždy kořistí na chvíli do domácího hnízda.

Bylo by na čase, aby doma trvaleji zpíval. Neboť i tu slunce stejně krásně svítí . . .

Kladu-li *vánoční výstavu Umělecké Besedy* do řady pražských uměleckých výstav, jest to zásluhou oné skupiny umělců, kteří po několikátý již rok, vystupují tu vždy ve svorném šiku, odlišujíce se od ostatních besedních suverenů, jimž bylo právo vystavování dáno snad doživotně. Ta řada jmen: Langer, Satra, Bubeníček, Ullmann, Šetelík, Terš, Grus a j. bude se opakovati ještě mnoho let jako společný regiment, doufejme, stále širší a větší, dokud poměry v Umělecké Besedě radikalně nebudou ozdraveny. Připravuje-li se tu půda pro hlubší a kritičtější i umělečtější nazírání, děje se to ovšem zvolna a doufati v lepší příští můžeme a, jsme-li optimisty, už pro doby dohledné . . . Langer jest snivý samotář, který láská se s nepatrnými kouty zahrad, polí, radostně veselí se z barev a s vervou reprodukuje jejich píseň. Tam jej také vidím nejraději, v nějaké té spleti šarlatových máků nebo zlatých, bílých či fialových závějích květů, kde mizí detail v harmonickém celku. — O. Bubeníček vystavuje mimo jiné menší obrazy kout českého kraje »Pod Čerchovem«, plný svěžesti, Šetelík v motivech z tatranských sadů bystře diferencuje barevné škály a bez komposiční nucenosti lehce klade je na plátno, Grus vystavuje v barvě zdařené »ve žních«, Satra přímořské partie, Ullmann »tání sněhu«, a v »parku«, Holub některé pěkné krajinové výseky trochu střízlivé. F. Úprka šťastně zachycuje ve svých plastikách typy slováckého lidu při práci, v polích, v jednoduchých, přirozených posicích a gestech.

Ve výstavě *Ferdinanda Engelmüllera* setkáváme se s kresbami, starými to známými z reprodukcí, cyklem »Měsíce« »Pohádky«, na nichž na příklad v »přelétlo jaro« nebo »usínání« obdivujeme virtuositu uhlové kresby a výstižné, řekl bych skoro barevné její podání.

Z letošní sezony přinesl si Engelmüller řadu pastelů, hebkých, nadýchaných a přece sytých tónů, hlavně z večerních a nočních hodin. Však také při růžových červáncích, jichž záře rozkvétá pak v perlefové zelenavé vodě, nebo stříbrném jiskření měsíčních paprsků v rákosí, kdy v širokých korunách topolů šumí melancholie, při zhasínání zlatých paprsků, jež jako jehlice nádherných šperků zabodnuté do měnivě fialové látky dykyt mizí v jich variacích barevných — při všech těchto zjevech smutno — hlasá, dumající píseň nese se krajem. Kraj nezná nálad, my vkládáme je do něho, ale malíř předvedením takových krajinových efektů zase v nás ji budí, šetrně a delikátně probouzí vzpomínky smutně šťastných chvil. A maluje-li den, se zelenými, modrými, či žlutými tóny, vyslovenými, nezlomenými v parách nebo mlhách, přece i tu jsou obrazy podány zřetelnou notou lyrickou, ne ovšem té tuctové nasládlosti, s jakou někteří líčí svoje krajinové partie z naučení a nabiflované methody, ale protože má onu notu ve svém uměleckém srdci. Upozorňuji na

»večerní stíny«, »na Labi u Brandýsa« kde rozervanost mračen stupňována do pěkné pohyblivosti, pak »Červánky« a »mraky po bouřce«.

V mikulášských dnech uspořádali *Otokar Novotný a jeho družina* výstavu svých prací z poslední doby. Napsal jsem v úvodu katalogu této výstavy, že »není tu ani oslavy žní ani sklizně podzimku, jen pouhé pootevření dveří dílny, v níž se pilně pracuje«, v tom charakteru byla také celá výstava. Zdařené i výborné práce vystřídaly se tu se žákovskými studiemi a celek činil dojem milý, plný dokumentů, poctivých snah a dobrých výsledků.

Z výstavy *umělecko-průmyslového musea* jmenuji práce Franty Anýže, jenž ve svých návrzích a pracích neodvisle na vzorech dovážených k nám v celých spoustách z ciziny vytváří z nejjednodušších základů geometrických prostými motivy na př. botanickými předměty opravdového chiku a elegance. Litiny firmy Bendelmayer a Červenka dle plastik Kafkových, Šalounových i jiných buďtež aspoň ve zmínce uvedeny.

Prosinec 1903. *K. D. Mráz.*

Ve stranách a mimo strany.

P.

Pojednou stalo se cosi neočekávaného: Národní třídou ubíralo se katolické procesí — nepřehledný dav mužů i žen; také mnoho kněžstva tu bylo. Před průvodem nesen byl kříž; v průvodu posvátné sošky. Po obou stranách Národní třídy kupili se diváci; přibývalo jich víc a více — budovy stran se asi vyprázdňovaly. Náhle odkudsi zazněl výkřik: »Provokace!« Ivan nevěděl, zda výkřik pocházel z procesí samého či ze zástupu diváků na chodnících; později slyšel, že obě strany se navzájem ze skutku toho obviňovaly. Bylo vskutku těžko rozhodnouti, na čí straně byla pravda. V zápětí za prvým bylo slyšeti výkřiky jiné:

»Ve jménu osvěty, pokroku — do nich!« —
»Ve jménu humanity — do nich!« —
»Ve jménu svobody svědomí — do nich!« —
»Ve jménu utlačených stavů — do nich!«
»Ve jménu vyšší úrovně — do nich!«

A nastala scéna k nevypsání. V Národní třídě, v níž — mimochodem řečeno — objevilo se tou dobou také mnoho »mezinárodních« socialistův, rozvířil se slovní i ruční boj. Shnilé vejce i kameny lítaly do průvodu poutníkův, ale také tito nebyli jen trpělivými beránky, ale jak se ukázalo, měli též pohotově shnilá vejce i kameny a dovedli jimi výborně metati. Ulicí rozšířil se nepěkný puch z rozbitých vajec.

Ivana pojal hnus: »O b č a n é . . !«

Marno. Měl sice dobré plíce, ale hlas jeho zanikl v řevu bojovníkův.

»Občané! Velectění! Učinil jsem..« Tentokráte pokus se potkal alespoň s částečným výsledkem: několik lidí upjalo zraky na Ivana.

»Učinil jsem objev: Klerikálové jsou také lidé!«

Posluchači dali se do smíchu. »Blázen jakýs!« — »Tomáš!« — »Nesmysl je, co povídá, — jen do nich jménem humanity!« — Ten, kdo poslední výrok pronesl, byl Ivanův známý od nedávna realista s okuláry. Několik shnilých vajec zamířilo také na Ivana; ale dovedl se jim uhnouti.

Jeho zakročení ukázalo se tedy marno. S lepším za to úspěchem potkal se nápad zrodivší se prostřed poutníků samých. Několik velebníčků totiž, vidouce tíseň, sestrčili hlavy dohromady, a hned po té viděl je Ivan, ani čile probíhají zástupem a přišpendlují poutníkům na prsa odkudsi přinesené červenobílé stužky. A nastojte, i veliký prapor červenobílý byl rozvinut, vlastenecký prapor se znaky státoprávními; kříž i sošky byly jím skoro zakryty. A jeden z velebníčků, ozdobený širokou stuhou národních barev, mohutným hlasem volal: »Bratří vlastenci! Ejhle, také my jsme vlastenci. Naše barva červená a bílá, heslo naše poctivost a síla! Kdo, táži se, je vlasteneč-tější než my, kteří jsme vždy třímali, třímáme a budeme tří-mati věrně prapor historického českého práva státního? My, kteří vroucně sobě žádáme, aby na hlavě nejmilostivějšího krále našeho českého zaskvěla se opět koruna Svatováclavská? Kdo se může chlubiti, že je vlastenečtější, že je státoprávnější? Ale tu hle! tu jest cíl pro vaše shnilé vejce a pro vaše kameny« — a řečník ukázal rukou směrem k domku, na němž vývěsní tabule hlásala, že zde jest obchod Davida Löwyho — »toť praví škůdcové lidu, toť jeho upíři, toť —«

Další slova velebníčkova zanikla sice v řevu znovu rozpoutaném, ale nebylo jich také třeba: účelu, alespoň z části, bylo dosaženo. Díl davu, který prve útočil na klerikály, a také velký počet těchto obrátil se proti krámu Davida Löwyho. Ivan viděl tohoto muže již včera: prodával (a jak se zdálo, prodával dost a dost) a počítal; a nepochybně také předvčírem, před rokem, před dvaceti roky prodával a počítal. Také nyní seděl a počítal, hluku na ulici si nevšímaje; tak byl do svých počtů zabrán, že ani neviděl hrozícího nebezpečí. Teprve když první tabule v okně břinkla, zdvihl hlavu a jediným pohledem vše si uvědomil. »Sáro!« volal kamsi do zadu. »Sáro, dej honem vyvěsit das tschechische rothweisse Schild!« Stalo se: tam, kde před chvíli ještě bylo lze čísti: David Löwy, objevila se nyní veliká bílá tabule, na níž červenými literami bylo napsáno:

Miloslav Levý,
národní obchod smíšeným zbožím.

Dav couvl. Ozval se tleskot. »Sláva Levému!« zvolal kdos Mnoho lidu vzpomnělo si, že má ještě cosi nakupovat toh

večera, i vstupovali do krámu: obchodník jedva stačil prodávati.

Za této episody podařilo se katolickému průvodu za menších již překážek projíti až ke kostelu. Ivan je následoval — na spaní bylo ještě brzy, tož se podívá ještě sem, snad i tu se udá rozmnožit zkušenosti..

Jakýsi prelát, který prve za procesím projel Národní třídou nikým neznepokojován, ano mnohými protiklerikály uctivě zdraven, vystoupil na kazatelnu. Zevnějšek tohoto muže byl imposantní a to nejen objemem postavy, ale i tím, co ji krylo. Kdyby zde byl David Löwy, byl by mohl odhadnouti cenu jemného hedvábí a sametu rouch, těžkého zlatého řetězu a kříže houpajícího se mu na prsou jakož i brilantových prstenů, které se mu třpytily na prstech. Ale David Löwy, který těmto věcem asi rozuměl, tu nebyl, a Ivan jim nerozuměl. Ostatně mu na tom nezáleželo. Jakési tušení měl, že tento kazatel bude mluviti o zásluze chudoby a o povinnosti pohrdat věcmi tohoto světa; že uvede za příklad chudého Syna člověka, který neměl kde by hlavy sklonil a o jehož sukni jedinou vojáci metali los; anebo že, aby znechutil věřícím věci tohoto světa, bude jim s důrazem vykládati text evangelia: Spíše projde lano uchem jehly, než boháč do království nebeského.. Ale ne. Ivan se zmýlil tentokrát: prelát řečnil o církvi a její samospasitelnosti.

»Jedině my máme pravou víru. Jedině u nás možno bezpečnou cestou dojíti spasení. Kdo mimo církev stojí, nemůže spásy dojít..“

»Jak šťastni jste, že jste se zrodili v této církvi! Vy jste vyvolení. Pro vás je určeno nebe, na vás patří, na vás čekají andělé i svatí — jen když věrni zůstanete svaté církvi: když neopustíte ani písmene z její víry, když s nejhlubší pokorou podrobíte se jejím přikázáním, když v úctě budete mít duchovní i světské vrchnosti —«

»Proti církvi jest jen ten, kdo buď její nauky nezná, anebo vede nemravný život. Synové ďáblovi to jsou —«.

Toť stručný obsah čelných vět prvého dílu kázání. Ivanovi se cosi náhle rozjasnilo v duši: jakási pravda, kterou prve jen nejasně tušil, nabývala určitého tvaru. Ejhle prototyp stran, které jsem spatřil! pravil sám k sobě. Neříká-liž každá sama o sobě — jen výrazy poněkud změněnými — totéž, co tento kazatel praví o své církvi? Nemá-li každá své učení za jedině pravé, sebe samu za neomylnou, vyvolenou, svatou, samospasitelnou? Nemá-li každá své nebe, své anděly a svaté, jimž se koří, pro své věrné příslušníky — a peklo s celým aparátem zloduchů a zavržencŭ pro ty, kdo jsou mimo ni, proti ní anebo kdo jsou jí nevěrni? Jak šťastni jste, že jste u nás! A rozvíjeje dále tyto myšlenky, srovnávaje své zkušenosti o stranách s tím, co tuto slyšel, užasl až do jakých detailů šla podobnost.

V druhém dílu řeči mluvil kazatel o odpůrcích církve na théma: Po ovoci jejich poznáte je.

»Viděli a zkusili jste před chvílí,« pravil, »čeho jsou schopni tito synové ďábla. Ve jménu osvěty, ve jménu humanity útočili na vás. Podle ovoce poznává se strom; podle tohoto jednání můžete poznati, zač stojí celá ta moderní osvěta a humanita. Dílo ďáblovo to je..« a kazatel zahřímal proti ideím nové doby, jež karikoval a na jichž odsouzení nenalézal slov dosti příkrých.

Jak trapno bylo Ivanovi! Cítil vztek i soucit; byl by srazil tohoto kazatele a zase cítil soucit s tímto davem — klamaným. Kým klamaným? Jen tímto kazatelem? Ne také těmi, kteří ve jménu osvěty a humanity prováděli věci, které před chvílí sám viděl? A také lidé vzdělaní byli mezi nimi.. Nebyli to oni, kteří právě tím hnali vodu na mlýn tohoto vypaseného kazatele, kteří navěsili naň tento hedváb i zlato? Kteří hnali tento prostý lid do chrámu, nemajíce pro jeho pověru než pohrdání a shnilé vejce, místo aby pochopili, že humanita, které měli plná ústa, znamená: jít k tomu lidu láskou, snížit se k němu a povznášet jej, zbavovat jej jeho pověr ne klacky, ale obětavou a láskyplnou výchovou? Takovou bolest cítil a nutkání v duši povědět tomu davu zde, že to není tak, jak povídá jim prelát; že osvěta a humanita nemohou za to, co se jim přičítá, že idee moderní jsou příliš čisté — jen že ti, kdo se k nim hlásí, dosud k nim nedorostli, a to že je příčina.. Mnoho, mnoho toho říci chtěl, ale nával trpkých citů byl příliš mocný, aby mu dovolil říci klidně vše, co říci chtěl; a tak zmohl se na jediný jen výkřik: »Nepravda je to, klame vás váš kněz!«

Ve chrámu nastalo zděšení. »Rouhač!« — »Svatokrádce!« — »Rušitel náboženství!« — Zraky udivené i divoké utkvěly na Ivanovi a v zápětí počaly dopadati rány na jeho hlavu. Tentokráte ve jménu náboženství, ve jménu církve jediné, svaté, neomylné, ‚stejnou láskou objímající všecky' —.

A když se pak, vytlučen byv z kostela, ocitl zase v Národní třídě, upadl do rukou zástupu výrostků, kteří si dobře zapamatovali, že tento člověk před nějakou chvílí byl kýmsi označen za ‚blázna'. Nuž na něj! A dospělí členové stran, humanitních a pokrokových stran, církví národních, vybíhali a smáli se. Ještě tu bylo dosti shnilých vajec; slyšel, utíkaje, jak se rozpleskovala za ním a lítala kolem hlavy.

Tak skončilo jeho putování. Ocitl se venku z Národní třídy. Mimo strany. Ale uvolnilo se mu; již proto, že zde nebylo puchu ze shnilých vajec ani otráveného ovzduší pivnic, ani stuchlé atmosféry chrámů: zde ve volné přírodě byl vzduch tak svěží, tak čistý a zdravý.

— — Jsi šťasten, Ivane, že dovedeš rychle zapomínat a smiřovat se s fakty; že dovedeš oddati se dojmům přítomné chvíle, dojmům počínající noci.

Temná silhueta města, které jsi opustil, rýsuje se na západním nebi, dosud slabě zjasněném. Není ještě viděti hvězd, neboť po obloze zvolna plují oblaka; od západu k východu plují oblaka velmi zvolna a ztrácejí se v temnu kdes za východními lesy.

Tlak lidských zraků a hlasů lidských s tebe spadl: cítíš se volným. Nikoho již není v polích. Vše asi usíná již: zraky lidí obrátily se dovnitř a hlasy jejich hovoří k vlastním duším . . . blahoslavená chvíle! V této chvíli zdá se ti, že . . . příroda se budí. Vzpomínáš? Příroda vstává, když lidé spí. Za nocí jasných přicházejí hvězdy na návštěvu; dívají se z dálek na zemi a hovoří s ní tichými úsměvy; a země jim odpovídá touhou svých plání, pohledy lesů svých a šumivou písní větrů. Za noci, jako tato jest, baví se země s oblaky, jež plují, dívajíce se na ni, z neznáma do neznáma. S věčností hovoří věčnost.

Ano, žije veliká Matka, a ty, dítě její, mazlíš se s ní v jejím klínu. Nerozumíš sice jejím pohledům ani její písni — cítíš se nemluvnětem v mateřském klínu jejím; ale nekonečnost prostoru a času, tajemství věčnosti, jež dotkly se tvé duše, přeplnily tuto nevýslovným jakýmsi blahem a spolu smutkem sladkého jakéhosi soucitu.

A le strany? strany? Co s tímto sentimentálním lyrismem? . . . Odpusťte Ivanovi trochu té sentimentality — tato byla ostatně zdravá, — která jej přepadávala ve volné přírodě vždy a zejména za tichých nocí. Strany? Ano, také na ně myslil upíraje zrak do těchto nekonečných dálek prostoru, tak tajemných, tak klidných. Uvažoval o nich, o stranách — jak bych to honem řekl? . . . ach ano: . . *sub specie aeternitatis.* To ta příroda ho tak naladila. Myšlenky jeho byly asi takové:

Z nekonečna do nekonečna valí se běh světového dění. Jaký význam má v nekonečnu tom, v tomto nesmírně složitém celku bytostí, který zveme Přírodou, Světem, Vesmírem, jedna taková nepatrná buňička: národ, skupina, jednotlivec? Jaký význam má v tajuplném tomto dění věčném zájem jedné chvilenky; tisíciletí, století, roku, hodiny? Má to vůbec nějaký význam? A nyní vzpomínal na tyto zájmy, chvilenkové zájmy buničky a — rovnal je. Bylo je možno srovnati ve dvě skupiny, a každou z těchto skupin bylo možno vyjádřiti jednotnou formulí. Formule zájmů prvé skupiny zněla: (zájem), aby má osobní*) umíněnost anebo mé vlastní prospěchářské zájmy**) slavily vítězství, a odpůrce mých***) dogmat nebo konkurenty mých†) zájmů, aby běs odnesl do horoucích pekel. To byly na př. takovéto zájmy††): aby poslanecký mandát byl svěřen Petrovi

*) Anebo také umíněnost, zájmy atd. strany; nebo mého strýčka; nebo kamaráda, známého; nebo člověka, který si mne zavázal vděčností; nebo toho, který má tak sympatické oči atd. — **) Viz *). — ***) Viz *). — †) Viz *).

††) Pozor na odůvodnění jednotlivých zájmů tuto vypočítávaných!

a ne Pavlovi, poněvadž tento je z téže vesnice jako já, který nejsem poslancem, a tudíž by jeho kariéra ubrala mému prestyži v očích mých krajanů; a nad to je Petr sešvakřen se sestřenicí mé nebožky ženy. Aby Mladočeši vyvedli nějakou pořádnou hloupost a pomohli tak k vítězství straně, ku které já se hlásím, a tím ku zvýšení kursu mých vlastních aspirací. Aby Klofáče a s ním mladé strany hrom zabil, poněvadž jsou odpůrci mladočeské politiky; anebo aby dra Kramáře a ostatní Mladočechy peklo pohltilo, poněvadž jsou odpůrci politiky Klofáčovy a mladých stran. Aby čert vzal realisty, poněvadž leckdy pocuchaly radikální pokrokáře a stojí jim v cestě; anebo aby vzal ten čert radikální pokrokáře, poněvadž nejednou dotkli se nešetrně naší strany realistické. Aby naše strana vynesla klatbu na občana A., poněvadž jinak nežli já rozumí jejím dogmatům a poněvadž příliš ohnivě polemisoval proti nazírání (hlavně však proto, že jak se mi u všech všudy zdá — a to je právě nejhorší —, má přece jen pravdu). Aby voda odnesla výbor naší organisace s předsedou v čele, poněvadž kolega B, se kterým se občas stýkám a s nímž je tak příjemná zábava, je v oposici (a poněvadž oposice je takového něco zábavného, distinguovaného), anebo aby ta voda odnesla oposici, poněvadž je tak.. nepříjemná. Aby liga pro všeobecné hlasovací právo dodělala se pořádného fiaska, poněvadž popud k jejímu založení vyšel ze středu našich odpůrců realistů; anebo aby táž liga se dodělala nejskvělejších úspěchů, poněvadž by tím zmohutněl prestyž naší strany ji založivší i počet odběratelů.. Aby při volbách do městské rady byl zvolen kandidát protikompromisní, poněvadž volební výbor kompromisní mne, domácího pána, ignoroval; anebo aby byl zvolen kandidát kompromisní, poněvadž jeden z předáků protikompromisních je konkurentem v živnosti p. C, mého nerozlučného druha v bulce a předobrého přítele. A tak dále — do nekonečna! Na všecky tyto zájmy Ivan bez rozpaků šlápl; tak se mu zdály nicotnými s jeho stanoviska sub specie aeternitatis.

Ale byla tu ještě druhá skupina zájmů, které také bylo možno pojmouti v jednotnou formuli. Zněla by asi takto: (zájem), aby pravda se rozmáhala v myslích lidí a dobro v jejich cítění, chtění a konání; aby vzmocňoval se život lidí, radost z něho, a láska jedněch ke druhým; — to pak, co těmto nejvyšším zájmům stojí v cestě (jako předsudky, bludy, surovost, nehumanita, duch otrocký a duch otrokářský atd.) bylo z lidí vyoperováno, ale s nejmenším co možno utrpením těch, na nichž tuto operaci nutno provést. Tyto zájmy (a řada jich byla také nepřehledná) neměl Ivan za malicherné; naopak zdálo se mu, že kdo je z plna pochopí a pokusí se realisovat, dá tím nepatrné chvilce svého života — života nepatrné buničky v nekonečném vesmíru — význam a hodnotu nekonečnosti.

A proto cítil soucit se stranami, že, jak viděl, tato druhá třída zájmů byla v nich dušena a ubíjena nicotnými zájmy třídy prvé.

A tento soucit a smutek z něho vzešlý jej provázel, když následujícího dne sděloval některé ze svých zkušeností o stranách svému příteli Futurovi; a věru ani tomuto nebylo veselo, když tato sdělení reprodukoval v pohoršlivé kapitole, kterou jsi, čtenáři, právě dočetl — —. P. d.

Zúčtování.

Venku pomalu zmíralo studené modravé šero. Zasněžená zahrada s černými kostrami stromů, plot, jehož každá tyč nesla sněhovou korunku, na druhé straně malé, nocí už skorem zahalené domky, vše splývalo v stejný tón večerního zbarvení. Tu a tam bylo zářivě osvětlené okno, za nímž se už třpytil rozžehnutý stromek. Ano, dnes tedy je štědrý večer a vzduch otřásá se silnými zvuky zvonů.

Muž, sedící u okna, se zvedl. Aniž toho byl pozoroval, přepadly jej večer a tma. Tou tmou opatrně se probíral mezi nábytkem. Na dveřích stisknul knoflík zvonku a naslouchal drnčivému tonu, jenž jako z dáli, ale přece hodně břitce přeřezával panující ticho.

Přišla služka a rozžehla lampu na jeho psacím stolku. Jako oslepen civěl v nezakrytý plamen, až její neohrabané, červené prsty zavěsily na lampu poklop z mléčného skla a mírné, bělavé světlo rozlilo se po podlaze, plynulo po postavci na knihy až ku stropu. —

Když osaměl, posadil se opět k psacímu stolu. Nebyl přístupen hřejivé náladě lampového světla. Jen okamžik hleděl zamyšlen nahoru ku stropu, kde v podivném víru se točil zahřátý vzduch pod bílým kruhem světelným. Pak ponořil se do knihy a práce jej zaujala.

Čilý život venku umlknul. A zde nebylo ani zápasu ani tepla, v této říši opět panovala neobmezeně jasná a chladná a přece tak vřele a vášnivě dobývaná věda. Přeslechl hlas zvonku a trhl sebou nemile dotčen, když mu služka ohlašovala jakéhosi pána. Pána? Dnes? A v tento čas? Toť podivné! »Nu, když to musí býti, pro mne.«

Neklidně pohlédl na silnou ramenatou postavu, objevivší se ve dveřích. »Neznáš mne už, Adolfe? Jsem to já,« pravil příchozí s lehkým vzrušením ve hlase.

Prchavá červeň přelétla tvář druhého, avšak hned zase se díval zrovna tak bledý, suchoparný jako vždy a řekl svým klidným, suchým hlasem: »Toť Karel Seyling. Tys to? Podivno. A zrovna v takový večer.«

»Ano, jsem Karel Seyling. Přijel jsem právě dnes. A konečně, vánoce jsou přece svátky smíru!«

»Hm, ve smíru žijeme přece už dlouho. S mrtvými se války nevedou. A Vy Jste mrtvi pro mne, ty i — ona. Na vždy. Tvůj příchod ničeho v tom nezmění.«

»Adolfe, Louisa je mrtva, zemřela před dvěma měsíci.«

Profesor dlouho neodpovídal. Pak děl sušším hlasem než před tím: »Pro mne byla žena moje od onoho dne mrtva, kdy s tebou odešla. A ty, co ty zde chceš?«

Seyling se rozčilil. »Věř mně, nebyl bych k tobě přišel. Avšak bylo to jejím posledním přáním, to chtěl jsem vyplniti. A jelikož už jsem zde, chci s tebou na dobro zúčtovat, naše konto vyrovnat, rozumíš.« Odhodil plášť a posadil se. »Posaď se, prosím, také.«

»Když tomu chceš, třeba. Co se však našeho konta tkne, jak se krásně vyjadřuješ, naše konto je dávno vyrovnáno. Tys prchnul s mojí ženou, já jsem vás nepronásledoval, nikdy jsem vás nehledal, krátce, já jsem vás škrtnul. A věc je u konce.«

»Můj milý Adolfe, člověk neškrtá živé lidi. Ve vědě dá se skutečnost co do správnosti tu a tam poopraviti, ale v životě nikoliv.«

»Co tím chceš říci?«

Seyling vstal a přešel několikráte rozrušen po pokoji. Pak se zastavil před profesorem: »Člověk nemůže škrtat živé lidi, nemůže škrtnout ani ty, kteří jednou žili. Oh, kdybych to byl dovedl, byl bych škrtl tebe z jejího života, se vším všudy, rozumíš?«

»Zdáš se míti v celé té věci velice dobré svědomí,« řekl zdlouha profesor.

»Ano, mám,« odpověděl Seyling.

»Jak se dnešního dne říká, robustní svědomí?«

Seyling pravil energicky: »Ach co, jak nyní vidím, nemáš vůbec žádného svědomí.«

Profesor odpověděl ironickým smíchem. Seyling udeřil se v čelo: »Kdyby jen tohle byla věděla, jak nezměrně šťastni jsme mohli býti! A to byl stín ve všem. Kdyby toho nebylo bývalo! Vše ostatní, ty těžké doby, jež nám bylo tam trávit, neboť ani v Americe neleží zlato na ulici. Ale co by to všecko bylo znamenalo?«

Profesor pravil váhavě: »Tak ona? Ona želela svého pochybení?«

»Svého pochybení?« řekl Seyling tvrdým hlasem, »ne, tak chytrá byla a tak silná, že pochopila, žes ty v neprávu, že se cítila prosta hříchu.«

Profesor se sarkasticky usmál: »Tak, tak?« tedy proč jsem byl stínem v jejím životě, jak tys pravil?«

»To ti řeknu: protože měla soucit s tebou, soucit s tebou ty — knihomole.«

»Soucit? Ne, toho nebylo třeba míti. Překonal jsem onu ránu. A konečně jsem měl ještě jiné úkoly, než hledat štěstí domácí. A to mne zvedlo.«

•

Seyling řekl rozčileně: »A jak dlouhos potřeboval, než jsi se ‚zvedl‘? Dvakrát čtyřiadvacet hodin, že ano? A ona! Oh, mohl bych přísahat, že ona tebou si ztrpčovala celý život, a ty jako člověk nevážíš ani tisící díl co ona. Když jsi měl jiné věci na práci, proč jsi tedy vešel s ní ve sňatek?«

»Z toho přece nebudu tobě skládat účty. Či myslíš, že jsem mohl vším pohodit a stále jen na vrkavého milence si hrát? Milý příteli, měl jsem ještě zcela jiné úkoly v životě. A ve vší skromnosti mohu dnes říci, že dnes už jsem dosáhl dílu toho, co jsem chtěl.«

»Ano, ano, vždyť čteme jméno tvoje někdy v novinách: slavný filosof profesor Adolf Vollmann.«

»Myslíš, že po tom se tážu? Jsem si však vědom, že jsem něco vykonal.«

»Ve filosofii?« ptal se Seyling opovržlivě, »na to nikdy mnoho nedám.«

»Tak? Však dříve neměl's takovou smělost laika, abys to byl mohl vyslovit.«

Seyling se smál: »Protože jsem byl příliš hloupý, příliš bázlivý. Ale dnes ti pravím, že nejmenší kousek života má více ceny, než všecko, co až do svého skonu budeš moci načmárat. A pro to čmárání nemučil jsi žádný jen tak malý život, nýbrž velice vznešený život, po celou dobu, pokud byl s tebou spojen a ještě pak, když po dobrovolném rozhodnutí od tebe se odloučil. Ty egoisto!«

Zvolna a správně odvětil profesor: »Můžeš mně nějak dosvědčiti, že jsem pro svou vlastní osobu někdy něčeho požadoval? A když, pravím: když badatel obětuje vědě i cizí štěstí, jež jest mu drahé, jest to jen vyšší altruism.«

Seyling pohlédl naň pln záští. »Oh, ty filosofe! Což jsi nikdy ve svém životě oči neotevřel? Narodil's se už tak hloupý, tak zabedněný? Věříš skutečně, že lze život opentliti jen tak frázemi? — Je bezúčelno, s tebou mluvit; chci ti jen jedno říci: já, jakožto laik, ve své nevědomé smělosti, jak ty to nazýváš, opovrhuji tebou a tobě rovnými. A tebe nenávidím, jelikož jsi zničil celý její život. Proč jsi si ji bral? Co? Ona měla žár, život, krev, všecko, co život zpříjemňuje. Proč jsi si ji bral, ty strašidlo, když jsi jí nemohl ničeho dát, když jsi od hlavy až k patám zapsán svým čmárům? Já ti povím, co to bylo. Zločin to byl. Že mám cítit lítost, pravíš; nikoliv, můj drahý, jsem hrd na to, co jsem učinil. Spasil jsem aspoň, co se dalo spasit. Ty bys měl cítit lítost v hloubi duše, rozumíš? A ty bys to dávno byl učinil, kdyby tvoje srdce bylo něco jiného než pouhé vocabularium! — Ale proč jen ještě mluvím? Vezmi tě ďas!« Seyling chvatně vzal plášť a klobouk a bouchl dveřmi.

Profesor naslouchal jeho krokům; pak dopadly venku dvéře. Jak ten Seyling se změnil! Kde jen vzal to sebevědomí? Bylo skorem záviděníhodné, byť i to bylo jen cynické sebevě-

domí, směšná hrdost na ten jeho tak zvaný »zdravý lidský rozum.«

Profesor chtěl se opět vrátiti k své práci. Avšak byl roztržit. Zamyšleně ohlížel se po pokoji a pak jeho pohled sestoupil do jeho vlastního nitra. —

Venku i uvnitř vše jako prve.

A přece cosi se změnilo.

Přel. T. Turnerová. *Korfiz Holm.*

Literatura, umění, věda.

Před sto lety dne 18. prosince zemřel jeden z nejhlubších duchů Německa, **J. G. Herder.** Výročí toho vzpomenuto bylo po všem světě, vedle Němců však nejvíce mezi Slovany. Nejen nám Čechům byly myšlenky Herderovy pramenem živé vody. Jeho 20 knih „Idejí k filosofii dějin lidstva", zbudovaných na základní myšlence, že člověk je zrozen k lidskosti a že prostředkem k dosažení toho jest jazyk, a jeho epochální sbírka Národních písní obsahující lidové a karakteristické písně skoro všech národů, byly zpříma pobídkou Slovanům, aby se vzchopili a dále šli cestou, na kterou je Herder dovedl. Živý vliv Herderův jest skoro patrnější mezi Slovany než mezi Němci. Vždyt o letošním výročí jeho smrti Němci Herdera národu svému teprve aby objevovali! A přece za jak mnoho Němci jemu děkují! Duch tak všestranný a nabádavý, jenž jako vláha vše zúrodnil a ke klíčení podnítil, načkoli přišel, byl právě v tu dobu nejodvážnějším a nejschopnějším průkopníkem německé vzdělanosti. Jazykozpyt, dějiny filosofie, poesie, Homer a Shakespeare, vývojová theorie a především vychovatelství, všude je půda, do níž rozsévá moderní a pokrokové, to jest živé a živné ideje, všude volá k životu a do života. Jako protestantský duchovní zabývá se ovšem i theologií, studuje bibli, minulost Židův, zkoumá evangelia a první mezi prvními skizuje nám **osobnost Kristovu.** Od té doby uplynulo něco přes 100 let. Kristus tradicí středověkých byl odbyt kritikou historickou (Reimarus, Lessing, Strauss, Bauer), liberalism kreslí nám jej jako reformatora ethiky a kultu (Renan, Strauss, Egidy, Kirchbach) a po něm socialism jako reformatora socialního (soc. demokrati, křest. socialové, R. Wagner). Z Asie přichází do Evropy budhism a Kristus jeví se jako budhistický kněz (Schopenhauer, Theosofové, Nietzsche, Naumann). Ale dnešní doba hledá především zase pravou osobnost Kristovu, osobnost člověka (Tolstoj, Chamberlain, Harnack, Rosegger, Bourrier, Schell). Kritika evangelií jest základem, na němž se staví. Již Herder se tázal: „Komu máme věřiti? Kázal Kristus tak, jak líčí sv. Jan? Či jak jej kreslí ostatní tři evangelisté?" Co mluvil, která jsou to slova skutečného Krista v evangeliích? Jaký jest duševní obraz Kristův? Konal-li či nekonal zázraky a p., na tom tak nezáleží, ale co učil a hlásal, které z výroků zaznamenaných v evangeliích jsou skutečně jeho? Ježíš mluvil aramejsky a rozuměl jen málo hebrejsky. Zachoval-li kdo jeho slova v původním jazyku a kdo by to byl, je neznámo. Ze slov Kristových nedostalo se k nám ani jediného v původní podobě. Evangelia byla sepsána řecky. A řečtina od aramejštiny liší se tak jako čeština od arabštiny. Tudíž i původní texty řecké jsou jen převodem do jazyka zcela cizího. — Ale jsou i další obtíže. Matouš sepsal „Logia" t. j. slova (Kristova) teprve r. 65. Kristus však zemřel již r. 33., uplynulo tedy přes 30 let, než došlo k zaznamenání jeho „slov". Lukáš praví v úvodu evangelia svého: „Poněvadž mnozí usilovali sepsati pořádně vypravování těch věcí, jakž nám vydali ti, kteříž od počátku všecko sami viděli a služebníci toho slova byli, vidělo se i mně . ." sepsati, co slyšel. A Marek, jenž sám Krista neviděl, sepsal jen „na co

se upamatoval" z řečí Petrových. Matouš však zaznamenal jen „slova" Kristova, kdo sepsal evangelium „podle sv. Matouše", je neznámo. Rovněž neznám autor evangelia „podle sv. Marka". Že původce evangelia Matoušova nikdy v Palestině nebyl, je dokázáno jeho neznalostí místní a její polohy. Je divu, že si tato 3 evangelia odporují a mnohdy tvrdí opak? Máme však ještě čtvrté evangelium. V evangeliu sv. Jana mluví skutečně očitý svědek života Kristova, miláček Páně, jenž zná Palestinu, jména účastníků, zvyky a mravy a takové podrobnosti, o nichž ostatní nevědí. Evangelium jeho není však kronikou, nýbrž poetickým vylíčením života Kristova, osobnost Kristovu v celku zachycuje, ale tu mluví stále jen Jan a ne Kristus. Již Herder volá: „O Jene! Jak čistě a nebesky nám líčíš svého mistra. Svoláváš světlo a ether dolů na zem; avšak jen, aby jeho obraz zářil a byl oslaven a byl obrazem tvým!" Kdo chce věřícím srdcem přiblížiti se k bohu, toho provodí ruka miláčka Páně. Kdo však chce slyšeti hlas Krista člověka, kdo po jeho vlastních slovech lační, vrátí se k prvým třem evangeliím. Přese vše, co o nich bylo řečeno, tam odtud přece jen zaznívá Kristův hlas. Poznati jej čistě, k tomu se nese touha a směřuje úsilí tvůrců a badatelů vzpomenutých, z nichž jedním z prvních byl i Herder.

Starý židovský hřbitov pražský jest název publikace, doplňující velmi včas řadu literárních prací o Praze krásné a umělecké, poslední dobou přece konečně přibývajících Autor dr. Luboš Jeřábek, zastance estetického rázu Prahy a obránce jejích zahrad — v tom Chotek redivivus dnešní Prahy — sebral o hřbitově (nákl. B. Kočího, 40 str. vel. 4°) veškeré technicky přístupné materialie i celou literaturu. Tak je kniha po někdejší stručné studii Grünwaldově, ani samostatně nevydané, první monografií o tomto koutku orientu v centru západního Slovanstva. Jak plasticky vykreslen bohatým slovem obraz dnešního hřbitova a jak přilehavou nuancí zachyceny nesčetné jeho nálady v zátiší ghetta, tak podrobně a při tom poutavým stylem podána i retrospektiva těchto míst. V této druhé části historické zajímá nás hlavně názor autorův (z reminiscencí podnes obřadně užívané elegie, selichy a domněnka poměru staro-nové školy ku hřbitovu) podepřený a před tím nikým nevyslovený názor, že vznik hřbitova možno položiti až do 13. stol., názor zaujímající spíše střed mezi oběma domněnkami o stáří hřbitova. Třetí část podává obšírné zprávy o životě a díle četných jednotlivců obce židovské na hřbitově pochovaných, anebo těch, jichž náhrobky jsou zvláště pozoruhodny. Tyto, jakož celá zákoutí zobrazeny jsou ku konci díla na 22 obrazech. —*ml*—

Moderní drama. V Německu a jinde není toho národního stanoviska k divadlu jako u nás, kdež divadlo je stále ještě jednou ze zbraní politických v zápase národa o svoji existenci. V zemích kulturně a tudíž i národně zabezpečených posuzuje se divadlo s hlediska jen uměleckého a divadlo dnešní vlastně už ani neposuzuje, nýbrž odsuzuje. Heslo dne je, že to s divadlem jde s kopce dolů. Jak máme dnes daleko k Shakespearovi! U něho bohatství dějů vnitřních a vnějších, že bychom ani nepohřešili všeho toho mechanického aparátu výpravy, dekorací a světelných efektův. Jemu není cizí žádný dojem, zná to nejvyšší i nejhlubší v říších myšlenky a vášně a jednou kratinkou sentencí rozevírá pohled do hlubin pokladů životní moudrosti. Dnes je nouze o ty „hlubiny" i „výšiny" v říši myšlenky a vášně! Vlivem všeobecného vzdělání stoupá sice úroveň duševní, ale na druhé straně není viděti geniův, jež by dostoupili nejvyšších vrcholů a stranou od uměle urovnaných cest dali se jinými, novými cestami směle přes zející propasti. A krotké dnešní drama obrací se k publiku, jež není ani schopno iluse. Drama ubily naturalism a bohatá výprava. Divák nevidí mohutné skály, ale zná už ty dekorace z plátna a barev olejových, nemá iluse člunů kolébavých a dokonce ne zápasů duševních, heroismu a ušlechtilosti mravů, vidí-li nalíčeného komedianta s několikatisícovou gáží; nevěří čisté lásce první milovnice, o níž je známo, že za její královskou robu štědře zaplatil bohatý příznivec. Proto tragedie a heroické hry přečteš dnes s větším esthetickým požitkem doma. Divadla také více obchodují s veselohrami, pohádkami pro děti a dojemně plačtivými cudnohrami. Při moderním tragickém „dramatu" publikum zívá, prohlíží kukátkem více diváky než jeviště.

Čeština čiperného beletristy. Nevšímal jsem si místněji literárních plodů p. Stechových. Teprve když činěna jeho románu „Kovové ruce" reklama zrovna barnumská (hlavně jí bylo namířeno učitelským časopisectvem na učitelstvo obecných škol) a dostav maně číslo 10. „Máje", kdež byl uveřejněn jeho návrh mnou „Lex Štechiana" pozvaný, povšímí jsem si lépe i jazykové stránky příspěvků jeho v časopise tom uveřejňovaných. Domníval jsem se, že učitel a hlava literárního družstva píše jazykem ve všem bezúhonným, ale poznal jsem mínění to čím dále tím více lichým. Přečetl jsem úryvky jeho románu „Štěstí zlatého hroznu" v „Máji" právě uveřejňovaného a vzav jen hrubé řešeto puristické, prosel jsem následující „jazykové perly" z jeho rozkřídleného povídání: „Máj" čís. 10.: Tři nádenníci nastoupili u Karneola práci (m. počali pracovati. Snad u pana řed. Štecha „nastupují děti také školu jako „antretují" rekruti?); za písek má se *po*jednou platit; jemnozrn*ý* písek (tedy se dočteme brzo také tvarů: pi*vý* krejcar, vi*ná* polévka. dle zrný-zrno, pivý-pivo, viný-víno); má nabídku, aby prodával pouze jednomu podnikateli. Celé předměstí bude muset pak brát od tohoto (m od něho); řekl o nabídce jemu učiněné (m. sobě); změnilo situaci jako mrsknutí „biče" (velmi pěkná a případná fráse — na divadlo kašpárkovo, tam snad bič mrská); vozy, které se dostavily (nemíní těch, které kolář snad dodělal, nýbrž které přijely — sich eingestellt haben); po hodině se ukázal na silnici povoz (snad se objevil); třikrát prsknul (!) na mince (desetníky), aby přinesly štěstí, pak je sbalil do rukavice (to dovede jen eskamotér; obyčejný smrtelník může sice *s*baliti peníze papírové, ale kovové dovede jen *za*baliti); vozy zahnuly do cesty (snad na cestu); *s na*pnutím drátu byly síly vyčerpány (čím, ne s čím byly vyčerpány); druhého dne musela domovnice nemálo bušit do dveří, aby ho zbudila (nikdo ji „nemusil", nedonucoval; ale bylo jí bušiti do dveří); k 9. hodině dostal Karneol návštěvu (K. bekam einen Besuch; Čech by myslil, že mu ji přinesl listonoš v dopise); komu napadlo, přijel a naložil (koho napadlo; tak opravují již i „mluvnice pro obecné školy"); Karneol mezitím sahal stále pro peníze (zatím po penězích); Karneol měl dost času (m. kdy; „hatte genug Zeit" zčeštovati slovně vytýká chybou i mluvnice pro měšt. školy). — Tot z jediného úryvku o 3 asi sloupcích. Věru, na pana Štěcha nestačí nějaký Bartoš-Wustmann. Na toho patří již nějaký Ober-Wustmann, aby mu připomněl, že by bylo lépe, kdyby jistí „literáti" z lásky k jazyku nepsali, dokud se nenaučí pořádně školní gramatice! *Pich.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Po zahájení delegací vytýkal 16. t. m. císař za rozmluvy v cerklu delegátům českým, že provozují na říšské radě obstrukci a k dru Kramářovi pravil: Vy (Češi) však chcete stále více. — Dr. Kramář hájil stanovisko mladočeské politiky k vládě dra Körbra a dovolával se slibu daného, že bude zavedena vnitřní čeština a česká universita v Brně a zpříma pravil, že císař není správně informován. — Del. Biankinimu děl císař: Vy (Chorvati) děláte všade křik. Na říšské radě, na zemském sněmu a všude. — Co se nadělalo ze slov císařových v tisku německém, je jinde nevídáno. Tolik byzantinismu nikde na světě není možno než mezi rakouskými Němci. — Společný rozpočet vykazuje vydání 375 mil.; K na vojsko v Bosně a Hercegovině, nová děla a dodatečné úvěry r. 1903 24½ mil. K, okrouhle tedy na armádu a zahraniční ministerstvo 401 mil. K. Úhrada z cel 113·3 mil K, zbytek 279·3 mil. K rozvrhne se na Rakousko 65·6 proc. (183 mil K) a Uhry 34·4 proc. (96 mil. K). Zaplatíme tedy za velmocenské postavení říše a politiku maďarskou důkladně my, neboť vedle dvojnásobného podílu na kvotě, jenž připadá na nás, i většina příjmů celních jde z naší kapsy; obyvatelstvo Rakouska platí 80–83 proc. cel (94 mil. K), Uhři 17–20 proc. (19 mil. K). Celkem Rakousko zaplatí 277 mil. K, Uhry 115 mil. K na potřeby velmocenské.

V předvánočních schůzích delegací jednalo se o zatímním rozpočtu na leden a únor. Rozpočet byl ovšem povolen, ale proti hlasům

všech Slovanů (až na Poláky) a Vlachů. Ve schůzi 19. t. m. del. dr. Kramář v ostré řeči proti vládě pravil mimo jiné: „Každý člověk ví, kdo zrušil jazykové výnosy a přece jsme vždy v zájmu monarchie a v zájmu autority koruny dovedli bojovati jen proti vládě .. A proč byla nám vyčítána nenasytnost? Co pak my velkého žádáme? Nic jiného, než co jest nám zaručeno zákony. (Jazykovou rovnoprávnost, universitu, odbor. školy.) Musím říci, že takového názoru o živoucím organismu národním vůbec nepochopuji. Což pak nerostou všechny potřeby národa a což není stát k tomu, aby vyhovoval všem potřebám svých národů? .. Němci za svoji obstrukci dostali mnohem více než my za naši. Vy dostali jste své investice a dostali jste druhou dráhu do Terstu. Jak se vlastně měly věci s vodními cestami? Vždyt Vy (Němci) dostali jste za naši obstrukci dunajsko-oderský průplav. Praví se nám, abychom nechali obstrukce. Co by znamenalo upuštění od obstrukce dnes? Upuštění od obstrukce nevyhlašovalo by se nikde za projev státnické prozíravosti. — Bojujeme pro řádný parlamentarism a tudíž i pro změnu jednacího řádu, bez níž není parlamentní vlády, která by byla koncem samovlády nynějšího ministerstva.“ — Na velké temperamentní řeči dra Kramáře je zajímavo, že tento „dvořan“, jak mu neprávem přezdívají mladé strany, tak ostře polemisoval se známými projevy cerklu, což je skoro jako spálením mostů za sebou. Po našem mínění zbytečné, ježto ani v Rakousku projevy toho rázu nejsou mocnější než nutný vývoj živých organismů. Ale tím není řečeno, že by tak mnohé, co dr. Kramář řekl, nebylo bývalo na svém místě. Neradi však slyšíme z úst českých poslanců předstíranou starostlivost o velmocenské postavení říše a o jisté zájmy, ježto i když mluvčí vyslovuje subjektivní pravdu, nelze brániti, aby se takovým slovům nerozumělo špatně. To platí i o důkladné jinak řeči del. Kaftana o dualismu a rak.-uher. vyrovnání. — Ještě slovo k obstrukci. Dr. Kramář má pravdu, že Čechům nelze nyní od obstrukce upustit. Ale obstrukcí trpíme jen my alespoň více než Němci, ježto máme my nabývat, kdežto oni chtějí, aby zůstalo tak, jak nyní jest. Obstrukce Němců měla tedy smysl: zdržovati přirozený vývoj, jenž je na konec zbaví hegemonie. Obstrukce Čechů smyslu nemá, jako nemá smyslu, nadělá-li voj, jenž má postupovati do cizího území, před sebou záseků a nemůže s místa. Nyní i když by už chtěl, nesmí ani ty záseky odklidit a sedí jako v pasti! —

Školský. Jednota učitelek moravských, mající 268 členů, zahájila v květnu 1902 agitaci pro zrušení celibátu učitelek. K sebrání dat a materiálu určila si rok času, aby pak se definitivně proti celibátu vyslovila. Letos na valné hromadě pak učinila prohlášení, že považuje doprošování se u úřadů za povolení sňatků za ponižující a že se bude přičiňovati, aby na příště učitelky se vdávající byly pouze povinny škol. úřadům svůj sňatek oznámiti a své nové jméno ohlásit a víc nic. Ale jakoby tomuto rozumnému a spravedlivému snažení na vzdory, moravský sněm letos celibát učitelek zpřímá uzákonil, a tak stojí moravské učitelky před úkolem daleko těžším než dříve. Jednota svolala tudíž protestní schůzi, na níž podíl mělo 78 učitelek a 36 mužských hostí a schůze přijala jednomyslně resoluci: „Návrh (posl. Haupta), kterým se zbavují učitelky provdáním práva vyučovati a mimo to pozbývají nároků na pensi, majíce býti odškodněny nepatrným odbytným, omezuje naši svobodu osobní a zkracuje nás na našich právech. Proti tomuto ustanovení zahájíme ihned činnost, aby zákon, obmezující naše svobody byl co nejdříve zrušen a nahrazen zákonem spravedlivým. Ústř. spolek jednot učitelských béře tyto naše snahy za své a hodlá nás podporovati.“ — Jednotě zmíněné nastává práce za okolností nyní podstatně zhoršených. Nastává však i každému spravedlivému a rozumnému povinnost, učitelky podporovati ve snažení, aby nepřirozených a nespravedlivých pout byly zbaveny a to nejen v zájmu jejich, ale i v zájmu školy a výchovy.

Ozvuky a paběrky.

Opětně docházejí do českých listů v předvánoční době výstrahy, by sbírky ve prospěch chudé české mládeže v Rudohoří a rovněž dary k menšinám v Podkrkonoší nebyly zasílány jen na zdařbůh a napo-

vídá se, že sbírek a darů nehodným způsobem se zneužívá. Několik vychytralých lidí má prý se velmi dobře pod vějičkami vlastenectví a milosrdenství.

Proces Svatováclavské záložny. Tento proces nebyl ničím tak památný jako tím, že odhalil, co tichošlápství panuje na tom českém světě. Po velikých defraudacích předešlých, jmenovitě Winklerově v záložně mělnické, nemá už toho objevitelského významu, jaký měly první procesy záložen ské, jež otřásly blahou vírou v poctivé vedení našich záložen a v čistotu rukou v nich činných Proces ten jen potvrdil, co bylo již známo. Ale ukázal, jak dlouho lze u nás — a to ani ne — králům chodíti naze a sklízeti obdiv za krásné své šaty. Proces ten měl by podnítiti znovu k dotazu, kterak to, že v kruzích odborných a znalecký ch za tolik let a desetiletí nikdo se nenašel, — a že by v těch kruzích nebylo známo, jak nejistě jsou uloženy a jak spravovány jsou kapitály české, mysliti přece nelze — aby byl upřímně se o nápravu v čas zasadil? U nás, kde se mamonu tak klaníme, že člověk tak prázdný jako Ort zakoupil si několika zlatými na národní účely a světskou okázalostí uznání a úctu celého skoro oficielního světa českého a byl pochován za takových poct veřejných, jakých se nedostane tak hned někomu, na řádnou správu svěřených jmění jako bychom ani nedbali. Ze se záložnou Svatováclavskou je zle, vědělo se před deseti lety v kruzích zasvěcených a vědělo se to i na místech vysokých. A mlčelo se. Že Ort je marnivý chlubil, člověk bez ducha a srdce, vědělo se také. Ale nejen to. Naši tichošlápci mlčeli, i když záložna sháněla vklady, předstírajíc, že budou v ní uloženy daleko bezpečněji než kde jinde. A zasvěcení mlčeli, když Ort byl z kamaraderie anebo dokonce za dary pořízené z peněz zpronevěřených veřejně do nebes vynášen. Kdyby byl tehdy někdo, kdo Orta poznal a prohlédl, o něm vyslovil se veřejně tak, jak zasluhoval, byly by nejen spolky a nezasvěcenci odhlasovali resoluce proti opovážlivci, ale i zasvěcenci a tito nejzuřivěji. Ceský tichošlápek ve všech oborech života, hospodářského i politického i literárního, je vždy pro tu cestičku, která je pohodlná a něco nese. Kdyby bylo došlo v čas k tomu, že by byl někdo roušku se záložny anebo Orta poodhrnul, byli by zasvěcenci prostořekého dali na pranýř, ale z opatrnosti by mu byli pošeptali: Máte sice pravdu, ale nepovídejte to na mne! — Ještě jedno ovšem již známé poučení proces podává. Drozd byl duchovní a sepsal několik spisů obsahu náboženského a Kohout byl člověk velmi nábožný, docela bigotní. A přece zasedli na osudnou lavici obžalovaných a dostali největší tresty. Několikrát již, posledně, kdy šlo o případ Rectův, bylo tu řečeno, že katolicism pozbyl mravního vlivu na věřící. Potvrzují to i případy právě uvedené.

Oprava. V čís. 11. jest opraviti na str. 258 řádka 7. shora místo „jež“ — již; a v 2. odst. shora řád. 4. a 6. místo „prodeji“ — podeji (Aufgabe); — str. 259 sh. 4 odst. 6. ř. m. „přes 5 tun“ — (do 6 tun).

L. N. TOLSTOJ:

4. března roku 1901.

Les rubou, mladoučký ten les.
A sosny staré teskně, v zadumání,
jak v přepodivné předtuše se sklání
a hledí se starostí němých do nebes.

Les rubou. Proto-li, že tak se rozšuměl?
Že šumem radostným vše budil v přírodě?
Že mladým listím svým snad příliš časně pěl
o jasném slunci, o štěstí i svobodě!

Les rubou. V zemi zůstanou však semena;
po létech života pak mocnou silou
z nich vzroste opět stěna borů zelená
a bude šumět bratrskou zas nad mohylou.

Přel. Aul. Kurz.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praz

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 2. LEDNA 1904. ČÍSLO 14.

Suggesce.

Od několika let se v evropském mezinárodním žargonu nic jiného nedělá než stále a všude suggeruje. Máme suggesci v lékařství, ve vědě, v umění, ve všem, a když mezi vzdělanci zabrousí hovor do tak řečených vyšších oblastí, můžete sázet deset proti jedné, že co nevidět někdo začne suggerovat. Když to tak člověk všude slyší a čte, nemůže ani pochopiti, jak do nedávna lidé mohli mluviti, psáti a vůbec existovati bez tohoto výrazu. Zvukově krásné přece to slovo není; vždyť skoro upomíná na mlaskání hněteného těsta. Je tedy nějak zvláště výstižné? Vlastně původně ani to ne, neboť počalo se ho užívati v omezeném smyslu: namluviti něco osobě hypnotisované. Pak ovšem, jak to u takových modních, hojně užívaných slov bývá, vetřelo se na místo slov jiných a zatlačilo je. Tak znamená dnes suggesce tolik jako namluvení něčeho, vnuknutí, přemluvení, oblouzení, illuse (autosuggesce), přelud, klam. Označuje se několik starých pojmů jedinou novou vignetou a pak je arci přirozeno, že slovo se zhusta vyskytá. A v tomto smyslu můžeme směle jíti dále a říci, že celý náš život je jedinou velkou suggescí a autosuggescí, neboť z předpokladu, že život je illusí, byly vyvozeny celé filosofické soustavy (»Svět je má představa«). A chtěli byste bez suggescí, illusí žíti? Já ne. Tak už se s tím smiřme, že každý jednotlivec z nás má tuze málo osobních, vlastních, zdůvodněných náhledů, že myslí, hodnotí, chce, jedná a vůbec žije ne podle logických, v jeho přesvědčení založených zásad a norem, ba ani ne dle svých náklonností a tužeb, nýbrž dle toho, co chtějí a jak jednají kolem něho jiní, krátce, že je kusem velkého stáda, jehož vlivu úplně podléhá. Stejně v oboru smyslových dojmů jako psychických úkonů. Jsou známé experimenty na dovození suggestivní síly, které se prováděly dávno dříve než slovo to se stalo modou. Na smyslových klamech, vědomých i nevědomých, zakládá se řada uměleckých i jiných dojmů, a podléhají tu stejně snadno smysly aristokratické, »nervosní«, zrak a sluch, jako obhroublé, bez-

prostřední, čich a chuť. Někdo potřebuje v hospodě říci, že je pivo dnes špatné a jistě že několika lidem u stolu přestane chutnati; řekněte úmyslně, že v polévce je cítit petrolej a někdo ze společnosti vám to hned potvrdí. Neostýcháte-li se užívati k pokusům svých milých přátel, řekněte někomu, kdo má vzhled zdravý jako lesník: příteli, vy ale dnes nějak špatně vypadáte, schází vám něco? V hypochondru a člověku slabých nervů dovedou slova ta vzbudit skutečně pocit rozrušení a nevolnosti, a zatemní na okamžik i mysl jasnou, zdravou. A to jsou přece smysly, naši nejbližší a nejspolehlivější rádcové! Tím snadněji a častěji podléháme suggesci v životě duševním. Nedíváme se na nic svýma vlastníma očima, nemyslíme svými myšlenkami, u Komenského bryle mámení světského jsou alegorickým výrazem sedmnáctého století pro naši suggesci ve dvacátém století. Nejpůsobivějším nástrojem suggesce jsou noviny. Mluví-li někdo o »mém žurnále«, klame se; on »nedrží« noviny, ale noviny drží jeho. A i vy, samostatní, prozíraví, skeptičtí čtenáři všelikých neomylnických Nadžurnálů, kteří s pohrdáním pohlížíte na nízký dav hltavců »Národní Politiky«, podléháte také v přemnohých věcech suggesci svých listů. Ozve-li se na př. heslo »klerikalism«, víte, že jako svobodomyslník musíte beze všeho volati hrr na něj! ačkoliv od té doby, co jste se před svatbou zpovídal, vám sv. církev ani stéblo přes cestu nepřeložila, a ačkoli velebníčkové, s nimiž se osobně stýkáte, jsou skoro vesměs příjemní společníci, kteří hrají s vámi dardu, pijí pivo,rádi vypravují i poslouchají zelené anekdoty, přeci nemůžete si příležitostně nezahorliti proti jesuitismu a tmářství. A chcete-li býti osvětníkem podle nejnovějšího střihu, musíte si ob čas zakoketovat s protestantstvím. Dnes stojíme totiž ve znamení evangelické suggesce. Buď budou Čechové protestanty nebo nebudou vůbec. Vizte tam protestantské germánské, zdravím kypící chlapíky, a zde dekadentní románský brak! Kdysi chtěli českému národu vsuggerovati moskalofilství a pravoslaví. Suggesce se nezdařila, tak teď se to zkouší s pastory a už je to v radě Neomylných hotová věc: šibolet státního práva je nesmysl, ale ve znamení protestantismu zvítězíme docela bezpečně! Bude to skvostná podívaná, až jednoho krásného dne ten chudák český národ, katolickou hlízou veskrze prožraný, sklíčený, chabý, předstoupí, veden jsa ochotnými našimi diletanty před protestantského arcipastýře a odřekne se slavnostně těch svých špatných farářů i jejich dobrých kuchyní. Jen mám obavu, že nepodaří se nám obrozující evangelický fluid vsuggerovati dosti rychle, poněvadž naše zatemnělé katolické mozky ztratily dávno veškeru plastičnost a vnímavost pro náboženské formování. A pak mám ještě jednu pochybnost: protestantští národové jsou života schopnější, samostatnější, ráznější než katoličtí dekadenti; dobrá, budiž. Je však otázka, je-li toho příčinou protestanství, anebo snad naopak, protože je jejich povaha houževnatější, samostatnější, ráznější, vytvořili si takovou formu náboženskou,

která jednotlivce chce uvésti v bezprostřednější styk s Bohem. Ze Španěla neuděláte Angličana změnou víry a ostatně, kdo dnes chce reformovati národy pomocí náboženské suggesce, přichází pozdě o několik set let, neboť i nejmocnější hybné myšlenky lidstva ztrácejí časem svou suggestivní sílu. Ve znamení kříže obětovali kdysi lidé v Palestině své životy a dnes před ním nesundaji ani klobouk s hlavy. Naproti tomu je ku podivu, jak suggesce jména některých velkých mužů drží se mnohdy dlouho, ba časem i vzrůstá. Tak je tomu na př. u Goetha. Snad není a nebylo větší duševní autority než je jeho. Papežově neomylnosti se lidé smějí, Bůh-člověk Kristus udržuje v naší nevěřící době trosky své autority jen svou křesťanskou láskou, ale člověku-bohu Goetheovi netroufá si rouhati se smělec žádný. Nikdo se neodváží tvrditi, že Goethe v něčem se mýlil. »Goethe praví« je »autos efa« novodobého člověka, který nevěří ve světě na nic. Uctívání Goetheovo hraničí na fetišismus a suggestivní síla tohoto velikého muže na lidstvo našeho věku je skutečně bezpříkladná.. Pro náš národ mají takovou velkou suggestivní sílu na př. jména Havlíček a Palacký. Vedle těchto skutečných velikánů máme také veličiny samovnuknuté, autosuggerované, jejichž povýšenost vzniká sebepřeceňováním a odrazem zvětšujících zrcadel příliš ochotných přátel. Mohli byste na takové veličiny ukázati prstem, není-liž pravda? Ale nedělejte to, neboť soudíte podle suggescí dne a nevíte, zda v úsudku budoucna, až vliv suggesce dneška pomine, nebude dnešní harlekým velikánem a tak mnohý velikán harlekýnem. Lidé nechávají si vsuggerovati nejpodivnější věci: podrobujeme se stejně resignovaně suggesci nejnesmyslnější mody, často směšné i nepohodlné, jako podléháme pasivně suggescím efemerních proudů myšlenkových, které strhují s sebou všecku inteligenci, ač se někdy příčí zdravému rozumu, ba i elementárnímu pudu sebezachování druhu, jako kdysi sebevražedná filosofie Schopenhauerova nebo nyní chorobné nadčlověčství Nietzscheovo. Bývají to takové občasné záchvaty, kterým podléhá všecko šmahem, i ty nejsamostatnější, nejjasnější hlavy, jako by byly skutečně hypnotisovány. V jistých směrech vězíme v poutech suggescí nejen všeobecných, ale i trvalých. Abych uvedl jenom jednu: řady pokolení skláněly a sklánějí se pode jhem zastaralého a neúčelného režimu tak zv. klasicismu; nechává se nejnadanější mládeži cpáti do hlavy přítěž z větší části pro dnešního inteligenta nepotřebná, ač mnozí nepřestávají dokazovati, že by mohlo býti jinak a lépe. Suggesce starých tradic. Nejpatrněji jeví se její moc na prestyži, jakou má v životě šlechtický titul i na největšího theoretického demokrata. — Nejvíce se však suggeruje ve dvou směrech: v lásce a v umění. Láska vůbec spočívá všecka v suggesci a autosuggesci a kdyby lidé přestali si navzájem vemlouvati krásné lži a vemlouvati se sami do nich, byl by konec poesie erotiky. A umění? Hudba, malířství, sochařství, básnictví, které mívaly dříve různé vlastnosti, výraz-

nost, náladovost, svéráznost atd., ztratily je všechny a mají za to teď jen jednu universální: suggestivnost. Najmě to platí o nové hádankové lyrice, do jejichž mlhavých period musí si čtenář teprve všecko vsuggerovati sám a konati podobnou duševní práci asi jako kdyby luštil skrývačky. Jen že bývá obyčejně náramně těžko zodpověděti otázku: kde je poesie? kde je vtip? — Více než kde jinde podléhá obecenstvo v umění naprosto suggesci modních proudů, respektive kritiky; z kritiky se teprve většina lidí dovídá, byl-li kus v divadle pěkný či ne, smí-li se mu nová kniha líbiti, nebo má-li na ni hubovati. Dnes se přizpůsobují lidé tomu směru, zítra onomu. Před nedávnem se lidé secesi smáli a »nudle či tasemnice« jejích ornamentů byly vděčným předmětem slovných i grafických vtipů a ejhle! už se dostávají pěkně do jejího vleku, už se jim začíná docela dobře zamlouvat. Protože lidé si netroufají spolehnouti se na svůj vkus, nechávají si vsuggerovati co právě libůstka mody v umění poroučí. Tak na př. čtete knihu, která jedná o člověku, jenž patří dílem do ústavu pro slabomyslné (do oddělení pro nebezpečné), dílem do sanatoria pro léčení alkoholiků, jehož život je řada pitomostí, sprostot a ničemností, který se baví tím, že lidi insultuje, nebo tím, že přeřízne provaz, na němž je uvázán prám s lidmi na řece a vydá je tak z bezdůvodného uličnictví v zkázu; a při tom má čtenář pochopiti, že v tomto polozvířeckém mozku se ozývá touha po tajemství života a vrací se pořáde otázka »jak žíti?« Vašemu vkusu se to všecko oškliví, vašemu střízlivému rozumu se to všecko protiví, ale střezte se, říci to nahlas! Neboť »život a pravda sálá z této knihy .. je to ostrý, drtivý protest proti životní neucelenosti a slabošství«, a vám nezbývá než vzdychnouti, podrobiti se ve své poníženosti a pomysliti si, že nejste dosti vyspělí a silní, abyste pronikli »vysoce suggestivní (vidíte suggesci!) rysy kupeckého synka Fomy Gordějeva«. A podobně podléháte v divadle vlivu Ibsenových nordických mlh, jichž podivným zjevům často nerozumíte, Maeterlinkových suggestivních loutkových komedií a i Shakespeara — jaká hanba! — posloucháte spíše z piety, než požitku, poněvadž jeho hluboké myšlenky předvádějí se vám v rouše vašemu vkusu a nazírání vzdáleném, cizím. V koncertě naslouchátě kusům, na které jste byli znalci zvláště upozorněni a které vaše kontrapunkticky nevyškolené ucho žádnou vulgární melodickou lahodou nejímají a křečovitě potlačujete neodbytné zívání; procházíte obrazárny a díváte se pobožně na staré mistry dle toho, jak vám to Bädecker napovídá, okukujete Rodinovy výtvory, které sice nechápete, ale přec obdivujete, poněvadž se vám řeklo, že je to silný umělec — zkrátka nejde vám při žádném umění ani tak o váš vlastní, bezprostřední požitek, vyvolaný vaším vkusem a náklonností, jako spíše o to, abyste se od ostatního davu vzdělanců nelišili a snažíte se akkomodovati se okolí, provésti autosuggesci toho co vám suggeruje. Nad bezprostředním nazíráním, dojmem a

požitkem převládá cizí suggesce, člověk je všude pod vlivem tradičních předsudků, konvenčních lží, úcty před autoritou mody a před modními autoritami, krátce je „nesvůj", je třtina okolními, náhodnými impulsy se všech stran pohybovaná, a dokonce jako člen lidského stáda je to list bezvládně vichrem hnaný: duše davu jedná vůbec jen pod impulsem suggesce.

Tak jsem si chtěl suggesci dobrati jako modní heslo a vida, je vlastně k životu tak potřebna jako vzduch. Podlehl jsem suggesci suggesce. A je to tak dobře, neboť co by byl život bez suggesci, bez illusí třeba nejpošetilejších? Ostré a studené světlo skutečnosti by odhalovalo příliš nepříjemně hrany, srázy a nahoty života, nuže zahalme se měkkou, příjemnou mlhou suggescí, vždyť lidské štěstí v podstatě není nic jiného než suggesce, a proto suggerujme sami sobě pokud to dovedeme a jiným pokud si dají. Svět chce a musí býti suggerován, proto ať žije suggesce! *Candide.*

Z nové poesie.

A. Sova: Povídky a menší črty. Autor postavil knihu svou, v předmluvě, na stanovisko historické, a byl následkem toho posuzován v rámci minulosti již několikrát. Nuž ano, mají právo všichni, kdož prožili aktivně ono »hledání nových met«, vzpomenouti doby kvasu, mají možnost hlouběji vidět než my, kteří pouze studujem boje parnasismu s modernou s klidným pohledem na ně jako epochu odbytou, mají i sklon k návratům do milých let — mně však není nikdy zcela vhod hledět retrospektivně na dílo vstupující v současnost, mně důležitější je vždycky otázka: co nese s sebou i budoucnost? Tu jsem si kladl mimoděk při každé povídce, když mně ji předmluva již vnutila, pak teprve vynořovala se hlediska autorem vytoužená. Dvojí se mi tu objevovalo:

Povídky, které se obírají studiem a kresbou krátkých a rychle vrcholících procesů duševních v lidech jemně založených, které mohou tedy vyplynouti z tvůrčích chvílí našedších plnou resonanci v temperamentu autorově, ty vstupují do přítomnosti podruhé již čisty a zářivy svým osamocením vysokých vrcholků umění, jsou a budou živy, našedše mnoho věčně lidského v člověku. »Rozvíření samotářských strun" a některé »Lyrické vteřiny« jsou díla subtilní krásy, zří pronikavě v nitro cizí i vlastní, ba i v nitro myšlenky, za hranice obvykle přístupné, v spodiny, kde splétají se zjemnělé kořeny života, jež dotčeny rozechvívají neurčité sféry v duši a plní ji bezpříčinným zahleděním v neznámo; jsou modelovány nervosní vzrušenou rukou, jež nikde nedovoluje melodii rozzpívat se volným tokem, širokým dechem epiky, nesou se do křehkých linií melancholického neklidu nebo pathetické exaltace, jak právě všecka lyrická individualita So-

vova. Šťastné souznění tvůrce i látky dává jim dostihnouti vrcholů, jak jsem pravil.

Kdekoliv vybočil z této cesty, již nejraději bych nazval gotickou pro krátké a prudké vzklenutí linie dějové i psychické, všude je cítit boj, úpornou práci na zdolání předmětu; okamžitě pociťujem, že ocítáme se na svahu, a pozbýváme důvěry v suverenní sílu a bezpodmínečné vítězství jeho. A tam hledáme tedy příčiny historické, jež by vrhly světlo na příčiny kolísání, na někdejší ovzduší autorovo a styky jeho s ním.

»Kasta živořících«, rozměrně basovaná na studiu celé typické vrstvy společenské, rozvíjející se v dlouhém období časovém, žádala klidné ruky a širokého rozmachu ku svému provedení, nenašla jí, nemohla jí najít, a proto se rozběhla v mosaiku scen a drobných psychologických erupcí, jichž kontinuita je porušena, nevypracována. „Příčina strastí« zůstala mu svou naturalistickou tvrdostí cizí a nevyznívá nikde tak zcela plně, jak asi toužila. V »Anně« je velmi citelno rozdvojení: Anina a Ronzova duše, zjemnělé a přístupné intimním vibracím, jsou plny sešeřelé barvitosti osudového smutku, staří pak dissonují příkrými scenami vnějškové hrubosti a ruší silně, a není mezi nimi přechodu, nemají společného tonu základního, jenž by je pojil v harmonický akkord.

Tyto pieçy vcházejí předurčeny zániku a zapomenutí — škoda, že i s mnohými partiemi krásnými (v Anně); nesou s sebou v dnešek blízký ještě jejich aktuelnosti, omluvu průkopnických pokusů a pak, „zachování některých rysů profilu autorova«. V obojím směru mají svou pěknou historickou cenu. Kolik se tu zjevuje cílů ideových, kolik směrů rozvíjejících se paralelně — a ku kolika z nich Sova zamířil! Neklidný syn neklidné doby je vytvořil, ale zůstal vždy uměleckou osobností, jež sice podléhá vlivům nehotového ovzduší, je plastickou pro všecky jeho vnitřní bouře, však nepodlehá jim nikdy zcela; vždy zachovává svou sílu a vtiskuje každé jejich resonanci pečeť svou. A ještě něco, třeba to páchne moralistní tendencí. V »Povídkách« objevuje se Sova jako umělec pracující nejen na předmětu, ale i na sobě samém; volba nesourodých někdy sujetů, snaha prohlédnout až ke kořenům dobových hnutí společenských a vynaložení velké energie na dosažení relativně nejmožnější čistoty jejich formalní, vyžadovala jistě píle a poctivosti umělecké a svědčí, že byl si vědom, kam zamíří později, a že se připravoval, číseloval dlouho. Ale to je jen poznámka, z níž nechci činit závěrů nijakých.

Zajímavá podoba se nahodile vyskytla mezi Sovou a knihou následující, malou a mladou: Julia Skarlandta Kniha veršů. Historický úvod. Staly se modními pojednou předmluvy; starší v nich odtínají minulost od nynější své podstaty, a mladí hlásají, že jinam jdou, než všichni před nimi. Je toho třeba opravdu? Je toho třeba na př. u knihy právě této, když není dílem věštícím novou epochu? když značí pouze odvrat s cesty

začaté, ne však ještě objev nové? — Jak při všech rozchodech uvázly i v ní sledy myšlenek, slov i koncepcí autorem kdys milovaných; v přílišné zas snaze po novém někdy zaběhl až v stopy dávno před modernou šlapané, do nichž jej vlákal jas prostého slova, a zřídka jen nalezl směr svůj, v jehož správnost věří. Bylo by škoda, kdyby v té víře ustrnul tak zcela, byloť by škoda fondů jeho, jichž bohatství technické nedá se popříti. Vždy zachovává technickou čistotu měkkého, plastického verše, v číslech svých nejplněji. Ovládá nálady tiché, tony zvučící přidušeně pod sordinami snivosti, je poetou nikoliv radosti ale tesklivosti života, jež byla častěji již zpívána, tak i líp a hůř, se slovnými pouze rozdíly; proto pravím: škoda, kdyby ustrnul. Nevýbojně zpívá, měl tak i přijít vzdálen proudu bojujících, měl zůstat v ústraní samoty, jako v ní snad zůstane individuelním životem tvůrčím, jenž při vší své sympatičnosti nemá v sobě posud toho, co hledám vždy při novém směru: nemá ještě nového, dnešku lépe odpovídajícího stanoviska ideového, s něhož by hleděl v proud vnějšku, s něhož by promítal svět objektivní v sebe a ze sebe pak v krásu měnil. Odhodil starý šat, však duše ještě nenalezla cíle cesty nastoupené.

Dvě knihy z nejmladších probírám nyní, když tě jsem již začal sestupně, knihy, z nichž jedna zvedá se v některých částech aspoň myšlenkově nad průměrné zjevy poetických sešitků, druhá zcela v jich úrovni zůstává. J. Šamalova Mladá duše hovoří o hledání cesty k životu „s výšin osamělých," buduje na novém programu, zatím ovšem jen slovem dobré vůle, plným nejasu a nahozeným polo neuvědoměle mezi řady veršů psaných bez vnitřní nutnosti, naivně vyprávějících o ničem či opakujících. — Intimní tragoedie Arnošta Ráže nemá ani toto. Mlad zoufání nad hořkostí života, toť tragika budící útrpnost, poněvadž příliš je jisto, že nevyplývá z nitra ale z rozkazu mody, ke všemu ještě mody zastaralé. Co značí pak něco plynné rytmisace, když nemá obsahu a v této dokonalosti je majetkem příliš mnohých, kteří nejsou poety (třeba že takovým sešitkem také zkusili se vyšinout)? Kdyby aspoň símě myšlenky, símě úrodné snahy neslo každé to dílko s sebou, jako kniha Samalova, bylo by lze radostněji o nich hovořit a budovat z nich perspektivy do budoucna. Takto? Člověk se ožene proti efemerce, líto mu práce i na ten pohyb odpudivý, a učí se hledět skepticky, ač třeba právě nyní oka radostnějšího.

B. Sokol.

Nešťastný Goethe.

Kdysi mi pravila jistá prozíravá berlíňanka: »Nemám Goetha ráda, příliš mne upomíná na Pavla Lindaua. Nemiluji takových mírně veselých, věčně steinych lidí, kterým se nikdy nedaří špatně!« Bude se to zdáti paradoxní. Já to však dovedu

pochopiti. Tento Goethe, jak se mu učíme ve škole, ten olympický, nezkaleně zářící, nikdy mysli nepozbývající, klidně vznešený, tento nelidský Goethe musí skutečně býti podezřelý každé hlubší a toužící povaze. Jest však jenom bájí germanistů. Ti si vymyslili Goetha, který asi tak odpovídá dílům své zralosti. Jsou to totiž špatní psychologové a domnívají se, že básník ve svých pracích vyjadřuje bytost a nálady, jež v životě má. Ale tomu tak není, básník právě vyjadřuje, čeho se mu v žití nedostává. Jest v pracích svých takým, jakým by rád byl v životě. Překonává se v nich a stává se tím, po čem touží. A jako pochopujeme vznešenost a úměrnost starých soch, když si uvědomíme bídu, zlobu, hysterii starých Řeků, právě tak dovede jen ten, kdo dříve viděl Goetha rozhněvaného, poznati teprve krásu jaře dobrotivého.

»Bylo viděti na něm, že spočívá v sobě samém a že jest povznesen nad chválu i hanu,« pravil o něm Eckermann a Schiller napsal: »Zatím co nám ostatním jest namahavě sbírati a zkoušeti, abychom ponenáhlu vůbec něco svedli, on jen lehce zatřese stromem a napadá mu nejkrásnějších, zralých a těžkých plodů.« Také Grillparzer jej podobně líčí: »Vypadal zpola jako král, z pola jako otec.« Avšak již pozoruje, že »měl něco nekonečně pohnutlivého.« Snad vycítil, co ho to asi stálo, aby se stal »králem« a jak těžce byly vybojovány ta lehkost, ten klid, ta jistota.

Než se prozápasil k tomu, aby se takovým zdál, jakým byl by rád byl, máme jej vypodobněného zcela jinak. R. 1779 píše paní Schlosserová Jacobimu: »Goethe je snad dobrý a hodný, i veliký, jen v lásce není čistý a není k tomu vskutku dosti veliký. Je v něm mnoho kalného, co v něm krouží a víří a proto nelze mu té stránky, v níž láska vlastně spočívá, míti jasné a klidné. Goethe není šťasten a štěstí ztěžka dojde.« Z téže doby čteme o něm v jednom dopise Wielandově: »Na štěstí se hodilo, že tento skoro vždy zběsilý člověk toho dne byl právě v nejlepší receptivní náladě a tak zábavný jako šestináctileté děvče.. Několik dní na to sám se přiznal, že snad ani za tři léta nepoštěstí se mu opět takový stupeň receptivity a otevřenosti každého smyslu pro opus huius furfuris et farinae.« V listopadu 1779 navštívili Lavater s knížetem a Goethem Bodmera, a ten vypravuje: »Když jsme stáli, postavil Lavater Goetha přede mne a pravil mi, abych se podíval na obočí, čelo a ústa (vše vlastní terminologií), není-li viděti zlého člověka.« Paní Herderová napsala 1788 svému muži: »Goethe mne z pravidla navštěvuje ob den. Byl tu včera odpoledne. Jest skoro jako chameleon: dnes by mne na rukou nosil a zítra sotva že pohlédne.« R. 1806 viděl jej Štěpán Schütze ve společnosti u Johanny Schopenhauerové: »Bylo z toho až zle, viděl-lis jej, jak rozladěn vešel a přecházel z kouta do kouta.. Zvláštní bylo, žes jej spatřil téměř pokaždé v jiné náladě, tak že, kdo se na poprvé domníval, že ho již úplně poznal, za nejbližší příle-

žitosti si musil přiznati, že mu Goethe unikl. Viděls brzy smířlivě uklidněného, brzy nevrlostí odstrašujícího (také hoře obyčejně se u něho projevovalo nevrlostí), brzy osamujícího se, mlčelivého, brzy výmluvného, ba hovorného, hned epicky klidného, hned — ovšem řidčeji — ohnivě rozníceného, nadšeného, dnes ironicky žertujícího, čtverácky škádlivého, jindy opět hněvivě hubujícího aneb zase pyšného Goetha.« A když jednou předčítal, vypravuje dále Schütze, Calderonova vytrvalého prince, byl prý »při scéně, v níž princ jako duch svítí pochodní na cestu přicházejícímu vojsku, tak uchvácen krásou tohoto básnického díla, že prudce vrhl knihu na stůl, až spadla na zemi.« Avšak rovněž tak uměl dětinsky se radovati, bylo-li cos »bohaprázdného« ve výmarských lidových hrách, co »v jeho ústech platilo jen za chválu.«

Není šťasten a sotva kdy šťasten bude, tento člověk vždy popuzený, téměř jako chameleon, brzy nevrle odstrašující, brzy bohaprázdně rozradostněný, ve všem prudký, ve všem extrémní a denně jiné, jak praví v jednom dopise pí. Steinové, »vnitřní pohody« — ovšem to není onen Goethe, kterého nám nakreslil dobrý Eckermann. V úterý dne 10. června 1823 navštívil Eckermann po prvé Goetha, kterému stalo se v těch létech zásadou, že »člověku, jenž svými vášněmi a osudy ztrudnomyslněl, jest třeba jasu a obveselení.« Tak upoutal k sobě toho učelivého mladého muže, aby mu popřál pokochat se pohledem dokonalého vzdělání a tak »vylil rozkoš vlastní kultury na potomky.« Ukázal se mu tak, jak si přál mezi Němci dále žíti a dále působiti, aby tomuto vášnivému a tesknému národu pomohl k světlejší a pokojné kultuře. »Ve svých citech veselý a mladý jako rozpuk jara, ve slovech starý moudrostí«, tak podán pozornému národu, doufal snad, že mu vštípí ctnosti krásných mravů. Proto se vždy před Eckermannem, jak bychom asi dnes řekli, »stylisoval«, totiž jak se domníval, že by ho Němcům bylo třeba. Přece však často postřehujeme brzy jeho hněv, brzy jeho žal, a nechť se sebe více nutil do klidu a převahy, vždy, vždy »patrný je nad jeho duší tichý, smutný tah.« (Také toto slovo jest z listu pí. Steinové.) Stále týž nářek na jeho hlubokou osamělost: »Můžete si nyní pomysliti, jak smýšlí massa a jak vlastně jsem stál vždy osamocen.« Podobně stojí v Polním tažení: »Nemůžete si pomysliti člověka osamělejšího, než jakým já tehdy byl a to dlouhý čas.« A podobně praví jednou ku kancléři Müllerovi: »Meistr jest důkazem, v jak hrozném osamocení byl sepsán.« A opět vzpomínky na doby »kdy jsem usínal v slzách.« A opět ten stesk, jak »opravdu špatně daří se nám starým Europanům.. Měli bychom si často přáti, abychom se byli zrodili jako t. zv. divoši na některém z ostrovů jižního moře, abychom aspoň jedenkráte užili lidského života čistě, bez té falešné jeho příchuti. Vmyslíme-li se v trudné náladě hlouběji v bídu naší doby, často se nám zdá, že svět dozrává k soudnému dni. A zlo se kupí s generace na generaci! Ne dosti na

tom, že jest nám trpěti za hříchy otců, zůstavujeme ještě tyto zděděné zločiny také svým potomkům rozmnoživše je svými.« A pak hlásí se tak divné věty: »Ostatně, člověk je nejasnou bytostí, neví, ani odkud, ani kam jde, ví málo o světě a nejméně o samém sobě. Neznám sebe také a Bůh mne toho také chraniž.« A konečně zcela hrozné přiznání: »Vždy mne vynášeli jako člověka, štěstím obzvláště obdařeného; také si nebudu naříkati a běh svého žití haněti. Ale v podstatě to nebyla než námaha a práce a mohu zajisté říci, že za 75 let života radosti měl sotva čtyři neděle.«

Zelter byl snad jediným člověkem, kterého měl Goethe opravdu rád. Viděl, že je hluboko pod ním, ale často asi mu tajně záviděl, poněvadž tomuto řádnému »muži světa, rozkoše a cestování« bylo dopřáno, aby zůstal vždy stejný. Dobrý ten Berliňák statečně se ohánět, ne však více, než pokud bylo třeba, aby účinků toho sám také užil. Vida, jak se mu vše kolem daří, jemu oddanému jen úkolům dne, snad mu vskutku připadal jako muž činu, vždy pohotový někomu prospěti a pomoci. Vedle něho připadá si jako poustevník, »pohřížený v přemítání a pozorování, obětující přítomnost, oddaný budoucnosti", a zatím co onen »vírem velkého královského města stržen«, přece si zůstane vždy jistý, jemu třeba je klidu své zahrady, »aby se sebral, sjednotil a oduševnil pro mnohé dobré úkoly«. Vzdychá: »Tak mi je, jakoby i dobří a znamenití lidé v některých dnech, za jistých okolností byli zakleti k neplodnosti.« A jindy, mluvě o Molièrově Misanthropu: »Ovšem že to (Molière) vyňal z vlastního nitra, že líčil vlastní vztahy k světu; ale jaké vztahy! Ty nejvšeobecnější, jaké jen existují. Vsadil bych se, že jsi se přistihl při činu více než jedenkráte. A nehraješ tutéž roli vůči svým denním společníkům? Jsem dosti stár a přece jsem to nepřivedl tak daleko, abych usedl po boku epikurejských bohů.« A jednou, podléhaje téměř mukám bezvýsledného zápasu: „Kdyby člověk nebyl zaklet od přírody ve svůj talent, bláznů aby si nadal, že si po celý dlouhý život jen novou trýzeň a nové námahy přidělává.« Avšak nikde netyčí se nešťastný ten Goethe tvrději a mocněji jako v rozmluvách s kancléřem Müllerem. Kancléř na jednom místě poznamenává: „Nové naučení, jak je těžko, obcovati s Goethem.« Brzy je »zamlklý a churavý, skleslý a nemluvný«, »ne v dobré míře«, a »nic není horší, než býti s ním, když upouští každou nit hovoru anebo ji trhá, na každou otázku odpovídaje: „Dobří lidé! Není jim však pomoci!« nebo „o to byste se mohli přičiniti vy mladí, já jsem na to již příliš stár« a když dlouhé pausy vyplňuje samým »Hm! Hm!« a hlavu sklání jako v rozespalosti; brzy »vášnivý a odpuzující« v »náladě grobiána« anebo docela v té »trpce-humoristické náladě a sofistické hašteřivosti, již si tak někdy třeba dát líbit. Jak je trapno patřiti na vnitřní roztříštěnost takového muže, viděti jak ztracená rovnováha jeho duše nedá se znovu zjednati ani vědou ani uměním bez nej-

úsilovnějších zápasů, a jak nejbohatší zkušenosti životní a nejproniknavější ocenění světa nemohou ho před tím ochrániti. Tak zahrabává se ve svou »jezevčí díru«. Vida, jak se »protluče« v nesmírném odříkání: »Netoužím po rozkoších světa, jen kdyby mne také ušetřil svých bolestí!« A »jeho všechno chování« jest jen dokladem »neuspokojeného, velikého snažení, jakési vnitřní desperace«. A slyšíme-li, jak jednou praví: »Člověk neměl by opomenouti býti stále v náladě vznešené, aby odolal sklíčenosti,« rozumíme teprve, že »olympický« Goethe se zrodil ve hroznych strastech onoho nešťastného.

Olympický Goethe našich germanistů nemůže nám pomoci. Nechápeme ho, tím živěji jen cítíme vlastní boly. Avšak onen nešťastný nechť jest nám útěchou: učiť, proč lidstvu dána trýzeň, a jím učíme se chápati slovo Hebbelovo, v němž je obsaženo snad všecko tajemství: »Co nazýváš mou nemocí, jest zároveň pramenem mého, jakož i každého vyššího života. Nikdy jsem neměl zvláštního smyslu pro to, co lidé jmenují štěstím, a pozbývám ho víc a více; za to mám někdy chvíle, jež mne zasypávají neobsáhlým bohatstvím vnitřní plnosti; pak ujasní se každá záhada, cítím se ve své hodnotě a své síle, poznávám, že mé největší bolesti jsou jen porodními bolestmi mých nejvyšších požitků«.

Z »Dialog vom Tragischen« př. A. O. *H. Bahr.*

Výsledky úrazového pojišťování.

Ministerský předseda dr. Körber jako správce ministerstva vnitra předložil říšské radě, než byla odročena, zprávu o statistice úrazové za rok 1901. Ačkoli v úvodní části přiznává, že v uvedeném správním roce nevykazuje vývoj úrazových pojišťoven nic pozoruhodnějšího, přece jen zpráva zasluhuje jisté pozornosti.

Dozvídáme se, že odborné vyšetřování a přehlížení teritoriálních pojišťoven úrazových, v němž byla v předchozí zprávě zmínka, bylo již ukončeno. Toť se ví, že setkala se s uspokojivým výsledkem. Odborní orgánové rozpoznali, že úrazové pojišťovny jsou prý účelně přizpůsobeny potřebám interesentů, pokud to ovšem připouští nynější úrazový zákon. Tato výhrada jest povážlivá. Úrazový zákon rakouský, jak známo, připouští velice málo, ale to právě se považuje v Rakousku za vrchol dokonalosti, když se automaticky provádějí zákony, třebas byly sebe chatrnější. Není v Rakousku vůbec myslitelno, aby špatný zákon byl praxí jaksi korigován a vylepšován.

Finanční situace úrazových pojišťoven, zejména těch velkých (Praha, Vídeň), byla málo uspokojivá. R. 1901 jevil se u všech úrazových pojišťoven, počítaje k ním i úrazovku rakouských drah, schodek 4,505.921 K (vydání 36,669.118 K,

příjmy 32,163.197 K). Úrazová pojišťovna v Praze měla schodek 1,615.304 K, ve Vídni 1,822.461 K. Nekrytý schodek u všech teritorlálních pojišťoven činil úhrnem 31,883.461 K, u pojišťovny úrazové v Praze 14,212.410 K (40·9 procent krycích kapitálů a reserv). Zpráva zaznamenává s povzdechem, že nová úprava tarifů z r. 1900 nedovedla schodek zadržeti. Přes to však vláda nepodniká ničeho, aby zákon úrazový byl změněn ve své podstatě a finanční hospodářství úrazových pojišťoven postaveno na zdravý základ. Nejhůře jest po stránce finanční situována úrazová pojišťovna v Praze, táž pojišťovna, která jest jednou z »držav« německých. Příspěvků přijaly teritoriální pojišťovny úrazové 17,603.556 K 30 h., o 255.116 K méně než v roce předchozím, úroky vynesly 2,781.858 K 82 h., o 294,696 K 54 h. více než r. 1900. Na požitcích úrazových bylo vyplaceno celkem 11,280.864 K 36 h., oproti roku předchozímu o 1,074.906 korun 71 h. více. Úhrnné správní výdaje páčily se na 2,627.934 K a tvořily 9·3 procent pojišťovacích příspěvků. Poměrně nejmenší náklad má úrazová pojišťovna rakouských drah, což vysvětluje se tím, že k ní přísluší málo, ale za to velkých podniků, kdežto teritoritální pojišťovny zabývají se četnými, malými a středními podniky. Nicméně i při vší roztříštěnosti podnikové, dlužno vytknouti, že by správní náklady teritoriálních pojišťoven mohly býti značně menší, kdyby správa byla zjednodušena a kdyby úrazovým pojišťovnám nebyla ukládána břemena, která jim rozhodně nepatří (jako ku př. příspěvek na živnostenské inspektory).

Zajímavou kapitolou jest stavba dělnických domů. K praktickým výsledkům dospěla nejdříve úrazová pojišťovna v Terstu. Na větší rozloze pozemkové nedaleko Terstu vystavěla 22 jednotlivých domů dělnických se zahrádkami. Tyto domy obsahují 192 bytů, sestávajících ze světnice, dvou komor a kuchyně nebo ze světnice, komory a kuchyně. Náklad páčil se okrouhle na 790.000 K. Poněvadž r. 1901 obnášela činže 35.500 K, zúrokoval se investovaný kapitál $4^1/_2$ procenty. Úrazová pojišťovna ve Štýrském Hradci vystavěla dělnické domy v Eggenbergu u Štýr. Hradce nákladem 230.000 K, v Lubně nákladem 456.000 K a chystá se vystavěti je i v Celovci. Úrazová pojišťovna ve Vídni zřídila r. 1899 ve Floridsdorfu 6 dělnických domů o třech poschodích. Domy tyto, jichž náklad páčí se na 300.000 K, poskytují čtyrprocentní zúročení.

Jeden z domů určen jest pouze pro svobodné dělnictvo. Uvedené pojišťovny úrazové zakládaly dělnické domy v krajinách průmyslově rušných. Účel této snahy jest jasný. Zcela opáčný princip zvolila si úrazová pojišťovna v Solnohradě. Usiluje o výstavbu dělniských domů na nezalidněném venkově. Pojišťovna koupí pozemek, vystaví na něm obytný dům a předá jej průmyslníkovi, který mimo kvotu amortisační zabezpečí pojišťovně 4procentní zúrokování investovaného kapitálu. Jiné úrazové pojišťovny, mimo uvedené, doposud nepřikročily ku stavbě dělnických domů. Brání jím v tom nepříznivý stav

finanční, což v první řadě platí o úrazové pojisťovně v Praze.

Jaký poměr byl do opravdy mezi úrazovými pojišťovnami a interesenty dělnickými, ukazuje nejlépe činnost rozhodčích soudů. R. 1901 bylo u nich podáno 6063 žalob, o 955 více než v roce předchozím. Porovnáme-li počet žalob s počtem úrazů, které podmiňovaly odškodné, ukáže se, že na čtyry úrazy připadala jedna žaloba. Každý čtvrtý dělník domáhal se svých nároků žalobou. To mluví tak zřetelně, že nepotřebuje komentářů. Vedle něho jest tvrzení, že úrazové pojišťovny jsou přizpůsobeny potřebám interesentů, pouhou chlubnou frasí.

Co do rozsahu úrazového pojišťování dlužno poznamenati, že roku 1901 bylo pojištěno 98.482 živnostenských podniků s 1,725.582 dělníků (průměrně). R. 1890 bylo pojištěno 53.193 podniků živnostenských s 893.324 dělníků. Během desítiletí se počet pojištěného dělnictva zdvojnásobnil. Vedle toho pojišťování úrazovému podléhaly podniky zemědělské, v kterých se používalo strojů a pojištěno bylo osob 241.500 r. 1901 a 78.133 r. 1890.) U všech podniků živnostenských a zemědělských byla započítána mzda v obnosu 1199·3 milionů K, oproti 473 mil. korun r. 1890. Z číslic těchto jest mimo jiné viděti, že průmysl zmohutněl. Jiná jest ovšem otázka, zda-li vzrůst úhrnné summy placené mzdy zvýšil nějak podstatně životní úroveň dělnictva. Na tuto otázku nelze kladně přisvědčiti. Průměrná denní mzda jest vykázána obnosem 2·74 K; tento obnos dojista nestačí k jinému než k uhájení nahého živobytí. U textilního dělnictva jsou vykázány mzdy (1·95 K průměrně denně), které ani na to nestačí. Tato smutná skutečnost zobrazí se i ve statistice úrazů. Dělnictvo s malou, nepatrnou mzdou, dělnictvo nedostatečně živené, zmalátnělé a vysílené, podléhá nejvíce úrazům. U dělnictva textilního jsme napočítali r. 1901 celkem 271.352 úrazů, počet, jehož nebylo dosaženo u žádného druhého odboru výrobního. O souvislosti mezi malými mzdami a početností úrazů není ovšem ve vládní zprávě ani zmínky. Cifry však na ni ukazují samy.

Na konec statistika úrazů. R. 1901 bylo ohlášeno celkem 81.605 úrazů. Smrtelných bylo 995, nejvíce v obvodu úrazové pojišťovny pražské (248). Na 1000 plně zaměstnaných dělníků připadalo jich 6·7. Úrazů, které měly za následek trvalou neschopnost ku práci, bylo 6334, kdežto úrazů, jež měly za následek jenom dočasnou nezpůsobilost ku práci, bylo až 16.805. Smrtelné úrazy postihly 962 mužů a 33 žen. Zbylo po nich 601 vdov, 1160 dětí a 50 ascendentů. Jak viděti, zůstaly na bojišti práce spousty obětí. Koncem roku 1901 bylo vypláceno 55.710 rent v obnosu 9,555.574 korun. Průměrná roční výše jedné renty u teritoriálních pojišťoven úrazových byla 156·81 K, u pojišťovny rakouských drah 669 K. *J. Vorel.*

Moderní stoupenci Husovi.

P.

Jisté jest, že spolek Gustav-Adolfský, když podporuje zřízené (byť i Evanjelickým Bundem ve znamení hesla „Los von Rom“) sbory německé, koná sice jen to, k čemu dle stanov svých, rakouskou vládou schválených, jest oprávněn, avšak taktéž jisté jest, že touto činností svou podporuje propagování protestantismu mezi německými katolíky v oněch zemích rakouských, po jejichž vtělení v říši německou touží propagátorové hesla „Los von Rom“, a že tudíž touto činností svou spolek Gustava-Adolfa koná práci pro krále pruského, při čemž jest věcí naprosto lhostejnou, zda-li práce tato jest, jak představ spolku v okružníku svém tvrdí, pouze výsledkem a nikoli též účelem činnosti spolku toho. Dále jest jisto, že spolek Gustava-Adolfa i teď koná sice pouze to, co konával dříve, avšak co dříve bylo věcí nevinnou, nyní — následkem nadešedších bez všelikého spolupůsobení spolku toho okolností — věcí nevinnou není. Jisto jest konečně, že spolek Gustav-Adolfský ocitnul se v posici — arciť jen na první pohled — svízelné a jakoby v jakési collisio officiorum, avšak již vzhledem na krásný jeho a naprosto správný úkol: skytati bratrské pomoci náboženským sborům evanjelickým*) (a nikoli politickým sborům quasi-evanjelickým) jest spolku tomuto, za nynějších okolností zaraziti činnost svou v Rakousku potud, pokud jí koná práci pro krále pruského, neboť jako v prosbě „Chléb náš vezdejší dej nám dnes“ není míněn pouze pokrm, tak i v příkazu Kristově (Mat. 22, 21): „Dávejtež“ (a tudíž i nechejtež!) „tedy, co jest císařovo, císaři“ nejsou — trvám — míněny pouze daně.

Jelikož ti, kdož ve znamení hesla „Los von Rom“ přestoupili z katolicismu k protestantismu, podali důkaz, velmi četným lidem zřejmý, že přestup k protestantismu jest jim jen prostředkem k dosažení cílů jinorodých a že tudíž nábožensky jsou naprosto indiferentní a že nikdo z nich nesešílí, nedostane-li se mu stolu Páně pod obojí, jest věcí nesnadnou, věřiti, že spolek Gustava Adolfa v hnutí „Los von Rom“ viděti může hnutí jen náboženské a že práce jeho pro krále pruského jest, jak již řečeno, pouze výsledkem a nikoli též účelem činnosti

*) Tak na př. založil spolek Gustava Adolfa pro faráře, ženy a děti jejich pensijní ústav, jenž přejde aneb již přešel ve správu c. k. vrchní církevní rady. Dosud totiž sloužili a slouží farářové evangeličtí nejen za platy z pravidla velmi skrovné, často bídné, nýbrž i bez nároků na pensi. Na příklad uvádím ze schematismu, vydaného c. k. vrchní církevní radou r. 1886, příjmy faráře malé jedné církve na Moravě o 546 duších (z nichž na rodinu farářovu připadalo 13): plat 210 zl, pak 20 měřic pšenice, 6 měřic žita, 30 mázů sádla, 3 vědra vína, 4 sáhy dřeva, užívání 4 měřic pole, svobodný byt a štolové poplatky.) Že přes to studující volí též povolání toto, toho hlavní příčinou jest nikoli snad vřelý cit náboženský, nýbrž okolnost ta, že evangelickým theologům rakouským dostává se podpor, ve Vídni na př. obědů, v Německu stipendií a ve Škotsku i celého zaopatření. — Hinc et illae laudes.

jeho; avšak já pro svou osobu to věřím bez mučení. Jelikož však v případě tomto nelze odděliti náboženský nátěr od politické podstaty věci a jelikož výsledek činnosti spolku Gustav-Adolfského, věnované nátěru tomuto, jest de facto prací pro krále pruského, pokládám za jedině správné — se vším důrazem pravím: za jedině správné — se strany spolku toho, aby, jak již řečeno, zarazil činnost svou v Rakousku potud, pokud jí koná práci pro krále pruského; a vzhledem na ostatní krásnou a blahodárnou činnost spolku Gustava-Adolfa v Rakousku přeju si, aby tak učinil dříve, než vláda, dalším vývojem věci donucena, zarazí tuto část činnosti jeho a po případě — na př. k vůli zjednodušení věci — snad i činnost jeho veškeru. Dlužno, jako všude, přihlížeti i tu k tomu, že časy se změnily a že časy se mění a i zde dbáti toho, aby horší prvních nebyly dnové poslední. — (Jako na zavolání vydal ústřední představ spolku Gustava-Adolfa okružník, datovaný v Lipsku dnem slavnosti reformační, t. j. 31. říjnem 1903, v němž vyzývá veškeré hlavní a pobočné spolky, aby k odstranění zvlášť veliké tísně několika sborů v Čechách, zaviněné nerozvážnými a příliš nákladnými stavbami kostelů, napomáhaly průměrným příspěvkem 50 marek — v Rakousku může to být i 60 korun — po dvě léta jdoucím. Mají tudíž čeští evangelíci již teď příležitost a jakožto členové spolku Gustava-Adolfa i jakousi povinnost, fedrovati i mimořádnými příspěvky, t. j. i z přímá, práci pro krále pruského v Čechách. Divná to, byť i nezáhadná, situace lidí českých, a — nikoli závidění hodná.) —

(Za této příležitosti ve známost zde uvedu zajímavou, v jiném arci směru, a velmi charakteristickou událost, jež sdělena mně byla z úst o věci dobře informovaných. Chudý — hmotně! — sbor evangelický N. reform. vyz. v Čechách vznesl ku spolku Gustava-Adolfa prosbu o pořízení nádobí kostelního. Prosbě bylo vyhověno, a když kýžené nádobí přišlo, pojednou stará hrdost česká vzňala se v srdcích zástupců sboru toho — patříť sbor tento k oněm, o nichž v článku „Práce pro český rozum a pro českou duši“ praví autor jeho dr. Herben („Čas“ ze dne 26. července, č. 202, str. 1.): „.. a v našich evangelických sborech je historická českost vtělená, proniklá do kostí a morku“ — a tiže lidé, kteří prosili německy, po splnění prosby děkovali česky. — Bohatýři!) —

7) Ve příčině motivů, bezvadnosti, oprávněnosti a úspěšnosti listu Duškova bylo vedle toho, co pravil Dušek ve své, zde již in extenso podané listu toho obraně („Čas“ ze dne 26. července, č. 202, str. 2.), se strany Časistů uvedeno ještě, co následuje:

a) V „Čase“ ze dne 29. července č. 205, čteme ve zprávě o protestní schůzi podřipských evangelíků v Krábčicích ze dne 26. července (str. 3): „Referent“ (rozuměj: E. G. A. Molnár, I. farář Krábčický) „vysvětluje dále trumf Nár. Listů s dopisem

Duškovým. Náměstek" (rozuměj: superintendentův) „Dušek vyložil v dopise příteli, že se v Čechách uvažuje, proč se Čechové mají státi evangelíky. Pravil, že v kruzích české inteligence se soudí, že by tak český národ byl zachráněn i v případě annexe Čech Německem." K tomu podotýkám, že znám dosti velkou část české inteligence, že však v těchto, to jest mně známých kruzích české inteligence nikdo ani neuvažuje, proč se Čechové mají státi evangelíky, ani nesoudí, že by tak český národ byl zachráněn i v případě annexe Čech Německem. Již z toho jde, že není správné, „že se v Čechách uvažuje," nýbrž jen, že jistí lidé v Čechách uvažují, a že taktéž není správné, „že v kruzích české inteligence se soudí", nýbrž jen, že v jistých kruzích české inteligence se soudí, a proto velice prosím tu naše realisty, aby již z ohledů nejprimitivnější slušnosti a také logiky, když míní jen sebe samy aneb jen část něčeho, neužívali v domýšlivosti své všeobecných širokých pojmů bez patřičných přívlastků, jak činí na př. též katolíci, když užívají slova církev a míní tím církev katolickou, jakoby nebylo též církví jiných, aneb jak v domýšlivosti své činí jistí evangelíci, když užívají slova klerikalism a míní tím klerikalism katolický, jakoby nebylo též klerikalismů jiných, najmě klerikalismu evangelického na př. na Moravě a sice českého reformovaného vyznání. „Nár. Listy" — tak mluvil farář E G. A. Molnár dále — „čekaly, že po tomto odhalení farář Dušek bude souzen pro velezrádu. Ale u nás se o takových věcech smí i veřejně uvažovat (srov. článek Kalandrův v Čase.) Rakouský státní návladní jednessvobodomyslnější než Národ. Listy". K tomu podotýkám: rozumí se samo sebou, že co smí se činiti, není proto již bezvadné, a že okolnost ta, že rakouský státní návladní, státní to dozorce nad činy trestnými dle zákona trestního, proti tomu kterému konání nezakročil aneb nezakročí, konání dotyčné nečiní bezvadným, zvláště když nezakročil anebo nezakročí pouze následkem svobodomyslnosti své. Když na př. A, cizoloživ s manželkou státního návladního B, tomuto událost tu oznámí a nezvratně dokáže, na př. momentkou, tu B jakožto státní návladní nesmí ani brvou hnouti, ať je svobodomyslný anebo ne, a může domáhati se potrestání obou cizoložníků aneb toho kterého z nich pouze jen jakožto uraženy manžel, jelikož stát jakožto stát, t. j. jakožto zástupce zájmů veřejných prosté cizoložství netresce. Praví § 503 trestního zákona našeho ze dne 27. května 1852, ř. z. č. 117: „Cizoložství však nemůže se nikdy, vyjímajíc případ obsažený v následujícím § 510." — (cizoložství vdané ženy při smilstvu z řemesla; § 510 zrušen zákonem ze dne 24. května 1885, ř. z. č. 89) — „vyšetřovati a trestati z povinnosti úřadu, nýbrž toliko k žádosti strany uražené. Avšak ani ta nemá více práva, toho žádati, když..". Přes to však, že stát cizoložství prostě ani netresce z ohledů veřejných a že tudíž, pokud jedná se o zájmy

veřejné, smí se cizoložiti a sice nikoli následkem svobodomyslnosti státního návladního, nýbrž následkem moudrosti zákona, přes to: cizoložství není věcí bezvadnou. — Taktéž velmi slabým důvodem pro oprávněnost listu Duškova jest, co praví Dušek v „Čase“ ze dne 30. července, č. 206, str. 4: „Proč Samostatnost přeložila Cheradama, když řeč o annexi naplňuje ji farisejskou hrůzou? Malovat sama čerta na stěnu — ano; a jiný podívat se na něj — ne? To jsou divné praktiky.“ Nikoli divné praktiky, nýbrž něco zcela jiného! Vidíme tu totiž opět zářící, až oči přecházejí vzorek té strašné, ukrutné, činy rozrušující evangelicko-realistické logiky. Cheradam mluví o zamýšlené prý Německem annexi Čech a jiných zemí a vyzývá národy ohrožené k ostražitosti a přípravám k odražení útoku toho: to přeložila Samostatnost; Dušek v listě svém mluví taktéž o téže annexi a též i o přípravách, jež vzhledem k ní jest provésti v národě českém, jen že nikoli za účelem odražení annexe, nýbrž, aby annexí tou národ český co nejméně byl poškozen a, jak dále — ad *b*) — doložím, po annexi přijat byl annektujícím „ku stolu“ jeho, a pak ku provedení přípravy této žádá potřebné k tomu peníze od těch, kteří penězi svými přípravy k annexi té v Čechách — dosud jen mezi lidem německým — již konají. Jinak, rozumí se, jest jednání Samostatnosti a Duškovo naprosto totožné. — Logika obecná uznává, že si duo faciunt idem, plerumque non est idem, kdežto logika realistická, jak vidíme, učí i to, že si duorum quisque facit aliud, est idem (když ze dvou lidí jeden každý činí něco jiného, obé totéž jest). A list, který takovéto výrobky dovede podávati a nota bene! i smí podávati věřícím svým, opováží se psáti: *a*) o sobě („Čas“ ze dne 24. července, č. 200, str. 3): „Neboť my pracujeme pro český rozum a českou duši .. Dr. Jan Herben“ — a *b*) o listě jiném („Čas“ ze dne 13. července, č. 189, str. 1): „.. to dovede napsat a svému čtenářstvu předložiti skutečně jen orgán bláznů pro blázny.“ —

b) O dotčeném již vzetí aneb nevzetí národa českého po annexi Německem ku stolu annektujícího čteme v Duškově článku „Naše styky se souvěrci zahraničnými“ (v „Čase“ ze dne 31. července, č. 207, str. 1): „.. Pryč od Říma padlo našim politikům a Nár. Listům osudně na hlavu. Chtějí ho využitkovat proti Němcům a účel posvěcuje prostředky, jichž se chápají, dokazují už teď, že mají hlavy zrovna stvořené pro — ohlávky. Naše“ (lyrické) „přesvědčení jest, že by českému národu nic tak neprospělo, jako smělé slovo: Dolů se vším pokrytstvím!“ (Tážu se: s jakým pokrytstvím?) „A že by mu nic tak sympatií všech vzdělaných národů a nejosvícenějších mužů nepřineslo,“ (za kteréžto sympatie by sobě — dle přesvědčení mého — nekoupil ani soli ani chleba!) „jako smělé vymanění se z Říma a navrácení se — domů! Národ, který jest pozadu za svým mocným soupeřem ve vzdělanosti, v duchovním a mravném životě,“ (ve vzdělanosti, v duchov-

ním a mravním životě národ český že jest za Němci? Jaká to lyrická báchorka!*) „musí padnout! Chleba mu třeba nechají a dají; nechají jej po svém způsobu a jazyku se dorozumívat, budou mu třeba přáti, tak jako hospodář přeje svému tahounu; ale za stůl si ho nevezmou, neučiní ho nikdy rovnoprávným.“ — **)

*) Svrchovaně jest již na čase, abychom konečně přestali přizvukovati v nevědomosti a pitomosti své Němcům holedbajícím se při každé příležitosti též svým vyšším vzděláním právě tak oprávněně, jak holedbají se realisté naši svou vyšší inteligencí a někteří z evangelíků českých tou „vyšší morálkou protestantskou“ dp. Trnky, evangelického f. z Lipkovic. Čteme — v listopadu upozornila na to „Politik“ — v díle „Oesterreichische Statistik, Herausgegeben von der k. k. statistischen Zentral-Kommission“, svazek 63., sešit 3.: „Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900 in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern“, na stránce XXXVII., v sloupci druhém: „Přikročíme-li nyní ku kombinaci s řečmi obcovacími, tu z dat, uvedených pod záhlavím ‚Im Ganzen‘ tabulky XXIX“ — (záhlaví to v tabulce právě jmenované na stránce XXXVI zní: „Im Ganzen ohne Fünfjährige“) — „vidíme, že vzdělání školní nejvíce rozšířeno jest u příslušníků obcovací řeči české; po těchto následují arcit s nepatrným jen oslabením příslušníci obcovací řeči německé.. Seřadíme-li totiž řeči obcovací dle výše vzdělání příslušníků jejich, obdržíme následující stupnici: Tabulka XXXII: Ze 100 osob umí: u příslušníků obcovací řeči české: čísti a psáti 93·77; jen čísti 1·97, a ani čísti ani psáti neumí 4·26; — u příslušníků obcovací řeči německé: čísti a psáti 91·84; jen čísti 1·33, a ani čísti ani psáti 6·83 ..“ — Co tento rozdíl — (6·83 — 4·26 = 2·57 =) 2½ procent analfabetů ve prospěch národa českého — značí, netřeba trvám obšírně vykládati.

**) Jak soukmenovci a zároveň i souvěrci budoucích prý anektátorů zemí českých, naši Němci evangeličtí, rozumějí Duškovu vzeti si evangelických Čechů „za stůl“ německý, toho příkladem velmi poučným jest, co sděluje olomoucký „Pozor“ v příloze k čís. 170 ze dne 9. listopadu 1903, str. 1, pod záhlavím „Český Olomouc“. Tam totiž zaznamenává, že v neděli 8. listopadu v Olomouci „malý sboreček českých bratří seskupený v evang. ref. církvi“, právě v tu dobu, když v katolickém dómě z rozkazu arcibiskupova slouženo slavné Te deum v památku porážky Čechů na Bílé Hoře, několik jen kroků od dómu otevíral svou novou budovu, která státi se má jeho útulkem, a pak dodává: „Zaznamenati dlužno, proč byl sbor českobratrský u nás nucen zříditi si svojí budovu. Když němečtí evangelíci zřídili v Olomouci nový kostel svůj, tu českobratrský sbor obrátil se ku bratřím svým se žádostí, aby mu bylo dovoleno v novém kostele konati též svoje bohoslužby. Ale žádost ta z národnostního důvodu odmitnuta. Prohlášeno, že v kostele tom smí se konati jen bohoslužby německé, nikdy však české. V tom viděti opět známý onen rys vzpupné a despotické povahy německé. Českobratrskému sboru nezbylo než pomýšleti na zbudování vlastního útulku. Ku slavnosti otevření nové budovy dostavili se čelní hodnostáři, mezi nimiž též superintendent dp. Císař, kterýž bohoslužby zahájil.“ A tentýž — dodávám zde já — může faráři Duškovi úředně dosvědčiti, s jakou láskou Němci evangeličtí — patrně *a*) ve smyslu slov apoštola Pavla ku Galatským 6, 10: „A protož dokudž čas máme, čiňme dobře všechněm, nejvíce pak domácím „víry“ a *b*) ve smyslu té „vyšší morálky protestantské“ dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic — berou si „za stůl“ svůj evangeliky české, a to — neanektované. A oproti tomu dne 11. listopadu 1903, když na sněmě hornorakouském projednáván návrh na zrušení katolických bohoslužeb českých v Linci (vykonávaných tam již po sedmdesáte let), dovolával se německý katolický bi-

Ad 1) a 2) podotýkám následující: Kajicně přiznávám se, že dosud byl jsem mylného, jak nyní vidím, názoru, že přestupování katolíků českých k protestantismu má díti se jen z důvodů čistě náboženských, jak opětně potvrdil a attestoval to dru. Herbenovi i profesoru Masaryku v čísle 3. (březnovém) — nikoli 4. (dubnovém), jak dříve nesprávně tu bylo řečeno — „Husa" z r. 1902 na str. 43 odborný znalec, moravský superintendent reformovaný Ferdinand Císař slovy: „.. neboť přestup těchto vůdců realistických stal se naprosto pro důvody vnitřní, osobní a v pravdě náboženské." Teď však z E. G. A. Molnárova výkladu listu Duškova, že se v Čechách uvažuje, proč se Čechové mají státi evangelíky, a že v kruzích české inteligence se soudí, že by tak český národ byl zachráněn i v případě annexe Čech Německem, zvěděl jsem, že národ český přestoupiti má k protestantismu za tím účelem, aby v případě annexe té byl zachráněn, a pak z uvedených právě slov Duškových, že přestoupiti má za tím účelem, aby po annexi vzat byl ku stolu annektujícího a učiněn rovnoprávným. To však zavání jaksi a jakoby vydatně — egoismem, a egoismus — na kolik z těch různých báchorek o těch různých „mravnostech" se pamatuji — (hlavně z hořkosti nad ztrátou času, věnovaného kdysi v nejkrásnějších létech čtení těchto báchorek tak bezvýslednému, že bych na těle i na duši více byl prospíval, kdybych čas ten byl prospal!) — a egoismus, pravím, zdá se mi býti jakoby v naprostém odporu s tím, čemu různí ti báchorkáři říkají „mravnost" a tudíž v odporu najmě i s tou „vyšší morálkou protestantskou" dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic. Ale to logice realisticko-evangelické pranic nevadí, snad též proto, že „mravní" konstrukce vyzvání Duškova: Staň se, národe český evangelickým, abys při annexi zachráněn byl a aby tobě po annexi dobře bylo v říši, v kterouž Hospodin Bůh tvůj dá tebe, jest aprobována již v druhé knize Mojžíšově 5,

---

skup linecký J. U. Dr. Frant. Maria Doppelbauer. jemuž představem města Lince podána byla žádost o zrušení bohoslužeb těch, v řeči své, přímo apoštolské, (otisknuté in extenso „dle stenografického protokolu" v „Linzer Volksblattu" ze dne 18. listopadu, č. 265, str. 9–11) příkazu Kristova u Mark. 16, 15: „Jdouce po všem světě, kažte evangelium všemu stvoření", a pravil: „Totéž pravím i já navrhovateli, jsem biskupem katolickým a bohoslužeb českých, pokud Čechů bude v diecési mé, nikdy nezruším a i když usnešení slavné obce městské stalo se jednohlasně, musím taktéž prohlásiti, že nejsem prostě s to, přání obce městské splniti; bylo by to proti mému svědomí.. Jest mně, slovo boží Čechům kázati a zvěstovati v řeči, ve které jemu rozumějí.. jsem biskupem pro všechny národnosti, jež jsou v diecési mé. To jest stanovisko, od něhož nemohu dáti se odvrátit. Pečovati musím o všechny podané své každým způsobem." — Takto „římský" biskup německý, a tudíž člověk. jenž nikdy nebyl, není a nikdy nemůže býti účasten té „vyšší morálky protestantské" dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic, vykládá a v zemi německé vůči Čechům přes všechen terorism německý i provádí slova apoštola Pavla ku Galatským 6, 10: „A protož dokudž čas máme, čiňme dobře všechněm, nejvíce pak domácím víry". — Jaký to rozdíl: tam a zde!

16: „Cti otce svého i matku svou, jakož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj, aby se prodleli dnové tvoji, a aby tobě dobře bylo na zemi, kterouž Hospodin Bůh tvůj dá tobě!“ — P. d.

Ctirad.

K večeru se větry stišily a nebe vyjasnilo. Lesy tiše zdřímly pod načechraným obalem sněhu a nad bělavou plání přívětivě se nazvedly šedavé střechy malé vesnice. Daleko zněly zvonce ubíhajících saní a ze střech rovně stoupal kouř k nebesům.

V saních seděl mladý muž laskavých očí a dobrácké tváře, ale tesknéhо výrazu na lících a pohledu zachmuřeného. Oči upíraje před sebe na ubíhající kolej netrpělivě pobízel vraníka do klusu, ač cesta stoupala do vrchu.

Najednou vztyčil hlavu a naslouchal. Přidušené cinkání zvonců odkudsi neslo se tichem a rychle se sesilovalo. Když dojížděl na vrch stráně, jež bránila rozhledu, vynořila se na druhé straně hlava koně a zvonce na jeho prsou zahlaholily volně a plným odestřeným zvukem. Za koněm vynořily se saně.

Oboje saně minuly se na vrcholu a rychle po svahu sjížděly — každé, svým směrem. Mladý muž se zachvěl. V druhých saních seděl *on*. Štěstím zářily jeho oči a z celé postavy dýchaly bezohledné sebevědomí a pyšná síla. V přeletu saní zraky obou mužů se do sebe vetkly. Jedny se rozjiskřily, druhé zakalily.

Jede od ní, pomyslil mladý muž a zaskřípav zuby švihl po koni. Kůň se vzepjal, až sníh pod kopyty mu se na všechny strany rozletoval. Hlavou muže, nevšímajícího si, jak černé stromy s dlouhými holými větvemi ubíhají podél cesty na zad, bouřilo a vířilo na sta myšlenek. Mezi nimi lkaly vzpomínky na sladké chvíle tiché lásky jako vroucí melodie rvaná a trhaná vichrem. Jako bouře přihnaly se saně do dvora.

Uvítala jej svým sladkým úsměvem potřásajíc jeho rukou. Pod ním se chvěly nohy a srdce bilo, div že se nezalkl. Umínil si, že se dnes vše rozhodne a vší silou potlačoval svoje pohnutí. Není ani nejmenší pochybnosti, že jej klame a nezbývalo, než zpříma a bez okolků jí to říci do očí a na vždy pak odejeti.

»Co jste dnes dělala?«

»Četla jsem.« Nevinnýma očima upřímně naň hledíc podávala mu knihu.

»Byla jste celý den sama?«

»Celý den sama. Ale proč se ptáte? A hledíte tak přísně jako inkvisitor?« — Vesele se zasmála, měkce jej vzala za ruku a přitáhla k sobě. V jeho nitru jako by rozjihlo, div že jí s pláčem nepadl kol krku a neodprosil. Ale přemohl se a děl suše:

»Potkal jsem cestou Karla!«

»Tak?« a vstala se židle, polohlasem zazpívala píseň a zahleděla se oknem.

Zachvěl se. Měl nyní plnou jistotu, že Anna miluje Karla. Lapal slova, nevěděl jen, jak jí to říci.

Ona přistoupila k němu, rukama se lehce opřela o jeho ramena a zpříma mu hleděla do očí. Usmívala se. »Dnes mi se o vás zdálo,« pravila.

Neslyšel jí a neodpověděl.

Stále se usmívala a pokračovala: »Jeli jsme spolu na saních do vrchu lesem, drželi se za ruce a hleděli si do očí. Když jsme byli nahoře, přihnaly se proti nám jiné saně. Oboje saně se zastavily a někdo těžce a horce dýchaje silnou ocelovou rukou mne vyzvedl a posadil do druhých saní. Ale vy neposloucháte..?«

»Proč mi to vypravujete? Znám váš sen!« rozkřikl se a prudce povstal.

»Tak? Nuž vypravujte dále vy!«

»Ano, znám váš sen!« Hlas se mu chvěl a tváře křečovitě stahovaly. — »Usedla jste do druhých saní a ujela! Já zůstal opuštěn stát na cestě.«

»Je to jinak,« pravila. »Neusedla jsem dobrovolně, ale mocí jsem byla posazena. Silou takovou, že jsem se zachvěla. — Ocelová ta ruka byla by mne jistě rozdrtila, kdybych se byla vzpírala. A ještě jsem volala na vás, abyste mne bránil! Ale vy jste hlavu sklonil a odejel po svahu dolů. Ani jste se neohlédl. A tak jsem se probudila!«

»Nedoprošuji se, nevtírám se..«

»Nikterak! K čemu se doprošovat? Dokonce ne se doprošovat!«

»Nuže co?«

»Zápasit —!«

»Zápasit? Já o vás zápasit?« A z jeho laskavých, dobrých očí vytryskly slzy. »A s kým zápasit? S ním? S ním, jenž vás béře jako hračku a odloží jako hračku — rozlámanou, rozdrcenou! Ne, s ním ne!« Hlas jeho se třásl. Byl uražen. Anna stála u okna a mlčky hleděla ven..

Měsíc vyšel. Nehybně ležely stíny na bílém sněhu. V pokoji bylo hluboké ticho. Konečně Anna se od okna odvrátila. On stál za ní a hleděl jí do očí vzdorně a plaše. Usmála se a polohlasem zazpívala píseň jako prve. Snoubenec její odešel, uražen až k smrti.

Anna zbledla, ale klidně sňala prsten s ruky a uložila jej v přihrádku.

Venku zazněly zvonec a saně vyjely ze dvora. Hvězdy kmitaly na modrém nebi, věž kostela čněla do výše bílá jako duch. Na bílé pláni ostře rýsovaly se černé stíny.

Literatura, umění, věda.

Kultura, slovo za našich dnů velice užívané, ale tak neurčité, že by málokdo dovedl podati uspokojivou jeho definici. Obyčejně se považují aesthetika a ethika za nejdůležitější stránky lidské kultury. Kultura jest vývoj z nevědomého stavu pudového ve stav uvědomělé sebevlády, jest pokrok od bytosti primitivní k bytosti rozumové. Poněkud ve smyslu Spencerově vykládá pojem kultury H Bahr v nové své knize „Dialog vom Tragischen". Podle něho má kulturu jistá pospolitost lidí na př. město, národ, panuje-li mezi nimi o nejdůležitějších otázkách života taková nepodmíněná jistota, že jednotlivec nikdy není o nich v pochybnostech, takže netřeba mu ani dotazovati se rozumu, co má činiti, nýbrž může se bezpečně spoléhati na své city. Hlavní otázky života jsou ony, jež si každý člověk nutně dáti a nějak zodpovídati musí, aby vůbec mohl žíti. Nezáleží na tom, je-li rozřešení otázek těch dokázáno či nic, na tom záleží, aby rozřešení jich bylo určité a tak hluboko aby proniklo v mysl a ji opanovalo, aby člověk vždy jednal rozhodně a odhodlaně. At v rozkoši či v žalu, v právu či povinnosti aby člověk ihned i vnuknutím citovým byl jist, co má činiti a jak se má chovati. Řecké umění není vlastně ničím jiným než prostředkem, aby zkušenosti, jichž vynikající lidé ze svého osudu vyčerpali, byly všemu národu vštípeny. Poslední kultury v dějinách (dle Bahra), kultura renaissance a kultura XVIII. stol. zakládaly se na moci, tam na moci krvežíznivce, jenž rozřešení otázek životních s mečem v ruce vnutil zastrašenému lidu, tu osvíceného despoty, jenž úkol náboženství a umění přidělil policii. — My dnes v Evropě kultury v podobném smyslu nevidíme nikde. O nejdůležitějších otázkách životních panuje nejistota a nejednotnost naprostá, hotový chaos. Ani státy ani církve nevedou dnes lidi, nepodávají jim hotových odpovědí na otázky životní. Za rostoucí touhy individua po sebeurčení bylo by oslabení vlivu obou těchto zřízení pochopitelné, i kdyby dovedly uspokojivé odpovědi podati lidstvu hotové. Avšak z obecného skepticismu a rozvratu mravního nejsou vybaveny ani státy, ani církve a nestačí na úkol taký. Mravní členění Evropy neřídí se dle států a církví, ale uvnitř těchto tvoří se nové útvary. Ethické společnosti, strany politické a sociální, spiritism, sdružení umělců určitého směru a p. jsou symptony takového třídění duchů, pro něž hledá se nová forma vnější. Veliké organisace, jimiž člověk jest obklopován, mu nepostačují, ježto jsou proň svazky jenom vnějšími a nikoli vnitřními. Žije se v zevnějších lžích a v zapírání nebo zamlčování vnitřních pravd. Nejkrásnějším úkolem tohoto století by bylo, kdyby dalo základ k větším organisacím, na nichž bylo by lze budovati novou kulturu.

Výtvarné umění. Dne 13. listopadu t. r. zemřel v Paříži slavný impresionista-krajinář *Camille Pissaro* ve věku 73 let. Vůdcové impresionismu vůbec dočkali se vysokého věku. Claude Monet, narozený r. 1840, dosud maluje právě jako Degas, slepnoucí stařec 69letý, Renoir nar. 1841, žije v Paříži a denně dochází do svého atelieru v rue Caulainourt, Sisley, zemřelý před třemi roky, byl šedesátníkem . . Pissaro narodil se na Antilách, ostrově sv. Tomáše a na počátku let 50tých předešlého století přišel do Paříže, kde pod vedením Corotovým pracoval. Ve válce francouzsko-německé vypálen byl domek jeho v Argenteuilu, kde shořelo velké množství jeho prací. Po válce odešel s Monetem, Sisleyem a Daubignym do Anglie. V pařížském salonu vystavoval poprvé r. 1856. Při výstavě u Nadara r. 1874, kde s ostatními přáteli se účastnil, vystavil Monet onen pověstný západ slunce s názvem „Impression", jekož název sesměšněný humoristickým listem, zdvihli malířští revolucionáři jako heslo a čestný titul impresionistů a učinili nesmrtelným. Dlouho bydlel Pissaro v Moretu u Fontainebleau a v nesčetné řadě obrazů namaloval břehy říčky Loingu a jiné partie z okolí. Pak Paříž a Rouen byly předmětem jeho tvorby a v době poslední okolí Eragnyinu v Normandii. Effekty světelné se všemi varia

cemi měnivými s neobyčejnou malířskou distinguovaností líčené, delikátní chápání přírodních krás a bravurní technika učinily jej jedním z nejslavnějších impresionistů. Pověstny jsou obrazy: Krajina u Montmorency, Podzim, Vesnický dům (polední slunce), (Berlín, Nár. Galerie).

V Benátkách zemřel 6. listopadu *Ludvik Passini*, žák Führichův a Kupelweiserův (nar. 1832 ve Vídni). V galeriích Benátských se odchoval, umění jeho, omezující se většinou na techniku akvarelovou, jest diskretní, plné života a jasných i ostrých barev. Jeho Benátčanka jest žhavá a svůdná i v rozbitých hadrech, plná veselosti a živavosti, obklopená plavci, ovocnáři a gondoliery. Po celé Evropě roztroušeny jsou jeho obrazy.

V Lubecku zemřel známý spisovatel *JUDr. Theodor Gaedertz* v 88. roce svého věku. Spisy jeho z historie umění (o Rubensovi, Holbeinovi ml., Memlingovi atd.) zjednaly mu slavné jméno. *K. D. M.*

Adolf Čech (1842—1903) bývalý kapelník Nár. divadla, zemřel 27. prosince t. r. U N. D. byl od r. 1864. Čech patřil k těm několika sloupům Nár. Div., jež neúmornou pílí a vytrvalosti zabezpečily jeho počátky i rozkvět. V horlivosti při zkouškách, představeních a p. vyrovnal se mu jen J. Mošna

Albert Schäffle zemřel 26. pros. u věku 72 let ve Stuttgartě.

Ozvuky a paběrky.

Zápach Moravy. Ke článku tomu v 12. čís. Rozhledů došly některé projevy, posečkáme však, až bude odbyta záležitost jiná. „Pozor" v Olomouci totiž odpověděl na článek ten pisateli hodně osobně a 28. prosince dokonce tvrdí že článek Zápach Moravy psal „gymnasista, kterému Pozor odepřel uveřejňovati jeho ‚kritiky', zač gymnasista onen Pozoru pomstil se statí Zápach Moravy, jejž do Rozhledů p o d l o u d n ě p r o p a š o v a l." Takové tvrzení s takovou jistotou pronesené zpříma omračuje. Ovšem, že není na něm ani zbla pravdy. — Rozhledy otiskly čl. Zápach Moravy v čís. 12. zcela vědomě a za zcela vědomého nesouhlasu s mnohými podrobnostmi jeho, ale v jádře a v základě článku nutno dáti za pravdu, a k uveřejnění byl tu důvod ještě ten, že účelem článku bylo dáti podnět k diskusi o věci (viz Rozhl. č. 12. str. 278 pozn.). Stanovisko našeho listu vyložila hned v čís. 13. Polemika se Zápachem Moravy. Zbývá nám ještě citovati projevy a uveřejniti články, jež nás ve věci dojdou. — Jest však především tu uvésti, že v čís. 12. R. str. 276 úryvky z nekrologu o Šarpenovi nejsou citáty z Moravské Orlice, jak tam uvedeno, nýbrž z některého listu, jenž zprávy Mor. Orlice užil, místy skoro do slova. P. V. O. za článek ten byl, jak uvedeno dvakrát již napaden v Pozoru i nelze Rozhledům, ač jsme do osobního sporu Pozoru s p. V.O. zasahovati nechtěli, odepříti autoru V. O. obhájení. Z obšírné obrany vyjímáme jen místa na obhájení jeho nezbytná, zůstavujíce ovšem odpovědnost veškeru p. pisateli P. V. O. píše:

„Vzpomínám tu mimoděk slov, jež napsal jsem v poznámce k článku v č. 12. Rozhledů, „že snad bude (Pozor) protivníkem seriosním i v polemice (jiný list by mi prostě vynadal) . . . Vzpomínám jich s trpkým úsměvem. ‚Pozor' mi nenadává — konstatuji — ač to není zrovna nejslušnější, bezprostřední ozva mého úhozu, ale ‚Pozor' l ž e.

1) „Otírá se o noviny a novináře g y m n a s i s t a V. O." — to je lež pro. 1."

2) „Gymnasista tento, jenž skrývá se za značkou V. O. d o t í r a l po dvě léta na naší redakci" — zase lež. Nikdy jsem na nikoho nedotíral, nikdy n i k o h o neprosil, podal jsem prostě práce svoje. Tu jsou — hodí-li se — dobrá, nehodí-li, taky dobrá — ten smysl mohl p. Knechtl vyčísti z mých doprovodů jemu adresovaných při jednotlivých zásilkách — a on jej taky asi vycítil

3) „Ale když redakce naše důrazně odmítla uveřejňování jeho ‚kritik' — —." Mám jediný dopis z redakce ‚Pozora' — podepsaný B. Knechtlem — a v tom není nejmenší z m í n k y o d m í t n u t í — nota

bene důrazného odmítnutí. Tady je — ať p. Knechtl pozná, že zůstal vězet: ‚Velectěný! Myslel jsem, že porozumíte tomu, pakli na dotazy Vaše neodpovídám a zaslané dále neuveřejňuji. Pakliže ale urgujete honorář za zaslané a uveřejněné feuilletony, sděluji: Práce své zasílal jste mi, aniž byste se byl zmínil, že za jejich uveřejnění honorář si přejete. Kdybyste byl se zmínil, že honorář za jejich uveřejnění žádáte, nebyly by se vůbec uveřejňovaly. Teprve po jistém čase napsal jste, že žádáte honorář, od kteréž doby další věci Vaše uveřejňovány nebyly. Honorář platí se jen za věci objednané anebo v případech, kde byl smluven předem. Jinak se u listů politických a krajinských zvlášť vůbec neplatí. Budu-li kdy potřebovat referátu o nějaké knize neb autoru a obrátím-li se na Vás ve věci té, sdělím Vám zároveň podmínky honorářové, jež jsou zde obvyklými. — Se vší úctou B. Knechtl. 17./8 1903.‘

K dopisu samému podotýkám: nežádal jsem honoráře, nýbrž jen se tázal honorují-li se práce v ‚Pozoru‘ otištěné ...

4) „a soustavně házela všechny nesmysly jeho do koše —“ zase lež. Naopak redakce tiskla mi systematicky všechno téměř (7 prací z 10!) dokud nepřišli jsme k otázce honorářové — jak svědčí list p. Knechtlův! Pokud se týče těch „nesmyslů“ — tož jen tolik: je přesmutným faktem pro ‚Pozor‘ že tiskl moje „nesmysly“ a „nedozralosti“ a k tomu v nejprvnějším stadiu, 2) chválil moje „nesmysly“ a „nedozralosti“ i tehdy, kdy jsme se rozešli. („Nejnovější hromádka na národa roli dědičné“ a „P. Quido Maria Vyskočil“. — 3) že nedokázal oprávněnost svých slov — ač by bylo tak snadné, poněvadž všechny ony „nesmysly“ a „nedozralosti“ byly neb budou otištěny.

5. „Nad tím V. O. velmi se rozhněval a odtud ty výpady jeho v „Rozhledech“. — Článek „Zápach Moravy“ byl Rozhledům poslán dávno před prvním říjnem. Tedy nemohl jsem jej psáti ze mstivosti a hněvu nad nevrácením rukopisu. o němž se jednalo asi před 3—4 nedělemi. Ostatně, kdyby ‚Pozor‘ nelhal a byl „protivníkem seriosním i v polemice“, vzpomenul by si snadně, že passus jednající o p. Šarpenovi poslal jsem už jemu — ihned po oné noticce. *V. O.*

Sen sylvestrovský.

Klamou mne smysly, zrak se mate?
Pravdou je schůze přepestrá?
Vskutku vy mrtví povstáváte
na den svatého Sylvestra?

Vidím vás plně, jak jste žili . .
Není to idej utkvělá?
Opravdu vešla pro tu chvíli
bývalá duše do těla?

Jaké jsou možny světské vztahy
pro hlavy dávno zemřelé?
Zůstane vždycky někdo drahý,
žijí tu vzácní přátelé.

Už je mi jasno, Mistře Jene,
příchod tvůj co tu znamená:
přátelství slavně zpečetěné
s osobou pana Herbena.

Nebude rovněž tajna více
příchylnost tvoje prastará
k jistého druhu politice.
k talentu pana Machara.

Živí i mrtví pevně spjati
navzájem svými osudy;
přišla se na svět podívati
postava Jana Nerudy.

„Sebral už Herrmann moje spisy
s rozsáhlou o mne studií?
Známo jest, že jsem umřel kdysi,
tohle mne znovu zabíjí . .!“

Byl první máj . . Šla vůně z mechu.
Dí Mácha z hrobu duse hlas:
„Co je to u vás, pane Štechu,
co je to za Máj, prosím vás!

Děkuji vděčně, Štechu milý,
nechte mne nadál v hrobě spát,
šťastně jste děcko nepokřtili,
to není Máj, tot Listopád!“

Zmizí i Mácha v mlze věčné,
mezi tím pausa maličká,
v živosti přímo nadbytečné
zvedá se hlava Havlíčka.

„Pokoje nemám ani v zemi!
Nerad si stýskám zásadně.
do rány ale nechoďte mi
Havlíčku nový na Kladně!

Poručte bohu plátek celý,
poručte duši i tělo,
abyste vy mne takhle dřeli,
to by tak ještě chybělo!“

Ztratil se. Zaklel. Duha šírá
ku smíru pne se přepestrá.
Po spánku člověk smysly sbírá,
byl to vše fantom Sylvestra.

Nákladem .os. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 9. LEDNA 1904. ČÍSLO 15.

Trojí znamení!

Na důvěrné schůzi strany radik.-pokrokové v Hradci Král., 27. prosince usnesli se účastníci vystoupiti ze strany radikálně pokrokové prohlásivše: »Nehodláme zakládati nějaké nové strany politické ani snad vstoupiti do některé ze stávajících již, nýbrž pracovati zatím v duchu původních zásad pokrokového hnutí, životní zkušeností ovšem již vyhraněných a vytříbených, a ku práci té podáváme ruce všem lidem opravdu pokrokovým bez rozdílu stran.. začíti vážně pracovati z dola od základů, zakládati si oporu pro svou činnost v parlamentě v prvé řadě v politicky vzdělaném, občansky uvědomělém, hospodářsky probuzeném lidu.« K roztržce došlo, jak známo, proto, že pražští vůdcové radik. pokrokové strany sblížili se se stranou státoprávní (dr. Baxa) a národně sociální (Klofáč), kdežto Al. Hajn, vydavatel »Osvěty lidu« a jeho přátelé kloní se ke straně české lidové (realistické) a sociál. demokratické. Ve stranách rozhodují vždy takovéto osobní důvody nad věcnými. Bezprostřední pohnutkou k roztržce byla státoprávní scholastika »Samostatnosti«, jež odsuzovala, že mladorealisté (také snad zárodek příští roztržky ve straně realistické) vydali provolání k založení ligy pro všeobecné rovné hlasovací právo (kteráž liga zůstala ovšem jen na papíře), ježto prý taková liga byla by protistátoprávní a jen posílením centralismu. Je tu spor o slova a slovíčka. »Samostatnost«, jako »oficielní orgán pražského vedení« namítne asi odštěpencům, kdo jim bránil ve straně, aby nepracovali z dola, každý ve vlastním okruhu, na politickém a hospodářském probouzení lidu..? Pro nás je roztržka v radik. pokrokové straně dokladem, že inteligence (nikoliv t. zv. »inteligence«) se vybavuje ze stran a staví se »mimo strany«. Uvědomujeť si, že, jak praví Jozífek, »neúspěch nespočívá v programech, ale v akcích« (t. j. v lidech). Mysleme si, že by strany politické v budoucnosti byly snad něčím podobným jako jsou vojenské kádry, jež opatrují munici a materiál. Mysleme si, že bude přibývati voličstva samostatného v názorech a úsudcích politických.

Jednotlivec bude znáti své zájmy materielní, morální i intelektuální a nespoléhaje na úsudek a výzvu cizí (agitatora, časopisu, výkon. výboru strany a j.) bude jednati politicky jen po svém rozhodnutí vlastním. Hlasoval by tedy s určitou stranou, pokud by odpovídalo to jeho úsudku a přesvědčení. Radikální pokrokář hlasoval by na př. dnes pro všeobec. rovné hlasovací právo se stranou soc. demokratickou, zítra pro vnitřní češtinu se stranou mladočeskou a pozítří pro něco pokrokového se stranou rad.-pokrokovou — zcela podle svého uvážení a rozhodnutí. Snad jsou odštěpenci radikálně pokrokoví symptomem takového duševního sklonu.

Roztržka uvedená se stala pro otázku státoprávní (odštěpenci žádají opatřování potřeb přítomných a navrhují požadavek stát. práva [historického] na řadu let odložiti). Jako na zavolání dostalo se udalosti humoristického protějšku v udalosti, jež současně se sběhla. My demokratický sice národ, ale státoprávní, velmi dáme na pány! Není tomu dávno, kdy celé Čechy málem nebyly okouzleny hr. Lützovem na Žampachu. Nyní jakýsi hr. V. Sternberk doporučen byl občany z Hořiněvse výkonnému výboru strany agrární za kandidáta pro doplňovací volbu říš. poslance za obce skupiny Kralovéhradecké Proč? Proč? Protože mluvil na schůzi radikálně! Pro náš státoprávní lid jest radikální hrabě takovým kouzlem, jakému nelze odolati. Hr. Šternberk vydal dvě brožury: „Upřímné slovo« a »Česká otázka«, ke kteréž »Program strany státoprávní přijatý na sjezdu strany v Praze 19.ún. 1899 v zadu připojen.« Jaká souvislost! Za války anglickoburské pustil se hrabě do Afriky za vojenským dobrodružstvím. Je mu ten státoprávní mandát něčím jiným než také dobrodružstvím? Kdož ví! Ale Češi jej vítají, voličstvo i sem tam časopisy. Na Moravě list jeden, ve vých. Čechách dokonce dva připjaly si jeho barvy! Snad tato historie o hr. Šternberkovi postačí na malé ponaučení státoprávníkům. Nemluví dosti zřetelně, že státoprávní hnutí visí jaksi ve vzduchu, nemajíc nic pevného a spolehlivého pod sebou? Pointou události však je, že protikandidátem hr. Sternberka je dr. Ant. Hajn, oficielní vůdce strany rad.-pokrokové. Bude volen koalicí tří mladých stran (rad.-pokrokové, státoprávní, nár.-sociální), pro kterouž koalici právě roztržka nastala. »Můžeme býti opravdu zvědavi, kdo na Hradecku vyhraje«, budou asi psáti žurnály! Proč ne? Dr. Ant. Hajn cepuje do hlavy lidem českým vůbec a východočeským zvláště státní právo již patnáct let. Letos jest mu podstupovati zápas o mandát s hrabětem, jenž pro své vyražení dá se dnes zajati Angličany v jižní Africe a zítra dá se sevříti v náruči občanů v Hořiněvsi! A přece »státoprávní výchova« českého lidu trvá již alespoň za dvě poslední generace!

A do třetice! V Osvětě lidu 1. ledna 1904 praví redaktor Alois Hajn v článku »Novými cestami«, že strana mladočeská byla si až do Badeniho prý vědoma úkolu svého, vytrhnouti národ z vleku klerikálního a šlechtického a vlíti mu novou dů-

věru ve vlastní síly. Mladočeši prováděli na říš. radě vládě Taaffově činnou opposici se všech stránek svého programu; stáli na stráži občanských svobod, podali návrh na zavedení všeobecného, rovného práva hlasovacího atd. »Mladočeši byli na vrcholu své strany a svých úspěchů a jsme přesvědčeni,« (následující je podtrženo v Osvětě lidu) »že i další dráha politické jejich činnosti byla by znamenána úspěchy..« (následující je tučně vysazeno v Osvětě lidu) »kdyby byli Mladočeši při svém programu a při taktice činné opposice setrvali..« Tedy program mladočeský je dobrý? K čemu tedy skládány nové programy a na nich zakládány nové strany? Nebylo by lépe bývalo, aby těch několik mladších politicky talentovaných lidí bylo zůstalo ve straně mladočeské a jí přimělo na cestě původní setrvati? ..

Dnes strana mladočeská hyne přebytkem parádní representačnosti a nedostatkem omlazujících sil přesvědčených, obětavě energických pracovníků. Mladé politické talenty tříští a mrhají své síly na podniky za daných okolností života neschopné! To se cítí všeobecně a výrazem toho jest sbližování stran: strany mlado-staročeské a agrární, a rovněž dvojí sbližování mladších stran, ježto návrat k mladočešství, aby nastalo jeho obrození, je pro ně už nemožný. Tak jde se velikou oklikou tam, odkud se vyšlo.

Strany a inteligence.

(Dva dopisy.)

I. — Ivan Futurovi.

Milý příteli! — Popiši ti sen, který jsem měl po poslední naší rozmluvě; ozývají se v něm myšlenky, jimiž jsem se obíral v oněch dnech a dosud obírám.

Byl jsem — tak se mi zdálo — spolu se dvěma druhy na náměstí velkého kteréhosi města. Náměstí bylo slavnostně vyzdobeno, a uprostřed něho stál nádherný trůn, na kterém seděla žena v královském hávu a s korunou na hlavě, bohyni podobná. Kolkolem tísnil se lid; i viděl jsem .. viděl jsem předáky různých stran, vůdce a modly davů, vladaře veřejného mínění, ani předstupují a koří se krásné paní na trůnu, přinášejíce jí v oběť zápaly vonného kadidla. Úchvatný byl tu pohled, při kterém jen to rušilo, že tito obětníci se příliš tlačili před trůnem a štulcovali lokty; horlivost, s jakou se drali tlačenicí před trůn, měnila se v zuřivou bojovnost vůči jiným, kteří činili podobně. Pohleděl jsem na ženu, které se dály tyto pocty; oh, jak byla krásná! Ale v tváři její nehnul se ani sval, a zrak její byl upřen stále na totéž místo; ne bohyni, spíše mramorové soše bohyně byla podobna.

»Kdo jest tato žena?« ptám se svých druhů. — »Toť Humanita«, pravil jeden z nich; a ten byl Ilusionista, jak jsem zvěděl intuicí snu.

Humanita! opakoval jsem. Tedy kultu Humanity jsem přítomen! Neviděl jsem nikdy ušlechtilejšího kultu; jen kdyby se ti lidé tak neštulcovali těmi lokty!

»Nevěř!« pravil v tom druhý ze společníků mých (a ten byl Desilusionista), »toť figurina jen«. A rázem zmizelo vše.. lid, obětníci a zbyl jen trůn.. Přistoupím k němu a vidím, že co jsem dříve pokládal za nádhernou výzdobu, jest jen snůška papírových cetek a pozlátka; a na trůně vskutku. pouhá figurina, třeba že velmi krásná. Bylo mi smutno. A muž, který tak nemilosrdně strhal mou ilusi, mluvil dál:

»Humanita, milý brachu, je malé ještě dítě, třeba že se narodila před mnoha již věky. Dlouhá století to trvalo, nežli se naučila žvatlat první slova; teď už dost obstojně mluví. Kdybys ji viděl, řekl bys, že jí není víc nežli šest let, ačkoliv je jí vskutku několikrát tolik století. Kde že je, se ptáš? Na horské pastvině — chudé dítě — pase husy a pláče; časem také zpívá, ale pláče víc. Lidé chodí kolem a někteří, vidouce ji plakat, mají lítost s ní; jeden dokonce ji přivedl k doktorovi, aby ji prohlédl, že snad není zdráva, když tak stále naříká.. Lékař ji prohlédl a pravil: Neměj starostí, příteli; pláč a žal Humanitě svědčí, jen když nepřesahuje určité míry. Kdyby netrpěla, nerostla by. Tak řekl lékař a pravdu měl: Humanitě pláč jde k duhu.. až vyroste (oh dlouho, dlouho ještě to bude trvat!), nebude již plakat, a také nebude již husy pást: tenkrát bude opravdu královnou.« — Tak mluvil můj průvodce a já mu nerozuměl. Nyní však myslím, že již rozumím.

Ano, humanita musí trpět, aby rostla; to je zákon, velmi všeobecný zákon, na němž nelze ničeho měniti. Toto poznání mne překvapilo s počátku a poděsilo; teď už se s ním smiřuji. A smiřuji se i s důsledkem z něho plynoucím, který mně vždy nejvíce býval proti mysli: že ve společenském vývoji účel posvěcuje prostředky. V theorii se velmi mnozí lidé děsí této poslední zásady, ale v praxi chtěj nechtěj jsou nuceni všichni jednati dle ní. Kéž by tu theorie měla na praxi vliv větší! Toto poznání tvoří první premisu, z níž dedukuji formuli pokroku, jak mně se jeví.

Druhou premisou jest deterministický a evoluční názor na svět, a tudíž i na život jak individuální tak sociální. Dívat se na svět deterministicky značí smiřovat se se vším, co jest; vše, co jest, jest nutně takové, jaké právě jest, poněvadž se vyvinulo z daných podmínek a příčin a nemohlo se vyvinouti jinak. Evolucionism pak znamená postupné zlepšování. Přítomné stadium jest vývojově vyšší nežli stadia minulá, ale nižší nežli ona, která přijdou. Tento dvojí názor nemůže, tuším býti dnes vážně popírán, ačkoliv není (a zejména důsledky jeho) dosud dosti dobře chápán. Nevžil

se v nás dosud tak, aby měl rozhodný vliv na naše úsudky a na naši mravnost.

Dedukujme tedy. Formule pokroku, kterou obdržíme, bude poněkud zvláštní: co jest, jest tu proto, aby — z části aspoň — bylo překonáno. *Dokonalost toho, co jest, jest dokonalostí vzhledem k tomu, co bylo; tedy dokonalostí relativní; ale jest zároveň relativní nedokonalostí vzhledem k tomu, co bude, co býti má.*

Neznamená to vidět věci se dvou stran? S jedné jeví se nám nutné a tudíž dobré; to se stanoviska vědy, se stanoviska chladného pozorovatele toho, co jest a co bylo. S druhé strany však jeví se nám nedokonalé a zavržení hodné; to se stanoviska pokroku, který chce jíti dále v před přes rozvaliny toho, co jest a co bylo, směrem k tomu, co býti má.

Aplikujme věc na strany. Také ony objeví se nám v tomto dvojím světle. V jisté době společenského vývoje jsou strany nutny; tato perioda pro národ náš, t. j. pro obrovskou jeho většinu není dosud překonána, tak jako není překonána u národů jiných, i nejkulturnějších. Nebýti stran, nebylo by možno v takovéto periodě ani pomysliti na dobytí různých prospěchů politických, sociálních a všeobecně kulturních, k nimž se vyžaduje spojení sil. Tam, kde vláda prospěchářských zájmů jednotlivých kast nebo osob dusí potence národa, dožadující se uplatnění a rozvoje, jest potřebí výbojné organisace, která by vládu onu povalila. Strana je vojskem nebo aspoň surogátem vojska; a aby jím byla, aby funkce výbojné organisace plnila co možno nejlépe, vyžaduje od svých příslušníků podrobení se autoritě, zapření vlastní osobnosti v zájmu celku (t. j. strany aneb národa, širšího ještě celku, jemuž strana slouží) a kázeň; mimo to i věrnost jistým principům. A tím vykonává i výchovný vliv: učíc své příslušníky solidaritě, alespoň solidaritě strannické, zjednává tak podklad, na němž vyvinouti se může vlastnost vyznačující vyspělého jedince, individualitu nebo inteligenta, jak Tys' jej nazval:*) míním altruism, smysl pro dobro obecné, který však tu je zakořeněn hluboko v povaze samé a nevyžaduje tudíž vnějších prostředků autority a kázně, aby byl buzen nebo udržován. Navykajíc příslušníky své kázni, podřizování se autoritě vnější, zjednává strana podklad, na němž může se vyvinouti jiná vlastnost Tvého inteligenta vyznačující: sebekázeň, podřizování se autoritě vnitřní, autoritě idejí. Požadujíc věrnost ku principům, přispívá k vývoji opět jiné vlastnosti vyspělé individuality: smyslu pro obecné pravdy, zatlačujícího zájmy pouze egoistické. To je výchovný význam strany.

Ale bizarní poněkud formule pokroku mnou výše zmíněná platí také o straně. I strana jest tu proto, aby byla překonávána. Kým? Tím, k jehož vývoji sama při-

*) Viz čl. „O některých ideách doby přítomné". Rozhl. č. 5.

spěla: vyspělým jedincem, neboť *tento — individualita, Tvůj inteligent, jest tím, co býti má.* Vlastnosti, které vyznačují takového člověka, člověka, k němuž směřuje společenský vývoj, nesnesou se po mém soudu s vlastnostmi, kterých požaduje strana od svých příslušníků, ačkoliv, jak jsem pravil již, i ona přispívá svým podílem k jejich vývoji.

Neboť co je strana? Řekl jsem: vojsko. Mohu také říci: církev. Je dogmatická; miluje pravdy hotové. Usjednotivši se jedenkráte na jistých programových theorematech, dává se jen velmi nesnadno pohnouti k tomu, aby je opravila, měnila, nebo-li, aby je nahradila jinými. Jest — byť sebe pokrokovější jménem a třebas i činností v některém směru — velmi konservativní, že nedopouští ni nejmenší pochybnosti, ba ani kritiky o předmětu své víry. Jsem si dobře vědom, že právě v tom spočívá její síla. Bylo by velmi osudným znamením pro životní schopnost kterékoliv strany, kdyby ti z jejích příslušníků, v nichž víra v ona theoremata ve znění, v jakém je strana přijala, ochabla a ustoupila lepšímu poznání, došli velmi rychle souhlasu také u ostatních příslušníků strany. Je známo ostatně, že se tak nestává: že ještě v žádné církvi jeden kacíř, byť jeho idee jakkoliv vynikaly nad idee staré víry, nepřesvědčil rázem všech svých bývalých souvěrců o nutnosti reformy.

Tento konservatism však, který tvoří jednu z předních podmínek síly a životnosti strany, není vždy ve shodě se zájmy pravdy; udržuje bývalé pravdy i tenkrát, když již pravdami (alespoň celými) nejsou, novým pak pravdám zatím se objevivším zabraňuje vstup. Pravda a zejména pravda o věcech politických, o kterou nám především jde tu, kde jednáno o stranách, také se vyvíjí a tedy mění; a mění se rychleji než strana. Neboť co je pravda? Jest to, abych krátce se vyjádřil, ukazovatel poměru mezi nazírajícím subjektem a nazíraným objektem. Ale jak tento objekt tak onen subjekt se časem mění; zůstane-li tedy to, co bylo před desíti lety politickou pravdou, také ještě dnes takovou pravdou? Zůstanou-li programové požadavky stran, které před desíti lety dosti dobře vyjadřovaly potřeby národa, také ještě dnes dobrým jich výrazem? Anebo budou potřebovati, aby byly tu doplněny, tu pozměněny, tu vypuštěny? Abych alespoň jeden konkretní příklad uvedl — volím ten, který se mi právě namanuje: požadavek historického práva státního. Když byl národ pohřížen v politickou lethargii, když nebylo ni politické myšlenky a všude se jevila dlouhou a krutou porobou vypěstěná ochota shýbat hřbety, bylo ovšem potřebí národ budit z takové lethargie, která se mu mohla státi osudnou, t. j. mohla vésti k libovolnějšímu ještě s ním nakládání se strany vlád a Němců. K tomuto buzení prvních myšlenek politických sotva který prostředek byl účinnější než idea historického práva státního: vzpomínky na slavnou minulost, uvědomění si veliké křivdy, romantická naděje na obnovení bývalé slávy národa, to vše

bylo zajisté velmi způsobilým prostředkem ku probouzení trochu hrdosti tam, kde dotud byla politická mrtvota. A právě ty vlastnosti, které od nějakého času bývají vytýkány jako vady zmíněné politické idee: nejasnost, neurčitost, nepropracovanost státoprávního programu, byly po mém soudu tenkráte jeho přednostmi. Lid, který nejen že politicky dotud nepočal žít, ale jedva byl schopen politické myšlenky, potřeboval, měl-li zájem jeho býti upoután, takového nejasného romantismu, takového širokého pojmu, který by byl dosti obsáhlý, aby veň vkládal nejrozmanitější své touhy; právě touto obsáhlostí, neurčitostí, nepropracovaností, tímto historickým romantismem svým nabývala idea historicko-státoprávní sugestivní moci. A proto byla pravdou; ano mám za to, že byla první pravdou politickou, poněvadž neznám jiného prostředku, který by se za oněch poměrů byl mohl osvědčiti účinněji. Ale dnes? Je tato pravda včerejší ještě pravdou dneška a jest jí v témže smyslu a v téže síle, jako jí byla včera? Nemyslím; naopak mám za to, že dnes jest s to rušiti své vlastní dobré účinky, ulpíme-li na ní a jen na ní. Ani té výchovné síly již nemá, kterou měla ještě před nedávnem, již proto také, že beznadějnost požadavku historicko-státoprávního je čím dál tím zřejmější; mimo to objevily se nové potřeby; nové cesty a účinnější prostředky se ukázaly, jimiž možno se brátí ku zlepšení rozvojových podmínek národa. A přece — konservatism některých stran staví vytrvale tuto včerejší pravdu v popředí a pro ni nevidí nebo nechce viděti nové pravdy, pravdy dnešní. Je to pro konservatism stran dokument dosti výmluvný, ačkoliv by se našly jiné snad i výmluvnější, které by dokazovaly nejen ztrnulý konservatism, ale docela inferioritu u stran.

Jinak věc se má u jednotlivce, u inteligentního člověka. I kdybych netvrdil, že tomuto hledání pravdy je cennější než pravda sama, tolik tvrditi mohu, že jeho poznávací schopnost je nepoměrně čilejší, pohyblivější a bystřejší než poznávací schopnost davu, skupiny mnoha jednotlivců. A tu není jinak možno, nežli že jeho pohyblivosti bude nehybnost a tupost strany překážkou; že se mu strana se svými dogmaty, se svým upjatým konservatismem stane těsnou. A jak by bylo možno jinak! Strana nezná jiného pověřování pravd než hlasování nebo rozhodnutí vůdce-autority: jak těžkopádný musí se jeviti tento aparát inteligentnímu jedinci a jak cizí jemu, kterému jediným prostředkem pověřovacím je vlastní jeho rozum!

Mohl bych zrovna tak široce mluviti o kázni strany a jiných jejích vlastnostech, se stanoviska jejího velmi pochopitelných i potřebných, ale se stanoviska Tvého inteligenta sotva přijatelných; ale dostal bych se příliš daleko. Řeknu to tedy jenom krátce. Strana praví svému příslušníku: ty takto musíš a takto nesmíš smýšleti, toto musíš a toto nesmíš chtíti a konati, poněvadž já, strana (což ve velmi častých případech znamená: já, vůdce strany) tak chci a velím. Ale

Tvůj inteligent, dobře-li chápu základní ráz jeho povahy, nezná žádného musím nebo nesmím, poněvadž *někdo jiný*, ať je to kdokoliv, tomu tak chce; svou autoritu a sankci nachází on sám v sobě, v základech vyvinuté povahy. Autorita *vnější* je mu nesnesitelna, poněvadž zbytečná. A proto jest mu strana těsná — i dobrá strana! Což teprve, jestliže se strana zvrhá? Jestliže theoremata, která jsou předmětem její víry, stala se docela zřejmými předsudky a pověrou, anebo jestliže víra v ně dočista vymizela, ale jest přece předstírána, poněvadž kdyby předstírana nebyla, musila by strana padnout, pak by ale také padly k ní připoutané zájmy a prospěchy těch a těch vůdců, předáků atd., kteří tudíž se snaží zachovati stranu stůj co stůj? Jestliže autorita ve straně, která pohříchu skoro vždy bývá více autoritou osobní než autoritou idei, se zvrhá v demagogii a despocii? Jestliže kázeň se stává otroctvím?

Nevím, jak Ty o tom soudíš, ale vidím zárodky takovýchto vad také skoro u všech našich stran. Tento zjev bude míti nepochybně více příčin, ale jednou z nich zdá se mi i nadbytečné množství těchto stran a vyplývající odtud konkurence. V národním hospodářství mluví se o »zdravé« a »nezdravé« soutěži; prvá je soutěží v kvalitě zboží, kterou zlepšuje, a přispívá spolu k vyrovnání cen, jinými slovy: umožňuje spravedlivé ocenění; druhá nahražuje nedostatek kvality reklamou a úsudek jen mate. O stranách platí totéž; jenže tu bohužel je mnohem více této zvrhlé soutěže, nežli oné »zdravé«. Je příliš mnoho křiklavé reklamy pro vlastní zboží a příliš mnoho tupení konkurentů; demagogové vedou hlavní slovo. Žurnály už téměř nedovedou vykládat, poučovat; ale za to nadouvat se a jiné zlehčovat a hlavně: hověti nízkým instinktům davu... Je příliš mnoho dutých řečí. Příliš mnoho planého rozčilování. Příliš mnoho bombastickými frásemi potištěného papíru; — oh, čeho všeho mnoho? Ale — »zboží«? Fundus instructus stran?.. Reklama spotřebovala příliš mnoho energie, takže jen velmi málo jí zbylo na zlepšování vnitřních kvalit. Náklady reklamy, náklady křiklavě barevných obalů, v nichž zboží se prodává, jsou hraženy srážkou s jeho kvality. Mně, přiznávám se, tato reklama a také jiné symptomy zvrhající se konkurence, které jsem pozoroval i tam, kde jsem je nejméně čekal, nejvíce znechutily to, co se u nás zve »veřejným životem«. A myslím, že ne pouze mně..

Může za takového stavu věcí státi Tvůj inteligent jinde než mimo strany? Odpověz mi sám; jest to otázka, která mne teď velmi zajímá; a Tvůj úsudek rád bych slyšel. —

Jen jednu námitku třeba předejíti ještě. Mohlo by se mi říci, že kladu na jednu misku vah zájmy, prospěchy a cíle národa a na druhou zájmy atd. osobnosti; a tyto že m převažují. Jaké že to podivné mám váhy!

Nikoliv. Nestavím zájmů národa a zájmů jednotlivce proti sobě. Naopak: osobnost v pravém slova smyslu, Tvůj inteligent, rozumově i mravně vyspělý člověk zdá se mi býti v zájmu národa tím nejvyšším, co národ má. Sleduji-li to, co kterýkoliv národ má cenného ať ve vědě, ať v umění, ať v různých oborech techniky, vždy docházím k jedincům: myslitelům, básníkům, vynálezcům. Oni razí cesty; oni jsou tvůrcové. Funkcí stran je naproti tomu: upravovat podmínky, urovnávat cestu vyspělým osobnostem a propagovat jejich práci. Ale ne stát jim v cestě nebo je dusit. Opakuji smysl Tvých vlastních slov: inteligence je v zájmu národa, tvoří jeho duši; proto podporovat její vývoj a odstraňovat překážky tohoto vývoje znamená pracovati pro vzrůst národa. —

. Stanou-li se strany zbytečny, přistoupíme-li na tento názor? Již z toho, co jsem právě o nich pověděl, vyplývá, že ne. A dodávám ještě: těch vyspělých osobností nebude asi nikde mnoho; zbude tu ještě ohromný dav, v němž strany naleznou dosti půdy a v němž budou moci působiti dobře, budou-li navykati tento dav vážnosti ku principům a kázni (neboť to, zdá se mi, je stupněm, jímž všichni lidé musí projít, aby mohli postoupiti výše a dovedou-li sjednotiti jeho síly ne k dosažení prospěchářských zájmů jednotlivých osob nebo kast, ale ke zlepšení životních podmínek společnosti. To jsou příčiny, pro které neprohlašuji strany za zbytečné, — jen bych si přál, aby byly lepší, než namnoze jsou. — Na odpověď Tvou se těším. Tvůj Ivan. P. d.

O sympathii a sociabilitě v kritice.*)

Rozbor vztahů mezi geniem a prostředím, jejž jsme vykonali, dovoluje nám určiti, čím má býti pravá kritika. Za našich dnů, jak jsme viděli, kritika díla stala se stupeň po stupni historií a studiem spisovatele. Pronikáme a posuzujeme utváření jeho individuality, zabýváme se jeho psychologií, píšeme román románopisce. »Studuje-li p. Taine Balzaca, (bylo řečeno), činí právě to, co činí Balzac sám, studuje-li na příklad starého Grandeta. Kritik provádí na spisovateli týž výkon, aby znal jeho díla, který provádí romanopisec na osobě aby znal její činy. Na obou stranách jest to totéž obírání se prostředím a okolnostmi. Vzpomeňte si na Balzaca, an určuje přesně ulici a dům, kde žije Grandet, analysuje tvory, které jej obklopují, stanoví tisícero drobných faktů, které rozhodovaly o povaze a zvycích jeho lakomce. Není-liž to naprostá aplikace theorie o prostředí a okolnostech?« (E. Zola.) To vše jest

*) Stať z M. Guyauovy sociologické studie L'art au point de vue sociologique. (Umění s hlediště sociologického).

velmi pěkné, ale to vše jest jenom souhrnem kritického materiálu, a ne kritikou samou. Tu pozorujeme dílo jen jako více méně trpný výplod dvou sil v podstatě stejně nevědomých: spisovatelova temperamentu a prostředí, ve kterém se rozvíjí. Hledisko neúplné, jež zanedbává hlavního činitele geniova, vědomou a milující vůli. Když literární dílo bylo analysováno jakožto výplod osobního temperamentu spisovatelova (dědičných náchylností, druhu talentu, atd) a prostředí, v němž tento temperament se vyvinul (doby, sociální třídy, zvláštních okolností života, atd.), zbývá vždy ještě pozorovati dílo samo o sobě, odhadnouti přibližně kvantitu života, která v něm jest.*) K dílu po všem tom musíme se opět vrátiti a je musíme oceniti, dívajíce se na ně s téhož hlediska, s něhož na ně hleděl jeho autor. Všechna přípravná práce, podniknutá historickou kritikou, bude jen k tomu, aby určila toto hledisko a seznámila nás se živoucími typy, jež auktor pojal v analogii se svým vlastním životem a svou vlastní přirozeností: uvidíme pak, pokud až realisoval tyto typy, nebo-li lépe řečeno se realisoval sám, se zobjektivoval a jako vyhránil ve svém díle s mnohonásobných stránek své bytosti. Studium prostředí, ukázali jsme, má nám právě umožniti, abychom lépe pochopili, co jest individuálního a nerozkladného v geniovi. Taineova škola neprohlédla dosti, že dílo není karakterisováno rysy, které jsou mu společné s jinými plody téže doby, a ideami té doby běžnými, nýbrž i, a to hlavně tím, čím dílo od nich se liší; tato škola nestuduje dosti personalitu, osobitost děl, jejich vniterné uspořádání a vlastní život.

»Mluvíte mi, píše Flaubert (Lettress, 81.) v posledním svém dopise o kritice, a pravíte, že příště zanikne. Myslím naopak, že je sotva v prvních počátcích. Pustila se opačným chodem nežli předešlá, ale nic více. Za La Harpea byl kritik grammatikem, za Sainte-Beuvea a za Tainea je historikem. Kdy bude umělcem, jenom umělcem, ale opravdu umělcem? Kde znáte kritiku, která by se starala intensivně o dílo o sobě? Analysují velmi důvtipně prostředí, ve kterém vzniklo, a příčiny, které je přivodily; ale jeho skladbu? jeho styl? auktorovo hledisko? Nikdy. K této kritice bylo by potřebí veliké obrazivosti a veliké dobroty, to jest vždy pohotové schopnosti enthusiasmu, a pak vkusu, vlastnosti řídké i u nejlepších, tak že se o ní již nemluví.« Flaubert zde výtečně naznačil vlastnosti kritiků. První ze všech jest mohutnost sympathie a sociability, která pokročíc ještě dále a majíc k službám schopnosti tvůrčí, činila by podstatu samého genia. Abychom pochopili dobře dílo umělecké, jest třeba dáti se prolnouti tak hluboko ideou, která jím vládne, že vnikneme až do duše díla nebo že mu tu duši propůjčíme, tak že nabude v našich očích opravdové

*) E. Hennequin neprávem tedy podle našeho mínění se domnívá, že kritik se má omeziti jen na vysvětlení díla a nemá je posuzovati. Byť i nebyl absolutní, theoretický soud jest možný a jest podstatou pravé kritiky.

individuálnosti a utvoří jako nový život stojící vedle života našeho. Mohli bychom to nazvati vniterným zřením díla uměleckého, jehož mnozí povrchní pozorovatelé jsou neschopni. Dospíváme k němu jakýmsi pohřížením se do díla, sebráním myšlenek obráceným k němu a odvráceným ode všeho jiného. Jak láska tak i podiv potřebuje jakéhosi důvěrného styku mezi čtyřma očima, samoty ve dvou, a nedaří se mu právě tak jako lásce bez jakéhosi dobrovolného odmýšlení příliš chudičkých jednotlivostí, bez zapomenutí drobných chybiček a vad; neboť každé oddání sebe jest též jakési částečné odpuštění. Někdy vidíme lépe krásnou sochu, krásný obraz, umělecký výjev, zamhouříme-li oči a hledíme-li upřeně na vniterný obraz, a nejvyšší umělecká díla nejlépe lze posuzovati podle toho, jak v nás budí toto vniterné zření. Podiv není pasivní jako pouhý a prostý počitek. Umělecké dílo jest tím podivuhodnější, čím více v nás probouzí osobních představ a emocí, čím suggestivnější jest. Veliké umění jest to, kterému se daří seskupiti kolem představy, jižto nám dává nejvíce doplňovacích představ, kolem hlavní noty nejvíce harmonických not. Ale všickni duchové nejsou stejnou měrou způsobilí zachvívati se při dotyku díla uměleckého, pociťovati náplň emocí, které toto dílo může poskytnouti; odtud kritikova úloha: kritik má sesilovati všecky harmonické noty, zdůrazňovati všecky doplňovací barvy, aby je učinil zřejmými všem. Ideální kritik je člověk, kterému umělecké dílo suggeruje nejvíce představ a emocí a který se sdílí potom o tyto emoce s jinými. Kdo je nejméně pasivní naproti dílu a odkrývá v něm nejvíce věcí. Jinými slovy, kritik po výtce jest ten, kdo se umí nejlépe obdivovati tomu, co jest krásného, a dovede nejlépe učiti se obdivovati.

V poznávání krásné knihy, krásné hudební skladby, které si opatřujeme, jsou tři periody; první, když kniha jest ještě neznáma, když ji čteme nebo s listu hrajeme, zkrátka ji odkrýváme: to jest perioda enthusiasmu; druhá, když jsme se jí dosyta načetli a naopakovali: to jest únava; třetí, když ji opravdu důkladně známe a když zněla a žila nějaký čas v našem srdci: to jest přátelství; teprve pak lze o ní správně souditi. Každá náklonnost, pravil Viktor Hugo, jest přesvědčení, ale přesvědčení, jehož předmět jest živý a které snáze než každé jiné může se v nás ujmouti. Obráceně každé přesvědčení jest náklonností; věřiti jest milovati.

Jako jest v každé esthetické emoci symphatie, tak jest i antipathie v onom dojmu nesouzvuku a disharmonie, jejž způsobují jistým čtenářům jistá díla umělecká a jenž činí, že ten a ten temperament je neschopen chápati to a to dílo, i mistrovské. Proto také v myslech příliš kritických bývá často jistý podklad nesociability, který působí, že máme nedůvěřovati jejich soudům, jako by jim měli nedůvěřovati oni sami. Proč pak soud davu, tak hrubý v uměleckých dílech, byl přece mnohokrát správnější než oceňování kritiků ze řemesla?

Protože dav nemá osobnosti, která by umělcovi se vzpírala. Dává se uchvacovati naivně, budiž; ale právě pocit jeho nezodpovědnosti a neosobnosti dodává jisté hodnoty jeho enthusiasmům: dav nezná tajných myšlenek, zakrytých podkladů nevrlé mysli a rozumového sobectví, odůvodněných předsudků, ještě nebezpečnějších než jiné. Pro kritika ze řemesla jedním z prostředkův, aby dokázal svou oprávněnost, aby se utvrdil vůči auktorovi, jest právě kritisovati, viděti hlavně vady. To jest nebezpečí, nevyhnutelný svah. „Trochu mi odmlouvej, aby se zdálo, že jsme dva", pravila jistá historická osobnost svému důvěrníkovi. Kritik, aby nepotlačil sebe sama, aby si uhájil své postavení, bývá často nucen příkře si počínati k nárůdku spisovatelův a umělcův; proto také vzniká mezi oběma tábory brzy více méně nevědomé nepřátelství. Snížiti jiného jest povýšiti sebe sama; vadivé hlasy jest slyšeti dále, metla, která sužuje žáka, povznáší učitele. Kritika takto pochopená jest již jen sobeckým zveličením osoby, která chce vládnouti nad jinou osobou. „Není-li pravá rozkoš, táže se Candide, všecko kritisovati, znamenati vady, kde jiní lidé se domnívají viděti krásy?" A Voltaire odpovídá: „Zajisté; je totiž rozkoš nemíti rozkoše." Známe všickni, jsouce kritiky ve svou chvíli, onu jemnou rozkoš, která záleží v tom, že můžeme hlasitě říci, že jsme jí neměli, že nás to „nechytilo", že jsme uchovali nedotknutu svou osobnost. Ba někdy i přítomnost šeredného v uměleckém díle, jež máme posouditi, nás těší jako přítomnost krásna, ale docela jinak, protože nám zjednává zásluhu upozorniti na ni. „Oh! jaké dobré věci", pravil Pascal dočítaje knihu jakéhosi pátera jesuity, „jaké dobré věci jsou tam pro nás!" Na neštěstí, kdo chce najíti šeredné, najde je skoro všude a pozbude pro libost z kritiky libosti z toho, že jest „dojat", která podle La Bruyerea jest ještě lepší. Šťastní kritikové, kteří nenalézají příliš mnoho „dobrých věcí" pro sebe ve svých auktorech!

P. d.

Rakousko-uherský trh domácí.

Prof. dr. Philippovich pohnul v denníku »Zeit« (27. prosince 1903) otázkou o poměru trhu domácího a zahraničního. Stejně jako Sombart tvrdí, že domácí trh jest bezpečnější a cennější. Průmysl té které země prodává hlavně doma a do ciziny odbývá pouze nepatrné množství výrobků. Spojené státy produkovaly r. 1900 zboží za 13.004 mil. dol. a z tohoto množství prodaly do ciziny toliko za 799 mil. dol. Na vývoz připadalo okrouhle 6 procent domácí produkce. V Rakousku jsou poměry stejné. Prof. dr. Philipovich uvádí, že ku př. bavlnářský průmysl v Rakousko-Uhersku odbude do ciziny jen 10 procent domácí výroby.

Naučení, které plyne z těchto faktů, leží na dlani. Průmyslník má si především a hlavně hleděti domácího trhu a vy-

hledávati zahraničná odbytiště jen tehdy, když domácí trh jest nasycen nebo když vůbec není schopen konsumovati určité předměty. K této zásadě se také prof. dr. Philippovich přiznává.

Ale, bohužel, vidí, že se tato zásada nedá v Rakousko-Uhersku prováděti. Konsumující obyvatelstvo nepředstavuje u nás jednotný trh. Obyvatelstvo toto jest rozděleno na řadu skupin, mezi nimiž není jednotnosti ani podle řeči, ani podle tradice, ani podle tendence. Průmyslník dolnorakouský jest rozlícen, když konstrukce některého mostu v Dolních Rakousích zadá se železárnám vítkovickým, český výrobce reklamuje českého konsumenta jenom pro sebe a Maďaři nechtějí vůbec o tom slyšeti, aby předlitavský průmysl dělal na jejich území nějaké obchody. Průmysl v Rakousko-Uhersku, nemůže se opírati o široký trh domácí, kryjící se s hranicemi celého mocnářství, nýbrž pouze o trh zúžený, omezený; v Rakousko-Uhersku není domácí trh jeden, nýbrž je jich hned celá řada. Následek toho jest, že průmysl (prof. dr. Philippovich má na zřeteli průmysl německý) slábne, nebo aspoň nevyvinuje se tou měrou, jak by se vyvinoval, kdyby jeho podmínky existenční vyrůstaly z jednoho, silného a uceleného trhu domácího.

Rozpoznání prof. dr. Philippoviche jest dojista správné. Jako jest pravdou, že domácí trh má pro průmysl důležitost prvního řádu, jest stejně i pravdou, že průmysl rakouský postrádá dobrodiní velkého, jednotného trhu domáácího. Co však tyto fakty povídají?

Předně ukazují, že mocnářství rakousko-uherské není jednotným územím hospodářským. Konsumentí nejsou vedeni zřetelem hospodářským při nákupu svých potřeb, koupiti co nejlacíněji zboží nejlepší. Rozhodují spíše momenty národnostní a politické. Český spotřebitel vyhledává českého, německý německého atd. U nás se dokonce hlásá, že český spotřebitel má jíti k výrobci českému, i když by ten nemohl poskytnouti tak příznivé podmínky cenové jako konkurent německý. Na této odběratelské ochotě jest založena naše hospodářská emancipace. Maďaři nepočínali si a nepočínají také jinak. Jest samozřejmo, že při takovém chování spotřebitelů stává se myšlénka jednotného hospodářského území, jednotného domácího trhu více méně ilusí. Radil-li nedávno ministerský předseda dr. Körber průmyslníkům, aby slovo »rozluka« nebrali ani do úst, zapomněl při tom, že rozluku tu konsum uvnitř říše rakousko-uherské dávno už provedl. Zbývá ovšem ještě mnoho dohánětí, než to právě dokazujn, že rozluka skutečně existuje. A tato rozluka právě poškozuje celorakouský trh domácí, tříští jeho zdatnost, snižuje jeho prestyž. Jest viděti, že nepodařilo se utvořiti jednotné Rakousko ani po stránce hospodářské. Roztříštěnost domácího trhu jest důstojným pendantem rozháranosti politické, v jaké trčí zejména tato bezejmenná polovina říše.

Za druhé lze poznati na faktu, že Rakousko nemá jednotného trhu domácího, jak nerozumnou byla politika rakouských Němců. Naříkají-li dnes němečtí průmyslníci, mohou poděkovati pouze německým politikům. Celé jejich úsilí směřovalo k tomu, aby Němci vládli, aby Rakousko bylo vně i uvnitř státem ryze německým. To vzbudilo odpor u národů neněmeckých, především Čechů a upozornilo je na potřebu hospodářské emancipace. Proti hegemonii německé mobilisován byl konsum český, slovinský atd. Heslo »Svůj k svému« nebylo štváčským heslem, nýbrž prostě příkazem národního sebezachování. Hegemonie německá vymstila se na Němcích samotných. Chtěli bíti Slovany, bíti politicky a nacionálně, a zatím bili svůj vlastní průmysl. Odběratelský okruh jeho se tím více zúžoval, čím bezohledněji si Němci počínali politicky a nacionálně a čím úsilovněji národové neněmečtí prováděli hospodářskou emancipaci. Průmyslníci němečtí nebyli ovšem také bez viny. Wolfovi byly ku př. měšce severočeských fabrikantů otevřeny svým časem úplně. Ale ty následky! Na loňské valné hromadě »Spolku rakouských průmyslníků« vydral se presidentu Pastréeovi příznačný povzdech: »Co jest mi platno to nejlepší němectví, když musím choditi v roztrhaných botách!« Pozdě ovšem bycha honiti.

Za třetí patří jistá lekce nám. Kojili bychom se bláhovou nadějí, kdybychom očekávali, že průmysl český ovládne celý trh rakousko-uherský. Nepodařilo se to průmyslu německému, nepodaří se to ani našemu. Nejméně už můžeme očekávati, že ovládneme trh zalitavský. Trpí-li dnes Maďaři vývoz některého odvětví českého průmyslu, trpí ho jenom dočasně. Až se zařídí úplně samostatně, přestane i ten vývoz. Lepší chance jsou v Předlitavsku. Nehledě ani k tomu, že česká odběratelská ochota není ještě úplně provedena a organisována, můžeme získati konsum slovanských národů v Rakousku. Máme vyvinutý průmysl a schází-li něco v některém oboru, lze snadno učiniti nápravu, když budou zákazníci. Otázka politické solidarity, třebas jest ještě v plénkách, musí býti řešena současně s otázkou hospodářské solidarity. Průmysl německý má mezi slovanskými konsumenty v Rakousku ještě dost silné posice — těch bude třeba dobyti a nahraditi posicemi našimi. Tím bude heslu Palackého »Svůj k svému« dán širší podklad, naší hospodářské emancipaci vyšší poslání. Není nejmenší pochyby o tom, že v Rakousku bude míti největší váhu politickou ten národ, který bude nejvíce ovládati domácí trh rakouský.

Naposled slovo průmyslníkům. Je-li domácí trh podmínkou prosperity průmyslové výroby, jest samozřejmo, že široké vrstvy lidu, hlavně ovšem dělného, musejí míti slušné výdělky, aby mohly hodně konsumovati. Dobrý trh domácí předpokládá slušné mzdy dělnické. Chtějí-li průmyslníci z domácího trhu profitovati, musejí dělníkům dobře platiti. Spojené státy nemohly by doma odbyti 94 procent domácí produkce průmyslové,

kdyby dělnictvo tamnější nemělo vysoké mzdy, tak vysoké, že se našemu dělníkovi o nich ani nezdá. Zejména našim průmyslníkům nelze ani dost důtklivě připomenouti, aby nejen české dělníky zaměstnávali, ale aby je také slušně platili. Pracují tím sami pro sebe. Čím více dělník vydělá, tím více konsumuje, tím snadnější má průmysl odbyt. *J. Vorel.*

Otázka korejská.

I. — Korea měří asi 219.000 km^2 a má asi (dle sčítání 1897) 5,198.248 obyvatel. To jest dle vlastních zpráv úředních pouze asi třetina skutečného počtu, protože nezletilí se nepočítají. Hlavní město jest Seul na řece Han (Kang), která jest odtud až k ústí splavná. Domy jsou pevné, chudé na nářadí, ba i postele. Druhé město jest (co do velikosti) Fyengyang na Katungyang. Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest zemědělství. Pěstuje se zejména rýže, pšenice, kukuřice, boby, brambory, pepř, sezam, konopí, bavlna, ricinus. Zejména roste v Koreji kaki (diaspiros) a strom lakový (rhus vernicifera). Sever jest lesnatý, jehličnatý. Podnebí je zdravé. Ze zvěře jsou nejhojnější: tygr, okoun mořský, medvěd, sobol. Všeobecně jest v Koreji podnebí drsnější než v stejných zeměpisných šířkách Evropy. Jih má podnebí méně kontinentální než sever. Obchod stoupá, přes rostoucí poplatky a cla; zejména zvýšil se od zřízení dvou národních bank r. 1896-8, banky ruskokorejské a zřízení filiálky »Hongkong and Shanghai Banking Corporation« a tří bank japanských. Import korejský obnášel r. 1898 kol 11,825.267 dolarů (mex.), export 5,709 489 dol. Vyváží se: rýže, boby, hrách, sezam, ryby, vodní řasy, potraviny, dobytek, kůže, kosti, kožešiny, zlato, tkaniny. Dováží se: japonské a anglické výrobky bavlněné, kovy, americký petrolej, hedvábné látky, ramie, obilí, alkohol, barvy, drogy, skleněné výrobky a j. Evropanům jest otevřeno 12 přístavů. Na západním břehu: Kieng-Han, Song-Jin, Gensan; na jv. břehu: Fusan, Ma-San-Po, na jz. břehu: Mokpo, na západě: Cèmulpo, Seul, Yang-Hoa-Čin, Kun-San, Či-Nam-Po, Pieng-Yang. Hlavní přístavy pro obchod zahraniční jsou: Fusan, Gensan a Cèmulpo.

O původu Koreanů není mnoho známo. Obličej má tahy mongolského typu; jsou silní, prostřední velikosti a mají zvláštní žlutou barvu. Vyskytují se individua typu bezmála kavkazského s bílou pletí, bledými vlasy a světlými zraky. Oděv liší se mnoho od čínského. Široké nohavice utahují se na kotníku a u svrchního šatu jsou charakteristické veliké rukávy. Osoby jak mužského tak i ženského pohlaví jsou nadmíru čistotny, za to však ulice jsou pravým smetištěm. V zemi jest mnoho tříd a kast mezi obyvatelstvem, ale všichni strojí se stejně. Je-li zemský smutek nosí všichni, od ministra až k žebrákovi bílý oděv (bílá barva je smutková), pozůstávající

z dlouhých kalhot, také podobných kabátců s velkými rukávy, bílých bot a bílého klobouku. Jinak nosí každá kasta svoji barvu. Úředníci šatí se modře a proto zove je lid »modrými oblaky«. Šlechtici mají oděv fialový, děti růžový a bohatí kupci zelený. Vojín nosí jako odznak udatnosti liščí ocas na klobouk připevněný, protože liška znamená (na východě aspoň) udatnost. Klobouk je přesný symbol stavu a hodnosti nositele. Je pleten z bambusu, černě nebo žlutě lakován, opatřen k uvázání černými pentlemi nebo šňůrami z perel. Bývá velice široký, a vyjímá se z dáli jako malá střecha.

Král je neomezeným panovníkem ve své zemi. Premierministr, jemuž dva ministři, pravice a levice jsou podřízeni, podporují ho ve vladaření a jim přiděleni jsou představení, šefové šesti ostatních oddělení (departements), totiž: úřad etiketní či ceremonielní, finanční a vojenský, veřejných prací, věd a práv. Od otevření Korey cizincům byli jmenováni ještě 2 presidenti pro vnitřní a vnější záležitosti, právě tak jako jakýsi úřad statistický pro záznam porodů a úmrtí. Tito různí úředníci tvoří vysokou radu krále. Země dělí se na 8 provincií. Každá má v čele svého guvernéra, kterému podléhají prefekti, místní úředníci, jakož i četní úředníci nižší. Král jmenuje dle potřeby i jiné úředníky jako na př. vládního inspektora, jehož povinností jest cestovati po zemi převlečen a neznám, mínění lidu seznávati a špatné úředníky udávati, zejména ty, kteří nespravedliví jsou a na chudých peníze nebo plodiny vydírají. Nynější dynastie jest u vesla přes 500 let a pochází od mladého válečníka jménem Ye, který sesadil s trůnu dynastii Wang.

Králova osoba jest nedotknutelna. Za doby odvislosti od Číny dostával král nastupuje na trůn svoje jméno, ale přísně byl trestán, kdo je vyslovil. Teprve po smrti dá mu jméno jeho nástupce a jím je zachován historii.

Za přítomnosti panovníkovy nesměl nikdo nositi závoj a nebylo dovoleno nositi před vládcem brejle! Nikdo nesměl se ho dotknouti a zejména ne ocelí nebo železem. Tato etiketa byla osudna králi Tieng-cang-tai-rangovi, který zemřel na otok v zádech. Operativní řez nožem byl by ho zachránil na životě — nesmělo se však ho užíti, protože to bylo proti etiketě. Jiný kníže byl moudřejší a za podobné příležitosti poručil jednomu lékaři, aby tak učinil, ale stálo ho to veliké namahání osvoboditi nešťastného doktora od smrti katovské, protože operací dopustil se hrubé urážky majestátu! Dotknul-li se král někoho, musí dotyčný nositi na tom místě viditelné znamení, obyčejně červenou hedvábnou šňůru a býti vždy pamětliv tohoto vyznamenání. Všeliké ty ceremonie platí však jen pro muže, ženy jsou od nich osvobozeny a mají i volný přístup do královského paláce. Dříve byla v paláci královském bedna, do které byly dávány prosby a žádosti přímo pro panovníka určené; tato bedna leží tam dosud, ale chce-li prosebník něčeho dosíci, musí silně podpláceti. Ku královským povinnostem patří ujímati

se chudých v zemi. Dle úředních zpráv mělo r. 1845 na 450 starců právo na královskou almužnu. Třída šlechticů jest sice velmi mocná, ale panovník jest velmi nedůvěřivý; při pouhém podezření padaly i hlavy princů. Náboženstvím korejským jest hlavně ctění předků. Pohřeb korejského panovníka bývá velice slavný. Protože Koreané pokládají krále za svého otce, nosí po jeho smrti po 27 měsíců smutek. V této době nesmí se nikdo ženiti, aniž býti slavně pohřben. Strážcové královských hrobů jsou mladí šlechtici, kteří mají pak policejní moc v okolí hrobky a mimo to i právo dosazovati soudce. Tito strážcové jsou zcela neodvislí, a jsou přímo podřízeni ministerské radě.

Snad nikde nectí lidé tak přírodu, jako v Koreji. Všechny květiny, které tam kvetou od začátku jara až do pozdního podzimku mají svoje jméno. Mah-huh kvete často, když ještě země je pod sněhem a jest Koreji poslíkem vesny a když sníh a led pokrývají zemi, kvetou ještě pestré chrysanthemy. V zahradách kvete v létě na miliony krásně vonných květin a jmenovitě pahorky stkvějí se překrásnými, divokými květy. Veliké lilie v údolích zvěstují příchod blízkého podzimku.

Život ptáků, jich příchod i odlet i zpěv zajímá Koreany; dávají jim jména dle zpěvu, na př. divoký holub sluje »pedul-key«, vrána „kaw-mah-gue«, vlašťovka »čap-pie“.

O ptáku Oirolovi vymyslili si tuto bajku: Před dávnými léty zamilovala se jedna z palácových dam do vznešeného úředníka královského; poměr se prozradil a měla býti proto potrestána smrtí. Zabiti mohli jí pouze tělo, ale duch žil dále a vstoupil do těla jednoho ptáka, který letěl do paláce a zpíval Kim-pul-lah-go, Kim-pul, Kim-pul-lah-go, a když nedostal odpovědi, pokračoval smutně: Kim-poh-go-sip-so, což znamená: Volej Kima, nebo řekni Kimovi, aby přišel, řekni Kimovi, že bych ho ráda viděla! Ještě dnes, slyší-li ženy a dívky korejské zpěv ptačí, vzpomínají na ubohou milenku, která hledá svého Kima, aniž ho najíti může. — Jiný smuteční pták jest kukačka. Vránu nenávidí Korean z duše,protože klove mrtvoly zvířat a přináší obávanou zimnici »jim-pyung«. Straku milují; husu obdivují pro její obezřelost; divoká husa nesmí scházeti na žádné svatbě. Velice vážený jest bílý čáp; mnohé paměti vyprávějí, jak dobře pomohl člověku; jedna vypravuje, jak čáp, který chtěl zachrániti člověka, pokoušel se zvoniti na veliký zvon, až si zobák po kouskách ulámal. Jiná pověst vypravuje, jak jednou jakýsi střelec zabil šípem hada, který chtěl zardousiti ve hnízdě sedící čápici. Z vděku za to čáp vytáhl později střelci svým zobákem ze žaludku hada, kterého střelec pozřel pije vodu z pramene. Provedl to tak obratně, že onen muž necítil ani bolestí ani nebyl poraněn. Vlašťovky jsou vděčnými hosty; vrabce zabíjí za to napořád. Nejmilejší je Koreanům jeřáb; vyřezávají ho ve slonovině, nebo vyšívají na hedvábí, nebo na štíty vznešených úředníků. Vznáší se nad bojištěm a přináší jim vítězství. Létá pro radu až do nebe a je proto tak chytrý. Jistá pověst

vypráví o něm, že kdysi dokonce s mužem do nebe se vznesl a proto se věří, že za starých časů se ho pro jeho sílu užívalo k jízdě.

Korean je až »ukrutně« zdvořilý a ve společenském žití hotový komediant. Ať ho navštíví kdo chce — i sebe větší darebák — přijímá ho s nejvybranějšími »zdvořilostmi«. Ujišťuje ho, že den návštěvy jest nejdůležitější událostí v jeho životě jak pro něho tak i pro celou rodinu. — Muž má právo na tolik žen, kolik jich uživiti může; proto že jest však země chudá, mívá pouze jedinou. Za to je tím žárlivější a nutí ji, zastříti se jak před domácím, tak i před cizím. Žena nemá práv; jest předmětem obchodu. Otec ženicha vyjedná s otcem nevěsty, zač bude, a pak zjistí »úřad« příbuzenský stupeň párku. Odpovídá-li tento zákonným předpisům, mohou manželé bez všech dalších formalit společně žíti. Je-li třeba, úřady se uplatí, a je také dobře!

Policie je institucí zvláštní. Protože na pravidelné platy peněz není, žije na vlastní pěst. Dle čínského vzoru rozdělí se město na tolik skupin domů, kolik jest vyšších úředníků policejních. Každý občan, který po 5 hodině odpolední jest zastižen mimo dům, zadržen bývá na každém rohu ulice, musí se tam dáti zapsati do zvláštní listiny nebo odevzdati známku, kterou se jeho jméno zjistiti dá. Policejní »chef« na konci každého týdne vybírá poplatek od těch, kdo večer tolik zaměstnali jeho lidi. Tato skoro ideální policie je Koreanům dosti milá, neboť může, chce-li, lehce každou krádež objeviti. Kdo toho dne šel ulicemi, musí vysvětliti do podrobna, co dělal, kde byl a p. Korejskému policajtu vede se celkem velmi dobře.

Vojsku velí král, který mu nařizuje »tak mocně jako slunce nepřítele zahnati«. Velitelů je devět tříd; polní maršálek sluje ciang-kiun, jenerál ti-tu, hejtman chaon-pei a t. d.

S právem a spravedlností jest to v Koreji jako v Číně. Korea má svůj soudní dvůr. Soudnictví zakládá se na přísaze. Kdo jest obviněn, musí slavně odpřísahati svoji nevinu. Přísahá se na hlavu kohouta, jejž obviněný musí sám přinésti. Obrácen k jihovýchodu, a přísahaje, že chce pravdu říci, obviněný jedním řezem musí hlavu kohouta uříznouti a nesmí dáti na jevo rozčilení. Jako všichni Mongolové jsou i Koreané nejhoršími pokrytci při soudech.

Tresty smrti jsou hrozné a barbarské. Nejhorší popravou jest, že se delikventovi nedá usnouti tak dlouho, pokud se nezblázní; to nastane asi za 7—14 dní. Pak ho usmrtí.

Jako v Číně a Japonsku, tak i v Koreji kvete cechovnictví. Z cechů jest nejlépe organisován cech nosičů, kteří obstarávají dopravu ve vnitrozemsku. Zboží dopravují na zádech svých nebo koní. Monopolisovali dopravu úplně. Mají svoji zvláštní řeč, kterć rozumí jen oni. Státní daně platí se v plodinách a úředníci dostávají platy v naturaliích. *P d.*

Šťastná myšlenka.

Zrodila se za okolností zcela všedních. V pokojíku hořela ještě na stole lampa, ačkoliv už zářil den. Služky na dvoře bušily do koberců, odcházely, přicházely, smály se, povídaly. A tu přišla. Neměla důvodu ani záminky přijíti, ale tím byla velebnější, tím hloub se zachytila v duši.

Josef Hronek, muž to, jehož nitro se tak mocně zahřálo od ní, byl úředníkem na poště a píval v restauracích, hospodách i krčmách od večera až přes půlnoc. V neúředním ostatku dne také miloval dámu z chudé rodiny.

A na něho přišla ta myšlenka, když oblékal kabát a chtěl vyjíti ven. Omámily se mu smysly, neboť nechápal, proč něco takového pomyslil. Ohlédl se, viděl, že nechává při odchodu lampu rozžatu a usoudil, to že snad žluté světlo lampy, mísíc se se světlem denním, obloudilo jeho mysl až k tomu nápadu. Zhasl tedy; ale z hlavy to neodcházelo, sto žilek v ní bušilo a všechny v jednu notu. Tíseň cítil na prsou, musil usednouti a počkati ještě s odchodem.

Bylo to velkolepé. Jakési fluidum stálo před jeho očima, tálo jako sníh na kopcích a celý svět objevoval se se všemi podrobnostmi, to bylo okouzlující, že viděl před sebou osoby jednati, mluviti, viděl člověka umírati a to vše i jiné najednou a v témže okamžiku nepochopitelně zřetelně. Nemohl promluviti, ale nutilo jej, pověsiti nad všemi obrazy těmi nápis vyznačující, co se tu v celku děje, jádro oné myšlenky. Volil v duchu, rty nehýbaje, slova: Nevěra — Pokuta — Obětování sebe, ale na ničem se neustaloval.

Hronek byl inspirován. Představil se mu děj, který lze krátce stylisovati: Dívka, jejíž srdce úlisné a lživé kochá se v nevěře a lsti a rádo mučí jí srdce mužská, polapí se na vlastní lep, hyne od svého jedu. — Tato slova jsou však ubohá a chabá, neboť zjev myšlenky té byl skvělý a padal na Hronkovo nitro jako opojná pára. Vše bralo v ní už živoucí gesto, bylo pohyblivé a v logickém sledu, spořádáno. Vše bylo stále před očima, bylo možno na cokoliv se zadívati, vyjmouti to a zvlášť prohlížeti. Ku př. milenci oné dámy. Tu ten. Bylo zřetelně poznati, že nosíval rád modré kravaty a hladíval milenku po bradičce, byl však ostražitý, a žárlil-li, tajemným mlčením projevoval milence své opovržení, dokud se nedala do prošení. A tak každá z těch mnoha postav rozvíjela se v gestech, povaze, zvycích a mravích budovy i krajiny v barvách, složení, podrobnostech, do nekonečna, v pravdě do nekonečna.

Čin byl to hrdinský, že se Hronek vymanil této své myšlence potud. aby učinil krok ze dveří a vyšel na ulici. Tu na čerstvém vzduchu zjev se poněkud zatemnil, ale neopouštěl duše Hronkovy. Lidí nepoznával, nedbal, co se děje vůkol něho a jen se oddával tomu, co přišlo tak náhle a zabralo jeho nitro.

V kanceláři sotva pozdravil, do práce se mu nechtělo, odkládal péro a sotva uvolnil mysl, už zase stáli tu oni lidé, mluvili, smáli se, plakali. To byli jeho lidé, s nimi souhlasil a s nimi se potýkal, vše ostatní, co dotýkalo se jeho zornic a naráželo na jeho sluch, byla realita, byl vnější nezajímavý svět. Žil dvojitě: co mluvil, psal a četl, to byl jeho nucený a trapný život, život s nechutí, hlavním mu životem byla jeho myšlenka a čím více skutečnost překážela jeho vidině, tím větší úzkost jímala mu duši. Podezříval se už, že šílí, že se pomátl jeho rozum. Vždyť to přišlo tak z nenadání.

V poledne se mu polevilo a odpoledne pracoval už v úřadě klidněji. Ale k večeru vynechal schůzku se svou milou, šel do parku a myslil na svoje thema. Milenka rozlobena na jeho nepoctivost v daném slibu běhala po ulicích a setkala se s ním, když vycházel z parku. Byla velmi nakvašena a vyčítala mu najednou mnoho a mnoho. Ale Hronek jí kale neodpovídal, myslil jen na své. Zapomněl ji políbiti, musila sama se k tomu snížiti, když se rozcházeli, proto, aby se ujistila jeho láskou a klidně dnes mohla usnouti.

Hronek vypadal jako tupý. Podal jí pak, když už vcházela do domu, ruku a šel. Bloudil ulicemi. Nepovečeřel, neboť se bál všedních obličejů a ještě všednějších věcí. O 8. hodině, nezatouživ ani po pivě, došel domů, rozstrojil se, ulehl a pomalu, velmi pomalu usínal.

Hronek nikdy nebyl spisovatelem. V mládí sice napsal několik veršů, ale nelnul k nim. Snad byly napsány slečince do památníku, snad musily doplniti povinných 8 stran studentské »revue«. Tím podivnější bylo, že posedla jej tehdy ona myšlenka. A to pochopil Hronek ihned, že se tu jedná o spisovatelství a že leží na něm úloha, vypsati svou vidinu, aby se jí zbavil. Neboť bylo to mučivé, mysliti stále na jednu věc, jež nad to neustále rostla a se rozvíjela. Do třetího dne viděl Hronek už celá pokolení lidská, jakoby každé slovo mělo a musilo býti odůvodněno, jakoby při každém rysu jednotlivých povah stálo proč? a chtělo odpověď. Vidina jeho neměla hranic.

Pozoruhodno jest, že Hronek setrval při své nenávisti k hospodám. Nepomohlo volání jeho známých z hostince. Byl jen jednou v kavárně. Pil minerální vodu a nahlížel do časopisů. Nečetl, díval se jen, jak se to píše. Vyšel už z ponaučení gymnasijních a knihy neviděl už léta. Viděl tu verše, řádky prosy a dialogy dramatu. Uvažoval o tom, jak by měl vypravovati o své vidině, a nedocházel rozhodnutí. Cítil, že děj tak, jak jej dosud vidí v duchu, je rozptýlený a drobounce roztříštěný a že se nehodí dosud ku konečnému vypsání. Odcházel z kaváry bohatší o nový rozkol a stále ještě v osidlech své myšlenky.

Odpočívala-li jeho duše od onoho snu, míval přemítání podivné. »Kam by to mělo vésti?« říkal si. »Jest jisto, že jsem byl Bohem nadán, abych napsal dílo spisovatelské. Budu asi

slavný.« A rozpomínal se, jaké ovace podnikají se slavným mužům; připadaly mu na mysl věnce, palmy, zlaté koflíky. prsténky od bohatých, sensace chtivých dam a zdálo se mu to vše tak krásné. Uznával sice, že má do slávy ještě daleko, ale potěšil se, že má na ni oprávněné naděje. Proto chodil ulicemi s hlavou vztyčenou a třeba že si lidé nevšímali jeho pýchy, těšila jej samého a prováděl ji vytrvale. Koupil si kravatu nejnovější mody a česal se novým způsobem. Při obědě prohodil často slovíčko o veliké práci, jež ho teď čeká; sousedé nedbali té poznámky, ale on byl jí uspokojen. Sdílel svou hrdost s jinými. Ti ovšem nemohli pochopiti důležitost toho všeho, co objeví budoucnost, ale bylo by hříchem, je na to neupozorniti.

Milenka jeho trpěla nevýslovně. Bledla z počátku, neboť plakávala pro něho. Pak se spřátelila poznenáhlu s osudem' nezazlívala mu, že k ní nedocházel tak často, jako dříve. K ní býval otevřenější, neboť myslil, že jako příští snad jeho manželka má právo věděti více. Ovšem však uznával, že její »nevytříbená« mysl nemá pochopení pro záležitosti tak jemné a proto ji prozrazoval jen, že jej čeká „vysoké postavení" a líbal ji při tom důstojně na rty, jakoby jí dával závdavek na tu rozkoš, až bude s ním státi »na vrcholu«.

Přemýšlel též o tom, neměl-li by se vzdáti svého úřadu a oddati se úplně spisovatelství. Znal toho příklady v české literatuře», Kramerius, Čech a jiní. Nápad ten čekal rozhodnutí několik dní, ale pak byl zavržen pro zřejmé výhody měsíčního platu. Tak mnoho zřetelů žmítalo jeho duší, zřetelů vnějších, a jak se ony vysvětlovaly postupně, přibližoval se Hronek splnění svého spisovatelského snu.

Dal se do psaní. Rozhodl se, že upraví svou myšlenku v novelu. Dvě hodiny proseděl u archu, než napsal první slovo, neboť se jednalo o to, odkud začíti. Psal, věta k větě černala se na papíře, ale brzo vešel v bažinu myšlenek, neměl pokračování, odhodil papír a vyběhl z domu. Přemýšlel znovu, hledal spojitosti myšlenkové. Našed ji, usedl zase, znovu začínal, opět přestával ohmožděn přemýšlením. Poznával, že věc není mu ještě dosti jasna. Nové pokusy většinou smačkával v hrsti a házel do peci.

Ačkoliv hhed z prvu slyšel lidi své vidiny hovořiti, když přistupoval ku psaní, řeč rozpadávala se na pouhá slova, tu však potřeboval řeči souvislé. Také mu přestávalo býti jasno, co učiní lidé jeho novely v tom nebo onom momentu nebo jak by vylíčil dopodrobna dějiště. Pochopil, že realita není tak zcela k zahození. Oddával se studiím. Poslouchal řeči lidské na ulici, prohlížel domy a vybíral si z nich některé pro svou práci. Pozoroval i přírodu, naznačoval si v duchu, co o ní napíše. Všechny myšlenky a úsudky jeho vztahovaly se zase k jeho práci, jíž měl se státi slavným, ale o mnoho vážněji se jí týkaly.

Přišel i na to, že jeho Kristina zaslouží si pozornosti a že by mohla býti ve mnohém vzorem pro jeho hrdinku.

Dívky nedovolují, aby se s nimi experimentovalo. A tak i Kristina znepokojena novým chováním svého milence, jeho nedbalostí v lásce, rozptýleností v myšlenkách a nudnosti po jejím boku — co snažšího? — obrátila oči k jinému. Hovořívala sice dosud s Hronkem, nemajíc odvahy, aby se mu přiznala ku změně ve svém srdci, chodívala s ním, ale myslí už nedlela při něm. A tak, když Hronek obrátil bedlivý zrak k ní, ovšem zásadně jen v zájmu uměleckém, přihodila se mu nehoda všech nehod, poznával, že jest klamán.

Zprvu měl potěšení, že poznával na Kristině znaky perfidnosti, představa hrdinky jeho novely se naplňovala, viděl ji před sebou, tu lstivou, líživou, předstírající dámu, jež je tu, aby mučila srdce mužská, démon žárlivosti. Úmyslně dráždíval ji výčitkami, aby zase viděl nejistý její pohled, a hladívala-li konejšivě jeho ruce, — býval přesvědčen, že jest to opět jen hra její mámivá, aby neviděl ani tam, kam zraky otáčí.

Byla to léčka. Uvázl v ní. Hledal nebezpečí a brzo tonul v něm. Myšlenka jeho novely bledla, ztrácela se a život skutečný sahal mu na srdce. Žárlil. Zapomněl už, že sám vyvolával přiznání Kristinino, zapomněl na svůj pokus studia ženy, — viděl už jen, že je hanebně zrazen, podváděn a nemilován. Papír ležel netknut na jeho stolku a Hronek běhal ulicemi jako divý, stopoval kroky Kristininy, opíjel se znova a rval si vlasy.

Jednoho dne přistihl Kristinu s novým milencem a pak na schodech ve hněvu ranil ji kapesním nožem.

Odváděli jej nazítří na strážnici bledého a zoufalého.

A to byla jeho sláva, jíž dosáhl mimochodem.

St. Kovanda.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. ‚Hlas Nár.‘ navrhoval, aby pro spor českoněmecký zřízena byla „smírčí rada českoněm. z mužů všech oborů práce, kteří činností svou ukázali, že jsou rozumní, praktičtí, kteří po léta žili na horké půdě, o jejíž národnostní poměry je spor, kteří jsou známi spravedlností a rozšafnou snášenlivostí. Jakmile by parlament stál vůči návrhu smírčí rady, pro který by se vyslovila zajisté převážná většina českého i německého obyvatelstva, stejně toužící po klidu a míru k práci nezbytně potřebném, byly by poměry zajisté rázem změněny.“ Návrh je dojista rozumný Ale zdá se, že příliš podceňuje vliv „veřejného mínění“ na obou stranách. Tento sbor notáblů bude bez vlivu a brzy na to i bez odhodlanosti a dobré vůle, jakmile zahájí proti němu palbu národně radikálnější časopisectvo. Nejen bylo by třeba sbor ten jaksi isolovati a vybaviti z vlivu národně nesmiřitelné žurnalistiky (a to by šlo ztěžka). i vůbec seslabiti vliv její na široké vrstvy bylo by nezbytno — ale jak? V jádru však je návrh dobrý, ježto ukazuje, že dojde-li na smír českoněmecký, bude to dílem ne politiků z povolání, poslanců a novin, ale nepolitiků, lidí, jichž kariera nebyla by ohrožena nacionální frasí, mužů práce duševní, průmyslové a hospodářské. — Návrh „Hlasu Nár.“ vy-

skytl se v době, kdy kolují pověsti o nových smiřovačkách česko-německých, jež by se konaly po Novém roce ve Vídni. Ve zdar smiřovaček naděje nemáme za napjatého poměru mezi posl. českými a vládou. Zmar smiřovaček oslabí postavení vlády a proto k jednání asi ani nedojde. Snad ani na dosazení vyrovnacího výboru. V tuže dobu vyskytl se v Plzni. Listech návrh z kruhů prý německých, aby sešlo se v Plzni z kruhu občanstva několik Čechů a několik Němců a klidně i věcně si o smíru porokovali.

Výkonný výbor němec. strany lidové konal 3. t. m. sehůzi v Brně a prohlásil, že je povinností všech německých poslanců v š e l i k ý m i prostředky, ba také k r a j n í m i, zmařiti zřízení české university na Moravě. Mimo to odhlasoval, aby zem. sněm zastavil podpory soukromým školám měšťanským a středním (t. j. českým). Německá národní rada má prý zříditi obranný fond!

Veliké důležitosti pro vnitřní politiku jest novoroční projev posl. Fr. Košuta, že totiž strana neodvislosti nedopustí uzákonění vyrovnání rak.-uherského pokud nebude p a r l a m e n t e m vyřízeno v Rakousku a že nedovolí, aby celní a obchodní smlouva v Rakousku provedena byla článkem čtrnáctým a aby se vyjednávalo o smlouvy obchodní dříve, než bude uzákoněn celní tarif. To všechno ztěžuje situaci ministerstvu Körbrově, jež by bylo vyrovnání prostě provedlo článkem 14. a zařídilo se na ústavní absolutism, a nutí rozhodující kruhy, aby něco podnikly k ozdravění parlamentu a k revisi ústavy, nemá-li rozhodnutí Košutovo býti nejkratší cestou k personální unii. Můžeme býti tedy zvědavi!

V Uhrách povoláno k činné službě 40.000 náhradních záložníků. Sněmovna stále ještě jedná o kontingentu nováčků. Nebude-li odvod proveden v lednu, náhradní záložníci zůstanou ve službě přes květen.

Mezi Rakouskem a Italií prodloužena dosavadní smlouva obchodní na 9 měsíců. Vinná klausule (t. j. víno italské zatíženo clem jen zl. 3·20 ve zlatě, víno z jiných států 20 zl.) zůstane v platnosti do konce ledna, také pro koupě a objednávky učiněné do konce prosince 1903. Nastane tedy brzy zdražení vína.

Na oživení organisace pořádati bude strana mladočeská krajské sjezdy. První byl 3. t. m. v Kutné Hoře — docela obyčejné schůze s 2 poslanci před voliči a s připravenou resolucí důvěry. Ba ne. Tak to nepůjde! Litera zabíjí, jen duch oživuje!

Školský. ***Měšťanská škola*** trpí otázkou tak zvaných osobních podučitelů. Místa podučitelská byla na obecných i měšťanských školách zrušena, však na školách měšťanských de facto existují a to ve formě nejhorší. Tito osobní podučitelé jsou zástupci okresních inspektorů školních, vzatých z řad učitelstva měšť. škol. Místa tato jsou placena pouhou remunerací. V Žižkově jest na př. osobní podučitel na měšť. škole zastupující insp. l. hůře placen než učitel obecné školy II. třídy. Z té příčiny stává se často, že zastávají místa tato učitelé bez odborné zkoušky pro měšť. školy, často i absolventi učitel. ústavu. Otázka osobních podučitelů souvisí s definitivou inspektorů. Kdyby inspektoři byli definitivní, mohla by se místa po nich řádně obsaditi. Když stane se inspektorem osoba z řad učitelstva měšť. škol, nechce zástupce platiti ani země ani stát. Stát platí zemi nepatrnou náhradu jako půjčku, ačkoli měl by platiti celý náklad takovýmto jmenováním vzniklý, neboť inspektoři jsou vlastně orgánové státní. Je-li inspektor jmenován z učitelstva středních škol, musí si tam řádně opatřiti i platiti zástupce. Touto spornou otázkou mezi zemí a státem trpí však jenom škola.

Ozvuky a paběrky.

„Za Starou Prahu". „Kolkovně" v Dlouhé třídě (č. p. 922-I.; v. Rozhledy XIII. 766) tedy odzvonili. Přes protesty klubu ‚Za Starou Prahu' — jak slyšíme několikeré — přes rozklad řady obecních starších (z důvodů hospodářských) i ústřední komise vídeňské pro zachování uměleckých památek — usnesla se před několika dny asanační komise na

zboření. Případ s prelaturou sv. Mikuláše bude se tudíž navzdor opačnému zařikání přece opakovati. A kolkovna je dům intaktního vnitřku, obcí zakoupený teprve 1898 za 237 tisíc zl., budova výnosná, veliké historie a umělecky cenné façady. Gotický arkýř ve dvoře je vedle radničního a karolínského sám třetí v Praze. Do nedávna byl tu živnostenský soud, pro nějž obec, jak známo, je povinna místnosti zdarma poskytovati. Umístění v obecním domě neznamenalo tedy přímého, hotového výdeje. Nyní obec najala pro soud místnosti v Platýzu za nájemné 6000 zl. ročně, což kapitalisováno 4% dá 150 tisíc zl. Zdaž bude aspoň tento obnos nahražen kupní cenou parcel na kolkovně, když k ulici odpadne z její výměry asi 8metrový pás? A proč je nutno takto rozšiřovati komunikaci, když by téhož byl docílil výborný návrh Sakařův proražením loubí pro pěší předními krámy domu, který by tím byl býval zachován?

Boj kultury s historií nebo spíše boj kultury s kulturou značí zápas o zachování kostela sv. Petra a Pavla v nádvoří české techniky (v. Rozhledy XIII. 87.). Bohužel, že i zde, dle posledních zpráv, kloní se vítězství na stranu bořičů. Návaly posluchačstva, které vyvolaly na všech stranách u nás podzimní veřejnou diskusi o nových místnostech vysokých škol, nutí prý k rychlé stavbě přes pozemek nynějšího kostela, neponechávajíce času ke spracování nových plánů s jeho zachováním. Nepomohly tedy kroky korporace — žel že jen dle spolkového zákona vzniklé a exekutivou neobdařené — vyvolavší nové komise, nové odhady a rekonstrukční rozpočty, nepomohlo, že klub ‚Za Starou Prahu' dále i zainteresoval pro chrám kruhy vojenské, garnisonního kostela potřebné a tomuto místu nakloněné, nebyly ničeho platny rady a články, podání a protesty. — Jedna ze složek kulturní otázky „Staré Prahy" tedy mizí, převýšena jinou složkou kulturního vývoje, jejíž síly arci — při troše finanční obětavosti erární — mohly působiti směrem zcela jiným i k uspokojení a za spolupůsobení obce. A tak vedle zničení uměleckého díla, které značí ztrátu statku obecnosti, vidíme i zajímavý poměr mezi dneškem a minulostí, která nově stavíc používala starých zbytků (kostel sv. Prokopa na Malé Straně v Prokopské ulici dnes č. 3., staré zbytky novoměstské radnice, část děkanství na Vyšehradě a j. v.)

—*ml.*—

Perly a perličky. — Čtenářstvo naše nám odpustí, posadíme-li se na kothurn historika a zaznamenáme všecky důležitější události. — Osoby vystupující dovedou vzbuditi účastenství svou životností a věrností. Některé z povídek čtou se jako vzdušné, poetické báchorky. — Nynější poměry na trhu s papíry k uložení kapitálu se stávají pro poptávku velice nesnadnými. — Náhlý odjezd vyslance budí živé komentáře. *Členář novin.*

Profil I.

Severní moře burácí,
v obraně marné syčí,
přec jenom jeden poeta
veršem to moře zničí.

Usedá na břeh s notesem
ku zkáze jeho spiklý;
vražedné verše nestačí,
napíše celé cykly.

Osude moře neblahý!
Rackové, škeble, vraky!
Poeta vrátiv se do Prahy
týrá nás tady taky.

Obtížná k zemi holandské
obtížná vede cesta..
Básničky vodou zbubřily,
severní moře trestá!

Profil II.

Bůh aby žehnal mi a dal mi dožít stáří,
až Silén vyplývá svůj blankyt a svou záři.
Až všechny vyčichá své libodeché květy
jsa v posled sevřen nouzí o sujety.
Pak reptat nebudu a volím shasnout v míru,
až celou bibli zrýmuje a pošle do Lumíru. *April.*

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 16. LEDNA 1904. ČÍSLO 16.

Na Královéhradecku jest říšský mandát uprázdněn úmrtím posl. Jaroše. První z kandidátů se ohlásil agrární hrabě V. Sternberk. Radikální pokrokáři kandidátem jmenovali dra Ant. Hajna, na to agrárníci ohlásili za kandidáta A. Srdínka a konečně mladočeši Al. Kolenského z Dejvic, člena výboru Jednoty řepařů v Čechách. — Sociální demokrati určili za sčítacího kandidáta A. Svěceného. — Z kandidátů jest pro říšský mandát nejzpůsobilejší dr. Ant. Hajn. Zabývá se odborně politikou mnoho let, jest více jak desítiletí neúnavně polit. činný a politiku zvolil za svoji životní dráhu. Voličstvo mělo by být toho pamětlivo, že má voliti vždy kandidáta nejschopnějšího. Byli bychom se nadáli od strany mladočeské, že sama nemajíc kandidáta vlastního, nebude se proti kandidatuře Hajnově stavěti. Strana mladočeská jako nejmocnější a vůdčí strana politická, má jisté povinnosti k vývoji politickému u nás. Povinnosti ty vztahují se jednak k uplatnění politických talentů, bez ohledu na to, jsou-li příslušníky strany mladočeské čili nic, jednak k možnosti taktické součinnosti všech stran ve chvíli nutné obrany všenárodní anebo neodkladného útočného postupu. Strana mladočeská pamatuje sice na to, jaká práva jí přísluší a jaké zřetele k ní jako hlavní straně ostatní strany míti mají (většinou jich strany nemají), ale sama dobrým příkladem nepředchází a nekoná toho, co žádá na jiných. Hrozí, že ve Vídni počítají s naší rozervaností, stýská si na tuto rozervanost v našich vlastních řadách, vytýká, že Čech s větší urputností dovede bojovati proti Čechu než proti nepříteli, žádá, aby se zanechalo malicherných sporů a dětinských hádek, ale — ze strannické malichernosti staví proti vyhlášeným kandidátům osobu, již musila teprve horečně shánět a již ani mezi svými nenašla. Námitka, že muž praxe jest vhodnějším poslancem než novinářský theoretik, jest zhola nemístná a dá se odrazit snadno replikou, že theoretiku jest právě třeba jen té praxe politické, aby poznal, co v jeho theorii jest správno a souhlasí se skutečností a co jest klamnou hypotesou v odporu se skutečností, kdežto muž praxe jest bez theorie jako bez vesla na

moři. Zájmy, jež by p. Kolenský na říšské radě zastupovati mohl, jsou mezi říš. poslanci českými opatřeny dobře a zastoupeny dostatečně. Jestliže vedení strany mladočeské rozhodlo bez nutné příčiny způsobem, jenž rozdmychává osobní a strannické trpkosti, jimiž vnitřní politika česká tak trpí, mohou alespoň voliči usnesení u zeleného stolu opraviti hlasováním, dají-li více na vlastní rozum než na hesla a příkazy stran.

P. Bourget: Studie ze souč. psychologie.

Nanejvýš originelní směr nastoupil Bourget svými Studiemi, jenž má i půvab novoty vedle síly pronikavého nazírání a elegantní tradice. Bude těžko všem, kdo by jeho stopou chtěli jíti dále, nebo třeba ku zdaru i přirozené disposice duševní i bohatého života, hlubokých studií vědeckých a pružného temperamentu uměleckého, aby mohl být sledován či dokonce předstižen. Zůstane dlouho originelní.

Velkým diletantem bych ho mohl nazvat, abych načrtl striktně a výrazně jeho profil, jak vystupuje v této knize. Ovšem diletantem ve smyslu, jejž dal slovu on sám, nikoli v našem běžném všedním chápání. »Dilentantism — praví — je jistá disposice duševní, velmi inteligentní zároveň i velmi rozkošnická, která vede naši zálibu postupně k různým formám života k jedné po druhé a vede nás k tomu, že se propůjčujeme všem těmto formám, aniž se oddali některé.«

Již v základním způsobu tvoření kolísá mezi uměním a filosofií, a jistě v obém i s rozkoší i se zdarem, což teprve připočteme-li, kolik směrů myšlení ho přilákalo, aby jimi zúrodnil duši svou! A to obsahuje jediná z jeho knih. — Veliký diletant tvořitel. Tak jsem i myslil, že těžko sledovat ho bez vrozených disposic duševních; zde nestačí býti umělcem, vědcem, psychologem, filosofem a člověkem života zvlášť, třeba býti vším zároveň, vším zcela a s plným oddáním. Takové lidi může vydat Francie se svou pařížskou kulturou, se svými salonními zvyklostmi, se svou neustálou analysou karakterů a děl, se svou ironií tak hotovou vytýkati slabosti, se svou bystrostí tak vycvičenou rozpoznávati odstíny, jak ji charakterisuje Taine; mohou však vyrůst i jinde? —

Baudelaire, Renan, Flaubert, Taine a Stendhal jsou námětem jeho studií, ba raději bych řekl, jsou mu podnětem ke studiu současné psychologie francouzské, kterou v nich vidí ztělesněnu. Jsou sice směrodatni svou strukturou pro jeho práci; nikterak však nejsou jejím celým obsahem. Nebere jich také celých, než toliko ty momenty, jež poskytují mu pohledy do šíra společenského a dovolují mu uvažovat o tom a o onom, co pokládá pro dnešek za příznačné. Jediný snad Henri Beyle (Stendhal) ho fascinoval tou měrou, že převažuje svou osobou ony po-

hledy, že je absorbuje všecky; za to však rýsuje se plastičtěji vedle svých předchůdců pořádkových a následovníků časových.

Co a jak vidí? Jak myslí? Hle! Baudelaire je typ pesimistický, řekne si úvodem a bez germanské upřené jednosměrnosti, s hravostí Francouze si nadhodí: tomu snad říká se při něm »nezdravé«. Ale vždyť není ve vlastním slova smyslu choroby tělesné, jsou jen stavy fysiologické, vždy normální, jak praví lékaři, tož není ani chorob duševních, jsou jen stavy psychologické. U Baudelaira vyplynul normální proň ale sžíravý onen spleen z dovršení života, z nemožnosti poznat více; odkud však pochází, že tato jemná obluda nikdy nezívala působivěji svoji mizerii než i v ostatní literatuře našeho století? To zase si nadhodil otázku, jež vybízí jej k zájezdu do psychologie vší Evropy, a rázem mu vyvstane ruský nihilism, Schopenhauer, rozezlená misanthropie naturalismu, aby byly dokladem i podkladem nové kapitoly, jež vyústí v pesimism pařížský a vrátí se tak zase k Baudelairovi.

Řeknète, že to není forma vědeckého myšlení? Připouštím a přidávám: zejména ne německy filosofického. Bourget je umělec gallské krve temperamentní. Nechtěl psát vědu jako vědu, snad by ani nedovedl, protože nemohl by v sobě zapřít umělce, jenž myšlenku svou vždycky hledí architektonicky rozvést i završit; nedovedl jít jednosměrně, jak jsem již pravil, rozptyluje se a hledá schválně odbočky, protože nedovede zapřít v sobě neklid racy. Ale přes to je jisto, že každý jeho zájezd studijní má svůj positivní cíl, jehož dosahuje, a že je o to svěžejší, oč méně suchého zaujetí v sobě má. Jsou to filosofické causerie, plné jiskřivého espritu, jímž pravdu traktují; autorovu pravdu, nenít vždy pravdou naší též, na čem však nezáleží nejvíce. Jeť Bourget z myslitelů prostých »hrozné manie jistoty« a připouští možnost i jiných řešení; má svůj názor na předmět a hledí, aby byl dobrý a čistě jeho, ale je analytikem, jenž chce pouze najít, ne budovat.

Analytikem je pro rozkoš hledání a poznání, synthesu nechává čtenáři, domnívaje se, že dosti učinil zjednav jasno. To nejlíp vysvítá z fakta, že ani jednotlivé studie, ani kniha celá nepodává resumé práce psychologické, ač umělec se nezapřel, dav knize rámec akademického úvodu i závěru. Jediné konstatuje sceleně: »shledal jsem u těchto pěti Francouzů, tak vysoce vzácných, tutéž filosofii zhnusenou všeobecnou nicotností.« Vsak to je opět jen analytické poznání, jež nedostává positivniho doslovu. A přece měla kniha vybudovat současnou duši Francie!

Je jistý půvab v nedopovězení; vybízí hledat samostatně dál. Ve studiích ze současné psychologie je dopovědění věru nesnadné za daných premis, týkajících se myšlení Bourgetova. Jsou tu studovány živly zděděné a dosud hovořící v složitém aparátu lidské duše, tož náboženství, romantism, jež kříženy jsou novým pesimismem, nihilismem, dekadencí, aristokratismem

a všemi těmi ismy dnes tak běžnými, v jich souzvuk vplétají se vlivy prostředí, theorií politických, uměleckých, vědeckých — kdo z nás tu může říci, hle, duše dnešní Francie!? Jsme daleci plemenným svým nazíráním jejího života, nesmíme říci po přečtení knihy, že známe ji, a přece cítíme tak určitě její chvění, pulsaci.

Ano cítit dává Bourget pravdu svých poznání, a to jediné snad v jeho »diletantském« zaujetí pro mnohé dává vystupovat básníku výše než filosofovi a dává určitější přízvuk jeho knize originelní a silné. *E. Sokol.*

O sympathii a sociabilitě v kritice. Dok.

Současný jeden filosof tvrdil, že nejvyšším dějepiscovým úkolem ve filosofii jest smiřovati a ne vyvraceti; že kritika omylů jest prací nejnevděčnější, nejneužitečnější a že by měla býti obmezena jen na nejnutnější; že ke každému upřímnému a důslednému mysliteli má filosof cítiti všeobsáhlou sympathii, která jest ostatně v odporu se skeptickou lhostejností; že k oceňování systémů má s sebou filosof přinášeti »dvě veliké mravní ctnosti: spravedlnost a bratrství.«*) Tyto ctnosti, potřebné filosofu, jsou mnohem více ještě potřebny literárnímu kritikovi, neboť v literatuře převládající roli má cit. Nestačí-li při posuzování filosofa vždycky chtíti proti němu míti pravdu, abychom sami sobě se zdáli ji míti, stačívá v umění příliš často chtíti nebýti dojatu, abychom dojati nebyli; jest nám vždy více méně volno se zpěčovati, uzavříti se ve své nepřáteské já, ano se v něm i ztratiti. Sluší se tedy neméně literátům než filosofům říditi se nejvyšším přikázáním mravnosti: milujte se vespolek.**) Ostatně je-li láska k bližnímu povinností hledě k člověku, proč by nebyla povinností vzhledem k jeho dílům, ve kterých zanechal to nejlepší, co se domníval, že v sobě cítí? Ona označují vrchol úsilí jeho osobnosti v zápase se smrtí. Napsaná kniha, buďsi sebe nedokonalejší, jest přece jedním z nejvyšších výrazů »věčné vůle k životu« a jako taková jest vždycky úcty hodna. Uchovává na čas ono nevymezitelné cosi, tak křehké a hluboké, přízvuk osoby, jenž mluví nejlépe k srdci každého, kdo umí milovati. Podívejte se do očí lhostejnému mimojdoucímu chodci: tyto oči, byť i jasné a průhledné, vám povědí bezpochyby málo, snad nic. Naopak pouhým pohledem milované osoby uvidíte jí až do duše, s nekonečnou rozmanitostí citů, které v ní víří. Tak jest tomu i s kritikou. Ten, kdo jedná s knihou jako s mimojdoucím, s roztržitou a zlovolnou lhostejností prvního pohledu, nepochopí jí opravdu pranic; neboť lidská myšlenka jako sama individualita nějaké bytosti musí

*) Alfred Fouillée. Historie de la philosophie (Úvod.)
**) Tamtéž.

býti milována, aby byla pochopena. Otevřte naproti tomu přátelskou knihu, knihu, s níž jste si navykli důvěrně rozmlouvati jako s nějakou osobou, odkryjete v ní mezi všemi myšlenkami harmonické vztahy, které způsobí, že myšlenky se budou navzájem doplňovati; smysl každé řádky se vám rozšíří. To proto, že náklonnost osvěcuje; přátelská kniha jest jako otevřené oko, jehož ani smrt nezatlačí a v němž stává se vždy viditelnou paprskem světla nejhlubší myšlenka lidské bytosti.

Z toho jde, že nesmíme míti příliš v nevážnosti hominem unius libri. Miluje svého auktora, a poněvadž ho miluje, má velikou čáku, že jej pochopí a sobě spodobí, co jest v něm nejkrásnějšího. Kritikovou vadou často bývá, že jest člověkem všech knih; jaké množství pokladů sympatie musil by v sobě nahromaditi, aby se upřímně rozechvíval při všech myšlenkách, s nimiž přichází do styku! Tato sympatie ubíhá v nebezpečí, že bude příliš »povšechná« a chtějíc se rozšířiti na všecky nepřilne do opravdy k nikomu: podobá se sympatii, kterou cítíme k jakémukoli členu lidského pokolení, Peršanu nebo Číňanu. To není dosti, a z toho jde, že kritik bývá tak často špatným soudcem. Bývá ve mnoha případech jedním z těch »filantropů«, kteří nemají přítele, jedním z těch „humanitářů«, kteří nemají vlasti.

Podle současného spisovatele (E. Fagueta) ztrácí umělec své bezvědomí a právě tím kritikovi nejlépe umožňuje zpozorovati způsoby své tvorby a skladby ve chvílích, kdy genius dříme. V těchto chvílích stává se mistr takořka svým vlastním žákem. Bylo též řečeno, že »kritika krás jest neplodná« a že toliko kritika vad jest užitečná a »poučuje nás o pravé podstatě genia.« (F. Brunetière). Podle našeho mínění správná byla by formule opáčná, ale rozumějme si dobře. Pp. Faguet a Brunetière, zdá se, kladou za princip, že spisovatelovy krásy jsou viditelné všem a že jen jeho vady jsou skryty; ježto pak povinností dobrého kritika jest naučiti něčemu své čtenáře, jest dojista lepší ukázati jim vady než neukázati jim pranic. Moderní kritikové hrozí se banálnosti a mají pravdu; ale obdivovati se jest banální jen těm, kdo mají banální obdiv. Otázka tedy zůstává nedotknuta. Pro toho, kdo by byl stejně schopen vytvořiti osobité dílo, tím že by osvětlil buď dobrou vlastnost nebo vadu, co z obojího bylo by lepší vynésti na světlo? Je třebas užitečné objeviti kaz v diamantu, lépe však jest najíti diamant v písku. Veliká umělecká díla jsou jako orná země, o níž mluví La Fontaine: »poklad jest v ní ukryt;« abychom jej našli, třeba ji zobraceti, zpřeorati. Rolník, jenž pomlouvá příliš své pole, pomlouvá sebe; jaký rolník, taková země. Velmi často bývá kritikovou vinou, neklidí-li dobrou žeň: kritik jest souzen neplodností své vlastní kritiky.

Doufati, že lépe pochopíme spisovatelova genia ve chvílích, kdy tento genius sám se ani neprojevuje, zdá se mi trochu podivné. Jest spravedlivo dodati, že Shakespearové a V. Hugové

mají i ve svých slabých chvilkách tvářnost, která jest ještě geniální; to nejsou chyby prostřednosti, nýbrž pády obra. Kdo posuzuje tyto karakteristické stránky, jest patrně ještě ve společnosti genia, jejž má pochopiti, postupuje methodou moderních fysiologů, kteří zkoumají ústrojné činnosti v jejich poruchách za tím účelem, aby je lépe přivedli do normálního stavu. Ale studium zrůdností, ač jest důležitou částí biologie, nemůže býti její podstatou; ukazují-li nám scestné úchylky genia někdy jeho podstatné rysy v jakémsi zvětšení na způsob vypouklých zrcadel, odkryjeme je ještě lépe v jeho vznešenostech, ve chvílích, kdy genius jest veliký nejsa znetvořen, t. j. kdy je opravdu veliký. Jest mnohem těžší odkrýti hlubokou myšlenku v jistých Shakespearových nebo Hugových scestných úchylkách a podivnůstkách než zpozorovati tyto podivnůstky samy. Kritika krás jest a bude vždy složitější než kritika vad. Jest to cíl mnohem vyšší; ten, kdo snaží se ho dosíci, může sic padnouti ještě tíže, ale to, že jest cíl příliš vysoký, nelze vydávati za důvod, proč bychom se ho neměli domáhati.

Jediná užitečnost kritiky vad jest, že chrání obecný vkus před jistými mrzutými zaujatostmi a snad že chrání genia sama před jistými poblouzeními. Tato věc jest nejtěžší. K dosažení tohoto dvojího cíle nehodí se jednostranná a podrážděná kritika vad, nýbrž nestranná a klidná kritika krás i vad. Genus irritabile, bylo řečeno o básnicích. Ať se básník zlobí! Ale kritik měl by býti přesvědčen především o marnosti hněvu. »Tlachy, které slýchám v Akademii, urychlují můj konec,« říkal Boileau. Ubohý Boileau, který přikládal takovou stěžejnou důležitost míněním Akademie a svým vlastním! Kdo se zlobí, nemá pravdu, praví přísloví; ostatně obdiv nepotlačíme tím, že strháme cizí dílo, nýbrž uděláme-li lépe. V každé době nejhlubší kritikou špatného vkusu nebo malomocnosti byl genius.

Jest pozoruhodno, co úsilí od romantikův a od p. Tainea jsme vynaložili na to, abychom pochopili cizí literatury, přenesli a vmyslili se do prostředí, v němž to a to mistrovské umělecké dílo vzniklo, a zhostili se svého vlastního ducha a svých osobních předsudků. Pokládali bychom za prostý důkaz nevědomosti neznati cizích proslavenců; jméno Byronovo na př. bylo mnohem méně popíráno ve Francii než v Anglii, rovněž tak Shelleyovo, aspoň ode dne, kdy bylo známo. Není-liž podivno, že kritikové, kteří se stávají tak širokými, mají-li chápati cizí literaturu, stávají se najednou tak nesnášelivými, jakmile jde o genia francouzského, který snad nemá veškeré míry, dobrého vkusu a dobrého tonu národního, že mu již neodpouštějí nejmenší odchylky a odsuzují jej ve jménu všeho, co omlouvají u jiných! Cizí jazyk má to dobré, že nás uvědomuje stále samou přirozenou povahou své syntaxe, svých výrazů, své chůze, abychom tak řekli, že se mu musíme přizpůsobiti a odtrhnouti se od svých osobních předsudkův, abychom pochopili dílo napsané v tomto jazyku. Naproti tomu, čteme-li

nějaké dílo psané jazykem domácím, chceme v tomto díle absolutně najíti sebe, svého zvláštního ducha; vzpíráme se přizpůsobiti se auktorovi, auktor má se přizpůsobiti nám. Každý z nás má tajné přesvědčení, že jen on sám představuje národního ducha, a upírá tomuto duchu rozmanité vlastnosti a vady, kterým se podivuje, nebo je odpouští u každého jiného národa. Leckterý z nás, kdo se zpěčuje dosud pochopiti dobré stránky E. Zoly, tak obdivovaného na Rusi a poměrně tak klasického ve svých hlavních rysech, bude si bez odporu libovati v nezřízeném a divokém naturalismu Tolstých a Dostojevských, naproti tomu tyto drsnosti a krajnosti budou se mu jeviti jako přirozený výkvět »exotismu«. P. Taine, který nám dopomohl vniknouti do všech děl literatury anglické i v jejich zvláštnostech a podivnůstkách, zastaví se rozladěn před geniem Viktora Huga, tak že dává před ním přednost Browningům a Tennysonům. P. Schérer, duch filosofický, sveden jsa úzkostlivými a přesnými analysami Georges Elliota tak, že jej vyhlásí za »největší literární osobnost po Goethovi,« zapomene úplně na Balzaca nebo, setká-li se u Viktora Huga (kterého nemiluje) s chválou Balzaca jako »velikého ducha«, uvidí v tom »fraškovitou nadsázku«. Studium cizích literatur mělo by býti prostředkem k tomu, aby se duch otevíral a ne uzavíral, prostředkem, jenž by rozšiřoval obor našeho podivu a naší sociability a ne jej zúžoval. Abychom pochopili nějakého auktora, třeba jest »uvésti se ve vztah« k němu, jak se říká v řeči magnetismu; nelze však souditi o skutečné vnitřní hodnotě spisovatelově ze snadnosti, s jakou tento vztah se ujímá. Jsou tu dva proti sobě stojící členové, spisovatel a čtenář, kteří se mohou k sobě hoditi, aniž jsou při tom oba již pravdiví; v některých dobách dějin všechen sociální život byl strojený a falešný. Stává se, že té a té době vnutí se s jakýmsi násilím ta a ta literární osobnost, která po málo letech zůstane osamocena, nebudíc téměř již sympathie: na př. Chateaubriand. Představoval typ tehdáž převládající, který však minul, nejsa dosti ve shodě s typem prostého a věčného života.

Vůbec kritiku uměleckou nestěžují ani tak složité zákony počitkův, citův (emocí), ano i myšlenek; můžemeť skutečně vždycky ověřiti, zdali umělecké dílo se s nimi shoduje; jde-li však o to, abychom usoudili, představuje li toto umělecké dílo ž i v o t, kritika nemůže se již opírati o nic absolutního: život se neověřuje, život se cítí, miluje, obdivuje. Mluví ne tak k naší s o u d n o s t i jako k našim citům sympatie a sociability. Ze všeho, co předchází, můžeme uzavírati na vysoce sociabilní ráz pravého kritika, jenž má se přizpůsobovati všem formám společnosti, nejen těm, které dějinně existovaly, nýbrž i těm, které mezi lidskými bytostmi existovati m o h o u a které každé geniální dílo předem vyjadřuje.

Přel. V. Černý. *M. Guyau.*

O zářivých hmotách.

R. 1897 objevil francouzský chemik Becquerel, že soli uranové vydávají paprsky obdobné paprskům Raentgenovým. Paní Sklondovská Curieova, rozená Polka, studujíc tento zjev, poznala, že ruda uranová smolinec z Jáchymova v Čechách jeví tuto vlastnost ve větší míře, než preparáty uranové z ní připravené, i soudila, že vlastnost ta přísluší jiné látce v rudě obsažené vedle uranu. Podařilo se jí také isolovat z rudy uranové preparát mnohem účinnější i byla konečně vedena k tomu, že se jedná o nový prvek, jenž nazván radium. Vedle toho nalezena tato vlastnost, vyzařovati zvláštní paprsky, u vismutu a thoria, i soudilo se z toho na další dva podobné prvky: polonium a aktinium, ač o jich existenci se dosud pochybuje. Vlastnosti preparátů radiových jsou tak obdivuhodny, že prvé zprávy o nich vzbudily všeobecnou nedůvěru fysiků a chemiků. Jednalo se o hmoty, jež stále vyzařovaly energii, bez úbytku na váze, tedy o nevysvětlený odpor se stávajícími principy vědeckými. Ale potvrdilo se to. Výsledky prací pí. Curie přiměly i jejího chotě, že zanechav svých prací, s ní se spojil. Curieovi sami přenechali vzorky svých preparátů vynikajícím chemikům a fysikům i stojí dnes studium fysiky a chemie ve znamení hmot zářivých.

Jaké jsou ty vlastnosti radia? Radium je prvek skupiny kovů žíravých zemin o atomové váze as 258. Soli radia jeví schopnost činiti vzduch elektricky vodivým. Bylo pozorováno, že při vypaření stopy polonia vzduch v celém ústavu jevil po několik týdnů abnormální vodivost. Elektroskop vybíjí se na vzdálenost 8 metrů. Hmoty zářivé dovedou svoji schopnost jiným látkám indukovati: většina látek vystavena účinkům radioaktivních látek svítí. Curie tvrdí, že v laboratoři, kde pracují se zářivými látkami, není předmětu, jenž by nebyl aktivní; ovšem tato zářivost na rozdíl od zářivosti radia časem mizí. Zeleň listová účinkem paprsků radiových úplně se rozrušuje, klíčivost semen se ničí. Několik miligramů radia způsobuje po několika hodinách na kůži lidské těžce zhojitelnou ránu. — Crookes rozlišuje v záření hmot radioaktivních trojí druh paprsků, jež označuje jakožto α β a γ. První druh paprsků je identický s těmi, jež vysílá kathoda v Geisslerově rouře. Nyní vysvětlují se tyto paprsky pomocí theorie elektronů. Elektrony jsou velice malinké částice hmoty nám jinak neznámé a jsou vlastními nositeli elektřiny. Vracíme se tu tudíž opětně ku staré a dávno zavržené hypothesi o elektrickém fluidu. Elektrony dávají se unášeti proudem vzdušným, jemně sdělují vodivost. Hmota jednoho elektronu je $^1/_{700}$ hmoty jednoho atomu vodíka čili as 30 kvadriliontin grammu. (Připomínám, že vše to je jen ovšem hypothesa). Rychlost, kterou se elektrou pohybuje, obnáší 20 m. v 1 sekundě. Becquerel vypočetl, že 1 cm^2 radioaktivného povrchu vyzářil by 1 g hmoty elektronové za 1 bilion let.

Z toho je patrno, proč našimi nedosti citlivými prostředky úbytek na váze zářivých preparátů neznamenáme: je příliš nepatrný. Ježto elektrony jsou nad míru malé, pronikají snadně hmotou: procházejí deskou olověnou 5—6 *mm* silnou a dřevem a hliníkem, tlustým několik centimetrů. Účinkují též na fotografickou desku, ale slaběji než paprsky Roentgenovy. Exposice trvající při paprscích Roentgenových 3 minuty, trvá při elektronech 3 dny. — Druhý druh paprsků tvoří vlastní hmota zářivá. Jsou to částice mnohem větší, pohybující se rychlostí asi 300.000 *km* v jedné vteřině. Pro svoji velikost nemohou procházeti cizí látkou, zachycují se v ní. Tím však sdělují jí zase zářivost, jež trvá potud, pokud se zachycená hmota »nevyzáří«. Paprsky tyto působí silně na desku fotografickou. — Třetí druh paprsků jsou konečně paprsky Roentgenovy. Kdežto α a β — paprsky se účinkem magnetu ze svého směru odchylují, paprsky Roentgenovy se neodchylují. — Připomínám, že dle postupu výzkumů o zářivých látkách se mění ovšem hypothese zjevy tyto objasňující. Celkem stojíme zde před zjevem dosud nevysvětleným: běží zde as o pochody zcela se různící od chemických reakcí nám dosud známých. —

Jest mi též uvésti, že množství preparátů radiových je dosud skrovné, neboť z 1 tuny zbytků po zpracování rud uranových lze získat jen několik decigramů látky o nejsilnější zářivosti. Odpadá pak v Jáchymově ročně jen asi 3 tuny zbytků. — Neschází též fantasii o užití radiových hmot. Že by bylo lze natříti zářivou hmotou stěny, schody, chodníky, atd. a nemusili bychom svítiti. Zapomíná se, jak choulostiva je naše pokožka vůči paprskům radiovým. Jiný list navrhuje použiti radia jako prostředku msty, právě pro účinek jeho na kůži. Francouzská vláda a Pařížani dozvěděli se ovšem o Curieových až tehdy, když jim byla udělena Nobelova cena. Curie vzbudil sensaci v Paříži ještě tím, že nepřijal nabízený mu řád čestné legie. Na universitě pařížské zřízena bude pro Curiea zvláštní stolice theoretické fysiky. *V.*

Otázka korejská.

II. — Korea je zemí na krásy a bohatství přírodní požehnanou a pro obchod výborně položenou. Z Gensan do Japanu, z Chemulpo do Japanu, Tientsinu a Shangaie není dále než 300 moř. mil, žádné místo na poloostrově není od moře dále než 4 dni cesty, skoro všude hluboko do země zasahují splavné řeky. Lid je silný a zdravý, sice loudavý, ale rozumný, jednotný v mravech a názorech. Po 2000 let nikdo neporušil jeho klidného vývoje, za posledních 200 let noha nepřátelská do země nevkročila. Stinné stránky lidu jsou nevědomost, těžkopádnost, náchylnost k výstřednostem a krutosti a nedůvěra v sebe. Mimo to mizernou správou vznikly lenost, nepotism,

zženštilost a zbabělost. Výbojní Japonci Koreany opovrhují a pochybují, že by schopni byli pokroku. O tom ovšem těžko usuzovati, zajisté že by Korea k tomu potřebovala několika století, než by se z nevědomosti, pověrčivosti a chudoby sebrala a tolik času jí sousedé nedopřejí. Japonci již dávno »pomáhají jí na nohy.« Kol 4000 mužů měli na poloostrově již r. 1894 a vládnou tam mnohem nerušeněji než Angličané v Egyptě. Ti by si netroufali poroučeti Arabům a Fellahům, v jakých mají chodit šatech, z jak dlouhých dýmek smějí kouřiti, kdy se smějí ženiti a p. jak pedantsky policejní duch Japonců nařizuje Korejanům. To pak je možno proto, že dvůr vybírá z Japonců své rádce vojenské, finanční a politické, a že přičiněním těchto vláda se obyčejně skládá z mužů Japoncům nakloněných. Jisté reformy jmenovitě ve správě a vojenství Japonci také provedli, mosty zřídili, kanalisaci zavedli, 300 studujících Korejských ročně vychovávají v Japonsku atd.

Ale k hlubšímu obratu nedostává se Korejanům ani ducha ani peněz. Pokroku přeje jen několik vyvolených a na 13—14 mil. duší jsou roční příjmy země kol 6 mil. yenů, z čeho ještě půl mil. připadne dvoru, příliš málo. Mimo to Korejané Japonců nemilují, jednak pro loupeživé jich vpády před 300 lety, jichž posud vzpomínají živě, jednak pro nadřízenost policejní. Japonci zřizují tu školy s vlastním vyučovacím jazykem, japonští kupci zakupují na jméno někoho nastrčeného půdu a domy a lid vyssávají, a japonský dělník a sluha neskrývá svého opovržení před Korejanem. Mimo Japonce měli největší vliv na korejském dvoře. Američané jako rádci a pomocníci vlády, ač daleko ne takový jako Japonci, ve všech oborech správy rozlezlí a tak sebevědomí, že na př. hr. Inuye prohánět ministry jako školáky a zpříma jim »hodiny dával«, co mají konati a co ne!

Do tohoto stavu přivedla zemi hlavně šlechta, jejíž vliv a moc teprve nedávno zlomeny byly a to tak důkladně, že i zvláštní její kroj byl zrušen. Proti ní dvůr hledal pomoci hned v Číně, hned v Japonsku, hned v Rusku a Americe. Nyní i ministři jsou z rodu plebejského, což dříve bylo věcí nemožnou, neboť šlechta zabrala kde jaký úřad a z něho vymačkala, co se jen dalo. Společným zájmem i úsilím dvoru a lidu šlechta odstavena jako v Evropě za osvíceného absolutismu v 18. stol.

Teprve v srpnu r. 1895 zřízena byla v zemi pošta (24 pošt. úřadů a četné filiálky). Prvého dne dopravila v hlav. městě 6 a druhého dne 9 psaní, koncem r. 1895 však bylo jich už 60. Školství je většinou v rukou učitelů japonských, právo rovněž. Vojsko bylo r. 1895 zreorganisováno podle vzoru německého, staří vojáci, jež bez práce a platu se po zemi potloukali a loupežili, byli propuštěni. R. 1895 vůbec jest rokem pronikavých reforem a památný i událostí, jež nejlépe o moci Japonců svědčí, zavražděním královny.

Čínsko-japonské konflikty pro Koreu vyskytovaly se často. R. 1882 poslalo Japansko do Korey expedici, která skončila

útěkem japonského zástupce, načež byla dosazena do Seulu, hl. města Korey, čínská posádka. Tato zůstala tam až do r. 1884, kdy japonský zástupce musil znova prchnouti. Podniknuta druhá výprava. Tentokráte vyklidili Japonci Koreu teprve tehdy, když se Čína zavázala totéž učiniti a r. 1885 uzavřely obě vlády smlouvu, dle které žádná z obou mocí bez předchozího sdělení nepošle do Korey vojsko. Na obou stranách bylo však jitření neustálé a poměry se přiostřovaly tak dlouho, až došlo k válce čínsko-japonské a k jakémusi osamostatnění Korey. Ale po porážce Číny měli Japonci ovšem ruce volnější a také méně ohledů. Hr. Inuye čtyřikrát byl jako zástupce své země vyslán z Tokia do Korey reformovati administrační správu, dáti armádu a námořnictvo do rukou svých krajanů za povolení půjčky tří milionů yenů. Konal co mohl, ale hlavní se mu přece nepodařilo, nepodmanil si nejlepšího Koreana, který byl Koreankou, to jest samou císařovnou.

Dne 1. září 1895 byl hr. Inuye vystřídán vikomtem Miurou. Ten žil posud jako buddhistický filosof stranou světa, nestaraje se o diplomacii a její zelené stoly. Ale netrvalo 5 neděl, co okusil moci, a hle, dal královnu zavražditi. To stalo se 8. října 1895. Ve spiknutí zasvěceni byli mimo jiné japonské hodnostáře a důstojníky i japonský rádce při korejském ministeriu vojenství Okamoto Ryonosake, sošiové, jap. žurnalisté, kupci a lékaři. Sošiové si v noci cestu spletli a se omeškali, ale nedbajíce toho, přelezli po žebříku, jejž sebou přinesli, vysoké zdi paláce, zavřeli stráže do sklepení, otevřeli velikou bránu a vpustili japonské četnictvo, japonskou posádku a část po německém vzoru secvičeného vojska korejského. Tu srazil se s nimi milec královnin Kokeikun, veda palácovou stráž a zbytek věrného vojska. Palba a pravidelný boj rozvinuly se na dvoře a Kokeikun byl zastřelen. Krátce na to, o 6. hod. ranní, přišli na bojiště vyslanec ruský a americký. Kolem 7. hodiny pronikli spiklenci do vzdálenějších částí paláce a do komnat ženských. Čtyři ženy vyvlekli odtud za vlasy ven, zabili je a upálili. Mezi nimi byla královna. Se zkrvácenými meči odešli pak z paláce, hrdi na to, co vykonali. Den na to požila matka královnina opia, a usmrtila se. Hned na to prchl císař se svým synem na vyslanectví ruské a tam sídlili celý rok. Pak opustili svůj starý palác Puk-Han ovládaný a tísněný japonským vyslanectvím a ustanovili si novou residenci. Japonští rádci, učitelé a p. vystřídáni byli Rusy, ale ne na dlouho. Mikado sice hned po zavraždění královny svolal vojenskou radu a ta zasedala plných osm dní, a také odvolal všechny funkcionáře na spiknutí zúčastněné, dal je odsoudit a potrestat, ale již r. 1898 byla většina ruských funkcionářů zase již poslána domů a na korejském dvoře vliv japonský utužován tím houževnatěji. Anglie a Sp. státy severoamerické jaly se zase více všímati Korey a jejich vyslanectva stojí nyní zpříma proti císařské residenci, ale to na vývoji věcí celkem nezměnilo nic.

Nejstarší zprávy o Koreji máme asi od založení dynastie Ču v Číně, t. j. r. 1122 př. Kr. Za času Kristova bylo na poloostrově několik malých státečků, které se stýkaly s Japonskem, r. 200 př. Kr. válčily s Japonskem a r. 613 spojily se s ním proti Číně. Vzdělanost čínská měla veliký vliv na korejský poloostrov. Dala mu náboženství, písmo, hedvábnictví, keramiku, kompas a j. R. 943 založil Wang jednotnou říši Korai s hlavním městem Songde (Kaisong).

V 16. století byla by Korea málem Japonskem připravena o samostatnost, kdyby jí Čína nebyla pomohla; později do země vpadli Mandžuové a přinutili ji platiti poplatek do Pekingu. Po 250 let byla Korea uzavřena světu i Číně. R. 1876 uznalo Japonsko Koreu za království neodvislé od Číny a tím navázáno staré přátelství. Roku 1882 uzavřela Korea obchodní smlouvu se Spojenými Státy, roku 1883 s Německem a Anglií, 1884 s Italií a Ruskem, 1886 s Francií. Přístavy Chemulpo (Čemulpo), Wörsau čili Gensan a Fusan byly cizincům otevřeny.

V. Šebor.

Problém upravení Malé Strany. *)

Míšenská, Lužická a Cihelná ulice.

Úkolem na prvý pohled mnohem snazším nežli upravení okolí věže Mostecké, — jehož obtížné a zodpovědné řešení vycítil snad každý, kdo i jen zběžně návrhy upravovací si prohlédl — jest regulace právě zmíněných ulic. Alespoň na prvý pohled.

Je to skupina velice malebných z části i dosti rázovitých, málo však oživených malostranských uliček. Třeba však s radostí konstatovati, že autoři všech cenami poctěných projektů celkem velice správně právě v těchto místech si počínali.

Většina navrhovatelů zachovává ulici Míšenskou, úzkou a křivolakou, ale tím půvabnější ulici Malostranskou, úplně netknutou. Jen projekt druhý (Sakař-Klusáček) radikálněji si tu počíná a řada nevysokých, ale rázovitých ba typických malostranských budov čp. 66, 67, 68, 69 na severní straně této uličky padá regulaci za oběť a s nimi i statný renaissanční t. zv. Vysoký dům, pěknými lomenicemi zdobený, čímž by i ulice tato ze 7 na 12 metrů byla rozšířena.

Jedinou však samo sobě postačující pohnutkou toto rozšíření ulice Míšenské není. Návrh tento příčinně souvisí s dalekosáhlejším, ze všech dosavádních disposicí obou autorů snad nejméně sympatickým projektem částečné parcelace nedaleké odtud zahrady kláštera Anglických pannen a sice na tři domovní bloky hraničící hlavně na sousední ulici Lužickou. Jest to projekt na dohledná léta finančně i právně těžce

*) Viz řadu článků v XIII. ročníku Rozhledů.

uskutečnitelný, ze stanoviska pak zdravotního i esthetického úplně zavržitelný.

Jest naopak povinností, ba předním úkolem každé moderně založené regulace postarati se v zájmu stále rostoucí populace nejen o udržení stávajících zahrad, ale i pečovati o další rozšíření značnějších nezastavených ploch těchto nezbytných zásobáren zdravého vzduchu v ohromné spleti přelidněných ulic velikého města. V daném případu ovšem třeba míti za to, že navrhovatelům ještě nenapadlo počítati se skutečností výkupu pozemků klášterních na stavbu velikých domovních bloků, nýbrž že počítáme tu s dálnou budoucností. Ale i pro ten případ není rádno čertu malovati na zeď a zřizovati již na plánech ze zahrad činžovní bloky. O něco takového dovedou se vlivuplní zájemníci v Praze i bez plánů postarati. Nad to pak sluší uvážiti, že i regulační plány nejsou nějakým pro staletí platným petrefaktem úpravy měst, a že i stejně jako v jiných oborech dovedou pokrokové názory určité doby tu více tu méně vynutiti náležitý correctiv a ba i pronikavější ještě změny.

Mimo to však dalšího ještě postupu třeba se domáhati nejen při tomto, ale i při jiných objektech zahradních: totiž zrušení vysokých ohradních zdí, aby vzduch volněji tu prouditi mohl, zároveň aby se i okolojdoucí mohli potěšiti pohledem na skryté dosud krásy mnohých širšímu obecenstvu neznámých dosud pražských zahrad. Vhodným umístěním křovin a stromoví i potom převážná část zahrady zůstala by nedostupna příliš zvědavým zrakům příliš dotěrných diváků, rušících žádoucí klid samoty klášterní.

I kdyby obec pražská v případech takových (Waldštýnská, Nosticovská zahrada) značnějším příspěvkem přispěti musila na zřízení vkusných zahradních mříží po způsobu zahrady Fürstenberské, myslím, že by se tak stalo jen v zájmu obyvatelstva a k nemalému esthetickému vzhledu Prahy. Nutnost neztenčeného zachování zahrady lépe vycítily projekty prvou a třetí cenou poctěné. První správně reguluje bezcenné budovy protější čp. 105-190, čímž ulici na dostatečnou míru 11·5 *m* rozšiřuje. Velice šetrně a sice všemi návrhy až na čtvrtý (arch. Hübschmann), který nepatrně sice, ale přece reguluje domy čp. 83—93, upravena, vlasně vetknuta zachovaná prvá třetina ulice Lužické, zejména pak skupina výše zmíněných domů tvořících zadními svými trakty nejmalebnější součást krásného prospectu, jenž otvírá se z Karlova mostu na vyústění Čertovky. I krásná barokní budova Lužického semináře v projektech ušetřena a lze se jen diviti, že nepamatováno tu i na zachování malého stromy osázeného plácku při vyústění ulice Cihelné umístěného. Choulostivější jest otázka, zdaž mimo řadu zajímavých nad Čertovkou zvedajících se domů čp. 84—99, (též na pravé straně ulice Lužické směrem k lávce železné se rozkládajích), nutno zachovati i sousední budovy čp. 100. 101, 102. Z navrhovatelů pouze dva (I. a II.) hájí i zachování těchto

budov. Zajisté správně, neboť budovy tyto tvoří organickou součást vysoce malebné řady domů nad Čertovkou, přímo z hladiny řeky se vypínajících a zároveň i zajímavé zákoutí při její vyústění do Vltavy.

Odstranění i jediné z budov těchto čp. 102 (dům Hergettův), jak navrhuje projekt třetí cenou poctěný, (který ruší i sousední dům čp. 101) a zároveň i návrh čtvrtý, nelze schvalovati, neboť poněkud vyšší budova tato i při střízlivé jednoduchosti své nynější, dobře zakončuje tu nad mnohem už širší hladinou Vltavy řadu nižších nad úzkým ramenem její rozkládajících se budov. Bylo by ovšem žádoucno, aby budova tato, jež jest markantním bodem při pohledu na tuto část panoramatu Prahy z Karlova mostu i Křižovnického náměstí, architektonicky účinněji byla upravena neb ustoupila pěkně vypravené budově účelům veřejným sloužící. Avšak naprosté odstranění budovy této, v prospektu Malé Strany dobře působící, schvalovati nelze.

Naproti tomu nemožno činiti odůvodněné námitky proti zrušení sousední ohrady Hergettovy na dům tento bezprostředně přiléhající, jak navrženo bez výminky všemi projektanty vzhledem k projektovanému tu navigačním erárem rozšíření řečiště Vltavy. Značnější zabrání břehu vltavského, který v místech těch od ústí Čertovky ve velikém oblouku do Vltavy zabíhá, jest jednak nutnou konsekvencí, zároveň nápravou hrozné chyby, jež stala se před léty obloukovitým zúžením řečiště na protějším nábřeží staroměstském za klášterem u Křižovníků; jednak nezbytným ochranným opatřením ku žádoucímu zajištění stability Karlova mostu, v místech těchto zvláště ohroženého.

Obětováno tak kus malebného pražského pobřeží, na nějž milý pohled s Kamenného mostu i s břehů Kampy od starožitné sochy Bruncvíkovy, prvým obloukem Karlova mostu.

Řada nevysokých skladišť nad nevysokým bídně odlážděným břehem po různu seskupených, převýšena tu táhlou temně natřenou budovou ne nepodobnou malému zámečku s dřevěnou, černě natřenou vížkou, obrážející se v hluboké zátočině Vltavy, ostíněné vysokými stromy jižního cípu ostrova Kampy a brázděné malými hloučky často zde plovoucích kachen. Obraz vzácný nezvyklým svým půvabem v rámci velikého města! Avšak v případě nezbytí řádně a přesvědčivě odůvodněném nezbylo než obětovati i tento pěkný pohled nové přímo diktované úpravě. Nad to pak okázalo se nutným právě v těchto místech překlenouti i strouhu Čertovku, a sice, aby dosaženo bylo nepřetržité, v podmínkách konkursu vyžadované spojitosti celého pobřeží Vltavského na této straně řeky. Proto také třeba zde ještě v čas, způsobem co nejdůraznějším vysloviti přání, aby nutný tento most byl alespoň přizpůsoben vysoce malebnému okolí, v němž má býti umístěn, neboť jisto, že most železný v tomto prostředí byl by živlem rozhodně

rušivým. S mostem tímto nutno správně vyřešiti zároveň i výši i tvar projektovaného sem současně nového nábřeží. Tím zároveň dospěli jsme k jednomu z nejdůležitějších dílů návrhů upravovacích totiž: části pobřežní mezi mostem Karlovým a »Železnou lávkou«, jejíž správné řešení čítati lze mezi nejobtížnější a nejzodpovědnější úkoly problému upravení Malé Strany a nelze přec ani jinak než dáti pravdě průchod, že právě tato partie ve všech projektech poměrně nejméně šťastně byla vyřešena. Zejména pak pohledová část řešení toho nejméně uspokojovala. A přeci uvědomíme-li si správně obtíže, jež řešení právě této partie poskytovalo, nemůžeme se nad tím ani pozastavovati. P. d.

Moderní stoupenci Husovi. (P.)

c) V „Čase“ ze dne 2. srpna č. 209 praví pod záhlavím „K protestní schůzi podřipských evangelíků“ E. G. A. Molnár, I. farář v Krábčicích na str. 4: „... Jako důvod pro své podezření uvádějí“ (rozuměj: „Nár. Listy“) „stále dopis faráře Duška, jehož smysl překrucují“ (což následkem naprosté a příkladné jasnosti dopisu toho není vůbec možné) „přes to, že jej samy“ (správně tu rozuměj: a nikoli též listy realistické) „otiskly. V dopisu tom referuje farář Dušek o jisté schůzi, která se obírala otázkou náboženskou se stanoviska českého a při tom dospěla k přesvědčení“ (ku kterému každý z účastníku již dávno před tím byl dospěl), „jež vyjádřil Dr. B Kalandra již 15. června t. r. těmito“ (realistům) „klasickými slovy: ‚Po třech stoletích znova musí‘ (dle dra. Kalandry) ‚u nás nastat hnutí „Pryč od Říma“ a zachvátit celý národ; vláda katolicismu musí být u nás zničena trvale, dokonaleji, než našimi husitskými předky.‘ To je“ (dle dr. K.) „první existenční podmínka našeho národa. Protestantský národ český dosáhne svou prací, svou vnitřní silou splnění národních požadavků v Rakousku, a jestliže by došlo k rozdělení Rakouska, odolá záhubě a uhájí svou existenci ve všeobecné“ (co to?) „říši; a nejen to: najde“ (dle dra K.) „jako rovný s rovným i cestu ku poctivému, čestnému, uspokojivému smíru s národem německým“, jak na př. — máme totiž velice krásný, v každém téměř směru přiléhající příklad před očima — evangeličtí Burové (jazyka holandského) s evangelickým národem anglickým. „(Viz Čas č. 162)“. — A co se týče neannexní části tohoto, realistům jakožto destilát jejich náboženssko-politicko-národní moudrosti klasického proroctví dra. Kalandry, jest jisté, že obsah části té má v očích střízlivého člověka (nerealisty) vady, arciť jen dvě, aneb alespoň jednu Předně slibováno tu národu českému rozkoší příliš mnoho, neboť dle proroctví tohoto stal by se nejen jeden každý z příslušníků národa českého účastníkem té „vyšší morálky protestantské“ dp. Trnky, evang. faráře z Lipkovic, nýbrž celý národ

český dosáhl by — nota bene! vedle té „vyšší“ úrovně „Času“ — i splnění svých národních požadavků, a toť nepopíratelně bylo by pro nás žebráky štěstí příliš mnoho. Ale konečně by to vlastně nic nevadilo, neboť bydlu lepšímu snadno zvykat, a pak by veliké štěstí to nedostavilo se přes noc, jelikož by k tomu — dle úsudku mého — za nynějšího stavu lidstva evropského na čase bylo potřebí alespoň jedné třetiny doby některé z kratších period geologických. Za druhé jest z obsahu proroctví Kalandrova dosud dokázáno pouze: a) těch tři sta let; — b) že existuje národ český a národ německý; — c) že existuje protestantism a katolicism; — d) že byli Husité; — a e) že v národě českém rozšířen jest katolicism; vše ostatní jest vzhledem na stav věcí a vlastnosti lidské — alespoň mně — jasné, samozřejmé a jisté asi v té míře, jako na př. obsah Zjevení sv. Jana. —

Dále píše tamtéž („Čas“ ze dne 2. srpna, č. 209, str. 4) E. G. A. Molnár: „Smysl dalších slov faráře Duška jest tento: Takovými úvahami jsou mysli mnohých obráceny k protestantismu a české evangelické církve měly by býti takovým osobám učitelkami, oporou a útočištěm, ale nejsou pro svou chudobu. Proto by měly zvláště městské sbory (tyto přední stráže českého protestantismu), jež dosud se shromažďovati musí namnoze v soukromých bytech, kuchyních atd. a nemají svých duchovních, býti opatřeny slušnými kostely a vzdělanými duchovními — a tu by se nemělo litovati žádných“ — (rozuměj: německých) — „nákladů. Národní Listy však dávají tomuto dopisu tento výklad: ‚Dušek píše o schůzi, v níž několik mladých pánů jménem českého národa se usneslo, že národ má pro případ annexe Pruskem přijati evangelium a o českých myslích směřujících k nějakému východišti“, o nemajetné „nemohoucnosti ‚evang. ruiny české‘!“ — Není-li to novinářská nepoctivost?“ Není, neboť vše to, údaj o stáří účastníků vyvyjímaje, praví Dušek v jasném jako křišťál listě svém. —

d) Uvedu-li tu ještě, co pravil ve příčině listu svého, farář Dušek 28. září na „Manifestačním sjezdě českých evangelíků“ v Národním domě na Král. Vinohradech (dle referátu „Času“ o sjezdě tom), bude zde, trvám, uvedeno in merito vše, co na důkaz oprávněnosti listu toho se strany Časistů bylo psáno a řečeno. Cteme v „Čase“ dne 2. října, č. 268 (str. 2 a 3): „Manifestační sjezd českých evangelíků .. Farář Dušek z Kolína: .. Na mne útočeno pro „dvě věty z jednoho“ (jaké to krotké „označení!“) „mého listu“ („z jednoho ..“ — Což pak, tážu se, takových listů je již více?) „Dle jejich“ (rozuměj: „našich nepřátel“) „pojmu pravdy dopustil jsem se ďábelských skutků přesvědčením, že národ český překoná i možné pohromy této říše, bude-li evangelický.“ (Nehledě ani k tomu, že „přesvědčením“ nikdo nemůže dopustiti se žádného skutku vůbec a tudíž ani andělského ani ďábelského, nebylo „Národními Listy“ faráři Duškovi vytýkáno „přesvědčení“, nýbrž žádání

německých peněz k vydatnému propagování protestantismu mezi katolickým lidem českým nejen vůbec (t. j. k vydatnému — jak již ukázáno — propagování práce pro krále pruského), nýbrž též za tím účelem, aby — (dle výkladu E. G. A. Molnára na protestní schůzi podřipských evangelíků, „Čas" 29. července, č. 205, str. 3) — „tak český národ byl zachráněn i v případě annexe Čech Německem.") „Nesvoláváme proto a nepřejeme si pohromy. Obětovali jsme mnoho slz a krve své této říši a doufáme a chceme, aby nebyly tekly na darmo. Chceme sklízet ovoce svých obětí za osvětu a svobodu v každém ohledu". („.. svobodu v každém ohledu" — jaká to krásná slova; a v referátě, z něhož cituji, téměř bezprostředně vedle slov těchto stojí v sousedním sloupci slova: „.. nechápalo shromáždění; cítíc však zlozvuk harmonii sjezdovou rušící, odsuzovalo rozhorleně," (rozuměj: dupáním a lomozem) „jeho" (dra Chmelaře) „řeč právě jako pozdější Šafářovu".) „Přejeme si toho pro národ svůj i pro celé Rakousko. Pak jsem se provinil, že si přeju církev naši zdatnou a krásnou." (Nehledě ani k tomu, že pouhým přáním nikdo dle světských názorů nemůže se v žádném směru proviniti, nebylo „Národními Listy" faráři Duškovi vytýkáno, že českou církev evangelickou přeje si zdatnou a krásnou, nýbrž to, že v listě svém žádá německých peněz k vypravení církve té tak chlapáckému, že by, stavši se vábivou pro katolíky české, propagovala mezi katolickým lidem českým protestantism a tím konala práci pro krále pruského.) „Ďábelství mé nejlépe pochopíte, postavíte-li mé věty obráceně: Přejete si, aby národ náš pohromy nepřekonal? Nikdy k pevnému základu kultury nepřišel? A vždy více v duchovní němotě a slepotě zapadal?" (Kde děje se tak v národě českém?) „Přejete si, aby církev naše schátrala, hynula, šerednou se stala," (kde, tážu se, děje se co takového? Nikde, vyjímaje církev reformovanou na Moravě, která — a sice v jádře svém — chátrá, hyne a šerednou se stává tím, že na popud několika duchovních vypravena jest od polovice roku 1901 za účelem ubíjení evangelické svobody svědomí chlapáckým řádem kázeňským, o kterém zde bude ještě řeč.) „nikoho k sobě nevábila", (!) „pro nikoho nic neměla." (Opět přeskvostný vzor raelistické logiky! „Národ. Listy„ vytýkají faráři Duškovi, že žádá německých peněz k účelům, jejichž uskutečnění jest de facto prací pro krále pruského, a farář Dušek v obraně své praví, že vytýká se mu přesvědčení a přání, nesoucí se k účelům těm. Tomu říká se v logice obecné záměna thematu probandi; jak v logice realistické, nevím. V logice obecné záměna taková hrubým jest pokléskem, jehož ve vážné diskusi dopouští se disputující jen *a*) buďto bezděky následkem nedostatku rozumu, avšak z pravidla bona fide, anebo *b*) úmyslně, pak ale nikoli bona, nýbrž mala fide. A jelikož u faráře Duška oba případy jsou vyloučeny, a sice případ první (nedostatek rozumu) proto, že při něm jakožto realistovi jsou, jak víme, všechny dary

Ducha svatého a tudíž i dostatek rozumu, a případ druhý (mala fides) proto, že farář Dušek — dle vlastních slov („Čas“ ze dne 28. července, č. 204, str. 2: „Naše nejpřednější práce ve sborech jest utužování českého vědomí a citu a přísnou povinnost pravdy ve všech vztazích“ — jakožto evangelík vůbec a duchovní zvlášť přísně drží se pravdy ve všech vztazích, nezbývá než pokládati za věc téměř naprosto jistou, že v logice realistické záměna thematu probandi není pokléskem, nýbrž řádným způsobem argumentace, což dle úsudku mého v naprostém jest souhlasu s tím, co o logice té a její — „práci pro český rozum a pro českou duši“ již víme.) „Nebudu se dotýkat ani politického, ani náboženského, ani kulturního stanoviska našich odpůrců; ale polemiku jejich nazývám nemravnou, jak v tendenci, tak v taktice a ve faktech“, (co vše realisté naši dle „mravnostní filosofie“ své nazývají mravným a co nemravným, rozumí se, nevím, a oni to dosud nikde neudali, nejsouce s to; ale tak per inductionem — a tudíž arci jen s jakous takous oprávněností — lze souditi, že realistům mravné jest vše, co činí oni (— a tedy na př. i list Duškův), a že vše, co z konání ostatních realistům se nelíbí (na př. „evangelická“ polemika „Nár. Listů“), jest jim nemravné „a kdyby sebe perfidněji a uličnicky proti nám vystupovali, ve svých snahách a pracech nedáme si od nich ani předpisovati, ani se másti. Jsme připraveni na jiné bouře“ (co to?); „ale od toho, co jsme poznali za pravdu, neodtrhne nás nikdo, ani cizí násilník, ani zaslepený a obmezený sourodák“ (t. j. farář Dušek a stoupenci jeho zamýšlejí i dále jednati ve smyslu listu jeho). —

Tak uboze hájili Dušek a ostatní Časisté smutný list Duškův. Arcif: ultra posse nemo tenetur, a hájiti s úspěchem tvrzení, že dvakrát tři je devatenáct, nelze. —

In memoriam konstatuji zde ve příčině listu Duškova konečně následující, velice významnou okolnost. Jisté jest totiž: 1) že v „Čase“ ze dne 23. července, č. 199, str. 4, praví dr. Herben: „... My jsme už dále, my nelžeme ani nepřátelům;“ — 2) že v „Čase“ ze dne 28. července, č. 204, str. 2, píše farář Dušek: „Naše nejpřednější práce ve sborech jest utužování českého vědomí a citu a přísnou povinnost pravdy ve všech vztazích“; — a 3) ve spisku, jejž pod názvem „Husovou oslavou — ku zradě národa“, vydala „Evangelická beseda v Praze“ — (a sice teprve v měsíci srpnu, což přes to, že spisek není datován, jde na jevo z toho, že na str. 12. jest řeč o „prohlášení 105 evang. sborů českomoravských“, kdežto v čísle 209 „Času“ ze dne 2. srpna, str. 9. uvedeno sborů, „Osvědčení českých evangelíků proti Národním Listům“ podepsavších „až dosud« — teprve — „76“) — čteme na str. 11.: „Mluvily“ (rozuměj: „Nár. Listy«) za národ — lhaly tedy za národ! Otázka: je-li s tím národ srozumněn? Víme jedno! Část národa — pravdymilovný lid evangelický — zvedl se jako jeden muž a důstojným svým projevem odsoudil lži Nár. Listů po

zásluze. Nemohl jinak než prohlásiti: Lháře a bezcharakterní kejklíře za mluvčí své neuznáváme — aniž jim výchovu svoji národní a občanskou svěříme!! Jestli pak i ostatní lid svobodomyslný" — (o němž totiž „Evangelická beseda v Praze" neví, zda-li jest tak „pravdymilovný" jako lid evangelický) — „na jehož důvěře vyrostla bezmezná zpupnost Nár. Listů, jen to jediné vzal z uctívání památky Husovy: Braň pravdu! pak nepochybujeme, že i tento lid svého veta položí!"

A přese vše toto neomalené holedbání se pravdomluvností ani 1) v „Osvědčení" starošovstev evangelických sborů proti „Nár. Listům", jehož uvedený zde již text uveřejněn v „Čase" ze dne 26. července, č. 202, str. 9, ani 2) v „Prohlášení", uveřejněném proti „Nár. Listům" v „Čase" ze dne 28. července, č. 204, str. 6, s podpisem „Starošovstvo evang. ref. farního sboru v Krabčicích pod Řipem, dne 26. července 1903" a „Předsednictvo důvěrné schůze evangelíků obojího vyznání Roudnicka, konané v Krabčicích pod Řipem, dne 26. července r. 1903", ani 3) v dotčeném právě spisku „Evangelické besedy v Praze" uveřejněném (po dni 2. srpna) proti „Nár. Listům": o listě Duškově, zahrnujícím v sobě meritum celé věci a uveřejněném v „Nár. Listech" již v neděli 18. července, nikde ani potuchy! — ačkoli v desateru zřetelně jest řečeno: „Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému". Takto totiž ten „pravdymilovný lid evangelický", jehož dovolává se „Evangelická beseda v Praze", aneb (abych totiž tomuto evangelickému lidu českému, jelikož nevěděl, oč v pravdě jde, nekřivdil) přesně řečeno: někteří z jeho starších, pracujících ve slovu a v učení, a někteří z realistů našich — moderní to i v tomto směru stoupenci Husovi — rozumějí, a sice patrně ve smyslu té „vyšší morálky protestantské" dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic, vznešenému příkazu: „Braň pravdu!" —

Mám za to, že tím, co ve příčině otázky (první): „Jest propagování protestantismu českými evangelíky mezi katolickým lidem českým, najmě pomocí peněz z Německa, prací pro krále pruského čili usnadňováním propagovaného Velkoněmci vtělení Čech, Moravy a Slezska v říši německou?" a pak ve příčině veškerého příslušenství otázky této zde uvedeno, dána ve smyslu přisvědčivém odpověď jasná, a to vzhledem k dotyčným vývodům Časistů snad úplná, co do obsahu nezvratná.

Pak ale jest jisté i to, že propagování protestantismu mezi katolickým lidem rakouským evangelíky rakouskými, ať českými mezi lidem českým, ať německými mezi lidem německým, v dobách přítomných — a před vydáním politického hesla „Los von Rom" nikomu z evangelíků rakouských cos takového ani ve snách nenapadlo —: bylo by klasickým přímo svědectvím oné vděčnosti, kterouž rozplývají se za jistých příležitostí zástupcové evangelíků rakouských, jak německých, tak českých.

P. d.

V Mnichově.

Poprvé v Mnichově jsem několik dní.

Ještě jsem nic neviděl, nic co je v knížce zaznamenáno, žádných pomníků, žádných obrazů.

Mne nezajímají věci, které byly. Mne zajímají věci, které jsou, které přijdou. Hle!

Z výkladů vzácných obchodů zářilo na mne »nové umění,« jež má každého v životě prahnoucího učiniti trochu blouznícím, člověkem-umělcem, kdyby mohl to umění doma o samotě hodinu za hodinou pozorovati.

Evropané, kde ještě meškáte?!?

Bez vnitřní radosti stavíte míšenské figurky a vásy na vyřezávané skříně! Klamete sami sebe. Žijete bez souvislosti s nádhernými barvami a tvary samotné přírody, říkáte »ach!« o věcech, které jsou Vám cizí a nesympatické, živíte se frásemi, historií, kupujete vásy a květy, které nikdy nebyly!

Oči máte, které nedovedou užívati o sobě a pro sebe, ale jsou řízeny jmény a šablonami! Protože nevyužíváte těchto vzácných orgánů a nevyzvedáváte pokladů obou bohatých očí, těchto nevyčerpatelných, proto zůstanete bídní, prázdní, smutní, hledíte vylákati jiným orgánům požitky, které jsou a již nejsou. Pak přijdou dlouhé a pusté chvíle, které musí býti povražděny těmi jedy »pití« »hraní«.

Vizte, nový, moderní umělec chce Vás spojiti s přírodou a s jejími hlubokými nádherami! Chce oči učiniti láskyplny pro vlastní lesk života, ne pro tvary klamu, fantasie, které již nepůsobí! Prameny máte slyšeti šumící, ne kaskady! Oči Vaše mají se v lásce snoubiti s věcmi, mají slaviti svatbu, vzácné spojení!

Ale Vy meškáte vzdáleni, a béřete brak. Vizte jak blízek jest chlapec přírodě, když se plazí k nádhernému motýlu Appollovu na horském bodláčí. Nebo děvčátko, které váže vínek z lučního kvítí! Později však přijde život, oslepí, učiní prázdna. Lawn-Tennis hrají pak na lučinách v přírodě! Lawn-Tennis! Horké tváře s chladnou duší! Učte se u Žaponců! Když třešně stojí v květu, vše táhne ven, stojí mlčky celé hodiny před bělorůžovou nádherou. Není tam lavic a stolů zhotovených, u kterých se hltá a chlastá. Mlčky stojí umělecký národ před bělorůžovou nádherou, celé hodiny.

V pokojích visí však na čistotných vzácných, jemných rohožích světležluté bambusové košíčky s jemným kvítím. Tam jsou muži a ženy, pohlížejí na košíčky s kvítím, a zase odcházejí mlčky po denní práci. Jaké haraburdí máte však vy na psacích stolcích, na svých zdech?! Máte ho a konec! Jaké tu pozorování?! Máte to, ale nemilujete toho!

Postavte tam raději pod sklo skutečná umělecká díla přírody, nádherné exotické brouky nebo vzácné mušle matných

barev! Tyto barvy brouků, mušlí, motýlů, kamenů, skutečné formy květů a listů chystají nyní pro Vás »noví umělci« v uměleckém průmyslu, staví je do skříní, darují Vám nádhernou přírodu, kterou prohlížeti nikoho z Vás neunaví, kdo jednou, jednou opravdu viděl oněma očima, které mají spojovati dráhy s duší a duchem, ano stanou se vidícím duchem, pozorující duši. —

Co zakoupíte? Styďte se! Majetek!? Bože, majetek musí býti jako majetek své kůže, svých rukou! Patří to ke mně, jest to nepostrádatelné, udržuje zrovna celý organism, jest jenom částí jeho, nejzevnější, vně nad epidermis! Co stojí na mém stolečku, visí na mých stěnách, patří ke mně jako moje kůže a moje vlasy. Žije to se mnou, ve mně, ze mne. Bez toho byl bych téměř rudimentem, zakrnělcem, chudákem.

Na příklad moje přítelkyně »tmavá dáma« a obraz Burne Jonesův: »Děvče sedí v zahradě na pobřeží, ruce na staré knize na svém klíně, jest opřena do zadu, sní, děvče v zahradě na pobřeží, vznáší se od knihy a od zahrady, kam až kam?!« Tento obraz a »tmavá dáma«, nad jejímž ložem visí, byly jedno! Kdo rozuměl obrazu, rozuměl jí, kdo jí rozuměl, rozuměl obrazu. Žádný jiný nemohl viseti nad jejím ložem. Náležel k ní, k ní, jako její ruce a vlasy. Dáma naslouchá, čemu, čemu pak?!

Takovými Vám příslušícími, s Vámi jednotnými věcmi musíte se obklopiti, noví lidé! Nový umělec tvoří věci ty ze svého genia, věci, které jsou pro Vaše duše! Opravdu příslušné! Natřete svoje stěny jednoduše bíle a postavte do kouta nebo na zeď jednu z oněch mis, majících lesk létajících kolibříků, zapadajících sluncí a mořských pěn!

Vásu jsem zde viděl, světlehnědou se zlatým svitem a tmavě pruhovaným zatemněním. Pak jednu zcela průsvitnou, utvořenou jako obrovská včelí plástev s voskově žlutými komůrkami. Pak takové jako zelená křídla podeněk.

Temněmodrou, která přecházela do barev jitřního nebe, z noci k jitru a opět se zatemnila nočně. Pak kulovité, světlehnědé plody ze skla na skleněnýeh, bambusových stopkách, nádherné útvary. Skla ledová; světlehnědé květy mlhavě se ze skla vynořují a přece nevycházejí, mizí. Takovéto vásy nestály by tu opuštěny ve Vašich domácích samotách! Takové vásy milovali byste se všemi něžnostmi! Když vkročíme do pokoje, pozdravujeme je. A když odcházíme, zdravíme je opět. Důvěrní přátelé jsou takové věci!

Natři svoje stěny bíle, jednoduše, postav tam věci, které můžeš míti rád, ne chladné, cizí! Tak budeš bohat a nikdy opuštěn!

Poprvé jsem několik dnů v Mnichově, ještě jsem nic neviděl, nic, co je v knížce zaznamenáno, žádných pomníků, žádných obrazů. Nezajímají mne věci, které jsou a přijdou!

Ze skříní vzácných obchodů zářilo na mne »nové umění«, když jsem samoten kráčel krásnými ulicemi!

Přel. J. Fleischner. *Petr Altenberg.*

Pramen.

Pán a dáma stáli u pramene.

Ona řekla: »Přála bych si býti vašim očím tím, čím zde tento pramen. Stojíte tu zcela pohřížen —«.

On řekl: »Přál bych si, abyste si svlékla boty a punčochy a nechala svoje nahé nohy míhati se v pramenité vodě —«.

Jsi částí krásy světa, ženo, mužovi. — Ty však chceš mu býti vší krásou!

»Pokud žízním, nevidím třpytu pramene, neslyším symfonie jeho šumotu,« řekl jinoch.

»Pokud žízním, vidím třpyt pramene, slyším symfonii jeho šumotu,« řekl muž.

»Vždycky vidím třpyt pramene, slyším symfonii jeho šumotu,« řekl stařec.

Petr Altenberg.

Přehled politický, hospod., sociální.

Země české. *„Zemské finance“* chodí jak strašidelný přízrak sloupci novin. Čtenář se dozvídá, že r. 1891 spotřeba zemská obnášela 24·6 mil K, r. 1904 obnáší už 73 mil. K, zemské přirážky stouply za tu dobu z 39 proc. na 55 proc., a dluhy ze 3·3 mil. K na 48·1 mil. K. Na letos proti potřebě 73 mil. K, stojí úhrada 61·5 mil. K, tak že schodek obnáší přes 11 mil. K. To po zavedení daně pivní! Nyní radí se zvláštní finanční či vlastně Zemský úsporný komitét, kde by se z rozpočtu zemsk. dalo co škrtnout a jaké nové daně by se daly zavésti! Na letos zemská přirážka stoupne na 72 proc.!

Agrární strana svolala na 10. ledna v 21 živelně poškozených okresech čes. jihu schůze rolnick. lidu. Účastenství bylo k 20000 osob. Žádáno bylo neprodleně svolání zem. sněmu, aby podporu $3^1/_2$ mil K na podporu postižených mohla býti povolena, dále žádáno zvýšení státní podpory a konečně zřízení zem. pojišťovny živelní s povinným všeobecným pojištěním.

Při zem. doplňovací volbě za Něm. Brod-Humpolec-Polnou dne 7. ledna zvolen byl 663 hl. dr. *A. Rezek*. V. Klofáč dostal 282 hlasů (jen v Polné dostal Klofáč 126 hl., dr. Rezek 66 hl.) — Na Rakovnicku byl 4. pros. 1903 při druhé doplňov. volbě zem. poslance zvolen proti mlad. kandidátu Udržalovi agrárník A. Mohl, řid. tamní rol. školy 1951 hlasy proti 1736.

Vláda nabízí prý dle časopiseckých zpráv Mladočechům za upuštění od obstrukce faktické provedení čl. 7. Gautschových nařízení, tedy bez jakéhokoli formálního prohlášení, aby nebyli podrážděni Němci, a slib, že bude zřízena česká a německá universita na Moravě, ale bez závazku kdy a kde Poslanci však prohlašují, že jim o nabídkách takových nic známo není.

Ve Vídni zasedají delegace a způsobně poslouchají přednášky o zahraniční politice a zdatnosti armády.

Hospodářský. *Statistika rak. železnic za r. 1902.* Železniční ministerstvo vydalo nedávno objemnou statistiku rakouských železnic (s parním pohonem) za r. 1902, z níž uvádíme důležitější data, hlavně pokud se týče výnosnosti drah soukromých i státních. Úhrnná délka rak. drah obnášela r. 1902 celkem 19.962 *km*, z nichž nepřihlíží-li se k železnicím soused. států na území našem, bylo v majetku státním 7.744 *km*, v soukromém 12.147 *km*. Ze soukromých drah však bylo 4.120 *km* (ponejvíce lokálky) provozováno státem (naopak stát. drah v soukromém provozu pouze 173 *km*), takže bylo úhrnem 11.751 *km* ve správě (provozu) státní, 8.027 *km* ve správě soukromé. V stát. železnicích jest uložen kapitál 2.364 mil. K, v soukromých 4.295 mil. K. Příjem z provozu stát. drah činil 272 mil. K (= K 23.308 pro 1 *km*), soukromých drah 373 mil. (= K 46.084 pro 1 *km*). Výdeje z provozu stát. drah 209 mil., soukromých drah 234 mil. Dopravní přebytek všech rak. drah obnášel 202 mil. K, průměrně za 1 *km* K 10.229. Tento výnos však rozdělen na stát. a soukromé dráhy, činil: *a*) u stát. drah pouze K 5.408 za 1 *km*, *b*) u soukromých drah však K 17.152 za 1 *km*, což odpovídá zúročení investovaného kapitálu: u *a*) (dr. stát.) 2·17% (proti 2·04% r. 1901), *b*) dr. soukromých 3·66% (proti 3·54% r. 1901). — Zajímava jsou též data o dopravním pohybu. R. 1902 bylo na rak. drahách dopraveno celkem 173 mil. osob (z toho na stát. drahách 91 mil.) a to na úhrnnou vzdálenost 5.518 mil. *km*. Ze všech pasažérů použilo I. tř. pouze 0·69%, II. tř. 7·01%, III. tř. 89·53%, IV. tř. (jen na jiho-dalmatských drahách) 0·11%, zbytek připadá na dopravu vojenských osob. Ve vozbě nákladní bylo na rak. drahách dopraveno 119 mil. tun zboží (z toho na stát. dr. 41 mil.) — Dle hustoty dopravní připadá na 1 *km* stát. drah 407.271 tun, na 1 *km* soukromých drah 783.483 tun dopraveného zboží. — Oproti r. 1901 klesla doprava nákladní v r. 1902 na rak. drahách kvantitativně 0·96%. — Celkem možno říci: Soukromé dráhy u nás dopravují mnohem více (relativně skoro 2krát tolik) nežli stát. dráhy a mají též mnohem lepší rentabilitu (hrubě více o 1⅓% invest. kapitálu). Výnosnost jednotlivých soukromých drah je ovšem daleko vyšší, ježto v průměrném procentu rentabilitním soukr. drah zahrnuty jsou též pasivní soukromé dráhy lokální, většinou ve správě stát. drah jsoucí. Příčiny vyšší rentability soukr. drah jsou: 1. Železnice komercielně a průmyslově vyvinutých území ponechány ve správě soukromé a naopak; 2. tarifní politika a správa soukromých drah jest systematicky promyšlena a prováděna, opírajíc se při tom o značně vyšší tarify nežli dráhy státní. *Š*

Sociální. — Pracovní rada francouzská zabývala se v listopadovém sezení otázkou *nezaměstnanosti.* Zásadně vyslovila, že veřejné korporace mají si všímati nezaměstnanosti. V praktickém řešení rozhodla se pro formu subvencí. Obce at podporují lokální pokladny proti nezaměstnanosti, stát pokladny syndikátní (odborových sdružení). Soustava tato se už osvědčila v některých městech belgických. Zdá se, že jí patří budoucnost. Sociální demokraté v Německu usilují o ni také. Jest však pochybno, zda za nynějšího kursu budou míti vláda a říšský sněm dost ochoty, aby přiřknuly subvence odborovým spolkům dělnickým, které v Německu více než z polovice jsou v rukou sociálních demokratů. Ale koneč konců musí ustoupiti nechut k sociální demokracii, ač-li nebude provedeno v Německu státní pojišťování proti nezaměstnanosti. Prof. dr. Francke je aspoň v „Soz. Praxis" předpovídá stále. To ovšem jest hudba budoucnosti. — Té doby jest v Německu aktuální otázka *pojišťování vdov a sirotků.* Provedeno bude, poněvadž přebytky z obilních cel (pšenice a žito) budou pro ně reservovány. Ale ty sotva stačí, nehledě už k jejich kolísavosti. Nejde o maličkost. Říšský úřad vnitra myslí, že pojišťování vdov a sirotků (vdovská renta 100, sirotčí 33⅓ marek) bude ročně státi 95 mil. marek, dr. Prinzing 111 mil marek. Tu bude třeba ohlédnouti se po jiných pramenech. E. Fleischer upozorňuje v „Zeitschrift für Sozialwissenschaft" na obce, které budou zbaveny břemen chudinských a na ony podniky průmyslové, v nichž byla konstatována vysoká úmrtnost dělnictva. Dělník by musil arciť platiti také příspěvky (asi 6—7 feniků týdně). Výpočty tyto mají smysl jenom pro ten případ, že se Německu podaří uzavříti obchodní smlouvy

na základě tarifu celního, jak byl přijat říšským sněmem německým. — Dělnickou veřejnost v Německu zúplna vyčerpává houževnatá stávka *dělníků textilních v Saské Krimičavě*. Dělníci usilují o desetihodinovou dobu pracovní, ale fakticky jde o víc. Dr. Wilbrandt tvrdí, že v období 1875 až 1892 obnášela úmrtnost dětí v saském městě textilním 44 procent. Skoro polovina vdaných a ovdovělých dělnic v Sasku pracuje v textilních továrnách za 10—12 marek týdně. Degenerují samy a s nimi degeneruje potomstvo. Dělnictvo chce uniknouti této degeneraci. To jest vlastní pozadí stávky krimičavské, třebas o něm nikdo nemluví. Zase jest viděti, že jest to dělnictvo, které dbá o fysickou zdatnost národa.

—*el.*

Ozvuky a paběrky.

Pan Štech se nabízí. V čís. 12. Máje rozpráví, vlastně povídá p. *ch* (= Štech) o kalendářích, zejména o kalendářích organisovaného učitelstva v Čechách „Havlíčku" a „Palackém". Chválí je, ale jen tak tak, jako někdo, kdo se někomu lichotí po jedné líci a lepí mu políčky po druhé, aby se vydal na milost nemilost lichometníka. Kalendáře jsou prý dobré a „docilují"*) podpory. Ale, ale — kdyby jen měly redaktora beletristu. Pan *ch* jest „náhledu", že se vůbec kalendáře neobejdou bez redaktora beletristy (p. Štech jest přece beletristou a nyní v Čechách par excellence). A tento beletrista musí býti domovem v Praze (také se hodí na p. Štecha). Musí míti styky a zejmena musí stále cítiti, co se právě kuje v literatuře (to se teprve hodí snad jediné na pana Štecha; mát on čich, že mu nic neujde, co se v literatuře kuje. Nekuje-li on naposled sám literární pletichy, aby pak mohl dělati literárního detektiva a policajta?) Pan Štech radí tedy učitelské organisaci, aby redakci kalendářů přenesla (má ji snad v nějaké přenosné skříňce?) do Prahy a aby ji doplnila čipernym beletristou, který má potřebné styky. — Věru, pan Štech umí tu svou čipernost vystavovati na podiv způsobem čipernějším nežli ten, kdo opatřuje na vystavované mýdlo a svíce nápisy: „To je mýdlo! To jsou svíce!" — Nepochybujeme, že organisace učitelská ihned redakci svých kalendářů přenese do Prahy, nejlépe do uměleckého bureau p. Štechova. Tam se budou vyráběti kalendáře, které — jak navnazuje p. Štech — „budou až vonět dobrotou". A také něco „vynesou", zejména budou-li obsahovati do polovice dobře placených inserátů, jako jiná publikace řečené organisace. Však i tu může beletrista navazovat lepší styky nežli venkovský učitel, který houbec rozumí „kšeftu". *ch.*

Novinářský kurs. Jednota československých žurnalistů a vůbec naše kruhy novinářské zabývají se prý myšlenkou novinářských kursů. Dnešní doba nechá málokdy něco dozráti a tak tomu bude snad i v tomto případě. Přes to zdá se nám býti na čase, abychom před lákadlem, jímž žurnalism pro značnou část našich akademiků je, trochu varovali. Opakovalo by se zajisté to, co se odehrává jinde. Jsou-li naplněny rozličné odborné školy těmi, kdož tam nepatří, vyskytne se zde totéž asi v nemenší míře. Žurnalism znamená, do slova přeloženo, spisovatelství dne, povinnost, zabývati se spisovatelsky otázkami dne; a jak nelze nikoho vyučiti malířem, kdo nemá talentu, tak nemůže býti nikdo kvalifikovaným žurnalistou, kdo se nemůže vykázati schopnostmi tohoto povolání: pružným elastickým duchem, energií, smyslem pro podstatu věci, pozorovací mohutností a vlastnostmi jinými, jichž třeba k povolání tomu, především tuhými nervy. Ovšem že i v žurnalismu se práce specialisuje, ale znalec jistého odboru, jenž se nestará o ostatní, není žurnalistou, jehož význačnou vlohou jest smysl pro náladu a myšlenkové proudy doby, kteréhož smyslu bývá — po řídku.

Redakční. *J. K.* Vyjde zároveň s odpovědí po ukončení článku. — *J. S.* Verše se ještě nehodí.

*) Ale, pane Štechu! Ani Němec neříká: Der Kalender erzielt Unterstützung, dí, er findet Unterst., jako Češi: dochází podpory.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 23. LEDNA 1904. ČÍSLO 17.

Strany a inteligence.

II. — Futurus Ivanovi. Dok.

Nevím, příteli můj milý, zdali Tě má odpověd vskutku potěší — promiň, ale nemohu jinak než počíti ji výtkou neb aspoň upozorněním přátelským. Napadla mne při četbě Tvého listu obava, abys se z filantropa, kterážto vlastnost, jak dobře vím, vyvinula se u Tebe trochu nad normál, nestal misantropem. Stává se to a je to pochopitelné; ale nikoli zdravé. Myšlenka ta ozvala se ve mně zejména, když jsem četl Tvou větu, že se Ti veřejný život pro cosi znechucuje. I to sice chápu, a velmi jasně, ale jak pravím, nebezpečí je v tom; a pak — jak se takové »znehodnocení« snese s determinismem? a s humanitou? Což kdyby si všichni myslící lidé veřejný život znechutili? Napraví jej tím snad? Hlavní věcí je — radost ze života, z celého obsáhlého života všehomíru i všech složek jeho; ale to je, tuším také Tvé stanovisko? Je zajisté! Pak je však třeba potlačovat v sobě každé ‚znechucování'. Jaký moralista se to najednou stal z Futura! pomyslíš si as, a buď se zasměješ nebo rozlobíš — však já se již kaju: naladím na jinou toninu.

Úplně souhlasím s Tvými dvěma stanovisky, se kterých třeba dívati se na věci. Připojil bych však k nim ještě třetí, a třebas i čtvrté, páté .. oh, co je stanovisek! Ale jedno, to třetí, přece připojím. Jest následující: Stojíš na hoře (nemusí zrovna být příliš vysoká) a slunce svítí. Jsi tomu rád, že svítí a že ty hory tam v dálce se tak modrají a splývaji skoro s oblohou, že pole, luka i lesy hrají směsicí barev, že vše je tak svěží a koupá se v zářivém jasu .. A radost máš ze skřivana, který zpívá svou píseň někde u samých oblaků; radostně se usmíváš mravenci, který se tak hmoždí, tak hmoždí, aby slezl stéblo trávy; radost máš z toho, že vzduch je tak svěží a vonný, a hlavně z toho, že jsi živ, že jsi mlád a že můžeš toto vše pozorovat a radovat se .. A teď pohlédneš dolů: vidíš směsici lidí (tak maličcí se zdají z těchto výšin!), vidíš »labyrint světa.«

K smíchu to je.. ne k posměchu, ale k takovému radostnému smíchu, v němž jako základní tón ozývá se radost ze všeho, co jest, a láska ke všemu, co jest, buď si to sebe nepatrnější, sebe malichernější. (Vzpomeň si na dojem, který jsme mívali, když jako patnáctiletí hoši jsme se dívali na hejno drůbeže, která se drala o nasypané zrní, na kohouty, kteří chodili pyšně kolem a časem se poškorpili, na husy, které zlostně štěbetaly za psem, jenž vrtě ohonem, skočil po kočce a ji tak poděsil..). To je mé třetí stanovisko; — rozumíš mu?

Ale snad se mrzíš — Ty tak vážný a já..? To snad, že je dnes tak krásný den; ostatně i vážnost má různé toniny a co jsem napsal, bylo také vážné.. Nu ale naladím zas na jinou toninu; a přistoupím hned k odpovědi na Tvou otázku: ‚Může.. inteligent státi jinde než mimo strany?‹

Nechápu ovšem, proč by inteligent (kterézto slovo pojímám vždy ve smyslu tom, jaký jsem mu dal ve čl.: O některých ideách doby přítomné), nemohl býti mimo strany. Tu je myslitel na příklad, který věnuje veškery své síly vědě; proč, ve jménu čeho byl by povinen část jich věnovat také politice? Ve jménu zájmů národa? Ale tyto přece obstarává nejlépe tenkrát, když koná práci, ku které má povolání, t. j. vrozené dispose; v politice byl by snad fušerem. Podobně tento básník, tento malíř, kteří vší svou duši zasvětili umění; tento učitel, který se vší bytostí věnuje svému oboru činnosti atd. Nu ano, strana praví: Každý uvědomělý Čech, kterému zájmy národa nejsou lhostejny.. jde s námi. Rozumí se, že nejde-li, nejen že není uvědomělým Čechem, ale snad ani vůbec není Čechem, ale zrádcem a ničemou.. Odpusť však, že s tímto názorem (bohudík dnes už řídčeji než dříve vyslovovaným) nebudu polemisovat, neboť mne docela nic nerozčiluje, tak jako mne nerozčiluje diktát nakladatelského družstva Máje, že každý český vzdělanec má čísti jeho ubohý týdeník. Jako je mi prostě lhostejno, neuzná-li mne nakladatelské družstvo Máje za českého vzdělance, poněvadž jeho týdeníku nečtu, nejsa schopen přinášeti fysické i duševní oběti s tím spojené, právě tak je mi lhostejno, prohlásí-li mne strana X nebo Y za vlažného Čecha nebo docela za národního zrádce proto, že jsem si neopatřil její členské legitimace.

Ale stejně jako tento požadavek, že by inteligent musil býti ve straně, je mi nepochopitelný i opačný postulát, že by v ní býti nesměl. Proč by nesměl? Důvody, které Ty ve svém dopise uvádíš pro thesi, že povaha strany a povaha inteligenta jsou si protichůdny, jsou ovšem velmi vážné, a jak za to mám, jsou docela správné. Ale vyvozovati z nich, že by inteligent nemohl býti ve straně, zdálo by se mi přec poněkud ukvapené. Strana, jako vše na světě, jest také schopna vývoje. Kdo však je způsobilejší, aby k tomuto vývoji napomáhal než inteligent? Kdo je způsobilejší, aby zabraňoval vzniku demagogie? Kdo je schopnější působit k tomu, aby ve straně autorita osob ustu-

povala autoritě principů? Aby autorita vnější vůbec ustupovala znenáhla autoritě vnitřní? Aby »program strany« se vyvíjel s potřebami času? Aby strana nebyla docela nekritická vůči sobě samé? Aby kázeň strany se nezvrhala, ale měnila pozvolna v sebekázeň? Aby strana jednala humanněji než z pravidla jedná, se svými odpůrci? Aby se s malichernou upjatostí nevzpírala poznání a uznání pravdy také u jiných stran? Anebo jednou větou: Kdo je schopnější, aby působil k výchově příslušníků strany v samostatně myslící a jednající i humanní individuality a tím ku překonání strany a strannictví, než ten, kdo sám je takovouto individualitou a strannického ducha v sobě překonal? Ovšem i tenkrát, když mimo stranu jest, může působiti k témuž cíli; ale nikdy ne tak, jako je-li sám ve straně. Individuality, ti, které jsem v pregnantním smyslu nazval inteligenty, nejsou všichni utvořeni dle téže formy; vedle takových, které jejich vrozené a životem rozvité disposice vedou k činnostem vědeckým nebo uměleckým, tedy k činnostem, které jsou z pravidla prováděny mimo strany, jsou i tací, kdož jsou svými disposicemi nakloňováni k činnostem politickým: a pro tyto, myslím, bude strana nejvhodnějším polem, na kterém budou moci prospěšně se uplatniti. Vylučovati inteligenci ze stran, zdá se mi totéž jako chtíti, aby se strany zvrhaly. Neboť ‚strannický duch' ve špatném slova smyslu je právě zaviňován nedostatkem vlivu lidí, kteří dokonaleji chápou vyšší zájmy pravdy a lidskosti a lépe jim slouží.

Jest ovšem nejen možno, nýbrž i jisto, že inteligent, snaže se takto ve straně působiti, narazí na překážky. Jest to především setrvačnost strany, vyplynulá z jejího pudu sebezachování, která se postaví v cestu jeho činnosti, jejímž cílem je změna a konečně překonání strany. Ale tento rozpor, jehož složky a povahu jsi v dopise svém vysvětlil, nemusí býti právě tak naléhavý, aby v každém případě činil inteligentu setrvání ve straně nemožno. Inteligent může i při všech těch rozporech mezi povahou jeho a povahou strany nabýti v této vlivu a působiti pak v řečeném směru, jakkoli nenáhle a ne bez překážek, ale přece tak, že se zmíněným cílům ať již sebe méně přiblíží. To zejména tenkrát, nebude-li si počínat příliš radikálně, t. j. nebude-li chtít všeho dosíci rázem. Jeho postavení ve straně je hodně příbuzné postavení vychovatelově — nu a vychovatel taktéž nebude chtít vlohy svého chovance rozvinouti na ráz, cílů výchovy dosíci na ráz, poněvadž ví, že je to nemožno, an každý pokrok děje se nenáhle. K tomu všemu jest ovšem třeba taktu a jistého přirozeného nadání, kterého každý inteligent, buďsi jinak sebe vyspělejší, nemá. Nu a nemá-li? Pak ovšem dojde as ke konfliktu — a on ze strany vystoupí. Jako se nehodí každý za vychovatele, tak ne každý inteligent hodí se do strany. Anebo jiný případ: strana, ať již pozná nebezpeči, které jí jakožto straně hrozí od vyspělého jedince, ať z jakékoliv příčiny jiné, postaví se proti němu, tak že on ocitne se před alternativou: buď vystoupit ze strany,

anebo zapřít v sobě to, co právě má nejlepšího, co činí jej tím, čím jest: individualitou. Rozřešení, pokud jde o princip, je snadné a jasné: nezbývá než vystoupit. Ale činiti z tohoto principu všeobecně platný kategorický imperativ, bych se přec neodvážil. Proč? Uvedu konkretní příklad. — Redaktor jistého měsíčníku vydávaného stranou X a jí sloužícího dojde přesvědčení, že strana X v tom a tom bodě nemá pravdy, ale že v něm má pravdu strana Y, prvé protichůdná. Strana X však na svůj názor klade principielní důraz a žádá také od redaktora svého měsíčníku, aby mínění, s nímž on, jak praveno, nesouhlasí, propagoval a hájil. Tu se tedy ocitne náš redaktor před alternativou: mám se podrobit či nemám? Absolutní morálka mu káže rozhodně: n e s m í š. Povinností člověka jest zůstati věren svému přesvědčení, vyznávati je, nezapírati ho, žíti dle něho — opak je podlé farizejství. Dejme tomu, že náš redaktor uposlechne tohoto kategorického imperativu absolutní morálky a nepodrobí se. Strana jej zbaví redaktorství a vysloví nad ním své anathema. Vědomí, že jednal mužně, poctivě, že své svobody nezaprodal, že se nestal podlým pokrytcem, blaží našeho člověka; zajisté, velmi jej blaží. Ale toto blažené vědomí nedovede uživiti ani jeho sama, ani jeho ženy, ani jeho dětí; a i to je nemálo důležitá věc. Bude nutno, aby se poohlédl po nějakém jiném zaměstnání, které by mu a rodině skytlo výživu. Ano, ale kde? Nabídne snad své služby straně Y, poněvadž se s ní shoduje v jednom mínění? Ano, ale když s ní nesouhlasí ve dvaceti jiných? Půjde tedy snad k straně U, V, Z . .? Avšak on ani s programy těchto stran se neshoduje! Strana X jest mu dosud ze všech nejbližší — tu však právě uznal za hodno opustiti ve jménu mravního principu; týž mravní princip uzavírá mu — a to s důrazem mnohem ještě větším — i brány jiných stran. Co tedy? Nezbývá než hledati si zaměstnání někde, ‚mimo strany'; snad se naskytne místo učitele, účetního, nějaký úřadek při magistrátu, nebo u pošty . . Náš exredaktor zažádá tedy za místo to . . ono . . Řada stereotypních dialogů: »Jakou máte, pane, kvalifikaci? Vysvědčení, akademický titul, dekrety, doporučení; jaká byla Vaše dosavadní praxe . .?« — »Byl jsem, prosím (pane rado, pane inspektore, pane purkmistře, pane řiditeli), redaktorem měsíčníku N. N. . « — »Ale, dovolte, to přec není kvalifikace pro místo, za které žádáte? Lituji, avšak . .« atd. Zkrátka: ukáže se, že náš rek, vyhověvší mravnímu principu, buď nedostane vůbec žádného místa,*) aneb jen takové, kde se octne zas na štíru s týmž mravním principem. Co mu tedy zbývá, chce-li principu zůstati věren? Jen dvojí eventualita: umřít buď hladem nebo revolverem. Jest to zajisté velmi krásné býti mučenníkem mravního principu. Oh, velmi krásné! Škoda jen, že při tom je smrt — opak života; a škoda ženy, škoda dětí, odsouzených snad též k smrti ve jménu mravního principu. Nota bene: věc má svůj háček. Mravní princip se tu utkal

*) Ani v továrně ne — neboť ani k tomu nemá kvalifikace.

s jiným mravním principem: náš rek, vyhověvší jednomu, porušil druhý tím, že vědomě uvrhl do bídy a v šanc smrti hladem vydal ženu a děti, o něž byl povinen se starati — povinen také ve jménu mravního principu! Anebo druhá eventualita; náš redaktor toto všecko předvídal a zůstal. Podrobil se. »Hrozné!« zděsí se zastance absolutní morálky, sedě v kavárně a kouře papirosu. »Tací lidé, tací podlí charakterové platí za inteligenty, sedí v redakcích žurnálů! Ó kde jsou doby, kdy lidé umírali za svá přesvědčení, doby Husů, Jeronymů..!« Co bys řekl takovému moralistovi? Já bych mu řekl asi toto: Hus, ó mravokárce, neměl ženy a dětí. Za druhé: Hus byl — Hus a ne formička, dle které by musili býti uliti všichni. A konečně a hlavně: mravní princip je cosi velmi cenného a krásného; nikdo toho neuznává víc než já. Víš však, ó moralisto, v čem záleží hlavně jeho hodnota? Jeho nejvyšší hodnota? Abys Ty, který jej znáš a k němu se hlásíš, abych já, který jej znám a k němu se hlásím, abychom my všichni se úsilovně snažili *každý u sebe sama, ve svém vlastním životě* jej realisovat, vší silou abychom o to se snažili — *ne však abychom ve jménu jeho odsuzovali jiných.* A chceš-li přece odsuzovat.. tož odsuzuj teprve tenkrát, až se dovedeš v lidi vžít, v jejich povahu, v jejich poměry — Ty, který sedíš v kavárně a kouříš papirosu..«

A přece snad i Ty, Ivane, příteli můj, vytkneš laxnost těmto mým názorům. Ale ne, Ty ne, neboť mne dobře znáš, ale jiní? Ti snad zkarikují můj názor a řeknou, že ve jménu žaludku dispensuji od morálky, ačkoliv já ani o žaludku nemluvil, nýbrž o životě, ani jsem nedispensoval od morálky, a jestli, tedy jen na tolik, na kolik je ‚ve jménu života' nutno. Není nutno, aby redaktor mého příběhu podrobiv se diktátu strany, zadal i svou vnitřní svobodu, aby změnil své přesvědčení; není nutno, aby žádným způsobem se nepřičinil toto přesvědčení projevit a uplatnit, vyvést soudruhy své strany z bludu a je povznést. To vše není nutno: a učiní-li tak přece, pak není již tím, co rozumím svým ‚inteligentem'. Neučiní-li toho však, nezadá-li své svobody docela, ale bude-li jí užívati a uplatňovat jak jen možno.. vykoná tuším víc, než umře-li ve jménu morálního principu. »Může nastati i případ,« tak jsem napsal, »kde člověk nemůže žádným způsobem uchovati si svou svobodu vnější, nechce-li se vzdáti života; ale nikdo jej nemůže donutit, aby se vzdal své svobody vnitřní — vždyť tato jest pravé jeho »já«, bez ní jeho život přestává býti životem«. Může vskutku nastati takový případ — jako u mého redaktora. Oh co je takovýchto ‚redaktorů,' kteří nejsou s to si uchovat svou vnější svobodu, leč se ztrátou života, a nejen v redakcích, ale ve všech stavech: nalezneš je mezi učiteli jako mezi úředníky, mezi advokáty, kněžími, vojáky.. všude. Proč? Poněvadž, jak sám jsi řekl, Humanita jest malé ještě dítě. Poněvadž »společnost dnešní doby není ještě tak vyspělá, aby

v ní bez překážek mohl žíti svobodný, idei sloužící člověk, leč výjimečně.« Mravní ideál, ideál humanity je dnes právě ještě ideálem, jehož dosáhnout a plně realisovat hrubý tlak nevyvinuté společnosti nám brání. Ale všichni ti ‚redaktoři', všichni ti lidé nucení tímto tlakem zadávat ať zcela ať z části svou svobodu vnější, dovedli-li si při tom uchovat svobodu vnitřní, cítí ten tlak a touží se ho zbavit. Kéž by jich vskutku bylo mnoho! Kéž by jich bylo více mezi mými krajany — těch, kteří touží, kteří silně touží! Neboť tato touha realisovat ideál, ideál humanity, či konkretně: ideál inteligenta, soběstačného a humanního člověka, je silou, které tlak nebude s to vytrvale odolávat. A já věřím pevně, že neodolá.

Hle, co jsem toho napsal. Ale doufám, že jsem dosti odůvodnil svůj názor o otázce, kterou jsi mi dal: že totiž nemohu předpisovati inteligentům ani aby vstupovali do stran, ani aby zůstával i mimo ně, a že jim vůbec nechci nic předpisovat. Bylo by to také pošetilé předpisovat něco těm, za jejichž přední a nejcennější vlastnost pokládám, že nepotřebují, aby jim někdo něco předpisoval, nalézajíce normu svých rozhodnutí v sobě samých. Jest to tedy jejich otázka, kterou si každý bude řešiti individuelně.

Buď zdráv! Tvůj Futurus.

Moderní stoupenci Husovi.

P.

Otázka druhá: Byl předmětem útoku, jejž „Národní Listy" vedly ex titulo práce pro krále pruského, český lid evangelický?

V polemice, která po uveřejnění článku „Realistická práce pro krále pruského — Husovou oslavou" v nedělním čísle „Nár. Listů" ze dne 12. července rozpředla se mezi „Časem" a Časisty se strany jedné a „Nár. Listy« se strany druhé, napsal dr. Herben v „Čase" ze dne 18. července, č. 194, str. 1: „Evangelické kruhy podle mého mínění měly by okamžitě svolati sjezd, aby ten jménem všech evangelických vyznání na útoky Nár. Listů odpověděl. Otálet nesmějí. Sic dopadne nynější" — následujících pět slov podtrhují já) — „válečná výprava na české evangelíky takto,.." Vyzvání toto skvělý mělo úspěch. Neboť již v (nedělním) čísle 202. „Času" ze dne 26. července (str. 9) uveřejněno osvědčení presbyterstev 42 českých sborů evangelických v Čechách a na Moravě, a v (nedělním) čísle 209 ze dne 2. srpna (str. 9) uvedeno presbyterstev takových (úhrnem) 76: „Osvědčení českých evangelíků proti Národním Listům podepsalo až dosud 76 starošovstev..", a ve spisku, jejž pod názvem „Husovou oslavou — ku zradě národa" vydala „Evangelická beseda v Praze" proti »Nár. Listům", jest na str. 12. řeč o „prohlášení

105 evang. sborů českomoravských". Osvědčení to zní, jak následuje („Čas" 26. července, č. 202, str. 9):

„Osvědčení. Neslýchaný útok Národních Listů ze dne 12. července 1903 nutí podepsaná staršovstva, jakožto řádně zřízené zástupce církevních sborů k pozdvižení hlasu na ochranu cti a charakteru českého lidu evangelického. Historie psaná krví a slzami veleduchů české reformace, od Mistra Jana Husa do Jana Amosa Komenského, nechť za nás odpoví, ve které straně v národě našem byla od věků pravá láska k vlasti. — My pak s pomocí Boží a u víře v Krista Ježíše doufáme pevně, že v těžkých dobách osvědčíme onu pevnost charakteru, které bude potřebovat milý národ náš v rozhodném boji za své bytí. Nám zajisté, jakož i otcům našim: živu býti jest Kristus a umříti zisk! Fil. I., 21. To pak osvědčeno budiž všemu lidu českému i všem lidem dobré vůle pro dobu přítomnou i budoucí. — Dáno v Praze a bratrských sborech venkovských v červenci 1903. — Starošovstvo" (recte: starošovstva) 4:2 evangelických sborů: Praha (ref.) — Praha (a. v.) — Bohuslavice . ."

Osvědčení toto, zamlouvající se mně jako každému trvám čtenáři svou krásnou, klasickou češtinou, ve vývodech Časistů tak nezměrně vzácnou, zamlouvá se mně, jakožto náruživému milovníku přesných údajů, najmě svou přesností, s kterou v osvědčení tom udáno, čím dle názorů těch, kdož osvědčení to sepisovali — (neprav ím: podpisovali) „Národní Listy" útočily na český lid evangelický: článkem ze dne 12. července 1903! Vizme tedy, co v článku tom „Národ. Listy" napsaly o českém lidu evangelickém. O českém lidu evangelickém je v článku tom řeč jen a pouze na jednom místě, a místo to zní takto (str. 2):

„Zůstavujeme českým evangelíkům vlastencům, aby se s těmito duchovními rádci a otci svými vypořádali, jak jim káže české jejich srdce, kteréž nemůže vyhledávati Sionu pod protektorátem — krále pruského!!!«

Na kolik já rozumím české řeči, mám za to, že zde »Nár. Listy" vyzývaly český lid evangelický k tomu, aby spolu s nimi útočil na tyto duchovní rádce a otce své, v článku tom dříve (str. 1) již i jmenovitě označené, a že tudíž — dle logiky obecné — předmětem útoku „Nár. Listů" nebyl český lid evangelický, jehož chtěly míti za spojence, nýbrž že předmětem „neslýchaného útoku Národních Listů ze dne 12. července 1903" byli dotyční duchovní rádcové a otcové českého lidu evangelického. Avšak, jak lze vysvětliti si pak záhadu, že osvědčení presbyterstev tak je sepsáno, jakoby předmětem útoku „Nár. Listů" byl český lid evangelický? Tu — dle úsudku mého — nezbývá, než buďto 1) předpokládati, že autorové osvědčení toho, přečetše útočný článek „Nár. Listů", stati jeho o českém lidu evangelickém jednající, ač naprostou jasnost její nerozuměli, což však naprosto jest vyloučeno

již proto, poněvadž lidé, kteří v té míře, jako autorové osvědčení toho, klasickou — jak již řečeno — češtinou sepsaného, vládnou řečí českou, obsahu vět, řečí českou správně psaných, rozumějí; — anebo 2) předpokládati, že autorové osvědčení toho, přečetše útočný článek „Nár. Listů", stati jeho o českém lidu evangelickém jednající dobře, jak samozřejmé jest, rozuměli a pak — abych oblíbeného ve vývodech dra Herbena užil tu příslovce — prostě lhali, což však taktéž naprosto jest vyloučeno, a sice: *a*) ohledně autorů-duchovních již vzhledem k tomu, co v „Čase" (28. července, č. 204, str. 2) píše farář Dušek: „Naše nejpřednější práce ve sborech jest utužování českého vědomí a citu a" (následující podtrhuji já) »přísnou povinnost pravdy ve všech vztazích", a *b*) ohledně autorů-realistů již vzhledem k tomu, co v „Čase" (23. července, č. 199, str. 4) tvrdí dr. Herben: „My jsme už dále, my nelžeme ani nepřátelům;" — anebo konečně 3) předpokládati, že autorové osvědčení toho útočný článek „Nár. Listů" nečetli a spoléhali se na správnost výroku: „nynější válečná výprava na české evangelíky", jímž ve vyzvání svém, aby evangelící čeští odpověděli na útoky „Nár. Listů, útoky tyto označil dr. Herben, o němž autorové osvědčení z atestu reformovaného superintendenta moravského na str. 58., čísla 3. (březnového) „Husa" z r. 1900 bezpečně věděli, že „pre praudu .. lahko zahorí!" A tu byl snad dr. Herben, když 18. července vyzýval evangelíky české k odpovědi na útoky „Nár. Listů" bona fide; ovšem nikoli ohledně prvního článku „Nár. Listů" (ze dne 12. července); musil totiž jakožto spisovatel, řeči české dobře znalý, státi článku toho, o českém lidu evangelickém jednající, rozuměti, avšak snad vzhledem k obsahu některého z dalších ve věci článků, uveřejněných „Nár. Listy" až do dne 18. července exclusive čili do 17. července inclusive, na jehožto místě pak v osvědčení presbyterstev jmenován byl — nedopatřením — článek první.

Vizme tedy, co v těchto dalších článcích pravily „Nár. Listy" o českém lidu evangelickém. První článek „Nár. Listů" vyšel, jak již řečeno, v neděli (12. července); — v pondělí (v kterýžto den vychází jen jedno číslo „Nár. Listů") 13. července měl slovo »Čas"; — v úterý 14. července přinesly „Nár. Listy" v čísle ranním, str. 3., článek (zdéli 74 centimetrů) a v čísle odpoledním, str. 2., článek (zdéli 37 cnt.): v žádném z nich o českém lidu evangelickém žádné zmínky; — ve středu 15. července. v čísle ranním, str. 2, článek (zdéli 38 cent.) a v čísle odpoledním str. 2., článek (zdéli 52 cent.): v žádném z nich o českém lidu evangelickém žádné zmínky; — ve čtvrtek 16. července: v čísle ranním str. 2: *a*) článek první (zdéli 23 cent.) bez všeliké zmínky o českém lidu evangelickém a *b*) článek druhý, nadepsaný „‚Čeští evangelíci', ‚Národní Listy' a ‚realism'", v němž „Nár. Listy" o českém lidu evangelickém praví jen a pouze toto: „Dalo se očekávati

a na prstech vypočítati, že realistický denník, když našimi články vehnán z úzkých do tenkých a tu pevně uvázl, bude si pomáhati harangováním českých příslušníků evangelického vyznání. Tento účel také skutečně sleduje článek realistického časopisu pod hořejším nadpisem, včera uveřejněný a pocházející prý z kruhů evangelických. Pochází z nich najisto, třeba byl psán v redakci realistické samotné, neboť sedí v ní evangelící také Mluví-li tu ústa skutečně evangelická, aneb kladou-li se do nich slova realistické redakci žádoucí, ať už tak či onak — námět sám zasluhuje i s naší strany bližšího probrání. Nemesis, mstitelka každé špatnosti, tudíž i zneužívání náboženství k účelům nekalým, dostavila se však s obvyklou přesností i k tomuto realistickému pokusu, použíti proti nám trumfu rozhorlení české evangelické obce. V uvedeném článku rozepisuje se pisatel o tom, kterak čeští evangelíci tvořili od počátku politické svobody kádr mladočeský, kterak hlásili se až na nepatrné výjimky ke straně mladočeské, protože vždy a důsledně hlásili se ke straně nejsvobodomyslnější. A tu dochází pisatel k větě: ‚Proto se dnes hlásíme ke straně lidové, k ‚Času', ‚Přehledu' a ku práci realistické vůbec'. Tato přináležitost části českých evangelíků (v článku píše se také o evangelickém směru mladočeském, jemuž prý náš — ‚lžiradikalismus' stačí) ke straně realistické a jejímu orgánu je tu několikráte zdůrazněna jako nutný článek evangelického vyznání A ejhle! Hned v témž čísle „Času", v němž se tato kordiální souhra jisté části evangelíků s realistickou stravou manifestuje, dostává se nadšenci, od něhož článek pochází, kruté odpovědi, ano přímého odmítnutí z instance ‚Času' nadřízené. Zatím co pisatel evangelík pro „Čas" horuje, výkonný výbor strany realistické odsuzuje stranění svého orgánu protestantismu s výslovnou důtkou coram publico. A nejen to! Celý odstavec včerejší realistické manifestace, věnovaný poměru strany a její vynikajících představitelů k české církvi evangelické, jest pokáráním tohoto jednostranného poměru, a nebyl ušetřen tímto pokáráním ani sám prof. Masaryk!" Následuje krátký rozbor dotyčného projevu výkonného výboru strany realistické, a pak praví „Nár. Listy" dále: „Toť přece rána košem do horoucího vyznání evangelické lásky strany realistické! My nikdy nebudeme o ničí lásku konkurovat, nejméně pak s realisty, ale tolik pravíme, že v nebezpečí polovičatostí, o nichž realistická exekutiva mluví, nikdy jsme nebyli. My jsme strana národně svobodomyslná, a mezi naším národním a svobodomyslným přesvědčením nikdy nesmíme dopustiti sporu, zejmena nikdy nebudeme obětovati národnost lžisvobodomyslným výměrům a svobodomyslnosti. Jako list takovéto zásady zastupující pravíme, že naše sympatie k české, ale jen české evangelické církvi jsou tak mocné nejen proto, že vyznání evangelické" — (následující tři slova podtrhuji já) — »umožňuje inteligenci víru, kterou Řím v národě če-

ském, v jeho katolické většině pro vždy zabil, aneb v nevyléčitelnou vlažnost proměnil, ale především proto, že když na národě českém z rozsudku Říma vykonána byla rukou německou bělohorská poprava, byla to evangelická hrdla, která mečem popravčím pozutínána. Evangelické zbytky v českém národě jsou nám zbytky a památkou bývalé kulturní samostatnosti české a velikosti, sáhající svými rozměry až do husitských dob. Právě proto nedopustíme, aby na tyto zbytky sáhnuto bylo rukou německou, jako po nástroji úkladu o českou národnost. Naše zakročení proti lidem, hříšně zapomněvším své nejsvětější povinnosti, a propůjčujícím se za tento nástroj hnutí potitickému, o náš život ukládajícímu, pod záminkou péče o náboženství, není ‚výstřelem' proti českým evangelíkům', nýbrž výstřelem na jejich obranu, pakliže chtějí býti považováni za evangelíky české. Náš výstřel na poplach jest jim výstrahou, kam vedou je někteří jejich duchovní i politicti vůdcové, i odhalením pokroku těchto cest prokazujeme jim vlastně službu, pakliže jim oči otevíráme. Naším nejsvětějším náboženstvím jest národnost a českému evangelíku musí býti i tento článek české víry stejně posvátným, jako každý článek jeho vyznání. A ruku na srdce, čeští evangelici: ‚ohrožena jest vaše národnost, nikoli vaše víra!' —« (Jaká to přímo božská naivnost těch „Národních Listů" a nezměrná nevědomost, pomyslili si, když 16. července toto četli, farář Dušek a jeho moderní spolustoupenci Husovi, jakoby nám jednalo se o nějakou — dávno již nepotřebnou — obranu naší víry a nikoli o německé marky na chlapácké (forsch) vypravení našich městských sborů za účelem propagování víry naší mezi katolickým lidem českým ku větší chvále našeho EVANGELICKÉHO boha!) „A dále: ‚Je možno, aby evangelium a jeho vykonávání ohrožovalo národnost?! A připustí český evangelík nějakou jakoukoli formu jeho vykonávání, která by ohrožovala českou národnost, ba její budoucí existenci?!'« — Na kolik já rozumím řeči české, mám za to, že zde „Nár. Listy" varovaly české evangelíky před označeným počínáním některých jejich duchovních a politických vůdců, a že též zde předmětem útoku „Národních Listů", vedeného ex titulo práce pro krále pruského, byli dotyční duchovní a politicti vůdcové českých evangelíků a nikoli český lid evangelický. —

V odpoledním pak čísle (16. července, str. 2) přinesly „Nár. Listy" články dva (zdéli 19 a 27 cent.): v žádném z nich o českém lidu evangelickém žádné zmínky; — a konečně v pátek 17. července: v listě ranním, str. 2., dva články (zdéli 21 a 60 cent.) a v listě odpoledním, str. 2, článek (zdéli 59 cent.): v žádném z nich o českém lidu evangelickém žádné zmínky.

Z toho, co tu uvedeno, jde, že dr. Herben, když 18. července v „Čase" (č. 194. str. 1), vyzývaje evangelíky české k obraně proti útoku, vedenému „Nár. Listy" ex titulo práce

pro krále pruského, útok tento označil slovy „válečná výprava na české evangelíky", nebyl bona fide, pakliže, když to psal, nebyl snad pomaten na mysli. A jelikož též v žádném z uveřejněných po 17. červenci ve věci článků „Národních Listů" žádného není útoku na český lid evangelický, jest jisté i to, že dr. Herben, kdykoli v dalším průběhu boje proti „Nár. Listům" útoky jejich, vedené ex titulo práce pro krále pruského, nazval útoky proti českému lidu evangelickému, nikdy nebyl bona fide, pakliže v žádném z případů těchto nebyl snad pomaten na mysli. A taktéž jisté jest (za třetí): *a*) že vším právem ohražovaly se „Nár. Listy" (na př. v ranních číslech ze dne července: 19., str. 3. — 20., str. 2. — 23, str. 3. — 29, str. 3) proti tvrzení tomuto, k jehož správnému označení taktéž nemám slova v obcovací řeči své; — a *b*) že doslovnou jest pravdou, co napsaly „Nár. Listy" v ranním čísle 29. července, str. 3: „Lež jest, že ‚Národní Listy' útočily kdy na české evangelíky« (pakliže, kdož tvrdí to na základě obsahu článků jejich, není snad pomaten na mysli) „a český evangelík, jemuž jest evangelium svato, nemůže" (na základě obsahu článků „Nár. Listů«) „nic takového tvrditi" (pakliže není snad pomaten na mysli). „My jsme útočili na lidi, které jsme jmenovali jménem, kteréž jsme usvědčili z jich styků s pruskými emisary hnutí ‚Los von Rom', z pokusů převésti toto hnutí do lidu českého« (nota bene! pomocí německých marek říšskoněmeckých propagátorů hnutí toho, žádaných k účelu tomu od nich listem Duškovým!) »a kteří . ."

Avšak ve příčině tvrzení, že předmětem útoku, vedeného »Nár. Listy" ex titulo práce pro krále pruského, nebyl český lid evangelický, není třeba věřiti ani těmto vývodům mým, ani zmíněnému opětnému ujišťování „Nár. Listů«: je na to klasický svědek — E. G. A. Molnár, I. farář v Krábčicích.

Čteme totiž ve zprávě, kterou o protestní schůzi podřipských evangelíků, konané 26. července v Krábčicích, podává v „Čase" ze dne 29. července, č. 205. zpravodaj „Brunensis«, mezi jiným též, co následuje (str. 2): „Schůzi zahájil svolavatel dp. E. G. A. Molnár, I. farář Krábčický . . Obsažný a podrobný referát o předmětu schůze ‚protest proti útokům Nár. Listů' — podal svolavatel. Tresť jeho vývodů jest tato: Někteří evang. duchovní objevili se před svými sbory ve světle netušeném jako zrádcové národa a státu. Ale útok Nár. Listů" — (těchže ‚Národních Listů«, které napsaly: 1) v článku prvním (ze dne 12. července): „Zůstavujeme českým evangelíkům vlastencům, aby se s těmito duchovními rádci a otci svými vypořádali, jak jim káže české jejich srdce, kteréž nemůže vyhledávati Sionu pod protektorátem — krále pruského!!!" — pak 2) v čísle ranním ze dne 16. července, str. 2: „. . pravíme, že naše sympatie k české, ale jen české evangelické církvi jsou tak mocné nejen proto, že vyznání evangelické umožňuje inteligenci víru, kterou Řím v národě českém, v jeho katolické

většině pro vždy zabil, aneb v nevylíčitelnou vlažnost proměnil, ale především ..“ — a 3) v čísle ranním ze dne 21. července, str. 4.: „Vyznání každého příslušníka národa českého jest nám naprosto lhostejné a pakliže z vyznání křesťanských zájmovému okruhu českého národa nejbližších dáváme přednost a své sympatie vyznání evangelickému, děje se to z důvodu, námi již pověděného, protože umožňuje inteligentnímu člověku víru, je li ku pokroku a dokonalosti lidstva náboženství opravdu zapotřebí.“) — »Ale“ (opakuji) „útok Nár. Listů, namířený v přední řadě na evang. duchovní,“ — (následující dvě slova podtrhuji já) — „mezi řádky veden jest proti českým evangelíkům všem.“

„Mezi řádky“ — jaké to krásné rčení! Trochu bystrosti, důležitý, prostředky světící účel, dokonalé ovládání logiky citem, bezmezná nepoctivost, konečně patřičná drzost: a téměř ze všeho, snad i z vět o jednom jen řádku, lze »mezi řádky“ vyčísti, jak tu se stalo, nejen něco, co tam není, nýbrž i opak toho, co tam skutečně je. Jak bystře a důkladně již před dávnými a dávnými věky právě předchůdcové faráře E. G. A. Molnára v úřadě duchovním, kněží totiž židovští a křesťanští, uměli čísti »mezi řádky“, toho klasickým příkladem jest pojatá v Písmo omylem Píseň Šalomounova, milostná to z devátého prý století před Kristem pocházející píseň dvou ohnivých milenců.

Kapitolám písně té dány — na př. v biblí, vydané „podlé posledního vydání kralického z roku 1613“ — nadpisy udávající, co z obsahu té které kapitoly bylo „mezi řádky“ vyčteno. Na ukázku uvedu zde nadpisy tří kapitol a několik úryvků ze skutečného obsahu kapitol těch. Kapitola III.: *a*) Nadpis: „Církev vypravuje, kterak chotě svého hledala, až se jí najíti i do pokojíka uvésti dal. On naproti tomu její kráse a spanilosti se podiviv, do své rozkošnější a bezpečnější ochrany, to jest do příbytků nebeských ji za sebou obrací a ponouká,“ — a *b*) úryvky: „Na ložci svém v noci hledala jsem toho, kteréhož miluje duše má. Hledala jsem ho, ale nenašla jsem ho .. Chopila jsem ho, aniž ho pustím, aniž ho uvedu do domu matky své, a do pokojíka rodičky své.“ — Kapitola IV.: *a*) Nadpis: Kristus ušlechtilost chotě své, příjemnost řeči, okrasu, víru, lásku i s jejím ovocem vychvaluje, ona pak také znajíc jej býti studnicí všeho dobrého, jej oslavuje, a přítomného sobě míti žádá.“ — a *b*) úryvky: „Aj, jak jsi ty krásná, přítelkyně má, aj jak jsi krasná! Oči tvé jako holubičí mezi kadeři tvými, vlasy tvé jako stáda koz .. Zubové tvoji podobní stádu ovcí jednostejných, když vycházejí z kupadla .. Jako provázek z hedbáví červeného dvakrát barvenélio rtové tvoji, a řeč tvá ozdobná; jako kus jablka zrnatého židoviny“ (skráně), tvé mezi kadeři tvými. Hrdlo tvé jest jako věže Davidova .. Oba tvé prsy jako dvé telátek bližeňců srních, jenž se pasou v kvítí .. Zahrada zamčená jsi, sestro má choti, vrchoviště za-

mčené, studnice zapečetěná . .“ Na to ona odpovídá: „Ó ty sám vrchoviště zahradní, studnice vod živých a tekoucích z Libánu. Věj, větříčku půlnoční, a přiď, větříčku polední, prověj zahradu mou, ať tekou vonné věci její, a ať přijde milý můj do zahrady své, a jí rozkošné ovoce své.“ — Kapitola V.: *a*) Nadpis: „Kristus žádost choti své naplnil, ona svou neochotností jej od sebe zahnala, nad čímž naříkaje a pokutu nesa žádá, aby její láska jemu známa byla; zatím jej obšírně vychvaluje“ — a *b*) úryvky z jejího jej vychvalování: „Milý můj jest bílý a červený, znamenitější než deset tisíců jiných. Hlava jeho jako ryzí zlato, vlasy jeho kadeřavé, černé jako havran. Oči jeho jako holubic nad stoky vod. Líce jeho jako záhonkové vonných věcí . . rtové jeho jako lilium prýštící mirru tekutou. Ruce jeho prstenové zlatí . . břicho jeho stkvělost slonové kosti zafiry obložené. Hnátové jeho sloupové mramoroví . . Ústa jeho přesladká a všecken jest přežádostivý“ — a z kapitoly VIII.: „Levice jeho pod hlavou mou, a pravicí svou objímá mne.“ — Trvám, že ukázka tato stačí, aby bylo zřejmé, jakého bohopustého nesmyslu zde za jistým účelem vyčteno bylo s patřičnou bystrostí „mezi řádky“. A tímtéž způsobem vyčetl s bystrostí, abych tak řekl: stejnorodou, a taktéž za jistým důležitým účelem farář E. G. A. Molnár z článků „Nár. Listů“: „Ale útok Nár. Listů, namířený v přední řadě na evang. duchovní, mezi řádky veden jest proti českým evangelíkům všem.“ — K tomu podotýkám, že s bystrostí touto bylo by též lze, vyčísti na př. z těchto článků mých „mezi řádky“ snad i to, že neomaleně v nich nadržuji — Casistům aneb všeněmeckým propagátorům hesla „Los von Rom.“ —

Ze předmětem útoku, vedeného „Nár. Listy“ ex titulo práce práce pro krále pruského, byl český lid evangelický, dal veřejně výraz též farář Dušek. Čteme totiž v jeho článku „Naše styky se souvěrci zahraničnými“ (»Čas“ ze dne 28. července, č. 204, str. 2): „ . . My“ (rozuměj: nynější evangelíci čeští) „jsme tu krásnou přízeň českou podědili. Co spáchaly Národní Listy“ — (které napsaly na př v ranním čísle ze dne 21. července, str. 4: „. . a pakli že z vyznání křesťanských zájmovému okruhu českého národa nejbližších dáváme přednost a své sympatie vyznání evangelickému, děje se to z důvodu, námi již pověděného, protože umožňuje inteligentnímu člověku víru . .“) — „tyto dny, jest horší než uličnictví, jež maže naše kostely nápisy: ‚Berani, kam chodíte na ranní?‘ Záminku to má jinou, ale jest to týž druh skotáctví a surové nesnášelivosti. A oč jest záminka jejich podlejší, o to jest skutek jejich násilnější a hanebnější.“

Ze předmětem útoku „Nár. Listů“ byl český lid evangelický, tvrdili kromě dra Herbena, E. G. A. Molnára a Č. Duška ještě — a sice dle zprávy, kterou o protestní schůzi podřipských evangelíků, konané v Krábčicích 26. července, podává v „Čase“ ze dne 29. července, č. 205, str. 2 – 3, zpravodaj „Brunensis“ —

i následující osoby: a) dp. František Trnka, farář evang. augs. sboru v Lipkovicích, vynálezce té „vyšší morálky protestantské“, (str. 3): „Užitek útoku Nár Listů spatřuje“ (rozuměj: dp. Trnka) „v tom, že nutí české evangelíky obou konfesí k semknutí, k uvědomění toho, co je spojuje. Význam útoku toho vidí dále v tom, že Národní Listy přiznaly konečně barvu a donutily evangelíky k tomu, aby si ujasnily své postavení k vedoucím českým listům . .“; — pak b) dp. konsenior Gustav Šoltész, II farář v Krábčicích, (str. 3): „Naše svědomí jest klidné, ohyzdnost útoků Nár. Listů ukazuje jejich špatné svědomí. Odmítajíce útoky Nár. Listů zachovávejme tím houževnatěji věrnost k svým věcem.“ a c) zpravodaj „Brunensis“ (str. 3): „Douáme, že evangelíci svůj kulturní boj s Nár. Listy provedou důsledně, bez slabosti. Do Canossy nepůjdeme!“ Jelikož dlužno předpokládati, že tak jako dr. Herben i E. G. A. Molnár, Č. Dušek, F. Trnka, F. Šoltész a „Brunensis“ dotyčné články Nár. Listů četli, psanému v řeči české rozumějí a, když tvrdili, že útok „Nár. Listů“ veden proti českému lidu evangelickému, nebyli pomateni na mysli (ačkoli při zdravém rozumu v běžném rčení toho smyslu patrně nebyli), lze toto tvrzení všech tu jmenovaných i všech jiných, za těchže podmínek totéž tvrdivších, bez dalších orací nazvati tvrzením: 1) vůči skutečnosti — křivým; 2) vůči Nár. Listům“ — perfidním a 3) vůči těm, na něž mělo účinkovati, — ošemetným. P. d.

Jóža Uprka.

Louka vysoké trávy stébel a listů mdlé jakoby zadýchané zeleně, prosetá bílými skvrnami kopretin nebo šarlatovými plameny máků a v ní sekáči v halenách svítících prudkou intensitou bílé, spalované žárem slunce a nad tím nebe modré bez obláčku. Pole hnědá, táhnoucí se do dálky, kde hejno stavení sběhlo se do houští stromoví a na poli řada pracovníků, sehnutých v rytmu pohybu, zdvihajících střídavě motyčky a postupujících zvolna, krok za krokem, jako oddíl dobyvačné armády práce.

A zase hřbitov, stopený do šedé mlhy Dušiček, v níž blýskají barevná, ostrá skla svítilen a v jich záření prokmitávají červené, modré i všelijak pestré šaty a šály. Pohřeb v dešti, za smutného padání zlatého listí na rakev pokrytou příkrovem se žlutým křížem, v odpoledni podzimním plném fialových reflexů, chvějících se na pněch stromů i hnědých a šedých kožiších mužů a žen, jdoucích v zamlklém doprovázení druha. Výskání na hodech, kde v husté, veselé směsi mihají se fábory, kosárky, rukávce bílé i červené gatě s ostře modrými výšivkami, kde zní hudba, křik, smích, ruce ovinují se kamarádsky kolem šijí nebo po galánsku kolem boků, kde víří barvy v mnohohlasém roznícení, všude na louce, poli, hřbitově, na každém kroku,

v každém ohlédnutí se, mžiknutí oka barevná symfonie, ať moll či dur, zachycená v plném znění, svérázném a neporušeném.

Jeť Uprka z onoho kmene barvy žijícího svou písní a ornamentem, mrhajícího orientálním přepychem sálajících tónů sehraných v nepamětném orchestru století, která chránila tento neuvědomělý kult krásy a živila jej v malých lidech hroudy, z nichž nevyprchal ani pod surovými nátlaky nešťastných osudů. Neodešel od nich, zůstal, aby pod vedením svého talentu, na jehož rozvoj studijní cesty nepůsobily proměnlivě, zachytil dumnou i jásající poesii tohoto šťastného kmene, zachovavšího si tolik ze své originality až do dnešních dnů, pro pospas a posílení jejich prázdnoty a hluchosti. Maluje život a malované žije dál, netrčí z plátna, dýše, hovoří, pohybuje se a výská, poněvadž jest celkem a sloučením prvků znamenajících rozhodné, umělecky povznešené momenty života, líčeného a vyvolaného v celé slavné prostotě své energie a síly.

Maluje-li massu, vyzdvihne některé členy její a podřadí ostatní jejich uměleckému významu. A to jen barvou, rozčleněním její skvrn, rozložením ploch, ne snad komponovaným, ale zachyceným v oněch význačných tónech, které v svém souladu znamenají sytou, plnou a bohatou výslednici. Tím pak dosahuje i náladovosti celku, neporušené zbytečným přidáváním a rozčleňováním. Na př. na Lanžhotských hodech k několika samostatným, propracovaným skupinám pojí se ostatní zástupy, mizíce ve svém barevném a světelném kmitání jako shluk efektů, měnících se a mihajících v proudu živém a pravdivě působícím. Maluje-li menší skupinu nebo jednotlivce, pak volí akord několika málo barev a dociluje krásných nuancí. Dítě v červených šatečkách, z nichž jen u krku a ruček prokukuje bílá košilka, postaví do temně zelené trávy, hudce v hnědých kožiších namaluje hrající u chalupy, kde nad vchodem, v žůdru, vesele září modrý podklad malby a k tomu na zemi veliké listy vinné nahází, splývající souladně se rzí kožichů.

Barvou líčí život i pohyb. Proto také opíraje se o ni často kresbu zanedbává. Tváře stávají se pak karikaturami, oči dívají se bezživotně a tupě. Bývajíť jen reflektory barevných procesů, maskami, pod nimiž jako by nebylo motorů životných. Tak hlavně v pracích momentních, rychle nahozených. A přece jindy zase žasneme nad výtečným detailním podáním tváří, — ovšem také jen několika tahy, — nad úsměvy i pošklebky modelů. Jak neodolatelně na př. malován synek umělcův nebo školák Martin! V několika črtách naznačeni chlapci na »Pohřbu«, jdoucí před dědou a co tu života, dětské neohrabanosti v batolivém, polovážném a poloskotáckém šinutí nohou.. nebo obraty dětí na »Hodech« či posice děvčátka na poli u bílých volků!

V akvarelech doby poslední virtuosita barevné jistoty dosahuje vrcholu. Na př. hlava děvčete se staženým šátkem do

očí, vrhajícím do tváře měkký stín nebo sec, slovácký žebrák, či konečně babka jsou mistrovskými produkty akvarelistického umění. Jsou škály a gradace v jeho barevném podání. Hleďte: »Úvodnice«, »Na panském«, „Skiza svatby«. Melodie bílé barvy úvodnic, harmonický kontrast červené suknice děvčete »na panském" a hnědé barvy role se zeleným pozadím, vášnivý kolorit oděvů účastníků svatby, hutné a vyslovené namíchání jeho do daleka volající sytosti, ty zřetelně vyznačují, v jakých atmosférických stupnicích na své paletě dovede Úprka zahrát. Vřeštivé dudy, drnčící kovový cimbál i přidušené, lkavé chvění houslí. Ale vždy píseň proudící ze rtů rudých životem a vyvěrající ze srdce bušícího prudce do budoucna z minulosti, jež byla bohatou dědičkou krásných tradicí.

Leden 1904. *K. D. Mráz.*

Problém upravení Malé Strany.

Části pobřežní mezi mostem Karlovým a „Železnou lávkou".

Jsou to zejména poměry výškové, jež působí v těchto místech značné obtíže, snad i mnohem tíže překonatelné než na Kampě a přilehlých k ní částech pobřežních. Neboť zde bylo poměrně snazším žádati a s důrazem navrhnouti zachování stávajících zde od nepaměti zahrad a parků a tím na vždy zachrániti i čarokrásný pohled z protějších břehů staroměstských.

Naproti tomu celé pobřeží vltavské, od mostu Karlova až po lávku nevykazuje — vyjímaje poněkud již vzdálenější zahradu kláštera Anglických pannen — žádnou plochu zahradní. Celý táhlý břeh ten naopak dosti hustě zastavěn — (vyjímaje obecní dvůr u čp. 121) — soukromými i erárními, na veliké štěstí pro dosavadní krásný vzhled Prahy nevysokými budovami. Není tu, až na šeredný blok činžáků v ulici »u Železné lávky« žádného novějšího vícepatrového činžovního domu, který by tu rušivě působil neb docela hyzdil překrásný pohled z nábřeží Rudolfinských a ze »Železné lávky« na majestátní královský hrad a táhle, mírně svažující se jeho úbočí zahradami vroubené, od něhož malebně odrážejí se četné věže a vížky, vysoko čnějící nad ostatními štíty a hřebeny mnohotvárných malostranských střech. Jest to jeden z nejkrásnějších pobřežních pohledů pražských a není divu, že správně všichni navrhovatelé vycítili, že tento pohled, stejně jako jeho pendant z nábřeží Františkova, v nejvlastnějším zájmu Prahy pokud možno neporušen musí býti zachován i pokolením budoucím.

Obtížný již sám o sobě úkol tento ještě stížen závazným zvýšením celé oné části pobřeží, jež prostě diktováno navigačním erárem. Měl-li i pak pohled tento zůstati zachován, pak nebylo lze připustiti na zvýšených takto nábřežích a nejbližších ulicích budovy jiné než nanejvýše nižší dvoupatrové. Opa-

tření takové musilo by se pak vztahovati nejen na všechny stávající budovy soukromé, ale i na veliký blok stavební, jenž vznikne rozparcelováním rozlehlé budovy čp. 125 nynějších to vojenských pekáren a skladišť. Jsem pak toho náhledu, že vojenský erár byl by posledním, jenž by tomuto nepodcenitelnému esthetickému zájmu dobrovolně se podrobil. Nebylo tedy východisko z tohoto problému právě snadné.

Ale i tu platí staré, zde ovšem pozměněné přísloví české; neboť i v regulačních plánech, když je nouze nejvyšší — je návrh na monumentální budovu nejbližší. Byť i navrhovatel dobře ani nevěděl kdo povede na ni náklad a kterému má vlastně sloužiti účelu. Není proto ani s podivením, že právě na toto pobřeží všechny projekty — (druhý v této části méně šťastný vyjímaje) navrhovaly jednu neb docela i dvě monumentální budovy veřejné.

Zajisté ne nesprávně. I zde opět a opět sluší klásti důraz na to, že jsou to nábřeží pražská, jež nejen ohromnou vzduchovou prostorou, velikolepou hladinou Vltavy před nimi se rozkládající, jakož i nevýslovně půvabným okolím svým k tomu jsou předurčena, aby stala se representativní třídami monumentálních budov příští Velké Prahy. Lze tedy umístění jich právě v tato místa nazvati šťastným, ba mnohem účelnějším než navrhované připuštění činžovních bloků v tato místa. A to i v tom případě, že by výškové poměry jich přesně mohly býti stanoveny, neboť i pak zbývá daleko těžší ještě úloha — příznivé silhouetové jich rozřešení a přizpůsobení těchto domů k celkovému panoramatu Malé Strany, což je úkolem za dnešních poměrů přímo nedostižným! Vždyť ani přiložené skizy a pohledy samých projektantů v tomto směru úplně neuspokojily. A oč jsou tyto skizy krásnější domů, jež by tu jednou soukromými podnikateli vskutku byly postaveny! Avšak i při budovách monumentálních v těchto místech postavených nutno požadovati — což správně již »Užší soupisná komise« v promemoriích svých vytkla — aby poskytovaly pěknou silhouetu a byly opatřeny střechou silně členěnou, hojně zdobenou, umístěnou nad budovou nejlépe jen jednopatrovou.

Z důvodů těchto zvláště třeba vítati návrhu projektu prvou cenou poctěného (Balšánek), který proti navrženému mostu jako výborný protějšek Rudolfina navrhl »Galerii národní«. Tedy budovu dle moderních požadavků nejvýše jednopatrovou, z větší části vrchním světlem osvětlenou. Správným dále sluší nazvati i návrh autora projektu čtvrtou cenou poctěného, který na místě zrušených domů čp. 103 až 110 umísťuje a sice v nevelikém veřejném parku, od nynější ulice Lužické až k řece se táhnoucímu dosti rozlehlou monumentální budovu veřejnou. Je věru litovati, že nebyla sem v čas navržena nevysoká budova »Akademie výtvarných umění«, neb podobné učiliště. Neboť v celé Praze ve středu města není místa klidnějšího, vzdušnějšího a

pro podobné účely vůbec vhodnějšího. Podobně počíná si i projekt čtvrtý, který na místě čp. 548, ohrady Hergettovy a čp. 102 zřizuje rovněž — myslím, ale že méně vhodně situovanou monumentální budovu. Naproti tomu jaksi pochybeno, alespoň na prvý pohled, zdá se býti umístění »Spolkového domu« na místě čp. 111 (dříve ohrada Schwarzenbergova, nyní obecní majetek) v pravo na pobřeží, u náplavky za ohradou Hergettovou, jak rovněž v projektu prvém navrženo. Mínil-li tu autor provésti spolkovou budovu pro celou Prahu, pak ovšem místo to nebylo právě šťastně voleno. Uvážil-li však náležitě skutečnost, že dnes veliká řada spolků malostranských s malostranskou besedou v čele nemá po ruce dobře přístupný sál s příhodnými místnostmi vedlejšími (Veliký jinak a pěkný sál v Lázních nemá řadu dostatečných vedlejších místnosti takových), v němž by bylo lze uspořádati větší koncert, akademii neb taneční zábavu, pak ovšem stála by myšlénka slušného spolkového domu s větším sálem koncertním věru za vážnou úvahu povolaných činitelů. I pak ovšem dlouho nerozřešena zůstane otázka, kdo by měl takovouto budovu postaviti.

Ale i jinak jsou to místa vesměs vhodná pro celou řadu odborných ústavů, všech možných učelišť ba i obou universit, jimž pozemky slupské naprosto nestačí a pro něž při známé opatrnosti stavebního eraru pozemky v asanaci jsou příliš drahé. V takovémto případě bylo by však zvláště žádoucno, aby právě v těchto místech, více než kde jinde obec pražská v čas zakročila, aby budovám v těchto nádherně situovaných místech dostalo se nejen umělecky cenné, ale i s celým okolím dobře harmonující zevní úpravy. Jen tímto způsobem může vzniknouti v těchto nyní dosti zanedbaných končinách část města, jež co do malebnosti nezadá nynějšímu sice dosti primitivnímu a prosťoučkému, za to však harmonicky dobře sladěnému a klidným dojmem působícímu popředí úchvatného panoramatu hradčanského.

Že pak i nově sem, na místě stávající »Železné lávky«, navrhovaný most a zejména malostranské jeho předmostí, nebude podřízeným činitelem v nově takto přetvořeném dílu Prahy, není pochyby. Právem všichni navrhovatelé věnovali zvýšenou péči uměleckému upravení nejbližšího okolí tohoto pro Malou Stranu velice žádoucího mostu.

Jest to především projekt třetí (Kříženecký), který navrhuje před mostem větší prostranství s monumentální kolonádou v ose mostu. Uměleckou cenou pak zvláště vyniká tu návrh čtvrtou cenou poctěný, jehož autor (arch. Hübschmann) ukázal se býti zdatným žákem výborného znalce Prahy a její památek, prof. Ohmanna, nyní bohužel ve Vídni působícího. Projekt jeho alespoň v této části úplně jest odlišný od projektů ostatních. Autor neuspokojil se ani se směrem mostu stavebním úřadem pražským navrženým a vedeným na osu ulice letenské, a z vážných důvodů vede most poněkud odchylně a sice na střed

bývalých vojenských pekáren (čp. 125.) a zřizuje zde při vyústění jeho obdélné, 50 *m* široké náměstí s parkem, v jehož pozadí jako krásný prospekt mostu vypíná se veliká monumentálně myšlená budova veřejná, umístěná přímo v ose mostu. Kol budovy té pak vidlicovitě rozbíhají se dvě rušné komunikaci sloužící ulice, k mostu vedoucí. Výborné vyřešení toto, jež má myšlenku umístění monumentální budovy v ose mostu jako důstojný pendant Rudolfinu, společnou s projektem prvým (Balšánek) bylo hlavní příčinou, že projekt tento mimo tři cenou poctěné dodatečně zvláště byl zakoupen.

Zbývá nyní ještě promluviti o důležitém upravení blízké Letenské ulice, nyní nejtišší, v budoucnosti snad dosti blízké, nejrušnější snad malostranské ulice. Ovšem dojde-li k uskutečnění jednak výše zmíněného již podjezdu budovami a dvory kláštera Anglických pannen, jednak bude-li znovu obnovena před dávnými již léty stávající ulice vedoucí kol zdí Waldštýnské zahrady ku Waldštýnské ohradě přes čp. 121 (Malostranský obecní dvůr), jak navrhují hned tři projekty cenou poctěné.

Třeba tu ovšem dbáti, aby účelná jinak a žádoucí regulace této ulice nebyla přeháněna. Nelze mi proto smířiti se s návrhy projektu třetího a čtvrtého, které odporučují i odbourání krásného Oettingenského paláce čp. 34. Vždyť nepatrné komunikaci z ulice Josefské úplně stačí stávající podjezd paláce toho, zvláště po zřízení průchodu pro pěší traktem jeho domovním na ulici Letenskou přilehlým, jak správně navrhuje projekt druhou cenou poctěný (Klusáček, Sakař). Jisto, že hlavní komunikace vozů zabranských novým mostem vůbec bude odvedena od středu Malé strany a pokud tudy od nového mostu k mostu Karlovu bude dále se pohybovati, stačí ji a sice na drahná léta prostranný, velice nutný podjezd přes klášter Anglických pannen k náměstí Dražického navrhovaný. Naproti tomu velmi sympatickým lze nazvati návrh projektu třetího (Kříženecký), který zřizuje na místě umělecky bezcenných domů čp. 29 až 32, jež v návrhu tom úplně se ruší, menší náměstíčko 40 *m* široké a 55 *m* dlouhé, čímž docíleno nejen zajímavého pohledu na presbytorium kostela sv. Tomáše, ba docíleno i možnosti obklopiti tuto část kostela malým parkem a umožněn pěkný výhled na blízké budovy klášterní. Mimo to jest náměstíčko takové nejen velmi vhodným rozšířením ulice v ostrém její pohybu k budoucímu podjezdu, ale jest zároveň i výborným místem k umístění pomníku s klidným pozadím.

I zachování malé protější, nyní uhlířem používané ohrady, č. 14 (parc. č. 421), bylo by žádoucí. Již k vůli klidnému pohledu na zajímavé trakty klášterní, který otevřel se odtud nově navrženým podjezdem. [illegible]dným upravením tohoto místa, vysázením několika topo[illegible]yramidálních i rozložitých, rychle rostoucích, stalo by se [illegible]o toto malebným zákoutím, tvořic zároveň i pěkný prospekt [illegible]d kostela sv. Tomáše a z podjezdu

pod palácem Oettingenským. Bohužel pro takovouto účelnou, při tom nenákladnou úpravu nevzhledných koutů města, není dosud porozumění ani u městských stavebních úřadů ani u městské komise sadové, v jejíž kompetenci takováto úprava spadá. *Dr. Lub. Jeřábek.*

Narcisovy schody.

Nazítří přišel Hermas sám v ta krásná místa, kde se tak často bavil s Hermotimem. V této říši stromů a květin ubíhala jemu sladce hodina za hodinou. Byla to zahrada okrasná a osamělá. Ze zámku, který tu druhdy stával, nezůstalo nic mimo kouzlo viděti jej v mysli dle výzdoby, která jej přetrvala.

Tři prameny vody vybíhaly z nádržky osmistěnné a na konci každého v značné dálce stála fontána postavou oživená mezi různými tvary architektury a hydrauliky. Jedna z nich představovala muže, usmívajícího se a vylévajícího bronzovou amforu, druhá ženu plačící a naplňující zlatou antickou vasu. Prostřední fontána byla nejkrásnější. Hladina vodní přetékala plochou nádrž, z níž vystupovala hermafroditní socha. Na deskách porfyrového okraje střídaly se pitvorné tváře Tritonů a Siren chrlících nabubřelými, křečovitě staženými ústy, jakoby se dusili, doušky křišťálové vody.

Často, když fontána umlkla a když záhadné mramory naplňovaly libou vůní své trojnásobné nahoty stichlý hájek, bylo vídati, jak na poroseném okraji ploché nádrže usedá holubice, aby se napila.

Kolem osmistěnného basenu střídaly se bronzové sochy s tisy do jehlanců a cypřišemi do obelisků přistřiženými. Jejich odlesk zračil se kovově v tiché vodě, kde zdál se z polovice mizeti odlesk soch, splývající v jakýsi druh obrazu z jiného světa, méně však jejich obrazu, jako spíše jejich stínu, neboť každá voda jest trochu kouzelná a je-li úplně klidná, nevíme, co v ní dříme.

Ostatní zahrada byla uspořádána do čtverců vysokých stromů, obklopených plotem z tvrdého zastřiženého zimostrázu. Uvnitř pod vysokými stromy kráčelo se stále po suchém listí. Každý tento čtverec, z nichž dva byly naproti sobě po obou stranách nádržky, choval nějaké příjemné překvapení. Tu tekl malý pramének pomaloučku; hodina se tam vyznačovala na svém přirozeném ciferníku; tam bylo slyšet ozvěnu, hlas vracel se z daleka a ztrácející slabiky vyvozovaly zvláštní hříčky slovní. Ve dvou dlouhých byly dvě okrouhlé lavičky s mramorovými neb kamennými sedadly a s lenochy představujícími sfingy neb delfíny.

Terasa se zábradlím vyvyšovala se nad veškeru zahradu. Její široké cesty posypané žlutým pískem pojily se k záhonům lemovaným zimostrázem a k přistřiženým trávníkům. Vystupo-

valo se tam po stupních lomených a sestupovalo se rovněž ze středu po schodišti, odkud jsme se viděli dole v nádržce, tak že sestupujíce se schodů na schod měli jsme dojem, jako bychom se přibližovali sami sobě. Tyto schody nazývaly se »Schody Narcisovy«.

Rozsáhlost nádržky se zvětšovala perspektivou tří pramenů vody, které z ní vybíhaly. Bylo to jako cesty paměti, kde zdají se vzpomínky jemně kráčeti po jejich dlouhých, třesoucích se, zrcadlových hladinách. Slunce zapadlé za stromy zvlažovalo ještě kámen stupně, kde tohoto dne seděl Hermas a zakoušel radost nořiti se ve snění. Vzpomínka na Hermotima v ně mísila trochu smutku a jakousi ironii, opět viděl před sebou na písku bizarní a nepravidelné obrazce, v nichž za roztržitosti včerejší při hovoru rýsoval nesouvislou geometrii koncem své ebenové hůlky; čáry křížily tu zlámané kruhy a spirály podobné těm, v jakých malý, stříbrný had vinul se kolem rukověti štíhlé hůlky. Tato hůlka představovala skorem jakýsi druh polovice světácké berly Merkuriovy, jehož odznak Hermotim obyčejně nosíval. Ale jeden z památných hadů ještě scházel v symbolickém znaku a mladý mudrc zdál se čekati na příležitost, kdy bude úplně doplněn. Zdál se též obezřetným vůči samu sobě a tato ostražitost vedla jeho vlídnost trochu přísnou k vážnosti, která, chtějíc býti dokonale elegantní, nedařila se bez jakési hledanosti.

Hermas myslil na moudrost Hermotima a znovu slyšel jejich rozprávky. Skoro každého dne oba přátelé přišli potěšiti se touto krásnou zahradou. Hermotim trochu litoval, že zámek již nestojí. Býti nějakým princem snaživým nebo spravedlivým a míti při tom knihovnu, bylo by odpovídalo jeho vkusu. Třeba by byl neučený, počet jeho knih dokazoval by snahu nevědomost zatajiti, okázalostí nářadí vhodného zakrýti tuto slabost. Ať by byla hojná nebo vybraná, byla by útočištěm, a kabinet medailí s antickými poprsími a zvláštními obrazy pak útulkem proti letním dešťům, které často naolejovaly svými lijáky bronz soch nebo kovovou zeleň a skapávaly se zatížených listů stromoví v diamantových kapkách. Hermotim litoval toho všeho, hádaje na krásu příbytku a krásy zahrady.

Vyvinutý krasocit dekorativní je jevil, ač jich uspořádání samostatné i hromadné naznačovalo, že byly sestaveny duchem zvláštním, panovačným a pro své promyšlené seskupení bronzu a vody vymyšlené snílkem, snad trochu zádumčivým, který rád je uváděl ve shodu se svým soustavným sněním a v nich prohluboval jakousi hrdou, vzdornou a nevrlou rozkoš.

Léto napravovalo tuto přísnost, která napojena hojným bohatstvím, k tomu se hodila jemnou nádherou. Celá zahrada nabývala klidu. Jednoduchost jejího uspořádání činila procházku skorem zbytečnou, měla cenu svým celkem, a bylo třeba ponořiti se v sebe, abychom dovedli na ni patřiti. P. d.

Literatura, umění, věda.

Divoká kachna. Hra o 5 dějstvích. Napsal H. Ibsen. Poprvé v Národ. divadle 14. ledna 1904 —

I. — Bylo jisto předem, že se Divoká kachna nebude příliš divadelnímu obecenstvu líbiti a že nebude tak hned kusem repertoarním. Nepodává hotových formulí a zjednodušených závěrů a příliš mnoho zůstavuje divákovi, aby hledal a domýšlel sám. A přece není hned tak prostého a průhledného děje a výrazně kreslených osob, jako tu. Žádné záhady a mlhy, žádné zápletky a tajemství — událost zcela prostá odehraje se v nejjednodušší scenerii mezi 5—6 osobami za třikrát 24 hodin. Na konci hry přihodí se něco neobyčejného, co vámi zachvěje, něco krutě nespravedlivého a krvavě posměšného, ale v životě zúčastněných osob, až na jedinou, jež žíti přestala, nic se nezmění: jako žily posud, budou žíti dále, jak jste viděli život jejich před sebou, tak bez rozpaků promítáte jej do budoucnosti, a událost, jež dělí minulost a přítomnost od této, jest pouze malou episodou, divnou náhodou, záhadným případem, po letech skorem nic pro ty, již byli jejími svědky a účastníky.

A tento nejprostší děj v střízlivém denním světle se odehravši dělí hlediště v tábory, neboť příliš důtklivě, ba dráždivě mluví ke každému diváku a účtuje s každým zcela osobně. Takovou divokou kachnu s vláčenou jednou nohou a pochroumaným křídlem nechovají jen Ekdalovi na půdě, kdež v koši vystlaném slamou tuční, takovou „divokou kachnou“, něčím, co jest posměchem a paskvilem sebe sama, jsou oni sami, tou „divokou kachnou“, jsou všechny osoby této hry až na Hedvičku, jež jako živel naprosto cizorodý v celé té společnosti zaplatí to ovšem smrtí. Bohatý Werle, jenž na mizinu přivedl a o čest připravil Ekdala, otce i syna, ale vystupuje jako dokonalý gentleman a soucitný dobrodinec, Gregers Werle, jenž svým ideálním posláním vnucuje se cizím lidem způsobem zcela neštastným a docela bez užitku, zatím co k svému otci se chová se svého „vyššího“ stanoviska pyšně a tvrdě a odmítá státi se účastníkem jeho firmy právě ve chvíli, kdy otci hrozí oslepnutí, starý Ekdal, jenž oželel jmění i čest, ale oželet nemůže důstojnické uniformy a vše co koná, koná jen v ilusi vojenské čapky a výložků, Hjalmar Ekdal, jenž líně se povaluje a ukrádá čas, nechávaje pracovati za sebe ženu i dítě, maje za to, že je tu na světě k něčemu vyššímu než k fotografování a retušování a udržuje své okolí v klamu, že pracuje na vynálezu, který jej proslaví a rodu jeho vrátí jméno i čest, jeho žena Gina, jež v mládí byla milenkou starého Werle a v nejsvrchovanější chvíli dovedla se provdati za Hjalmara a přijímá, aniž kdo tuší, od Werle roční podporu, kteráž právě Hjalmarovi umožňuje žíti nečinně a bezstarostně, — až po lékaře Rellinga, jenž zná cenu životní lži, bez níž u většiny lidí není štěstí a až po ty ostatní — všichni hrají a představují svoji životní úlohu, jsouce v podstatě jiní než zač se vydávají a zač platí. Leč je však základem všeho bludu, všech zmatků a krisí. Zatím co se v té lži vzájemně žije a lidé již tak přivykli svým maskám, že docela zapomněli, že jen hrají jistou naučenou, přijatou či vnucenou sobě úlohu, spřádají se nepozorovaně důsledky a následky té lži pod povrchem věcí, zadrhují se a zauzlují, až hra z nenadání někde uvázne a tkanivo lži na okamžik se na povrch vynoří ke zděšení herců. V Divoké kachně jest to bytost andělsky čistá a pravdivá, ta jediná ze všech, jež za společenskou lež ostatních zaplatí smrtí. Úžas a nářek ozve se kolem, ale v naučené lži bude se žíti dále.

A toto osobní súčtování s každým divákem při hře jest pro hlediště tak dráždivé a pobuřující. Každý jako by cítil za sebou toho tajemného Gregerse Werle, jenž z nenadání přijde s tím svým ideálním požadavkem a způsobí neštěstí. Nechte jej na pokoji! Vždyť jen za napjetí všech sil lze jej udržeti přitisknuta k zemi a jej umlčeti. Ten Gregers — toť svědomí, před nímž nikdo nikde není jist! Tak událost zcela střízlivá s realisticky vypozorovanými a okreslenými figurkami promítá své stíny daleko nad obzor představovaného děje. Pozorovatel zálibně zprvu všímá si hry těchto stínů, na konec však zděšen, domnívá se poznáváti v nich sebe! *P*

Aloise Kalvody **„Stará Píseň“**, lyrický román v devíti obrazech s básnickým průvodem Jarosl. Vrchlického. — Román dvou, kteří měli se rádi, neporozuměli si a rozešli se. „Případ všední, jenž přihodil se stokrát již . .“ Snad by ta řada obrazů Kalvodových byla bez básnického textu obstála. Ten vykládá o podrobnostech a dějích historie, které marně pak mnozí v obrazech hledají. Nénii zemřelé lásky tu malíř zpívá ve scénách, jež zvláště některé podává stuženy do určité škály barev. Na př. v obraze třetím, „první setkání“, formace mračen, růžově šedé vlny beránků s bílými okraji, poseté nepatrnými skvrnami modře, pak plocha zářící zeleně s hrstkou bílých květů, pruh modrošedé dálky – to v celku jest symfonií jara i radosti. Tušíme, že oni dva krajem jdoucí v jedné silhouetě setkali se tu poprvé a že čtou si v šeptavých intervalech mezi polibky první nezapomenutelné verše z básně své lásky, Třeba že ve figurálních partiích nejsou obrazy této knihy vždy bez vady, řada jich zanechá pěkný dojem. Jsou bouře v životě a přírodě: při dramatické pompésnosti těchto, jejich sírově žlutých blescích, hněvivě tmavých mračnech v úzkosti prožíváme hrůzy oněch, které bily do nás bez hluku a imposance zjevu, mlčky, kdy jediným zvukem byly naše vzdechy. Jsou radosti v životě a přírodě: tu září a lesknou se v tisíci barevných variacích, počínaje mdle zelenými poupaty rašící vesny až do extatických zázraků podzimních západů a v nich slyšíme výskot a smích svého srdce, když se někdy zaradovalo v přívalu štěstí. Malíř vyvolává svými barvami ony dojmy: životem své přírody budí život nový a v tom jest síla umění a vděčnost za ně. Za to také děkujeme Kalvodově „Staré Písni“. *K. D. Mráz.*

II. domácí výstava spolku posluchačů architektury v prosinci odbývaná byla důkazem dobré snahy aranžérů-autorů. Co jsme viděli, bylo pracováno s pietou Z Prahy bylo tu mnoho a je dobře, že ona tak zapomínaná živí ve svém středu křepkou legii mladých, kteří jí odborně rozumí a výborně vidí její barvy a mají porozumění i pro její okolí. I v moderně podáno několik pěkných návrhů Z „moderní retrospektivy“ zaujal nás Englův návrh na representační dům u Prašné brány detaily fronty k Příkopu a diskretním ohledem na sousední památku. Ve sbírání architektonických motivů šťastnou má ruku Emil Králík. Snesl jich výmluvně podaných v lokálním tonu a náladě, celou serii — z Rothenburku nad Tauberou, z Norimberka, Bamberka a arci také z Prahy. Výstava, kde nescházely ani studie aktu, čítala 122 čísla a mimo to práce z vnitřních konkurencí spolkových. *elr.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Hospodářský. Po dlouhém rokování ukončena byla anketa o *reformě dané domovní*. Rokování účastnili se zástupci maj. domů, zástupci vědy, podnikatelé staveb a správcové veřejných úvěrních ústavů a fondů; látku rokovací (předloženo bylo celkem 48 otázek) možno rozvrhnouti na: 1) Upravení cen budov a činží bytových. 2) Vliv nynější daně, 3) Otázky reformní. Všichni členové ankety souhlasili, že je nutno, aby stav majitelů domů byl silný, ježto stav ten representuje v státu živel konservativní a uznalo se, že je třeba, by domovní daň byla snížena. Prof. dr. bar. Wieser navrhl rozdělení daně domovní na daň z pozemku, na kterém dům stojí, a na daň z nájemného a je pro pozvolné snižování až i odstranění daně poslednější, kdežto daň z pozemku měla na dále zůstati. Dv. r. prof. dr. Philippovič činí rozdíl mezi domy pouze majiteli používanými a mezi domy, jež se pronajímají. Prvé neskytají výnosu a uvalená na ně daň jest více méně daň přepychová. Takové domy nutno proto jinak zdaniti, než domy, jež se pronajímají a poskytují výnos. Pro tuto skupinu doporučuje, aby byl ponechán nynější systém daňový na základě přiznaného výnosu z nájemného. — Zástupci spolků majitelů domů v anketě zúčastnění trvali na stanovisku pamětního spisu, podaného svého času ministru financí, a navrhovali za podklad pro zdanění katastr cen domů a kontingentování domovní daně. Dle návrhu na katastrování cen domů (zavedeno v některých zemích Německa) měly by býti všechny domy odhadnuty v 5 nebo 10letých

lhůtách zvláštní komisi z poloviny z majitelů domů a z polovice ze zástupců jmenovaných vládou. Za základ pro zdanění měla by sloužiti zjištěná cena domu dle výpočtu výnosu obvyklého nájemného. Tím by se zjednodušila berní služba, majitelé byli by zbaveni břemene přiznání nájemného a oznamování neobydlených bytů. Proti tomu se namítá, že odhadnutí domů domovní daň v Rakousku platících (jest jich kol 3½ milionu) by vyžádalo značného nákladu, a že není záruky správných odhadů. Všeobecné zdanění ceny domů, t. j. dle kapitálu do domu vloženého, je možno jen v zemích, kde sazba daňová je nízká (Německo) a kde majiteli mnoho nezáleží na tom, bude-li dům výše odhadnut. U nás nelze doufati v zavedení tak nízkých sazeb daňových, jako na př. v Německu, a proto by každý majitel usiloval, by jeho dům byl co možno nejníže odhadnut. Protož většina členů ankety se vyslovila proti katastru ceny domů a sami zastanci katastrování uznali neproveditelnost svých návrhů. Návrh na kontingentování daně z nájemného, čili zabezpečení nynějšího výnosu státu i na příště (obnos daně má se každoročně rozděliti na jednotlivé domy, přírůstkem nových domů by se výměra daní zmenšovala, až by se snížila na 5 procent), vládou vítán není, neboť znamenal by zřeknutí se jistého většího příjmu z ročního přírůstku novostaveb. — Velice různily se názory o zúrokování kapitálu v domech investovaného a o účincích všeob. snížení daně jednak na cenu budov a pozemků, jednak na snížení nájemného. Tvrdilo se, že domy nesou sotva dvě až tři procenta na úrocích, ba někdy ani ty ne. Třeba rozeznávati domy, sloužící majitelům pro vlastní potřebu, jichž zbudování a udržování bývá dražší, a domy činžovní. U těchto musí býti zúrokování kapitálu vyšší, jinak by se neinvestoval kapitál v budovách. Menší zúrokování kapitálu starých domů je přirozené, neboť nutno míti na zřeteli klesání hodnoty domu a amortisaci její — Snížení daně domovní mělo by na snížení nájemného jen potud účinek, kdyby značným snížením daně oživen byl ruch stavební a nastala větší nabídka bytová. Snížení domovní daně je nutno, neboť je u nás nesmírně vysoká a vzrůstá různými přirážkami do závratných výší; ale snížení na základě katastrování nebo kontingentování není z udaných již důvodů možno; těžko nalézti také úhrady za úbytek domovní daně. Ale majitelům domů možno uleviti spravedlivým rozdělením domovní daně, jmenovitě obmezením daně prostých let pro novostavby a upravením třídní daně domovní. Je spravedlivější osvobození od daní pro přestavby, než osvobození od daní pro novostavby. Staré domy přestavovati je nutno jak ze zdravotních, tak i jiných důvodů, a majitel domu, který přestavuje, trpí skutečnou škodu nebera nájmu za přestavby. Osvobození od daní u nás trvá 12 let, v Prusku pouze 2 léta, ve Francii 3, v Bavorsku, Virtenbersku a Anglii jen jeden rok od ukončení novostavby! Protož mělo by osvobození od domovní daně pro novostavby obmezeno býti jen na d v ě léta, ale za to bylo by snížiti daň domovní. — Při budovách pro účely zemědělské nebo průmyslové mohlo by býti upuštěno od změny v ukládání daně, za to však bylo by velmi žádoucno, aby na ostatní, v uzavřených obcích ležící domy určené k pronajmutí uložena byla činžovní daň z domu podle způsobilosti jich výnosu. Tím by se zvýšil značně i výnos těch domů, jež nyní podléhají třídní dani domovní, která vynáší pouze asi 10½ mil K. Kdyby pak dále uvalena byla ne příliš tísnivá daň ze stavenišť (v případě zastavení ploch) mohla by býti snížena státní daň z domů, jež nyní obnáší 26⅔% asi na 10%, a daň, jíž podléhají domy platící 20 proc. daň, mohla by býti snížena asi na 8 procent!

Ústřední banka českých spořitelen v Praze poskytuje zápůjčky na cenné papíry a sice v Cislajtanii pupilární jistoty požívající, zejména na veškeré druhy rakouských rent, úpisů Zemské banky království českého, Hypoteční banky království českého, Haličské zemské banky, Haličské hypoteční banky, Moravské hypoteční a Moravské zemědělské banky, Moravské spořitelny atd. proti zúročení toho času 4 proc. až do 75 proc. hodnoty tržní, nečítaje žádných jiných výloh.

Nakladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 30. LEDNA 1904 ČÍSLO 18.

Zanedbaný okres.*)

I. — Jak vypadá naše samospráva, o tom by se daly napsati nikoli knihy, nýbrž romány, a byla by v nich fakta tak podivuhodná, že by nejenom veřejnost, nýbrž i sněmovna nemálo byla jimi překvapena a nechtěla by ani uvěřiti, že takové roztodivné věci díti se mohou pod jejím slunečníkem. Jsa naprosto vzdálen toho, abych se v čemkoli a jakkoli dotýkal osob úřadujících i »úřadovaných«, nemohu nevysloviti svou pochybnost, že by byl zemský výbor vzornou institucí ve svém složení i působení a zvláště ve svém vlivu na okresní a obecní výbory (rady) — pokud se týče exekutivy i direktivy podřízeným orgánům (srov. Liberec!). Nechci opakovati známou výtku, že v tomto výboru jsou zaopatřováni poslanci, nebo že v něm zasedají starci, již by dávno měli si dopřáti odpočinku, nebo mužové desatera úřadů a patera mandátů. I po odstranění jich zůstane mnoho, co »výbor« činí nevzornou institucí. Ba ponecháme-li i to stranou, že tato zemská instituce má ve třetině království pouze potud vliv, pokud ten který sněmovní křikloun připustí, že nemůže stavěti ani přímé porušení zemských zákonů, je-li porušovatelem německá obec, že jeho nestrannost je v poměru 2 : 3, při čem menšině více se hoví nežli většině, přece stačí jen ukázati, jak nedostatečnou kontrolu vede nad okresními výbory, u nichž někdy panuje úplná anarchie nebo despocie okresního starosty, jemuž nejde vždy obecní blaho nade všecko, nýbrž spíše postranní a osobní zájmy, — abychom se přesvědčili, že samospráva je ve stavu velmi chatrném. Ovšem spravedlivý pozorovatel uzná, že snad není nedostatečný nynější nebo předešlý zemský výbor, ani že tato instituce v zásadě jest pochybena, nýbrž že slabost její tkví v našich poměrech veřejné správy vůbec; neboť tam, kde sněm zemský —

*) Poněvadž p. V. Ruslan nepokračuje v tomto článku, jak slíbil, činím tak sám v naději, že i jiné okresy bude zajímati zrcadlo i jich vlastních dosud neodhalených nedostatků. *V. K.*

a to země, která jest pravou perlou soustátí naší monarchie a nese vlastně největší část státu na svých bedrech a platí na většinu zemí ostatních, svolává se podle přízně a nepřízně toho kterého ministra, nebo nesvolává se na pouhá přání menšiny tohoto sněmu, — tam nemůže ani zemský výbor býti jiný, nežli jaký jest a jeho činnost musí býti právě tak ochromena jako sněmu. A jak těžko zjednati nápravu v naší samosprávě i v takových poměrech, které jsou sprostým a trestuhodným podvodům vydány v šanc a jež i strany mravněpoliticky chatrné zavrhují, vyjma jistou část vysoké aristokracie — ukázal lonský sněm, když měla býti učiněna oprava volebního řádu, který od poslední vesnice až do prvého města v zemi je takový, že může sloužiti politicky myslícím lidem pouze za posměch. A není-li možno v tak křiklavých věcech zjednati nápravu, není-li možno veřejnému podvodu učiniti přítrž, jak by to bylo možno ve věcech menších a daleko podřízenějšího rázu? Či možno zavrhovati podvod analfabetů, když se ho dopouštějí lidé, které universita nazývá svými doktory? Či možno diviti se nesprávnostem v horské vesnici ve vedení obecní správy, když třicetisícová města hospodaří tak, až to budí odpor v slušně myslícím člověku? Zda nepřipadá tu příkrý výrok Cavourův — »úřednická vláda je ta, kde dopouští se libovůle jeden, autonomní pak, kde panuje zvůle mnohých« — omluvitelný?

Mluvíme-li s právníky při samosprávných úřadech nebo v nejbližších jim úřadech politických, slýcháváme veliké stížnosti na vedení správy veřejné a záležitostí obecních. Starosta i rady hledí uplatniti svá mínění a svou vůli i tam, kde je to přímo v rozporu se zákonem, strannické rozhodování děje se přes tu chvíli dle příbuzenských poměrů nebo sociálního postavení žadatelova, při čemž lidé nemající bližších styků s veřejnými orgány často bývají poškozováni. Při tom stěžují si samosprávné orgány na nedostatek exekutivy. Obecní správy a zvláště v malých městech venkovských z pravidla pletou si pojem exekutivy s pojmem exekuce.

Vždyť v oboru samostatné působnosti jest zůstaveno obci podle ustanovení obecního zákona (§ 28) tak široký obor činnosti, že vlastně péče o rozkvět hospodářský a mravní jest úplně vložena do rukou obecních zastupitelstev. Uváží-li se, že tato samostatná působnost jest pak velice rozšířena řády silničním, stavebním, čeledním, zdravotnickým, chudinským, školním atd. a že v oboru přenesené působnosti jako při opatřování věcí vojenských, přípřežních, živnostenských, pojišťování dělnictva pro případ úrazu a nemoci, kostelních, obecních, nesporných soudních, berních a j. přece jsou to zase jenom obce, které příslušné práce v těchto oborech obstarávají, jest patrno, že vlastně veškera takřka exekutiva naší správy veřejné spočívá zcela na bedrech úřadů obecních a jen na nich jest, zdali a v jaké míře vyvinují činnost na prospěch obce, okresu a země. Ovšem je tato exekutiva obmezena po případě rozhodnutími

a dozorčím právem stolic vyšších jak samosprávných tak i politických. To však není nikterak tak hroznou závadou pro volnou, svědomitou a uvědomělou činnost obecní, pokud se pohybuje v mezích zákona a na prospěch obce.

Že by pojem exekutivy v samosprávě měl býti zákonně přesněji vymezen a že by mohla býti (pro obce) taxativně rozšířena, o tom není pochyby, že by však nynější rozsah exekutivy byl příčinou špatné samosprávy, je mínění, pokud se týče zvláště menších obcí, ne zcela správné. Jest zajisté známo, že i exekutiva politických úřadů jest velmi často vázána pravomocí samosprávy, ba že o nejednom případě musí se dovolávati její pomoci právě tak, jako zase naopak samospráva se dovolává v jiných případech pomoci politických úřadů. Přestupují-li politické úřady svou moc tím, že nutí samosprávné orgány k zákonem neodůvodněným prácem a jednáním, je to nezákonnost, kterou tyto dávají si pouze líbiti z neznalosti zákona a z nedostatku ochrany vyšších instancí samosprávných. Neboť dopustí-li se na př. okr. hejtman vůči obecnímu starostovi nezákonnosti, má ihned, jakmile se o tom doví, zakročiti okr. výbor a ihned oznámiti ten případ zemskému výboru a ten ihned ze své moci a bez žádosti má obrátiti se k místodržitelství, aby normativně bylo zakázáno takové porušování zákona. Leč, jak vime z celé řady případů, ani nenapadne okr. výboru a výtečným znalcům zákonů v zemském výboru, aby zastali se nevzdělaného vesnického starosty a sami dělali si nepříjemnosti a množili si práci. Jen tím můžeme si vyložiti, proč sám lid ztrácí veškeru důvěru k samosprávě a proč chodívá na radu místo do okr, výboru raději do hejtmanství. A také jen tím si můžeme vysvětliti, proč lid se domnívá, že zeměpanské úřady mohou všecko, a proč i mnohý okresní hejtman má totéž mínění o sobě. A přece tak snadno dalo by se to i za stávajících zákonů dobře a trvale upraviti.

Nejsouli naše samosprávné orgány za dobu více než čtyřicítiletou svého trvání ještě tak upraveny, jak by měly býti, vrhá to stinné světlo na prvém místě na ně na samotny, vrhá to temné světlo na jich lhostejnost k veřejné správě a na jich nedbalost ve vymýšlení prostředků a cest k vlastní reorganisaci. Mnoho dá se vyložiti ze zápasu českých a německých stran, kde právě nynější špatné řády poskytují velkou oporu pro chytré využitkování jich na prospěch národní, leč omlouvati tím nesprávnosti takové nelze. Dělání »čestných« měšťanů k nečestné funkci! A tu jsme tam, odkud jsme vyšli. Je to zvláště nedostatek kontroly vyšších instancí nad nižšími (a často i nedostatek moci k stavení »veřejných neřádů« a nezákonností), ba i nechuť centrálních orgánů k dozoru nad podřízenými, protože je s tím spojena namáhavá a těžká práce, do níž se nechce ani přísedícím ani vyšším úředníkům, při čemž střední instance nemají k tomu ani dostatek odborného vzdělání právnického ani dostatek času, protože je to úřad čestný a neplacený. Okresní

sekretáři pak nejsouce na mnoze ani právníky ani sběhlými administrátory, děkují za svůj úřad pouze osobním stykům, příslušnosti, příbuzenství a p. Jest známo, že ještě dnes, kdy vzdělání u nás velmi pokročilo a jest hojně školených lidí, jsou mezi nimi osoby, které nejsou školené — pouzí živnostníci a řemeslníci — jejichž i nejlepší vůli a nejpoctivější úmysly úřad ten přesahuje. P. d.

Geografická literatura na zač. XX. věku.

III. — *Kříž*, Martin Dr. a *Koudelka* Florian. *Průvodce do moravských jeskyní.* Díl I. Půnkva, Macocha. Sloup, Holštýn, Ostrov, Vilimovice, a na Harbechu, Žďánice-Vyškov 1900, díl II.: Jedovnice, Rudice, Jozefov, Babice, Křtiny, Údolí Hádecké, Hostivice, Mokrá, Líšeň a Brno. Žďánice-Vyškov 1902.

Díl I. dělí se na část polohopisnou a část poučnou. V oné probírají se jednotlivé jeskyně i jich výzkum; autoři provádějí nás dosti poutavě z jedné jeskyně do druhé. Líčí postup a práce spojené s obtížným zkoumáním, někde dosti obšírně, tak že tím látka zbytečně roste. Probravše jednotlivé jeskyně, podávají autoři seznam jich a ještě jednou stručný popis s udáním výšky nadmořské. V části poučné probírá se vodstvo toho kraje i geologické složení a fauna předhistorická a na konec i pověsti, týkající se jeskyň, zejména ovšem nejznámější z nich Macochy.

V dílu druhém, mnohem objemnějším než prvém, rozdělili si autoři látku zase na dvě části: A.) část polohopisná, kde popisují jeskyně u Jedovnic, potom k jihu na Křtiny, a zase k západu na Adamov. Také tu mohli autoři mnohé věci vynechati, aby se nestali příliš rozvláčnými. Podavše zároveň přehled vodstva a palaentologii tohoto kraje, postupují směrem jižním k Ochozu a Lišni. Zase podávají obšírný popis geologický a palaeontologický, s mnoha obrazy, které by jistě dobře se hodily do zvláštní práce o jeskyních moravských, jenom že sem nepatří, nemá-li průvodce být potom vlastně samostatným pojednáním o nich a ne průvodcem. Zvláště ke konci této hlavy rozšiřuje se průvodce až v učebnici, což jest jistě zbytečno.

V kap. XXXVIII. popisují autoři zjevy krasové, pokud se týkají krasu moravského. Napřed zjevy podzemní a pak zjevy povrchové. Při oněch ukazují zvláště při závrtech všude na výmolnou činnost vody velmi důrazně. Vyčítajíce zjevy vedou si p. autoři příliš statisticky. Ke konci také jest uvedena literatura jeskynní, ale jenom v ukázce.

Odstavec E s nadpisem „Příspěvek k jeskynní literatuře“ zdá se, že jest věnován p. drem Křížem jenom polemice s p. V. J. Procházkou a to v dosti veliké stati, přes 100 stran. K orientaci turistů se tím málo poslouží. Kontroversa jest velmi živá, jakož sám autor z počátku slibuje; podal ji ve formě dialogu. Spor ostatně jest velmi nechutný a jak jsem pravil,

tuto nemístný. Při tom se p. autor velmi snadno vyhnul choulostivému místu, jednajícímu o rozměrech jeskynního bludiště Rasovny. (Proch. Sbor. 1900 p. 171—173). Ač odstavec ten jest těžkou obžalobou dra Kříže, pomíjí on ho přece úplně pravě jenom jako mimochodem, že »tu jsou uvedeny okolnosti dávno známé" (II. p. 414).

Kniha ta má název průvodce. Jsme však zvyklí pohlížeti na průvodce jako na knihu praktickou, která má skutečně orientovati. Kdo však má ty ohromné dva svazky s sebou vláčeti po cestách? Páni autoři to sami nahlédli, jakž svědčí upozornění na obálce svazku druhého, kdež odhadují celou knihu podle váhy. (Či má snad váha býti svědectvím o vnitřní hodnotě knihy?) Má-li tato kniha sloužit pro poučení doma, mohla být jinak uspořadána. Tak vlastně není ani spisem ryze vědeckým (jakož uznává také referent v Časop. Matice Moravské), ani průvodcem, jenž má sloužiti k poučení na místě. Autoři byli také nuceni odhodlat se vydati průvodce nového, jenž snad lépe vyhoví svému účelu, jenom že doposavád ho postrádáme.

Co se nemile dotkne jest, že všude vystupují jenom sami p. autoři do popředí, ostatní práci vykonanou úplně pomíjejíce, anebo jen neúplně uvádějíce. Mohla-li rozsáhlá kontroversa s p. Procházkou tolik místa zaujati, proč tam nemohlo být zmínky také o jiném? Buď obojí anebo nic z toho. Čtenář, věci neznalý, myslí, že co v knize podáno, jest jenom výsledkem prací autorů samojediných. Jenom že tu třeba bráti zřetel také na publikum, které se o věc zajímá, a jedině to jeskyně také navštíví. Toto publikum také však ví, kolik mužů, ve vědě značné slovo majících, tam již pracovalo a získalo si o výzkum tamější zásluh nevšedních. Uvádím jenom Wankela, Kořístku, Knièse a v. j.

Při popisu Býčí Skály opomenut byl znamenitý nález Wanklův, totiž velkolepé pohřebiště, které patří k nejslavnějším nálezům periody hallstattské vůbec, o němž p. řed. Maška dí, že jest přímo epochální a dále franc. slavista Louis Leger: „M. Wankel a découvert dans la caverne de Býčí Skala un véritable trésor d'objets en pierre . . etc." (Arch. des missions scientifiques et literaires s III. tom IV. p. 6.) Nic se nám také nepraví o obrázku kostry lva, která dnes zdobí vídeň. dvorní museum. Odkud se vzala ta kostra? Snad byla jenom kombinována? Ač s interesem sledujeme činnost geografickou i na Moravě, nemůžeme smlčeti, že material drem Křížem sebraný jest podáván znovu a znovu ve všech variantech průvodců vždy jako nový. Hned na začátku knihy první odstavec lze čísti do slova také v průvodci z r. 1888 a také z r. 1890. Nejen tento odstavec i celé stati opakují se doslovně ve všech těchto průvodcích. Patrně se počítá vždy na neznalost čtenářstva. Také novějších nálezů zvířeny jeskynní nepovšimnuto, ač jí v posledních létech věnována taková péče.

Jinak oba autoři dosti byli činni, zejména co se týče krasové části Moravy, a také se tím jinak nechtějí tajiti. O práci právě jmenované sebrali všecky úsudky, však jenom pochvalné, a otiskli je v malé brožůrce »Průvodce do moravských jeskyň«. Pan Koudelka pak sám ještě honosí se zvláštním »Seznamem literárních prací, článků, pojednání a spisů.« Vyškov 1902. Pracím o moravském krasu náleží také Koudelkův článek: Krasové potoky na Moravě. (Časopis Matice Moravské XXIV. Brno 1900.) Jedná se tam o potok, zvaný »Bílá Voda« v údolí Holštýnském, jehož voda se ztrácí po krátkém toku pod zemi, jehož další tok sledujeme na dně v Sloupských jeskyních a v Macoše až jako Punkva vyvěrá na povrch zemský. Podobně má se to také s potokem Jedovnickým, jejž, třebas nemůžeme sledovati, přece můžeme o něm souditi, kde přichází znovu na povrch. Týž pochod odbývá se také při potoku Křtinském, Hostěnickém a Hádeckém. Na konec promlouvá p. autor o pokusech, které se dály k vůli zjištění totožnosti vod v jeskyních se vyskytujících s jmenovanými potoky a o methodě té.

Sem mohli bychom vřaditi také řadu prací Kniesových v Časopisu vlasteneckého spolku musejního v Olomouci. Morava nemá žádného svého střediska zeměpisného, jako máme my »Sborník České Společnosti zeměvědné« a v poslední době nově založenou sbírku monografických prací zeměpisných, jejímž vydavatelem jest dr. V. Švambera. Ale mohl by se jím státi »Věstník klubu přírodovědeckého v Prostějově«, který rokem letošním dostoupil již k ročníku VI. a přináší čím dále tím více příspěvků zeměpisných. Chci se zmíniti zde aspoň o jednom článku, jenž vyšel v posledním ročníku za r. 1903. Jest to »*Hranická propast*« od odb. učitele *J. Šindela* v Hranicích. Jest to práce vítaná nám, poněvadž pochází z kruhů učitelstva. Tím, že si učitel všímá svého okolí, plní také do jisté míry svojí povinnost. Mimo to p. autor ukazuje také znalost literatury o tom předmětě. Detailní literatury o jeskyních ani očekávati nemůžeme, kdo zná poměry na venkovském městečku, kde velmi často ani malé knihkupectví nenalezneme. Jinak autor podává dokonalý popis propasti a zdržuje se potom déle při důkazu, že voda v jezírku na dně propasti, není v přímé souvislosti s řekou Bečvou, jak také bývalo často tvrzeno. Bylo by si přáti, aby také ostatní učitelstvo bedlivě si všímalo svého okolí. Třeba to byly práce jenom popisné, jsou přece vítány, poněvadž pocházejí od přímých pozorovatelů. Ostatně se ještě o činnosti učitelstva zmíníme na jiném místě. — R. 1902 vyšlo dílo: *Jiří V. Daneš, Hustota obyvatelstva v Hercegovině.* (Věstník král. České Společnosti Náuk r. 1902). Není to prvá práce autorova. Zajímal se o tuto zemi již dříve, jak o tom svědčí jeho referáty. V České Revue r. 1901 podal referát »Dráhy v Bosně a v Hercegovině«. Vykládá nejdříve, jaký byl zbědovaný stav silnic i drah za vlády turecké

tam, kde za panství římského ve starověku byla tak výborná síť silnic a přechází na stav, jaký nastal po okupaci rakouské, kdy musilo být najednou začato se stavbou železnic. Z prvu stavěny ovšem jenom z ohledů strategických, potom začato také s takovými, které měly vyhovovati potřebám obyvatelstva a také, aby země nové byly příhodnými drahami spojeny lépe s hlavním městem mocnářství, pod jehož správu se dostaly. Jenom že různými okolnostmi se stalo, že dráhy tam budované místo aby urychlily spojení vlastního Rakouska s oněmi zeměmi, posloužily jenom Uhrům, kteří tam následkem toho nabyli větších výhod než Rakousko.

Rovněž tak roku následujícího referoval autor o díle L. Oliviera »La Bosnie et l'Hercégovine« Česká Revue 1902. Referát ten, obsahující 24 stran, může nám sám podati správný obraz o těchto zemích. Podává se tam obšírně popis rázu celé krajiny, o příčinách jevů tamějších, totiž krasových a pak dějiny země až do té doby, kdy se dostaly k naší monarchii. Ve stati o náboženství a národnosti poznáme také příčiny tamějších neustálých sporů, které zemi uškodily a pojednává se o stavu nynějším. Od obchodu a průmyslu přechází referent na dráhy a stav vzdělání obyvatelstva i prostředky k němu. Jak můžeme poznati již z referátu samotného, zná referent poměry tamější na vlastní oči. Procestoval zemi tu dokonale, jak o tom svědčí zpráva podaná v Časopisu Turistů. Jako výsledek té práce podáno r. 1902 dílo zmíněné již.

Práce takového druhu jsou nové na poli vědy zeměpisné, a věnuje se jim stále více pozornosti. Nemohly se objeviti hned na začátku, neboť vyžadují důkladné známosti jednak země samé a třeba znáti také otázku o rozsídlení lidstva vůbec. Tím se zabývá jedna část geografie, tak zvaná anthropogeografie, která nyní nabývá stále větší důležitosti. Práce takové jsou nám velmi dobrou pomůckou pro posouzení rázu krajiny. Bylo by si přáti, aby také u nás se něco takového provedlo. Ovšem, že by pracovník v tom oboru u nás měl si vésti v lecčems jinak, poněvadž právě formy usídlení člověka nesou na sobě znatelný ráz kraje, a tudíž v každé zemi budou poměry jiné.

Jak již praveno, souvisí otázka o rozdílení člověka nutně s tvarem a složením povrchu zemského. Bylo tedy žádoucno, aby před prací vlastní byl předeslán takový úvod. Autor sám považoval to za nutné, a postrádáme-li něco takového v českém díle, najdeme v německém díle téhož autora, které vyšlo pod názvem „Bevölkerungsdichtigkeit der Hercegovina“ r. 1903 ve sbírce, kterou pod internacionálním názvem „Travaux géographiques tchèques“ vydává docent geografie na české universitě Dr. V. Švambera, zcela správně v úvodu napřed přehled fysikální geografie této země. Jinak se od sebe obě tato díla neliší ničím. Při práci vedl si autor zcela samostatně a maje bohaté zkušenosti, čerpané z vlastního názoru na tuto zemi, mohl snadno překonati četné obtíže, které se mu naskytovaly.

Tím se také stalo, že ve mnohém liší se od dra A. Jaukera, který v stejný skoro čas podal skorem totéž dílo. Prostým srovnáním poznáme mezi oběma pracemi veliký rozdíl nejenom co se týče methody, ale také co do látky. Znamenité jest rozdělení obyvatelstva podle zaměstnání.

Na konec jest přidána mapa, v dosti velikém měřítku, která vyniká svojí zřetelností, a má i jinak důležitost tu, že zužitkováno tu poprvé methody, kterou navrhoval prof. Hettner v Heidelberku. *V. Nový.*

Problém upravení Malé Strany.

Klárov. — Silnice hraběte Chotka a přilehlé části města. Zbývající část Malé Strany.

Dříve ještě nežli promluvím o navrhované úpravě blízkého Kláro va, prostranství to v nedaleké zajisté budoucnosti velmi oživeného a rušného, chci zmíniti se ještě o budoucím osudu paláce hr. Thurn-Taxise s krásnou jeho zahradou, tvořící poměrně malý sice, ale půvabný protějšek mnohem starší hraběcí zahradě Waldštýnské. Mohutný přes celou téměř ulici převislý strom, jenž do nedávna ještě tvořil svěží zelený rámec, úchvatnému pohledu otevírajícímu se odtud na chrám sv.-Vítský a přilehlou část hradu vzbuzoval i v širším obecenstvu představu o stáří této krásné, málo komu známé zahrady.

A stejně jako před málo léty krásný tento strom, nyní i velká část zahrady samé má býti obětována rozšíření této ulice všemi návrhy cenou poctěnými navrhovanému. I nejšetrněji v této části počínající si návrh Balšánkův zabírá značný pruh zahrady na ulici, kdež ostatní dva zahradu nejen regulují, ale i částečně zastavují, projekt čtvrtý připouští docela i úplné její využitkování zastavěním. S návrhy těmito ovšem souhlasiti nelze, byť i došlo k sebe pronikavějšímu upravení této ulice, jež bude účelné a praktické jen tehdy, dojde-li ku stavbě nového mostu projektovaného na místě železné lávky.

Ale i v tomto případě, kdy ovšem bude naléhavé rozšíření ulice, není nutno zahradu tuto regulovati dle čáry sousedních činžáků čp. 593, 594 a 605 (domy Hubáčkovy), postavených na pozemku se zahradou touto sousedícím rozlehlou a krásnou to kdysi hraběcí zahradou Westphalenskou.

Jakkoliv pak nenáleželo k podmínkám konkursu znov" napraviti i vzhled této druhdy tak půvabné palácové ulice malc stranské, je přeci s podivením, že žádný z navrhovatelů aspo z čistě esthetického zájmu o to se nepokusil. Sluší prot upozorniti zde alespoň na správný návrh „Užší komise sou pisné«, jež na stránce 83. svých promemorií takto v obojí směru se vyslovuje: »Zachování zahrady knížete Taxise (p čís. pop. 120) jest žádoucím a sice v celém jejím rozsah

Má-li tudy býti zřízen chodník pro pěší a ulice tak rozšířena, budiž tento proveden takovým způsobem, aby alespoň část stromoví mezi chodníkem a ulicí byla zachována.«

Na místě domu čp. 525 odporučuje se zřízení některé budovy komunální, jež by slušnou façadou a přiměřenou výškou aspoň poněkud korigovala nepěkný vzhled ulice povstavší postavením ohyzdných činžáku svrchu zmíněných. Jen tak docílí se pěkného vzhledu ulice, jejíž možné zvětšené komunikaci valně odlehčí se novou výše již zmíněnou ulicí vedoucí kol zahrady Waldštýnské (obecní dvůr) přes čp. 121; a částečně i přes zahrady čp. 122 a 123. I tu jest žádoucí, aby menší, ale pěkné jich zahrady i se zahradními stavbami zůstaly zachovány. Stejně jako jízdárna a ohrada Waldštýnská na konci téže nově navržené ulice, jež obě mají býti proměněny v nový tu větší, tu menší stavební blok.

Ani s tímto všem projektům společným, někde docela (projekt druhý, který v části proti ústavu slepých navrhuje loggii) i pěkně vypracovaným návrhem nelze souhlasiti, neboť má býti tak na vždy zničena umělecky sice méně cenná, jinak ale velmi podstatná kulturně zajímavá součást geniálního i na svou dobu velikolepého založení paláce Waldštýnova. Ani klidné a více než s dostatek pro nynější poměry široké náměstí Klárovo jakož i a přilehlé ulice pod Bruskou nemají v blízké budoucnosti dosti podstatných změn býti ušetřeny.

Vzat zde právem zřetel na budoucí rušnější komunikaci, jež nastane jednak prodloužením stávající sítě elektrických drah na Malé Straně, silnicí Chotkovou ku Brusce — (vlastně kvetoucím zde obcím předměstským) a odtud dále kol voj. kadetky nejlépe Jelení ulicí na Hradčany vedené, jednak vystavěním nově sem projektovaného mostu. Tím pak i mostu Karlovu musí býti odlehčeno vedením veškeré komunikace předměstské novým tímto, za stávajících obtížných poměrů terénů na Malé Straně jedině možným směrem. Neboť prodloužení elektrické dráhy k Hradčanům uvedeným výše již směrem není spojeno ani se zvláštními technickými ba ani esthetickými obtížemi. Ba zdá se býti proti jiným směrům i finančně výhodno, že počítáno tu s obyvatelstvem dvou hustě zalidněných obcí, totiž Bubenče a Dejvic, pro něž by vedení dráhy Ostruhovou ulicí neb Strahovským úvalem nemělo žádné ceny praktické. Rychlým prodloužením elektrické dráhy tímto směrem k Hradčanům vedené byla by konečně Praha zbavena latentní a některými kruhy na radnici stále ještě propagované otázky vedení elektrické tramwaye Nerudovou ulicí k Hradčanům. Dráhy to technicky velice obtížné, velice nákladné, při tom i finančně velice odvážné. Ze stanoviska pak esthetického naprosto zavržitelné.

Vedení elektrické dráhy přes Klárov a silnici Chotkovou vyžádá si ovšem i zde svých obětí. Jest to v prvé řadě čp. 149, jehož zachování sotva kdo hájiti bude, čímž ulice pod Bruskou v největší své užině nynější, někde sotva 7 *m* obnášející, zna-

čně bude rozšířena. Navrhovaným pak ve všech projektech buď přestavěním neb úplným zrušením kasáren v Brusce mohla by ulice dosáhnouti zde šíře i 18—20 metrů. Méně sympatickým je návrh projektu třetího, který proponuje značnou regulaci ústavu slepých, za účelem rozšíření bez tak prostranného náměstí Klárova. Jakkoliv budova tato sama nemá zvláštní ceny umělecké, nelze přece nadchnouti se pro její zrušení, neboť slouží ušlechtilým účelům humanitním. Nad to pak i velice cenná její kaple, jež chová mnohé znamenité dílo umělců českých, mezi jiným i Liškova »Krista na hoře Olivetské,« mohla by v případě značnější takové regulace vzíti trvalou zkázu, zároveň s budovou samou, jíž ovšem z esthetického stanoviska, jak již řečeno, hájiti nelze. Ve směru tom nejsprávněji počíná si projekt prvý (Balšánkův), který budovu tuto v návrhu svém zachovává, a druhý, který objekt ten i doplňuje malým cípem zahrady proti Strakovské akademii situované. Správným naproti tomu lze nazvati zachování čp. 145 a 147, domů to situovaných mezi oběma starýma zámeckýma cestama, jež uzavírají mezi sebou i zbytek krásné bývalé vinice sv. Václava na táhlém svahu Opyše, druhdy se rozkládající. Bylo by si jen přáti, aby i zde ohyzdné zdi obě cesty tyto vroubící, nahraženy byly pěknými mřížemi, jež by umožňovaly pohled do krásných sousedních zahrad, zejména Fürstenberské. *Dr. Lub. Jeřábek.*

Moderní stoupenci Husovi.

P.

Až do okamžiku, kdy četl jsem vyzvání dra Herbena ze dne 18. července, aby evangelíci čeští neprodleně svolali sjezd a odpověděli na útoky „Nár. Listů“, pokládal jsem zmíněnou již dříve rubriku „Nepokradeš“, ve které dr. Herben, jenž z vlastní spisovatelské činnosti věděl, jak se dělají plagiáty, nemilosrdně přibíjel v „Čase“ vešlé jemu ve známost plagiáty ve jménu hesla „S pravdou ven“, za vrchol — řekněme — dovednosti a troufalosti, když byly totiž „Rozhledy“ v čísle 5. ze dne 1. prosince 1896, str. 217, obšírnou přinesly zprávu, že v povídce „List“ (psaný z domu rekrutovi), obsažené na str. 100—119 spisku dra Herbena „Na dědině“, vyšlém r. 1893 jako číslo 117 Ottovy Laciné knihovny, autor s věrností, lepší věci hodné, mistrně zjihomoravštil částku toho, co uveřejněno bylo v Pečírkově kalendáři z r. 1884 (str. 81) v povídce „Šťastné náhody a nehody“. Obrázek z flámského života. Podle H. Concience zčeštila B. F. — Jest to, dodávám zde já, patrně tatáž povídka, jejíž německý překlad vyšel jakožto číslo 1208 ve sbírce „Reclam's Universal-Bibliothek“ pod názvem „Der Rekrut. Von Hendrik Conscience. Aus dem Vlämischen von O. L. B. Wolff“, kde zjihomoravštěná část počíná na str. 18. Avšak jako zrnéčko pískové oproti mocné skále, tak ztrácí se dovednost a troufalost, osvědčená vedením rubriky „Nepokradeš“, oproti —

řekněme — obratnosti a odvážlivosti, kterouž dr. Herben útok „Národních Listů" obrátil proti českému lidu evangelickému. Tam v roce 1893 převedena částka povídky ve světě českém téměř nezvěstné, uveřejněné totiž v překladé českém již před devíti tehdá lety (1884) a sice v kalendáři, to jest v knize na jeden pouze rok vydané a rokem tím zapadající, na jméno dra Herbena; zde však uvedené tu již statě článků „Nár. Listů" ze dne 12. a 16. července, týkající se českého lidu evangelického, již 18. července za bílého, abych tak řekl, dne a světlého poledne zvráceny ve přímý opak svůj, a sice, jak loyálně doznati dlužno, způsobem mistrně založeným na bystrém, naprosto správném rozpoznání a uvážení veškerých momentů kritické situace, způsobem, jenž následkem této kvality své velikého — bohužel — docílil úspěchu.

Účinkovalo ošemetné tvrzení „Času", že útok „Nár. Listů" veden proti českému lidu evangelickému, na ty, na něž vypočteno bylo a nastrojeno, t. j. na evangelické duchovenstvo české, z různých na snadě jsoucích příčin velmi břitce. V neděli 26. července šošovický farář Jan Důvěra, zakončiv ohlášky obvyklými slovy: „a ohlašují se Vašim Láskám po druhé", dodal: „Pány presbytery vyzývám, aby po skončených službách božích dostavili se všichni do farního příbytku k mimořádné schůzi presbyterstva; jedná se o věc velmi pilnou a důležitou. Pak na základě slov, zapsaných u proroka Jeremiáše v kapitole dvacáté druhé, ve verši dvacátém šestém a sedmém: „A hodím tebe i matku tvou, kteráž tě porodila, do země cizí, tam, kdež jste se nezrodili, a tam zemřete. Do země pak, po níž toužiti budete, abyste se navrátili tam, tam se nenavrátíte" jal se s patrnou rozhorleností kázati o lásce a spojené s ní věrnosti najmě českého lidu evangelického k rodné vlasti, tak skvěle osvědčené již před věky exulanty českými a moravskými, a kázal řečí tak vzletnou, že po slovích „Nevzali jsme sebou — Nic, po všem jest veta! — Jen biblí Kralickou — A labyrint světa!" vzlykot ozval se z lavic ženských a i mužům zarosily se oči, a že ve velkém pohnutí tanulo shromáždění, když povýšeným zakončil hlasem: „Historie psaná krví a slzami veleduchů české reformace, od Mistra Jana Husi do Jana Amosa Komenského, jasně stvrzuje, že v evangelické straně národa českého byla od věků pravá láska k vlasti. My nynější pak s pomocí Boží a u víře v Krista Ježíše doufáme pevně, že dle vzoru těchto předků svých v těžkých dobách osvědčíme onu pevnost karakteru, které bude potřebovati milý národ náš v rozhodném boji za své bytí. Nám zajisté, jakož i otcům našim: živu býti jest Kristus a umříti zisk! To pak i námi osvědčeno budiž všemu lidu pro dobu přítomnou i budoucí! Amen.«

Uvítav srdečným tisknutím ruky dostavivší se v úplném počtu presbytery, oslovil je, stojící ještě, farář Důvěra, sám posud v říze, takto: Milí spolubratři v Kristu a řádně zřízení zástupcové reformovaného sboru šošovického! Jedná se dnes,

jak jste již slyšeli, o věc velmi pilnou a důležitou. Dříve však, než Vám sdělím, oč jde, položím Vám otázku, na kterouž přes to, že pradivnou bude se Vám zdáti, věrně abyste odpověděli, Vás důrazně vyzývám. Měl anebo má někdo z Vás, anebo, pokud Vám známo, někdo z církevníků našich úmysl, zraditi starostavné království české evangelickému králi pruskému? — Ve světnici ticho hluboké, a udiveni pohlíželi presbyterové na faráře a jeden na druhého. — Divíte se otázce mé, pravda? Ale se vším důrazem žádám, abyste dali na ni odpověď! Nu, pane kurátore, co odpovídáte Vy? — Kdybych, důstojný pane, bezpečně nevěděl, že nás nechcete urážet, obzvlášt mně, a tuhle Vondráka, co máme vyznamenání od císaře pána.. odpověděl rozechvěným hlasem kurátor, ukazuje levým palcem a pravou rukou na vojenskou medailí svou a Vondrákovu, které oba na kabátcích měli přišité (nikoli, aby je neztratili, nýbrž, aby je nezapomněli doma v neděli a ve svátek).. tak bych Vám .. Neznáte tedy, jak ze slov Vašich jde, nikoho v církvi naší, kdož smýšlel by na zradu tu! — A teď Vám sdělím, oč jde. Prosím, posedejte. — Na vyzvání to s osmi presbyterů pět nejstarších se posadilo, ostatní s farářem pro naprostý nedostatek místa k sezení, zůstali státi. — Došel cirkulář, v němž veledůstojný úřad senciorátní sborům naším ve známost uvádí, že „Národní Listy", přešedši do tábora klerikálů, veřejně obviňují evangelíky české z řečeného právě úmyslu zrádného, a vyzývá nás, abychom jakožto řádně zřízení zástupcové sboru našeho ohradili se proti nařknutí tomuto osvědčením, takto znějícím: „Neslýchaný útok Národních Listů ze dne 12. července 1903 nutí podepsaná staršovstva, jakožto řádně zřízené zástupce církevních sborů k pozdvižení hlasu na ochranu cti a karakteru českého lidu evangelického. Historie psaná krví .." — Ostatní jste již slyšeli na konci dnešního kázání. Podepsaná osvědčení zaslána býti mají pro pilnost věci přímo slavné redakci „Času", jenž jediný z listů českých ujal se nás evangelíků proti „Národním Listům". O to se tedy dnes jedná. — „A jak, prosím," — vyrazil ze sebe presbyter Hloubala, obuvnický mistr, člověk jak v řemesle tak i ve všem konání svém důkladný, dlouholetý odběratel a pilný čtenář „Husa" — „jak vypláchly si ty „Nár. Listy" s náma tu svou nevymáchanou hubu?" — To já tak doslova nevím, nečtu jich leda náhodou od těch dob, co prof. Masaryk složil své poslanecké mandáty,*) víte, ten profesor filosofie na universitě pražské, který přestoupením svým z katolictví na naši stranu tak skvělé svědectví vydal pravdě proti Římu. — »Ale, vždyť.« — vyhrklo opět z Hloubaly — „loni stálo v „Husu", že přestoupil z ohledů rodinných, a že víru evangelickou nemiluje a že je vlastně katolíkem a do kostela že nechodí a že se se vším tím sám vyznal dvoum římským kaplanům," — Ale, pane Hloubalo, ta-

*) Srovnej str. 51, sloupec 2, čísla 4. „Husa" z r. 1900.

kový čtenář! Co pak jste nečetl dál? Vždyť v »Husu“ zároveň bylo dokázáno — psal to moravský pan superintendent sám — a výslovně řečeno, že s těmi kaplany nic se vlastně nestalo. — „Ano, také to tam bylo, a i to, že ten pan profesor všecko sám řádně vysvětlí; ale o tom jsem v „Husu“ dosud nic dál ještě nečetl, myslím že na to nemá času.“ — Nu tak vidíte, a o „Národních Listech“ praví to i „Čas“, jejž již po tři léta si držím a jehož hlavní redaktor dr. Herben taktéž přestoupil z církve římské na víru naši. A to je člověk, o němž v „Husu“, zdá se mně, že v r. 1900, napsal taktéž moravský pan superintendent, že pre praudu .. lahko zahorí. To se Vám, pane Hloubalo. tenkrát tak líbilo. A ten sám nás vyzývá, abychom se ohradili proti válečné výpravě „Nár. Listů“ na české evangelíky; mám to číslo po ruce“. — „Tak to tedy bude v »Čase«, co ty „Národní Listy“ o nás .. — ‚Ale Hloubalo‘, vpadnul Hloubalovi do řeči presbyter Záleský, mlynář z přifařené k Šošovicům vesnice, »Vy jste jako ženská, všecko vědět až na dno a každou nadávku do slova; jak nám nadávaly, to je jedno; stačí, že nám nadávaly! co pak nevidíte, jak se zatahuje na déšť a my s ženou máme dobrou hodinu k nám a koně jsme nechali doma‘. — Na to datováno a od všech členů presbyterstva podepsáno Osvědčení a v pondělí pak rekomando zasláno redakci „Času“. Tam když v úterý došlo, hlavní redaktor je očísloval a s úsměvem, znamenajícím: „Zas sedl jeden“ (rozuměj: farář na vějíčku), položil je k ostatním, s nimiž pak v neděli 2. srpna uveřejněno v „Čase“, č. 209, na str. 9; bylo jich tam úhrnem již 76, z nichž snad asi 90 proc. podepsáno i dotyčnými faráři bona fide.

Smyšleným příkladem tímto nechci ovšem tvrditi, že všude ve schůzi presbyterské tak důkladně o věci bylo jednáno jako v Šošovicích; nechci to tvrditi již vzhledem k tomu, že neměli všude mezi sebou takového Hloubalu, který chtěl slyšet, jak znělo obvinění evangelíků v „Nár. Listech“.

(Co do důkladnosti v této příčině nad jiné vyniká „Prohlášení“ protestní schůze podřipských evangelíků, konané v Krábčicích 26. července — téže schůze, na které dle zprávy „Času“ (v čísle 205 ze dne 29. července), E. G. A. Molnár pravil (str. 2): „Ale útok Nár. Listů namířený v přední řadě na evang. duchovní mezi řádky veden jest proti českým evangelíkům všem“ a (str. 3): „Ve své nízké mravní úrovni bojují“ (rozuměj: „Národní Listy“) „lží, denunciacím, štvaním a záštím. Boj s takovým odpůrcem není možný, neboť“ — následující podtrhují já) není schopen úcty k pravdě“; — a dp. Trnka, evangelický farář z Lipkovic, vykládal o té vyšší morálce protestantské“. Zní totiž úvodní stať prohlášení toho, uveřejněného v „Čase“ ze dne 28. července, č. 204, str. 6, takto: „Bezpříkladné zrádcování a denuncování českých evangelíků“ (zde jsou již i na prvním místě) a jejich duchovních, jež od 12. července t. r. provádějí Národní Listy se zarážející

vášnivostí, nutí nás k tomuto prohlášení, jež (následující podtrhují já) — „spočívá na dokonalé znalosti věcí.“ Co, tážu se, mohlo by pak nazváno býti znalostí nedokonalou? — Že v prohlášení tom užito: *a*) nejen třikráte slova „mravní“, nýbrž *b*) i krásného rčení „v základech naší evangelické mravnosti“, snadno si vysvětlíme, a sice ad *a*) tím, že na schůzi té solo měli vyznavači „mravnostní filosofie“, a ad *b*) tím, že tu „vyšší morálku protestantskou mají tam takřka z první ruky, jelikož Lipkovice, sídlo vynálezce morálky té, od Krábčic vzdáleny jsou jen několik kilometrů.)

Jisté jest, že ošemetným tvrzením, že útok „Nár. Listů“ veden proti českému lidu evangelickému, provedena, a sice v době tak širokého a čilého rozvoje veřejného tisku, za bílého dne šalba 1) na evangelickém duchovenstvu česko-moravském, čtoucím z listů politických po výtce jen „Čas“ a v evangelickou redakci „Času“ — bohužel slepě — věřícím, a 2) prostřednictvím a pomocí oklamaného duchovenstva tohoto na veškerém česko-moravském lidu evangelickém národnosti české, ve věcech církevních duchovním rádcům svým — jak samo sebou se rozumí, sluší a patří — naprosto důvěřujícím, — šalba grandiosní, bezpříkladná, provedená moderními stoupenci Husovými tak mistrně a důkladně, že velká část sklamaných inteligentů za nahodivší se příležitosti vzdala za ní strůjci jejímu hromadně svůj upřímný dík. Čteme totiž v „Čase“ ze dne 8. srpna, č. 215, str. 6.: „Osvědčení. Evangeličtí duchovní české národnosti a obého vyznání z Čech a Moravy, shromáždění v počtu 52 dne 4. srpna v evang. chrámu Páně v Pardubicích za účelem založení dávno připravovaného spolku českých duchovních, .. děkujeme též redakci Času, že ve sporu tomto nám vnuceném tak mužně i pro evangelíky vystoupila; želíme, že naskytli se v našich řadách lidé, kteří pomluvami jak obmezenými tak nepravdivými římské útoky Nár. Listů k hanbě evangelíků krýti se pokoušejí .. — V Pardubicíbh 4. srpna 1903. — Dušek, Kolín — Kačera, Opatovice — Hrejsa, Praha — ..“ (Každému, trvám, kdo z Wocelových Přemyslovců četl báseň „List“, za čtení osvědčení tohoto a všech podpisů na něm bezděky vynoří se vzpomínka na poslední sloku: „Tak Šternberk, Waldštein, Černín rozhorlí vérné hlasy, — Wratislav a Vančura i Berka, vlasti spásy. — I vůdce Moravanů Milota přísahal, — By nejen vlast a krále — i nebe oklamal.“) — A výslovné díkůvzdání čteme též v čísle 230. „Času“ ze dne 24. srpna 1903, str. 4: „Osvědčení. Presbyterstvo ev. ref. církve v Bučíně u Vysokého Mýta vyslovuje s osvědčením ev. sborů bratrských ze dne 20. července 1903 proti neoprávněnému útoku „Národních Listů“ ze dne 12. července 1903 plný svůj souhlas a děkuje »Času“ jako neohroženému“ — (to připouštím, ale následující slovo podtrhuji) — „zastanci českých evangelíků. — V Bučíni. dne 16. srpna 1903.“ Je z toho — alespoň mně — přímo na nic! —

Mám za to, že tím, co zde ve příčině otázky (druhé): „Byl předmětem útoku, jejž „Nár. Listy“ vedly extitulo práce pro krále pruského, český lid evangelický?“ dána ve smyslu záporném odpověď jasná, co do přihlížení k rozhodujícím momentům úplná, co do obsahu nezvratná. —

Z toho a pak, co již řečeno bylo ve příčině otázky první, zda-li totiž propagování protestantismu českými evangelíky mezi katolickým lidem českým, najmě pomocí peněz z Německa, jest prací pro krále pruského, jde: 1). že ohledně otázek těchto, jak první tak druhé, pravda, a sice „pravda ve všech vztazích“, jest na straně (římsko-) „klerikálních“ „Národních Listů“, a tudíž listu, jenž dle výroku E. G. A. Molnára, I. evang. faráře v Krábčicích, („Čas“ ze dne 29. července, č. 205, str. 3.) „není schopen úcty ku pravdě“; — a 2) že ohledně otázek těchto, jak první tak druhé, nepravda, a sice vědomá nepravda, jest na straně evangelických Časistů, o nichž jeden z nich, dr. Herben, (Čas ze dne 23. července, č. 199, str. 4.) tvrdí: „My jsme už dále, nelžeme ani nepřátelům.“

To pak zde na základě dokonalé znalosti věci osvědčeno budiž všem lidem zlé vůle pro dobu minulou, přítomnou i budoucí: a) že žádné osobní nemám příčiny, abych proti Časistům vedl nějakou polemiku, neboť nikdy nikdo z nich neublížil mně ani v nejmenším; — (poctám, kterých dostalo se mně za články tyto se strany Časistů v řeči vázané a nevázané, váhy nepřikládám vůbec žádné, jelikož vždy pokládal jsem a pokládám za svaté aneb — abych realisticko-filosofického užii označení — takřka „přirozené“ právo každého tepaného, dáti bolu a po případě vzteku svému upřímný výraz, přiměřený letoře, intelektu, talentům, vzdělání a úrovni jeho, najmě když, jak ve případě přítomném, proti vývodům tepajícího, doloženým všude doslovným zněním vlastních vývodů tepaného, ničeho nemůže uvésti in merito); — a pak b) že taktéž žádné osobní příčiny nemám, abych nadržoval nějak „Národním Listům“, neboť každému, kdo důkladněji stará se o politiku, jest známo, že „Nár. Listy“ již dvakráte nakládaly se mnou neurvale — more solito. —

A nyní vzhledem k tomu, co následkem polemiky provedené mezi „Časem“ a „Nár. Listy“, tak zvané evangelické, stalo se ze strany českých evangelíků českomoravských, tážu se:

1) jakého věcného významu mají osvědčení více než jednoho sta presbyterstev a pardubické prohlášení farářů proti „Nár. Listům“, zakládající se vesměs na mylném předpokladu a názoru, že předmětem útoku, jejž vedly „Nár. Listy“ ex titulo práce pro krále pruského, byl český lid evangelický a duchovenstvo jeho? — a

2) jakého věcného významu mají ona usnesení evangelického sjezdu vinohradského ze dne 28. září, která zakládají se: a) na mylném předpokladu a názoru, že propagování protestantismu mezi katolickým lidem českým českými evangelíky,

najmě pomocí peněz z Německa, není prací pro krále pruského, a že tudíž věcí naprosto bezvadnou jest Duškův list, žádající od německých propagátorů německého hnutí „Los von Rom“ peníze za účelem propagování protestantismu mezi katolickým lidem českým čcskými evangeliky; — a b) na mylném předpokladu a názoru, že předmětem útoku, vedeného „Nár. Listy“ ex titulo práce pro krále pruského, byl český lid evangelický a duchovenstvo jeho? —

K těmto otázkám jasnou dáti odpověď za sebe a za český lid evangelický jednáním svým, jest věcí oněch duchovních a ostatních inteligentů evangelických, kteří příkazu Husovu: „Hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdu až do smrti!“ jinak rozumějí než, jak zde ukázáno, naši — heslem „S pravdou ven“ vedení — moderní stoupenci Husovi. — P. doslov.

Narcisovy schody.

D.

Hermas a Hermotim tam často odpočívali obyčejně na tomto posledním stupni schodů Narcisových. Krásná zahrada nořila se v hluboké ticho. Zrak sledoval běh vody pod stromy. Někdy, však pouze v hodinách parného slunce, vyhledávali úkryt lesů, jejich svěží a temné zátiší. Hermotim rád se zastavil u malého praménku. Hermas dával přednost pohodlnému opření se o sfingy z mramoru, nebo hladil vypuklé šupiny delfínů z porfíru. Ozvěna neopakovala nikdy nic překrouceně z toho, co si oba přátelé polohlasně vyprávěli. Jejich svornost sdružovala jejich rozdílnosti. Jednoho dne sledovali proud této vody až k oné studánce, kde usmívala se zvláštní socha. Hermas v ní viděl sen; Hermotim předpokládal v ní symbol; vrátili se mlčky, neboť soumrak již se skláněl a zmlklé vody vyzývaly k tichu.

Obyčejně Hermotim rád vypravoval Hermasovi o svých myšlenkách a podrobnostech, které mu je vnuknuly. Rozmlouval o tom duchaplně a rozčlánkovaně jako ve škole. Nejčastěji nesl pod paždím s vášní zavřenou knihu upomínající na jistý druh vnitřní četby, která dodávala jeho slovům myšlenky a správnosti a jež náležela spíše paměti než představě. Také učeněji pojednával, nežli jak by se mu znenadání zdálo a jeho výmluvnost způsobovala více potěšení nežli překvapení.

Cestování jej zavedlo na místa zvláštní, neboť takovými zdála se Hermasovi pro svá zvučná a unylá jména. Hermotim představoval si je již jen dle známek jejich krásy, známek něčeho těžko pochopitelného, vnitřního, tajemného, čeho nelze se súčastnit. Jeho důvtip však přece rovnal se duši jeho v roztomilé způsobnosti a předstihoval ji přídavkem mravoučné vážnosti, nabyté bezpochyby ve styku se slavnými a moudrými

muži. Hermas se málo o něm zmiňoval v těchto rozhovorech, neboť tito mistři se mu zdáli zajímavější svou znalostí života nežli svou hlubokou učeností a Hermotim poslušný předpisův znal je málo v historkách. Zapomněl-li sám jejich rad, zapamatoval si všechny nauky, aby v nich hledal látku pro svou nauku. »Moudrost jest všude«, říkával, »z jejich tisíců kousků roztroušených a pomíchaných musí se znovu sestaviti postava, která je zužitkuje; její tvar, určený shodou jejích částic, má smysl jen svou úplností.«

Hermotim hledal po světě tyto částice neúplné. Pak byl nekonečný; Hermas nechal jej mluviti, neboť jeho snění trochu zamlklé propůjčovalo těmto rozprávkám nepozorné a shovívavé mlčení, které oživoval pohybem jakoby trhal květinu, házel trochu písku do tiché vody bassinu, u kterého seděli. Velké ryby bloudily tam zádumčivě, pomalé a vegetující, tak staré, že zeleň okysličovala jejich houbovitý a šupinatý bronz; potahovaly se jako aksamitem staroby a pluly v těžké vodě olejové a vážné.

Hermas a Hermotim dívali se často mlčky na ně, jak tuhnuly večer úplně a slučovaly se s vodou, kde nebyly ničím více, nežli neprůzračnou a nejasnou ztrnulostí. Zahrada se stávala ještě krásnější v těchto degeneračních hodinách, ve své vážné samotě. Často některá mladá žena přešla po břehu vodního pramene. Hermas, aniž znal všechny, jež bydlely ve městě, poctil některé z nich, aby přišly takto toulati se na okamžik v tichu vznešeného místa. Ty nebyly snad úplně bez zádumčivosti a zakoušely zde onen druh něžného půvabu, kde krása nabývá svého vrcholu. Některé přišly sem bez pochyby, aby byly od něho viděny. Jeho bohatství a jeho náklonnost k samotě obracely na něho pozornost. Nikdo nevstoupil do jeho nádherného domu. On skorem neopouštěl ústraní, pouze šel-li se projíti do této zahrady, nebo do svých vlastních zahrad méně rozsáhlých a umělých. Rád znal jména těchto mimojdoucích a když Hermotim se ho tázal na jméno jedné z nich, mohl mu pověděti, že nazývá se Hertulie. Hermotim ji miloval. Potkal ji téhož jitra, kdy přijel, procházeje se na terase, kde očekával Hermasa. Ačkoliv ještě daleko bylo do poledne, mraky již bouřlivě hradily se po celém nebi. Slunce vysvitlo v přestávkách a mladá žena otvírala a zavírala střídavě svůj slunečník. Několikráte se potkali, pak spolu mluvili a Hermotim svěřil se s velkou láskou svému příteli. Jemu také ponechal péči zvěstovati Hertulii odchod svůj a říci jí postupně důvody. Hermas myslil na to vše, když uviděl Hertulii na začátku vodního proudu. Blížila se k němu pomalu, usmívajíc se, snad proto, že držela v ruce krásný kosatec barvy slezové na dlouhém stonku. Ona i květina byly si tajemně podobny touže rozvitou štíhlostí, souladem družícím se k unylému a jemnému půvabu. Její oděv růžový a bílý, v okamžiku žlutý a zelený odrazy stromů a vody zdál se zdobiti ji přirozeně a draho-

ceně. Provedení bylo výtečné, neboť kvítí vetkané v arabesky na průhledné látce měnily se v povlek hedvábný a takto zastavila se mladá žena před Hermasem; trochu udivena, že jest sám, neodpověděla hned na jeho pozdrav, a po malém váhání, aby nebylo ničeho znáti, ze slušnosti, bez přílišné horlivosti, ani ze zdvořilosti, aby se nezdála sklamána, optala se dívajíc se na květinu: »Ach, kde jest dnes náš Hermotim? Sní nad nějakou knihou?« Hermas díval se na ni vážně a mlčky s pohledem jemného soucitu. Zdála se mu tak štíhlou, tak křehkou, že znepokojoval se říci jí neočekávanou novinu, zdála se mu úplně podobna choulostivému kosatci, jehož stonek ohýbal se pod tíhou květu, tak podobna, že mu připadalo, že by ji úderem své dlouhé hůlky z černé trnky přerazil. Stříbrný had obtočený kol berly Merkuriovy otrávil by lásku svým jedovatým zubem. Beze slova Hermas podal list Hertulii. Díval se na ni jak čte, sedíc na posledním stupni schodů. Četla pilně a pozorně, lokty opřeny o kolena na pomačkaném stonku kosatce, jehož květ smutně se klonil. Tenký papír chvěl se v rukou jejích, ač nevál vítr. Jedním prstem upevňovala kadeř svého účesu. Úplné ticho rozhostilo se po celé zahradě, neboť zavřeli fontány u ústí vodních pramenů. Zmlklý šumot přecházel v neznatelné téměř crčení po kapkách; bylo slyšeti takto každou noc jeho nevysychající trvání.

Povrch bassinu ztemnělý povlakem soumraku tuhnul. Houští stromů zkamenělo. Vše bralo na se tvářnost vznešené přísnosti, dříve než se poddalo temnotě; byl to poslední odpor věcí chtících zachovati si svůj denní vzhled. Dovolávaly se toho, jakoby nedůvěřovaly zhoubnému vnikání stínu. Hermas dumal smutně, aniž se odvážil podívati se na Hertulii. Zůstali dlouho takto. Soumrak byl zvlhlý a lahodný, když mlčky souhlasně se zvedli. Vysokou, jemnou, v jejím dlouhém šatě, jehož záhyby táhly se až k zemi, viděl ji Hermas odrážeti se v temné vodě nádržky s obličejem bledým, změněným jako ve snu a odněkud z říše spánku a snů, kde přijímá na se každou tvářnost. Celé ticho bylo podobno smrti, že Hermas cítil nutnost přerušiti několika slovy naději, třeba neužitečnými, nejistotu této úzkosti a byla to tato slova, jež pomalu pronášel jedno za druhým.

»Hertulie,« pravil, »něžná Hertulie, jste příliš krásna, abyste někdy byla pohlédla mužům v tvář. Lidské tváře jsou skoro vždy smutným obrazem své minulosti a jen popel zbývá po všem, co snažilo se býti — vše jest jenom sen. Nebudu Vám povídati o svých snech, jež tvořily dosti zvláštní touhy; ze mě vyšla a ve mně se strávila jejich poutnická palčivost; byly soumrakem mých zvláštních temnot. Jednoduchost vašich snů chrání aspoň naději. Zatím, hle, noc se přiblížila, musíme se vrátit. Fontány jsou zavřeny. Smích jejich usíná; jedna po druhé odumírá v nepatrných kapkách svého přežití. Tak je to i v nás, v jistých okamžicích i u věcí, jež zdají se mlčeti, ale pokračují se skrytou vytrvalostí. Vaše samota má ozvěnu, ozvěnu kroku,

který se vzdaluje, ale který se opět vrátí, znovu prožijeme všechnu moudrost a otrhané květiny znovu pokvetou.«

Hermas pozdravil obřadně Hertulii. Zůstala sama na břehu vody, držíc v rukou zlomený kosatec, ale vlákna zlomeniny seslábla a květ příliš těžký spadl na písek. Ticho se zvýšilo po tomto šelestu, neboť nebylo více slyšet Hermasa kráčeti, a nad vysokými stromy na jasnějším místě nebes vycházela tiše hvězda.

Z knihy Le trèfle noir. *Henri de Regnier.*

Literatura, umění, věda.

Divoká kachna. — II. — Účinku toho dosahuje se ovšem intervencí Gregerse Werle, osoby tajemně zahalené v záhady, jediné osoby v celé hře, jejíž podněty a motivy jednání a povahy nejsou vyloženy jasně a prostě. Starý Werle nežil ovšem se ženou, matkou Gregersovou, v míru a chytal se žen jiných. Žena jeho za to nejen stihala jej záštím, ve kterém odchovala i syna proti otci, nedbala ohledů a rozkládala, kde co špatného na Werle věděla, ale i ráda se opíjela. V takovém ovzduší Gregers vyrůstal i vysvětlíme si jeho mrazivé odcizení se otci, chápeme, že dlouhá léta žil na horách nepřijav nic více od otce než obyčejné služné a nepřišed nikdy do města domů, rozumíme i tomu, že odříká se všeho majetku oteckého a rovněž i pochopíme jeho zcitlivělé mravní svědomí a snahu apoštolovat po cizích domech, kde podle jeho mínění nežijí v pravdě. Ale přes to ústřední nerv jeho osobnosti citové a volné zůstává nám nejasný a cizí. V 1. jednání, kdy na vyzvání otcovo přijde Cregers po dlouhých létech zase domů a vidí otce v rukou hospodyně, pí. Sörbyové, dojista v něm živě se ohlásí všechny vzpomínky mládí na hospodářství ženských ještě za živobytí matčina a instinktivně ze samolibého vypravování Hjalmarova se dohádá pravdy o někdejším poměru otce ke Gině (což Ibsenem je genialně pojato psychologicky a provedeno) a z nenadání na povrh vynese z hlubin zapomenutí, pro Ginu a Werle dávno mrtvou a ostatním, především Hjalmarovi, utajenou a neznámou, vytušiv ji a vycítiv ji, jako vycítí lovecký pes, kde na dně vod postřelená kachna do trávy se zakousla, aby neviděna skončila život. Ze odhalení své nesmlčí a otci vmetne v tvář, není nic nepřirozeného za situace, v níž se to stane. Ale způsob, jakým zasvěcuje Hjalmara do tajemství toho, má příchuť jen pomsty, skoro denunciace. Gregers praví v 3. jednání v rozmluvě s otcem v atelieru Hjalmarově, že je trýzněn a mučen svědomím, ježto tehdy, kdy Werle otec nastrojil starému Ekdalovi léčky, aby jej o vše připravil, Gregers, ač tušil, kam to vede, mlčel, boje se otce. Ekdalovi byli Werlem ožebračeni, část majetku Werlova patří tudíž jim. Rovněž jméno a čest starého Ekdala má býti rehabilitována, ježto ten koňal skoro nevědomky jen to, co nastrojil Werle. Tu však Gregers ani rukou nehne, aby otce přiměl, provinění to napraviti, ale bodne do nejcitlivějšího místa Hjalmarovy samolibosti, odhaliv mu, jaký poměr mezi Ginou a starým Werlem před 15 léty byl. I to, že Ginu ani nepřipravil na zamýšlené odhalení, že ani nepokusil se ji přemluviti, aby ona sama Hjalmarovi oči otevřela, že vůbec Ginu skoro ignoruje, ač nový život v pravdě záleží v domácnosti Hjalmarově nejen na Hjalmarovi nýbrž i na Gině, zůstavuje nás v nejistotě o vnitřní osobnosti Gregersově, jež zůstane nám tajemná, rozplývavá a roztříštěná, jediná ze všech osob hry, vesměs pevnou rukou kreslených a křišťálově jasných.

Není nic přirozenějšího, než že vedle postavy Gregerse Werlea vynoří se každému na mysli postava T. Stockmanna. Kdo viděl anebo četl Divokou kachnu, srovnává ji s Nepřítelem lidu, po němž byla na-

psána Kdo má pravdu: Nepřítel lidu či Divoká kachna? Na některé kritiky Ibsenovy činí Divoká kachna dojem, jako by Ibsen sebe parodoval a uváděl boj za pravdu (v Nepříteli lidu) ad absurdum. Jiní myslí, že takovými protiklady (Brand-Peer Gynt, Stockmann-Werle) a protipoly Ibsen se uváděl „do rovnováhy". Mám výklad prostší. Pokud jde o to, zda vždy mluvit jen pravdu pravím: nic než pravdu - ne však vždy celou pravdu! V Nepříteli lidu staví nám Ibsen na oči, co má být, v Divoké kachně, co jest. Jest to rozlišování, na němž se zakládá všechen mravní názor evolucionismu. Doporučoval bych, aby Národní divadlo ukázalo nám „různostrunnou lyru" Ibsenovu názorněji a předvedlo Nepřítele lidu a po něm Divokou kachnu, Branda a Peera Gynta. Za známého absolutismu hesel by to u nás neškodilo. *P.*

Jan Branberger, O hudbě židů. Kulturně historická skizza. Praha 1904. Za 1 K 20 h. — Branbergerova studie jest ojedinělá nejen v naší, ale v celé literatuře světové. Jedná 1) o hudbě starověké (židé v Palestině), 2) o rituální hudbě v dnešních synagogách, 3) o lidových písních židovských a 4) o účastenství židů v evropské hudební kultuře, s hlediska hudební historie. Ctenář najde v knížce, notovými ukázkami opatřené, mnohé zajímavé neznámé detaily. Hudebníka upoutá vývoj synagogálních zpěvů a vylíčení, jak různé vlivy na ně působily. Útvary těchto zpěvů jsou po hudební stránce analysovány, mluví se též o hudebních znacích žargonových lidových písní židů haličských a ruských. Nejpoutavější v skize jest doba nová, v níž židé po svém uvolnění v 19. století chopili se z umění nejprve hudby. Branberger vypisuje slabosti prvých židů skladatelů, v jichž hudbě ghetto ještě zanechalo stopy. Podařilo se mu vylíčiti charakter Meyerbeerův a jeho poměr k pozdějším židům skladatelům, zejména k Bizetovi, jenž jest již zcela asimilován. Přirozeně jedná i o židech jako českých hudebnících. Podrobnou literaturou na konci knihy zavděčí se autor každému, kdo by chtěl určitějších informací. Ráz i tendence knihy, jež vznikla z přednášky, jsou čistě vědecké. *L.*

Z techniky a vědy. Slavný fysikální chemik *W. Ostwald*, též svými studiemi filosofickými známý, slavil dne 19. prosince min. r. v Lipsku 25tileté výročí své promoce. — *Zářivé hmoty.* Prof. Himstedt ve Freiburce nalezl, že ze všech přirozených vod uniká plyn podobný emanaci radiové. Charpentier a Blondelot shledali, že též lidské tělo vysílá jistý druh paprsků, zvláště při zvýšené nervové a svalové činnosti. — Německý kancléř sděluje továrníkům, že míní vyráběti bílého fosforu prosté *zápalky*, dle receptu, který byl vládou získán. Jedná se podstatně o směs červeného fosforu, chlorečnanu draselnatého a plumbatu vápenatého. Sdělení smí použíti fabrikant jen ku své potřebě. Po případě budou továrníci na zvláštní žádost na státní útraty v přípravě zápalné hmoty vyučováni. — Dr. Murmann (Echo des Mines) popisuje novou slitinu hliníku, obsahující něco magnesie a zinku — *zimalium*. Je třikrát pevnější než hliník. — Ku vytěžení přírodního bohatství Aljašky (zlato, měď, cín a j.) utvořil se veliký mezinárodní syndikát berlínských, vídeňských, londýnských, pařížských, amsterodamských a newyorkských finančníků s kapitálem 2 mil. liber sterl. — Dle zprávy rakousko-uherského konsulatu v Lipsku, nalezen *v textilnictví* způsob, jak lze látky oděvné bez mastnot a olejů učiniti nepromokavými. Látky při tom podrží svoji apreturu.

Nové knihy. Dějiny. *Dějiny umění národa českého Ferd. J. Lehnera* dospěly seš. 23 (Unie, seš. po 70 h.), v němž začíná Závěrečná úvaha o jednolodních kostelích, uzavírající první část dějin románského stavitelství. Z řady velikých památníků stavitelských ochránila se jen skrovná část monumentálních budov z doby románské. Kdyby dosud stálo 32 klášterů, 6 kolegiátních kostelů a obě biskupské kathedrály, vynikaly by Čechy a Morava velkolepostí stavitelských památníků z doby prvotní české architektury. Ale většina těchto monumentálních kostelů zmizela. Za to malých kostelů z nové doby zachovalo se zcela nebo-

částečně 170. Pouze však 11 jest jich datováno. Spisovatel tedy pojal do 1. části dějin románského stavitelství jednolodní kostely většinou nedatované. V druhé části pojedná o kostelech trojlodních skoro vesměs datovaných. Dějiny českého stavitelství románského nabyly pravého významu teprve objevením četných a velmi rozmanitých jednolodních kostelů, celkem malých, ale konstruktivním sestrojením a ornamentální výzdobou veledůležitých. Autor 121 vyobrazeními předvádí nám z nich nejzajímavější. V posledních sešitech zvláště zajímavý kostel v Záboři.

Mistra Jana Husi Sebrané spisy. I. Spisy latinské. Z lat. přel. M Svoboda. Úvody a vysvětlivkami opatřil dr. V. Flajšhans. (Nákladem J. Bursíka, seš. po 40 h. — Sešitem 13. ukončen jest traktát Husův ze všech nejznámější širšímu obecenstvu evropskému a také nejosudnější, o církvi (De Ecclesia). Býval dříve pokládán za nejdůležitější spis jeho. Byl od koncilu prokleť a na jeho základě hlavně sestavena byla žaloba i odsouzení. Dnes ovšem za nejdůležitější pro výklad nauky Husovy platí čtení o Lambordových sentencích, kde mnohem více nalezneme pro Husův názor o světě a Bohu, jeho filosofii a morálku — Traktátem o církvi ukončen první díl Sebr. spisů obsahující: akademické řeči, obrany Husovy, výklad desatera, kázání synodální, o těle Kristově a o církvi. (Prvý díl za K 5·40, váz. K 7·60).

Ch. Seignobos: Politické dějiny Francie v 19. stol. Přel. Jos Helm. Úvodem doprovodil dr. F. Tobolka. Jest to výňatek z dobrého informativního spisu Histoire politique de l'Europe contemporaine. Evolution des partis et des formes politiques 1814—1896. Ve Svět. knihovně č. 355—357. za 60 hal.

Dvacátý rok Národ. divadla, Gustav Schmoranz: 1902—1903. Gážovní etát r. 1882/83 K 148.129, gáž. etát 1902/3 K 700.771 — tot v stručnosti obraz N. divadla i české společnosti v oněch letech. P. autor dovozuje nezbytnou potřebu zvláštní činoherní scény v nové budově. Přehlednou tabulkou znázorňuje provozování Fibichových oper za staré správy od r. 1883 do r. 1900. „Každé nastudování a vypravení nového díla Fibichova . . znamenalo vždy pohřbení práce předešlé.“ „Poslední tři léta 1896/7—1900 zbyla na repertoiru Fibichova opera jediná „Sárka“ a . . i tuto, jak klesající číslice repris ukazuje, čekal osud ostatních.“

Pamětní deska Kantovi. Dne 12. února t. r. bude stý den narozenin „velikého německého filosofa“ Kanta. Z podnětu toho bude v Královci, působišti jeho, odhalena toho dne bronzová pamětní deska $2^1/_2$ *m* vysoká na „Gdanském sklepě“ (Danziger Keller), severní to části nynější Kantovy třídy. *k.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Rakousko-Uhersko. Výnosem ministra vojenství ze 16. listopadu 1903 č. 7940 nařízeno pěstovati *„plukovní řeči“*. Důstojníci i poddůstojníci mají se dorozumívat s vojáky jejich jazykem rodným a neznalost němčiny nemá býti překážkou postupu na šarže poddůstojnické. Němci za to v rozpočtovém výboru rak. delegace 15. t. m. prohlásili návrhem poslancem Derschatty právní přesvědčení, že rozhodovat o vedení i o organisaci přísluší jedině panovníkovi a že toto právo jest jeho osobní, nemohouc býti omezováno ani zodpovědnou vládou ani zastupitelstvem lidu. Proti názoru uherského sněmu, že právo nejvyššího velitele armády je konstituční, Němci zastávají absolutism v zájmu ovšem „armádní řeči“. — Nepřestali však na této demonstraci v delegacích, ale alarmují spolky, obce a noviny, aby odrazily tento útok na jejich národní državu a žádají, aby ministr vojenství „nechceli pochvalu německých stran v oprávněné nepřátelství změniti“, v delegaci zřetelně prohlásil, že mu jde do opravdy o zachování německé řeči služební a německé řeči velení (Dtsche Zeitg). Mimo to sejde prý se z poslanců různých korunních zemí zvolené představenstvo, aby důkladně pojednalo o reservátním výnosu ministra vojenství. — Aby však nebylo zapomenuto na původce ohrožení německé „državy“, na Maďary, hlásají Němci, že nyní, když z vojska v Uhrách se němčina vytlačuje, budou žádati, aby náklady na vydržování armády

byly rozvrhovány na Cis a Trans stejnou polovinou (a ne jako posud na Cis 65·6% a Uhry 34·4%). Je-li odhodlání Němců opravdové (o čem však jest pochybovati), značilo by to veliký finanční konflikt mezi oběma polovinami říše. Dr. Fr Fiedler vyslovil se o tom v Nár. Listech 22 ledna 1904. Tvrdí, že se Němcům nepodaří prosaditi rozvržení nákladu na vojsko dle klíče 50 : 50, ježto posud vždy uznávala rakouská polovice, že finanční způsobilost uherská je menší a tím sama vzdala se právního titulu na příspěvkovou paritu. Změnu kvotového klíče nelze tedy provésti, ale za to možno žádati opravu společného zúčtování výtěžků celních. Dle ujednání z r. 1867 společné spotřeby mají se hraditi nejprve z čistého výnosu cel a teprve pro zbytek má nastati rozdělení dle kvotového klíče. Prof. Fiedler navrhuje, aby celní výnos byl rozdělen, tomu že nebudou Uhři moci odporovati, ježto sami na tu cestu ukázali a po ní se béřou důsledky, jež učinili ze „zákonodárství o nepřímých daních souvisících úzce s průmyslovou výrobou". Účel předpisu toho jest zameziti, aby pomocí berních zákonů zabraňovala některá z obou částí říše zboží z druhé polovice přístup do svého obvodu. Uherská polovice dovedla předpis ten obrátiti k účelu opačnému. Řízením příkazovacím vymohli si, aby z lihu, cukru, piva a petroleje vyrobeného a zdaněného v jedné polovici, nahražena byla daň polovici druhé za kvantum, v druhé polovici spotřebované A r. 1903 prosadili ve formě surtaxy cukerní zvláštní clo přechodní. Přikazovací řízení je porušením zásady společného zúčtování celních výtěžků a uplatněna jím zásada, že nepřímá daň patří polovici, ve které předmět, dani podrobený, byl spotřebován. Dlužno tedy zásadu tu rozšířiti i na clo. Na předlitavské celní hranici vybere se 87%, na uherské 13%. Provede-li se na poměru tom jakási korektura (proto, že předměty na předlitavské hranici vydané, spotřebují se v Uhrách), měli by Uhři na celním výnosu podílu 17—20%, my 83—80%. Celní výnos obnáší nyní 110—125 mil. K ročně a dle chystaného tarifu stoupne na 140—150 mil. K. Beře-li se za základ suma společných výdajů, jak byla pro rok 1904 rozpočtena (368 mil. K), sníženo by bylo rozdělením cel výtěžku rakouské břemeno o 16 mil. K a kdyby výnos celní stoupl na 140—150 mil. K, znamenalo by to snížení o 20—29 mil. K! Lze tedy postaviti Uhry před alternativu: buď spravedlivé rozdělení celních výtěžků mezi obě polovice dle spotřeby předmětů clu podrobených anebo zrušení přikazovacího řízení při dani z cukru, piva a petroleje (při lihu jde o nepatrný obnos) a odmítnutí surtaxy na cukr! Jsme zvědavi, jakého ohlasu návrh prof. Fiedlera dojde!

Cislajtánská *delegace* schválila 23. ledna po 3denním rokování rozpočet ministra zahraničn. záležitostí po malé šarvátce dra Pergelta s drem Kramářem o *vniterní češtinu*. Vniterní čeština není žádným objektem, o kterém by měli míti Němci právo býti rozhodčími. Nehledě k tomu, že je kompensována vniterní němčinou, vnitřní polština a vnitřní vlaština byly aktivovány via facti, jak praví Nár. Listy 24. t. m. aniž byli tázáni v Tyrolech Němci a v Dalmacii Chorvaté, jichž jest tam 96%. Na projevy posl. Kramáře a Pergelta v poslední schůzi delegační hned listy vládní ujišťovaly, že potřeba smíru se uznává mezi Čechy i Němci. (Což o to! Nikdo nepochybuje.) Také prof. Steinwender 21. t. m. rozepsal se ve „Villacher Zeitg." o potřebě smíru. Zatím prý se za kulisami nezávazně vyjednává (s drem Žáčkem).

K nejvyššímu soudu ve Vídni připuštěna nařízením ministra spravedlnosti polština. Státní zastupitelstva haličská budou zasílati mu spisy s rozsudkem v polském jazyce v řeči polské a ne německé.

Od pádu Badeniho nepřipouští se ve Vídni na schůzích čeština jako řeč rokovací.

Z delegačního jednání nejvíce rozruchu způsobila prohlášení hr. Běte Goluchowského o *rakouském obchodě zahraničním*. Jisto je, že úpadě našeho obchodu na Balkáně způsobila špatná konsulární agenda, a na Balkáně máme nejčetnější konsulární zastoupení. Politika a obcho nejsou pojmy sice úplně stejnorodé, ale leckdy harmonují. Kde špatn politika, tam špatné obchody. Německo dovedlo se přizpůsobiti lé poměrům v Turecku než naši státníci. Rakouští příslušníci, jdou-li ciziny, nepožívají výhod jako Němci. Pak je ovšem těžko konkuro

Kloub věci však vězí také jinde. Jde-li o lepší artikly, rakouský obchod dobývá půdy dosti snadno. To dokázala nejlépe nedávná japonská mezinárodní výstava. Strojnictví, železářství a drahé věci z Rakouska dobyly míst prvých před Německem, Francií i Anglií. Proč však pokulhává náš zahraniční obchod ve zboží hromadném, při němž skoro nezáleží na kvalitě? To není jen Turecko, v němž ztratili jsme svých obchodních posic. Hrabě Goluchowski dal pak tvrzení svá odvolati. Náplasti na živou ránu se nám dostalo, ale slova nezahojí nemoc chronickou!

Uherský sněm schválil 14. t. m. brannou předlohu ve 3. čtení a zahájil debatu o předloze o kontingentu nováčků. Ale proti této předloze pracuje obstrukce sesílená katolickou stranou lidovou, takže nelze říci, kdy asi bude vyřízena.

Země České. Zaklinováni jsme do soutěsky obstrukce a je nám v ní zle, ježto máme v před se bráti a nabývati a nestáti, kdežto Němcům, jež mají co hrdlo ráčí, nic „za krise ústavní" nechybí. Jak se ze soutěsky dostat? Ovšem se ctí a se zdravou kůží! Návrh učinil 23. t. m. *prof. Albín Bráf* ve vídeňské *Konservative Correspondenz.* Přiznává oprávněnost české obstrukce po zrušení jazyk. nařízení a praví, že neupírají jí ani ti, kdož vzhledem k velkoněmecké agitaci a uherskému problému přejí si rychlého skončení obstrukční éry. Přes to přibývá těch, kdož si přejí poměrů normálních. Ty by se daly zavésti zásadním přiznáním nám nejvýš nutné druhé české university a skutečnými přípravami k jejímu zřízení. Většina voličů by tím byla uspokojena a dala by mladočechům za upuštění od obstrukce absolutorium. Prof. Bráf navrhuje, aby na nynější čes. universitě bylo zřizováno tolik nových stolic (a ovšem i sbírky, laboratoře a p.), kolik jich druhá universita potřebovati bude. — Cena a praktický ráz návrhu zakládá se v tom, že takových „příprav" pro druhou universitu je třeba. Kdyby Němci dnes svolili, abychom druhou universitu do roka si zřídili, byla by v největších nesnázích tato — druhá universita! Do 2—3 let nelze obsaditi stolice na celé fakultě právnické a filosofické. Ani na medicíně by to nešlo. Tedy 2—3 roky příprav, až by druhá universita fakticky tu už byla. O to ostatní by nastala starost až pak a byla by snad mnohem menší než se zdá dnes „Neue Fr. Presse" stavěla se k návrhu prof. Bráfa na pohled upjatě, ale do opravdy „brala". Zdá se, že by Němci proti tomu nebyli. Záleží tedy na mladočeších. Pravda prof. Bráf není Mladočech — dokonce platí za „nesmířitelného". Ale podobný návrh učinil z podnětu university samé již před tím prof. F. Fiedler, nynější mladočeský poslanec. Nuže! — Je příznačné, že se v tisku neuvažuje o provedení a důsledcích návrhu, ale patokaří se, kdo prý za tím vězí! Však i kdyby kdo „vězel". zdravý rozum a střízlivost jistě! Ovšem nesnáz tu je, co se stane s vnitřní úř. češtinou?

Zdá se, že větší sensaci než návrh uvedený, způsobilo odhalení o mladočeském kandidátu na Hradecku, p. Kolenském Šťastná ruka od zeleného stolu, jež tohoto kandidáta poslanectví vybrala! P. Kolenský rovnou zamířil k agrárnímu redaktoru a nabízel mu prý úplatek. Dal si zhotoviti od něho i volební provolání Agrární redaktor mu je zhotovil tak, že když podškrtnete začáteční slova v každém odstavci toho provolání. dostanete tuto větu: Poněvadž — jsem — věc — agrární, — organisaci — rolnictva — zradil, — organisaci — rolnictva — opustil, řeč — svou — nechal si — napsat, — zasluhuji, — abych — byl — ze schůzí vyhnán. — Mladočech jsem — jen z nouze, — poněvadž — na agrárníka jsem příliš — hloupý. — Poražen, — klaním se — straně agrární. — Alois Kolenský.

Hospodářský. — *Průmysl petrolejový.* Zavládl boj mezi Amerikou a Německem! Americký petrolej dosud zásoboval Evropu. Nyní snaží se Německo na svých trzích zlomiti americký monopol. Nemajíce vlastních dolů investují Němci svůj kapitál do haličské a rumunské petrolejové industrie. Však to americká petrolejová knížata dobře vycítila. Německu nejedná se o maličkost: ročně dováží se tam za 100 milionů marek petroleje a to většinou z Ameriky. Teprve v posledních letech po německém boykotu proti Americe dovoz ze zemí evropských stoupl. Tak z Rakouska dovezeno r. 1897 43.934 barelů, r. 1902 již 91.594 ba-

relů. Co však je to proti 4·5 mil. barelů, jež dovážejí Spojené Státy. Ovšem americký monopol „Standard Oil Company“ dělá vše možné aby se na evropských trzích udržel. Je však nucen na krytí své spotřeby přibírati též evropský petrolej, ježto prameny pennsylvanské na své vydatnosti pozbývají. Tak pokoušeli se Američané o dohodu s Rumunskem, ale vláda nesvolila. To však Ameriku neodstrašilo, zkouší to jinou cestou. Jak „Chemische Zeitschrift“ sděluje, dal zapsati nějaký pan Southard v Bukurešti na své jméno firmu ku těžení petroleje, i je tento pán pouze zástupcem S. O. C. — Velikou soutěž dělá Americe petrolej ruský. V Rusku stoupá výroba úžasně. Od r. 1884 do 1901 stoupla výroba petroleje v Rusku z 90 na 675 mil. pudů. Světová petrolejová produkce v posledních třech letech byla, jak „Kompas“ udává:

	1902	1901	1900	
Spojené Státy	10,000.000	9,228.000	8,553 000	tun
Baku	11,000 000	11,275.000	9,579.000	„
Ostatní Rusko	500.000	570.000	500.000	„
Halič	573.000	452.000	326.000	„
Rumunsko	310.000	270.000	217.000	„
Ostrovy sundské	380.000	363.000	262.000	„
Indie	180.000	158.000	143.000	„

V poslední době snaží se aspoň Amerika založit mezinárodní petrolejový kartel. Prozatím jednalo se ve Vídni o upravení vývozu petroleje mezi zástupci rakouských rafinerií a zástupci S. O. C. Konečně po prvém nezdaru ku dohodě došlo. (Ovšem jak je známo na škodu konsumentů.) K čemu má tato dohoda sloužiti, patrno z toho, že S. O. C. vyplácela v posledních třech letech 48, 48 a 45 proc. dividendy z kapitálu 100 mil. dolarů. *V.*

Zařizuje se *Pražská továrna na nábojnice a zápalky v Praze*, zapsané společenstvo s ručením obmezeným se členskými podíly po 400 K. Přihlášky členů a upisování podílů přijímá Živnost. banka a její filiálky. V Rakousku jsou jen 2 továrny na nábojnice lovecké a zápalky (kapsle) a nestačí krýti spotřebu. Roční dividenda závodů jest 10—20%. Zařizovaný podnik, jediný český, bude míti přirozené odbytiště v Čechách a na Moravě, na zvěř neobyčejně bohatých, a podle všeho by se vývozem obrátil do Ruska, kdež podobné továrny vůbec není. Vysvětlení podrobnější podává dr. O. Vendulák, advokát v Praze, na Perštýně č. 5. Podnik bude zajisté asi prospívati.

Rakouská vláda věnuje značné obnosy na representaci na *světové výstavě v St. Louis* (Severní Amerika). Vystavění representační budovy zadala však francouzské firmě. Konkurs ani vypsán nebyl!

Židovská řež v Kišiněvě. V „Naší době“ v pros. čísle na str. 187 píše pan Fr. Kobler, „že líčení výtržností kišiněvských a jich příčin, jak podáno bylo většinou denních listů českých, jakož i p. E. K. v „Rozhledech“ neodpovídá skutečnosti dnes nezvratně zajištěné.“ A kdo ji zajistil p. Koblerovi? Brožurka „Die Judenmassacres in K. von Talet (Jüdischer Verlag, Berlin), kniha, pro svůj tendenční ráz sice *nijak hodna doporučení*, v níž však snesen pilně (a zcela zajisté nestranně!) materiál o celé události.“ Cena důvodu obsažena ve větě mnou podtržené. Kromě toho křesťan Grig. Ostapov zabit v tržnici, 7 křesťanů postřeleno, 5 polito kyselinou. V den bouře bylo do nemocnice dodáno 60 raněných křesťanů, z nichž 10 ještě v listopadu tu leželo. V Gomelu zabiti 4 křesťané (4 židé), raněno 7 křesť. (8 židů) atd. Nemám příčiny státi proti židům při této příležitosti, ale jak hrozným elementem jsou židé v Rusku, jak fanaticky surovým, ví jen, kdo je zná na místě. Tento živel je každému obyvatelstvu nebezpečný hospodářsky i mravně, neboť občanská poctivost a čest jsou mu pojmy naprosto nepřístupné, zná jen jedno: zisk. Příčinou bouří není nenávist pouze náboženská (ač i tu jsem připustil), nýbrž i na předním místě vulkanický výbuch hněvu lidu vyssávaného živlem cizím, národně nepřátelským, nábožensky fanatickým a hospodářsky bezectným. *E. K.*

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 6. ÚNORA 1904. ČÍSLO 19.

Zanedbaný okres.

P.

V této příčině bylo by možno zjednati nápravu pouze tehdy, kdyby se provedla úplná reorganisace. Všichni okresní sekretáři a všichni úředníci zemského výboru tvořili by jeden jediný status, jako je to u úřadů politických. Při tom by okresy rozděleny byly ve tři skupiny dle velikosti a agendy. Právník vstoupil by k zem. výboru jako praktikant (XI. tř.) a po 6.—12. měsících byl by ustanoven za sekretáře v nejmenších okresích (X. tř.), odtud by postoupil dle potřeby do větších okresů (IX. tř.) a konečně největších (VIII. tř.). Zvláště vynikající sekretáři VIII. tř. hodn. byli by zároveň dozorčími orgány jako je to u hejtmanství, nebo by povoláni byli ke službě do zemského výboru. Tím by tento centrální úřad nabyl zkušených a praktických úředníků, třeba na úkor nynějšímu protekčnímu systemu a rychlé kariéře oněch několika šťastlivců, kteří se sem dostanou. Podobná reorganisace byla by pak pro okresní a obecní samosprávu neocenitelna, protože by z jedné strany byla možna přísná kontrola, z druhé by měl okr. sekretář při úplné skoro neodvislosti od osob okr. výboru možnost povýšiti a tudíž by se přičiňoval, aby toho co možná brzy dosáhl. Dnes toho nemá, často se omrzí z neurovnaných poměrů, zanevře na úřad i na práci a tak okres zabahní, že těžko tu mnoho spraviti. Přesnou úpravou povinností těchto sekretářů vůči výborům a zároveň vyhrazením jim některých iniciativních práv zabránilo by se šablonovité byrokratisaci těch úřadů.

Jen tak pro ilustraci. Jest známo, s jakými často nesnázemi spojeno je provádění stavebního řádu v menších obcích městských. Obecní výbor dá povolení k stavbě proti námitkám sousedovým. Soused odvolá se zcela správně k okr. výboru, (který sídlí v témž městě) s důvodem, že v nové stavbě záchody mají hraničiti na jeho moučnici a pekárnu, čímž ohrožuje se nejenom jeho živnost, nýbrž i veřejný zájem (zdraví odběratelů jeho zboží). Leč okr. výbor zamítne jeho stížnost a

stavitel zatím věda napřed, že se tak stane, provádí stavbu, kterou vyžene pod střechu, zatím co ohrožený soused odvolá se k zem. výboru. Tento zcela správně a podle zákona zruší usnesení okr. výboru a tudíž i obecního a dá průchod stížnosti sousedově. Ale co teď — při tom zatím se objeví, že hlavní zeď nové stavby stojí na sousedově pozemku! má se stavba zbořiti? Nevím, co se stane v tomto případě ledeckém, ale jsem přesvědčen, že takto prováděti samosprávu jest nejen pochybno, nýbrž přímo zavržitelno: nastává tu dilemma, které vždy pro jednu stranu smutně vypadne!

Jest známo, že nejednou nedostojí obec svým povinnostem platebním. Nezbývá tudíž nežli obec k tomu donutiti. To může se státi buď sekvestrací obce nebo vymožením si práva nucené přirážky.*) Okresní hejtmanství užívají často sekvestrace.**) Ale tento způsob jest velice škodlivý obcím. Skodlivý zejména proto, že není možno vždy nalézti vhodnou osobu, která by převzala úřad sekvestora, a i proto, že je tento způsob velice drahý, čímž se beztoho již chudá obec jen ještě více utahuje. Takovým sekvestorem bývá z pravidla písař při hejtmanství, který vůbec nerozumívá polnímu hospodářství a nemá na přijaté funkci sekvestra jiného zájmu, nežli, aby z toho vytloukl co nejvíce příjmů. Docházívá do obce jenom proto, aby za každou cestu započítal si peněžitou náhradu. Kromě toho vzniká sám sebou nepořádek ve správě obecní a v občanstvu vzbuzuje se nechuť k ní, neboť těžce nese, že obecní důchod má se tak neužitečně spotřebovati. Proto daleko lepším prostředkem k nahrazení nesplaceného dluhu jest nucená obecní přirážka.

V tomto případě musí žádati okresní hejtmanství za dovolení u okr. výboru, aby se směla vybírati v obci nucená přirážka. Tato rozvrhuje se jako ostatní přirážky, avšak berním úřadem, a tímtéž úřadem se také vybírá, takže obci z toho nevzejdou pražádné postrannní výlohy, nýbrž pravidelným a poměrně nejméně tísnivým způsobem uvede se věc do pořádku. Poněvadž však okresn. výbory přes to tuto nucenou přirážku často odmítají, mívá to za následek, že samy přimnožují obcím vydání a nesnáze se sekvestrací spojené.

Nucená přirážka mívá často i mravní vliv. Tak v obci V. nastal nepořádek v placení školního paušálu. Do obce patří i velkostatek, který platil stále a správně příslušnou kvotu tohoto paušálu. Po zavedení nucené přirážky musí platiti část připadající zrovna tak, jako kdyby byl své povinnosti zadost neučinil. Aby se budoucně panství uvarovalo dvojího placení, je nuceno vésti zástupcem svého virilního hlasu řádný dozor na obecní účty a tím vykonávati vydatnou kontrolu na správu

*) Zákon zemský ze dne 19. září 1883 č. 51 z. z., jímž nařizuje se vybírání nucených přirážek obecních neb okresních.

**) V D. M. je sekvestrace, kdežto v Bl. vypůjčili si ze záložny, aby sekvestraci vyplatili, což je levnější.

obce vůbec. Kdyby v čas a všude veden byl takový dozor, nebyly by podobné nepořádky a zmatky možny.

II. — Přejděme k majetkovým poměrům v okresu ledeckém. Soudní okres ledecký má 37 obcí, z nichž některé nemají obecního majetku t. j. obecních pozemků, na ostatní pak připadá 1867·85 ha půdy. Velkostatky do okresu patřící mají asi pětkráte tolik. Pouze v 11 obcích není půda v majetku velkostatkářů. Již z toho dá se odhadnouti vliv velkostatků na okres, zvláště na školství a správu zádušního jmění, což ne vždycky odpovídá obecním potřebám a intencím zakladatelů. Této stránce měla by veřejnost věnovati daleko více pozornosti a vzbuditi pro ni daleko větší zájem i pozornost, neboť není dosti správno ponechávati o to starost pouze patronům a duchovním, z nichž obě strany jsou příliš interesovány a druhá na prvé příliš odvislá, než aby dosaženo bylo vždy naprosté nestrannosti v jednání.

Majetek rolníků v okresu dvakráte převyšuje výměr velkostatků, což byl by poměr výhodný, leč velkou jeho vadou jest, že jest přespříliš rozdrobený, takže sedlák má množství malých dílců, čímž práce i správa je velmi stížena. Z těchto rolníků jest celá čtvrtina domkářů, kteří nemají půdy ve výměře ani 1 jitra a pouze jedna dvacetipětina má větší statky — asi 25—50 jiter půdy. Již z toho viděti, že má úplnou převahu drobný sedlák. Při tom padá na váhu, že největší díl půdy jest špatně vzdělán, místo mrvení pomáhá si sedlák ouhořením, místo ruchadla užívá plouháku, skoro nikde není viděti pořádné hnojisko, většinou je to pouhé smetisko, z něhož močůvka — tato nejdůležitější součást — vytéká ze stavení na cestu. Tím rolník se ochuzuje a zároveň znečisťuje si dvůr i cestu a otravuje vzduch v celé vesnici. Aby se tomu bránilo, vystavěno bylo na popud okresního hejtmanství pět vzorných hnojisek se subvencí státní v Zahrádce, Horce, Šebořicích, Pertolticích a v Chejstovicích. Kromě toho nuceni jsou rolníci odstraňovati hnojiska od silnice, ohrazovati je proutím a jinak a nepouštěti stružky po vsi. Ovšem postup je velmi pomalý, rolník musí býti teprve přesvědčen a takořka vychován k lepšímu porozumění vlastního prospěchu.

Také obilí k setí až do nedávna (a někde děje se tak dosud) připravoval si hospodář na pouhém sítě nebo ručním mlýnku, takže v něm bývala spousta zadiny a bilinných semen, z nichž vyrůstal mohutný plevel a dusil osení. Tím ovšem zmenšena výnosnost špatně zdělaného pole dvojnásob. Teprve roku 1902 ze státní subvence zakoupilo okresní hejtmanství 12 velkých a 1 malý triér na čistění a třídění obilí a tím zjednán v celých vesnicích čistý osev — triér patří totiž vždy celé obci. Také některé hospodářské spolky učinily podobný krok a zakoupily podobné hospodářské stroje. V některých zámožnějších vsích nalézáme mlátičky ruční a též žentourem hnané, což při nedostatku hospodářských sil koná výborné služby. Také tím

hospodář získává na místu, neboť zrno dá se lépe opatřiti nežli nevymlácené obilí, po případě na výhodném prodeji, může-li prodávati v čas.

Půda ze zvětralých hornin prahorských není neúrodná, ovšem při vysokých polohách (3—500 m) není způsobilá k takovému hospodářství jako v nižinách, neboť panuje zde déle zima. S prospěchem seje se tu žito (i jarní), oves a ječmen a pěstují se výtečné brambory v pískovitých půdách rulových. Také hojně tu jetele a mnohý hospodář strží slušný groš za seménko; máku pěstuje se daleko méně nežli v Podkrkonoší a rovněž len nemůže si proraziti sem cestu, ačkoli by se tu dařil výborně. Stavbou dráhy z Kácova do Světlé má se otevříti řádná obchodní komunikace, která má umožniti lepší odbyt těmto hospodářským výrobkům, ač nebude-li zavedena taková dopravní sazba, jakou má severozápadní dráha, kterou lze nazvati vyděračským skandálem na ubíjení hospodářských zájmů českých okresů, jimiž probíhá. V této příčině jsou české dráhy evropskou zvláštností a zdá se, že ještě asi půl století to potrvá, nežli se doděláme jednotných a slušných tarifů alespoň jako mají v Uhrách.

S tímto hospodařením naprosto neracionálním souvisí i zadluženost okresu ledeckého. Bez okresu dolnokralovického je zapsaných dluhů v pozemkových knihách 2.26 mil. zl. a v zemských deskách 2.84 mil. zl., dohromady přes 9,000.000 korun a přes 1,000.000 K korun dluhů osobních zjistitelných, kdežto jmění lze odhadnouti asi na 21,000.000 K; jest tudíž asi 50% všeho majetku veřejně zadluženo. Nechybím však, řeknu-li, že nezjistitelné soukromé dluhy činí nejméně 10%, takže úroky (obyč. 6%) a daně přesahují platební sílu obyvatelstva a jest nezbytno rok co rok pomáhati mu státními a zemskými subvencemi tím spíše, že skoro každým rokem některá část okresu bývá poškozena živelními pohromami, z nichž letošní odhadnuta byla úředně na 2 mil. korun efektivních, kdežto v následcích je daleko větší. Pojišťování plodin a stavení je u nás bohužel stále předmětem ziskuchtivých společností a zemského nuceného pojišťování nelze se dodělati, neboť poslanci nemohou na sněmu zjednati v té věci nápravu již ani proto, že mají v mnohé z nich činné účastenství jako komisaři, členové atd. Bohužel, že čím dále tím více stává se poslancování řemeslem nejednou i výnosným, kdežto by mělo býti ideálním cílem nejlepších hlav a nejnežistnějších povah. Ale toho bohdá nikdy nebude, aby se pouze nežistní a poctiví mužové dostávali na lavice poslanecké! —

P. d.

Mommsen a Slované.

Měsíčník »Deutsche Revue« přináší v 1. (lednovém) sešitě t. r. dopis prof. dra Jagiče ve Vídni ze dne 8. pro-

since 1903, svědčící redaktoru řečeného časopisu. List,*) z něhož není zřejmo, psán-li pro veřejnost, jest psán podnětem lístku redaktora Jagičovi poslaného a má onomu býti »výrazem pisatelovy upřímné úcty, jeho věrné oddanosti památce velikého učence«. Jagič listem do jisté míry zrovna omlouvá příkrost Mommsenovu proti plemeni slovanskému. Jádrem budiž tuto podán.

Jagič zprvu podotýká, že byl plných šest let na universitě berlínské kolegou Mommsenovým a že s pýchou smí tvrditi, že se vždy těšil z jeho důvěry; z čehož prý vyplynula pro Jagiče tak mnohá přátelská služba. Poněvadž věc ta vrhá na vztahy Mommsenovy proti Slovanům poněkud světlo, proto Jagič podává o tom některé zprávy. R. 1875 Mommsen přiměl svého švakra Hanuše Reimera, majetníka Weidmannova knihkupectví v Berlíně, aby převzal v náklad Jagičův známý časopis »Archiv für slavische Philologie«. Brzy potom odklidil Mommsen nedorozumění, jakoby byl Jagič ujal nově zřízenou stolici slovanské filologie na universitě v Berlíně proti přání »polské frakce pruské sněmovny«. Mommsen ve svém pohostinském domě seznámil Jagiče s polským poslancem Kantakem, jemuž onen podal důkaz, že ještě před úředním svým povoláním do Berlína přesně se byl přeptal o rázu profesury, jež měla býti nově založena. Když Jagič byl už v Petrohradě, prokázal mu Mommsen službu třetí. »Archiv für slav. Philologie« měl po smrti H. Reimera zaniknouti (byl pasivní); jen intervenci Mommsenově jest děkovati, že časopis tehdy pátým rokem vycházející (nyní se vydává 26. svazek), vydáván dále. O velikonoci r. 1903 Jagič viděl Mommsena naposled. Oznámil mu tehdy, že Archiv dokončil právě 25. svazek. Mommsen byl zabrán ve svá studia o dějinách práva a slíbil Jagičovi, že mu pošle malý spisek jako rukopis tisknutý se žádostí, aby prostředkoval nabytí zpráv, týkajících se zemí slovanských. Spisek však Jagiče do Vídně již nedošel.

Jagič pak dále vykládá, že vztahy jeho k Mommsenovi svědčily o osobní blahovolnosti tohoto k němu a že nabýval jimi skvělého svědectví o imponující universalitě Mommsenově. Ale vždy míval při tom dojem, že Mommsen zná Slovany příliš málo, aby byl k nim váben. Ignoti nulla cupido. Jeho celá ohromná zpytovací oblast pohybovala se v mezích bývalé římské říše, stykové body se slovanskými zeměmi byly slaby. Tak se mu dostávalo málo příležitosti, aby si utvořil samostatný soud o duchovém pokroku Slovanův, o jejich zápase o místečko na výsluní. Častěji prohozoval před Jagičem, kam to povede, když německý učenec bude musiti se učiti vedle angličiny, francouzštiny a vlaštiny ještě tolika slovanským jazykům. Jagič se pokoušel ukonejšovati jeho povážení tvrzením, že od něho star-

*) List otištěn pod názvem: Theodor Mommsen und die Slawen (str. 110—112)

šího nikdo toho žádati nebude a že jeden slovanský jazyk — Jagič myslil na ruštinu — nabude všeobecné mezinárodní platnosti. Tím že se také úkol německého učence podstatně zjednoduší.

Po té Jagič připomíná, že pěstování ruštiny v Německu ujalo se ve skutečnosti více nežli on v letech sedmdesátých předpokládal. Ale pochybuje, že by Mommsen byl poznal za posledních dvacíti let z literatury ruské alespoň něco z plodů nejvíce vynikajících, jež jsou přístupny výbornými německými překlady. Snad neměl k tomu prázdně. Jistou nechuť oproti Slovanům lze prý zcela dobře vyložiti psychologicky. „Jako svobodomyslný muž, měl asi, jako mnozí jiní, před Slovanstvem jako mocí ve službě reakce jsoucí sám trochu úzkosti. Ještě naposled, když jsem s ním mluvil, litoval velikého šovinismu Maďarův, ale mínil: my přece musíme s nimi držeti pro nebezpečenství, kteréž nám hrozí od Slovanův". Jagič tomu dává, že rozličné momenty z politického života Slovanů v době starší a novější poskytují bohaté látky pro takové podezírání, když i nejsou nikterak platny ve své všeobecnosti. „U muže, jehož nevyhladitelné dojmy mládí a ideály svobody jsou mocně spojeny se vzpomínkami r. 1848, lze jistou zaujatost si vysvětliti". O potřebě, aby Německo bylo politicky s Ruskem v přátelské míře, Mommsen byl co nejvroucněji přesvědčen. Jagičovi jednou si stěžoval, že německým universitám někdy jest bezděky se ujímati německých učenců z Ruska přicházejících, ač jim tím mohou druhdy vznikati rozpaky. O některých ruských učencích, žácích Mommsenových, vydával Mommsen svědectví velmi příznivé vzhledem jejich vědeckého zavložení. Jagič list svůj končí: „Kdo zná všechny tyto poměry jako já, bude posuzovati i se stanoviska slovanského jinak, nežli se dálo namnoze za chvil okamžitého vzkypění".

Ovšem tušíme, že velmi řídcí, alespoň u Čechů se shledají, ani po omluvě Jagičově zmírní ustálený již o Mommsenovi soud. Veliké většině u nás Čechů zůstane nebožtík přes všelikou svou universálnost a vědeckou vznešenost jako člověk jen přece — Theodorem Hrozným! Osobní sympatie učence k učenci, zejména podněcovaná vzájemnými ochotnostmi, soudu našeho nezvrtne. *K.*

Problém upravení Malé Strany.

Ulice u Železné lávky. — Silnice hr. Chotka. — Ostatní část Malé Strany až k náměstí Radeckého. — Horní část Malé Strany nad „Tržištěm." — Projekt regulační kanceláře pro upravení Malé Strany.

Vedení elektrické dráhy z Hradčan těmito místy, jednak ku středu Malé Strany, jednak nově navrhovaným mostem na místě Železné lávky k Starému městu, s nímž v regulačních plánech pro celá desítiletí platných již dnes třeba počítati, mí

v zápětí i rozšíření blízké odtud úzké uličky »u Železné lávky«. Bohužel nikoli na útraty hrozných činžáků na levé straně této ulice směrem k mostu v nedávné ještě době postavených, — jež jsou odstrašujícím příkladem zvrácenosti a šlendriánu stavební politiky pražské v létech nedávno minulých — nýbrž na úkor sousední budovy erární čp. 125. Všechny projekty bez výminky navrhují tu doplnění stávajícího již staršího bloku tu větší, tu menší řadou domů postavených průčelím proti akademii Strakově, čímž by byl zakryt ošklivý pohled na zadní trakty domů, a zároveň účelné doplně i kusý tento blok. Dle mého náhledu opatření toto samo o sobě nestačí a nedocílí se jim pohledu utěšenějšího, nebude-li celá tato partie i pohledově dopodrobna řešena, zejména za účelem vyřešení poměrů výškových. Již vzhledem k nižším pavilonům akademie Strakovy i za účelem vyřešení příznivé silhouety. Zejména při nižších částech bloku tohoto partie střech domovních zvláště příznivě musí býti řešena, aby i z dáli poskytovala pěkný a harmonický pohled na tuto nyní tak nešvarnou skupinu. Úkol tento není věru snadný a bylo by nepříjemno dočkati se i tu zklamání.

Přirozeným důsledkem prodloužení stávající elektrické dráhy k Hradčanům i odlehčení Karlova mostu mostem na místě Železné lávky jest i rozšíření silnice Chotkovy a sice více méně na útraty různých budov zde stojících (jsou to zejména nárožní dům čp. 536 a domy býv. Rožánkovy na pravé straně této silnice směrem k Chotkovým sadům). Nejenergičtěji vede si tu projekt druhou cenou poctěný (Sakař, Klusáček), který v nejzazší zátočině silnice správně reguluje i nově postavený dům Rožánkův čp. 607, (nyní Karlíkův), jímž nejen zastaveny krásné pohledy na hrad královský s Jelením příkopem, ale zamezeno i žádoucí rozšíření silnice v samém ohybu, tedy na místě pro komunikaci nejdůležitějším. Místně odůvodněn jest i návrh projektu čtvrtého (Hübschmann), který v utěšeném a svěžím okolí tom místo činžáků v projektu jeho zrušených navrhuje menší domy rodinné.

V každém případu třeba však žádati, aby facady domů sem umístěných byly vyvinuty i k vyšší části této silnice. Avšak i o pěknou zevní úpravu této zajímavé části Malé Strany obklopené ze všech stran svěží zelení v některých projektech pečováno. Jest to především výborný návrh projektu čtvrtého, který na místě bývalých kasáren (v Brusce) čp. 132 navrhuje zřízení mohutného schodiště k malému komunálnímu parku na malém povýšeném prostranství pod baštou XIX., odkudž otevřel by se nový, málo komu známý pohled na Prahu a blízký hrad královský, plný nevystihlých půvabů a detailů.

Stejně zajímavý jest i podobný projekt monumentálního schodiště navrženého projektem třetím (Kříženecký) a čtvrtým (Hübschmann) v ose, zároveň i prospektu ulice pod Bruskou na místě zrušeného malého činžovního domu na nároží této ulice s silnice Chotkovy, vedle hlubokého úvozu pod baštou XIX.

vzhůru k Brusce se táhnoucího. Projekt čtvrtý řeší schodiště to v souvislosti s vedlejšími dvěma domy, jež zvláštní skizzou řeší. Oba navrhovatelé správně ocenili tu nejen malebnou polohu místa, ale i esthetickou cenu pěkného prospektu táhlejší třídu efektně uzavírajícího; třeba však v případě tomto uvážiti, zdaž na svah tak příkrý hodí se právě schodiště v té formě, jak bylo navrhováno, jež by ve skutečnosti mohlo sloužiti snad jen bujaré mládeži, nikoli však starším, počtem mnohem četnějším návštěvníkům krásných Chotkových sadů, jimž i cesta vedlejším úvozem dosti jest namáhava. Správnější po mém soudu jest návrh »Užší soupisné komise«, která v posudku svém na str. 74 a 75 doporučuje v těchže místech místo schodiště dekorativní kaskádu napájenou jednak odtokem z rybníčků v sadech Chotkových, jednak snad i přebytečnou vodou vodovodu nedaleké zámecké vlastně král. zahrady (voda sem vedena zvláštním vodovodem z Bílé hory, jež odtud odtéká nyní do potoka Brusnice v Jelením příkopu.) Pozoruhodný pro správu městských sadů jest i návrh téže komise, která žádá, aby nebylo dopuštěno ani částečné zastavení protilehlé, velice malebné, nyní však pusté, několika jen akáty osázené stráně pod baštou XIX., a vyslovuje přání, aby bez odkladu byla stromovím lesním vysázena. Způsobem takovým přirozené půvaby celého toho svěžího zákoutí podstatně byly by zvýšeny, což je velice žádoucí již i proto, že již nyní a více ještě v nedaleké budoucnosti po vystavění elektrické dráhy bude se tudy ubírati ku královskému hradu valná většina návštěvníků města Prahy, že jde tedy o část města, jež i posudku ciziny v prvé řadě bude vystavena.

Zbývá nyní zmíniti se o části Malé Strany, táhnoucí se odtud až k náměstí Radeckého, jež právem náleží k nejzajímavějším dílům Malé Strany. Jest to část hustě prostoupená krásnými zahradami, pyšnými paláci, i výstavnými domy měšťanskými a není mi proto s podivením, že ve všech projektech bez výjimky část tato velice šetrně a s náležitou úctou k starým památkám a nádherným parkům byla řešena. Tím způsobem Waldštýnská ulice i náměstí, Tomášská i Josefská ulice, Sněmovní ulice i náměstí zůstávají takořka beze změny. Jediná podstatnější změna tu navržená jest zrušení domu čp. 27 (známý hostinec u Schnellů) za účelem otevření pohledu na krásné průčelí kostela sv. Tomáše, jež sluší ostatně jen schvalovati.

Mnohem podrobněji třeba zmíniti se o upravení krásného nám. Malostranského, jež v nynějším tvaru a rázu půdorysu ode všech projektantů jest zachováno. Tím však nelze se spokojiti, neboť jest nutno, aby časem byly napraveny i hrozné přehmaty, jež zhyzdily toto krásné náměstí. Je nepochopitelno, že žádný z projektantů nenavrhl znovuobnovení původní facady krásné renaisanční Malostranské radnice, jejíž průčelí zdobily čtyři věže a loubí nyní zazděné.

Rovněž kontinuita loubí ostatních, pro náměstí to tak příznačných musí býti znovu obnovena. To platí alespoň pro budoucnost i pro středný činžák Malostranské záložny čp. 38. a nestačí proto obnoviti jen nedávno zazděné loubí i v sousedním domě Petzoldově. Zajímavé jest stanovisko, jež zaujali navrhovatelé ku otázce zastavění průlomu „U Klíčů". Veliká většina (všechny s vyjímkou projektu prvého) dle našeho náhledu správně navrhuje zastavění to dle projektů poctěných cenou král. hl. města ve zvláštním konkursu tuším r. 1896 od bývaného — technicky úplně vyhovujících. Náhled tento sdílí ve svých promemoriích ostatně i »Užší soupisná komise. Rovněž i zastavění malé Karmelitské uličky, kryjící zbytky brány ku Malé Straně, jež navrhuje projekt prvý, nezdá se mi býti na dohlednou dobu naléhavým ani žádoucím, neboť znamenalo by to zbytečné zrušení živé a chodci hodně užívané, velmi úzké sice, při tom ale velice malebné ulice.

Nutno zmíniti se ještě o úpravě horní části Malé Strany nad Tržištěm, tedy Janského vršku, Břetislavovy, Sporkovy, Vlašské a Nerudovy ulice. Jisto, že v této části města terén sám znemožňuje každé pronikavější upravení ulic k účelům komunikačním a brání tím i každé pronikavější regulaci, jež by byla za takových okolností nejen zbytečna, ale i velice nákladná a věru málo účelna. Takovéto části města k rychlému znovuzastavení nijak se nehodící i sebe radikálnější regulování žádných výhod a požehnání nepřinese. Zde účelny jsou jedině úlevy poskytované těm majitelům domů, jež vzorně dle moderních názorů hygienických znovuupraví vnitřek svých z veliké části dosti výstavných a bytelných domů. Zachování takovýchto částí města jest i ze sociálních důvodů velmi důležito, neboť ubývá v středu města stále prostorných bytů pro obyvatelstvo méně zámožné. A proto třeba souhlasiti i zde s úsudkem „Užší soupisné komise", která žádá nejšetrnější upravení této rázovité části města, bohaté na malebná zákoutí a starobylé výborně ještě zachovalé domy.

Pouze radikálnější změny v úzké a špinavé ulici Břetislavově, ovšem za šetření malebného domu čp. 303, zdobící tu pravý horní kout Tržiště, lze připustiti. Ale i tato úprava města věru není naléhavá. S vedením pak elektrické dráhy k Strahovu a Hradčanům těmito místy, ač projekt třetí (Kříženecký) návrh ten technicky velice pěkně vyřešil, nelze souhlasiti z finančních i esthetických důvodů. Tím ukončen i přehled věru zajímavých cenou vyznamenaných čtyř prospektů na upravení Malé Strany.

Zbývá promluviti ještě krátce o konečném návrhu, jejž z uložení rady městské — použivši projektů právě posouzených, — vypracovala zvláštní »regulační kancelář pro upravení Malé Strany« za vedení navrhovatele projektu prvou cenou poctěného, architekta p. Balšánka. P. d.

Moderní stoupenci Husovi. Konec.

Doslov. — V památném článku „Souboj Nár. Listů s českými evangelíky", podepsaném hromadným označením „Čeští evangelíci" a následujícím v „Čase" ze dne 2. srpna 1903 č. 209 na str. 9. hned za seznamem sborů, uveřejněným na téže stránce pod záhlavím „Osvědčení českých evangelíků proti Národním Listům podepsalo až dosud 76 starošovstev a sice:", praví autorové článku toho mezi jiným: „Téměř 3 neděle štvou Nár. Listy proti českému lidu evangelickému, tu ostouzejíce přední jeho pracovníky, tu špiníce je Mrštíkovým klerikalismem." A v témže čísle „Času" čteme na str. 4: „Autority vyskytují se v nynějším našem boji s Nár. Listy. Nár. Listy dovolávají se spisovatele Viléma Mrštíka a . . Pan Vilém Mrštík skutečně před několika lety objevil" („Lumír ze dne 4. ledna 1901, číslo 14, strana 172) „v Čase evangelický klerikalism . . ostatně tehdejší vynález neprošel panu Mrštíkovi dost lehce. Pan učitel Havelka z brněnských Klobouk dal" („Čas" ze dne 12. dubna 1901, č. 100, str. 5.) „panu Mrštíkovi nějaké otázky stran toho klerikalismu evangelického, na které pan Mrštík posud zůstal odpověď dlužen . . " Na to odpověděl V. Mrštík v ranním čísle „Nár. Listů" ze dne 8. srpna 1903 na str. 6., kde mezi jiným praví: „Jak tentýž duch" (rozuměj: klerikalism evangelický) „svými zjevy překračuje i meze vykázané mu samým náboženstvím a lidskostí, v článkům o klerikalismu protestanském na Moravě v „Rozhledech" dokázal pan Karel Rohan. Z jeho krutých, ale spravedlivých vývodů a důvodů věcně vyvráceno nebylo nic. V týchž „Rozhledech" církevní kázní hájil anonymus hříchy náboženské praxe v církvi, zapomínaje, že širokým tím slovem přikrýti se dá i hanba carských knut! To byly přece strašné články, p. dr. H. — a v „Čase" tenkrát hnípali jak zabiti, jako hnípali i vždycky jindy, kdykoliv je p. Rohan k polemice měl. *) Nechť jen se

*) To se — jak loyálně poznamenati dlužno — změnilo, alespoň v zásadě. Když totiž v č. 1. Rozhledů 3. října 1903 vyšel první článek „Moderní stoupenci Husovi", poznamenal Pozor, že počíná tu serie článků zahajujících polemiku, která povede ku tříbení názorů pro život český důležitému. K tomu dr. Herben v Čase dne 8. října 1903 č. 274 str. 3. odpověděl, že by „bylo pěkné to tříbení názorů", ale „abychom my s ním (K. Rohanem) tříbili názory, do toho mu chybí mnoho, ba všechno" (a najmě nesprávná tvrzení — dodávám já!) Ze tomuto tříbení názorů překážkou jsou jen a pouze vlastnosti článků mých, jde s jistotou na jevo též z toho, co o nich tvrdí „ as" ze dne 24. prosince, č. 351, str. 3.: „Mořského hada výstřižků" — (ilustrujících, trvám, velmi vhodně nepopíratelnou správnost názoru dra Herbena v „ ase" ze dne 20. července, č. 196., str. 1.: „Fakta jsou někdy velmi nepříjemná a působí zcela jinak než nadávky . .") — „a nesmyslů páně Rohanových stopujeme, ale je škoda papíru a očí čtenářů a proto mlčíváme . ." (Nemusím snad právě já dušovati se, že bez všeliké výhrady a milerád uznávám, že pro redakci „ asu" právě v této záležitosti naprosto nutné jest a nezbytné, šetřiti očí řádných čtenářů „Času" již i pro slabost zraku jejich, nadešedší patrně následkem obvyklého přes

tedy „Čas především zabývá vývody p. Rohana a lhostejno si zůstává, snesl-li důvodový materiál on, sám evangelík a ne já. Když popis, tož popis, tam podán je a strašný".

Věc, o kterou tu jde, je v krátkosti tato. V článku „Evangelický klerikalism na Moravě — Ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských, vylučování od svátostí a z církve", uveřejněném v „Rozhledech" (čísla 1—5 ze dne 5. října 1901 atd.) poukázal jsem k tomu, že jeden z fundamentálních rozdílů mezi učením evangelickým a učením katolickým pozůstává v tom, že evangelický duchovní, jsa pouze primus inter pares (první mezi stejnými) nemá žádné vlády ani soudcovské moci nad evangelíky obyčejnými (laiky), nemůže rozhřešovati (odpouštěti aneb neodpouštěti) hříchy, není ani zástupcem Boha, ani prostředníkem mezi Bohem a ostatními evangelíky, ani přímluvčím těchto u Boha, aneb zkrátka řečeno: není knězem, jímž dle učení katolického jest duchovní katolický. Pak podal jsem o kázeňském řádu, na kterém usnesl se superintendenční konvent moravský helv. vyz., zasedavší v Brně 10. a 11. dubna r. 1901, doložený Písmem a zákony důkaz: 1) že ona řádu toho ustanovení, jimiž zavádí se pro evangelíky helv. vyz. na Moravě ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských a vylučování od svátostí a z církve, summou: vláda kněží nad laiky, v naprostém odporu jsou jak s učením církve evangelické, tak i se zákony státními a se zákonem církevním (ř. z. č. 4 ex 1892) — a 2) že tudíž, jelikož dle zákona církevního vrchní církevní radou schválena býti smí jen taková usnesení konventů superintendenčních, která žádnému zákonu státnímu neb církevnímu nejsou na odpor, schválení, které vrchní církevní rada dala řečenému řádu kázeňskému, jest nezákonité, a že tudíž jest na vrchni církevní radě, aby nezákonité toto schválení své samovolně odvolala, anebo na ministerstvu kultu, aby toto nezákonité schválení vrchní církevní rady, ministerstvu kultu podřízené, zrušilo z moci úřední, anebo vrchní církevní radě nařídilo, aby toto schválení své odvolala. K článku tomu připojil jsem oznámení, že redakce „Rozhledů" případným odpověděm — ač budou-li jaké a jsou-li vůbec možné — dá, na kolik možno, místa v listě svém, a pak prosbu o laskavé zaslání mně odpovědí, jinde snad uveřejněných, bez ohledu na obsah a formu odpovědí těch.

Rok na to — odpověď nedošla mne žádná*) — vydal jsem, aby o útoku, jejž na evangelickou svobodu svědomí pod-

úmornost svou u realistů našich, jak víme, věcného na vše nazírání.) Jelikož tedy kýženému i drem Herbenem tříbení názorů jedinou překážkou jsou nedostatky mé, dlužno zde principielní ochotu dra Herbena k tříbení tomuto nejen prostě konstatovati, nýbrž i výslovně uznati a sice takto: ut desint vires, tamen laudanda est voluntas.

*) Autorové kázeňského řádu užili tu totiž onoho způsobu polemiky, jejž v článku „Ve stranách a mimo strany", uveřejněném v „Rozhledech", předvedený tam (číslo 7. ze dne 14. listopadu 1903, str. 160)

nikli kázeňským řádem tím autorové jeho, zvěděla i široká evangelická veřejnost německá, článek svůj v jazyku německém jakožto brožurku s titulem „Evangelischer Klerikalismus in Mähren", když totiž tři rakouské církevní listy německé odepřely uveřejnění článku toho. Brožurku zaslal jsem všem (asi 247) farním úřadům evangelickým v Rakousku, pak všem (asi 261) docentům evangelické theologie na všech (24) fakultách v Rakousku, Německu a Švýcarsku i bibliothekám fakult těch a dotyčných universit a konečně asi 110 evangelickým církevním časopisům vydávaným v jazyku německém a asi 60 (českým a německým) časopisům jiného zrna.

Zároveň podal jsem ministerstvu kultu (sub praes. 8. října 1902, č. 32.135 ex 1902) žádost, aby za účelem zachování zákonitého stavu zrušilo z úřední moci své dotčené schválení vrchní církevní rady, na kolik schválení to týká se i oněch ustanovení řečeného řádu kázeňského, která v odporu jsou se zákony státními aneb se zákonem církevním. Dříve (a i po podání žádosti té) snažil jsem se nalézti nějakého inteligenta evangelíka ref. vyz., bydlícího na Moravě, který by, jsa bydlištěm svým k tomu legitimován, podal stížnost proti zavedení nezákonitého kázeňského řádu toho. Mluvil jsem s pěti. Dva z nich pravili: mám děti ve školách a nemohu se s nimi (rozuměj: duchovními) škorpit; u ostatních tří překážky této nebylo, ale dva z nich mně řekli: mně ten řád nevadí, zámožným církevníkům dají s tím pokoj, těch si velice váží, a do těch ostatních (rozuměj: nezámožných) mně nic není; a třetí z nich, taktéž člověk hmotně neodvislý, děl: ano, máte pravdu, ale když naši evangelíci chtějí být hloupí, ať si jsou, já mám boje proti hlouposti lidské už až po krk. — A tak bylo, jako u Lukáše 14, 18—20.

O všem tom, dotčené právě marné snahy mé vyjímaje, uveřejnil jsem v „Rozhledech" ze dne 8. listopadu 1902 č. 6., referující článek „Evangelický klerikalism na Moravě", jemuž pro jeho závěreční stať, psanou do E-dur, dostalo se od dotčeného již anonyma odpovědi „K obraně týraných", uveřejněné v „Rozhledech" ze dne 22. listopadu 1902, č. 8. (zároveň s mou replikou), odpovědi to ostré, o meritu věci však nikde věcně nepojednávající. Dnes v záležitosti této podávám zde — k vůli úplnosti — ještě následující tři zprávy.

1. Mezi docenty evangelické theologie, jimž zaslal jsem řečenou brožurku, byl též dr. Adolf Bolliger, řádný profesor dogmatiky na universitě v Basileji. Od tohoto obdržel jsem dopis ze dne 20. ledna 1903, jejž zde otiskuji — požádav o potřebné k tomu svolení a obdržev je listem ze dne 27. ledna 1903 — v překladu i prvopise: „Basilej, 20. I. 1903. — Velectěný pane! Onehdy četl jsem Vaši brožurku ‚Evangelischer

realistický žurnalista popisuje takto: „Nelze-li žádného z uvedených druhů polemiky s výhodou užíti, odporučuje se jakožto obzvláště výhodný způsob: mlčet, absolutně mlčet — tot species číslo páté."

Klerikalismus in M.'. Ve všem podstatném s Vámi souhlasím. Jen napořád vesele a udatně bojovat dále! Takoví protivníci nepadnou na první ránu a též ne na druhou a třetí. — Maličkost: Lutherův překlad: ἔλεγξον αὐτόν = ‚strafe ihn' je zcela správný; značí to v řeči Lutherově přesně tolik, jako ‚vytkni mu přečin jeho!'. Materiellně nemám, co bych proti výkladu Vašemu str. 12—14 závažného namítal. Bůh s Vámi! — A. Bollinger prof." — (Originál zní: „Basel 20. I. 1903. — Hochgeehrter Herr! Ich habe jüngst Ihre Broschüre ‚Evangelischer Klerikalismus in M.' gelesen. In allem Wesentlichen stimme ich Ihnen bei. Nur immer fröhlich und tapfer weiter gekämpft. Solche Gegner fallen nicht auf den ersten und auch nicht auf den zweiten und dritten Streich. — Eine Kleinigkeit: Luthers Übersetzung des ἔλεγξον αὐτόν = ‚strafe ihn' ist ganz recht; es heisst in Luthers Sprache genau so viel wie ‚rücke ihm sein Vergehen vor!' Materiell habe ich gegen Ihre Darlegung S. 12—14 nichts Erhebliches einzuwenden. Gott mit Ihnen! — A. Bolliger Prof.)"

2. Podaná ministerstvu kultu mnou žádost, aby zrušeno bylo schválení, dané vrchní církevní radou kázeňskému řádu moravskému, byla dle doručeného mně výměru okresního úřadu magistrátního pro II. okres vídeňský ze dne 13. června 1903, č. 49.544/03 odmítnuta výměrem ministerstva kultu ze dne 22. května 1903 č. 13462 („ . . keine Veranlassung fand, eine Verfügung zu treffen.") Tím jest věc tato — jelikož, maje řádné bydliště své mimo Moravu, nejsem k stížnosti (k říšskému soudu jdoucí) legitimován — vyřízena; snad jen prozatím, jelikož není vyloučeno: *a*) že najde se snad přece někdo, kdo kdykoli — není tu totiž žádné lhůty promlčecí, poněvadž jedná se o věc práva veřejného a nikoli soukromého — podá k ministerstvu kultu a po případě pak dále k říšskému soudu stížnost proti zavedení kázeňského řádu toho, jímž na Moravě zrušena evangelická svoboda svědomí evangelíků reformovaných a evangeličtí duchovní reformovaní proměněni v kněze; — a *b*) že řádným bydlištěm mým stane se Morava.

3. O článku mém „Evangelický klerikalism na Moravě" z r. 1901, týkajícím se věci pro evangelíky tak velice důležité, stala se v „Čase" zmínka: *a*) v čísle 88 ze dne 30. března 1902, kde profesor Masaryk v článku „Rozhled církevním životem v roce 1901" praví (str. 1): „‚Rozhledy' (1901 č. 2. násl.) přinesly stať K. Rohana: Evangelický klerikalism na Moravě. Pan Rohan vyslovuje se proti zavedení kázně, dokládaje se Písma a protestanského subjektivismu náboženského. Nemyslím, že věc takto se dá projednávat; ani Písmo, ani subjektivism tu nerozhodují. Kázeň smí si zavést každá církev, jako každý spolek jiný." (Dle církevního zákona evangelického, ř. z. č. 4 ex 1892, smí v Rakousku v té které superintendenci, na př. moravské, církevní kázeň zavedena býti jen kázeňským řádem, schváleným vrchní církevní radou — § 150, a tato smí schváliti

jen takový řád, jenž není v odporu ani se zákonem církevním ani s některým zákonem státním — § 112, 3.) „Otažte se jen, j a k o u“ (arcif!) „kázeň a pomůže-li dnes. (Pan Rohan užívá slova: klerikalism v jiném“ — (původním a základním) — „smysle, než se ho obyčejně užívá: mluvíváme o klerikalismu jakožto zneužívání náboženství“ — pomocí moci kněžů nad laiky — „k cílům světským, hlavně socialně politickým)“. — a pak *b*) v čísle 115 ze dne 27. dubna 1902 — (když jsem byl totiž profesora Masaryka, chystajícího se tehdy na cesty do Ameriky, listem požádal, aby na uveřejnění odpovědi proti jeho vývodům, zaslané mnou redakci „Času“, laskavě došlápnul) — v redakční poznámce k závěreční stati dotčeného článku dra Masaryka (str. 2): „K slovům prof. Masaryka o článku páně Rohanově v R o z h l e d e c h napsal nám pan K. Rohan 10. dubna delší objasnění, z něhož vyjímáme: ‚Na základě těchto řádků musí každý, kdo pojednání mého nečetl, pokládati ža to, že vyslovil jsem se proti zavedení kázně vůbec. Ale já v pojednání svém zabývám se toliko a pouze kázeňským řádem, jenž zaveden byl předešlého roku v evangelické církvi helvetského vyznání na Moravě, když ho byla vrchní církevní rada — patrně z nedopatření — schválila. A ani tento řád nezatracuji celý, nýbrž žádám, aby zrušena byla jen ona ustanovení jeho, která — jako na př. ušní nucená zpověd, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských, vylučování od svátostí a z církve — v odporu jsou s ustanoveními Písma, zákona církevního, základního zákona státního o všeobecných právích občanů státních a zákona trestního. Proti ustanovením, která neodporují ani Písmu, ani řečeným zákonům, nenamítám ničeho. Ostatní řádky vyžadovaly by“ — (a proto je, rozumí se, dle hesla svého „S pravdou ven“ neuveřejňujeme) — „odpovědi prof. Masaryka, ale k takové kontroversi je teď chvíle nevhodná, když prof. Masaryk není už v Čechách.“ A od té doby, rozumí se, nic. — Je to jako s těmi kaplany, z nichž jeden ještě v ranním čísle „Nár. Listů“ ze dne 15. listopadu tohoto roku 1903 domáhá se slíbeného prof. Masarykem v „Čase“ ze dne 5. února roku 1902, čís. 35 (str. 4) čtenářům důkazu, že je nesprávna zpráva v „Katolických Listech“ ze dne 28. ledna 1902, č. 27, o rozmluvě dvou kaplanů s prof. Masarykem („Do jednotlivých věcí se teď nemohu pustit, protože by stručná formulace nestačila“ (stačila by úplně!); „doufám že za nedlouho o otázce náboženské budu moci podat práce soustavnější. Zatím“ — (a to je to hlavní!) — „prosím ty, kterým jde o věc, aby referátu v „Katol. Listech“ nepovažovali za úplný a přesný výraz mých názorů . . “ Co nelze vyvrátiti totiž, vůdcové realistů našich vyvracejí na úvěr, směnkami splatnými k sv. Později, a realistickým čtenářům „Času“ to i přes jejich známou, přihlášením se ku straně realistické nabytou kritickost úplně dostačí; neboť čtouce cos takového, bezděky, vědouce totiž, že výroky realistů zakládají se vždy jen a pouze na ob-

jektivní, nezvratné pravdě, sobě praví: „Škoda, že ti naši pohlaváři nemají dost času, všechno by to rozšlapali na máčku. Avšak — abych kupecké užil tu mluvy — reputaci firmy, najmě firmy realistické, společníky jejími za jedinou solidní vykřikované a šířící po vlastech českých „mravnost" nejen obyčejnou, nýbrž i tu „v y š ší morálku protestantskou" dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic, valně neslouží, vydávati směnky z nouze a vydané nechati tak dlouho -- nezaplaceny.

A teď vizme, co na dotčené vyzvání, aby ve příčině klerikalismu evangelického „Čas" zabýval se především vývody mými, odpověděl dr. Herben („Čas" ze dne 15. srpna č. 222., str. 2.): „Náhodou pan Mrštík uvedl ještě jeden doklad pro evangelický klerikalism; dovolává se totiž ve svém zaslánu 8. srpna článků pana Karla Rohana v loňských Rozhledech. Ten dokazoval" (1901) „na některých případech církevní kázně, že jsou klerikální, a prý věcně nebylo z toho vyvráceno nic. Já soudím" — rozumí se — „naopak, anonymus, jenž odpovídal panu Rohanovi, vyvrátil všechno. Rozbor tohoto thematu — o církevní kázni — rozvedl by příliš na široko naši diskusi —" (to není již ani směnka z nouze, nýbrž přihlášení konkursu!) — „a" (následující podtrhuji já) „v o b e c e n s t v u n e n í d o s t p ř í p r a v y p r o p o c h o p e n í v ě c i, proto zůstanu jen při tom, co pan Mrštík sám tvrdí. Vždyť také jeho úsudek o „Čase« napsán byl před článkem Rohanovým a „Čas" se nikdy církevní kázní nezabýval ani pro ani contra." — V článku mém „Evangelický klerikalism na Moravě" jedná se v přední řadě o jeden z fundamentálních rozdílů mezi učením evangelickým a učením katolickým, totiž *a*) o to, že — jak již bylo řečeno — evangelický duchovní, jsa pouze primus inter pares nemá žádné vlády ani soudcovské moci nad evangelíky obyčejnými, nemůže rozhřešovati (odpouštěti anebo neodpouštěti) hříchy, není ani zástupcem Boha, ani prostředníkem mezi Bohem a ostatními evangelíky, ani přímluvčím těchto u Boha, aneb zkrátka řečeno: není k n ě z e m, jimž dle učení katolického j e s t duchovní katolický; — a pak *b*) o to, že kázeňským řádem, zavedeným r. 1901 v církvi evangelické helv. vyznání na Moravě helvetští duchovní moravští přeměněni v k n ě z e, a tím v naprostém odporu s Písmem zavedena hierarchie (vláda kněží nad laiky) a zrušena evangelická svoboda svědomí, za kterou upálen byl Jan Hus. A tu lidé, kteří otázku náboženskou prohlašují — z tajných a veškerému ostatnímu světu neznámých důvodů — za nejdůležitější ze všech otázek českých a c h t ě j í o b r a c e t i č e s k ý l i d k a t o l i c k ý p r á v ě n a v í r u e v a n g e l i c k o u, praví, že „v o b e c e n s t v u n e n í d o s t p ř í p r a v y p r o p o c h o p e n í v ě c i", jako křišťál průhledné. A to jsou zároveň lidé, jejichž vlastností nejvíce vynikající jest — dle vlastního jejich tvrzení — vědecké všech věcí promyšlování a věcné na vše nazírání. —

Avšak, abych konečně skončil.

Konec stati, o které jsem podotknul, že byla psána do E-dur, zněl takto: „Když v temnotách žaláře kostnického před smrtí svou Hus tesklivě rozjímal o příštích osudech vzdálené vlasti své a stoupenců svých, tu jako u vidění zřel milovanou vlast a drahý národ svůj v krvavých bojích a ve strastech krutých, a úzkost veliká svírala duši jeho. Ano, magistře, veškeré obavy tvé se splnily, a národu tvému vyprázdniti bylo číši hořkosti až do krůpěje poslední. Avšak ani ve chvíli nejtesknější nepřišlo ti — trvám — v mysli, že by někdy bylo věcí možnou, aby lidé čeští, počítající se k vyznavačům tvým katexochen, jali se tvůj lid český, a tudíž dvojím bratrem jim jsoucí, jařmiti z novu ve jho kněžské, rovněž — rozumí se — ve jménu božím. Toho dožíti se za půl tisíce let po mučennické smrti Tvé, bylo souzeno nám nynějším, a to právě od těch Čechů, kteří všem nám ostatním vytýkají, že památku Tvou ctíme jen ve smyslu světském a nikoli „v duchu a pravdě.“ A tu odpusť! Ty byl jsi pouze upálen — (a to němou tváří državu svou proti tobě hájící, o níž sám jsi děl: Odpusť jim, neboť nevědí, co činí!); avšak ani ponětí jsi neměl, a nemohl jsi míti, o nezměrné ošklivosti pocitu, jímž Čecha a člověka o troše lásky k bližnímu a vychovaného v čistém učení Tvém naplňuje počínání několika — dobře, co činí, vědoucích — pastýřů duchovních, kteří, nadarmo berouce při každé příležitosti i jméno tvé, ctí tebe „v duchu a v pravdě“ tímto svým, hlavní dílo tvé prznícím kázeňským řádem moravským, vší lásky k bližnímu postrádajícím výronem panovačnosti, Písmu a učení tvému naprosto odporující a na věky věkův zlořečené.“ A opět — dodávám dnes — někteří jiní z nich, chvástajíce se morálkou lidu tvého, nad morálku ostatních křesťanů prý vyvýšenou, spolu s některými z oněch Čechů, kteří chvástají se rozumem, nad rozum všech Čechů ostatních taktéž prý vyvýšeným, chystají se a kážou lidu tvému šířiti učení tvé mezi ostatním lidem českým ku větší slávě i jména tvého, jimi i zde zneužívaného, tak počínajíce si přes to, že v době přítomné zamýšlené šíření učení tvého, kýžené najmě těmi, kdož vší mocí usilují o zabrání vlastí českých odvěkým dobrodincem národa českého, bylo by kletou třikráte prací pro dobrodince toho a tudíž v naprostém odporu i s požehnaným usilováním tvým o vymanění lidu českého z područí Němců tehdejších. V těchto koncích, nevýslovně smutných, octnul se, magistře, půl tisíce let po smrti tvé, milovaný tebou vřele národ tvůj. Co, tážu se tě, zbývá ještě z toho, co cílem bylo neochvějných snah tvých, jež zaplatil jsi i životem svým? A dále co bude, nikdo neví, a věci stojí tak, že nezbývá, než vroucně žádati, aby pravdou bylo, že tito stoupencové tvoji nevěděli dosud, co činí, a aby ve příčině této ojedinělou zůstala ta veliká dávka hořkosti, již počínáním svým vmísili nám ostatním v radost, že konečně položen národem českým základní kámen k pomníku tvému. —

V zájmu pravdivosti historické jest třeba, aby položený

k pomníku Husovu kámen základní byl otevřen a k pamětným listinám, v něm již uloženým, vloženy byly ještě tyto: 1. kázeňský řád reformované církve moravské z roku 1901 (jejž v ověřeném ex offo opise dodá reformovaný superintendent moravský); — 2. pojednání mé „Evangelický klerikalism na Moravě" (dodám já); — 3. útočný článek „Národních Listů" ze dne 12. července 1903 (dodá redakce „Nár. Listů"); — 4. uveřejněný v „Grazer Volksblattu" list Duškův, žádající německé peníze na českou práci pro krále pruského (dodám já); — 5. uveřejněná v „Čase" Duškova frivolní obrana listu toho; — 6. uveřejněné v „Čase" Osvědčení presbyterstev proti „Národním Listům"; — 7. uveřejněné v „Čase" Prohlášení protestní schůze podřipských evangelíků v Krábčicích; — 8. uveřejněná v „Čase" zpráva o té »vyšší morálce protestantské dp. Trnky, evangelického faráře z Lipkovic: — 9. památný článek »Souboj Nár. Listů s českými evangelíky", jejž v „Čase" uveřejnili „Čeští evangelíci" (5—9 dodá redakce „Času"); — a 10. vydané v Praze 1903 pod názvem „Tedy Husnadarmo umřel?!" strašné Tohuvabohu, jež »při slavnosti Husově v Praze na Žofíně 4. července 1903 přednesl Ferd. Císař*); (dodá Spolek Komenského), — aby totiž na pravém místě uložena byla pro dalekou budoucnost authentická zpráva: *a*) jak hanebně nakládáno a sice na podnět několika helvetských duchovních moravských, s evangelickou svobodou svědomí evangelíků helvetského vyznání na Moravě; — pak *b*) jak nezměr-

*) Jak pestrá to — čeho, nesnadno říci — směsice, jde s dostatek na jevo již z následujícího, co do úplnosti negarantovaného seznamu upotřebených v ní jmen: Hus, Kristus, Šavel, Eliáš, Izrael, Mojžíš, Bál, Jehova, Ahasver, Jeroným, Jozue, Kálef, Žižka, Prokop, Jezábel, Nábot, Jehu, Komenský, Hraba („sionský básník"), Tomáš Didimus (učedlník Kristův), Jan z Nepomuku, Ebenhoch (hornorakouský poslanec zemský), Jidáš, Mydlář (kat. 1621), Jung (redaktor „Času"), Brynych, Hay (biskup), Fabius Cunctator, Alfred Meissner, Kollár, dr. Kalandra, Jozífek, A. Denis, Konrád z Waldhausenu, Milič z Kroměříže, Matěj z Janova, Šlik, Vokáč, Machar, Úprka, Jan Křtitel, Viklif, Luther, Valdenští (nynější), Lessing (malíř), Lenz, Hlavinka, Palacký, Tomek, Polykarp, Petr (učedlník Kristův), Nikodém, Galilei, Josef Arimatejský, Masaryk, Karafiát (farář), Lustr (farář), Kolumbus, Růže Sáronská, Svarcenberk (kardinál), Havlíček, Parnell, Irčané, Gladstone, Herrnhuté, Sladkovský, dr. Herben, Rieger, Lechler, Samaritánka, Jokl (pravopisec), dr. Z. Winter (dějepisec), Rokycana, Jiřík Poděbrad, Bucer (reformátor), dr. Drtina, Lueger (nynější starosta vídeňský). Kašpar Hauser (bavorský nalezenec), Göthe, Faust, Jan Rokyta, Savanarola, Kalvín, Knox, Melanchton, Štěkna, rytíř z Chlumu, Augusta, Blahoslav, Paleček, Tolstoj, Ruskin, Carlyle, F. V. Krejčí, Dreyfus (francouzský), Drozd (svatováclavský), Jan XXIII, Björnson, Sisyfové, Tantalové, Amiel, Zikmund (císař), Adam (rájský), Muhamed, Maeterlinck, Eddison, Walter Scott, Pythagoras, Taine, Voltaire, Jungmann, Žilka (farář), Gončarov, Oblomov. Burové, Filistín, Sheldon, Rekové, Filip (apoštol), Herodes, Pilát (Pontský) a Tocqueville — tak že já pohřešuji zde jen ještě jména asi tato: Buddha, Julian Apostata, Dostojevský, Maxim Gorký, Pius IX., Bosco, Cagliostro a Philippus Aureolus Paracelsus Theophrastus Bombastus. — Jak důkladně byl tu nepochopen a zároveň i neláskou znehodnocen slavný okamžik!

nou zjevila se domýšlivost evangelická vůči katolíkům; a *c*) jak snažně horleno moderními stoupenci Husovými o českou práci pro krále pruského, vše to — k d i v n é Mistra Jana oslavě — právě v době kladení základního kamene k pomníku jeho. —

Řádky tyto — za jejichž uveřejnění, neohrožené vzhledem k obsahu i k r o z s a h u jejich, redakci „Rozhledů" srdečný vzdávám dík — napsal jsem, aby nikdo z evangelíků českých, nynějších i budoucích, nikdy nesměl říci, že ve příčině evangelicko-české práce pro krále pruského nebylo dosti důkladně varováno, a z celé duše své přeju si v zájmu všech evangelíků českých a celého národa českého, moderní stoupence Husovy — rozumí se — *ne*vyjímaje, aby řádky tyto nebyly psány nadarmo.*) —

Ve Vídni, dne 2. prosince 1903.

Karel Rohan.

Vasyl Stefanyk.**)

Ze studií o ukrajinské novele.

Podzimní plískanice. Nebe visí nad zemí jako rozmoklá kalužina. Mží. Vše je od deště špinavé a kluzké. Jasné barvy mizí a všechno splývá v jediný, šedý, ponurý ton. Svět halí se v jakousi matnou záclonu. Pouze vítr zmítá křovinami a vrány bijí křidloma a krákají. Onen sedlák, který tam uprostřed úzkých niv zorává svou líchu, neviděl po celý týden lidské bytosti. Když ráno s pluhem opouští domov, vše ještě spí, a nikdo již nebdí, když s pozdním večerem domů vrací se. Nejí, neodpočívá — musí vykonati svou práci, proto že se opozdil. Křečovitě svírá kleče a brázdí pluhem černou půdu jako by brázdil veslem vodu sem a tam, sem a tam. Neustále. Čím více brázd, tím méně sil, tím větší únava, tím strašlivější nuda. A z těch brázd ovívá ho hrobový chlad a déšť snad ho chce rozmočiti jako mrvu. Jen trochu slunce! Jen malý štítek jasného blankytu! Odhodí na chvíli pluh a vyběhne na návrší. Odtud otevírá se širý pohled na několik vesnic a město. Vypíná šiji, stápí zrak ve vzduchu — leč nic! Kolkolem jen mlhy, déšť a chmury tak temné a husté, že i myšlenky odrážejí se od nich jako od hradeb. Usedá tedy, zatíná zuby a myšlenka vrývá své drápy v jeho duši. Rozrývá a drásá ji jako přischlou ránu a opijí se rozkoší vlastního bolu . .

---

*) Článek „M o d e r n í s t o u p e n c i H u s o v i" vyjde ve zvláštním otisku, ve kterém bude také připojen důkaz plagiátu na str. 422 uvedeného.

**) Bohdan Lepkyj, autor této studie, rusínský básník, novelista a kritik. Té doby je lektorem ukrajinského jazyka na Jagellonské universitě v Krakově. Z prací jeho zasluhují zmínky: z beletristických „Z žytia" (Ze života), „Z sela" (Z vesnice), „Ščaslyva hodyna"); z lyriky „Stričky" (Oprátky), „Lystky paduť" (Padá listí), a nejnovější „Osiň" (Jeseň).

Toť Vasyl Stefanyk. Narodil se r. 1871 v Rusově (okres Sniatyn). Navštěvoval školy v Kolomyi a Drohobyči. Studie universitní konal v Krakově. Potom usadil se na otcovské půdě v rodné své vsi.

První sbírku novel vydal Stefanyk v Černovicích r. 1899 pod názvem »Sina knižečka (Modrá knížka). Nadpis spíše by měl zníti »Černá knížka,« neboť skupeno tu několík (15) tak černých a ponurých obrazů ze selského života, že nelze jich čísti bez vzrušení a hrůzy. Řítí se před námi stará budova ozdobená ornamentem naší fantasie a na místě ní zeje propast temná, bezedná, dýšící bolem, zoufalstvím a malátností. Zmocňuje se nás strach a svědomí činí nám výčitky, že jsme se dívali a neviděli.

První, titulní obrázek líčí sedláka, který prodal otcovskou půdu, vzal si u představeného modrou čeledínskou knížku a teď sedí zpit a vypravuje o svém loučení s rodnou chatou: »Políbil jsem práh a již jdu: Vycházím na dvůr a les šumí a mluví ke mně: »Vrať se Antoníne — povídá — do své chaty vrať se! Jdu.. A okna v pláč. Pláčou jako malé děti. Les chlácholí je a ona jen slzí a slzí. Kéž by mým úhlavním nepřátelům bylo tak lehko zemříti, jako mně opustiti rodnou svou chalupu«.

Je to moment z velikého dramatu, jemuž říkáme »proletarisace sedláka«. Stefanyk vrací se k němu ještě několikráte. Jest jím zřejmě zaujat a děsí se toho problému. Domníval-li by se někdo, že v jeho díle nalezne genesi tohoto problému sociálního, nebo jeho vysvětlení, příčiny a následky, nebo osobní názory autorovy anebo dokonce snad i účinný lék, dožije se trpkého sklamání. Spatří pouze fakt kreslený živými, přesnými a pravdivými barvami, bez úvah retrospektivních a bez toulek v budoucno, slovem najde umění, nikoliv tendenci, drama, a ne novinářský článek přioděný beletristickým rouchem. Líčení selské duše v boji s osudem, který usiluje vyrvati jí vše, s čím srostla, v co se vžila, co si oblíbila a co miluje na věky — toť vše. A není to dosti? V druhém obraze líčí autor chvíli, kdy otec odváží syna k vojsku a matka, příbuzné a známí vyprovázejí je až k lesu. Ze světnice vycházejí lidé zamlklí, jako od lože umírajícího. Za nimi jde mladý čeledín s ostříhanými vlasy. Všichni hledí na něho. »A zdálo se jim, že ta hlava sletí s ramen a zakutálí se kamsi daleko v cesty císaře, kdes v daleku, tam již blízko slunce, tam spadne a utone.« Mijeli les. Listí postlalo cesty. Svinulo se v měděné člunky, aby odplulo s podzimními vodami za odvedeným. Za lesem se rozloučili. Otec se synem usedli na vůz. Matka rukama chopila se kol, ale byla mocí odervána.. V noci seděla na dvoře a plakala: »odkud tě mám očekávat, můj synu, kde tě mám vyhlížet?« Dcery potěšovaly ji jako žežulky. Nad nimi klenulo se nebe a hvězdy mihotaly se jako zlaté květy na kovové pláni.

Následující novelka jest jakoby pokračováním předešlé. Otec jede na pohřeb synovi, který ve městě u vojska spáchal

sebevraždu. Vlak letí do dálky a on sedí v koutku a pláče. „Škoda, že jsi tak urostl jako dubový peň. Čeho jsi se chopil, v ruce ti hořelo. Měl jsem Ti raději utnout jednu ruku, dokud jsi byl maličký“ A vlak uhání. V umrlčí komoře na velké bílé desce ležel Mikuláš. Pěkné vlasy stápěly se v krvi. Temeno hlavy odletělo jako skořepina. Otec padl na kolena a modlil se. Celoval nohy jedináčkovy a bil hlavou o dlažbu. „Ach dítě! Chystali jsme se na svatbu i hudbu jsme objednali a ty zatím ubožátko — odešel jsi od nás“. — Se slzami oblékal syna do hrobu. I bílou vyšívanou košili a klobouk s pávími pery dal mu. A syn ležel na bílé mramorové desce důstojný a krásný, jakoby se na otce usmíval.

Zdálo se, že po novelách a vojenských písních Feďkovičových nelze napsati již nic nového v tomto námětu. Stefanyk však dokázal, že není starých themat, že jest jen potřeba nového talentu. Ten otec ve svém bolu je přece právě tak ohromný jako socha Nioby nebo jako Priamos nad mrtvolou Hektorovou. Hrůzou jímaly mne vojenské obrazy Vereščaginovy a poděsily mne některé episody Tolstojovy „Vojny a míru“, ale nic mne tak hluboko nevzrušilo, jako ta malá novelka. Tak prostá, tak jednoduše vypravovaná a tak lidská!

Je to jeden z hlavních rysů Stefanykových, že dovede jednoduché náměty zpracovávati s nezvyklou silou a vyvolávati jimi tak neobvyklý dojem. Tu dcerka dlouhý čas postonává a chudí rodiče, zničení strastmi a výdajemi, ptají se jí prostě, kdy zemře, kdy osvobodí je od útrap a kdy polehčí strádání; tam zase stařena samotna v chatě umírá, když všichni odešli za polní prací. Není tu nikoho, kdo by jí podal vody. Toliko mouchy hlídají stařenku a děsí ji strašné příšery ďáblů a zelených jezdců na červených koních. Chata v tu chvíli vypadá jako zakletá jeskyně, v níž velká hříšnice odpykává nadlidskými mukami, nebo ten otec, topící vlastní děti (Novina str. 117), jak ten je hrozný a tragický. Leč co si měl počíti? Žena mu porodila dvě děti a zemřela. Robátka vyzáblá a bídná, že strašno na ně pohleděti, seděla na peci. Zdálo se, že jen jejich čtvero očí je těžištěm poutajícím je k zemi, těžištěm, bez něhož by ostatní tělo bylo větrem odváto jako chmýří. Posléze nebylo ani sousta chleba. Otec vzal děti a šel s nimi k řece. Mladší utopil, starší vyprosilo si život. Ukázal mu cestu ku vsi, dal mu hůl, aby mohlo jí psy odhánět a sám se šel udat k soudu. V novelce té je několik míst, v nichž projevuje se neobyčejná schopnost, s jakou dovede Stefanyk vnikati do nejtajnějších hlubin mužíkovy duše. Hle, jak líčí vznik zločinu:

Otec spatřil jednou vychrtlé, bledé děti, sedící na peci a pomyslil si: „Mrtvoly“ — a tak se té myšlenky zalekl, že pot na něm vyvstal. Cítil, jako by se mu těžký balvan na prsa svalil. Děvčata žvýkala chléb a on klesl na zem a modlil se, ale přece stále ho cosi nutilo, aby na ně hleděl a myslil si: „mrtvoly“. Mnoho dnů neměl v chatě stání. Toulal se od sou-

seda k sousedovi, jež si vypravovali, že ho svírá nějaký těžký žal. Zesinal, oči mu vpadly tak, jako by se již na svět nedívaly, jen na ten balvan, tísnící jeho hruď . . .

Nebo chvíle po zločinu. Vykasal spodky, chtěje přejít přes řeku, kudy vedla cesta k městu. Vstupil do vody až po kotníky a zachvěl se. „Ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého. Amen. Otče náš, jenž jsi . . .“ Vrátil se a šel. Nebo scéna s holí.

Jest to skutečně, jak řekl jeden z kritiků, „tanec nad propastí“. Tou propastí je duše lidská.

Těžko podávati obsah všech novel, jak za sebou jdou, je to tím obtížnější, poněvadž i nejlepší obsah byl by pouhou mrtvou kostrou; raději přihlédněmež k jedné (Osiň), jež tvoří jakousi synthesu celé sbírky.

P. d.

Literatura, umění, věda.

Duše Japonska od prof. *J. Nitobé*. S titul. kresbou a ornamentacemi Sančí Ogawa. (Nákl. J. Pelcla, K 1·—) — Feudalism skončil se v Japonsku teprve před 3 desetiletími. Kniha prof. Nitobé jedná vlastně o rytířství japonském; titul její jest Bušido, což značí: cesty rytířské, ve volném překladě: předpisy rytířství! Ale ducha a ráz knihy vystihuje český název: Duše Japonska. Nikdo nepřečte tuto knihu, aby si neuvědomil, že se mu dostalo objasnění japonských idejí živých a činných za dnešní doby a japonského života ve svých účincích dnes. Prof. Nitobé je odchovancem universit anglických, (prožil také nějaký čas na pevnině evropské), jest dobře obeznámen ve vědě západní a ve svojí zemi je uznanou autoritou. Vynikaje ostrým zrakem pozorovatelským a bohatou znalostí německé, francouzské a anglické literatury, vyzbrojen úplnou znalostí svého předmětu a velikou delikátností a jemností slohovou, byl zpříma povolán seznámiti nás s duchem své země a svých krajanů. Kniha jedná o ethické soustavě rytířství japonského, o přímosti, spravedlnosti, udatnosti, o duchu odvahy a trpění, lásce k dobru, soucitu s bídou, zdvořilosti, o pravdě a pravdomluvnosti, cti, feudální věrnosti; dále o výchově rytířů, opanování sebe, zřízení samovraždy a msty, o meči Samurajů; o výchově a postavení ženy, o vlivu a budoucnosti bušidy a j. Na stu a několika stránkách zvíme o morálce, náboženství, zřízení a životě Japonců tolik, abychom dovedli chápati význačné postavení národa toho na dálném Východě. Zároveň však jest kniha ta obohacením našeho mravního života, neboť to, co se na př. dozvíme o duchu odvahy, zdvořilosti, opanování sebe a j. bude i pro lidi kultury západní úchvatným vzorem mravní dokonalosti.

K pohádkám choti své Boženy **„O hastrmanovi“** namaloval **K. Schwaiger** hrst obrázků, plných smělé příšernosti a bizarnosti. Tu nejsou pouhé ilustrace, jež mají podporovati a doplňovati text: leckdy se vám zdá opak, jakási podružnost jeho k těmto smělým, v zelenavých a zahnědlých tonech malovaným pohádkovým motivům, bohatým detaily sesilujícími dojem. At octnete se ve vodníkově říši, kde obluda sedí nad svými hrnky s dušičkami či na mostě starožitného města, kde sběhli se lidé ustrašení utopením čeledína, i v reelném i fantastickém světě dovede Schwaiger rozhoditi v charakteristických liniích i koloritu tolik síly, že znovu vábí a láká. *K. D. Mráz.*

Nové knihy. Dějiny. — *Českobrodsko a Černokostelecko.* Díl I. Školství. Péčí a nákl. učitelských spolků „Komenský“ v Čes. Brodě a Čern. Kostelci. Red. F. L. Sál v Poříčanech. — Učitelstvo uvedených okresů stanovilo se vydati všestranný popis a obraz časů minulých i doby přítomné okresů obou. V prvém, sešity 26—27. právě ukončeném díle, popsáno školství. Po krátkém nástinu vývoje čes. školství vůbec pojednáno o školách národních, obec. a měšť, jich rozvoji a vydržování, o škol-

ních domech, učitelstvu, návštěvě školní, výchově, kázni, učeb. předmětech, methodě, knihách a pomůckách a t. d.: o škole nedělní, školách soukromých, opatrovně, pokračovacích školách, zimní hosp. škole v .. Brodě; učitel. spolcích atd Text opatřen více jak 50 obrazy, mapami a diagramy. Bohatý materiál kulturní sebrán štábem sběratelů z archivů školních, farních i vrchnostenských a zpracován jednotlivými autory v článcích. Podobným podnikem jest

Poděbradsko, obraz minulosti i přítomnosti okresu Královéměsteckého, Nymburského a Poděbradského. Vydává učitelstvo a pořádá F. J. Cečetka a F. Brzák. V díle I. zpracovány budou zeměpis. přehled, geologie, flora fauna, zemědělství, archeologie, dějiny kulturní, nábož., místní, místopis, průmysl, obchod, živnosti, sociál. poměry, umělecké památky, lidový život, mapy a přehledy. V II. díle vývoj a dějiny školství a škol, humanita, naše děti, učitelé, rodina a škola. Vyšly posud seš. 1—4., hojně obrazy opatřené.

Slánský Obzor, věstník musejního a lit. spolku Palacký. Roč. XI. Rok 1903. (Za 2 K.) Sborník tento má již dobrou svoji pověst. Každý rok zapisuje pohyb obyvatelstva ve Slaném, rozvoj a události v obci, okres. zastupitelstvu, zeměp. úřadech, školství, peněž. ústavech, spolcích, zaznamenává p o k r o k o v ý r u c h, zdravot. a lidumil. opatření, bezpečnost a j. Vyobrazeny v letoš. sborníku jsou oltář a oltář. obraz, obraz úmrtního lože Bořity Martinice a obraz očistce, jež bývaly v kapli Martinické u sv. Víta v Praze a nyní jsou v klášter. chrámu u sv. Trojice v Slaném. Prvni pol. obzoru zabírají články. K. Scheinpflug píše o Vinařickém jako básníku, Fr. Duras Z memoriální knihy města Muncifaje a Zápisy při ouřadě města M., Fr. Velc Zápisy ve vížkách kostelních a Kde všude na Slánsku straší a strašívalo. —

Dějiny obecní správy král. hlav. města Prahy 1860—1880. Díl I. 1860 až 1870, sv. 1. Red. Vojt. Kraus — Z uložení obec. zastupitelstva vydávají se archivem městským dějiny tyto jakožto pomůcky a prameny pro příštího dějepisce Pražského doby novější. Ve svazku tom sepsány jsou: správa obecní 1860—1870, zastupitelstvo obecní a poměry v něm, obecní řád pražský, úřady obec. a jich orgánové, dobročinné ústavy a živnostenské podniky. Veliký svaz. o 266 str. sdělán byl ze spisů úředních a měst. archivu, z časopisů denních, monografií a příležitostných spisů i dožádáno bylo pokynů součastníků věcí znalých

Jedenáctý valný sjezd česk. učitelstva a přátel školství v Praze od 5. do 9. srpna 1903. Vydáno péčí a nákladem sjezdové komise „Zem. ústř. spolku jednot učitel. v král. eském". Redakcí B. Skály. Za 1 K.

A. Denis: *Čechy po Bílé Hoře*. Seš. 1—3. po 40 h. — *Franť. Palackého*: *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě* dle původ. pramenů k tisku upravil dr. B. Rieger. Seš. po 20 hal. Celé dílo vyjde asi v 97 sešitech. (Bursík a Kohout v Praze.

E Denis: La renaissance tchèque. Extraits de „La Bohéme depuis La Montagne-Blanche". Par H. Hantich, coment. et vocabul. par dr. L. Petr. (F. Topič, 1 K 20 h.).

Československé letopisy musejní. 1903, roč. I. Red. V. V. Jeníček v Čáslavi. Celoročně 6 K.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Dne 28. ledna odmítly uher. obstrukční strany vyzvání Tiszovo, aby do zasedání uher. delegace dovolily skončiti gener, debatu o povolení nováčků. Přece však návrhem Smialovszkého chtěly, aby svolána byla konference zástupců všech stran poslanec. sněmovny uher. říš. sněmu a ta aby se dohodla. jak odklíditi panující v Uhrách zmatky. Návrh ten však zamítla na podnět hr. Tiszy strana vládní. Bude tudíž, jak 28. list. Tisza ohlásil, uher. sněm asi odročen až do skončení porad uher delegace (od 3. února až asi do konce) a pak na pořadu jednání octne se nejprve změna jednacího řádu (sněmovna může zasedati denně jak dlouho chce, i permanentně), pak vyřídí se zákony o odvodu a prozat. rozpočtu, a sněmovna bude rozpuštěna a vypsány volby nové, z nichž za vydatného nátlaku aparátu vládního vyjde obstrukce.

(Ugronovci či frakce Szederkenyiova) hodně ztenčena — nedohodne-li se v čas s Tiszou.

Proti absolutistickému návrhu Derschattovu v delegač. výboru (viz str. 433.) vyšlehl odpor mezi Němci dosti prudký. Derschatta je souzen celou stranou a jeho resoluce, jež měla býti předložena celé delegaci, změněna na resoluci pouhého výboru a schována pod stůl.

Země České. Zdá se, že na pláních královéhradeckých nadchází pro vnitřní politiku českou rok „šestašedesátý". Venkovské voličstvo kloní se posud většinou k hr. Šternberkovi. Když české strany se vzájemně tupí, podezřívají a zrádcují, a noviny si navzájem vytýkají obmezenost a špatnost, není divu, že vliv Prahy klesá a že se daří kandidatuře Šternberkově. Čím více budeme mít stran a časopisů a tudíž čím více „výchovy lidu", tím větší nebezpečí, že jednoho dne dopadnou volby pomocí peněz a hesel — protičesky! Okusíme to už letos „u Sadové!"

Zrada z brusu nová vynalezena na dru Rezkovi. Naříká se, že prý jeho přičiněním nebyl vydán kabinetní list, „jímž se vláda vyzývá provésti veškeré přípravné kroky k legislativnímu zajištění zřízení české university na Moravě." Člověk neví, má-li se smát nebo zlobit. Vždyt to není p r a n i c! „Veškeré přípravné kroky" atd. jsou kus papíru, na němž stojí návrh ministerský: „Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde ich" atd. Více v těch přípravných krocích v e š k e r ý c h není; neboť přijmou-li návrh ten Němci či nepřijmou, vláda nemůže zaručiti! A zamítnutí návrhu jistě by věci neposloužilo. Moudřejší je čekati.

Čekati na moravskou universitu zdá se vůbec nezbytno! Ukázalo se to znovu při projednávání návrhu prof. dra Bráfa. Mladočeši návrh odmítli (výk. výbor lidové strany na Moravě, posl. Pacák v Čáslavi 31. ledna.) Zdá se jim ústupem od Brna, kdež právě a nikde jinde universitu českou míti chtějí ze stanoviska r o v n o p r á v n o s t i. Především však jsou proti návrhu tomu, ježto ukazuje na cestu, jak dostati se z obstrukce! Obstrukci poslanci čeští již zahájivše, opustiti nechtějí, spoléhajíce na tíseň vlády, v níž se octla nutností projednati v parlamentě vyrovnání, celní tarif a obchodní smlouvy. To dobré zajisté návrh Bráfův má, že upozornil alespoň na nedostatky čes. university v Praze!

Okresní soud ve Vyšším Brodě v Čechách výměrem úředním z 5. ledna 1904 přiznal, že ani okresní soudce, ani správce oddělení není mocen češtiny a odkázal civilní rozepři české strany sousednímu okr. soudu v Budějovicích.

Sociální. *Sociální komise,* zřízené v některých městech českých, snaží se, aby vykonaly, co jako poradní orgán mohou vykonati. V Praze dala sociální komise popud, aby zavedena byla daň ze stavenišť a aby zbudován byl v asanační čtvrti dům pro dělníky a maloživnostníky. Oběma projektům dala už městská rada svou sankci. Teď má slovo sbor obecních starších. Prvý projekt sotva narazí na odpor, — finanční stav Prahy není zrovna růžový. Za to nad druhým projektem vznáší se Damoklův meč nevraživosti domácích pánů. Poněvadž jsou to P. T. vlivní voličové, kdo ví, co se nestane. Voličská politika zabila už jeden projekt sociální komise pražské, městské prodejny uhlí. — Sociální komise v Plzni připravuje anketu o bytové otázce. Městská statistická kancelář opatřila materiál ze všech čelnějších měst evropských, kde přikročeno bylo k řešení otázky bytové. V poslední schůzi stalo se také usnesení, domáhati se toho, aby aspoň činže do výše 220 K byla v Plzni osvobozena od činžovního groše. — Od 1. ledna 1904 byla uvedena v život z e m s k á o r g a n i s a c e *sprostředkování práce* v Č e c h á c h. Jak se osvědčuje, nelze té chvíle říci. Ale tolik jest jisto, že dělnictvo nemá k ní valné důvěry. Nebylo jistě dobře, že nová organisace byla jednoduše přilepena na stravovny, které nejsou vybaveny ani náležitými prostředky hmotnými, ani vyškolenými úředníky a zřízenci. Vysloužilému poddůstojníkovi nebo četníkovi jest trh práce španělskou vesnicí, nerku-li pak jeho regulace a ovládání. — Na nedávné valné hromadě Jednoty průmyslníků v Praze jednalo se také o *starobním a invalidním pojišťování dělníků.* Sekretář dr. Auspitzer s uznání hodnou otevřeností řekl, že průmyslníci nebudou na ně platiti. Stálo by ročně

40—50 mil. korun a to jest na průmyslníky mnoho. Starobní zaopatření dělnictva jest prý otázkou solidarity, kterou musejí k dělnictvu projeviti všichni poplatníci. Stanovisko průmyslníků se nedá držeti. Zisk z práce dělníkovy má v první řadě průmyslník — důsledně musí také v první řadě konati povinnosti k dělníkovi, když ten vyčerpal svou sílu ve službách jeho kapitálu. Poplatnici vykonají svou povinnost tím, že poskytne vláda z jejich daní příspěvek na starobní pojišťování dělnictva, ač-li by, jak nedávno nadhodila „Information", nechtěla za tím účelem zavésti zvláštní daň z kartelů. Stanovisko průmyslníků jest diktováno odporem proti sociálnímu zákonodárství. Kdykoli se rakouští průmyslníci sejdou, stěžují si na břemena sociálního zákonodárství nebo naříkají, že toto zákonodárství utlouká zdatnost a soutěživost průmyslové výroby. Ale statistika miliardových sum, které průmyslníci v sousedním Německu zaplatili na nemocenské, úrazové a invalidní pojišťování dělnictva, svědčí, že zdatnost průmyslu a sociální zákonodárství se nejen nevylučují, ale přímo organicky doplňují. Průmysl německý přese všechna břemena sociálního zákonodárství razí si vítězně dráhu na světovém trhu. — Proskočila zpráva, že živnostenský departement v ministerstvu obchodu vyjednával s výrobci sirek, nebylo-li by možno, aby z výroby sirek byl odstraněn *fosfor* a tím dělnictvo uchráněno před smrtí kostikovou. Fabrikanti řekli, že to není možno. V Německu, ve Francii, Švýcarsku, Švédsku jest to možno, v Rakousku nikoli. Musily by se přestavěti továrny, opatřiti nové stroje a to prý by stálo mnoho peněz. Takové argumenty jsou ovšem možné jenom v Rakousku. Přes to bude ministerstvo obchodu vyjednávati dále. Praví se, že vláda chce tuto otázku rozřešiti pouze cestou zákona. Za pořádného tlaku dělnictva byl by úspěch příslušné osnovy v parlamentě nepochybný. — Administrativu rakouskou zaměstnává teď *hlístivost horníků*, která v poslední době vyskytla se v některých revírech severočeských a na Moravě v ostravském. Hlístivost (Wurmkrankheit) jest dílem hlístu měchovce, který přissává se na krevní tělíska a způsobuje chudokrevnost, ochabnutí sil atd. Předpisy proti hlístivosti se teď zrovna rojí. V tom jest rakouská administrativa silná. Zdravotní orgánové tvrdí, že hlístivost byla do Čech a na Moravu zavlečena z Uher. Ale uherský ministerský sekretář Fennyvessy tvrdí v „Soz. Praxis", že jest to hanebná pomluva. Naposled z toho vznikne mezi premiery Tiszou a Körbrem nějaký nový konflikt. — Stávka textilních dělníků *v Krimičově* byla ukončena. Dělnictvo nastoupilo bezpodmínečně práci. Stávkový výbor měl prostředky, aby pokračoval ve stávce, ale stávkokazů den ze dne přibývalo a fabrikanti jevili stále větší neústupnost Nepohnulo jimi ani dobrozdání proslulého hygienika dra Grubra v „Münch. Neuest. Nachrichten", že desítihodinová doba pracovzí pro textilní dělníky jest nezbytným příkazem sociální hygieny. Nezbylo dělnictvu než kousnouti do kyselého jablka kapitulace. V letáku, kterým dělnictvo bylo vyzváno k nastoupení práce, se praví, že by dělnictvo sice mohlo ještě půl roku vydržeti ve stávce, ale že to neučiní, poněvadž by úplně zničilo textilní průmysl v Krimičově a město samo. — V téže době, co textilní dělnictvo v Německu svedlo prudký boj se zaměstnavateli, připravuje se ve Francii úprava pracovních a mezdních poměrů *textilních* cestou parlamentární. Za tou příčinou ustavila se komise, která provede velikou anketu. Vyslechne dělníky, zaměstnavatele, živnostenské soudy, smírčí soudce a tovární inspektory. Předsedou komise jest Gustav Drou. — Senát francouzský přijal osnovu zákona, na které usnesla se poslanecká sněmovna a která zrušovala soukromé kanceláře pro *sprostředkování práce*.

—el.

Redakční. P. *O. Ř.*: Teprve skiza, poznámka! Materiál jest roztaviti a vlíti do určité formy! Ta práce vás ještě čeká. —

Račte si opraviti: Na str. 418 Rozhledů (v čís. 18.) v článku pana Nového ř. 11 shora po slovech „se ztrácí po krátkém toku pod zemí" jest vložiti: „a o potok sloupský . ."

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna narodně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 13. ÚNORA 1904. ČÍSLO 20.

Immanuel Kant.

Sté výročí smrti tohoto muže nastalo 12. února 1904. Jméno jeho je známo všeobecně; ale z učení jeho jsou sotva známy ojedinělé věty, a jejich význam nebývá jasný. V celku představuje se učení Kantovo jako hrozná „německá filosofie“, odporná zdravému rozumu, ale, na štěstí, nyní již — překonaná. Učení to opravdu není myšleno ani podáno popularně, ano příčí se popularisaci svým těžkopádným, scholastickým provedením a velkou vahou těžkého přemýšlení. —

A přece jsou v něm projednány otázky, se kterými zápolí každý myslivý člověk: počátek a konec světa, podstata hmoty, společenství duše a těla; a poslední věci člověka: svoboda vůle, nesmrtelnost duše, jsoucnost boží.

Lidská mysl, obírajíc se od věků těmito neodbytnými otázkami, sestrojuje o nich vědu, a to čistým myšlením, poněvadž otázky ty nenalézají v žádné lidské zkušenosti odpovědi. Tak luští se, pod pláštěm přírodní vědy, záhady světa i života; tak vznikly racionalná theologie a psychologie, jako vědy o bohu a duši, sestrojené z čistých pojmů a ideí mysli. Toto domnělé poznání, přesahující meze vší možné lidské zkušenosti, vystupuje jako věda, zvaná metafysikou.

Avšak takováto věda, při vší své dogmatické despocii, nemá žádné jistoty. Skeptikové, kteří jako nomadi nemilují pevné půdy, snadno převracejí a zlehčují takovou vědu. Největší z nich, David Hume, uvedl v nejistotu lidské poznání vůbec, prokázav psychologickým rozborem, že pojem příčiny, který je přece hlavním vodítkem lidského poznávání, nemá ani základu ve zkušenosti ani důvodu v rozumu. Tím ohrožena sama mathematika, ano, v posledu i mravnost.

Kant, vyburcován Humeovou skepsí z dogmatické dřímoty racionalistické filosofie německé, podjal se úkolu zajistiti lidské poznání proti útokům skepse, vymezením jeho pevných základů a vytýčením hranic, za kterými poznání vůbec není možno. Hlavní otázkou bylo tu; je metafysika vůbec možna

jako theoretická věda? Je možno rozšířiti platně poznání z čistých pojmů rozumu za hranice možné zkušenosti?

Kantovo učení je tedy kritikou poznávání, vyšetřuje jeho základ a vytyčuje meze; je traktatem o methodě, nikoli systemem vědy; neodkrývá velkých pravd, nýbrž má jen tichou zásluhu zabraňovati bludům. Kantova methoda liší se též podstatně od mathematické methody Descartesovy a psychologické methody Lockeovy a Humeovy. Sám nazývá ji methodou transcendentální. Postup této methody jest následující.

Zde jest nad pochybnost jisté poznání: věda Newtonova (mathematika-mechanika-astronomie). Mám-li vyšetřiti pevný základ a vytýčiti meze lidského poznání vůbec, mohu tak učiniti uvedením vědy Newtonovy na podmínky, kterých bylo třeba, aby byla utvořena. Otázka zní tedy: jak je možna věda Newtonova? Podmínky její možnosti jsou podmínkami platného poznání vůbec. Širší otázka jest potom: jaké jsou podmínky možnosti zkušenosti (všeobecně platné, vědecké); jak je zkušenost možna?

Podmínky, za kterých je zkušenost (všeobecně platná, vědecká) možna, jsou dle vyšetření Kantova dvojí; první jsou smyslové dojmy, odpovídající „tomu realnému venku"; druhé však podává poznávající subjekt sám. Tyto subjektu náležité podmínky jsou všeobecné a nutné ve vší lidské zkušenosti; nenáležejí jen jednomu individualnímu subjektu, nýbrž poznávajícímu subjektu vůbec (jsou všelidské). Jsou to: prostor a čas jakožto formy smyslnosti, dle kterých poznávající subjekt pořádá smyslné dojmy (pocity); dále jsou to „kategorie" rozumu: substance trvá ve všech změnách, každá změna má příčinu, a j. Dle těchto kategorií sestrojuje poznávající subjekt z pocitů předměty.

Předmět zkušenosti je tedy výtvorem poznávajícího subjektu, utvářeným ze smyslných pocitů, podávaných z venku, tvůrčí mocí subjektu, dle pravidel prostoru, času, substance, příčiny. Bez této utvařovací činnosti subjektu byl by jen chaos pocitů. Kategorie rozumu jsou pravidla, normy, postulaty, které si dává poznávající subjekt sám s úkolem: utvořiti předmětnou zkušenost. V tomto smyslu jsou pravidla ta a priori, jakožto podmínky možnosti předmětné (vědecké) zkušenosti. Kantovo a priori možno zváti transcendentalním (zkušenost podmiňujícím), oproti psychologickému nebo historickému a priori, které značí časové prius. Psychologické a historické námitky proti Kantovu a priori chybují se tudíž cíle.

„Poznatky" a priori náležejí sice poznávajícímu subjektu, jsou však přece objektivně platny ve vší zkušenosti, z toho důvodu, že právě jen skrze ně je předmětná zkušenost možna. Tento průkaz objektivné platnosti oněch pojmů rozumových nazývá Kant jejich dedukcí; průkaz netýká se toho, jak pojmy ty vznikly (psychologicky nebo historicky), nýbrž

směřuje ku platné pravdivosti oněch pojmů; nejde tu o quaestio facti, nýbrž o quaestio juris. Tím je vyznačen též rozdíl mezi psychologií poznávání a theorií poznávání (noëtikou), jejímž zakladatelem jest Kant.

Pojmy rozumu mají objektivnou platnost, avšak jen pokud jim smysly podávají obsah. Rozum nemůže se svými kategoriemi překročiti mezí smyslnosti, ježto přece jsou jen principiemi (pravidly) k utvařování předmětů zkušenosti. Čisté pojmy rozumu nestačí k žádnému rozšíření poznání za meze smyslnosti. Pojem „substance", „příčina" a j. jest jen formalním pravidlem k utvařování předmětů ze smyslných pocitů; nemá se mu tudíž přikládati ontologický význam, jako by mu odpovídala nějaká bytost.

Rozum nepřestupuje svými kategoriemi tak snadno mezí smyslnosti; ale idee mysli svádějí ku přelétání těchto hranic. Idea veškerosti nenalezne v žádné možné zkušenosti přiměřeného předmětu, a přece mysl svádí k uznání takového předmětu: vesmíru, nekonečnosti a p. Platný význam těchto ideí jest: vésti rozum až k nejzazším možným mezím zkušenosti. Upotřebení ideí nemá býti konstitutivné, že by jim odpovídaly předměty, nýbrž regulativné, mají vésti zkušenost k úplnosti.

Vyšetření základu a mezí lidského poznání ukazuje tedy: jediný pevný základ platného poznání je zkušenost. Rozum, překročí-li se svými kategoriemi a ideami mysli hranice zkušenosti, zaplete se v klamy a mamy; transcendentní (meze zkušenosti překročující) poznání je člověku nemožné.

Kant provedl methodický obrat ve filosofii: dovodil z díla lidského rozumu (z Newtonovy vědy) jeho tvůrčí moc. Ukázal, že filosofie nemůže postupovati methodou mathematickou, a že i psychologická nebo historická methoda je tu nedostatečna. Jeho transcendentalní methoda vyšetřuje poznání dle jeho principií a směřuje ku průkazu jeho platnosti neboli pravdivosti.

Kant stojí na půdě novodobého, Descartesem počínajícího »idealismu« v tom smyslu, že všechno poznání jest obmezeno na obsah vědomí, tak že i vnější předměty jsou nám známy jen jakožto představy. Ano, Kant jde v tom i dále, že předměty zkušenosti jsou utvářeny od poznávajícího subjektu dle forem smyslnosti a kategorií rozumu, a že z venku dostává se k tomu pouze hrubé látky ve způsobě smyslných pocitů. Z toho následuje, že předměty zkušenosti nejsou »věcmi o sobě«, existujícími v téže formě nezávisle na našich smyslech a našem rozumu, nýbrž že jsou zjevy čehosi vnějšího, podmíněnými spolu naší smyslností a naším rozumem. Můžeme si rozumem mysliti onen vnější základ zjevů, transcendentalní předmět neboli »věc o sobě«; ale pojem ten je pouhé *νοούμενον*, intelligibile, pojem hraničný, vyznačující meze naší smyslnosti. Jaké by byly »věci o sobě«, nezávisle na našich smyslech a

našem rozumu, nevíme, nemůžeme a nepotřebujeme zvěděti, ježto se nám nikdy nenaskytne v naší předmětné zkušenosti žádná »věc o sobě«, nýbrž vždy jen její smyslný zjev. Neženeme-li svých otázek dále, než nám možná zkušenost podává předměty, nenapadne nám ani pátrati po tom, co jest v předmětech našich smyslů o sobě bytujícího.

Přes tento prah ke Kantově filosofii klopýtá se nejčastěji. Mylně vytýká se Kantovi čirý subjektivism, nebo docela — nepoznatelnost předmětů, které přece vidíme a hmatáme! Kant staví empirický realism proti »paralogismu ideality«, dle kterého by byla skutečnost předmětů našich smyslů pochybná; vždyť jeho prvním úkolem bylo prokázati objektivní platnost lidského poznání, a průkaz ten provedl a to právě v mezích možné zkušenosti. Tělesa v prostoru existují právě tak jistě a nepochybně, jako my, kteří je vidíme a hmatáme; zcela jistě existuje »hmota« jakožto předmět smyslů. Ale co by byly tyto předměty, skutečné nad pochybnost v naší zkušenosti, samy o sobě, když si od nich odmyslíme naše smyslové a rozumové formy, to je transcendentalně ideálné, pouhé intelligibile, »věc o sobě« = x. Transcendentalní idealism snáší se zcela dobře s empirickým realismem.

Zajištění platnosti lidského poznání proti námitkám skepse je provedeno za vysokou cenu dvojího velkého obmezení: předně jest vyloučena možnost poznání základu zjevů (předmětné zkušenosti) neboli poznání »věci o sobě«; za druhé, poznání jest obmezeno hranicemi možné smyslné zkušenosti. Metafysika, hledané poznání toho, co bytuje ve zjevech předmětné zkušenosti, nebo toho, co vůbec přesahuje meze této zkušenosti, tak že se nám v ní ani nezjevuje, metafysika jako theoretická spekulativní věda, sestrojená čistým rozumem, není vůbec možná.

Všechny neodbytné nároky lidské mysli na metafysické poznání nemohou dojíti uspokojení žádnou theoretickou vědou. To platí o metafysice přírodovědecké právě tak, jako o filosofické. Klade se otázka počátku a konce světa; a odpovídá se k ní jménem přírodní vědy. Klade se otázka podstaty hmoty; odmyslíme-li si z tohoto předmětu zkušenosti vše, co náleží naší smyslnosti a našemu rozumu, co zbude? Věc o sobě, transcendentalní předmět, intelligibile, jehož bychom nepochopili, i kdyby nám je někdo mohl říci. Chtíti poznávati věci nezávisle na smyslech, nazírat je čistým rozumem, znamená žádat si zcela jiné poznávací schopnosti, než je lidská, takové, o níž nedovedeme ani říci, jaká by měla být a je-li vůbec možná. Klade se otázka společenství mezi duší a tělem, souvislosti mezi psychickým a fysickým. Tělo, nervový ústroj, pojímá se tu jako »věc o sobě«, ač je přece známo jen jako smyslový zjev. Otázka ta znamená vlastně: jak je možný v myslícím

subjektu vnější (prostorový) názor? A na tuto otázku žádný člověk nedá odpovědi.

Přírodozpytci kladou si mnohé takové otázky, staví je za cíl přírodovědeckého badání, kterého má býti dosaženo přesným, objektivným výzkumem fakt. Nepoznávají, že takové otázky jsou povahy noëticko-filosofické, a že jsou dávno projednány kritickou filosofií. Filosofie upadla, z části vlastní vinou, v opovržení u přírodozpytců, ježto si ji představují jako luštění nerozluštitelných záhad světa i života čirou spekulací, s opovržením faktického základu zkušenosti. A ježto sami nejsou držáni disciplinou mysli, přelétají někteří přírodozpytci hranice možné zkušenosti, luští metafysické záhady světa s výrazem hluboké vědy, a vzbuzují tak úsměv právě těch filosofů, kterými tak pohrdají.

Než pozvolna ozývají se mezi přírodozpytci, zvláště mezi biology, hlasy vytýkající nejvyšší potřebu kritiky a theorie poznávání; i odkazují zejmena ke Kantovi. Přijde čas, že nebude pohanou, nýbrž nezbytností pro přírodozpytce, chtějícího spolu mluviti o všeobecných otázkách a cílech své vědy, aby se dobře orientoval v kritické filosofii a v theorii poznání.

Kantova kritika lidského poznávání vyvrací naturalism, totiž všeliká tvrzení, ve jménu přírodní vědy, v otázkách přesahujících meze možné zkušenosti. Naturalista věří, že přírodovědeckým objektivním výzkumem vypátrá se podstata zjevů a rozluští se záhady světa i života; činí nárok na poznání toho transcendentního, kterýž nárok je lidské mysli vůbec přirozený. Pročež jsou naturalisti největšími odpůrci učení Kantova; vyvracejí je po svém způsobu a dokazují možnost poznání transcendentního čistým myšlením (na př. Haeckel; též některé články v Ostwaldových »Annalen der Naturphilosophie«; a mnoho jiných.). Všechny takovéto pře s Kantem o »synthetické soudy a priori« a pod. dokazují jen známou věc, že je těžko pochopiti učení Kantova bez důkladného jeho studia, a snadno vyvraceti vlastní domysly, vydávané za toto učení.

Lidská mysl je stíhána otázkami, kterým nemůže uniknouti, ježto si je sama dle své povahy ukládá, a kterých nemůže rozluštiti, ježto přesahují všechnu její schopnost. Lidská mysl nemůže rozšířiti platně poznání za hranice možné zkušenosti a přece má přirozenou vlohu přelétati tyto hranice, nestačí jí obora zkušenosti. Nejvíce souží se otázkami svobody vůle, nesmrtelnosti duše, jsoucnosti boží. Avšak zájem na těchto otázkách není theoreticko-spekulativní; nejedná se tu tak o vědění, jako spíše o zájem prakticky-mravní: co mám činiti, je-li vůle svobodna, duše nesmrtelna, je-li bůh? Za odpověď na tuto otázku dal by člověk rád i tu tak jistou vědu Newtonovu.

A také Kantovi, synu sedlářovu, počestnému »malému muži«, záleželo na těchto otázkách nejvíce. Kritika čistého

rozumu ukazuje, že v těchto nadsmyslných otázkách není vůbec možna žádná objektivně platná, theoretická věda. Avšak tento negativní výsledek má též svou positivní stránku: vyvrací smělá tvrzení naturalismu, materialismu, fatalismu, atheismu, nevěry i pověry. A tak jsou ony otázky volny rozumnému myšlení v zájmu prakticky-mravním.

Hlavní otázkou je tu svoboda vůle; neboť nemůže býti mravnosti, není-li svobody vůle; tato jest podmínkou mravnosti. Kdyby theoretický rozum dokázal, že princip příčinnosti platí nejen ve zjevech zkušenosti, nýbrž vůbec, nebylo by místa pro svobodu a tudíž ani pro mravnost; vše dálo by se po řetězu příčin a účinů, nutným přírodním mechanismem. Avšak kritika theoretického rozumu dokázala jen tolik, že příčinnost má objektivní platnost o předmětech zkušenosti; ukázala však též, že ty předměty nejsou »věci o sobě«, nýbrž zjevy, podmíněné též formami naší smyslnosti a kategoriemi rozumu. O tom, platí-li příčinnost též o »věcech o sobě« nevyslovila se ona kritika, ježto o těch není žádného theoretického poznání. Následovně jest volno myslit si svobodu v řádu »věcí o sobě«, transcendentalní svobodu; neboť neodporuje to theoretickému rozumu.

Že tato svoboda je skutečná, nemůžeme dokázati theoreticky; ale fakt mravnosti, který známe, poukazuje k její skutečnosti, ježto svoboda je podmínkou mravnosti. Faktem mravnosti je dostatečně zaručena skutečnost svobody, a sní též nesmrtelnost »duše« a jsoucnost boží, ne jako theoretický poznatek, nýbrž jako mravní požadavek.

Fakt mravnosti je ten, že čistá mysl, prostá všech empirických pocitů i citů, určuje vůli ke skutku mravním zákonem, který káže kategorickým imperativem: ty máš! Ukládá povinnost, kterou každý poznává a uznává bez velké zkušenosti a bez velkého intellektu, v rozmanitých příhodách života. Porušení mravní povinnosti je spojeno s citem trestuhodnosti, ano opovržení k sobě samému; splnění mravní povinnosti přináší pouze — vědomí vykonané povinnosti; jakousi negativní spokojenost s sebou samým. Ztratí-li kdo ve hře, může se na sebe mrzeti; kdo však podváděl ve hře, nemůže neopovrhovati sám s sebou, srovná-li se s mravním zákonem, přes potěšení, že naplnil svůj měšec.

Člověk, jako zjev přírodní, je podroben přírodní příčinnosti, avšak zákonem mravním jest účasten svobody řádu intelligibilního, jakožto »bytost o sobě«. Mravní zákon je svatý; člověk je sice nesvatý dost, ale člověčenství v jeho osobě má mu býti svatým. Všeho stvoření možno užívati jako prostředku, jen člověk jest účelem sám o sobě, jakožto subjekt mravního zákona.

Tak povznáší nás jedině prakticky-mravní čistá mysl nad smyslný svět zjevů a poukazuje k nadsmyslnému řádu. Čisté praktické mysli náleží primat nad myslí theore-

ticko-spekulativní. Zájem theoretické mysli směřuje ku poznání předmětů; zájem praktické mysli záleží v určení vůle vzhledem k dokonalému účelu. Všechen zájem je v posledu praktický.

Dvě věci plní mysl vždy novým a rostoucím obdivem a úctou: hvězdnaté nebe nade mnou a mravní zákon ve mně. První představuje mi nepřehledné světy a systemy systemův v bezmezných časích periodického pohybu. Druhý počíná v mé neviditelné bytosti, v mé osobnosti, a staví mne do světa opravdu nekonečného, času a prostoru neznajícího, jen mysli přístupného, se kterým se poznávám nutně spojen. První, pohled na nesčetné světy světů, ničí takořka mou důležitost, jakožto zvířecího stvoření. Druhý však, mravní zákon, povznáší nekonečně mou hodnotu jakožto inteligence, skrze mou osobnost, kterou mi zjevuje život nezávislý na zvířeckosti, ano na celém smyslném světě.

Tak povznesl Kant člověka nad předměty. *F. Mareš.*

Být či nebýt..?

Slíbili jsme při začátku článku p. K. Rohana „Moderní stoupenci Husovi," že otiskneme věcné polemiky, jež nás dojdou. Došla jediná i připojujeme hned k ní odpověď p. K. Rohana. K článku p. Rohanově mimo to došly i mnohé přípisy souhlasné, skoro vesměs od přívrženců strany realistické. I z kruhu prvých „realistických zakladatelův Rozhledů" došel spontaní souhlas s tím, co jsem v Rozhledech v čís 2. na str. 56 dne 10. října 1903, uvedl proti Času ze dne 8. října 1903. *P.*

Pane Rohane! Prosím Vás: Zaražte již! Těch prvních několik kapitol, myslím, že přečetl si každý s chutí. Bylo tam několik dovedných seků a měl jste publikum na své straně. Ale co teď neunavně ze sebe soukáte, to je již nudné. Jako když housenka bource se začne zamotávati do kukle. Z prvu má pozorovatelů dosti, kteří přihlížejí, jakým způsobem si počíná. Ale housenka motá, motá a diváci se ztrácejí jeden po druhém. A když už všichni utekli, ještě housenka motá a motá. Bychom pak zůstali při srovnání: Myslíte, že motáte hedvábí?

Připadáte mně, jako venkovský kaplan ve škole.

»Děti! V pátek nejezte nikdy masa, nebo přijdete do pekla. Děti! Choďte k svaté zpovědi, nebo — Děti! Věřte tomu, čemu církev učí, nebo —« A každé z nich poslouchá a zachovává předpisy a ctí p. pátera a celou svatou církev, dokud se mu odněkud nedostane škvor do ucha: »A což, jest-li není peklo?« A pojednou zmizela bázeň před p. páterem, i před církví, i před jejími předpisy, neboť není pekla.

A tak i Vy jste přišel s peklem-annexí, a tím strašíte své věřící. Hrůza! Vizte, jak jim vstávají vlasy! Vaše důvody, vaše vývody jsou vesměs správny. Vaše logika jest dokonalý řetěz

z nejlepší ocele. Váš traktát jest dílo podivuhodné píle, práce kompilační, síly kombinační; na roveň se mu může postaviti snad jen ono ctihodného svatého otce (jméno jsem zapomněl, odpusťte, snad mně je můžete říci ze svých vý- a zápisků): »Zda-li myš hostii pozřevší, též milosti boží účastnou se stává?« Zkrátka ve všem máte pravdu. Ale, pane Rohane, což jestli není pekla? Pak ti, co přestali věřiti, začnou bez bázně, a snad i s chutí si pochutnávati na berlínských párcích! A jak jim to zakážete?

Dovolte, bych si trochu na vaše peklo posvítil. Představme si tedy, že se otevřelo: anexe jest faktum. (Či jste tak orthodoxní, že i pouhé pomyšlení prohlašujete za hřích?) Nuž! Zhřešme tedy! Představme si, že peklo je tady.

A teď mně řeknete, v jakém ohni morálního a fysického utrpení se smažiti bude jedenkaždý z těch smrtelníků, kteří za živa měli právo v tom krásném, českém ráji v potu tváři chléb svůj vydělávati? Tam směli platiti říšské daně, zemské daně, přirážky, národní daně, směli státi ve špalíru, když přijela »vysoce postavená osoba«, směli sloužiti tři roky na vojně, směli obětovati životy, tam, kde jim bylo poručeno, směli si dáti sfendovati statek, když už neměli čím platiti — a teď bude veta po těch krásných časech!? A ubohá česká inteligence! Jak ta bude zasažena ve svém národním bytí a snažení! Hlavně úřednictvo. Úřední čeština bude ovšem ihned zakázána«. Kdyby se někdo odvážil po česku otevříti hubu na př.: »Pane Ďulaj, dou do buchhaltunku a řeknou tam, že ta pòsta numero eins je falešně zabuchovaná, že to s formerkem neštimuje«, tak si hned přivolá disciplinárku na krk. A i na ostatní přijde řada. Český nábytek bude spálen, český salon bude vydrancován, české listy jako: Fliegende Blätter, Über Land und Meer, Gartenlaube, Pikantes Witzblatt, budou zakázány. České železnice budou rozmetány. Ursulinenkloster, jediný vychovávací ústav českých žen »z lepší třídy«, bude zavřen. Naše národní vojsko bude zdecimováno. Důstojníci se budou museti přihlásiti k německé obcovací řeči, a budou přeloženi šmahem do pohraničných míst à la Forbach, s tím pekelným úmyslem, aby tam podlehli demoralisaci. České velení bude okamžitě zrušeno. Záložníci budou nuceni se hlásiti slovem »hier«. Vyšší naší hierarchii bude pod ztrátou hodnosti zakázáno mluviti česky, naše šlechta bude nucena přijati německé predikáty, a vychovávati své děti po německu.. Hrůza! Kamkoliv pohledneme, násilí, vandalismus, hrůza!

Nu! Nechejme toho a řekněme si poctivě: Čeho se máme tedy obávati? Ztratili bychom něco?

A čeho bychom získali?

1. Hmotně: Zjednodušení všech stávajících poměrů, a tedy úspora času a peněz. Poznání agilnějšího a praktického života našich sousedů, vedoucí k zlepšení našich poměrů. 2. Morálně: Příslušnost k velikému, agilnímu a inteligentnímu národu a

účast na jeho obsažném životě. Politika z kruhů »beati possidentes«, která ve *svůj* prospěch dovedla ve středověku ovládati sílu davu heslem »náboženství« a v novověku pak heslem »národnost,« ztratila by opět jedno působivé agens. Bylo by zase o jednu příčinu méně, která brání davu poznati, že na světě všichni jsou bratři a že nejsou zrozeni jedni ku dřině a druzí k lenošení. »A co národnost?« Vymřeli Řekové. Vymřeli Římané. Vymřeli Polabané. Proč by nemohli Čechové? A za tu cenu, aby mohli žíti l i d é?! Nestálo by to za to?

Na konec pak něco mimochodem. Abyste se svou nerealistickou logikou tak neholedbal! V akademii věd a umění zasedá 100 proc. lidí znajících čísti a psáti. V Šeberově žije 100 procent lidí znajících čísti a psáti. Ergo: vzdělanost údů akademie rovná se vzdělanosti občanů ze Šeberova. — Váš *J. K.*

K epištole této poznamenávám jakožto adresát pouze následující:

1. Přede vším prosím, aby autor článku odpustil, že upřímnému vůči mně a vzhledem ku stanovisku autorovu i pochopitelnému vyzvání jeho: »Z a r a ž t e!« nebylo lze vyhověti, a sice proto, že dle osvědčeného přísloví německého „Greif' nie in ein Westpennest; greifst du aber, greife fest!« (asi: »Do hnízda vosího nikdy nesáhej; sáhneš-li však, dílo dokonej!) bylo zde — dočísti usque ad finem.

2. Dle úsudku mého patří autor článku k oněm lidem, kteří domnívají se, že i při projednávání vážných a důležitých věcí účelem autorovým nezbytně má býti: laskavé čtenáře, »kteří přihlížejí, jakým způsobem si počíná,« b a v i t i jako akrobat diváky v cirku. A v tomto znamení sepsán jest i článek autorův a to velmi šikovně. (Tak na př. — abych totiž i vedlejší dotknul se věci — jest užitý autorem obraz soukajícího ze sebe neunavně vlákno bource ještě případnější než ten »mořský had« v »Čase«; jen že — »abychom pak zůstali při srovnání« — v našem případě bourec motal a motal dále za tím účelem, aby, co namotá, bylo tak pevné, aby to nikdo nikdy n e m o h l r o z t r h a t.)

3. Pěkně je v článku sestaveno a šumnou satirou ukázáno, že v ohledu národnostním annexe (aneb — jak já zde správně doplňuji — annexe v p r v n í m stadiu svém) téměř ničeho by nezměnila na n y n ě j š í m stavu věcí in praxi; radost jest čísti dotyčné seskupení od začátku až do konce, a nesnadno říci, která část jeho pěknější jest ostatních. Ale při tom autorem buďto bona fide nebylo vystihnuto anebo jest mala fide — a v naději, že b a v í c í se čtenář toho nevystihne — obratně zamlčeno: *a)* že národnostního stavu n y n ě j š í h o my chceme se quoad nemírné nadvlády Němců a němčiny zhostiti, a *b)* že d a l š í stadia annexe stav tento náš n y n ě j š í uskutečněním naprosté nadvlády Němců a němčiny nezměrně by zhoršila, a to nikoli jen pro inteligenty, nýbrž najmě pro lid obecný; viz Poznaň.

4. Taktéž pěkně v článku autorovu uvedeno, že bychom za to získali uvedených v článku (prý) výhod, hmotných a morálních, na př. »zjednodušením všech stávajících poměrů« (na př. zavedením němčiny jakožto řeči vyučovací i na všech školách obecných jako v Poznani). Jen že tu taktéž — jak sub 3) uvedeno — autorem buďto nevystihnuto aneb obratně zamlčeno, že Poláci, Lotrinčané a Dánové výhod těch (hmotných i morálních) již dávno požívají a přes to v pitomosti své i nyní ještě ustavičně tíhnou z tohoto ráje říšskoněmeckého. Učinění to bláznové!

5. Taktéž krásně táže se v článku autor: »Proč by nemohli« (rozuměj: vymříti) »Čechové? A za tu cenu žíti lidé?« Ale tu taktéž — jak sub 3) uvedeno — autorem buďto nevystihnuto aneb obratně zamlčeno, že bez annexe my Čechové i bez vymření můžeme žíti jako lidé, a že to »lidské« žíti v Německu jest méně lidské než zde u nás, jak to na př. na jevo jde již z polovice toho, co o Německu vypravují socialisté tamnější.

6. Taktéž velmi pěkné a zároveň i velmi suggestivní jest tvrzení autorovo, že vymizením hesla »národnost« »bylo by zase o jednu příčinu méně, která brání davu poznati, že na světě všichni jsou bratři, a že nejsou zrozeni jedni ku dřině a druzí k lenošení«. Ale tu taktéž — jak sub 3) uvedeno — autorem buďto nevystihnuto aneb obratně zamlčeno, že v poměru ku hlavním, autorovi snad naprosto neznámým příčinám dosavádní nerovnosti lidské a pak v poměru k oněm příčinám, které brání nejen davu obecnému, nýbrž i davu inteligentů poznati, »že na světě všichni jsou . .«, různost národnosti jest příčinou dosahu velmi, velmi nepatrného, co jde již z toho, že by, kdyby různost národnostní byla příčinou velkého dosahu, musil stav společnosti v zemích o jedné jen národnosti (na př. ve Španělsku) autorovu bratrství býti mnohem bližší než v zemích o různých národnostech (na př. ve Švýcarech).

7. Taktéž krásné (rozuměj: lyricky krásné) a najmě zábavné pro čtenáře (avšak jen pro čtenáře o méně než pěti smyslech) jest závěrečné dictum autorovo: »V akademii věd a umění zasedá 100% lidí znajících čísti a psáti. V Šeberově žije 100% lidí znajících čísti a psáti. Ergo: vzdělanost úďů akademie rovná se vzdělanosti občanů v Šeberově«; jen že takového (ryze »realistického«) násilí, jaké tu autor — a sice za tím účelem, abych se »svou nerealistickou logikou tak neholedbal« — činí slovu »ergo« na vrub můj, já nikde a nikdy, a sice primou počínaje, nedopustil se oproti slovu tomuto. —

Tyto jsou tak ty hlavnější z makavých nesprávností, jež autor — člověk čilé obrazotvornosti, jehož logikou oře i dotčený již názor, že totiž účelem autorův býti má, baviti čtenáře, a to za každou cenu, snesl již v krátkém článku svém, který — nechť promine jak autor článku, tak i redakce »Rozhledů“ upřímnost mou — obsahem svým (tendencí a logikou) patří nikoli do »Rozhledů«, nýbrž do »Času«.

Ve Vídni, dne 10. ledna 1904. *Karel Rohan.*

Zanedbaný okres.

P.

Mnoho-li může za takových hospodářsky stísněných poměrů rolník si dopřáti kromě hrubé stravy — na vzdělání rodiny a na ušlechtilejší zábavu, netřeba ani rozebírati. Projdeme-li v okresu jednotlivé vesnice, nenalezneme v každém stavení ani kalendáře, neřkuli třeba nejlacinější noviny nebo poučnou knihu. Jsou celé osady, v nichž vůbec není novin. Do některých vesnic docházejí americké noviny nejvíce socialistické a svobodomyslné v americkém slova smyslu, které sem posílají zadarmo, neboť je z okresu mnoho lidí v Americe. Také krejcarové noviny klerikálního směru spíše se tu najdou. S nepatrnou chtivostí čtení srovnává se úplně nedostatečná jeho znalost, neboť připadá na 1000 mužů 248, a na 1000 žen 258 analfabetů, kdežto z ostatních jistě 50% čte jen v nejnutnějším a nejnevyhnutelnějším případě (a chatrně), nikoli pro zábavu a poučení. Proto si vysvětlujeme, že ani hospodářské noviny netěší se tu pozornosti, jaké by i zasluhovaly. Jsouť i obecní starostové, jimž péro je daleko obtížnějším nástrojem nežli pluh, ba kteří jím vládnou velmi nedostatečně.

Vzpírají-li se za takového kulturního stavu tito neuvědomělí obyvatelé vesničtí zakládání nových škol, které je pro ně spojeno s velikými často jich síly přesahujícími náklady, nelze se tomu diviti. Tu nelze doporučiti jiné cesty k zlomení takového odporu, nežli energického zakročení výkonných orgánů okr. školní rady, ovšem s onou měrou benevolence, která vše uvažuje a jen nejlepší volí. Když však nejpokročilejší město v okresu — Světlá — houževnatě a úporně staví se v cestu zřízení expositury v přiškolených Moskovicích a dovolává se až i nejvyššího soudního dvora — tu musí se takové jednaní veřejně odsouditi. Expositura je pro tuto obec tak důležita, jako pro Světlou její měšťanská škola, na níž přiškolené obce platí, aniž by z ní měly stejný užitek s městem, jednak pro vzdálenost, jednak i pro vniterné příčiny.

Když jsme již u tohoto předmětu, nebude od místa věnovati mu několik slov. V horských a neschůdných okresích měly, by býti zřizovány zejména expositury v odlehlejších obcích, které jedině jsou schopny zlepšiti školní docházku z jedné a zdárné vštípení dětem čtení, psaní a počtů z druhé strany. Cílem pokroku jest a musí býti, aby se došlo tam, aby každá obec měla svou školu pro děti nejmladší (6—8 let), kdežto teprve děti starší docházely by do vícetřídních škol ve větších vsech a nejstarší (12—14 let) do škol měšťanských. Tím jedině postoupil by se vítězný boj s analfabetismem a budoucí pokolení byla by povznesena z nevědomosti tak, jako to vidíme v Dánsku a Švédsku. A lépe by se dařilo hospodářským a jiným kursům, které jsou určeny pro dospívající rolníky, kteří dneska z nepravého studu a pro duševní zatemnělost se jim vyhýbají a jimi pohrdají stejně jako školami od-

bornými vůbec. Jeť nevzdělanost tyranem vládnoucím člověku se vší pýchou soběpostačitelnosti a duchaprázdné nadutosti. Důkazů pro to z našeho okresu mohl bych uvésti s nadbytek.

Obecního jmění jest v některých obcích hojně (Zahrádka, Píšť a j.), ale bývá někdy indolencí občanstva s ním prašpatně hospodařeno. Tak v Meziklasech mají na př. jenom lesní paseky. V okresu je veliké množství lesní půdy, avšak vesnice nechávají ji ladem, nanejvýše na ni pasou dobytek a pastva bývá dosti chatrná. Jest u nás vůbec lesnictví zákonně neupraveno. Cís. patent ze dne 3. pros. 1852 (R G B 250) jako zákon v § 2. al. 2 praví, že obecních a soukromých lesů nesmí (nyní) užito býti k jinému bez svolení okr. hejtmanství, po případě bez nálezu soudního ve sporném případě; jinak podléhá to trestům a vykácené plochy musí býti v určité lhůtě znovu osazeny. Staré paseky mají ročně jistým dílem vysazeny býti. Nesplnění má býti vynuceno tresty. Přes tento patent děje se tak málo na vysazování pasek, že mnohá obec má ze svého obecního majetku lesní půdy jenom škodu, neboť musí z ní platiti pozemkovou daň, aniž by měla haléře příjmů. Polnosti obecní pronajímány bývají při roční hromadě, kdy skládají se účty a platí pachty. O širé pastviny, pokud nejsou zalesňovány, se nestará nikdo; místy se jich využitkuje jakožto přívorků jednotlivci a to pravidelně na úkor obce. Jinak správu obecního jmění má v rukách starosta a to ve jménu obecního výboru. A tak se ocitujeme u úřadu obecního starosty.

K nejbolavějším stránkám národohospodářským patří bez odporu správa venkovských obcí, zejména vesnic. Již z toho, co jsem předem pověděl o zemském a okresním výboru, dá se souditi na nedostatečnou administrativu obcí, anať od hlavy ryba zapáchá. Leč jsou i jiné a hojné příčiny. Čím chudší kraj, tím obezřetnějšího, svědomitějšího a poctivějšího vyžaduje obecní správa vedení, má-li se často nepatrných příjmů užívati tak, aby co možná největší přinesly prospěch obci. Leč tomu staví se v cestu překážky často nepřekonatelné. V chudém okrese bývá lid obyčejně zanedbán, zejména školství bývá pro nedostatek hmotných prostředků a často i při nechuti a lhostejnosti vedoucích orgánů*) nedostatečně opatřeno, takže občanstvo po-

*) Jest známo, že do chudých a zanedbaných okresů bývají úředníci přesazování z trestu. Jest to neslýchaný nešvar a zavržení hodný abusus, kterým se bohužel často vyšší instance ani netají před obyvatelstvem. Právě *naopak* do těchto okresů měly by dosazovány býti osoby nejpřičinlivější, nejzkušenější a nejsvědomitější, kterým by pak za odměnu přikazovány byly okresy pokročilé a urovnané. Kdyby výborný úředník věděl, že je na své místo poslán z obzvláštní důvěry k své činnosti a energii, pracoval by se zvýšenou ochotou a dodělal by se v krátce nejlepších výsledků, kdežto naopak úředník v trestu zanevře na takový okres — hanbí se za sebe — a uvede jej ještě do horšího úpadku. O tom měli by zvláště i poslanci uvažovati a ví moci zasazovati se o nápravu a o odstranění tohoto nešvaru.

strádá nejnutnějších vědomostí z čtení, psaní a zvláště počtů, a tím se nedostává vhodných osob k vedení obecní správy a starostenského úřadu. V našem okresu jest sotva 10 starostů s přiměřeným vzděláním, asi 20 jakž takž dostačuje a z ostatních dobrá polovice vůbec nedostačuje pro svůj zodpovědný úřad.

Ba úřad obecního starosty je opravdu zodpovědný, s prací a nesnázemi spojený, nikoli pouze čestný. Jest mu svěřena správa obce, při čemž má sice k ruce obecní výbor, ale ten v 90% případů nechává mu všecko na starosti, neprohlíží ani účtů o příjmech a vydání, o repartici — které říkávají »rozpočet« — daní a dávek, ba místo na pomoc bývají mu často na překážku a obtíž. A má toho starosta hodně: správa obecního jmění (má-li obec jaké), vybírání daní a platů obecních, všelikých přirážek, dozor nad obecními pracemi, zvláště stavbami, starost o řád a kázeň v obci a j. v. Kromě toho vložena jest na starosty t. zv. přenesená působnost: vybírání daní, záležitosti vojenské a p. Za to dostává v některých obcích náhradu na př. 280 K (z obce, k níž patří ještě 4 jiné obce!), kdežto jinde je sotva 20 K a jinde vůbec odměny nedostává. Ba nejednou dostane se mu výčitek od občanstva, důtek a pokut peněžitých od zeměpanských úřadů; také nemalou obtíž mívá s četnictvem a jeho »úředním« jazykem, kterému rozumí asi tak jako Peršan španělštině!

Úřad obecního starosty bývá příčinou velikých nesnází osobních a v mnohu případech i značných škod obecných. Jen uvažme, co je to čísti úřední listiny psané »úředním« t. j. nevždy obyčejnému člověku a zvláště Čechovi srozumitelným slohem a přiváděti v platnost jich obsah.*) A jak ohromnou má nesnázi při nedostatečné znalosti písma a slohu, má-li dokonce sám podati o něčem zprávu. A což je-li úzkostlivý nebo pyšný a za všecko se stydí! Obzvláštní nesnáze nejen v našem okrese ledeckém, nýbrž i jinde způsobuje starostům vedení *účtů*. Vésti účty bez dokonalé sběhlosti početní je proto nesnadno, že tu vždy běží o možnou škodu hmotnou buď pro účetního nebo pro obec. Pokud vím, je toho zbaven starosta pouze v Čechticích, kde je účetní a výběrčí daní, pak v Pravoníně, Nové Vsi, kde kromě toho již po 40 roků řádně vedou obecní knihy, a ve městech. Ostatně jak má sedlák, je-li zvolen za starostu, uměti hospodařit s obecními penězi, když není zvyklý hospodařiti se svým vlastním jměním tak, aby buď přede žněmi nebo na podzim učinil si přehled příjmů a vydání a přesvědčil se, má-li za uplynulý rok zisk nebo ztrátu? Zvíť obyčejně o zisku, jenom když mu ostanou po všem zaplacení hotové peníze, o klesání pak hospodářství, až již jest na pokraji úpadku.

*) Pamatuji se, že před několika léty, na vyhlášku cholerovou, starosta oznámil, že u nich taková „kolera“ není a kdyby „přišla“, že ji ihned „vypudí“.

Že by bylo si přáti v té příčině nápravy, ukazuje se v našem okresu veřejně a mluvívá se o tom mezi sedláky často, že se v té které vsi hospodaří špatně, ba jmenují se i osoby, které touto cestou jako starostové přišli o vlastní peníze a upadli do dluhů. Všímněme si tohoto nesmírně důležitého předmětu blíže. V obci H . . . zvolen byl za obecního starostu statkář Z. Bylo tu potřeba školy. Nikdo z obce neujímal se horlivěji této záležitosti nežli Z. a když konečně se stavbou započato, vzorně na ni dohlížel, staral se o dovážení materiálu a jiné pobízel. Stavba dokončena, všichni s ní byli spokojeni, všecko bylo v pořádku, jen ještě předložiti účty a záležitost zakončiti. Leč tu objevila se nesnáze. Starosta účtů neměl, neboť jich sám nevedl, ba ani v čas se o ně nestaral. Zvolen starosta jiný a sousedovi Z. vtěleno do knih na jeho majetek 400 K jako obecní schodek z jeho starostenství. Tu obrátil se Z. na okr. tajemníka Reicha (býv. krejčího), aby mu potřebné účty sestavil. Ten chtěl za ně 40 K, při čemž nechtěl je dáti z rukou, dokud mu Z. nezaplatí, a ten nemohl platiti, dokud nebudou schváleny obecním výborem.

V obci B... roku 1887 vloženo starostovi J. Chobotovi 800 zl. na usedlost, čímž při nehodách jiných tak se zadlužil, že přišel o všechen majetek. Někteří bývalí starostové dluhují obcem od 2000—500 K. V jedné obci starosta špatně hospodařil a tuším, že do dnes nevyřízené leží účty u okr. výboru, jemuž byly poslány k prozkoumání a schválení. A tak bych mohl uvésti ještě jiné obce, v nichž nejsou účty v pořádku.

Tu však musíme stále míti na mysli, že zde dokonce nemáme nic činiti s podvodníky a špatnými lidmi. Dokonce ne. Takový neumělý starosta vybírá peníze, dává je do zásuvky, kde má schovány i své peníze, a když potřebuje pro sebe nebo pro obec, vezme jednou z té, podruhé z oné hromádky. Tím vloudí se první zmatek. Za druhé neodevzdá včas a vždy v plném obnosu vybrané daně a tak mu začne růsti dluh u berního úřadu, aniž by sám věděl jak rychle. Berní správa nemajíc důvodu nekontroluje ho a tak obyčejně teprve při odstoupení se takové nedoplatky objeví a skoro vždy nejvíce překvapí samého starostu. Věděl sice, že snad něco schází, ale že se nedostává hned několik set korun, toho se ani ve snu nenadál. Když totiž má stále doma peníze, vezme vždy, není-li úzkostlivý, spíše pětku nežli zlatku, jde-li do města nebo do hospody, a tu pak hnedle »dělá starostu« t. j. furianta a nepomní na zadní kola. A tak starostenský úřad svádí málo vzdělaného člověka k útratám, za něž pak trpívá sám i celá jeho rodina.

Ale nenastává vždy případ, v němž starosta svým úřadem vinně nevinně upadá do dluhů. Nenechá si vždy starosta značnou část pachtu a daní jako v S., nýbrž naopak »zakládá obec«, t. j. platí různé obecní výlohy ze svého až do ročního pořádku, když pak tu není, z čeho by si starosta strhl, zůstane mu obec

dlužna. Tak v jedné obci má starosta za poplatníky na 700 K, v jiné vede se o to spor, o němž má rozhodnouti okresní výbor. Podobný pořádek panuje ve dvou třech jiných obcích. V jedné obci půjčil starosta 1000 K na úrok.

Již těchto několik dat mluví velmi srozumitelně. Starosta zakládá obec t. j. dává do svého úřadu peníze. Takový dluh obyčejně roste a velmi zřídka bývá najednou zaplacen. Z toho vznikají nepořádky a nedorozumění, jimiž pak otravuje se sousedské spolužití. Kromě toho dává se starostovi možnost, aby si takový dluh rozpočetl dle statků, při čemž mimoděk nebo z zištnosti mohou býti vedeny účty nesprávně. A toho se nelze uvarovati. Konečně vede to i k nehospodárnosti s obecním majetkem.

Také dlužívají se obce na směnku v záložnách nebo od soukromníků a to rovněž bývá nejméně řečeno nevýhodno. Takovou směnku podpisuje obyčejně starosta. V některé obci dává sousedstvo starostovi plnomocenství, aby směl ze záložny vybírati si jistý obnos na krytí běžných vydání. Takové směnky činí v jednotlivých obcích obnosy od 8600 K až do 200 K. Daleko rozumnější jest, když obec mající pozemky nebo jiné nehybné jmění dluží se v hypoteční nebo v zemské bance. Ovšem tu není od místa poznámka, že sedláci se zálibou vyhledávají půjčky v německých ústavech peněžních, které prý jim dělají menší obtíže nežli české, hlavně však asi proto, že se to tak lehko někdo z okolí nedoví a náš sedlák se dodnes stydí za dluh i když jej učiní k účelům melioračním. V tom ohledu musí se bojovati s předsudky právě tak, jako když se jedná o melioraci luk patřících k některé obci a p.

Při obecní hromadě, tak zvaném »pořízu«, v níž starosta dělá pořádnost a k níž kromě radních bývá zvána i vesnická honorace, ve většině případů se nezkoumají účty a nerozbírá rozpočet t. j. příští potřeby obce. Častuje-li starosta přítomné na své nebo obecní peníze, přijímá se to s ochotou a poctou, při čemž mění se vážná hromada v hlučnou besedu, v níž se hodně resonuje na úřady, na opposici, někdy se sdrhne i politika, vede se stížnost na veliké daně, nebo stýská na zlé časy, zkrátka mluvívá se mnoho o tom, co je vedlejší, a málo o tom, co je hlavní. Tato kamarádská kontrola má bohužel tu vadu, kterou má všude. Jen vzpomeňme si, kolik záložen bylo přivedeno k pádu tím, že slavné výbory o svých schůzích hodovaly a holkařily, že revisoři přijímali dary a také hodovali, že se »samo sebou rozumělo«, že je všecko v pořádku, že byl předseda záložny »poctivcem« od kosti. Kolik milionů českého jmění přišlo tím nazmar, kolik tisíc rodin na mizinu, kolik životů vzalo za své.. A přece podnes nechtějí si dáti naši lidé říci, aby i v nejmenším oboru vedli poctivě a úzkostlivě kontrolu, aby se styděli za kamarádství v účetních záležitostech a aby netrpěli špatný dozor na peníze obecní. Jen pak budou sousedé poctiví, až budou poctivě konati kontrolu nad

každým haléřem obcí jim svěřeným, jen takový starosta opravdu bude poctivý, který k tomu své sousedy přinutí. Či nejsou sousedé vinni, že v D. M. starosta Krupička, v T. — Veselý a K. — Kahles přišli na mizinu? Není to pro ostatní příkladem a pobídkou, aby se snažili o nápravu?

Má sice okresní výbor vésti kontrolu na hospodářství obecní, ale tu posud provádí tak nedostatečně, že právem lze ji položiti na roveň nule. Neboť jestliže sousedé v obci nejsou v té příčině horlivi, jak mohou býti horlivější, dostanou-li se volbou do obecního výboru? Leč ani toho nelze s myslí pouštěti, že k tomu není dosti schopností, ani vůle a chuti, ba ani namnoze faktické možnosti pro tento výbor. Samospráva v tom ohledu je správou, v níž každý co nejméně spravuje a co nejvíce navrhuje.

Řádné vedení knih, jak jsem se zmínil, je opravdovou vzácností, a bude možno teprve tehdy, až okresní výbory samy vezmou zřízení jich (v obcích) do svých rukou. Bylo by velmi na čase, aby nový okresní výbor ledecký se toho co nejdříve chopil a zdárně to provedl.

Nesmíme zapomínati, že ze 37 místních obcí pouze Řečice nemá žádného jmění, kdežto Zahrádka má přes 81.000 K v pozemcích, Světlá přes 26.000, 6 obcí od 10—20 tisíc, 7 obcí od 5—10 tisíc a Meziklasí nejméně ze všech totiž 300 K nemovitého jmění. K tomu ovšem připadá i jmění hybné, jehož správa vyžaduje rovněž obezřelosti starostovy. Toho má Ledeč přes 42 tisíc K, Světlá 10 tisíc K, jiné místní obce až do 5000 K. K tomu pak přistupuje vybírání daní, jež činí (kromě obecních přirážek) v našem okresu přes 200.000 K, jejichž účtování vyžaduje nemalou práci a starost v obecních úřadech. P. d.

Problém upravení Malé Strany.

Návrh regulační kanceláře pro upravení Malé Strany.

Definitivní návrh regulační obsahující úpravu Malé Strany a zároveň (dle smlouvy uzavřené s panem architektem Ant. Balšánkem z r. 1902 č. j. 1023) i Hradčan, předložený sboru ob. starších král. hlav. města Prahy dne 3. srpna a vystavený usnesením téhož sboru ve smyslu §§ 4. a 5. platného staveb. řádu veřejně od 26. srpna do 20. září 1903 — vzbudil právem všeobecnou pozornost na projektu tom interesované veřejnosti české.

S radostí mohu konstatovati, že i tento návrh — výborný po stránce technické — i ze stanoviska esthetického ba i staropražského celkem uspokojoval, byť i ne tak úplně, jak dalo se očekávati dle původních návrhů na slovo vzatého odborníka, jemuž věru nelze upříti smysl a jemný cit pro význam památek pražských v obtížném úkolu moderního upravení města. Ba bylo by možno návrh definitivní v mnohém směru nazvati přímo

výborným, kdyby — a to dlužno tu otevřeně konstatovati — pan navrhovatel nebyl činil mnohé koncese některým činitelům na radnici pražské v otázkách stavební politiky ku nenahraditelné škodě obce pražské, bohužel stále ještě výhradně rozhodujících.

Zasvěceným nemusím ani vykládati, že je to mocný vliv stále ještě nezreformovaného a zastaralého stavebního úřadu městského, jenž nemá dosud dostatek schopných ne inženýrův, ale architektů. Dále z valné části i z netechniků skládající se technické komise, jež alespoň v otázkách regulačních bohužel jak za takovéhoto její složení není ani jinak možno, dosud nepokračuje s duchem času a nesdílí dosud stanovisko jiných moderních měst evropských, zejména německých a belgických, jež jsou nám stkvělým vzorem při upravování starobylých měst. Blahodárného vlivu umělecké komise pak do dnes ještě postrádáme. Jen těmto vlivům a nátlakům přičítám mnohé, co v znamenitě pracovaném projektu definitivním jest v nesouhlasu s původními navrhovatelovými návrhy neb moderními ideami a názory o šetrném upravení starších měst vůbec, jež jinak znale a patrně ovládají celý pěkný tento projekt.

Bohužel musím se pro nedostatek místa omeziti, tu jen na posudek těch opatření konečného návrhu, jichž nápravy v zájmu velké Prahy a zejména krásného její rázu bylo by žádoucím docíliti, buď ještě u prvé instance, po případě povolanými k tomu činiteli cestou rekursní u zemského výboru.

*

Vlivům právě zmíněným lze především a to právem přičítati, že autor definitivního projektu upustil od vlastního svého krásně vypracovaného návrhu na zachování kostela sv. Jana a přilehlého »Špitálu«, který nepojal do projektu definitivního, spokojiv se vypracováním pouhé jinak velice zajímavé varianty, pro niž ovšem, jak ani jinak čekati se nedalo, příznivě nevyjádřila se technická komise. Bude tedy potřebí mnohého boje, než zachování tohoto malebného při tom archeologicky velice cenného kostela konečně bude vybojováno. Neboť všechny protesty znaleckých korporací, k rozhodování v takovýchto otázkách všude jinde jedině a výhradně povolaných, totiž městské soupisné komise, c. k. centrální komise ve Vídni, klubu »Za Starou Prahu«, byly dosud marny a tuším že bude tu potřebí konečného rozhodnutí samého zemského výboru, aby přes »non placet« městské technické komise cenná a malebná památka tato Praze byla zachována jako okázalý milník na rozhraní mezi banálním Smíchovem a krásnou Malou Stranou. Již proto, že nelze spoléhati na to, že některá náboženská korporace kostelíka toho se ujme a jej zachová. Daleko spíše lze za dnešních poměrů očekávati přiměřený nájem za takovouto k účelům náboženským vhodnou místnost. Pokud mi známo, učinila již náboženská obec starokatolická nabídku takovou.

Stejně zajímavou otázkou jest i řešení budoucího vzhledu jiné starobylé památky malostranské, gotického a z části ještě románského kostelíka sv. Vavřince. Jisto, že původně žádný z navrhovatelů čtyř projektů konkurenčních, nedávno posouzených, se zachováním tohoto kostelíka nepočítal. Se zadostiučiněním proto nyní třeba konstatovati fakt, že kostelík tento dle definitivního plánu regulačního má zůstati zachován. Zásluhu o to mimo autora samého v neposlední řadě přičísti třeba promemoriím Užší soupisné komise a i včasnému zakročení české publicistiky, zejména tohoto listu. Zachování kostelíka toho stalo se tudíž i jistou premisou upravení i ostatního jeho okolí, neboť nelze přece připustiti, aby kostelík tak cenný umístěn byl v prostředí jeho nedůstojném.

Je potřebí tedy i okolí jeho vhodně upraviti.

V tomto směru pak otázka ta úzce souvisí i s upravením protějších četnických kasáren, jež definitivní projekt bohužel ne nepodstatně reguluje. Zdaž správně, o tom laskavý čtenář sám se přesvědčí.

Není především pochyby, že budova tato bez ohledu na její minulost jest působivou součástí harmonického panoramatu malostranského. Zejména pak s mnoha stran viditelná pěkná laterna budovy té, nejznačnější to přebytek původního kostela sv. Maří Majdaleny, výborně působí v prospektu ulice Karmelitské z Újezda i z pohledu od obou mostů Vltavských. Působí tu rozhodně mnohem lépe než sebe důkladnější činžáky, které by tu po konečné regulaci budovy této nutně povstaly. Toť jedna z nejdůležitějších námitek proti této regulaci i finančně málo výhodné. Neboť nelze zajisté očekávati, že vojenský erar jen tuto část budovy obci pražské k účelům regulačním jinak ovšem draze přenechá. Naopak. Není tu do dnes žádné záruky, že nebude žádati nejen zakoupení bývalého kostela sv. Maří Majdaleny ale i přilehlého bývalého kláštera dominikánského, což by při nynějších ohromných cenách, jež erár za objekty své požaduje, bylo spekulací velice nákladnou, ba i velice odvážnou. Tímto způsobem mohlo by rozšíření ulice v těchto místech prodloužiti se na dobu nedozírnou. Je tedy více než odůvodněn požadavek, aby byla regulována protější strana ulice a Praze tak zachována i výstavná budova, v níž ukryty do dnes neporušené součástky jednoho z největších pražských kostelů, v němž i oba vynikající umělci a architekti pražští, tvůrci baroku pražského, Kryštof i Kilián Ignác Dienzenhofferové byli pochováni.

Snad najde se později doba, jež pro staré památky více má smyslu a jež pokusí se o vrácení této jistě výstavné a monumentální budovy nějakému ušlechtilejšímu účelu.

Regulace strany protější správně navržená již v projektu Kříženeckého má pak mnoho pro sebe. Regulace nestihne tu především ani jedinou umělecky cennější budovu. Stojí zde řada málo pěkných i málo cenných i výnosných, dosti cha-

trných domů. Přestavění sousedního, zevnějškem nyní věru ohavného, německého ústavu učitelského, bylo by pak přímo esthetickým dobrodiním pro krásnou ulici Karmelitskou.

Avšak i jiných nedocenitelných výhod přinesla by tato regulace. Bylo by jí i uvolnění protějšího kostelíku sv. Vavřince, jenž by jinak musil krčiti se pod pavlačemi úzkých a vlhkých dvorků sem umístěných troj- i čtyřpatrových činžáků v prostředí nejen významu jeho, ale školního kostela, za nějž je prozatím, byť i ne definitivně, určen — nedůstojného. Nade vše pak důležitým momentem, tuto regulaci odporučujícím, jest i okolnost, že uvolněním této strany ulice otevřel by se již z polovice Újezdu, tedy příští hlavní tepny Malostranské, krásný prospekt na kostel sv. Mikuláše, tedy výhoda, jíž moderní regulátoři častokráte a to právem mnoho a nemalých nákladů obětují. Vždyť získání pěkných prospektů jest dle moderních názorů jedním z neposledních úkolů nevodobé úpravy měst. P. d.

Vasyl Stefanyk.

P.

Nízká, selská střecha. Zima a dušno. Gazda sedí u lavice proti oknu a spravuje boty. Ale boty jsou staré, čtyřleté, kůže na nich ztuhlá a těžko něco s nimi pořídíti. Proto gazda kleje na všecko všudy. — Žena jeho záplatuje košile. Hrubé, roztrhané plátno se zbytky vyšívání, vypadalo jako oblek vojáků vracejících se z války. „Přijde doba, že budeme chodit naho“ myslí si ženská a dívá se na hromadu hadrů, nevědouc si s ní rady. A na peci gazdova matka, drobná stařenka, velikosti desítiletého dítěte, kašle a prosí Boha o smrt. Tak je jí zde dobře! „Bože, Bože, proč mě tak trestáš?“ volá zoufale. Kolem báby tulí se děti. A když bába modrá kašlem, pohlížejí na ni zvědavě a říkají, ukazujíce prsty: „Hele, hele, bába umírá . . .“

Tehdy začíná se hádka, ona strašlivá selská hádka, začíná zcela bez příčiny, jenom jako následek bídy. Muž chce oběd a když mu matka vykládá, že nebylo co uvařit, odpovídá jí drsně: „Seďte tiše a přemýšlejte raději, za co vás pochovám, neboť to všechno na mé hlavě.“ Konečně vylévá svůj hněv na dětech. Dochází i na ženu. Křik, vřesk a klení — až muž bouchne dveřmi a vychází s upřímným přáním, aby se tam vícekráte nevrátil. Tehdy děti slézají s pece a hrají si, ale jakmile někdo hne dveřmi, utíkají bojíce se otce, aby je nebil. „Tak holubi houfně slétají na mlat do stodoly a když hospodář vrzne dveřmi, zanechávají zrní a polekáni vzlétají k nebi.“

Lze-li si mysliti hroznější obraz lidské bídy, obraz ne proměnlivý, ne pomíjející, ale trvalý, táhnoucí se po celá léta, po celý život. Něco, jako v nejnovějším dramatu Gorkého. A přece i v té jeskyni bez slunce, vzduchu a radosti zachce se dětem

zábavy, jako světla v sklepě květům obracejícím se k štěrbinám, propouštějícím sluneční paprsky. Tak ohromnou mocí jest život!

Další sbírku vydal Stefanyk o rok později v Zločově. Je to taktéž malá (82 str. 16°) a na pohled skromná knížečka. Jmenuje se podle první novely „Kaminyj chrest“ („Kamenný kříž“). Tato první titulní novela přináší vlastně nové théma — selskou emigraci.

Strhne se jakýsi orkán, který uchvacuje lid od rolí a žene jej jako podzimní listí za moře. Nevědí sami kam a proč, ale jedou, poněvadž přišel jejich čas. Starý sedlák Ivan Diduch, který celý život těžce pracoval, který zároveň s koněm tahal vůz a v potu tváří tak dlouho navážku na kamenitý pahorek v pytli nosil, až „hrb“ ten začal plodit obilí, vydává se k stáru za moře, do Kanady. Musí. Synové mu nedají pokoje, a žena je při nich. Svolal tedy Diduch příbuzné a sousedy, loučí se a na dvoře čekají již vozy. Spěch, žal, pohostinnost, láska ke všemu, co si srdce zamilovalo a teď musí ztratit, a zase zlost, že »musí«, pojí se v této studii v jeden vzrušující akord. Zdá se, že nesnese prostá selská duše takové bouře dojmů a že ten Diduch za chvíli sešílí a že zároveň s hosty a s celou svou chatou promění se v jeden kamenný obraz bolu a zoufalství. „Vezměte sekeru,« volá, »a udeřte jí sem, v prsa, snad mi pukne žluč, neboť déle nevydržím! Lidé, takový žal, taková tesknota se mně zmocňuje, že nevím, co se se mnou děje.« A za chvíli opět s číškou obchází hosty a pobízí je, aby jedli a pili bez »ceremonií«. Pouze slza splývá mu po červené tváři jako perla po skále. »Otče, poslyšte jen, otče! Je již čas na dráhu a dal jste se do zpěvu jako za dobrých časů!« Ivan vypoulil oči, ale jaksi podivně, tak že syn zbledl, pak vstal od stolu, přistoupil k ženě a vzal ji za ruku:

— »Stará, hni se, stará! Eins, zwei, drei! Pojď přistrojíme se pansky a půjdeme dělat pány.« Oba vyšli. A když se vraceli převlečeni, světnice chvěla se pláčem. Nastal takový pláč, jako kdyby se mračno slzí protrhlo, visící nad dědinou, jakoby lidský žal prorval dunajský jez. Ženské lomily rukama a tak sepjaté je držely nad starou Ivanychou, aby něco s hůry nespadlo a nerozdrtilo jí. Mychajlo uchopil Ivana za ramena a třásl jím jako šílený a vřeštěl jako pominutý: »Můj! Jsi-li gazda, shoď se sebe ty hadry, nebo tě spoličkuji, jako..!« Ale Ivan ani na něho nepohlédl. Objal ženinu šíji a dal se do tance. »Polku mi zahrej, po pansku, peníze mám.« Lidé ztrnuli a Ivan třásl ženou, jako by nezamýšlel pustiti ji již živou. Vběhli synové a vynesli starce násilím z chaty.

Mnoho děl vzniklo na základě emigrace haličského lidu do Ameriky, ale žádné z nich nepředstavilo s tak neuprosnou pravdou té tragičnosti selské duše, když hnána jakýmsi šíleným pudem odtrhuje se od domova a žene se na zdař bůh v neznámé kraje. Stefanyk nejednou viděl ten smutný let jeřábů.

Jsa v Krakově, vycházel často na nádraží a díval se, jak odjíždějí emigranti. Pak vracel se domů s duší hluboce pohnutou a s tváří truchlivou a tak znavenou, jako po těžké nemoci, nebo po neustupném vnitřním boji. Tloukl hlavou o stůl a píše svou studii plakal jako dítě. A to zanechalo na něm nesmazatelnou stopu. Jest to nejvyšší lyrický ton v celé t. zv. emigrační literatuře, tak, jako je jejím epickým nejlepším výrazem Konopnické »Pan Balzer«.

Druhá sbírka přináší ještě jednu novou věc a to »Večerní hodinu«, v níž autor kreslí své trpké vzpomínky z dětských let, kdy jsa ještě chlapcem pásal se sestrou ovce na poli a kdy matka k nim přicházela, brala ho na kolena a zpívala píseň. A teď? Sestra zemřela a na matčině hrobě také kvetou bílé třešně. »Byl jsem tam jednou. Seděl jsem mezi hroby a připomínal jsem si matčinu píseň. A když jsem odcházel, třešňový květ zrýval se z hrobů a hnal se za mnou, jako by mě tím květem sestra a matka prosily, abych neodcházel.«

Mimo to ještě několik obrázků tak temných a hrozných jako ve sbírce předešlé, ale jen jediný sluneční paprsek vpuštěný do tmavé komory: »Pidpys« (Podpis).

Ostatně talent zůstal si věren a zdá se, že zůstane i na dále. Lze tak souditi i z třetího svazku děl Stefanykových, jež o rok později vydalo nakladatelské družstvo ve Lvově pod názvem »Doroha« (Cesta). Je zde větší novela »Palij« (Žhář) ze života bohatého sedláka a jeho poměru k nádeníkovi. Na jedné straně proletarisace a na druhé utváření se selské plutokracie.

Ostatně toto dílo, jakož i následující, má všechny příznaky talentu Stefanykova.

Na nový ton uhodil autor v titulní novele, vlastně básni, napsané slohem modernistickým. Je to jakýsi druh zpovědi: ».. potkal lidi. Zabořeni po kolena do země, padali v nesčetném množství a opět vstávali. Černými dlaněmi stírali pot s čela a velikýma rukama zachycovali se země. Klesali únavou, dusili své děti a ryčeli bolem. Vstávali a padali. A noc ukládala je v sen, jako kameny, jednoho vedle druhého. Strašnými tvářemi obraceli se k slunci, jako moře hlav proti moři hvězd.. Země sténala pod údery jejich srdcí a vítr prchal do hor.« —

Novým tonem je také »Zloděj« a to účinkem silného dramatického nervu, který zachvívá celým dílem. Je to takřka jeden akt dramatu, (selská exekuce) a ne novely: »Uprostřed chaty stáli dva velcí silní sedláci.. Měli roztrhané košile a zkrvavené tváře.« Hospodář chytal zloděje a již jej z rukou nepustil. Zloděj byl silný, ale i jemu bůh neskrblil silou. Dal zavolati sousedy a přinésti »vodky«. Pohostili provinilce a.. vrhli se na něho, jako hladoví vlci. P. d.

Literatura, umění, věda.

Ku karakteristice Spencerově čteme v „Beil. z. all. Ztg." (č. 291.) črtu „Aus Herbert Spencers Leben". Za prvých let, jež Spencer věnoval činnosti filosoficko-literární, nebyla práce jeho provázena hmotným úspěchem. Prvních 12 let spisovatelské samostatné činnosti nevynášelo mu ani tolik, aby byl mohl z toho zaplatiti papír, tisk a oznámení svých děl. Jeho kniha „Social Statics" vyšla v prvých vydáních toliko v 157 exemplářích a trvalo dlouho, čtrnáct let, než byly exempláře ty rozprodány. Podobně se dálo Spencerovi s dílem „The Principles of Psychology." Po patnáctileté práci muž tento, jenž měl povznésti slávu anglické filosofie na vysoký stupeň, pozbyl malého jmění 1200 liber šterlinkův. Teprve 24 let po prvém svém pokuse, sděliti se souvěkým světem myšlenky své knihou, mohl mluviti o naprostém úspěchu. Ale i za dnů, kdy se mu finačně dařilo velmi špatně, Spencer nikdy nezapomínal hrdosti, jíž nebylo nic nesnesitelnější než cit, býti povinen díkem a tím pozbývati nezávislosti. Když mu r. 1865, t. j. za doby, kdy se mu dosti špatně dařilo, poslali američtí ctitelé zlaté hodinky s lichotným přípisem a částku 1500 lib. šter., ponechal si nemajetný filosof hodinky na památku, zdráhal se však přijati peníze. Také akademické a státní pocty odmítal. University v St. Andrewu, Bologni, Cambridgi, Edinburghu a Budapešti chtěly jej, muže nestudovaného, jenž se povznesl vlastní silou, učiniti svým čestným doktorem. Spencer však takové pocty nepřijal. Akademie v Římě, Turině, Neapoli, Paříži, Filadelfii, Kodani, Bruselu, Vídni a Miláně žádaly ho, aby se stal jejich členem dopisujícím. Spencer skromně obmyšlené pocty odmítal. Prusko mu chtělo uděliti řád Pour le Mérite: Spencer se však poděkoval. Císař se pokusil ještě jednou, přiměti jej, aby vyznamenání přijal, dostalo se mu však od filosofa zdvořilého dopisu, v němž vykládal, proč mu není možno, přijímati vyznamenání řády. Konečně buď ještě připomenuto, že Spencer i tenkráte choval se odmítavě, když ho královna Viktorie chtěla povýšiti do stavu šlechtického. Poslední léta svého života trávil v ústraní v Brightonu. Jen když národní události vynikajícího druhu namítaly otázky velmi závažné, tedy z ústraní toho vystoupil. Tak učinil za války jihoafrické, kterouž odsuzoval a jejíž vinu svaloval na Mr. Chamberlaina. — Dle 290. čís. časop. t. jsou „Paměti (memoiry) Spencerovy" k tisku již připraveny a za krátkou dobu budou vydány zároveň v Londýně a New-Yorku. — Na konec poznámku pro domo: R. 1898 přeložil a vydal J. Pelcl H. Spencera uvedení do sociologie: O studiu sociologie. Většina časopiseckých referentů o překladě tom povědomosti nemá, aspoň ho neuvádí *K.*

Nová radioaktivní látka. Ve Vídni přednášel prof. Markwald z Berlína o nové radioaktivní látce, již se mu zdařilo isolovati z vismuthu. Látku tu nazval Radiotellur. Radiotellur má podobné vlastnosti jako Radium. Kdežto však Radium vysílá troje paprsky různých vlastností, t. zv. α, β a γ-paprsky, vyzařuje Radiumtellur pouze α-paprsky, jež neprocházejí tak snadno cizími tělesy a dají se zachytit fotografickou deskou. Vzduch činí Radiotellur — stejně jako Radium — pro elektřinu vodivým. Prof. Markwald provedl před četnou společností, v níž byli přední vídeňské vědecké autority, řadu zajímavých pokusů. — Prof. Zenger popírá však zvláštní existenci radia, tvrdě, že vlastnosti jeho jsou v podstatě elektřinou.

Hugo Münsterberg: Poměr vědy k životu a umění. Přel. Fr. Merta. Knih. Rozhledů sv. 52 str. 56 za 40 hal. — Obsah: I. Věda a život. Era naturalismu a psychologismu. Individuum se stanoviska psychologického. Přírodovědecko-psychologické pojímání dějin. Důsledky přírodovědného názoru. Smír sporů. Vůdčí stanovisko vůle. — II. Věda a umění: Jest dílo umělecké psychologií? Psychologie tvorby umělecké. Psychologie činnosti umělecké. Absolutní krásno. — Vyšlo nákl. J. Pelcla v Praze.

J. J. **Strossmayer**, chorvátský biskup, mecenáš a politik slavil dne 4. února 90. narozeniny. Založil r. 1867 jihoslovanskou akademii, r. 1874 universitu chorvatskou, r. 1883 obrazárnu.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Dne 4. února, jak ohlašovaly časopisy, vyslalo Rusko do hlav. města Korey, Seulu, dva pluky, 6000 mužů. Japonsko mělo tam také již své vojsko. Současně ohlašovaly, že Japonsko vypsalo vnitřní půjčku 100 mil. ienů = 250 mil. franků a že 2 měsíce už stojí v Japonsku všechen obchod a průmysl a nastal stav horší než válka. V neděli 7. února došly už zprávy, že Japonsko odvolalo svého vyslance z Petrohradu, den na to, že k půlnoci ze 7. na 8. února torpédové lodice podnikly útok na ruské lodi vně Port Arthuru kotvící a poškodily pancéřové lodi Retvisan a Cesareviče a křižák Palladu. Dne 10. ráno oznamovaly časopisy, že 9. února o 3 hod. odpol. vypověděl car Japonsku válku oficiálně. Japonsko si vedlo neustále a vede posud proti Rusku směle a vyzývavě. I má se za to, že má zabezpečenu pomoc Spojených států amerických, toužících po světovládě a hledajících jmenovitě zabezpečiti si trh čínský.

Na *Balkáně* upřádá se dorozumění mezi Bulharskem i Srbskem i Rumunskem. Snad pro — jaro! Srbsko však i Bulharsko zmítány jsou vnitřními krisemi, jak viděti i z náhlých změn ministerstev (právě provedena rekonstrukce Gruičova ministerstva v Srbsku) a jejich finance nejsou v dobrém stavu. Mimo to Srbsko strachuje se bulharské převahy v Macedonii a rakouské okupace srbských sandžaků plevelského a novopazarského. Bulharsko pak obává se „vnitřní" organisace makedonské. Válkou ruskojaponskou reformám ruskorakouským bude postup znesnadněn.

Hospodářský. Dle uzavřeného *obchodního provisoria s Italií* vypršela dnem 31. ledna t. r. lhůta, do které bylo lze k nám dováženi italská vína dle sazby vinné klausule a bylo jich také dovezeno značné zásoby. Jak bude dále? Celní válka či dohoda? Za objekt tarifní války na straně naší netřeba bráti jen dosavadní: ztížení dovozu rakouského dříví a uherských koní, nýbrž spíše adrijskou lodní dopravu. Šlo by o privilegované postavení rakousko-uherských lodí vzhledem k pobřežnímu obchodu a přístavním poplatkům a o dosažení rovnoprávnosti. Tím by byly zájmy rjeckého přístavu a Uher tak zasaženy, že by se Uhři dali pohnouti i ku koncesím v záležitosti vinné. — Ne právě příjemného překvapení dožila se vláda notou Německa, vyzývající k zahájení obchodně-politického jednání o uzavření nové smlouvy obchodní. Vyjednávati začne se bezpochyby již v březnu nebo v dubnu.

Roztomile začínají se zdvihati vlny národnostní tišiny v *rakousko-uherské bance*. Již dávno vyzývaly české časopisy naše peněžní ústavy, aby hojně kupovaly akcie rak.-uherské banky, aby aspoň jeden Čech mohl státi se jenerálním radou v bance. Ve výroční schůzi letošní bránili se Němci svým mluvčím zem. posl. Sobitschkou, vytýkajíce nám hospodářskou inferioritu, ale byli odbyti věcným rozkladem posl. dra Fiedlera. Nedošlo však k ničemu, neboť letos byla na řadě volba uherských radů. Nechť je česká finanční moc na přes rok o mnoho silnější než letos! Letošní dividenda obnáší K 32·20.

Jsme o jednu výzbroj k tomu bohatší: o *ústř. banku česk. spořitelen*. Podle bilance za uplynulé období správní od 1. srpna 1903 do 31. prosince 1903, jeví se aktiva: účet pokladniční K 140.501·07, směnek a devis K 5,180.224·41, cenných papírů 3,851.377·70, dopisov. K 2.508.783·90, zápůjček komunálních K 152.000·—, movitostí K 16.012 15, zařizovacích výloh K 27.996, přechodné rozvahy K 48.464 91, úhrnem K 11,925.360·14. Pasiva: účet akciového kapitálu K 2,000.000, vkladů na knížky a pokl. poukázky K 993.541·71, dopisovatelů K 8,677.409·03, přechodné rozvahy K 220.434·42, zisku a ztráty K 33.974 98, úhrnem K 11,925.360·14. Dle účtu zisku a ztráty vykazuje: účet úroků K 51.119·58, různých výtěžků

bankovních K 24.473·09, úhrnem K 75.592·67; účet vydání správních a daní K 35.881·64, úroků ze vkladů na knížky K 5.736·05, takže jest rozvážný čistý zisk K 33.974·98 a vypláceti se bude na kupon akcií ústavu čís. 1. ode dne 7. března 1904 u pokladen banky 5 korun. Banka má ve svém majetku pouze papíry pupilární jistoty požívající. Eskontované směnky pozůstávají pouze z materiálu peněžních ústavů: bank akciových, záložen a spořitelen. Vklady uložené v Ústřední bance českých spořitelen jsou převážnou většinou vázány lhůtou výpovědní a to až i 180 denní.

Celkové obraty účetní obnášely K 237,921 515·36, z čehož připadá na účet pokladniční K 25,365.264·51, dopisovatelů K 165,159.419·55, směnek korun 28,240.265·49, cenných papírů korun 12,626.734·29 a různých K 6,529.831·62.

Valná hromada akcionářů konati se bude dne 6. března 1904 o 11. hod. dopoledne v místnostech „Domácnosti", II., Lazarská ulice a poněvadž akcie znějí na jméno, budou pozvánky k valné hromadě pánů akcionářů zaslány přímo.

Návrh na vymožení zákona, aby z *parcelovaných pozemků* v Praze předepisován a vybírán byl zvláštní poplatek, byl sborem obec. starších 1. února přijat. — Na Palackého nám. v Praze budou kladeny základy k *pomníku Fr. Palackého* dle projektu prof Suchardy a arch. Drijáka. — Městská rada pražská rozhodla 5. t. m., aby návěštími v městských sadech bylo zapovězeno *vlečkami* ploužit po cestách. Magistrátu pak postoupen byl návrh, aby také v ulicích to bylo zapovězeno.

Dům na Malostranském náměstí čp. 268—III. má od 15. t. m. býti bourán. Ačkoli ještě průlom „u Klíčů" zeje ohyzdně v krásný celek náměstí, má nešvar zmnožen býti demolicí tohoto sverázného domu, který bez nejmenší poruchy zachoval se od konce XVI. stol. jako typ malostranského patricijského domu.

Hrabě Sternberg.

To imponuje! Suverenní slova,
jež vyjádří se volně o věci
i v jisté míře gramatika nová
a rozhrnuté šosy hraběcí!

O pane hrabě, je v tom kouzlo jisté
na lidu vrstvy: urozený šos!
Dnes vidí se, že snadno mohl byste
na říšském sněmu zmoci ledacos.

Jste mimo kartel politiků z Prahy
a díte jemu pravdy peprné,
náš bodrý lid, jenž vítá různé snahy,
už pro ten hec se s vámi pohrne.

Co silnější je ve vás, dosud hádám,
dar jazyka-li jenom, nebo moc,
však vyplašil jste strany k barikádám,
že jedna druhou volá na pomoc.

Otevřený list panu Feodoru Jareši,

učiteli na kolegiu Pavla Galagana v Kyjevě na Rusi.

Pane učiteli! Dočet jsem Váš list
že byl otevřený, mohl jsem ho číst,
zažil jsem a řekl, zváživ celou věc:
jaký orel ruský, jako moloděc!
Jaká mravní váha v každé slabice!
Jaké jsme to v Čechách zmoklé slepice!
Jak se bude hanbit přistižený vrah,
že Jste in flagranti na hrdlo mu sáh.
Léhaje i chodě mám teď na mysli,
n a d á l k u jak čtete cizí z á m y s l y,
až se úžas mocný zmahá v publiku;
nejste, odpust Bože! s čertem ve styku?

K šumnému až Dněpru, holoubku jde zvěst,
zem česká, že bez Vás v nebezpečí jest.
Vltavinku s Dněprem luzný pojí svaz,
v těžké zkoušky chvíli, pane, chraňte nás!
Přijměte náš pozdrav! Buďte vděkem jist,
Feodore Jarši, jenž jste k nám psal list.

April.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 20. ÚNORA 1904. ČÍSLO 21.

„Hanba profesorům!“

Byl pohřeb.

Napřed kráčeli v dlouhém proudu čtyřstupem malí studentíci a čím dále, tím byli větší, až někteří dosahovali výše dospělých mužů. Pak kněží a za těmi vůz s rakví. Zadní část vozu byla ukryta úmrtním štítem nebožtíkovým. Otec, sestra, několik učitelů z gymnasia a jiné osoby mlčky nebo v tichém hovoru následovali temný drkot vozu, po jehož stranách studenti nesli svíčky. Byl to obyčejný pohřeb z kaple v Kateřinské ulici za pochmurného dne, který mu dodával jen ještě smutnějšího rázu. Byl to poslední akt tragedie mladého života.

*

Na pitevním stole v soudní medicině leží mrtvola jinocha. Na první pohled není na ní viděti ničeho kromě sinavě žlutavé bledosti kůže. V tváři věčný klid nerušený posledním zápasem v bráně života. Při bližším přihlédnutí jest viděti malý otvor v pravém spánku, kudy vnikla kulka do mozku, aby odtud navždy vypudila život. Tělo umrlcovo je souměrně rostlé, jeho svalstvo správně vyvinuté svědčí o dostatečné výživě a potřebném pohodlí pro svůj vzrůst. Nic nesvědčí o tom, že by byl člověk z této mrtvoly odešlý strádal duševním bojem, zápasem o skyvu chleba, že by na údy jeho měla vliv těžká práce, která nesmazatelnou pečeť vtiskuje dělníkovi. Toto pravidelně vyvinuté tělo nedopouštělo myšlenky, že by úmornou prací bývalo kdy tíženo, ať tělesnou ať duševní, která by vedla zápas s přírodou a jsouc mocnější způsobila jako důsledek své surové neuprosnosti onen otvor v pravém spánku.. A když zkušená ruka lékařova zkoumala hrudník mrtvoly, shledáno, že i plíce byly úplně zdravé, ani jiné orgány nebyly porušeny, srdce nebylo afektováno dlouhým bděním nad knihou a usilovným studiem předmětů, kterých nelze vzmoci bez porušení zdraví. Nikde nenalezeno objektivní příčiny, která by ukazovala na těžké utrpení, jaké vystáti bylo tomu, kdo sám se povýšil na mu-

čedníka doby, aby alespoň svým spolubratřím pomohl, když sobě pomoci nemohl..

Tajemství smrti pokrylo tajemnou hádanku života!

*

Byl krásný sluneční den. Vše dýchalo posledními dny máje. Přítel zavedl mne v Brně do tamní knihovny, kde mne seznámil s mladým mužem neobyčejně inteligentního zevnějšku. Usmíval se, opřev o mně hluboké světlé oko a podávaje mi průsvitnou takřka pravici. Byla chladná a vlhká. Bál jsem se jí, jak mám zvykem při sympatickém dojmu, pevně stisknouti. Jemný delší kaštanový vlas dodával vysokému jasnému čelu cosi výrazného. Na jeho tvářích kvetly růže, ale ty růže, které se rdí v zahrádce, kdy již bývá jinovatka.. Všiml jsem si jich ihned a bylo mi tak, že jsem přitlumil poněkud hlas, abych nemluvil příliš nahlas. S vlídností a ochotou ukazoval nám pak mladý muž nejvzácnější kusy knihovny a když jsem ku konci rozmluvy horlivě ho vybízel ku procházce v tak krásný den, říkal, že půjde.. ale od 4—8 hod. odp. že je zase povinen býti v knihovně.

Byl to dr. Lad. Hofmann.

Byl to úžasný boj, který vedl tento mladý učenec o život. Všeho měl málo. Již na gymnasiu měl málo času, nikoli že bylo mnoho učení školního — to přemáhal hravě — nýbrž že mnoho studoval nad to. Měl málo prostředků, aby mohl věnovati se pouze studiím a v klidu i bez starosti shromážďovati ony poklady ducha, po nichž tolik prahnul. Měl málo fysické síly, aby přemahal bez nesnáze překážky v cestu se navalující a vyžadující pevných svalů v zápase s nimi. Měl málo zdraví, aby bez bolesti a bez duševní tísně mohl procházeti se v oněch zahradách věd a umění, jež ho k sobě zvaly a vábily, ale pak vůní svou dusily, až nejednou z nejkrásnějšího snění vyrval jej dusivý, bolestný kašel.. Znáte ten bezezvuký hlas — ten chraptivý tón jako puklého zvonku umíráčku?..

A po onom máji, kdy jsem se s ním setkal, přišel říjen, kdy musel odebrati se do nemocnice v Brně. Vetché tělo vůčihledě chřadlo, poslední zbytky svalstva zmizely, celá bytost jeho stala se etherickou, průsvitnou, jen oči plály oním zvláštním leskem jako z nadpozemského světa. A pořáde doufal v život, pořáde chtěl pracovat, dělal plány a již těžce slyšitelným hlasem o nich mluvil s přáteli při návštěvě. Práce bylo slovo, které mělo domov na jeho rtech, práce byl jediný lék, který udržoval duši v té etherické schránce, práce byla jeho nadějí, pro práci byl by přál si jenom žíti a prací byl by sloužil Bohu a vlasti. Tento umírající mladík znal cenu života. Když již poslední sval zmizel z jeho těla.. opustil je duch.. a dnes blahořečíme pouhé vzpomínce..

*

Byl ženat a měl dvě malé děti. Jako suplent dostával odměny roční 600 zl. a byl přijat do služby vždy pouze na rok. Kde bude příštího roku, dověděl se vždy teprve 20—25. září, takže od července do září byl s ženou ve stavu nevinně obžalovaného ze zločinu, proti němuž svědčí na neštěstí všecky okolnosti. Družka jeho života a matka jeho dětí kromě vší domácí práce i nejhrubší hleděla nějakou zlatku přivydělati šitím prádla mezi známými a snad i do obchodu. Každým rokem těšili se, že to již je ten poslední »mučenický«, jak někdy smutně žertoval muž-suplent. Ale nebyl. Zase přišel nový se všemi trpkostmi a svízeli, s celou legií starostí o živobytí, oděv, činži, budoucí místo. Nejhůře ovšem bylo, když náhle v září přišel muž se smutnou zvěstí, že dostal místo v Jičíně. Museli se od času stěhovat a na takové útraty nebylo peněz, kromě toho, že školní rada poukazovala plat suplentům zvláště přesazeným až v listopadu, prosinci, ba někdy i lednu..

V osmém roce suplentování počal muž kašlati. Nebylo to nebezpečno, neboť byl vysoké postavy a širokých ramen, takže na prvý pohled zdál se silný a zdravý. Byl sice bledé pleti, ale při světle kaštanových vlasech a vousech nebylo to nápadno. Přes zimu bylo to mrzuté, překáželo mu to velmi ve škole, často sotva mluvil a poněvadž byl přírodozpytec, nemohl se mnoho šetřiti. Také práce v netopeném kabinetu nepřispívala ke zdraví a přípravy k výkladům konati musel, neboť kdyby bylo vypsáno místo, jistě byl by přišel inspektor na inspekci, aby podal správnou kvalifikaci.

Uplynula zase dvě léta, ale žádané definitivy se dosud nedočkal. V bradě a na skráních zatím objevily se prvé šedivé nitky.. Kašel, jímž byl týrán pouze v zimě, trval nyní i v létě, ba ani o prázdninách ho nepouštěl. Žena často po straně plakala a kolegové nejednou o něm mluvili s politováním. Sám stal se zamlklým, vyhýbal se hovoru s ostatními, zdálo se, že se stydí sám za sebe, za své desítileté suplentství.. Někdy žertoval, ale slova jeho řezala a švihala sarkasmem, vůbec hovor jeho dostal do sebe cosi ostrého, jako zrak jeho žhavě se rozzařoval a pohled jeho pálil v duši. Pleť jeho nabyla barvy šedavé, tváře propadly, hrudník sploštěl, záda se poněkud ohnula, chůze nabyla těžkopádnosti. Někdy se na svou bídu rozhněval a tu i zaklel na učení, na žáky, na úřady, na svět..

Uplynula ještě dvě léta. Bylo to asi v dubnu. Náš suplent toho roku zůstával často doma, učení ho vůčihledě vzmáhalo. Dovolené dostati nemohl, jednak že suplent na ni neměl právního nároku, jednak že jako nemocný nemohl by se po případě hlásiti o vypsané místo — musí se vykázati zdravím! — a tak vlekl ten život s celou tíhou sociální bídy a hanby dál, jen když naprosto již to nešlo, ostal týden, čtrnácte dní doma.

Konečně vypsáno zase nové místo. Bylo to r. 1885. Přišla inspekce. Sotva se vlekoucí suplent přišel a učil Inspektor byl u něho na botanice od 8—9, na počtech od 9—10 a na kraso-

pise od 11—12. Působnost jeho uznána za uspokojivou. Ale místa vypsaného nedostal..«

A proč? zeptá se čtenář. Po onom dnu se již do školy nedostavil a asi za 5 neděl za hrozně bolestného a mučivého průběhu nemoci — tuberkulosy plicní — zemřel..

Když žáci provázeli bývalého učitele na poslední cestě z Vinohrad na hřbitov, neměli ani tušení, jak trnitou cestou kráčel životem, jak strašlivě namahavou, vysilující a mučivou byla mu škola, netušili, jak bídně hmotně se mu vedlo a jak strašně duševně trpěl, když umíral v plném vědomí patře na své neopatřené dítky a na mladou ženu, která po 14leté mužově službě státní neměla vůbec nároků na pensi. Myšlenka ta ho vraždila dýkou a zase zoufale prodlužovala jeho život. Byl to hrozný, děsivý zápas — nezaviněný ničím a vyvolaný pouze brutálností našich veřejných institucí a naší sociální bídy. Tento mučedník školy vysloužil si pouze zákeřnou nemoc ve svém úřadě, pochoval v něm nejen své ideály, nýbrž i svou víru v dobro a spravedlnost, víru v lepší budoucnost, víru v sebe a svou práci. Čtrnácte let se znamením hanby na čele předstupoval před svou rodinu, před své žáky, před své kolegy, před své známé. Nikdo nechtěl a nemohl pochopiti, kdo stál mimo školu, že tento nadaný, duchaplný a horlivý muž jen tak bez viny mohl by býti vržen do této potupy a hanby. Ba on sám toho nechápal a nejednou, když již děti spaly a on zadíval se na jich postel a na ženu zády k sobě obrácenou, trhl sebou, v tváři mu to zacukalo a bohaté slzy padaly mu na sepaté ruce v klíně..

Byl školou přetížen a za to se ani nenajedl.

Byl hanbou zdrcen, ač nikdo nevolal: Hanba profesorům!

Chcete jeho jméno? Nikoli! Je posvátné a nepatří na pranýř veřejnosti..

*

Kdož haní nynější školy, rádi ukazují na doby z let 60. a 70tých, kdy vládla na škole volnost, nebylo ještě nynějších »bezcharakterních« profesorů, kteří na žáky jsou tyrany a vůči představeným poddajnými nástroji. Také při svých šedinách mám vzpomínky z oněch dob. Slyšte.

V dubnu v VII. tř. na akademickém gymnasiu. Jest po 3. hod. odp., profesor † Vojáček se vyšoural na chodbu provázen několika studenty za úplné vřavy ve třídě. Někteří hned si vzali klobouky, aby si skočili na skleničku k »hřebenu«, neboť tam neměli daleko. Byl tehdejší duben značně teplý, třída dusná a vyučování řádní, což divu, že hoši zvláště z »lepších« rodin rádi z ní na půlhodinky zmizeli. U »hřebena« bývalo veselo, chodili tam studenti i z university, byla tam ženská posluha a Faninka byla neobyčejně hezká a kyprá dívka. Studenty mívala ráda, sama byla mladičká a, objal-li ji některý, nanejvýše se mu smála. Který čtenář byl někdy sám mladý (nyní se rodí pouze starci — odtud literární perverse), sám

někdy objal nějakou Faninku, ví, co nás lákalo k »hřebenu«; kdo toho nezakusil, ať se zeptá, však mu to někdo vysvětlí..

Ve třídě byla vřava dále. Učitel nešel, patrně neměl na spěch. Teprve po čtvrt hodině vešel. Hoši se za hlasitého hovoru po pozdravu posadili, tu i tam změnili si místa. Dozadu bylo málo viděti a pak profesor se o to nestaral, kde kdo sedí. Zapsal do třídní knihy předmět a jméno, potom si vytáhl noviny, rozestřel si je na katedře a pohlédnuv na žáky, zvolal: »Kde jsme minule přestali?« — Primus vstal a oznámil, že u »Sušila«. — »Tak tedy čtěte dále a vy tam v zádu neramusujte,« dodal.

Mezitím co jeden četl, dělali ostatní, co právě se jim zdálo nejzábavnějším a nejpohodlnějším. Dva stáli u okna a pozorovali na dvoře klepající baby. Ten šel na záchod, onen opisoval latinská slovíčka, třetí počítal příklad z úlohy, některý kreslil »karikatury« profesorů a dával je kolovati, při čemž každý pod obrázek napsal »vtip«. V předposlední lavici bručel si Žbrunda písničku: »U koleje..« a v poslední sešlo se tercetto karbaníků. Někdy lípnul některý hlasitěji, ale nikdo si toho nevšiml.

Zatím vraceli se pomalu »hřebenáři« a přinesli do třídy trochu vůně z piva a tabáku a trochu svěžích myšlenek. Profesor zvedl sic při každém otevření dveří hlavu, vida však, že to není »vysoká vláda«, jak se říkalo řediteli Kavkovi, zase se obrátil k novinám. Konečně hlasitě zívnul, shrábl noviny, promnul si hluboce zapadlé modré oči a rozhlédl se po třídě. Na okamžik nastal údiv, že je »starej“ dnes tak brzy hotov, ale to trvalo jen chvilku. Žumpelka se hlásil.

— Co chcete, Žumpelko? ptá se profesor.

— Prosím čísti, řekl potutelně.

— No tak čtěte! odvětil učitel lhostejně.

Zumpelka četl, ale každou chvíli se »přeřekl,« při čemž vypadlo z toho vždy něco směšného. Kolem něho se řehtali, ale on se stavěl indignován. I profesora to bavilo, ale konečně začal se dívati na hodinky a dával je k uchu, jdou-li. Tak to pomalu utíkalo..

Když přišel »šimlíček« — šedivý školní rada Svoboda, nastal nový ruch. Septimáni tomu již rozuměli. — »Už ho tu máme!« ohlašoval profesor. »Každý napíše do sešitu 4 úlohy a příští hodinu to přinesete«, a do vousu si polohlasně zabručel: Taky ho mohl čert zanest inam, zrovna teď..

Nepřeháním, je to věrně pověděno, leda že jsou vynechány mnohé příliš drastické věci, kouření papíros na záchodě a p. v.

Práce pro český jazyk a moderní školu před 25 léty..

*

Mnoho lidí ho znalo a si vážilo. Byl blondýn jasných modrých očí, trochu odchylné výslovnosti plynných hlásek, předobré povahy, že se zdál býti flegmatikem, jímž nebyl.

Udělav státní zkoušky a odbyv zkušební rok zdarma stal se šestistovým suplentem. Věděl, že jsou špatné časy, že bude déle museti čekati na definitivu, proto smířil se s tímto osudem jako řada jiných a ozbrojil se trpělivostí, aby dovedl snášeti nejen tíhu úřadu, nýbrž i příkoří, jež na sebe čekati nedala. Doufal, že po nějakých 6 létech snad přece na něho »dojde řada«. V sedmém roce se oženil, ale na řadě k definitivě nebyl, ačkoli jiný jej po roce přeskočil o celých 8 roků — pater amat filium jest v Rissově cvičebné knize. Když byl v desátém roce suplentury a pořáde neměl naděje, že dojde po tolik let již žďané Ithaky, poradil mu jeho představený, aby dělal zkoušku z vyučovacího jazyka pro vyšší gymnasium. Poslechl a do roka byl aprobován. Ale zase tu stál a čekal jako v předpeklí patriarchové na slibovaného, ale nepřicházejícího Mesiáše. Po dvou létech jiný mu poradil, aby udělal zkoušku z druhého zemského jazyka pro vyšší gymnasia. Chopil se práce a během roku byl zase aprobován. Ale místa se mu zase nedostalo. Jeho subtilní postava vždy dosti hubená, ještě zhubeněla, jeho tváře nezčervenaly blahobytem, jeho oči nezářily veselostí, jeho mysl se pomalu zachmuřovala, starosti opřádaly jej svou neviditelnou pavučinou a zdálo se čas od času, že i v řeči se mění. Musel ustavičně vydělávati ještě na živobytí své i rodiny mimo školu, napínati ochabující síly tím více, čím síla rychleji prchala a tak veden tu byl tuhý boj mezi přírodou člověka a nešťastným ústředím, do něhož postaven byl pouze proto, že se hnal za ideálem vychovatele, učitele, že se domníval nalézti ve škole, tomto ideálním působišti ušlechtilé duše, ono místo, na němž by hojně zužitkoval svého vzdělání a spolupracoval na vypěstění budoucího občanstva.

Po čtrnácti létech stal se definitivním učitelem. Měl radost asi takovou, jako ten, kdo při srážce vlaku těžce byl zraněn a probudí se z omračného spánku, vidí u lůžka své milé, má radost, že byl zachráněn, ale kdyz docela se vzpamatuje, sáhne si na nohy a shledá, že mu obě odňali. Zachráněný život a strašné zmrzačení stojí tu proti sobě jako neodvratné události, které svádějí v duši trpitelově hrozný boj, tak hrozný, že si ho zdravý člověk představiti nedovede!

Chcete, abych vám líčil jeho život? Nikoli. Stačí snad několik vět, pro doplnění stínového obrázku. Brzy objevila se duševní choroba, chřadl vůčihledě. Ztrácel paměť, nemohl již do školy, tři léta tuším vlekl se tento proces .. Tichá cypřiše smutným ševelem vypravuje v hluboké hvězdné noci o utrpení člověka a přijdou-li sem jeho dítky šepotá, jakoby se chtěla s nimi laskati místo tatička, který je tak brzy opustil .. Opustil? .. Opustil??

»Hanba profesorům ..?

*

[illegible] desat dvacet, třicet .. obrázků? Či slyšeli jste

název: Duše Japonska. Obsahuje objasnění japonských idejí živých a činných za dnešní doby a japonského života ve svých účincích dnes. Prof Nitobé je odchovancem universit anglických, (proobeznámen ve vědě západní a ve svojí zemi je uznanou autoritou. Vynikaje ostrým zrakem pozorovatelským a bohatou znalostí německé, francouzské a anglické literatury, vyzbrojen úplnou znalostí svého předmětu a velikou delikátností a jemností slohovou, byl zpřímo povolán seznámiti nás s duchem své země a svých krajanů. Kniha jedná o ethické soustavě rytířství japonského, o výchově rytířů, opanování sebe, zřízení samovraždy a msty, o meči Samurajů; o výchově a postavení ženy, o vlivu a budoucnosti Bušidy a j. Na stu a několika stránkách zvíme o morálce, náboženství, zřízení a životě Japoncův tolik, abychom dovedli chápati význačné postavení národa toho na dálném Východě.

vůle. Vůle, která neustoupila nikdy před [illegible] se postavivší, byť následkem jejím bylo i úplné osamocení. Vůle, s níž dovedl léta a léta, nedbaje úsudku okolí, jíti samostatně, svou cestou, řídě se jen svým uměleckým svědomím. Vůle, jež z lásky k pravému, velikému umění, o jehož uskutečnění usilovala, snesla tolik nepochopení, neporozumění, pošklebů, přezírání a umlčování. K silné lásce jeho družil se smysl pro

pokrok. V něm tkví snaha, za každou cenu být svým, přinésti do umění nové tony, neboť jedině tyto mají pro pokrok a jeho vývoj smysl, cenu. Tato cena by jemu byla relativní, kdyby umění nebylo založeno na uvědomělém požadavku národnosti. Uvědomělost je nový rys Janáčkova profilu. Jí vysvětlena jeho osamocenost a neporozumění jemu ve skladbě. Ale to ho neodstrašilo. Nezáleželo mu na tom, zda zůstane spojen s těmi, již zůstali za ním. Tušil, že světla, jež on rozžehne, ukážou následníkům cestu — že bude průkopníkem.

Bylo třeba vysokého stupně inteligence, způsobilosti duševních i fysiologických, aby snahy jeho došly splnění. A tu je Janáček, řekl bych, typem umělce moderního. Málo bylo umělců tak bohaté a složité kultury, jako je on. Hluboce cítivý, s duší bohatou náladami, rozechvívající se pod sebe jemnějším dotykem, silnějším impulsem, prudce vznětlivý, při tom psycholog postřehů delikátních s prsty více tušícími než definujícími. Poeta, jehož hovor, styky, život, vše jest realisovanou básní. Básní, která někdy bouří, zůstavujíc plno katastrof, uklidněna však vyzařuje měkké, hřejivé teplo, rozlévající se příjemně po všem okolí. Básní, v níž nikde nenajdete stopy všednosti, denního prachu, jejíž základní myšlenka osvětlena reflexem episod a detailů ostře rýsuje význam osobnosti autorovy, jenž nejlépe vyjádřen zní: Předešel svou dobu! —

Pokusím se vyjádřiti, kolik Janáček pro umění vykonal, a jaký z toho vychází závěr.*)

Svou uměleckou dráhu začal jako dirigent. Křížkovského žák byl dirigentem, jakých bylo málo. Veliká svědomitost, s níž partitury studoval, precisnost, s níž do nejjemnějších detailů skladbu vypracoval, a temperament, s nímž ovládal těleso pod-

*) Narozen 3. července r. 1854 na Hukvaldech na Moravě, vzdělával se na učitelském ústavě. Od r. 1865 byl pod Křížkovským fundatistou v Králové klášteře na Starém Brně, kde již tehdy hrával při mších a zastupoval Křížkovského ve cvičení sboru Jednou na kůře řekl o něm Křížkovský: „Uvidíte, ten mi brzo přeroste přes hlavu!“ Když odjížděl do Olomouce, svěřil J. řízení kůru. Později stal se J. po něm dirigentem ve Filharmonické Besedě. Absolvovav učit. ústav, byl jeden rok na tomtéž ústavě suplujícím učitelem hudby, načež odešel na varhanickou školu do Prahy, kde v 1 roce absolvoval současně všecky tři ročníky. Tam se svým učitelem Skuherským psal jeho theorii, ale po jedné nepříznivé kritice Janáčkově o Skuherském ochladlo přátelství učitele a žáka a za spolupracovníka přibrán K. Knittl. J. se vrátil do Brna, stal se sbormistrem „Svatopluka“, po 2 letech pak „Filh. Besedy“, ale r. 1879 odejel znovu za dalším vzděláním na lipskou konservatoř. Tam brzo z nejnižších ročníků přešel do nejvyšších, ale bídné tamní hudební poměry a tesknota přiměly ho již o Vánocích, že odejel na konservatoř vídeňskou. Tam ho však neuspokojovalo vyučování klavíru, takže po roce vrátil se do Brna, kde znovu stal se dirigentem Filh. Besedy. Mimo to působil na učitelském ústavě Od loňska dlí na dovolené. Od r. 1881 jest ředitelem varhanické školy v Brně. V létech 1884—85 redigoval v Brně „Hudební listy“. Letos premiera jeho opery, „Její pastorkyňa“ vzbudila principy a stylem svým oprávněný rozruch v hudebních kruzích i u obecenstva. —

řízené, byly by mu — jak svědčí nabídky, jež mu učiněny — zjednaly v cizině slávu jednoho z největších dirigentů. Ale on chtěl působiti doma. O jeho podrobné znalosti partitur svědčí, že v Dvořákově »Holoubku« našel chybu, o níž sám skladatel nevěděl a teprve po upozornění Janáčkově ji opravil. S jakou svědomitostí cvičil, vysvítá z toho, že prve než začal zkoušeti ensemble, s každým hudebníkem ve svém bytě jeho part prošel. Ti, kdož pod ním zpívali nebo hráli, a které on železnou rukou svíral, od nichž někdy snad i tvrdě a neúprosně mnoho chtěl, protože sám k sobě byl právě takový, dodnes na něho vzpomínají, »že pod takovým dirigentem od těch dob nehráli a nezpívali«. Síla jeho dirigování záležela v tom, že očima a pohybem ruky dovedl dáti na jevo, jakou chce hru míti nejen v celkových obrysech, ale i v nejjemnějších nuancích, že dovedl vsugerovati sboru své intence. Jeho pohyby ruky měly přebohatou stupnici pro odstíny přednesu. Při tom zdál se chladný, ale byl vždy v duši nesmírně rozrušen. Nejraději dirigoval skladby Dvořákovy, a také všechna jeho větší orchestrální díla v Brně provedl. Křížkovský každý svůj sbor sám mu podřídil. A tím dodnes má svůj význam: že je živou tradicí přednesu Křížkovského skladeb. A měli by naši dirigenti od něho si je nechati předříditi, než špatně je dirigovati.

Janáček je také původce myšlenky popularních koncertů. Prvý byl 17. ledna 1886 v Brně a vůbec toho druhu na české půdě. —

Povolání jeho za ředitele varhanické školy přivedlo ho k pracem teoretickým. (Podnět k nim již byl dán, když při zkoušce na varhanickou školu v Praze teoretik Fr. Blažek hořekoval, že Janáček neví, kam kráčí *f* a *h* v dominantním septimovém čtyřzvuku!). Janáček počínal si tu jinak, než jiní známí teoretičtí spisovatelé. Zanechal totiž t. zv. popisné methody, která učení o souzvucích a jejich spojích zakládá jedině na pocitové formě tonů, a obrátil zřetel k psychologickému účinu spoje, vykládaje jeho esthetický účin stykem pocitové formy tonů s formou pacitovou. Potvrzení své myšlenky našel ve spisech Helmholtzových a v lékařských spisech o fysiologii ucha. Tak došel ku zpětným poměrům a spojovacím formám, jež na vědeckém základě podávají všechno učení o harmonii způsobem důslednějším, důvodnějším a modernějším. Jeho »Nauka o souzvucích a jejich spojích« je vědeckostí svou prvním, nejlepším a jediným dílem toho druhu u nás. Proto je omylem odbývati tu knihu poznámkou, že »libuje si v zbytečně nové terminologii«. Novost terminů je zde podmíněna novostí věci. Terminy ostatně jsou věc čistě vnější, vedlejší; hlavní je základ, princip. Hluboká analysa esthetického účinu a psychologické objasňování v úvodě odstrašily asi mnohé od knihy. Na varhanické škole brněnské učí se dle ní již po léta s úspěchem.

Pokračování s ostatními částmi své nauky dosud Janáček nevydal, ale má je již v soustavu vypracovány. Založil je na

základech lidové hudby moravské a dospěl k zajímavým výsledkům, zejména v nauce o hudebních formách. Postavení na ústavě učitelském vedlo ho k sepsání Návodu pro vyučování zpěvu. (Vydán nákladem A. Píšy v Brně.) V něm s největší možnou stručností v příkladech uměním dýšících a přece nejvýš obsažných, pokud cvičení se týče, vyčerpává methodicky učivo zpěvu. Jeho Návod není a nechce býti velikou snůškou materialu cvičebného, jímž podporuje se bezmyšlenkovitý mechanism, ale je a chce býti podnětem k myšlenkovému a oduševnělému vyučování. Tím postavil se Janáček (jako již ve své Skladbě učinil) v řady moderních, pokrokových pedagogů.

Jinou, velmi obsáhlou a plodnou činností jeho bylo studium národní písně a lidové hudby. 25 let se jím vytrvale a houževnatě obíral. Výsledky jeho vydal r. 1901 v pojednání přiloženém k Bartošově sbírce národních písní, vydané Českou akademií v Praze. Pojednání to má význam nejen pro studium písně a lidové hudby, ale pro hudbu vůbec. Janáček v něm hojnými doklady dovodil vývoj národní písně, stanovil mez zpěvu a písně, ale hlavně: určil sčasovací (rhytmické) a nápěvné typy lidové hudby. Tyto skladebné vzory (typy) jsou schopny vzdělávání; a kdyby k nim skladatelé naši obrátili pozornost, brzo by česká hudba přivedena byla na jiné dráhy, než po jakých kráčí dnes. Jak ohromnou práci stálo stanovení typů, kolik tisíc písní bylo mu srovnati, než našel shodné jejich příznaky, dovedou si představiti jedině ti, kdož knihu studovali.

Janáček i odborníkům platí za nejhlubšího znalce hudební stránky v lidové písni moravské. Pojednání jeho je právě tak lapidárního významu, jako pojednání Hostinského. Jiné studie své uveřejnil Janáček v Hlídce a Českém lidu, kde v nich ještě pokračuje.

S Fr. Bartošem vydal Kytici moravských písní národních (u E. Solce v Telči, II. vyd.), jíž snáze mohou se písně šířiti, než velkými, drahými sbírkami.

Těmito pracemi zajistil si jméno v dějinách hudby. Dnes však jeví se nám ony pouze jako příprava k největšímu a vlastnímu poli jeho umělecké činnosti, k dráze skladatelské. Byl na ni vržen vlastně osudem. Když bylo mu odložiti taktovku dirigenta, řekli tehdy mnozí jeho nepřátelé: Teď jsme ho zabili. Ale mýlili se. Stlačili ho pouze na jedné straně, a jeho talent vyproudil na straně jiné. Co v člověku je, za každých podmínek se uplatní.

Ve skladbě pokoušel se, když ještě byl dirigentem. Tehdy nepovažoval ji sice za hlavní úkol svého poslání, ale již silně znatelny jsou v ní rysy pozdějšího Janáčka-skladatele: ušlechtilý výraz, originalita, individualnost, snaha po novém. Tyto rysy, vlastně z nich plynoucí nezvyklost jeho skladeb, dala nejspíše vznik prázdné a do nedávna ještě všemi bezmyšlenkovitě omílané frazi, že Janáček je sice teoretik, ale nikoli skla-

datel. Šíření její podporovala obtížnost jeho skladeb a nedostatečné technické vzdělání výkonných sil v orchestru, které dnes, přes všechnu bohatou produkci, značí hluboký úpadek hudebního umění reproduktivního. Janáček psal, jak se samo sebou rozumí, neohlížeje se na nedostatečnost materialu výkonného, jak složitá kultura jeho duše a myšlenka sama žádala. Nečinil koncesí slabým hudebníkům. Následek toho byl, že nemohli nezvyklých jeho sčasovek (rhytmů) a melodií zahráti a prohlašovali skladby jeho za plod člověka bez skladatelského nadání. Snad dnes, po hmatatelném téměř důkazu Pastorkyní, hluchá ta slova umlknou.

Je přirozeno, že v době tehdejšího obrozování zpěváckých spolků začal skládáním sborů. Napsal jich mnoho; větších, menších, významnějších, méně významných. Pozdější z nich náleží k nejcennějšímu, co ve sborové literatuře máme, a řadí se důstojně vedle sborů Křížkovského. Tištěn je pouze jeden sešit, vydaný u Winklera v Brně, a sbor »Což ta naše bříza«, v 25leté výroční zprávě »Svatopluka«. Z ostatních Píseň v jeseni, Kačenu divokou, Už je slunko z tej hory ven (sbor se solem), Jarní píseň, dvojsbor: Gospodine pomiluj ny a mnoho jiných slyšeli jsme na koncertech středních škol a Vesninych.

V orchestrální skladbě pokusil se v prvních letech Suitou a Idyllou, později baletem »Rákoš Rákoczy« (1891). Janáčka, pěstitele hudby národní, ukazují již Valašské tance (orchestrální), vydané u Bursíka a Kohouta v Praze. Po 2 sešitech (9 tanců) bylo pokračování — nevím z kterých příčin — umlčeno. Tři sešity Národních tanců, vydané s Lucií Bakešovou a Xav. Běhálkovou, mají býti jedním z kamenů, z nichž sestavuje se budova lidové kultury slovanské. Kromě nich třeba důrazně zde akcentovati 2 sešity Klavírních průvodů ke Kytici (u E. Šolce v Telči). Jsou vzácnými drahokami nedoceněného významu. Nejsou střiženy dle běžné methody, jedině z důvodu, aby pěvci zpěv se usnadňoval. Vyplynuly z nutnosti, vrátiti píseň přirozenému jejímu okolí a přispěti tak ku většímu její porozumění. Nemalují jen vnějšek, ale i duši, intensivně zhušťujíce dojem a náladu písně. Dbají, řekl bych, psychologické karakteristiky. A pro tu cením si je nejvýš ze všech dosud vydaných průvodů písní. Jim rovnocenná je Ukvalská poezie (nákladem A. Píšy v Brně), hrst písní s průvody, hrst nejkrasších květů z Janáčkova rodiště. Takovou silnou, zdravou, lahodnou vůni mají — jsou v pravdě poesií.

Nemohu nevzpomenouti zde Janáčka jako mistra klavírní barvy. Tolika originelními finesami a nuancemi myslím málo který skladatel obohatil literaturu klavírní.

Větší a nejcennější díla tvoření Janáčkova nejsou dosud tištěna. Je to v prvé řadě Amarus (pro soli, sbor a orchestr na stejnojmennou báseň J. Vrchlického) a pak Otčenáš (zhu-

debnění jednotlivých proseb modlitby k obrazům polského malíře.)

Je jisto, že vše, co Janáček tvořil, je nejvlastnějším výrazem jeho života, jeho osobnosti, jeho sklonův a osobitých zálib, neboť vychází ze zásady, že umění má míti kořeny své v životě. Je tomu tak i zde, třeba s jeho fysiognomií zdá se to v odporu. Vývoj jeho zašel tu na nové cesty. Disposice byly k tomu dány; poetický temperament, hloubavost a osamělost zavedly ho k tajemné, dumné atmosfeře sšeřených soumraků, v nichž jako světelné blesky září extatické vise. Odtud přinesl Janáček omamným dusnem zatížené ovzduší Amara a tragikou bezmocného a důvěřivého lidství vyznívající Otčenáš. Amarus proveden v Kroměříži tuším r. 1899, ale bez vyvrcholujícího Marche funebre, v němž do zoufale ječících rythmů nástrojů žesťových kvílí oboe, lkají klarinety a duní se zdrcující velebností zvony. Hudebníci nemohli ho zahrát; jmenovitě rhytmy dělaly jim nesmírné obtíže. A co bylo hráno, bylo tak ubohé, že skladateli poslouchání bylo „parní lázní". Otčenáš je mladší Amara. Dáván v Brně r. 1901 v Národním divadle. Tehdejší průvod klavírní slíbil Janáček nahraditi orchestrálním. — Má před Amarem tu přednost, že je komponován čistě dle forem lidové hudby. —

V obou těchto skladbách nejmarkantněji vystupuje umělecká osobitost Janáčkova: nesmírná hloubka pojetí spojena s nejvyšší noblesou výrazu. Harmonická stránka je veskrz originelní; modulace varují se úzkostlivě nejmenšího prášku konvence, jsou nejvýš účinné a případné. Melodie jsou jakoby nadechnuté květy na fialových mlhách, prosty nejmenší stopy frázovitosti. Kdo Janáčkovy hudby nezná a poprve ji slyší, toho ucho, přivyklé na omšelou denní hudbu, bude snad míti dojem nezvyklý, exotický. Ale kdo se v její záhadné hloubky pohříží, nikdy jí nebude dosti syt a s větší a větší touhou po nejprudším požitku a nových krásách, jež vždy objeví, bude se v ni nořiti. Nejvýstižnější, nejpřiléhavější výraz na jedné a mocný rozmach a vzlet na druhé straně dávají tušiti již dramatika neobyčejné síly.

Dosud napsal Janáček 3 opery. Prvá byla Sárka na libreto dle Zeyerova motivu, z něhož přepracováním Anežky Schulzové povstalo libreto Fibichovo. Dvořák je tehdy odmítl. Janáčkovi se zalíbilo, i dal se do práce. Když skoro byl již hotov, dopsal Zeyerovi o svolení. Ale Zeyer, jehož jemnost a delikátnost vždy byla do popředí stavěna, odepsal mu nejvýš hrubě a urážlivě. (Zajímavý dokument!) Janáček odložil partituru — zatím s Šárkou přišel Fibich — a jeho práce tak pohřbena. Druhá jeho opera Počátek románu v Brně obecenstvem i kritikou přijata byla příznivě. Já sám jsem jí neslyšel, k partituře její jsem se nedostal, a proto se o ní nevyslovuji. Třetí je Její pastorkyňa (komponovaná dle stejno-

jmenného dramatu Gabr. Preissové), která letos dožila se tak nezvyklého úspěchu. Ve vývoji Janáčkově značí Pastorkyňa návrat od mysticismu k realismu. Látka její je realistická. Přes to však počátky komposice spadají do doby, kdy duch Janáčkův bral se zmíněnou odbočkou k mystickému. Následek toho byl, že po dokončení I. jednání Janáček další skladbu přerušil a komponoval Amara. Tím je vysvětlitelno, že I. jednání je slabší dvou ostatních, vzniklých v době, kdy zdravá a silná jeho povaha nad sklony mystickými zvítězila.

Úspěch Pastorkyně nebyl jen vnější, publikový, ale i silně moralní, umělecký. Jeť zdařilým zrealisováním nových jeho principů, které pro vývoj opery znamenají nové dráhy, a po dlouhém čase opět krok v před z nehybných vod hudebního dramatu. Nové její principy a nový její styl zaručují jí čestné místo v dějinách hudby. Vyložím stručně, v čem obé záleží:

Studiem národní písně Janáček poznal, že v nápěvku mluvy*) leží nejpravdivější a nejdramatičtější výraz duše. Poněvadž toho v opeře je třeba, rozhodl se motivků mluvy užiti na místě dosavadní deklamace. Tím vrátil pravý dramatický výraz z orchestru opět jevišti, dosáhl největší možné českosti, neboť nápěvkům těm nelze bez barbarského znetvoření podložiti cizího textu (poněvadž ten má zase jiné nápěvky) a mohl komponovati na prosu, neboť nápěvky mluvy nežádají odpovídajících si period.**) Protože každá osoba dle své individuality je karakterisována svým zpívaným nápěvkem, stal se zbytečným příznačný motiv v orchestru, a Janáček mohl orchestru užiti plně k sesílení dramatického výrazu a nálady sceny. Aby i ta byla pravdiva, nevymýšlel nových melodií, ale rozpřádal nápěvky, zpívané na jevišti. Na několika místech postřehnete sice i jinou melodii, ale jistě některý článek její vzat je s jeviště.

Předností díla jeho je přirozenost na sceně a věrnost a pravdivost nálady v orchestru. Mistrná dramatická líceň v III. jednání, uchvacující vzlet lyrických scen II. jednání a nejčistším národním duchem dýšící sbory jsou nejskvostnějšími částmi celé opery. Rozhodly také asi přes všechnu novost díla o úspěchu jeho u širokého publika. (Národní divadlo pražské z nepochopitelných příčin dílo odmítlo.)

Stylově zůstal Janáček věren tomu, co napsáno o Amaru a Otčenáši. Nehromadí souzvuk na souzvuk, modulaci na modulaci, ale mistrně pověděného jednoho souzvuku hledí mnohostranným způsobem využiti. Kontrapunktické práci se vyhýbá, neboť jednak považuje ji za přežilou, jednak je mu prací příliš rozumovou. Jeho hudba je citová, tak jak v exaltované tvůrčí

*) Řeč každého člověka má jistý melodický spád, rozdílný dle individuality, kmene, národnosti, raçy.

**) Francouzové Bruneau a Charpentier předešli Janáčka v té příčině jen provedením svých prací, nikoli myšlenkou, vzniklyt jejich práce současně.

chvíli byla mu inspirována. Prudkostí svých vznětů působí na posluchače skoro až fysiologicky.

Nyní pracuje Janáček na čtvrté své opeře »Plamenné růže«.

Vypočetl jsem, pokud znám, činnost Janáčkovu. Každý mi dá za pravdu, že všestranností svou (znamenitý dirigent, teoretik, paedagog, znalec národní písně a skladatel) a kvalitou byla bohatá na plodné činy, tím více, připomenu-li, že osud v celém jeho životě jak osobním tak uměleckém byl mu nejvýš nepřízniv. Opakuji, co při oceňování skladatelské jeho činnosti třeba míti na zřeteli: že v každé své skladbě snažil se psáti a později také psal veskrze nově. Tím vše v skladbách jeho má cenu a význam pro pokrok v umění, a vyváží stohy not jiných skladatelů, kteří známé věci (způsobem snad i ušlechtilým) omílajíce, mají cenu jen časovou, pomíjející. Jeho nové tony, které v hudbu přinesl, znamenají nové kameny v nikdy nedostavěné katedrále umění; tam jest trvání jejich věčné a tam budou hlásati přes všechno úsilí těch, kdož ve své malosti myslí, že není možno, aby mezi nimi velký duch žil: Byl a předešel svou dobu!

Jan Kunc.

Z drobné prosy.

Německá moderna jala se kdysi hájiti drobný genre literární jako věc umělecky rovnocennou velkým plátnům románovým a novelistickým, ba prohlásila jej za vyšší metu uměleckých aspirací, od čehož ovšem dosti záhy ustoupila. Ale jedno bylo tehdy jasno: že drobnokresba vyžaduje zvláštních schopností a není dostupna všem talentům; výraznost kresby, štíhlé vypjetí kostry, výběr zdobného detailu, shuštění a esencování všech prvků stylistických, aby lehounkou stavbičku netížily, to vše vyžaduje ducha břitce v před postupujícího a je nedosažno těm, kdo milují široký rozmach, jichž smysly nevnímají se současnou abstrahující analysou, než otiskují plasticky veškery souvislosti prostředí se zálibnou věrností. Česká literatura nemá od dob Nerudových prosatera, který by v sobě byl tyto schopnosti objevil a pěstil, bezpochyby pro vrozené nám přesvědčení, že jsme stvořeni jen pro věci »velké«.

Z knih, o nichž promluvím, jen dvě jeví sklon považovati miniaturu za program a cíl, Engelmüllerova a paní Anny Marie, ostatním je přípravou pro příští velikost, i postrádají oné žádoucí krystalisace.

Anna Maria pěkně debutuje svými 17 povídkami. Má nervosní těkavost ženy, jež cítí nadání, ale není si dosud jista svých cílů i prostředků; hledá. Hledá tragiku života pod všední skořápkou a nalézá ji, zvláště onu podivnou, ironisovanou obyčejně truchlost nedožitého života, jež je ženskému světu tak často vlastní; pro ni má pochopení nejhlubší. Hledá

vnější realitu života, jíž dovede dát i psychologický základ, ovšem nevycítěný dosud s plnou silou, spíš jen nadhozený vždy; chce filosofovat i opájet se teplem dětské naivity, zachází do oblastí psychologické rafinovanosti, ale dovede napsat i hříčku zcela planou — mnoho je tu perspektiv otevřeno, mnoho napovězeno, ale jistota? jasné vědomí cíle? Není ho v knize. Nuž, je to debut! Nejzdařileji kreslí ženy a děti — zcela přirozeno — nejvíce smyslu má pro jemné zachycení vnějšku, ve Staré paní na př. nebo v Povídce o slečně Růženě a piegách dětských. Méně zdaru dosahuje v kresbách psychologických, kde nezná ještě mezí ani pravdy ani rafinovanosti, kde neovládá ještě účinnosti stylových prostředků, rozvlékajíc sceny i stavy zcela zbytečně (Skorem vánoční). Nesvědčí jí filosofie, kterou buduje na nahodilých dojmech a náladách, a jež je sypká tudíž nebo planá zcela.

Paní Anna Maria má značný fond myšlenkový, ale co u ní více překvapuje, jest hotovost a svéráznost slova a stavby. Má hravost a koketnost, má hebký dotek pro bolest, prostý a nehledaný smích — čte se svěže a voní někdy jako květ nevyrvaný z půdy ženství a nepřeštěpovaný na falešnou mužnost. Měla by si to plně uvědomit, aby se svévolně nepřipravila o individualitu.

K. Engelmüller v Pavoucích zachází dál cestou, již jsem konstatoval v první jeho knize, v Černých liliích. Virtuositu psychologickou a stylistickou pěstuje, onu, jež miluje prudké kadence a pasáže pro jejich vnější obtíž, byť byly i bez obsahu, bez životného jádra. Chce oslňovat, ne uchvacovat, obětuje efektu vše, dovede být na výsost banální, dovede kopírovat dávno již vyvětralé nápady, stává se někdy stereotypním opakovačem vlastních forem, (monologisuje) zkrátka je na cestě od umění. A přece má něco dobrého v sobě, dovede někdy podat i čistou kantilénu i silné akordy psychologicky modulovat. Úvodní »Marnost« je jemná práce, třeba že násilně vyvrcholena, »Dokonáno jest« vypráví dohasínání duše kdys silné a má neobyčejně výstižné partie; i svou zlomkovitou strukturou je originelní a přiléhavě komponován horečným exaltacím okamžiků. Dál však zase řádí povrchnost a všednost. Nazval svou sbírku chvílemi blouznivými a bláznivými. Blouznivé mají v něm, vlastně mohly by v něm najít sympatického interpreta; v bláznivých chce být groteskní, ale schází mu bizarní humor, který již nejméně se dá nahradit bezduchou situačkou.

Engelmüller je rozhodně dospělejší v myšlení i v práci než pí. Anna Maria, ale je cítit v jeho vyspělosti příliš brzký konec vývoje, ježto se již objevují pustiny neplodné, a o tu mladost, o živou sílu, třeba že někde ještě naivní, je ona zase bohatší a sympatičtější. —

Přechodem od těchto kreslířů k malířům života je pan Otakar Theer v knize Pod stromem lásky. Má práce jako miniatury komponované, ale vedle nich jiné, jež jsou torsem

kaci pozdviženého Hradecka, postaven by byl na vojenský soud! Jak strana mladočeská naloží s tou tajemnou lóží, jež osvědčuje vždy »jednomyslné nazírání na situaci«, není věcí jen té strany. Vnitřní naše poměry politické vyvíjejí se za neustálého vlivu mladoč. výk. výboru a nikterak poslanci, nýbrž v přední řadě členové tohoto výboru, politicky jinak nečinní a nezodpovědní, mají na svědomí úpadek politického ducha v Čechách a bující dnes nahé strannické sobectví. Nespokojenost s tímto výborem ozvala se už ve všech listech mladočeských, od Národních Listů a Lidových Novin až po týdenníky krajinské. Jako těžké dělo na korábu zmítaném bouří, utržené od řetězu, tak prorážíí výbor mladočeský vlastní loď, hned na té hned na oné straně, trhlinami valí se voda a loď se potápí. Ale dělo má patrně ohromnou radost ze své činnosti a dělá do korábu díry nové. Při každé volbě! Kdyby tento výkonný výbor, rozpomenuv se odpovědnosti své za dnešní hrozivé pro národ situace a uvědomiv sobě sociální povinnosti a potřeby doby, se poděkoval a učinil místo jinému, byl by to skutek jedině rozumný po postní porážce u Hradce Králové. Tam r. 1866 hanebně dopracoval absolutism rakouský, kéž r. 1904 skončí i absolutism domácí. Národ vydal nové síly, nové ratolesti, jež tento absolutism dusí. V mladých stranách jest dnes politická inteligence, jíž v příštích desetiletích připadne vésti osudy národa. Mladoč. výk. výbor vždy pohlížel s vysoka na pracovníky tyto, ač on právě svými skutky a zásluhami k tomu povolán není. Proti nim staví neschopné Kolenské. Proti kvasící revoluci kandidáta ve znamení řepy! Jaký důmysl politický! Voliči za to vyzvedli proti štábu p. dra V. Škardy hr. V. V. Šternberka! Proti neschopnému fešného dobrodruha. Nelze zamlčeti, že vtip voličů byl jak náleží kousavý! Ale dříve práci a pak vyražení! A práce záleží v uspořádání vnitřních poměrův, aby náš život politický nebyl kankanem nad otvorem sopky. Kdo chce pravidelný a trvalý vývoj, musí i chtíti, aby strannický mladočeský výkonný výbor byl vystřídán jiným, jemuž pospolitý zdar a prospěch bude vážiti více než nějaké malicherné »zájmy strany«! Ten pak najde cestu k mladým politicky činným lidem a otevře jim cestu k činnosti. A nebude pak už toho hanebného divadla, jaké se odehrálo 19. t. m. na Hradecku.

Circulus vitiosus.

Příspěvek ke školským vraždám a sebevraždám.

Několik případů sebevražd vyvolalo zájem o školství a jeho chyby, ba způsobilo i činné zasáhnutí v ně. Sbírá a studuje se materiál, jenž by mohl být základem nápravy, a hle, nedospělo se ještě ani k prvému stupni poznání, a již se ohlásil druhý hynoucí o pozornost: dlouholetí suplenti. (Čl. dra Zounka v minulých Rozhledech.) A jsou případy jejich méně smutné,

méně pravdivé a méně četné snad? Nemyslím. Nuž přijměte vy, kdo chcete studovat příčiny hynutí na školách, přijměte i je do svých referátů a pak i jiné, kteří se dosud neohlásili, a jichž volání tlumočím já, aby nebyli přehlédnuti — jsouť skromni a mlčenlivi mnohdy a stydí se buď za svou smrt či neuvědomují si jí ani, tak jsou ubozí. —

Byl mlád a nadšen úlohou učitele vychovatele, byl zdráv, a netísnily ho poměry hmotné, buď že měl soukromé jmění, nebo byl skromný dost a nežádal si víc, než dostával. Svoje hochy znal, znal jejich duševní i hmotný svět, jejich cíle, vše; měl je rád a nechtěl je jen učit, chtěl i vychovávat. I pracoval s rozmyslem, upravuje si osnovu učebnou, aby jí nezkrátil snad, ale aby ani ona netísnila volného rozvoje jeho mladých přátel, upravoval každou hodinu dle nálady a rozpoložení, pro něž měl jemné porozumění, netrestal nevědomost v tom či onom, ba ani neklasifikoval, jsa přesvědčen, že přesně dovede odhadnout celkové vědění a celkovou inteligenci všech, až přijde doba vysvědčení. I mimo vyučování byl svým hochům přítelem; oni mu za to netajili svých drobných steskú, starostí a přání, vědouce, že pro malý hřích bude míti úsměv, pro velký rozhovor, pro přání že dovede najít nějakou cestu splnění.

Jeho kolegům se však záhy stávalo, že rozpoznali v žactvu jakous deformaci autority, jakous volnost v myšlení i mnohé věci jiné, kterým zvyklí nebyli. To mělo záhy za následek častější a delší hospitace ředitelovy, po nichž si pozval milého profesora k sobě. Přísně smračen podíval se naň přes brejle, nenabídnul mu židle a krátce naň spustil: Pane profesore, shledal jsem, že vyučování vaše neodpovídá dosti předpisům. Předně probíral jste látku, která náležela teprve do února podle vaší vlastní disposice, již jste mi odevzdal; druhá věc: hodiny vaše ani jednou neshledal jsem upraveny, jak mají být, a proto připomínám znovu, že hodina má mít tři části: opakovací, část ku probrání látky nové a třetí ku přehledu hodiny. Jazykové vyučování má kromě toho ještě část čtvrtou, zkoušení slovek. Každou hodinu pak mají žáci vědět, ale i říci, čemu všemu se naučili. To musí být přesně dodržováno. Dále žádám, abyste pro prvou část hodiny měl podrobně připraveny otázky opakovací, které kterým žákům dáte; jste ještě mlád, i bylo by dobře, abyste přípravu tu si vždy napsal a pečlivě ji dodržoval, pečlivě, pravím. Shledal jsem také, že jste počátkem hodiny místo opakování rozebíral se žáky jakýs případ kouření, k němuž jste připojil jakési podivné výklady o zákazu a zdraví, jež odporovaly zřejmě jasnému znění disciplinárního řádu. To jste měl prostě ohlásit třídnímu nebo konferenci a nezabývat se tím; vy jste však oznámení neučinil, ani po svých výkladech. Vy jste upozornil na uměleckou výstavu způsobem, který přímo říkal: jděte! ačkoliv obsahuje věci příliš, příliš — řekněme moderní, kterými může mravní cítění být uraženo. A to vše přede mnou, svým ředitelem. Nechci pátrat, co se

děje v jiných hodinách vašich. Ale musím vás upozornit, že jednání vaše je nápadno i sboru i žactvu, a že si ho naprosto nepřeji. Vnitřní vedení ústavu je v mých rukou a prosím, abyste to vždy respektoval. Doufám, že nedáte mi podruhé příležitost k podobnému rozhovoru. Má úcta!

Profesor zapomněl údivem vysvětlit, hájit se, pozdravit, obrátil se a zdrcen šel. Svěřil se starému kolegovi, když šel domů. Ten nepohnul ani brvou; klidně klátil tlustým tělem dál a dobrácky ho těšil: »Nic nového, kolegáčku. Také jsem to zkusil kdysi. Starej to tak zle nemyslí, víte; je bručoun — inu — je ředitel a musí hájit svou kůži před inspektorem, a potom, víte, děláte celkem zbytečnosti. Nonono, nebraňte se, vím · ideály, výchova, znám to, ale nechte toho, budete déle na světě a líp se budete mít.«

Toho večera se nestalo nic, ale když následovala po tvrdošíjném lpění na přesvědčení důtka a inspekční výprask v konferenci, přihodily se vraždy, jež žurnalistika umlčela: zabila se chuť k poctivé práci, zahynul otevřený poměr mezi žactvem a naším profesorem. Profesor však po letech ztloustl a byl povýšen do sedmé hodnostní třídy, nebo naučil se dbát zákonitých předpisů a nařízení.

Žádám zdvořile, aby všichni, kdo mají materiál tohoto oboru, oznámili za příčinou podrobného šetření statistického.

Ať zhynou ředitelé!

Mám kreslit portret těch dobrých a nadějných pracovníků ať vědeckých, kulturních či jiných, již zabili svou pružnost sil pouštěmi korektur, studiem normalií a vychováním té spleti byrokratických puntíčků? (Ať zhynou ředitelé!)

Mám líčit strasti ředitelů, kteří chtěli opravdu být duší své školy a chtěli v ní »školu« vypěstit k rozkvětu, (věřte, prosím, že jsou tací doposud), kterým však nebylo lze pro nedostatek vyučujících, jichž hodiny museli přejímat, pro ohromný balast výkazů, přehledů a podání, a kteří ponenáhlu ve svém chomoutu skornatěli, zachovavše jedině stesk na zemského inspektora, který »schlazuje se na nich, když se špatně vyspal«? (Ať zhynou inspektoři!)

Či chcete vidět zemského inspektora, který chce vlít ducha ve školství svého oboru, ale než se k tomu dostane, musí přečíst a vyřídit sta fasciklů, jež v pravidelných dávkách se slévají na jeho stolku, který inspekcí musí zjistit nejdříve, jak vyhověno bylo předepsaným puntíčkům, než smí se podívat hloub a zamyslit, a který, aby přece něco udělal, nařídí konečně, aby misky na houbu byly porcelánové, a štítky na úlohových sešitech aby obsahovaly přehled známek? (Ať zhyne — kdo že?)

Vraždí se na školách čas a tedy i peníze zbytečnými nechutnostmi.

Vraždí se mladá léta volného rozvoje, vraždí se energie podnikavá, vraždí se — — kdo sestaví statistiku a osvětlí příčiny, že i ti, kdož snesou útoky ničivé, vycházejí z boje schro-

mení, zmumiovatělí, schopní jen kusého vzrůstu v »člověka kancelářského«, otupělého k násilí, jež ho kříví?!

Vraždí se v lidech člověk, a jeho hynutí je tragičtější onoho vykrvácení po ráně revolverem či souchotinami, protože je hromadné. Nikdo nevolá po ochraně, mlčí všichni, ale nepomíjejte jich, kdo chcete účinně zasáhnout, třebaže nikdy neseberete dokumentů přesných, jak jich statistika žádá.

System dnešního školství je to, který popravuje hekatomby duší. V čele má hvězdu humanity, ale postranními chapadly zkouší zkroutit, znetvořit každého, kdo mu přijde na dosah, aby byl způsobilý snést stíny, jež polyp vleče za sebou. Že při tom mnohý zhyne? Tof celkem lhostejno pro system, to se týká jen těch, kteří nevydrželi.

Neříkejte, že není školství samo vinno na deformaci lidí. Všichni to vědí. Socialních vlivů však neovládnete, leda po věcích, a škola, ta beztoho již dávno volá po reformě (lepší její živly), ji reformovat lze a tak i na sociální poměry lze prostředečně působit; nuž, budete-li žádat nápravu, žádejte celou, vyvraťte system, nedejte naň přilepit jen ochranný rám, jenž málokterým pomůže a do roka bude odložen, protože veřejnost se dívat přestala. Nečekejte až bude materiál zde, vždyť spoluvinu systému ani obhájcové jeho nepopírají, užijte chvíle, kdy polyp je nátlaku přístupen, protože veřejnost se dívá.

Quidam.

Rusko ve východní Asii.

I. — Směr, kterým Rusko panství svému podmaňuje Asii, jest dvojí: jižní z Ruské střední Asie k Indickému oceánu a východní Sibiří k oceánu Tichému, největšímu moři světa, které ve vývoji civilisace hráti bude jednou roli nyní netušenou.

Území ruské v Asii jest v pravdě ohromné. Z celého rozsahu říše ruské, který jest 22,476.398 *km* a má 138,930.319 obyv., připadá — nepočítajíc sem Kaspické moře a Arálské jezero —

na Sibiř	12,518.489 *km*²	se	5,731.552 obyv.
(0.5 lidí na *km*²),			
Ruskou střední Asii . .	3,551.308 »	»	7,721.684 »
(2 lidí na *km*²),			
Kavkazsko	472.554 »	»	9,231.945 »
(19 lidí na *km*²),			

K vůli srovnání uvedena buď velikost Rakousko-Uherska, ta jest 676.628 *km*² se 46.996.303, z nichž na *km*² připadá 73.

Do Asie plyne denně z Ruska duševní i hmotná práce mnoha milionů, k Asii poutají Rusko vždy větší a větší naděje do budoucnosti. Tam má nepřehledná kolonisační území vyznačující se tou předností, že i teritoriálně jsou úzce připoutána k mateřské zemi. Ještě před půl stoletím území tato byla skorem bez povšímnutí. Sibiř pokládána za velkou trestaneckou

kolonii spojenou s Evropou pouze sibiřským traktem, Ruská střední Asie za území na pokraji širých stepí a pouští a proto rovněž za bezvýznamnou. Ale jen několik málo desítiletí stačilo, aby se poznala důležitost těchto zemí, kterým se Rusko v minulém desítiletí se vším úsilím věnovalo. Asijské Rusko je tak ohromné kolonisační území, že může přispěti k řešení agrárně sociální otázky na Rusi a to beze vší krise. Jiné státy jsou v tom nevýhodném postavení, že přebytek obyvatelstva odchází do cizích zámořských území, kde se snadno své vlasti odcizuje; cárství má v Asii nezměrná teritoria vykazující prostranství po celé generace ruského národa. Vedle toho důležitou příčinou snah ruských o rozvoj zemí těchto jest i to, aby si Rusko v Asii zjednalo při světovém moři, ve světovém a námořním obchodu ono postavení, kterého dosud v Evropě se snažilo marně dosíci s velkými obětmi, ale s malými výsledky.

Veliká teritoriální moc ruská v Asii jest z velké části dílem míru, při čem však Rusko nezanedbávalo svou moc vojenskou. V posledním desítiletí, hlavně r. 1898 byla jeho vojenská organisace podstatně zdokonalena. Válečná moc ruská jest v době míru 1,096.000 mužů, v době války 3,616.000; loďstvo čítá 383 lodí se 3514 děly. Ač jsou Rusové od přírody nejméně bojovní, jsou přece nejlepší vojáci.

Šíříc Rusko panství své do východní Asie, stanulo při moři Japonském v sousedství Číny a tím se stalo jedním z těch států, které se nejvíce zajímají o problém čínský. Maně naskytá se přirovnání mezi Tureckem a Čínou; »nemocný muž v Pekinu« podobá se »nemocnému muži nad Bosporem«, otázka čínská otázce orientální v jejím akutním stadiu.

Rozhodnými pro Rusko ve východní Asii jsou léta 1858 až 1860. Tehdy získali Rusové od Číny oblast Amurskou a Přímořskou. Slavná jména z nové ruské historie (Muravěv, Putjanin a Ignatěv) spojena jsou s tímto významným činem. Veletok Amur a jeho pobočka Ussuri staly se hranicí mezi panstvím ruským a čínským, a vedle toho Rusům dovolena svobodná plavba po řece Sungari, hlavní tepně celého Mandžuska. Vladivostok se stal středem ruské moci na Tichém oceánu.

Leč tento rozvoj ruského panství jalo se již tehdy žárlivě stopovati Japonsko. V době pak přítomné Japonci, v jichž zemi evropská vzdělanost vítězně, aspoň zevně, pronikla a politickou i hospodářskou renaisanci přivodila, ovládáni ideou panmongolskou, vyjádřenou po způsobu severoamerickém heslem »Asie Asiatům« a podporováni ve svých snahách dávným soupeřem Ruska, Anglií, ku které v době naší přibyla Unie severoamerická*), snaží se zničiti navždy moc ruskou ve východní Asii

*) Unie severoamerická (9,383.029 *km*², 76,303.387 obyv. — na *km*² 8 lidí) v době poměrně krátké stala se moderní koloniální mocí. V červnu a červenci 1898 usneseno anektovat souostroví Havajské, v srpnu octlo se v jejích rukou Portoriko a oficiálním mírem se Španělskem

válkou, která v podstatě má za cíl upevnění imperialismu anglosaského plemene na Tichém oceánu.

II. — Kulturně-geografický význam oblasti Amurské a Přímořské, nutný pro sledování dalšího, jest: Oblast Amurská se rozkládá v kulturním pásmu severní Asie. Na severu a východě lemována jest Stanovoj Chrebetem a pohořím Burejským a jeho výběžky, které se sklánějí k jihu do údolí řek Seji a Bureje a širých prerií poamurských, na pravé straně Amuru Malým Chinganem vroubených, bohatých na stáda divokých oslů, stepních koní, antilop, buvolů, divokých vepřů, koz a jelenů, k nimž se druží kabar pižmový, dravý tigr a pardal. Rozsáhlé lesy, většinou pralesy, vlhká půda, porostlá travou zvýši dospělého člověka, hojné deště a tím vznikající močály, jakož i periodické záplavy Amuru málo jsou zemědělství příznivy. Jen vyšší údolí, hlavně při Seji a Bureji a jich přítocích, poskytují dostatek místa pro rozvoj orby. Vzdělaná půda činí nyní nejméně 110.000 *km*². Osazováním vykácí se lesy, zmenší se množství deště, bařin a rozmnoží se úrodná půda. Tam, jako dříve v nynějších kulturních krajinách, měří se vzdělanost vykácením lesů. V době vegetační jest průměrná teplota 16° C. 40letá kolonisační činnost ruská (mezi kolonisty jsou i Češi) přivodila již nyní značné zlepšení podnebných poměrů, a jest naděje, že nejméně polovice půdy celé oblasti, to jest 300.000 *km*² (země české mají dohromady 79.351 *km*²) získá se pro zemědělství. Z nerostů vyskytuje se hojně zlatý písek a velká ložiska uhlí.

Od oblasti Amurské na východ jest oblast Přímořská. Zaujímá prostranství mezi řekou Amurem*) Ussuri a mořem Japanským v šířce 300—400 *km*. Při obou těchto řekách jsou rozsáhlé nížiny; jinak země jest vyplněna nižšími středohorami. Na východě při moři Japanském zdvihá se horstvo Sichete-aliň čili hory Pobřežní (nejvyšší bod Golaja 1580 *m*), jež se na západ četnými výběžky volně k Ussuri sklání, na východ však sklon jest tak srázný, že tam mimo zátoku Petra Velikého, při které jest položen Vladivostok, není větších přístavů. Klimaticky jest však oblast Přímořská nejlepší provincií severní Asie. Průměrná teplota v době vegetační jest ve vnitrozemí

10. prosince 1899 získány vedle Kuby koupí Filipiny, souostroví Sulské a v Ladronách ostrov Guam (ostatní patří Němcům). Území takto nabyté má 323.038 *km*² a 8,520.243 obyvatel — 26 na *km*².

Anglie, typ moci námořní, jako zase Rusko jest typem moci kontinentální, má kolonie ve všech dílech světa. Kolonie tyto mají 28,730.000 *km*² a 356,000.000 mil. obyv.

*) Jak mohutným veletokem jest Amur, jasno z následujícího: úvodí jest přes 1,000.000 *km*², délka 4480 *km*, tedy jest to skorem dvakrát tolik, jako délka Dunaje. U Chabarovska při vtoku Ussuri jest široký 2 *km*, při ústí u Nikolajevska 4 *km*. Plavbu na Amuru provozuje přes 150 parníků a tolik i vléčných lodí. Všecky parolodě stavěny jsou v Belgii. Řeka zamrzá od listopadu do konce března, někdy i déle.

16—17° C., na pobřeží 15° C. Pobřeží větší část roku hustými od moře vyvstávajícími mlhami zahalené, hodí se k orbě méně než vnitrozemí. Leč i tu vlivem hojných pršek jest mnoho mohutných lesů (na Sungari parníky topí dřívím) a bařin. Nynější plocha kulturní jest asi 195.000 *km*²; vykácením lesův a vysušením močálů nabude daleko větších rozměrů. Bohatství nerostné jest hojné. Zastoupeno jest stříbro, olovo, železo a na jihu mohutná ložiska uhlí. Průlivem Tatarským oddělen jest od oblasti Přímořské ostrov Sachalin.

Oblastem těmto a celé východní ruské Asii k rozkvětu kulturnímu scházelo moře po celý rok nezamrzávající, kterým při břehu asijském moře Japanské není. Ať moře toto (1,043.824 *km*², průměrná hloubka 2.200 *m*) rozděleno úzkou podmořskou vypnulinou, vystupující nad hladinu vodní ostrůvky Dagelotovými (jap. Macu-šima) a útesy Liancourtovými, na část západní, hlubší a na východní, mělčí. V části západní z užiny Tatarské proudí při břehu asijském studený proud polární, zvaný limanovým až k břehům korejským a způsobuje zamrzání tamních přístavů po pět měsíců. Vladivostok na 43° s. š., tedy jižněji než Florencie položený, vlivem polárního proudu má podnebí velmi drsné; v zimě rtuť klesá nezřídka pod nulu na 30° C. Průměrná zimní teplota je — 12, letní + 18° C, celoroční 4·5° C. Nejteplejší měsíce jsou červenec a srpen. Jinak se mají věci při souostroví Japanském. Tam proudí od jihu proud teplý, tak že zamrzání jest velmi řídké. Moře Japanské proslulo zvláště tajfuny, strašnými vírovými bouřemi, které zuří koncem srpna, v září a počátkem října nejsilněji.

Z příčin uvedených již v letech 70tých minulého století snažilo se Rusko získati přístav po celý rok ledu prostý, který by byl v teritoriálním spojení se zeměmi Amurskými. Přístav tento hledán na jižním nebo západním pobřeží Koreje. Ale tehdejší vojenské postavení Ruska ve východní Asii na vodě i na souši nedovolovalo uskutečnění tak důležitého plánu. Sibiřská dráha,*) s jejíž stavbou r. 1891 počato a které význam vojenský, obchodní a kulturní jest dalekosáhlý, postavení toto počátkem 20. století valně zlepšila. Mezi stavbou sibiřské dráhy došlo r. 1894/5 mezi Čínou a Japonskem, soupeři Ruska v Koreji, k válce. Když v míru v Šimonoseki (17. dubna 1895) Čína

*) Jak obrovská práce byla stavba dráhy sibiřské, ukazuje následující: Trať Čeljabinsk-Srětěnsk s odbočkou do Tomsku a trať Chabarovsk-Vladivostok jest dohromady 5.284 *km* dlouhá. Náklad na tyto tratí sibiřské dráhy činil na 940 mil. kor. Vykopávka obnášela 93·5 mil. m^3, zdivo tunelové 159,000 m^3 (mimo tunely ze železných rour v celkové délce 5 *km*), úhrnná délka mostů dřevěných 36·2 *km*, železných 12·3 *km*, ochranných zařízení proti sněhu 909 *km*, peronů 11·7 *km*. Pražců bylo potřebí 8·4 mil., telegrafních sloupů 118.000 kusů. Veškerá plocha pokrytá železničními budovami, jest 2.200 arů. Váha položených kolejí jest 311.000 *t*, všechny parní stroje se železničními vozy, jichž se na těchto tratích užívá, tvořily by vlak 84·5 *km* dlouhý.

Japanu odstoupila poloostrov Ljautunský a toto si nároky na Koreu činilo, zdálo se, že záměr Ruska snad navždy stane se nesplnitelný. Neboť vedle mocně vystupující nové mocnosti, která o uskutečnění svých úmyslů celou mocí ve východní Asii zasaditi se mohla, nebylo by místa pro Rusko ani na pobřeží korejském ani mandžuském. Leč společně podniknutá intervence Ruska, Francie a Německa přinutila Japan vzdáti se dobytého území, a nyní s překvapující rychlostí dosáhlo Rusko na vděčné Číně to, po čem tak dlouho marně toužilo. Čína pronajala Rusku na 25 let ve válce ztracenou námořskou pevnost Port-Arthur a výtečný přístav Talienvan, kde Rusové vystavěli město Dalný. Po vypršení může býti tento formální nájem obnoven. 28. března 1898 o 8. hodině vztýčen ruský prapor u Port-Arthuru na výšině, kterou Rusové jmenují Zolotaja Gora. Mimo to dosáhlo Rusko svolení ku stavbě dráhy mandžuské a její vojenské ochraně, jakož i právo dolovati na všechny nerosty v zemi této.

Tak ruská moc stanula na Tichém oceánu v tě zeměpisné šířce, jakou má Sicilie. *Dr. Fr. Nerad.* — P. d.

H. Taine: Dějiny literatury anglické.

Díl I. a II. Přeložil O. Sýkora. Po četbu celého úvodu lze být na rozpacích, s čím se v knize setkáme, zda s dějinami literatury či s dějinami národa. Pro prvé mluví titul, pro druhé veškera theoremata předmětu předeslaná, o tom, jaké proměny prodělává věda historická, berouc umění za historický dokument života národního, o větší oprávněnosti nových základů dějepisectví i o jejich struktuře. Sebevědomě zazní věta: »vynasnažím se vyložiti, jak se tato změna provádí a jak se má prováděti, hned na to blýskne mezi řádky podcenění »vědy« (studovati dokument, jako by byl samotný, znamená pojednávati o věcech jako pouhý učenec a upadati do iluse knihovny) a týmž dechem se vyjádří umělecký sklon k životu; několik kapitol teorie detailů sic umlčí neklid dohadů, ale závěr ho vzbudí zase, vrcholíť v přiznání: Pokouším se tu psáti dějiny jedné literatury a hledati tam psychologii jednoho národa. Tedy ani jedno, ani druhé, ale obojí?

A čtěte konečně dějiny samy — úžas vám zavíří spletí předpokladů, jichž nerozváže přemítání, ale četba. Uchytí kapitola prvá, upoutá druhá, a zájem roste, neutuchá, na chvíli zapomínáte, že jste šli hledat, a čtete pro rozkoš četby. Když pak dost hluboko sestoupíte v proud, teprve úsměv pochopení prozáří pochyby a nedorozumění. Ah tak — tak tedy!?

Ano tak. Jsme zvyklí číst a vidět naučenými obrazy a formulkami, neumíme se dívat prostě a přijímat věc, jak se sama podává, proto nechápeme hned nové a nezvyklé, jakým rozhodně jsou Taineovy Dějiny.

Historie? Jest vědou, jež dovede ze svých dokumentů vybudovat fakta, jich souvislost příčinnou, ale bez intuice básnické nedovede vybudovat z fakt ještě i člověka, společnost a její psychologický vývoj. Dovede podat vnějšek toliko, ale nitra nepostřehuje. Taková historie je vědou suchou a nezáživnou »člověku«. Taine je básník vedle vědce filosofa. A třeba že si přiznáte po přečtení, že nedovedete rozlišit, jakou cestou šel, zdali z literatury jen soudil na psychologii národa, či nebudoval-li opačně, neupřete přec, že víte obé jasně, určitě, tak určitě, jak málokteré vědění vám kniha sprostředkovala, a že krom toho milujete ještě předmět pro jeho krásu — i úvod pochopíte zcela. Taine je básník vedle vědce filosofa. V něm obojí materiál žil jistě rozčleněn a roztříděn, mohl jej seřaditi v šiky logických dedukcí, ale zahodil dogma o určitých a neměnných methodách vědecké práce, volil raději uvésti disciplinované duchy ve zmatek, aby mohl svařiti všecky své vyanalysované poznatky v celek, jemuž jediné jméno přilehne: život, a jenž plněji a určitěji vyjádří obsah toho, co mělo být předvedeno: historii jedné literatury a psychologii jednoho národa. Taine je básník, jenž nezaniká vedle Taine-a vědce filosofa.

Nová věda, obohacená o živly poetické, ne ony měnící a upravující, ale intuitivné a scelivé — nebo poesie založená na vědě, jak chcete — nová věc vešla v život, jež jediná by mohla podat dnes nezměněný komplex duševního života člověku, aby poznal, věděl a pracovat mohl vědomě na sobě i na vývoji celku. V tom její síla plodná a úrodná, vyvyšující ji na počátek epochy. — —

Anglická literatura počíná kulturou saskou. Sledujte, jak ji uvádí Taine: »Pobřeží od Šeldy k Jutsku; není svahu, močály a suchopárem vlekou se pracně líné řeky, pozvedajíce dlouhé, černavé vlny. Těžké mraky otáčejí svá nafialovělá břicha, černají a náhle se rozplývají v lijáky.. Barbaři uzavření v blátivých chatrčích. Velká bílá těla flegmatická, s modrýma divokýma očima; žaludky hltavé, naplněné masem a sýrem; vrhají se na moře, zabíjejí a jdou počít o něco dále na novo«. Hluboko v těch pytlích masa as žije duše, ale je a je schopna velkých citů. Je ovšem třeba prudkých popudů, aby procitla, ale pak exaltována a zvášněna vysílá zběsilé výkřiky nesouvislé, výkřiky plné dýmu husté krve, a tvoří mohutnou lyriku extatickou. — Sledujte kulturu saskou, modelovanou slovem tak masivním a hutným, že již zvukem kreslí, dřív než duše k obsahu prohlédla, sledujte a poznáte, jak spleť kořenů tuhých a nevzhledných, splývající takřka s mokvavou zemí, má svou vůni drsnou a silnou plností mízy a šťáv životných, jimiž je nalitá. Pochopíte, že to vůně země samé, jež tu s lidem splývá, a pochopíte i, že bohatství její je takové, aby i v posledním listu a květu vzrůstající kultury tkvěly sledy neasimilované a prozrazovaly, zkad vzešly. Tak se mi jevila perioda Sasů, přes niž se převalil normanský vpád bez hlubších sledů ideových,

dav jen povrchu něco svého rázu, pomáhaje tvořit nový jazyk. A kapitola nového jazyka prvá líčí vlastní literaturu anglickou, její mohutnění, přibírání dechu z venku, mimo nitro, ze všech větrů, jež se mladým ovzduším přenesou. Přelétí antika, něco nárazů francouzských a vrývají své sledy v kůru kmene, jenž nicméně v nitru zůstává nedotčen, drsný a silný. Kapitola ta ještě se nerozvětvuje, je hnána jedním proudem vpřed.

Teprve vpád pohanské renaisance, tak vděčně přijaté zdravou tělesností raçy, rozpoutává vnitřní utajený život a dává mu vybočiti z úzkých břehů, rozvětviti se nad kmenem v korunu, kde jako mnohotvárný život jde již prosa, poesie, drama svými stezkami, aby se uplatňovaly pro sebe a své květy plodily i listy kol nich. Pohanskou renaisancí nabývají »Dějiny« širokého rozvedení linií dosud semknutě vedených, nabývají perspektiv architektonicky upravených rukou schopnou gesta grandiosního. Slovo stává se bohatým jemnějším odstíněním, zpívá v hravých poesiích pastýřských, dovede nalézti dost hledanosti pro prosu rhetoricky nadbytečnou, a stkví se vervou v dramatě a jeho květech nejvyšších, Ben Jonsonovi a Shakespearovi. Ti nejsou již vpojeni prostě v prostou souvislost se svým prostředím, jak před nimi ještě Spencer, Bacon, Chaucer a jiní, nebo příliš mohutně se vypjali nad ně. Jsou jim věnovány úplné monografie, jichž rám pouze v tok kulturní evoluce se vpojuje, dávaje jim svoje odlesky. Pohanská renaisance je kulminací dvou velikých svazků »Dějin«; křesťanská, jež následuje jako reakce po příliš silném opojení životem, je pouhou peripetií. Věty snížily své vlny, aby daly klidněji projít depresi tvořivých sil, z níž jediný Milton podivně se zvedá jako závěr prozatím, za nímž tušíme však ještě mnoho, mnoho.

Kreslil-li jsem celý plán knihy, učinil jsem tak, abych jasně naznačil krásu koncepce, architektonické její rozčlenění, jež se mohlo zrodit v duši opravdu jen velkého umělce. Prohodil-li jsem poznámku o řeči, slovu, tedy zas proto, abych demonstroval jednak přilehavost detailu celkové komposici a přece zase naprostou vnitřní jednotnost. V řeči Dějin nepoddává se styl svému předmětu, jen mu přizpůsobuje svou vehemenci, ovládaje celou skálu tonovou od robustnosti až k elegantní vervě, nezacházeje však nikdy k minuciesní hravosti slabších, ač předmět někdy láká.

Taine je umělec převažující vědce a filosofa v sobě — dodávám k tomu, co jsem naznačil v počátku. Věda mu byla jen přípravou, dala mu látku, ale umělec ji spracovával, umělec řekl slovo poslední, a jeho akcent jde dílem. Ne analysa, ne logická průhlednost pravidelně rozvíjeného pořadu, je silou jeho, ale živly poetisující, výstižnější prvých, úžasná schopnost tvořit z prvků díla. Představy a emoce nevyjadřuje abstraktními definicemi, ale obrazy, a vyskytne-li se formulka, však můžeme býti jisti, že následuje obraz ještě za ní. — Namátkou upozorňuji jen na počátek III. kapitoly o Novém jazyku, která je po

té stránce až přepychově vyzdobena, ale stačí otevřít kdekoliv, všude setkáte se s větami, jako: Chaucer překládá nejprve velký sklad galanterie, román o Růži, skutečně nejzpůsobilejší k tomu, aby se při něm libě trávily večerní hodiny, mezi číší kořenného vína a voňavkami, které hoří v pokoji. Tak zhutněn drobný úlomek myšlenky, tak rostou myšlenky celé, skupiny jich, dílo — ne pouze obrazem snad, ale uměním, oněmi živly poetisujícími.

Tím vším docílil Taine, že Dějiny opravdu se čtou s vážnou rozkoší, jakou působí velká díla umělecká, že neubíjejí energie studijní spoustou podružného materiálu, za to ale vymodelují celkové kontury neobyčejně plasticky, a jejich dotek nachází v duši otisky trvalé.

Vyzvedl jsem uměleckou stránku vzácného toho díla nejen proto, že je nejsilnější, ale že je aplikováno na kritické theorie Taineovy o umění, a že mimoděk vyvstává paralela mezi ním a Hennequinem, jehož kritický styl doba vynesla výš. Nechci v krátkém náčrtu studijním odbočovat, ale tolik si přece nemohu odepřít: Taine je mi umělcem přesazeným ve vědu, ale nezapřevším se, Hennequin naopak vědcem regulujícím umění, pro něž přináší sic mnoho porozumění, ale jehož základní disposice mu scházejí. Nadnesl se nad prvého, ač filosofie jeho vykvetla pouze polemickým roznícením, nadnesl se, že vstoupil do fase, kdy věda ovládla společenské myšlení, že akcentoval individualistní sklony své doby, a pak snad i proto, že vystoupil opositčně proti největšímu filosofu umělci, aby vyvýšil význam umělců a snížil jejich prostředí. Stačí však takové Dějiny anglické literatury za argument, který se oddisputovati nedá, stačí, aby zachovaly tvůrci svému místo přednější a myšlenkám jeho život delší. Jsou vlivy prostředí, jež spolupůsobí na formaci děl uměleckých (a všech ostatních), jsou veliké, což Taine intuitivně pochopil, nevyformulkoval apriorně, a je-li Hennequin v něčem velký, tedy v tom, že k velkému dílu připojil drobnou fasetu o zpětném působení autorově na ovzduší, nikoliv však ve snaze o podvrácení these a nahražení její fasetou svou. To mimochodem jen.

Měl bych nyní hlouběji přihlédnouti k jednotlivým částem Dějin. Třeba že totiž jsou budovány v jediný celek pevně sčleněný a jediným duchem rozvíjený, přece lze u každé z kapitol zvlášť stanouti, vyjmouti ji z díla, aniž tím pozbyla samostatné hodnoty. Tak bývá u nádherných architektur, jež by detaily svými stačily postavit množství budov krásných. Nebudu probírati všech jednotlivostí, vyjímám pouze monografie největších básníků doby dosud přeložené: Chaucera, Ben Jonsona, Shakespeara a Miltona,*) kterým jako representantům největších tří epoch věnováno studium nejhlubší.

*) Chaucer a Shakespeare vydány jsou ve zvláštních výňatcích v Kritické knihovně (sv. 19. a 21.)

Jakým postupem se bere při kresbě? Prvé, co hledá pro každou studii, je portret soudobý, psychologické a životopisné zprávy současníků, několik poznámek autobiografických, jaké bývají vsety v díla básníků zejména subjektivních, rodinná data a p. To rozloží v mysli a dá rozvlniti se kolkolem dobovému ovzduší, jaké nalezl sbíraje historický material. V to zahleděn vytváří si postavu člověka svého, snaží se pochopit jeho vnější i vnitřní svět, a teprve když oživil suché jméno krví, oduševnil je myšlenkami, city, vášněmi a vůlí, teprve pak bere knihu básníkovu, pročítá, analysuje, sonduje a tvoří literární obraz, jenž z člověka vyrostl. Klasický je na př. úvodní portrét Ben Jonsonův: »osoba silná, těžká a drsná, široký a dlouhý obličej znetvořený záhy skorbutem, pevné čelisti, velké tváře, orgány zvířeckých vášní tak vyvinuté jako orgány inteligence, tvrdý pohled člověka rozhněvaného nebo hněvu blízkého; přidejte k tomu tělo athleta a okolo čtyřiceti let chůzi těžkopádnou a neladnou, břicho v podobě kopce — toť zevnějšek a tomu odpovídá i nitro«, jehož rozbor pak přichází.

Pro Tainea je nutný tento postup, nebo praví, že »nic neexistuje leč jednotlivcem«. A kdybychom i odmyslili si vliv jeho uměleckých theorií o působení rasy, prostředí a okamžiku na vytváření díla, přiznáme význam toho postupu, jakmile postoupíme v četbě k rozborům literárních děl. Mohla být analysována beze znalosti člověka, ano, byla by podržela i tak svou velikost, ale abstraktní; tak vidíme však mohutnost absolutní prohřátu životem, obklopenu vůní, nečteme, ale zpřítomňujeme a hmatáme takřka každý obraz jako výdech, každou myšlenku jako rozhovor s autorem, každé dílo jako kus soužití. Vžíváme se, a v tom založena je veliká působivost.

Když vyvstal tak život a z něho rodí se díla před našima očima, rozmáchne se náhle ruka Taineova do šíra a lehce; bez únavné námahy klade nám ideový obsah před oči, váží ho se stanoviska svého i dobového a říká jen: hle! Pak seřadí nejvýraznější postavy, transkribuje galerie jich svým pojetím a ne snad v suchých výčtech a skupinách. Tu vloží obsah práce, sceny jediné, tam zablýsknout dá dialogu, staví větu nebo i jen obraz hravý či útočný, disputuje s autorem, osvětluje ho, v zápas se s ním pouští, aby demaskoval nejzazší záhyby nitra, pružnost či masivní nehybnost jeho, aby žil a zaujal. Pak teprve všímá si šatu — stylistických konstrukcí — a probrav vše, vrací se k člověku, znovu jej staví v rámec doby a dokresluje, ostřeji vyznačuje rysy, jež mají utkvět nejlépe, a ničeho nešetří, aby utkvěly opravdu; rád analogisuje, staví Molièra, Racina a jiné proti Jonsonovi, Shakespearovi, staví evoluční vlny francouzské vedle anglických, jen aby vystoupil profil intensivněji.

A opravdu jasně vnímáme Chaucera, malíře feudálního života, muže velké společnosti a velkého činu, rytíře dvořana francouzské vybroušenosti, ale v jádru přece jen originelně masivního Sasa stísněného scholastickou učeností — představujem

si robustního rváče, moralistu a satirika, logického stavitele plánů Ben Jonsona a Shakespeara, »temného a tvůrčího nade všecky básníky svého století a všech století, nejnemírnějšího ze všech znásilňovatelů jazyka, nejobzvláštnějšího mezi všemi shotovovateli duší, nejvzdálenějšího pravidelné logiky a klasického rozumu, nejschopnějšího probuditi v nás svět tvarů a vztýčiti před námi živoucí osoby« — a vidíme konečně Miltona, ducha vyrovnaného a hotového až k strnulosti, mnoho jasně vědoucího, vášnivě vzpjatého k dithyrambismu, ale postrádajícího obraznosti. Stojí jako žulové mohutné pomníky, ne konvencionelně pojati, ale opravdu svérázně, lidsky, nejlidštěji dosud.

Monumentalnosti jim dodává zvláštní uzpůsobení ducha Taineova. Umí kráčet po vrcholech myšlení a cítění, a výraz jeho stává se následkem toho grandiosní: Věta široce vržená, stavěna je nicméně nekomplikovaně, víc masivně, slovo, jež zdá se nám superlativem, stvořeno právě, aby bylo těžkým kamenem pomníku. A přece není v kresbě jeho spojeného obdivu, je pouze síla, jež stává se bouří vzepjatých vln mořských, když rozmáchne se k temperamentnímu vzkypění na místě sympatickém mu nad jiné, na př. v Shakespearovi. Nemá obdivu, má jen porozumění, a v tom se zas nad básníkem v něm projevuje vědec, ačkoliv i tehdy jen střídmě, nebo vždy na něm postřehnete aspoň sympathetické zachvění rtů a zákal oka. Pro Miltonovu vědeckou bezobraznost v Ztraceném ráji má slova, pod nimiž se chvěje ironie, tak tak že hlasně nepropuká. Chaucera provází bonhomním úsměvem, Shakespeara jediného zvedá nad sebe a nad vše, třeba že jasně pozoruje některé deformity a prázdnoty jeho díla. Snad by se dalo i tu říci, to že je projev umělce velikána, jenž může hovořit se všemi jako se sobě rovnými, ale netvrdím tak; Taine umělce v sobě neakcentoval, a snad to v něm byla snaha právě vědecká, jež umělci dala vytvořit ohromný ten styl bez hyperbol, čistý a pravdivý.

Zbývalo by nyní konstatovati ještě, jak dílo jeho pramení v prostředí a jaký vliv na ně opět mělo. — Není ryze francouzsky pojato, ač-li mohu souditi dle jeho vlastních charakteristik ducha galského a latinského, je na něm odlesk bezprostřednosti v postřehu a emocích, jakou konstatuje na duchu severském, ale to snad je právě jen odlesk, jejž na něm zanechalo dlouhé a úsilné studium předmětu. — Vzniklo před květem naturalismu, za dob, jež nebyly ještě tak plny zájmu pro umění, jaký vyvolaly potomní boje literárních směrů na sebe narážejících, a jeví se tedy velikou předzvěstí, plodem kvasu, jenž musil vyplniti duši právě filosofa nadaného intuicí básnickou, jakým byl on, a nemohlo vzejíti jinde. Ale jako hlas příliš záhy slyšený, nemělo dílo úspěchu, jehož zasloužilo: vědě bylo příliš poetické, poetům méně hovící a nejméně již nacionálnímu rozpoložení davu. Vyvolalo polemiky, oplodnilo tedy jistě, ale oposice nadnesla se přízní okamžiku nad ně. K nám přichází

po »Filosofii umění« do doby, jež právě se láme, rozštěpuje, odvrací od směru ze semene Hennequinova se rozvinuvšího; jde do doby, již je s to zúrodnit, a jež je může přijati se sympatií nejplnější, protože nachází v něm ozvuky své touhy, nesplněné doposud. *E. Sokol.*

Zanedbaný okres.

P.

III. — Vzorem vesnicím mají býti města a těmto zase jich hlava, okresní město Ledeč. Ledeč má 2420 obyvatel. Ve městě je dosti silná židovská obec, jejíž příslušníci vesměs živí se obchodem a jsou při jeho značném výnosu zámožní. Zdejší lid s daleko větší ochotou u nich své potřeby obstarává, protože dostane u nich zboží z t. zv. »partií« daleko lacinější nežli u křesťanů, při čemž na jakost nehledí. Starostou této obce je Kern, jenž vyniká nad ostatní dobročinností, chytrostí, rozvahou a zkušeností, takže jim prokazuje velmi platné služby. Vliv této obce na celé město je daleko větší, nežli by se na prvý pohled zdálo, protože jsou hospodářsky silni a dovedou daleko účinněji síly své využitkovati nežli ostatní sousedé.

Starostou tohoto hezky položeného a zámkem na skále ozdobeného městečka je p. J. Hereš mající nejlepší vůli vyhověti všem a proto dává se úplně vésti některými členy městské rady zvláště již zmíněným Kernem. Nejinteligentnějším z rady je lékárník p. F. Brych, který zvláště opravy zdravotních poměrů obral si za cíl a již i některé opravy provedl. Prvním radním je židovský advokát JUDr. Adolf Pentlář, který rovněž je zástupcem a hlavou mladočeské strany. V posledních volbách také mladočeský kandidát propadl a zvolen agrárník pan Prášek. Úkol obecního zastupitelstva, které čítá 24 členy (z nich 5 židů), mohl by daleko zřetelněji býti prováděn, kdyby alespoň všichni usilovně chápali se přidělených jim oborů a snažili se obci sloužiti jako nynější místní školní dozorce. Leč nechávati největší část správy na bedrech důchodního p. Katzra, není na prospěch obci, poněvadž se vedou záležitosti obecní příliš jednostranně a lehko zavdává se příčina k všelikým stížnostem. Ovšem jeho moc je větší, nežli bývá v jiných městech, protože místní záložnu spravuje jeho syn a tento zase jest příbuzný s místními zámožnými rodinami židovskými. A přece je v Ledči dosti osob absolvovavších i vysoké školy, které by se zdarem a prospěchem mohly pracovati v městské radě, kdyby tu nepanovaly kocourkovské poměry. Maloměstská pýcha a vůdcové stran bez vojska hubují asi týden před volbami místními a porážejí se navzájem při pivní besedě — pak přijde »osudný« den — tu se ukáže, že oposice pouze oposičně mluvila, ale konservativně chce pracovati, t. j. nedělati nic. A tak vleče se kára s dosavadním obecním režimem dále. I v Ledči je to jako ve všech malých městech v Čechách: všichni jsou v oposici

a všichni chtějí míti při tom svatý pokoj. Kdyby v našem zastupitelstvu měla vypuknouti obstrukce — děla by se spaním ve schůzích!

V Ledči je na př. fond na zřízení nemocnice asi 40.000 K. Bývalý městský lékař † MUDr. Růžička uspořádal sbírku, která během dlouhých let vzrostla na tuto sumu. Obec, aby vyhověla naléhavé potřebě nemocnice pro epidemické choroby, najala chatrný domek, který vystrojila obětavě dvěma postelemi: všecko ostatní zařízení a lékařské potřeby dovolila přinášeti lékařům a po případě nemocným. Jsem přesvědčen, že Něm. Brod se závistí pohlížel na tuto konkurenci zdravotnickou. R. 1903 umístěna jest nemocnice v jednopatrovém domku u Pivovarského potoku, dostane-li se jí však zařízení přiměřeného z uloženého fondu u obce, o tom neumím pověděti. Muselif by se o to zasaditi povolaní činitelé zdravotní.

Co se týče zdravotní správy, sluší ještě připomenouti, že odhodlalo se město svěřiti čištění rozsáhlého náměstí kandidátu obecního chudobince, — aby jej nemusilo přijmouti do tohoto ústavu, — což skutečně je patrno někdy i na samotném náměstí. Alespoň turista spatřuje tohoto starouška celý den sem tam rozháněti se po místě jeho správě svěřeném. O hojnou práci pro něho starají se týdenní trhy. Jak to vypadá za deštivého počasí ve městě a zvláště na hradeckém předměstí od mostu ke koželužně, nedovede si představiti, kdo nikdy v našem městě nebyl. Jen jedno jest svatá pravda — že se nikdy nikdo ani neutopil v blátě, ani tam nezapadl tak, aby musel býti vytažen. Také vzorně v té příčině vypadají ulice vedoucí ku kostelu.

Chodníků není ani na náměstí, neřku-li v ulicích. Teprve u nejnověji stavěných domů se dělají chodníky, a bude-li stavební ruch takový jako dosud, je naděje, že za 100 let budou také chodníky po celém náměstí. A pak staví každý ve své stavební čáře a ve svém niveau, čímž velmi malebně vzniká »stará Ledeč« po způsobu »staré Prahy«, v níž budou časem chodníky terasovité, což jistě lákati bude turisty. Městská správa o tom o všem ví a je s tím úplně spokojena. Ani ji nenapadne, aby k tomu působila, aby znenáhla vznikly řádné chodníky, aby potřebná dlažba pomalu byla doplněna, vyježdění nahrazena, aby »smetisko« v ulici před mostem bylo čištěno a zejména, aby bylo nařízeno, že každý soused či měšťan jest povinen čistě zamésti alespoň v sobotu odpoledne před svým stavením až do půl ulice, jako je to v jiných venkovských městech. Tím by bez útrat dosaženo bylo čistoty a útulnosti ve městě, které příroda nadala tak krásnou polohou, takže by sem turisté s radostí spěchali a dobrá pověst města by rostla a sterý užitek nesla občanstvu. Je to až ku podivu, jak se u nás obyvatelé měst a vesnic neradi loučí s nečistotou a jak naprosto v tom jsou nepodobni našim bratřím Moravanům. Kdyby tak ledecká rada zašla do vesnic kolem Brna nebo jinam, po-

dívala by se, jak bez krejcaru obecních výloh může býti v obci jako za skřínkou.

Nesmíme zapomenouti, že to není dávno, co v tomto horském a naprosto zdravém městečku vypukl tyfus. Příčinou byla nedbalost o studny a nečistota v nich. Pak se mnohý Ledečák diví tyfu v jiných městech. Také v okrese vyskytují se nemoci nakažlivé a snad výhradně z nečistoty studní, ulic, ba i stavení. Blížíte se krásně položené vesnici, útulné domky vykukují ze šťavnaté zeleně stromů a když tam vejdete, je po kráse. Nevíte, kam šlápnouti, nemůžete se ani ohlédnouti, abyste při tom nezapadli do hnoje, bláta, kaluží za suchého a krásného počasí. V tom jsou vesnice ještě hůře na tom, nežli okresní město, a bude vyžadovati ještě mnoho námahy a práce okres. lékaře, nežli bude, alespoň nejhoršímu odpomoženo. Nepřeháním, řeknu-li, že v tomto století, ač teprve se začíná, bylo v té příčině vykonáno pro hygienické poměry daleko více nežli za poslední polovinu minulého..

A pak jedna věc nepěkně vypadá. Na náměstí jsou staré domy, které mají ohromné střechy a tyto nehezké plochy pokryty jsou — lepenkovou krytinou. Je to laciné — u města je papírna, — ohnivzdorné, lehké.. všecko pravda, ale malebnosti a vzhledu to městu nedodává. Kdyby na takové střeše si »stavební úřad« městský vymínil alespoň několik velkých a trochu ozdobených vykýřů! A bílení a malování domů a domků, to je taky bolavá stránka. Moravská selka a i »měšťanka by se propadla hanbou, kdyby měla bydleti v domě »líčeném« (malovaném) jednou za »uherský« měsíc: ona líčí své stavení čtyřikráte do roka, pořádnější dělá to každý měsíc, a nejpořádnější každou sobotu. A poněvadž její stavení nepustne, omítka neopadává, má z toho nejen radost a čest, nýbrž i užitek. A již děti zvykají si od matky této čistotě a děvčata od desátého roku chápou se takové práce a dělají si z toho čest, dovedou-li to jako ty velké. U nás raději se povalují ušmuchťana děvčátka okolo stavení, nežli při podobné práci. Za zlatku vápna — co by tu bylo krásy a příjemné práce!

V této pouliční čistotě jedno velice překvapuje. Jdeš po náměstí na př. v neděli po velké a nalezneš tu dámy nastrojené v drahocenných šatech od Hospodářové z Prahy nebo od Wurtschnappsmüllera ve Vídni. A jak se to rozkošně vyjímá — jako na Faubourg Saint Germain v Paříži. Jsou-li tak knihovny opatřeny jako šatníky, musí to vypadati v našich domácnostech opravdu rozkošně. V tom tuším i pánové vedou si jako vzorní gentlemani: úbory bezvadné a knihovny.. račte je prosím navštíviti! Jsem přítelem toho, aby inteligence*) representovala se na zevnějšek, neboť kabát dělá člověka. Inteligence má povinnost, aby uhlazeným zevnějškem lišila se od »neinte-

*) K inteligenci u nás patří každý, kdo se živí úřadem, větší živností nebo kapitálem.

ligentů« s mozolnými dlaněmi. A naše inteligence je si této povinnosti svrchovaně vědoma.

Jen s jedním má ledecká inteligence ohromnou obtíž: s časem. Má totiž — mnoho, přebytek času. Neví, kam s ním a co s ním. V létě něco z něho sice pohltí procházky a koupání v Sázavě, něco málo stráví hostince. Ale vždy ještě ho zbývá — Bože, ta dlouhá chvíle, nuda, spleen.. A v zimě je doma dusno, venku na procházku mráz nebo sníh, v hostinci kouř — a ten čas je tak dlouhý. Člověk spí až 12 hodin a déle již nemůže, den je jako moře.

Zavítá k nám divadelní společnost. Hraje obstojně, má obstojnou výpravu, ceny velmi nízké, úředníci mají regulované platy, učitelé rovněž, řada obchodníků slušně si stojí, bylo by hračkou nalézti mezi nimi 25—30 denních návštěvníků, ale.. Jedněm napřed již nelíbí se repertoár, ačkoli nevědí ani, co všecko se bude hráti; druzí posmívají se oblekům, že neodpovídají kusům, zvláště jsou-li historického rázu; třetím nelíbí se personál atd. Ale že tito kočovní umělci se ani nenajedí, že nemohou koupiti si garderobu z příjmů, které nestačí na živobytí, že nemohou hráti s nadšením před prázdnými lavicemi, to nechce nikdo pochopiti. A tak najde se příležitost užitečně naložiti s přebytečným časem, ale naše inteligence se bojí divadelní nudy. Pořádá se výlet: naše inteligence nejde, protože jdou také jiní »lidé«, a pak to horko nebo podmračno, daleká cesta nebo směšně blízko, špatné pivo v hospodě nebo dobré a lidé se podnapijí, půjdou sami staří nebo sami mladí.. těch výmluv, až to nudí.. a s časem si nikdo neví rady. Studenti v létě přijdou, začnou obvyklé studentské milostné pletky. Mládež krátí si čas, jak umí, ví, až bude jednou sama inteligencí, že si s ním beztoho nebude věděti rady. Pořádají zábavu, je sice škoda té zlatky vstupného, ale naše inteligence se obětuje pro tu budoucí inteligenci. Letos po delší době ukázali nám naši akademikové, co pilná práce a svorný duch dokáže. Zisk akademie po stránce malířské, hudební a i herecké ukázaly, že jim talentů neschází. Však sotva studenti odejdou, vrací se vše do starých kolejí. A všichni volají po »novém duchu« a sotva se duch ukáže — tu máš — jako když do do vrabců střelí. A pak, kam má dříve moderní duch vniknouti: do kostela, do hospody, do školy, do úřadu, do města, do vsi.. to aby se zbláznil.

Snad chápe milý čtenář, že se zábavou to u nás vypadá dosti chatrně a ještě chatrněji se společenskými poměry. U nás neplatí podle zákona kasty, ale přece stavy ba osoby ohrazují se rády plotem důstojnosti, jejž překročiti tak snadno nelze. Zdejší úřednictvo je proto elitou, že má stálý a velmi slušný roční příjem. Ze všech nejvýše stojí úřednictvo »patrimoniální«, neboť má ještě hlavu ovinutou gloriolou z let předrevolučních, kdy správce byl malým králem a ostatní jako malí ministři. Proto také nevcházejí s nepatrimoniálním úřednictvem v užší

svazky, ale nedrží ani mezi sebou pevně, protože jsou u jedné vrchnosti. Ostatně dá se to v našem okresu dosti snadno vysvětliti, uvážíme-li, že tu není většího průmyslu a tak veliký kapitál je representován pouze velkostatky. Ty pak mají v obcích virilní hlas, zaměstnávají na sta lidu v panské práci, ba mnohé obce jsou od nich úplně odvislé. Odtud ta poníženost lidu k úřednictvu a přirozený následek hrdost tohoto. Leč i tu pravdě dáti jest průchod, že jednotlivci snaží se konati své povinnosti lidumilně a spravedlivě vůči dělnému lidu. Státní úřednictvo rovněž nedrží pevně spatý kruh pro stupně a stupínky mezi sebou a protože každý chce, aby s ním všichni drželi, ale on sám aby nemusel držeti s nikým. Je to tak nejpohodlnější a naše inteligence nade všecko na světě cení si pohodlí. Také klípky a klepy jednou sbližují jedny a rozdružují druhé a zase naopak. Při tom na zevnějšek udržuje se mezi vším úřednictvem jak patrimoniálním tak nepatrimoniálním nejkrásnější slovná shoda, leč skutkové pro ni mluviti nemohou. Ostatní úřednictvo nepadá na váhu, že' ho málo a žije spíše se sousedstvem a v něm se i ztrácí. Učitelstva je zde hojně a při úplné zevní kolegiálnosti žije co nejpohodlněji každý pro sebe, protože je to nejbezpečnější zárukou — přátelství. Pořádání literárních dychánků, přednáškových večerů, koncertních zábav a podobného užitečného nakládání přebytečným časem je odloženo na r. 1919.

Čtení je u nás velmi neoblíbeno: v létě není času, v zimě se kazí oči. A pak co má člověk čísti? Arbesa, Vrchlického, Jiráska — to jsou staří páni a nejsou prý v modě; Mrštíka, Březinu, Karáska — z těch člověk nic nemá, a tak co jen má čísti? Z novin přichází do Ledče asi 10 Tagblattů a 10 Bohemií pro židovské čtenářstvo vždy věrné své »národnosti«; pouze tuším 3 Nár. Listy, 2 Časy, asi 8 Nár. Politik a 12 Pražských Novin. Kolik odborných listů, nedovedu říci, ale tuším, že dochází kromě učitelských listů, málo. Po 4 exemplářích Zlaté Prahy, Lumíra a Švandy dudáka. V hostincích mimo hotel a Koželužnu z pravidla novin nemají, nevyplácí se to pro zdejší politicky, hospodářsky a sociálně »pokrokovou« společnost. Politické hovory se zde nepěstují a vedou-li se přec, pak — inu jsou to hovory. Látky k hovorům podává ostatně jeden o druhém tolik, že ji právě ztačí zpracovati, vše ostatní musí ustoupiti stranou.

Tak vypadá společnost probudilého města Ledče, která udává tón celému okresu. Nedivte se, když pak o velikých slavnostech, kdy »rukují« hasiči a páni oblékají uniformy samé zlato, to vypadá u nás velmi moderně. Boží tělo je krásná, tuze krásná slavnost. Hudba při ní nesmí scházeti. Nikdo ji sice nechce platit, ale hudebníci přijdou přec a hrají. Kněz jde pod baldachýnem a nese v monstranci hostii od prvního oltáře. V tom spustí hudba nábožný chorál: »Už mou milou na oddavky vezou« a všichni věřící blaženě se usmívají, jak krásně ta »muzika štimuje«. A což když spustí »Šváby lezou do py-

tlíka« .. Turista se diví, ale není to ani ponejprvé ani naposledy, ostatně to je právě účel, aby to bylo efektní, takové, jako to nikde jinde není..

Máme u nás krásný *gotický kostel*. Měl velice chatrnou věž a střechu a vůbec potřeboval opravu. A zádušní úřad dohodl se s děkanem a ostatními institucemi a provedl opravy. Znamenitě! Je to nejkrásnější a neshladitelný pomník našeho okresního města. Věž byla s podsebitím, to bylo odstraněno a dána pouze střecha se čtyřma ušima, aby hrdě dívala se do okolí. Leč korunou všeho je střecha na kostele. Naši předkové měli ten hloupý zvyk, že dávali na gotické stavby vysoké štíty a že střechy dělali přes ně. Pokroková správa patronátní shledala, že je to zbytečné plýtvání dřevem, a když před časy střecha shořela, nechala sice vysoký štít v průčelí kostela trčeti k nebi, ale střechu udělala podle panské stodoly širokou a nízkou, čímž se ušetřilo asi za 400 zl. dříví. Byl tam také sice konservátor, ale pouze ten, co prodává konservy. Je to unikát na celém světě, neboť ani ve Skotsku není podobné střechy gotické a pražské Národopisné museum vyprosilo si na sl. městské radě ledecké model této důmyslné a originální myšlenky! S touto »restaurací« dosud v Ledči konkuruje zámek, jenž neméně důkladně a důmyslně je znovuzřízen, aby se zachoval potomstvu.

Šetrnost jest krásná cnost, ale nesmí býti pytlem na rozum.

A na jedno ještě nesmím zapomenouti. V Ledči všichni, kdo mají úřednické místo nebo mají majetek nebo výnosný obchod, jsou páni. Ti, kteří nejsou prostými dělníky a nejsou ani zcela chudí ani zámožní, jsou půlpáni. Dcery prvých nazývají se slečny, pokud nemusí prací vydělávati nebo přivydělávati na živobytí; ty ostatní jsou jenom půlslečny. Je-li ples, mají do něho přístup pouze páni a slečny, při čemž úzkostlivě dbá se o to, aby žádný půlpán a žádná půlslečna se tam nedostala. Pouze studenti jsou shovívaví k půlslečnám, a mládenci všech »vyšších stavů« mají dvě duše: — veřejnou a soukromou. Druhá je republikánská ba přímo komunistická v takovýchto otázkách, avšak prvá je aristokraticky naškrobená jako jejich věžaté límce. P. d.

Být či nebýt..?

II. — Počátkem t. r došel mne přípis pana J. K., otištěný dne 13. února v čís. 20. Rozhl., pod záhlavím Být či nebýt..? (jímž jsem přípis ten okřtil já, což uvádím proto, aby vyzývavý titul nebyl počítán na vrub pana J. K.) V čís. 16. Rozhl. dne 16. ledna odpověděl jsem na str. 388 panu J. K., že přípis jeho vyjde v Rozhledech po ukončení článku „Moderní stoupenci Husovi"; stalo se tak dne 13. února v č. 20. Den na to, 14. února, prohlásily Nár. Listy, že autorem článku je realista. Odvetou za to 15. února Čas označil za autora Mladočecha a dne 20. února realistický Přehled rozsoudil: „Neklame-li vše, není panem J. K. nikdo jiný než sám pan Pelcl." Zatím zaslal 16. února

pan J. K. přípis druhý, odpověď to na prohlášení Času z 15. t. m. Přípis tento otiskuji dnes, přes to, že drsně se dotýká i dra Herbena i K. Rohana. Otiskuji jej ovšem jako citový a náladový dokument doby a ne jako argument politický. Zároveň s ním i několik slov p. K. Rohana, dotčeného v přípise tom. —

Přehled zatím vyzývám, aby 1) v příštím čísle vyložil věcně (ne však realisticky!) své nařknutí: „Neklame-li vše..“ Chci věděti, které jsou to znaky a), b), c) atd., z nichž skládá se to „neklamné vše!“ 2) co pisatel nařknutí žádá na panu J. K., aby se totiž podepsal plným jménem, aby konal sám a se podepsal. *P.*

Pane doktore Herbene! V železničních předpisech jest ustanovení, že úředník, který se dopustil hrubého přehmatu ve službě, musí znovu se podrobiti zkoušce a znovu dokázati, že ovládá veškeré platné instrukce. — Buďte rád, že podobné ustanovení neplatí též pro ostatní smrtelníky! Po druhé byste jistě zkoušky z logiky neudělal, a pak by byla maturita fuč a doktorát také. Buďte rád!

Dovolte, bych Vám zrekapituloval, co Jste napsal. »Podle slov páně Pelclových soudím, že polemiku Být či nebýt nesepsal realista; tedy ji sepsal mladočech.« — Výborně! Víte, co jsem udělal? Toto unikum lidského úsudku rozmnožil jsem hektograficky a rozeslal po gymnasiích. Ať se mají vážní páni profesoři čemu smáti. —

Druhé! Velice mne zarazilo poznání, s jakou povrchností Jste můj článek četl. Měl jsem o Vás, jako o svém učiteli lepší mínění. Co Jste ale napsal, to nesvědčí »o důkladném všech věcí přemyšlování«. Zklamal jsem se, jsem opět o ilusi chudší.

Napsal jsem přece: »Vaše (rozumějž p. Rohana) důvody, vaše vývody jsou vesměs správny. Vaše logika jest dokonalý řetěz z nejlepší ocele. Váš traktát (traho, trahere = vléci, rozumějž do šířky, per latum et longum) jest dílo podivuhodné píle, práce kompilační (!) síly konbinační (!); na roveň se mu může postaviti snad jen ono ctihodného svatého otce (jméno jsem zapomněl, odpusťte, snad mně je můžete říci ze svých vý- a zápisků (!)): ‚Zda-li myš hostii pozřevši, též milosti boží účastnou se stává?‘.« Vy Jste nepochopil, že jest věc míněna ironicky? Že přeloženo do mluvy »nezábavné« znamená: »Pane Rohane, pletete provaz z písku a kdybyste měl i na krásně pravdu, tak celkem celkárum i to Vaše peklo nevypadá tak černě, jak je malujete? A to Jste nepochopil, učiteli můj?!

Proč Jste mně jen, probůh, tu nejdůležitější větu: »Zda-li myš..« ukradl!? Pane doktore! Tolik let Jste měl rubriku: Nepokradeš! Proč Jste mně jen tu větu ukradl?! Vždyť jsem já krev z krve Vaší. Od tercie čtu Čas. A když náš profesor v lyrickém zanícení rozplýval se o krásách rukopisu, s jakou útrpností jsme my »lépe zpravení« dívali se na něj! A teď takový Rohan, nemastný, neslaný, se do Vás pustí, myslil jsem, bůh ví, jak se Vás zastanu, a Vy se mne odříkáte? Bohu budiž poručeno, zůstanu tedy také mimo strany. Z mladočeské mne vyhnali Čapkové et consortes a z realistické Jste mne vyhnal Vy. Zoufám si. Váš J. K.

K této zdatné obraně proti ohromujícímu nařknutí »Času«, že autor článku »Být či nebýt?« není realistou, poznamenávám já — nikoli jako strana (neuvádíť tu autor proti mně ničeho nového), nýbrž jen — jakožto pouhý chronista a glosátor, následující:

1. že dotčené nařknutí „Času« (v č. 45. ze dne 14. února) jest odpovědí na tvrzení »Nár. Listů« (v ranním čísle ze dne 13. února), že autorem článku »Být či nebýt?« jest realista; —

2. že toto tvrzení »Nár. Listů«, odpověď »Času« a obrana autorova připomínají známou událost, zaznamenanou u evangelisty Matouše 26, 69—75 takto: »Ale Petr seděl vně v síni. I přistoupila k němu jedna děvečka, řkuci: I ty jsi byl s Ježíšem tím Galilejským. (70.) On pak zapřel přede všemi, řka: Nevím, co pravíš. (71.) A když vycházel ze dveří, uzřela jej jiná. I řekla těm, kteříž tu byli: I tento byl s Ježíšem tím Nazaretským. (72.) I zapřel opět s přísahou: Neznám toho člověka. (73.) A po malé chvíli přistoupivše ti, kteříž tu stáli, řekli Petrovi: Jistě i ty z nich jsi, nebo i« — (následující podtrhuji já) — »řeč tvá známa tebe činí. (74.) Tedy počal se proklínati a přísahati, řka: Neznám toho člověka. A hned kohout zazpíval. (75.) I rozpomenul se Petr na slovo Ježíšovo, kteréžjemu byl řekl: Prvé než kohout zazpívá, třikrát mne zapříš. A vyšed ven, plakal hořce«; — jen že tam mistra zapřel chabý učedník, zde zdárného a věrného mistr učedníka, a že hořce pláče učedník tam nad chabostí svou, zde však nad ohavnou zradou vzývaného vřele až dosud již od tercie mistra a učitele svého; —

3. že článek »Být či nebýt?« spolu s autorovou proti nařknutí »Času« obranou klasickým jest důkazem, kam až co do názorů i co do logiky vede časistická výchova studující mládeže naší, najmě když chronická otrava ta počíná (pod jménem »vyšší úrovně«) již tercií; — 4. že (přímo jakoby na důkaz správnosti tohoto názoru mého) autor, pravící v obraně své: ».. zůstanu tedy také mimo strany«, znásilňuje velice — tak asi jako v prvním článku svém slovo »ergo« na vrub můj — zde slovo »také« na vrub Futurův; neboť takto rozuměti Futurovu »Mimo strany«, trvám, nelze.

Ve Vídni, dne 19. února 1904. *Karel Rohan.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Finanční obzor za r. 1903. Částečné zlepšení hospodářských poměrů nastalo v Rakousku teprve v posledních měsících r. 1903. Rozháranost politická u nás a parlamentární krise uherská krotily veškeru podnikavost již v zárodku. Nebylo jistoty, nepřetrhne-li se páska hospodářských zájmů obou polovin říše, také budoucí obchodně-politické vztahy k cizině zahaleny byly rouškou temnou. Známky zlepšení u nás i v Uhrách jsou dosud sice skrovné, ale zdá se, že deprese pozvolna mizí a normální poměry nastávají. — Plynnost a levnost peněz potrvala minulého roku skoro beze změny. V Anglii se trh peněžní sice

kriticky utvářil, nenastaly však zjevy, jež by vážnější obavy vzbuzovaly. „Bank of England" spokojila se se zvýšením diskontu na 4% a i Říšská banka německá sazbu tuto nepřekročila. — V Rakousku byl celý rok peněz nadbytek, takže kapitál vyhledával ukládací zřídla v cizině a investoval značné obnosy v hodnotách zúročitelných. Soukromé úspory nalézaly v ukládacích papírech vhodný způsob uložení. Kratičkou epizodou byla sestupná tendence uherských fondů státních, — následek to opositního vystoupení na uherském říšském sněmu — rakouské renty však úplně zůstaly jí nedotčeny. Významnou událostí rakouského státního úvěru byl skvělý výsledek konverse společných rent na tuto polovici říše vypadající. Nastane brzy asi i konverse uherského bloku 4·2% renty, na provedení transakce té bude však třeba souhlasu obou polovin říše. Uhry budou se asi snažiti, by se zbavily co nejdříve povinnosti úrokovati kapitál K 1400 mil. 4·2 procenty, zvláště když Italie konversi svého dluhu ze 4½% na 3½% již provedla a opět přípravy činí k dalšímu konvertování svých 4proc. typů. Další konverse 5proc. priorit rakouské severozápadní dráhy a uhersko-haličské dráhy ve 3½proc. dlužní úpisy provázeny byly rovněž velice příznivým výsledkem, naproti tomu konvertování 5proc. obligací Uherské západní dráhy bylo odloženo, jelikož dohody s Uhrami nebylo docíleno. Pro převzetí 125 mil. rak. 4proc. korunové renty, jež za účelem pokračování ve stavbě nových alpských drah do oběhu dána byla, ustavilo se „rakouské konsorcium" z Vídeňských bank, domu Rotschildova a poštovní spořitelny, jež uzavřelo koupi celé emise, již nyní pozvolna rozprodává. — Financování zamyšlené uherské investiční půjčky v obnosu 200 mil. překáželo ochromení činnosti parlamentární.

Pevnost *londýnské bursy* svědčila by o tom, že Velká Britanie neváží zatím ve vážnost zápletky, jež by z otázky Tibetské mezi Anglií a Ruskem vzniknouti mohla. Pevnost bursy londýnské vysvětluje se také dosavadními úspěchy japonskými, jež v Anglii tím spíše sympatií docházejí, jelikož v nynější válce zastupuje Japan netoliko zájmy své, nýbrž i zájmy Anglie. — Významnou událostí londýnského trhu peněžního posledních dnů bylo, že parlament dal svolení, aby 10.000 čínských dělníků bylo zaměstnáno v jihoafrických zlatých dolech — výsledek to dlouho trvajícího úsilí Transvaalských interesentů, jenž bude asi pohnůtkou ke stoupání „zlatonosných" akcií. Zkušenosti, jež kapitál s hodnotami těmito učinil, nutí však k opatrnosti, jelikož mezi trochou pšenice jest i hojnost plevele.

Pravým opakem bursy londýnské jsou *bursy pařížská a berlínská*. Jednak působí sympatie francouzského a velké většiny německého národa pro Rusko. Francie při svém 7miliardovém vlastnictví ruských hodnot nemůže se nadto zbaviti obav o další jich klesání. V Berlíně zkušenosti touto došli poznání, že bude třeba vážně se vzepříti nahromadění velikých engagementů, jmenovitě v dobách, v nichž světový mír jest porušen. Provádějíc svoje rozhodnutí jest bursa berlínská velice rázná, odtud veliká baisse nad Sprévou již vznikla a mnohá asi ještě vznikne. Bude-li se vztahovati i na rakouské papíry, bude to důsledkem tradice, k níž nepřipínají se pro německý kapitál, v rakouských titrech uložený, vzpomínky právě nejlepší. Ač-li je pravda, že *Rakousku* není se obávati přímého ani nepřímého vlivu války rusko-japonské a dále, že podle diplomatických zpráv reformy v Makedonii zaneprázdněním Ruska na východě újmy neutrpí, Bulharsko otázkou makedonskou násilím nepohne a dle slov arcibiskupa Meninia ze Sofie při audienci u císaře, že makedonský komitét veškeru další činnost svoji zastavil. Tehdy by nebylo ovšem vážného důvodu, jenž by Vídeňskou bursu znepokojovati mohl, jen právě závislost její na Berlínu.

Živnostenský. Všechny známky ukazují, že české živnostnictvo pomýšlí na *vlastní politickou organisaci*. Vzorem má býti strana agrární. Po stránce politické znamenal by tento úmysl, že by strana mladočeská byla odbyta v kurii měst. Ale po stránce hospodářské a sociální bude nová organisace živnostenská záhadou. Nebude-li se omezovati na do-

bývání mandátů pro pochybné veličiny, musí míti nějaký positivní program a toho tu není. Zemská jednota živnostenských a řemeslnických společenstev pracuje už léta a nikde není viděti, že by byla měla zúrodňující vliv na živnostenskou politiku v Čechách. Kdyby nebylo živnostenského instruktora dra Poláka, který živnostenská společenstva donutí tu a tam k rozumné a pěkné akci, byla by bilance zemské jednoty úplně pasivní. U politické organisace živnostenské bude to ještě horší. Hesel bude dosti, ale tvořivé práce málo. Nikdo se nestaví proti organisaci živnostnictva, ale nikdo také nemůže chtíti, aby živnostnictvo české vydalo se na moře bez kormidla řádného programu. — Zajímavo jest, že hlavní pozornost živnostenských společenstev v Rakousku vyčerpává se úsilím o *zavedení povinného pojišťování nemocenského a starobního*. Jak tvrdí ministerský sekretář dr. Fuchs, bylo jen v poslední době zřízeno 45 nemocenských pokladen mistrovských a z nich 32 obligatorních. Až na jedinou výjimku, totiž na nemocenskou pokladnu samostatných hostinských a výčepníků v Praze, jejíž členstvo houževnatě usiluje o zrušení, uznává se, že obligatorní nemocenské pokladny mistrovské jsou dobrodiním pro živnostnictvo. Ale jenom obligatorní. Dobrovolné pojišťování nemá v živnostnictvu půdy. Kruhy živnostenské hezky důrazně žádají, aby stát se o ně staral, ale když mají sami na sebe věnovati několik šestáků, jeví neuvěřitelnou lhostejnost. Tento zjev jest pozorovati i v Německu. Živnostníci mohou se tu dobrovolně pojistiti proti invaliditě. Ale nedbají. V Hessensku jest ku př. mezi 190.456 pojistkami jenom 46 živnostenských, v Berlíně mezi 405.139 pojistkami jenom 57 živnostenských. Tyto cifry jsou jednoduše ostudou. Pokud jde o starobní pojišťování, není naše živnostnictvo jednotno v názoru, kdo má to pojišťování provésti, zdali země nebo stát. Jenom v tom jest živnostnictvo jednotno, aby na pojišťování nemusilo nic platiti. Jak to však zaříditi, nikdo nepovídá. Země peněz nemá a stát konec konců také ne. Německo jest hospodářsky mnohem silnější než Rakousko a přece státní sekretář hr. Posadovský prohlásil nedávno na říšském sněmu, že stát nemůže z důvodů finančních provésti povinné starobní pojišťování živnostnictva. — Zemský výbor království Českého rozhodl se podporovati *mistrovské učení v dílnách*. Po vzoru virtemberském a švýcarském budou dostávati peněžité odměny ti mistři, kteří své učně vyučí znamenitě řemeslu. Mimo to jest rozhodnuto, že tací mistři budou dostávati případně i zemskou podporu na zakupování obráběcích strojů, kterážto výhoda příslušela doposud jen živnostenským společenstvům. Osvědčí-li se nová instituce, bude tím mnoho získáno jak pro dorost řemeslnický, tak pro řemesla samotná. Když nic jiného, bude aspoň omezena produkce fušerů, kteří se udržovali nad vodou jen lácí a chatrnou jakostí výrobků. Vidíme zase, že živnostnictvo samo nedovedlo se vzchopiti proti této produkci fušerů. Musejí se vypsati odměny, aby bylo vyburcováno ze své indolence a vzdělávalo učně tak, jak toho vyžaduje jeho vlastní prospěch. — V otázce *živnostenského úvěru* vyvinuje se v poslední době znatelnější činnost na Moravě. Hlavně německé živnostnictvo pod vedením posl. Lichta zakládá úvěrny, ktcré doposud arcit laborují s nedostatkem peněz a drahou správou. Dojde-li na přetvoření zemědělské banky v zemskou banku, jak na to pomýšlí zemský výbor moravský, pak snad dojde také na zřízení důchodových spořitelen dle soustavy Oppenriedovy. Uložené vklady bude si moci živnostník kdykoli vyzvednouti, ale úroky budou předány zemské pojišťovně životní ku zabezpečení přiměřeného důchodu starobního. Přijde ovšem na to, budou-li živnostníci co ukládati a budou-li s tím srozuměni, aby jim úroky byly zadržovány. —*el.*

Odpověď „Času“. Kdo posud z našich čtenářů popíral, že je „Čas“ časopis seriosní, umravňující a honetní, nechť si přečte v č. 55. lokálku „Porohanil se“ a ihned pozná, že mu křivdil. *Dr. J. Zounek.*

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 5. BŘEZNA 1904. ČÍSLO 23.

Naše venkovské knihovnictví.

V poslední době mnoho mluví a píše se u nás o organisaci venkovských knihoven. Působí tu vzor ciziny, a pak dnešní poměry knihovní na venkově diktují samy tento požadavek.

U nás, nehledě k jednotlivým případům v místech pokrokovějších, byly to do nedávna hlavně krajinské spolky studentské, jež měly úkolem zakládati knihovny v zanedbaných neb národnostně ohrožených obcích. Takový úkol má většina spolků studentských, jež vznikly v letech sedmdesátých. A nutno uznati, že mají ve vývoji venkovského knihovnictví našeho čestné místo průkopníků. Přehled, jak se postupovalo v jednotlivých působištích jejich, byl by k tomu dokladem zajímavým. Z vlastní zkušenosti a z archivu »Krakonoše, spol. stud. čes. severových.« mohu uvésti příkladem Orlické Pohoří, kde studentstvo během 20 let pozvedlo tak knihovnictví, že nyní skoro každá obec má nějakou knihovničku. Každého roku byly vypraveny 2—3 knihovny do obcí s podmínkou, že si budou zvolna zařizovati knihovnu vlastní. Když místní knihovna vzroste, putuje studentská dále. A tak pracuje se i jinde.

V této práci setkávají se studentské spolky se Sokolem*) s Národní Jednotou severočeskou, učitelskými spolky a j.

Ovšem, jak již řečeno, jest to jen práce průkopnická, která má dnes ustoupiti hlubší, soustavné. Knihovnictví má býti doplňkem školství, prostředkem výchovným. Vždyť venkov čte tak důkladně a chtivě, zvláště za zimních večerů. Číselně sice méně než ve městech, ježto není na venkově po ruce tolik knih, ale za to znají tu obsah kalendáře neb jiné knihy rodinné takřka nazpaměť.

To bylo dávno pochopeno činiteli se zájmy pokroku protichůdnými**) a těm čeliti lze jenom lepší organisací v zařizování dobrých knihoven venkovských.

*) Srov.: J. Křen, Sokolstvo při zakládání knihoven a čítáren. České knihovnictví 1901.

**) Vl. Hálek: „Zakládejte knihovny a čítárny katolické.“ V Praze 1900.

Nedávno vynořilo se návrhů několik*). Volá se po zemském zákonu, jímž by se měla ustanoviti daň na zařizování veřejných knihoven. Praktické pokusy činí Dělnická Akademie v Praze, zapůjčujíc knihovničky s vybranými knihami do spolků dělnických na venkově. Referent tohoto podniku stěžuje si v »Právu Lidu«, že »české obce nevěnují na knihovny ani desetiny sumy, kterou věnují na klerikální účely nebo na parády. A kolik očí střeží knihovníka bedlivě, aby nevpašoval mezi tu lidovou četbu nic »nebezpečného a podvratného!«

Spolky studentské spějí také zvolna ve spolku s učitelstvem k reorganisování svých knihoven venkovských. Mám po ruce XXXI. Výroční zprávu krajinského spolku »Jizerana v Praze«, jenž proměniv se ze spolku výhradně studentského na sdružení inteligentních pracovníků všech vrstev kraje Boleslavského, Poděbradského, Jičínského a celého skoro Podkrkonoší rozvinul pozoruhodnou činnost vzdělávací a nyní předstupuje se svými zkušenostmi ve zprávě za r. 1902-1903.

V dějinné črtě jest pěkně zachycena dnešní krise krajinských spolků studentských a naznačen šťastný krok k jejímu rozřešení: »Byl-li ‚Jizeran' veden k tomu, omeziti svůj zřetel pouze na práci kulturní — a k tomuto omezení nutností vývoje spějí, třebas proti své vůli, i ostatní krajinské spolky — a octnul-li se pak před skutečností, že není tato práce nějakým speciálním úkolem studentstva nebo vůbec některé třídy, a že jest kulturní pokrok podmíněn prací všech tříd společnosti, které všecky mají býti pro ni získány, a nazíral-li takto na svou práci jen jako na součástku nijak zvláště nekvalifikovanou, práce celkové, vcházel postupně, jak se chápal práce v jednotlivých místech v úzkou součinnost s těmi, s nimiž a mezi nimiž chtěl působiti, a hleděl doplňovat jejich úsilí svým působením, a na co sám nestačil, pro to získati jiné způsobilejší.«

Stopujíce tento pokus, přelétneme jen celkovou činnost spolkovou, jakou jest na př. systematické pořádání universitních extensí v Mladé Boleslavi (7 přednášek), v Mnichově Hradišti (4 před.), v Novém Bydžově (4 před.), a Nymburce (7 předn.), založení veřejné čítárny v Mladé Boleslavi a zajímavé sjezdy prázdninové, kde sešli se inteligentní pracovníci všech vrstev, aby dali zprávu o poměrech národnostních a kulturních společného působiště a poradili se o práci další. Pozornosti zasluhuje pokus užívati skioptika k přednáškové činnosti po venkově. Tak pořádáno bylo na Poděbradsku 14 přednášek Vrázova »Orbis pictus«, provázených světelnými, barevnými obrazy skioptickými. Úspěch byl všestranný, (srov. p. Vonka: Mezi

*) B. Prusík (České Knihovnictví.), L. Živný (Harmachův „Věstník", roč. V. Český Učitel, r. III.), V. Štech v Máji II., str. 156: „Žádáme o zemský zákon!" a „O veřejných knihovnách" v Sokolské Matici, a j.

lidem. Český Učitel r. III., čís. 18., 19., 21.), takže spolek se odhodlal zakoupiti pro budoucí přednášky vlastní skioptikon, k němuž obrázky pořizují se dle obrazů známých umělců. Tato myšlenka již dávno se jinde uplatnila, a nemůže býti pochyby, že se osvědčí i u nás.

Ze zprávy zajímá nás nejvíce, kterak pracováno bylo na poli knihovním. I tu jest mnoho sympathických novot.

Především snažil se Jizeran seznati stav knihovnictví v jednotlivých okresech svého působiště. Spolehlivou akci dotazníkovou, kterouž podobně pracuje nyní »Krakonoš«, bylo zjištěno, kde jsou knihovny veřejné, spolkové, farské, jaké jsou poměry obyvatelstva národní i kulturní atd., krátce sebrán byl materiál, na němž založiti lze soustavnou a důkladnou práci další, směřující k tomu, aby v každé obci byla stále vhodná četba. Zkušenost, že ve 2—3 letech jest obyčejně venkovská knihovna celou vesnicí přečtena, vedla k systemu knihoven stěhovavých, při čemž se bude dbáti, aby se knihy význačnější v tomto oběhu častěji opakovaly. Dosud zařízeny dvě takové knihovny: Jedna (»Daníčkova«) o 16 odděleních pro Jablonecko n. N., Tanvaldsko, Roketnicko a částečně i pro okres vysocký, a druhá (»Čechova«) dosud v 7 odděleních pro Liberecko. V souvislosti s touto akcí pracuje se o sestavení seznamu vhodných knih pro lidové knihovny, jenž po revisi odborníků bude publikován.

Jest to významný krok, jímž ocitá se naše venkovské knihovnictví ve fási nové. Jinde jako v Dánsku, Německu a j. pracuje se již dávno soustavně na poli tom. Připomínám tu jen zběžně známou »Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung v Berlíně. (Tews: Freiwillige Bildungsarbeit in Deutschland (1896) a »Wie gründet und leitet man die ländliche Volksbibliotheken«), s její 5067 knihovnami ve 200.026 svazcích po venkově, s měsíčníkem: »Die Volksbibliothek« a četnými instruktivními brožurami, — o literatuře odborné v celku ani nemluvě.

Zdá se, že bude dnes u nás úkolem na poli venkovského knihovnictví pozdvižení tohoto, dosud jen sporadicky a nahodile odbývaného odboru práce národní, na důstojný nástroj snahy popularisace vědění vůbec. Kolik našich měst, majících obyvatelstva do tisíců, má veřejnou knihovnu! A s jakým rozhledem bývají ty spolkové knihovny spravovány a doplňovány! Co tam nezanese náhodou bouřlivá reklama, to tam sotva jinak cestu najde. A čtenářské naše kroužky po vesnicích! Tam nepodařilo se dosud pěkné knize vytlačiti zástupy krvavých románů.*) Ovšem i tu jsou čestné, a bohudík dosti hojné případy, jež dovolují těšiti se z pokroku.

*) Je zajímavo, že „Srdce“, čas. liter. a uměl., pokud vycházel na venkově (v Pěčíně), uznal za dobré zavésti rubriku „Proti krvavým románům“.

Lepší organisace knihovnictví dovede snad zabezpečiti existenci nezbytného časopisu odborného. Ovšem pokus p. Z. Tobolky »České Knihovnictví«, vzdor obratnému řízení, ztroskotal o nepřipravenou půdu — a »Lidová Osvěta«, příloha k Harmachovu »Věstníku«, ho nenahradí, — ale levný časopis menšího rozsahu podařilo by se snad přece udržeti. *B. Lázňovský.*

Středoškolské konference rodičů.

Jest u nás konvenční omyl, že stůně jen střední škola a že by výchova budoucího pokolení rázem se změnila, kdyby nějaký ženiální člověk nalezl prostředky k reformě této instituce. Pravda jest pouze, že střední škola jest zachvácena touže nemocí jako všecky instituce ostatní výchovné i veřejné — politické i správní. Ukáži příklad skutečně sběhlý: Pí. X. trpí velmi bolestnou ranou na noze. Lékař užije operativního prostředku. Rána se za několik neděl zhojí. Pak objeví se zase zánět, nastane znova těžká bolest, rána se obnoví. Ani v nemocnici nevědí prostředku. Konečně zavolán k nemocné † profesor Michl. Vyptá se na všecko a jako chirurg — předepíše lék k užívání! Za čtyři neděle zmizí rána bez operace, bez masti a ona paní považuje lék za zázračný . . Když stůně celé tělo, marně je léčit pouze nohu nebo ruku, tu musí býti prostředek radikální na učištění krve in capite et membris. Střední škola je pouze jednou nohou, na níž spočívá výchova, druhou jsou ostatní školy, srdcem je domácnost a hlavou snad by měla býti universita. Proto musí všichni činitelé, kterým běží o uzdravení chorého těla povoláni býti, aby spolupůsobili při hledání onoho »zázračného« léku, jenž by zbavil je alespoň akutních bolestí, nedovedl-li by odstraniti příčinu nemoci vůbec. A že jsou tyto bolesti velké a konvulsivní, ví každý, kdo buď je sám aktivním činitelem na středních školách, nebo pasivním členem jich, nebo přímým a nepřímým interesentem.

Dva hlavní předměty jsou účelem střední školy: vzdělání a výchova. O obou předmětech je celá literatura odborná i neodborná ve všech státech evropsky civilisovaných, neboť ve všech je střední škola a ve všech trpí v obojím nemocí. Německo provedlo v posledních letech řadu experimentů snažíc se o nápravu, ale jest právě tam, kde jsme my. Nejvíce lidí — i odborníků — jedná o tom, co je nejnápadnější a to jest rozsah a obsah učiva či tak zvaná »učební osnova« nebo »učební plán«. Odtud ozývají se hlasy o jednotné střední škole, o redukci učiva, o vyloučení jistých předmětů, o zavedení nových, o tělesném výcviku a p. Prof. Kurz mluvíval vždy v říšské radě při školním rozpočtu o jednotné střední škole s úctyhodnou naivností. Zdá se zajisté mnohým lidem, že by škola střední ihned se uzdravila, kdyby takový šťastný plán byl

nalezen v době — kdy dělení práce činí nesmírné pokroky a kdy vznikla velká řada nových středních škol na jiném základě nežli reálka a gymnasium. Leč nemohu se tím zde zabývati podrobně.

Druhá stránka je výchovná. Že střední škola vychovávati musí, jest tak samozřejmý požadavek, že snad nikdo nebude proti němu se ozývati. Že tato výchova není vyznačena »kázenským řádem«, také snad je jasno. Je-li »učebný plán« positivní, musí býti »kázenský řád« negativní. Již z toho následuje, že není výchovným prostředkem, nýbrž pouze varovným hlasem před přestupky, jež při mravní výchově jsou na škodu žákovu. Jako »učebná osnova« ani »disciplinární řád« nejsou neměnitelny, ani tak dokonalé, že by ve všem a naprosto účelu svému vyhovovaly. Že se jim od jedné strany — totiž školských činitelů — věnuje stálá pozornost, viděti z dlouhé řady tištěných pojednání a také z hovorů učitelstva. Daleko menší, ba přímo nedostatečné pozornosti se těší však se strany rodičů.

A přece není a nemůže býti pravdou, že pouze škola má výchovnou povinnost, že pouze škola je schopna učiniti z nevázaného hocha řádného studenta, že pouze škola je s to navyknouti žáka společenským způsobům, že pouze škola může položiti v žáku pevné zasady mravní, že pouze škola je schopna vychovati charakter. Škola může mnoho — všecko nikoli! Posud nebylo nalezeno všemohoucí instituce, jakž by se mohlo žádati všemohoucnosti od orgánu tolika vlivům podrobeného a tolikerým předsudkem, předpisem, návodem a dozorem spoutaného? Ani tenkráte, kdyby každý středoškolský učitel byl Pestalozzim, nebylo by možno každého žáka vzorně vychovati: neboť veliky lidumil potřeboval pro každé dítě několikráte více času, nežli ho má střední škola, nehledím-li ani k ostatním na ni kladeným požadavkům.

Střední škola může býti pouze doplňkem výchovy t. j. ona svým výkladem mravních základů, objasněním a uvědoměním v žáku mravního jednání, ukázáním mu nových cest a sterých příkladů z minulosti lidstva, může budovati tam, kde rodina zakládá. *Vlastním tvůrcem výchovy může a musí býti rodina.* Bylo by zcela a naprosto nepřirozené, aby rodina vzdala se, ať tak dím, svého nejsvětějšího civilisačního úkolu: výchovy dětí. Škola může tu býti pouze pomocníkem více theoretického nežli praktického směru. Jen otec svého úkolu nevědomý nebo matka, které je výchova obtíží, může svalovati i svou větší polovinu povinnosti výchovné na školu. Jsou zajisté ve škole hoši od rodičů vzorně vedení, kteří dobře pochopují vedení školy k upevnění charakteru a hlavně k rozumovému upevnění a ujasnění zásad, na nichž charakter se buduje. Ale jsou ve škole i hoši, jichž zvůle a nekázeň zaviněná nedbalou výchovou domácí nebo vůbec nevychovaností, nedá se navésti k lepšímu ani příkladem hodných spolužáků, ani nejlaskavější a nejpřesvědčivější rozmluvou učitelů, ba ani

nejpřísnějšími tresty. Neboť co škola za týden u takového hocha napraví, to domácnost za den zkazí. Z takového hocha udělati charakter škola nedovede právě tak, jako z břidlice nedá se vytesati mramorová socha. Chtíti tudíž všeobecně od školy toho, co nad její síly sahá, je nerozumno a nesprávno.

Také nesmí se zapomínati, že jako rodiče, tak i učitelé jsou pouze lidé, lidským slabostem podrobení. Výchova je těžší nežli vzdělávání a v té příčině učiteli universita neposkytuje skoro ničeho — jako za mé doby — nebo jen velmi málo.*) Jeť tudíž učitel odkázán na svou životní zkušenost, ale té se ani za rok ani za dva nenabude. K každém oboru působnosti lidské jsou výborní a jen dostateční dělníci, jak to vidíme u všech úřadů bez výminky, protož nesmí se toho nedbati ani u učitelů a nesmí se chtíti, aby divy činili tam, kde jsou pouze lidmi. Dosíci porozumění pro tyto obě strany vychovatelské jest pak možno pouze tehdy, zjedná-li se jim dostatečné příležitosti, aby se rozumně doplňovaly a společně na důležitém úkolu budoucího pokolení pracovaly.

Za takový prostředek mám pak středoškolské konference rodičů.

Snad někoho překvapí název, jiného novota věci. Ale jsem přesvědčen, že mnohý, kdo uvažuje o nedostatečnosti výchovy středoškolské mládeže, přával si většího styku s rodiči, přával si lepšího poznání domácího ovzduší žákova, — jenom že nevěděl, jak by in concreto toho dosáhl. Navštěvovati domácnosti jest u nás nemožno. Jedni by řekli, že chodí profesor za studenty »aby je špicloval«, druzí by řekli »že se vtírá do domácností«, nebo »že se chce zadarmo najísti«, nebo »že hledá příležitosti k bohaté ženitbě« a p. dle rozmanitých okolností. I zda se mi, že by se tu dala nalézti střední cesta, která by oběma stranám vyhověla a výchově středoškolské mohla přinésti krásné ovoce, kdyby se svědomitě a svobodně věc vedla.

Středoškolské konference účastnili by se pouze rodiče, poručníci a odpovědní dozorci žáků příslušného ústavu — tedy osoby pouze dospělé. V tomto smyslu bylo by jednání naprosto veřejné a každý měl by úplnou volnost slova. Kromě těchto účastníků konference, měl by do ní přístup každý člen učitelského sboru. Vedení bylo by svěřeno buď řediteli nebo některému učiteli. Schůze odbývaly by se ve škole v prostorné síni neb aule, kde to možno a byl-li by větší nával. Mohly by býti svolávány vždy za několik neděl, nejméně alespoň jednou za semestr. Jako rodiče tak i učitelé měli by úplnou volnost se jich účastniti a bylo by pilně dbáti toho, aby nestaly se učitelům neb rodičům břemenem. Všeliké rozkazy pro učitele i rodiče musely by býti vyloučeny

*) Technika vůbec se o budoucí učitele nestará a rovněž Malířská akademie.

právě tak, jako všelijké předpisování, co se smí a co se nesmí. Kouzlo spočívalo by v naprosté volnosti, vůdcem a správcem všeho jednání musel by býti *rozum* a z něho plynoucí zájem o zdar školy a mládeže. Musela by se vylučovati mnohomluvnost, ať řídícího schůzi, ať jiných řečníků, ovšem bez obmezení slova těchto. Jemný takt vůdčích osob celé schůze byl by zárukou zdaru. V každém shromáždění jsou lidé, kteří o ničem dovedou mluviti do omrzení, proto muselo by se dobře vše připraviti, zejména dotazný materiál a na spontanní otázky rodičů musel by vždy první slovo míti odborník, kterého se týče, aby věc nemohla býti zavedena na zcestí. Vůbec mám na mysli, že by předseda mluvil co nejméně a jen tehdy, byl-li by přímo vyzván, mluvil-li by za svůj obor, nebo podával-li by resumé.

V těchto konferencích měli by důležité slovo učitelé třídní, jimž větší úkol ve škole je přidělen nežli ostatním, ba nijak nebylo by věci na úkor, kdyby třídní měl právo s dorozuměním ředitele svolati schůzi rodičů jen své třídy a v té sám předsedal. Ovšem takové schůze rovněž byly by přístupny všem členům sboru.

Kdyby sbor profesorský viděl, že by bylo s užitkem pozvati do takových schůzí jiné osoby o školství rozumný a opravdový zájem mající, mohl by je prostě pozvati. Jednotlivý však člen sboru nemohl by si zváti, koho by sám chtěl. Také představení středních škol byli by zváni. Snad někdo mne bude považovati za pedanta, že i takové věci připomínám, ale činím to proto, že jsem mnoho uvažoval o nesnázích, které takovým konferencím mohou navalovati se na cestu a že již předem některé chci odstraniti.

Takovéto schůze mohly by býti konány v neděli nebo jiné prázdné dny, po případě i na večer, pokud byly by místnosti k tomu příhodné. Znovu však připomínám, že nemají se státi břemenem, nýbrž dobrovolně vyhledávaným prostředkem ku blahu školy střední.

Předmětem jednání těchto konferencí bylo by všecko, co se přímo týká žáků školu navštěvujících. Bylo by to na předním místě zdraví žactva a vše, co se zdravotní otázkou souvisí. Čistota těla a oděvu, koupání a pobývání na čerstvém vzduchu, pohyb a sedění, práce při světle večer a v noci, užívání excitačních prostředků (černé kávy a p.), práce ranní doma a na vzduchu, stravování a pití a p. Sem spadaly by rozhovory o přiměřenosti a nevhodnosti bytu i učebních síní, čistota v nich a zdravotní zařízení, osvětlování při domácím a školním studiu a j. Poučování rodičů (po případě lékařem) o chudokrevnosti, pubertě, nakažlivých nemocech, dráždivosti a nedůtklivosti, vadách tělesných i duševních a p. Tímto nechci vypsati program, nýbrž pouze ukázati otázky, na něž nemůže škola sama odpověděti a dle odpovědi své jednání zařídíti.

Druhá skupina týká se kázně. Bylo by prospěšno domluviti se s rodiči o pobývání žáka mimo dům, v době, kdy není ve škole. Procházka dle dospělosti, vyvinutosti a zdraví; večerní pochůzky po ulicích; společnost hochova na ulici; pouštění hochů večer do hostince (na př. po 8. hod.); kontrola rodičů, kdy se hoch v noci vrátí; kouření doma i mimo dům (dovoliti-li kouření venku tř. VII.-VIII.?); hudba, osvěžení a týrání studenta; navštěvování zábavných míst atd.

Jiná otázka týká se peněz. Mají-li se dávati studentu peníze bez nenápadného dozoru, co s nimi dělá? Do jakého obnosu připustiti útratu a zač? Nebezpečí plynoucí ze sumy »kolik potřebuje«. Pokud hra v karty, kulečník a p. jest zkázou? Pokud je vadna dívčí a vůbec ženská společnost studentovi? Mají-li rodiče míti dozor na četbu a tisky žákovy? Příčiny hrubosti žáků v obcování; trestání vůbec, jak užívati trestů tělesných a kdy? Co žáci nosí z domova do školy a čím poučují v tom jiné.

Třetí skupina je o prospěchu žáka. Jak rodiče hledí na prospěch žáka? Jak posuzují známku? Nucení k studiím a mimoškolskému učení; piano, housle, francina a j. Čím je žák přetížen, v kterých předmětech, třídách, okolnostech a době. Schopnosti a píle, nucení a laxnost: vina neprospěchu. Opakování a vystoupení: falešný stud rodičů i žáků. Je-li lež rodičů nebo žáků prostředkem k nápravě nepilnosti? Mají-li denně kontrolovati rodiče školní a domácí činnost žákovu a jak? Kontrola písemných prací a doptávání se ve škole.

To je tak sbírka otázek jistě vážných. Kromě toho by sami rodiče přinesli jiné. Konference nesměly by sklesnouti na niveau veřejných schůzí, jak jsou nyní v modě, kde rozhoduje hrdlo a frase. Taková součinnost školy a rodiny nesla by blahé ovoce, odstranila by mnohou stížnost, rodiče seznali by školské poměry a učitele, tito seznámili by se lépe s ovzduším, v němž vyrůstá žák. Vyvinula by se vzájemná snášenlivost, lepší porozumění a opravdová úcta k cizímu přesvědčení. Snad by tím učiněn byl nový krok k nápravě neblahých nynějších poměrů, jimiž střední škola trpí a strádá, neboť pouhým podezříváním té oné strany nedosáhne se ničeho a denní tisk je bohužel nedostatečným vykladačem a prostředkovatem mezi školou a rodinou, střední škola pak nemá orgánu rodičům přístupného, v němž by se takové nalehavé otázky řešily.

Přál bych si, aby otázce této věnována byla širší pozornost a aby se uvážilo, stálo-li by to za pokus, se jí uchopiti.

$19^{21}/_{2}04.$ V. J. D.

Rusko ve východní Asii.

P.

III. — Mandžusko,*) rusky Maňčžuria, do nedávna bylo

*) Nejlepší dílo o Mandžusku má literatura ruská. Složil je z uložení ruského ministeria financí D. Pozdnějev. Petrohrad 1897. 2 svaz. s mapou; I: V, 620, VI; II: V. 296 str.

zemí skorem neznámou. Má 750.000 *km*², tedy jest větší než Rakousko-Uhersko. Obyvatelstvo se odhaduje na 12 mil. duší. Na severu tvoří hranici Amur, na východě Ussuri, na západě Argun proti oblasti Zabajkálské, kdežto k Mongolsku jest hranice politická. Z hlediska geografického jeví se Mandžusko jako jednotvárný celek, kterému pukliny časem se snižující anebo zase zvyšující poskytly rozmanitost. Tak se stalo, že na

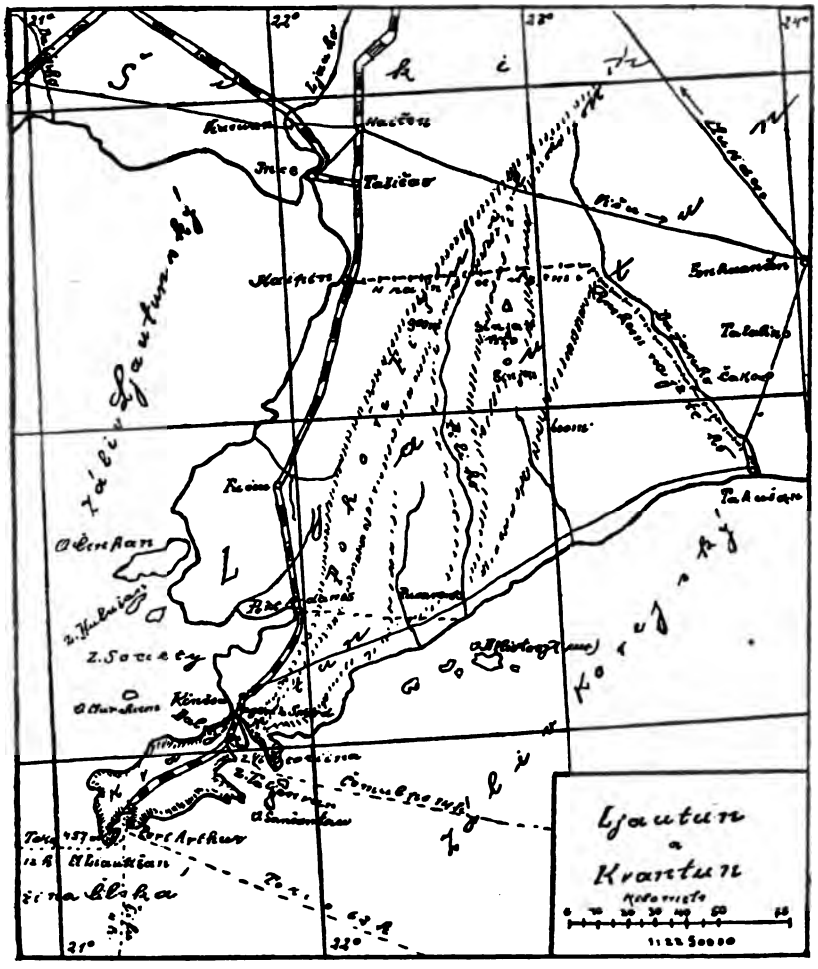

západu, severu a východě vznikla pásemná pohoří, kdežto vnitřek je zaujat planinami a nížinami. Na východě na hranici korejské se zdvihá pohoří San-aliň (= bílý vrch) nebo Čanpajšan (= dlouhý bílý vrch), který na pramenisku Sungari v hoře Peiktusanu (2.240 *m*) vrcholí. Na jih od této hory vedou do severní Koreje průsmyky podél řeky Jalukianu ve výši 900 a 850 *m* ke korejskému místu Kapsanu. Na severovýchodě tvoří

rozvodí mezi pobočkami Amuru, z nichž největší Sungari (= mléčná řeka) s přítokem Hulcha či Mutan, ohraničuje severovýchodní výběžky Šan-alině (Inno, Loje-lin a jiné) na západě a Ussuri (při ústí do Amuru 70 *m* n. m.), do které plyne odtok z jezera Chanky (49 *m* n. m.) a řeka Damuren, na východě. Jihozápadní pokračování Šan-alině vyplňuje poloostrov Ljautunský, jehož jižní hornatá část sluje poloostrov Kvantunský. Tam r. 1860. kotvilo loďstvo anglické, a odtud pochází anglické pojmenování zátok, přístavů a mysu při tomto poloostrově. Tak na západní straně 28 *km* dlouhá zátoka u Podaňpo nazvána Port Adams, naproti ní na východě zátoka u Daljuňvaně nazvána Viktoria-bay, úzká převlaka spojující poloostrov s nejjižnější jeho částí pojmenována na počest prince vladaře »meč vladařův« (Regent's Sword) a j.

Poloostrovem Ljautunským odděleny jsou od sebe dvě širší roviny, z nichž jednu svažující se k zálivu Ljautunskému zavlažuje řeka Ljauho, jež vzniká soutokem řek Šaramuren a Lochamuren (muren mongolsky značí řeku), druhou řeka Jalukian, plynoucí do hluboké zátoky v zálivu Korejském. Oba zálivy Ljautunský i Korejský spojeny jsou průlivem Čilským, 100 *km* širokým, v němž blíže břehu čínského jest souostroví Miaotau. Oba zálivy při nevelké průměrné hloubce se vyznačují prouděním velmi rozmanitým. Hlavní proud, odbočka Kuro-Šivo, který Japan na východě obtéká, směřuje od jihovýchodu k severozápadu, naráží na jižní a východní část pol. Ljautunského, a tak se stává, že tato část, kde jest Port-Arthur, nikdy skorem nezamrzá, kdežto záliv Ljautunský trpí pravidelným zimním zamrzáním od prostřed listopadu do počátku března.

Severovýchodní část Mandžuska vyplňují severní výběžky poledníkového horstva Velkého Chinganu, z něhož vodstvo odvádí řeka Nonni, nejmohutnější přítok Sungari na levé straně.

Podnebí Mandžuska jest vnitrozemské. Zima se sněhem a ledem trvá pět měsíců. Průměrná teplota v lednu v Mukdenu je — 16° C., v Niučuaně — 13° C. Řeka Sungari zamrzá od počátku listopadu do prostřed dubna. Léto jest velmi horké. Niučuan a Mukden mají průměrnou teplotu v červenci + 25° C., průměrná teplota od počátku dubna do konce října je v Mukdenu 17·8, v Niučuanu 17° C. Čím dále do vnitra k Amuru, tím podnebí jest nepravidelnější a drsnější.

Nejhustěji jsou zalidněna střední údolí řek Sungari, Ljauhe a poloostrov Ljautunský, nejřidčeji země poamurské a celý hornatý severovýchod a východ. Původním obyvatelstvem jsou Mandžuové, kteří si podrobili Čínu a dosadili tam svou dynastii. V celém Mandžusku nedávno, ve velké části ještě v letech sedmdesátých, zakázáno bylo Číňanům pod trestem smrti se usazovati. Leč od té doby Číňané rozšířili se od jihu přes hranice a tvoří nyní 60% všeho obyvatelstva. Jazyk čínský, mrav, vzdělanost dosáhli v zemi prvotenství. Pracovitý živel čínský z přelidněné domoviny tlačí se Mandžuskem stále k severu, a tu

se zdá, že se přešine jako silný proud přes hranice ruského Amurska a stane se jedním z nejdůležitějších činitelů nejtěsnějšího připoutání Mandžuska k Rusku.

Čínsko-mandžuská správa jest velmi spletitá a komplikovaná. Do r. 1875 mělo Mandžusko ústavu a správu vojenskou; vystěhovalectví čínské mělo za následek, že vedle vojenské, zavedena čínská civilní správa. Lovečtí národové na východě a kočovníci na severu a severozápadě (Mongolové, Daurové, Soloni, Biarové, Orončoni) zřídili si pro sebe skorem autonomní správu. Státní moc čínská trpěla i tím, že nevymezena náležitě působnost úřadů a že panovala největší libovůle úřednictva a podplácení. A tím se stalo, že Mandžusko vlastně jen dle jména souviselo s říší čínskou. Obyvatelstvo převahou navyklo si ruskou invasi a ruské panství pokládati za nezbytnou událost, která v zemi zavede zákonitý pořádek.

Obyvatelstvo většinou se zabývá orbou. Přistěhovalci čínští a jejich porozumění pro vzdělávání půdy získali hospodářství širá území, která byla před tím buď jen řídce obydlena nebo vůbec nevzdělána. Leč i v Mandžusku jako v oblasti Amurské a Přímořské jsou dosud ohromné plochy, kterých se ještě pluh nedotekl. Nejúrodnější a nejvzdělanější jest údolí při středním Sungari od Bodune přes Hulančen až k Sansinu; nazývá se proto obilní komorou Mandžuska. Na druhém místě je okolí Mukdenu a poloostrov Ljautunský. Málo dosud je vyvinuta orba kolem Chailaru na hranici Zabajkálska, na řece Nonni, dolní Sungari, kolem Kirina a na sever od Mukdenu. Příčinou toho jest neúrodnost půdy nebo záplavy řek, tak že při řece Nonni, ač jest tam země úrodná, panuje často následkem zátop hlad. Veliké území, pro orbu se hodící, ale řídce dosud obydlené, je mezi řekou Nonni a Sungari. Travnaté stepi tamnější dosud jen nepatrně se využitkují chovem dobytka. Kamenitá, hlinou a pískem prostoupená hornatina mezi Sungari a Ussuri, jakož i pobřeží nehodí se vůbec pro rolníka. Zemědělství poskytuje rozličné druhy prosa, luštěnin, bobů a máku, z něhož se připravuje opium zdatně v Číně s indickým konkurující. Vedle toho se pěstuje pšenice, ječmen, kukuřice, rýže (ještě na sever od Bodune), oves, pohanka, brambory, ovocné stromoví, tabák, bavlník a rozličné lékařské rostliny. Do Číny se vyváží luštěniny, opium, rýže a pšenice. Místy jest úroda báječná. Žeň při výsevu prosa jest 45—312násobná, u luštěnin 11—37, u pšenice 11—28. Před hladem za neúrodných let chrání obilní skladiště státní, okresní a obecní, jichž obsah se po žních mění. Kolem Mukdenu a na poloostrově Ljautunském kvete hedvábnictví, réva vinná na zimu pro kruté mrazy se zakopává. Celkem svými lukami, rolemi a ovocným stromovím má Mandžusko ráz podobný mírnému pásmu evropskému.

Kočovníci na severozápadě mezi Argunem a Činganem, na Nonni a na východ odtud až k Sungari, pěstují chov dobytka. Stáda skotu a bravu se čítají na milion kusů. Zemědělci

ve středu a na jihu užívají dobytka korejského. Orá se voli, zřídka koňmo. Koně jsou pěkné a ušlechtilé, hlavně u Mongolů, kteří chovají též velbloudy. Obvyklým tažným zvířetem v zemi je mezek. Hojný jest chov vepře, jehož masu se dává přednost před masem jiných zvířat. V horách žije jistý druh ušlechtilého jelena; parohům jeho Číňané léčivou moc přikládají a draze je platí. V zemi žije dále dravý tygr, černý medvěd, vlk, liška, antilopa, kabar pižmový a sobol, jehož kožešina se velmi cení. Z ptactva zajímavým jest mandžuský skřivan, který doveďe nápodobiti cizí hlasy. V řekách se loví hojně ryb, najmě losos.

Ohromné je bohatství lesů. Dříví se plaví po Nonni a Sungari k Amuru a po Jalukianu, při jehož ústí položené město Antun v zimě má 10.000 obyv., v létě, kdy se dříví plaví, 100.000 ob. Jinak v zemi zhotovuje se z něho primitivní nářadí a pálí uhlí. Vedle toho Mandžusko je bohato na kovy. Ryžování zlata bylo ještě před několika lety pod trestem smrti zakázáno. Náleziště zlata jsou četná. Nejznámější v poříčí Amuru na řece Želtě, kde r. 1880 a 1885 zavládla po zlatě pravá kalifornská horečka a přivolala četné domorodce a ruské poddané. Zlatokopové ukrutným způsobem od čínského vojska vypuzeni a báně zničeny. Sůl se dobývá na pobřeží a z některých slaných jezer na Argunu. Velmi jsou rozšířeny rudy železné, olověné, stříbrné a uhlí, síra a soda. Na uhlí se doluje na deseti místech.

Tovární průmysl jest v začátcích. Nejvíce jest rozšířena výroba oleje »soya« z rozličných druhů bobů, dále líhovin, papíru (továrna v Kirinu), obuvi, tabáku a hrubých látek bavlněných. Železárny jsou v zemi dvoje.

Obchod jest málo vyvinut; trpěl dosud libovůlí a vykořisťováním od úřednictva, vysokými poplatky a cly a mimo to velkou nejistotou na dopravních cestách. Ještě před ruskou okkupací přepadání měst chunchuzy nebylo nic neobyčejného. Činili tak prý lupičské roty chunchuzů v dorozumění s úřednictvem, tak že doprava zboží se dála jen pod ozbrojenou ochranou. Škodily i neustále se měnící ceny. Domorodí kupci neužívají pošt a telegrafů a v sousedství velkých řek nedopravují zboží po vodě nýbrž vozmo. Dopravní sazby jsou levné. Kupci se spojují rádi v cechy a spolky.

Ze země vyváží se vedle dobytka výrobky hospodářské a s nimi související průmyslové. Na dovozu účastní se jednou třetinou Čína, dvěmi třetinami obchodní státy evropské (hlavně Anglie a Německo), Unie severoamerická a blízký Japan. Z ruských zemí Amurských se poměrně málo přiváží. Předmětem dovozu jsou bavlněné látky, sukna, petrolej, kovové výrobky a jiné. Vývojem vlastního průmyslu dovoz některých předmětů se valně zmenšil. Hlavním přístavem jest při zálivu Ljautunském Jintsykou nebo Ince zaměňovaný často s blízkým městem Niučuanem. Obchodní bilance je aktivní. Vedle mincí čínských jsou čím dále tím více v oběhu mince ruské, zřejmé znamení rostoucího vlivu ruského. P. d.

Problém upravení Malé Strany.

V. — Naproti těmto právě vylíčeným výhodám regulace levé strany Karmelitské ulice směrem ku kostelu sv. Mikoláše lze dle mého náhledu uvésti jedinou jen a to dosti nicotnou námitku: »že totiž regulační čáru protilehlé strany třeba dodržeti v líci dané již čáry při novostavbách domu čp. 402 a 403« na Újezdě. Ale i tu osvědčí se, že v ničem stavební politika města nebyla tak houževnatou, jako v hájení nejnevhodnějších a nejpochybnějších regulačních čar, k veliké esthetické, častokráte i materielní škodě města. V případě pak kde jde o definitivní ale neschválený dosud regulační plán města, jest lpění na určitých čarách zajisté hotovou zbytečností. Jisté zklamání způsobil definitivní návrh reg. kanceláře i v otázce upravení a zachování krásné zahrady při paláci hraběte Chotka čp. 458, na břehu Čertovky malebně založené, zároveň i zajímavých staveb v ní umístěných, zejména čp. 464/III., kdež jest »patronát mládeže«. Jak z článků těchto známo protestovala proti tomuto záměru svého času nejen ve svých promemoriích »Užší soupisná komise« ale později — a sice ve zvláštní poradní schůzi, v níž pan projektant osobně projekt vykládal — i plenum »Soupisné komise« a to, pokud se pamatuji, jednohlasně, z vážných a nepodcenitelných důvodů, o nichž částečně v této stati již zmíněno. Mám proto za vhodné prozkoumati, zároveň ale i vyvrátiti důvody, jež pro zrušení hrab. Chotkovy zahrady uváděl (a sice již vůči Soupisné komisi) pan projektant v patrném souhlasu s komisí technickou i stavebním úřadem.

Jest to především nutnost spojení příští inundační hráze ostrova Kampy a projektované sem monumentální budovy s hlavní tepnou Malé Strany — Újezdem — a vedlejší komunikační linií, vedoucí prodlouženou Všehrdovou a Nebovidskou ulicí k Maltézskému náměstí. Účelnost samu tohoto spojení jistě žádný v zásadě nepopírá, jdeť právě jen o konečný směr tohoto spojení. Jest tedy sporna jen otázka, má-li spojení toto vésti prostě prodloužením ulice Nebovidské přes fideikomisní majetek hraběte Chotka, tedy jeho zahradu a dům čp. 464 (nyní fotografické atelier pana Eckerta), kterýž rozsáhlý majetek za tím účelem musil by býti celý vykoupen — či může-li vésti také někudy jinudy. I zdá se mi, že pro výše zmíněný návrh regulační kanceláře bylo směrodatným v prvé řadě umístění monumentální budovy na ostrově Kampě a sice v místech nynějšího mlýna Odkolkova, ležícího, jak čtenář sám přesvědčiti se může, v prospektu ulice Nebovidské. Není pak zase divu, že autor přímou čarou hledá k němu spojení a sice opět přes monumentální most zrušenou zahradou hr. Chotka a dům čp. 464 k prodloužené ulici Nebovidské. Regulaci této padnou pak za oběť i další dva domy, o něž ulice tato dle projektu nutně bude musit býti rozšířena. Za takových okol-

ností třeba především uvážiti otázku, dojde-li vůbec k stavbě této budovy, o níž dodnes se neví, kdo ji bude stavět, pro níž dosud ani místo není zajištěno, zejména pak otázka další: má-li býti budova tato postavena právě v ose ulice Nebovidské. Neboť vidíme, že navrhovatelé projektů cenou v konkursu pro upravení Malé Strany kladli budovu tuto poněkud více stranou v místa nynější pekárny Odkolkovy. Otázky tyto sluší zodpovědíti následovně. Byť i došlo již skutečně k zajištění stavby takové monumentální budovy, bude třeba i zde vyšetřiti místo, na němž postavení budovy bude nejen esthetický působivé ale zároveň i nejméně nákladné. Poněvadž pak budova taková bude muset býti postavena na velmi drahém erárním pozemku bývalé zahrady zbrojnice bude z nepodcenitelných finančních důvodů záhodno, aby i upravení její okolí i zřízení přístupu k ní stalo se výhradně na — beztak již drahém — tomto pozemku a nebyly zakupovány za účelem tím objekty nové. Tomu lze vyhověti umístěním monumentální budovy více směrem ku jižnímu cípu ostrova Kampy, neboť pak lze upraviti i přístup k budově této od prodloužené ulice Všehrdovy na bývalém pozemku erárním nejlépe směrem na severní křídlo budovy zbrojnice. Jen tímto způsobem lze uspořiti ohromné sumy na zakoupení sousedních objektů, t. j. domů čp. 464, 467, zejména ale hraběcího objektu fideikomisního, jejž nelze ani lehce ani levně získati. Již proto, že objekt ten na drahná léta pod kavalírským slibem propůjčen účelu humannímu (Patronát mládeže), jejž patronisuje celá pražská šlechta. Ale i v případě, že by uskutečnila se koupě tato a došlo dle návrhu projektu regulační kanceláře k zřízení bloku činžovních domů, jenž má se dle projektu prostírati na zbytku zahrady Chotkovy a domů čp. 464, 467, 468, 469, nevím, zdaž výtěžek z prodaných zde míst rovnati se bude nákladu na upravení celého toho okolí na blok obývací. Jest tedy i finanční efekt velice pochybný a jest otázkou velmi zralé úvahy, má-li obec na všech stranách Malé Strany vydávati a to v několika málo desetiletích ohromné sumy na regulaci, zejména na tento zbytečný projekt, jenž i z jiných důvodů málo jest žádoucí. Nebyl tu uvážen především i důležitý důvod zdravotní, jenž nedopouští zbytečného rušení stávajících zahrad, těchto nutných a nezbytných regeneratorů zkaženého vzduchu velkého města. Zejména tehdy, kdy ani sám majitel o to se nesnaží. Poukazovati na to, že Malá Strana má dosti zahrad, je malicherné a nicotné, uváží-li se, že zahrad těch v nynější jich rozloze vzhledem k úplnému nedostatku zahrad na Starém Městě v zdravotním zájmu nezbytně je potřebí a že zachování jich je účelným již z ohledu na západní směr větrů, jež zanášejí na Staré Město svěžejší vzduch z pravého břehu vltavského, zelení bohudíky bohatě prostoupeného. Jest tu dále závažný i moment esthetický přes to, že autor definitivního projektu moment tento popírá, tvrdě, že zrušením zahrady nebude poškozen krásný pohled na

Malou Stranu. Vždyť pro krásný vzhled města věru není lhostejno, ždaž krásné břehy Čertovky bude vroubiti stará krásná zahrada či řada pražských činžáků. Mimo to jde tu i o zachování cenné a nutné souvislosti zahrad, tvořících utěšenou zelenou plochu na obou březích Čertovky a tvořících nejkrásnější rám nynějším i budoucím prospektům na jednotlivé vyšší budovy Malé Strany za ní ležící. Nejde tu jen o zachování pohledu ze Starého Města. Nemalou měrou překvapilo i pojetí domu čp. 467 do tohoto činžovního bloku, tedy domu, v němž žili slavní stavitelé pražští Kr. a Kilián Ignác Dienzenhoferové. Nepochybuji, že alespoň tento dům autor z projektu toho vypustí, stejně i sousední krásnou jízdárnu Nosticovskou. Stane-li se tak, nebude mu lze věru upříti smysl pro zajímavé budovy pražské. Tím ale celý činžovní sem navrhovaný blok tak by se zmenšil, že i kdyby byla prodloužena Nebovidská ulice přes zahradu Chotkovu, bude záhodno uvážiti, zda i pak tento blok bude účelným zřizovati. Doufám, že tyto důvody jsou úvahy hodny a že budou zrale uváženy všemi instancemi dříve než dojde k zničení další krásné pražské zahrady.

Prodloužení Všehrdovy ulice k náměstí Maltézskému, tedy spojení, na něž zástupci obce pražské i smíchovské velikou váhu kladou, mělo v zápětí i další prodloužení tohoto směru směrem k ulici Mostecké. Definitivní projekt regulační navrhuje prodloužení to, jako již v původním projektu Balšánkově bylo, nově zúženou ulicí přes domy čp. 293-294 a bývalý pivovar Urbanův čp. 274/III. k ulici Mostecké. P. d.

Rakouské dráhy r. 1903.

V Rakousku nebyl minulý rok obchodu a průmyslu valně příznivý. Příjmy rakouských drah se v celku sice zvětšily, průměrný příjem na kilometr však klesl. To se jmenovitě týče c. k. státních drah, rozmnoživších svoji síť železniční. Přesně zjistiti výnos drah rakouských r. 1903. dosud nelze, jelikož závěrky účetní vztahují se pouze na dobu od počátku roku do konce srpna 1903, a do konce září pouze u západní dráhy císaře Ferdinanda a dráhy Ústí-Teplice.

Přirovnáme-li letošní příjmy k loňským, objeví se nám přírůstek K 2,667.897, který s oním, jenž za nesúčtované dosud období vyplyne, pravděpodobně na 8·8 mil. korun vzroste. Toto plus vysvětlujeme si tím, že železniční síť c. k. státních drah v minulém roce byla rozmnožena.

Největšího přírůstku doznala letos dráha císaře Ferdinanda, vykazujíc K 3,192.336, jež děkuje hlavní své síti, kdežto lokální dráhy její podávají výsledek méně uspokojující. Nepříznivá uhelná konjunktura nepřipouští však ani tentokráte placení vyšší dividendy.

Zisk jižní dráhy v obnosu K 2,808.000 dával by naději ve větší dividendu, avšak loňské a předloňské ztráty bude třeba odepsati z výnosu letošního, takže akcionářům ani tentokráte ještě růže neporostou.

U společnosti státních drah odhaduje se přebytek obnosem 1·2 až 1·3 mil. K, na konečné utváření se celkové bilance nezůstane však beze vlivu menší výnos movitého majetku společnosti a dolů. Neboť uherské hutě společnosti značně získaly rakousko-uherským železářským kartelem na zvýšených cenách železa, avšak výnosnost kladenských a banátských uhelných dolů byla menší. I Vídeňská strojírna společnosti nepatrným ziskem loňský rok zakončila. — Stálým vzestupem společnosti státních drah jest pochopitelný vynikající zájem, který se akciím jejím prokazuje na všech trzích, kde se jimi obchoduje. Mezinárodní charakter papíru tohoto činí ovšem postup kursů jeho odvislým od všeobecných poměrů trhu světového, takže lokální události méně se ho dotýkají.

Pod společnou správou vedené Rakouská severozápadní dráha a Jiho-severoněmecká spojov. dráha vykazuje příjem: prvá K 1,407.179, druhá K 139.962. — Očekává se s napjetím, jakým obnosem bude letos dividenda severozápadní dráhy vyměřena, jelikož osvobození od daní pro veškeré její tratě počátkem října loňského roku pominulo a sice výnosem ministerstva financí přes několikeré rozklady společnosti. Rozhodující slovo vynese v době nejbližší správní dvůr soudní. — Rozhodnutím téhož soudního dvora ustanoveno, že kladení druhé koleje hlavní linie nesmí se díti k tíži garančního fondu státního, nýbrž na útraty vlastní, ku jichž úhradě by použila společnost čistého výnosu z konverse priorit, v uplynulém roce provedené. Vyhlídky společnosti, jež má nyní pod plnou tíhou ohromného břemena daňového žíti dále, nejsou záviděníhodné.

Lze s jistotou očekávati, že dopravním prostředkům zase otevře se lepší budoucnost a že se vrátí sympatie, jimž akcie železniční za dřívějších let se těšily a jichž v posledních letech bez vlastní viny své částečně pozbyly. V jaké převaze jsou vůči drahám rakouským dráhy německé, viděti z příjmů jich, jež v uplynulém roce vykazují plus 56 milionů marek, proti rakouským obnos více než sedmeronásobný. Nepříznivé poměry hospodářské a provedení nové daně z jízdních lístků nemohly ovšem na klidný rozvoj našich drah a realisování většího zisku příznivě působiti.

Sestátňovací akce utuchla r. 1903 úplně. Nepříznivé finanční výsledky c. k. státních drah, v nichž zúrokuje se investovaný kapitál pouhými 2%, příliš nepobádají k sestátňování dalšímu. *Rys.*

Vasyl Stefanyk. P.

Celkem má »Cesta« obsah rozmanitější a více klidu. Tempo je klidnější, linie rovnější, barvitost více sharmonisovaná, než ve sbírce první a částečně i druhé. Patrně talent uvědomiv si svou sílu, zbavuje se tvůrčí horečky.

»Cesta« — toť poslední slovo Stefanykovo. Od té doby mlčí. Usadil se v rodné vsi uprostřed lidu, jehož život tak mistrovsky reprodukoval jako kdysi Garborg v horském zákoutí severního Norska, nebo jako právě Orkan na vrších svých Gorců. V klidu prohlubují se duše a v mlčení tvoří velké věci. Praví se o Stefanykovi, že píše drama a zase, že pracuje o dalším románu; snad neprávem, tvrdil bych, že novela zůstane i na dále jediným směrem jeho tvorby. Tím způsobem, jakým Stefanyk píše novely, román napsati nelze. Jeť těžko autorovi a i čtenáři delší čas vytrvati v tak velkém napjetí. Avšak i to je pravda, že velcí duchové jsou také i velkou záhadou, živoucí sfingou.

Po delší dobu, snad od vydání novel Marka Vovčuka, neměla žádná ukrajinská kniha takového úspěchu jako Stefanykova »Syna Knyžečka«. Mluvilo se o ní na všech stranách a nebylo časopisu, který by nebyl na ni upozornil. Byl to nejlepší výtvor roku 1898, stoletého to jubilea obrození ukrajinské literatury a současně nejlepší důvod životnosti maloruského slova a maloruské mysli. Kniha se rozšířila mimo hranice národa a bylo překládáno z ní a psáno o ní v Polsku, Čechách, Rusku i v Německu. (V »Mod. Revue«, »Nov. Kultě«, »Besedách Času«, »Slov. Obzoru«, »Rudých Květech« a j.) Bylo by důkladně obtížno vymeziti, v čem záležela její umělecká cena, co tvořilo přitažlivý půvab novosti, právě tak, jako jest nesnadno definovati na př. samo umění. Za hranicemi toho, co mohou obsáhnouti smysly kritiky, tají se ještě cosi nevyslovitelného, něco, co snad je nejpodstatnější. Nehledě však k tomu, je Stefanyk původní obsahem i formou. Obsah čerpá většinou ze života rusinského mužika a třeba byl ten život v ukrajinské literatuře znám ne ode dneška, přece jen učinil v něm Stefanyk tolik nových objevů, že naň hledíme jak na něco dosud nevídaného. Neomezil se pouze na kreslení zevnějšího obrazu života mužikova, (zná jej ostatně jak málo kdo před ním), nýbrž sáhl hlouběji, do vnitra duše. Odkryl v ní tmavá zákoutí, točité, ponuré chodby, přeplněné zjevy tak nestvůrnými, že hrůza čtenářem otřásá. Zdá se, že není v životě ukrajinského mužika tak těžké situace, tak složitého procesu v jeho duši, aby ho Stefanyk neodpozoroval a nedovedl zobraziti. Říše naší duše, tvrdí Maeterlinck, rozšiřuje se každodenně, Stefanyk zase rozšiřuje území duše mužiků. Onen otec, který naléhá na dceru, aby rychle umírala, a pak chtěje ji potěšiti, dává jí jablko, ubožák, jenž topí dítě a potom není s to, aby onu řeku přešel, žena, jež dětem poručila, aby bily otce do nohou, protože je

pijákem, rodina Basarabů, jež ví, že vždy za jistou dobu některý z nich musí sejíti samovražednou smrtí, to jsou veskrze naši dobří známí, lidé skuteční, jichž však každý nepostřehne. Stefanyk umí je prohlédnouti a z úkrytu jich duší vydobýti věci neobyčejné. Jeť z těch, kteří sáhají v nejhlubší tůně nejtajnějších životních poměrů, konajíce to s velkou prostotou a beze všech fantastických okras a nymbu neobyčejnosti. Právě naopak v onom sloučení neobvyklých objevů psychologických, jimiž jest jeho tvorba tak bohatá, s krásnou formou, avšak úplně realistickou, spočívá hlavní podmínka půvabu jeho originality.

Stefanyk kreslí své lidi rysy neobyčejně význačnými a zhuštěnými. Nepředvádí jich a z daleka nepředstavuje je čtenáři jako hosty v saloně, ale staví je náhle před oči v plném osvětlení. Užívá k tomu obratů, úsloví a komparací neobyčejně bystrých a téměř vždy nových. Spadlé listí se u něho svíjí jako měděné lodičky, matka dýchá na syna jako na ránu, světla zapouštějí kořeny ve tmách, hlava se klátí jako haluz na větru, tělo voní zemí, housle pláčou jak robátko, píseň jeho duše hořkne jako hnijící pšenice atd. Stačí jen pohleděti na první věty Stefanykových novel, abychom si hned utvořili představu o originalitě jeho formy.

Stujž zde počátek »Žháře«. »Vesnický boháč Andrij Kuročka seděl u stolu a jedl oběd. Nejedl, ale dávil se každým soustem.« Nebo: »U dlouhého stolu seděli Ivan a Proć. Kouleli po stole umíněnými slovy a nachýleni naslouchali, co stůl hovoří«. (V krčmě.) Nebo konečně: »V té chatce, jež vylézá na horu, jako zlámaný brouk, ležela baba.« (Sama, samotinká.) Nelze vypočítati všechna tajemství Stefanykovy originality, ale nutno zmíniti se ještě o jeho jazyku.

Píše svou zvláštní mluvou. Lze to říci hlavně vzhledem k jeho odlišné fraseologii, vzhledem k jeho hudebnosti a tempu řeči. Nepředstižitelné jsou zvláště jeho dialogy, ale neméně i monology. V mônologu trhá myšlenky a věty a slučuje je tak podivně, jako když se zamotávají v mozku člověka ke všemu bezohledného, i k sobě, když ho nikdo nekontroluje a když myšlenka se stává čímsi úplně odloučeným a uvolněným. V dialogu uvádí pouze nejpodstatnější stručné a barvité otázky a odpovědi, a pomíjí všeho, co si lze domysliti. Mnohdy koná se rozmluva jen poloslovci, mnohdy slovo nahrazuje celé tirády, jindy zase duše, vzkypělá citem, rozlévá se vlnou vzbouřených slov. A tehdy Stefanyk ponechává nářečí pokucké, jako Gorki žargon bosáků. Dociluje tak neobyčejného dojmu. Jeho lidé skutečně mluví, skutečně se smějí a pláčou, jakoby byli okouzleni jeho tajuplnou mocí.

Proti tomuto nářečí činěny byly námitky a to, že stěžuje hlavně čtení jeho děl v Rusku a že kazí jednolitost formy. Bylo mu vytýkáno, že by měl psáti výhradně jazykem spisovným a to tím spíše, poněvadž jím stejně dobře vládne a poněvadž jazyk ten je s lidovým tak sblížen.

Pronésti úsudek není nesnadno. Největší důležitost by tu měly ještě praktické ohledy, kdyby právě v nářečí netajilo se tolik krás a pokladů jazykových, jež by se měly státi majetkem celého národa. Proč ohledy a hradby i v řeči? Ale Stefanyk počíná si obezřetně. Nepachtí se po laciných efektech, nehromadí různých slov a podivných forem, zhusta překroucených a zkažených, nýbrž píše právě jen tak, jak mluví lid na Pokucku. Jeho nářečí je uchu mnohem přístupnější než na př. nářečí Rejmontovo v povídce »Chłopi«.

Je ovšem pravda, že spisovný jazyk ukrajinský neoddálil se příliš průběhem jednoho století od jazyka lidového, nicméně pozbyl již lecčehos z venkovského růměnce a z polní a lučiné vůně, jež charakterisují lidovou tvorbu. Básníci pociťovali to vždycky a proto nejednou sáhají do nevyčerpatelné pokladnice prostonárodní lyriky. Nemůže tedy býti literatuře na škodu, učiní-li Stefanyk totéž v prose. Význam jeho nářečí vystupuje náležitě teprve při překládání jeho děl; reprodukovati ho nelze, což ovšem jest škodou nesmírnou. V současné novelistice ukrajinské representuje Stefanyk směr národní, jako representuje Kobylanská proudy cizí, západoevropské. Tento národní směr, počínaje od Kvitka, vydal dva talenty prvého řádu: Marka Vovčuka a Feďkoviče.

Marko Vovčuk klade obyčejně své vypravování v ústa žen, mluvících živě a barvitě, ale jen mluvících. Cítíme, že to tak bylo, ale že to již minulo. Mezi námi a vyprávěným příběhem je již jistá perspektiva času a místa. »Pěkné to bylo — myslíme si — škoda«. Nebo řekneme s povzdechem: »Dobře, že to již minulo«. Stefanyk naproti tomu předvádí lidi živé, více mužů než žen, dává jim před námi jednati, trpěti, padati a umírati. Čtenáři se zdá, nejen že to skutečně tak bylo, nýbrž že to ještě jest stále tak strašné, hrozné. Bezděky zachvěje námi pohnutí, jež pociťujeme pouze za působení nejvyšších složek lidského ducha: pravdivého umění a ryzí poesie. Jedním slovem u Vovčuka shledáváme více epického živlu, více ženské povídavosti, více jakéhosi vypravovacího andante, kdežto u Stefanyka vedle lyrismu vyniká element dramatický, úsečný tepot, někdy až drsný energikou skutečnosti. Jako novelista je Stefanyk blíže Feďkovičovi. Oba mají talent svérázný. Stefanykův je však původnější, kdežto Feďkovič upomíná mnohdy svým způsobem tvoření na Vovčuka. Oba hledí na lidi zkoumavě a pronikavě se stanoviska, s něhož nehledí na ně nikdo. Oba charakterisují své postavy stručně a určitě, několika nejvýznačnějšími rysy, mnohdy jen jediným přirovnáním. Oba, jak již bylo řečeno, jsou mistry »chłopského« dialogu, oba mají subtilně rozvinutý cit pro náladu, a oba dovedou formu sladiti s obsahem a vědí, kdy a kam vrhati nikdy nevadnoucí květy nejkrásnějšího lyrismu. Liší se však od sebe temperamentem. Feďkovič, Hucul má temperament živý, pohyblivý a měnivý. Nezná přímé čáry, nemiluje rovných ploch a dlouhých tonů, rozplývajících se do

klidně vyznívající délky. Linie, tóny a barvy vlní a mění se u něho jako horská příroda. Slova se hrnou jako rozvodněné bystřiny, myšlenky se stíhají jako mračna nad hvozdy a stesk šumí jak bory v Černých horách každou chvíli jiným šumotem. Feďkovič je jako vlast, plna divokých srázů, stinných sadů, burácení bouře a hedvábného doteku dumné letní noci, bdící a čarovné. P. d.

Literatura, umění, věda.

Pravidelné umělecké výstavy v Brně zahájil nedávno Klub přátel umění. Po dosavádních ojedinělých pokusech je to myšlenka sice odvážná na prvý pohled, ale i dobrá, snad právě pro odvahu svou. Maloměšťácká úroveň životní zdá se, že je nepříznivá podniknutí; snad, ale je otázka, zda nepříznivější než velkoměstská blaseovaná lhostejnost. Myslím, že právě brněnské nepřesycení dá se lépe vznítit, tak že úlohou by bylo pak zájem jen ustálit, najít správnou cestu výchovnou. Zdaří-li se, nebude to jistě bez významu pro život města, které se rozvíjí na kulturní středisko země. Klub podnik svůj založil reelně, nechtěje být snad národní obtíží, a založil jej — tot nejcennější — umělecky, jak nejlépe v českých poměrech mohl. Spojil se s pražským Manesem tak, že Manes převzal redakci výstav, určuje po dohodě s Klubem pořad, rozhoduje o výběru prací a instaluje; tot dostatečnou zárukou. Manes přenese část svých exposicí do Brna a doplní je takovými, které pro Moravu by mohly míti význam zvláštní. — První výstava obsahuje pouze plastiku. Zastoupen je Sucharda 39 pracemi, plnými životné síly, měkce modelovanými. mezi nimiž pathetický pomník Palackého a mohutně prostý Hus dominují, ale nezastiňují rozmilých dětských hlav ani plaket načrtaných s neobyčejně lehkou jemností. Z Kafkových 22 prací vynikají portrety, zejmena Manesův, tesaný takřka do sádry směle a vervně. Ze čtrnácti Kratinových prací velmi dobré jsou jeho ukázky umělecko-průmyslové. Štursa posud velmi mnoho nevystavoval, ale pět ukázek jeho mladé tvorby je tak sympatických, tak plných hotovosti a zase slibů rozvojových, že prvé větší vystoupení získává mu úspěch velmi čestný. Je to zvláště portret Vrchlického a hlava ženy, snivá a rozplývavá, jichž si cením nejvýše. Kromě jmenovaných zastoupen je ještě Španiel řadou dobrých plaket. Není to tedy výstava mnoha jmen, za to však mnoha věcí, jež v nevelkých, originelním Jurkovičovým vkusem upravených místnostech presentují se velmi pěkně. V prvním týdnu navštívilo výstavu ke 500 lidí.

MUDr. Erazím Vlasák skonal náhle dne 1. března raněn mrtvicí. Veselou a bodrou povahou svojí byl jako stvořen pro život společenský a také zastával od studentských let nepřetržitě funkce spolkové. R. 1895 zvolen byl starostou Ústř. jednoty čes. lékařů a pro stavovskou organisaci čes. lékařstva pracoval se zdarem. R. 1902 stal se primářem a ředitelem nové okres. nemocnice na Kr. Vinohradech. — Hygiena a sociální stránka lékařství byly jeho polem nejmilejším a psal články z oboru toho do všech čas „pokrokových", také do Nár. Listů, Práva Lidu a j. Mimo články a referáty v Rozhledech i Životě přeložil pro nás Huxleye Uvedení do biologie a jiné essaye, dra S. Ribbinga Pohlavní zdravovědu a E. Duffeyové Co ženy věděti mají. Mimo to vydal Gärtnerovu Rukověť hygieny, Příruční knihu pro ošetřovatelky nemocných, Cestu do Madridu a množství pojednání a článků v různých časopisech, jmenovitě v Časopise lékařů českých, jehož byl od r. 1898 redaktorem i jeho sociální přílohy Věstníku. Erazím Vlasák narodil se 8. dubna 1864 ve Volovicích. Každý, kdo jej osobně znal, želí ztráty milého a dobrého člověka.

Německý čtrnáctidenník Musik. Ke zprávě tohoto záhlaví v čís. 21 Rozhledů na str. 505, došel nás přípis p. dra R. Batky, hudebního kritika a referenta Musik, ve kterém praví, že pokládá za nespravedlivou výtku, že by ve svých referátech českou hudbu odbýval zkrátka. Redakcí „Musik" má vymezeno místo přesně až na počet slabik a jest mu se obmeziti na referáty novinek a toho, co v cizině může zajímati. „Posuďte moji snahu po objektivnosti z toho, že o německých produkcích neskoupím výtkami, o českých chválou, kdykoli se mi příležitost naskytne. Dosavadní mé snahy obeznamovati kruhy německé s hudbou českou, měly by mne zajisté chrániti proti výtce zaujatosti. Nebudiž však smlčeno, že všecky české hudební podniky neusnadňují německému referentu, šířiti známost o Vašem životě hudebním." —

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Na *asijském východě* soustřeďují Rusové i Japanci vojsko k pohraničí Korey. Až dosud vedli si Japanci na moři výbojně a čile, jejich loďstvo náhlými přepady zničilo a porouchalo tucet válečných korábů ruských a usnadnilo dopravu vojska na Koreu. Teprve po té Rusové stali se ostražitější a odrazili v noci 24. a opět 25. února japanské lodi, jež vjezd do přístavu Port Arthuru chtěly uzavříti potopenými koráby. Čtyři své koráby potopily, ale vjezd nezatarasily. V Mandžusku Japanci konají rodné zemi vyzvědačské služby. Čína — neutrální — posílá 10.000 mužů na hranice. Korea uzavřela s Japanskem smlouvu, jíž uznává suverenitu Japanska, začež toto jí zaručuje celistvost a neutralitu a ochranu proti jiným mocnostem. Naproti tomu v Rusku města, kraje i jednotlivci dobrovolně skládají miliony pro pokladnu válečnou (sebráno už 12 mil. rublů). — Dne 28 února 200 mužů předních stráží ruských překročilo řeku Jalu a dokonce prý objevili se už u Pingjangu. Znalci praví, že bude trvati 2 měsíce, než obě moci budou míti vojsko pohromadě k rozhodné bitvě.

Španělská vláda žádá na sněmovně za povolení mimořádného vojenského úvěru na znovuzřízení válečného loďstva. V zemi zavládá republikánská agitace. Poslanec jeden pravil, bude-li policie rozpouštěti povolená shromáždění, hromadně zatýkati, vnikati do bytů, budou republikáni odpovídati rovněž násilím. On sám prý bude chodit jen s revolverem! — *Portugalsko* zbrojí jako spojenec Anglie *Dánsko* svolalo záložníky, *Švédsko-Norsko*, *Holandsko*, *Italie* činí „vojenská opatření" pro všechny případy.

Panamský průplav přijat byl washingtonským senátem 66 hl. proti 14. Pásmo průplavové obsazeno bude stálými americ. posádkami.

Země české. Vítězství hr. Sternberka nebude míti, jak se zdá, hlubších následků. Politické strany si v první trpkosti navzájem vyčetly lenost, měnivost, stavovské tříštění národa a mnohoobročnictví, ale již se uklidnily. Čím dříve se přestane o tom mluvit, tím lépe! Dr. Škarda ujistil, že o nějakých neshodách, které by ho k odstoupení přiměly, nemůže býti ani řeči a že ježto již před rokem vzdal se vedení organisačního odboru a volebních záležitostí, nemá zodpovědnosti za prohranou bitvu. I vidělo se jako jediné nutné opatření „svěřiti vedení volebních záležitostí dru Vejvarovi", což asi pro budoucnost postačí. Uvážíme-li to chladně, můžeme vlastně strouhati mrkvičku jen vládě, neboť zvolení Sternberkovo je nejčervenější radikalism, před nímž mají páni v ministerských fracích tolik strachu. Za měsíc budeme o volbě té říkat „Český lid promluvil!" — Z 12.705 voličů dostavilo se 19. února k volbě 8929; k užší volbě dne 27. února 9411. V první volbě dostal hr. Sternberk 3263, Srdínko 3755, A. Hajn 1614, Svěcený 117 a A. Kolenský 45; 63 hl. bylo rozptýleno, 72 neplatných. Při druhé volbě hr. Sternberk 4910, Srdínko 4471, 30 hl. neznámo. Ježto při užší volbě soc. demokrati volby se zdrželi, přišlo nových voličů (9411-8929) 482+117 voličů soc. demokratických, celkem 599. Dejme tomu, že všech těch

599 voličů bylo získáno agitací hr. Sternberka pro něho a že všechny neplatné (72) a rozptýlené (63) hlasy také připadly Sternberkovi, kdežto 45 voličů Kolenského že se přidalo k Srdínkovi. Vyjde nám pak, že z 1614 voličů dr. Hajna jen 686 poslechlo vedení rad. pokrokové a volilo Srdínko; většina 928 se mu opřela a volila „menší zlo".

Dne 22. prosince roku minulého obrátil se zemský výbor český na vládu, aby brzy svolala *český sněm* k neodkladné úpravě zem. financí a k vyřízení pomocné akce pro postižené okresy. Po $1^1/_2$ měs. vláda odpověděla, že sněm nesvolá, ježto by za trvající obstrukce české na říšské radě jednání sněmu bylo zmařeno obstrukcí německou. Němečtí členové zemsk. výboru dr. Eppinger a Werunsky 24. t. m. potvrdili, že by Němci na sněmě hned obstruovali, jakmile by se sešel. — Proti tomu lze říci: 1. Říšskou radu, která také nic nesvede, vláda svolává. 2. Česká obstrukce je následek německé; má-li německá obstrukce na sněmu platnost, proč jí nemá mít česká na říš. radě? 3. Jazyková rovnoprávnost je nám dána zákony a vláda je povinna šetřit zákonů a je provádět i proti sebe ostřejší německé obstrukci. Stát bez podřízení autoritě zákona zvrhá se v anarchii.

Zemědělský. Do kruhů agrárních vnesen byl theoretiky zajímavý a karakteristický spor. Prof. dr. Horáček v „Zemědělských listech" a prof. Koloušek v „Zemědělské politice" jali se dokazovati, že známý požadavek agrárníků, *zrušení daně pozemkové*, jest jednoduše neuskutečnitelný. Oba tvrdili, že stát se nezřekne pozemkové daně (pro rok 1904 jest preliminována obnosem 54 mil. korun). Jest známo, jak se ministr financí houževnatě vzpouzel, když jednalo se o zrušení novinového kolku nebo mýt a šlo tehdy jenom o capart. Jak pak potom lze očekávati, že by se zřekl celých 50 milionů? Není ovšem vyloučena možnost, že by se jich zřekl, ale to jenom tehdy, když by mu na jiné straně byla poskytnuta plná náhrada. Agrárníci také navrhují, aby na místo zrušené daně pozemkové byla zavedena vzestupná osobní daň z příjmů. Prof. Koloušek však vypočítal, že by na Moravě se dosavádní osobní daň z příjmů aspoň zdesateronásobnila, nehledě už ani k té závažné okolnosti, že by se boháči vystěhovali ze země a že by zrušením daně pozemkové byl učiněn neoprávněný present majitelům velkých komplexů pozemkových. K uvedeným názorům obou theoretiků staví se oficiální agrárnictví, dá-li se to tak říci, zamítavě. Setrvává při požadavku zrušení daně pozemkové, i když ví, že není naděje na jeho provedení. Nechybíme, když řekneme, že mu jde nepoměrně více o agitační sílu tohoto požadavku než o jeho uskutečnění. Řeknete-li na rolnické schůzi, že daň pozemková musí býti zrušena, máte všecky účastníky v kapse Ze však v některých kruzích se zrušení pozemkové daně myslí vážně, dokazuje nedávná schůze starostů z celého Kojetska na Moravě. Přijat byl návrh, aby r. 1907 pozemková daň byla úplně zrušena a osobní daň z příjmů aby začala u 600 K a stoupla od jednoho až do 34 procent. Tato osobní daň z příjmů by prý vynesla ročně 340 mil. korun, více než dnes vynesou všechny přímé daně (r. 1904 přes 290 mil K) Ale na druhé straně jsou kruhy rolnické, které zrušení pozemkové daně považují za pouhý krásný sen. Na valné hromadě „Hospodářské jednoty" olomoucké dne 30. ledna 1904 bylo otevřeně řečeno, že na zrušení daně pozemkové nelze pomýšleti, poněvadž stát rolnictvo z poplatnosti nepustí. Možno pouze žádati, aby byla upravena obdobně jako osobní daň z příjmů: aby byla pro každého rolníka vyměřována dle skutečného čistého výnosu katastrálního, za přesného šetření zadlužení půdy, aby byla pohyblivá a progresivní. To prý rolnictvu úplně postačí. Bude-li s tím většina rolnictva srozuměna, jest ovšem jiná otázka. Požadavek zrušení daně pozemkové bude asi působiti podmanivěji než požadavek pouhé úpravy, byt i praktické a pravidelné. Heslům se zpravidla věřívá tím ochotněji, čím jsou radikálnější. — Jaké porozumění jest v kruzích zemědělských pro praktickou a myslící agrární politiku, ukazuje nejlépe osud revue „*Zemědělská politika*," kterou loňského roku počala vydávati česká hospodářská spo-

lečnost pro markrabství moravské v Brně. Ačkoli byla vedena velmi dobře, skončila v prvním roce vydávání deficitem 2565 K. Nezbylo než zredukovati její obsah, neměla-li býti vůbec zastavena. Náš venkov jest doposud zvyklý na štávnatá a zvonivá hesla, nikoli na střízlivé a kritické vyčerpávání problémů agrární politiky. — Ještě se kruhy agrární neuklidnily z rozčilení nad tím, že by se do Rakouska mohlo přivážeti maso z Argentiny a už jest tu nová pohroma, vražedná soutěž *uherské mouky*. Peštské velkomlýny ujednaly se soukromým paroplavebním podnikem v Sisku, že bude dovážeti uherskou mouku z Pešti do Vídně metrický cent za 43 haléřů. Doposud stojí doprava po Dunaji 88 hal. Bude-li doprava zlaciněna o celých 50 proc., bude možno upraviti v Rakousku cenu uherské mouky tak, že domácí mlýny nebudou moci konkurovati, což přirozeně ucítí i produkce zemědělských plodin. Dobrá rada jest tedy drahá. Ku svépomoci se sotva sáhne. Nedávno byl u nás ohlášen za hlučných fanfár novinářských boykot uherské mouky, ale výsledek jest roven nule. Pravděpodobně, budou agrárníci naléhati na vládu, aby pomohla. Orgán posl. Svozila „Selská stráž" už také nepovídá, že vláda bude ochotna pomoci. Vyčká prý, jaký účinek bude míti zlevněná doprava mouky uherské po Dunaji na rakouské mlynářství a zemědělství a v případu potřeby bude o to usilovati, aby byla zavedena surtaxa na uherskou mouku. Agrární kruhy však zapomínají, že to s tou surtaxou nepůjde tak lehce. Maďaři jsou příliš energičtí, aby si dali líbiti poškození své výroby mlynářské a zemědělské. Nynější úřednická vláda Körbrova jest vůbec nezpůsobilá, aby na Maďarech něco vynutila. Ostatně konsumenti mouky mají právo také se ozvati a ti sotva budou pro surtaxu na uherskou mouku. — Poradní sbor zemědělský zabýval se na sklonku funkční periody *zemědělským úvěrem*. Podkladem jednání byl návrh ryt. Hattingberga, aby úvěr hypoteční poskytovaly jen zemské hypoteční banky a úvěr osobní jen Reiffeisenky. Poradní sbor však rozhodl, aby jak úvěr hypoteční, tak osobní poskytovaly i jiné úvěrní ústavy, které nyní v tomto oboru pracují. Prohlášeno dále za nutné, aby stanoveno bylo povinné umořování zemědělských dluhů a to v nejvyšší lhůtě 60 let. —*el.*

Bilance našich bank za rok 1903. Peněžní ústavy naše mají národ náš hospodářsky posilovati. Otázka, zda úloze své bankovní ústavy naše také dostávají, jest významu nepodcenitelného. Vzorem, jakým se to díti má, jsou nám milí naši sousedé — Němci. Není tomu dávno, co založena byla „Ústřední banka německých spořitelen" a již způsob, jakým ona hospodářské zájmy německé hájí, může nám býti pokynem! Jak dlouhé doby potřebovaly jen naše spořitelny, nežli se rozhodly o středisku svém — Ústřední bance českých spořitelen, a neupsaly ani celý kapitál, pouhých K 2,000.000, takže malá část akcií jest v rukou soukromých. Význam centrálního ústavu nebyl tedy ani v zakladatelských kruzích spořitelních plně pochopen.

Druhým zkušebním kamenem zdatnosti a scelenosti vůdčích orgánů našich peněžních ústavů byla valná hromada Rakousko-uherské banky. Ze 770 založen a 88 spořitelen českých zastoupeno bylo 28 založen, 49 spořitelen, mimo ty pak 13 jiných ústavů (českých) a 8 českých hlasů soukromých. Dosažení jediného místa v generální radě rakousko-uherské banky nebude o příští valné hromadě uskutečněno, neboť několik venkovských ústavů chápe důležitost zastoupení našeho v prvém ústavu říše tak, že nyní již akcie rakousko-uherské banky opětně – prodává. Za včas nutno tu povinnost našim peněžním ústavům připomenouti.

Loňský rok nebyl pro banky příznivý. Peníze byly levny a vyhledávaly i při nízkém zúročení pokladny bankovní. Vědomí o poměrné jistotě ústavů odpovídalo poměrnému vzrůstu vkladů, jež se jinak jevilo i ve vyprodaných často zásobách ukládacích hodnot. Úroková míra hypoték, jakož i kursy zástavních listů zůstaly téměř bez pohybu, přes to, že privátní diskont ve druhé polovici minulého roku téměř o celé procento stoupl.

Ústřední banka českých spořitelen podává za kratičkou dobu působnosti své od 1. srpna do 31. prosince m. r. prvou svoji bilanci, jež končí čistým ziskem K 83.974·98, na základě jehož navrženo valné hromadě vyplacení 3% dividendy za uplynulé období. Převedeme-li toto zúročení za 5 měsíců (obnosem 33 K) se jevící na dobu celého roku, seznáme, že při stejně příznivé činnosti zúročil by se akciový kapitál K 2,000.000 celými 4·08%, tedy při výjimečném postavení, jež ústřední banka českých spořitelen zaujímá a při přízni, jíž při zahájení činnosti ze všech stran doznala, zúročení dosti nepatrné. U ústřední banky jako střediska českých spořitelen nepadá ovšem výdělková stránka tak na váhu, jelikož činnost její nespočívá v pachtění se po tučných dividendách, nýbrž v podpoře a regulování našich poměrů peněžních. Benjaminu našich peněžních ústavů otvírá se prvým rokem činnosti cesta k dalšímu rozvoji ve prospěch našeho peněžnictví (jmenovitě v oboru levného reeskontování) za auspicií celkem příznivých, jež nechť zůstanou mu průvodčím i pro budoucnost, (zvláště když v mladého ředitele p. Pátka tolik nadějí skládáno) a učiní z ústavu pilíř, o nějž veškeré naše bankovnictví pevně by se opříti mohlo.

Rakouská kreditka zaujímala až dosud prvé místo mezi rakouskými bankovními ústavy. Od několika let však sláva její povážlivě bledne a letošní bilance její nepřispěje k tomu, by jí v řadách největších ústavů přední místo dále zajistila. V letošní bilanci byla nucena kreditka realisovati kursové zisky z akcií Hirtenberských a z akcií továrny na řezy, jež K 600.000 u prvé a K 300.000 u druhé obnáší a děkuje těmto dvěma transakcím téměř jednu desetinu svého čistého zisku vůbec. Větší části výnosu plynoucího z velké uherské konverse užila ku snížení bilanční hodnoty oněch akcií Skodových závodů v Plzni, jichž jest majitelkou, neboť z celkového výnosu uherské konverse 2·1 mil. kor. odepíše 1·8 mil. K na závodech Škodových. Původně bilancovaná hodnota těchto redukuje se tím po dřívějších odpisech na polovici. — Čistý zisk kreditky za uplynulý rok vykázán obnosem 9,948.730 K, jest o 28.037 K větší loňského; běžné obchody — zdroj zisků bankovních — proti loňským téměř o půl mil. menší, jsou nejlepším důkazem, že ústav kdysi tak mohutný, systematicky upadává. Veliká položka na účtě cenných papírů svědčí o tom, že banka nucena jest obnosy u ní uložené ukládati v cenných papírech, by je mohla zúročiti. —

Účet služného vzrostl na ohromnou sumu 4½ mil. K, z nichž lví podíl ovšem dostane se ředitelům centrály a filiálek, a stoupl během posledních 10 let o celý milion korun. Jest otázkou, vyplácí-li se tak brilantně honorovaný status „direktorů“, a plní-li aspoň přiměřeně povinnosti, jež v poměru ku své odměně materielní převzal. Akcionáři měli by o tom vážně přemýšleti a na valné hromadě práv svých, jimiž dáno jim nejvyšší veto, rázně se zastati.

Navržená dividenda obnášeti bude 28 K na akcii jako loni a zúrokuje se jí akciový kapitál při nynějším kursu necelými 4½%. V bilanci kreditky hraje od několika let náhoda hlavní úlohu, takže ani na tuto 4½% dividendu nemůžeme pohlížeti jako na zúročení trvalé a jisté.

Od doby námi v posledním čísle uvedené nenastalo v kursech *cizozemských rent* žádné zlepšení, naopak sestupna tendence dále se udržuje. Znamenaly

4%	japanské	renty	v listopadu	80·— K,	nyní 68·25 K,
4%	ruské	„	„	99·40 „	„ 91·— „
3%	„	„	„	85·10 „	„ 72·80 „

Že z rent států, s válčícími mocnostmi zpřátelených, nejintensivněji budou dotčeny francouzské, jsme již oznámili. Francouzské renty také ještě klesly a znamená 3% renta nyní 93·55 proti 98·20 v listop. m. r., kdežto anglické 2½% konsoly v stejné době více než 2% ztratily, neboť tehdy znamenaly 87 75 a nyní vykazují kurs 85·50.

Osud kolkovny, někdejšího domu krále Václava IV. bude definitivně rozhodnut ve sboru obecních starších dne 7 t. m. Jsme žádostivi na hlasování — zda bude zachována stará ta památka anebo podán zase příspěvek k „Bestra triumphans“.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 12. BŘEZNA 1904. ČÍSLO 24.

Zanedbaný okres.

P.

IV. — Poznavše dostatečně hlavu okresu po jejím veřejném i soukromém životě, vraťme se zase k hospodářským poměrům.

Jak je postaráno v ledeckém okresu o *komunikace,* nejlépe můžeme studovati z mapy 1 : 75.000, kde jsou všecka spojovadla zřetelně vyznačena. Dnes zachycuje severovýchodní cíp okresu v délce asi 5 *km* severozápadní dráha s jedinou stanicí Světlá; druhá dráha místní jde z Vlašimě do Dolních Kralovic a jde v politickém okresu asi 15 *km* daleko; třetí dráha rovněž místní nově otevřena z Kácova do Světlé přes Ledeč měří asi 35 *km.* Již tohle svědčí, jak nepříznivé poměry komunikační tu panují a což teprve srovnáme-li to s jinými okresy. Stejně nepříznivy poměry byly i dříve, jak vidíme z císařských silnic. Císařská silnice vstupuje do polit. okresu ledeckého u Hranice a jde odtud k jihu přímo k Dol. Kralovicům a odtud přes Křivsoudov na Košetice. V Čechticích odděluje se od ní větev vlašimská spojující okres s Benešovem. Z toho poznáváme, že soudní okres ledecký není touto komunikací vůbec spojen s ostatním světem a to zajisté jasně svědčí o tom, že byl ode dávna po této stránce zanedbáván. Jsou sice v okresu jakési zbytky dávné silnice, ale dnes nedají se ani stopovati, kudy silnice běžela. A tak všecko břímě komunikační leží na jeho chudém obyvatelstvu.

V okresu jest však i okresních silnic málo. V celku jest jich asi 150 *km* širokých od 5·6 do 7·2 *m.* Hledíme-li k místu, kudy probíhají, vidíme, že západní část Kralovicka mezi císařskou silnicí má pouze spojení ze Soutic k Vonšovci asi 5 *km*; jižní část pak má pouze linii D. Kralovice-Zahrádka s odbočkou Lhotice-Hroznětice. Městysy Zruč a Vlastějovice postrádají takové komunikace vůbec. Také v jihovýchodním cípu mezi Světlou a Zahrádkou není vůbec obecní silnice, z Ledče do Světlé vede silnice místy nesjízdná zvláště v zimě

a v tání pro příliš horské trassování své linie, rovněž segment mezi světelskou a leštinskou silnicí je bez komunikace.

Ostatně jsou v okresu pouze obecní cesty, které jsou po většině tak zanedbány a tak nesjízdny, že jsou odpornou illustrací našich samosprávných poměrů. Porovnáme-li komunikace pouze podle kilometrů, neučiníme si nikdy správné představy o ledeckém okresu. Nezbývá nežli pustiti se na ně v čase i nečase, abychom se o jejich stavu in praxi učinili správné ponětí.

Jedeme-li povozem nebo pustíme se pěšky z Ledče, seznáme, že pouze kralovická silnice slušně odpovídá svému účelu, ostatní z větší části jsou tak špatně stavěny, a zvláště nedostatečně štěrkovány, že velké kameny ze štětování čouhají a silnici těžce sjízdnou činí. Obecní silnice v lepších okresích daleko nad naše okresní předčí. Jak vypadají bankety a příkopy atd., jak rozmílá voda silnici nebo ze zaneseného příkopu dělá strže v polích, o tom lze se přesvědčiti po každém velkém lijáku. Také nařízené vysazování stromoví je v chatrném stavu a teprve t. zv. okrašlovací spolek v Ledči vykonal za poslední 2 léta kus záslužné práce vysadiv asi 1000 ovocných stromků podle silnic a cest (posud v celém okresu bylo jich pouze 4764).

Ačkoli je tu všude útvar prahorský a tudíž hojně žuly, křemene a rulového hrubozrnného písku, tedy nejlepšího materiálu na stavbu silnic a cest, jsou přece chatrny proto, že se obyčejně béře zvětralá část, neboť se snadno a pouze železnou tyčí dá lámati, a štěrk se z toho tluče velmi lacino: přes to pak sype se štěrkem nově štětovaná silnice asi jako sype lakomá kuchařka koláč cukrem. O válcování silnic se nikomu ani nezdálo — bez ohledu na to, že by se některé části nedaly všude válcovati, protože často je trasována jejich dráha takovými místy, která se vůbec nehodí pro komunikaci a byla volena pouze z toho důvodu, aby silnice šla panskými lesy. Že trvanlivost takových staveb je velmi malá a tudíž náklad na udržování poměrně veliký, rozumí se samo sebou. Při tom musíme míti stále na mysli, že vozidla na takových silnicích daleko rychleji se ničí a taky dobytek zvláště za nepohody velice trpí.

Leč to jsou přece jenom silnice, ba řekněme nejlepší silnice v okresu. Ale co se má říci o obecních cestách, které doplňují síť komunikační? Ty jsou v takovém bídném a ubohém stavu, že mnohá vesnice jest povozům těžším nebo pérovým vůbec nepřístupna a pokud tu musí jeti vůz selský (s mrvou, travou, obilím a j.) děje se to s takovým týráním dobytka a ničením vozidla, že to je až neuvěřitelno. A takových nejen nesjízdných, nýbrž někdy i neschůdných cest je dobrá polovice všech spojovadel v okresu. Lepším vozem nebo kočárem jest vůbec do některých vesnic nemožno proniknouti jinak nežli přes pole a to jenom za suché pohody nebo když je umrzlo; jsou místy kromě toho úvozy tak hluboké a někdy

skalnými balvany tak zúžené, že ve žních musí je sedláci objížděti, — nebo jsou v nich půlmetrové jámy a centové balvany, přes něž musí povoz se prodírati. Jindy opětně jde cesta píščinou nebo bludištěm bez jakékoli úpravy.

Letošním rokem stížena byla část okresu hrozným krupobitím, což bude míti za následek, že země i stát dají okresu vydatnou podporu peněžní. Bylo by velmi vhodno, kdyby se této příležitosti co nejvíce využitkovalo k veřejným stavbám, při nichž by obyvatelstvo nalezlo obživu a zároveň mělo trvalý zisk pro budoucnost. Silnice a snad školy nejlépe by se k tomu hodily. Zejména linie Ledeč-Rejčkov jdoucí postíženými vesnicemi by v té příčině výborným byla prostředkem, jak i nový okresní výbor sám uznává. Také byl prý již učiněn návrh na provedení silnice z Jedlé do Vlastějovic, leč dosud nepřikročeno k provádění.

Neméně žádoucna a důležita jest linie Ledeč-Bojiště-Trpišovice-D. Město, jíž by se dosáhlo spojení se silnicemi německobrodskými a humpoleckými; pak linie Světlá-Lhota Ovesná-Vlkanov-Pavlov; konečně Vlastějovice-Čejtice-Borovsko-Borovnice-Pravonín, při čemž by se doplnila část ze Zhoře do této obce. Tím by znenáhla povstala taková silniční síť, že by ostatek mohly saadno provésti obce na svůj náklad a lépe a sjízdně mohly by zříditi bez nákladů nad svou hmotnou sílu malé částky připojovací. Jsem ostatně přesvědčen, že by to působilo i mravně a výchovně: dnes může mnoho obcí ukazovati na to, že jsou okresem zanedbávány, a okres může se vymlouvati, že nemá tolik prostředků, aby všecka spojovadla najednou opatřil. Jakmile však okresní výbor projeví ochotu pustiti se do těchto staveb, dostane se mu ihned značných subvencí zemských a podpor státních jako v pravdě chudému a zanedbanému okresu, který platí dnes 60% přirážek; tu pak obce vidouce, že i o ně vede se péče, samy budou se styděti za své cesty a lépe i slušněji k nim přihlédnou.

Jednoho však ještě nechci pominouti. V polit. okresu ledeckém jest zastoupeno celkem deset velkostatků, jimž patří asi $^1/_3$ kultivované půdy. Mají v okr. výboru příslušné zastoupení a mohou spíše uplatniti svůj vliv, protože jejich zástupci jsou úředníci, kteří mají i teoretické vzdělání hospodářské i výbornou praxi, čímž mají i snadno převahu. Je-li starosta energický, může v okr. výboru zpravidla všecko, neboť členové tohoto i jiných samosprávných sborů jsou zvyklí pouze choditi do schůzí a hlasovati o presidiálních návrzích a jednati o úředních spisech před tím došlých, sami však z pravidla vyhýbají se vší skutečné a aktivní činnosti a vážnému přemýšlení o potřebách okresu sobě svěřeného. Tím můžeme si vysvětliti, že při stavbách silnic hledí se asi tak jako při stavbě pražsko-duchcovské dráhy k panským lesům a dvorům; na př. silnice z Ledče do Světlé a j. nás o tom poučují. Velkostatky vším právem hájí svého zájmu v takových sborech, jest pouze lito-

vati, že i ostatní zástupcové stejně houževnatě a důrazně si nevedou.

Nic neodhaluje lépe slabiny naší samosprávy jako obrázek zdejších spojovadel. Sázava vede se sice v seznamu řek splavných, avšak je třeba jíti pouze do jinak překrásné partie ve Stvořidlech nebo pod papírnu, abychom se přesvědčili, jak je splavna. Jezy mají pouze účel mlynářský. Bohatství rybní hubí se víc a více jako na dalmatinském pobřeží. Každé 2—3 *km* je slup, přes to že je zákonem zakazován. Také jen někteří nájemci řeky starají se o umělý chov; pokud vím, je to c. k. notář v Ledči a MUDr. Svoboda ve Zruči.

V. — Okres ledecký v celku je vysoko položen a severním větrům úplně otevřen, takže nejen zima dříve nastává a déle trvá, nýbrž ve vyšších polohách jest půda tak chladná, že se tu pšenice vůbec a ostatní obilí pouze v chatrné jakosti daří. Tu ještě nejlépe daří se jařím, bramborám, ovsu a lnu. Okres zovou někteří ovesným, jiní bramborovým, leč právem mohl by zváti se i žitným. Již to samo o sobě svědčí, že kraj je málo úrodný a tudíž chudý.

Lesy zaujímají $^1/_3$ plodné půdy a jsou většinou v panských rukách. Za to luka jsou velmi chatrně pěstována, ač tráva tu roste výborná a mohlo by býti hojnost píce. Zdejšímu hospodáři ani nenapadne, že by měl z jara louku vláčeti, hnojůvkou pohnojiti — tu pouští raději na náves! —, kde potřebí vlhká místa odvodniti. Jen hodně se zavlažují, takže z nejlepší louky se stává bažina, plná přesličky a jiných kyselých travin, které dusí poslední zbytky pícních rostlin. Louky většinou daly by se meliorovati, Zemědělská rada poskytla by pomoci — ale kde pak náš sedlák, ten by chtěl, aby mu dávali do rukou peníze nebo hned seno.

Také dal by se tu ještě hojněji pěstovati výborný dobytek nežli dosud, ačkoliv i nyní je chov značný, neboť na 22.711 obyvatel připadá tu 10.547 kusů skotu, kdežto koní je pouze 386 a vepřů 2810. Za to roste chov koz (1148), což nad jiné svědčí, že se hospodářské poměry horší, takže mnohý soused, který dříve měl krávu, musí nyní držeti jen kozu. A hned vidíme, jaký vliv má hospodářsky zanedbaný okres na chov dobytka. Skot je poměrně slabý (3 5 *q*), ač horská píce byla by výborná, kdyby jen hospodář se staral, aby ji měl dostatek — výnos z luk průměrně je 16 *q* sena, ač by mohl býti dvojnásobný. Také proto je dobytek slabý, že ho hospodáři před časem užívají k polním pracím a že připouštějí nedozrálé jalovice, jen aby co nejdříve měly tele. Hospodářská neuvědomělost za domnělý zisk dává v šanc skutečný. O chovu koní nelze vlastně ani mluviti, jsouť i větší vesnice, kde tohoto zvířete ani není. Oslů je v okrese pouze šest, ač by jich mohlo býti mnohem více. Jako sedlák špatně stará se o dobytek, tak selka špatně stará se o drůbež; ani v jediném hospodářství není racionál-

ního chovu, nýbrž selka nasadí drůbež pouze pro nějaké to vajíčko nebo nějakou zlatku pro sebe. A přece jsou tu velmi dobré podmínky chovu a chudému obyvatelstvu dobrý poskytnut byl by jím zisk: ovšem náš sedlák nemá ani zdání o teplém kurníku, v době líhnutí nosí do sednice kuřata, podsvinčata, kůzlata, ba i telátka a mění příbytek svůj na chlívek. Bude to asi ještě hezký čas trvati nežli tato tupá nemyslivost a paličatost dá se o lepším pro sebe přesvědčiti rozumnými lidmi.

A tak vidíme, že obyvatelstvo samo zaviňuje do jisté míry svou chudobu, zejména indolencí k pokroku, nedostatkem přičinlivosti a racionální práce, tupou konservativností v starých předsudcích a zděděném šlendriánu předků ze »zlatých« časů. Ovšem vinu nesou i kruhy vzdělanější a lépe poučené, pokud nechtějí sblížiti se se sprostým lidem a býti mu radni a pomocni alespoň tam, kde by to bylo možno. Že by všecko vzmohl úřad, že by všecko mohlo se doufati od státní a zemské pomoci, že by úřady měly vymáhati na všecko možné podpory a pak zase samy se starati o řízení prací z nich podnikaných bez součinnosti ostatních, může se domnívati pouze pošetilost. Nad každou subvenci mocněji působí svépomoc: subvence je dar, almužna — svépomoc plyne z mravní síly a z mravní potřeby starati se o svou a svých dětí budoucnost. Proto má subvence býti pouze popudem k dalším prácem nikoli cílem snah obcí.

S tímto hospodařením ze dne na den souvisí také *trhaření*. V okresu jsou trhy na dobytek, z nich nejdůležitější jsou v Ledči a Křivsoudově. Ačkoliv tu jsou kromě výročních i trhy týdenní, přece nově zavedeny byly ve Světlé a Dol. Kralovicích. Tím vinno jest na předním místě okresní hejtmanství, jemuž mělo by býti na předním místě jasno, prospívá-li se tím okresu čili nic. Ovšem okresní hejtman rád zavádí novoty, nejraději by najednou celý okres reformoval a pak přirozeně tu a onde se přemoudří. Při této příležitosti mi snad laskavý čtenář nezazlí, dotknu-li se blíže této úřední činnosti. Právem si obce stěžují na okr. hejtmana, že je nutí k stavbám škol, zřizování nových tříd, expositur atd. bez ohledu na jich chudobné poměry a bez toho již vysoké obecní přirážky, a že jim nechce v tom poshověti a dopřáti lhůty, jako činívali jeho předchůdci; ví sice dobře, že mají nejlepší vůli, ale nechce toho uznati. V tom viděti byrokrata. Zřizovati školy je sice potřebné ba nutné, ale chudoba je zlá a těžko se dává, kde nic není; k tomu míti zření patří i státním úřadům a zejména hejtmanovi. Podobně má se to se zasahováním do samosprávné činnosti obcí, dále s bezohledným vyřizováním záležitostí koncesních i při nejkvalifikovanějších žadatelích a prováděním nařízení policejních, při nichž rozhoduje jedině zřetel vládní. Jsouť naše zeměpanské úřady až příliš byrokratické, nejraději rozhodují ovšem u zeleného stolu a považují svěřený sobě okres za doménu, v níž mohou autokraticky prováděti své nápady. Bohužel, že ob-

čanstvo při své nevzdělanosti nedovede se jim brániti a neumí jim brániti a neumí jim ukázati, že není pro úřady, nýbrž že jsou úřady zřízeny pro ně. P. d.

Školní lékař.

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano. D. J. Juvenalis (Sat. X. 356.)

Kdykoliv čteme v novinách podmínky konkursů o místa úředníků obecních, magistrátních, zemských, podniků průmyslových, velikých ústavů peněžních a pojišťovacích, učitelů a ředitelů rozmanitých zemských učilišť a škol, najdeme pravidelně na pátém neb šestém místě: žadatel nechť předloží lékařské vysvědčení o tělesném i duševním zdraví. Patrně se klade veliká váha na stav zdraví tělesného i duševního u dotyčného žadatele, že v každém jednotlivém případě se uvádí výslovně. Ať se člověk vrtne, žádá se na něm lékařské i očkovací vysvědčení, hlásí-li se o službu jakoukoliv. Služka, která sloužila ve velikém městě a byla u jedné rodiny zaměstnána při nejmenším aspoň 10 let, může žádati o podporu a někdy i o úplné zaopatření v některém ústavě, chudobinci a jinde, uprázdní-li se tam nějaké nadační místo. Stařičká služka však musí se vykázati lékařským vysvědčením, že není stížena hnusnou neb nakažlivou nemocí, uchází-li se o ono uprázdněné místo, kde by našla ke konci svého života úplného zaopatření. A co ještě jest jiných poměrů soukromoprávních, kde skoro všude se vyžaduje vysvědčení lékařské.

Výjimku činí posud škola a zvláště škola střední. Do školy střední přijímají se žáci, jakmile dovršili nebo dovršují desátý rok svého věku. Hošík dělá a udělá zkoušku a je přijat. Vědomosti jisté má. Podívejte se však na to tělo, jak vypadá u značného počtu našich primánů desítiletých. Jsou to hošíci slaboučci, kostry útlé, pleti bledé, takřka filigránské postavy. Ba mnozí jsou jen 100 *cm* vysocí. Nyní si představte, že toto tělíčko má na gymnasium vysedět 25 hodin týdně, má pozorně sledovati výklady svých učitelů, způsobně se chovati »jako student«, seděti 3—4 hodiny dopoledne a 2 hodiny odpoledne klidně, jakž toho vyžaduje prospěch vyučování a zájem samotných žáků, jichž v primách bývá k padesáti. Po vyučování školním nastává studentíkovi domácí příprava na druhý den a zopakování učiva ve škole přes den probraného. Řekněme, že za 2 hodiny jest hošík dokonale připraven. Tu nastoupí ještě vláda otcova nebo matčina, kteří poznali, že jejich synáček má patrné »vlohy hudební« a vzdávají modernímu Molochovi oběť sice na první pohled nekrvavou, ale povážlivou. V hudebním ústavě, kamž několikrát týdně dochází, musí hoch zase celou hodinu míti pozor, ačkoliv již před tím po šestihodinném vyučování zajisté je unaven. Oběť je vzdána, hošík přijde domů,

a tu si rozmilí rodičové třeba vzpomenou, aby ukázal, čemu se dnes naučil ve hře aneb ho nutí zase nějakou hodinu opakovati rozmanité stupnice. A tak se to opakuje den ze dne, měsíc za měsícem, čtyři léta uplynou a náš hošík šťastně — totiž přímo nepropadnuv a nebyv tím donucen opakovati některou třídu — dostane se do vyšších tříd. Tu mu kázenský řád blahosklonně dovoluje mimo obvod školní kouřiti, a rodičové svému miláčkovi zajisté neodpírají požitku z kouření. K dobrému tonu patří, aby dovedl se student také ve společnosti pohybovati, a tomu se učí v tanečních hodinách.

Ale tu z nenadání začne tělo z počátku za docela nepatrných a nepovážlivých příznaků vypovídati službu. Student dosud ve škole obstojně prospíval, leč nyní tu a tam síly jeho nestačují a on je donucen věnovati se některému předmětu intensivněji a ostatní poněkud zanedbávati. Hoch sice svědomitě koná své školní povinnosti, ale cítí, že se mu stávají obtížny, choroba pokročila již tak, že se to v něm vaří a klokotá a s parami dechu takřka kvapem život prchá. Konečně je student chorobou donucen zůstati doma, kde trudné nastávají mu dny, až konečně nemoc zvítězí nad útlým organismem. Oběť je vzdána.

Byla to nevědomost a nesvědomitost rodičů, slabého tělesně žáka donutiti k návštěvě střední školy, kde úkol učebný je veliký a těžký, vyžadující především zdravého, vyvinutého těla. Svým životem splatil ubožák oběť rodičů, kteří chtějí míti ze svých dětí co nejdříve »pány«. Ale nezasil-li již svým spolužákům, kteří kol něho seděli po čas jeho choroby, zárodky potutelné nemoci? Pohleďte na podlahu u místa, kde sedí churavý student: vidíte tu louži. A ta je tam den co den. Při čistotě, jakáž nyní panuje na středních školách — dvakrát týdně se zametou všechny třídy a třikrát do roka se umyjí — je skutečně ku podivu, že choroby plícní se nešíří mezi studenty ještě značnější měrou. Ve školu přijde poučení, že se doporučuje ze zdravotních ohledů zaopatřiti dostatečný počet zdravotních plivátek, jež se mají vhodně umístiti v třídách a po chodbách. Správa školy vezme poučení na vědomí a podá žádost k nadřízenému úřadu o povolení potřebných peněz ze státní pokladny. A musí pak — čekati na odpověď.

A snad znáte sami ze svých studijních let ne jeden, ale několik případů, kdy váš spolužák duševně nadaný, ale slabého těla, vzdoroval několik let těžké chorobě, jež záludně propukla kol 15 roku; když však před maturitou musil všechny síly napnouti, aby složil s prospěchem poslední zkoušku, slabé tělo nezmohlo této námahy již příliš pro ně veliké a podlehlo před samou zkouškou dospělosti.

Dosud líčil jsem hochy slabého, nevyvinutého těla. Jsou však studenti tělesně až příliš dobře vyvinutí, zdravím jen jen kypící, postav vzrostlých hodících se pro žáky aspoň o 3—5 let starší; ale pozorujte vývoj jejich ducha. Podivíte se, jaký je tu

rozdíl mezi vývojem duševním a tělesným. Žáci tací vyznačují se někdy pilností a svědomitostí takřka úzkostlivou, ale neodvažte se od nich požadovati samostatného úsudku a předpokládati nějaký vyšší stupeň chápavosti. Tito žáci se dobře učí celým stránkám nazpaměť a dlouhou dobu podržují naučené v paměti. Jiní žáci až příliš tělesnými přednostmi nadaní jsou zase docela duševně zakrnělí. Opakují třídu za třídou, každou chvíli vyvolají svým chováním vůči spolužákům i učitelům vyšetřování a neustále působí jen samé nepříjemnosti všem, s nimiž se stýkají. Rodičové jejich nedají na ně dopustiti, jsouť to jejich miláčkové, »oni doma nic takového nedělají«, ale představte si dobře v každé třídě jen tři takové žáky a jděte z třídy do třídy, uvidíte, co vše z jejich chování vás vyruší.

A máte zase jiné žáky. Tito jsou dosti dobře tělesně vyvinuti, chovají se docela slušně, ale sedí úplně apathicky, tvář je i pobledlá, pohled jejich je mdlý, přimračený, zdá se, jakoby neustále myslili na něco jiného. Chůze a všechny jejich pohyby jsou vleklé a pomalé. Vyvoláni — mračí se, jsou-li pochváleni za dobrou odpověď — na jejich tváři se zjeví záblesk úsměvu, ale ten úsměv ihned uhasne a čelo se znovu zachmuří. Tady jistě něco není v pořádku.

Podívejte se na tohoto žáka. Každý sval na těle mu jen hraje, obličej je neustále naladěn k smíchu, nejmenší popud — a směje se na celé kolo. Pokárán, směje se učiteli do očí. Nemůže za svůj úsměv, nesměje se úmyslně. Klamali byste se, kdybyste to myslili. Jak to působí na ostatní žáky, nemusím zvlášť vytýkati, snad to pochopí každý, uváží-li, že to mají za zvláštní statečnost.

Tito žáci svým bezděčným chováním kalí poměr mezi učitelem a žactvem. Jsou vydáni rozmanitým nepříjemnostem vycházejícím od učitele, který sice tuší, že něco tu vadí, ale neví nebo nemůže věděti co. I když tuší, že tu je nějaká nervová choroba, nemůže se samotnými rodiči o tom jednati — a když se k tomu odhodlá — pravidelně tito sami rozhovor přetrhují. »To tak, co si to vůbec opovažuje mysliti o mém hochovi, vždyť tomu ani nerozumí.«

Nezdá se vám, že by tu měl někdo býti, jenž by se staral, pečoval a všímal si blíže tělesného a duševního zdraví žáků? Učitel to býti nemůže, to musí býti jen ten, kdo zabývá se neustále zdravým i nemocným člověkem — lékař. Či myslíte, že by žák tělesně nemocný sáhl po vražedné zbrani, aby zkrátil své utrpení, kdyby zřízeni byli pro jednotlivé střední školy lékaři, s nimiž by bez ostychu nemocný žák se mohl poraditi? Takový školní lékař v každém případě by musil míti tolik moci, aby nechodil do školy žák, který je stížen chorobou v pokročilém stupni, třeba že rodičové o tom nemají potuchy. A choroby duševní a nervové může u žáků středních škol s jistotou poznati jen lékař, s kterým již dle jeho povolání musili by rodičové docela jinak mluviti než s učitelem.

Školnímu lékaři byl by svěřen nejen zdravotní stav žáků, nýbrž i hygiena ústavu. V této druhé příčině již dnes při každé stavbě školy má účastenství zeměpanský lékař; že však nebývá vždy vyhověno všem zdravotním podmínkám, o tom na př. vydává velmi křiklavé svědectví státem vystavená budova gymnasia v Truhlářské ulici, na němž jsem studoval. Nejdůležitější podmínkou zdravé učebny jest nejenom zákonná světelná plocha oken, nýbrž ještě důležitější podmínkou má býti dostatečná volná prostora před okny, aby zákonem předpokládané osvětlení v učebně skutečně vzniklo. V oné škole totiž nevyhovuje v přízemí ani jediná místnost zákonným podmínkám, ačkoli všecky mají okna zřízená přesně dle předpisu.*) Druhá stránka dobré učebny jest, aby v ní bylo možno regulovati temperaturu tak, aby předpisům vyhověla. Ale i tu jsou učebny, kterým by školní lékař musil věnovati náležitou pozornost, protože blízko kamen žáci jen jen hoří a blízko oken mrznou. Ředitelé a učitelé v té příčině nemohou domáhati se nápravy tak usilovně, jakoby mohl lékař, jehož závislost na školních úřadech byla by daleko menší. Také by musil zvláště v starých venkovských budovách pilně zřetel míti k vlhkým a nezdravým síním, na př. v starých klášterních budovách.

Jednou z velmi důležitých a poměrně nejméně odstranitelných stinných stránek školní hygieny jest metení a mytí. I v ústavě, ve kterém ředitel dbá úzkostlivě čistoty, nelze dosíci toho, aby v učebnách nebylo tolik prachu, zvláště v deštivé době, že i při nejmenším pohybu žactva se ho zdvihají kotouče. Že je to velmi nebezpečné pro zdraví žáků a učitelů, o tom netřeba se rozpisovati. Nemenším zlem je nedostatek mytí učeben a zejména i mytí oken, která ve městech velmi rychle bývají pokryta prachem a zabraňují pak přístupu světla. Také chodby a záchody vyžadovaly by časté lékařovy prohlídky a stanovení prostředků hygienických k odstranění rozličných vad, které časem vznikají a neodborníkově pozornosti velmi snadno uklouznou.

Ještě důležitější úloha školních lékařů záležela by v dozoru na zdravotní stav žáků. Již na počátku roku při přijímání žáka bylo by lékaři jej prohlédnouti a zjistiti, že není stížen chorobou, která by buď druhým žákům mohla býti nebezpečna, nebo ohrožovati stav vyučování ve třídě nebo zdar studia dotyčného žáka. Během roku mohl by lékař postupně prohlížeti jednotlivé žáky a sepsati o nich stručný zdravotní status do tištěného formuláře (nemyslím chorobopis). Zvláštní pozornost věnoval by zraku a sluchu žáků, při čemž by dalo se i konstatovati, jak během studií orgány tyto se oslabují, po případě choroby přibývá. Novější doba právem požaduje, aby žactvo nejen bylo upozorňováno na choroby zubní, nýbrž přímo aby

*) Ale i osvětlení plynem nebývá vždy provedeno dostatečným způsobem.

zavedeno bylo lékařské jich léčení. Důležitou stránku dozoru lékařského tvořily by nemoci nakažlivé a sdělné, z nichž kromě běžných nemocí u dětí jsou nemalé váhy choroby plicní, trachom a p. Jinými chorobami, které sice pouze výjimečně u studujících se vyskytují, nicméně tím bedlivější pozornosti lékařovy vyžadují, jsou choroby pohlavní a rozmanité zvrácenosti pudu pohlavního. Jak mohou se rozmoci takové nemoci, o tom svědčí zpráva lvovských středních ústavů, kde počet nemocných přestoupil počet 100 osob.

Učitelé někdy pozorují nápadnou změnu v chování žákově, aniž dovedou poznati její příčiny. V takovém případě mohli by žádati lékaře o nucenou prohlídku žákovu, aby tím předešlo se neblahým následkům pro tělesný nebo duševní stav žáků. Samo sebou se rozumí, že by lékař v takovýchto případech stál naproti žáku pouze jako lékař, a nikoli jako orgán sboru učitelského, že by tudíž neměl práva oznamovati chorobu žákovu učitelům, kromě takových případů, v nichž by toho vyžadoval stav žákův, aby s ním po čas choroby zacházeno bylo se zvýšenou šetrností a opatrností nebo, aby mu ulehčeno bylo v absolvování v předepsané míře učiva. Konečně by dozoru lékařovu mohl býti svěřen ve zvláštních případech i byt žákův, pokud žák nebydlí u rodičů.

Již z tohoto krátkého výpočtu zdravotních stránek školy i žactva jest viděti, jak naléhavá potřeba školních lékařů se jeví a jak důležitou úlohu by měli při dnešní výchově. V páté třídě připadla by jim i část vyučování, a sice převzali by v přírodopise somatologii, při níž by přihlíželi k zdravotnímu stavu člověka vůbec a jednotlivých orgánů tělesných zvlášť. Zejména spadal by sem výklad o dospělosti pohlavní a poučování, jak sluší mladíku šetřiti čistoty tělesné a vyhýbati se každé příležitosti, která by mohla míti v zápětí nejenom její ztrátu, nýbrž i získání těžkých a často naprosto nezhojitelných nemocí, které mívají hrůzné zakončení v chorobinci. Rovněž by jim mohl s lepším zdarem nežli učitel češtiny ukázati, jak v této době jest nebezpečno čísti spisy nebo články, v nichž pikanterie a nemravné scény chorobně dráždí smyslnost žákovu příliš v té době zcitlivělou. Také lépe než katecheta mohl by působiti lékař k tomu, aby žáci nevedli hovory, v nichž dráždí se smyslnost, a vyhýbali se obrázkům, jež mají týž účel.

Více prozatím netřeba. Vždyť by po uvedení instituce školních lékařů beztoho připadl úkol zkušeným paedagogům a hygienikům, aby vypracovali řád a pravidla, jimiž by se tito lékaři spravovali. Jen jedno předem chci ještě poznamenati, že si školní lékaře nepředstavuji jako orgán, který by byl v jakémkoli spojení s kázenským řádem, kromě těch případů, kde by sám svědomitě byl vázán přičiniti se o to, aby žák buď z hygienickych nebo mravních ohledů k ostatním spolužákům byl ze třídy odstraněn. Jest zajisté nejpřednějším úkolem školy,

aby starala se o zájmy všech žáků a šetřila zájmu jednotlivcova jenom potud, pokud není na úkor ostatním.

Dnes již uznává se obecně, že školních lékařů je třeba, ale povolání jich do škol rozbíjí se o nedostatek peněz, který u nás bohužel ve školských záležitostech bývá činitelem nejmocnějším i tam, kde se jedná o nějakou stovku. Doufám však, že i tato překážka bude překonána a tato instituce v život uvedena v dohledné době. *MUC. V. Merhout.*

Rusko ve východní Asii.

P.

Jedním z nejdůležitějších činitelů, kterým trvale má býti panství ruské v Mandžusku upevněno, jest dráha mandžuská. Že vedle svého významu strategického vykoná i poslání kulturní, není pochyby; rychleji po kolejích vnikne evropská vzdělanost do země. Úředně se nazývá »čínská východní dráha«. Stavěla ji rusko-čínská banka, za kterou stojí vláda ruská. Odděluje se od trati sibiřské ve stanici Kaidalovo mezi Čitou a Něrčinskem; poslední stanicí na půdě sibiřské je Sibir, první na mandžuské Nagadane. Odtud prostíná na příč celé Mandžusko od západu k východu, dotýká se na směru tom položených nejdůležitějších míst, u stanice Pogranična opouští Mandžusko a u Nikolska se připojuje ku trati ussurijské z Chabarovska do Vladivostoku, která v říjnu 1897 byla odevzdána pravidelné dopravě. U Charbiny odvětvuje se od ní příční trať »jižní mandžuské dráhy« přes Mukden a Niučuan vedoucí do Dálného a Port-Arthuru. Z Jintsykou vede pak přes Šankajkvan do Taku, aby se tam připojila ku dráze do Těncinu a Pekinu. V létě roku 1898 počato se stavbou a to tak rychle, že ročně vystavěno 731 *km*. Ve výroční den nastolení carova 3. listopadu 1901 položena poslední kolej a počátkem r. 1903 na celé své délce odevzdána dráha pravidelné dopravě. Dle smlouvy jest železnice po celé délce před útoky loupežníků chráněna vojskem ruským, pro něž vystaveny jsou z kamene a cihel pevné kasárny, tak pevné, že se podobají pevnostem, v nichž lze celou armádu ubytovati. Tak se Rusko stalo pánem nejen železnice, ale i celého Mandžuska a zároveň i nejkratší suchozemské cesty do Pekina.

Mandžusko se dělí na tři provincie; proto Číňané nazývají zemi Tunsanšön, t. j. tři východní provincie. Nejsevernější jest Holunkian (= černá dračí řeka, jak Číňané jmenují Amur) čili Amurská, střední Kirin a jižní Ljautun nebo Šikin (= kvetoucí město), jak u Číňanů sluje Mukden. V čele země stojí generální guvernér původu mandžuského.

Nejdůležitější místa v provincii Amurské jsou Cicikar (30.000 obyv.), Holunkian čili Aigun (10.000 obyv.) a Chailar. V provincii Kirinské jest hlavní město Kirin (100.000 obyv.) na Sungari, ulice má dřívím dlážděné jako všecka města v Mand-

žusku, která jsou rozsáhlá, ale velmi zanedbaná. Kirin vede obchod látkami bavlněnými, vlněnými, kožešinami a hlavně dřívím, které se po Suugari plaví. Důležitými jsou dále v této provincii město Kvanćintsu či Čančun (70.000 obyv.), Ninguta (20.000 obyv.) a Bodune (25.000 obyv.).

Nejhustěji obydlena jest provincie Šikin, která má také nejlidnatější města. Hlavní město jest Mukden (200.000 až 250.000 obyv.) na řece Hunho, posvátné město, kam až do minulého století čínští císařové dojížděli přinášet oběti předkům, jichž pohřebiště v okolí města se nacházejí. Město se skládá z vnitřního města ohraženého cihlovou čtyřstěnnou zdí, opatřenou věžemi, 10 *m* vysokou, 5 širokou a objemu 5 *km*. Tam jsou chrámy nebe a země a předků, palác císařský, sídlo císařského prince a guvernéra. K vnitřnímu městu druží se rozsáhlá předměstí, ohrazená zdí hliněnou 2 *m* vysokou a v objemu 18 *km*. R. 1900 dobyli města Rusové a hodinu cesty od něho vystavěli kasárny, pevnosti se podobající, pro 6000 mužů.

Na jih od Mukdenu jest Niučuan (50.000 obyv.), hlučné obchodní město, první dosud v zemi, jehož přístavem jest Jintsykou (60.000 obyv.) při ústí ljaužském. Přístav tento nánosem řeky Ljauho neustále se zanáší, tak že je nutno stále jej vyhlubovati; kromě toho zamrzá.

Těžiště celého Mandžuska jest na poloostrově Ljautunském a to v nejjižnější části, Kvantun řečené, kde končí mandžuská dráha u Port-Arthuru a zázračného města Dalného, jemuž se jméno »ruské San Franciso« již nyní dává.

IV. — Ruské území, pronajaté od Číny, počíná na poloostrově Ljautunském na západě u Kaipina a na východě u Takušana při ústí řeky Dajanho položeného. Převlakou u Kinčou (angl. Regents Sword) připíná se k němu nejjižnější část, poloostrov Kvantun, kde se těleso poloostrovní více než o polovici súžuje. Do užiny Čilské vybíhá Kvantun mysem Liaotiešan. Moře hluboko do pevniny vniká, tvoříc tak hojné zálivy a choboty. Z těch největší jest na západě záliv Hulušan chráněný ostrovem Čansin, záliv Society s přístavem Port Adams a s ostrovem Murchisonovým; na východě Port Arthur, Talienvan, od něhož na severovýchod jest skupina ostrovů, z nichž největší jsou Elliotovy. Rázem svým jest to země hornatá, neúrodná a trpí v letních měsících nesnesitelným vedrem. Domorodé obyvatelstvo živí se rybolovem. Ale strategický význam Kvantunu je veliký. Získáním Port Arthuru otevřelo si Rusko cestu do severní Číny a Koreje. Válečné loďsto jeho uzavírá vody Žlutého moře právě tak, jak vojsko suchozemské opět brání nepřátelským operacím od Pekinu až ke Korei.

Tam, kde jest nyní Port Arthur, byla chudá rybářská osada Lišunkou či Lisunčin, jak dosud Číňané město zovou. Měla 60—80 hliněných chat a přístav její poskytoval útočiště jen džonkám chudých rybářů. Čínský státník Lihunčan poznal

nesmírnou důležitost jeho a na radu svého pobočníka, německého námořního nadporučíka Hanneckena, proměnil chudou rybářskou vesnici ve tvrdou námořní pevnost. Práce opevňovací trvaly dvanáct let a stály okrouhle 400 mil. korun. Chybou bylo, že pevnost tato byla jen slabě opevněna na straně suchozemské a že úzká převlaka u Kinčou byla vůbec bez opevnění a obrany. Tím se vysvětlí, proč Japanci 22. listopadu 1894 tak snadno Port Arthur dostali do svých rukou. Nyní pahorky kolem města opevněny jsou 13 tvrzemi se 40 těžkými děly, za nimiž jsou velké kasárny a ohromná skladiště. Mimo to vystavěli Rusové na východu, západu a severu tři mohutné tvrze, každou pro 5000 pěších a 1200 dělostřelcův. Na r. 1903 a 1904 určeno pro další opevnění ještě 13 mil. rublů. Pitnou vodu městu přivádí vodovod 6 *km* dlouhý. Stejně silně opevněn jest i přístav, který má podobu vejčitou, jest $2^1/_2$ *km* dlouhý a $1^1/_2$ *km* široký. Užinou ani ne 300 *m* šir. a 1 *km* dlouhou spojen se zátokou, v rozpětí 13 *km* měřící. Vjezd do přístavu 35 *m* široký prohlouben byl na $7^1/_2$ *km*, aby se stal přístupným i největším válečným lodím. Na západě je suchý dok a malý dok pro lodi torpedové. Z přístavu zřízen zvláštní průplav, hluboký 2 *m* do skladiště torped. Vedle toho jsou strojírny, slévárny, loděnice a arsenal na stavbu torped. Celá pevnost i přístav jsou osvětleny světlem elektrickým. U vchodu do přístavu stojí maják vrhající proudy elektrického světla do dálky 30 *km*. Při dobrém zásobení potravinami a válečnými potřebami všeho druhu může po leta vzdorovat nepříteli i vyčerpati úplně jeho síly. Jinak vzhled města neposkytuje nic zvláštního; ulice jsou úzké, špinavé a křivolaké. Nad domky domorodců se zdvihají tu a tam nádherné ruské budovy.

Od Port Arthuru na sever 45 *km* v jihozápadním cípu zálivu Talienvanského na 38° 45′ 44″ sever. zem. šířky a na 121° 37′ 45″ vých. délky, několik stanic na jih od Niučuanu, r. 1898 jali se Rusové dle vzoru francouzských přístavů budovati město již předem pro milion lidí, jemuž dáno případné jméno Dalný; jeť vzdáleno od Moskvy 8700 *km*. Jako Port Arthur jest námořní pevností prvního řádu, tak zase Dalný má se státi v námořním obchodě severní Číně a Koreji tím, čím jest střední Číně Šanhaj, jižní Honkon; má se státi soupeřem San Francisca ve východní Asii. Na východ od Dalného vybíhá do moře Korea, na jih poloostrov Šantunský s městem Čifu a Vejhajvejem.

Na založení Dalného věnováno 160 mil. rublů. Maně tu připadá na mysl založení Oděsy, kterou na liduprázdném břehu mořském zbudoval generální guvernér cárevny Kateřiny II., maršálek vévoda z Richelieu.

Záliv Talienvanský hodí se pro vystavení obchodního města námořského výborně. Před mořskou bouří chrání jej dvě ostrožny daleko do moře vybíhající, přístavním hrázím podobné. Široký vchod střeží dva ostrovy nestejné velikosti, z nichž větší sluje

Sanšantau. Průliv mořský má mezi nimi šířku 1,5 *km*, mezi severním ostrovem a pevninou 4,3 *km*, mezi jižním a souší 8,5 *km*; hloubka moře nikde není menší než 31—32 *m*. Přístav jest leduprostý; jen za nejkrutších zim, poměrně zřídka se vyskytujících, pozorován byl led 15 *cm* silný. Tento rozsáhlý přístav má několik zátok kotvící lodě úplně před mořskou bouří chránících. Z nich jedna, od Angličanů ku poctě královny Viktorie označená jménem Victoria-bay, vyhlédnuta od Rusů za přístav budoucí obchodní metropole. Byly vhodnější zátoky; leč těm scházelo na souši pro založení obrovského města nutné prostranství. Aby v přístavu zakotviti mohly lodě nejen obchodní, ale i válečné, bylo dno jeho prohloubeno na 9 *m*. Tak z vody pomocí vyhlubovačů 3 mil. m^3 vynešeny. Nábřeží jest 10 *km* dlouhé, stavěné z betonových balvanů objemu 1 m^3, do moře vbíhají mohutné přístavní hráze. Miliony a miliony rublů tak ponořeny do moře. V Dalném jest vše nezměrné, obrovské. Zároveň s přístavem stavěno město. Časem zaměstnáno až 40.000 dělníků. Byli to Číňané, Japanci, Korejci a Burjati. Pět let nepřetržitě trvala tichá, úsilovná práce. A když pak byla mandžuská dráha veřejné dopravě odevzdána, úžasem naplnilo svět obrovské město, o kterém neměl nikdo ani tušení. Obavami naplnil vznik tohoto města obchodní velestáty světa, hlavně Anglii a Unii Severoamerickou, pýchou však Rusy, kteří Dalný »mezinárodním obchodním emporiem« nazývají. Plavba po moři do Dalného trvá z Čifu 4 hodiny, z Čemulpa 14, z Tokia 62 hodin.

Zajímavý jest plán, dle kterého obrovské město stavěno. Ze čtyř velikých náměstí, z nichž nejdůležitější jest náměstí ku poctě nynějšího cára Mikuláše nazvané, vybíhají ulice na všechny světové strany. Ředitel stavby inženýr Sacharov vytvořil v Dalném mistrovské dílo lidského důmyslu, do nejmenších podrobností náležitě promyšlené. Leč jen při plánu města nezůstalo, šlo se dále. Vystaveny celé ulice nádherných dvoupatrových domů, dosud neobydlených. Skvělé město mrtvé, jež se má probuditi k rušnému životu! Ulice mají svá jména, jsou dlážděny a kanalisovány. O osvětlení města pečuje elektrická centrála, jež poskytuje i hybnou sílu pro oba doky (jeden 120, druhý 200 *m* dlouhý) a loděnice. Brzy založeny velké železárny, veliká nemocnice, spolkové domy se spolkovými sály; hotel dosud město má jeden. Kde jsou nyní dva městské parky, byly dvě čínské vesnice, jež Rusové koupili, se zemí srovnali, ale jejich bohaté stromoví, základ obou sadů, nechali státi. Dále se staví chrám; veliké nádraží je projektováno. V Dalném jest vše nejen účelné a zdravé, ale i krásné, neboť jsou projektovány mnohé monumentální budovy.

V podobě půlměsíce se rozkládá obrovské město při jižním konci zálivu. Pěkně od sebe odděleny jsou: úřednické město, jež pojmouti může 10.000 obyvatel; město obchodní s velkými skladišti a obchodními domy a město evropské rozdělené na

dvě čtvrti, vilovou pro boháče a druhou pro méně bohaté; za jedním z dvou zmíněných parků směrem západním jest rozloženo čínské město. Těmto pilným lidem, kteří mají největší účast na městě vznikajícím, věnuje ruská vláda rozsáhlou péči. Vystavěla jim domy, jaké si v Číně jen mandarini mohou zbudovati. Uprostřed města jest čínské divadlo, důkladně stavěné, jakož i lázně. Ostatně používají úplné svobody; a tak v městě čínském, již nyní hustě obydleném, zrací se pravá Čína se svým čilým životem, se vší nečistotou, svými zvláštnostmi a nectnostmi. Ve všem Dalný činí dojem velkoměsta.

Rusové prohlásili Dalný za svobodný přístav, aby v něm tak obchod vyvolali. Leč vyplní se sen o báječném rozkvětu zázračného města? Stane se obchodním střediskem severní Číny, Mandžuska a Koreje? Budou Číňané jeho rozkvět podporovati? Nevtiskne městu živel čínský svůj zvláštní ráz? To jsou otázky, které jen budoucnost může zodpověděti.

V. — Čínské panstvi v Mandžusku, opírající se o strnulé zákonodárství a spravované od špatných úředníků, bylo již před příchodem Rusů do země jen nominelní. Usedlé obyvatelstvo právem nedůvěřujíc v sílu a moc domácí vlády a jevíc smysl jen pro praktické cíle a zisk, s radostí pozdravilo ruský pořádek, jak se při obsazení Kvantunu ukázalo. Ruský zákon, ruská moc, omezující se na počátku jen na železnici mandžuskou a území kolem této pronajaté, přispěly k odstranění nepořádků i v jiných odvětvích mandžuské správy, a tím nastal faktický přechod země v ruskou moc.

Pokud mandžuská dráha nespojovala Vladivostok s Port-Arthurem, bylo Rusko se sílením své vojenské moci na východě asijském odkázáno na dalekou mořskou cestu, jejíž nejdůležitější body (Gibraltar, Suez, Aden, Singapur) má ve svých rukou Anglie. Mimo to silná posice Japanu na moři a spojenectví jeho s Anglií nutily Rusko k ofensivě a opatrnosti. Vedle toho dávná řevnivost mezi Ruskem a Japanem koncem r. 1897 a počátkem r. 1898 získáním od Rusů Kvantunu, kdy Japanci tuto urvanou kořist nuceni byli vydati, se valně přiostřila. Rusko jest největší překážkou šíření se panství japanského na pevninu asijskou, hlavně do Koreje. Rusko, aby odňalo Japancům příležitost mísit se do poměrů na Koreji, ujednalo s nimi o této zemi r. 1898 smlouvu, která jest vlastně doplněním smlouvy z r. 1896. Oba státy se zavázaly nemísit se do poměrů korejských a tam své finanční rádce a vojenské instruktory bez předchozího dorozumění neposílat. Rusko mimo to slíbilo, že nebude klásti překážky obchodním stykům Japanců s Koreou. Zároveň odvolalo z Koreje své vojenské instruktory a finančního rádce, kteří tam byli od r. 1896. Pouze k ochraně vyslanectev, konsulátův a telegrafních linií zůstaly malé vojenské oddíly ruské a japanské. Smlouva tato proti dřívějším letům značí v politice ruské na Koreji vůči Japancům umírnění a povolnost.

Nastal r. 1900. Tehdy za povstání boxerů a tažení evropských mocností proti Pekinu Rusko obsadilo vojensky Mandžusko, kam povstalci vpadli a částečně dráhu mandžuskou zničili. Tato okupace přestati měla r. 1902, kdy Rusko smlouvou Číně se zavázalo postupně odvolat vojsko z Mandžuska až na území pronajaté kolem dráhy a současně si vymínilo dozor nad správou země.

Nic tak jasně neukazuje velikost změn, jimž podléhá vnitřní nutností ruská říše jako osazení Mandžuska. Rusko je největším kontinentálním státem světa, prostorem i politicky v jeden celek pevně spjatým, který postupem doby břehy všech okolních moří si podmanil, tak že ruská vlajka vlaje od Baltu až ke Žlutému moři. Na severu má nepřístupné moře Arktické, které je dobrou v těch stranách ochranou před cizími útoky, na jihu hraničí s národy a státy, kteří drží dobrou, ale zanedbanou půdu. Od dolního Dunaje až po Japan velmoc ruská má za sousedy státy, které na odpor proti ní ani pomysliti nemohou; tím se vysvětlí její převážný vliv na rozklad a zároveň přetvoření poměrů v Turecku, Persii, Afganistanu, Číně a Koreji. Na všech těchto místech se setkává s Anglií, před níž v tom je ve výhodě, že je státem kontinentálním, který celou svou moc tu důrazně vystoupiti může, kdežto Anglii dělí širé moře od tohoto jeviště v pravdě světové otázky. Mimo to geografická poloha nutí Rusko jako žádný jiný stát světa svůj stav politický i hospodářský povznésti získáním nových území, t. j. vnikati na jih k moři Středozemnímu, Indickému a Tichému oceánu. Druhým základním rysem snah ruských jest ohromné massy obyvatelstva svého kulturně povznésti, sobě je přizpůsobiti a kde se v pohybu nacházejí, příznivým způsobem po prostranství říše rozděliti. Energické přizpůsobování Asie ruské k Rusku evropskému jasně se jeví nejen ve snaze otevříti mořskou cestu z Karského moře k ústí Jeniseje a získati přístav po celý rok prostý ledu pro země místodržitelství východoasijského, ale zejména v myšlénce, že jeho život je těsně spoután s východem. V tom se zračí převaha jeho moci v Asii před Anglií. Asie to jest, kde může Rusko své národní síly rozvinouti a dosáhnouti toho stupně vývoje, kterého se mu až dosud při veškeré jeho úsilné snaze nedostávalo. P. d.

Vasyl Stefanyk.

D.

Kdo nezná hor, ten snadno by podezříval Feďkoviče, že má sklon k afektům a k dekorativnímu malířství, kdo však zná hory, ten pochopí jeho veliké umění.

Hucul má v sobě cosi rytířského, cosi středověkého. Miluje volnost, přepych, neuznává všednosti a rád by prožil život jako svátek. Odtud Feďkovičovo ignorování poměrů ekonomicko-politických a vůbec zápasu nynější kultury, vtírající se

do hlubokých a zamlklých hor. Miluje ono dávné, rytířské Huculsko a maluje je »con amore«, jako obraz, který má brzy pominouti, ale poněvadž je právě dobře zná, maluje z paměti a zavírá oči před chybami a změnami, jež se v Huculsku právě odehrávají.

Hrdinové Stefanykovi jsou sedláci z okolí Sniatyně. Krajina je tu rovinatá, pokrytá obilím a vysokou, šelestící kukuřicí. Tu a tam jen vznáší se pahorek, jako onen v »Kamenném kříži«. S něho viděti vísku přikrčenou k zemi, jakoby ji země proto jen zrodila, aby pro ni pracovala. Vše žije ze země a pro ni. Lidé chodí po ní těžce jako otroci. Jejich hlavy jsou schýleny a tváře zbrázděny vráskami. Mnoho přemýšlejí a málo mluví, jako by neměli času. Smějí se zřídka a když pláčou, pláčou krvavě a když se rozzuří, rozzuří se jako bouře.

Slova Stefanykova skládají se jako podolské lány těžce, hluboce a široce. Jen někdy zachvěje se na nich zbloudilý paprsek sluneční, nebo vítr vznese zapomenutou píseň a ukládá ji do brázdy jako do mohyly. Cosi temného, těžkého a hrozného visí nad životem, který kreslí Stefanyk. »Ta země nemůže snésti takové bídy. Sedlák nemůže a ona také nemůže. Kdysi nastanou velké věci« — tajemně zní jeho zlověstná slova.

Z cizích naskytá se mi srovnání s Glebem, Uspienskim a Gorkim. Vezmu nám bližšího a známějšího Gorkého.

Oba jsou zjevy, řekl bych, neobyčejné. Vystupují náhle a ihned podávají celistvé věci. Ovšem Stefanykovi dostalo se vzdělání systematického a nepřešel po tak podivných cestách osudu jako Gorki, avšak ve svých dílech zůstal vždy jen mužikem.

Bez cizích vlivů, beze směrů a šablon odnesli si oba ze školy života vlastní charakteristickou tvář. Stefanyk nepodlehl vlivu Przybyszewského, s nímž žil v Krakově, a také Gorki nenásledoval Čechova, Korolenky a Tolstého. Zůstali svými tak dalece, že těžko nalézti pro ně vhodné etikety. Pro realism jsou příliš lyričtí, pro modernism příliš realističtí atd. Oba nejen zachycují život s věrností fotografickou, ale dovedou vycítiti a reprodukovati věci takřka pomyslné, duševní reflexy tak subtilní že nelze dostihnouti jich konců.

Řeč je jim prostředkem universálním, jí malují, modelují a zpívají. Jak originelně oba líčí hudbu přírody, nebo lidský zpěv!

U Gorkého na př.: .. »hudba plyne stepí. Hezká hudba! Když jí naslouchäš, zatoužíš po něčem, po čem je již život zbytečný a máš-li žít, pak leda jako král králů. Bylo jí do smíchu i do pláče, když naslouchala jeho písni. Hle, někdo naříká a prosí o slitování. A tu step vypravuje nebi tiché, melancholické zvěsti. Vyprovázejíc hocha, dívka pláče!.. A opět — hej! Volná, živá píseň burácí jako bouře a zdá se, že i slunce ji uslyší a dá se do tance! (Makar Čudra). Anebo opět: Od moře doletovaly k nám vzdálené, lehké zvuky: to housle pla-

kaly, dívka se smála, jinoch zpíval měkkým barytonem a vše splývalo s rytmickými údery vln o břeh.. fantasie kreslí si všechny ty zvuky v podobě různobarevné guirlandy, vznášející se ve vzduchu nad tmavými lidskými postavami. Mužové zpívali bez tremola a silné jejich hlasy zněly dutě, vypravujíce o něčem melancholickém. A ženské zpívajíce střídavě, chtěly vysloviti totéž, předstihovaly je a zvonky vesele a bujně zvoníce, smály se trilkem. (Starucha Izvergil.)

U Stefanyka: »V hovor, šum, nářek a žalostnou veselost houslí dral se zpěv Ivana a starého Michajla. Ten zpěv, jejž nejednou lze slyšeti na svatbách, když staří mužici rozjařeni dají se do zpěvu starodávných písní. Těžce derou se hrdlem slova písně, jakoby zpěváci nejen na rukou, ale i v hrdle měli mozoly od práce. Slova letí jako podzimní listí hnané větrem po zmrzlé zemi a každým okamžikem zachycují se na rově a chvějí se na roztřepených okrajích jako před smrtí. Tak zpívali Ivan a Michajlo o mladých letech, jež i oni honili a na dřevěném mostě dohonili, ale nechtěla se k nim vrátit ani na chvíli. Kdykoliv zapěli vysoký ton, tiskli si ruce tak mocně, až klouby praskaly, a když došli v písni k samotnému místu, tiskli čelo k čelu a zasmušili se. Objímali se, líbali, bili pěstmi v prsa, a tloukli na stůl a takovou tesknotu svými zrezivělými hlasy v sobě vzbuzovali, že konečně nemohli již promluviti ani slova, než: Ach, Ivanku, bratře, ach Michajle, příteli!« (Kamennyj chrest.)

Celá příroda, celý život je jen jediným organismem, s nímž soucítí. Ale Stefanyk je modelér pokuckého mužika, zotročeného životem a připoutaného k roli. Gorki je básníkem tuláka, člověka bez domova, jemuž je svět jedním velkým domovem. Odtud u Stefanyka, jak jsem se již zmínil, to zhuštění, ta jednotvárnost a těžkopádnost mužického života, to křečovité lpění na zemi, u Gorkého zase šíř, svoboda, prostornost života, zbaveného všech pout: rodiny, společnosti a státu. »Pojď a dívej se, praví Makar Čudra, a nadívav se, polož se a umírej, toť vše! Nestůj na jednom místě. Proč? Jako noc a den se stíhají, tak ty prchej před myšlenkou v životě, abys se nesklamal. Neboť, počal-li bys přemýšleti o životě, přestaneš jej milovat, tak bývá vždycky.« Dle Gorkého sedlák je otrokem, který ore zemi, nevěda ničeho o širé stepi ani o hudbě mořských vln. Nevěděl ničeho kromě svého lánu a ničeho po sobě nezanechává. Narodil se a umírá hlupákem. A Stefanyk praví: »Kéž bych se viděl uprostřed pouště, kde by byl jen bůh a já!« atd. »Můj! volá sedlák na svého souseda, který se oblékl po pansku, jsi-li gazda, toť shoď se sebe ty hadry, nebo tě spoličkuji jako..« Žal, zlost a pocit vlastní povýšenosti nade vše, co není sedlákem.

U Gorkého je širší obor tvořivosti, ale uměleckost je u obou ohromná a neznámo u koho z nich větší. Oba jsou lidmi, o nichž Wyspianski ve »Wyzwoleniu« praví, že »vždy za ně-

kolik set let . . objeví se člověk, který nemůže snésti toho, co jest.« Jsou lidmi nespokojenými, pesimisty. Ale jejich pesimismus je různý. Gorki je nespokojen s řádem, který splodila lidskost. Kreslí řadu silných, zdravých, krásných postav, užívajících života a přírody, obdivujících se krásám země, moře a nebe a celou duší ssajících rozkoš, jakou svět jen může poskytnouti. Jeho miláčkem je rozpoutaný člověk, titan pouta lámající. Zdá se, jako by pravil; »Hleďte jaký je život, kolik je v něm krásy a dobra, ale vy vytváříte si poměry strašné, zoufalé, vpletáte se v kolo utrpení a celou zemi měníte v tmavý žalář, v němž vadnete jako květy v temnu.

Z děl Gorkého cítíme jakousi ohromnou touhu po změně a převratu. »Spí člověk, nikdo ho nebudí. Dřímá a mění se v dobytče. Jest třeba biče a hned po udeření ohnivé milosti lásky. Jest třeba pro něho smyslu života v kráse a v tíhnutí k cíli, aby každá chvíle měla svůj vysoký cíl. A to je možné . . jen ne v starém rámci života, v němž všem je tak těsno, a v němž není volnosti pro lidského ducha.« (Čytatel.) Jinak Stefanyk. Zhuštěn, uzavřen v sama sebe, zahloubaný do země a naslouchající jejímu nářku, kreslí situace bez východiska, moc bez naděje. Jeho díla, jak řekl kdysi Orkan, jsou peklem. A z toho pekla tmy, bolu, vykořisťování, slz a klení ponurně zaznívá jeho fatalistická věštba, že země toho všeho nesnese. Tu a tam jen, jako bludičky, míhají se jasné okamžiky jako na př. »Mamyn synok« nebo »Pidpys«. Jedinou útěchou jest dech velikosti, který z těch děl vane. A myšlenka, která vynořuje se z nich, je, že kdo umí snášeti takovou bídu existence, jest nepřemožitelný.

Různost úspěchu obou autorů spočívá v rozdílu jejich uměleckých organismů. Prostřední čtenář volí raději Gorkého, jednou chmurného a hrůzného, jako duch zhouby, jindy, jako mužika a opět zase uneseného a snivého, jako mladý básník, než — stále zamyšleného a stále zachmuřeného, každé slovo vážícího Stefanyka a to proto, že mužik Stefanykův jest pro nás méně srozumitelný, než tulák Gorkého.

Nás také zajímá celý svět, ale mužika nezajímá nic, jen půda, na níž pracuje a z níž žije a vše ostatní jen potud, pokud se jí týče. Věčné neporozumění . .

A teď je otázka, jaký cíl mají takové černé, zoufalé obrazy, jež nám líčí Stefanyk. Máme snad málo nudy a nechuti k životu, málo nedůvěry ve vlastní síly, v cenu života a v účelnost existence?

Ne. Ale pod dojmem autorova umění pociťujeme duševní hnutí a žhoucí stud, že něco podobného existuje a zmocňuje se nás touha, aby příště toho nebylo. Toť odpověď

»Aby někdo byl oprávněn mluviti k lidem — praví Gorki — buď musí lidi pro jejich chyby a vady nenávidět, nebo je musí pro jejich utrpení nesmírně milovat.« Stefanyk miluje v nenávisti a tudíž je v právu.

Autor. překlad J. Šoulavého. *Bohdan Lepkyj.*

Siesta.

Zahálkou je zde můj život. Pravou božskou zahálkou bez lítosti nad ztracenými, mrtvými hodinami. Sním zde tak, v nejvnitřnějším, tichém, nepovědomém citu. Tak cítím, jak prospívám, prospívám jako strom ve volném vzduchu, ve veselém slunci. A nic nelze mi znáti, nic, nic pro tento cit.

Jest po poledni. Sedím u okna a kouřím svou dýmku tabáku při šálku kávy. Při nárazu vlní se mihotavá hněď v nesčíslných, perleťově zbarvených perličkách. Pozlacený okraj šálku leskne se na slunci. Něžný pruh světla táhne se proti oknu, na kterém bzučí moucha. Kouř z tabáku ztrácí se vzadu ve světnici se světlou parou. Před oknem vine se jasné vinné loubí.

Dvě děti. V modrých a červených šatečkách, v šafránově žlutých punčochách jdou ulicí dolů. Ruku v ruce klopýtají po chodníku. Mají tupé nosíčky vzhůru obrácené a žvatlají svůj sladký nesmysl do zlatého poledního světla.

Znenáhla mě to ukolébává. Dřímám tak nad tím — —

Z knihy „In Dingsda", přel. P. L. *J. Schlaf.*

Literatura, umění, věda.

Činohra. *„Můstek"*, veselohra F. Grésecové a Fr. Croisseta, bude asi trvalejší ozdobou repertoiru, než by se bylo o premiéře 30. ledna r. 1904 tušiti dalo. Divadlo pohodlné po můstku tom přechází z veselého masopustu přes kající půst do léta. Říkalo se, že prý abonenti Nár. divadla sepsali protest proti provozování Můstku a ředitelství zaslali, což patrně bylo do světa puštěno jen na podráždění ctnostných instinktů našich. Ježto kus ten obrací a převrací poněkud již obnošené thema o cizoložství a to s uznání hodnou plochostí a obmezeností, jest naděje, že zisky materielní nezůstanou za výtěžky morálními. Z ovzduší Můstku do patheticko-heroického prostředí činohry Lucyana Rydela „Na vždy" není přechod tak krkolomný, jak by se zdálo. Již pro rovnováhu a vnitřní kontrast povahy hodí se k jednomu extrému jen animálně požívačných samečkův a samiček, extrém druhý, lidí vybavených z norem a osudův obyčejných, lidí, jejichž fantasie a ethické rozhodování jako hypotetický pohyb planet ve vzduchoprázdném prostředí necítí odporu a tlaku, jejž překonávati jest citům a snahám lidí ostatních. Ovšem že Rydel motivuje každý projev jednajících osob a každý postup děje, ale právě v této motivaci, v předpokladech a v axiomatech hry utvořeno ono vzduchoprázdné prostředí, ve kterém pohyb citový a volní děje se podle norem ethických s přesností a čistotou formulí mathematických. Kdyby někde vypadl háček či šroubek, na nichž uměle zmontována kostra děje, sřítí se v nivec kus celý. Bylo tedy po premiéře „Na vždy" 6. února pochoutkou poslechnouti počátkem března Molierova Tartuffa a jeho Preciosky jako lidskou synthésu obou předešlých her. Což je to platno — umění přece jen vyžaduje trochu znalosti nitra a duše. Molière, jenž tvořil a žil ve strastech, protivenstvích a zkouškách, obklopen nepřáteli a pokušeními, učil se náhodou v té pravé škole sebepoznání i znalosti člověka a tvoří své lidi z uměleckého bohatství, jehož nemají literární dlažbošlapové pařížských cizoložných veseloher, ani lidé pohodlné literární kariery, nesené hesly své doby a svého národa. *P.*

Ukázka universitní češtiny. (Z polemiky prof. dra J. v „Časopise českých lékařů“ čís. 44. a 45. r. 1903): Přednášeti o kalori a respirometru; vyvolávají jen větší dissonance: odborníci dělali podstatné výtky; vystupování prof. M. mohu přejíti mlčením; hluk vybuchnul proti mně; prof. M. metá v tvář t a nejhorší obvinění; kdo má přednášeti t u biologii?; nechápu, co já mám c o dělati s habilitací; stránka, která předchází t o m u t o citátu; dokazuje nutnost přímého p o r o v n á n í; než lze přistoupiti k d ě l á n í jakéhokoli závěru; o několik vět za uvedeným prof. M. citátem píše Gegenbauer; spory mezi t ě m i t é ž autory p r o t á h l y se šestnácti svazky; zúčastněný *na* těch sporech; jak s fakty zacházejí t i tu „vyšší“ a dle nich „t u vlastní vědu“ pěstující; sestavení dalších kolísání ve sporech těch, v němž j e d e n a u t o r d r u h é m u dokazuje pravý opak na základě těchže fakt; nezbývá hledati další „Gründe“; položeny na soud odborníků jsou t ě m i t o brány v úvahu; pronikly i do zahraničných učebnic a příručních k n ě h; na vysvětlování dalšího nechci z a c h á z e t i; na opozděnou kritiku nebudu zacházeti atd. bez konce! Byto by třeba, podívati se do hrobů Jungmanna, Čelakovského, Palackého atd., zdali se v rakvích svých neobrátili! Dobře, že Němci, již nám nepřejí druhé university, „neumějí posouditi, zdali naši vědcové umějí také psáti správně česky. Že německy umějí dobře, patrno z ukázek právě podaných. *ch.*

Není nad důkladnost. V prosinci (Rozhledy ze dne 5. pros.) jsme zaznamenali zprávu o ambu, které vyhrál pan Alfons Breska, jehož dvě básně současně vyšly ve „Švandu Dudákovi“ a v „Lumíru“. Tentokrát vyhrál pan M i l o š Č t r n á c t ý a palec mu držel opět pan Hladík. V čís. 14. „Lumíra“ ze dne 20. února je črta pana Miloše Čtrnáctého „Pokoj s ranním sluncem“, která doslovně byla vytištěna už v lednu v jednom feuilletonu odpol. „Národních Listů“. Není nad důkladnost — autorů, jež najednou obsadí několik časopisů! Proti nim aby si redaktoři pořídili černou knihu!

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. V *pruském* sněmu projednává se zákon, jímž má býti Polákům znemožněno nabývati pozemků. Kdo by ve východ. a západ. Prusku, Braniborech, Pomořansku, Poznani, Slezsku, Sasku a Vestfalsku chtěl zakoupiti pozemek, musí se prokázati s o u h l a s e m předsedy komise osazovací. Ubohý liberalism německý! Teď už jen stačí na to, osvobozovati vrahy pod záminkou nepříčetnosti, jsouli jako princ Arenberk z modré krve. Dokonalý návrat do ancien régimu 18. století!

V I t a l i i se uvažuje o nabytí části *Albanie*, zvl. přístavů Durazzo a Valona. Na krajní levici sněmovní nerozpakují se i pobízeti k srážce s Rakouskem o to. Státníci a ministři raději by však dohodou s naší říší západobalkánskou kořist rozdělili. V Rakousku však nejeví chuti k takové „dohodě“ a přáli by si jen, aby navrhovanými reformami se turecké panství v Albanii a Macedonii upevnilo. Pest. Lloyd odpověděl do Italie, že Rakousku není třeba se dohodovat, ježto má od berlínského kongresu právo, postoupiti přes Nový Pazar do Mitrovice. Kdyby ostatek Italie chtěla zmíněné přístavy obsaditi, srazila by se nejen s Turky, ale i s Řeky.

Rak.-Uhersko. Sněm *uherský* sešel se 2. t. m. Hned 3. t. m. vyzval hr. Tisza obstrukci, aby zastavila „na cestě šílenství“, že se chápe posledních prostředků, když se ukázalo, že smírné pokusy zůstaly marny. Obstrukce má býti potlačena změnou jednacího řádu, dle níž by každá vládní předloha, označená za státní nezbytnost, považovala se za přijatu, nebyla-li by parlamentní většinou v určité době zamítnuta. Kdyby však většina poslanců podala písemný protest proti ní, stane se předloha zákonem jen tehdy, byla-li v parlamentě přijata hlasováním. Jest jisto,

že Szederkenyiova obstrukce bude levicí podporována mravně i materielně, vzdor ujednanému v prosinci modu vivendi. Vedení strany jí to v provolání vytýká, vyzývajíc stranu k jednotnému odporu proti obstrukci. Pomůže-li to? — Apponyi a jeho strana, Košutovci a klerikální lidovci jsou také proti změně jedn. řádu.

Dne 8. t. m. sešla se k projednání branného kontingentu *říšská rada*; možno že tak, jak je, už naposledy. Ministr Körber oznámil, že bude podána předloha o zřízení právnické fakulty v Roveredě (italská universita). Je třeba schválit asi 70 císařských nařízení, dojednat asi 101 předloh, 9 usnesení panské sněmovny a j. Pro výtržnosti v Praze podali interpelace dr. Baxa, Březnovský, Kaftan, dr. Pantůček, Bareuther, Kindermann, Schücker, Schreiter.

Země české. Praha utápí se zase v nedělních *demonstracích* na Příkopě. Před 3 nedělemi 14. února pobili se tam na nedělním bumlu členové různých buršenšaftů. Na to 21. února pořádány v ruském chrámu za účastenství zastupitelstva města Prahy pobožnosti za vítězství Ruska nad Japonskem, proti čemu přívrženci sociální demokracie před kostelem projevovali odpor a od shromáždění biti a rozehnáni byli. Odtamtud se lid vyhrnul na Příkop právě k buršáckému bumlu, takže studenti němečtí rychle čepice poschovávajíce do okolních německých restaurací se rozutíkali. Na neděli 28. února opověděli soc. demokraté schůzi na Střeleckém ostrově s protestem proti válce ve východní Asii a tudíž i protestem proti pobožnosti v chrámu ruském. Proti tomu mnoho tisíc lidí se nastavělo do Ferdinandovy třídy, aby čekali na průvod dělnictva soc. demokratického po schůzi oné. Sociální demokraté po schůzi se rozešli na kraji Ferd. třídy před zástupy shromážděnými, jež odtud hnuly se na Příkop a tam němec. studentům v pořádání bumlu překáželi. Tuto pak neděli 6. března policie Příkop s obou stran obsadila až buml byl proveden. Pak policie i vojsko Příkop a Václ. nám. od českých diváků a demonstrantů vyklidily. Vlastenecké rozhořčení z toho, že v neděli dopoledne studenti němečtí ve svých čepicích a se svými odznaky po Příkopě chodí, je hodně malicherné. Jak zhoubný vliv buršenšafty na své členy mají, o tom mezi Němci jeden jde hlas. V únorovém letošním sešitě Deutsche Worte, jež vydává dobrý Němec E. Pernerstorfer, lze se o tom na str. 84—91 ve Studentisches opět dočísti. (Na př. na str. 87: O zahloubání se do vědecké práce není u nich ani řeči, pro samé pivo, holky a řev nemají na to času. Zabývati se vážnými záležitostmi, jež se týkají státu a lidu, není jim možno pro pitky, bitky a pohlavní „užívání života“ .. Na str. 89: Ze studujících na universitě vídenské jsou to skoro jen Slované, Židé a Vlaši, jež mají snahu vzdělávati se sociálně, umělecky a literárně — atd.) Nuže, ponechte škodolibě německé studenty jejich osudu a nebraňte jim v buršenšaftech, ve kterých chátrají duševně i hmotně. Směšné jest, když čeští studenti honem také opatřují si zvláštní čepice a na Příkopě chtějí pořádati protibuml český! Česká Praha německé burše snese lehko, ale těžko by nesla burše české! Budou-li však studenti čeští doma a v ústavech vědeckých pracovati, zatím co po ulici němečtí bumlují a při pivě po restauracích sedí, můžeme býti klidni a studenty naše v tom utvrzovati. — Policie posud vždy zakročovala proti všemu, co vyvolávalo sběh lidu po ulicích. Ježto nyní podnět k tomu vychází od buršů, měl by podle obvyklé její praxe buml býti zakázán. My však toho policejního zákazu si neprejeme, žádajíce, aby i kulerům a buršům dána byla svoboda, jakou i my pro své menšiny vymaháme a vědouce také, že zákaz takový by musil býti dobře Němcům zaplacen na útraty naše.

Hospodářský. *Česká spořitelna.* Dne 3. března konala se valná hromada České spořitelny. Výr. zpráva zabývá se v prvé řadě „atentátem. jenž lehkomyslně do světa šířenými a tendenčně proti České spořitelně namířenými lživými zprávami proti ústavu tomuto byl podniknut.“ Stanovisko naše vůči České spořitelně všemi téměř českými listy bylo již zevrubně objasněno, takže zbývá nám nyní pouze konstatovati, že „run“

Českou spořitelnou vyvolaný vyplnil své poslání a ulehčil jí o 50 mil. K českých spořitelův. Té výše jistě dosáhly výplaty v památném třicetidenní vyplacené (od 20. února do 19. března m. r.), jež během zbývající části roční napjetím veškerých sil interesovaného Německa na ono minus vkladů se zmenšilo, jež nyní ve výroční zprávě úbytkem 27 mil. korun se jeví. — Česká spořitelna lituje oněch malých vkladatelů, jichž zájmy vždy zvláště na zřeteli měla, jelikož vybráním starých vkladů svých, vyšší sazbou úrokovaných, značné hmotné škody utrpěli." Dopřejme jí té útěchy, která jí nejde z duše! — Stav vkladů koncem r. 1903 obnášel K 203,457.291. Vlastní zisk za uplynulý rok obnáší K 156.000, tedy při ohromných cifrách výsledek pranepatrný, asi $^3/_{40}$% veškerých vkladů obsahující, jenž kursovním ziskem z cenných papírů, které ústav ku opatření hotovosti peněžní prodati nucen byl, o K 400.000 uměle byl zvýšen. — Výnos reservních fondů ve výši K 948.000 zvláště účtovaný, věnován býti má dobročinným a všeobecně prospěšným účelům. Zůstalo-li dřívější rozdělování těchto obnosů tajno, bude nyní ještě tajemnější rouškou zahaleno a odkryje-li čas budoucí taje jejich, ukáže asi, že všeobecně prospěšným účelem vyrozumívá Česká spořitelna podporování Grandhotelu.

Loňský rok nebyl našemu hospodářskému snažení zvláště příznivý, docíleno-li však průběhem jeho, že český kapitál v České spořitelně uložený 50 miliony korun z podruží jejího se emancipoval a v našich českých ústavech peněžních uložen byl, vykonal dosti a v dějinách našeho peněžnictví, bude ho vděčně vzpomínáno.

Uherské papíry na pařížské burse. Ačkoliv kotování cizích papírů na pařížské burse se značnými obtížemi jest spojeno, kladou si přece uherské hypoteční ústavy za úkol titrům svým pařížský trh učiniti přístupný. Příkladu uherské hypoteční banky, která již r. 1899 své $3^1/_2$% komunální dlužní úpisy na francouzskou měnu znějící s úspěchem emitovala, následuje nyní i Peštská uherská obchodní banka (Pester ungarische Commerzialbank) s obligacemi téhož druhu, jimž pro jich bonitu rychlé umístění předpovídati lze.

Dle ustanovení pařížské bursy mohou býti zúročitelné půjčky jen tehdy ke kotování připuštěny, když i akcie onoho ústavu do kursovního lístku zaneseny byly, takže nyní i akcie Peštské obchodní banky na burse pařížské oficielně znamenány budou.

Ukazuje se opětně, jak čilé jsou ve snahách svých ústavy uherské, získávajíce papírům svým stále nová a nová místa odbytu.

Sociální. Dle statistiky *stávek za poslední desítiletí* (1894—1903) v Rakousku provedlo dělnictvo jich celkem 2604. V jednotlivých letech byl počet stávek takovýto: 172, 209, 305, 246, 255, 311, 303, 270, 246, 287. Rokem 1901, kdy nastala průmyslová krise, hnutí stávkové přirozeně ochablo. Hlavní příčinou stávek byly nedostatečné mzdy. K vůli mzdě bylo vedeno v posledním desítiletí 1853 stávek čili 71%. Mezdní úroveň rakouského dělnictva jest nízká a skoro všechno úsilí odborných organisací dělnických vyčerpává se tím, aby byla zvýšena. Vítězných stávek bylo postupně: 25, 27, 21, 18, 16, 19, 15, 20, 21, 19 procent, prohraných 47, 48, 43, 46, 40, 40, 35, 43, 40, 30 procent, ostatní skončily narovnáním. Vítězných stávek tedy nepřibývalo v posledním desítiletí, za to však ubývalo stávek prohraných. Dělnictvo dávalo přednost narovnání, než prohře. Tato politika střízlivosti jest potěšitelným úkazem. Slepý zápas až do úplného povalení protivníka bývá zpravidla zbytečným mrháním sil. — Průmyslová tíseň u nás nepolevuje. Dělnictvo má *výdělky nedostatečné*. Zvlášť neutěšené jsou poměry v průmyslu textilním. Surovina podražila tou měrou, že se šmahem redukuje doba pracovní a s ní ovšem i mzda. V poslední době došly bavlnářského průmyslu nějaké objednávky i bylo usneseno prozatím odložiti další redukci doby pracovní. Také průmysl strojírenský špatně dýchá. Bude prý specialisována výroba, aby každé strojírně byla přikázána určitá sféra odbytová. Bolestné jest, že není naděje, že by v brzku nastal u nás obrat k lepšímu. Politické zmatky průmyslovou krisi jenom sesilují. V Německu

nastal už obrat k lepšímu. „Reichsarbeitsblatt" konstatuje to v každém čísle jak z rozhojnělé frekvence poptaváren po práci, tak ze vzrůstu členstva u nemocenských pokladen. Ostatně jest důkazem také zvýšený konsum dělnictva. Na jednoho dělníka připadalo ku př. mouky r. 1902 48·7 *kg* a r. 1903 už 68·3 *kg*. Jakmile krise polevila, dělník si více popřával. Ve Francii se poměry v průmyslové výrobě ani nelepší, ani nehorší. Za to v Anglii jsou poměry na trhu práce špatné. Rok 1903 byl z posledních deseti pro dělnictvo nejhorší. Také ve Spojených Státech ukazují všechny známky, že perioda příznivé konjunktury jest u konce. — Pražské místodržitelství vydalo obsírné poučení o *hlísivosti horníků*. Doporučuje se v něm hlavně osobní čistota těla, neboť nákaza nevzniká jinak, nežli že hlíst měchovec dostane se ústy do tenkého střeva a zde začne svou činnost záhubnou. V jednom člověku může býti až pět tisíc červíků. Na štěstí se ve střevě nerozmnožují. Samička klade sice vajíčka, ale ta odcházejí ve stolici a teprve venku líhnou se z nich kukly. Dělnický tisk uznává, že odporučování čistoty jest sice hezká věc, ale že by se neméně doporučovalo, kdyby horníci nebyli tak dlouho v dolech zaměstnáváni a kdyby měli lepší výdělky. Pak by se mohlo více dbáti na osobní čistotu. Bylo by opravdu žádoucno, aby životní poměry hornictva byly zlepšeny. V severočeské pánvi uhelné připadá na 1000 horníků 780 nemocných, cifra opravdu ohromující. Horník není přece určen k tomu, aby platil svým životem dividendu akcionářů báňských podniků. Bohužel, naše báňské úřady nemají dost energie, aby uhlobarony odkázaly do příslušných mezí. — Problém *vystěhovalecký* stává se v Rakousku stále neodbytnější. R. 1903 vystěhovalo se z Rakousko-Uherska do Ameriky celkem 220.000 osob, z nichž bylo 120.000 Slovanů. Český vystěhovalec předčil všechny ostatní inteligencí a zdravím. Analfabetů bylo mezi českými vystěhovalci pouze 2%. To jest ovšem pro nás slabou útěchou. Jsou-li čeští lidé, odcházející do Ameriky, inteligentní, jest jich škoda dvojnásob. Vláda se podle všeho nechopí energicky vystěhovaleckého problému. Pokud se vyjádřila, chce vystěhovalcům poskytnouti jakousi ochranu, když vystoupí na americkou půdu. Aby usilovala o takové zlepšení hospodářských poměrů, že by lidé nemuseli odcházeti do Ameriky, ani ji nenapadne. —*el.*

Perly a perličky. — „Ant. Sova zajel hned do živého tímto svým druhým románem. Kus krvácejícího masa vyřízl z českého života. .. M. A. Šimáček v ‚Lačných srdcích' zase podal jeden z hlubokých výseků dvou lidských srdcí rozbolestněných a marně spějících za úkojem svých tužeb."

Ostrovid Gusta Žalud nevynalezl sice Roentgenovy paprsky, ale z Přehledu vidí do mne a ví, že J. K., autor přípisů v čís. 20. a 22. Rozhledů, se tají ve mně. Tato vševědoucnost je neklamnou známkou realismu (canis a canendo), majícího v pachtu i onu poplužní drzost, podezřívat, že bych byl zhřešil na účet cizí. Tvrdí-li red. Žalud, že já nejsem realistou, (canis a canendo), hlásím se o toto cenné vysvědčení z úst znaleckých cenné ovšem jen s tím obmezením, že nepravím a netvrdím, že by plody Žaludu realistického lišily se chutností a stravitelností od plodů Křemeláku čili žaludu obecného. Zašlapávati plody takové je hlavní povinností každého muže a je-li v realistické straně alespoň jediný muž, přinutí Žaludа, aby do týdne udal objektivní znaky své „neklamné" jistoty, že jsem falsatorem, anebo odvolal a to z přesvědčení a ze studu, sice bude míti strana, jež prý jako Hus přichází obrozovat v pravdě a pravdou, za redaktora svého listu ničemného lháře a mizerného pomlouvače, jenž kdykoli bude se mu se mnou setkati, sklopí oči a vyhne se! Neboť jen zbabělec je lhářem právě tak a z té právě příčiny, ze které falšovatel vymýšlí falsatory. *P.*

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna narodně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 19. BŘEZNA 1904. ČÍSLO 25.

Žluté nebezpečí.

Žluté nebezpečí neexistuje teprve od včerejška. Rakouský plnomocník v Pekingu pan Rosthorn vykládal r. 1902 ve Vídni, že vlastně žluté nebezpečí vynašel teprve vyslanec Brandt. Ohromen početností žlutého plemene, počal prý býti na poplach. Ale vyslanec-Brandt se vší rozhodností ve Wolfově »Zeitschrift für Sozialwissenschaft« odvětil, že to není pravda. Žluté nebezpečí jest dávno známo a dávno se už proti němu vystupuje.

Už v dřívějších stoletích omezovali Španělové na Manile a Holanďané na Javě příliv Číňanů. Když omezení to nepomahalo, nerozpakovali se ani dost málo a vždy větší počet Číňanů porubali. I Japonci se bránili proti záplavě čínské a to tím způsobem, že omezovali dopravu mezi Čínou a Japonskem, nebo že Číňany v pravém slova smyslu uzavřeli v Nagasaki. V novější době užívají jiné taktiky, pokud ovšem Číňanů nepotřebují k provádění svých plánů. Vylučují totiž Číňanů ze všech smluvních výhod, které přiznávají příslušníkům jiných zemí.

Evropa poznala žluté nebezpečí ze zprávy lorda Wolseleye, který r. 1860 prodělal válečné tažení do Číny. Lord Wolseley poděsil Evropu, poukázav na nebezpečí, které by mohlo vzniknouti, kdyby ohromné, nepřehledné masy Číňanů a Mongolů podnikly válečný výpad do Evropy. Zejména v Anglii byl dlouho strach z vojenské síly Číny. Později nastalo ovšem uklidnění myslí, ale proto přece vojenské nebezpečí Číny nepřestalo býti předmětem úvah. Známý zeměpisec Elisée Reclus tvrdil, že Rusko chce si proto podrobiti Číňany, aby jich mohlo svým časem použiti vojensky proti západní Evropě.

Když pak v létech sedmdesátých Číňané počali se houfně stěhovati do Spojených států severoamerických, přišla k platnosti hospodářská stránka žlutého nebezpečí. Číňané následkem směšně nízké míry životní pracovali za babku, snižovali mzdy

a tento fakt dělnictvo bílé naplňoval oprávněnou nespokojeností. Věc dostala se brzo do proudu, a už r. 1880 musila vláda Spojených států omeziti částečně příliv čínských kulíů. Později vydala zákaz, že čínští kuli nesmějí se vůbec do Ameriky stěhovati. Příkladu Spojených států následovala Australie a Kanada. Také Francie a Holandsko snaží se, aby Číňané nezaplavovali jejich kolonie.

Třetí fází žlutého nebezpečí byl náhlý průmyslový rozvoj Japanska. Průmyslové nebezpečí žlutého plemene stalo se tím akutnější, že po míru v Simonoseki r. 1895 stala se i Čína přístupna průmyslovým pokusům podle cizího vzoru. Průmysl japanský trpí však podnes nedostatkem kapitálů a nedostatečnou výkonností dělníků. Podniky tovární, které Evropané založili v Číně, ztroskotaly většinou ze stejných příčin. Také jim nedostatek kapitálů zlomil krk. Jest to otřepanou pravdou, že země průmyslově vyvinuté jsou lepším odběratelem, než země průmyslově spozdilé. Ale něco jiného jest, dotýká-li se průmyslový rozvoj všech vrstev národa a něco jiného, dotýká-li se jen úzkého kruhu kapitalistických zájemníků. Zakládá-li se v Číně průmysl s cizím kapitálem a cizí inteligencí a používá-li lacinych dělníků domácích, jest to snad hospodářská výhoda pro Čínu, ale ne pro onu zemi, z které přišel kapitál. Neodpovídá-li zdravým hospodářským zásadám zemí, obývaných bělochy, aby tu žlutá práce nekale soutěžila s prací bílou, neodpovídá ani tehdy, když se o to jedná, aby v cizině byla umělým způsobem stvořena soutěž domácí práci.

Čtvrtá fáse žlutého nebezpečí jest panasiatská; ohromné prostředky Číny budou dány k disposici neposedné demagogii Japanska. Nebudou-li dány dobrovolně, Japansko bude hleděti je zabrati násilím. Snahy tyto sledují Japanci s houževnatostí neobyčejnou. Nynější válka japansko-ruská jest také projevem této snahy. Japansko chce odraziti Rusko od hranic Číny, postaviti se v čelo žlutého plemene a zahájiti politiku expansivní.

Co by to znamenalo pro průmysl a pro dělnictvo evropské, leží na bíledni. Rozpoutala by se vražedná soutěž. Japanský dělník jest stejně laciný jako čínský. R. 1900 vydal v Paříži Kashiro Saïto, adjunkt japanského komisařství na světové výstavě pařížské, knihu o dělnických poměrech v Japansku a v ní (podle výtahu v »Soziale Rundschau«, 1900, č. 6.) uvádí, že ku př. denní mzda předláckých dělníků pohybuje se od 7 do 15 sensů (od 17·5 do 37 hal. r. č.). Mimo to jest v Japansku zvykem, že dělník musí se ku práci v tom kterém závodě průmyslovém zavázati hned na několik let. Též musí opatřiti ručitele, který ručí za škodu, vzniklou svévolným odchodem dělníka ze závodu. Průmysl japanský tedy má síly pracovní nejen laciné, ale i na závod vázané a může pak lehce vyvinovati soutěž s průmyslem evropským, který musí platiti vyšší mzdy a jest odkázán na dělnictvo stále fluktuující.

Nikdo arciť neříká, že žluté nebezpečí zaklepá už zítra na brány Evropy. Tak zle ještě není. Průmysl japanský a čínský není ještě na tom stupni, aby mohl se pustiti do zápasu na evropských tržištích. Ale není třeba čekati, až žluté plemeno začne vyvinovati průmyslovou expansi. Postačí, když Japanci toho docílí, aby trh japanský a čínský zůstal uzavřen fabrikátům evropským. Není to žádnou nemožností. Pro export evropský bude to citelná rána. Pokud jde o Rakousko-Uhersko, vidíme ve »Statistische Materialien über den österreichisch-ungarischen Aussenhandel«, že roku 1901 vyvezlo se z Rakousko-Uherska do Číny a Japanska zboží za 8·4 mil. korun, r. 1900 dokonce za 13·4 mil. korun. Nejsou to dojista veliké sumy, ale průmysl rakousko-uherský není tak znamenitě situován, aby mu na 8—10 milionech nezáleželo. A dělnictvo v Rakousku není také tak zazobané, aby mu bylo lhostejné, produkuje-li se ročně o 8—10 milionů zboží více nebo méně. Stejně jest tomu ve všech ostatních státech evropských a ovšem i v Americe. Nikde nemohou z důvodů hospodářských zavírati oči před žlutým nebezpečím. Nebezpečí to existuje a uplatní se plnou silou teprve v budoucnosti, zejména podaří-li se Japancům, aby žluté plemeno zorganisovali a postavili do služeb panasiatského imperialismu.

J. Vorel.

Bilance našich bank r. 1903.

Doby, v níž peněžní ústavy naše skládají účty ze své činnosti za uplynulé období roční, vyčkává se vždy s napjetím. Nejen úzké kroužky akcionářů, jichž zájem na zisku bankovním jest samozřejmý, nýbrž i široké vrstvy interesují se o stav našich peněžních ústavů, jich výnosnost a sílu, a kritickým okem posuzují činnost jich, plní-li úkol svůj svědomitě, a jsou-li zdrojem našeho hospodářského vzrůstu.

Loňský rok může býti dobrým ukazovatelem zdatnosti našich bank, jelikož nebyl příznivým jejich bilancím; stojí-li však přes to letošní výkazy jejich až na malou výjimku u Živnostenské banky, jejíž zisk oproti r. 1902 o 12.000 korun se zmenšil, přece ještě výše loňských, vydává to vůdčím orgánům jejich vysvědčení dobré.

Skrovnější potřebou průmyslu a obchodu nastal značný nadbytek peněz, jenž při klesajících sazbách snížil výtěžky z obchodů úrokových, nedocíliv v nižším zúročení vkladů plné náhrady. Všeobecné obchodní poměry a situace trhu akciového nevylučovaly sice provádění obchodů zakladatelských, jimž jmenovitě Česká průmyslová banka dle znění svých stanov věnovati se má, přes to však nelze mimořádné obchody v oboru tomto v uplynulém roce zaznamenati, vyjma dva případy u Živnostenské banky, jež provedla subskribci na voskárnu mladoboleslavskou a na továrnu na nábojnice a zápalky v Praze.

Obě transakce tyto nejsou však ve vlastním slova smyslu obchody zakladatelskými. Neboť továrnu konkursní podstaty firmy Fr. Sezemský v Mladé Boleslavi přeměnila Živnostenská v akciovou společnost bez hmotných výhod, továrně na patrony poskytla pak asi mocný štít svůj pouze k provedení subskribce, aniž se při podniku tom jinak engažovala.

Ubývající zisk ze zakladatelské akce nutno bylo nahraditi zvýšenou činností v obchodech běžných, při čemž veškerým našim bankám velmi vhod přišel živý obchod s papíry ukládacími, v nichž došlo ke značným obratům.

Větší cifry bankovních zisků ze všech téměř oborů svědčí sice o pokroku, nejsou však důkazem, že by peněžní ústavy naše přesně a svědomitě vykonávaly i povinnosti své, jim se stanoviska našeho hospodářského posílení příslušící. Není totiž jenom úkolem našich akciových bank rozdíleti pěknou dividendu, nýbrž i působiti ve prospěch rozkvětu našeho obchodu a průmyslu, a starati se o to, by v prvé řadě našim lidem kulantně posloužily.

Domácí materiál nebývá však peněžním ústavům našim již dostačujícím zdrojem obchodní činnosti a proto ochotně eskomptují i směnky z jiných zemí říše, ba i směnky uherské, jež neplatí dle zkušeností nabytých za materiál právě nejlepší, jehož však vedoucí kruhy našich bank zříci se nechtějí. Jmenovitě o České průmyslové bance jest známo, že v prvých letech činnosti své značné položky uherským ústavům eskomptovala.

Dalo-li by se docíliti, by hlavní zřetel našich finančníků obrátil se ke směnečnému materiálu našich lidí, a to i těch nejmenších, kteří tím způsobem rozšířiti by mohli svůj provozovací kapitál, a při zvýšené činnosti i většího výdělku by dosáhli, pak teprve vyplnilo by se jich poslání a hospodářskou mohutností silných jednotlivců získal by celý národ.

V období loňském pro bankovní zisky dosti nepříznivém zaznamenáváme tedy — jak již řečeno — u veškerých našich akciových bank vyjma nepatrnou výjimku Živnostenské banky plus, jehož přesný obraz jeví se zvýšenými číslicemi zisku následovně:

	r. 1903	r. 1902
Živnostenská banka	1,883.882·—	1,896.003·—
Pražská úvěrní banka	353.980·—	336.298·—
Česká průmyslová banka	301.168·—	268.737·—
Ústřední banka českých spořitelen *) . .	33.975·—	—

a můžeme s výsledkem minulého roku docíleným relativně býti spokojeni.

Pražská úvěrní banka vykazuje v uplynulém období rok velice příznivý, v němž jak vklady na knížky a běžný účet značně stouply, tak i ostatní agenda bankovní dobrým výsled-

*) Zahájila činnost svoji dnem 1. srpna m. r.

kem byla provázena, což jeví se jednak na vyšším výnosu odměn bankovních, jednak i ve zvýšených cifrách výnosu obchodů komisionářských a oddělení pro zboží.

Za uhelné doly své stala se banka členem hnědouhelného sdružení a slibuje si dle výroční zprávy »od této organisace zlepšení trudných dosud poměrů odvětví tohoto.«

V roce uplynulém převzala banka značnější záruky v obnosu 1 milionu korun za uvěřenou daň ze spotřeby cukru, petroleje a piva závodům, s nimiž stojí v čilém obchodním spojení a eskomptovala v uplynulém období směnek za 53¼ mil. korun proti 39¼ mil. korun roku minulého.

Nyní provede Pražská úvěrní banka usnesení minulé valné hromady a vymění staré akcie na dřívější firmu »Úvěrní banka v Kolíně" znějící za nové, takže v brzku asi setkáme se s akciemi Pražské úvěrní banky, jež za nynějšího kursu téměř 5⅛% se zúročí, i na burse vídeňské, kam významem svým a výší reservních fondů svých, téměř tří čtvrtin akciového kapitálu dosahujících, již dávno náležejí.

Obě filiálky v Kolíně a v Olomouci vydatně přispívají k dotování položky čistého zisku a jmenovitě filiálka Olomoucká důstojně representuje české peněžnictví v německé Olomouci, jsouc spolu s Ústřední záložnou rolnickou vynikající podporou českého živlu tamního. Bylo by si jen hojně přáti, by české obchodnictvo olomoucké vydatně služeb její používalo, prohlédnuvši konečně, že podporováním ústavů německých podporuje živel nám krajně nepřátelský.

O bilanci »*Ustřední banky Českých spořitelen*" pojednali jsme obšírné již v 23. čísle »Rozhledů« a odkazujeme čtenáře k obsahu jeho. Ústřední banka Českých spořitelen vstoupila již prvým rokem činnosti své slibně v úzký kruh našich větších peněžních ústavů a bude bohdá i v budoucnosti svědomitě plniti úkol, jehož se podjala.

Česká průmyslová banka může se vykázati dobře prosperujícím hypotečním oddělením, jehož rapidní vzrůst tomu nasvědčuje, že založení jeho bylo naprostou potřebou, jež nyní již pěkně se vyplácí a v dohledné době ještě dalšímu vzestupu půjde vstříc. Bankovní 4½% dlužní úpisy na základě hypotečních zápůjček vydané dostoupily v roce 1903 K 5,784.000 oproti K 3,796.000 v r. 1902 a K 2,551.000 v roce 1901. Typ 4½% jest však při nynější nízké míře úrokové příliš vysoký a měla by Česká průmyslová banka zavčas pomýšleti na snížení jeho a vydávati dlužní úpisy 4 procentní. Titrů 4½% zúročených jest nyní již poskrovnu a vymizí jistě během doby úplně.

Filiálka Brněnská v říjnu r. 1902 otevřená pomalu se zdvihá, hlavně zásluhou čilého tamního představenstva, v němž zasedají: p. P. Dr. Cyrill Seifert, p. inženýr Richard Ježek z firmy K. a R. Ježek, Blansko a bývalý správní rada Brněnské filiálky Živnostenské banky pan Ferdinand Kalina, jenž bohatými zkušenostmi svými a znalostí místních poměrů mladé

filiálce značné služby prokázati může. Postavení filiálky není však záviděníhodné pro zvláštní poměry trhu brněnského, na němž hlavní slovo vede filiálka zdejší Unionky, jež celý obchod na sebe strhnouti se snaží nabídkami takovými, že snad vůbec není ani možno, by veliké obraty její nějakým ziskem kc mohly. Dávat vše téměř zadarmo. Filiálka České průmyslové banky v Brně účastní se v poslední době financování dráhy z Újezda do Luhačovic — podniku to zajisté vysoce záslužného — jenž dojde-li uskutečnění, zajistí původci svému (panu Dru Seifertovi) jméno bystrého a praktického finančníka. Zdá se tak, že brněnská filiálka lépe chápe a plní povinnosti své jí se stanoviska národního uložené, nežli centrála pražská, neboť dobrou dopravou spojiti mladé a krásné lázně Luhačovické s ostatním světem českým, pokládati sluší za čin chvály i úcty hodný, jenž se jistě nemine i očekávaným slušným súročením investovaného kapitálu, jmenovitě přičiní-li se česká veřejnost a hojnou návštěvou snahy koncesionářů podepře. Filiálka brněnská ovšem po 15 měsíční činnosti své žádného zisku vykazovati nemůže, bude-li jí však dosavádní příznivá hvězda svítiti i na dále, nemůže býti doba, v níž bilance její ziskem skončí, příliš daleka.

Mladoboleslavská filiálka zapustila již hlubší kořeny, a daří se ji nyní již poměrně lépe.

Jako speciální úvěrní instituce, nedostatku úvěrnictví odpomáhající, založen Českou průmyslovou bankou »Ústav pro vadia a kauce«, zapsané společenstvo s ručením obmezeným, jenž v obor své působnosti pojal mimo obstarávání kaucí dodávkových pro obchod a průmysl, také poskytování kaucí služebních úředníkům státním a samosprávným, a význam jeho spočívá v tom, že může obchodník vlastním provozovacím kapitálem naložiti jinak, daleko výhodněji a s větším výnosem. Opatřováním kaucí dodávkových, stavebních i služebních zabývají se sice mnohé bankovní ústavy naše, jmenovitě Pražská úvěrní banka intensivní činnost v oboru tomto vyvíjí, založením ústavu, který vyhradně činnosti té by se věnoval, docílí se však patřičné konsolidace a koncentrace. Ústav pro vadia a kauce po prvém roce působení svého vyplácel letos již 5% dividendu, což jistě svědčí o zdravém jeho podkladu.

Česká průmyslová banka hodlá zvýšiti dosavádní akciový kapitál 4 mil. korun o další 4 mil. korun. Zdá se nám, že doba nynější nebyla by příznivá umístění emitovaných akcií, (byť i obliba jich pomalým, ale stejnoměrným stoupáním kursů se dokumentovala) a že dobrého rozvážení vyžadovalo by rozhodnutí zdvojnásobiti akciový kapitál jmenovitě se zřetelem k jeho súročení. Neboť zisk, který nyní banka vykazuje obnosem 300.000 korun, musel by během tohoto roku nejméně o 200.000 korun se zvětšiti, by banka při dosavádním 5% súročení starých i nových akcií setrvati mohla. Dobrého uvážení tudíž zasluhuje, zda doba, kdy banka dostatečný kapitál si

opatřiti může pomocí vkladů — jichž je všude nadbytek — a při súročení 3½% nejvýše 4%, vhodna jest pro vydání nových akcií, jež dosavádní 5% dividendu (klesnutí pod 5% nebylo by ústavu rovněž k prospěchu) i příštím rokem by vypláceti měly.

Daňová povinnost měšť. pravovárečných.

Nechci nikterak předbíhati výsledek, který míti bude blížící se sjezd právnický při řešení otázky o právní povaze měšťanstev pravovárečných, leč jsem přece toho mínění, že dlužno také poukázati na některé praktické důsledky, které z uznání takové či onaké povahy společností takových plynou.

Jak známo, zákon ze dne 25. října 1896 ř. z. čís. 220 dvojí daň živnostenskou, t. j. zvláštní daň direktní, podnikání výdělečná stihající, zavedl: t. zv. všeobecnou či kontingentovanou (§§ 1. nn.), kteráž o pevné (resp. aspoň napřed určené) sumě výnosu fixována jsouc za spolupůsobení berních komisí na jednotlivé podnikatele se rozvrhuje; a zvláštní, nekontingentovanou daň pro t. zv. podniky veřejně účtující (§§ 83. nn.), kteráž kvotou jsouc čistého výtěžku toho kterého podnikání bez intervence komise způsobem bureaukratickým se ukládá.

Nebudeme se zde šířiti o důvodech nebo oprávněnosti tohoto dělení: konstatováno však budiž, že ovšem daň nekontingentovaná při stejném druhu podnikání zpravidla mnohem vyšších obětí od podnikatele vyžaduje, než daň všeobecná. Odtud ovšem pak pochopitelné snahy podniků, aby vyhnuly se vřadění mezi poplatníky dle hlavy II. zák. o d. os.

Zvláštní postavení v tomto směru zaujímala u nás tak rozšířená měšťanstva pravovárečná, jež po dlouhou dobu — a jak později bude poukázáno — také právem byla podrobována živnostenské dani všeobecné, ač ovšem fiskalním tendencím to zajisté z plna nehovělo. Nelze konečně popříti, že účastenství jednotlivcovo na zdaru celého podniku není zde větší, než na př. při společnosti akciové, která II. hlavě zákona o p. d. o. jest výslovně podrobena. Jest ovšem také jisto, že takováto úvaha o hospodářském významu společného podnikání pro jednotlivce může sice míti význam de lege ferenda, nikoliv však de lege lata, a že takovéto úvahy ovšem neoprávňují nižádný tribunál, by jinak rozhodoval, než stricte z předpisu právního lze dovoditi.

Právě však takovéto úvahy měly patrně na praxi vliv, který v tom se objevil, že jednotlivé úřady finanční pokusily se předepsati měšťanstvům pravovárečným z jejich podnikání živnostenskou daň nekontingentovanou. Věc prošla instancemi, i v době nedávné došlo pravovárečného měšťanstva v K. rozhodnutí správního soudu, kdež tento, opíraje se o § 22. patentu ze dne 26./11. 1852. ř. z. čís. 253. ve spojení a §em 2. zákona ze dne 15./11. 1867. ř. z. čís. 134., argumentuje, že potřebí jest

počítati pravovárečná měšťanstva za spolky výdělečné, starému zákonu spolkovému podřízené, podle něhož správě politické přísluší nahlédnouti do účtů jejich, čímž pak dokumentována jest povaha jejich jakožto podnikání veřejně účtujících.

K tomu však může býti podotčeno následující:

Zákon z r. 1896 ani ve svém § 83. aniž kde jinde definuje, co za podnikání veřejně účty kladoucí jest považovati. Praví pouze: »Der Steuer im Sinne dieses Hauptstückes unterliegt, wer in den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern eine der öffentlichen Rechnungslegung unterworfene Unternehmung betreibt. Solche Unternehmungen sind.« Následuje pak výpočet, který prý dle čl. 1. čís. 4. odst. 2. vyk. nař. II. a dle motivů není takový, leč tomu tvrzení se přímo příčí striktní úvod »Solche . . .«, který přece neukazuje na pouhé vypočtení příkladmo. Ovšem uvnitř obou pododdělení, totiž podniků výdělečných κατ' ἐξοχήν a pak při podnikáních všeužitečných a svépomocných dalo by se hájiti vyčtení příkladné podle úvozovacího textu (sl. »insbesondere«), leč výpočet jest takový, že as praxe málo co vedle vypočtených případů postaviti bude moci. Pro nás budou míti význam ustanovení, že spadají pod daň nekontingentovanou: a) »alle Unternehmungen der Actiengesellschaften und Commanditgesellschaften auf Actien;

f) die Unternehmungen der dem Gesetze vom 9. April 1873, R. G. Bl. Nr. 70., gemäss registrierten und der sonstigen nicht registrierten Erwerbs und Wirtschafsgenosenschaften (. . .), sofern diese Genossenschaften ihren Geschäftsbetrieb nicht in der im § 85. bezeichneten Weise auf ihre Mitglieder beschränken;«

Měšťanstvo pravovárečné by se dalo zdánlivě zařaditi pod pojem výdělkového a hospodářského společenstva neregistrovaného, leč vadil by tomu uzavřený počet členstva, jakož i ta okolnost, že zde nelze mluviti o spolčeních »zur Förderung des Erwerbes oder der Wirtschaft ihrer Mitglieder« (§ 1. zák. ze dne 9./4. 1873 ř. z. čís. 70.), nýbrž naopak o podnikání samostatném. Co jest tedy podstatou měšťanstva pravovárečného? Historie odpoví nám, že toto podnikání vyvinulo se ze společného pivovaření plnoprávných měšťanů měst dřívějších, jimž toto výlučně příslušelo, jsouc ovšem při realisujících tendencích dob dřívějších vůči takovýmto oprávněním spojováno přímo též s držením nebo vlastnictvím jakéhos domu »městského«. Právo podnikati úkon vaření příslušelo každému členu samostatně, pouze pivovar byl záhy na společný náklad vystavěn a byl ve spoluvlastnictví, jsa ostatně později spravován a veden zkušeným sládkem jako plnomocníkem všech k vaření oprávněných. Tyto poměry zůstaly stejny i po zrušení výhradných práv co do pivovarství a tento útvar vůbec nikdy nenabyl povahy společenstva, ani spolku.

Za platnosti nynějšího našeho zákonníka obchodního, jemuž nepochybně podnikání takovéto podřízeno býti musí, nelze však jinak, než zařaditi je pod pojem společnosti veřejné (čl. 85. nn.

obch. z.), čemuž ovšem nevadí event. provozování zmocněncem resp. zástupcem, jehož pouvoir jest dle okolností právem obchodním vymezen. Nesrovnalosti — pokud co do rejstříku se vyskytují — jest vysvětliti historicky. Jakožto veřejná společnost nepotřebuje ovšem pravovárečné měšťanstvo písemného statutu (čl. 85. odst. II. obch. z.), dohled státní podle spolkového zákona (ani starého, ani pozdějších) na ně se nevztahuje, zařízení účtů a rozdělení zisku jest soukromou záležitostí členů, do níž veřejnost nebyvši povolána nebo mimo event. případy trestní čeho mluviti nemá.

Nelze zde vůbec mluviti o společnosti veřejně účtující, a jelikož vidíme také, že zákon v lit. a) shora citované již ony společnosti dle obchodního zákonníka uvedl, které dani tohoto způsobu podrobeny míti chtěl, patrně ovšem, a contrario soudě, na veřejnou společnost za žádných okolností tato daň uvalena býti nemá. Obtíže ovšem, které se tu nepopiratelně vyskytují, mají svůj původ v tom, že zákonodárce nepomyslil na tento hospodářský zjev ani při redakci obchodního zákonníka, ani při sestavování zákona o nových daních přímých. *Dr. Drachovský.*

Zanedbaný okres.

P.

Nežli se pustíme do další úvahy, podívejme se na průměrnou statistiku příhonu dobytka. V D. Kralovicích je příhon 20—30 kusů skotu, ve Světlé byl větší asi 60 kusů, ale v obojím případě nelze vlastně mluviti o trzích. V Křivsoudově je každý pondělek trh a příhon jest v zimních měsících — listopad až únor — menší t. j. asi 150—200 kusů, v letních měsících — březen až říjen — větší asi 300—350 kusů. V Ledči jest osm velkých trhů výročních a kromě toho každý čtvrtek trh týdenní. Na tento přihání se od listopadu do února asi 200—250 kusů, od března do října asi 350—400 kusů, a o výročních trzích asi 600—650 kusů průměrem. Od letoška bývalo tu i vepřového dobytka 40—60 kusů. Již tato data mluví velmi poučně.

Že je trhů na dobytek potřebí, o tom netřeba se ani zmiňovati: velkoobchodník, velkostatek ba i velký rolník mají jich nezbytnou potřebu, malému rolníku pak jsou podporou při prodeji, že může lépe zpeněžiti svůj kus. Že by však týdenní trhy byly na prospěch rolnictva nebo velkoobchodu, mohl by sotva, kdo náležitě věc uváživ, se domnívati. Před započetím polních prací má potřebí trhů sedlák, aby mohl zakoupiti tažný dobytek. Po ukončení polních prací a prokrmení ho zase nastává mu potřeba prodeje. Podobně jest tomu na podzim, kdy se prodává, aby nebylo třeba míti mnoho kusů na suchou píci. Žene-li sedlák na trh dobytek v době, kdy je hotov s polními pracemi a kdy tudíž nezanedbává hospodářství, může nanejvýše to býti neprospěšno hnanému dobytku; činí-li to však i v době polních

prací, je to na úkor práce doma, kterou odbývá pak povrchně a nedbale, na rychlo a zběžně — což se mu vymstí zase na úrodě a výnosu. Kromě toho časté docházení do města stojí peníze, neboť náš venkovan ví přece, proč jsou na světě hospody, a rád posedí s »moudrými« lidmi. Kromě toho nejde na trh sám, aby ho nenapálili, nýbrž vezme ženu, po případě syna i dceru, nebo starého pantátu, a tak jich hned při jednom dobytčeti zahálí pět. Jde-li jen 10krát ročně na trh (8 »jarmarků«!!) a utratí 1—2 zl. a prozahálí každý jen 50 kr. (tedy zl. 2·50), dělá to slušný peníz na naše chudé poměry. A jistě nepřeháním. Mnohého stojí tyto týdenní trhy 100—150 zl., ba mnohý jimi utluče i svou živnost.

Nejeden hospodář přihání třeba po několik týdnů za sebou dobytek na trh, aniž přece jen prodal. Při zdejších špatných a neschůdných cestách, o nichž jsem již psal, trpí zvíře takovou měrou, že ztrácí při tom i na váze a vůbec na jakosti. Sám viděl jsem kolikráte schvácené kusy, jímž cesta zle posloužila. Hovězí dobytek vůbec na dlouhou cestu není a žene-li se s hory na horu 4—5 hodin a má-li ještě měkčí roh, trpí velice. Na tržišti pak na př. v Ledči stojí dobytek na úparném slunci nebo v slotě a mrazu bez píce a bez vody po takové vícehodinné cestě na kamenné dlažbě; prodané kusy bývají odváděny do hospod, kde není pro ně stájí, stojí zase na dvorech a ulicích bez všelikého opatření, načež jsou hnány domů. Takovýto primitivní, ba barbarský způsob zacházení s dobytkem odpovídá sice úrovni vzdělanosti zdejšího lidu, jest však nanejvýše škodlivo jeho hospodářským zájmům a příčí se zákonně platným veterinářským předpisům. Odhadneme-li přibližně škodu na ztrátě útratou a špatným zacházením s dobytkem na 0·5%, dělá to při průměrném ročním příhonu 20.000 kusů à po 200 K asi 20 tisíc korun, o něž se celkové jmění okresu ročně snižuje.

Že tak soudím ne snad já sám a z pouhé libůstky, abych ukázal zanedbanost zdejšího okresu, nýbrž že tak soudili i velmi kompetentní hospodářští znalci, jest viděti z výnosu ministerstva vnitra ze dne 23. května 1892 č. 23.843, kde se praví mezi jiným: »Jest již vůbec a právě v zemědělských kruzích předmětem stížností, že *jest příliš mnoho trhů*, z nichž velký počet postrádá své životní síly.« Ovšem o trh mají zájem vždy dva činitelé: *a*) hospodář jako trhař, *b*) město, v němž se trh odbývá. Bohužel, že na tohoto druhého činitelé často více se hledí nežli na prvého, ačkoli pouze prvý je hlavní, druhý pak podružný. V našem případě trpí hospodář a získává město, proto se ucházejí fakticky města o provozování trhů, při čemž přání vesnic nepadá mnohdy ani na váhu. Je to kus moderního středověku, jemuž se tak rádi posmíváme!

A ještě něco. Tím, že každý týden jsou v blízkosti od sebe trhy, dává se vzniknouti zvláštnímu stavu — trhařů. Jsou to lidé, kteří se živí tím, že se pletou mezi kupujícího a prodávajícího, křičí a hulákají, gestikulují a přemlouvají, stojí při jedné

i při druhé straně a často obě spitomí tak, že uzavrou obchod, s nímž po plácnutí rukou obě jsou nespokojeny. Trhaři do toho nic není, sebéře 1 K nebo více platu za dohazování a pije litkup. Litkup se někdy pije až do opití, ne však vždycky. Mnohý hospodář potlouká se po trzích, zanedbává hospodářstvíčko, co tam vytrhaří, propije a jen zvyká zahálce a planému tlachu. Jsouť tito trhaři z pravidla holí tlučhubové, kteří ani dobytku nerozumějí, ale náš hloupý venkovan přece jich při koupi rád užívá. Bývají mezi nimi i vtipní šprýmaři, ale mnoho jich není.

A teď se vraťme zase na tržiště a to v Ledči. Trhy odbývány jsou na velikém obdélníkovém náměstí rozděleném ulicí od mostu skoro ve dva stejné díly, z nichž dolní zakončen je budovou školní, horní pak ozdoben je sousoším s P. Marií na oblačném sloupu a čtyřmi světci na vysokém podstavci. Prostně odbýval se trh na celém náměstí, při čemž dobytek stával u samých domů, takže se změnilo vždy ve čtvrtek náměstí v hnojiště, přes něž nebylo možno suchou nohou proniknouti. Později — když měla v městské radě hořejší část náměstí většinu — rozbřesklo se v hlavě města a bylo usneseno, aby se trhy odbývaly pouze nahoře. Myslilo se, že si na dolní části oddychnou, zbaveni jsouce nečistot trhových. Ale Bůh chraň! Prokoukli totiž diplomacii městské rady: udělala to pouze proto, aby hořejší hospody měly užitek a dolejší oň přišly. A jakou moc mají u nás hospody, se hned ukázalo. Povstal boj, rekurovalo se, šetřilo se, vyvoláno rozhodnutí až ministerské, ale boj »pokrokových živlů« neustával a ti, co měli moc, vysmáli se rozhodnutí a šli po své hlavě. To je totiž autonomie, kterou u nás definujeme tak, že v obci děje se vždy to, co chtějí ti, kteří jsou právě u vesla, a děje se to tak, jak oni chtějí; při tom občas vyvolá se pro forma rozhodnutí vysokých úřadů, aby se nezdálo, že samospráva nic nedělá, ale plní se toto rozhodnutí samosprávně t. j. jak to právě panující strana potřebuje.

Ovšem Ledeč je město pokrokové a to se ukázalo tím, že se obě hospodské strany smířily a od r. 1899 odbývaly se trhy střídavě na hořejším a dolejším náměstí. Při tom rozlezl se dobytek vždy až na chodníky (do chládku), takže bylo někdy i do úřadů velmi těžko proniknouti. Leč i tu zvítězila pokrokovost. Přišel z Prahy c. k. veterinářský inspektor, aby prohlédl zdejší trhová zařízení a spráskl ruce nad zdejším řádem. I nařídil, aby se trhy budoucně odbývaly pouze v hořejší polovici, aby se odbývaly pouze v prostředku a nikoli na chodnících a za tím účelem, aby bylo vždy místo ohrazeno alespoň řetězy. Tím měla se usnadniti zvěrolékařská prohlídka a zároveň zabrániti možnému neštěstí při nevolné pasáži děti a městských lidí[1].

Leč i nyní trpí naše pokrokové město, že nemůže vyhověti přání zákona a zemského inspektora zdravotního za přeložení trhů za město. Citovaný min. výnos totiž dále praví: »Trhy

které v té příčině mají uspokojovati, musí býti přeloženy mimo města, městysy a obce, zabezpečeny ohradou a zřízen do nich jediný vjezd a naproti němu výjezd — a rozděleny v řady dostatečně silnými bariérami v přiměřených vzdálenostech a sice ve směru příjezdu a výjezdu.« Kdy k něčemu takovému dojde, nevím, ale není konečně tak na spěch, neboť úřady nesmí si vésti šablonovitě dle prof. Čelakovského a Falb umřel a teď nemá kdo předpovídati konec světa. A toho se u nás pokroková strana nejvíce bála . . .

VI. — A ještě něco o *volbách*. Podle zákona volí se obecní výbor vždy na tři roky. Tento výbor pak volí ze sebe starostu a rozdělí se o příslušné úkoly obecní správy. V každé obci bývají dvě strany: ta, která je právě ve výboru, a pak ta, která se tam chce teprve dostat. První je vždy konservativní t. j. chce se nejdéle udržeti při vládě, druhá je vždy opoziční a radikální t. j. chce tam tu shodit a sama nastoupit. Při tom první nemá programu, protože jako vládnoucí ho nepotřebuje; druhá také nemá programu, protože by jí jenom překážel. Obě vedou si diplomaticky: první dává do nájmu obecní pozemky pouze těm, kdo s ní drží, druhá ukazuje na špatné hospodářství i kdyby bylo nejlepší, což nebývá nikdy. Jednotlivci bývají rození intrikáni, že by je ani slavný Coquelin nepředstihl: mluví-li s některým výborem, je pro něj, a mluví-li s některým nevýborem, je taky pro něj, a jsou-li při tom oba, tedy se jen tajemně usmívá a drží vždy s tím, kdo právě mluví. Obě strany jsou proti úřadům, ale z pravidla jen po straně, stojí-li ten který soused před »úřadem«, je sám vždycky pro úřad, ale ti všichni ostatní jsou proti němu. A tak to říkají všichni, ačkoli nečtli ani Macchiavelliho ani Cavoura. Sami si navzájem, ale ovšem ne do očí, říkají — šíbal nebo starý šíbal.

Před volbou nového výboru mívá se vždy nejlépe hospodský. Jsou-li hospody dvě, tedy mohou oba tábory popíjeti — pardon — rokovati najednou o kandidátní »listině« ústní. Kandidátní »listiny« jsou vždy ústní, aby se v nich nemuselo stále škrtati, neboť každý večer se musí něco změnit, aby se mohli zítra zase sejít. V den voleb, zvláště když oposice je dosti silná, musí býti nejlépe připraven — hospodský. Nepřednáší »kandidátní řeč«, nýbrž pouze pivo, ale »sakra dobrý, ať zvítězíme«, volá oposice. Nebývá to u nás sice jako v Uhrách, aby vždy některému kandidátu do výboru rozbili napřed hlavu, ale sporů a hádek bývá dost, nu a někdy taky »něco« padne, co pak nespadne, ale to bývá zřídka. Zvítězí-li stará strana, dá z obecní pokladny na pivo, zvítězí-li nová, dá taky z obecní pokladny na pivo: pak obyčejně pijí všichni — jedni na zlost a druzí pro dobrou vůli, nebo obráceně. Nejlépe vede se »neutrálům«; ti pouze mají lítost, že není volba každý týden. »Víš, sakra, starosto, já držím s tebou, ale proti těm druhým nejsem, víš, sakra, starosto . .«

Ono se to hezky starostuje a výboruje, všecko jde hladce a samo, jen kdyby nebylo těch účtů. Starosta vybírá platy a peníze strká do zásuvky, někdy odtud béře a zase tam dává, jenže při tom nepočítá. Uběhnou tři léta, neví, ale myslí, že to tam v té zásuvce všecko nemá a proto je na veřejnost jako Aristeides a v obecní radě jako Perikles, jen aby byl zase zvolen. Však to potom zpraví, účty srovná a bude dobře. Volby dopadnou hladce, starý výbor a starosta zůstanou: pije se z obecních peněz a starosta sám platí večeři. Má zase na tři roky pokoj. Ale zase to uteče a v zásuvce nejen, že se hromádka »mé« nesrovnala s hromádkou »tvé«, ale naopak ještě si přibrala. Zatím však v obci vznikla oposice; »druha« strana není spokojena s nynější vládou a chystá se ji při nastávajících volbách shodit. Starosta to slyší, cítí, že jeho strana slábne, z Periklea plného opatrné vlídnosti stane se Kleonem plným bezohledné moci. Neustoupí a nepůjde-li to jinak, zmaří volby.

Již se blíží lhůta voleb, ale starosta nic. On to vydrží a oposice ať se steká. Ta také u větším vždy počtu schází se v hospodě a láteří, že si to nedá líbit. Ale starosta jako žula: uvidíme. Tu si jde »druhá« strana konečně stěžovati u okr. výboru. Ale ten má až za tři neděle schůzi. Na neštěstí sekretář zapomene to dáti na pořad schůze. Tak mijí týden za týdnem a starosta nic a výbor taky nic. Konečně dojde stížnost na okresní hejtmanství. To bez dlouhých průtahů vybídne starostu, aby dal provésti obecní volby. Ten se omlouvá, že právě u nich začnou žně a že neví, kde mu hlava stojí. Hejtmanství je shovívavo a právem, neboť první je u sedláka živobytí a pak přijdou teprve volby. Ale konečně se mu to zdá přece jen dlouhé a znovu vybídne starostu, aby vypsal volby. Starosta to protahuje ještě nějaký týden a když již to naprosto dále nejde, vypíše volby. Ale tu se dopustí formální chyby. Volby musí býti vypsány nejméně na 8 dní napřed a on je vypsal pouze na 7 dní. Druhá strana rekuruje proti tomuto způsobu vypsání voleb — starosta se doma tiše směje: »Já vám ukážu, co umím!«

Konečně je u hejtmanství rozhodnuto — řekněme po 4 nedělích — a dána odvolací lhůta do 14 dní. Za 13 dní podá obecní výbor rekurs k místodržitelství. Teď to zůstane zase asi 3 neděle na hejtmanství a pak to jde do Prahy. Ale u místodržitelství na to nečekají a pak rekurs Ovesné Lhoty není resolucí sněmovní, která ostatně taky si ráda poleží v úředním prachu. Konečně po 3 měsících rekurs vyřízen, »druhé« straně dáno za právo a nařízeny nové volby. Teď však má výbor a starosta zlost, že prohráli a umíní si, že nevypíše voleb, dokud k tomu nebude přinucen. Konečně uplynul za těchto průtahů celý rok a starosta pořáde ještě úřaduje, ačkoli oposice dávno má v obci většinu. Při nových volbách, jež musel na rozkaz úřadu vypsati, vyloží nesprávné volební listiny, oposice zase rekuruje a zase všemožnými průtahy získá starosta pátý rok. Tak totiž vypadá náš volební řád, že si s ním může dělat jen trochu mazaný člověk co chce.

Co je všecko při tom možno, povím milému čtenáři v následujícím případě. V jedné vesnici — nemohu ji jmenovati — měli starostu, ale byl chudák slabý v účtech a tak si pořáde pletl, jsou-li to již tři roky, co panuje, nebo nejsou. Pletl si taky čísla v položkách „dal" a „má dáti", takže k němu zavítal deficit, a přes veškero jeho úsilí ho vyhodit z úřadovny, přece se tu usadil jako doma. Starosta ho schovával před sousedy, ale prosím vás, na vesnici neschováte ani Plivníka, neřkuli deficit. A tak jednoho krásného dne kdosi u starosty zpozoroval deficit v obecních účtech a tu máš, než by vymlátil snop žita, už to vědělo půl vesnice, a než by je zmlýnkoval, věděla to druhá půlka. Od té doby každý jen šilhal po starostovi, ale ten ani muk. Oni nic a když měly přijít volby, starosta taky nic. Přišlo k stížnostem, žalobám, rekursům, uplynul čtvrtý a nastal pátý rok starostování. Nebylo rady, nebylo pomoci. Nebýt moudré vlády, bylo by u nás v Čechách možno všechno!

Jednoho krásného jitra přišel příslušný referent v místodržitelství do kanceláře a náhodou vzal akt s volbami této vesnice do ruky. Udělám krátký proces, pomyslil si a za čtvrt hodiny byl „koncept" hotov. Rozhodl nejlepším ba jedině možným způsobem. Výbor se starostou má býti rozpuštěn a až do voleb má býti pro vesnici jmenován některý soused „vládním komisařem". A stalo se. Údiv ve vsi byl nemalý, toho se ani starosta ani výbor nenadáli, že by „páni" takhle na ně vyzráli. Věděli, že vysoká vláda vždycky dovede moudře rozhodnouti spor a rozvázati i největší motanici, takový studovaný pan rada schová celou vesnici do kapsy ve vestě a ještě jde na víno. Inu páni jsou páni, od čeho by byli takoví učení ...

Ve vsi byl soused, vtělené dobrotisko, který nepatřil k žádné straně. Nazvu ho prozatím Matěj Animuk. Ten byl jmenován „vládním komisařem" a svěřeno mu ihned vedení obce. Při tom ustanoveno místodržitelstvím, aby mu byl vyplácen plat a sice 3 koruny denně, čímž měl býti ponuknut k správné službě a vesnice nucena k rychlému skoncování celé záležitosti. Ale uplynuly dva měsíce a „vládní komisař" pořáde nebyl hotov. Tu přišel na nepořádky v daních, tam našel v nepořádku školní paušal, pak byly špatně vedeny nájmy obecních pozemků ... a tak nemohl vypsati volby, dokud to všecko nespraví. A spravoval to opravdu svědomitě, vždyť měl 3 kor. denně a zadarmo je bráti nechtěl. Pak taky nepospíchal se složením úřadu, neboť mu dvojnásob nahradil, co v živnosti zameškal. Pak konečně asi po pěti měsících vypsal volby, ale udělal to špatně a jeho vlastní kmotr přinutil ostatní k rekursu. Po jeho vyřízení dopustila se druhá strana „falšování" hlasů a zase byl rekurs. Když konečně příslušné hejtmanství vidělo, že Animuk je po čertech vychytralá liška a že by dovedl jako „vládní komisař" sníst celou vesnici, zastavilo mu plat a za čtyři neděle byly volby v nejlepším pořádku provedeny. Ještě dnes velice si chválí soused Animuk onoho moudrého pána v Praze, který ho udělal „vládním komisařem".

Takovéhle pořádky či vlastně nepořádky panují nejméně v 20% všech vesnic. Ovšem že dneska již nedosazují nikde placené „komisaře“, ale jak umějí sedláci často šibalsky obcházeti zákon a nařízení úřadů, o tom daly by se vypravovati případy, které jsou jako anekdoty. A přece dalo by se velmi snadno tomu odpomoci. Bylo by třeba změniti obecní řád volební v ten smysl, v den, kdy uplynou starostovi 3 roky, musí ustoupiti z úřadu a bez průtahu jej odevzdati prvnímu radnímu. Tento provede během 4 neděl nejblíže příštích nové volby. Neplnění těchto předpisů stíhá se stupňovanou pokutou od 10 do 100 zl. Tak by nebyly podobné nepořádky a podobné komedie možny. Při tom by rovněž musilo býti zakázáno, aby starý výbor před volbami jmenoval bezcharakterní lidi čestnými občany jedině za tím účelem, aby mu podvodně pomáhali udržeti se u vesla na úkor usedlých sousedů.

Rusko ve východní Asii.

P.

Trvalým zabráním ruským Mandžuska a upevněním postavení ruského na březích Žlutého moře jedná se mnohem více o životní zájmy Anglie než v jižní Africe. Z Mandžuska je anglické panství v Indii mnohem více ohroženo než bylo jihoafrické Bury. Rusko ze svých nových území asijských může provozovati dalekosáhlý vliv na čínskou říši a tím ohrožovati celou severní hranici anglického panství v Indii od Persie až k Siamu. Alliance anglo-japanská, uzavřená v lednu 1902 na obranu a výboj, má zastaviti ruský postup k jihu a odvrátiti hrozící z něho nebezpečí pro Anglii. Anglii se má spolkem tímto pojistiti panství v bohaté Indii, které je základem její moci, a zachovati primát ve světovém obchodu východoasijském, který tím neustále klesá, že evropské státy — v první řadě Německo — se vymaňují ze zdrcující převahy obchodu anglického.

Leč osazení Mandžuska má pro Rusko i jiný význam. Stalo se tak sousedem Koreje po celé její severní hranici, na jejíž březích před nabytím Port-Arthuru hledalo pro sebe přístav po celý rok nezamrzávající. Přirozená nutnost tlačí Rusko, aby pojalo Koreu v okruh svých zájmů životních. Získáním Koreje panství ruské ve východní Asii nabylo by přirozeného a určitého ohraničení, v němž všechny kulturní úkoly snadno by se daly řešiti. Ale i Japan pokládá Koreu za zemi, kde by se hospodářsky uplatniti mohl. Jako Korea byla před věky mostem, po kterém čínská vzdělanost v zemi přejatá přenesena byla do Japanu, kde se dále samostatně vytvářela, tak opět nyní má býti mostem po kterém by Japanci ze své ostrovní vlasti své panství šířili dále do Mandžuska. Dle nynějších smělých plánů japanských »uprostřed 20. století bude Japan na stepích střední Asie zápasiti s Evropou o světové panství«. Kdyby se Korea stala

japanskou, ocitlo by se Rusko ve Vladivostoku v tak trapném postavení, jaké má v Evropě při Baltickém a zejména Černém moři; přístup k těmto mořím jest v rukou jiných států.

Od míru v Šimonoseki a mnohem více ještě od r. 1900 jest otázka vlivu ruského a japanského v Číně, Koreji a Mandžusku předmětem — jak již řečeno — čilého jednání diplomatického mezi oběma těmito státy. Jednání toto dostoupilo vrcholu v minulém létě, podzimku a zimě. Japan 12. srpna 1903 žádal na Rusku: 1. Uznání absolutní neodvislosti a teritoriální nedotknutelnosti Číny a Koreje; 2. zachování principu rovnosti pro obchod a průmysl všech národů v těchto státech; 3. uznání převahy japanských zájmů v Koreji, zvláště výhradního práva zavádět reformy a podporovat radou i skutkem dobrou správu; 4. uznání ruských zájmů týkajících se mandžuské dráhy za závazek, že Rusko nebude překážet rozšíření budoucích korejských železnic do jižního Mandžuska a spojení jich s východočínskými železnicemi.

Na podmínky tyto odpovědělo Rusko 3. října a potom 11. prosince 1903. V poslední odpovědi o Mandžusku vůbec nejedná a smlouvá se pouze o Koreu. Při tom opakuje dřívější svůj návrh (z 3. října) o zřízení neutrálního území korejského na sever od 39° šířkového a přidává doplněk, že Japan nesmí žádného místa v Koreji užiti pro své vojenské účely. Japan prohlásil podmínky tyto za nepřijatelné a obnovil dne 13. ledna 1904 znovu jednání o svých návrzích; leč než přišla odpověď Ruska, zahájil nepřátelství bombardováním Port-Arthuru a vysazováním vojska na Koreu.

VI. — Nejmenším suverenním státem ve východní Asii jest Korea. R. 1898 přijal nynější panovník korejský Ihöng titul císaře. Čínské pojmenování Kaoli má původ od tunguzského kmene Kaoli, který ve 2. stol. po Kr. opanoval severových. hornatou část země. Japanci jmenuji Koreu slovem Karai, jehož původ je společný s názvem čínským a značil kdys jedno ze tří samostatných území, na něž se celý poloostrov dělil. Portugalci, objevitele Koreje, nazvali celou zemi Koreou, z čehož francouzští jesuité utvořili slovo „La Corée". Od r. 1392 domorodci jmenují svou vlast Chosen nebo Chaosien, což značí »mírumilovnou zemi východu«.

Ale Koreji, jako každému menšímu státu mezi dvěma státy většími, málo kdy bylo popřáno klidu. Dějiny její vyplněny jsou stálými zápasy za obhájení samostatnosti proti výbojným choutkám sousedů; brzy Čína, brzy Japan usilují o její podmanění. Již před 2tisíciletími připluli od východu na svých džonkách Japanci, aby se země zmocnili. Ale od západu přišli po souši Číňané. Jejich panství přineslo do země čínskou vzdělanost. Tehdy zavedeno v zemi hedvábnictví, keramika, papír, písmo, budhismus, nauka Konfuciova, míry a váhy, státní kalendář a jiné. V 10. století stala se Korea samostatným státem

a prožila nejšťastnější svou dobu; květly vědy a umění, rozvíjel se průmysl a obchod. To jest zajímavo, že kultura čínská v Koreji se uchovala ve formě skorem nezměněné až do dnešního dne: Korea jeví se jako malá Čína, ale ne Čína doby dnešní, nýbrž jako Čína 17. století před dynastií Mandžu. R. 1392 pomocí čínskou ujala se panství nad Koreou dosud vládnoucí dynastie Han. Klidný vývoj země přestal koncem 16. a poč. 17. století, kdy Japan usiluje o podmanění Koreje; dlouhé války skončeny mírem r. 1615, kterým Japanu ponechán přístav a město Fuzan. V polovici 17. stol. přinutila Čína Koreu uznati opět její vrchní panství. Panství toto nebylo těžkým břemenem; obmezovalo se na roční tribut, posílaný do Pekinu, za který obdržela Korea státní kalendář na příští rok.

Neblahé zkušenosti se sousedy byly příčinou, že Korejci úplně uzavřeli svou domovinu cizincům. Od Japanu dělilo je moře. Svědčí o naprosté neznalosti poměrů, mluví-li se o sympathiích korejsko-japanských. Ti, kdo měli příležitost na místě poměry studovati tvrdí, že u žádného snad národa nenalezla by se hlubší nenávist k národu jinému, jakou chovají Korejci k Japancům. Japan před třemi sty lety Koreu úplně zničil, města pobořil a to v pozdější době několikrát opakoval. Korejci dny svých vítězství nad Japanem oslavují jako svátky národní. Podobně ovšem činí Japanci, kteří v Kioto, staré residenci mikadově, na oslavu svých vítězství utvořili z usekaných uší a nosů padlých v boji Korejců velký kopec zemí pokrytý.

Proti Číně prohlásila Korea údolí Jalukianu za neutrální, na něž pod trestem smrtí bylo zakázáno vstoupiti. Jen třikráte do roka dovoleno bylo kupcům čínským přicházet na trhy do města Kaulimöanu. Tak se stalo, že tato krásná země a lid schopný skorem po tři století žil — až na Fuzan, který v r. 1800 Japanci vydali — svůj zvláštní život. Nikdo mimo vyslance neměl sem přístupu. Korea byla uzavřena mnohem více než cizince nenávidějící Čína, byla neznáma, neprozkoumána jako pusté hory Tibeta. Ale nová doba a světová kolonisační politika námořních států neušetřily ani Koreje. Vedle Japanců přišli do země Francouzové (r. 1866), Unie severoamerická (1871 a 1872), Angličané, Rusové, Němci, Vlachové. Korea přinucena uzavříti řadu obchodních smluv (r. 1892 i s Rakousko-Uherskem) a otevříti cizině přístav Čemulpo (po = zátoka), Fuzan a Genzan, k nimž r. 1898 přistoupilo Činampo, Mokpo a později ještě některé jiné. Tak se stala přístupnou badatelům a cestovatelům a dle zpráv těchto můžeme si nakresliti stručný obraz o fysických, hospodářských a politických poměrech země*)

*) Mezi těmi, kdo o prozkoumání Koreje se snažili, největší zásluha patří missionářům francouzským. Nejdůležitějším spisem o Koreji v době přítomné jest „Popis (Opisanije) Koreje", který roku 1900 v Petrohradě vydalo s velkou barevnou mapou ve 3 dílech (I: XVI, 448, II: 488, III: 318 stran) ruské ministerstvo financí. K. J. Waeber, ruský generální konsul v Seulu, vydal výbornou mapu o 4 listech

Korea se rozkládá mezi 34° 17′ a 43° 2′ sev. šířky a mezi 124°30′ a 130° 35′ vých. délky dle Greenwiche, mnohem dále na jih než jižní části tří velkých jihoevropských poloostrovů. Omývána jest na východě Japanským mořem, na západě Žlutým. Obě moře souvisí spolu na jihu úžinou Korejskou, 200 *km* širokou, která japonským dvojostrovím Cušima na dva průlivy se dělí; při Koreji je průliv Broughtonův, při Japanu Krusensternův. Od Mandžuska dělí ji Jalukian a severní část Čajpajšanu Hešan, od oblasti Přímořské dolní tok Tumene.

Členitost pobřeží jest mnohem více vyvinuta na západě než na východě. Na východě od ústí Tumenu až k Fuzanu jest břeh příkrý, srázný, s četnými mysy (Sesuro, Usurov, Kozakov, Schlippenbach, Pečurov a j.), ale s nemnohými zálivy a zátokami, příznivými plavbě. Největší a nejdůležitejší je záliv Broughtonský. Odtud na sever jest zátoka Pukčen a Kilču, které dosud navštěvovaly dva menší parníky japanské pod korejskou vlajkou, na jih záliv Unkovský. Japonské moře pokrývá se sice při břehu korejském v dálce 5 kilometrů příkrovem ledovým, ale ten plavbě nevadí. Od Fuzanu až k ústí řeky Hanu břeh patří mezi nejčlenitější na světě vůbec. Sta a sta žulových ostrůvků, 6—800 *m* vysokých, tvoří Archipel korejský, tak že císař korejský se nazývá »pánem 10.000 ostrovů«. Jsou to nejvyšší body a vrcholy hor do moře ponořené pevniny. Od zátoky Washingtonovy na jih 110 *km*, na rozhraní moře Žlutého a Korejské úžiny, jest největší korejský ostrov Quelpart, korejsky Htamra (2000 km^2) bez bezpečného přístavu. Trčí příkře z moře tato mohutná temná massa horská, nad kterou se zdvihají ostré vrcholky hor, z nichž nejvyšší jest M. Auckland, korej. Hallasan (san = hora), 2029 *m* vysoký, vyhaslá to sopka s kráterem vyplněným třemi jezírky. Tam dle víry Korejců sídlí tři první lidé. Na ostrově se pěstuje obilí, ovoce a žije tam malý pony a skot. Města jsou tři pevnou zdí obehnaná; hlavní jest Mogun či Čeču (50.000 obyv.). Ostrov jest vlastně trestaneckou kolonií; sem zaváženi jsou rozličtí provinilci a zpronevěřilí mandarini. Mimo to proslul výrobou ohromných klobouků korejských z koňské srsti a vláken bambusových.

Na jih od ústí Hanu jsou zátoky hluboko do země vnikající (Karolinina, prince Jeronyma, císařovnina) a lesnaté ostrůvky, zvané Mnohoostroví císařského prince. Naproti Čemulpo jsou ostrůvky Rozé, nesoucí jméno velitele francouzské expedice na Koreu r. 1866. Ústí Hanu chrání ostrov Kankva, rozkošný kousek země, samá zeleň, z níž vyčnívají malebná skaliska. Hlavní

„Map of North-Eastern China“ u L. Friedrichsena v Hamburku. Dle veliké mapy japanského vojenského štábu vydal v Šanhaji r. 1892 M. v. Möllerdorf, kdys rádce císaře korejského, speciální mapu poloostrova korejského. K tomu druží se mimo jiné E. v. Hesse-Wartegg „Korea“, Drážďany a Lipsko 1895; poměrů hospodářských v první řadě si všímá F. Goossen „La Corée en 1902“, Brusel 1902.

město téhož jména sloužilo vládcům korejským v dobách nebezpečí za útočiště. Na sever od ústí Hanu vybíhá poloostrov Huankai s ostrůvky (Sir James Hall), kterými se Korea nejvíce blíží vlastní Číně. I tu břeh vykazuje četné zálivy, provázené tu a tam ostrůvky až po široké ústí mohutného Jalukianu.

Krajinný ráz Archipelu korejského jest velmi malebný. V pitoreskních obrysech, s vrcholky rozmanité rozeklanými, příkře vystupují z moře. Většina z nich pokryta je hustými lesy jehličnatými. Plavba tímto mnohoostrovím jest velmi nebezpečna. Panuje tam neobyčejně mocné proudění provázené od května do srpna neproniknutelnými mlhami, na podzim, v zimě a počátkem jara silnými bouřemi a prškami. Tím se vysvětlí, proč Japanci vysazují voje své na břeh až v Činampo. P. d.

Přehled politický, hospod., sociální.

Země české. — *Sjezd strany národní* (staročeské) vykonán byl 13. t. m. ve znamení revise programu strany té, a znovuorganisování a účastenství jejího v politice aktivní. S programem pokrokově konservativním a s otevřenou taktikou oportunní i za vědomí, že hospodářský a sociální živel zmocňuje se vedení v duchovém životě národů, že státotvorný prvek národnostní jest zřejmě zatlačován do pozadí, obrozuje se asi stranou tou strana zřejmě a poctivě konservativní. Na sjezdě, jehož předsedou byl dr. K. Mattuš, pojednáno bylo o nejdůležitějších našich současných problémech politickonárodních. Dr. K. Mattuš prohlásil: „Nejsme přívrženci všeobecného a rovného hlasovacího práva a to nyní mnohem méně než kdy před tím, poněvadž některé volby v poslední době provedené dávají nám tušiti, jak asi vypadala by representance českého národa za principu všeobecnosti a rovnosti zvolená . . Chceme . . aby ti, kdo prací rukou svých krutě a perně udržují sebe a své rodiny a daní krve a daní nepřímou přinášejí oběti státu, došli přiměřeného zastoupení v zákonodárných sborech, avšak při tom majetku a inteligenci chceme zachovati zastoupení náležitého, především pak nedopustíme, aby t. zv. strany střední: rolníci, řemeslníci, obchodníci, úřadníci a občanská inteligence vůbec . . v zastoupení svém a ve vlivu na správu země byly zkráceny.“ Ale k návrhu notáře p. J. Šátka shromáždění přijalo jednomyslně, aby výkonný výbor „o tom uvažoval, zda by za jistých podmínek také všeobecné právo hlasovací nemělo býti do programu pojato.“ O nynější obstrukci poslanců čes. na říš. radě vyslovili se dr. K. Mattuš i prof. dr. A. Bráf. — Dr. Mattuš: Úlohou čes. obstrukce, nám vnucené, bylo prokázati, že není to výhradně v moci jediné strany, aby zastavila celý ústavní stroj, nýbrž to že je v moci každé jiné strany, početně k tomu dosti silné . . Česká delegace na radě říš. důkaz ten dokonale provedla . . a poněvadž obstrukce není žádným účelem ani prostředkem, musíme být připraveni na to, že v daném okamžiku zaměněna bude positivní prací našich poslanců. — Prof. dr. Bráf: 1. v motivaci čes. obstrukce nebylo důslednosti. Nejprve zněl rozhodující motiv: obstrukce, dokud nebude odčiněna křivda spáchaná zrušením jazyk. nařízení. Pak, provésti důkaz, že státní stroj zastavit dovede i obstrukce česká. A zase pak: upustí se od obstrukce za cenu jistých povolení, jejichž dosah nám po tu chvíli není plně znám. Nyní pak dokonce: svržení ministerstva Körbrova. 2. Obstrukce podkopává nejen ten který parlament, nýbrž parlamentarism všeliký. 3. Čím déle trvá, tím nesnadnější návrat k normálním poměrům politické práce. 4. Jestit rejdištěm

živlů k parlamentní práci neschopných. 5. Že by obstrukce česká zmařením nynější ústavy přivésti mohla tu formu ústavní, po niž toužíme, snad už ani dítě u nás nevěří. 6. Při české obstrukci je vyloučen pojem čestné porážky. Buď čestně zvítězí nebo bude poražena, ale beze cti. — Za dnešní situace prof. dr. Bráf radí konati: 1. Nynější stav evropský, ba světový, hnutí všeněmecké, ukládá nám neztrácetí času a intensivně využitkovati všech trvajících politických institucí od nejvyšších až k nejnižším ke kulturnímu a hospodářskému prospěchu národa: 2. obmeziti všeliké ryze politické spory a strannické třídění na pole voleb a akcí parlamentních, jinými slovy: vyloučiti politická dělítka ze všech jiných oborů práce národní. 3. Jest omyl, pokládá-li se za cíl tak řečené drobné práce jen vyhledávati nové úkoly a organisační formy. Naopak, právě ty, co tu jsou, mají se státi účinnějšími; mají se přivádět k dosažitelným stupňům odborné dokonalosti; b) radí nekonati: 4. politiku ulice; nikdy nám nepřinesla prospěch; 5. politiku ideologicky-doktrinářskou, především státoprávní ideologii. Že by podrytí nynější ústavy nebo dokonce všeobecné rovné právo v přítomných poměrech mohlo vésti k federativné organisaci říše, je dětinský sen. V tom je politický pokrok a nikoli úpadek, že k dosažení ideálu státoprávního je třeba na naší straně více síly a moci. Jest omyl, že ustavičné v popředí pošinování státoprávních ideí jako domněle aktuálných české mysli posiluje; 6. hledatí nové politické jaksi osnovní heslo pro politiku celého národa jako na př. svobodomyslnost; 7. přeceňovati sympatie cizích národů. — První a základní direktiva naší politiky jest nejúsilovnější vnitřní práce, účtující s hroznými možnostmi budoucími. Politický život je u nás nyní všude v rozkladu, třeba jej znova zdola vybudovat oživením vědomí povinnosti a zodpovědnosti, začíti nové obrozovací vybudování jeho od základu. Nejvyšší úkoly strany vidí v tom, aby se ujala s porozuměním a iniciativou toho díla obrozovacího, aby jím samým i politiku českou přivedla časem na základy nové. Od počátku 19. věku naše hospodářská síla v poměru k německé nevzrostla tak jako naše kulturní, ač rostly a rostou obě. Tuto slabinu cítíme, jí odpomáhat jest úkolem našim nejnalehavějším politickými i jinými cestami.

Hospodářský. — Během posledních 14 dnů tvářnost burs podstatně se změnila. Panika pařížská a berlínská, prudké klesání hodnot španělských a důsledkem toho pád velikých bankovních domů v Madridě, v Berlíně a Paříži, jsou asi viditelnými stopami, jež válka ruskojaponská daleko od dějiště válečného v Evropě vyvolává. Události tyto ovšem nastaly spíše z obavy před dalšími konflikty, jež by z války té vzniknouti mohly, než přímým její působením. Ať se však utvářejí poměry světové jakýmkoliv způsobem, není státu, jehož zájmů by se válka tato méně dotýkala, než říše rakousko-uherské. Rakousko není žádným způsobem v Asii angažováno, obchodních zájmů v Japanu, Koreji, ani v Mandžusku nemá, právě jako není rakouského neb uherského kapitálu, který by v ruských neb japanských hodnotách a akciích investován byl. Nervosnost Francie i Německa lze si vysvětliti, spojitosti však mezi rakouskými titry a klesáním fondů ruských a japanských není.

Směrodatnými činiteli našeho hospodářského vývoje jsou vnitřní harmonie poměru obou polovin říše a jí podmíněný stav financí, jakož i rozvoj, stagnace neb úbytek obchodu a průmyslu. Vyrovnání s Uhrami není sice dosud provedeno i obchodní vztahy naše k státům ostatním budou značného upravení ještě vyžadovati, přece však rakousko-uherské finance jsou ve stavu uspokojivém, a i obchod s cizinou v uplynulém roce značně se vzpružil. Rovněž nemožno upříti, že byt i některým odvětvím rakouského průmyslu puls jen matně bil, v celku situace jeho se zlepšila a skýtá naději v lepší budoucnost. Nejdůležitější odvětví jeho — průmysl železářský jest od doby uzavření kartelu v poměrech konsolidovaných, což zřejmo i z příznivějších výnosů velkých průmyslových podniků: Pražská železářská společnost

vyplácí za rok 1903 20% dividendu proti 14% r. 1902, Česká montanní společnost 17% za r. 1903 proti 14% roku minulého a i dividenda Alpinek stanovena loňským rokem 7%, bude letos kol 8½.

Uhelnému průmyslu daří se o něco hůře; že by však chance jeho byly nějak zvláště nepříznivy, ani tu říci nelze. Mostecká společnost platí letos 16%, Severočeská těžařská společnost 12½%, a Duchcovský uhelný spolek 10%

Hodnoty stavební — dík cementovému a cihelnému kartelu, zlepšily se rovněž, což jeví se na publikované bilanci Královdvorské cementárny, jež vypláceti bude letos 10% (loni 6%). I Wienerberská a Perlmoosská zvětší asi dividendy své v minulém roce 14% a 7½% vyměřené.

Cukerní průmysl ocitl se bruselskou konvencí ve stadiu přechodním, a dojde-li k opětné dohodě závodů, vstoupí zase v řady oněch odvětví průmyslových, jež značněji se rentují.

Při nových emisích ukládacích hodnot mimo naši říši pozorovati bylo jakési přesycení kapitálu. Emise německé říšské a anglické transvaalské půjčky setkaly se sice s imponujícím vnějším výsledkem, jenž v pravém světle ukázal se teprve, když nové obligace ihned po vydání pod emisní kurs klesly. Se stanoviska státního úvěru hledí se nyní v Německu opakování takových nemilých příhod předejíti; nejúčinnějším prostředkem proti nim bylo by přiměřené rozpjetí mezi kursem převzatým a emisním. — Válka ruskojapanská změní asi značně vzezření peněžního trhu nynějšího, zvláště bude-li déle trvati a vyčerpá-li tím hotové prostředky válčících mocností.

Pražská železářská společnost. Bilance Pražské železářské společnosti působila příznivě vykazujíc výnos oproti loňsku o K 570 000 větší, takže akcie její z kursu K 1823 — ze dne 29. března během 14 dnů na 1902 korun stouply. Příznivější situace bursovní a pevné smýšlení v montanních hodnotách německých, jakož i uskutečnění německého ocelářského kartelu přispěly vzestupu jmenovaných akcií měrou nemalou. Velkou položku zvýšeného zisku vysvětliti lze jednak větším odbytem se strany továren, jednak zmenšením břemena daňového a vzrůstem aktivních úroků, naproti tomu výnos uhelných dolů doznal značného oslabení. — Pražská železářská společnost vystoupila během minulého roku z kartelového sdružení, skládajícího se mimo ni ještě z rakouských státních drah a dráhy Buštěhradské, takže nyní zařízena pouze společná prodejní kancelář kladenského kamenného uhlí drah oněch. Vystoupivši ze syndikátu pěstovala Pražská železářská společnost ve větší míře prodej uhlí při cenách však nepříznivých, a doufá zvýšeným odbytem nepříznivosti té čeliti. Za tím účelem hodlá též zařídíti veliký čistící a roztřiďovací ústav na Kladně, jímž by se kvalita uhlí do prodeje daného značně zlepšila. Výlohy na založení podniku toho nutné ve výši 750.000 korun bude společnost krýti z vlastních prostředků.

Zprávu svou o *tarifních slevách pro dopravu mouky* z Uher po Dunaji do Vídně doplňujeme tímto: Vyjednávání pešťských parních mlýnů v této záležitosti stavěly se v cestu nemalé obtíže, neboť dunajskoparoplav. spol. nemůže poskytnouti výhod pro dopravu mouky směrem do Vídně, jsouc vázána kartelovými závazky s uherskými státn. drahami. Rovněž „uherská poříční a námoř. paroplavební spol." nemůže ve věci ničeho činiti, neboť nesmí za úplatek 100.000 K. poskytnutý jí stát. drahami uher. žádné mouky po Dunaji směrem k Reznu dopravovati. Ježto ani „jihoněmecká dunaj. paropl. spol." z příčin dopravně technických dopravu mouky ve velkém obstarávati nemůže, nezbývalo pešťským mlýnům než buď založiti vlastní společnost paroplav. aneb získati výhodně nějaký soukromý paroplav. podnik. Chytří Maďaři pomohli si tu velmi moudře. Pracovali sami na zřízení vlastní paroplavební společnosti, kterouž akci měla jistá budapeštská banka financovati a současně vyjednávali se soukromými podnikateli. Pro výhodnější se pak rozhodli. Jak budapeštský „Eisenbahn Tarif- und Verk.-Anzeiger" sděluje, byla tyto dny uzavřena s paroplav.

podnikem fy. Cventič definitivní smlouva, dle níž bude mouku pešťských mlýnů smlouvu podepsavších z Pešti do Vídně dopravovati za 43 hal. (per 100 *kg*) t. j. s 50% slevou dnešních tarifů. Tak pracují Maďaři po tichu a rychle, naše dráhy se spokojí zatím s anketami „uvažováním" a „studiem této otázky." *S.*

R. 1903 vykazuje znamenitý pokrok *anglického zahraničního obchodu*. Úřední data vykazují

v mil. lib. sterl.:	1903,	1902,	1901	1903 proti 1902	1903 proti 1901
Import . . .	542·9;	528·4;	621·9;	+ 14·5;	+ 20·9
Export . . .	360·4;	349·2;	347·8;	+ 11·2;	+ 12·6

Předešlá tři léta plynula ve znamení všeobecné stagnace, rok 1903 pak vykazuje znamenitý vzmach. Celý obchod, import a export, překročil obrovskou sumu 903 mil. sterl. (21.672 mil. kor.!). Největší stoupání vykazuje dovoz surovin a potravin.

Ve vyjednávání o uzavření *definitivní obchodní smlouvy s Italií* bude se pokračovati v Římě v dubnu letoš. roku. Před tím bude se dohodovati rakouská a uherská vláda.

Sociální. Ministerstvo obchodu, jak se úředně oznamuje, bude konati šetření o *otravě olovem*. Mimo to bude uspořádána anketa znalců a interesentů. S tím šetřením musí každý souhlasiti. Otrava olovem, jak ukazují výroční zprávy živnostenských inspektorů, řádí mezi dělnictvem tak strašně, že jest opravdu na čase, abychom měli jasný přehled nejen o jejím rozsahu, ale i o jejím vlivu na hygienické podmínky dělnické populace. Ale ta anketa kazí radost nad možností nových sociálně politických opatření. Jest starou tradicí u nás, že se uspořádá anketa, má-li býti něco utlučeno. Ostatně dá se na jisto očekávati, že podnikatelé budou státi na zamítavém stanovisku, jako před nedávnem výrobci sirek, poněvadž by nutná opatření zdravotní vyžadovala zvýšení nákladu! Jest to patrno i na jejich odporu *proti devítihodinové šichtě horníků*. Ze zákona vyplývá jasně, že šichta počíná vjezdem prvního a končí výjezdem posledního muže. Pracovní doba není tedy prakticky devítihodinová, nýbrž kratší o dobu, po kterou trvá vjezd a výjezd mužstva. Správní soudní dvůr podnikatele poučil, že zákon nepřipouští, aby vjezd a výjezd mužstva nebyl počítán do šichty. Na to v některých dolech rozdělovali mužstvo ve skupiny a po skupinách je vpouštěli do dolů. A správní soud na vyvolanou stížnost rozhodl, že takové opatření jest v pořádku. Příklad objasní, oč dolům šlo. Na šachtě jest zaměstnáno 200 mužů, jichž sjezd trvá 10 minut a výjezd rovněž tak dlouho. Faktická doba pracovní trvá 8 hodin 40 minut. Rozdělí-li se mužstvo na dvě skupiny po 100 mužích, trvá u každé skupiny vjezd a výjezd jenom 5 minut a horníci v každé skupině pracují 8 hodin 50 minut. Horníci pracují o 10 minut déle a to jednoduchým opatřením, že byli rozděleni ve dvě skupiny.

Ozvuky a paběrky.

Darkest Bohemia. Poslyšte, drazí krajané, literární zprávu pana R. Storcha, knihkupce-odborníka v Karlíně u Prahy: „V našich stísněných literárních poměrech není snad druhého podniku, který šířil by se tak rychle a všestranně nejen doma a za hranicemi, ale i za širým oceánem. *Storchova Snáře* prodáno v krátké době do Ameriky 18.000, do Ruska 1750, do Německa 1746, do Sibiře 16, na Kavkaz 60 do Srbska a Bulharska 260, na Černou Horu 20, do Turecka 30, do Anglie 96, do Afriky 60, do Číny a Japonska 10, do Francie 130, do Italie 58, ano i do Australie 10 výtisků. Celkem prodáno podnes 90 000 výtisků" — v našich stísněných poměrech! Pro p. Storcha nejsou asi těsny! — O snech vykládá se dle „díla evang. faráře Bartoloměje Anhorna" z r. 1674. Sny jsou „1. přirozené, 2. od Boha vnuknuté, 3. od ďábla našeptané a 4. smíšené. Sny přirozené vznikají „z povahy a

útvaru těla, když ten neb onen humor či vlhkost v něm převládá. Tak a) zdá se flegmatikovi, chladným řekám podřízenému člověku o vodě, koupání atd. b) cholerickému, zlostnému člověku, který horké, suché povahy jest, plnému žluté žluče, o hádce, bitce atd. c) melancholickému člověku, chladné a suché povahy, plnému černé žluče a zacpané sleziny, zdá se o věšení, škrcení, stínání atd. d) sanguinikovi, veselému člověku, majícímu mnoho zdravé krve a plnému teplé, vlhké povahy, zdá se o radostech, užívání, lehkém životě atd.—2. Sny od Boha vnuknuté jsou ty, jimiž Bůh služebníky svými nejvyšší svou vůli projevuje a to často v nejdůležitějších věcech církve nebo království se týkajících. 3. Sny od ďábla našeptané jsou zase ty, v nichž ďábel zmocní se vnitřních smyslů spícího člověka a v jeho fantasii utváří všeliké obrazy, jimiž svádí k nevěře a bludům. 4. Smíšené sny vznikají a) pod vlivem Boha, když Bůh sám spícímu uši otevře, chtěje ho zlekati a vyplísniti b) pod vlivem ďábla, když lehkomyslnému zdá se, kterak raduje se s cizí ženštinou, lakomci, kterak všelikými podvody bohatne atd.; když lehkomyslný z takového snu procitne, jest zaneřáděn a o lakomci řekneme: Sněné bohatství u probudivšího se opět mizí . . . Sny od Boha vnuknuté, sny prorocké vzaly již své skončení hned na začátku Nového Zákona, takže snů takových v slzavém údolí našem již nenalézáme“ atd. Z dalších výkladův se čtenář poučí, že od 3. do 15. ledna každé noci, necht spícímu jakýkoli sen připadne, povždy se v dobré obrátiti může. V únoru 5., 6., 9. a 18 den přináší neštěstí Sny ostatních nocí dají se ale tak vyložiti, že z nich mnoho dobrého je k nadání. V květnu má míti každonoční sen dobrý a příjemný výklad. 19. červen je nejneštastnější ke hře jakékoli. V srpnu jsou v obyčejném čase jenom 17., 18. a 19. den lidem k dobrému, však „v přestupném roce jenom sen dne 19., 21 a 31. napadající něco málo dobrého ze snů předpovídati může“. Devátý měsíc září čítá 30 dní i praví znamenitý Plinius, že planeta jeho obyčejně mívá dobrý vliv na přirozenost lidstva, nejsou-li totiž dnové neobyčejnou mlhou zatmělí. Necht tedy každý planetu jeho bedlivě střeží a jen za dnů jasných provádí svá předsevzetí, k nimž pobádán jest přítomnými výklady toho kterého jeho snu atd. — Tento „Storchův nejúplnější egygtsko-perský a chaldejský obrázkový snář,“ jehož „titul je úředně chráněn“, je opatřen „600 obrázky čili 1000 znázorněními“ nejhoršího braku, jež prošly už anekdotami všech kalendářů a poštovských knížek a stojí 1 K, váz. K 1·30. „Na Storchův Snář jistá výhra“, hlásá devisa na titulním listě a předmluva končí: „Podobným výkazem (úspěchů!) nemůže se honositi žádná jiná kniha a nám jest věru nemalým potěšením, že p r á c e (!) naše takovým způsobem jest v š u d e u z n á v á n a i o c e n ě n a (!).— Bože, nic přirozenějšího než tyto úspěchy! Kde Sternberk vyhrává, Storch vydělává — in Darkest Bohemia, v nejtemnějších Čechách! Bohužel nemáme Armády spásy, jež by takové neštastné bratry, jež jsou živi z úkladův a útoků na duševní život bližních, sbírala a napravovala.

Časopisecký román jako četba pro mládež. Pozoruhodný návrh činí Schlobohm z Burgdammu v 9. čís. X. roč. časopisu „Jugendschriften Warte“ (vydává hamburský výbor na zkoumání spisů pro mládež, red. Jindřich Wolgast). Návrh čelí k tomu, aby časopisy třetího a čtvrtého řádu (listy krajinské, místní atd.) povznesly také četbu pod čárou, aby mohla býti čítána s užitkem, i mládeží, které — jako třeba u nás! — poskytují listy toho druhu sice dosti příležitosti, kaziti se pročítáním denních zpráv, zpráv ze soudní síně, inserátů (pornografie!) atd Proto si odůvodnění návrhu Schlobohmova všímněme místněji. Romány v časopisech jsou ceny rozličné. Přednější listy poskytují také lepší části zábavné, poněvadž literátům dobře platí a tudíž ani literární veličiny prvního řádu neopovrhují, aby své plody prostředkovali obecenstvu časopisy. Listy třetího atd. řádu nemohou si takového zábavného materiálu opatřovati, poněvadž nemají peněz. Proto také romány, jež otiskují, bývají beze vší ceny. Na venkově bývá namnoze časopis místní nebo krajinský jedinou četbou. Romány v nich čítá z pravidla také mládež!

A — pak to odstonává paedagogika. Každý učitel ví, kterak takovou napínavou a nikdy neukojující četbou v pokračováních se mysl žáků k vyučování nalazuje. Že i na mysl dospělého čtenáře venkovského i městského skrovnější inteligence lektura taková působí špatně, netřeba vypisovati. Nemívát, čím by účinek její paralisoval. O hodnotě četiva toho takový čtenář obyčejně nesoudí; čte a čte, tak jako pije a pije, pokud mu chutná. Jde jen o dráždidlo a lehtadlo. Proto právě bylo by pro lid s velikým významem, aby román drobnějších listů stal se literárně cennější. Takové zlepšení vymáhalo by ovšem od nakladatelů nemálo peněz, kdyby je chtěli získávati od prvních spisovatelův. Těch zaplatiti nakladatelé nemohou. A naopak zase spisovatelé také nemohou „pro dobro věci a národu" pracovati dnem nocí za honorář menší nežli se platí na př. za opisování not nebo za pouhé sliby, sice i napsané, ale co do splnění snad ani do opravdy nemíněné. Na zpomoženou jest tu jediný prostředek: Otiskovati taková opravdová básnická díla, pro něž nakladatelské právo jest již prošlé. V prostředku tomto Schlobohm shledává následující přednosti: „Lid" může býti pozvolna obeznamován se skutečnými poklady písemnictví. Smejdu aspoň tou cestou nepoznává. Nakladatel novin nemá naprosto většího vydání. Vzácnější spisovatelé budou nadále opatřovati přední časopisy, jejichž čtenářstvu není více potřeba, aby zemřelé básníky poznávalo z časopisu. Méně cenný spisovatel nebude míti místa, kde by duchové „plody" své na škodu obecenstva čtoucího ukládal a chopí se zaměstnání, pro něho i pro společnost užitečnějšího, nežli jest fabrikace napínavých románů, pro něž nebude odbytu. (Schlobohm má zření ovšem k poměrům v Německu. Ale co dí o románech v časopisech místních nebo krajinských, hodí se u nás, a to nejen výjimkou, i na ten který list velkoměstský, vycházející denně) Schlobohm vybízí učitelstvo, aby pomáhalo redaktorům příslušných listů v práci jejich. Zejména by učitelé měli redakce upozorňovati, co by měly pod čárou nebo v zábavné části podávati. Pokud známe poměry u nás, děje se tak, a některé (řídké ovšem) listy místní a krajinské místo dosavadních napínavých románů kriminálních a j. (obyčejně to bývají literárními prťáky pořizované překlady z německého překladu, třeba se ohlašují za překlady z francouzštiny neb angličtiny, druhdy i „autorisované"!), co tuto návrhem se podává, již částečně (úryvkovitě) provádějí. Jinde, zejména tam, kde redaktor vsedl na vrtošného oře vysoké politiky a již a priori se domnívá, že nikdo jiný nemůže něčemu rozuměti ani tak, jak on všemu, jednotlivého učitele zrovna za odvážlivce by pokládal, kdyby radil mu co do redigování listu. A tu by snad bylo více na místě, a s větší nadějí v úspěch, kdyby učitelské spolky doporučovaly časopisům tuto cestu nápravy, poukazujíce je zároveň na kulturní poslání listů jejich. *K.*

Puškinova cena. Akademie věd v Petrohradě přisoudila Puškinovu cenu z polou Petru Weinbergovi za překlad části Schillerovy trilogie Wallenstein, řečené „Piccolomini" (překl. vydán r. 1901) a za překlad vybraných děl Heineových, jejž rediguje, a z polou Ivanu Buninovi za jeho básně „Listopad", r. 1901 vydané a za překlad Longfellowy „Hiawathy". Puškinova cena jest jedinou cenou akademie děl literárních a básnických. *k.*

Písnička o říšské radě.

Milý bože, jak se urodilo!
Do jaké to výšky pneme se!
Poslancové procitlého lidu
boxery se stali z profese.

Cíle naše, chval bůh, nezůstaví
pochybností ani ve slepém:
spojení a rozkvět obapolný
zasedací síně s výčepem.

Předně, aby jargon pospolitý
vočkován byl po vždy do řeči,
za druhé, by v každé sesi byly
pořádány hody prasečí.

April.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskarna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIV. V PRAZE, DNE 26. BŘEZNA 1904 ČÍSLO 26.

Kdo je inteligentem?

Ty jím arci jsi, milý čtenáři, a ty též, ty také, buďte bez starosti, jste jimi všichni, neboť: buď jste studovali, totiž vlastně chodili do škol, a jste »pány«, nebo jste živnostníky, obchodníky a pod., a pak ovšem patříte do řad našeho uvědomělého (= inteligentního) živnostnictva, dělnictva a pod. Kdo pak není dnes uvědomělý? Inteligence je skoro tak rozšířena jako nervosa. Přepjatá činnost mozková má v zápětí nervosu, nervosní jsme napořád, ergo ... Proto každý řečník oslovuje »uvědomělé posluchače«, každé noviny mají »probudilé odběratele«, každý nakladatel obrací se k »inteligentnímu čtenářstvu«, ba i obchodníci apelují naň v insertech při prodeji třebas i nejmodernějších žíněnek, elektrických osvěžovačů a pod. Člověk se maně táže, kde je vlastně to neuvědomělé obecenstvo a je-li vůbec nějaké. Rozhodně musí býti v menšině, poněvadž nikdo z těch, kdo k veřejnosti se obrací, o něm neví a o ně nedbá.

Není ovšem inteligent jako inteligent. Jsou jisté stupně inteligence jako u cognacu: Máme sprostší druhy a máme lepší, s jednou, dvěma i více hvězdičkami. Nejjemnější druh je vysokoškolská, akademicky vzdělaná inteligence, a ještě i tu rozeznávají jemní znalci odstíny: universitáni jsou asi jako nejjemnější cognac Hennesy****, polytechnikové jsou také prima jakost, ale přeci o poznání slabší***. Nezdá se vám, že »inteligentní profesor, doktor« zní tautologicky, jakoby se řeklo »černá vrána«? Naproti tomu slyšeli jste už jistě: »inteligentní inženýr, cukrmistr«, takže se zdá, že technikům nelze jen tak důvěřovat in puncto inteligence. Proto asi také u vědomí své inferiority snaží se doplniti svou kvalifikaci o jednu hvězdičku doktorským titulem. A sestoupíme-li dokonce níže, k řemeslníkům, dělníkům, tu přidá-li se tam někomu titul »inteligentní«, znamená to, že vyniká nad obyčejnou, normální úroveň svého stavu, že je na skoku do vyšší kasty, je povýšenec, parvenu.

Inteligence, ta patentní, studovaná, tvoří pro sebe uzavřenou kastu, a to jednak uzavřenou dolů proti méně cennému, vulgárnímu davu, jednak nahoru proti morálně i duševně domněle dekadentní šlechtě a plutokracii. Měšťák pokukuje sice toužebně i závistivě po šlechtických výsadách a erbovní korunky mu nehorázně imponují, ale když jde o inteligenci, tu se vzpřímí jeho hřbet, tu zase on pán, neboť tvoří také on kastu stejně pyšnou na domnělé své přednosti a práva, jako aristokratická kasta na svoje. A studovaná inteligence lpí na své kastovní povýšenosti stejně jako rodová šlechta. Pan baron má tolik a tolik předků, proto je baronem, šlechticem; pan doktor má tolik škol, zkoušek, proto je doktorem, inteligentem. Jeden je hrdý na své šlechtictví, druhý na svou inteligenci. Divně by se na nás podívali, kdybyste jim řekli, že hodnota titulů je imaginerní, že jsou lidé s mnohými slavnými předky, kteří sami nestojí za nic, že jsou lidé, kteří odbyli mnoho zkoušek a jichž duševní rozhled je přec hodně omezený. A měli by pravdu, že by se cítili uraženi, neboť jak by k tomu přišel kavalír, aby měl kde komu dokazovati oprávněnost svého pedigree, a doktor, aby musel při každé příležitosti prováděti důkaz o své inteligenci? Lidé jim musí na jejich tituly něco dáti a věřiti, a také věří. Prestiž šlechty a inteligence vzniká a trvá jen předsudkem obecenstva. Bez pokorné závisti měšťanských neotesánků byla by urozenost záhy dýmem, bez prostoduchého obdivu nestudovaných lidiček staly by se z mnoha inteligencí „tak zvané“. — Poněvadž název »inteligent« dodává jisté prestiže, nátěru nadčlověctví, ohání se kde kdo fángličkou inteligence, třeba vypůjčenou. »Pánové, každý inteligentní člověk musí uznati, že . .« — a konec námitek, návrh se přijímá bez debaty, neboť kdo pak by troufal si býti *ne*inteligentní? Trumf inteligence přebíjí všecko, u lidí vzdělaných i polovzdělaných, je to autorita, kterou uctívají všichni lidé bez rozdílu národnosti, náboženství, vzdělání, jmění, pohlaví a stáří. — A co se tím slovem vše vyrozumívá! Rozumný, vzdělaný, osvícený, bystrý, soudný, sečtělý, duchaplný, všímavý, chytrý, moudrý, prozíravý, to vše znamená „inteligentní“ a ještě více. Nejvlastněji se tohoto výrazu užívá k označení bohatého fondu duševního. Inteligent může míti všeliké vady, může býti necita, nemotora, špatný chlap, surovec, naivní, ale »tak inteligentní a tak hloupý«, to se nesrovná. Inteligent je tedy člověk duševně, vlastně rozumově povýšený. Ale ne přes příliš nad normál; tak na př. říci o Sokratovi, Shakespearovi, že byli »inteligentní muži«, zní tak nějak komicky, a zdá se to skoro snížením pro duševní velikány, užiti o nich tak otřelého, všedního slova. Je to pro ně asi taková naivní poklona jakoby se řeklo o nějakém vysokém aristokratu, že ví, jak se má u stolu chovat.

Inteligentem rozumí se tedy u nás *průměrný vzorný typ* člověka, ideál, jak tane na mysli měšťácké a částečně i dělnické třídě. Chce-li se někomu zalichotiti, řekne se o něm,

že je inteligentní muž. Je to největší poklona, nejvyšší hodnocení. Asi jako když řekne Angličan gentleman nebo Francouz homme du monde. Je zajímavo, jak dle své povahy vyličují jednotliví národové různě ideál muže. Angličan klade při svém gentlemanu hlavní váhu na bezúhonnou morální podstatu a slušné, korektní chování a jednání, Francouz na společenskou vytříbenost, jevící se v taktu, uhlazenosti a konversačním espritu, kdežto u nás akcentuje se stránka vnitřní, duševní, rozumová. A akcentuje se tak, že to vede až k jednostrannosti. Vzdělání rozumové má u nás rozhodnou převahu nad pěstěním citu a karakteru. Zevnější vystupování člověka, mrav, mluva, zevnějšek, ba skoro i morální hodnota, to vše ustupuje do pozadí, před tou hlavní věci, která dodává muži ceny, a to je hlava, inteligence. A když tak člověk pozoruje, co se všecko za inteligenci považuje a vydává, zvolal by často od srdce: pro Boha, raději méně té inteligence a více zdravého, přirozeného rozumu, méně inteligentů a více čipernych, rázných, prozíravých praktiků!

Inteligenti bez uvozovek, ti skuteční, stali se jimi vlastním úsilím, jsou duševní self-made-meni. K ucelenému životnímu názoru vyspělého, opravdu moderně vzdělaného ducha, který s jemnou diletantickou zálibou a ušlechtilou zvědavostí těká labužnicky po květech výtěžku duševní práce lidstva, k tomu názoru může přispěti škola jen elementárními složkami. A povolání? Povolání bývá pravidelně žentourem, kterým si inteligent vyšlapává jednotvárně a trudně své živobytí, a nejen že tím ducha nepovznáší, ale spíše otupuje. Proto takový kancelářský inteligent, jehož duševní obzor je vyplněn právě jen tím jeho žentourem, jenž necítí touhu a potřebu duševně výše vyspěti, není žádným inteligentem a třeba byl Bůh ví v kolikáté hodnostní třídě. Odborná dovednost v povolání není ještě zvláštní inteligencí. Řekne-li se o nějakém pernikáři, že je inteligentní, nemyslí se tím, že umí robit zvláště pěkné perníkové husary, ale že má širší rozhled a vnímavost pro věci mimo své řemeslo. A co platí o pernikáři, platí i o zemském radovi, profesoru, lékaři atd., neboť »není úkolem medicinské fakulty, aby vychovávala člověka na inteligenta, aby mu skytala rozhled vědecký, filosofický atd... dnešní medicinské studium vychovává odborné lékaře a nic více. A další postulát toho pro vzdělance je samostatné studium, vzdělání se na inteligenta« (»Přehled«, č. 2.) a to platí povšechně.

Kdo jest tedy opravdu inteligentem? Víme, že cylindru se říká »inteligentní klobouk«, čili klobouk inteligentů, ale co má býti pod ním, jasně a přesně nevíme. Není žádného výstižného, obecně uznaného výměru pro pojem inteligenta, vzdělance, nesešla se ještě žádná národní ani mezinárodní anketa k tomu cíli, a není katechismu, z něhož by se člověk ve 20 lekcích naučil státi se dokonalým vzdělancem. Slovu »inteligence« podkládá každý člověk jiný smysl a obsah, jak právě dle svého oboru neb záliby staví ten neb onen poznatek výše. Jako na

střední škole považoval ode vždy každý učitel svůj předmět za nejdůležitější složku všeobecné vzdělanosti, tak v životě staví každý vědomosti svého oboru nejvýše: mužové praktického života pohrdají vědomostmi abstraktními, vidíce v nich jen myšlenkové žonglerství, prázdnou hru s pojmy, a naopak theoretickým vědátorům pracovny zdá se každé aplikování vědy jakýmsi snížením jejím. Pochopitelný optický klam přináší s sebou, že každému se zdá právě ten jeho výsek myšlenkového kruhu a činnosti lidské nejvyšším, nejdůležitějším, vyžadujícím nejvíce inteligence. Kdyby se začali inteligenti navzájem zkoušeti z inteligence, propadlo by jich síla. To by bylo »tulipánků«! Kdo nezná Goethe je tulipánek, dobrá; ale, milá dámo, já jsem rafinovanější, u mně začíná měřítko inteligence výše: jakže, vy nevíte určitě, vzal-li si Siegfried v Nibelungách za ženu Kriemhildu nebo Brunhildu? Do říše »tulipánků« s Vámi, má milá! — Proto kdyby se na otázku: »Co má věděti inteligent?« otevřela veřejná anketa, dostali bychom za odpověď náhledy velice pestré a nesrovnalé, a ukázalo by se, že lidí objektivně inteligentních vlastně ani není. Dříve jich mohlo býti více, pokud bylo ještě lze všeliké vědění lidské obsáhnout, kdežto dnes by pansofie docílil leda ten, kdo by měl v hlavě — pán Bůh rač chránit! — celý Naučný. Poněvadž však Ottův slovník vychází celý lidský věk, měl by takový vševěda, soukající do sebe právě vědomosti sub litera *Z*, už zastaralé názory o heslech sub l. *A*. Tak tedy ani touto cestou nelze — bohudíky — vyučiti se na inteligenta, který by stál na výši doby

Nyní vidíš, milý čtenáři, že jsem shora správně předpokládal, že jsi inteligentní. Inteligentním je totiž každý, kdo si to o sobě chce mysliti, neboť je-li těžko vymezit, v čem inteligence záleží, je arci také nesnadno dokázat, že jí někdo nemá. Inteligentů máme dost, ale inteligence máme pořád málo. Vůbec je to s tou inteligencí zpropadeně složitá historie, že prostým rozumem to ani nelze vystihnout. Jednak se stále drží postulát: více inteligence! jen v tomto znamení může malý národ obstáti v konkurenci s velkými; jednak varuje se důtklivě: pro Boha, už dost toho studování, které odvádí nejlepší mízu národní do sterilní práce kancelářské, kteroužto jednostranností je vážně ohrožen náš národohospodářský rozvoj. Na jedné straně sháníme se po nových a nových školách, druhá universita je předním cílem našeho politického snažení; naproti tomu slyšíme však se všech stran nářky na nadprodukci studovaných, na vzdělaný proletariát, a co chvíli čtete pod záhlavím »Znamení doby«, jak se ucházejí i o místo bídné lidé s maturitou a universitáni; mimo to varují v novinách rok co rok příslušníci jednotlivých fakult abiturienty středních škol před svými na léta přeplněnými obory. Místo k »svobodě«, propracují se přemnozí »osvětou a školou« k nuzotě, k závisloti k otroctví. Neboť mluviti o nějaké »svobodě ducha« v těžk-

jařmu existenčním, je krvavou ironií. Inteligence je v theorii pěkná věc, ale jak neutěšeně vypadá holá skutečnost! Chudí i bohatí, nadaní i tupí, všecko se žene ke studiím, vysedí si v lavicích pár vysvědčení, a pak nastane shon nestudovaných i vystudovaných za ideálem, kterým je: padesát zlatých měsíčně, s příslušným postupem a živořením do smrti. Dejte mi pokoj s takovou inteligentní karierou! Oč výše stojí nestudovaný obchodník, který svůj závod rozšiřuje, rolník, který dobře hospodaří a aronduje zděděné lány, třeba i nevěděli, kdo to byl Goethe! — Vyškolená inteligence je jakýmsi luxem v životě národním, a po té stránce žijeme my Čechové rozhodně nad své prostředky, neboť inteligence vykazuje nepřiměřeně veliké konto v naší bilanci. A proto, milý čtenáři, nevypínej tak tuze hrdě prsa u vědomí své kastovní povýšenosti: ne tak svou inteligencí, jako spíše svou trpělivostí a svým vysvědčením dopídil jsi se místa, jsi zajisté úředníkem nebo učitelem, nuzuješ se s rodinou, nebo alespoň udržuješ finanční rovnováhu za cenu stálého odříkání, jsi duševně, hospodářsky a do jisté míry i společensky nesamostatný, závislý, a mimo to jsi jako státní neb jiný zřízenec pro svůj národ silou vlastně neproduktivní — jsi »námezdným inteligentem«, a okrášlili ti tvůj žentour pozlátkem inteligence, ábys jej s větší chutí vlekl. *Candide.*

Nejmladší Morava.

V nejbližší době opustí první absolventi nejmladší vysokou školu — českou techniku brněnskou. Okamžik pro nás dost významný, abychom si uvědomili, co pro nás generace brněnského studentstva znamená a co jí Brno pro budoucí život dává. Míním zde ovšem nejmladší Moravu, pokud studuje v Brně samém, neboť Moravané pražští, i ti nejmladší, stojí přec pod vlivem starších generací studentských. A právě na značném rozdílu obou těchto geneticky stejných elementů, vyšlých z jedné a téže moravské střední školy, jest možno rozpoznat vliv různého prostředí, Prahy a Brna. Ovšem, že většina akademiků brněnských rekrutuje se z reálek, které na Moravě nestojí na úrovni vysoké a ovšem, že i duch technických škol, jakož i snahy jejich profesorů nesou se především k práci positivní, pomíjejíce účasti na širším veřejném kulturním životě; ale nicméně jest okolí pro vývoj mládeže faktorem nejvýznačnějším a tu právě poznáme Prahu-velkoměsto a Brno-maloměsto. Vždyť i Němci ve Vídni pohlížejí na Brno s patra: Ein kleines Tuchmacherstädtchen.

V Brně objevil se akademik při zřízení techniky jako něco nového, do žádné kategorie brněnských živlů nezařaditelného. Těch několik akademiků, kteří studovali dříve na německé technice brněnské, ztratilo se právě nepatrným počtem v množství, nerepresentujíc studentstvo — stav. Těch několik nadaných hlav,

které se tu i tam mezi nimi objevily, utonulo ve státních nebo zemských úřadech, anebo zapadlo beze sledu kdesi v cizině. Každým rokem ztrácelo tak brněnské studentstvo znova onu pásku, která je mohla úže spjati s ostatní společností, a každým skoro rokem začínala akademická mládež svůj život znova. Nebylo tradice generací předchozích, která podmiňuje další vývoj, a vykonaná již práce nemohla sloužit za basis pro činnost novou.

Tak přišli i první posluchači na českou techniku brněnskou. Bezradni ocitli se jako v cizím městě, kterého neznali, a které nechtělo znát jich. Zůstali osamoceni. A přece patří empirické poznání života a lidí k prvním podmínkám vývoje individualit. Jediný mimoškolský styk umožňovala „Zora", jinak byli odkázáni na obecenstvo menších hospůdek. Ačkoliv profesorstvo se tu i tam súčastňovalo veřejného života, jmenuji akci divadelní a — zábavní výbor „Čtenářského Spolku", neuplatnilo se přece ve společnosti tak, jako na příklad profesorstvo německé techniky. Jediné co zasluje zmínky bylo založení odboru Spolku pro pěstování mathematiky a fysiky a oživení Spolku inženýrů v markrabství Moravském; ale co znamená tento malý pokrok, nestojí-li celkový kulturní život Brna výše než v kterémkoliv jiném okresním městě Moravy?

Brno tedy neskytá mládeži příležitostí pro její život, řekl bych společenský a lidský, ale nedisponuje také ničím, co by umožňovalo vnitřní, umělecké a hlubší mimoškolské vědecké vzdělání. Knihoven, pomocí kterých by se samostatnější vzdělávati mohli, není. Knihovna české techniky je chudá a omezuje se na nejnutnější. Knihovny německé techniky se poměrně málo českým studentstvem používá hlavně asi proto, že nutno se omezovati, podobně jako u knihovny Musea a Průmyslového Musea, na pouhou návštěvu čítárny. Snad by bylo na čase uvažovati o tom, nedalo-li by se alespoň prostřednictvím bibliotheky technické vypůjčovati z ostatních knihoven brněnských. Knihovnu „Zory" nelze pro neustálé finanční kalamity úspěšně doplňovati.

Na výstavy umělecké je Brno velice chudé. Snad nová éra „Klubu přátel umění" napraví, co dosud zmeškáno bylo. Také koncertní produkce nejsou právě časté a účast studentstva ve „Filharmonické Besedě" zdá se, že upadá. To jediné, co slibovalo něco do budoucnosti, Akademický Orchestr, žije jen život občasný. Divadlo je studentstvu finančně lépe přístupno, než v Praze, a jest jím také pilně navštěvováno; umělecké požitky jsou však za to přiměřeny tomuto nižšímu vstupnému.

Obrat v životě brněnského studentstva, jak se zdá, znamená „Vatra". Nevím, proč zakladatelé užili pro jméno časopisu symbolu ohně, ale dlužno přiznati, že maličký ohníček to přec jen je. Mýlil by se však, kdož by soudil, že „Vatra" jest spontanním projevem brněnského studentstva; prozatím hřeje se asi na něm snad jen několik málo jednotlivců, kteří stojí při „Vatře".

Čouhá dosud nehotovost, roztříštěnost, bezradnost a hranatost z každého ze — 2 čísel „Vatry“, jak to snad už obálkou slečny Vorlové naznačeno býti mělo; nu — a v tom jest „Vatra“ karakteristikou nejmladší Moravy. Ale alespoň v jedno nechává nás tento podnik doufati: že nezůstane bez vlivu na stojaté vody středních škol, a že připraví alespoň poněkud na sprchu, která naděje mladých těch duší při příchodu do Brna zmrazí, než stanou se součástkou beztvárné hmoty: brněnského studentstva. Smutná celkem kulturní bilance pro budoucí centrum Moravy, tím smutnější v době hesla: „Moravská universita“.

M. P.

Zanedbaný okres.

Dok.

Již to, co jsem právě vylíčil, a také předešlé odstavce svědčí o povaze zdejšího lidu. V celku se mnoho neliší od jiných českých krajů. Pokud máme s ním co činiti v záležitostech nedotýkajících se citlivěji jeho hmotných poměrů, shledáme, že je dobromyslný, ochotný a zvědavý. *Zvědavost*, jak známo, bývá tím silnější, čím člověk je menšího vzdělání a čím méně schopen je hlubší činnosti duševní. Proto říkáme, že venkovan je zvědavý u porovnání s obyvatelstvem velkoměstským, ale toto ve své zahálčivé a nemyslivé části jest stejně zvědavo jako venkovan. Často se městský člověk úmyslně skrývá za blaseovanost, ale ta je vlastně ještě hloupější a svědčí rovněž o nízké duševní činnosti jako zvědavost.

Jiná stejně silná známka povahy zdejšího lidu jest jeho nedůvěřivost k osobám méně známým nebo neznámým. Jsou-li to osoby chudé, nevěří, že před nimi ostojí jeho majetek beze škody, v čemž je přesvědčen sterou zkušeností: za nocleh, večeři, dobré slovo byl ráno okraden. Jsouli to osoby městské, nedůvěřuje jim proto, že se obává, že jdou k němu na zvědy, které by ho mohly přivésti do bližších styků s berním úřadem, který je dnes v zdejším okrese asi tak oblíben jako v Egyptě za vyděračné vlády Josefa Egyptského. Také je mu ze zkušenosti známo, že páni rádi jedí zadarmo smetánku, chlebíček a máslíčko — ale velice se durdí a hubují na mléko, chléb a máslo, mají li za ně zaplatiti. A jemu taky nepadá s nebe. Ovšem náš venkovan je šelma a rád jim předražuje při pohostinství — mohouli chodit na výlet, musí míti peníze, a majíli peníze, mohou platit..

Jiná méně pěkná vlastnost je *chlubivost* a *pýcha*. I tyto dvě vlastnosti svědčí o primitivismu člověka, ať je chalupníkem nebo panovníkem. Zdejší lid rád se honosí »panským« šatem a fintivost některých rodin je tak veliká, že je vede do dluhů a často i do mravně špatných poměrů. Vedle šatstva rád dělá »honéry« venkovan v hospodě, při čemž často pouští se do her v karty, při nichž dá se do vindry oškubat jako houser.

Také vede rád honorné řeči, natřásá se a povznáší nad své sousedy a pohrdá chalupníky a podruhy i když nad něho vynikají vědomostmi a třeba nezadluženým majetkem. Mezi staršími dovedou se i takové pyšné hlavy otrocky skláněti, zvláště před vrchnostenskými úředníky, kdežto zeměpanským a j. rádi se staví na odpor i tam, kde nejsou v právu. To mívá pro ně často nemilé následky. V té příčině ovšem mnoho záleží na taktu dotyčného úředníka politického nebo soudního: měl by vždy veden býti ideou humanity a působiti na lid výchovně. Právě v tom nejlépe projeví se inteligence úřadníkova, když nebéře na zlaté vážky každé nemotorné slovo »hloupého« sedláka.

Že dovede zdejší lid s bohorovnou naivností dopustiti se nepřístojného jednání, o tom svědčí tento případ. Bylo to, tuším r. 1895. V Nové Vsi četl kdosi brožuru Alfonsa Šťastného z Padařova, v níž mluví se o dělení majetku. Šel k starostovi a vyložil mu široce, co tu stojí černé na bílém. A to víte, u našeho lidu ani Pán Bůh tolik neplatí jako »černé na bílém.« Starosta se zamyslil, věc se mu zamlouvala i svolal obecní výbor. Tento přetřásal sem, přetřásal tam, ale konce nedořekl. Konečně se dohodli na tom, že svolají celou obec a porokují o tom, co mají učiniti za přípravy, dříve nežli přijde úřední vyhláška, aby si rozebrali panské pozemky. Sousedé ovšem sešli se v hospodě, neboť tam je vždy osvěcuje spiritus, ne sice sanctus ale spiritus přec. Nejprvé mluvil vždy jeden, potom vždy dva, potom čtyři a na konec všichni. Také hlasy byly stále silnější. Nemohli se totiž rozděliti o panské pozemky, protože každý chtěl jen ty nejlepší, nejbližší a největší. Konečně zvítězil spiritus — začali si rozdělovati ne sice statky ale facky a asi tři z nich byli následkem »dělení« zavření. Myslím, že je to dobrá ilustrace o »uvědomělosti« našeho »bodrého« venkova, o níž tak rádo se mluví před volbami do sněmu a do říšské rady v novinách.

V našem okresu je důvěrníkem mladočeské — nebo do nedávna byl — strany zmíněný advokát JUDr. Adolf Pentlář, který čerpá své názory politické z »Tagblattu", tohoto elitního žurnálu »semitischdeutsch«, jak říká Iro, a pak »Casu«. Proto také mluviti o politické výchově v našem okrese nelze. Snad strana agrární přivede trochu jiného vzduchu, neboť ji vede řádný rolník Prášek. Ale nevím. Také kromě některých jednotlivců probudilejších nelze vůbec mluviti o politickém životě v našem okresu: většině venkovanů je to lhostejno, co se děje ve světě, jen když čas od času dostane se jim nějaké subvence.

Jsou ovšem i u nás vesnice, kde je občanstvo tak surc že se ho i starosta bojí, a že na př. nemohla jim býti vyp cena podpora při živelní pohromě pouze z toho důvodu, starosta nesměl jmenovati nejpotřebnější osoby. Také praní m sousedy se vyskytuje, zejména mezi mladšími, častěji ovš mezi čeládkou. Ale v té příčině přece jen lepší poměry

panují nežli v německých vsech kolem Chebu a kolem Prachatic. To souvisí s hojným pitím kořalky, o níž právem tvrdí Tolstoj, že dělá z pijáka nejprve »lišku« — potom »vlka« — a na konec »svini«. To je na celém světě stejné..

*

Avšak má zdejší obyvatelstvo městské i venkovské také dobré ba velmi dobré stránky, které svědčí o tom, že i náš okres dal by se povznésti mravně a kulturně při řádném vedení pokročilejších živlů a při využitkování všech výhodných okolností.

Zdejší lid, jak jsem ukázal, po většině jest nezámožný ba chudý, přes to však dobročinný. Když letos zasáhla okres veliká živelní pohroma, tu obce, v nichž kroupy neřádily, buď samy od sebe nebo na pouhé vybídnutí jaly se konati sbírky. A že opravdu daly, co mohly, vidíme z toho, že sebráno bylo v okresu přes 2000 K na penězích a několikráte tolik na plodinách. V jedné na př. chudé jinak vsi sebráno bylo za několik set obilí, brambor a píce. Kromě toho dali jednotlivci známým a těm, kdo přišli prositi, co jen mohli a každý dar provázeli politováním a slovem útěchy. V té příčině zvláště chudý dovede cítiti s ještě chudším a dle možnosti snaží se mu pomoci za pouhé »Zaplať Vám Pán Bůh!« S touto dobročinnosti spojena je útrpnost, jak viděti nejen při občasných požárech toho kterého souseda postihnuvších, nýbrž i při nemoci a úmrtí. Kdo lidu blíže nezná a jeho zvláštním zvykům nerozumí, tomu i v těchto případech bude připadati mnohý projev komicky, ba bude se mu mnohý staletý zvyk zdáti nemístným. Dobrého souseda celá vesnice často provází se slzami do hrobu, a sirotci nejednou naleznou druhý domov u sousedů své vesnice.

Také zbožnost zdejšího lidu je nápadna. Je zcela přirozeno, že lid přílišně tkví na obřadu a přikládá mu daleko větší význam nežli skutečně má, ale to je a bude u všech méně vzdělaných obyvatel. Vždyť často podstatě takového obřadu nemůže ani porozuměti a pak metafysické výklady nemají proň pražádného smyslu. Kdo však by z toho chtěl souditi, že zbožnost prostého lidu je pouze zevnější, dopouštěl by se veliké chyby a nerozuměl by mu. Lid zajisté dovede s takovou vroucností pohroužiti mysl svou v modlitbu, jaké zvláště polovzdělaný svět není schopen, a nic na tom nemění, že to činí před ohyzdně vyřezávanou sochou toho onoho světce. Na tom také není sám vinen, že v jeho kostelích nachází se staré ohyzdné haraburdí, které mělo by dávno již leženi někde v kůlně, na tom jsou vinni jiní činitelé. A není tato víra totožna s pouhým proudem klerikálním, který je tu dosti silný: lid ku podivu bystře posuzuje, co kněz říká a co sluší konati.

Vzrůstem je lid v našem okresu stepilý, některé vsi docela mají typus vysokého člověka, při čemž mužové jsou ra-

menatí a siláci. Jsou ovšem všude výminky a tak i zde. Kretenství je vzácný případ. Zdejší ženy nejsou tak kostnaté jako v Pošumaví, tváře celkem slušné, vlasů tmavých, očí od modré do zelenavé a od hnědé do černé barvy stupňovaných. Také pokud v celku o lidu se mluví, lze říci, že je zdravý a tuhého života. Ovšem ve sklárnách zdraví rychleji se podkopává nežli při polní prácí, také neúrody a z nich vznikající nedostatek zkrušuje zvláště děti.

V dobročinnosti zápolí s lidem v čestném zápase i zámožnější třídy a hledí všemožně se své strany uleviti bídu a starati se zvláště o chudé děti. A tu přední místo sluší dámám, které ženským citem vedeny dovedou snáze postihnouti bídu a obětovati groš i práci k jejímu umírnění. Dámské komitéty jsou řízeny v Ledči pí. Hrušovou, v D. Kralovicích paní Novákovou, v Čechticích pí. Doubkovou, ve Světlé pí. Seidlerovou a ve Zruči pí. Novákovou. V Ledči na př. v polévkovém ústavě pro děti rozdá se na 10.000 porcí a to vše zadarmo vaří a upravují dámy, při čemž s některou jinou dámou denní dozor má pí. Boumová. A na tom není dosti. Dámy rovněž šijí chudým dětem prádlo a děvčatům i sukně a šaty. A pí. Hrušová, která je předsedkyní i Červeného kříže, známa jest tu svou lidumilností a snahou prospěti všude, kde jen je ruky pomocné potřebí. Není ovšem účelem tohoto článku mluviti o zásluhách jednotlivých osob, učinil jsem to pouze proto, abych ukázal, že bylo by možno ještě daleko více vykonati, kdyby všichni, kdo mají prostředky a schopnost spojili se k blahodárnému dílu pro okres dosud zanedbaný. A dalo by se mnoho velmi mnoho vykonati.

Bylo by potřebí jenom pomalu provésti organisaci celého okresu. Kdyby někteří bystřejší a práce milovní občané postavili se v jednotlivých obcích v čelo a sdružili kolem sebe schopné živly k práci, nemohl by dobrý výsledek minouti. Totéž platí o paních v okresu a zvláště ve větších místech. Při tom naskytuje se velmi plodná činnost učitelům a mladšímu duchovenstvu, jakož i učitelkám a dámám úřednickým. Báti se práce netřeba již proto, že dokonce není třeba, aby se to dělo úprkem a o překot, aby jedna idea přes druhou zjednávala si platnosti: to by bylo okresu pouze na škodu a pokroku pouze na překážku. Čím pomaleji ale usilovněji bude se postupovati, tím zaručenější bude výsledek. Lid všude ve své povaze je konservativní, novotám pomalu přístupný, nedůvěřivý a proto se musí postupovati opatrně. Také musí se pracovati lacino, neboť kraj chudý není schopen výloh a od těch, kteří obětují práci, nemůže se žádati, aby všecko sami platili. Nějakou hmotnou oběť každý pokroku milovný občan rád přinese — ale nic nad síly. To se učiní nanejvýše jednou a pak dost.

Představuji si organisaci takovou jako kulturně hospodářskou. Na předním místě je potřebí lidu ukázati, že mimo okres je ještě velmi veliký svět, a v tom světě, že jsou

lidé velice pokročilí nejen jako sedláci (Hollandsko, Dánsko a j.) nýbrž i průmyslníci, učenci, spisovatelé atd. Vždy začínati jest od živobytí selského na vsi a živnostenského ve městě. Tento kruh pak šířiti příbuznými obory a ukázati jaký vliv na ně má teoretické či vědecké bádání a v jak úzkém spojení je na př. chemie a rolnictví. Nelekej se nikdo, že jsou to nedosažitelné utopie — nikoli. Hospodářské spolky již existující mohou vzíti do ruky na př. zakupování hospodářských časopisů, populárních brožur, knížek hospodářských, technologických atd. Takové spisy mohou sloužiti čipernějším rolníkům a ochotným učitelům za podklad k hospodářským besedám a přednáškám zejména v zimě. Také knížky mohou si navzájem Hosp. spolky vyměňovati a půjčovati je každému a nejen to, nýbrž doporučovati je osobně členům a nutiti přímo výbory, aby je četli. Tak pomalu otevře se lidu nový rolnický svět před očima a pokrok bude započat. Zrovna tak důrazně lze dozírati na konání prací a radou i skutkem pomáhati novým obilinám, strojům a způsobům zpracování role při vstupu do okresu.

Při tom nutně je třeba rozšiřovati co nejvíce *znalost čtení*. Toho se však může dosíci pouze tehdy, uhodí-li se na zvědavost lidu. Musí se mu tudíž dáti to, co by pozornost jeho budilo a napínalo, co by ho nutilo, aby nečekal, až se mu bude čísti, nýbrž aby sám se do čtení nutil. K tomu ovšem nestačí školní knihovny se svými přežitými, často přímo nechutnými povídačkami. Lid žije a má tudíž zájem pro život — t. j. pro současnost. Jeho čtení musí býti bráno především ze současného života. Dobré laciné noviny jsou tu na prvním místě a mělo by býti o ně postaráno pro každou obec bez výminky. Vydání z obecních příjmů bylo by neveliké. Které noviny, to nechť rozhodnou si sama místa, nejsem agitátorem politickým. Jen přihlížeti je k bohatosti a rozmanitosti obsahu. Kromě toho mohlo by třeba několik obcí míti dobrý týdeník směru poučného a popularisačního, také obrázkový týdeník, aby lid naučil se chápati krásná umělecká díla. Smyslu má lid dost — často více nežli »inteligence« — jen třeba jej probuditi. Z četby zábavné bylo by dobře dáti lidu romány — rovněž Nerudovy povídky — zvláště ruských romanopisců, velikých moralistů a p., z historické četby selské a historické romány Jiráska, rovněž dobře hodil by se Arbes, také Rais, Mrštík, Kunětická a p. Jirásek výborně připravil by půdu pro čtení Kroniky české a hlubší seznámení se s domácími dějinami. K pozdějšímu prohloubení a poučení politickému hodí se zvláště Havlíček. Také měli by míti ve vsi v každém statku jiný kalendář a navzájem si je půjčovati, již to dělalo by slušnou sumu čtení. Ale číst, mnoho číst, všecko číst, co jen lze dostati. Kdo se bojí čtenáře-sedláka, je pošetilec; čtení vždy nese užitek a kdo nic nečte, bývá z pravidla hloupý, zabedněný a všemu nepřístupný.

A je-li čtení na vsi nutné, jest neméně potřebno ve městě. Všude bez výminky měli by se tvořiti literárně čtenářské kroužky a spolky. Kde není odběratel dobrých týdenníků obrázkových i neobrázkových, tam by se měly společně zakupovati a *čísti*. Každá domácnost za dlouhého večera měla by býti čtenářskou besedou, při níž by se čtoucí střídali a tak nutili k plynnému a výraznému čtení. Děti by tu nových nabyly podnětů k přemýšlení, staří by se ušlechtile bavili a všichni vzdělávali. Při napatém ději románu, mnohý otec zůstal by doma a nešel do smrduté hospody. I tam konečně mohlo by se občas čísti, lépe nežli politický tlach nebo klepy pěstovati nebo karty — tohoto zloděje rozumu — hráti.. Také přednášky spojovati by se mohly se zábavami, ovšem přednášky, které jsou zajímavy obsahem i formou nikoli pouhé povídání o něčem ledabylém. S tím spojeny mohly by býti hudební produkce a rovněž pěstování divadla. I chatrné divadlo poučuje více nežli pražádné. Tím by nový proud myšlenek, ideálů a pojmů přišel do okresu, nové světy by se tu otevřely, chtivost po pokroku, zájem pro nové objevy — zkrátka ledecký okres stal by se vzorně pokrokovým. Dejž Bůh! *V. Křižek.*

Rusko ve východní Asii.

P.

Velikostí svou (s ostrovy 218.650 km^2) rovná se Korea Italii bez Apulie a Kalabrie,*) se kterou má v ohledu horopisném i vodopisném mnoho podobných znaků. Geologicky jest to ovšem země prastará, převahou s archaických hornin složená, které proraženy jsou tu a tam staršími i mladšími horninami vyvřelými.

Po celé délce od severu k jihu probíhá Koreou silně vyvinuté horstvo, jehož hřeben blíží se příkře k moři Japanskému asi tak jako Apeniny ku břehu adriatickému. Jest pokračováním Sichete-alině. Sklon k západu, $^3/_4$ země zajímající, jest mírnější; tvoří nepravidelné, zvlněné pahorkatiny, nejvýše 400 *m* se zvedající. Tím se stalo, že západ země je přístupnější, schůdnější; tam na hlavní řece jako v Italii jest hlavní město.

Po pravém břehu Ťumenu běží masivní horstvo Pepišan, které na jih od prameniště Jalukianu na 40° sev. zem. š. (jako thesalský Olymp) dosahuje znamenité výšky. Tam druží se k sobě vrcholové Kjäfun (2470 *m*), Pajkusan nebo Pajšan (2350 *m*), tam dostupují přechody horské na jich od Kapsa výše 1210 a 1300 *m*. U zálivu Broughtonského opouští hors

*) Přímá vzdálenost od ústí Ťumenu k nejjižnějšímu bodu Kor rovná se přímé vzdálenosti od Montblanku k zálivu Tarentskému; Jalukianu do Seulu (340 *km*) jest tak daleko jako z Prahy do Štyrske Hradce; z Fuzanu k Jalukianu rovná se přímá vzdálenost (660 k vzdálenosti mezi Prahou a Milánem.

směr od severovýchodu k jihozápadu a obrací se mohutným obloukem směrem jihovýchodním a od mysu Čuksanu přímo jižním. Naproti Quelpartu klesá náhle ku břehu holými, sluncem vyprahlými skalisky. Na jih od Gensanu až Čuksanu nese jméno Keumkansan. Tam snad jsou nejvyšší hory celého poloostrova (Sokoksan, Söksan, Töksan a Sölsan). Na hranici mandžuské při horním Jalukianu připíná se k Pepišanu pásmo horské, jež po celé délce tok této řeky provází a průměrně 1800 *m* výšky dosahuje. Z vrcholků jeho význačnými jsou Hasaljön, Sansan a na východ od Viču Taldaksan.

Celá Korea, hlavně střední a jižní, vyznačuje se nádhernými, namnoze divokými sceneriemi. Z vrcholu nějaké hory skytá se malebný rozhled ve všech směrech na tisíce příkrých horských jehlic, kup, nepřístupných strmých skalních stěn, za nimiž v temné dáli na obzoru vystupují ještě vyšší horští velikáni. Výminku činí při břehu západním planina Naipo. Nic není prý smutnějšího než jízda koňmo tímto lávovým krajem. Křovinaté tvrdé trávy pokrývají povrch, jehož jednotvárnost ruší některé pahorky kuželovité, příkře až do výšky 80 *m* se zdvihající.

Sklon půdy směrem západním má vliv na vývoj a směr v o d s t v a. Největší řeky mimo Tumen plynou do moře Žlutého a zálivu Korejského. Větší z nich jsou na dolním toku splavné a mnohé nánosem při svém ústí činí pobřeží močálovité. Nejmohutnější korejskou řekou jest J a l u k i a n, který se sesiluje četnými přítoky nejen na straně korejské, ale i mandžuské. Prýští se pod horou Taokuanem a plyne horním tokem, korejsky zvaným Amnok-gan (gan nebo gang = řeka) směrem západním až k poledníku 128, kde se nejvíce blíží pramenisku Sungari. A tím se stalo, že v těch místech vede ode dávna cesta prostředkující spojení jednak Mandžuska směrem k Pukčenu, jednak vedoucí do údolí Tumenu. Od 128° vých. zem. délky plyne Jalukian směrem jihozápadním a širokým hrdlem nese své vody do moře. Na jaře a na podzim se silně rozvodňuje tak, že zaplavuje při svém ústí dva ostrůvky. Splavný je v délce 280 *km* od ústí.

Pod Pajšanem pramení Völlimgan, u Kasanu do moře plynoucí a Tatongan, splavný od ústí 250 *km*, který u Činampo širokým hrdlem do moře se vlévá. Hlavní korejskou řekou jest H a n čili Hangan. Vzniká soutokem dvou řek, které na východ od Seulu (30 *m* n. m.) se spojují. U Mapo, přístaviště Seulu, které vystavením železnice z Čemulpo mnoho na svém významu ztratilo, rozšiřuje se Han v široké hrdlo, do něhož nedaleko moře od severu přináší vody své Imčingan. Han je splavnou na dolním toku v délce 130 *km*. Plavbu, která trpí mořským odlivem, provozují japanské a čínské parníky s primitivním zařízením. U Seulu zamrzá 2—3 měsíce.

Ostatní všecky řeky na břehu západním nejsou splavnými ani na 100 *km*. Významnější z nich jest na jih od Hanu Keum

či Tančingan, u Mokpo ústící Mokpogan. Do užiny Korejské ústí u Fuzanu Naktongan, vyvěrající na západním svahu horském. Na ní se provozuje čilá plavba a doprava nákladů, která i tu ovšem vystavením železnice utrpěla. Plaví se po ní dosti velké džonky, ale tak ledabyle zhotovené, že se z nich voda neustále čerpati musí. S těmito Korejci se odvažují i na moře. Po této řece vede cesta, po které Japanci podnikali od pradávna své vpády do Koreje. Naktongan je splavnou v délce 250 *km*.

Řeky břehu východního jsou krátké, většinou prudké horské bystřiny. Z těch největší důležitost má do přístavu Lazarevova plynoucí Dungan; řeka tato po 4 měsíce zamrzá. Přímka vedená od jejího ústí k ústí Völlimganu, sotva 100 *km* dlouhá, značí nejužší místo Koreje, kde vlastní poloostrov s celinou asijskou pevně srůstá. Od ruské oblasti Přímořské dělí Koreu dolní tok Tumenu. Řeka tato sbírá své prameny pod horou Herjönem a teče směrem severovýchodním; na 130° v. délky mění směr v jihovýchodní a na jih od ruské zátoky Posjetské vlévá se do Japanského moře. V zimě, od listopadu do března, tak silně zamrzá, že činí přirozený most, který přispěl k vývoji čilých obchodních styků mezi Korejci a Rusy. Na jaře, kdy počne sníh táti a po prudkých a dlouho trvajících deštích se silně rozvodňuje. Splavnou je od ústí přes 20 *km* pro lodi o ponoru 3 *m*.

Působením studených severovýchodních větrů, sklonem země od východu k západu, jakož i vlivy lokálními jest podnebí korejské velmi rozmanité. Na severu mnohé z nejvyšších vrcholů pokryty jsou dlouho do léta sněhem. Porovnána s Italií má Korea zimu mnohem studenější. I v nejjižnějších končinách země, na téže zeměpisné šířce položených jako severní Afrika (Tunis, Alžír) a Palestina, pokrývají se sněhem v zimě hory; v údolích však sníh sotva den zůstává ležeti. Jaro a podzim jsou překrásny.

Průměrnou letní, zimní a roční teplotu dle C. nejdůležitějších míst na Koreji ukazuje tento přehled:

	Průměrná teplota		
	letní	zimní	roční
Seul	24·2	0·6	12·7
Čemulpo . . .	23·3	1·3	12·4
Genzan	22·9	0·8	12·05
Fuzan	23·9	6·9	15·5

Nejteplejším měsícem v Seulu je srpen s průměrným maximem 31·5° C, s minimem 22·4° C. Nejstudenějším měsícem jest leden (— 4·5° C). Vlivem monsunu od 15. července do 15. srpna panují silné deště a bouře, které i v září nejsou řídkým zjevem. Průměrně ročně naprší v Seulu 125, v Čemulpo 114, ve Fuzanu 200 a v Genzanu, který leží jižněji než Neapol, 161 *cm*. Větry vanou v létě vlhké a teplé, v zimě převládají suché a drsné.

Celkem podnebí korejské se podobá v Asii středočínskému, v Evropě severošpanělskému. Jest mírné a jen na severu skutečně drsné a mimo některé krajiny pobřežní, kde zuří zimnice, velmi zdravé, příznivější pro Evropany než podnebí jiných krajin východoasijských.

Žádná země ve východní Asii není bohatší na přírodniny žádná úrodnější než Korea. Sotva které jiné zemi na světě kyne za spořádaných poměrů ve 20. století větší rozkvět než Koreji. Japancům dobře je známo toto bohatství a proto již po staletí usilují o její dobytí, ač sami dosud nejvíce z ní těžili.

K v ě t e n a je zastoupena hojně. Šťavnaté louky, poseté našimi polními květinami, vyplňující údolí a pokrývající svahy horské, hodily by se výborně pro rozsáhlý chov dobytka. V lesích rostou stromy jako u nás. Jižně od 36° sev. šíř. roste bambus. Daří se dub korkový, moruše a zejména strom fermežový či pajasan, který poskytuje krásný lak a sám mohl by dáti podnět k rozvoji značného průmyslu. Střední a jižní Korea hojně rodí pšenici, kukuřici, ječmen, luštěniny, rýži a boby, hlavní potravu v zemi, potom sesam, tabák, mořenu, indigo, konopí, len a výbornou bavlnu. Z ovocných stromů, z nichž mnohé rostou divoce, sluší uvésti švestky, broskve, jedlé kaštany, merunky, citrony a granátová jablka. Vinná réva je dobré jakosti. Proslulý jest korejský ginseng (Panax ginseng nebo quinquefolium), který se v jižní Koreji pěstuje a ve střední roste ještě divoce. Vzácný jeho léčebný kořen vyváží se do Číny, kde kilo se platí několika tisíci korunami. Papír se vyrábí z rostliny Broussonetia papyrifera. Zajímavo, že Korea nemá čaje ani třtiny cukrové.

Z v í ř e n a je četná. V zemi žije tygr, leopard a pardal. Lovci tygrů tvoří zvláštní spolky, z nichž v době války se zřizoval dříve jistý druh zemské obrany. V horách se potuluje medvěd. Stáda jelenů, srnců a divokých vepřů oživují lesní tišiny. Liška, lasička, kuna, jezevec, veveřice a sobol poskytují kožešiny. Bažant a koroptev žijí v polích, a nesčetné vodní ptactvo poletuje vzduchem. Na strmých skalách hnízdí orel, sup a jiní dravci. Z domácích zvířat vyniká malý pony, vytrvalý a silný, ale pro rychlejší jízdu se nehodí. Skotu, ač je znamenitý, jest málo, ale přece více než v Číně a Japanu. Výminku tvoří severovýchodní část země s Ruskem sousedící, kde se pilně skot pěstuje a do Vladivostoku vyváží. Ovce se chová jen pro potřeby obětní; pěstovati kozy je výhradním právem císaře. Nejhojnější jest chov vepře, jehož maso patří k nejoblíbenějším. Výnosným lovem měkkýšů, sumýšů, úhořů a sledí se živí ostrovní obyvatelstvo. Při jižním pobřeží Koreje dostali rybolov smlouvou do svých rukou Japanci. Tam se to jen hemží žraloky, kteří se suší, udí a vyvážejí do Číny a Japanu. Vzácností v užině korejské není velryba. Kolem Fuzanu se loví i mušle »avapi«. Skořápky její přes Londýn a Hamburk zasílají se do českých perleťových brusíren.

Nerostné bohatství jest velké, ale ne tak, jak se dříve myslilo. Ročně se vyveze průměrně za 7 mil. K zlatého písku. Hojně se nachází i stříbro, z něhož se zhotovují ozdobné předměty, nádoby a j. Na severu země jsou bohatá ložiska uhlí. Vyskytuje se dále železo, měď, olovo, cín, petrolej. Sůl jest jen mořská. Dříve bylo zakázáno dolování pod trestem smrti, ale před několika lety udělila vláda syndikátu americkému, anglickému a německému cenné koncese na dolování zlata. P. d.

Záhadná znamení.

Dnešní ráno procitla Hertulie s pláčem. To se jí stávalo častěji po odchodu Hermotima, její spánek se často měnil v žalostný a změklý smuteк. Když za celý den zemdlela, zadržujíc vzlykot, noc poskytla jí, aniž o tom věděla, blahodárný výron slz. Temnota jest tajůplná a šetrná, pečuje o duše raněné a úzkostlivá Hertulie vlivem toho raněného dojmu probouzela se obyčejně něžně trpící a skorem s úsměvem.

Toho rána cítila se však více pobouřena; ve spánku minulé noci dlouze, s přestávkami, a několikráte slyšela zníti v uších vzdálené, jemné hraní na flétny; jejich melodie mísila se v příbuzný zvuk fontán a vypůjčovala si od nich shodnou plynnost, že voda zdála se přecházeti a spojovati se s hydrofonií nástroje. Ticho, ve kterém domníváme se býti, když spíme, zachvělo se oživěné nevysvětlitelným šuměním, všechna zádumčivost minulosti a tesknota budoucnosti našeptávaly se spící a bez hlasu, jenž by z nich utvořil smysl, všechno narážkami mluvilo o odchodu Hermotima a o nebezpečných koncích, kam zavádějí osudy lidi.

Hertulie, náhle se probudivší s jakousi sténavou úzkostí, usedla na lůžku a rozhlížela se po pokoji, ve kterém spala. Slunce zarůžovělo tyl na okně a záclony vkusné postele, jakoby bylo v nejistotě pro jejich nehybnou lehkost. Postel měla tvar loďky, a měděné labutě, které ji zdobily v rozích, zdály se v ranním světle z ryzího zlata. Jejich křídla jemně rozevřená unášela noční loď na řece představené kobercem, kde arabesky rozbíhaly se ve vodní řasy mdlé a složité. Velké růžice tu a tam přerušovaly jejich proud.

Zvenčí ozývaly se jasné a zvučné hlasy, byl to hluk trhu, který byl zrovna proti domu. Prodávaly se tam květiny, [illegible] viny, zvláštní ovoce, vzácné zeleniny a podivná drůbež. Hertulie bavila se pohledem z okna na toto množství. Krásné p[illegible] chodily ve skupinách rozkládajíce, neb jednotlivě velmi opatr[illegible] potěžkávajíce svýma tlustýma rukama bez rukaviček hodn[illegible] některého ovoce, nebo vybírajíce z vonné kytky nejkrásn[illegible] květy. Kráčeli kolem osli, potřásali odřeným a teplým samet[illegible] dlouhých šedých uší, jsouce netečni k námaze křídel velký[illegible] růžových plameňáků svázaných po páru pružnou sítinou,

ochromovala jejich nohy článkované jako rákos. Ve středu posluchačů nějaký planetář s velkou tajemnou čepicí na hlavě předpovídal budoucnost. Hertulie byla by se ho ráda tázala, ale myslila na Hermotima. Aniž dobře rozuměla smyslu velkých věcí, jež podnikal, obdivovala jeho pokus. Její duše uctivá, pozorná a jemná trpěla touto nepřítomností a hněv pošetilé pýchy při pomyšlení na to nevyrovnával bolest, se kterou ji snášela. Nicméně, když představila si mladého učence v celém půvabu učenosti a těkavosti, styděla se za malichernost své netrpělivosti.

Všední divadlo malého náměstí ji méně bavilo. Tři osamělé, mladé jilmy hovořily dlouho důvěrným šumotem svého listí, právě proti oknu Hertulie, kteráž sedíc v lenošce, hleděla na jejich třepetání. Večer bylo je slyšeti, jak jemně se chvějí jeden po druhém, neb někdy všechny najednou.

Noci, ve kterých nespala, zdály se jí nekonečny. Aby se zaměstnávala, znovu pročítala dopis Hermotimův a snažila se úplně proniknouti jeho smysl, neboť s námahou představovala si tuto moudrost, o níž mluvil jako o dobru nezbytném, nesnadném. Ačkoliv říkal lecos o bídě lásky, cítila v ní živý pud, aniž rozuměla, že se v ní podřizuje radost tak tajemným ostražitostem. Její prostodušnost milenky vysnila si ji přirozenější a méně iniciativní. Ach! Hermotime, Hermotime, myslila za návratu, budeš snad míti krásnější oči, budou tvé hladké, poněkud dlouhé vlasy vnadněji splývati? Toť byla celá její moudrost, a ačkoliv věděla, že opět se vrátí, úzkost toho návratu zůstavovala ji bezděčně zoufalou.

Dny minuly; jeden po druhém zaznamenávala na svém kalendáři, malé, červené křížky se řadily a tvořily ty dny a ke konci již se blížilo léto a podzim. Vzduch stával se pokojný a čerstvý, věci stižily se jakýmsi druhem těžkopádnosti, ztrnuvše nepozorovatelně v rozjímavé dřímotě. Hertulie žijící sama v domě svém osvojila si jakousi unavenou ztrnulost v souhlase s nehybností svých myšlenek.

Jednou sníc proti otevřenému oknu za posledních velice teplých dnů, k polednímu náhle překvapena spatřila pojednou šíp vržený z venku, jak zabodnul se na okamžik v krajky záclony, kolísal tam, pak spadl a zabodl se kolmo do koberce. Na pusté ulici nebylo slyšet vzdalovat se kroky. Odkud přiletěl šíp? Jeho ocelová špička tříhranná a zamodralá třpytila se posměšně a ukrutně. Co chce říci tento posel, neboť Hertulie pochopila, že jest to posel a nepochybovala, že by nebyl od Hermotima, právě tak, jako později ona obnažená dýka, kterou její třesoucí se ruka jednoho večera nalezla na stole. Tento zvláštní dar ji lekal předzvěstí nějaké truchlivé snad příhody, ale ubohá přítelkyně málo se vyznala v alegoriích a den ode dne ještě více se zarmucujíc a ještě zoufalejší, upadala v nepokoj svého očekávání. V noci již neplakala, neboť nespala a bezsennost zbavovala ji sladké slabosti slz. Vítr venku foukal

zvukem nezladěné flétny; podzim chýlil se k zimě, až se tato přiblížila.

Po měsíce byla bez jiných zpráv o Hermotimovi. Jaro se opět objevilo, mraky prchaly k severu. Opět trh na náměstí rozjařoval ticho města. Hertulie vyšla nakoupit květin. Byly to první v období, nelíčené a jako na rychlo vzrostlé, lístky jejich zdály se utvořeny ze sněhu sluncem ozářeného a se rozplývajícího. Před výklady málo zásobenými nikdo skorem se neprocházel, skládač scházel a oslové cupali ještě celí zachumlaní v zimní kůži. Hertulie ve spěchu vybrala několik petrklíčů a navrátivši se, byla velmi překvapena, neboť na stolek, kde je chtěla uložiti do vásy, někdo za její nepřítomnosti položil na mramor opletenou cínovou láhev a zrcádko. Dlouho snila před těmito znameními, láhev byla všecka potlučena, jakoby přinesena odněkud z daleka.

Dny se prodlužovaly a vlašťovky se vrátily. Hertulie ráda se na ně dívala, jak létají, jejich čilost ji bavila; bystrým letem poletovaly kolem domu od časného jitra do okamžiku, kdy pod šerým nebem vystřídali se netopýři, snažící se napodobovati je spěšně, tápavě svými měkkými a čilými létadly. Tu odvracela se skorem se strachem, jejich let plnil stín zvláštní a nepochopitelnou abecedou. Jednoho večera, když Hertulie zpozdivši se trochu pohledem na ně, jak vpisují v klikatinách na nebi hieroglify své apokrifické legendy, zavřela konečně okno a šla rozsvítit voskovou svíci, zavadila nohou o nějaký zvučný předmět na koberci, byl to klíč.

Ráno mladá žena probudila se v pláči, jakoby temnoty měly s ní opět slitování. Její ubohá duše byla rozrývána hořem nekonečné nepřítomnosti a zoufala si nad tajemnými znameními, jejichž nepochopitelné záhady zvyšovaly její strast, ačkoli zotavila se slzami, přece cítila se slabou a rozbolněnou. Letní zoře zbělila rubášovou bledost prostěradel jejího lůžka a právě na prsou jejích ležel klas zralého obilí za spánku tam položený. Hned pomýšlela na to, že vyhledá Hermasa a bude žádati na něm vysvětlení těchto zvláštních alegorií; poněvadž byla zmalátnělá a velmi unavena a poněvadž cesta byla dlouhá a odpoledne horké, přišla k němu teprv k večeru.

Z knihy: Le trèfle noir. (Viz čís. 17. a 18. Rozhl.) *Henri de Regnier.*

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. V nynějším zasedání *říš. rady* provozují naši od 9. března obstrukci. Z počátku byla chabá. V první schůzi chybělo několik poslanců, takže propadl návrh posl. Zázvorky (na hlasování dle jmen o návrhu Kaftanově, aby byla zavedena debata o Koerbrově odpovědi) a za prázdné sněmovny předčítány byly návrhy a interpelace. Mladočechů s agrárníky a národ. sociály je 60. Slovinci obstruovati nechtěli, majíce slíbenu prý novou střední školu. Ovšem že také ne čeští velkostatkáři a moravští klerikálové. Ale 11. t. m. přece Slovinci, Rusíni a tyrolští Vlachové se obstrukce již nezříkali — přinuceni k tomu

hrdopychem Němců. Dne 10. t. m. volali n. p. poslanci všeněmečtí na galerii, aby Vídeňáci poslance české spráskali a aby je pobili. Věc ta předána kárnému výboru a vyplnila sněmovní schůze 11. a 12. t. m. A tak českou obstrukci posílili třetí týden v březnu Slovinci, Chorvati, Rusi a Vlachové na 120 hl. Proti nim se sešikovaly čtyři strany německé: pokroková, lidová, křesťansko-sociální a ústavověrný velkostatek se 150 hl., stranou stáli Poláci a konservativní velkostatek, Všeněmci a soc. demokrati. Početnost obstrukce a smír uzavřený na sněmě uherském, zrodil plán, zkusiti to změnou jednacího řádu. Toho se Němci lekli a zvolivše čtyrčlenný výbor ohlásili, že (na potření české obstrukce) jednací řád má se prováděti dle svého skutečného smyslu, že schůze sněmovní mají denně trvati až do večera, že budou v tom předsednictví podporovati a že se nesúčastní rokování o pilných návrzích. Do změny jednacího řádu, kterou by znemožněna byla i jejich obstrukce, chuti neměli, smlouvali však spojenectví s Poláky proti obstrukci české. To však se nepodařilo, naopak došlo kol. 15. t. m. na společné porady Čechů se zástupci Poláků a histor. šlechty. Poláci především dali na čtyři německé články odpověď vyhýbavou, připojivše přání, aby se obě národnosti v král. českém smířily a aby co nejdříve došlo na změnu jednacího řádu. V tom Němci viděli projev nepřátelský. Poláci nad to jali se vyjednávati s Němci, aby vnitřní úřední čeština zavedena byla tiše via pacti a vláda aby „slavnostně" připověděla zřízení české university na Moravě, aniž zatím se zavazovala kdy a kde. Němci se vyjednávání zatím vzpírali, namítajíce, že nelze vyňati část ze souboru vyrovnání a že stejnoměrné upravení poměrů v Čechách a na Moravě není možno! Slovinští a vlaští poslanci sešli se 13. t. m. ve Vídni za předsednictví dra Žáčka, aby pojednali o rozřešení neshod mezi oběma národy v Přímoří.

Země České. Všichni čeští poslanci na říš. radě vydali 10. t. m. provolání k obyvatelstvu pražskému, aby od demonstrací proti cereviskám buršáckým upustilo. Dr. Herold na říš. radě 9. t. m. prohlásil, že Česká Národní Rada, kam vliv její sahá, žádala, aby se nikdo nesúčastnil demonstrací . . nikoli proto, že by nebylo důvodu, ale že potom se vždycky štve proti Praze. — Universitní schůze studentská 12. t. m. v Klementinu a všetechnická schůze stud. téhož dne přijaly velmi ostré resoluce proti vládě, němec. tisku a rektorům němec. universit v Praze a Vídni. Pro demonstrace pražské posilovali studenty německé nejen rektor něm. university v Praze Rabl a němec. techniky, ale i rektor univ. vídeňské Escherich. Slovanští studenti chtěli tomuto rektoru podati pamětní spis, ale němečtí, počtem 2000, se shlukli a v aule slovanské studenty ohrožovali. Dne 10. t. m. byla vídeňská universita uzavřena, přednášky i promoce odloženy. Dne 11. a 12. výtržnosti se opakovaly. V Chomutově, v Litoměřicích, Teplicích, Ústí n. L., Žatci, Mostě a Brně uspořádali Němci demonstrace proti Čechům. Ve Vídni učiněn 15. t. m. útok na český spolkový dům ve Fünfhausen a v Linci rozbit koncert Kubelíkův. V Německu, zpraveném lživými zprávami vídeňských novin, rozmohlo se rozechvění „o život Němců v Praze" a spláceno kde kterému Čechu. V Praze neublíženo žádnému Němci!

Český průmysl hnědouhelný. Zisky hnědouhelných společenstev očividně klesají a uhlobaroni snaží se různými projekty je zlepšiti. Syndikát, jejž severozápadní doly hnědouhelné za tím účelem uzavřely, nemohl klesání cen zadržeti, takže konvence tato má býti přeměněna v prodejní středisko, jímž by dosaženo bylo zvýšení cen a zvětšení vývozu. Právě tyto dny jednáno o obnovení hnědouhelné konvence na 5 let. Ale zástupci jednotlivých skupin návrh na prodloužení zamítli, takže pozbude konvence tato koncem června t. r. platnosti.

Na nepříznivé utváření se poměrů exportních stěžují si několik let již majitelé dolů, dožadujíce se snížení dopravních tarifů na státních i soukromých drahách, české hnědé uhlí do Německa vyvážejících. A opravdu. neuspokojuje vývoz českého hnědého uhlí do Německa, neboť byť i effektivní množství jeho poslední léta stále rostlo a obnášelo r. 1903 79 $/_2$ mil. metr centů proti 11 mil m. c. r. 1870, poklesla přece spotřeba ciziny z 67% veškeré produkce r. 1870 na 35·6% roku 1903, tedy téměř na polovici Ovšem dobývání uhlí za naší doby několikeronásobně se zvětšilo. Příčinu však, že vývoz nestoupá, jak by si